[illegible]
رجب ۱۳۴۸ ھ
دسمبر ۱۹۲۹ ء

اول

قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم علیکم بسنتی وسنۃ الخلفاء

للہ الحمد والمنۃ کہ در شرح کتاب موطا امام جلیل القدر رفیع المنزلت امام دار الہجرۃ مالک بن انس الاصبحی المدنی علیہ الرحمۃ مسمّی بہ

مصفّٰی

و دیگرے موسوم بہ

مسوّٰی

ہر دو از عمدۃ تالیفات خاتم المجتہدین حجۃ اللہ علی العلمین فارس ساحت معانی عالم ربانی حضرت شاہ ولی اللہ محدث دہلوی قدس سرہ بعد تصحیح تام و تحشی مناسب مقام

باہتمام مالکان کتبخانہ رحیمیہ سنہری مسجد دہلی طبع شد

مختصر فہرست کتب کتب خانہ رحیمیہ سنہری مسجد دہلی

تفسیر قرآن مجید

تفسیر جلالین مع کمالین کاغذ سفید مجتبائی

ایضاً مصری

ایضاً مجیدی کانپور کاغذ سفید عمدہ

تفسیر بیضاوی نادرس مجتبائی

ایضاً مجیدی کانپور

ایضاً نظامی

تفسیر بیضاوی کامل مجتبائی

تفسیر کبیر امام رازی مصری

تفسیر جامع البیان

تفسیر اسرار الفاتحہ ملامعین الدین
سورۂ فاتحہ کی تفسیر ہے

سبق الغایات حضرت مولانا
اشرف علی صاحب نہایت عمدگی
سے آیات کا ربط دیا گیا ہے

تفسیر حسینی فارسی ملاحسین واعظ کی
مشہور تفسیر ہے

تفسیر عزیزی پارہ عم فارسی

تفسیر موضح القرآن مختصر اور معتبر
شاہ عبد القادر صاحب کی تفسیر ہے
بزبان اردو

تفسیر عزیزی پارہ عم اردو

تفسیر عزیزی پارہ تبارک اردو

تفسیر عزیزی سورہ بقر اردو نایاب

تفسیر سورۂ الم نشرح اردو نہایت عمدہ
تفسیر ہے

تفسیر سورہ یوسف نظم اردو

تفسیر بیان القرآن کامل مؤلفہ
مولانا اشرف علی صاحب ۱۲ جلدوں
میں ہے اور الگ الگ جلدیں بھی
فروخت ہوتی ہیں — مکمل ۲۰

کتب احادیث

ابن ماجہ شریف مجتبائی

" ایضاً نظامی

ابوداؤد شریف مجتبائی

ایضاً مجیدی کانپوری بحاشیہ مولوی
فخر الحسن صاحب مرحوم نہایت عمدہ

ابوداؤد شریف مع شرح عون المعبود نایاب

الطیب الشذی شرح ترمذی یہ ترمذی
شریف کی شرح ہے مؤلفہ مولوی اشفاق الرحمن
صاحب مدرس فتحپوری نہایت عمدہ
شرح ہے جلد اول تیار ہے اور
بھی کئی جلدیں زیر طبع ہیں

العرف الشذی علی جامع الترمذی
یہ حضرت مولانا سید انور شاہ صاحب
کی ان تقاریر و اضافات کا مجموعہ ہے
جو ترمذی شریف پڑھاتے وقت
آپنے طلبہ کے روبرو تقریر کی ہے

بذل المجہود شرح ابوداؤد مصنفہ
مولانا خلیل احمد صاحب محدث سہارنپوری
نور اللہ مرقدہ نہایت عمدہ شرح ہے
جلد اول جلد دوم جلد سوم
جلد چہارم جلد پنجم زیر طبع ہے

بلوغ المرام مجتبائی

ایضاً فاروقی در دو جلد

بخاری شریف سفید مجتبائی

ایضاً ایک جلد سفید اور ایک خاکی

تلخیص الحبیر مصنفہ حافظ ابن حجر عسقلانی
فن حدیث میں عجیب وغریب کتاب ہے

ترمذی شریف مجتبائی

ایضاً مجیدی کانپور

تقریب التہذیب مجتبائی

حصن حصین

دار قطنی

سبل السلام شرح بلوغ المرام

مسلم شریف مجتبائی نایاب

ایضاً انصاری نایاب

ایضاً کشوری

قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم علیکم بسنتی و سنۃ الخلفاء

شد الحمد و المنۃ کہ دو شرح کتاب موطا امام جلیل القدر رفیع
المنزلت امام دار الہجرۃ مالک بن انس الاصبحی المدنی علیہ الرحمۃ مسمّی بہ

مصفّٰی

و دیگرے موسوم بہ

مسوّٰی

از عمدۃ تالیفات خاتم المجتہدین حجۃ اللہ علی العالمین فارس ساحت معانی عالم
ربانی حضرت شاہ ولی اللہ محدث دہلوی قدس سرہ بتصحیح تمام و تحشی مناسب مقام

باہتمام مالکان کتب خانہ رحیمیہ سنہری مسجد دہلی طبع شد

بسم الله الرحمن الرحيم

مسوّٰی شرح عربی موطا

الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب قیما وعلمه حکمًا واحکاما لیکون للعلمین سراجا منیرا وداعیا الی الله باذنه وهادیا واماما وجعل منه خیر امة اخرجت للناس وافضلها منزلا

مصنفے شرح فارسی موطا نعمتہائے حضرت باری جل مجده بیرون از حد احصا ست ونعمتے کہ زیاده تر از جمیع نعمتہا بعد نعمت ایجاد ورزق توان دانست بعثت انبیا ست حضرت باری جل جلاله سرگشتگان بادیۂ ضلالت را بالسنۂ تراجمہ انبیاء علیہم الصلوات والتسلیمات ہدایت نمود وبحقوق خود واحکامیکہ مصالح ایشان را بان منوط ساخته بود وبرابہائے ایشان شناسا فرمود تا بمقامات قرب واصل شوند واز عذاب قبر وحشر خلاص یابند بتخصیص بعثت حضرت خاتم الانبیاء علیہ الصلوات والتسلیمات بلا حصر ولا انتہا کہ باقامتہ ملتہ سمحتہ واضحہ بیضا مبعوث شد ودعوة او احمر واسود ومشارقہ ومغاربہ را در گرفت وحضرت باری علوم بسیار ومعارف بیشمار بصریح روایت یا باشارت ودلالت بواسطۂ ذات شریفش القا فرمود وامت اورا بہترین امم وسنت اورا بہترین سنن وعلوم اورا صائب ترین علوم ومعارف اورا کشاده ترین معارف شناخت خداوندا چنانکہ مارا بمحض فضل خود بشرف تصدیق این وسیلۂ عظمی مشرف ساخته کمال اتباع آنحضرت صلی الله علیہ وآلہ وسلم ظاہرا وباطنا میسر گردان وچنانکہ مارا بلطفے از علوم ومعارف این حبل الله الاکبر سربلند نموده فہم معانی آنہا بوجہ تحقیق ودل تقلید وعمل برحسب آن بغیر افراط وتفریط روزی نما وآنحضرت را صلی الله علیہ وسلم بوا ہبیکہ در ذہن ما نمی گنجد آنرا تو دانی وبس مخصوص فرما ومارا در جملۂ تابعان وپیروان ومحبان آنحضرت صلی الله علیہ وسلم محشور گردان وبر رواة علم وحملۂ دین کہ علم آنحضرت

مُسوّی ـ وسفلها ولم یزل یلهم من شاء فی کل طبقة استنباط ما خفی من احکام الدین الهاما وفهمهم
عن التفرق فی اصول الدین وجعل تفرقهم فی الفروع رحمة وانعاما وکلما تحیر عامتهم فی اختلافها لسلف اعلم خاصتهم

مصطفی را صلی الله علیه وآله وسلم بکار رسانیدند بارها فهم ودرایت معانی برما سهل ساختند با جمیل وثواب جزیل مشرف
ساز انّک قریب مجیب. اما بعد میگوید فقیر الی رحمة الله الکریم ولی الله بن عبد الرحیم العمری نسبا الدهلوی وطنا این
فقیر را مدتی بسبب اختلاف مذاهب فقها وکثرت احزاب علما وکشیدن هر کسی بجانبی تشویشی رایی داد زیراکه
تعیین طریقی برای عمل ضروریست وتعیین بغیر ترجیح سفسطه ووجوه ترجیح بسیار واقوام را در تقریر وجوه ترجیح اجمالا و
تفصیلا اختلاف فاحش پس هر جانب دست وپا زد وفائده ندید واز هر کسی استعانت نمود حاصلی بدست نیامد بعد از آن
بتضرع تمام بحضرت باری جل مجده متوجه شد وگفت لئن لم یهدنی ربی لاکونن من القوم الضالین انی وجهت وجهی
للذی فطر السموات والارض حنیفا وما انا من المشرکین پس اشاره بکتاب موطا که تالیف امام همام حجة الاسلام مالک
بن انس است واقع شد ورفته رفته آن اشاره در خاطر فاتر شاخ وبرگ آورده از جمله آن شاخ وبرگ یکی آنست
که بتعیین معلوم شد که امروز هیچ کتابی از کتب فقه اقوی از موطا نیست زیراکه افضلیت کتابی بنسبت کتابی یا از جهة
فضل مصنف باشد یا از جهة التزام صحت یا از جهة شهرت احادیث آن یا از جهت قبول جمهور اهل اسلام آنرا یا از
جهة حسن ترتیب واستیعاب مقاصد مهمه ومانند آن واینهمه جهات در موطا موجودند بنسبت جمیع کتب موجوده بر وجه
ارض اما فضل مصنف باید دانست که امروز در دست مردمان هیچ کتابی نیست که مصنف آن از تبع تابعین باشد
غیر موطا وهیچ کتابی نیست که اهل حدیث متفق باشند بر جلالت قدر مصنف او مانند موطا زیراکه در وقت مالک در زمان
تبع تابعین از چندی بیش نبودند از ان هیچ یک کتاب باقی نمانده است واز ائمه فقه امروز هیچ کتابیکه خود ایشان
تصنیف کرده باشند بدست مردمان نیست الا موطا شافعی گفته است اذا ذکر العلماء فمالک النجم وما احد امنّ علیّ فی علم
الله من مالک وهرگاه که ذکر علما کرده شود پس مالک ستاره ایست درخشنده در آسمان واین تشبیه از جهة علو منزلت وظهور نور
کرده است ونیست هیچکس که منت او بر من زیاده باشد از مالک در علم خدا ونیز گفت مالک وابن عیینة القرینان لولاهما لذهب
علم الحجاز مالک وسفیان بن عیینة قرین یکدیگر اند یعنی در علم وقوة حدیث اگر نبودندی گم شدی علم حجاز ونیز گفت شافعی العلم یدور
علی ثلثة مالک بن انس وسفیان بن عیینة ولیث بن سعد علم میگردد بر سه کس مالک بن انس وسفیان بن عیینة ولیث
مصری وقال سفیان بن عیینة فی حدیث یوشک ان یضرب الناس اکباد الابل یطلبون العلم فلا یجدون عالما اعلم
من عالم المدینة نری انه مالک بن انس در حدیث آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم فرمود نزدیک است
که بزنند مردمان جگرهای شتران را یعنی سفر کنند بر شتران وآنها را بشتاب روان کنند طلب کنند علم را ونیابند احدی
داناتر باشد از عالم مدینه گفت سفیان بن عیینة اراده کرده میشود که آن عالم مالک را در حالیکه سائلان بر سینه افگنده

بسم الله الرحمن الرحيم

مسوى شرح عربى موطا

۱۲

الحمد لله الذي انزل على عبده الكتاب قيما وعلمه حكما واحكاما ليكون للعالمين سراجا منيرا وداعيا الى الله باذنه وهاديا واماما وجعل من خير امة اخرجت للناس وافضلها منزلا

مصنفے شرح فارسی موطا نعمتہائے حضرت باری جل مجدہ بیرون از حد احصا ست و نعمتے کہ زیادہ تر از جمیع نعمتہا بعد نعمت ایجاد و رزق توان دانست بعثت انبیا ست حضرت باری جل جلالہ سرگشتگان بادیۂ ضلالت را بالسنۂ تراجمہ انبیا علیہم الصلوات والتسلیمات ہدایت نمود و بحقوق خود و احکامیکہ مصالح ایشان را بان منوط ساختہ بود و بنہائے ایشان شناسا فرمود تا بمقامات قرب واصل شوند و از عذاب قبر و حشر خلاص یابند بتخصیص بعثت حضرت خاتم الانبیا علیہ الصلوات والتسلیمات بلا حصر ولا انتہا کہ باقامۂ ملۃ سمحۃ واضحۃ بیضا مبعوث شد و دعوۃ او احمر و اسود و مشارقہ و مغاربہ را در گرفت و حضرت باری علوم بسیار و معارف بیشمار بتصریح روایت یا باشارت و دلالت بواسطۂ ذات شریفش القا فرمود و امت اورا بہترین امم و سنت اورا بہترین سنن و علوم اورا صائب ترین علوم و معارف اورا کشادہ ترین معارف شناخت خداوندا چنانکہ ما را محض بفضل خود بشرف تصدیق این وسیلۂ عظمی مشرف ساختہ کمال اتباع آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ظاہراً و باطناً میسر گردان و چنانکہ ما را لطفے از علوم و معارف این حبل اللہ الاکبر سربلند نمودہ فہم معانی آنہا بوجہ تحقیق و دون تقلید و عمل بر حسب آن بغیر افراط و تفریط روزی نما و آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم بواہبیکہ در ذہن ما نمی گنجد از تو والی و بس مخصوص فرما و ما را در جملۂ تابعان و پیروان و محبان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم محشور گردان و در رواۃ علم و حملۂ دین کہ علم آنحضرت

مسوّی + ومقاصدا ولم یزل یلهم من شاء فی کل طبقة استنباط ما خفی من احکام الدین الهاما وفهم
عن التفرق فی اصول الدین وجعل تفرقهم فی الفروع رحمة وانعاما وکانما تخییر عامتهم فی اختلافها لسلف اعلم خاصتهم

مصطفی را صلی الله علیه وآله وسلم کار رسانیدند بارادۀ فهم ودرایت معانی برما سهل ساختند باجر جمیل وثواب جزیل مشرف
سازد انّک قریب مجیب. اما بعد میگوید فقیر الی رحمة الله الکریم ولی الله بن عبد الرحیم العمری نسبا الدهلوی وطنا این
فقیر را مدتے بسبب اختلاف مذاهب فقها وکثرت احزاب علما وکشیدن هر کسے بجانبے تشویشے رائے داد زیرا که
تعیین طریقے برائے عمل ضرور است وتعیین بغیر ترجیح ساقط ووجوه ترجیح بسیار واقوام را در تقریر وجوه ترجیح اجمالا و
تفصیلا اختلاف فاحش پس هر جانب دست وپا زده فائده ندید واز هر کسے استعانتے نمود حاصلے بدست نیامد بعد از آن
بتضرع تمام بحضرت باری جل مجده متوجه شد وگفت لئن لم یهدنی ربی لاکونن من القوم الضالین انی وجهت وجهی
للذی فطر السموات والارض حنیفا وما انا من المشرکین پس اشاره بکتاب موطا که تالیف امام همام حجة الاسلام مالک
بن انس است واقع شد ورفته رفته آن اشاره در خاطر فاتر شاخ وبرگ آورده از جملهٔ آن شاخ وبرگ یکے آنست
که بیقین معلوم شد که امروز هیچ کتابے از کتب فقه اقوی از موطا نیست زیرا که افضلیة کتابے بنسبت کتابے یا از جهة
فضل مصنف باشد یا از جهة التزام صحت یا از جهة شهرت احادیث آن یا از جهت قبول جمهور اهل اسلام آنرا یا از
جهة حسن ترتیب واستیعاب مقاصد مهمه ومانند آن واینهمه جهات در موطا موجودند بنسبت جمیع کتب موجوده بر وجه
ارض اما فضل مصنف باید دانست که امروز در دست مردمان هیچ کتابے نیست که مصنف آن از تبع تابعین باشد
غیر موطا وهیچ کتابے نیست که اهل حدیث متفق باشند بر جلالت قدر مصنف او مانند موطا زیرا که در وقت مالک در زمان
تبع تابعین از چندے بیش نبودند از ان هیچ یک کتاب باقی نمانده است واز ائمه فقه امروز هیچ کتابے که خود ایشان
تصنیف کرده باشند بدست مردمان نیست الا موطا شافعی گفته است اذا ذکر العلماء فمالک النجم وما احد امن علی فی علم
الله من مالک وحاصلش آنکه ذکر علما کرده شود پس مالک ستاره ایست درخشنده در آسمان واین تشبیه از جهة علو منزلة وظهور نور
کرده است ونیست هیچکس که منت او بر من زیاده باشد از مالک در علم خدا ونیز گفت مالک وابن عیینة القرینان لولاهما لذهب
علم الحجاز مالک وسفیان بن عیینة قرین یکدیگر اند یعنی در علم وقوت حدیث اگر نبودندے گم میشد علم حجاز ونیز گفت شافعی العلم یدور
علی ثلثة مالک بن انس وسفیان بن عیینة ولیث بن سعد علم میگردد بر سه کس مالک بن انس وسفیان بن عیینة ولیث
مصری وقال سفیان بن عیینة فی حدیث یوشک ان یضرب الناس اکباد الابل یطلبون العلم فلا یجدون عالما اعلم
من عالم المدینة نری انه مالک بن انس در حدیث آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم فرمود نزدیک است
که بزنند مردمان جگرهائے شتران را یعنی سفر کنند بر شتران وآنها را بشتاب روان کنند طلب کنند علم را ونیابند احدے
داناتر باشد از عالم مدینه گفت سفیان بن عیینه اراده میشود که آن عالم مالک است در حالیکه سائلان بر سینه افگنده

مسوّی . کیف یحکمون فی ذلک علاھا فھدی الناس علی لسنتھم من الغوایۃ وکشف بالخاصۃ عن العامۃ
ظلامھا ولا تزال طائفۃ منھم قائمین علی الحق صنع ذلک لطفا بھم واکراما ولا یزال علی کل طبقۃ منھم ینفون التحریف

مصفّٰی . ما رایکنا کان اشد انتقادا مالک للرجال رحم کنادخدائے مالک راچہ بسیار بود سرہ را از ناسرہ ممتاز ساختن
مالک در مردمان وقال ایضا کان مالک لا یبلغ من الحدیث الا صحیحا ولا یحدث الا عن ثقات الناس وما اری المدینۃ
الا ستخرب بعد موت مالک بود مالک رفع نمیکرد از حدیث مگر صحیح را و حدیث نمی کرد مگر از معتمدان و نمی بینم مدینہ را مگر کہ خراب
خواہد شد بعد موت مالک وقال عبد الرحمن بن مہدی ما بقی علی وجہ الارض احد امن علی حدیث رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم من مالک بن انس باقی نماندہ است بر روی زمین ہیچکس امین تر بر حدیث آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از مالک
ابن انس وقال ایضا ما اقدم علی مالک فی صحۃ الحدیث احدا مقدم نمی کنم بر مالک در صحت حدیث ہیچکس را وقال ایضا سفیان
الثوری امام فی الحدیث ولیس بامام فی السنۃ والاوزاعی امام فی السنۃ ولیس بامام فی الحدیث ومالک بن انس امام
فیہما جمیعا سفیان ثوری امام است در حدیث ونیست امام در سنت واوزاعی امام ست در سنت ونیست امام در
حدیث ومالک بن انس امام است در ہر دو باب ہمہ یکجا حافظ ابن صلاح را از معنی این کلام سوال کردند پس گفت
سنت اینجا ضد بدعت است پس گاہے آدمی عالم میباشد بحدیث وعالم نمی باشد بسنت مؤلف گوید شرح این کلام
بسطے می طلبد باید دانست کہ سلف در استنباط مسائل وفتاوی بر دو وجہ بودند یکے آنکہ قرآن وحدیث وآثار صحابہ
جمع میکردند واز آنجا استنباط می نمودند واین طریقہ اصل راہ محدثین است و دیگر آنکہ قواعد کلیہ کہ جمعی از ائمہ تنقیح وتہذیب
آن کردہ اند یاد گیرند بے ملاحظہ ماخذ آنہا پس ہر مسئلہ کہ وارد میشد جواب آن از ہمان قواعد طلب میکردند واین طریقہ
اصل راہ فقہا ست وغالب بر بعض سلف طریقہ اولی بود وبر بعض آخر طریقہ ثانیہ واشارہ بہمین معنی ہست آنکہ گفتہ
اند کہ حماد بن ابی سلیمان اعلم ناس بود بمسائل ابراہیم نخعی یعنی بقواعد کلیہ کہ وی در فتاوی تہذیب وتنقیح کردہ بود وچون
امام مالک در موطا از قواعد متقررہ اہل مدینہ بسنت تعبیر میکند چنانکہ میگوید السنۃ التی لا اختلاف فیہا عندنا کذا وکذا عبد الرحمن
ابن مہدی ہم بہمان اصطلاح رفتہ است وگفتہ است کہ سفیان ثوری در کوفہ امام بود در نقل حدیث وآثار صحابہ
اسانید صحیحہ واقامت لفظ حدیث وتفریق آنہا در ابواب فقہ واستحضار احادیث در ہر بابے و اوزاعی امام بود در معرفت
قواعد کلیہ سلف در ہر بابے از ابواب فقہ ومالک امام است در ہر دو باب وثبوت این معنی پیش مشتغلان بفن حدیث
در ظہور کالشمس فی رابعۃ النہار است وقال ایضا ما رایت اعقل من مالک ندیدم دانا تر از مالک وقال یحیی بن سعید
القطان ویحیی بن معین مالک امیر المومنین فی الحدیث امام مالک بادشاہ مسلمانانست در حدیث وقال ابن معین
تقلید وعمل بر حسب حجۃ اللہ علی خلقہ بود مالک از حجتہا خدا تعالی بر خلق او وقال ابن وہب لولا مالک واللیث لضللنا
مخصوص فرماوا مارا و رحابہ تابعان و پیروان آن ابن قدامۃ کان مالک احفظ اہل زمانہ بود مالک حافظ ترین اہل عصر

مسوّی ۔ والانتقال لیصیر العلم معتدلاً قواماً ۔ واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له ملکاً قادراً صمداً سلاماً ۔ واشهد ان سیدنا وحبیبنا محمداً عبده ورسوله الذی آدم فمن دونه تحت لوائه حین یقوم للشفاعة قیاماً ۔

مصفّٰی ۔ خود و پسر عبد الله بن احمد بن حنبل پدر خود را من اثبت اصحاب الزهری کیست حافظ ترین اصحاب زهری قال مالک بن انس فی کل شئ گفت مالک بن انس حافظ ترین اهل عصر است در هر چیز چه در حدیث زهری وچه غیر آن وقال البخاری اصح الاسانید مالک عن نافع عن ابن عمر صحیح ترین اسانید این اسناد است مالک عن نافع عن ابن عمر ابونعیم در حلیه آورده است که امام مالک گفت نخفتم هیچ شبے مگر که دیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم باید دانست که امام مالک پسر انس بن مالک بن ابی عامر بن عمرو بن الحارث الاصبحی است ابوعامر صحابی جلیل القدر است حاضر شد در غزوات همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم الا غزوه بدر و مالک از کبار تابعین است واز علمائے ایشان واو یکے از جمله آن چهار کس است که بر داشتند عثمان را بوقت شب بسوی قبر او دران هنگامه وفتنه که هیچکس این امر نتوانست کرد روایت میکند از حضرت عمر و حضرت عثمان و ابوسهیل نافع بن عامر عم امام مالک از ثقات تابعین است امام مالک از وی روایت بسیار دارد و امام مالک متولد شد در سنه ثلث وتسعین یعنی نود و سه و بعضے گفته اند در نود و حامل شد مادر او باو سه سال و بود مالک دراز قامت بزرگ سر موے سر نداشت بغایت سفید رنگ مائل بسرخی بود سفید شده سر و ریش او و اکثر اخذ حدیث او از اهل مدینه است و علم را دست بدست از ایشان گرفت نخست علم فقه و فتاوی دوران میکرد بر حضرت عمر و وے واسطه عقد بود درین باب و بعد ازان بر فقهائے صحابه مثل ابن عمر و عائشه و ابن عباس و ابوهریره و انس و جابر دوران کرد و ایشان مرکز دائره آمدند و بعد از ایشان این کار بار بر فقهائے سبعه افتاد مانند سعید بن المسیب و عروه و سالم و قاسم و بعد از ایشان بر زهری و یحیٰی بن سعید و زید بن اسلم و ربیعه و ابی الزناد و نافع و بعد از ایشان وارث ایشان امام مالک شد و حدیث و آثار ایشان تدوین فرمود و آنچه از سینه بسینه منتقل میشد در بطون قراطیس ودیعت نمود و اهل آفاق از جمیع امصار بسوے او متوجه شدند چه در نقل حدیث وچه در فتاوی و سرآمد همه شد در وقت خود و شهرت عظیم یافت که هیچکس دران شهرت و قبول نزدیک باو و مشابه او نبود و مدتے مدید باین ریاست و دیانت در مدینه مکرمه که روح عالم است و دل امصار گشت فرمود و بعد ازان روز یکشنبه مریض شد و بیست و دو روز مریض ماند و روز یکشنبه دهم ربیع الاول و بعضے گفته اند چهار دهم ربیع الاول سنه تسع و سبعین ومائة بدار القرار انتقال فرمود سحنون گفت عمر امام مالک هشتاد و هفت سال بود و در مدینه مشرفه در منصب اجتهاد و افتا شصت سال گشت فرمود انتهی پس درین مدت از اطراف و جوانب مسائل پیش او می آمدند و جواب با صواب می فرمود چنانکه شاعری در مدح وے گفته شعر یدع الجواب فلا یراجع هیبة ۔ والسائلون نواکس الاذقان ۔ ادب الوقار و عز سلطان التقی ۔ فهو المطاع ولیس ذا سلطان ۔ یعنی میگذارد جواب را در حالیکه سائلان سر پیش افگنده

مسوّی و صلی الله علیه و علی آله و اصحابه و علی متبعیه الذین حازوا من السعادة سهاما اما بعد فیقول الفقیر الی رحمة الله الکریم احمد المدعو بولی الله بن عبد الرحیم الدهلوی وطنا العمری نسبا عفی الله عنه و الحقه بسلفه الصالحین ان علم الفقه اشرف العلوم و انفعها و اوسعها و کتاب الموطا اصح کتب الفقه و اشهرها و اقدمها

مصفی ـ باشند زنهار یعنی مجال گفتگو نماند پس گفت و شنود کرده نشود و باواز جهت هیبت و آن هیبت ادب و بردباری و عزت بادشاهی تقوی ست پس وی فرمان برداری کرده شده است و نیست صاحب بادشاهی و عمرو بن سعد الانصاری شبے که امام مالک انتقال فرمود در خواب دید که گوینده میگوید شعر لقد اصبح الاسلام زعزع رکنه ❊ غداة ثوی الهادی لدی لحد القبر ❊ امام الهدی مازال للعلم صائنا ❊ علیه سلام الله فی آخر الدهر ❊ هر آئینه گشت اسلام باین صفت که جنبش داده شد اساس او را صباحی که جائے گرفت راهنمائے عالم نزدیک لحد قبر امام هدایت همیشه نگاهدارنده علم بود بر وے سلام خدا باد تا آخر زمان و باید دانست که مدینه مشرفه در زمان او پیشتر از زمان متاخر بے شبهه مرجع فضلا و محط رجال علما بوده است و چنانکه تقریر کردیم زمانے بعد زمانے مفتیان عظیم الشان که همه عالم را قابله توجه علم ایشان بود پیدا میشدند و در آخر همه این کار و بار بر امام مالک افتاد و امام مالک وارث آن همه شد چنانکه اشیائے محسوسه را کسے از دست کسے میگیرد و گرفتن او بدست خود نش محسوس میشود و وی آنچه یاد گرفته بود در کتاب درج فرمود و طوائف عالم بکتاب او رجوع کردند و مذهب امام شافعی فی الحقیقت تفصیل کتاب اوست و امام محمد را سرمایه فقاهت در مبسوط علم اوست بالجمله این چهار امامند که عالم را علم ایشان احاطه کرده است امام ابوحنیفه و امام مالک و امام شافعی و امام احمد این دو امام متاخر شاگرد امام مالک بودند و مستمدان از علم او و در عصر تبع تابعین نبودند مگر ابوحنیفه و امام مالک آن یک شخصے است که رئوس محدثین مثل احمد و بخاری و مسلم و ترمذی و ابوداود و نسائی و ابن ماجه و دارمی یک حدیث از وے در کتابهائے خود روایت نکرده اند و رسم روایت حدیث از وے بطریق ثقاة جاری نشد و آن دیگر شخصے است که اهل نقل اتفاق دارند برآنکه چون حدیث بروایت او ثابت شد بدرجه اعلی صحت رسید اما التزام صحت پس شافعی گفته ما علی ظهر الارض کتاب بعد کتاب الله اصح من کتاب مالک نیست بروے زمین کتابے بعد کتاب الله صحیح تر از کتاب مالک و در روایتے ما وضع علی الارض کتاب هو اقرب الی القران من کتاب مالک و در روایتے دیگر ما فی الارض بعد کتاب الله اکثر صوابا من موطا مالک گفت حافظ مغلطائی اول من صنف الصحیح مالک اول کسیکه تصنیف کرد صحیح را مالک است گفت حافظ ابن حجر کتاب مالک صحیح عنده و عند من تقلده علی ما اقتضاه نظره من الاحتجاج بالمرسل و المنقطع و غیرهما کتاب مالک صحیح است نزدیک مالک و نزدیک کسیکه تقلید مالک کرده است بر نهجے که اقتضا کرده است او را نظر امام مالک و آن مذهب استدلال است بمرسل و منقطع و غیر آن یعنی علما مختلف اند در عمل بمرسل و منقطع پس امام مالک و ابوحنیفه و اکثر

مسوّی من احادیث الموطا

مصفّیٰ. علمائے تبع تابعین بصحت عمل بآن رفته اند ونزدیک ایشان قول حضرت عمر و مانند آن دلیل می تواند شد واتفاق جمعی از تابعین مدینه دلیل میتواند شد پس امام مالک بر حسب مقتضاء اصل خود رفته واین علل قادح در صحت حدیث نزدیک او نیستند پس موطا همه آن برائے مالک وابوحنیفه وسائر تبع تابعین صحیح باشد سیوطی زیاده کرده است بر حافظ ابن حجر وگفته است که مرسل ومنقطع حجت است نزدیک مالک وسایر آنانکه موافق او بند درین مسئله وهمچنین حجت شد نزدیک ما وقتیکه معتضد باشد بروایتے مرفوعه یا موقوف صحابی ودر موطا هیچ مرسل نیست مگر که معتضد است بروایات مرفوعه بهمان لفظ یا بالمعنی آن پس صواب آنست که گفته شود که موطا صحیح است نزدیک جمیع فقیر گوید اهل کتب سته وحاکم ومستدرک سعیها کرده اند در وصل مرسل مالک ورفع موقوف وے گویا این همه شروح موطا اند ومتممات آن وهیچ موقوف واثر تابعی نیست مگر آنرا ماخذے هست از کتاب وسنت چنانکه درین شرح خواهی دید وابن عبدالبر کتابے تصنیف کرده است در وصل ما فی الموطا من المرسل وگفت جمیع آنچه در موطا است از بلغه وعن الثقة عنده ومانند آن شصت ویک حدیث است وهمه آن مسند ست از غیر طریق مالک الا چهار حدیث که ما نمی شناسیم ماخذ آن والله اعلم یکے انی لا انسی ولکن انسّی دیگران رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم اُرِیَ اعمار الناس الحدیث سویم قول معاذ آخر ما اوصانی رسول الله صلی الله علیه وسلم وقد وضعت رجلی فی الغرز ان قال حسن خلقک للناس چهارم اذا نشأت بحریة ثم تشاءمت فتلک عین غدیقة فقیر گوید این احادیث اگر باین الفاظ واین هیئت ثابت نشده پس معناش صحیح است واین مبحث اگر خدا خواسته است در جائے خود مذکور گردد ان شاء الله تعالی اما شهرت موطا پس از امام مالک موطا را جمّ غفیر از هر فریق روایت کرده اند از بادشاهان رشید وامین ومامون بلکه گفته اند مهدی وهادی نیز روایت کرده اند واز مجتهدین شافعی ومحمد ابن الحسن بلا واسطه واحمد عن عبدالرحمن بن مهدی وجماعات عنه وابو یوسف عن رجل عنه واز محدثان جماعتیکه حصر آنها میسر نیست واز اصحاب مالک یحیی بن یحیی مصمودی وابن قاسم وغیرهم واز صوفیه ذوالنون مصری وغیر آن واز اهل مصر وشام وعراق ویمن وخراسان همه روایت کرده اند ونسخ موطا زیاده از سی نسخه است شیخ ابن عبدالبر کتاب تمهید واستذکار را بر دوازده نسخه نهاده که اشهر آن واقوی اند قاضی عیاض گفته اعتنا کرده نشده است

له قوله فی الغرز بوالرکاب من الجلد ۱۲ مجمع سله نشاء وانشا اذا خرج وابتدا وانشا الفعل کذا ای ابتدا الفعل وانشاء الله الخلق ابتدأ خلقهم ۱۲ مجمع البحار سله قوله بحریة اراد بالبحریة السحاب لان البحر من المدینة فی الجهة الیمینیة وهی الجنوب وقشامت ای قصدت الشام وهو الجانب الذی یهب منه الشمال ۱۲ سکه قوله غدیقة ای کثیرة الماء وصغرها للتعظیم ۱۲ هه قوله تشاءمت ای اخذت نحو الشام اشأم وشاءم اذا اتی الشام کاتیمن یامن

فی الیمن ۱۲ مجمع سه غرز رکاب چرمین که در پالان شتر ۱۲ منه کتاب نعت القراح بذا الحدیث اورده الشافعی فی الام ۱۲ ف

مسوّى — من نفسه علم لا محالة ان الموطأ عمدة مذهب مالك واساسه وعمدة مذهب الشافعي واحمد ورأسه ومصباح مذهب ابي حنيفة وصاحبيه ونبراسه وهذه المذاهب بالنسبة للموطأ كالشروح للمتون وهو منها بمنزلة الدوحة من الغصون وان الناس وان كانوا من فتاوى مالك في رد وتسليم وتنكيت وتقويم ما صفا لهم

مصفّى — هيچ كتابے مانند آنكه اعتنا كرده اند بموطا پس از متقدمين شرح كرده است اورا ابن عبد البر در تمهيد واستذكار وابو الوليد بن صفار در كتاب مغرب چيزے كثير را نام برده است ودر بيان تحريف مشارق قاضى عياض كتابے عجيب است وبعض براے او مسند تصنيف كرده اند بعض در اسماء الرجال ووصل منقطع آن سخن گفته اند وبعد ازان زمانے نگذشت كه جماعة از علماء متعرض شرح وبيان يا روايت واسناد آن نشده تا آنكه اين فقير روايت كرده آنرا از بعض اهل مكه مسلسلا ✤ بقراءة الجميع او سماعه الى مالك بغير الانقطاع وهيچ كتابے از كتب اهل عصر مالك امروز يافته نميشود چه جاے تسلسل سماع واما قبول اهل اسلام آنرا پس اهل مذهب مالك خود عمل ايشان برآنست واصل مذهب شافعى وسرمشق اجتهاد او موطا مالك است ودر بعض جاها تعقب كرده است ودر ترجيح روايات اختلاف نموده است ومحمد را در مبسوط وغير آن سرمايه تصانيف موطا است والآثار كه از امام ابو حنيفه روايت كرده است تخريج مسائل فقه را كفايت نمى كند ودر موطا بسيار جاها ميگويد وبه اقول وبه كان يقول ابو حنيفة وآن طبقه اصحاب كتب سته آنرا بقبول پس اظهر ازان است كه گفته شود بخارى تا دانيكه از مالك متصل مرفوع يابد عدول نميكند از وے بروايت غير وے مگر آنكه بشرط خود نيابد پس شواهد آرد براے او ودر بسيارے از مواضع آثار موطا را استشهاد ميكند يا شارات حديث وابواب آن آثار ترتيب واستنباط پس بايد دانست كه در عصر صحابه وتابعين رسم تدوين علم نبوده است تا آنكه عمر بن عبد العزيز خليفه شد وبفقهاء عصر خود نوشت كه سنن آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم وآثار حضرت عمر رضى الله عنه بنويسند ابن شهاب ابتداے آن كرد ليكن بغير ترتيب وتبويب بعد ازان كبار اهل طبقه ثالثه بتصنيف وتبويب مشغول شدند پس ربيع بن صبيح وسعيد بن عروبه طرفے از علم تدوين كردند بعد ازان امام مالك تدوين احكام فرمود وبر جميع ابواب فقه تكلم نمود وآنچه قوى بود از احاديث مرفوعه اهل حجاز جمع نمود بعد ازان شرح كرد آنرا بمراسيل وبلاغيات واقوال صحابه وفتاوى تابعين وابن جريج بمكه واوزاعى بشام وسفيان ثورى بكوفه وحماد بن سلمه ببصره وهشيم بواسط ومعمر بيمن وابن مبارك بخراسان وجرير بن عبد الحميد برے قريب بهمين وضع بتصانيف پرداخته اند ونزديك بمائتين تصنيف مسانيد دستور شد واحاديث آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم منفرد ساختند از آثار وغير آن وامام مالك در موطا قريب ده هزار حديث جمع كرده بود بعد ازان روز بروز نظر ميكرد وآنرا كم ميساخت تا اين قدر باقى ماند وابو حاتم رازى را گفته شد كه موطا را چرا موطا گفته اند گفت شيء قد صنفه ووطأه للناس حتى قيل موطأ مالك بن انس اين موطا چيزيست كه تصنيف كرده ومهيد ساخته آنرا براے مردمان تا آنكه گفته شد اورا موطا مالك وچون مالك در احكام فقه

مسوّى + المشرب لا تأتي لهم المذهب الا بما سعى في ترتيبه واجتهد في تهذيبه قال الشافعي لذا الما ليس
احد امنّ عليّ في دين الله من مالك وعلم ايضاً ان الكتب المصنفة في السنن كصحيح مسلم وسنن ابي داود والنسائي

مصفّٰی| كتابے مرتب ساخت ونام او موطا نهاد وجماعهٔ دیگر نیز بتصانیف پرداختند پس گفته شد با مام مالک تو نفس
خود را در محنت انداخته بودے به تصنیف این کتاب وحالا مردمان امثال آن ساختند فرمود خواهید دانست که مقبول
نخواهد شد ازین تصانیف مگر آنچه بآن وجه الله اراده کرده باشند پس بعد زمانے نام ونشانے ازان کتب شنیده نشد گویا
در چاه انداخته شد آنها را و مالک روزے از مطرف بن عبد الله پرسید که مردمان چه میگویند در موطا من گفت الناس
رجلان محب مطرے وحاسد مفتری مردمان دو قسم اند بعض دوست مبالغه کننده است در ثنا وبعض حسد کننده
افترا نماینده پس گفت مالک ان مدّ بک عمر فتری ما یرید الله به اگر دراز کرده شود در حق تو عمر را خواهی دید آنچه اراده کرده
است خدائے تعالی باو و ابو بکر ابهری گفته جمله آنچه در موطا موجود است از آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم وصحابه و
تابعین هزار و هفت صد و بست حدیث است مسند از انجمله شش صد حدیث و مرسل دو صد و بست ودو و
موقوف شش صد و سیزده و از قول تابعین دو صد و هفتاد و پنج و ابن حزم گفته شمار کردم آنچه در موطا است پس
یافتم از مسند پانصد وچند حدیث وسی صد وچند مرسل والله اعلم بحقیقة الحال بالجمله این فقیر درین شرح حرص تمام
نموده است بر آنکه مرتب سازد احادیث موطا را بر ترتیب کتب فقه چنانکه خواهی دید وسعدون را در مدح موطا
قصیده ایست بغایت لطیف کلام خود را در مدح موطا بآن ختم کنم قصیده اقول لمن یروی الحدیث ویکتب ۞
ویسلک سبل الفقه فیه ویطلب ۞ میگویم کسے را که روایت حدیث میکند وے نویسد آنرا ومیرود در راههائے فقاهت
وطلب می کند اجتهاد را ان احببت ان تدعی لدی الحق عالماً ۞ فلا تعد ما تحوی من العلم یثرب ۞ اگر خواهی
که خوانده شود ترا نزدیک خدا تعالے عالم پس تجاوز مکن از آنچه حاوی آن شده است مدینه منوره از علم احادیث و
آثار اسے اتترک دارا کان بین بیوتها ۞ یروح ویغدو جبرئیل المقرب ۞ آیا ترک میکنی دار الهجرة را که درمیان
خانهائے او در وقت شام می آمد و وقت صبح می آمد جبرئیل مقرب ومات رسول الله فیها وبعده ۞ بسنته اصحابه
قد تأدبوا ۞ و وفات یافت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم دران دار الهجرة وبعد از آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم
اصحاب آنحضرت بسنته او ادب پذیر شدند وفرق شمل العلم فی تابعیهم ۞ وکل امرئ منهم له فیه مذهب ۞ و پراگنده کرده
شد علمیکه مجموع بود درمیان تابعین صحابه و هر مردے را از تابعین دران علم مذهبی بود فخلصه بالسبل للناس مالک ۞
ومنه صحیح فی المجس واجرب ۞ پس خالص ساخت علم را درین راههائے مختلف برائے مردمان امام مالک واز علم
دو قسم پیدا شده بود تندرست وقت دست رسانیدن وبمرض خارش مبتلا شده فابدا تصحیح الروایة داءه ۞
تصحیحها فیه دواء مجرب ۞ پس ظاهر کرد مرض علم را امام مالک بسبب آنکه بصحت حکم کرد در روایة را و بصحت حکم کردن

مُسَوّٰی ومايتعلق بالفقه من صحيح البخاري وجامع الترمذي مستخرجات على الموطا
تحوم حومه وتروم مرومه مطمح نظرهم فيها وصل ما ارسله ورفع ما اوقفه واستدرك
مقصد ۱۲

مصفّٰی آن روایت در علم دوائے مجرب است ولولم يلح نور الموطا لمن سرى ٭ بليل عماه ما درى اين يذهب ٭ واگر ظاهر نمے شد نور موطا برائے کسیکه وقت شب رفت در شبکوری خود هرگز ندانستے که کجا میرود فما بعده موطا مالك قبل فوته ٭ فما بعده ان فات للحق مطلب ٭ پس شتاب کن بسوئے موطا مالك پیش ازانکه بدست تو نیاید پس نیست بعد موطا اگر بدست نیامد برائے حق مطلبے ودع للموطا كل علم تريده ٭ فان الموطا الشمس والعلم كوكب ٭ بگذار بسبب شغل موطا هر علمیکه خواسته آنرا پس هر آئینه موطا آفتابست وسائر علم ستاره است هو الاصل طاب الفرع منه لطيبه ٭ ولم لا نطيب الفرع والاصل طيب ٭ موطا اصل است در علم خوش شده است فروع علم احکام بجهت خوبی موطا وچرا خوش نشود فروع حال آنکه اصل او خوش است هو العلم عند الله بعد كتابه ٭ وفيه لسان الصدق بالحق معرب ٭ موطا همانست علم مقبول نزدیک خدا تعالی بعد کتاب الله که قرآن عظیم است ودر موطا زبان راستی بامور واقعی خبر دهنده است لقد اعربت اثاره ببيانها ٭ فليس لها في العالمين مكذب ٭ هر آئینه الهام کروند آثار موطا به بیان واضح خویش احکام شرع را پس نیست او را در عالم هیچ دروغ دارنده ومما به اهل الحجاز تفاخروا ٭ بان الموطا بالعراق محبّب ٭ واز جمله آنچه بآن اهل حجاز مفاخرت کرده اند بر جمیع اقطار آنست که موطا در عراق دوست داشته شده است واعتنا رآن بیشتر وارند ومن لم يكن كتب الموطا ببيته ٭ فذاك من التوفيق بيت مخيّب ٭ وهر که ننوشت موطا را در خانه خود پس آنخانه خانه ایست بمطلب نارسیده از توفیق التعجب منه اذ علا في حياته ٭ ايا من بعد المنية اعجب ٭ ای تعجب میکنی از مالك بسبب آنکه بلند شد قدر او در حیات او بلند قدرے او بعد از مرگ عجب تراست جزى الله عنا في موطاه مالكا ٭ بافضل ما يجزى اللبيب المهذب ٭ جزا دهاد خدا تعالی از جانب ما مالك را در موطاے او بهترین آنچه جزا داده میشود دانائے آراسته شده را لقد احسن التخليص في كل ما روى ٭ كذا فعل من يخشى الاله ويرهب ٭ هر آئینه نیک کرد خالص کردن زر از خاک در هر چه روایت کرد همچنین است کار کسیکه ترسد از خدا و هراسان میباشد لقد فاق اهل العلم حيا وميتا ٭ فاضحت به الامثال للناس تضرب ٭ هر آئینه فائق شد بر اهل علم درحالیکه زنده بود ودرحالیکه مرده بود پس شدند دنیاها با مالك زده میشود در میان مردمان هر کرا خواهند بعلم وصف کنند گویند مالك عصر خود ست وما فاقهم الا بتقوى وخشية ٭ واذا كان يرضى في الاله ويغضب ٭ وفایق نشد بر عالمان مگر بتقوی خدا تعالی وترس او وبسبب آنکه راضی میشد برائے خدا وغضب میکرد برائے خدا فلا زال يسقي قبره كل عارض ٭ بمنبثق ظلت عن اليه تسكب ٭ پس همیشه باد که آب میدهد قبر او را هر ابر بآب بسیار جاری که هست دهان شکها ئے او ریزان واز ان شاخ وبرگ یکے آنست که بیقین معلوم شد که طریق اجتهاد وفقه

العزالي جمع العزلية فم المزادة الاسفل ۱۲

مسوّی | ما فاته وذكر المتابعات والشواهد لما اسنده واحاطة جوانب الكلام بين كرامره وخلافه
وبالجملة فلو يمكن تحقيق الحق في هذا ولا ذلك الا بالاكباب على هذا الكتاب هذا وقد شرح الله صدري والحمد لله

مصفّٰی | يعني معرفت احكام شرعيه از ادلهٔ تفصيليه امروز بسته است الا از يك وجه كه موطا را پيش نه گيرد و وصل مرسل آن و
ماخذ اقوال صحابه و تابعين بشناسد و نظر مجتهدانه كه تحديد مفهوم الفاظ و تطبيق دلائل و تبيين ركن و شرط و ادب و تخلص لقواعد
كليه جامعه مانعه و معرفت علل احكام و تعميم و تخصيص احكام بر حسب علل و مانند آنست اختيار كند و تعقبات شافعي و غير آن در
نظر دارد و بعد از ان جهد كند بعلم احكام الٰهي و يقين يا غالب رائے حاصل كند بدلالت دلائل بر آن مسائل و تفصيل اين مجمل
آنست كه اجتهاد در هر عصر فرض بالكفايه است و مراد از اجتهاد اينجا نه اجتهاد مستقل است مثل اجتهاد شافعي كه در معرفت
تعديل و جرح رجال و معرفت لغت و مثل آن محتاج بشخصے ديگر نبود و همچنين نه در ابتنا مجتهدانه مسبوق بارشاد كسے نبود بل معرفت
احكام شرعيه از ادلهٔ تفصيليه و تفريع و ترتيب مجتهدانه اگرچه بارشاد صاحب مذهبے بوده باشد و آنكه گفتيم اجتهاد در هر عصر فرض است بجهت
آنست كه مسائل كثيرة الوقوع غير محصور اند و معرفت احكام الٰهي در آنها واجب و آنچه مسطور و مدون شده است غير كافي و
در آنها اختلاف بسيار كه بدون رجوع بادله حل اختلاف آن نتوان كرد و طرق آن تا مجتهدين غالباً منقطع پس بغير عرض
بر قواعد اجتهاد راست نيايد و آنكه گفتيم كه امروز طرق اجتهاد مسدود است الا ازين جهت بسبب آنست كه صرف احاديث جميع
احكام را كفايت نميكند لابد است از آثار صحابه و تابعين و حالا هيچ كتابے كه مخدوم باشد و نظر مجتهدانه در آن كرده باشند طبقة
بعد طبقة غير موطا نيست و اين امر محتاج بدليل نيست نزديك كسيكه كتب ماثوره كه اصول شرع اند شناخته باشد و نظر
مجتهدانه و تكلم علما در ان دانسته باشد و ساده لوحان زمان ما كه ازين جانب بكلي معرض اند ناقه صفت مهارے در بيني خود
محكم كرده اند نميدانند كه كجا ميروند كار و بار ايشان ديگر است و ايشان را فهم اين امور تكلف نتوان كرد ؎ خلق الله للحرب رجالا ٭ ورجالا لقصعة وثريد ٭ بالجمله بملاحظه اين امور شوق روايت موطا اولا و شرح آن ثانيا پيدا كرد و در شرح
ترتيب و تبويب مسائل فقهيه بر حسب ترتيب كتب فقه و ذكر آيات متعلقه بهر باب و شرح غريب و ترجمه هر حديثے و بيان
اختلاف فقها در هر مسئله بوجود آمد و تحديد الفاظ وارده در نصوص و استخراج علت هر حكمے و تخلص بواسطه آن بقواعد كليه جامعه مانعه
و تعقب شافعي و غير آن كه غوامض اسرار اجتهاد است ذكر كرده شد و وصل مرسل و ماخذ اقوال صحابه و تابعين كه از غوامض علوم
محدثين است نيز ذكر كرده شد و اگر اهل زمان بفهم اين غوامض نرسند و آنرا غنيمت نشمارند گله نيست زيرا كه از غوامض مجتهدين
و غوامض محدثين هر دو معرض و متغافل اند والمرء لا يزال عدوا لما جهل بايد دانست كه امام مالك بناے فقه بر حديث
آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم نهاده است كه مسند باشد يا مرسل ثقات بعد از ان بر قضاياے حضرت عمر و بعد از ان بر فتوى ابن
عمر و عمل او و بعد از ان بر فتاوى سائر صحابه و فقهاے مدينه كه سعيد بن المسيب و عروة بن الزبير و قاسم و سالم و سليمن بن يسار و
ابو سلمه و ابو بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام و ابو بكر بن عمرو بن الحزم و عمر بن عبد العزيز الخليفة و مانند ايشان اند اما اختيار

مسوّی أن أرتب أحاديثه ترتيباً يسهل تناوله وأترجم على كل حديث بما استنبط منه جماهير العلماء وأضم الى ذلك من القرآن العظيم الآية للفقيه من حفظه ومن تفسيره ما لا بد له من معرفته وأذكر في كل باب مذهب الشافعية

مصفّٰی اقتضا یائے حضرت عمر پس از جهت آنست که رائے ایشان موافق وحی وکتاب بود غالبا وآنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم خبر داده اند از رویائے خود که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم لبن خورده اند وبقیه خود را بعمر داده اند وتعبیر آن علم بود وبر عمر قمیصے سابغ دیده اند وتعبیر آن علم بود واز جهت آنست که غالباً اقضا یائے حضرت عمر صحیح علیه صحابه شده اند واما عمل ابن عمر پس بسبب آن اختیار نمود که اکابر صحابه باستقامت او ووثوقیت او دران باب بر سائر صحابه گواهی داده اند از انجمله قول حذیفه لقد ترکنا رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم یوم توفی وما منا احد الا وغیرنا کان علیه الا عمر وعبد الله بن عمر هر آئینه گذاشتیم آنحضرت را صلی الله علیه وآله وسلم روزیکه متوفی شد حال آنکه نیست از جمله ما هیچکس الا تغیر کرد از ان وضع که بران بود مگر عمر و عبد الله بن عمر قال مالک بن انس وقال ابن شهاب لا تعدلن عن رای ابن عمر فانه قام بعد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ستین سنة فلم یخف علیه شیء من امر رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم واصحابه عدول مکن از رائے ابن عمر پس هر آئینه وے اقامت کرد بعد آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم شصت سال پس پوشیده نماند بروے چیزے از حال آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم واصحاب او وعائشه رضی الله عنها گفت ما رأینا الزم للامر الاول من عبد الله بن عمر ندیدیم لازم تر امر اول را یعنی سنت آنحضرت را صلی الله علیه وآله وسلم از عبد الله بن عمر ومحمد بن حنیفه گفته کان ابن عمر خیر هذه الامة بود ابن عمر بهترین این امت سعید بن جبیر گفت دیدم ابن عمر وابو هریرة وابو سعید وغیر ایشان را کانوا یرون انه لیس احد منهم علی الحالة التی فارق علیها رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم غیر ابن عمر این جماعه از صحابه میدیدند که نیست هیچکس از ایشان بر آنحال که مفارقت کرده بود آنحضرت را صلی الله علیه وآله وسلم بر آن غیر ابن عمر وجابر گفت اذا سره ان تنظروا الی اصحاب محمد صلی الله علیه وسلم لم یغیروا ولم یبدلوا فانظروا الی عبد الله بن عمر ما منا احد الا غیر وقتیکه خوش وقت کند شما را که ببینید بسوی اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم آن اصحاب که تغیر وتبدیل نکرده اند پس ببینید بسوئے عبد الله بن عمر نیست از ما هیچکس مگر که تغیر کرده وابو جعفر گفته لم یکن من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم اذا سمع من رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم حدیثا احذر ان لا یزید ولا ینقص منه ابن عمر نبود هیچکس از اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم وقتیکه می شنید حدیثے از آنحضرت صلعم ترسان تر از آنکه زیاده کند یا نقصان نماید از ابن عمر ونافع گفت لو رایت ابن عمر یتبع آثار رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم لقلت هذا المجنون اگر میدیدے ابن عمر را چون پیروی آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم میکرد میگفتے این مجنون است وجعفر بن محمد عن ابیه عن جده علی بن الحسین روایت میکند که علی بن الحسین میگفت که ابن عمر زاهد ترین قوم است وصائب ترین ایشان از روئے رائے انتهی آثار ومستدرک حاکم مذکور است ویکے از آثار استقامت ابن عمر عدم مداخلت او ست در فتن با حضرت مرتضی علی بیعت

مسوّی | والحنفية احدهما الفئتان العظيمتان البوهم اكثر الامة وهم المصنفون في اكثر الفنون الدينية وهم
القادة الائمة ولم اتعرض لمذهب غيرهما تسهيلا على حاملي الكتاب رغبة فيما هو الاهم في الباب الا في مواضع انكت و

مصفّی | کرد بآن شرط که با هیچ مسلمانے قتال نکند و حضرت مرتضی بآن معنی رضا داد و از جهت از محاربات آنجناب تخلف نمود
نافع نقل کرده است که ابن عمر داخل شد در کعبه پس شنیدیم او را که در سجده میگفت قد تعلم ما یمنعنی من مزاحمة قریش علی هذه
الدنیا الا خوفك هر آئینه میدانی که منع نمیکند مرا از مزاحمت قریش برین دنیا مگر خوف تو و بسبب اختیار اقوال تابعین مدینه آنست
که مدینه مرجع بلاد و دول امصار بوده است و علما زمانا بعد زمان در آنجا میرفتند و آرا خود را برائے اهل مدینه عرض میکردند پس
نزدیک اهل مدینه علوم منقح بود تا که نزدیک غیر ایشان نبودند و مشائخ مالک همه از اهل مدینه اند الا شش کس ابو الزبیر از اهل مکه و
حمید طویل و ایوب سختیانی از اهل بصره و عطاء بن عبد الله از اهل خراسان و عبد الکریم از اهل جزیره و ابراهیم بن ابی عبلة از اهل
شام باید دانست که امام مالک حدیث عبد الله بن عمر عن النبی صلی الله علیه و آله وسلم غالبا روایت میکند عن نافع عن ابن
عمر و عن عبد الله بن دینار عن ابن عمر و گاهی ابن عمر روایت میکند عن عمر عن النبی صلی الله علیه و آله وسلم و حدیث عائشه عن النبی
صلی الله علیه وسلم غالبا روایت میکند عن ابن شهاب عن عروة او عن قاسم عن عائشة و عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة
و عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة و عن یحیی بن سعید عن عمرة عن عائشة و عن ابی الرجال عن امه عمرة عن عائشة
و حدیث ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه و آله وسلم عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة و عن العلاء بن عبد الرحمن
عن ابی هریرة و عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب و عن ابی سلمة او عن ابی بکر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن
ابی هریرة و یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة و سهیل بن ابی صالح عن ابیه عن ابی هریرة و عن سمی عن ابی
صالح عن ابی هریرة و سعید بن ابی سعید عن ابیه عن ابی هریرة و حدیث انس عن النبی صلی الله علیه و آله وسلم عن ابن
شهاب عن انس و عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن عن انس و عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس و عن حمید عن
انس و عن عبد الله بن ابی بکر عن انس و حدیث جابر عن النبی صلی الله علیه و آله وسلم عن ابی الزبیر عن جابر و عن جعفر بن محمد
عن ابیه عن جابر و عن وهب بن کیسان عن جابر و عن محمد بن المنکدر عن جابر و حدیث ابی سعید الخدری عن عمرو بن یحیی
المازنی عن ابیه عن ابی سعید و عن محمد بن یحیی بن حبان عن ابی سعید و حدیث سهل بن سعد عن ابی حازم عن سهل امام
مالک باین اسانید قریب پانصد حدیث روایت کرده است و آن احادیث اصح و اقوی احادیث آنحضرت است صلی الله علیه
و آله وسلم در مشارق و مغارب زمین و امام مالک از حضرت مرتضی و عبد الله بن عباس کم روایت کرده است و هارون رشید از
سبب آن استفسار کرد فرمود لم یکونا ببلدی و لم الق رجالهما یعنی نبودند در شهر من و ملاقات نکردم با یاران ایشان مع هذا
بعض احادیث از ایشان روایت میکند عن ابن شهاب عن عبد الله و الحسن ابنی محمد بن علی عن ابیهما عن علی بن ابی طالب
و عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابن عباس و عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن ابن

مسوّی | ابیّن ما تعقب به الائمة علی مالک باشارة لطیفة حیث کان التعقب بحدیث صریح صحیح وابیّن
ما مست الیه الحاجة فی معانیه اللغویة من شرح غریب وضبط مشکل ومعانیه الفقهیة من بیان علة الحکم
واقسامه وتاویل الاحادیث عند الفریقین ونحو ذلک ولم اتعرض لذکر من اخرج الحدیث من اصحاب الاصول الستة

مصفّی | عباس واما احادیث مرسله پس شیوخ مالک درآن بسیار اند اجل ایشان ابن شهاب عن الفقهاء السبعة عن
النبی صلی الله علیه وآله وسلم وابن شهاب عن النبی صلعم وزید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم وزید
ابن اسلم عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم ویحیی بن سعید عن سعید بن المسیب عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم ویحیی ابن سعید عن
النبی صلی الله علیه وآله وسلم وصفوان بن سلیم عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم وهشام بن عروة عن ابیه عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم
وجعفر عن ابیه عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم واما مالک گویا نسخ وکتب جماعة مطالعه کرده وآنرا بمالک بلغه ان النبی صلی الله علیه
وآله وسلم تعبیر کرده واما آثار حضرت عمر پس روایة میکند عن نافع عن ابن عمر عن عمر وعن زید بن اسلم عن ابیه عن عمر وعن زید بن اسلم
عن عمر وعن نافع عن اسلم عن عمر وعن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب عن عمر وعن یحیی بن سعید عن عمر وعن اسحق بن عبد الله
عن انس عن عمر وآثار عبد الله بن عمر عن نافع عن ابن عمر وعبد الله بن دینار عن ابن عمر وآثار حضرت عائشه عن هشام عن
ابیه عن عائشه ویحیی ابن سعید عن عمرة عن عائشه واما اقوال فقهای مدینه پس اقوال سعید بن المسیب عن ابن شهاب ویحیی
ابن سعید عن سعید بن المسیب وابن شهاب عن سالم وابی بکر وزید بن اسلم عن عطاء بن یسار وعبد الرحمن بن القاسم عن
ابیه ویحیی بن سعید عن ابی سلمة ووراء ایشان جمعی مستند از جمله علم که بآن کثرت ووفور روایت نکرده اند بلکه دو سه حدیث
از اقوال تابعین یا مرویات ایشان روایت کرده اند مثل سالم بن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله وداود بن حصین و
عبد الرحمن بن حرملة الاسلمی ویزید بن رومان وحمید بن قیس المکی وابی الاسود محمد بن عبد الرحمن عن عروة وعلقمة بن ابی علقمة
وزید بن خصیفة وثور بن زید الدیلی ومحمد بن عمرو بن حلحلة الدیلی وموسی بن عقبة ومحمد بن ابی مریم وجمعی غیر ایشان که امام مالک
بتقریبی از ایشان روایت کرده یا استاذان ایشان بتقریبی از ایشان روایت کرده اند چنانکه گویند سخن از سخن میخیزد یا جمعی
را حوادث واقع شد وبا فقهای سبعه استفتا کردند مالک از ایشان آن فتوی را نقل کرد بغیر آنکه در مرتبه شیخه مالک باشند و
شبهه دیگر هست که امام مالک مختار خود را وفقهای سبعه ومعمول مدینه را تقریر میکند ومیگوید السنة عندنا کذا وکذا شافعی افاده فرموده
است که آن اجماع نیست بلکه مختار مالک وشیوخ اوست پس فقیر ازین قسم آنچه موافق جمهور بوده است درین شرح ذکر کرد
وآنچه مخصوص بود بمالک از ذکر آن اعراض نمود وآنجا میخواهم که احوال رجال اسانید مالک را بکلام مختصر عرضه دهم تا قاری بر بصیرة
باشد از اسانید مالک واز تفاصیل رجالیکه قلیل الوقوع اند اعراض نمودن انسب مینماید عبد الله بن عمر یکی از مکثرین است
در روایت حدیث ویکی از فقها که مدار فتاوی در عصر صحابه بروی بود وبر استقامت او جمعی کثیر از صحابه گواهی داده ودر فتنه
داخل نشد وخلافت را بسبب آنکه منجر نشد بقتال مسلمین قبول نکرد وفضائل او بیش از حد حصا است اول مشاهد او خندق

مسوّی الا فی مواضع یسیرۃ لان العلماء قد فرغوا عنہ واغنوا عنہ علمائی بأن مسند الدارمی انما صنف لاسناد احادیث الموطا وفیہ الکفایۃ لمن اکتفی ولٰکن فھمنی الحق ان فی ذلک فتحا لابواب الخیر وجمعا لشمل

مصفّٰی است بعد از ان صحبت آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم در جمیع مغازی لازم گرفت در عمر ہشتاد و چہار و یا ہشتاد و شش سالگی سنہ ثلث و سبعین بدار القرار شتافت رضی اللہ عنہ سالم بن عبد اللہ بن عمر یکے از فقہائے مدینہ و متورعان وثقات است از پدر بزرگوار خود بسیار روایت کردہ سنہ ست و مائۃ [١٠٦] بدار القرار رفت محمد بن مسلم بن عبد اللہ بن شہاب الزہری یکے از فقہائے اسلام و محدثین است و مشار الیہ در جمیع فنون شرعیہ اول کسے است کہ کتابت حدیث کرد و احادیث طویلہ بدون وے متفق علیہ نشود عمر بن عبد العزیز گفت لا اعلم احدا اعلم بسنۃ ماضیۃ منہ و وے حافظ حدیث است در اسلام عدد مشائخ او در حدیث و عدد راویان از وے نتوان احصا کرد و در عمر ہفتاد و دو سالگی سنہ اربع و عشرین و مائۃ انتقال کرد نافع بن سرجس مولی عبد اللہ بن عمر یکے از ثقات محدثین است و حدیث عبد اللہ بن عمر را چہ مرفوع و چہ موقوف مدار بر وے است و مالک اکثار کردہ است در روایت از وے مالک گفت اذا سمعت حدیث نافع عن ابن عمر لا ابالی ان لا اسمعہ من احد سنۃ سبع عشر و مائۃ [١١٧] وقیل سنۃ عشرین و مائۃ [١٣٠] انتقال کرد سرجس بفتح سین مہملہ و سکون را و کسر جیم عبد اللہ بن دینار مولی عبد اللہ بن عمر از ثقات تابعین مدینہ است سنہ سبع و عشرین [١٢٥] و مائۃ یا سنہ اثنی و ثلثین [١٣٢] و مائۃ انتقال کرد حضرت عائشہ ام المؤمنین بنت ابی بکر الصدیق رضی اللہ عنہا فقیہہ حافظ کثیرۃ الحدیث بود در شجاعت و سخاوت و فصاحت و علم و تقوی از مردان گوے سابقت ربودہ سنہ سبع و خمسین [٥٧] یا سنہ ثمان و خمسین انتقال نمود عروۃ بن الزبیر یکے از فقہائے مدینہ کثیر الحدیث و الفتوٰی است و از ثقات و متورعین بود سنہ اربع و تسعین انتقال کرد قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی اللہ عنہ یکے از ثقات فقہائے مدینہ و از متورعین تابعین است سنہ احدی و مائۃ [١٠١] انتقال نمود عمرۃ بنت عبد الرحمن الانصاریۃ در تربیت حضرت عائشہ بودہ است و صاحبہ فقہ و حدیث و از وے پسر وے ابو الرجال محمد بن عبد الرحمن روایت کردہ است سنہ ثلث و مائۃ انتقال نمود یحیی بن سعید بن قیس الانصاری القاضی ثقہ ثبت است امام مالک از وے بسیار روایت کردہ است مرفوع و موقوف سنہ اربع و اربعین و مائۃ متوفی شد ہشام بن عروۃ بن الزبیر ثقہ فقیہ است اکثر روایت او از والد است مرفوعا و موقوفا سنہ خمس و اربعین [١٤٥] و مائۃ یا ست و اربعین [١٤٦] و مائۃ متوفی شد در عمر ہشتاد و ہفت سالگی عبد الرحمن بن القاسم ثقہ جلیل است ابن عیینہ گفت کان افضل زمانہ سنہ ست و عشرین و مائۃ متوفی شد ابو ہریرہ در اسم و نسب وے اہل نقل مختلف اند بسیار ترین صحابہ است در روایت حدیث و اسانید صحیحہ کہ بسیار احادیث او را بہم رسیدہ است و دیگر را بہم نرسیدہ در خیبر بخدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم رسید و از آن باز ملازم سعادت صحبت بود در سفر و حضر سنہ پنجاہ و ہفت [٥٧] متوفی شد و عمر او ہشتاد و ہشت سال گفتہ اند سعید بن المسیب قریشی مخزومی سید التابعین است و جامع فقہ و حدیث و زہد و عبادت و ورع اعلم ناس بود بحدیث ابی ہریرہ و قضایائے عمر سنہ ثلث و تسعین متوفی شد ابو سلمہ بن عبد الرحمن

مسوى الامة المرحومة وهذا لطبائع جامة طال ما ذكرت وارشادا الى طرق من العلم طال ما تركت وارجو من فضل الله ورحمته ان يكون هذا الكتاب جامعا لخمسة انواع من الاحكام هي العمدة لمن اراد ان ينتهج

مصفى بن عوف یکے از فقہائے مدینہ است واز ثقات ومفتیین است سنہ اربع وتسعین متوفی شد اعرج نام وے عبد الرحمن بن ہرمز ست ثقہ ثبت ست از حملۂ علم در مدینہ منورہ اکثر روایت او از ابو ہریرہ است سنہ سبع عشرۃ ومائۃ متوفی شد ابو الزناد نام وے عبد الرحمن بن ذکوان است فقیہ است وثقہ در حدیث سنہ ثلثین ومائۃ متوفی شد ابو صالح سمان نام او ذکوان است ثقہ ثبت ست جلب میکرد زیت را بکوفہ ازین جہت زیات وسمان گویند سنہ احدی ومائۃ متوفی شد سہیل بن ابی صالح صدوق ست در آخر عمر حفظ او متغیر شدہ بود ازین جہت بخاری بخبر مقرون بغیر او یا معلق روایت میکند سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن بن الحارث بن ہشام ثقہ صدوق ست سنہ ثلثین ومائۃ انتقال کرد ابو سعید المقبری کیسان ثقہ ثبت ست سنہ مائۃ انتقال کرد از موالی بود نزدیک مقبرہ مدینہ ساکن میشد ازین جہت مقبری گویند سعید بن ابی سعید از مشاہیر اہل مدینہ است وثقات ایشان در آخر عمر اختلاط پیدا کرد وائمہ قبل از اختلاط روایت کردہ اند سنہ ثلث وعشرین ومائۃ انتقال نمود انس بن مالک انصاری از مکثرین در روایت ست دہ سالہ بود کہ سعادت خدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اختیار کرد ودہ سال بر خدمت مقید شد وبیست سالہ بود کہ واقعہ ہائلہ آنجناب علیہ الصلوۃ والسلام پیش آمد مورد عنایات بسیار شدہ بود ودعاہا در حق وے مستجاب گشتہ در نود ونہ سالگی متوفی شد وبسبب طول عمر صغار تابعین نیز از وے روایت کردند اسحق بن عبد اللہ بن ابی طلحۃ الانصاری از ثقات تابعین مدینہ ست قال الواقدی کان مالک لا یقدم علیہ احدا مالک بروے مقدم نمیکرد ہیچکس را سنہ اربع وثلثین ومائۃ متوفی شد ربیعۃ بن ابی عبد الرحمن المعروف بربیعۃ الرای یکے از فقہائے مدینہ است خوض در مسائل سلف واستنباط بروے غالب بود ازین جہت او را برائے نسبت کردند حمید بن ابی حمید الطویل تابعی کثیر الحدیث است سنہ ثمان واربعین ومائۃ درگذشت قال الاصمعی لم یکن طویلا ولکن کان طویل الیدین عبد اللہ بن محمد بن ابی بکر بن عمرو بن حزم الانصاری المدنی القاضی ثقہ است سنہ خمس وثلثین ١٣٥ ومائۃ برفت ابو سعید الخدری سعد بن مالک بعد از احد در جمیع مشاہد آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم حاضر شد وحدیث بسیار روایت کرد سنہ ثلث اواربع وستین متوفی شد عمرو بن یحیی بن عمارۃ المازنی ثقہ ست بعد ثلثین ١٣٠ ومائۃ برفت محمد بن عبد اللہ بن عبد الرحمن بن ابی صعصعۃ الانصاری المازنی ثقہ است از اہل مدینہ سہل بن سعد الساعدی در زمان وفات آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پانزدہ سالہ بود وہو آخر من مات من الصحابۃ فی المدینۃ سنہ احدی وتسعین ٩١ متوفی شد ابو حازم سلمۃ بن دینار ثقہ عابد است از سہل بن سعد روایت کند در خلافت منصور متوفی شد جابر بن عبد اللہ الانصاری السلمی بفتحتین صحابی ابن صحابی در نوزدہ غزوہ بخدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم حاضر شد در سن نود وچہار سالگی سنہ سبعین متوفی شد ابو الزبیر المکی محمد بن مسلم تدرس بفتح تاء مثناۃ وسکون دال مہملہ وضم راء مولی الاسدیین صدوق ست

مسوّی | مناهج الکرام بما اخذ من نصوص الکتاب وما ثبت من الاحادیث المستفیضة او القویة المرویة من الاصول فی کل باب ما اتفق علیه جمهور الصحابة والتابعین وما استنبطه مالک وتابعه جماعات من الفقهاء المجتهدین

مصفّی | سنه ست وعشرین [۱۲۶] ومائة برفت از دنیا بسبب تدلیسے که در وے است بخاری از وے روایت نکرده علی بن الحسین ابن علی بن ابی طالب رضی الله عنه ملقب است بزین العابدین شرف سیادت وعبادت وفقاهت جمع کرده بود قال الزهری ما رایت قرشیا افضل منه سنه ثلث وتسعین [۹۳] برفت از دنیا محمد بن علی بن الحسین ابوجعفر الملقب بالباقر مثل پدر بزرگوار شرف سیادت وعلم جمع کرده بود از جابر واز پدر خود روایت کند سنه صد [۱۰۰] وده وچند برفت از دنیا جعفر بن محمد بن علی ابن الحسین ابوعبدالله الملقب بالصادق فقیه است وامام وشریف صاحب مناقب بسیار سنه ثمان واربعین [۱۴۸] ومائة برفت از دنیا وهب بن کیسان مولی قریش از ثقات مدینه سنه سبع وعشرین [۱۲۷] ومائة برفت محمد بن المنکدر تابعی جلیل است سنه ثلث ومائة برفت حسن البصری یکے از فقها وعباد تابعین است ومناقب او اشهر از آن است که احتیاج بیان داشته باشد سنه [۱۲۶] ست وعشر ومائة برفت از دنیا ایوب بن ابی تمیمه کیسان السختیانی بفتح السین المهملة بعدها معجمة ثم فوقانیة ثم تحتانیة وبعد الالف نون نسبت است بعمل جلود ثقه است از کبار فقها وعباد سنه احدی وثلثین ومائة برفت عطاء بن عبدالله الخراسانی مولی المهلب ثقه است سنه خمس وثلثین ومائة برفت عبدالکریم بن ابی المخارق بضم میم وبخاء معجمه جزری الاصل نزیل مکه ثقه است سنه [۱۲۶] ست وعشرین ومائة برفت محمد بن علی بن ابی طالب المعروف بابن الحنفیه عالم ثقه عابد است عبدالله وحسن پسران وے اند زهری ایشان را قرین یکدیگر می آرد عبیدالله بن عبدالله بن عتبه بن مسعود فقیه ثقه است از اهل مدینه کثیر الروایت از ابن عباس سنه اربع وتسعین [۹۴] برفت عطاء بن یسار فاضل صاحب مواعظ وعبادت است سنه اربع وتسعین برفت زید بن اسلم مولی عمر عالم ثقه است مالک در تعظیم او مبالغه کردی سنه ست وثلثین ومائة برفت صفوان بن سلیم مولی بنی زهره ثقه عابد است سالم ابی النضر مولی عمر بن عبیدالله القرشی التیمی ثقه ثبت است سنه تسع وعشرین ومائة برفت داود بن الحصین ثقه است سنه خمس وثلثین ومائة برفت محمد بن عبدالرحمن ابوالاسود یتیمی بود که عروه پرورش داد او را ثقه است سنه سی [۱۳۰] وچند ومائة برفت علقمه بن ابی علقمه بلال مولی عائشه ثقه است سنه سی وچند ومائة برفت ثور بن زید الدیلی بکسر دال مهمله بعدها تحتانیه ثقه است سنه خمس [۱۳۵] وثلثین ومائة برفت محمد بن عمرو ابن حلحلة الدیلی بمهملتین بینهما ساکنه ثقه است موسی بن عقبه بن ابی عیاش تحتانیه ومعجمه مولی آل الزبیر در مغازی امام است سنه [۱۴۱] احدی واربعین ومائة برفت واز طبقه شیوخ یحیی بن سعید محمد بن ابراهیم بن الحارث التیمی است ثقه است او را افراد حدیث است که بآن متفرد است سنه [۱۲۰] عشرین ومائة برفت باید دانست که استدلال بحدیث آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم چه مسند وچه مرسل وموقوف حضرت عمر وعمل عبدالله بن عمر واخذ بفتاوی صحابه وتابعین مدینه خصوصا که همه مجتمع شده باشند اصل مذهب مالک است پس مالک باعتبار اصل خود محتاج آن نیست که مرسل را

مسوّی | وقد اقتضی الحال فی بعض المواضع ان افرق الحدیث فی بابین فراعیتُ فی ذلک شرطه
المتابع عند اهله وفی بعضها ان اذکر حدیثا واحدا مرتین فان کان باسنادین فیهما والا اسقطتُ الاسناد
فی موضع وقلت فی الموضع الآخر قال مالک باسناده کذا وکذا وقد استوعبت احادیث الموطأ وآثاره

مصفّی | اسنادے بیان کند یا موقوف عمر وعمل عبد اللہ بن عمر را بآخذے بیان نماید لیکن چون موافقت جم غفیر محدثین کہ قائل بفرق اند درمیان مسند و مرسل منظور است می باید کہ وصل مرسل بیان کنم بصناعت اعتبار و شواہد و ہمچنین ماخذ اقوال صحابہ از ایمارات کتاب و سنت یا قیاس بر منصوص کتاب و سنت واین بصناعت شرعیہ استحضار تتبع کتاب و سنت بالطافت ذہن حاصل شود وانچہ خدا تعالی فتح کند درین باب خواہی دید در شرح انشاء اللہ تعالی باید دانست کہ فرق است درمیان محدث و مجتہد پس منصب محدث روایت حدیث است و تمیز تحریف از غیر آن و شرح غریب ودلالت عبارت کہ باعتبار لغت بودہ باشد ومعرفت اسماء الرجال جرحاً وتعدیلاً وضبطاً للمشکلہ وحکم بصحت وضعف کردن واعتبار و شواہد را دیدن وحکم باستفاضہ یا غرابت کردن ومبہم را التسمیہ نمودن ومانند آن وچون محدث اینجا رسید بذروہ حفظ وضبط و اتقان ترقی نمود و منصب مجتہد تحدید الفاظ وارده است کہ اشتباہ در آن واقع شود وتعیین رکن وشرط وادب ہر چیزے وتعیین ندب یا وجوب در صیغ دالہ بر امر وتعیین کراہیت یا حرمت در صیغ دالہ بر منع وعلت ہر حکمے بدلیل آن واطلاق و تقیید حکم بر حسب آن ومعرفت قیود اتفاقی واحترازی در آن واستخراج قاعدہ جامعہ مانعہ بنظر آن اطلاق وتقیید واحتراز واتفاق و برآوردن اقوال مخرجہ ونقل کردن آن از بابے بباب وتفریع مسائلے کہ واقع شوند بر احکام مذکورہ بدرج فی العموم یا اقتضا و ایماء وقیاس والتزام ومانند آن واگر ادلہ متخالفہ جمع شوند تفصیل کند میان آنہا بتطبیق وجمع یا نسخ یکے یا ترجیح یکے وچون عالم این امور را احاطہ کرد واز اول احکام تا آخر آن بنظر مجتہدانہ شرح فرمود مجتہد مطلق شد در دین و فتوای او صحیح شد وتقلید از وے بر خاست اگرچہ درین صناعت اعتماد بر کسے داشتہ باشد ولہذا گروہے کسے یا تتبع کتاب او حاصل نمودہ باشند فقیر را این معنی بہ تتبع اتم کہ مصنف شافعی ست در دل تحرکت آمد ودرین باب از شرح السنہ بغوی تمام یافتہ شد وکتب فقہ شافعیہ نیز اعانت کردند بہر تقدیر ہر چند استادے ظاہر درین تفتیش منت بر من نہادہ است اما این حکمت بامدو غیبی در خاطر شاخ وبرگ آورد وذلک تقدیر العزیز العلیم وچون این صناعات در زبان باغرابت تمام وارد است از آنکہ در مبادی کلام ایمائے بشرح آن کردہ شود اما تحدید الفاظ پس مبنائے آن چہار چیز است قسمت ومثال وتجرید مفہوم و تتبع دلائل شرعیہ اما قسمت پس عبارت ست از اخذ اعم از شئے شامل او ونظائر او را وشمردن انچہ مندرج اند در آن وتفطن بوجہ فرق درمیان شئے مطلوب وہر نظیر او وہر فرق را قیدے نہادن کہ اعم بمنزلہ جنس باشد وقیود بمنزلہ فصل و مثال عبارت از استحضار جزئیاتے ست کہ در استعمالات لغت بر آن اطلاق کنند بقدر طاقت وتجرید مفہوم عبارت ست از تفطن لازم وجود ولازم عقل بوجدان ذہن نزدیک تعلق علم بآن باز آنہمہ را سبر کردن از استحضار اطلاقات ہر محکے دلن وتتبع دلائل شرعیہ

مُسوّى | فى هذه النسخة وما كان من قول من السنة لكن الا وكان استنباطا برواية يحيى بن يحيى اخبرنا بجميع ما فى الموطا رواية يحيى بن يحيى المصمودى الاندلسى رحمه الله تعالى رحمة واسعة الشيخ محمد فضل الله المكى المالكى قراءة منى عليه من اوله الى آخره بحق سماعه بجميعه على شيخ الحرم المكى الشيخ حسن بن على

مصفّى | به تتبع حكم شرع است بوجود حكم نزديك بعض قيود ودون بعض پس اينهمه امور را بايد ملاحظه كردن وبجد جامع ومانع انتقال نمودن وحكم را بر آن مدار اداره فرمودن مثال قسمت خروج از وطن گاهے تفرج به بساتين ميباشد وگاهے هيمان با عدم تعيين مقصد وگاهے سفر بسوئے مقصدے وفرق در تفرج وسفر آنست كه تفرج دلالت ميكند بر قرب مقصد وسهولت رجوع واين معنى در سفر نيست ودر هيمان وسفر فرق عدم تعيين مقصد وتعيين آنست ومثال مثال جدة تا مكه سفر است وعسفان تا مكه وذات النصب تا مدينه سفر است وعلى هذا القياس ومثال تجريد مفهوم خف ملبوس ست ودر اجل نه از ثوب بلكه از اديم ومانند آن وبودن فوق الكعبين يا الى الركب اثرے نميكند زيرا كه محل فرض غسل رجلين است پس مشغول بودن محل فرض بايد قطع نظر از حال ما فوق ومثال تتبع دلائل شرع تمتع حج جمع است درميان عمره وحج در اشهر حج لقوله تعالى فمن تمتع بالعمرة الى الحج وبودن ناسك از اهل آفاق بدليل قوله تعالى ذلك لمن لم يكن اهله حاضرى المسجد الحرام والله اعلم بالصواب۔ اما تعيين ركن وشرط پس بناے آن تتبع نصوص اشارات شرع است واستقرار مواضعيكه در شرع آن را بآن نسبت ميكنند وتفتيش اجزاء وشروط آن وتجريد آن مفهوم كه در ذهن گنجيده از انچه بحسب عادت بآن لاحق شده بوجوه ودلائلے كه ميسر آيد اما تتبع نصوص واشارات شرع پس مثال آن لا صلوة لمن لم يقرء بفاتحة الكتاب وتحريمها التكبير وتحليلها التسليم ارجع فصل فانك لم تصل ثم قال اذا قمت الى الصلوة الخ لا تقبل صلوة احدكم حتى يتوضاء دعهما فانى ادخلتهما طاهرتين واما استقراء پس آنست كه از شارع وحمله شرع افراد وضوء ونماز وحج ببينند واز آنجمله قدريكه متفق عليه بركشند وانچه بحسب عادت بآن لاحق شده است تميز نمايند بدليل آن مثلا در زمان آنحضرت صلعم شغدف وشبرى نبود وعقل دلالت ميكند كه اين خارج است از امور حج وبودن ونبودن آن اثرے ندارد مناط حكم خروج است از وطن وآنحضرت صلعم در مدينه چهار ركعت گذاردند ودر ذى الحليفه دو ركعت وخصوصيت سه ميل اثرے ندارد ومناط حكم خروج است از وطن ونظير استقراء وتجريد در امور عرفيه آنست كه عجمى در عرب ميرود وماء ونار را در مظان آنها مى شنود پس ميفهمد كه ماء آب ست ونار آتش هر چند كسے تصريح نكرده باشد وگاهے درينجا غلط نيز ميكند پس ماء را مخصوص بماء عين ميگيرد چون عادت استعمال آنست بعد از آن بضربے از فكر ميشناسد كه آب بحر را نيز شامل ست و اما معرفت علت حكم پس بايد دانست كه خدا تعالى خواست كه مرضى خود را از نامرضى اطلاع دهد و فعل هر مكلفے در شرائع تصريح نتوان كرد پس لا بد ست از عنوانيكه حكم را بآن وابر كنند از وصف مكلفين يا وصف ما يقع عليه الفعل وگاهے آن وصف مركب باشد از قيود شتى بعض در مكلف يا ما يقع عليه الفعل وبعض در غير آن وقيد گاهے استثنا باشد وگاهے غير آن پس آن وصف را علت حكم گويند كه حكم ايجاب

مسوّی | العجیمی والشیخ عبداللہ بن سالم البصری المکی قالا اخبرنا الشیخ عیسی المغربی سماعا من لفظہ فی المسجد الحرام بقرأتہ لجمیعہ علی الشیخ سلطان بن احمد المزاحی بقرأتہ لجمیعہ علی الشیخ احمد بن خلیل بقرأتہ لجمیعہ علی النجم الغیطی بسماعہ لجمیعہ علی الشرف عبدالحق بن محمد السنباطی اخبرنا عمّ والدی عبداللہ

مصفّٰی | یا ندب یا اباحۃ یا کراہیت یا حرمت برآن ادارہ کنند ومراد از علیت بیش ازین نیست مثال وصفِ مکلف من ادرک صلوۃ وھو عاقل بالغ مطلق غیر حائض وجب ان یصلیھا ومن شھد الشھر وھو عاقل بالغ مطلق غیر مسافر ولا مریض ولا حائض وجب ان یصومہ ومن ملک نصابا وحال علیہ الحول ولیس علیہ دین یحیط بالنصاب او ینقصہ وجب ان یزکیہ ومن کان مسافرا جاز لہ القصر والافطار ومثال وصف ما یقع علیہ الفعل یحرم شرب الخمر ویحرم اکل الخنزیر ویحرم اکل کل ذی ناب من السباع ویحرم نکاح الامہات ومثال وصف المکلف وما یقع علیہ الفعل جمیعا یحرم علی الرجال لبس الذہب والحریر ولا یحرم علی النساء، باز شناختن علت از میان اوصافیکہ در نص ہست کار مہم ست از کارہائے اجتہاد ومبنائے آن تتبع دلائل شرع وسبر وحذف وتنقیح مناط ومعرفت مناسبۂ عقلیہ واستقراء مواضع حکم وعدم حکم وتجرید علت از اوصافیکہ بحسب عادت بآن ملحق شدہ اما تتبع دلائل شرعیہ پس مثال آن الزانیۃ والزانی فاجلدوا پس در حدیث غیر محصن را بآن ملحق کردند وزانی محصن را رجم قرار دادند السارق والسارقۃ فاقطعوا از حدیث معلوم شد لا قطع الا فی ربع دینار مثال سبر وحذف وتنقیح مناط البر بالبر ربوا الخ پس جمیع اوصاف برّ را واحدا بعد واحد تامل کردیم سرِ یکے قابل علیتہ نشد الا مطعوم مقتات مدخر مقدر وثمنیۃ در ثمنین باز تتبع دلائل شرعیہ گاہے بنص باشد مانند کل مسکر حرام وگاہے باشارۃ وایما واقتضا وبیان آن طولے دارد وچون علت حکم درست شد بیان قاعدۂ جامعہ بالغہ باوفٰی عنایتے میتوان کرد اما معرفت رضا وسخط پس از صیغ دالہ بر رضا وسخط وحب وبغض ورحمت ولعنت وقرب وبعد ونسبۂ فعل بمرضیین مثل ملائکہ وانبیاء واہل جنت وغیر مرضیین مثل شیاطین ومنافقین واہل نار وامر ونہی وبیان جزائے مترتب بر فعل وتشبیہ بمحمود ومعروف مانند مسک وبمذموم ومکروہ مانند قے کلب واہتمام آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بفعل آن واجتناب از ان نزدیک حضور دواعی آن واما تمیز در رضائے مؤکد کہ وجوب نامند ورضائے غیر مؤکد کہ ندب نامند ودر سخط مؤکد کہ حرمت نامند وسخط غیر مؤکد کہ کراہیت نامند پس بہ تتبع دلائل شرعیہ باشد مانند تطوق شجاعا اقرع ومانند دخول صدقۃ الفطر در زکوۃ وتسمیہ شارع آنرا بزکوۃ الفطر وقول فقہائے صحابہ مانند قول حضرت عمر کہ سجدۂ تلاوت واجب نیست وقول حضرت مرتضٰی وابن عمر وعبادۃ بن الصامت کہ وتر واجب نیست وتامل در حال مقصد کہ تکمیل طاعتے است یا سد ذریعۂ اثم یا وقار وحسن سمت پس غیر مؤکد باشد یا داخل ست در رکن از ارکان اسلام یا شئے از کبائر پس مؤکد باشد واما اقوال مخرجہ پس اثبات حکم ست در نظیر مسئلہ مثلا چون دیدیم کہ شارع تحری را در توجہ بقبلہ معتبر داشتہ است قول مخرج از ان در باب اشتباہ اوانی با وطاہر با غیر طاہر واشتباہ ثیاب طاہرہ با غیر طاہرہ وہمچنین در جمیع شروط صلوۃ کشیدہ بردیم وتفریع آنست کہ مسئلہ وارد شود کہ بعینہ

لہ یعنی شناختن علت مبنی است بہ تتبع دلائل شرع کہ دلالت کنند بر علت بودن وصفی از اوصاف ۲ وبہ سبر یعنی امتحان اوصاف کہ کسے از ان قابل علت ... [illegible]

مُسوّی | بزیحیی سماعاقال اخبرنا مالک یحیی بن یحیی اللیثی المصمودی سماعا عن امام دار الهجرة مالک بن انس الا ابوابا ثلثة من اخر الاعتکاف فعن زیاد بن عبد الرحمن عن الامام مالک بن انس رحمه الله تعالی

مصفّی | آنرا در اصول مذہب خود شے یابیم پس اگر نظیر آن مسئلہ مصرح یافتیم حکم آن منتخب گرداندیم واگر عموم یافتیم پس آن عموم درج نمودیم وبملازمت ومنافات امور مصرحہ دلیل گرفتیم یا ایما واقتضا و فحوی فہم کردیم و فحوی شامل فہم حرمت ضرب از تافف لهما است واقتضا مانند آنکہ اعتقت ولیت برسبق ملک دلالت میکند وصلیت بر تطہرت وایما دلالت مفہوم واستثنا وغایت وحد وشرط ووصف است واین مباحث زیاده از آنست کہ تفصیل آن درین مقدمہ گنجائش کند لیکن ما لا یدرک کلہ لا یترک کلہ را کار بستہ ایم وانہمہ مقدمات اجتہاد واستنباط است کہ در جزم با مور شرعیہ بکار آید نہ جدل ومراء کہ علم شرع نیست بلکہ علماء دنیا آنرا برائے رواج بازار خود اختراع کردند وقال النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مَنْ اَحْدَثَ فِیْ اَمْرِنَا هٰذَا مَا لَیْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ باید دانست کہ این فقیر کتاب مؤطا روایت کرده است از شیخ ابوطاہر مدنی وشیخ تاج الدین قلعی وسید عمر بن احمد عقیل ابن بنت شیخ عبد اللہ بن سالم البصری ثم المکی بسماع بعض واجازت باقی بعد از آن بر شیخ وفد اللہ المغربی المکی المولد والمنشا ہمہ آن خواندو اینجا برہمین اسناد اخیر اکتفا میکند کہ مسلسل است بسماع جمیع واللہ یقول الحق وھو یہدی السبیل

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی بنعمتہ تتم الصالحات وعلی فضلہ المعول فی جمیع الحالات وصلی اللہ علی خیر خلقہ محمد وآلہ وصحبہ اجمعین.

اما بعد فیقول الفقیر الی رحمۃ اللہ الکریم احمد المدعو بولی اللہ بن عبد الرحیم الدہلوی وطنا العمری نسبا عفی اللہ عنہ والحقہ بسلفہ الصالحین اخبرنا بجمیع ما فی المؤطا روایۃ یحیی بن یحیی المصمودی الاندلسی رحمہ اللہ تعالی رحمۃ واسعۃ الشیخ محمد وفد اللہ المکی المالکی قراءۃ منی علیہ من اولہ الی آخرہ بحق سماعہ بجمیعہ علی شیخ الحرم المکی الشیخ حسن ابن علی العجیمی والشیخ عبد اللہ بن سالم البصری المکی قال قالا اخبرنا الشیخ عیسی المغربی سماعا من لفظہ فی المسجد الحرام لقرائتہ بجمیعہ علی الشیخ سلطان ابن احمد المزاحی بقراءتہ بجمیعہ علی الشیخ احمد بن خلیل بقراءتہ بجمیعہ علی النجم الغیطی بسماعہ بجمیعہ علی الشرف عبد الحق بن محمد السنباطی بسماعہ بجمیعہ علی البدر والحسن بن محمد بن ایوب الحسنی النسابۃ بسماعہ بجمیعہ علی عمہ ابی محمد الحسن بن ایوب النسابۃ بسماعہ علی ابی عبد اللہ محمد بن جابر الوادیاشی عن ابی محمد عبد اللہ بن محمد بن ہارون القرطبی سماعا عن محمد بن عبد الرحمن بن عبد الحق الخزرجی القرطبی سماعا عن ابی عبد اللہ محمد بن فرج مولی بن الطلاع سماعا عن ابی الولید یونس بن عبد اللہ بن مغیث الصفار سماعا عن ابی عیسی یحیی بن عبد اللہ سماعا قال اخبرنا عم والدی عبید اللہ بن یحیی سماعا قال اخبرنا والدی یحیی بن یحیی اللیثی المصمودی سماعا عن امام دار الہجرة مالک بن انس سماعا الا ابوابا ثلاثا من آخر الاعتکاف فعن زیاد بن عبد الرحمن عن الامام مالک بن انس رحمہ اللہ تعالی ؕ

مسوّی قلت وفی الحدیث دلیل علی ان صلوٰۃ الوتر وصلوٰۃ العید تطوع وعلیہ الشافعی ووافقہ ابو یوسف ومحمد فی الوتر وھو ظاھر کلام محمد فی العید حیث قال اذا اجتمع عیدان فالاولی سنۃ وعند ابی حنیفۃ واجبتان وقول الطلحۃ صدق معناہ لا یؤخذ بترک غیر الفرض

کتاب الصلوٰۃ

باب الصلوات الخمس احد ارکان الاسلام ولا یجب علی المکلف من الصلوٰۃ شیٔ غیر الخمس وکذلک الصوم ولا یجب منہ شیٔ غیر رمضان وکذلک الزکوٰۃ نمازہائے پنجگانہ یکے از ارکان اسلام است وواجب نمیشود بر مکلف از قسم نماز چیزے بجز این پنج نماز وجمعہ بجائے ظہر است پس داخل باشد در نمازہائے پنجگانہ وہمچنین روزہ یکے از ارکان اسلام است وواجب نمیشود بر مکلف از قسم روزہ چیزے غیر رمضان وہمچنین زکوٰۃ **مالک** عن عمہ ابی سھیل بن مالک عن ابیہ انہ سمع طلحۃ بن عبید اللہ یقول جاء رجل الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من اھل نجد ثائر الراس یسمع دوی صوتہ ولا نفقہ ما یقول حتی دنی من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فاذا ھو یسأل عن الاسلام فقال لہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خمس صلوات فی الیوم واللیلۃ قال ھل علی غیرھن قال لا الا ان تطوع قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وصیام شھر رمضان فقال ھل علی غیرہ قال لا الا ان تطوع قال وذکر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الزکوٰۃ فقال ھل علی غیرھا قال لا الا ان تطوع قال فادبر الرجل وھو یقول واللہ لا ازید علی ھذا ولا انقص منہ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم افلح ان صدق طلحہ گفت آمد مردے بسوئے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از اہل نجد پریشان سر شنیدہ میشد آواز خفی غیر مفہوم وفہمیدہ نمی شد چیزیکہ میگفت تا آنکہ نزدیک آمد از رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس ناگاہ وے سوال مے کرد از اسلام پس فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یکے از ارکان اسلام پنج نماز است در روز وشب گفت آیا برمن واجب ہست غیر این پنج نماز فرمودند نہ لکن ترا میرسد کہ نفل کنی گفت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ودیگر از ارکان اسلام روزہ گرفتن ماہ رمضان است گفت آیا برمن واجب ہست غیر رمضان فرمودند لکن ترا میرسد کہ نفل کنی گفت طلحہ وذکر کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم زکوٰۃ را پس گفت آیا برمن واجب ہست غیر این فرمودند لکن ترا میرسد کہ نفل کنی گفت طلحہ پس پشت گردانید آن مرد واو میگفت قسم بخدا زیادہ نکنم برین قدر وکم نکنم ازان پس گفت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم رستگار شد این مرد اگر راست گفتہ است مترجم گوید ازین معلوم شد کہ ہرکہ بر فرائض اکتفا کند ونفل بعمل نیارد از اہل نجات ست اگرچہ در نوافل طاعات علو درجات ورضائے حضرت واہب العطیات بسیار است واللہ اعلم **باب** وجوب الوضوء والغسل والتیمم لمن اراد الصلوٰۃ وھو محدث او جنب باب در بیان واجب شدن وضوء وغسل وتیمم مر کسے را کہ خواہد نماز گذاردن را حالانکہ او محدث است یا جنب قال اللہ تعالٰے یا ایھا الذین آمنوا اذا قمتم الی الصلوٰۃ فاغسلوا وجوھکم وایدیکم الی المرافق وامسحوا برؤسکم وارجلکم الی الکعبین وان کنتم جنبا فاطھروا وان کنتم مرضیٰ او علی سفر او جاء احد منکم من الغائط او لامستم النساء فلم تجدوا ماء فتیمموا صعیدا طیبا فامسحوا بوجوھکم وایدیکم منہ ما یرید اللہ لیجعل علیکم من حرج ولکن یرید لیطھرکم ولیتم نعمتہ علیکم

مسوّی | **قلت** معنى القيام الى الصلوة اذا اردتم او الغسل سالة الماء والوجه ما بين منبت الشعر وما بين الاذنين والمرفقان والكعبان داخلتان في الغسل قوله وامسحوا برؤسكم يحتمل وجوها وجوب مسح جميع الراس وبعضه مقدرا وغير مقدر وقد ذهب الى كل وجه قوم ووظيفة الرجلين الغسل للاحاديث المستفيضة فرواية الجر تحمل على مجاورة اللفظ او على ان المسح ههنا اعم من المسح و الغسل الخفيف ان كنتم جنبا فاطهروا مربوط بما قبله يعنى اذا اردتم الصلوة وكنتم جنبا فاطهروا واكثرها استيعاب جميع البدن بالغسل وكذا الحال في قوله وان كنتم مرضى او على سفر يبين الله تعالى اولا سببية العدول من الوضوء والغسل الى التيمم وثانيا سبب وجوب الطهارة واختلف في قوله لامستم فقيل لمس بشرة المرأة وهو موجب للوضوء بشرطه وقيل الجماع وهو موجب للغسل وثالثا صفة التيمم والمراد بالماء هو المطلق يستفاد من سياق الاية ان المجيء من الغائط يوجب الوضوء والحق بالغائط ما خرج من السبيلين والجنابة توجب الغسل اذا اراد الصلوة وينوب عنهما التيمم عند العذر فهذا كله قوله تعالى

لعلکم تشکرون[1] اے مسلمانان چون برخیزید بسوئے نماز پس بشوئید رویہائے خویش را و دستہائے خویش را تا آرنج و مسح کنید سرہائے خویش را و بشوئید پایہائے خویش را تا شتالنگ و اگر باشید با جنابت پس غسل کنید و اگر باشید بیمار یا مسافر یا بیاید یکے از شما از خلاء یا مساس کردہ باشید زنان را پس نیابید درین صورتہا آب را پس قصد کنید بزمین پاک پس مسح کنید بروئہائے خویش و بدستہائے خویش ازان زمین پاک نمیخواہد خدا تعالیٰ کہ مشروع کند بر شما مشقتے و لیکن میخواہد کہ پاک سازد شما را و تمام کند نعمت خود را بر شما تا بود کہ شما شکر گذاری کنید **مالک** عن زید بن اسلم ان تفسیر ھذہ الآیۃ

یا ایہا الذین آمنوا اذا قمتم الی الصلوۃ فاغسلوا وجوھکم وایدیکم الی المرافق وامسحوا برؤسکم وارجلکم الی الکعبین ان ذلک اذا قمتم من المضاجع یعنی النوم مالک از زید پسر اسلم روایت کرد کہ وے گفت تفسیر این آیت یا ایہا الذین آمنوا الآیۃ آنست کہ وجوب وضو ثابت میشود وقتیکہ برخیزید از خوابگاہ مراد و سید ارم نوم را یعنی مراد آنست کہ نوم ناقض وضو ست مترجم گوید صحیح آنست کہ تفسیر اذا قمتم اذا اردتم است در لغت عرب ارادہ را بالقیام تعبیر میکنند خصوصاً وقتیکہ الی صلہ داشتہ باشد پس غرض اینجا بیان شرطیۃ وضو ست صحت نماز را یعنی چون قصد ادائے نماز باشد وضو کنید تا نماز شما صحیح باشد و حدیث لا تقبل صلوۃ احدکم حتی یتوضأ را واضح است و درین معنی مسئلہ از منطوق آیت چہار رکن وضو فہمیدہ شد و نیت در جمیع طاعات لابد ست لقولہ تعالیٰ وما امروا الا لیعبدوا اللہ مخلصین لہ الدین یعنی مخلصین لہ العبادۃ و اخلاص خالص کردن عبادت است از شرک و ریا و عادت و این معنی بدون نیت صحیح صورت نہ بندد لقولہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم انما الاعمال بالنیات و وضو عبادت است از اعظم عبادات مکفر ذنوب و مقرب بجناب حضرت حق پس در وضو فرضے دیگر پیدا شد خواہ رکن باشد خواہ شرط و امام شافعی از ترتیب ارکان اربعہ و در آوردن مسح ما بین مغسولات و عدول از ترتیب اصلی کلام فرضیت ترتیب فہم میکند و اتباع خلف سلف را و حکایات وضوء آنحضرت صلعم دلالت کرد کہ ہیچ وضو در اسلام بغیر ترتیب منقول نشد کہ محکوم بصحت بودہ باشد و ترتیب مرعی است در صلوۃ و حج و ہر چہ دران اجزاء کثیرہ بہم آمدہ اند این مقدمات فہم الشافعی را زود و بالا ساخت بالجملہ باوجود اینہمہ مجتہد فیہ است ابوحنیفہ بسنیت آن قایل است مسئلہ نیت در اصل قصد فعل است و ہیچ عاقل ہیچ عملے بدون قصد نمیکند خواہ برائے خدا باشد یا برائے دنیا و چون امر جبلی است شرع تصحیح

ایجاب آن نفرموده بلکه مراد اینجا از نیت کردن عمل برائے خدا است بوجہیکہ ریا و شرک و عادت دران نباشد با تنقیح
این قول کہ نیم کہ عمل کردن برائے خدا تعالیٰ چیست البتہ معنیش آن نیست کہ خدا تعالیٰ را نفعے حاصل شود بلکہ تا حاصل
شود قرب او بجہت امتثال امر او یا بجہت تحصیل موعودے کہ خدا تعالیٰ بر آن عمل مقرر فرموده است از درجات جنت
و خلاص از نار یا معنی کہ لازم آن باشد مثل رفع حدث کہ لازم قرب است یا استباحت طاعتے کہ مشروط است بآن
مثل صلوٰة و طواف و مس مصحف کہ لازم امتثال امر الٰہی ست یا ادائے فرض کہ تفصیل امتثال امر ست ازینجا باید دانست
کہ نسبت بحضرت حق ضروری ست بہر وجہ ازین وجوه کہ باشد و اگر نیت کرد یکے ازین وجوه و نیت کرد با آن تبرد را
صحیح است و مقارنت عرفے با عمل ضروری ست اگرچہ فصلے بوده باشد و بہ اقول مسئلہ حد غسل نزدیک جمہور اسالہ
ما بر عضو ست بوجہیکہ تقاطر پیدا شود زیرا کہ در غسل و مسح ہمہ داخل اند در ملاقات کنانیدن ما بعضو و فرق در غسل
و مسح باسالہ ما ست و در غسل تقاطر و بعضی و مالک را در غسل قید معتبر داشته و صناعتہ تجربہ بہ مفہوم آن را ازہم پیا شد زیرا کہ
دلکے کہ در غسلت الثوب مفہوم در وضو متوارث سلف ہرگز نقل نکرده اند و نہ در غسل و الا باین سہولت و آسانی بیسر نمی
آمد و در حدیث حضرت عائشہ آمده است فافاض علی جلده الماء مسئلہ حد وجہ طولاً ما بین منابت شعر الرأس غالباً و
اسفل الذقن و ما بین اذنین عرضاً و سببش آنست کہ راس و وجہ و اذنین و ما تحت الفم ہر یکے عضو ے ست مباین
عضو دیگر اگرچہ ہر عضو ازین اعضا مشتمل است بر اعضائے بسیار و ملتحی را اگر لحیہ او خفیف ست غسل بشره فرض است اگر
کثیف است واجب شود غسل ظاہر لحیہ و عن ابی یوسف بیاض معترض بین الاذن و الشعر خارج است از حد وجہ
قلت ہو الظاہر فی صاحب اللحیة الکثیفة و قید غالباً برائے اخراج اصلع است واللہ اعلم مسئلہ غسل یدین تا مرفقین
فرض است باین معنی کہ مرفقین داخل حکم غسل باشد و ہمچنین است حال در کعبین اجماع جمہور است و ظاہر لفظ
شاہد آن است و اگر بعض دست کسے بریده باشد تفریع کرده اند کہ فرض ست غسل ما بقی مسلم اگر کسے گوید کہ یک دست
و یک پا شستن فرض است و شستن دست و پائے دیگر واجب زیرا کہ مقابلہ جمع بجمع مقابلہ واحد بواحد تقاضا میکند
این سخن را بر روئے او باید زد کہ مخالف اجماع است مسئلہ اقل فرض مسح نزدیک شافعی مسمائے مسح است بشره راس
یا شعر یکہ متصل اوست یعنی آنکہ مسترسل نباشد زیرا کہ امر طلب مسح است و مسح مصدر است صادق مے آید بر ہر قلیلے کہ
اسم مسح بر آن جاری ست و مالک مسح تمام سر را فرض گفتہ است و نظر بر مسمائے راس کرده و حنفیان بقدر ثلاث اصابع
یا ربع راس تقدیر کرده اند و ازین ہمہ اقوال قول شافعی اقوی مینماید و در مسح بیده الحائط فہمیدن استیعاب حائط شاہد او ست
بر مالک و قول حنفیان مدخول است کہ ثلاث اصابع تقدیر است برائے زیرا نکہ ہیچ اصل شرعی ندارد و مقدم راس
لفظا ناصیہ کہ در فعل آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمده دلالت بر ربع راس نمیکند و اگر کسے ثبوت فعل مستلزم نفی جواز اقل نیست

سلہ صلع موئے ریختگی پیش سر اصلع لغت منہ ۱۲ صراح

وحکایت اجمال آیت وبیان حدیث مغیره آنرا مدعون ست بعدم صدق حد اجمال بران بلکه مطلق ست وعامله با اطلاق خود یا خاص است بخصوص نوع وخاص مبین است احتیاج بیان ندارد مسئله وظیفه رجلین غسل است نه مسح چنانکه شیعه میگویند بدلیل آنکه وضوامر کثیر الوقوع ست هر مسلمانے آنرا پنج بار هر روز میکند واز امور حسیه است که اجتهاد را در دانستن آن دخل نیست پس صحابه از آنحضرت صلی الله علیه وسلم غسل رجلین آموختند وتابعین از صحابه وتبع تابعین از تابعین وهکذا الی یومنا هذا وتشکیک در مثل این امور انکار ضروریست ودر آیت وارجلکم بنصب وجر هر دو خوانده اند ودر صورت نصب ظاهرست ودر صورت جر جمعے جواب داده اند که اعراب مجاور گرفته است مانند عذاب یوم الیم وجحر ضب خرب وجمعے دیگر گفته اند که المسح فی کلام العرب یکون غسلاً ویکون مسحاً وفی مواهب الرحمن لو ضرب تہ غسل شقوق رجلیه اجری الماء علی ظاهر الدواء قلت وبه اقول مسئله وان کنتم جنبا فاطهروا مربوط بما قبل ست یعنی چون اراده نماز کنید پس لازم است غسل اگر جنب باشید پس شرطیت غسل صحت نماز را ازین آیت فهمیده شد مسئله ماده جنب دلالت بر بعد میکند وچون جماع در مواضع بعیده ومستوره میشود جنب بمعنی جامع اطلاق کردند وجمعے گفته اند که مرد قریب الجماع بعید است از عبادات تا آنکه غسل کند ازین جهت جنب گفتند وغسل جنابت شریعت قدیمه است که بملت ابراهیمی بران جاری شده حالا در حد جامع مانع جماع سخن باید گفت که آیا انزال در آنجا شرط هست یا نه واین مبحث خواهد آمد مسئله کسیکه محتلم شد نیز در حکم مجامع داخل است با حادیث صحیحه واجماع وچون احتلام را خواهیم که منقح کنیم قید نوم بیهنجید زیراکه چون عادت جاریست بخروج منی بعد خواب احتلام گفتند والا نوم ناقض غسل نیست وشرطیه نوم علت غسل را نیز معقول المعنی نه پس شافعی خروج منی را علت ساخت شهوت باشد یا نه وابو حنیفه قید شهوت زیاده میکند وحد منی مذی وفارق در آنها چیست پیشتر خواهد آمد واگر منی از مخرج غیر معتاد برآید مثل صلب شافعیان تفریع کرده اند وجوب غسل را ونزدیک فقیر بعید مینماید واین مبحث در تنقیح اکل وشرب وحمل آن بر دخول در جوف نیز خواهد آمد واین تنقیحها که گفته اند دل ازان در قلق است بلکه اظهر آن مینماید که شارع امور کثیرة الوقوع را حکمی مقرر فرموده است ونادر الوقوع را علت نساخته واگر اهل تنقیح تسلیم کنیم این تفریعها را گنجایش تسلیم نیست مسئله اطهار مبالغه است در طهارت ومراد ازان اسالة الماء بر جمیع بدن باجماع وجمعے تمسک کرده اند بآن در وجوب مضمضه واستنشاق در غسل دون الوضوء وآن ضعیف است زیراکه معنی مبالغه در استیعاب جمیع بدن ظاهر شد پس لازم نیاید ظهور آن در اشتراط مضمضه واستنشاق مسئله وان کنتم مرضی او علی سفر متعلق ست بما قبل یعنی چون اراده نماز کنید واز وضو وغسل مانعے پیدا شود شرط صحت نماز تیمم ست مسئله نخست بیان اسباب عدول از وضو وغسل به تیمم میفرماید وان کنتم مرضی مرضی جمع مریض است مانند جریح وجرحی ومریض در عرف کسے است که مرضی که در عرف ازان حسابی بردارند داشته باشد نه مثل خدشه وبثره وانشقاق رجل ومانند آن ومریض را بحیز این قدر تشخیص نتوان کرد واز اقتضاے آیت معلوم میگردد که وجه ترخیص در حق مرضی ضررست واین را

صاحب لغت میفهمد مخصوص بمجتهد نیست پس در حد ضرر بحث افتاد شافعیان گفتند مرض یخاف معه من استعماله علی منفعة العضو وکذا

لبطوء البرء او الشین الفاحش فی عضو ظاهر وحنفیان گفتند تیمم مریض خاف شدت المرض او لبطوء البرء باستعماله کالمحموم وذی
الجدری وظاهر آنست که ضرر نیز حواله بعرف است مسئله او علی سفر سفریکه در قصر صلوة وافطار صوم معتبر است آیا در تیمم
شرط هست یا نیست ظاهر از احادیث وآثار آنست که ذکر سفر تصویر وتقریب ذهن است بعدم وجدان ماء چنانکه ذکر سفر
در مسئله رهن ومقتضاے آیت نیز همانست زیراکه فلم تجدوا ماء اشعار است بآنکه مدار حکم عدم وجدان آب است وآیا داخل بلد
خارج آن برابر است فقها مختلف شدند بنا برآنکه عدم وجدان ماء در بلد نادر الوقوع است فقیر گوید واین فرق نزدیک اعمال فکر
مدخول است زیراکه علت ترخص به تیمم عدم وجدان ماء با سفر هست یا عدم وجدان ماء فقط وعدم وجدان ماء با بودن خارج بلد
امریست که علیت آن از قرآن وسنت مفهوم نمیشود وچون لازم شد که علت عدم وجدان ماء باشد ندرت ووقوع وکثرت وقوع
فرق نمیدهد چنانکه چون علت ربوا متحقق شد بیع گندم با جو نسیه بوجهیکه گندم را زیاده از جو بگیرد وآن از حوادث قلیلة الوقوع ست
یا بوجهیکه جو زیاده باشد وآن از حوادث کثیرة الوقوع ست باهم فرق نمیکنند وهمچنین چون مقرر شد که سفر علت قصر وافطار است
حوادث قلیلة... الوقوع مثل سیر یک میل در وقت شب در محفه ودر غایت رفاهیت مانع علیت او نیست پس چون علت چیزے
ثابت شد حکم برآن دائر باشد چه نادر وچه کثیر حکم یافته شود یا نه آرے ندرت ووقوع را در مشروعیت علت واسباب نزدیک
شارع اثرے هست همانا محلے عدم قضاے تیممے که در بلد تیمم کرده باشد از همین سبب اختیار کرده است خلافا للمنهاج مسئله او جاء

احد منکم من الغائط ثانیا بیان اسباب وجوب تیمم میفرماید نزدیک اراده صلوة ووجود اسباب عدول از وضو وغسل
به تیمم غائط زمین نرم را گویند ومراد اینجا قضاے حاجت بشری وبول است که غالبا در زمین نرم میباشد چون تلفظ بصریح
این الفاظ نکرده بود عدول فرمود بکنایه وریح ملحق ست باین دو باجماع امت وحدیث صحیح مسئله از سوق کلام فهمیده شد که
این چیزها اسباب وضو یا غسل بوده است وبضرورت عدول کرده شد به تیمم وخداتعالی جمع کرد درمیان موجب وضو وموجب
غسل بترتیب ذکر وضو وغسل پس هیچ از غائط وانچه ملحق باوست ناقض وضو است وناقض تیمم نیز ودرین اجماع منعقد شده
است مسئله از سوق کلام ظاهر شد که ارتفاع سبب ضروری که مرخص تیمم است قبل از اداے صلوة تجدید طهارة بوضو وغسل
واجب میکند وبعد از شروع اختلاف کرده اند وآن مسئله مجتهد فیه است مسئله او لامستم النساء ملامست در اصل بمعنی دست
رسانیدن است بایکدیگر واستعمال غالب در جماع دارد وازآن کنایه کرده میشود پس حضرت عمر وابن مسعود حمل کردند بر دست
رسانیدن به نساء بغیر جماع وبرین تفسیر لازم آمد که لمس را ناقض وضو دارند ونزدیک ایشان آیت از نیابت تیمم وغسل ساکت
باشد پس مذهب ایشان همین بود وعبدالله بن عباس حمل کرد بر جماع پس لازم آمد که آیت از دلالت نقض لمس مر وضو را
ساکت باشد وبود دلالت کند بر نیابت تیمم از غسل ومذهب ابن عباس همین بود وابن عمر مذهبے دیگر داشت که به نیابت تیمم
از غسل وبنقض وضو از لمس مرأة هر دو قائل بود گویا لمس را اعم از جماع ومس داشته است پس خداتعالی لمس را موجب تیمم ساخته

باین معنی که اگر در صورة جماع متحقق شود نائب غسل خواهد بود و اگر در صورة لمس متحقق گردد نائب وضو خواهد بود و این توجیه قول
است بعدم صحت جمع بین الحقیقة والمجاز و بین معنی المشترک و ممکن است که ابن عمر تمسک کرده باشد باثار حضرت عمر و ابن
مسعود و در دست رسانیدن و بحدیث عمرو بن العاص و عمار و عمران در نیابت غسل از تیمم و چون صحابه مختلف شوند و ماخذ
اقوال ایشان از کتاب و سنت ظاهر شود تامل در ماخذ باید کرد و ازان جهت باب ترجیح باید کشاد پس آنچه راجح مینماید حمل ملامست
بر جماع است زیرا که نیابت تیمم از غسل ثابت شد و از کلام معجز بعید مینماید که اشاره کند به نیابت از طهارت صغری و اهمال فرماید
نیابت را از طهارت کبری با وجود ثبوت آن و از حضرت عائشه حدیثی در عدم نقض قبله وضو را نقل کرده اند هر چند وامان
گفتگو دران کشاده کرده باشند لکن از مرجح بودن یکی از دو احتمال آیت می افتد مسئله فلم تجدوا ماءً ظاهر آنست که متعلق
بسفر ست زیرا که وجدان ماء با مرض مانع تیمم نیست و محتمل که مراد عدم قدرت باشد زیرا که وجدان مریض مانند لا وجدان است
مسئله فقهاء از تاثیر عدم وجدان ماء در ترخص به تیمم و از تاثیر ضرر در صورت مرض فهم کرده اند که عدم وجدان ماء بسبب فقد
آلة استقاء از دلو و رشا یا عدم امکان وصول بماء از جهت عدو و سبع محل ترخص است و تضرر بسبب حرکت بسوی ماء
یا استعمال آن ملحق است بمرض و همچنین مشغول بودن بحاجت ضروری از عطش و غیر آن مسئله وجدان ماء مختلف است
زیرا که در مسکن بنی آدم و معبر ایشان هیچ زمینی نیست که آنجا آب یافته نمیشود نزدیک باشد یا دور اگرچه یک مرحله باشد لکن
عدم وجدان ماء در عرف جای اطلاق کنند که یافت آب شاق باشد و در آن حرجی نمایان بود زیاده از آنچه مسافران هر روز
مقاسات میکنند پس ما بر راه اگر از قافله دور افتد و وصول بقافله بحرج تمام میسر آید یا قافله بجد او ترسند نتوان گفت لم یجد ماءً
و نازل تا جائیکه اهل قافله از آنجا آب می آرند و خارج بلد تا جائیکه متعارف آب آوردن است از آنجا واجد ماء است و تحدید
بمیل تقدیر برای است و دل ما از تقدیر برای در غایت قلق است زیرا که تشریعی جدید میشود مسئله ماء در عرف اطلاق کرده
میشود بر ماء مطلق و اگر مولی عبد خود را گوید که احمل الیّ ماءً بجا ماء مطلق متمثل میشود نه مقید مانند ماء ورد پس در مطلق و مقید سخن افتاد
شافعیان گفتند هو الذی یقع علیه اسم الماء بلا قید والتغیر بمستغنی عنه کزعفران تغیر یمنع اطلاق اسم الماء لیس بمطلق بخلاف التغیر
الیسیر الذی لا یمنع اطلاق الاسم و بخلاف التغیر بمثل مکث و طین و طحلب و حنفیان گفتند هو الباقی علی اوصاف خلقته کماء السماء
والعیون والآبار والبحار والغدران وان انتن لطول المکث او تغیر بما لا ینفک عنه کالتراب و اوراق الاشجار لا ما غلب علیه
غیره ثم اختلفوا فی تفسیر الغلبة فقیل غلبة الاجزاء بحیث لا یسیل وقیل اختلاف اللون ولا ماء عصر من شجر او ثمر و قول اول
مبنی است بر جادهٔ تتبع لغت و تا ممکن باشد آنرا نتوان گذاشت مسئله اگر ماء مطلق نباید لازم آید عدول به تیمم اگرچه نبیذ یا لبن
موجود باشد بنص قرآن زیرا که نبیذ ماء نیست بمعنی که تقریر کردیم مسئله از فحوای آیت معلوم میشود که طهارت آب شرط صحت وضو
و غسل است زیرا که فرمود وان کنتم جنبا فاطهروا و صاحب لغت بغیر آنکه مجتهد باشد میفهمد که غرض از وضو و غسل
تطهیر ست و از علوم فطریه انسان است که آبیکه مخلوط باشد بنجاست از وی تطهیر نیاید پس طهارت آب شرط صحت وضو

غسل شد مسئلة الثانیه بیان صفت تیمم میفرماید فتیمموا تیمم در اصل بمعنی قصد آمده است پس اگر بر روے افتد و تمرغ کند
و بعد ازان نیت نماید یا نقع بوے رسد بعد ازان دست بمالد صحیح نباشد و جمعے ازان فهم کرده اند وجوب نیت در تیمم و آن ضعیف
است زیراکه نیت معتبر در شرع گردانیدن عمل است برائے خدا و مفهوم از آیت قصد صعید طیب است نه گردانیدن عمل لله
و قصد عمل از عاقل جدا نمیشود و اخلاص باشد یا ریا و آن قصد امر ضروریست تکلیف شرع را بآن حاجت نیست پس درین استدلال
خطا ظاهر است بلکه مستند وجوب نیت حدیث انما الاعمال بالنیات و آیت وما امروا الا لیعبدوا الله مخلصین له الدین
است مسئله صعیدا طیبا صعید در لغت تراب را گویند و انچه ذهن بغیر تحمل ادراک میکند عدم اطلاق صعید است بر زرنیخ و نوره
و سحاقه خذف و نقع و حجر و طیب طاهر را گویند پس شه شرط پیدا شد قصد و بودن تراب یا رمل و طهارت آن مسئله فامسحوا
بوجوهکم وایدیکم منه ظاهر آیت استیعاب وجه و یدین است الا انچه شاق باشد مانند تحت لحیة الخفیفة و از سیاق آیت فهم کرده
میشود که مسح بدین تمام فقین باید زیراکه در کلام عرب چون بیجا تعیین قیود کردند در جاے دیگر بران اعتماد کرده میشود و جمعے از
حدیث عمار و ابن عباس پی برده اند که تا کوع کفایت میکند و ظاهر اول است مسئله منه دلالت میکند بنقل چیزے از تراب
با عضا پس اگر نقل نکرد مثل آنکه دست یکے بر تراب نهد و یکے بردارد جائز نبود مسئله آیت از ضربة و ضربتان ساکت است
نقل تراب و مسح باید خواه ضربه باشد خواه ضربتان جمعے گفته اند که از قلم تجدوا اسبق طلب مفهوم میگردد پس طلب ما برائے هر تیممے
لازم باشد و فیه نظر زیراکه قلم تجدوا بر سبق غالب رائے بعدم وجدان دلالت میکند خواه بطلب باشد خواه باخبار صدق و خواه
بنوعے از اجتهاد و لازم از استصحاب این غالب رائے است لا غیر مسئله اختلاف کرده اند که تیمم طهارت ضروریست یا طهارت
مطلقه و نزدیک فقیر نزاع لفظی است زیراکه ضروریست بمعنی آنکه مشروعیت آن نزدیک فقد ما است و طهارت مطلقه است بمعنی
آنکه موثر است در اباحت صلوة و غیر آن بشرع مستانف پس عامل بتیمم مطیع نیست از متوضی بلکه هر یکے در سلطان خود
مطیع است پس تفریعاتیکه بر ضرورت تیمم کرده اند با سرها محل بحث است مانند لا یتیمم لفرض قبل وقت فعله و یتیمم لکل
فرض و ینوی استباحة الصلوة لا رفع الحدث مسئله ما یرید الله لیجعل علیکم من حرج ولکن یرید لیطهرکم
ولیتم نعمته علیکم این آیت اصل است در مسح بر جبائر و عصائب و در دوائیکه بر شقوق رجل مالد و مانند آن و اسقاط شرط
طهارت عند العصب و در حکم سلسل البول و انفلات الریح والله اعلم باب **فضل الوضوء** باب
دربیان فضیلت وضو **مالک** عن سهیل بن ابی صالح عن ابیه عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا توضأ العبد
المسلم او المؤمن فغسل وجهه خرجت من وجهه کل خطیئة نظر الیها بعینه مع الماء او مع اخر قطر الماء او نحو هذا
فاذا غسل یدیه خرجت من یدیه کل خطیئة بطشتها یداه مع الماء او مع اخر قطر الماء حتی یخرج نقیا من الذنوب
رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون وضو کند بنده مسلمان یا گفت بنده مومن درین شک راوی است پس بشوید روے
خود را بیرون آید از روے او هر گناهے که بسوے او نظر کرده بود بچشمهاے خویش یعنی هر گناهیکه حاصل شده از نظر بسوے جمال غیر

مسوّی ١٥ قلت يخدل اي ينزل الخرزة بالراء المهملة قبل المعجمة الجوهرة شبيهة بها في الصفاء قال اكثر اهل العلم اذا خرج من احد الفرجين شيء ينتقض به الطهر سواء كان عينا او ريحا و سواء كان معتادا او غير معتاد كان المذي غير معتاد

عليه برمے آید همراه آب یا گفت همراه آخر چکیدن آب یا گفت کلامے دیگر همچو معنی این شک راوی ست پس چون بشوید دو دست خود را بر آید از دو دست او هر گناهیکه گرفته ست او را دو دست او یعنی حاصل شده است از گرفتن بدست برمے آید همراه آب یا گفت همراه آخر چکیدن آب تا حدیکه برمے آید این بنده مومن صافی شده از جمیع گناهان و در روایت بغوی زیاده است که فاذا غسل رجليه خرج كل خطيئة مشتها رجلاه مع الماء او مع آخر قطر الماء یعنی پس چون شوید و پاے خود را بر آید هر گناهی که رفته است بسوے آن دو پاے او یعنی حاصل شده است از مشی با آب یا با آخر چکیدن آب باید دانست که خروج خطایا استعاره ست براے حصول مغفرت نزدیک غسل عضو نه آنکه خطا فی الحقیقة جسمے است که با آب مخلوط میشود و میرود و این را در قران و حدیث و کلام عرب نظائر بسیار است و نیز باید دانست که اکثر علما تخصیص کرده اند این خطایا را بصغائر بدلیل حدیث صحیح الصلوات الخمس و الجمعة الی الجمعة و رمضان الی رمضان کفارات لما بینهما ما اجتنب الكبائر و این حدیث دو معنی وارد یکے آنکه ما اجتنب الکبائر خارج باشد مخرج استثنا گویا میفرماید الا الکبائر دیگر آنکه این فضل کسے راست که اجتناب کبائر کرده باشد پس مرتکب کبیره را این فضل نیست و این معنی اخیر نزدیک تر است بآیت ان تجتنبوا كبائر ما تنهون عنه نكفر عنكم سيأتكم الآية و این را مخصص گفتن در باب مکفرات اقعد است و نووی میل بوجه اول کرده است والله اعلم

باب يجب الوضوء من المذي

واجب میشود وضو بسبب بر آمدن مذی **مالك** عن ابي النضر مولى عمر بن عبيد الله عن سليمان بن يسار عن المقداد بن الاسود ان علي بن ابي طالب امره ان يسال له رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الرجل اذا دنى من اهله فخرج منه المذي ماذا عليه قال علي فان عندي ابنة رسول الله صلى الله عليه وسلم وانا استحيي ان اساله قال المقداد فسالت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن ذلك فقال اذا وجد ذلك احدكم فلينضح فرجه بالماء وليتوضا وضوءه للصلوة مقداد بن الاسود گفت که حضرت علی بن ابی طالب امر کرد مرا که بپرسم براے او از رسول الله صلی الله علیه وسلم حکم مردیکه چون نزدیک شود بازن خود یعنی قبله و معانقه کند بر آید از ذکر وے مذی چه چیز واجب میشود برین شخص یعنی غسل واجب میشود یا وضو گفت حضرت علی هر آئینه نزدیک من ست دختر رسول الله صلی الله علیه وسلم و من شرم میدارم که این مسئله از آنحضرت بپرسم گفت مقداد پس سوال کردم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم حکم این شخص پس فرمود چون بیابد مذی را کسے از شما باید که بیفشاند بر فرج خود آب را و باید که وضو کند مانند وضوء خود براے نماز ١٥ **مالك** عن زيد بن اسلم عن ابيه ان عمر بن الخطاب قال اني لاجده يتحدر مني مثل الخرزة فاذا وجد ذلك احدكم فليغسل ذكره وليتوضا وضوءه للصلوة يعني المذي حضرت عمر گفت هر آئینه می یابم که این چیز فرود مے آید از من مانند دانه بلور پس اگر بیابد آنرا کسے از شما پس باید که بشوید ذکر خود را و باید که وضو کند مانند وضوء خود

مسوّی ۱ه قلت تُعقّب بأنه من البول والبول ناقض بالاجماع وعليه اكثر اهل العلم وقال البغوى يشبه ان يكون معنى الاثر المبالغة فى رفع الشك عن القلب ۱۲

برائے نماز مراد میداشت ازین اشاره مذی مالك عن زيد بن اسلم عن جندب مولى عبد الله بن عياش المخزومى انه قال سالت عبد الله بن عمر عن المذى فقال اذا وجدته فاغسل فرجك وتوضأ وضوءك للصلوة جندب گفت سوال کردم عبد الله بن عمر را از حکم مذی گفت چون بیابی آن را بشوئے فرج خود را و وضو کن مانند وضوء خود برائے نماز فلينضح بكسر الضاد مسئله مذی بفتح میم واسکان ذال معجمه بر لغت اصح واشهر وغیر این نیز منقول است آبی است سفید رقیق لزج که نزدیک شهوت برمے آید و در خروج آن شهوت و دفق نمے باشد و بعد از ان در عضو چولیت بکسر و فتور نمیشود و گاہے احساس بخروج آن نمیشود و در نساء مذی بسیار میباشد به نسبت رجال مسئله و حکم مذی عدم وجوب غسل است باجماع و وجوب وضو ر بآن خواه گوئیم تنقیح او چار احد منکم من الغائط خروج من السبیلین است معتاد باشد یا غیر معتاد یا گوئیم مخصوص است بمعتاد و درین صورة حکم مذی و استحاضه از دلیل مستانف ثابت میشود و سابقاً اشاره کرده شد که تنقیح علل عمر بارفته ست که در حار رائے داخل میشود مسئله و دیگر حکم مذی نضح فرج است و مراد از نضح اینجا غسل است بدلیل روایت دیگر یغسل ذكره و قول عمر فليغسل فرجك واز فرج قدر یکه مذی بآن رسیده باشد و این ظاهر است پس اگر غیر فرج آلوده شود آن را نیز بباید شست و اگر بعض ذکر آلوده شود بعض آخر را شستن لازم نیست مسئله غسل ذکر بطریق وجوب است پس استنجا بحجر در مذی مشروع نباشد یا بطریق استحباب یا خارج بر حسب عادت بلاد اقوی نزدیک فقیر اول است و اقتصار بر حجر در معتاد آمده است پس تنقیح آن بوجهیکه شامل مذی و دم استحاضه باشد دل از ان در قلق ست باب ما یروی من الرخصة فى ترك الوضوء من الودى باب در بیان چیزیکه روایت کرده شد از رخصت در ترک وضو بسبب خروج ودی مالك عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب انه سمعه ورجل يسأله فقال انى لاجد البلل وانا اصلى فانصرف فقال له سعيد لو سال على فخذى ما انصرفت حتى اقضى صلوتى یحیی بن سعید گفت شنیدم از سعید بن المسیب در ان حالیکه شخصے از وے سوال میکرد و گفت سائل هر آئینه من می یابم تری را در حالیکه نماز میگذارم پس آیا باز گردم از نماز یعنی آیا ترک کنم نماز را و بوضو مشغول شوم پس جواب داد سعید ابن المسیب این سائل را گفت اگر روان شود ودی بر ران من باز نگردم تا آنکه بآخر رسانم نماز خود را مالك عن الصلت بن زبيد انه قال سالت سليمان بن يسار عن البلل اجده فقال انضح ما تحت ثوبك بالماء واله عنه گفت صلت سوال کردم از سلیمان بن یسار حکم تری که می یابم آن را پس گفت بیفشان بر آنچه در زیر جامه تست آب را یعنی بیفشان بر فرج خود آب و تغافل کن از ان تری مترجم گوید رضی الله عنه جمهور علماء بعد از خروج ودی یقیناً رخصت ترک وضو نداده اند و تمسک کرده اند بآنکه وضو منتقض میشود از بول اجماعاً و ودی نیز قطرهٔ ...

مسوّی ۱۵ قلت قال الشافعی النوم ینقض الوضوء الا نوم متمکن مقعدته وقال ابو حنیفة لو نام قاعدا او قائما او ساجدا لا وضوء علیه حتی ینام مضطجعا او متکئا ۱۲

از یول ولبغوی تاویل کرده است این دو حدیث را که مراد آنست که شک ناقض وضو نیست پس اگر وسوسه بخاطرش رسد که تری از سر ذکر برآمده است بآن التفات نکند ونماز خود را باخر رساند وتعبیر باین طور از جهت مبالغه است واز جهت تمم شبه سائل بابلغ وجوه **باب** یجب الوضوء علی من نام مضطجعا لا علی من نام قاعدا واجب است وضو بر کسیکه خواب کرده پهلو زده وواجب نیست بر کسیکه خواب کرد نشسته مالک باسناده ان تفسیر هذه الآیة یا ایها الذین آمنوا اذا قمتم الی الصلوٰة الآیة ان ذلک اذا قمتم من المضاجع یعنی النوم تفسیر این آیه یا ایها الذین آمنوا اذا قمتم الخ اینست که وجوب وضو ثابت باشد وقتیکه برخیزید از خوابگاه مراد میدارد نوم را یعنی مراد آنست که نوم ناقض وضو است **مالک** عن زید بن اسلم مولی عمر ان عمر بن الخطاب قال اذا نام احدکم مضطجعا فلیتوضأ حضرت عمر رضی الله عنه گفت چون بخواب رود کسے از شما بر پهلو خفته پس باید که وضو کند **مالک** عن نافع ان ابن عمر کان ینام جالسا ثم یصلی ولا یتوضأ عبد الله بن عمر بخواب میرفت نشسته باز نماز میگذارد وو وضو نمیکرد ماخذ این دو اثر احادیث مرفوعه است از انجمله حدیث ابی داود العینان وکاء السه فمن نام فلیتوضأ وسه حلقه دبر را گویند وحدیث ابی داود انما الوضوء علی من نام مضطجعا وفی اسناده ضعف وحدیث مسلم و شافعی وابی داود وکان اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم ینتظرون العشاء فینامون قعودا حتی تخفق رؤسهم ثم یصلون ولا یتوضؤن **مسئله** چون علت نقض نوم زوال عقل است بدلیل العینان وکاء السه پس غیر نوم مثل اغما وسکر نیز ناقض شد وتنقیح مسئله آنست که زوال عقل ناقض وضو است **مسئله** تنقیح نوم قاعدا نزدیک شافعی آنست که تمکین مقعد بود باشد پس کسیکه مزیل باشد ودرمیان مقعد وزمین فرقے باشد تمکین حاصل نشد وتنقیح نوم مضطجعا آنست که تمکین مقعد نباشد هر حالتیکه بود وبعد ازین ذکر اضطجاع تنبیه است وتصویر استرخاے اعضا ونزدیک ابی حنیفه راکع وساجد بر وجه سنت حکم قاعد دارد وشکی که بزوال تمکین بیفتد حکم مضطجع دارد وجمعے تنقیح آن خواب گران وخواب سبک نهاده اند و اول اقوی مینماید زیرا که حدیث فانه اذا اضطجع استرخت مفاصله صریح است در علیت استرخا وچون اظهر واشهر در هیئات نوم استرخا اضطجاع واستلقاست آنرا بروے کار آوردند وحصر را بآن متوجه ساختند **باب** یجب الوضوء من مس الفرج واجب باشد وضو بسبب دست رسانیدن بفرج **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم انه سمع عروة بن الزبیر یقول دخلت علی مروان بن الحکم فتذاکرنا ما یکون منه الوضوء فقال مروان ومن مس الذکر الوضوء فقال عروة ما علمت ذلک فقال مروان بن الحکم اخبرتنی بسرة بنت صفوان انها سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول اذا مس احدکم ذکره فلیتوضأ عروة بن الزبیر گفت داخل شدم بر مروان بن الحکم پس با یکدیگر مذاکره کردیم در موجبات وضو پس مروان گفت از مس ذکر وضو واجب میشود وعروه گفت من این را ندانسته ام پس گفت مروان

مسوّی له قلت قال الشافعي يجب الوضوء من مس الفرج وشرطه ان يمس ببطن الكف او بطون
الاصابع وقال ابو حنيفة مس الفرج لا ينقض واحتج بقوله صلى الله عليه وسلم هل هو الا بضعة منك

بن الحکم خبر داد مرا بسرة بنت صفوان که وے شنید از رسول الله صلی الله علیه وسلم که میفرمود چون دست رساند یکے از
شما بذکر خود پس باید که وضو کند **مالک** عن اسمعيل بن محمد بن سعد بن ابي وقاص عن مصعب بن سعد بن
ابي وقاص انه قال كنت امسك المصحف على سعد بن ابي وقاص فاحتككت فقال سعد لعلك مسست ذكرك
قال قلت نعم قال قم فتوضأ فقمت فتوضأت ثم رجعت مصعب پسر سعد ابن ابی وقاص گفت که من نگاه میداشتم
مصحف را بر سعد بن ابی وقاص یعنی مصحف را بدست میگرفتم و در روے نظر میکردم تا در محل اشتباه بروے فتح کنم یعنی
لقمه دهم پس درین اثنا خاریدم بدن خود را پس سعد گفت شاید تو دست رسانیده بذکر خود گفت مصعب گفتم آرے
گفت برخیز و وضو کن پس برخاستم و وضو کردم پس باز آمدم یعنی مصحف گرفتم **مالک** عن نافع ان عبد الله بن
عمر كان يقول اذا مس احدكم ذكره فليتوضأ میگفت عبد الله بن عمر چون دست رساند کسے از شما بذکر خود پس باید
که وضو کند **مالک** عن هشام بن عروة عن ابيه انه كان يقول من مس ذكره فقد وجب عليه الوضوء میگفت عروه
هر که دست رسانید بذکر خود پس واجب شد بروے وضو **مالک** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله انه
قال رأيت ابي عبد الله بن عمر يغتسل ثم يتوضأ فقلت يا ابت اما يجزيك الغسل من الوضوء فقال بلى ولكني
احيانا امس ذكري فاتوضأ گفت سالم بن عبد الله دیدم پدر خود عبد الله بن عمر را که غسل میکرد و باز وضو میساخت گفتم ای پدر آیا
کفایت نمی کند ترا غسل بجاے وضو گفت آرے میکند ولکن در بعض اوقات دست میرسانم در اثناء غسل بذکر خود
پس وضو میکنم **مالک** عن نافع عن سالم بن عبد الله انه قال كنت مع عبد الله بن عمر في سفر فرأيته بعد ان طلعت
الشمس توضأ ثم صلى قال فقلت له ان هذه الصلوة ما كنت تصليها فقال اني بعد ان توضأت
لصلوة الصبح مسست فرجي ثم نسيت ان اتوضأ فتوضأت وعدت لصلوتي گفت سالم بودم
با پدر خود عبد الله بن عمر در سفرے پس دیدم او را که بعد از انکه آفتاب بر آمد وضو کرد و نماز گذارد پس گفت سالم گفتم در این
نماز نیست که تو میگذاردی آنرا گفت هر آئینه من بعد از انکه وضو کردم براے نماز صبح دست رسانیدم بفرج خود و باز فراموش
کردم که باز وضو کنم پس حالا وضو کردم و عود کردم براے نماز خود یعنی اعاده کردم مترجم گوید رضی الله عنه تعقب کرده اند بر مالک
جماعه مثل سفیان ثوری و محمد بن الحسن بحدیث حسن که طلق بن علی روایت کرد ان رجلا سال رسول الله صلی الله علیه
وسلم عن رجل مس ذكره ايتوضأ قال هل هو الا بضعة من جسدك مروی سوال کرد از رسول الله صلی الله علیه وسلم از حکم
کسیکه دست رسانید بذکر خود آیا وضو کند گفت نیست ذکر الا قطعه از بدن تو یعنی وضو کردن لازم نیست و باثار حضرت
علی و ابن مسعود و ابن عباس و حذیفه و ابو درداء و عمار و سعید بن المسیب و حسن بصری که از مس ذکر وضو لازم نیست

مسوّی | **۵۱ قلت** قال الشافعی ینقض بلمس الرجل المرأة وضوءهما وقال ابوحنیفة لمس المرأة لا یوجب الوضوء
واحتج له بحدیث عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قبّل ولم یتوضأ وفیه نظر وبان المراد بالملامسة الجماع ۱۲ ع

نزدیک ایشان جواب داد بغوی ازین تعقب بانکه حدیث بسره متاخرست زیراکه ابوهریره آنرا روایت کرده است و او متاخر الاسلام است وطلق بن علی اول زمن هجرت بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمده بود و این فقیر را درین جواب نظر است اولا بطریق معارضه که از حدیث طلق بن علی چنان مفهوم میشود که قبل ازان حکمی از آنحضرت صلی الله علیه وسلم رفته بود یا شبهه نزدیک سائل قائم شده بود دال بر وجوب وضو پس ظاهر نیست که حدیث طلق ناسخ حدیث دیگر است وثانیا بطریق مناقضه که اگر این استدلال صحیح باشد پس مثل این جاری بتوان کرد در باب ترک وضو مما مسته النار که ابوهریره حدیث وجوب وضو مما مسته النار روایت کرده است وبران عمل میکرد حالانکه قدوم ابوهریره بعد واقعه خیبر بود و سوید بن النعمان روایت کرد که در راه خیبر آنحضرت صلی الله علیه وسلم مما مسته النار خوردند و نماز گذاردند و وضو نکردند پس می بایست که حدیث ابوهریره را ناسخ آن میگفتند و این چنین نیست باتفاق وحل آنست که بسیار بود که ابوهریره از سائر صحابه قدما روایت میکرد وجمعی از علما گفته اند میتواند بود که در حدیث مرفوع مس ذکر کنایه از بول باشد چنانچه استنجا و مجیئ از غائط کنایات میشود وفقیر گوید میتواند بود که این امر شرعی که لازم باشد بر خاص و عام نیست بلکه بیان مصلحتی است پس جمعی از متورعان صحابه آنرا لازم گرفتند وجمعی دیگر لازم نگرفتند و دلالت میکند برین مدعا که وضو شرعی کثیر الوقوع است پس بعید مینماید اختلاف اجلای صحابه در مثل این امور اما اختلاف در نوعات ومثل آن در صحابه شائع بود بلکه جمهور رخصت میل میکردند

باب الوضوء من قبلة المرأة او جسها — باب در بیان حکم وضو از قبله زن و دست رسانیدن مرد بزن **مالک**

عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابیه عبد الله بن عمر انه کان یقول قبلة الرجل امرأته وجسها بیده من الملامسة فمن قبّل امرأته او جسها بیده فعلیه الوضوء عبد الله بن عمر میگفت که قبله کردن مرد زن خود را و مس کردن او را بدست خود از ملامست یعنی در قول خدا تعالی او لامستم النساء داخل است پس هرکه قبله کند زن خود را یا مس نماید او را بدست خود بروی وضو واجب میشود **مالک** انه بلغه ان عبد الله بن مسعود کان یقول من قبلة الرجل امرأته الوضوء عبد الله بن مسعود میگفت از قبله کردن مرد زن خود را وضو لازم میشود **مالک** عن ابن شهاب انه کان یقول من قبلة الرجل امرأته الوضوء ابن شهاب میگفت که از قبله کردن مرد زن خود را وضو لازم میشود مترجم گوید تعقب کردند بر مالک جمعی بحدیث عروة عن عائشة عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قبل بعض نسائه ثم خرج الی الصلوة ولم یتوضأ قلت من هی الا انت فضحکت قبله کرد رسول خدا صلی الله علیه وسلم بعض زنان خود را بعد ازان برآمد بنماز و وضو نکرد عروه گفت گفتم نیست آن زن مگر تو پس عائشه بخندید وجواب دادند ترمذی وغیر آن که اسناد این حدیث متصل نیست وتحقیق آنست که منشاء اختلاف درین مسئله اختلاف ایشان ست در تفسیر قوله تعالی او لامستم النساء پس حضرت عمر و ابن مسعود حمل کردند

۵۱ قلت قال الشافعی خروج النجاسة من غیر الفرجین لا یوجب الوضوء وقال ابو حنیفة یوجبه بشرط

آنرا بر دست رسانیدن به بسیار بغیر جماع و برین تقصیل لازم آید که لمس را ناقض وضو دارند و نزدیک ایشان آیت از
نیابت تیمم در غسل را ساکت باشد پس مذهب ایشان همین بود و عبد الله بن عباس حمل کرد بر جماع پس لازم آید که آیت از
دلالت نقض لمس در وضو را ساکت باشد و دلالت کند بر نیابت تیمم از غسل پس مذهب ابن عباس همین بود و ابن عمر
مذهبی ثالث پیش گرفت که لمس اعم ست از جماع و مس پس خدا تعالی لمس را موجب تیمم ساخت بآن معنی که اگر در صورت
جماع متحقق گردد نائب غسل خواهد بود و اگر در صورت مس متحقق گردد نائب وضو خواهد بود پس ابن عمر قائل بود به نیابت تیمم
از غسل و قائل بود به نقض مس مرأة وضو را و راجح درینجا قول ابن عباس است که در قرآن عظیم در مواضع بسیار ملامست
و مس از جماع کنایت آمده است و استدلال دیگران باین آیت ناهض بر خصم است اذا جاء الاحتمال بطل الاستدلال و چون
در اقوال صحابه اختلاف واقع شود و ماخذ ایشان از کتاب یا سنت معلوم باشد تامل در ماخذ باید کرد تا رجحان بعض بر بعض
ظاهر شود و ظاهر ابو حنیفه درین مسئله مذهب ابن مسعود و ابراهیم نخعی را همین سبب گذاشته است با وجود اتباع او ایشان را
در سائر مواضع و این حدیث اگرچه ضعیف باشد ترجیح یک تاویل آیت را بر تاویل دیگر کفایت میکند زیرا که نزدیک اجماع
هر دو قوت میگیرد و مذهب حسن بصری و سفیان ثوری عدم نقض است **باب الوضوء من القیء** بیان حکم وضو بسبب قی

مالک انه رای ربیعة بن ابی عبد الرحمن یقلس مرارا و هو فی المسجد فلا ینصرف و لا یتوضأ حتی یصلی مالک دید
ربیعه بن عبد الرحمن را که قی میکرد آب را چند بار و او در مسجد بود پس بازگشت بخانه خود و وضو نمیکرد تا آنکه نماز میگزارد یعنی
باز نمیگشت تا وقتیکه نماز گذارد و لیکن بعد از آن بخانه رفت قال یحیی سئل مالک عن رجل قلس طعاما هل علیه الوضوء قال لیس
علیه وضوء و لیتمضمض من ذلک و لیغسل فاه گفت یحیی بن یحیی سوال کرده شد مالک از شخصی که قی کرد طعام را آیا واجب میشود
بروی وضو گفت نیست بروی وضو باید که مضمضه کند از قی و بشوید دهان خود را **باب الوضوء من الرعاف و الحجامة**
بیان حکم وضو از خونی که از بینی سیلان کند و از حجامت **مالک** انه بلغه ان عبد الله بن عباس کان یرعف فیخرج
فیغسل الدم عنه ثم یرجع فیبنی علی ما قد صلی عبد الله بن عباس صاحب رعاف میشد پس بر می آمد از مسجد پس
می شست خون را از خود باز رجوع میکرد و بنا میکرد بر آنچه گذارده بود از نماز یعنی آنچه قبل از رعاف کرده بود محسوب
میساخت و باقی را تمام میکرد **مالک** عن عبد الرحمن بن حرملة الاسلمی انه قال رایت سعید بن المسیب یرعف
فیخرج منه الدم حتی تختضب اصابعه من الدم الذی یخرج من انفه ثم یصلی و لا یتوضأ عبد الرحمن گفت دیدم سعید بن
مسیب را که صاحب رعاف میشد پس خارج میشد از وی خون تا حدیکه رنگین میشد انگشتهای او از خونیکه بر می آمد
از بینی و باز نماز میگزارد و وضو نمیکرد **مالک** عن عبد الرحمن بن المجبر انه رای سالم بن عبد الله یخرج من انفه الدم
حتی تختضب اصابعه من الدم الذی یخرج من انفه ثم یصلی و لا یتوضأ عبد الرحمن بن مجبر دید سالم بن عبد الله را که بر می آمد از بینی

مسوی | **له قلت** قال الشافعی الرعاف والحجامة لا ينقضان الوضوء وقال الحدث في الصلوٰة يبطل الصلوٰة فعليه ان يتوضأ ويعيد ولا يجوز له ان يبني في الجديد وتاويل ما روي من الوضوء على قوله غسل الدم بدليل قول ابن عمر فيمن احتجم ليس عليه الا غسل محاجمه ومن تنجس بعض بدنه او ثوبه يغسل ويبني على ما صلى ولا يتوضأ وهذا قوله القديم ثم رجع وقال ابو حنيفة ينقضان اذا كان الدم سائلا وقال اذا سبقه الحدث يتوضأ ويبني وتاويل ما روي من ترك الوضوء على قول انه لم يكن سائلا

وخون تا حدیکه رنگین میشد انگشتهای او از خونیکه برمے آمد از بینی او باز نماز میگذارد و وضو نمیکرد **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا رعف انصرف فتوضأ ثم رجع فبنى ولم يتكلم بود ابن عمر چون رعاف میشد او را باز میگشت و وضو میساخت باز رجوع میکرد پس بنا میکرد و سخن نمیگفت یعنی انچه قبل از رعاف کرده بود در حساب میشمرد و باقی را تمام میکرد **مالك**

عن يزيد بن عبد الله بن قسيط الليثي انه راى سعيد بن المسيب رعف وهو يصلي فاتى حجرة ام سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم فاتى بوضوء فتوضأ ثم رجع فبنى على ما قد صلى یزید بن عبد الله دید سعید بن مسیب را که صاحب رعاف شد و او نماز میگذارد پس آمد بحجره ام سلمه زوجه آنحضرت صلعم پس آورده شد پیش او آب وضو پس وضو کرد و باز رجوع کرد بمسجد پس بنا کرد بر انچه گذارده بود

قال مالك الامر عندنا انه لا يتوضأ من رعاف ولا من دم ولا من قيح يسيل من الجسد ولا يتوضأ الا من حدث يخرج من ذكر او دبر او نوم گفت مالك حکمی که مقرر است نزدیک ما یعنی علماء مدینه و از صحابه و تابعین آنست که وضو کرده نمیشود از رعاف و نه از خون و نه از ریم که سیلان کند از جسد و وضو کرده نمیشود الا از حدثی که برمے آید از ذکر و دبر یا از نوم مترجم گوید تمسک کرده است محمد بن الحسن باین دو اثر بر دو مسئله یکی آنکه دم سائل ناقض وضو است دیگر آنکه اگر کسے را بغیر اختیار حدثی پیش آید در اثنا نماز باید که وضو کند و بنا کند بر نماز خود و آنچه کرده است در حساب شمارد و باقی ادا کند و در زمان وضو و آمد رفت سخن نگوید و جواب داده اند که مراد از وضو اینجا تنظیف است و غسل دم نه وضو شرعی و دلیل برین تاویل آنکه صحیح شده است از ابن عمر انه قال فیمن احتجم لیس علیه الا غسل محاجمه گفت ابن عمر در باب کسیکه حجامت کرد نیست بر وے واجب مگر شستن مواضع حجامت و همچنین محفوظ از مذهب سعید بن المسیب عدم نقض وضو است و این فقیر گوید احتمال دارد که ابن عمر و سعید بن المسیب وضو کرده باشند برائے معالجه رعاف زیرا که شستن روے و اطراف باز میدارد رعاف را و همچنین حدیث ابو درداء ان النبی صلی الله علیه وسلم قاء فافطر و توضأ دلالت نمیکند بر وجوب قے وضو را زیرا که آن برائے معالجه قے بود و شستن روے و اطراف باز میدارد و دفع میکند غثیان را اما آن مسئله دیگر پس آمد و رفت نه بجهت انتقاض وضو بود بلکه برائے دفع نجاست و آن مسلم است و محمد بن الحسن روایت کرده است از عبد الرحمن بن المجبر روایت سابق را باین عبارت انه رأى سالم بن عبد الله بن عمر يدخل اصبعه في انفه او اصبعيه ثم يخرجها وفيها شيء من دم فيفتله ثم يصلي ولا يتوضأ یعنی دید سالم بن عبد الله را که در مے آورد انگشت خود را به بینی خود باز مے آورد آنرا

ودران انگشت چیزے از خون بود پس بمالید بانگشت آن خون را پس نماز میگذارد و وضو نمیکرد و حمل کرده است آنرا
بر آنکه دم سائل نبود و چون دم سائل نباشد لازم نمے آید و این خلاف روایت مشهوره است و روایت مشهوره آنست
که سابقاً گذشت یخرج من انفه دم حتی تختضب اصابعه و این لفظ تاویل مذکور را قبول نمیکند والله اعلم و بالجمله چنان متبادر
میشود که ارجح مذاهب در موجبات وضو مذهب حسن بصری ست وضو از ما خرج من السبیلین و از نوم میشکند و از لمس
مرأة و مس ذکر و قے و رعاف نمے شکند والله اعلم باید دانست که شریعت عام افراد انسان را دیگر ست و مصلحت نفوس
ایشان و مفسده نفوس ایشان دیگر و شارع هر دو علم افاده فرموده است و بر فقهاء گاہے یک علم با علم دیگر مشتبه میگردد
پس شریعت چیزیست که در ملأ اعلیٰ بر ایشان مکتوب شد و ایشان را بآن مکلف ساختند خواه واجب و حرام باشد خواه
سنت موکده و مکروه موکد و سوائے آن چیزها بسیار است که در تهذیب نفوس یا تلویث نفوس دخل دارد لکن حکمت
سیاست مقتضی آن نیست که بر ایشان مکتوب گردد و در مثل این چیزها بعض صحاب بآن عمل میکردند و بعضے عمل نمیکردند
و بر همین اصل فرود باید آورد مسئله مس ذکر و مس مرأة و رعاف و قے و قهقهه والله اعلم باب ترك الوضوء مما مست النار
بیان ترک کردن وضو از چیزیکه رسید آنرا آتش یعنی چیزیکه بآتش پخته شده است مالك عن زيد بن اسلم عن عطاء بن
يسار عن عبد الله بن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اكل كتف شاة ثم صلى ولم يتوضأ رسول الله صلى الله
علیه وسلم خورد شانه بزے باز نماز گذارد و وضو نکرد مالك عن يحيى بن سعيد عن بشير بن يسار مولى بني حارثة عن سويد بن
النعمان انه اخبره انه خرج مع رسول الله صلى الله عليه وسلم عام خيبر حتى اذا كانوا بالصهباء وهي من ادنى خيبر نزل
رسول الله صلى الله عليه وسلم فصلى العصر ثم دعا بالازواد فلم يؤت الا بالسويق فامر به فثري فاكل رسول الله
صلى الله عليه وسلم واكلنا ثم قام الى المغرب فمضمض ومضمضنا ثم صلى ولم يتوضأ خبر آید سوید بن نعمان همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم
سال خیبر یعنی در سالیکه غزوه خیبر واقع شد تا وقتیکه رسیدند بصهباء و آن موضع است از جاهای متصل بخیبر یعنی نزدیک خیبر
پس فرود آمد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گذارد نماز عصر را باز طلب کرد توشها را پس حاضر کرده نشد مگر سویق پس
حکم فرمود بدرست ساختن آن پس نمناک کرده شد پس خورد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و خوردیم ما باز برخاست بسوے
نماز مغرب پس مضمضه کرد آنحضرت صلعم و مضمضه کردیم ما باز نماز گذارد و وضو نکرد مالك عن محمد بن المنكدر ان رسول الله
صلى الله عليه وسلم دعي لطعام فقرب اليه خبز ولحم فاكل منه ثم توضأ ثم صلى ثم اتي بفضل ذلك
الطعام فاكل منه ثم صلى ولم يتوضأ رسول الله صلی الله علیه وسلم را طلبیده شد برائے طعامے پس نزدیک گردانیده
شد بآن حضرت صلی الله علیه وسلم نان و گوشت پس خورد ازان طعام باز وضو کرد باز نماز گذارد و بعد ازان آورده شد
پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنچه باقیمانده بود ازان طعام پس خورد و بعد ازان نماز گذارد و وضو نکرد مالك عن ابي نعيم
وهب بن كيسان انه سمع جابر بن عبد الله الانصاري يقول رأيت ابا بكر الصديق اكل لحما ثم صلى ولم يتوضأ

مسوّی | **قلت** عامة اهل العلم على ان الوضوء مما مسته النار منسوخ وتاول بعضهم على غسل اليد والفم قال قتادة من غسل فمه فقد توضأ الصهباء بفتح المهملة والمد اسم مكان ادنى خيبر اى طرفها مما يلي المدينة فثري بضم المثلثة وتشديد الراء وتخفيفها اى بل عراقية خصلة استفدتها من العراق خلاف اهل المدينة

جابر گفت دیدم حضرت ابوبکر الصدیق راکه خورد گوشت را بعد ازان نماز گذارد و وضو نکرد **مالک** عن محمد بن المنکدر

وعن صفوان بن سليم انهما اخبراه عن محمد بن ابراهيم بن الحارث التيمي عن ربيعة بن عبد الله بن الهدير انه تعشى مع عمر بن الخطاب ثم صلى ولم يتوضأ ربیعه بن عبد الله طعام شام خورد همراه حضرت عمر بن الخطاب بعد ازان نماز گذارد حضرت عمر بن الخطاب و وضو نکرد **مالک** عن ضمرة بن سعيد المازني عن ابان بن عثمان ان عثمان بن عفان اكل خبزا ولحما ثم مضمض وغسل يديه ومسح بهما وجهه ثم صلى ولم يتوضأ حضرت عثمان خورد نان و گوشت باز مضمضه کرد و شست دو دست خود را و مسح کرد بدو دست روئے خود را بعد ازان نماز گذارد و وضو نکرد **مالک** انه بلغه ان علي بن ابي طالب وعبد الله بن عباس كانا لا يتوضأن مما مست النار حضرت علی بن ابی طالب و عبد الله بن عباس وضو نمیکردند از خوردن چیزیکه رسیده است بآن آتش یعنی چیزیکه بآتش پخته شده است **مالک** عن يحيى بن سعيد انه سأل عبد الله بن عامر بن ربيعة عن الرجل يتوضأ للصلوٰة ثم يصيب طعاما قد مسته النار ايتوضأ قال رايت ابي يفعل ذلك ويصلي ولا يتوضأ یحیےٰ بن سعید سوال کرد عبد الله بن عامر از حکم کسیکه وضو کرده باشد برائے نماز بعد ازان برسد طعامیکه رسیده است او را آتش یعنی تناول کرد طعام پخته را آیا وضو کند گفت دیدم پدر خود را که عامر بن ربیعه باشد میکرد این کار و نماز میگذارد و وضو نمیکرد **مالک** عن موسى بن عقبة عن عبد الرحمن بن زيد الانصاري ان انس بن مالك قدم من العراق فدخل عليه ابو طلحة وابي بن كعب فقرب لهما طعاما قد مسته النار فاكلوا منه فقام انس فتوضأ فقال ابو طلحة وابي بن كعب ما هذا يا انس اعراقية فقال انس ليتني لم افعل وقام ابو طلحة وابي بن كعب فصليا ولم يتوضأ

انس بن مالک قدوم کرد از عراق پس داخل شدند بروے برائے ملاقات ابو طلحه و ابی بن کعب پس نزدیک ساخت باین دو عزیز طعامے که رسیده بود آنرا آتش پس ہر سه خوردند پس برخاست انس پس وضو کرد پس گفتند ابو طلحه و ابی ابن کعب چیست این خصلت اے انس آیا این خصلت عراقیه است یعنی از عراق آوردی آنرا یعنی در شریعت خود نیست پس آیا آنرا از عراق آموختہ پس گفت انس اے کاش نمیکردم این کار را و برخاستند ابو طلحه و ابی بن کعب پس نماز گذاردند و وضو نکردند باید دانست که ابو ہریره و عمر بن عبد العزیز میگفتند وضو واجب میشود بخوردن طعامیکه او را بآتش پخته باشند و تمسک میکردند بحدیث آنحضرت صلی الله علیه وسلم توضؤا مما مست النار و مذہب جمہور صحابه و تابعین خلاف این ست چنانکه امام مالک تفصیل بیان فرمود پس قطع مخالفت بین الحدیثین بیکے از دو وجه تواند بود یا انیست که حدیث توضؤا مما مست النار منسوخ باشد باین احادیث یا محمول باشد بر غسل و تنظیف که معنی لغوی وضو است والله اعلم

مسوّی له **قلت** الموجود فی اصلنا حنک بالکاف وفی روایة حنّط ویشهد له نقل البخاری فی الجنائز وعلی کل تقدیر فعلیه عامة اهل العلم

باب اثر فیما لا یجب منه الوضوء باب در بیان چیزیکه واجب نمیشود وضوء از استعمال آن **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر حنّط ابنا لسعید بن زید وحمله ثم دخل المسجد فصلی ولم یتوضأ مترجم گوید در نسخه که پیش فقیر است از روایت یحیی بن یحیی المصمودی حنک مسطور است ودر روایت محمد بن الحسن حنط مذکور است ودر خط قدیم طا وکاف مشتبه میشد یعنی روایت اول اینست که عبد الله بن عمر تحنیک کرد یک فرزند سعید بن زید را یعنی خرما خائیده در دهان طفل نومتولد شده ریخت بجهت تبرک وبرداشت او را یعنی در برخود بعد از آن داخل شد بمسجد پس نماز گذارد ووضو نکرد بروایت دیگر آنست که عبد الله بن عمر حنوط مالید در بدن یک فرزند سعید ابن زید وحنوط آن خوشبو را گویند که در بدن مرده استعمال میکنند یعنی سعید بن زید را فرزندے مرده بود عبد الله بن عمر حنوط در بدن او مالید بعد از آن نماز گذارد ووضو نکرد واز روایت اول مستفاد میشود که برداشتن طفل نومتولد شده ودست رسانیدن باو موجب وضو وشستن دست نیست واز روایت دیگر مستفاد میشود که حنوط مالیدن در بدن مرده وبرداشتن جنازه موجب وضو نیست ودرین مسئله جمعے خلاف داشتن وجمهور بعدم وجوب وضو رفته اند والله اعلم واین روایت ثانیه که حنط باشد محفوظ است نزدیک بخاری **باب** یکفی الاستنجاء بثلثة احجار کفایت میکند برائے استنجا رسه سنگ **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سئل عن الاستطابة فقال اولا یجد احدکم ثلثة احجار پرسیده شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم از استنجا پس فرمود آیا نمیاید یکے از شما سه سنگ را یعنی سه سنگ کفایت میکند بشرط حصول نقا مترجم گوید استطابة در لغت طلب طیب ست بمعنی طهارة ومراد از آن در عرف تطهیر است از تغوط وبول بآب یا حجر وهمچنین استنجا وابوداؤد ونسائی این حدیث را روایت کرده اند بطریق مسلم بن قرط پس گفتند عن عروة عن عائشة **مسئله** واجب است ازاله نجاستے که بسبب تغوط وبول حاصل شود بیکے از دو چیز آب یا حجر اما آب پس مستفاد ست از حدیث غسل دم حیض چنانکه بیاید اما حجر پس مستفاد ست ازین حدیث وجمع در میان هر دو مستحب ست **مسئله** ذکر حجر بجهت اعتیاد ست والا کلوخ وجامه کهنه در حکم آنست پس تنقیح کردند حجر را بجامد قالع اما جامد پس ماخذ آن استعمال استجمار ست دون الغسل ووضوح اختلاف در لفظین نزدیک عارف بلغت واما قالع پس ماخذ آن فحوائے اولا یجد احدکم ثلثة احجار ومانند آنست که عارف لغت میفهمد که غرض از آن ازاله نجاست ست پس قصب املس کفایت نکند **مسئله** واجب ست که سنگ استنجا طاهر غیر محترم باشد اما طاهر پس ماخذ آن نهی آنحضرت است صلعم از رجیع که بعض آنرا بروث وبعره تفسیر کرده اند وبعضے بسنگے که یکبار بآن استنجا کرده باشند واما غیر محترم پس ماخذ آن نهی آنحضرت است صلعم از استنجا باستخوان بعلت آنکه طعام جن ست پس مطعوم انس بطریق اولی وانچه انتفاع معتد به بآن متوقع ست مانند جامه نو در آن بحکم داخل باشد **مسئله** شرط القاء حجر آنست که نجاست

مسوّی | **۱ قلت** قال الشافعی لا یجوز الاقتصار علی اقل من ثلثة احجار وان حصل
الانقاء بما دونها فان لم یحصل یجب ان یزید حتی یحصل فان حصل بعدها
بشفع یستحب ان یختم بالوتر وقال ابو حنیفة یسن الانقاء ولا یستحب الایتار وتاویل الحدیث عنده ان المراد بالایتار هو التثلیث
کنی به عن الانقاء ۱۲ **۲ قلت** معنی الوضوء ههنا الغسل والتنظیف وعلیه عامة اهل العلم ۱۲

خشک نشده باشد والا غرض استنجا که ازاله نجاست ست متحقق نشود و استعمال نکند از مخرج بغیر آن و ماخذ آن آنست که شارع
مشروع فرموده است استنجا را در موضع معلوم نه در سائر بدن و طاری نشده باشد نجاستے دیگر غیر خارج از سبیلین زیرا که
استنجا برائے خارج از سبیلین است نه برائے غیر آن مسئله از لفظ و لا یجد احدکم ثلثة احجار مفهوم میشود که اولی استنجا ثلثة احجار
است و حدیث سلمان نهانا رسول الله صلی الله علیه وسلم ان نستنجی باقل من ثلثة احجار واضح است درین معنی و تنقیح ثلثة احجار
ثلث مسحات ست پس اگر حجر کبیر باشد و بسه طرف آن مسح کند جائز باشد و شرط کفایت ثلثة احجار انقا است و آن مفهوم
از فحوائے کلام ست پس اگر ثلثة احجار استعمال کند و انقا حاصل نشود زیاده باید کرد بر ثلثه **باب** یستحب الایتار فی الاستنجا
مستحب است استعمال عدد وتر در استنجا **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال اذا توضأ احدکم فلیجعل فی انفه ماء ثم لیستنثر ومن استجمر فلیوتر [۱] رسول الله صلعم فرمود چون وضو کند یکے از شما باید که داخل کند در بینی خود
آب را باز بیفشاند و هر که استنجا کند باید که عدد طاق استعمال نماید مترجم گوید مستحب الایتار یعنی کلام آنست اگر انقا بوتر حاصل شود بران اقتصار نماید و اگر بغیر وتر
حاصل شود یکے را زیاده کند تا ایتار متحقق گردد مسئله در حدیث نهی آمده است از تخلی در موضعے که وقوع نجاست دران موجب ایذائے مردمان باشد
مانند آب راکد و متحدث ناس و طریق ایشان و زیر شجره مثمره و از استنجا بدست راست و از فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم استحباب
دور رفتن از مردمان بوجہے که آواز خارج نشنوند و بوئے آن احساس نکنند و استتار بقدر دو ثلث ذراع یا زیاده از آن
و گفتن نزدیک دخول خلا اللهم انی اعوذ بک من الخبث والخبائث و نزدیک خروج غفرانک معلوم شده **باب** یستحب
الاستنجاء بالماء من غیر وجوب مستحب است استنجا بآب از غیر وجوب **مالک** عن یحیی بن سعید انه سمع سعید
ابن المسیب سئل عن الوضوء من الغائط فقال انما ذلک وضوء النساء یحیی بن سعید شنید از سعید بن المسیب که سوال
کرده شد از وضو بسبب غائط یعنی استعمال آب بسبب قضاء حاجت پس گفت جز این نیست که استنجا بآب وضوء
زنان است **مالک** عن یحیی بن محمد بن طحلاء عن عثمان بن عبد الرحمن ان اباه حدثه انه سمع عمر بن الخطاب یتوضأ
بالماء وضوءً لما تحت ازاره [۲] عبد الرحمن شنید از عمر بن الخطاب که وضو میکرد عمر بآب وضو کردن برائے آنچه زیر ازار او بود
یعنی می شست ذکر و دبر خود را قال یحیی سئل مالک عن غسل الفرج من البول والغائط هل جاء فیه اثر فقال بلغنی ان
بعض من مضی کانوا یتوضؤن من الغائط وانا احب غسل الفرج من البول گفت یحیی ابن یحیی المصمودی که سوال کرده شد مالک از
شستن فرج بسبب بول و غائط آیا آمده است درین باب اثرے گفت رسیده است خبر بمن که بعض سلف می شستند
از غائط و من دوست میدارم که بشویم فرج را از بول مترجم گوید از هر دو اثر حاصل شد که استنجا باحجار کفایت میکند

مسوی ‌له قلت قال الشافعی الاستقبال والاستدبار محرمان فی الصحراء لا فی البنیان ووجہ الجمع عندہ تنزیل النھی والاباحۃ علی حالتین ق قال ابوحنیفۃ مکروھان فیھما سواءٌ ووجہ الجمع عندہ ان النھی للتنزیہ والفعل لبیان الجواز فی الجملۃ الکرائیس جمع کریاس بکسر الکاف وسکون الراء وفتح التحتانیۃ وسین مھملۃ المراحیض المتخذۃ علی السطوح خاصۃ من الکرس بمعنی الجمع ۔۱۲۔

واستعمال آب وشستن فرج و براز آب زیادہ تر است در نظافت وتطہیر باب النھی عن استقبال القبلۃ استدبارھا عند قضاء الحاجۃ واختلافھم فی ذلک دربیان نہی از رو برو نشستن بجانب قبلہ و یا پشت بقبلہ کردن نزدیک ادائے حاجت و بیان اختلاف علماء درین باب مالک عن اسحاق بن عبد اللہ بن ابی طلحۃ عن رافع بن اسحاق مولی لآل الشفاء وکان یقال لہ مولی ابی طلحۃ انہ سمع ابا ایوب الانصاری صاحب النبی صلی اللہ علیہ وسلم وھو بمصر یقول واللہ ما ادری کیف اصنع بھذہ الکرائیس وقد قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا ذھب احدکم لغائط او لبول فلا یستقبل القبلۃ ولا یستدبرھا بفرجہ رافع بن اسحاق شنید از ابوایوب انصاری واو دران وقت بمصر بود کہ میگفت قسم بخدا نمیدانم کہ چگونہ کار کنم باین خلاجاہا وحال اینست کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ است چون برود کسے از شما برائے غائط یا برائے بول پس باید کہ روئے نکند بقبلہ و باید کہ پشت ندہد بسوئے قبلہ بفرج خود یعنی این خلاجاہا در مصر بوجہے بنا شدہ بودند کہ ہرکہ آنجا برائے قضاء حاجت نشیند رو بقبلہ یا پشت بقبلہ نشیند پس ابوایوب میگفت نمیدانم کہ چہ کار کنم درین خلاجاہا کریاس ببائے تحتیہ کنیف یعنی جائے ضرور وجمع کرائیس و کرناس بنون نیز ہمین معنی دارد مالک عن نافع عن رجل من الانصار ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نھی ان یستقبل القبلۃ لبول او لغائط رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم منع فرمود از انکہ ما روئے بقبلہ باشیم وقت بول یا غائط مالک عن یحیی بن سعید عن محمد بن یحیی بن حبان عن عمہ واسع بن حبان عن عبد اللہ بن عمر انہ کان یقول ان ناسا یقولون اذا قعدت علی حاجتک فلا تستقبل القبلۃ ولا بیت المقدس قال عبد اللہ بن عمر لقد ارتقیت علی ظھر بیت لنا فرایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علی لبنتین مستقبل بیت المقدس لحاجتہ ابن عمر میگفت ہر آئینہ بعض مردمان میگویند کہ چون بنشینی بر حاجت خود پس روئے بقبلہ مکن و روئے بطرف بیت المقدس مکن یعنی پشت بقبلہ مکن کہ این مستلزم روئے کردن بجانب بیت المقدس است بنسبت ساکنان مدینہ گفت ابن عمر ہر آئینہ برآمدم بر پشت خانہ از آن خویش پس دیدم آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم نشستہ بر دو خشت خام روئے بجانب بیت المقدس کردہ برائے قضاء حاجت خود مترجم گوید در قطع اختلاف میان این دو حدیث علما مختلف اند حنفیہ گفتند نہی برائے تنزیہ است وفعل برائے اباحت اصلیہ واین ارجح است نزدیک فقیر و شافعیہ گفتہ اند نہی برائے تحریم است وفعل مخصص آنست در صحرا پس اگر در بنیان باشد حرام نبود مترجم را درین قول نظر است زیراکہ ظاہر از کلام ابن عمر انکار بر مقالہ ناس است مطلقاً نہ انکار بر تحریم در بنیان

مسوّی | **۵۱ قلت** قد صح ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لا تبل قائما وعلیه عامة اهل العلم والنهی للتادیب

۵۲ قلت کذا وقع فی روایة یحیی بن یحیی انه قال لعبد الله والصواب روایة الاکثرین ان رجلا قال لعبد الله وضمیر هو راجع الی الرجل وعمرو هذا هو ابن یحیی بن عمارة بن ابی حسن وجده السائل هو ابو حسن او عمرو بن ابی حسن سماه جدا لانه عم ابیه فی منزلة جده هذه قولان وعلی هذا اهل العلم فی صفة الوضوء الا انهم یختلفون فی بعض التفاصیل کما سیأتی ۱۲

فقط وظاهر از کلام ابو ایوب عموم نهی است در صحرا و در بنیان و جمعی گفته اند نهی منسوخ است بفعل بالجمله بار با استقرار معلوم شده است که صحابه بر احتیاط و مستحبات اتفاق نداشتند بلکه جمعی احتیاط را محکم گرفته بودند و جمعی برخصت میل کرده وازین جهت میان ایشان مناظره و مخالفت میگذشت و این مسئله نیز از فروع همین اصل است **باب جواز البول قائما وان کان خلاف الاولی** جائز است بول کردن ایستاده اگرچه خلاف اولی ست **مالک** عن عبد الله بن دینار انه قال رایت عبد الله بن عمر یبول قائما عبد الله بن دینار گفت دیدم ابن عمر را که بول میکرد ایستاده ماخذ فعل ابن عمر عمل آنحضرت صلعم در بعضے احیان چنانچه حذیفه روایت کرده است مترجم گوید قد صح ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لا تبل قائما آنحضرت صلعم فرمود بول مکن ایستاده وهمین ست مذهب جمهور فقها **باب صفة الوضوء** بیان طریقه وضو که بچه ترتیب باید کرد **مالک** عن عمرو بن یحیی المازنی عن ابیه انه قال لعبد الله بن زید بن عاصم وهو جد عمرو بن یحیی وکان من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم هل تستطیع ان تریني کیف کان رسول الله یتوضأ قال عبد الله بن زید نعم فدعا بوضوء فافرغ علی یده فغسل یدیه مرتین ثم مضمض واستنثر ثلثا ثم غسل وجهه ثلثا ثم غسل یدیه مرتین مرتین الی المرفقین ثم مسح راسه بیدیه فاقبل بهما وادبر بدأ بمقدم راسه ثم ذهب بهما الی قفاه ثم ردهما حتی رجع الی المکان الذی بدأ منه ثم غسل رجلیه ۵۲ یحیی گفت عبد الله بن زید صحابی را آیا میتوانی که بنمائی مرا که چگونه آنحضرت صلی الله علیه وسلم وضو میکرد عبد الله گفت آرے پس طلب کرد آب وضو پس ریخت آب را بر دست خود و در روایت بغوی آمده علی یده الیمنی یعنی بر دست راست خویش پس شست دو دست خود را دو دو بار بعد ازان مضمضه کرد و بینی افشاند یعنی بعد آب رسانیدن به بینی سه بار باز شست روئے خود را سه بار باز شست دو دست خود را تا آرنج دو دو بار باز مسح کرد سر خود را بدو دست خود پس بجانب روئے آورد دو دست خود را و بجانب قفا کشید آنها را شروع کرد بمقدم سر خود یعنی نخست دو دست را بر حد غلین و بر ناصیه نهاد بعد ازان هر دو دست خود را بسوئے قفا خود بعد ازان باز آورد هر دو را تا آنکه رسید بهمان جا که ازان جا شروع کرده بود بعد ازان شست دو پائے خود را مترجم گوید ازین حدیث معلوم شد که غسل یدین پیش از داخل کردن آن در ظرف آب سنت است نزدیک خواب باشد یا نه و دو بار شستن کفایت میکند بلکه یکبار نیز کفایت میکند و سه بار کمال سنت است و نیز معلوم شد که مضمضه و استنشاق و استنثار سنت است و درینجا استنشاق را مذکور نکرد و ظاهر پیش فقیر آن مینماید که چون استنشاق برائے استنثار است و مطلوب اصلی همانست اکتفا کرده شد بذکر استنثار از استنشاق و اینجا ثلثا ثلثا نگفته است پس متبادر آنست که وصل کرد میان مضمضه و استنشاق

مسوّی ۱۵ **قلت** قال اکثر اهل العلم تجب النیة فی الوضوء والغسل والتیمم وسائر العبادات وقال ابو حنیفة یجب فی التیمم وسائر العبادات ولا تجب فی الوضوء والغسل والنیة قصدك الشیء بقلبك وهی تستدعی امورا فی اعمال الدین ان تعرف الشیء الذی تقصده وتعلم انك مامور به وان تطلب موافقة الامر فیما تعبدك ۱۲

۵۲ **قلت** قال اکثر اهل العلم غسل الیدین الی الکوعین ثلثا فی ابتداء الوضوء سنة سواء قام من نوم او لا غیر انه ان قام من نوم لا یغمس یده فی الاناء حتی یغسلها ولو غمس قبل الغسل ولا یعلم نجاسة کره ولا یفسد الماء ۱۲

یعنی یک غرفه گرفت وبعض آنرا در دهان داخل کرد وبعض آنرا در بینی باز یک غرفه دیگر گرفت وهر دو چیز کرد ودر غرفه سیوم همچنان واین وبعض ابواب صحیح آمده است بالجمله وصل وفصل هر دو درست ست مروی از سنت است قال یحیی سمعت مالکا یقول فی الرجل یمضمض ویستنثر من غرفة واحدة انه لا باس بذلك یحیی گفت شنیدم از مالک که میگفت درباب شخصیکه مضمضه واستنشاق کند از یک غرفه که هیچ باک نیست ونیز معلوم شد که تثلیث غسل وجه کمال سنت ست ودو بار دست شستن نیز مروی ست از سنت ونیز معلوم شد صفت مسح وآنکه سنت استیعاب سر است بمسح ونیز معلوم شد که وظیفه رجلین غسل است نه مسح ودر روایت بغوی از طریق ابو مصعب مذکور است ان رجلا سأل عبد الله ابن زید المازنی وهو جد عمرو بن یحیی وهمان روایت صحیح ست ودر روایت یحیی بن یحیی واکثر رواة موطا تحریفی رفته است که انه سأل عبد الله بن زید المازنی وهو جده زیرا که این عبارت ادا میکند که عبد الله جد عمرو باشد لا جد پدر او واین خلاف واقع ست وگفته اند نام این سائل عمارة بن ابی حسن المازنی ست واو جد عمرو ست **مسئله** تسمیه در اول وضو وتخلیل لحیه واصابع واطالة غره وتحجیل وموالاة وگفتن بعد از وضو اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له واشهد ان محمدا عبده ورسوله واللهم اجعلنی من التوابین واجعلنی من المتطهرین این همه سنتها است که در احادیث عملا وقولا ثابت شده **باب** تجب النیة فی الوضوء والغسل واجب است نیت کردن در وضو وغسل قال الله تعالی وما امروا الا لیعبدوا الله مخلصین له الدین وروی مالک باسناده فی غیر روایة یحیی ان رسول الله صلعم قال انما الاعمال بالنیات ۱۵ **باب** یسن غسل الیدین قبل ادخالهما الاناء سنت ست شستن هر دو دست پیش از آنکه داخل کرده شود آنها را در ظرف آب **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا استیقظ احدکم من نومه فلیغسل یده قبل ان یدخلها فی وضوئه فان احدکم لا یدری این باتت یده ۲۵ فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم چون بیدار شود کسی از شما از خواب خود پس باید که بشوید دست خود را پیش از آنکه در آورد آنرا بآب وضوی خود پس هر آئینه کسی از شما نمیداند که کجا شب گذرانیده ست دست او یعنی احتمال دارد که بنجاست رسیده باشد یا بوسخ رسیده باشد که طبع از آن متنفر شود واتقا بآن حاصل نگردد **باب** یستحب الاستنشاق والاستنثار من غیر وجوب مستحب است آب در بینی رسانیدن و افشاندن بینی از غیر تاکید **مالک** عن ابن شهاب عن ابی ادریس الخولانی عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم

مسوّى | ٥١ قلت قال الشافعي المضمضة والاستنشاق سنتان في الوضوء والغسل جميعا وقال ابوحنيفة فرضان في الغسل سنتان في الوضوء قال يحيى سمعت مالكا يقول في الرجل يمضمض ويستنثر من غرفة واحدة انه لا باس بذلك قال الشافعي الفصل والوصل فيهما جائزان وقال ابوحنيفة لا يسن الا الفصل وحديث عبد الله ابن زيد كما رواه البخاري دليل الوصل ١٢ ٥٢ قلت المعنى لامرتهم امر وجوب قال اهل العلم السواك في الوضوء سنة ١٢ ٥٣ قلت قال الشافعي الترتيب في افعال الوضوء على ما نص به القرآن فرض وقال ابو حنيفة سنة ١٢

قال من توضأ فليستنثر ومن استجمر فليوتر فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم هر که وضو کند باید که بیفشاند بینی خود را و هر که استنجا کند بسنگ باید که عدد طاق را نگاه دارد قال یحیی سئل مالك عن رجل نسی ان یمضمض ویستنثر حتی صلی قال لیس علیه ان یعید صلوته ولیمضمض ولیستنثر ما یستقبل ان کان یرید ان یصلی گفت یحیی پرسیده شد از مالك حکم مردیکه فراموش کرد مضمضه کردن را یا بینی افشاندن تا آنکه نماز گذارد و گفت مالك نیست لازم بر وی که اعاده کند صلوة خود را و باید که مضمضه کند یا بیفشاند بینی را برای آینده اگر خواهد که نماز گذارد **مسئله** مبالغه در مضمضه واستنشاق مسنون است الا در حق صائم

باب یسن السواك مسنون است مسواك کردن **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لولا ان اشق علی امتی لامرتهم بالسواك فرمود آنحضرت صلعم که اگر خوف آن نبودی که مشقت دهم امت خود را هر آئینه امر میکردم ایشانرا بمسواك **مالك** عن ابن شهاب عن حمید بن عبد الرحمن بن عوف عن ابی هریرة انه قال لولا ان یشق علی امته لامرهم بالسواك مع كل وضوء ابو هریره گفت اگر خوف آن نبودی که آنحضرت صلی الله علیه وسلم مشقت دهد امت خود را البته امر فرمودی ایشانرا بمسواك با هر وضو مترجم گوید از ینجا معلوم شد که مسواك با وضو فضل وارد ولازم نیست **مسئله** تنقیح کرده اند سواك بهر خشبه که ازاله وسخ دندان کند اگرچه خرقه از ثوب باشد الا اصبع خود زیرا که آنحضرت صلی الله علیه وسلم واصحاب با وجود اصبع طلب سواك میکردند وبهترین سواك سواك اراك است از جهت اتباع **مسئله** سواك بعرض باید کرد نه بطول وسواك مستحب است نزد یك تغیر دهان وصحیح آنست که صائم را مکروه نیست اگرچه بعد از زوال باشد زیرا که حدیث فانهم یمسون وخلوف افواههم اطیب عند الله من ریح المسك تخصیص مساجب عادت است وآن کنایه است از کمال محبوبیت صائم نه اشاره بابقاء خلوف واین از تتبع موارد واستعمال روشن تر میشود **باب** یجب الترتیب فی الوضوء واجب است رعایت ترتیب در وضو قال یحیی سئل مالك عن رجل توضأ فنسی فغسل وجهه قبل ان یمضمض او غسل ذراعیه قبل ان یغسل وجهه فقال اما الذی غسل وجهه قبل ان یمضمض فلیمضمض ولا یعد غسل وجهه واما الذی غسل ذراعیه قبل وجهه فلیغسل وجهه ثم لیعد غسل ذراعیه حتی یکون غسلهما بعد وجهه اذا کان فی مکانه او بحضرة ذلك مالك سوال کرده شد از کسیکه وضو کرد پس فراموش نمود پس شست روی خود را پیش از انکه مضمضه کند یا شست دو دست خود را پیش از انکه بشوید روی خود را پس گفت مالك اما کسیکه شست روی خود را

مسوّی **لـه قلت** قال الشافعی یاخذ لهما ماءً جدیدًا وهما عضوان یحیا لهما وقال ابو حنیفة هما من الراس یمسحان معه ۱۲ **لـه قلت** قال اهل العلم لا یجزی المسح علی العمامة والخمار حتی یمسح علی الراس وقال الشافعی الفرض ادنی ما یطلق علیه اسم المسح وقال ابو حنیفة مسح ربع الراس وقال مالک مسح جمیع الراس ۱۲

پیش از آنکه مضمضه نماید پس باید که مضمضه کند و اعاده نکند شستن روئے خود را و اما آنکه شست دو دست خود را پیش از شستن روئے خود پس باید که بشوید روئے خود را باز اعاده کند شستن دو دست خود تا آنکه باشد شستن آنها بعد شستن روئے وقتیکه باشد در همان مکان یا نزدیک بآن مکان بالجمله ترتیب نزدیک شافعی در اعمال وضو فرض است بر منصوص قرآن و نزد حنفیان سنت است **باب** یستحب مسح الاذنین بماء جدید مستحب است مسح کردن دو گوش بآب نو

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یاخذ الماء باصبعیه لاذنیه عبد الله بن عمر میگرفت آب بدو انگشت خود برائے مسح دو گوش خود ماخذ فعل ابن عمر حدیث مرفوع ست که بیهقی و حاکم تصحیح آن کرده اند عن عبد الله بن زید قال رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم یتوضاء فاخذ لاذنیه ماء خلاف الماء الذی اخذ لراسه اما حدیث الاذنان من الراس اگر صحیح بشود دلالت میکرد بر کفایت مسح اذنین از مسح راس و این خلاف اجماع است **باب** لا یکفی المسح علی العمامة والخمار حتی یمسح الشعر کفایت نمیکند مسح بر عمامه و معجر تا آنکه مسح کرده شود بر موے سر **مالک** انه بلغه ان جابر بن عبد الله الانصاری سئل عن المسح علی العمامة فقال لا حتی یمسح الشعر بالماء جابر سوال کرده شد از مسح بر عمامه پس گفت کفایت نمیکند تا آنکه مسح کند موے سر را بآب **مالک** عن هشام بن عروة ان اباه عروة بن الزبیر کان ینزع العمامة ویمسح راسه بالماء عروه بر میداشت عمامه از سر و مسح میکرد سر را بآب **مالک** عن نافع انه رای صفیة بنت ابی عبید امرأة عبد الله بن عمر تنزع خمارها وتمسح علی راسها بالماء ونافع یومئذ صغیر نافع دید صفیه زن عبد الله بن عمر را که بر میداشت معجر خود را و مسح میکرد بر سر خود بآب و نافع آن روز صغیر بود مترجم گوید آنچه ازین آثار مفهوم میشود آنست که مسح بر عمامه و خمار تنها کفایت نمیکند و این آثار از صورتیکه ناصیه را مسح کند و تمام نماید مسح را بر عمامه ساکت ست والله اعلم مسئله در حدیث مسلم ثابت شده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در سفرے مسح بر ناصیه کرده و بر عمامه اتمام فرمودند پس هر وقتیکه عسیر شود در رفع عمامه مستحب است اکمال مسح بر عمامه **باب** اطالة الغرة والتحجیل بیان استحباب زیاده از قدر مفروض شستن پیشانی و دست و پا **مالک** باسناده ان النبی صلی الله علیه وسلم قال فی امته انهم یاتون یوم القیمة غرًّا محجلین من الوضوء آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود در حق امت خود که بیایند روز قیامت در حالتیکه پیشانی ایشان و دست و پاے ایشان سفید باشد بسبب وضو **باب** الاستیعاب و وجوب غسل الرجلین در بیان اکمال وضو و تاکید شستن هر دو پا **مالک** انه بلغه ان عبد الرحمن بن ابی بکر دخل علی عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم یوم مات سعد ابن ابی وقاص فدعا بوضوء فقالت له عائشة یا عبد الرحمن اسبغ الوضوء فانی سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ویل للاعقاب

مسوّی | **۱ قلت** وعلى وجوب غسل الرجلين اجماع اهل الحق وهو المنقول من فعل النبي صلى الله عليه وسلم واصحابه والاسباغ منه واجب هو الاستيعاب ومنه مستحب هو الانقاء والتثليث او اطالة الغرة والتحجيل

۲ قلت روى هذا الحديث النسائي وغيره عن جماعة من اصحاب الزهري عن الزهري قالوا عن عباد بن زياد عن عروة ابن المغيرة عن ابيه المغيرة بن شعبة قال النسائي لم يذكر مالك عروة بن المغيرة قال العلماء وهم يحيى بن يحيى .... في هذا الحديث لان عباد بن زياد هو اخو عبيد الله بن زياد وليس من ولد مغيرة بن شعبة اقول كان في الاصل عن عباد بن زياد عن عروة وهو من ولد مغيرة بن شعبة عن ابيه فوافق المثل رواه الشافعي ومسلم عن ابن جريج فسقط لفظ عن عروة من نسخة يحيى بن يحيى ورواه ابن وهب على الصحيح وكان مالك تارة يقول عن ابن شهاب عن عباد بن زياد عن المغيرة كما هو ظاهر كلام النسائي وتارة يقول عن ابن شهاب عن ابن المغيرة بن شعبة عن ابيه كما نقل لنا عبد الرحمن القاضي فظنهما يحيى واحدا ۱۲

من الناد ۱ عبد الرحمن بن ابی بکر داخل شد بر عائشه زوجهٔ آنحضرت صلی الله علیه وسلم روزیکه بمرد سعد ابن ابی وقاص پس طلب کرد آب وضو پس گفت حضرت عائشه رضا اے عبد الرحمن اسباغ کن یعنی کامل کن وضو را زیرا که هر آئینه من شنیدم از حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم که میفرمود وائے باد پاشنها را از آتش یعنی اگر کامل نکند غسل رجلین او پاشنه خشک ماند آتش دوزخ حلول خواهد کرد مترجم گوید باید دانست که اسباغ دو نوع است فرض و سنت اسباغ فرض آنست که جاے موضع غسل است و اسباغ سنت در تفسیر آن اختلاف واقع شده بعض بانقا از دنس بدلک وغیر آن تفسیر کرده اند و بعض باطالهٔ غره و تحجیل و بعضے بتثلیث والله اعلم **باب** یجوز المسح علی الخفین جائز است مسح بر موزها **مالك** عن ابن شهاب عن عباد ابن زیاد وهو من ولد المغیرة بن شعبة عن ابیه المغیرة بن شعبة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ذهب لحاجته في غزوة تبوك قال المغيرة فذهبت معه بماء فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فسكبت عليه الماء فغسل وجهه ثم ذهب يخرج يديه من كمي جبته فلم يستطع من ضيق كمي الجبة فاخرجهما من تحت الجبة فغسل يديه ومسح براسه ومسح على الخفين وفي الحديث قصة ۲۵ مغیرة بن شعبه گوید که آنحضرت صلی الله علیه وسلم رفت برائے حاجت خود بصحرا در غزوه تبوك گفت مغیره پس بیبردم همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم آب را پس آمد آنحضرت بعد قضاء حاجت از خلا جا پس ریختم بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم آب را پس شست روئے خود را پس شروع کرد که برآرد دو دست خود را از دو آستین جبهٔ خود پس نتوانست برآوردن بسبب تنگی آستینهائے جبه پس برآورد هر دو دست را از زیر جبه یعنی دو دست خود را بطرف سینه خود کشید دو آستین جبه از دو دست واگردید پس شست دو دست خود را و مسح کرد بر سر خود و مسح کرد بر دو موزهٔ خود مترجم گوید ازین حدیث معلوم شد که اگر کسے بر کسے آب ریزد در وقت وضو جائز است و اگر کسے آب طهارت برائے کسے بردارد درست است و معلوم شد که در سفر و مانند آن جبهٔ تنگ آستین بپوشد جائز است و نیز معلوم شد که مسح موزه مشروع است و در وقت اجتماع شرط مشروطها نائب غسل رجلین میتواند شد و این حدیث را جماعتے از ائمهٔ حدیث مثل نسائی و غیره آن روایت کرده اند از طریق اصحاب زهری عن زهری و در روایت ایشان واقع شده عن عباد بن زیاد عن عروة بن المغیرة عن ابیه المغیرة بن شعبة قال النسائی لم یذکر مالک عن عروة بن المغیرة و علما گفته اند که درین حدیث یحیی بن یحیی را وهم واقع شده زیرا که عباد بن زیاد

مسوّی | له **قلت** قال عامة اهل العلم المسح على الخفين جائز بشرطه وفی الحدیث دلیل علی انه لا یکره الاستعانة بالغیر فی صب الماء علیه فی الوضوء وفی اثر ابن عمر دلیل علی ان الموالاة لیس بواجبة دقیق مصغر اخره مجمعۃ ۱۲

برادر عبد الله بن زیاد است واز ولد مغیره بن شعبه نیست مترجم گوید در اصل واقع شده بود عن عباد بن زیاد عن عروة وحمزة ولد المغیرة بن شعبة عن ابیه واین موافق روایت شافعی ومسلم است از ابن جریج بعد ازان لفظ عن عروة ساقط شد از نسخه یحیی بن یحیی وابن وهب آنرا بهمین طریق مذکور روایت کرده یا آنکه امام مالک گاهے در سند خود میگفت عن ابن شهاب عن عباد بن زیاد عن المغیرة چنانچه ظاهر کلام نسائی است وگاهے میگفت عن ابن شهاب عن ابن المغیرة بن شعبة عن ابیه چنانچه قاضی عیاض از بخاری نقل کرده است پس یحیی بن یحیی این هر دو را واحد دانسته عباد بن زیاد را از ولد مغیره مقرر کرد والله اعلم **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر بال فی السوق ثم توضأ وغسل وجهه ویدیه ومسح برأسه ثم دعی لجنازة لیصلی علیها حین دخل المسجد فمسح علی خفیه ثم صلی علیها نافع گفت که عبد الله بن عمر بول کرد در بازار باز وضو کرد وشست روئے خود را ودو دست خود را ومسح کرد سر خود را باز طلبیده شد بسوئے جنازه تا نماز گذارد بر آن وقتیکه در آمد مسجد پس مسح کرد بر دو موزه خود بعد ازان نماز گذارد **مالك** عن سعید بن عبد الرحمن بن رقیش الاشعری انه قال رأیت انس بن مالك اتی قباء فبال ثم اتی بوضوء فتوضأ فغسل وجهه ویدیه الی المرفقین ومسح برأسه ومسح علی الخفین ثم جاء المسجد فصلی سعید بن عبد الرحمن گفت دیدم انس بن مالک را که بیامد بقبا وقبا موضعے ست از عوالی مدینه پس بول کرد پس آورده شد پیش او آب وضو پس وضو کرد پس شست روئے خود را ودو دست خود را تا آرنج ومسح کرد بر سر خود ومسح کرد بر دو موزه بعد ازان بیامد مسجد پس نماز گذارد **مسئله** حد خف ساتر موضع فرض ست که ممکن باشد تتابع مشی دران مسافر را در حاجات خود نزدیک حط وترحال وغیر آن نه منسوجے که منع نفوذ آب نکند مانند پائے تابه جامه وبنات ونه جرموق که خفے بالائے خفے دیگر پوشند وملبوس در قدم چند قسم است خف ونعل وجورب وجرموق وهیچ را بر دیگرے استعمال میکنند پس نعل ساتر تمام قدم نیست تا شتالنگ پس بقیاس این صفتے نفسی پیدا شد در حد خف وستر ساق بالاے شتالنگ لغو است زیراکه فرضیه غسل را بران موضع راه نیست پس در حد ساتر موضع فرض گفتیم تا به تمام قدم والغائے ساتر ساق لازم کند وجورب از جامه وبنات ومانند آن بیباشد وتنقیح آن جسمے است که نفوذ آب را منع نکند پس احتراز کردیم ازان و جرموق خفی است که بالائے خف پوشند پس ازان نیز احتراز کردیم وچون در افراد اخفافیکه درمیان مسلمین شائع بوده است چه سلف وچه خلف نظر کردیم امکان مشی دران صفت لازم یافتیم وچون امکان مشی متفاوت ست بحسب لطافت خف وکثافت آن چنانکه در نعال می بینیم که در نعل مترفهین طاقت مشی نسبت کرده وهی کرده که اهل بدو میروند کجا پس قدریکه اهل رفاهیت ازان منفک نیستند اخذ کردیم پس این حد مترتب شد وخفے که از نمد سازند واسفل او را بچرم کثیف گرفته باشند حکم خف دارد

باب یشترط فی المسح علی الخفین ان یکون ادخل جلیه فیهما طاهرتان شرط است در مسح کردن بر دو موزه آنکه داخل کند

مسوّی له **قلت** قال الشافعی یشترط کمال الوضوء عند اللبس وقال ابو حنیفة عند الحدث وروی الحفاظ التوقیت
بیوم ولیلة للمقیم وثلثة ایام بلیالیها للمسافر من حدیث علی رضی الله عنه فذهب اکثر اهل العلم الی التوقیت
وابتداء المدة من اول حدث یحدثه بعد لبس الخفین وذهب مالک الی انه لا توقیت بمدة المسح بل له ان یمسح ما لم یلزمه الغسل

مسح هر دو پائے خود را و حالانکه هر دو پائے بر طهارت باشند **مالک** عن نافع وعبد الله بن دینار انهما اخبراه
ان عبد الله بن عمر قدم الکوفة علی سعد بن ابی وقاص وهو امیرها فرأه عبد الله بن عمر یمسح علی الخفین فانکر ذلک علیه
فقال له سعد سل اباک اذا قدمت علیه فقدم عبد الله بن عمر فنسی ان یسأل عمر عن ذلک حتی قدم سعد فقال اسألت
اباک فقال لا فسأله عبد الله بن عمر فقال عمر اذا ادخلت رجلیک فی الخفین وهما طاهرتان فامسح علیهما فقال عبد الله
وان جاء احدنا من الغائط قال عمر نعم وان جاء احدکم من الغائط عبد الله بن عمر داخل شد بکوفه بر سعد بن ابی وقاص و او امیر کوفه
بود پس دید که سعد مسح میکند بر دو موزه پس انکار کرد این را بر سعد پس گفت او را سعد بپرس ازین مسئله پدر خود را چون
داخل شوی بر وے پس قدوم کرد عبد الله بن عمر و فراموش کرد که سوال کند حضرت عمر را ازین مسئله تا وقتیکه آمد سعد
پس گفت آیا تو سوال کردی پدر خود را گفت نه پس سوال کرد عبد الله پدر خود را پس گفت حضرت عمر چون داخل کنی
دو پائے خود را در دو موزه حالانکه دو پائے تو پاک باشند پس مسح کن هر دو موزه عبد الله گفت اگرچه آمده باشد کسے از ما
از خلا جا گفت عمر آرے مسح کند اگرچه آمده باشد از خلا جا قال یحیی سئل مالک عن رجل غسل قدمیه ثم لبس
خفیه ثم استأنف الوضوء قال ینزع خفیه ثم لیتوضأ ولیغسل رجلیه پرسیده شد مالک از حکم کسیکه شست دو پائے خود را بعد ازان پوشید
دو موزه خود را بعد ازان ابتدا کرد وضو را گفت مالک بر آرد هر دو موزه را باز وضو کند باز بشوید هر دو پائے خود را زاد الحفاظ
والفقهاء التوقیت بیوم ولیلة للمقیم وثلاثة ایام بلیالیها للمسافر بحدیث علی رضی الله عنه زیاده کردند حفاظ حدیث وفقهاء تعیین
وقت را در جواز مسح بر موزه یک شب و روز برائے مقیم و سه شبانه روز برائے مسافر بروایت حضرت علی کرم الله وجهه مترجم گوید
ظاهر الفاظ ماثر آن آنست که طهر شرعی که کمال وضو است اراده کرده اند پس مسح موزه صحیح نبود مگر آنکه بعد وضو تمام
پوشیده باشند و جمعے گفته اند که اگر یک پائے را در وضو شست و موزه پوشید بعد ازان پائے دیگر شست و موزه دیگر پوشید
مسح صحیح است و این هم محتمل است والله اعلم و امام مالک توقیت بیک شبانه روز در حق مقیم و سه شبانه روز در حق مسافر
ذکر نکرد زیرا که مذهب وے آنست که مدت مسح را هیچ توقیت و تقدیر نیست بلکه او را میرسد که مسح موزه کند تا وقتیکه غسل لازم
نشد و تعقب کرده اند حفاظ حدیث و فقهاء امصار بحدیث حضرت علی رضی الله عنه کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یامرنا
ان یمسح المقیم یوما ولیلة والمسافر ثلثا اخرجه مسلم آنحضرت صلعم میفرمود ما را که مسح کند مقیم یک شبانه روز و مسافر سه شبانه روز و جواب
داده اند از جانب امام مالک که خزیمة بن ثابت همین حدیث روایت کرده است و در آخر گفته ولو استزدناه لزادنا و ذکر کرد
بغوی این جواب را که قول خزیمه ولو استزدناه لزادنا ظنی است از وے پس جائز نیست ترک یقین یعنی ترک صریح حدیث

مسوّی | ۵۱ **قلت** قال الشافعي مسح اعلى الخف فرض ومسح اسفله سنة وقال ابو حنيفة لا يمسح الا الاعلى ۱۲

۵۲ **قلت** على هذا اكثر اهل العلم ان من جامع امرأته فغيّب الحشفة وجب الغسل عليهما وان لم ينزل والختان موضع القطع من ذكر الغلام ونواة الجارية ۱۲

باین ظن مترجم گوید محمل کلام خزیمه انیست که توقیت بر سبیل وجوب نبود بلکه بر سبیل ندب و اختیار افضل امور وحال دلالت میکرد که اگر کسے از آنحضرت صلی الله علیه وسلم زیاده طلب مے نمود البته بزیادت امر میکرد پس ظن نباشد بلکه محمل کلام آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر ندب و زیادت فہم است به نسبت سائر رواة و باسائر روایات مخالفتے ندارد پس ممکن که تقدیر یک شبانه روز در حق مقیم و سه شبانه روز در حق مسافر سنت مؤکد باشد و نظیر آن تقدیر نماز عصر است بمثلین و تقدیر نماز عشا بثلث شب و تقدیر صدقة الفطر است پیش از نماز عید معہذا در عمل از حدیث توقیت تجاوز نباید کرد و جمهور که بتوقیت رفته اند مختلف اند در ابتداء مدت ثوری و ابوحنیفه و شافعی گفته اند ابتداء مدت از اول حدثے است که بعد لبس خفین حادث شود و احمد و اسحٰق گفته اند که ابتداء مدت از اول مسح است و هر دو محتمل است والله اعلم **باب** صفة المسح على الخفين بیان طریق مسح بر هر دو موزه **مالك** عن هشام بن عروة انه رأى اباه يمسح على الخفين قال وكان لا يزيد اذا مسح على الخفين على ان يمسح ظهورهما ولا يمسح بطونهما هشام دید پدر خود عروه را که مسح میکرد بر دو موزه گفت هشام که عروه زیاده نمیکرد چون مسح موزه کردے برآنکه مسح میکرد بر پشت پائے و مسح نمیکرد جانب پائین پاها **مالك** انه سأل ابن شهاب عن المسح على الخفين كيف هو فادخل ابن شهاب احدى يديه تحت الخف والاخرى فوقه ثم امرّهما مالك سوال کرد ابن شهاب را از مسح هر دو موزه که چگونه است آن پس در آورد ابن شهاب یکے از دو دست خود زیر خف و یکے را گذاشت بالائے خف بعد ازان کشید هر دو دست را مترجم گوید در صفت مسح دو روایت مختلف آمده چنانکه روایت کردیم و همه جائز ست و واسع مسئله حدیث حضرت مرتضی علی رضی الله عنه که لو كان الدين بالرأى الخ ترجیح میدهد قول عروه را پس اختیار ما همان است مسئله کفایت میکند مسماے مسح بر اعلائے خف قلیل باشد یا کثیر بقیاس آنچه در مسح راس گفتیم اما قید اعلی پس ماخوذ است از اتفاق مسلمین بر صحت اقتصار مسح بر اعلی دون الاسفل **باب** اذا جاوز الختان الختان فقد وجب الغسل انزل ولم ينزل چون بگذرد موضع ختنه مرد از موضع ختنه زن واجب شود غسل انزال واقع شود یا نشود **مالك** عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب وعثمان بن عفان وعائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم كانوا يقولون اذا مس الختان الختان فقد وجب الغسل حضرت عمر و حضرت عثمان و حضرت عائشه زوجه آنحضرت صلی الله علیه وسلم میگفتند چون برسد موضع ختنه مرد موضع ختنه زن را آن کنایه است از ادخال سر ذکر مرد در فرج زن پس واجب شد غسل **مالك** عن ابى النضر مولى عمر بن عبيد الله عن ابى سلمة بن عبد الرحمٰن بن عوف انه قال سألت عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ما يوجب الغسل فقالت هل تدرى ما مثلك يا ابا سلمة مثل الفروج يسمع الديكة تصرخ فيصرخ معها اذا جاوز الختان الختان فقد وجب الغسل ۵۳ ابوسلمه گفت

مسوّی | ۱ه **قلت** علی هذا اکثر اهل العلم ان من جامع امرأته فغیّب الحشفة وجب الغسل علیهما وان لم ینزل والختان موضع القطع من ذکر الغلام وفرج الجاریة ۱۲ +

مصفّٰی | سوال کردم از عائشه رضی الله عنها چه چیز واجب میکند غسل را گفت آیا میدانی که صفت تو چیست ای ابوسلمه مثل تو مانند چوزه مرغ است که میشنود از خروس که بانگ میکند پس وی نیز بانگ میکند مراد آنست که ابوسلمه در وقت سوال بالغ نبود و محتاج به تحقیق این مسئله نه لکن چون مردمان را شنید که درین مسئله بحث میکنند وی نیز سوال کرد عائشه گفت چون تجاوز کند موضع ختنه مرد از موضع ختنه زن واجب شود غسل **مالك** عن یحیی بن سعید عن سعید ابن المسیب ان ابا موسی الاشعری اتی عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم فقال لها لقد شق علیّ اختلاف اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم فی امر انی لاعظم ان استقبلك به فقالت ما هو ما کنت سائلا عنه امّك فسلنی عنه فقال الرجل یصیب اهله ثم یکسل ولا ینزل فقالت اذا جاوز الختان الختان فقد وجب الغسل فقال ابو موسی الاشعری لا اسأل عن هذا احدا بعدك ابداً ابوموسی اشعری آمد نزدیک عائشه پس گفت او را هر آئینه دشوار شده است برمن اختلاف اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم در مسئله که امر عظیم میدانم یعنی حیا میکنم ازان که روبروی تو گویم آنرا پس گفت عائشه چیست آن مسئله آنچه سائل شدی ازان مادر خود را پس سوال کن مرا ازان پس گفت ابوموسی مرد میرسد بزن خود باز اکسال میکند و انزال نمیکند پس گفت عائشه چون تجاوز کرد موضع ختنه مرد از موضع ختنه زن واجب شد غسل گفت ابوموسی سوال نکنم ازین مسئله هیچکس را بعد از تو هرگز یعنی مرا تسکین حاصل شد و شبه نماند **مالك** عن یحیی بن سعید عن عبد الله بن کعب مولی عثمان بن عفان ان محمود بن لبید الانصاری سأل زید ابن ثابت الانصاری عن الرجل یصیب اهله ثم یکسل ولا ینزل فقال زید یغتسل فقال له محمود ان ابیّ بن کعب کان لا یری الغسل فقال له زید ان ابیّ بن کعب نزع عن ذلك قبل ان یموت محمود ابن لبید سوال کرد زید بن ثابت از حکم مردیکه جماع کند با اهل خود پس اکسال نماید و انزال نکند پس گفت زید غسل بکند پس گفت او را محمود هر آئینه ابیّ بن کعب غسل واجب نمیدید پس گفت او را زید هر آئینه ابیّ بن کعب رجوع کرد ازین مذهب پیش از آنکه بمیرد **مالك** عن نافع ان عبد الله ابن عمر کان یقول اذا جاوز الختان الختان فقد وجب الغسل میگفت عبد الله بن عمر چون تجاوز کند موضع ختنه مرد از موضع ختنه زن واجب شود غسل **مترجم** گوید تنقیح کردند مجاوزت ختان از ختان را به دخول حشفه یا قدر آن در فرج قُبل باشد یا دبر فرج آدمی باشد یا فرج بهیمه و اصل این تنقیح آنست که ختان لفظ مصدر است لابد اینجا محل ختنه مراد داشته اند باز ذکر ختان برحسب عادت است پس جماع اقلف باز نبیله او را خفض نکرده اند همین حکم دارد و این را عارف لغت می فهمد زیرا که در آن حکم بر قضای شهوت با خروج منی ست ختنه را دران دخلی نیست پس آن کنایت است از حشفه و کسیکه حشفه او مقطوع باشد قدر حشفه در حق وی حکم حشفه دارد و مثل آنچه تحریر نمودیم و مجاوزت کنایت از دخول است اعم ازانکه تمام داخل شود یا نه و چون اقامت حشفه مقام انزال منی بجهت آنست که انزال امریست خفی پس سبب او را بجای او نصب کردند و حکم را

مسوّی لہ قلت علی ھذا اکثر اھل العلم ان غسل الجنابۃ یجب باحد الامرین اما بادخال الحشفۃ فی الفرج او بخروج الماء الدافق من الرجل والمرأۃ والمراد بالبلل المنی فان رای بللا ولم یتیقن انہ منی لم یجب الغسل علیہ عند اکثر اھل العلم وقال الشافعی منی الادمی لیس بنجس ومن ابی الغسل عندہ انہ کان نظیفا ولذلک نضح ما لم یر فیہ شیئا وقال ابو حنیفۃ نجس لکن یطہر

بدان ادارہ فرمودند یا ملحق کردند این قضای شہوت را با قضای شہوتیکہ در صورت انزال پیدا شد بہر تقدیر عارف لغت شناسد کہ قبل و دبر درین معنی فرق ندارد و فرج بہیمہ و آدمی یکسان است واللہ اعلم مسئلہ اگر گویم علت قضا شہوت جماع است بر کسیکہ لواطت کردہ باشند غسل واجب شود موافق قاعدہ والاطریق احتیاط بوجوب حکم کردہ اند

باب اذا احتلم و وجد البلل اغتسل یعنی این قسم کسے محتلم شود و دریابد تری را غسل بکند و بشوید جامہ خود را **مالک**

عن ہشام بن عروۃ عن ابیہ عن یحیی بن عبد الرحمن بن حاطب انہ اعتمر مع عمر بن الخطاب فی رکب فیہم عمرو بن العاص وان عمر بن الخطاب عرس ببعض الطریق قریبا من بعض المیاہ فاحتلم عمر وقد کاد ان یصبح فلم یجد مع الرکب ماء فرکب حتی جاء الماء فجعل یغسل ما رای من ذلک الاحتلام حتی اسفر فقال لہ عمرو بن العاص اصبحت ومعنا ثیاب فدع ثوبک یغسل فقال عمر بن الخطاب واعجبا لک یا عمرو بن العاص لئن کنت تجد ثیابا او کل الناس یجد ثیابا واللہ لو فعلتہا لکانت سنۃ بل اغسل ما رایت وانضح ما لم ار یحیی ابن عبد الرحمن بن حاطب عمرہ کرد ہمراہ عمر بن الخطاب در میان جمعے از شتر سواران کہ در جملہ ایشان عمرو بن العاص بود وہر آئینہ عمر بن الخطاب آخر شب برای استراحت نازل شد در بعضے طریق نزدیک بعض آبہا یعنی حوضہا یا چشمہا پس محتلم شد عمر و نزدیک شدہ بود کہ بوقت صبح درآید پس نیافت با سواران آب را پس سوار شد تا آنکہ رسید بآب پس شروع کرد شستن آنچہ دید از اثر آن احتلام تا آنکہ بوقت روشن درآمد پس گفت او را عمرو بن العاص صبح کردی با ما جامہائے دیگر ہست پس بگذار جامہ خود را تا شستہ شود پس گفت عمر ای عجب از حال تو اے عمرو بن العاص اگر تو بیابی جامہا را آیا ہمہ مردم بیابند جامہا واللہ اگر چنین کنم سنت شود بلکہ بشویم آنچہ دیدم و آب بفشانم بر آنچہ ندیدم مترجم گوید مستحب ہست کہ بر مواضع شبہ آب افشانند از ینحدیث مفہوم میشود کہ منی نجس است وہو الاصح مسئلہ ماخذ اثر حضرت عمر در وجوب غسل حدیث مرفوع است کہ ام سلیم از احتلام سوال کرد و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آنرا بمرد تشبیہ دادہ فتوی بوجوب غسل دادند پس این حدیث باقتضاء دلالت میکند بر وجوب غسل نزدیک احتلام واحادیث مرفوعہ بسیار شاہد این معنی ہست و در غسل ثوب حدیث عائشہ کہ مے شست منی را از جامہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و حمل آن بر وجوب شستن وقیاس بر آنچہ از مخرج برمے آید مثل بول و مذی و این قیاس بالاولی ست مسئلہ احتلام و یافتن بلل را تنقیح کردہ اند بخروج منی از طریق معتاد او یا غیر معتاد او نزدیک شافعیہ و بخروج منی از طریق معتاد با شہوت نزدیک حنفیہ این قول ثانی اقوی ست نزدیک این فقیر زیرا کہ رویت مقتضیات انزال در نوم لغو ست بحدیث مرفوع کہ دلالت میکند بر آنکہ اگر نیافت بلل را غسل لازم نمی آید اگرچہ یاد دارد چیزی و نوم نیز

لغوست زیراکه سببیت آن باشتراطیه آن غسل را معقول نیست پس باقی نماند الا خروج منی بشهوت از طریق معتاد و بلل لفظ عام
ست شامل بول و ودی و مذی و منی و مراد اینجا نیست الا منی زیراکه در کلام عرب بلفظ عام تعبیر میکنند و مراد از ان چیزی
خاص باشد بدلیل سابق که من المذی الوضوء ومن المنی الغسل مسئله تمیز درمیان منی و مذی و ودی ضروریست پس صفات
ممیزه هر یکی بحسب استقرا بیان کرده‌اند پس شناخته میشود منی بجهیدن بالذت یافتن بخروج او یا بوی عجین اگر منی رطب باشد
و بوی بیاض بیضه اگر خشک باشد و در مذی لذت و دفق و فتور عضو نیست و رقیق تر است از منی و بوی عجین یافته نمیشود
و ودی قطره ایست از بول مسئله منی آدمی طاهر است نزدیک شافعی بحدیث شیخین عن عائشة انها کانت تحک المنی عن ثوب
رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم یصلی فیه و نجس است نزدیک ابی حنیفه و مالک و غیر آنکه ابو حنیفه میگوید فرک یابس کفایت میکند
و مالک میگوید کفایت نمیکند و اقوی نزدیک فقیر قول مالک است زیراکه شستن عمر ثوب را و رینوقت باین اهتمام دلالت
میکند بر نجاست و اما حدیث کانت تحک معنیش نزدیک فقیر تحک فی اثناء الغسل مثل قرص حت در حدیث غسل دم زیراکه
اکثر طرق این حدیث مشتمل اند بر غسل و طرق شاذه را بهمان معنی حمل باید کرد والله اعلم مسئله نضح محلی که بیقین دران نجاست
معلوم نیست و شبهه هست در احادیث بسیار آمده چاره نیست از قول باستحباب آن والله اعلم مسئله اقل غسل نیت رفع حدث
که موجب غسل شده است یا استباحت چیزیکه محتاج است صحت او بغسل مثل صلوة یا ادای فرض چنانکه در وضو گذشت
و تعمیم بدن باسالهٔ آب بشعر و بشره همه را باید رسانید و حنفیان مضمضه و استنشاق را هم در غسل فرض گفته اند و جواب از استدلال
ایشان گذشت اما نیت پس ماخذ آن بحدیث انما الاعمال بالنیات و اما تعمیم پس ماخوذ از لفظ غسل و از نظر در مفهومیکه عرب را
نزدیک استعمال لفظ حاصل میشود مسئله از سنن غسل ازاله قذری یا نجسی است که بر بدن باشد و در اول غسل از منی و رطوبات
فرج و غیر آن و تعهد معاطف مانند شکن بغل و شکم و دلک بدن و حائض قطعه مخلوط بمشک در فرج داخل کند بعد غسل حیض
مسئله بسبب حدث اکبر حرام میشود قرات قرآن بحدیث ترمذی لا تقرأ الجنب والحائض شیئا من القرآن وفی اسناده
مقال وله شواهد باب اذا نسی الجنب فصلی ولم یغتسل ان یذکر فی الصلوة استانفها و بعدها اعاد ولو بعد ذهاب الوقت
چون فراموش کند جنب پس نماز گذارد حالانکه غسل نکرده است اگر یاد کرد در اثنای صلوة از سر نو ابتدا کند و اگر یاد کرد
بعد فراغ از ان اعاده نماید نماز را اگرچه بعد گذشتن وقت باشد مالک عن اسمعیل بن ابی حکیم ان عطاء بن یسار اخبره ان رسول
الله صلی الله علیه وسلم کبر فی صلوة من الصلوات ثم اشار الیهم بیده ان امکثوا فذهب ثم رجع وعلی جلده اثر الماء
رسول الله صلی الله علیه وسلم تکبیر گفت در نمازی از نمازها بعد از ان اشاره کرد بسوی مقتدیان بدست خود که بر جای خود ساکن
باشید پس رفت بخانه بعد از ان رجوع کرد و بر بدن او اثر آب بود مترجم گوید این حدیث را حمل کرده است محمد بن الحسن بر سبق
حدث در صلوة و بنا کردن بر صلوة بعد وضو و شیخین بخاری و مسلم این حدیث را بطرق بسیار نقل کرده اند بعض آن مصرح است که
بر آنحضرت صلعم غسل بود و آنحضرت آنرا فراموش کرده بودند بعد تکبیر بیاد آوردند پس رجوع کردند بخانه مبارک و غسل نمودند

مسوی ۵۱ قلت وعلى هذا اهل العلم في الجنب اذا صلى ناسيا ۱۲ ۵۲ الجرف موضع قريب من المدينة ۱۲ ۵۳ قلت وعليه اهل العلم ۱۲

واستيناف كروند مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن زبيد بن الصلت انه قال خرجت مع عمر بن الخطاب الى الجرف فنظر فاذا هو

قد احتلم وصلى ولم يغتسل فقال والله ما اراني الا قد احتلمت وما شعرت وصليت وما اغتسلت قال فاغتسل

وغسل ما راى في ثوبه ونضح ما لم يره واذن واقام ثم صلى بعد ارتفاع الضحى متمكنا زبيد بن الصلت گفت

برآمدم همراه عمر بن الخطاب بسوے جرف وجرف موضعے است نزدیک مدینه مشرفه پس نظر کرد حضرت عمر پس ناگاه مطلع شد

که وے محتلم شده است ونماز گذارده است وغسل نکرده یعنی منی درجامه خود یافت پس گفت قسم بخدا نمے بینم خود را مگر محتلم شده ام

وندانسته ام ونماز گذارده ام وغسل نکرده ام گفت زبید بن الصلت پس غسل کرد وشست آنچه دید درجامه خود یعنی از منی وآب زد

برآنچه ندید یعنی برآنجا که اثر منی ندید واذان گفت واقامت گفت بعد ازان نماز گذارد وبعد بلند شدن گرمی آفتاب باطمینان

وآهستگی نه شتابی وسبکی مالك عن اسمعيل بن ابي حكيم عن سليمان بن يسار ان عمر بن الخطاب غدا

الى ارضه بالجرف فراى في ثوبه احتلاما فقال لقد ابتليت بالاحتلام منذ وليت امر الناس فاغتسل وغسل ما راى

في ثوبه من الاحتلام ثم صلى بعد ان طلعت الشمس ۵۳ عمر بن الخطاب وقت صبح برفت بسوے زمین خود که در جرف بود پس دید درجامه خود اثر احتلام

را گفت هر آئینه من مبتلا شدم باحتلام ازان زمان که مرا متولی امور مسلمانان کرده اند یعنی مرا خلیفه ساخته اند حاصل اینست که

احتلام از خوردن طعام چرب پیدا میشود زیرا که سبب آن زیاده تولد منی ست با وجود رخاوت اوعیه وپس غسل کرد وشست

آنچه دید درجامهٔ خود از اثر احتلام باز نماز گذارد وبعد ازانکه برآمد آفتاب باب اذا راى في ثوبه احتلاما ولا يذكر

شيئا اذا ما يفعل چون به بیند درجامهٔ خود اثر احتلام ویاد ندارد هیچ خوابیکه دیده باشد چه کار کند قال يحيى قال مالك

في رجل وجد في ثوبه اثر احتلام ولا يدري متى كان ولا يذكر شيئا راه في منامه قال ليغتسل من احدث نوم نامها

فان كان قد صلى بعد ذلك النوم فليعد ما كان صلى بعد ذلك النوم من اجل ان الرجل ربما احتلم ولا يرى

شيئا ويرى ولا يحتلم فاذا وجد في ثوبه ماء فعليه الغسل وذلك ان عمر بن الخطاب اعاد ما كان صلى لآخر

نوم نامها ولم يعد ما كان قبله ۵۴ گفت مالك درباب شخصے که یافت درجامهٔ خود اثر احتلام ونمیداند که کے شد

احتلام ویاد ندارد چیزیکه دیده آنرا درخواب خود گفت باید که غسل کند از آخر خوابے که خفته است بآن خواب وباید که اعاده

کند آنچه گذارده است بعد ازین خواب بسبب آنکه مرد گاہے محتلم میشود ودرخواب نمے بیند چیزے وگاہے درخواب می بیند

ومحتلم نمیشود وپس چون بیابد درجامه خود منی را لازم است بروے غسل کردن وحکم اینست بدلیل آنکه حضرت عمر اعاده

کرد آنچه گذارده بود بعد آخر خوابے که خفته بود بآن خواب اعاده نکرد آنچه پیش از خواب گذارده بود باب اذا رأت المرأة

مثل ما يرى الرجل اغتسلت چون به بیند زن مانند آنچه مے بیند مرد باید که غسل کند مالك عن ابن شهاب عن عروة

ابن الزبير ان ام سليم قالت لرسول الله صلى الله عليه وسلم يا رسول الله المرأة ترى في المنام مثل ما يرى الرجل اتغتسل فقال لها

مسوّى | ۱؎ قلت وعلى هذا اهل العلم ۱۲

رسول الله صلى الله عليه وسلم نعم فلتغتسل فقالت لها عائشة أُفٍّ لك وهل ترى ذلك المرأة فقال لها

رسول الله صلى الله عليه وسلم تربت يمينك ومن اين يكون الشبه ام سليم التماس کرد بجناب آنحضرت صلى الله علیه وسلم که یا رسول الله

زن مے بیند درخواب مانند آنچه مے بیند مرد آیا غسل بکند پس فرمود آنحضرت صلى الله علیه وسلم او را آرے باید که غسل کند پس

گفت ام سلیم را حضرت عائشه دل تنگ شدم از تو آیا می بیند این قسم خواب را زن پس گفت آنحضرت صلعم اے عائشه بخاک آلوده باد

دست راست تو و این کلمه تنبیه است بر جهل و سفهه و دعائے بد والله اعلم و از کجا میباشد مشابهت یعنی مشابهت درمیان ولد

و ولد منشیو دیگر از جهت وجود منی در بدن مرأة و چون منی در بدن مرأة موجود است استبعاد احتلام وجهے ندارد والله اعلم مالک

عن هشام بن عروة عن ابيه عن زينب بنت ابی سلمة عن ام سلمة زوج النبی صلى الله علیه وسلم انها

قالت جاءت ام سليم امرأة ابى طلحة الانصارى الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت يا رسول الله ان الله

لا يستحيى من الحق هل على المرأة من غسل اذا هى احتلمت قال نعم اذا رأت الماء ۱؎ مد ام سلیم زن ابوطلحه انصاری بسوئے آنحضرت صلى الله

علیه وسلم پس گفت یا رسول الله هر آئینه خدا تعالی شرم ندارد از سخن راست آیا بر زن غسل است چون وے خواب بیند

فرمود آرے وقتیکه ببیند آب منی را مترجم گوید ازین حدیث معلوم شد که اعتماد بر رویت آب هست نه بر دیدن خواب و درین

حدیث اختلاف کرده اند جمعے گفته اند هر آبیکه باشد در ثوب موجب غسل است بجهت عموم لفظ ماء و محققین بر آنند که از

آب منی را اراده کرده اند و آنحضرت صلعم بلفظ آب کنایه کرده اند از منی زیرا که صریح ذکر وے مکروه داشتند باب صفة الغسل

بچه وضع باید کرد غسل مالک عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

كان اذا اغتسل من الجنابة بدأ فغسل يديه ثم توضأ كما يتوضأ للصلوة ثم يدخل اصابعه فى الماء

فيخلل بها اصول شعره ثم يصب على رأسه ثلث غرفات بيديه ثم يفيض الماء على جلده كله روایت است از حضرت عائشه رضی الله عنها که آنحضرت

صلى الله علیه وسلم چون غسل میکرد از جنابت شروع میکرد باین کیفیت که می شست دو دست خود را باز وضو میکرد

چنانکه وضو میکرد برائے نماز باز مے آورد انگشتان خود را در آب پس داخل میساخت آنها را درمیان بیخهائے موئے خود

بعد ازان میریخت بر سر خود سه غرفه بدو دست خود و بعد ازان جاری میکرد آب را بر بدن خود همه آن مالک عن نافع

ان عبد الله بن عمر كان اذا اغتسل من الجنابة بدأ فافرغ على يده اليمنى فغسلها ثم غسل فرجه ثم مضمض واستنثر

ثم غسل وجهه ونضح فى عينيه ثم غسل يده اليمنى ثم غسل يده اليسرى ثم غسل رأسه ثم اغتسل فافاض عليه الماء

عبد الله بن عمر چون غسل میکرد از جنابت شروع میکرد باین کیفیت که میریخت بر دست راست خود آب را پس

مے شست آنرا باز مے شست فرج خود را بعد ازان مضمضه میکرد و استنثار مینمود و بعد ازان مے شست روئے خود را

و آب میزد بر هر دو چشم خود و بعد ازان مے شست دست راست خود را بعد ازان شست دست چپ خود را بعد ازان شست

مسوّى | له قلت وهذا قول اكثر اهل العلم والوضوء في الغسل سنة ١٢ ـه قلت وعلى هذا اهل العلم ١٢ ـه قلت وعلى هذا اهل العلم

سر خود را بعد غسل کرد پس جاری ساخت بر خود آب را **مالك** انه بلغه ان عائشة ام المؤمنين سئلت عن غسل المرأة
من الجنابة فقالت لتحفن على راسها ثلاث حفنات من الماء ولتضغث راسها بيديها سوال کرده شد حضرت
عائشه را از کیفیت غسل زن از جنابت پس گفت باید که دو دست خود پر کرده ریزد بر سر خود سه بار آب را باز باید که بر هم
کند و بمالد موئے سر خود را بدو دست خود مترجم گوید ازینجا معلوم شد که یکے از سنن غسل شستن دو دست از قبل ادخال
اناء و شستن فرج و هر جا که منی رسیده باشد و وضو کردن و اگر کسے موئے سر داشته باشد بدو دست آب گرفته درمیان
بیخ موئے رساند و بعضے موئے را ببعض بمالد بعد ازان جاری کند آب را بر تمام بدن باستیعاب و سه بار جاری کردن
تمام سنت ست باقی ماند آنکه آب زدن بر دو چشم نزدیک جمهور سنت نیست بلکه با هستگی دست تر بر دو چشم بمالد و نضح مذهب
ابن عمر است فقط دیگر آنکه نقض ضفائر یعنی باز کردن گیسوهائے بافته در حق زنان ضرور نیست بلکه رسانیدن آب بیخ موئے
کافی ست دیگر آنکه شستن پاها در بعض روایات در اثنائے وضو واقع شده است و در بعضے روایات عقب غسل
و هر یکے را وجهے ست **باب** اذا اراد الجنب ان ینام او یطعم قبل الغسل استحب له الوضوء چون اراده کند جنب که بخواب رود
یا طعام خورد پیش از غسل مستحب است او را وضو کردن **مالك** عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر انه قال
ذکر عمر بن الخطاب لرسول الله صلى الله عليه وسلم انه تصيبه جنابة من الليل فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ و
اغسل ذكرك ثم نم ذکر کرد حضرت عمر آنحضرت صلی الله علیه وسلم که میرسد او را جنابت در بعض اوقات شب یعنی در انحالت
غسل میسر نمیشود و الله اعلم پس گفت او را رسول الله صلی الله علیه وسلم وضو بکن و بشو ذکر خود را بعد ازان بخواب رو
مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها كانت تقول اذا اصاب احدكم المرأة ثم
اراد ان ينام قبل ان يغتسل فلا ينم حتى يتوضأ وضوءه للصلوة حضرت عائشه رضی الله عنها میگفت چون برسد یکے از شما
بزن خود یعنی جماع کند بعد ازان خواهد که بخواب رود پیشتر از آنکه غسل نماید پس باید که بخواب نرود تا آنکه وضو کند مانند وضوء
خود برائے نماز **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا اراد ان ينام او يطعم وهو جنب غسل وجهه ويديه الى المرفقين
ومسح برأسه ثم طعم او نام عبد الله بن عمر چون مے خواست که بخواب رود یا طعام خورد حالانکه با جنابت مے بود
مے شست روئے خود را و دو دست خود را تا آرنج و مسح میکرد بر سر خود بعد ازان مے خورد یا بخواب میرفت مترجم
گوید در حدیثے دیگر نزدیک ابی داؤد و محمد بن الحسن آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بخواب میرفت
حالانکه جنب مے بود بغیر آن که دست رساند باب و ازین حدیث معلوم میشود که امر برائے استحباب است نه برائے
وجوب اثر عبد الله بن عمر دلالت مے کند که اگر تمام وضو میسر نشود هر چه میسر شود بکند **باب** لا باس بعرق الجنب
باک نیست بعرق جنب یعنی عرق نجس نیست **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يعرق في الثوب وهو جنب ثم يصلي فيه

مسوّی ۱۵ قلت وعلی هذا اهل العلم ۱۲ ۵۲ قلت وصح انه صلی الله علیه وسلم کان یغتسل بالصاع الی خمسة امداد قال اهل العلم الرفق فی استعمال الماء مستحب ولا سرف مکروه الفرق والصاع لیسا علی معنی التقدیر حتی لا یجوز اکثر منه ولا اقل بل یحترز عن الخلل فی الوضوء والغسل

عبد الله بن عمر عرق میکرد در جامه حالانکه جنب میبود باز نماز میگذارد در انجامه باب لا یمس المصحف محدث ولا جنب مساس نکند مصحف راکسیکه بے وضو باشد ونه جنب مالک عن عبد الله بن ابی بکر بن حزم ان فی الکتاب الذی کتبه رسول الله صلی الله علیه وسلم لعمرو بن حزم ان لا یمس القرآن الا طاهر ۵۱ بود در مکتوبیکه آنحضرت صلعم نوشتند آنرا برائے عمرو بن حزم یعنی با عمرو بن حزم بسپردند بسوے اقبال یمن والله اعلم این کلمه که دست نرساند بقرآن مگر طاهر یعنی از جنابت وحدث مترجم گوید در تحریم مس محدث مصحف را اتفاق است بعد ازان اختلاف کردند در مس بواسطه جامه یا محمل بعلاقه یا پرده ساده جمعے منع کرده اند نظر بغرض این حکم که تعظیم واکرام قرآن است ودرین غرض همه صور برابر است وجمعے جائز داشته اند نظر بلفظ مس وانچه غیر مس است حدیث ازان ساکت است واین هم محتمل است باب یجوز للمحدث ان یقرأ القرآن من ظهر القلب دون الجنب والحائض جائز است خواندن قرآن از بر یعنی از یاد خود محدث را بغیر نظر در مصحف درحالتیکه بغیر وضو باشد نه جنب ونه حائض را مالک عن ایوب بن ابی تمیمة السختیانی عن محمد بن سیرین ان عمر بن الخطاب کان فی قوم وهم یقرءون القرآن فذهب لحاجته ثم رجع وهو یقرأ القرآن فقال له رجل یا امیر المؤمنین اتقرأ ولست علی وضوء فقال عمر من افتاک بهذا امسیلمة ۵۲ بود حضرت عمر بن الخطاب درمیان قومے وایشان میخواندند قرآن را پس رفت حضرت عمر برائے حاجت خود بعد ازان بازآمد وا میخواند قرآن را پس گفت او را شخصے یا امیر المؤمنین آیا میخوانی قرآن را ونیستی با وضو پس گفت عمر که فتوی داد ترا باین حکم آیا مسیلمه کذاب فتوی داد یعنی از شریعت محمدی نیست علیه الصلوة والتسلیمات والله اعلم باب قدر ماء الغسل باب در بیان مقدار آب غسل مالک عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عائشة ام المؤمنین ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یغتسل من اناء وهو الفرق من الجنابة ۵۳ مروی است از حضرت عائشه که آنحضرت صلی الله علیه وسلم غسل میکردند از آوندیکه وے فرق بود از جهت جنابت فرق بفتحتین آوندیست که سه صاع را گنجائش کند وآن بحساب صاع مدینه شانزده رطل است مترجم گوید که این تقدیر برائے تعیین وتحدید نیست زیرا که ابدان بنی آدم متفاوت اند وحالت قصد ازاله درن وتبرید وغیرآن مختلف پس گاہے آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسه صاع غسل میکردند وگاہے کمتر ازان حتی که در حدیث متفق علیه واقع شده کان صلی الله علیه وسلم یغتسل بالصاع الی خمسة امداد وکان یتوضأ بالمد غسل میکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بیک صاع تا پنج مد ووضو میکرد بیک مد صاع نزدیک اهل مدینه پنج رطل وثلث رطل است ومد ربع صاع را گویند وآن بحساب صاع مدینه یک رطل وثلث رطل خواهد بود باب ماء البحر طهور آب دریائے شور پاک کننده است مالک عن صفوان بن سلیم عن سعید بن سلمة من آل بنی الازرق عن المغیرة بن ابی بردة وهو من بنی عبد الدار انه اخبره انه سمع ابا هریرة یقول جاء رجل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله انا نرکب البحر ونحمل معنا القلیل من الماء فان توضأنا

۱ه قلت وعليه اهل العلم في جواز الوضوء بماء البحر ۱۲ ۲ه قلت قال الشافعي الماء الذي لا ينجس بوقوع النجاسة ما لم يتغير القلتين بحديث اذا بلغ الماء قلتين لم يحمل خبثا وقدرهما بخمس قرب وقدرها اصحابه بخمسمائة رطل وقدره الحنفية بالغدير الكبير الذي لا تتحرك جانب منه بتحريك الآخر والعشر في العشر ۱۲

به عطشنا افنتوضأ من ماء البحر فقال رسول الله صلى الله عليه هو الطهور ماؤه الحل ميتته[۱] ابوهریره گفت که آمد شخصی بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله هر آئینه ما سوار میشویم بر دریا و بر میداریم با خود آب اندک پس اگر وضو کنیم بآن تشنه مانیم پس آیا وضو بکنیم بآب دریا پس گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم دریا پاک کننده است آب او و حلال است مرده او یعنی ماهی را بی ذبح میتوان خورد

باب الحياض لا تنجس بورود السباع ودخول قوائمها التي لا تخلو عن النجاسات

حوضها نجس نمیشود بآب خوردن جانوران درنده و درآمدن پایهای ایشان در آب که خالی نیستند از نجاسات

مالك عن يحيى بن سعيد عن محمد بن ابراهيم بن الحارث التيمي عن يحيى بن عبد الرحمن بن حاطب ان عمر بن الخطاب خرج في ركب فيهم عمرو بن العاص حتى وردوا حوضا فقال عمرو بن العاص لصاحب الحوض يا صاحب الحوض هل ترد حوضك السباع فقال له عمر بن الخطاب يا صاحب الحوض لا تخبرنا فانا نرد على السباع وترد علينا[۲]

حضرت عمر برآمد یعنی باراده سفر در جمعی از شتر سواران که درمیان آن جمع بود عمرو بن العاص تا آنکه وارد شدند بر حوضی پس گفت عمرو بن العاص صاحب حوض را ای صاحب حوض آیا وارد میشود بر حوض تو جانوران درنده پس گفت او را عمر بن الخطاب ای صاحب حوض خبر مده ما را زیرا که هر آئینه ما وارد حوض میشویم عقب درندها و درندها وارد میشوند عقب ما یعنی امریست معلوم ما بالقطع و مانع طهارة نمیشود مترجم گوید معلوم است بیقین که حیاض حجاز غدیر کبیر نمیباشد و نه عشر در عشر و نیز معلوم است که حضرت عمر سئوال او حوض نمیگوید و نیز معلوم است که بوقوع نجاستی که تغییر نکند طعم یا بو یا رنگ آب را حکم او مانند حکم دخول قوائم سباع است پس حاصل شد ازین حدیث که وقوع نجاست غیر مغیره احد اوصاف در آب کثیر آن آب را نجس نمیگرداند و مذهب مالک آنست که آب کثیر بنجاست غیر مغیره احد اوصاف نجس نمیشود بخلاف آب قلیل لیکن تقدیر نکرده است کثیر را و آنرا آنچه مفهوم شود از لفظ حوض و جابیه و دون حضره وا نامیگذارد و شافعی تقدیر کرده است بدو قله بحدیث اذا بلغ الماء قلتين لم يحمل خبثا بغوی گفته است که نقل کرده است شافعی از ابن جریج این حدیث را و در آن روایت گفته است بقلال هجر هجر بفتحتین نام دیهی است گفت ابن جریج من دیده ام قلال هجر را یک قله از آن وسعت میکند دو قربه را یا دو قربه و چیزی بالای آن بعد از آن شافعی بمقدار کرده است پنج قربه و یاران او گفته اند پنج قربه پانصد رطل میباشد مترجم گوید این تقدیر نیز تخمین راجع میشود عند التحقیق زیرا که قله گاهی کلان میباشد و گاهی خورد چنانچه ابن جریج تصریح کرده و از شئ لازم نیست که نصف قربه اخذ کرده شود مگر بنا بر احتیاط و قربه نیز متفاوت میباشد آنرا بر صد رطل حمل کردن خالی از تکلف نیست پس اصح اقوال همان قول اول است و آن اشبه است بمذاهب سلف در تفویض بمفاهیم الفاظ از عرف و لغت و حدیث قلتین تقریب آن مفهوم است با ذهان نه تحدید زیرا که هر چه دون

قلتین باشد در حد ادانی وحضره داخل است وهرچه فوق قلتین باشد چون در زمین معتدل الانخفاض بود حوض وجابیه میتوان گفت وجمعی بمالک نسبت کرده اند که فرق ندارد آب کثیر وآب قلیل واین خلاف قول مالک ست در موطا قال یحیے

وسئل مالک عن رجل جنب وضع له ماء یغتسل منه فنسی فادخل اصبعه فیه لیعرف حر الماء من برده قال مالک ان لم یکن اصاب اصابعه اذی فلا ارٰی ذلک ینجس علیه سوال کرده شد مالک را از حکم مردے با جنابت که نهاده شد برائے او آب که غسل کند پس فراموش کرد که او را جنابت رسیده است پس داخل کرد انگشت خود را در آب تا باز شناسد گرمی آب را از سردی آن آب گفت مالک اگر نرسیده باشد بانگشتهائے او ناپاکی نمی بینم که این فعل نجس میکند آب را بر ضرر این شخص پس مفهوم ان لم یکن اصابه دلالت میکند که اگر نجاستے حقیقی بدست او رسیده باشد نجس میکند بروے آب او بے را وفی رسالة ابن ابی زید وقلیل الماء ینجسه قلیل النجاسة وبغوی گفته است تقدیر کرده اند بعض اصحاب الرائے ماء کثیر را که بوقوع نجاسته غیر متغیر شده نجس نشود بآنکه باشد ده در ده واین تحدید لیست که باصلے از اصول شرع رجوع نمیکند وبعض آخر تقدیر کرده اند بآنکه باشد غدیر عظیم بوجهیکه جنبانیده نشود یکجانب از روے جنبش جانب دیگر واین حد نهایت در جهالت است بجهت اختلاف احوال جنبش دهندگان در قوت وضعف انتهی والله اعلم وتحقیق درین مسئله آنست که درین باب سه حدیث مروی شد یکے حدیث قلتین که در مسئله حیاض فلوات وارد شده است اذا کان الماء قلتین لیس یحمل الخبث واین حدیث بمفهوم مخالف خود دلالت میکند بر آنکه مادون قلتین حمل خبث مینماید دیگر حدیثے که در بیر بضاعه وارد شده است ان الماء طهور لا ینجسه شئی وآن بعموم خود دلالت میکند بر طهارت جمیع میاه اگرچه مورد آن فوق قلتین است سیوم حدیث لا یبال فی الماء الدائم الذی لا یجری ثم یغتسل فیه واین حدیث دلالت میکند باقتضاء بر آنکه ماء راکد نجس میشود ببول ولهذا از غسل در آن منع کرده اند ومفهوم مخالف بر آنکه حکم ماء جاری خلاف حکم ماء راکد است پس مالک در قول مشهور قائل ست بآنکه ماء قلیل نجس نمیشود بوقوع نجاست در وے تا وقتیکه متغیر نشده است بجهت عموم ان الماء طهور لا ینجسه شئی وشافعی حدیث قلتین را پیش گرفته است وبغوی گفته که حدیث بیر بضاعه مخالف حدیث قلتین نیست زیرا که بیر بضاعه ماء کثیر بود که وقوع این اشیاء او را متغیر نمیساخت مترجم گوید فیه نظر زیرا که استدلال بعموم لفظ است نه بخصوص واقعه واگر گویند این عموم خاص ست بقلتین وما فوق آن گوئیم قدر یکه مفهوم مخالف بر آن دلالت میکند آنست که حکم مادون قلتین غیر حکم قلتین است اگرچه آن مغایرت بکراهت یکے وعدم کراهت آخر باشد یا بتقیید بودن یکے بقیدے دون الآخر وابوحنیفه ماء جاری را خاصیتے نهد که بمخالطه نجس نجس نمیشود مترجم گوید فهم آن از حدیث ماء راکد بر آن است که علت نهی تنجیس باشد بقرینه ثم یغتسل به ونهی متعلق باشد بجمیع این دو فعل ودرین هر دو مقدمه بحث ست بلکه حق آنست که علت نهی ایذاے بنی آدم واستحقاق لعن است بسبب تنجیس بالفعل اگر فی الحال متغیر گردد یا بسبب تنجیس بعد حینے اگر فی الحال متغیر نکند زیرا که چون این شخص فتح باب نماید دیگران اقتدا کنند با و وامر منجر گردد بتغیر وتنجیس وحقیقت نهی از مجموع بول وغسل نیست بلکه از کل واحد بدلیل حدیث ابی داود لا یبولن احدکم فی الماء الدائم ولا یغتسل فیه من الجنابة ودر روایت دیگر منع از وضو نیز آمده

مسوّى | ۵۱ قلت وعليه اكثر اهل العلم ۱۲ ۵۲ قلت ذهب الشافعي وابو حنيفة الى حديث ميمونة مرفوعا ان الماء لا يجنب ۱۲ ۵۳ قلت قال يحيى بن يحيى حميدة بفتح الحاء وكسر الميم والصواب ما قاله اكثر رواة الموطا حُمَيدة بالتصغير وقال يحيى بن يحيى بنت ابى عبيدة بن فروة وهو وهم والصواب ما قاله سائر رواة الموطا بنت عبيد بن رفاعة قال اكثر اهل العلم سور الهرة طاهر الا ان ابا حنيفة قال مكروه ومعنى قوله انها من الطوافين عليكم او الطوافات على قول ابى حنيفة ان الهرة ما دام حالها يقتضى

وحکمت نہی تکدیر ماست واو در معرض نفرت طبائع سلیمہ ساختن پس انچہ اقرب بتحقیق مینماید آنست کہ اینجا دو علت است وہر دو موثر تغیر بنجاست ومخالطت نجاست پس تغیر اور انجس میسازد قطعاً ومخالطت مکروہ میسازد دیگر اصحاب شدیدہ کہ جز بضرورت نباید مرتکب شدن آن آب قلیل را بخلاف کثیر وہو قول ابن حاجب والقلیل بنجاسة المشہور مکروہ وقیل نجس یعنی ماء قلیل کہ مخلوط باشد بنجاست مشہور از مذہب مالک آنست کہ مکروہ است وبعضے گفتہ اند کہ نجس است واینجا مفہوم مخالف حدیث قلتین ومفہوم مخالف قول مالک با عموم حدیث ان الماء طہور آشتی پیدا کردند واللہ اعلم باب جواز الوضوء مع النساء دربیان جائز بودن وضو با زنان مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یقول ان کان الرجال والنساء فی زمان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لیتوضؤون جمیعا ۵۴ ابن عمر میگفت کہ ہر آئینہ بودند مردان وزنان در زمان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم وضو میکردند با یکدیگر یعنی ہر مردے با زن خود یا با محرم خود در یک صفحہ وضو میکردند باب فی خلة الحائض والجنب بماء ہل یجوز الغسل بذلک چون مخلے شود زن حائض یا جنب با آبے یعنی وضو کرد یا غسل نمود آیا جائز ہست مر ورا غسل کردن بآن آب کہ باقی ماندہ باشد ازوے مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یقول لا باس بان یغتسل بفضل المراة ما لم تکن حائضا او جنبا ۵۵ عبد اللہ بن عمر میگفت ہیچ باک نیست ازانکہ غسل کند بآب پسماندہ زن مادام کہ نباشد این زن حائض یا با جنابت مترجم گوید جمعے از علما مثل احمد واسحق قائل اند بانکہ مکروہ است وضو کردن بآب پسماندہ زن وعبد اللہ بن عمر بان رفتہ است کہ منہی است وضو کردن بآب پسماندہ از وضوء زن حائض یا جنابت نہ زن محدثہ وتعقب کردہ اند حفاظ حدیث ہر دو مذہب را بحدیث حسن ترمذی ونسائی کہ میمونہ میگوید جنب شدم من ورسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس غسل کردم از جفنہ یعنی پیالہ کلان وباقی ماند در جفنہ بقیہ از آب پس آمدند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تا غسل کنند ازان جفنہ گفتم ہر آئینہ من غسل کردہ ام ازین جفنہ پس غسل کرد آنحضرت صلعم وفرمود ہر آئینہ آب بروے جنابت نباشد واللہ اعلم باب سور الہرة طاہر پس خوردہ گربہ پاک ست مالک

عن اسحق بن عبد اللہ بن ابی طلحة الانصاری عن حمیدة بنت ابی عبیدة بن فروة عن خالتہا کبشة بنت کعب بن مالک

وکانت تحت ابن ابی قتادة انہا اخبرتہا ان ابا قتادة دخل علیہا فسکبت لہ وضوءا فجاءت ہرة لتشرب منہ فاصغی لہا الاناء

حتی شربت قالت کبشة فرآنی انظر الیہ فقال اتعجبین یا ابنة اخی قالت فقلت نعم فقال ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ

وسلم قال انہا لیست بنجس انہا من الطوافین علیکم او الطوافات ۵۶ بود کبشہ زن پسر ابو قتادہ

مسوّی (بقیہ صفحہ) ان یکون سورها نجسا لکنها تطوف وتدخل فی المضائق فالتحرز عنها حرج مدفوع والحرج وعلی هذا یکون سور سائر السباع نجسا علی قول الشافعی لانه علل تعاهدها والشفقة علیها بانها بمنزلة الممالیک والخدم او بمنزلة المساکین فعلی هذا یقاس علیها جمیع السباع الا الکلب والخنزیر ۱۲ **ـه قلت** قال به اکثر اهل العلم وقال الشافعی اذا شرب الکلب من اناء بما نه مکانا رطبا یجب غسله سبعا احداهن بالتراب وقاس الخنزیر علی الکلب ولم یقس غیره لفارق وهو ان العرب کانت تالف الکلاب فغلظ الشرع فیها بخلاف الخنزیر وقال ابو حنیفة لا عدد فی غسله ولا تعفیر وهو کسائر النجاسات ۱۲

وے خبر داد کہ ابو قتادہ داخل شد بر کبشہ پس ریخت کبشہ برائے او آب وضو را آوندے پس آمد گربہ تا بنوشد از ان آب پس کج ساخت ابو قتادہ برائے گربہ آوند را تا آنکہ بنوشید گفت کبشہ پس دید مرا ابو قتادہ کہ مینگرم بسوئے او پس گفت آیا تعجب میکنی اے دختر برادر من کبشہ گفت پس گفتم آرے تعجب میکنم پس گفت ابو قتادہ ہر آئینہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ہر آئینہ گربہ نیست نجس ہر آئینہ وے از ذکور طواف کنندگان است بر شما یا از اناث طواف کنندگان است یعنی اگر گربہ نر است در طوافین داخل است واگر مادہ است در طوافات درین حدیث یحییٰ بن یحییٰ را دو جا وہم واقع شدہ یکے آنکہ در روایت یحییٰ بن یحییٰ حمیدہ بکسر میم وفتح حائے محفوظ است وصواب آنست کہ اکثر رواۃ موطا ذکر کردہ اند حُمَیدہ بتصغیر دوم آنکہ یحییٰ بن یحییٰ بنت ابی عبیدہ ابن فروہ گفتہ وآن وہم است وصواب آنست کہ ابو مصعب وغیر وے اکثر رواۃ موطا گفتہ اند بنت عبید بن رفاعہ واللہ اعلم خطابی گفتہ است کلمہ انہا من الطوافین علیکم او الطوافات دو وجہ دارد یکے آنکہ مراد از طوافین وطوافات غلامان وکنیزکان باشند کہ پیوستہ در خانہ برائے خدمت می آیند ومیروند دیگر آنکہ مراد سائلان باشند کہ بر دروازہائے مردمان گردند وسوال میکنند بہر تقدیر تشبیہ است گربہ را بآدمیان در طہارت سور قال مالک لا باس بہا الا ان ترٰی فی فمہا نجاسۃ گفت مالک ہیچ باک نیست پس خوردۂ گربہ را اگر بہ بینی در دہان او نجاستے مترجم گوید شافعی وغیر او از فقہائے محدثین حمل کردہ اند بر گربہ یوز وروباہ وخر از براکہ لحم گربہ حرام است ودہن او ونیچہ او تنجس است پس چون این را در گربہ اثرے پیدا نشد حکم سائر سباع وحمار نیز ہمان باشد بخلاف سگ کہ نجاست آن اغلظ است پس محمول نباشد بر گربہ ابو حنیفہ تخصیص کردہ است طہارت سور را بگربہ وکلمہ انہا من الطوافین علیکم او الطوافات بیان فارق دانستہ زیراکہ آن اشارہ است بحرج در تحفظ از سور سہرہ وآن معنی در سائر سباع یافتہ نمیشود وبالجملہ نزدیک جمیع علما این حکم مخصوص است بصورتیکہ نجاست بر دہن گربہ ظاہر نباشد اگر نجاست بر دہن گربہ ظاہر دیدہ شود نجس است **باب سور الکلب** نجس یغسل منہ الاناء سبعا پس خوردۂ سگ ناپاک است شستہ شود از وے آوند را ہفت بار **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال اذا شرب الکلب فی اناء احدکم فلیغسلہ سبع مرات[۱] رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود چون بنوشد سگ در آوند کسے از شما باید کہ بشوید آنرا ہفت بار مترجم گوید شافعی و شیخین از طرق دیگر روایت کردہ اند این حدیث را ودر آن روایت زیادہ است این کلمہ اولٰہن او آخرہن بالتراب نخستین این ہفت بار یا آخرین این ہفت بار شستن باشد بخاک یعنی بعد آلودہ کردن بخاک بشوید اول باشد یا نباشد

مسوّی | ٤٨ قلت كذا قال يحيى عن هشام بن عروة عن ابيه عن فاطمة وهو وهم والصواب اسقاط لفظ عن ابيه القرص هو ان يقبض على موضع
النجاسة بالاصبع ويغمزه غمزا جيدا ويدلكه حتى ينحل ما تشربه من الدم والمراد بالنضح هو الغسل وفيه دليل على ان العدد في غسل نجاسة
غير الكلب ليس بشرط ففي النجاسة المرئية يجب زوال عينها واثرها واليه الاشارة بالقرص والنضح الا ان يشق ذهاب اثره فيعفى عنه
وفي غير المرئية ان يغلب على الظن زوالها قال في الهداية قدره بالثلاث لان غالب الظن يحصل عندها ٤٩ قلت قال الشافعي اذا
اصاب الارض بول وغيره من النجاسة المائعة فصب عليها الماء حتى غمرها طهرت والغسالة طاهرة اذا لم يكن فيها تغير ولكنها لا تطهر فرق
بين ورود النجاسة على الماء وورود الماء على النجاسة وعند الحنفية الغسالة نجسة والارض تطهر بصب الماء حتى تزول عنها الغسالة

پس نزدیک فقہاء محدثین اگر سگ ولغ کند در آوندے کہ در آن آب باشد یا لبن دیگر آن چیز را باید ریخت و آن آوند را ہفت بار
باید شست یکبار از آن بخاک کرده وشافعی حمل کرده است خوک را بر سگ وجمہور حمل نکرده اند زیرا کہ عرب مخالطت
داشتند با کلاب پس شرع بہفت بار شستن فرمود از لعاب آن تا منع باشد ایشان را از نزدیکے کلاب این معنی در خوک
یافتہ نمیشود والله اعلم مسئلہ تنقیح کرده ولغ را با ملاقات چیزے از کلب بول باشد یا لعاب یا عرق یا عضوے از اعضا
زیرا کہ فم کلب اطیب اعضاء اوست پس حال اعضاء دیگر بطریق اولی مانند آن باشد و معنی ولغ رسیدن لعاب است
و عرق نیز مانند اوست و بول انجس از وے ٥٠ باب کیف یغسل دم الحیض چگونہ شستہ شود خون حیض مالک عن ہشام

بن عروة عن ابیه عن فاطمة بنت المنذر بن الزبیر عن اسماء بنت ابی بکر الصدیق انها قالت سألت امرأة رسول الله صلی الله
علیه وسلم فقالت ارأیت احدنا اذا اصاب ثوبها الدم من الحیضة کیف تصنع فقال رسول الله صلی
٥١ الله علیه وسلم اذا اصاب ثوب احدکن الدم من الحیضة فلتقرصه ثم لتنضحه بالماء ثم لتصل فیه

اسماء بنت ابی بکر گفت سوال کرد زنے از آنحضرت صلعم پس گفت آیا دیدی یکے را از ما وقتیکہ برسد جامہ او را خون از حیض
چگونہ کار کند پس گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم چون برسد جامہ کسے را از شما خون حیض باید کہ بدو انگشت بفشرد و بمالد
آنرا بعد از آن آب زند بروے بعد از آن نماز گزارد در انجا مترجم گوید یحیی بن یحیی را در ینحدیث وہم واقع شده و آن آنکہ گفتہ است عن
ہشام بن عروة عن ابیه عن فاطمة و صواب اسقاط لفظ ابیه است چنانچه عبد الله بن سلمة وغیره اکثر رواة موطا نقل کرده اند والله اعلم
باید دانست قرص و نضح اینجا اشاره است بمعالجه و رفع عین نجاست پس چون عین نجاست زائل شد جامه طاہر گشت و سہ بار
شستن شرط نیست نزدیک جمہور و در حکم حیض ہست جمیع نجاسات عینیہ مثل روث و بول و عذره مسئلہ اگر نجاستے عین باشد
واجب ہست ازالہ عین او و طعم او و ہر چہ میسر شود از ازالہ سائر اوصاف از لون و ریح و ہمین ہست معنی قرص و نضح و لازم نیست
استعمال صابون و مانند آن و اگر عین نباشد مانند بولے کہ خشک شده باشد پس ریختن آب بروے و اجتہاد در زوال آن
کفایت میکند ٥٢ باب طہور الارض من البول بیان پاکی زمین از بول چون برسد بزمین پاک میشود بریختن یکدلو از آب

مالک عن یحیی بن سعید انه قال دخل اعرابی المسجد فکشف عن فرجه لیبول فصاح الناس به حتی علا الصوت فقال رسول الله صلی
٥٣ الله علیه وسلم اترکوه فترکوه فبال ثم امر رسول الله صلی الله علیه وسلم بذنوب من ماء فصب علی ذلک المکان

مسوّٰی قلت قال الشافعی ینضح من بول الغلام ما لم یطعم و یغسل من بول الجاریة قال البغوی بان بول الصبی نجس غیر انه یکتفی فیه بالرش وهو ان ینضح الماء علیه بحیث یصل الی جمیعه فیطهر من غیر مرس ولا دلک وقال ابوحنیفة یغسل منهما سواء و یتجه ان یقال من جانب ابی حنیفة ان المراد بالنضح الغسل الخفیف و بالغسل المرشد الیه اقول اصل المسئلة ان التطهیر انما یکون بازالة عین النجاسة و اثرها و بول الجاریة اغلظ و انتن فاحتیج الی زیادة المرس

در آمد اعرابی مسجد پس بگشاد ازار خود را از فرج خود تا بول کند پس آواز دادند او را مردمان تا آنکه بلند شد آوازها پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بگذارید او را پس بگذاشتندش پس بول کرد و بعد از ان امر فرمود آنحضرت صلعم بآوردن دلو پر آب پس ریخته شد بر آن مکان مترجم گوید او را برای آن بگذاشتند تا از قطع بول وی ضرر نرسد و مواضع بسیار از مسجد نجس نکند و از ینجا معلوم شد که اگر بول یا خمر بر زمین برسد تطهیر آن بریختن آب است تا آنکه غالب آید بروے مثل غالب آمدن یک دلو بر بول یک شخص و بعد از ان احتیاج نقل تراب یا برآوردن عین النجس فی خارج ضرور نیست و از ابوقلابه و ابوحنیفه نقل کرده اند که زمین پاک میشود بخشک شدن و آن منافی این حدیث نیست زیرا که تطهیر بهر دو صفت میتواند شد و این حدیث مرسل است بخاری و بغوی آنرا وصل کرده اند از طریق یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة

باب یطهر الثوب من بول الصبی الذی لم یطعم بالنضح پاک میشود جامه از بول طفلیکه هنوز طعام نخورده است باب زدن

مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم بصبی فبال علی ثوبه فدعا رسول الله صلی الله علیه وسلم بماء فاتبعه ایاه آورده شد پیش آنحضرت صلعم طفلے را پس بول کرد بر جامه آنحضرت صلعم پس طلبید آنحضرت صلی الله علیه وسلم آب را پس تابع بول ساخت آن آب را یعنی آب بروے ریخت

مالک عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ام قیس بنت محصن انها اتت بابن لها صغیر لم یاکل الطعام الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فاجلسه رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حجره فبال علی ثوبه فدعا رسول الله صلی الله علیه وسلم بماء فنضحه ولم یغسله ام قیس آورد پسر خورد خود را که طعام نخورده بود پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس نشاند او را آنحضرت صلی الله علیه وسلم در بر خود پس بول کرد بر جامه آنحضرت صلعم پس طلبید آنحضرت آب را پس آب زد بر جامه و نه شست آنرا مترجم گوید نضح جاری کردن آب است برفق و آهستگی و غسل آنجا مالیدن وافشردن است بر قول بغوی و بول طفل نر که هنوز طعام نخورده باشد نجس است ولیکن پاک میشود بآب زدن بغیر مالیدن وافشردن بخلاف بول طفل انثی و بخلاف طفل که طعام میخورد پس ثوب از این هر دو بغیر مالیدن وافشردن پاک نشود والله اعلم

مسئله معنی حدیث نزدیک شافعی آنست که رش انداختن آب است بوجهیکه عام و غالب شود در موضع بول بغیر سیلان و نزدیک غیر او چنانکه خطابی اشاره کرده است نضح امرار آب است بمحل بول برفق از غیر مرس و دلک و در غسل رش و دلک میباید و اول اولی و اقوی است **مسئله** در بول صبی و صبیه که تغذی بطعام میکند لابد است از غسل پس تحنیک بتمر مثلا و تناول سفوف برای مداوات و تناول طعام قلیل بدون اعتماد غذا بر آن داخل تغذی بطعام نیست

مسوّی | له قلت فی المنهاج وطين الشارع المتيقن نجاسته يعفى منه عما يتعذر الاحتراز غالبا ويختلف بالوقت وموضعه من الثوب والبدن وفی الهداية عن محمد انه لما دخل الري ورأى البلوى فی الارواث افتى بان الكثير الفاحش لا يمنع الصلوة وقاسوا عليه طين

باب طين الشارع المتيقن نجاسته يعفى عنه عما يتعذر الاحتراز عنه غالبا گل راه عام كه يقين دانسته شود ناپاكی آن عفو است آنچه احتراز از آن متعذر است از روے گمان غالب مالك عن محمد بن عمارة عن محمد بن ابراهيم عن ام ولد لابراهيم بن عبد الرحمن بن عوف انها سالت ام سلمة زوج النبی صلى الله عليه وسلم فقالت انى امرأة اطيل ذيلی وامشى فی المكان القذر قالت ام سلمة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يطهره ما بعده ام ولد ابراهيم بن عبد الرحمن بن عوف سوال كرد ام سلمه زوجه آنحضرت را صلى الله عليه وسلم پس گفت هرآئينه من زنے ام كه دراز ميكنم دامن خود را و راه ميروم در مكانے ناپاك گفت ام سلمه كه گفت آنحضرت صلى الله عليه وسلم پاك ميكند آن دامن را مكانے كه بعد از مكانے قذر باشد يعنى اگر بدامن كسے نجاست راه رسد و بعد از ان بزمين ديگر و غبار ديگر مخلوط شده خشك گردد بفرك يا تناثر پاك ميشود و اين عفو است بسبب حرج چنانكه شستن تن و جامه از خون جراحت عفو است نزديك مالكيه بسبب حرج و چنانكه نجاست رطب برخف رسيده بفرك پاك ميشود نزديك حنفيه و مالكيه بسبب حرج و چنانكه بار مستنقع در طرق اگرچه در آن نجاست باشد عفو است نزديك مالكيه بسبب حرج و هيچ فرق نيست باهم درميان خون جراحت و بار مستنقع نجس كه بثوب برسد و درميان دامنے كه بآن نجس رطب برسد و بزمين ديگر مخلوط شده متناثر شود يا مفروك گردد والله اعلم وجمهور فقهاء باين حديث قائل نشده قال ابن حاجب فی المختصر والمشهور ان ذيل المرأة المطال للستر تصيبه رطب النجاسة لا يطهر بما بعده و از اينجا معلوم ميشود كه در مذهب مالك روايت غريب هست بعفو اين نجاست و در آن روايت تخصيص كرده اند ذيل را بآنچه برائے ستر باشد و ظاهر است سبب تقييد باين قيد آنست كه عاصى مستحق رخصت نيست چنانكه در باب اكل ميته و تيمم و افطار و قصر تصريح كرده اند وفيه نظر فلذا ما تصرح عليه و بغوى گفته كه اين حديث در نجاست خشك است كه متعلق شود بثوب بعد از ان متناثر گردد وفيه نظر زيرا كه اكثر آنچه متعلق ميشود بشئے در مكان قذر نجاست رطب است و آن معلوم است از عادت و بتقطع و اخراج چيزيكه وجود آن بقطع معلوم است يا غالب است از عموم تاويل بعيد باشد مسئله طين الشارع يطهر ما بعده نوعے از توسع است در كلام و در اصل مقتضاء مقام آن بود كه گويند هو معفو عنه او لا باس به لكن عدول كردند از مقتضاء مقام باسناد تطهير بچيزيكه مطهر نجاست نميشود از شدلس و دانسته شد كه معفو عنه است و اين ابلغ است از اول

باب سبب نزول التيمم دربيان سبب نازل شدن تيمم مالك عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين انها قالت خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فی بعض اسفاره حتى اذا كنا بالبيداء او بذات الجيش انقطع عقد لی فاقام رسول الله صلى الله عليه وسلم على التماسه واقام الناس معه وليسوا على ماء وليس معهم ماء فاتى الناس الى ابی بكر الصديق فقالوا الا ترى ما صنعت عائشة اقامت برسول الله صلى الله عليه وسلم وبالناس

مسوّی | له قلت وعليه الشافعی و ابو حنيفة قالا التيمم ضربتان ضربة للوجه وضربة لليدين الی المرفقين ۱۲

ليسوا علی ماء وليس معهم ماء قالت عائشة فجاء ابو بكر ورسول الله صلی الله عليه وسلم واضع راسه علی فخذی
قد نام فقال حبست رسول الله صلی الله عليه وسلم والناس وليسوا علی ماء وليس معهم ماء قالت عائشة فعاتبنی
ابو بكر وجعل يطعن بيده فی خاصرتی فلا يمنعنی من التحرك الا مكان راس رسول الله صلی الله عليه وسلم
علی فخذی فنام رسول الله صلی الله عليه وسلم حتی اصبح علی غير ماء فانزل الله تعالی اية التيمم فقال
اسيد بن الحضير ما هی باول بركتكم يا ال ابی بكر قالت فبعثنا البعير الذی كنت عليه فوجدنا العقد تحته

گفت عائشه با مسلمانان که بیرون آمدیم همراه آنحضرت صلعم در بعض سفرها آنحضرت صلی الله علیه وسلم فلیم تا وقتیکه رسیدیم ببادیه
که بیدا نام دارد یا بادیه که ذات الجیش نام دارد گسست گلوبندے از آن من پس درنگ کرد آنحضرت صلعم برائے جستن آن
و درنگ کردند مردمان همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نبودند فرود آمده بر آب و نبود همراه ایشان آب پس آمدند مردمان بسوئے
ابوبکر صدیق پس گفتند ایا نمی بینی چیزے راکه بعمل آورد عائشه درنگ کنانید آنحضرت را و مردمان را و نیستند فرود آمده
بر آب و نیست همراه ایشان آب گفت عائشه پس آمد ابوبکر صدیق حالانکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم نهاده بود سر مبارک
خود را بر ران من بخواب رفته پس گفت ابوبکر صدیق بند کردی آنحضرت را صلی الله علیه وسلم و مردمان را و نیستند فرود آمده
بر آب و نیست همراه ایشان آب عائشه گفت پس عتاب کرد مرا ابوبکر و شروع نمود که میخلانید دست خود را در تهیگاه
من پس منع نمیکرد مرا از جنبیدن مگر بودن سر مبارک آنحضرت صلعم بر ران من پس خفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم
تا وقتیکه صبح کرد بر غیر آب پس نازل ساخت خدا تعالی آیت تیمم را پس گفت اسید بن حضیر نیست اینچه داشته اول برکت
شما اے اہل بیت ابوبکر یعنی از شما همیشه در مسلمانان برکات ظاهر شده آمده است پس برخیزانیدیم اشترے راکه من
سوار بودم بران پس یافتیم گلوبند را زیران شتر | باب صفة التيمم باب در بیان کیفیت تیمم | مالك عن نافع ان عبد الله

بن عمر كان يتيمم الی المرفقين | تیمم میکرد عبد الله بن عمر تا مرفقین یعنی مسح را تا آرنج میرسانید و بکفین اکتفا نمیکرد و قال
يحيی وسئل مالك كيف التيمم واين يبلغ به فقال يضرب ضربة للوجه وضربة لليدين ويمسحهما الی المرفقين | گفت یحیی سوال کرده
شد مالك که چگونه میباشد تیمم و تا کجا رسانیده شود آنرا پس گفت باید که بزند دو ضربه یک ضربه برائے روئے خود و
یک ضربه برائے دو دست خود و مسح کند دو دست را تا آرنج مترجم گوید در صفت تیمم اختلاف کرده اند جمهور گفته اند
تیمم دو ضربه است یکے برائے روے و یکے برائے دو دست تا آرنج و احمد و اسحق گفته اند که تیمم یک ضربه است برا
وجه و کفین پس اختلاف در دو موضع است در عدد ضربه و در قدر ممسوح و تمسک کرده است احمد و اسحق بحدیث عمار
ابن یاسر که آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را فرمود انما یکفیك هذا فضرب بکفیه الارض ثم مسح بهما وجهه وکفیه جز این نیست که
کفایت میکند ترا این کار پس زد بدو کف خود زمین را بعد ازان مسح کرد بآن دو کف روے خود را و دو کف دست خود را

مسوّٰی قلت وعلیه اکثر اهل العلم انه یجوز التیمم لعدم الماء فی الحضر او لم یکن فی العمران ۱۲ مہ قلت وعلیه اکثر اهل العلم ان من صلی
بالتیمم لعدم الماء فی السفر او لمرض ثم قدر علی استعمال الماء فلا یعید الصلوٰة سواء کان جنبا او محدثا سواء کان الوقت باقیا او فائتا لکن
الاحب لراجی الماء عندهم التاخیر الی آخر الوقت وان الجنب یجوز له التیمم عند العذر کالمحدث مہ قلت قال الشافعی اذا تیمم لفریضة
فانه یصلیها بذلک التیمم والنوافل ویتیمم لغیرها من الفرائض تیمما آخر وقال ابو حنیفة یکفیه تیممه ذلک ما لم یحدث او یقدر علی الماء ۱۲

واین دو حدیث نزدیک من متعارض نیستند زیراکه فعل ابن عمر کمال سنت است در تیمم و فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم
اقل تیمم است چنانکه بلفظ یکفیک بآن ارشاد میکند پس چنانکه اصل وضو یکبار شستن اعضا معلوم ست وکمال آن
سه بار شستن و مسح اذنین ومضمضه واستنشاق را با او الحاق کردن است همچنان اصل تیمم یک ضربه و مسح تا دو بند
دست ست وکمال آن دو ضربه و مسح تا آرنج وآنچه جمعے اختیار کرده اند که اگر بیک ضربه تیمم کند کفین را بر روئے بمالد
واصابع را بر دو دست تا به تراب مستعمل تیمم واقع نشود تحکم محض است ومخالف ظاهر حدیث عمار والله اعلم باب اذا لم یجد الماء
فی الحضر تیمم وصلی چون نیابد آب را در وطن خود تیمم کند ونماز گذارد مالک عن نافع انه اقبل هو وعبد الله بن عمر من الجرف
حتی اذا کان بالمربد نزل عبد الله فتیمم صعیدا طیبا فمسح بوجهه ویدیه الی المرفقین ثم صلی ۹۱ باز آمد نافع
وعبد الله بن عمر از موضعیکه جرف نام دارد تا وقتیکه رسیدند بمربد یعنی جائے نشستن شتران فرود آمد عبد الله از دابه خود
پس قصد کرد زمین پاک را پس مسح کرد بر روئے خود و دو دست خود تا آرنج بعد ازان نماز گذارد مترجم گوید این اثر
دلالت میکند که سفر شرط صحت تیمم نیست بلکه اگر در حضر آب را نیابد تیمم کند بسبب بعد از شهر مثلا اگرچه بعد یک میل نباشد
وهمین ست مذهب مالک فی مختصر ابن الحاجب کذلک الحاضر الصحیح یخشی فوات الوقت علی المشهور ولا یعید همچنین تیمم کند متوطن
تندرست که میترسد از فوت شدن وقت بر قول مشهور واعاده نکند وقولیست از اقوال شافعی فی المنهاج المقیم المتیمم لفقد الماء
قال المحلی وعلی المختار الثانی لا یقضی باب المتیمم اذا وجد الماء لا یعید الصلوٰة التی صلیها بالتیمم تیمم کننده چون بیابد آب را
اعاده نکند نماز را که گذارده است به تیمم مالک عن عبد الرحمن بن حرملة ان رجلا سال سعید بن المسیب عن الرجل
الجنب یتیمم ثم یدرک الماء فقال سعید اذا ادرک الماء فعلیه الغسل لما یستقبل ۹۲ مردے سوال کرد سعید بن المسیب را
از حکم شخصے با جنابت که تیمم میکند باز مے یابد آب را پس گفت سعید چون بیابد آب بروے غسل لازم ست برائے چیزیکه پیش
مے آید یعنی نماز آینده نه نماز گذشته مترجم گوید در صورتیکه در اثنائے نماز آب یافت اختلاف کرده اند مالک وشافعی گفته نماز
خود را تمام کند وبرائے نماز آینده وضو کند وابو حنیفه گفت که نماز را قطع کند ووضو نماید واز سر نو نماز گذارد ودر بنا محتمل است

باب یتیمم لکل صلوٰة تیمم کند برائے هر نماز قال یحیی سئل مالک عن رجل تیمم لصلوٰة حضرت ثم حضرت صلوٰة اخری
ایتیمم لها ام یکفیه تیممه ذلک فقال بل یتیمم لکل صلوٰة لان علیه ان یبتغی الماء لکل صلوٰة فمن ابتغی الماء فلم یجده
فانه یتیمم ۹۳ پرسیده شد مالک از حکم شخصیکه تیمم کرد برائے نمازیکه حاضر شده بود باز حاضر شد نماز دیگر آیا تیمم کند یا کفایت کند

مسوّی ۵۱ **قلت** قال الشافعی اذا وجد المتیمم الماء فی خلال الصلوٰة یتمها وقال ابو حنیفة یستانفها بالوضوء ۱۲ ۵۲
قلت وعلی هذا اهل العلم ۱۲ ۵۳ **قلت** الدرجة بکسر الدال وفتح الراء والجیم وعاء تضع فیه المرأة طیبها وحلیها القصة یعنی
حتی تخرج القطنة التی تحتشی بها المرأة کانها قصة لا یخالطها صفرة وقیل القصة شیء کالخیط الابیض یخرج بعد انقطاع الدم
وعلیه اکثر اهل العلم ان الصفرة والکدرة فی ایام الحیض حیض حتی تخرج من تلک الایام فان رات ذلک بعد انقضاء العادة فمذهب الجماعة

اورا ہمان تیمم اولیس گفت مالک بلکہ تیمم کند برائے ہر نماز زیرا کہ واجب ست بروے جستن آب برائے ہر نماز پس ہر کہ جست
آب را پس نیافت آنرا پس ہر آئینہ او تیمم بکند ستر حجم گویدا ختلاف کردہ اند درین باب شافعی گفت چون تیمم کرد برائے نماز فرض پس
ہر آئینہ بگذارد آن نماز را بآن تیمم و بگذارد بآن تیمم نوافل را و تیمم کند برائے نماز دیگر از فرائض تیممے دیگر و ابو حنیفہ گفت کفایت میکند
اورا ہمان تیمم تا وقتیکہ محدث نشدہ یا قادر نشد بر آب **باب من تیمم فوجد ماء وهو فی الصلوٰة لا یقطعها** کسیکہ تیمم کرد و پس یافت آب را
حالانکہ او در اثنائے نماز است باید کہ قطع نکند نماز را قال یحیی قال مالک فی رجل تیمم حین لم یجد ماء فقام فکبر ودخل فی
الصلوٰة فطلع علیه انسان معه ماء قال لا یقطع صلوته بل یتمها بالتیمم ولیتوضأ لما یستقبل من الصلوات قال یحیی
وقال مالک من قام الی الصلوٰة فلم یجد ماء فعمل بما امره الله به من التیمم فقد اطاع الله عز وجل ولیس الذی وجد الماء
باطهر منه ولا اتم صلوٰة لانهما امرا جمیعا فکل عمل بما امره الله عز وجل به انما العمل بما امر الله به من الوضوء لمن وجد الماء والتیمم لمن
لم یجد الماء قبل ان یدخل فی الصلوٰة گفت مالک در حق شخصیکہ تیمم کرد وقتیکہ نیافت آب را پس برخاست و تکبیر گفت و داخل
شد در نماز پس در اثنائے نماز ظاہر شد و بر وے آدمی کہ با وے آب ست حکم کرد مالک کہ قطع نکند نماز خود را بلکہ تمام کند آنرا
بہ تیمم و وضو کند برائے چیزیکہ پیش مے آید از نمازہا و گفت مالک کسیکہ برخاست با رادہ نماز پس نیافت آب را پس عمل کرد بچیزیکہ
امر کرد او را خدا تعالیٰ بآن از تیمم کردن پس فرمانبرداری کرد خدائے عز وجل را و نیست کسیکہ یافت آب را پاکتر از وے و نہ
تمامتر از وے از روے صلوٰۃ زیرا کہ آن ہر دو کس امر کردہ شدند ہمہ یکجا پس ہر کدام عمل کرد بآنچیزکہ امر کرد او را خدا تعالیٰ بآنچیز
و جز این نیست کہ عمل بآنچہ فرمودہ است خدا تعالیٰ آنرا از وضو کردن مر کسے راست کہ یافت آب را و تیمم کردن برائے کسیکہ نیافت
آب را پیش از آنکہ داخل شود در نماز **باب الحائض تنکف عن الصلوٰة ولیس علیها قضاء** حائض باز ماند از نماز و لازم نیست بر وے
قضا کردن **مالک** باسنادہ ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فی المستحاضة فاذا اقبلت الحیضة فاترکی الصلوٰة فاذا
ذهب قدرها فاغسلی الدم عنك وصلی ۵۳ آنحضرت صلعم فرمود در حق مستحاضہ پس چون پیش آید حیض یعنی مدتیکہ پیش از ان
حیض می شد ترک کن نماز را پس وقتیکہ بگذرد قدر مدت حیض پس بشوی خون را از خویش و نماز گذار **باب الصفرة والکدرة فی
ایام الحیض حیض** زردی و کدورت در ایام حیض در حکم حیض است **مالک** عن علقمة عن امه مولاة عائشة ام المؤمنین
انها قالت کان النساء یبعثن الی عائشة بالدرجة فیها الکرسف فیه الصفرة من دم الحیض یسألنها عن الصلوٰة
فتقول لهن لا تعجلن حتی ترین القصة البیضاء ترید بذلك الطهر من الحیضة ۵۳ زنان میفرستادند بسوئے حضرت عائشہ

مسوی (بقیہ صفحہ ٦٥) انه لبين حيض عليه احمد وقال الشافعي حيض ما لم يتجاوز خمسة عشر يوما وقال ابو حنيفة حيض ما لم يتجاوز عشرة ١٢ منه

قلت قال بعضهم من جانب مالك انما عابت ذلك لانه تكلفهن ما لا يلزم وانما يلزم النظر الى الطهر اذا قمن لصلوة الصبح انتهى وفيه نظر لانه يجب النظر في الليل بالاتفاق ليصلين العشاء ان وجدن الطهر في وقتها والوجه ان يقال عابت النظر في وسط الليل انما يلزم آخره قدر ما تصلين فيه ان وجدن الطهر واليه الاشارة في لفظ جوف الليل ان تنزلنا عن ذلك نعدّى للكلام وجهان احدهما ان كن ينظرن الى لون ما يخرج ليحكمن بالطهر ان كان اصفر فردت عليهن في ذلك وعلى هذا اكثر اهل العلم ويشهد لهذا الوجه حديث الدارمي عن عمرة كانت عائشة تنهى النساء ان ينظرن ليلا في المحيض وتقول انه قد يكون الصفرة والكدرة والثاني انهن كن ينظرن الى القطنة ليقضين صلوة العشاء ان كانت قضاء فردت عليهن في ذلك لان قضاء العشاء غير لازم عندها وهو قول سعيد بن جبير وقال ابو حنيفة يلزمها قضاء صلوة العشاء

درجه را وران درجه پارچه جامه بود ودرآن پارچه زردی از خون حیض سوال میکردند او را از جواز اداے نماز درجه حقه السیت از خشب که زنان خوشبو و مثل آن درآن نگاه میدارند پس میگفت حضرت عائشه آن فرستندگان را شتاب مکنید در اداے نماز تا وقتیکه ببینید قصه سفید را اراده میکرد از قصه پاکی از حیض قصه بجز راگویند وآن کنایت است از سفید برآمدن پارچه که در فرج نگاه داشته باشند بے آمیزش خون وبعض گفته اند که قصه چیزیست سفید که در وقت انقضاء حیض از فرج زن برمے آید وظاهر این کلام وجه اول است پس چون از فرج زن پارچه سفید خالص برآید وآن بانقطاع دم وصفرة باشد حیض او منقطع شود وهمین است مذهب فقهاء که صفرة وکدورت در ایام حیض ملحق بحیض ست واگر بعد از انقضاء عادت ظاهر شود جماعه برآنند که حیض نیست وبه قال احمد ونزد شافعی حیض است بشرطیکه از پانزده روز تجاوز نکند وابو حنیفه گفته که حیض است بشرطیکه از ده روز تجاوز نکند

باب ترك النظر الى الكرسف بالليل نظر نکند زن حائض در شب بپارچه که در فرج در ایام حیض میدارد

مالك عن عبد الله بن ابي بكر عن عمته عن بنت زيد بن ثابت انه بلغها ان النساء كن يدعون بالمصابيح من جوف الليل ينظرن الى الطهر وكانت تعيب ذلك عليهن وتقول ما كان النساء يصنعن هذا خبر رسید بدختر زید بن ثابت که زنان نگاهبانی میکنند چراغها را در وسط شب مے بینند بسوے طهر وبود دختر زید بن ثابت که عیب میکرد این کار را بر ایشان ومیگفت زنان نمیکردند این کار را مترجم گوید احتیاط در معلوم کردن ابتداے وقت طهر از حیض غرض شرعی متعلق است کاگر قبل از طلوع صبح طاهر شده است نماز عشا بروے واجب شود ومعهذا در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم این قدر تعمق نبود بنا بر آنکه در آخر حیض گاہے طهر مے بینند وبیک ساعت باز خون رجوع میکند وآن همه حیض است تا آنکه حاصل شود او را ظن غالب که دم منقطع شد وباز عود نخواهد کرد واز ان وقت حکم طهر کرده میشود چنانکه مریض از مرض استقلال میکند بصحت بتدریج وبناے وجوب صوم نیست الا بر ظن غالب بر قوت صوم که حاصل شده است والله اعلم جمهور علماء گفته اند که عیب از انجهت کرد که نساء تکلف میکردند چیزیرا که لازم نبود بر ایشان زیرا که لازم نبود بر ایشان تفحص طهر مگر وقتیکه براے نماز صبح برخیزند مترجم گوید فیه نظر زیرا که تفحص طهر در شب بالاتفاق لازم ست تا عشا را در وقت خود ادا نمایند اگر در وقت آن طهر بیقین معلوم کنند بلکه وجه عیب آنست که در میانه شب این قدر تفحص ضرور نیست بلکه آخر شب قدر یکه بوسعت غسل ونماز دانسته باشند نشر کفایت میکند واین از لفظ جوف الليل

مسوّی | **قلت** قال مالك الحامل تحيض وقال ابو حنيفة لا تحيض للشافعي قولان كالمذهبين اظهرهما الاول ۱۲

نيز ظاهر است يا آنكه منظور در تفحص حال رنگ بود تا اگر زردی يا كدورت باشد حكم طهر نيست پس عيب حقيقةً متعلق بالغايت صفرة و كدورت است نه تفحص و تجسس و اين معنی در حديث حضرت عائشه مصرح واقع شده اخرج الدارمي عن عمرة قالت كانت عائشة تنهى النساء ليلاً في المحيض وتقول انه قد يكون الصفرة والكدورة با آنكه قضاء نماز عشا درين صورت نزد وے لازم نبود ازين جهت عيب نمود و هو قول سعيد بن جبير بالفعل مذهب ابو حنيفه آنست كه قضاء نماز عشا برو لازم است اگر در آخر وقت طاهر شد و نزديك شافعی قضاء مغرب و عشا هر دو والله اعلم **باب ما** تری الحامل حيض خونيكه حامله مے بيند در حكم حيض است

مالك انه بلغه ان عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم قالت في المرأة الحامل ترى الدم انها تدع الصلوة خبر رسيد مالك را كه حضرت عائشه فرمود در باب زن حامل كه مے بيند خون را بگذارد نماز را يعنی باز ماند از نماز **مالك** انه سال ابن شهاب عن المرأة الحامل ترى الدم قال تكف عن الصلوة مالك سوال كرد ابن شهاب را از حال زنے حامل كه مے بيند خون را گفت باز ماند از نماز قال مالك و ذلك الامر عندنا گفت مالك همين است حكم مسلم و مقرر نزديك ما يعنی نزديك اهل مدينه مترجم گويد نزديك ابو حنيفه آنچه حامل مے بيند استحاضه است منع نميكند نماز را و نه روزه را زيرا كه در شرع حيض را علامت برائة رحم از حمل مقرر كرده اند و آن مقتضی تنافی است ميان حيض و حمل جواب ميگوئيم تنافی مسلم است اما تنافی دو قسم ميباشد تنافی غالباً و تنافی دائماً و اينجا تنافی غالب متحقق است و آن علامت شدن را كفايت ميكند **باب** المستحاضة تصلي و تصوم و تتوضأ لكل صلوة مستحاضه نماز گذارد و روزه دارد و وضو كند براے هر نماز **مالك** عن نافع عن سليمان بن يسار عن ام سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان امرأة كانت تهراق الدماء في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فاستفتت لها ام سلمة رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال لتنظر الى عدد الليالي والايام التي كانت تحيضهن من الشهر قبل ان يصيبها الذي اصابها فلتترك الصلوة قدر ذلك من الشهر فاذا خلفت ذلك فلتغتسل ثم لتستثفر بثوب ثم لتصل زنے خون روان كرده ميشد از وے در عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم پس طلب فتوی نمود براے وے ام سلمه از آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم بايد كه ببيند شمار آن شبها و روزها كه حائض ميشد در آن از هر ماهے پيش از آنكه برسد او را آنچه رسيد يعنی پيش از آنكه مستحاضه شود پس بايد كه ترک كند نماز را قدر همان مدت از ماه و چون پس گذارد آن مدت را پس بايد كه غسل كند بعد ازان بر فرج خود بندد پارچه را بعد ازان نماز گذارد **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت قالت فاطمة بنت ابي حبيش يا رسول الله اني لا اطهر افادع الصلوة فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم انما ذلك عرق وليست بالحيضة فاذا اقبلت الحيضة فاتركي الصلوة فاذا ذهب قدرها فاغسلي الدم عنك وصلي گفت فاطمه بنت ابی حبيش يا رسول الله هرآئينه من پاک نميشوم پس آيا ترک كنم نماز پس فرمود او را آنحضرت صلى الله عليه وسلم جز اين نيست كه روان شدن خون رگيست و نيست حيض پس چون پيش آيد حيض يعنی هنگاميكه پيش از آن حيض ميشد ترک كن نماز را پس وقتيكه بگذرد قدر مدت حيض پس بشوے خون را از خويش و نماز كن خطابی گفته است كه معنی عرق آنست كه علتے ست حاصل شده از شگافته

مسوّی | له قلت الاستثفار بالمثلثة والفاء ان تشد ثوبا على فرجها قوله زينب بنت جحش وهم والصواب اسقاط
زينب التي كانت تحت عبد الرحمن هي ام حبيبة او ام حبيب بنت جحش قال ابو حنيفة المستحاضة ترد الى عادتها
ولا اعتبار بالتمييز وظاهر مذهب الشافعي انه اعتبر التمييز لقوله صلى الله عليه وسلم فانه دم اسود يعرف فهو
معنى قوله صلى الله عليه وسلم فاذا اقبلت الحيضة فاتركي الصلوة واعتبر العادة لحديث ام سلمة لتنظر الى عدد
الايام والليالي ثم رتب بين الامرين بانه ان كانت لها عادة وتمييز يقدم التمييز وان لم يكن تمييز ترد الى العادة ١٢

شدن رگہا نیست حیض معتاد مترجم گوید تحقیق آنست کہ استحاضہ وحیض ہر دو از یک محل است لکن حیض موافق عادت
نسا است و بر طریقہ کہ خدا تعالیٰ برائے بندگان خود جبلت ساختہ است و استحاضہ خلاف عادت است حاصل شدہ از زنان
برطوبت و فساد اوعیہ دم پس کنایت کردہ شد از فساد اوعیہ بتصدع عروق مالك عن هشام بن عروة عن ابيه
عن زينب بنت ابي سلمة انها رأت زينب بنت جحش التي كانت تحت عبد الرحمن بن عوف وكانت تستحاض وكانت
تغتسل وتصلي زینب دختر ابوسلمہ گفت من دیدم زینب بنت جحش را کہ بود در نکاح عبد الرحمن بن عوف و او مستحاضہ
بود پس غسل میکرد و نماز میگزارد مترجم گوید قاضی عیاض در مشارق الانوار گفتہ کہ ذکر زینب درین حدیث وہم است زینب
بنت جحش ہیچگاہ در نکاح عبد الرحمن بن عوف نبود و آنکہ در نکاح عبد الرحمن بود ام حبیبہ بنت جحش خواہر زینب است
و در احادیث دیگر ذکر کردہ شد حمنہ بنت جحش مستحاضہ شدہ بود در عہد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس بعض گفتہ اند کہ ام حبیبہ
و حمنہ ہر دو بمرض استحاضہ مبتلا شدہ بودند واللہ اعلم مالك عن هشام بن عروة عن ابيه انه قال ليس على المستحاضة
الا ان يغتسل غسلا واحدا ثم تتوضأ بعد ذلك لكل صلوة گفت عروہ نیست بر مستحاضہ مگر غسل کند یکبار بعد از ان وضو کند
برائے ہر نماز مالك عن سمي مولى ابي بكر ان القعقاع بن حكيم وزيد بن اسلم ارسلاه الى سعيد بن المسيب
يسأله كيف تغتسل المستحاضة فقال تغتسل المستحاضة من طهر الى طهر وتتوضأ
لكل صلوة فان غلبها الدم استثفرت له قعقاع و زید بن اسلم ہر دو فرستادند سمی را بسوئے سعید
ابن المسیب تا سوال کند او را چگونہ غسل کند مستحاضہ پس گفت سعید بن المسیب غسل کند مستحاضہ از یک طہر تا طہر دیگر و وضو
کند برائے ہر نماز پس اگر غالب شود بروے خون بہ بندد بر فرج خود پارچہ را برائے احتیاط از تلوث ثوب و مکان و سائر بدن
قال مالك الامر عندنا ان المستحاضة اذا صلت ان لزوجها ان يصيبها وكذلك النفساء اذا بلغت اقصى ما
يمسك النساء الدم فان رأت الدم من بعد ذلك فانه يصيبها زوجها وانما هي بمنزلة المستحاضة گفت مالک امر کہ مقرر است
نزدیک ما آنست کہ مستحاضہ وقتے کہ نماز گزارد میرسد زوج او را کہ جماع کند با او و ہمچنین زن صاحب نفاس وقتیکہ رسد
آخر مدتے کہ نگاہ میدارند زنان خون را یعنی آخر مدتیکہ از زنان صاحب نفاس خون جاری شود پس اگر بیند خون را بعد ازین
پس جماع کند با او زوج او و جز این نیست کہ وے مانند مستحاضہ است مسئلہ ظاہر مذہب شافعی آنست کہ استحاضہ را و حیض را

مسوّی | له قلت المراد من السیئات الصغائر لقوله تعالی ان تجتنبوا کبائر ما تنهون عنه نکفر عنکم سیئاتکم ۱۲

بدو چیز میتوان شناخت یکے عادت و دوم تمیز لون اما عادت پس بدلیل حدیث ام سلمه لتنتظر عدد الایام واللیالی واما تمیز لون فلقوله صلی الله علیه وسلم فانه دم اسود یعرف ولفظ اذا اقبلت الحیضة فاترکی الصلوة هر دو را محتمل است پس اگر زن را عادت و تمیز هر دو متحقق باشد تمیز مقدم است در اعتبار والاردت الی العادة وابوحنیفه میگوید که بهر تقدیر مستحاضه را بعادت رد باید کرد والله اعلم مسئله شافعی استقرا کرده است که اقل سن حیض نه سال ست و اقل مدت او یک شبانه روز و اکثر او پانزده شبانه روز و اقل طهر درمیان دو حیض پانزده روز است و این همه استقراء شافعی است دلیلے قوی درین باب یافته نمیشود

باب الصلوٰة الخمس تکفر ما بینها نمازهای پنجگانه زائل میکنند صغائر را که درمیان اینها باشد مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن حمران مولی عثمان بن عفان ان عثمان بن عفان جلس علی المقاعد فجاء ه المؤذن فاذنه بصلوٰة العصر فدعا بماء فتوضأ ثم قال والله لاحدثنکم حدیثا لولا انه فی کتاب الله عز وجل ما حدثتکموه ثم قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ما من امرئ یتوضأ فیحسن وضوءه ثم یصلی الصلوٰة الا غفر له ما بینه وبین الصلوٰة الاخری حتی یصلیها قال یحیی قال مالک اراه یرید هذه الآیة اقم الصلوٰة طرفی النهار وزلفا من اللیل ان الحسنات یذهبن السیئات ذلک ذکری للذاکرین[له]

عثمان بن عفان نشست بر مقاعد و آن نام موضعیست که مردم آنجا مے نشستند پس آمد پیش او مؤذن پس خبردار کرد او را بنماز عصر پس طلب کرد حضرت عثمان آب را پس وضو کرد و بعد ازان گفت البته خواهم گفت با شما سخنے را که اگر نه آن بود که مضمون وے در کتاب خدا تعالی ست با شما نمے گفتم آنرا بعد ازان گفت شنیدم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که میفرمود نیست هیچ شخصیکه وضو کند پس نیک کند وضوے خود را بعد ازان بخواند نماز را مگر آمرزیده شود برائے او آنچه درمیان این شخص و درمیان نماز دیگر باشد تا وقتیکه ادا کند آنرا گفت مالک گمان کنم که حضرت عثمان اراده میکرد این آیت را اقم الصلوٰة طرفی النهار الآیة یعنی برپا دار نماز را در هر دو طرف روز و ساعات از شب هر آئینه نیکیها دور میکنند بدیها را این پندیست پند پذیرندگان را یعنی این آیت دلالت میکند بر مضمون حدیث پس محل استبعاد نماند والا این حدیث را روایت نمیکردم تا کسے انکار حدیث نکند مسئله واجب نمیشود نماز مگر بر مسلمان بالغ عاقل غیر حائض ونفسا پس اگر کافرے مسلمان شد لازم نیست برو قضائے نمازهائے گذشته زیرا که آنحضرت صلی الله علیه وسلم و اصحاب و تابعین ولم جرا هر که مسلمان شد او را تکلیف قضائے نمازهای گذشته نمیفرمودند و در مرتد تردد کرده اند فقیر گوید جمعے عظیم از عرب در ایام حضرت ابوبکر صدیق مرتد شدند و باز مسلمان گشتند و آن واقعه مشهوره است و امر بقضا منقول نشد والله اعلم و حدیث الاسلام یجب ما قبله شامل است مرتد را و اگر صبی بالغ شد یا مجنون یا مغمی علیه بهوش آمد لازم نیست قضا نمازهای آنها مسئله بر ولی لازم است پدر باشد یا جد یا وصی امر کردن اطفال را چون بهفت سالگی برسند بنماز و تعلیم آن و چون بده سالگی رسند زدن بر ترک آن بحدیث ابی داؤد و ترمذی مروا الصبی بالصلوٰة اذا بلغ سبع سنین واضربوه علیها اذا بلغ عشر سنین ۱۲

باب نزول جبریل علیه السلام و تعیینه اوقات الصلوٰة للنبی صلی الله علیه وسلم

مسوی ؎ قلت هذا حديث مختصر طوله ابن عباس وجابر وغيرهما وبه يتجه الانكار على تاخير العصر ۱۲

؎ قلت معنى قوله الى غسق الليل ان الصلوة ممتدة حكما من الدلوك الى الغسق اذ ليس فيما بين ذلك وقت اجنبي ۱۲

باب در بیان فرود آمدن جبرئیل علیه السلام و معین ساختن اوقات نماز را برائے آنحضرت صلی الله علیه وسلم مالك عن ابن
شهاب ان عمر بن عبد العزيز اخر الصلوة يوما فدخل عليه عروة بن الزبير فاخبره ان المغيرة بن شعبة اخر الصلوة يوما وهو
بالكوفة فدخل عليه ابو مسعود الانصاري فقال ما هذا يا مغيرة أليس قد علمت ان جبريل نزل فصلى فصلى رسول الله
صلى الله عليه وسلم ثم صلى فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم صلى فصلى رسول الله صلعم ثم صلى فصلى رسول الله صلعم ثم صلى فصلى رسول الله
صلى الله عليه وسلم ثم قال بهذا امرت فقال عمر بن عبد العزيز اعلم ما تحدث به يا عروة او ان جبريل هو الذي اقام لرسول الله
صلى الله عليه وسلم وقت الصلوة قال عروة كذلك كان بشير بن ابي مسعود الانصاري يحدث عن ابيه ابن شهاب
گفت که عمر بن عبد العزیز خلیفه عادل تاخیر کرد نماز را یک روزے پس در آمد بروے عروه بن الزبیر پس خبر داد او را که مغیره بن شعبه
تاخیر کرد نماز را یک روز و او در کوفه بود پس داخل شد بروے ابو مسعود انصاری پس گفت چیست این اے مغیره آیا ندانسته که جبرئیل
علیه السلام فرود آمد پس نماز گذارد پس نماز گذارد رسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی همراه جبرئیل بعد ازان نماز گذارد جبرئیل پس نماز گذارد
رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد ازان نماز گذارد جبرئیل پس نماز گذارد رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد ازان نماز گذارد جبرئیل
پس نماز گذارد رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد ازان نماز گذارد جبرئیل پس نماز گذارد رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد ازان گفت باین
وقت امر کرده شد ترا یعنی هر پنج وقت نماز را وقتے معین نمود پس گفت عمر بن عبد العزیز تامل کن چه چیز را خبر میدهی اے عروه
آیا جبرئیل همون است آنکه معین کرد برائے آنحضرت وقت نماز را گفت عروه همین طور بشیر بن ابی مسعود خبر میداد از پدر خود
و این حدیث مختصر است جابر و ابن عباس آنرا بتمامه مذکور نموده اند و بهمان متوجه میشود انکار بر تاخیر عصر و چون مقصود عروه
تذکیر آن حدیث بود تمام ذکر نکرد بجهت شهرت آن در اعتقاد وے باب الاوقات التی یستحب فیها اداء الصلوات الخمس وهی
۱ اوائل اوقاتها باب در بیان اوقاتیکه مستحب است در ان ادائے نماز های پنجگانه و آن اوائل اوقات نمازها است قال
الله تعالى اقم الصلوة لدلوك الشمس الى غسق الليل وقرآن الفجر ان قرآن الفجر كان مشهودا فرمود خدائے عز و جل برپا دار نماز
را بر وقت زوال آفتاب تا سیاهی شب و لازم گیر قرآن خواندن وقت فجر را هر آئینه قرآن خواندن در وقت فجر هست حاضر
شده یعنی ملائکه حاضر میشوند مترجم گوید یعنی الی غسق اللیل آنست که از وقت میل آفتاب از نیمروز تا عشا هیچ وقتے خالی نیست پس
نماز حکما ممتد است از دلوک تا عشا و مراد از قرآن الفجر سوره طویله خواندن است در نماز فجر مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر
كان يقول دلوك الشمس ميلها عبد الله بن عمر میگفت معنی دلوک شمس میل اوست یعنی از وسط سما جانب غرب مالك عن داود
بن الحصين قال اخبرني مخبر ان عبد الله بن عباس كان يقول دلوك الشمس اذا فاء الفيء وغسق الليل اجتماع الليل وظلمته
عبد الله بن عباس میگفت دلوک آفتاب وقتے است که باز گردد سایه و غسق لیل بهم آمدن شب است با ظلمت خود

مسوّى | **قلت** قوله مثلك ومثليك معناه مع الفيء الاصلي بحيث يكون المجموع هذا القدر ويحصل فائدة الابراد في الصيف والتهجير في الشتاء

مالك عن نافع مولى عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب كتب الى عماله ان اهم امركم عندي الصلوة فمن حفظها و حافظ عليها حفظ دينه ومن ضيعها فهو لما سواها اضيع ثم كتب ان صلوا الظهر اذا كان الفيء ذراعا الى ان يكون ظل احدكم مثله والعصر والشمس مرتفعة بيضاء نقية قدر ما يسير الراكب فرسخين او ثلثة قبل غروب الشمس والمغرب اذا غربت الشمس والعشاء اذا غاب الشفق الى ثلث الليل فمن نام فلا نامت عينه فمن نام فلا نامت عينه فمن نام فلا نامت عينه والصبح والنجوم بادية مشتبكة حضرت عمر بن الخطاب نوشت بسوے عاملان خود که هر آئینه مهم ترین کارهاے شما نزدیک من نماز است پس هرکه نگاهداشت نماز را ومحافظت کرد بروے نگاهداشت دین خود را وهرکه ضائع کرد نماز را پس وے چیزے را که غیر نماز است ضائع کننده تر باشد بعد ازان نوشت که بگذارید نماز ظهر را وقتیکه باشد سایه قدر یک دست یعنی سایه آدمے قدر یک دست او تا آنکه باشد سایه یکے از شما مانند قامت او وبگذارید نماز عصر را حال آنکه آفتاب بلند باشد سفید بے غبار آنقدر که سیر کند شتر سوار دو فرسخ یا سه فرسخ پیش از غروب آفتاب وبگذارید نماز مغرب را چون غروب کند آفتاب وبگذارید نماز عشا را وقتیکه غائب شود شفق تا سیوم حصه شب پس هرکه بخواب رود یعنی پیش از نماز عشا پس آرام مباد چشم او را پس هرکه بخواب رود آرام مباد چشم او را پس هرکه بخواب رود پیش از عشا آرام مباد چشم او را وبگذارید نماز صبح را حال آنکه ستارها ظاهر باشند درهم پیچیده

قال مالك الشفق الحمرة التي في المغرب فاذا ذهبت الحمرة فقد وجبت صلوة العشاء وخرجت من وقت المغرب گفت مالك مراد از شفق سرخیست که در موضع غروب آفتاب پیدا شد پس چون رفت سرخی لازم شد نماز عشا وبرآمدے از وقت مغرب

مالك عن عمه ابي سهيل بن مالك عن ابيه ان عمر بن الخطاب كتب الى ابي موسى الاشعري ان صل الظهر اذا زاغت الشمس والعصر والشمس بيضاء نقية قبل ان تدخلها صفرة والمغرب اذا غربت الشمس واخر العشاء ما لم تنم وصل الصبح والنجوم بادية مشتبكة واقرأ فيها بسورتين طويلتين من المفصل عمر بن الخطاب نوشت بسوئے ابو موسی اشعری که بگذار نماز ظهر را وقتیکه میل کند آفتاب از وسط آسمان وبگذار نماز عصر را حالانکه آفتاب سفید بے غبار باشد پیش ازانکه در آید بوے زردی وبگذار مغرب را وقتیکه فرو رود آفتاب وتاخیر کن عشا را تا وقتیکه بخواب نرفته وبگذار نماز صبح را حال آنکه ستارها ظاهر باشند درمیان یکدیگر رفته و بخوان در نماز صبح دو سوره دراز از مفصل یعنی سبع آخرین قرآن

مالك عن يزيد بن زياد عن عبد الله بن رافع مولى ام سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انه سال ابا هريرة عن وقت الصلوة فقال ابو هريرة انا اخبرك صل الظهر اذا كان ظلك مثلك والعصر اذا كان ظلك مثليك والمغرب اذا غربت الشمس والعشاء ما بينك وما بين ثلث الليل وصل الصبح بغبش يعني غلس عبد الله بن رافع سوال کرد ابو هريره را از وقت نماز پس گفت ابو هريره من خبر دهم ترا بگذار نماز ظهر را وقتیکه باشد سایه تو مانند قامت تو وبگذار نماز عصر را وقتیکه باشد سایه تو دو مانند قامت تو وبگذار نماز مغرب را وقتیکه فرو رود آفتاب و بگذار نماز عشا را درمیان خود ودرمیان سیوم حصه شب وبگذار نماز صبح را در غبش یعنی غلس غبش بفتحتین غلس سر دو یعنی سیاهی آخر شب

مسوّی | ؎ قلت اشتباک النجوم اختلاط بعضہا ببعض اشتباک النجوم ای ظہرت جمیعہا التہجیر السیر فی الہاجرة والہاجرة نصف النہار

والمراد فی الحدیث الصلوۃ عند زوال الشمس فی ہذا الباب مطلبان احدہما اوائل الاوقات و ماذکر من ذلک من ہیب (باقی بر صفحہ ۶۳)

وظاہر نزدیک این بندہ ضعیف آنست کہ مراد ابوہریرہ از مثل قامت مجموع فئے زوال وسایہ دیگر است پس بحساب اہل مدینہ درایام شتا فئے زوال قریب بچہار و پنج قدم خواہد بود و بعد ازان چیزے تاخیر باید برائے استعداد نماز پس بقامت آدمی خواہد بود ہمچنین وقت مستحب در نماز عصر فئے زوال وسایہ آدمی قریب بہ مثلین خواہد بود **مالک** عن یحیی بن سعید عن عمرة بنت عبد الرحمن

عن عائشة زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہا قالت ان کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لیصلی الصبح فینصرف النساء متلففات بمروطہن ما یعرفن من الغلس ہر آئینہ آنحضرت صلعم میگذارد نماز صبح را پس باز میگشتند زنان یعنی از مسجد بجا ہائے خود پیچیدہ بچادر ہائے خود و شناختہ نمیشدند ایشان بسبب سیاہی شب **مالک** عن سمی عن ابی صالح السمان عن ابی ہریرة ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال لو یعلمون ما فی التہجیر لاستبقوا الیہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود اگر بدانند فضیلے را کہ در آمدن وقت ہاجرہ برائے ظہر است البتہ از یکدیگر پیشے میگرفتند بسوئے آن **مالک** عن ابن شہاب قال عروة ولقد حدثتنی عائشة زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان یصلی العصر والشمس فی حجرتہا قبل ان تظہر روایت کرد حضرت عائشہ کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم میگذارد نماز عصر را حالانکہ ضوء آفتاب در چہار دیواری حضرت عائشہ میبود قبل ازانکہ بالا رود بر دیوارہا **مالک** عن اسحاق بن عبد اللہ بن ابی طلحة عن انس بن مالک انہ قال کنا نصلی العصر ثم یخرج الانسان الی بنی عمرو بن عوف فیجدہم یصلون العصر گفت انس بن مالک کہ میگذاردیم ما نماز عصر را بعد ازان بیرون می آمد کسے از ما بسوئے محلہ بنی عمرو بن عوف پس مییافت ایشان را کہ نماز عصر میگذارند آن محلہ قریب سہ میل ست از مسجد آنحضرت صلعم **مالک** عن ابن شہاب عن انس بن مالک قال کنا نصلی العصر ثم یذہب الذاہب الی قباء فیاتیہم والشمس مرتفعة گفت انس بن مالک ما میگذاردیم نماز عصر را بعد ازان بیرفت روندہ از ما بسوئے محلہ قبا پس میرسید بایشان و ہنوز آفتاب بلند مے بود **مالک** عن عمہ ابی سہیل بن مالک عن ابیہ انہ قال کنت

اری طنفسة لعقیل بن ابی طالب یوم الجمعة تطرح الی جدار المسجد الغربی فاذا غشی الطنفسة کلہا ظل الجدار خرج عمر بن الخطاب فصلی الجمعة قال ثم نرجع بعد صلوة الجمعة فنقیل قائلة الضحی مالک بن ابی عامر جد امام مالک گفت میدیدیم بوریائے خورد الغرض بگذراع ازان عقیل بن ابی طالب روز جمعہ انداختہ میشد متصل دیوار مسجد کہ طرف غرب ست پس وقتیکہ میپوشید آن بوریا را ہمہ آن را سایہ دیوار برمے آمدن عمر بن الخطاب پس میگذارد نماز جمعہ را گفت مالک بن ابی عامر بعد ازان باز مے گشتیم پس از نماز جمعہ پس قیلولہ میکردیم بجائے قیلولہ کہ پیش از ظہر و زیباشد **مالک** عن عمرو بن یحیی المازنی عن ابن ابی سلیطان

عثمان بن عفان صلی الجمعة بالمدینة وصلی العصر بملل عثمان بن عفان گذارد نماز جمعہ را بمدینہ و گذارد نماز عصر در جائیکہ ملل نام دارد قال یحیی قال مالک وبینہما اثنان وعشرون میلا قال مالک وذلک للتہجیر وسرعة السیر

مسوّی (بقیه صفحه ۷۲) الشافعی صاحبی ابی حنیفة وعلی قولهما الفتوی عند اصحابه خالفهم ابو حنیفة فی اول وقت العصر فقال هو بعد ان یبلغ ظل کل شیء مثلیه واول وقت العشاء فقال هو بعد ان یغیب الشفق الابیض وفی الثانی بیان الاوقات المستحبة قال الشافعی تعجیل الصلوة فی اول وقتها افضل الا العشاء فوقتها المستحب ممتد الی ثلث اللیل والظهر فی شدة الحر فانه یستحب فیها الابراد بشرطه وقال ابو حنیفة یستحب الا

وگفت مالک مسافت درمیان مدینه و ملل بیست و دو میل است گفت مالک واین صورت بسبب اول وقت گذاردن جمعه وسرعت سیر بوده است مترجم گوید درین باب دو مطلب است اول بیان اوائل اوقات وانچه درین آثار مذکور شده مذهب شافعی است وهمان است مذهب ابو یوسف وامام محمد وعلی قولهما الفتوی عند الحنفیة وابو حنیفه در روایت مشهوره مخالفت ایشان کرده در اول وقت عصر وآنرا از بلوغ سایه هر چیز بمقدار دو چندان آنچیز مقرر ساخته ودر اول وقت عشا وآنرا بغیبوبت شفق ابیض مقرر کرده دوم ثانی بیان اوقات مستحبه پس مستحب نزدیک جمهور فقهائے محدثین تعجیل صلوات است در اوائل اوقات آن الا انچه بعد ازین بیاید ومعنی تعجیل آنست که در اول وقت استعداد نماز کند وبعد از استعداد درمیان نصف اول وقت نماز گذارد پس در وقت فجر حضرت عمر فرمود والصبح والنجوم بادیة مشتبکة وابو هریره گفت صل الصبح بغلس وحضرت عائشه گفت فینصرف النساء متلفعات بمروطهن ما یعرفن من الغلس واین همه منطبق است بر یک حد ودر وقت ظهر در یک روایت آمده از حضرت عمر صلوا الظهر اذا کان الفیئ ذراعا ودر روایت دیگر آمده صل الظهر اذا زاغت الشمس واین هر دو منطبق است بر یک حد زیرا که زوال شمس از وسط سما بحیز بودن فیئ یک ذراع کما بیش ظاهر نمیشود وابو هریره گفت صل الظهر اذا کان ظلک مثلک واین نیز نزدیک است باول زیرا که فیئ زوال وفیئ آدمی چون هر دو بمثل آدمی رسد در صیف صدا بر او خواهد بود بنسبت اهل مدینه ودر شتا میانه نصف اول وقت خواهد بود ودر وقت عصر حضرت عمر گفت صل العصر والشمس بیضاء نقیة قدر ما یسیر الراکب فرسخین او ثلاثة قبل غروب الشمس وحضرت عائشه گفت کان یصلی العصر والشمس فی حجرتها قبل ان تظهر وانس گفت کنا نصلی العصر ثم یذهب الذاهب الی قباء فیاتیهم والشمس مرتفعة وابو هریره گفت صل العصر اذا کان ظلک مثلیک واین همه قریب اند بایک دیگر منطبق اند بر نماز گذاردن وقتیکه سایه آدمی غیر فیئ زوال از یک مثل زیاده شود تا برسد بمثل ثانی بلکه اندکے از مثل ثانی هم تر گذرد مضائقه نیست ودر وقت مغرب حضرت عمر گفت والمغرب اذا غربت الشمس وابو هریره نیز مانند این گفت ودر وقت عشا حضرت عمر فرمود والعشاء اذا غاب الشفق الی ثلث اللیل ودر روایت دیگر گفت واخر العشاء ما لم تنم واین نیز موافق است باول زیرا که وقت نوم غالبا پیش از ثلث لیل میباشد ودر روایت دیگر فرمود والعشاء اذا غاب الشفق وابو هریره گفت ما بینک وبین ثلث اللیل پس وقت مستحب عشا ممتد است از اول غروب شفق احمر تا [illegible] باب استحباب الابراد بالظهر فی ایام الصیف در بیان استحباب داخل کردن ظهر را در وقت سردی در ایام تابستان مالک عن زید بن

اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان شدة الحر من فیح جهنم فاذا اشتد الحر فابردوا عن الصلوة

وقال اشتکت النار الی ربها فقالت یا رب اکل بعضی بعضا فاذن لها بنفسین فی کل عام نفس فی الشتاء ونفس فی الصیف

مسوّی | له قلت قال الشافعی یبرد بها اذا کان امام مسجد ینتاب من بعد قال احمد یؤخر بها فی الصیف مطلقا قال البغوی هو اشبه بالاتباع

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ہر آئینہ سختی گرمی از انتشار گرمی دوزخ ست پس چون سخت شود گرمی پس در وقت
سردی داخل شوید یا تاخیر کردہ نماز را و فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اظہار ملال کرد آتش بجناب پروردگار خود پس گفت
اے پروردگار من بخورد بعض من بعضی مرا پس اذن داد خدا تعالی آتش را بر آوردن دو نفس در ہر سال یکدم در زمستان و
یکدم در تابستان **مالک** عن عبد اللہ بن یزید مولی الاسود بن سفیان عن ابی سلمة بن عبد الرحمن و عن محمد بن عبد الرحمن
بن ثوبان عن ابی ہریرة ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال اذا اشتد الحر فابردوا عن الصلوة فان شدة
الحر من فیح جہنم وذکر ان النار اشتکت الی ربها فاذن لها فی کل عام بنفسین نفس فی الشتاء ونفس فی الصیف رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم فرمود چون سخت شود گرمی پس داخل شوید در وقت سردی گذشتہ از ادائے نماز پس ہر آئینہ سختی گرمی از انتشار
گرمی دوزخ ست و ذکر کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہ اظہار ملال نمود آتش بجناب پروردگار خود پس فرمان داد حضرت
رب العزت او را در ہر سال بدودم یکدم در زمستان و یکدم در تابستان **مسئلہ** جمعے تخصیص کردہ اند ابراد را بجماعت
مسجد کہ از جاہا دور قصد کنند و اصح نزدیک فقیر عموم آنست و حدیث شکونا الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حر الرمضاء فلم یشکنا
محمول است بر ابراد دیگر از وقت بیرون کشند ترجم گویند معنی ابراد آنست کہ شدت گرمی رو بانحطاط آرد و آن قریب بیک مثل
میباشد باین معنی کہ چون از نماز فارغ شوند عنقریب سایہ یک مثل گردد سوائے فی زوال پس مستحب تاخیر ظہر است تا آخر وقت در ایام
شدت گرمی و در حدیث ابن مسعود وارد شدہ کان قدر صلوة رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی الصیف ثلثة اقدام الی خمسة اقدام فی الشتا
خمسة اقدام الی سبعة اقدام اخرجه ابو داؤد والنسائی و شیخ ابن حجر و قبل گفتہ کہ مراد ازین تحدید بعد از طرح سایہ زوال است
و درین صورت مضمون این حدیث موافق آنست کہ ذکر کردیم **باب** اواخر اوقات الصلوة باب در بیان وقتہا و آخر
وقت نمازہا **مالک** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار انہ قال جاء رجل الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فسالہ عن
وقت صلوة الصبح قال فسکت عنہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حتی اذا کان من الغد صلی الصبح حین طلع الفجر ثم
صلی الصبح من الغد بعد ان اسفر ثم قال این السائل عن وقت الصلوة فقال ہا انا ذا یا رسول اللہ قال ما بین ہذین وقت آمد مردی بجناب
آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس سوال کرد از وقت نماز صبح گفت راوی پس خاموش شد از جواب وے آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم تا وقتیکہ در آمد در روز آیندہ گذارد نماز فجر را وقتیکہ طالع شد صبح صادق بعد ازان گذارد نماز فجر روز آیندہ بعد ازانکہ
داخل شد در وقت روشنی بعد ازان فرمود کجا است سوال کنندہ از وقت نماز پس گفت سائل من اینم یا رسول اللہ فرمود
درمیان این دو حالت وقت است **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی ہریرة ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال
اذا اشتد الحر فابردوا عن الصلوة فان شدة الحر من فیح جہنم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود چون سخت شود گرمی داخل
شوید در وقت سردی تغافل کردہ از نماز پس ہر آئینہ سختی گرمی از انتشار دوزخ است **مالک** عن نافع ان عمر کتب الی عمالہ

مسوّی | قلت قال الشافعی آخر وقت الظهر ان یکون ظل کل شیء مثله وآخر الوقت المختار للعصر ان یکون ظل کل شیء مثلیه وقیل
الی ان تصفر الشمس وآخر وقت الضرورة مغیب الشمس وفی المغرب له قولان الذی صححه اصحابه ان آخره قریب غیبوبة الشفق
ولا یؤخر الیه الا بعذر وآخر الوقت المختار للعشاء ثلث اللیل وقیل شطره ولا یفوت وقتها حتی یصیر قضاء ما لم یطلع الفجر
وآخر الوقت المختار للصبح الاسفار وفی حق المعذور قریب طلوع الشمس ۱۲

صلوا الظهر اذا کان الفیء ذراعا الی ان یکون ظل احدکم مثله نوشت حضرت عمر بسوی عاملان خود بگذارید نماز ظهر را چون باشد سایه بقدر یکدست تا آنکه بشود سایه یکی از شما برابر قامت او **مالک** عن ربیعة بن عبد الرحمن عن القاسم بن محمد انه قال ما ادرکت الناس الا وهم یصلون الظهر بعشی قاسم بن محمد گفت ادراک نکردم مردمان را الا درین حالت که ایشان میگذاردند نماز ظهر را در وقت عشی وعشی در عرف نزدیک شبل را گویند **مالک** عن العلاء بن عبد الرحمن انه قال دخلنا علی انس بن مالک بعد الظهر فقام یصلی العصر فلما فرغ من صلوته ذکرنا تعجیل الصلوة او ذکرها فقال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول تلک صلوة المنافقین تلک صلوة المنافقین تلک صلوة المنافقین یجلس احدهم حتی اذا اصفرت الشمس وکانت بین قرنی الشیطان او علی قرن الشیطان قام فنقر اربعا لا یذکر الله فیها الا قلیلا علاء بن عبد الرحمن گفت داخل شدیم بر انس بن مالک بعد از ادای نماز ظهر پس برخاست انس که میگذارد نماز عصر را پس وقتیکه فارغ شد از نماز خود ذکر کردیم شتابی نماز را یا او ذکر کرد پس گفت شنیدم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم که میفرمود اینست نماز منافقان اینست نماز منافقان اینست نماز منافقان می‌نشیند یکی از ایشان تا وقتیکه زرد شد آفتاب و بیاید درمیان دو شاخ شیطان یا گفت برآمد بر شاخ شیطان برخاست پس نوک زد چهار بار یاد نمیکرد خدای تعالی را درین رکعات مگر اندکی **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان عمر بن الخطاب کتب الی ابی موسی الاشعری ان صل العصر والشمس بیضاء نقیة قدر ما یسیر الراکب ثلثة فراسخ وان صل العشاء ما بینک وبین ثلث اللیل فان اخرت فالی شطر اللیل ولا تکن من الغافلین عمر بن الخطاب نوشت بسوی ابوموسی اشعری که بگذار نماز عصر را حالانکه آفتاب سفید بی غبار باشد آنقدر که سیر کند شتر سوار سه فرسخ یعنی پیش از غروب دیگر نوشت که بگذار نماز عشا را درمیان خود و درمیان سیوم حصه از شب پس اگر تاخیر کنی تاخیر کن تا نیم شب ومباش از غافلان مترجم گوید ابتدای وقت ظهر زوال شمس است از وسط آسمان وآخر وقت او اینست که باشد سایه هر چیزی مانند قامت آنچیز سوای فیء زوال وبرهمین منطبق است ابراد ولفظ عشی وازانجا وقت عصر داخل میشود وآخر وقت عصر آنست که آفتاب زرد شود وتاخیر ازان حالت حرام است واز علامت منافقان است الا بضرورت چنانکه بیاید واول وقت مغرب غروب آفتاب است وآخر آن غیبوبت شفق است ویک قول شافعی ومالک آنست که آخر مغرب واول او یکیست وآنچه بانخست ذکر کردیم اقوی همان است از روی دلیل واول وقت عشا غیبوبت شفق است وشفق نزدیک مالک وشافعی وابویوسف ومحمد سرخی است بحمره ونزدیک ابوحنیفه سفیدی است بیاض

 له قلت وعلیه اکثر اهل العلم ١٢

که بعد از حمرۃ ظاهر میشود و متاخرین اصحاب ابو حنیفه بر قول صاحبین فتوی داده اند و آخر وقت اختیار نصف اللیل است ولکن تا طلوع فجر اگر کسے بگذارد در حکم اوست نه در حکم قضا مانند عصر بعد از صفرت شمس اول وقت صبح طلوع صبح صادق معترض است و آخر وقت آن اسفار تام که بعد از آن طلوع شمس باشد بے فصل والله اعلم

باب یکره النوم قبل العشاء والحدیث بعدها

مکروه است بخواب رفتن پیش از خواندن عشا و سخن گفتن بعد از خواندن عشا **مالک** انه بلغه ان سعید بن المسیب کان یقول یکره النوم قبل العشاء والحدیث بعدها سعید بن المسیب میگفت مکروه است خواب پیش از نماز عشا و سخن گفتن بعد از نماز عشا **مالک** انه بلغه ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم کانت ترسل الی بعض اهلها بعد العتمة فتقول الا تریحون الکتاب حضرت عائشه آدم سفیر ساد بسوئے بعضے قبیله خود بعد عشا میگفت آیا راحت نمیدهید نویسندگان را یعنی فرشتگان را که نامه اعمال مینویسند

باب من ادرك ركعة من الصبح فقد ادرك الصبح ومن ادرك ركعة من العصر فقد ادرك العصر وكذلك سائر الصلوات ويحرم التاخير بغير ضرورة الى هذا الحد

هر که دریافت یک رکعت از نماز صبح هر آئینه وے دریافت نماز صبح را یعنی نماز او ادا است نه قضا و هر که دریافت یک رکعت از نماز عصر هر آئینه دریافت نماز عصر را و همچنین سائر نمازها است و حرام است تاخیر نماز تا این حد بغیر ضرورت **مالک** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار وعن بسر بن سعید وعن الاعرج كلهم يحدث عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من ادرك ركعة من الصبح قبل ان تطلع الشمس فقد ادرك الصبح ومن ادرك ركعة من العصر قبل ان تغرب الشمس فقد ادرك العصر فرمود رسول الله صلعم هر که دریافت یک رکعت از نماز صبح پیش از آنکه برآید آفتاب هر آئینه وے ادراک کرده است نماز صبح را یعنی ادا کرده است آن را نه قضا و هر که دریابد یک رکعت از نماز عصر پیش از آنکه فرو درود آفتاب هر آئینه وے دریافت نماز عصر را یعنی ادا کرده است نه قضا **مالک** عن ابن شهاب عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من ادرك ركعة من الصلوة فقد ادرك الصلوة فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر که دریابد یک رکعت از نماز هر آئینه دریافت نماز را یعنی تمام نماز را بطریق ادا **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الذی تفوته صلوة العصر کانما وتر اهله وماله فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم کسیکه فوت شود از وے نماز عصر گویا نهب کرده شد اهل وے و مال وے یعنی اعمال صالحه وے حبط میشوند و ازین سبب او را ضرری لاحق میشود مثل ضرر نهب اهل و مال چنانکه در حدیث دیگر آمده حبط عمله و مراد از فوت همان است که سابقاً مذکور شد در حدیث حتی اذا اصفرت الشمس یعنی فوت شد از وقت اختیار و این تفسیر در روایت اوزاعی درین حدیث مصرح واقع شده قال فيه قال فواتها ان تدخل الشمس صفرة اخرجه ابو داود و بعضے علما تاویل کرده اند این حدیث را و گفته اند لاحق میشود شخص را چون معاینه کند ثواب کسیکه ادا کرده است نماز عصر را از اندوه و غصه آنچه لاحق میشود کسے را که نهب کرده باشند اهل و مال وے را و این تاویل بغایت بعید است و تحقیق آنست که این مسئله فرع مسئله احتیاط است و احادیث صحیحه و

مسوّی | له قلت عند الشافعی من صلی رکعة فی الوقت والباقی خارج الوقت لا یکون مدرکا بل الکل خارج الوقت وقال ابو حنیفة مثله فی صلوة العصر خاصة وفی الخبر دلیل علی ان المعذور اذا زال عذره وقد بقی من الوقت مقدار رکعة یلزمه تلک الصلوة وعلیه اکثر اهل العلم ۱۲ ؎ قلت ذهب اکثر العلماء الی ان الجمع بغیر عذر لا یجوز ورخص الشافعی للمسافر ان یجمع بین الصلوتین اذا کان المطر قائما عند افتتاح الصلوة الاولی و الفراغ منها ورخص احمد للمریض ان یجمع واختاره بعض الشافعیة واختلفوا فی تاویل (باقی بر صفحہ ۷۸)

روایات کثیرہ دلالت برآن میکند فلا حاجة الی التاویل **مالک** عن یحیی بن سعید ان عمر بن الخطاب انصرف من صلوة العصر فلقی رجلا لم یشهد العصر فقال ما حبسک عن صلوة العصر فذکر له الرجل عذرا فقال له عمر طففت حضرت عمر بازگشت از نماز عصر یعنی فارغ شد از ان و بخانه باز گشت پس ملاقات کرد با شخصیکه حاضر نشده بود در نماز عصر پس گفت چه چیز منع کرد ترا از نماز عصر پس ذکر کرد آن شخص پیش حضرت عمر عذرے پس فرمود او را حضرت عمر ناقص کردی اعمال خود را **مالک** عن یحیی

۱۹ ابن سعید انه کان یقول ان المصلی لیصلی الصلوة وما فاته وقتها ولما فاته من وقتها اعظم او افضل من اهله وماله یحیی ابن سعید میگفت هر آئینه نمازگزارنده گاہے میگذارد نماز را حالانکه فوت نشده است از وے وقت آن نماز و هر آئینه آنچه فوت شده است از وقت وے بزرگتر و زیاده تر بود از اهل و مال او مترجم گوید هر که یک رکعت از نماز در وقت خود بجا آرد و باقی خارج وقت او را حکم ادا است در قصر صلوة و اتمام آن و ابو حنیفه در نماز صبح خلاف کرده است و آن ضعیف است و جمعے تفریع کرده اند برا ینحدیث که اگر عذر معذور زائل شد و از وقت مقدار یک رکعت باقی مانده است او را لازم میشود آن نماز مانند آنکه هوشیار شد مجنون یا بالغ شد صبی یا طاهر شد حائض و زیاده تر کرده اند جمعے و گفته اند که اگر قدر تکبیر احرام از وقت یافت لازم میشود قضاء آن نماز و نزدیک فقیر درین تفریع نظر است زیرا که استطاعت شرط وجوب اداست و وجوب قضا متفرع بر وجوب ادا و اینجا رکعت اخیره قضا است که شارع تیسیرا و تفضلا در حکم ادا ساخته است و تابع جزئی که در وقت کرده شد شود باقی ماند سوال و آن آنست که چون حال صلوة بر یک منوال است پس تخصیص فجر و عصر را باین مرتبه چنانچه در اکثر روایات واقع شده سبب چه باشد علما گفته اند که این تخصیص را دو سبب است اول آنکه این دو نماز در دو طرف روز واقع اند مصلی چون بعضے نماز بگذارد و بعد ازان آفتاب برآید یا فرو رود بیقین معلوم میکند که وقت برآمد پس اگر این حکم را درین صورت بیان نفرمود گمان فوت بیقین مے انجامید بخلاف او اخر اوقات نمازهاے دیگر که انتهاے آن باین وضوح و ظهور معلوم نمیشود دوم آنکه در احادیث صحیحه نهی واقع شده است از نماز درین دو وقت پس اگر این دو حکم را درین صورت بیان نفرمود گمان میشد که بسبب دخول این دو وقت نماز فاسد شده باشد والله اعلم **باب** جمع العصر بین الظهر والعشاء بین المغرب بعذر باب در بیان جمع کردن درمیان ظهر و عصر و جمع کردن درمیان مغرب و عشا و حق کسیکه او را عذرے هست **مالک** عن عبد الله بن عباس انه قال صلی رسول الله صلی الله

۹۲ علیه وسلم الظهر والعصر جمیعا والمغرب والعشاء جمیعا فی غیر خوف ولا سفر قال یحیی قال مالک اری ذلک کان فی مطر نماز گذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم ظهر و عصر را یکجا و مغرب و عشا را یکجا در حالتیکه خوفی نبود و سفرے نبود و گفت مالک که گمان میکنم که

مسوّی (بقیہ صفحہ ۷۷) من الحدیث فقال مالک اُریٰ ذلک کان فی مطر وبرده روایة مسلم من غیر سفر ولا مطر والاظهر عندی ان ابن عباس اراد حکایة ما فعله النبی صلی الله علیه وسلم فی التبوک من الجمع وقوله فی غیر خوف ولا سفر معناه ما بینه ابن ماجة فقال فی السفر من غیر ان یجعل لشئ ولا یظلمه عدو ای اراد بالسفر حالة السیر واما من قال فی حدیثه بالمدینة او ثمانیا جمیعا وسبعا جمیعا فمحمول علی الوهم من لفظ السفر فروی بالمعنی وحقق وهمه فهذه العلة هی التی منعتهم من العمل علی ظاهر الحدیث مع کون رواته ثقات والله اعلم ۱۲

این جمع بود در هنگام باران مترجم گوید جمهور علماء محدثین بجواز جمع بین الصلوتین قایل شده اند در سفر وجمعے در مطر نیز وحسن البصری وعطا واحمد واسحق مریض را نیز رخصت داده اند بلکه در غایة المنتهی مذکور است هر عذرے که مثل مرض باشد در شدت وحرج ملحق ست بمرض در جواز جمع وبغوی از محمد بن سیرین نقل کرده اند کان لا یری باسا بالجمع بین الصلوتین اذا کانت حاجة او شئ مالم یتخذه عادة وبغوی این حدیث را روایت کرده است از طریق دیگر از جهت مسلم وغیر آن وزیاده کرده است ودران روایت قال ابو الزبیر فقلت لسعید بن جبیر لم فعله قال سالت عبد الله بن عباس کما سالتنی فقال اراد ان لا یحرج احدا من امته بعد از آن بغوی گفته است که این حدیث دلالت میکند بر جواز جمع بغیر عذر زیرا که تصریح کرده است که غایت جواز انیست که حرج نباشد وباین قول قایل شده اند جمع قلیل از محدثین واکثر علما بآن رفته اند که جمع بغیر عذر جایز نیست انتهی ومختار نزدیک فقیر جواز جمع است وقت عذر وعدم جواز بغیر عذر والله اعلم وعلما در تاویل این حدیث اختلاف کرده امام مالک احتمال مطر ذکر کرده لکن روایت مسلم من غیر مطر ولا سفر آنرا برهم میکند واظهر نزدیک این بنده ضعیف آنست که ابن عباس حکایت فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم کرده در غزوه تبوک ومعنی لفظ فی غیر خوف ولا سفر آنست که ابن ماجه ذکر کرده فی السفر من غیر ان یجعله لشئ ولا یظلمه عدو ومراد از سفر حالت سیر است واز غیر سفر حالت نزول واطمینان وبعضے رواة این حدیث لفظ بالمدینه را زیاده کرده اند وبعضے دیگر لفظ ثمانیا جمیعا وسبعا جمیعا واین تصرفات همه محمول بر وهم است که از نفی سفر برخاست پس روایت بالمعنی کرده ودران تحقیق وهم خود برداشت وهمین علت جمهور علماء از عمل باین حدیث تقاعد کرده اند باوجود آنکه رواة این حدیث همه ثقات اند وقول ابن عباس اراد ان لا یحرج احدا من امته هرگز دلالت بر نفی عذر ندارد زیرا که نفی حرج بتجویز جمع دلالت اول متحقق میشود ولازم نیست که جمیع اقسام حرج وجزئیات آن منتفی شود واگر در حالت نزول رخصت جمع نمیدادند حالت سیر را مخصوص باین رخصت میکردند نیز صورت گنجایش داشت لکن فی الجملة حرجے هم موجود بود وچون رخصت جمع را در جمیع حالات سفر تعمیم کردند حرج بکلی زائل شد والله اعلم مترجم گوید تفریع کرده اند جمعے بر جواز جمع در وقت ضرورت که اگر ادراک کرد از آخر وقت عصر قدر احرام لازم میشود برو نماز ظهر وعصر هر دو وهمچنین اگر ادراک کرد قبل طلوع صبح صادق قدر احرام را لازم میشود بر وی نماز مغرب وعشا زیرا که وقت این هر دو نماز یکے است در حالت عذر وفیه نظر زیرا که هر نماز را وقتے معین ساخته اند که وجوب نماز بران وارد میشود ودر بعضے حالات قضا را تجویز داشته اند وآنرا در عدم اثم مثل ادا شمرده اند وچون این در نفس الامر قضا است که اثم از و رفع کرده اند وجوب قضا وجهے ندارد والله اعلم

باب من نام عن صلوة فلیصلها اذا ذکرها

هر که بخواب رود وذاهل شده از نمازے باید که بگذارد آنرا وقتیکه بیاد آرد آنرا **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب از رسول الله

صلى الله عليه وسلم حين قفل من خيبر اسرى حتى اذا كان من اخر الليل عرس وقال لبلال اكلأ لنا الصبح ونام رسول الله صلى الله عليه وسلم واصحابه وكلأ بلال ما قدر له ثم استند الى راحلته وهو مقابل الفجر فغلبته عيناه فلم يستيقظ رسول الله صلى الله عليه وسلم ولا بلال ولا احد من الركب حتى ضربتهم الشمس ففزع رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا بلال فقال بلال يا رسول الله اخذ بنفسي الذي اخذ بنفسك فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اقتادوا فبعثوا رواحلهم واقتادوا شيئا ثم امر رسول الله صلى الله عليه وسلم بلالا فاقام الصلوة فصلى بهم رسول الله صلى الله عليه وسلم الصبح ثم قال حين قضى الصلوة من نسي الصلوة فليصلها اذا ذكرها فان الله عز وجل يقول في كتابه اقم الصلوة لذكري

این حدیث مرسل است مسلم وابوداود وابن ماجه وصل کرده اند از طریق ابن وهب عن یونس عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه رجوع کرد از خیبر وقت شب راه رفت تا وقتیکه داخل شد در آخر شب نزول فرمود آخر شب برای استراحت وگفت بلال را نگاهبانی کن برای ما نماز صبح را بخواب رفت آنحضرت وبخواب رفتند اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم ونگاهبانی کرد بلال زمانیکه مقدر شده بود برای او یعنی مدتیکه خدا تعالی خواسته بود وبعد از آن تکیه کرد بسوی شتر خود واو روی خود کرده بود بسوی فجر پس غالب شد بروی دو چشم یعنی خواب آمد بوجهیکه هرچند خواست که چشم خود را واکند نتوانست پس بیدار نشد آنحضرت صلی الله علیه وسلم ونه بلال ونه هیچکس از شتر سواران تا آنکه افتاد ضوء آفتاب پس مضطرب شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت چیست این ای بلال پس گفت بلال یا رسول الله در گرفت مرا آنچه در گرفت ترا یعنی خواب برد مرا پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم مهار کشیده ببرید شتران خود را پس برخیزانیدند شتران خود را ومهار کشیده بردند مسافتی از راه بعد از آن فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بلال را پس اقامت نماز گفت پس گذارد با ایشان آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز صبح را بعد از آن فرمود وقتیکه تمام کرد نماز را هر که فراموش کند نماز را پس باید که بگذارد آنرا وقتیکه بیاد آرد آنرا زیرا که هر آئینه خدا تعالی میفرماید در کتاب خود برپا دار نماز را وقت یاد کردن من یعنی اگر فراموش کنی باز بیاد تو آید که خدا تعالی مرا بنماز فرموده است ومن نماز نگذارده ام همان وقت نماز را بگذار مترجم گوید همین است مذهب فقها وکسیکه نماز را عمدا تفویت کند حکم او برناسی ونائم قیاس کرده اند وعلما را درین حدیث اشکال است زیرا که در حدیث صحیح واقع شده وان عینی تنامان ولا ینام قلبی وبعضی علما جوابها داده اند بآنکه آنحضرت را صلی الله علیه وسلم دو حالت بود گاهی قلب هم موافقت در نوم میکرد وگاهی نه وحالت اول نادر بود وحالت ثانی اکثری واین واقعه را حالت اول مصادفت کرد وفیه نظر زیرا که حالت اولی هرگز از احادیث وآثار ثابت نشده واسناد آن بمجرد احتمال کیف ما اتفق تخصیص عمومات نصوص وموهم تنقیص در مرتبه خاتمیه علی صاحبها الصلوة والتحیة باشد بغایت شنیع است وبعض دیگر جواب داده اند که قلب ادراک نکند مگر وجدانیات را یا حسیات را که متعلق بنفس آدمی است مثل حدث والم وفهم خطاب پس طلوع فجر که متعلق بچشم است وموقوف بر تقلیب حدقه از سمت بجانب خارج

مسوى له قلت قال الشافعي ان اغمي عليه بمرض وسبب مباح سقط عنه ما كان في حال اغمائه من الصلوة وان اغمي
عليه بشرب خمر قضى وقال ابو حنيفة ان كان الاغماء يوما وليلة فما دون ذلك قضى وان زاد على ذلك لم يقض ولم يفرق بين الاسباب ۱۲

نوم عین خود مضمون صریح حدیث است اگر گوئی هر چند قلب مبارک مرئیات را بدون انفتاح عین ادراک نتواند کرد لیکن گذشتن
زمان دراز را البته شناسد گوئیم که این امر لازم نیست با تیقظ آن که او را در امور عجیبه سهو واقع شود پس جائز است که بمراعات
مصلحت تشریع قضا سهوی را بر خاطر مبارک آنجناب القا کرده باشند یا قلب مبارک مشغول بتفکر در آیات الله مستغرق در بلاد حظائر
آنها بوده باشد و بعضی جواب داده اند که این وقت مستثنی بود از سائر اوقات بمصلحت تشریع وهو الاوجه والله اعلم باب هل یکون
للمغشی حکم النوم یا بهستن بیهوشی را حکم خواب مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر اغمي عليه فذهب عقله فلم يقض الصلوة قال
مالك وذلك فيما نرى والله اعلم ان الوقت ذهب فاما من افاق في وقت فانه يصلي بیهوش کرده شد عبد الله بن عمر
پس رفت عقل او پس قضا نکرد نماز را گفت مالک واین نکردن قضا در آنچه میبینیم ما را والله اعلم بسبب آنست که وقت رفته بود
واما کسیکه بهوشیار شود در وقت پس هر آئینه وی نماز گذارد مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه حمل غشی قلیل بر نوم وعدم حمل هر دو
محتمل است وجه تشبیه خود ظاهر است و وجه فرق آنست که تکلیفات شرعیه بر عقل دائر است نائم ومغشی علیه را عقل نیست پس
وجوب صلوة نباشد و شرع قضا برای نائم فرموده است بخلاف قیاس پس خاص باشد بمورد وابن عمر عدم حمل را اختیار کرده
والله اعلم مذهب شافعی آنست که اگر اغما بسبب مرض یا امری مباح واقع شود ساقط میکند آنچه در حال اغما از دست رفته
از نمازها واگر اغما بتناول مسکری بهم رسد قضا لازم است و مذهب ابو حنیفه آنکه مدت اغما اگر یک روز و یک شب کشید یا کم ازین باشد قضا لازم
است واگر زیاده از شب و روز باشد لازم نیست و در اسباب فرقی نکرده والله اعلم باب الصلوة الوسطی آیة هی نماز وسطی کدام نماز است
قال الله تعالى حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وقوموا لله قانتين فرمود خدا تعالی محافظت کنید
بر نمازها وبتخصیص محافظت کنید بر نماز میانه واستاده شوید برای خدا دعا کنان یا قرآن خوانان مالک عن زيد بن اسلم عن القعقاع
بن حكيم عن ابي يونس مولى عائشة ام المؤمنين انه قال امرتني عائشة ان اكتب لها مصحفا ثم قالت اذا بلغت هذه الاية فآذني
حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وقوموا لله قانتين فلما بلغتها آذنتها فاملت علي حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى
وصلوة العصر وقوموا لله قانتين ثم قالت سمعتها من رسول الله صلى الله عليه وسلم ابو یونس گفت که فرمود مرا حضرت عائشه که بنویسم برای او مصحف
را بعد از آن گفت چون برسی باین آیت پس خبردار کن مرا حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى پس چون برسیدم باین آیت
خبردار کردم او را پس املا کرد بر من باین طور حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وصلوة العصر وقوموا لله قانتين بعد از آن
گفت شنیدم این آیت را از آنحضرت صلعم مالک عن زيد بن اسلم عن عمرو بن رافع انه قال كنت اكتب مصحفا لحفصة
ام المؤمنين فقالت اذا بلغت هذه الاية فآذني حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وقوموا لله قانتين
فلما بلغتها آذنتها فاملت علي حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وصلوة العصر وقوموا لله قانتين قال عمرو بن رافع آنگفته

مسوّی | ۵ قلت اختلفوا فی الصلوٰة الوسطی فالاظهر انها العصر وقیل الفجر وقیل الظهر ۱۲

میلنوشتم مصحف برائے حفصہ ام المؤمنین پس فرمود چون برسی باین آیت خبردار کن مرا حافظوا علی الصلوات والصلوٰة الوسطی الآیۃ
پس چون رسیدم باین آیت خبردار کردم او را پس املا کرد بر من باین قسم حافظوا علی الصلوات والصلوٰة الوسطی وصلوٰة العصر
وقوموا للہ قانتین **مالک** عن داؤد بن حصین عن ابن یربوع المخزومی انہ قال سمعت زید بن ثابت یقول
الصلوٰة الوسطی صلوٰة الظہر زید بن ثابت میگفت کہ نماز وسطی نماز ظہر ست **مالک** انہ بلغہ ان علی بن ابی طالب وعبد اللہ
ابن عباس کانا یقولان الصلوٰة الوسطی صلوٰة الصبح خبر رسید بمالک کہ حضرت علی بن ابی طالب وعبد اللہ بن
عباس میگفتند کہ صلوٰة وسطی صلوٰة صبح است مترجم گوید رضی اللہ عنہ وارضاہ کہ اختلاف کردہ اند صحابہ رضوان اللہ علیہم در نماز
وسطی جمعے گفتہ اند نماز صبح است بقرینہ آنکہ خدائے عز وجل میفرماید وقوموا للہ قانتین وقنوت طول قیام یا قرأت را
گویند ونماز صبح مخصوص است بآن لقولہ تعالیٰ وقرآن الفجر ان قرآن الفجر کان مشہودا وبسبب آنکہ این وقت متوسط
است میان لیل ونہار وجمعے گفتہ اند کہ نماز ظہر ست زیرا کہ درمیان روز ادا کردہ میشود وجمعے گفتہ اند نماز عصر است
وبحدیث مرفوع آنرا مسند کردہ اند وحدیث حضرت عائشہ معارض اوست زیرا کہ عطف دلالت میکند بر مغایرت وآنچہ
حضرت عائشہ وحفصہ املا کردہ اند حرفے بود از حروف قرآن ورخصت حاصل شدہ است در قرأت جمیع احرف وقبیصہ
ابن ذویب گفتہ است کہ نماز مغرب است زیرا کہ بحسب مقدار وسط ونماز عشا را ہیچکس از سلف نگفتہ ست
وبعضے متاخرین بآن قائل شدہ اند زیرا کہ وسط است درمیان دو نماز یکہ قصر کردہ نمیشود **باب** فضل صلوٰة الفجر والعصر
باب دربیان فضیلت نماز صبح ونماز عصر قال اللہ تعالیٰ وسبح بحمد ربک بالعشی والابکار وتسبیح گوئے باستائش پروردگار
خود را بیگاہ وپگاہ مراد خواندن نماز است وقال اللہ تعالیٰ وقرآن الفجر ان قرآن الفجر کان مشہودا ولازم گیر خواندن
قرآن فجر را ہر آئینہ خواندن قرآن فجر را حاضر میشوند فرشتگان ومراد از خواندن قرآن فجر نماز فجر ست زیرا کہ قرأت طویلہ
دران مسنون است **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی ہریرة ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال
یتعاقبون فیکم ملئکۃ باللیل وملائکۃ بالنہار ویجتمعون فی صلوٰة العصر وصلوٰة الفجر ثم یعرج الذین باتوا فیکم فیسألہم وہو اعلم
بہم کیف ترکتم عبادی فیقولون ترکناہم وہم یصلون واتیناہم وہم یصلون رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود از پے
یکدیگر می آیند یک جمع از فرشتگان در شب ویک جمع در روز وباہم جمع میشوند در نماز عصر ونماز فجر بعد ازان بالا میروند
آنکہ شب گذرانیدہ بودند درمیان شما پس سوال میکند ایشانرا خدا تعالیٰ واو دانا ترست باحوال بندگان خود
چگونہ گذاشتید بندگان مرا پس میگویند گذاشتیم ایشانرا در آن حال کہ نماز میگذاردند وآمدیم بایشان دران حال کہ نماز
میگذاردند **باب** فی بدء الاذان باب دربیان مشروع شدن اذان **مالک** عن یحیی بن سعید انہ قال کان رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم قد اراد ان یتخذ خشبتین یضرب بہما لیجتمع الناس للصلوٰة فاُرِیَ عبد اللہ بن زید الانصاری

مسوّى ١٢ قلت قال الشافعي ان اغمي عليه بمرض او بسبب مباح سقط عنه ما كان في حال اغمائه من الصلوة وان اغمي
عليه بشرب خمر قضى وقال ابو حنيفة ان كان الاغماء يوما وليلة فما دون ذلك قضى فان زاد على ذلك لم يقض ولم يفرق بين الاسباب ١٢

نوم عین خود مضمون صریح حدیث است اگر گوئی هرچند قلب مبارک را بدون انفتاح عین ادراک نتواند کرد لکن گذشتن
زمان دراز الا بتنبیه شناسد گوئیم که این امر لازم نیست بسا اتفاق که او را در امور جبلیه سهو واقع شود پس جائز است که به مراعات
مصلحت تشریع قضا سهوے بر خاطر مبارک آنجناب القا کرده باشند یا قلب مبارک مشغول بتفکر در آیات الله و مستغرق در ملاحظه
آنها بوده باشد و بعضے جواب داده اند که این وقت مستثنی بود از سائر اوقات بمصلحت تشریع و هو الاوجه والله اعلم باب هل یکون
للمغمی حکم النوم آیا هست بیهوشی را حکم خواب مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر اغمي عليه فذهب عقله فلم يقض الصلوة قال
مالک وذلك فيما نرى والله اعلم ان الوقت ذهب فاما من افاق في وقت فانه يصلي بیهوش کرده شد عبد الله بن عمر
پس رفت عقل او پس قضا نکرد نماز را گفت مالک و این نکردن قضا در آنچه می‌بینیم بار او والله اعلم بسبب آنست که وقت رفته بود
و اما کسیکه بهوشیار شود در وقت پس هر آئینه وے نماز گذارد مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه حمل غشی قلیل بر نوم و عدم حمل بر دو
محتمل است و وجه تشبیه خود ظاهر است و وجه فرق آنست که تکلیفات شرعیه بر عقل دائر است نائم و مغشی علیه را عقل نیست پس
وجوب صلوة نباشد و شرع قضا برائے نائم فرموده است بخلاف قیاس پس خاص باشد بمورد و ابن عمر عدم حمل را اختیار کرده
والله اعلم مذهب شافعی آنست که اگر اغما بسبب مرض یا امر مباح واقع شود ساقط میکند آنچه در حال اغما از دست رفته است
از نمازها و اگر اغما بتناول مسکر بهم رسد قضا لازم است و مذهب ابوحنیفه آنکه مدت اغما اگر بروز و شب یا کم ازین باشد قضا لازم
است و اگر زیاده از شب و روز باشد لازم نیست و در اسباب فرقے نکرده والله اعلم باب الصلوة الوسطى آیة فی نماز وسطی کدام نماز
قال الله تعالى حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وقوموا لله قانتين فرمود خدا تعالى محافظت کنید
بر نمازها و بتخصیص محافظت کنید بر نماز میانه و استاده شوید برائے خدا دعا کنان یا قرآن خوانان مالک عن زید بن اسلم عن القعقاع
بن حکیم عن ابی یونس مولی عائشة ام المؤمنين انه قال امرتني عائشة ان اكتب لها مصحفا ثم قالت اذا بلغت هذه الاية فآذني
حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وقوموا لله قانتين فلما بلغتها آذنتها فاملت علي حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى
و صلوة العصر وقوموا لله قانتين ثم قالت سمعتها من رسول الله صلى الله عليه وسلم ابو یونس گفت که فرمود مرا حضرت عائشه که بنویسم برائے او مصحف
را بعد ازان گفت چون برسی باین آیت پس خبردار کن مرا حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى پس چون برسیدم باین آیت
خبردار کردم او را پس املا کرد بمن باین طور حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وصلوة العصر وقوموا لله قانتين بعد ازان
گفت شنیدم این آیت را از آنحضرت صلعم مالک عن زید بن اسلم عن عمرو بن رافع انه قال كنت اكتب مصحفا لحفصة
ام المؤمنين فقالت اذا بلغت هذه الاية فآذني حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وقوموا لله قانتين
فلما بلغتها آذنتها فاملت علي حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وصلوة العصر وقوموا لله قانتين عمرو بن رافع گفت

مسوّى | ١٥ قلت اختلفوا في الصلوة الوسطى فالاظهر انها العصر وقيل الفجر وقيل الظهر ١٢ -

مینوشتم مصحف برائے حفصه ام المؤمنین پس فرمود چون برسی باین آیت خبردار کن مرا حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى الآية
پس چون رسیدم باین آیت خبردار کردم او را پس املا کرد بر من باین قسم حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى وصلوة العصر
وقوموا لله قانتين **مالك** عن داؤد بن حصين عن ابن يربوع المخزومي انه قال سمعت زيد بن ثابت يقول
الصلوة الوسطى صلوة الظهر زید بن ثابت میگفت که نماز وسطی نماز ظهر ست **مالك** انه بلغه ان علي بن ابي طالب وعبد الله
ابن عباس كانا يقولان الصلوة الوسطى صلوة الصبح خبر رسید بمالک که حضرت علی بن ابی طالب وعبد الله بن
عباس میگفتند که صلوة وسطی صلوة صبح است مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه که اختلاف کرده اند صحابه رضوان الله علیهم در نماز
وسطی جمعی گفته اند نماز صبح است بقرینه آنکه خدائے عز وجل میفرماید وقوموا لله قانتين وقنوت طول قیام یا قرأت را
گویند ونماز صبح مخصوص است بآن لقوله تعالى وقرآن الفجر ان قرآن الفجر كان مشهودا وبسبب آنکه این وقت متوسط
است میان لیل ونهار وجمعی گفته اند که نماز ظهر ست زیرا که درمیان روز ادا کرده میشود وجمعی گفته اند نماز عصر است
وبحدیث مرفوع آنرا مسند کرده اند وحدیث حضرت عائشه معارض اوست زیرا که عطف دلالت میکند بر مغایرت وآنچه
حضرت عائشه وحفصه املا کرده اند حرفی بود از حروف قرآن ورخصت حاصل شده است در قرأت جمیع احرف وقبیصه
ابن ذویب گفته است که نماز مغرب است زیرا که بحسب مقدار وسط ونماز عشا را هیچکس از سلف نگفته ست
وبعضی متأخرین بآن قائل شده اند زیرا که وسط است درمیان دو نماز که قصر کرده نمیشود **باب** فضل صلوة الفجر والعصر
باب دربیان فضیلت نماز صبح ونماز عصر قال الله تعالى وسبح بحمد ربك بالعشي والابكار وتسبیح گوے باستایش پروردگار
خود را بیگاه وپگاه مراد خواندن نماز است وقال الله تعالى وقرآن الفجر ان قرآن الفجر كان مشهودا ولازم گیر خواندن
قرآن فجر را هر آئینه خواندن قرآن فجر را حاضر میشوند فرشتگان ومراد از خواندن قرآن فجر نماز فجر ست زیرا که قرأت طویله
دران مسنون است **مالك** عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال
يتعاقبون فيكم ملئكة بالليل وملائكة بالنهار ويجتمعون في صلوة العصر وصلوة الفجر ثم يعرج الذين باتوا فيكم فيسألهم وهو اعلم
بهم كيف تركتم عبادي فيقولون تركناهم وهم يصلون واتيناهم وهم يصلون رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود از پے
یکدیگر می آیند یک جمع از فرشتگان در شب ویک جمع در روز وباهم جمع میشوند در نماز عصر ونماز فجر بعد ازان بالا میروند
آنکه شب گذرانیده بودند درمیان شما پس سوال میکند ایشانرا خدا تعالی واو داناتر ست باحوال بندگان خود
چگونه گذاشتید بندگان مرا پس میگویند گذاشتیم ایشانرا درآن حال که نماز میگذاردند وآمدیم بایشان دران حال که نماز
میگذاردند **باب** في بدء الاذان باب دربیان شروع شدن اذان **مالك** عن يحيى بن سعيد انه قال كان رسول الله
صلى الله عليه وسلم قد اراد ان يتخذ خشبتين يضرب بهما ليجتمع الناس للصلوة فأُري عبد الله بن زيد الانصاري

ثم من بنی الحارث بن الخزرج خشبتین فی النوم فقال ان هاتین لنحو مما یرید رسول الله صلی الله علیہ وسلم فقیل

الا تؤذنون للصلوٰۃ فاتی رسول الله صلی الله علیہ وسلم حین استیقظ فذکر له ذلک فامر رسول الله صلی الله علیہ وسلم بالاذان گفت یحیی

ابن سعید که خواسته بود آنحضرت صلی الله علیہ وسلم که بسازد دو چوب که زده شود این هر دو را یعنی آواز کرده شود باین هر دو

بزدن یکی بر دیگری تا جمع شوند مردمان برائے نماز پس نموده شد عبد الله بن زید را که از قبیله انصار بود بعد ازان از بنی

الحارث بن الخزرج بود که قبیله خرد ست از میان انصار دو چوب در خواب پس گفت این دو چوب مشابه است بآنچه اراده

کرده است رسول الله صلی الله علیہ وسلم پس گفته شد اورا یعنی فرشته گفت آیا اذان نمیگوئید برائے نماز پس آمد عبد الله بن زید

پیش آنحضرت صلی الله علیہ وسلم وقتیکه بیدار شد پس عرض نمود بجناب آنحضرت صلی الله علیہ وسلم آن خواب را پس امر

فرمود آنحضرت صلعم باذان مترجم گوید اذان واقامت باجماع مسلمین از شعائر اسلام است پس اگر اهل شهرے اصرار

کنند بر ترک اذان واقامت سلطان را بباید که بآن جماعه قتال کند و در حدیث صحیح آمده کان اذا غزا قوما لم یکن یغیر علیهم

حتی یصبح فینظر فان سمع اذانا کف عنهم وان لم یسمع اغار علیهم و اگر شخصے بغیر اذان و اقامت نماز گذارد اعاده بر وے

واجب نیست نزدیک جمهور علماء و مذهب عطاء بن یسار و مجاهد بن جبیر آنست که اگر اقامت را فراموش کند اعاده نماز

لازم میشود والله اعلم **باب فضل الاذان** باب در بیان فضیلت اذان **مالک** عن ابی الزناد عن الاعرج عن

ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیہ وسلم قال اذا نودی للصلوٰۃ ادبر الشیطان له ضراط حتی لا یسمع النداء فاذا

قضی النداء اقبل حتی اذا ثوب بالصلوٰۃ ادبر حتی اذا قضی التثویب اقبل حتی یخطر بین المرء ونفسه یقول اذکر کذا

واذکر کذا لما لم یکن یذکر حتی یظل الرجل ان یدری کم صلی هر آئینه رسول الله صلی الله علیہ وسلم فرمود چون بانگ گفته

میشود برائے نماز پشت میدهد شیطان در آن حال که او را ضراط است تا آنکه نشنود بانگ نماز را پس چون تمام کرده

میشود بانگ نماز را متوجه میشود بسوے مصلے تا چون اقامت گفته شود باز پشت داده میگریزد تا چون اتمام کرده شود

اقامت را پیش می آید تا آنکه حایل میشود در میان مرد ونفس او مے آید یعنی این مرد با نفس خود مقرر کرده بود که

حدیث نفس را وجود نمیدهد شیطان درمیان وے و نفس او مے آید تا آن قرار داد را بهم زند میگوید شیطان فلان کار را

یاد کن فلان کار را یاد کن در حق کارے که منجز است که یاد آن کند تا آنکه میشود مرد باین حالت که نمیداند چند رکعت گذارده است

مالک عن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیہ وسلم قال لو یعلم

الناس ما فی النداء والصف الاول ثم لم یجدوا الا ان یستهموا علیه لاستهموا رسول الله صلی الله علیہ وسلم فرمود اگر بدانند

مردمان فضیلتے را که در بانگ نماز وصف اول است بعد ازان رغبت کنند بآن و مناقشه نمایند در آن دنیا نشد

طریق فیصل کردن مناقشه الا آنکه قرعه زنند بر بانگ نماز وصف اول البته قرعه میزدند **باب صفة الاذان**

والاقامة در بیان کیفیت بانگ نماز و اقامت **مالک** عن عمه ابی سهیل بن مالک عن ابیه انه قال لا اعرف

مسوّی | ۵۱ **قلت** اکثر اهل العلم علی افراد الاقامة الا کلمة قد قامت الصلوٰة فانها تثنی والشافعی قال بالترجیع فی الاذان ولم یقل به احمد وقال ابو حنیفة لا ترجیع فی الاذان والاقامة مثنی مثنی ۱۲ ۵۲ **قلت** وعلیه اکثر اهل العلم ۱۲

شیئا مما ادرکت علیه الناس الا النداء بالصلوٰة مالک بن ابی عامر جد امام مالک گفت نمیشناسم چیزے از آن چیزہا که یافتم برآن مردمان را مگر بانگ نماز یعنی در هر چیزے تهاون وتغیر راه یافته است الا اذان که در زمان مالک بن ابی عامر همان اسلوب میگفتند که در زمان صحابه بود قال یحیی سئل مالک تثنیة النداء والاقامة فقال لم یبلغنی فی النداء والاقامة الا ما ادرکت الناس علیه فاما الاقامة فانها لا تثنی وذلک الذی لم یزل علیه اهل العلم ببلدنا ۵۱ سوال کرده شد مالک را از دو دو بار گفتن کلمات اذان واقامت پس گفت نرسیده است بمن در باب اذان واقامت چیزے مگر آنچه یافتم مردمان را برآن اما اقامت پس آن یکے دو دو بار گفته نمیشود وهمینست آنچه همیشه بودند برو اهل علم در شهر ما مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه اهل حرمین واهل شام ویمن ومصر متفق اند برآنکه کلمات اقامت را یک یک بار باید گفت الا لفظ قد قامت الصلوٰة که جمیع آنرا دو بار گفته اند ودر روایتے از ابو محذوره آمده است بتثنیه اقامت وآنچه معمول خاندان او بود تا زمان امام شافعی افراد اقامت است والله اعلم واما اذان پس بعض احادیث دلالت میکند بر ترجیع وبعضے بر غیر ترجیع وتحقیق نزدیک بنده آنست که اختلاف در احرف اذان مثل اختلاف در احرف قرآن است کلها شاف کاف ولهذا مالک تعرض ترجیع وغیر آن نشد **باب** استحباب قول الصلوٰة خیر من النوم فی نداء الصبح ۵۲ در بیان مستحب بودن کلمه الصلوٰة خیر من النوم در اذان صبح **مالک** انه بلغه ان المؤذن جاء عمر بن الخطاب یؤذنه لصلوٰة الصبح فوجده نائما فقال الصلوٰة خیر من النوم یا امیر المؤمنین فامره عمر ان یجعلها فی نداء الصبح خبر رسید بمالک که مؤذن آمد پیش عمر بن الخطاب خبردار میکرد او را برائے نماز صبح پس یافت او را بخواب رفته پس گفت نماز بهتر است از خواب اے امیر المؤمنین پس امر کرد او را حضرت عمر که داخل کند این کلمه را در اذان صبح مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه که مستحب است در بانگ صبح زیادت الصلوٰة خیر من النوم دو بار وامام مالک را تبادر این کلمه از حضرت عمر ذکر کرده است ودر حدیث ابی محذوره آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمودند فان کان صلوٰة الصبح قلت الصلوٰة خیر من النوم الصلوٰة خیر من النوم واحتمال دارد که مؤذن عمر ترک کرده باشد این کلمه را در نفس اذن وبعد از آن گفته پس حضرت عمر امر کرد بادخال این کلمه در نفس اذان تا بر وجه سنت ادا شود **باب** من صلی فی بیته جماعة تکفیه الاقامة کسیکه نماز گذارد در خانه خود با جماعت کفایت میکند او را اقامت قال یحیی سئل مالک عن قوم حضور ارادوا ان یجمعوا المکتوبة فارادوا ان یقیموا ولا یؤذنوا قال مالک ذلک مجزئ عنهم وانما یجب النداء فی مساجد الجماعات التی یجمع فیها الصلوٰة ۵۳ سوال کرده شد مالک را از حکم جماعه حاضرین که اراده گذاردن نماز فریضه دارند بجماعت یعنی در خانه پس خواستند که اقامت گویند واذان نگویند گفت مالک آن اقامت کفایت کننده است از ایشان وجز این نیست که واجب است اذان گفتن در مسجدها جماعات که بجماعت گذارده میشود دران مساجد نماز مترجم میگوید همین است مذهب ابو حنیفه وظاهر مذهب شافعی نیست

مسوی (بقیہ ص۸۳) ۵۰ قلت وعلیه ابو حنیفة وظاهر مذهب الشافعی انه یسن له الاذان والاقامة سواء ۱۲
۵۱ قلت وعلیه اهل العلم یستحبون رفع الصوت بالاذان ما امکنه مالم یجهده قال الشافعی الا مسجد قد جمعت
فیه جماعة ۱۲ ۵۲ قلت قال اهل العلم الا فی الحیعلتین فیقول لاحول ولا قوة الا بالله ۱۲ ۵۳ قلت وعلیه
الشافعی وقال ابو حنیفة لا یحتسب بالاذان قبل طلوع الفجر ۱۲ ــ + ــ + ــ + ــ

که اذان واقامت هر دو برائے وے مسنون است **باب فضل رفع الصوت بالاذان** باب در فضیلت بلند کردن
آواز در اذان **مالک** عن عبد الرحمن بن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابی صعصعة الانصاری ثم المازنی عن ابیه انه اخبره
ان ابا سعید الخدری قال له انی اراک تحب الغنم والبادیة فاذا کنت فی غنمک او بادیتک فاذنت بالصلاة
فارفع صوتک بالنداء فانه لا یسمع مدی صوت المؤذن جن ولا انس ولا شیء الا شهد له یوم
القیامة قال ابو سعید انی سمعته من رسول الله صلی الله علیه وسلم ۵۱ ابو سعید خدری گفت عبد الله را
هر آئینه من می بینم ترا که دوست میداری رمه گوسفندان را وصحرا را پس چون باشی میان رمه خود یا صحرائے خود پس
بانگ دهی بنماز پس بلند کن آواز خود را ببانگ زیرا که هر آئینه نمیشنود تا آخر مسافت آواز مؤذن هیچ جن ونه آدمی ونه هیچ
چیز مگر گواهی دهد برائے مؤذن روز قیامت گفت ابو سعید شنیدم این را از آنحضرت صلی الله علیه وسلم مترجم گوید جمهور اهل علم
مستحب داشته اند بلند کردن آواز را ببانگ وشافعی گفته مگر در مسجدیکه یکبار بجماعت نماز خوانده باشند والحال بار دیگر
جماعت میکنند مسنون است اذان لکن آواز بلند نکنند **باب یستحب ان یقول السامع مثل ما یقول المؤذن** مستحب است که
بگوید شنونده اذان مانند آنچه میگوید مؤذن **مالک** عن ابن شهاب عن عطاء بن یزید اللیثی عن ابی سعید الخدری ان رسول
الله صلی الله علیه وسلم قال اذا سمعتم النداء فقولوا مثل ما یقول المؤذن ۵۲ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون بشنوید بانگ نماز را
بگوئید مانند آنچه میگوید مؤذن مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه در بعض احادیث وارد شده است که بجائے حیعلتین
لاحول ولا قوة الا بالله العلی العظیم بگوید وچون مؤذن قد قامت گوید سامع را باید که اقامها الله وادامها گوید چنانچه در حدیث
مرفوع آمده **باب یستحب الدعاء عقیب الاذان** مستحب است دعا کردن بخیر دنیا وآخرت بعد اذان **مالک** عن
ابی حازم بن دینار عن سهل بن سعد الساعدی انه قال ساعتان تفتح لهما ابواب السماء وقل داع ترد علیه دعوته حضرة
النداء للصلوة والصف فی سبیل الله سهل بن سعد گفت دو ساعت است که کشاده کرده میشود دران دو ساعت
دروازه هائے آسمان وکم دعا کننده باشد که رد کرده شود دعائے او بحضور بانگ نماز ودر صف ها در راه خدا مترجم
گوید رضی الله عنه وارضاه در بعضے احادیث تعیین لفظ دعا وارد شده اللهم رب هذه الدعوة التامة الخ **باب النداء للصبح
فی وقت السحر** در بیان گفتن اذان برائے نماز صبح در وقت سحر قال یحیی وقال مالک لم یزل الصبح ینادی لها قبل
الفجر فاما غیرها من الصلوات فانا لم نرها ینادی لها الا بعد ان یحل وقتها ۵۳ گفت مالک همیشه نماز صبح بانگ کرده شود

مسوّی | ۵۱ قلت وعليه اهل العلم قال الشافعي ترك الاذان في السفر اخف منه في الحضر ۱۲ ۵۲ قلت هو القول الجديد للشافعي ۱۲

۵۳ قلت القول الجديد للشافعي انه يقيم لها ولا يؤذن وقال ابو حنيفة يؤذن ويقيم هو القول القديم للشافعي ۱۲

برائے آن پیش از طلوع فجر صادق واما غیر صبح از نمازها پس هر آئینه مانند بیکم که بانگ گفته نشود برائے آن مگر بعد از ان
که در آید وقت او مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه مذهب شافعی همین ست وابو حنیفه میگوید معتبر نیست بانگ پیش از طلوع فجر
باب یستحب للمسافران یؤذن من غیر توکید والاقامة اکد من الاذان مستحب است مسافر را که اذان گوید از غیر تاکید
یعنی سنت مؤکده نیست واقامت فی الجمله مؤکد تر است به نسبت اذان **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان
لایزید علی الاقامة فی السفر الا فی الصبح فانه کان ینادی فیها ویقیم وکان یقول انما الاذان للامام الذی یجتمع الیه الناس
عبد الله بن عمر زیاده نمیکرد بر اقامت در سفر مگر در نماز صبح پس هر آئینه او ندا میکرد در نماز صبح واقامت میگفت ومیگفت اذان
لازم ست برائے امام که جمع میشوند پیش او مردمان **مالک** عن هشام بن عروة ان اباه قال له اذا کنت فی سفر
فان شئت ان تؤذن وتقیم فافعل وان شئت فاقم ولا تؤذن[۵۱] عروه گفت هشام را چون در سفر باشی اگر خواهی که اذان بگوئی و
اقامت کنی بکن واگر خواهی تنها اقامت گو واذان مگو مترجم گوید همین ست مذهب علما رشافعی گفته ترک الاذان فی السفر
اخف منه فی الحضر زیرا که در شرع سفر را خاصیتے نهاده اند که تخفیف عبادات میکند چنانچه در اباحت قصر وافطار وسقوط
سنن تاثیر کرده **باب** یستحب للمنفرد فی الفلاة ان یؤذن من غیر تاکید مستحب است منفرد را در بیابان که اذان بگوید
ومؤکد نیست **مالک** باسناده عن ابی سعید الخدری انه قال اذا کنت فی غنمک او بادیتک فاذنت بالصلوة
فارفع صوتک بالنداء ابو سعید خدری گفت وقتیکه باشی تو در رمه گوسفندان خود یا در بادیه خود پس اذان بگو برائے نماز پس بلند
کن آواز خود را **مالک** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب انه کان یقول من صلی بارض فلاة صلی عن یمینه وعن
شماله ملک فان اذن واقام الصلوة صلی وراءه ملائکة امثال الجبال[۵۳] سعید بن المسیب میگفت هر که نماز گذارد در زمین صحرا نماز
گذارد جانب دست راست او یک فرشته وجانب دست چپ او یک فرشته پس اگر اذان گوید واقامت کند نماز گذارند
پس پشت او از فرشتگان جماعات بسیار مانند کوهها **باب** فی الاقامة للفائتة باب در بیان اقامت گفتن برائے نماز
فوت شده **مالک** عن زید بن اسلم فی قصة التعریس وامر رسول الله صلی الله علیه وسلم بلالا ان ینادی بالصلوة او یقیم
مالک عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب فی قصة التعریس ثم امر رسول الله صلی الله علیه وسلم بلالا فاقام الصلوة[۵۳] ترجمه بالا
گذشت ودر روایت زید بن اسلم شک وارد شده است که آنحضرت بلال را باذان فرمودند یا باقامت ودر روایت
سعید بن المسیب ذکر اقامت آمده است بغیر شک بالجمله اقامت مؤکد تر است واذان نیز در حق فائته بدعت نیست
والله اعلم مسئله ابو حنیفه رحمه الله قائل است بآنکه اذان واقامت هر دو برائے نماز قضا سنت است وهمین است
قول قدیم شافعی **باب** وجوب استقبال الکعبة فی الصلوة باب در بیان فرضیت رو آوردن بجانب کعبه در نماز

مسوّی | له قلت القبلة هي الجهة التي يشترط استقبالها في الصلوة فلما نزل فلنولينك قبلة ترضها كان استقبال الكعبة شرطا وفي الحديث دليل على ان حكم النسخ لا يلزم الانسان قبل بلوغ الخبر اليه وعلى ان من صلى الى جهة بالاجتهاد ثم بان له يقين الخطاء فانه لا يعيد وهو قول اكثر اهل العلم واحد قولي الشافعي ١٢

قال الله تعالى قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ شَطْرَهٗ هر آئینه می بینیم گشتن روی ترا در جانب آسمان یعنی متوقع نزول جبرئیل باستقبال قبله پس البته متوجه خواهیم ساخت ترا بقبله که رضامند شوی بآن پس متوجه کن روی خود را بجانب مسجد الحرام و هر جا که باشید ای مسلمانان متوجه سازید روی خود را بجانب مسجد حرام مترجم گوید قبله جهتی را گویند که در نماز روی بآن جهت باید کرد و اول آنکه حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم بمدینه مشرفه نزول فرمود توجه بجانب بیت المقدس مینمود و آرزو میکرد که کعبه قبله وی باشد پس خدای تعالی تمنای آنحضرت صلی الله علیه وسلم روا ساخت و آیت فرستاد که متوجه بجانب مسجد الحرام شود و مسلمانان هر جا که باشند در شهرها یا در بیابانها یا در دریاها باید که در نماز روی بمسجد الحرام کنند **مالك** عن عبد الله بن دينار عن عبد الله ابن عمر انه قال بينا الناس بقباء في صلوة الصبح اذ جاءهم ات فقال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قد انزل عليه الليلة قرآن وقد امر ان يستقبل الكعبة فاستقبلوها وكانت وجوههم الى الشام فاستداروا الى الكعبة عبد الله بن عمر گفت در آن وقت که مردمان در مسجد قبا بودند در نماز صبح ناگهان آمد بایشان آینده پس گفت هر آئینه رسول الله صلی الله علیه وسلم نازل شد بروی شب آیتی از قرآن و هر آئینه امر کرده شد آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که رو بکعبه کند پس شما رو بکعبه کنید و بود روی ایشان بجانب شام یعنی بیت المقدس پس باز گشتند بسوی کعبه در اثنای نماز **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب انه قال صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم بعد ان قدم المدينة ستة عشر شهرا نحو بيت المقدس ثم حولت القبلة قبل بدر بشهرين نماز گزارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد ازان که تشریف آورد بمدینه مشرفه شانزده ماه بجانب بیت المقدس بعد ازان تغییر داده شد قبله را پیش از غزوه بدر بدو ماه مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه خدای عز وجل معین گردانید قبله برای ما کعبه را معلوم است که مشاهده آن بجز حاضرین را میسر نیست و در صورت عدم مشاهده بجز دلائل قطعیه یا قرائن ظنیه پی نتوان برد و دلیل قطعی در هر حال میسر نیست پس بطریق اقتضا فهمیده شد که در حال غیم و اختفاء دلائل بقرائن ظنیه تمسک توان نمود و از قصه اهل قبا معلوم شد که تا وقتیکه بما خبر حکمی از احکام شرعیه نرسیده است ماخوذ نیستیم و نیز معلوم شد که اگر قبله بتحری مقرر کنیم و بعد ازان خطای آن تحری بیقین معلوم شد خواه در نماز خواه بعد ازان اعاده لازم نیست زیرا که حکم استقبال کعبه در شب نازل شده بود و اهل قبا بگمان آنکه حکم سابق باقیست در یک رکعت استقبال بیت المقدس کردند و من بعد خطای آن گمان بیقین ظاهر گردید پس توجه بکعبه کردند و بنا نمودند و استیناف نکردند والله اعلم

باب قبلة من غاب عن مكة جهتها

قبله کسی که دور است از مکه طرف قبله است **مالك** عن نافع عن عمر بن الخطاب قال ما بين المشرق

مسوّی | له قلت هذا بالنسبة الى اهل المدينة ثم قال الشافعي المطلوب بالاجتهاد عين الكعبة فان بان انه كان
متيقن خطأه فيمنة ويسرة والجهة واحدة فلا اعادة عليه قال ابو حنيفة المطلوب بالاجتهاد جهة الكعبة ١٢ له قلت وعليه اكثر اهل العلم ١٢

والمغرب قبلة اذا توجه قبل البيت ۵۱ عمر بن الخطاب گفت درمیان مشرق و مغرب قبله است چون روے آورده شود بطرف خانه کعبه یعنی به نسبت اهل مدینه اگر مغرب را بجانب دست راست گذاشته شود و مشرق را بجانب دست چپ و همین است معنی روآوردن بخانه کعبه استقبال کعبه بتحقیق شد اگرچه درینجا جهات بسیار پیدا میشود که توجه بآن ممکن است و قید اذا توجه قبل البیت احتراز است از آنکه پشت بجانب قبله کند و دست راست سوئے مشرق و دست چپ جانب مغرب گزارد والله اعلم

مسئله طلب معرفت قبله بچند وجه باشد ابصار و دلیل عقلی قطعی و اخبار مجازی که سلف بنا کرده اند و قول صدوق که ازین سه خبر دهد و اجتهاد بدلائل ظنیه و تقلید کسیکه باجتهاد قبله را شناخته باشد و تا سه وجه اول میسر باشد بغیر آن التفات نباید کرد و تا قول صدوق و اجتهاد میسر آید بتقلید نباید رفت و صحیح آنست که واجب نیست تجدید اجتهاد برائے هر نمازے الا نزدیکه عروض شبه که دلیل را برهم بیزند

مسئله اسهل طرق معرفت قبله که در سفر بکار آید آنست که در مساجدیکه مسلمانان نقادا بر قبله راست کرده باشند در وقت ظهر و وقت عصر که آفتاب بربع اخیر از فلک فرود و سایه را امتحان کنند که از قبله بکدام جانب مے افتد و آنرا یاد گیرند و در صحرا در ظهور آفتاب بایستند و جائیکه سایه مے افتد معین نمایند و بهمان جانب از سایه که یاد گرفته بودند استقبال کنند و در وقت فجر و مغرب و عشا فجر صادق و طلوع و غروب آفتاب و شفق احمر را ملاحظه نمایند که از قبله کدام جانب است و همان نسبت را در صحرا بکار برند و حکم آن مساجد تا وقتے بپایان برد که مسافت بعیده نشده است و چون ده منزل دوازده منزل از آن مساجد دور رفته اند مساجد شهر دیگر را امتحان باید کرد

باب تسقط فرضية القبلة عن الخائف وعن المسافر المتنفل على الدابة ساقط میشود فرضیت استقبال قبله از شخصیکه ترسنده باشد از عدو یا غیر او و از مسافریکه نماز نفل میگزارد بر دابه **مالک** باسناده ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي على راحلته في السفر حيث ما توجهت به آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز میگزارد بر شتر سواری خود در سفر بهر طرفیکه متوجه میگردانید آن شتر آنحضرت صلعم را **مالک** باسناده عن ابن عمر قال فان كان خوف هو اشد من ذلك صلوا رجالا قياما على اقدامهم او ركبانا مستقبلي القبلة او غير مستقبليها ۵۳ ابن عمر گفت پس اگر خوف زیاده تر ازین باشد گزارند پیاده روند و ایستاده بر پاے خود یا سوار روبقبله شده یا غیر روبقبله شده

باب فضل الصلوة في المسجد الحرام ومسجد النبي صلى الله عليه وسلم باب در بیان فضیلت و مزیت ثواب نماز در مسجد کعبه و مسجد آنحضرت صلعم **مالک** عن زید بن رباح و عبید الله بن ابی عبد الله عن ابی عبد الله الاغر عن ابی هریرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال صلوة في مسجدي هذا خير من الف صلوة فيما سواه الا المسجد الحرام رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود یک نماز در مسجد من بهتر از هزار نماز است در جائیکه سوائے آن باشد الا مسجد حرام یعنی بهتر است از غیر مسجد حرام و مسجد حرام یا بهتر است از وے یا مساوی ست باوے **مالک** عن خبیب بن عبد الرحمن عن حفص بن عاصم عن ابی هریرة او عن ابی سعید الخدری ان رسول الله

مسوّى | ۵۱ قلت قيل معنى هذا الحديث ان الصلوٰة فى ذلك الموضع والذكر فيه يؤدى الى روضة من رياض الجنة ومن لزم العبادة عند المنبر يسقى من الحوض وقيل معناه ان ما بين منبره وبيته حذاء روضة من رياض الجنة ۱۲ ۵۲ قلت مدلول هذا الحديث ان يكون شد الرحال الى غيرها لمعنى القربة وتخصيص المكان منهيا عنه ولعل الحكمة فيه سد الفصل عما كان اهل الجاهلية يفعلونه من اختراع مواضع يعظمونها برأيهم ولم ار للعلماء تصريحا بهذا والله اعلم

صلى الله عليه وسلم قال ما بين بيتى ومنبرى روضة من رياض الجنة ومنبرى على حوضى رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود مسافتيكه ميان خانه من و منبر من است مرغزاريست از مرغزارهاى بهشت و منبر من ايستاده است بر لب حوض من

مالك عن عبد الله بن ابى بكر عن عباد بن تميم عن عبد الله بن زيد المازنى ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ما بين بيتى ومنبرى روضة من رياض الجنة ۵۱ فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم مسافتيكه ميان خانه من و ميان منبر من است مرغزاريست از مرغزارهاى بهشت مترجم گويد رضى الله عنه وارضاه كه باين سياق احاديث ديگر نيز آمده است الجنة تحت ظلال السيوف عائد المريض على مخارف الجنة و مراد از آن سياق آنست كه هركه التزام كند عبادت درين مقام برسد به بهشت و برسد بحوض كوثر و نظير آن از كتاب الله انما ياكلون فى بطونهم نارا

باب لا تشد الرحال الا الى ثلثة مساجد بسته نشود پالانها بر پشت شتران يعنى سفر كرده نشود مگر بسوى سه مسجد

مالك عن يزيد بن عبد الله بن الهاد عن محمد بن ابراهيم بن الحارث التيمى عن ابى سلمة بن عبد الرحمن عن ابى هريرة قال لقيت بصرة بن ابى بصرة الغفارى فقال من اين اقبلت فقلت من الطور فقال لو ادركتك قبل ان تخرج اليه ما خرجت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لا تعمل المطى الا الى ثلثة مساجد الى المسجد الحرام والى مسجدى هذا والى مسجد ايلياء او بيت المقدس يشك ۵۲ گفت ابوهريره ملاقات كردم با بصره بن ابى بصره غفارى پس گفت مرا از كجا آمدى گفتم از طور گفت اگر ميافتم ترا پيش از آنكه برآئى بسوى آن بيرون نمى آمدى بسوى آن يعنى ترا نمى‌گذاشتم كه بيرون مى آمدى شنيدم از آنحضرت صلى الله عليه وسلم كه ميفرمود پالان بكار برده نشود سوار بيهارا يعنى سفر كرده نشود مگر بسوى سه مسجد بسوى مسجد حرام يعنى مسجد مكه كه كعبه در آن واقع است و بسوى مسجد من كه اينست و بسوى مسجد شهر ايليا يا گفت بيت المقدس و هردو يكيست لغوى گفته است تخصيص اين مساجد براى آنست كه اين مساجد انبيا است عليهم الصلوات والتسليمات و ما را امر كرده اند باقتدا بايشان پس اگر كسى نذر كند كه نماز گذارد در مسجدى از اين مساجد سه گانه لازم ميشود كه برود آن مسجد و نماز گذارد آنجا پس اگر گذارد در غير اين مساجد خارج نميشود از عهده نذر خود و اگر نذر كند كه نماز گذارد در مسجدى سواى اين مساجد سه گانه متعين نميشود آن مسجد پس بروى واجب است كه نماز گذارد هر جا كه خواهد مترجم گويد رضى الله عنه وارضاه تحقيق درينجا آنست كه در جاهليت سفر ميكردند بمواضع متبركه بزعم خويش پس آنحضرت صلعم سد باب تحريف فرمود و سفر را براى مواضع متبركه غير مساجد بقصد خصوصيت تبرك بآن مواضع منع فرمود تا امر جاهليت رواج نگيرد آيا نمى بينى كه بصره غفارى نهى را شامل طور داشت و ابوهريره را از طور منع كرد والله اعلم

باب فضل القعود فى المسجد لانتظار الصلوٰة والمشى اليه بيان فضيلت نشستن در مسجد بجهت انتظار نماز و راه رفتن

مسوّی | له قلت علیه اهل العلم وفی الهدایة انه من دخل مسجدا قد اُذّن فیه یکره له ان یخرج حتی یصلی الا اذا کان ینتظم به امر جماعة ۱۲

بسوے آن مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الملائکة تصلی علی
احدکم مادام فی مصلاه الذی یصلی فیه ما لم یحدث اللهم اغفر له اللهم ارحمه قال یحیی قال مالک لا اری قوله ما لم یحدث الا الاحداث
الذی ینقض الوضوء رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئینه فرشتگان درود میفرستند بر یکے از شما تا وقتیکه در جای نماز گذاردن
خود است آنجائیکه نماز گذارده است در آنجا تا وقتیکه محدث نشده ست میگویند بار خدایا بیامرز او را بار خدایا رحم کن بروے
گفت مالک نمی بینم یعنی قول او ما لم یحدث مگر حدثے که می شکند وضو را مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان
رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا یزال احدکم فی صلوة ما کانت الصلوة تحبسه لا یمنعه ان ینقلب الی اهله
الا الصلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود همیشه هست یکے از شما در نماز تا وقتیکه نماز نهد کرده است او را منع نمیکند او را
از آنکه باز گردد بسوے اهل خود مگر نماز مالک عن العلاء بن عبد الرحمن بن یعقوب عن ابیه عن ابی هریرة ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال الا اخبرکم بما یمحو الله به الخطایا ویرفع به الدرجات اسباغ الوضوء عند المکاره وکثرة الخطا الی
المساجد وانتظار الصلوة بعد الصلوة فذلکم الرباط فذلکم الرباط فذلکم الرباط رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمود آیا خبر ندهم شما را بعملے که محو کند خدا تعالی بسبب آن عمل گناهان را و بلند کند بسبب آن عمل درجات را تمام کردن وضو
نزدیک مشقتها یعنی بسبب سردی و بسیار گام زدن بسوے مسجدها و انتظار نماز بعد یک نماز پس اینست رباط پس اینست رباط پس اینست
رباط یعنی آنچه امر واقع شده است در آیت یا ایها الذین امنوا اصبروا وصابروا ورابطوا واتقوا الله لعلکم تفلحون و رباط در اصل
مهیا داشتن اسپ برائے جهاد است و مراد اینجا آنست که حبس کردن نفس با انتظار نماز نوعیست از جهاد باب لا یخرج
الانسان من المسجد بعد النداء الا ان یرید الرجوع بیرون نیاید هیچکس از مسجد بعد از اذان مگر وقتیکه اراده داشته باشد
باز آمدن مالک انه بلغه ان سعید بن المسیب قال یقال لا یخرج احد من المسجد بعد النداء الا احد یرید الرجوع
الیه الا منافق سعید بن المسیب گفت که گفته میشود بیرون نه بر آید کسے از مسجد بعد اذان مگر منافق مگر کسیکه خواسته باشد
باز رجوع کردن یعنی برائے تهیه وضو و استنجا بر آید میخواهد که رجوع کند بمسجد باب استحباب ان یصلی رکعتین عند
دخول المسجد باب در استحباب آنکه دو رکعت نماز گذارد وقتیکه داخل شود در مسجد مالک عن عامر بن عبد الله
بن الزبیر عن عمرو بن سلیم الزرقی عن ابی قتادة الانصاری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا دخل
احدکم المسجد فلیرکع رکعتین قبل ان یجلس رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون داخل شود یکے از شما مسجد
باید که بگذارد دو رکعت پیش از آنکه بنشیند مالک عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن ابی سلمة بن عبد الرحمن انه
قال له الم ار صاحبک اذا دخل المسجد یجلس قبل ان یرکع قال ابو النضر یعنی بذلک عمر بن عبید الله و
یعیب ذلک علیه ان یجلس اذا دخل المسجد قبل ان یرکع قال یحیی قال مالک و ذلک حسن ولیس بواجب ابو سلمه گفت بابی النضر

 (بقیہ ص۸۹) ۵۲ قلت علیه اهل العلم وهو عندهم علی الاستحباب ۱۲ له قلت وعلیه اهل العلم ۱۲ - ۱۲

آیا ندیدم صاحب ترا وقتیکه داخل میشود مسجد مے نشیند پیش از آنکه نماز گذارد و گفت ابو النضر مراد میداشت باین اشاره
عمر بن عبید الله را و عیب میکرد این را بر وے که مے نشیند وقتیکه داخل میشود مسجد پیش از آنکه نماز گذارد و گفت مالک واین
مستحب است و واجب نیست والله اعلم **باب کراهیة البیع والشراء واللغط والشعر وما فی معناه فی المسجد** باب در مکروه
بودن خرید و فروخت و کلام بیفائده و شعر خواندن و آنچه در حکم آنست در مسجد **مالک** انه بلغه ان عطاء بن یسار کان
اذا مر علیه بعض من یبیع فی المسجد دعاه فسأله ما معك وما ترید فان اخبره انه یرید ان یبیعه قال
علیك بسوق الدنیا فانما هذا سوق الآخرة عطاء بن یسار بود باین صفت که چون میگذشت بر وے بعض
آنانکه بیع میکنند در مسجد میطلبید او را پس سوال میکرد از چیزیکه با ویست و از چیزیکه میخواهد پس اگر خبر میداد او را که وے
میخواهد این چیز را بفروشد عطا میگفت لازم گیر بازار دنیا را پس جز این نیست که این مسجد بازار آخرت ست **مالک** انه
بلغه ان عمر بن الخطاب بنی رحبة فی ناحیة المسجد تسمی البطیحاء وقال من کان یرید ان یلغط او ینشد شعرا او
یرفع صوته فلیخرج الی هذه الرحبة له النشد رفع الصوت الانشاد رفع الصوت بالشعر عمر بن الخطاب بنا کرد جائے فراخ بی سقف
در گوشه مسجد نامیده میشد او را بطیحا گفت هر که خواسته باشد که کلام لاطائل گوید یا بآواز بلند خواند شعر را یا بلند کند آواز خود را باید که
برآید بسوئے این رحبه **باب کراهیة البزاق فی المسجد ونحو القبلة** باب در مکروه بودن آب دهن انداختن در مسجد و
بجانب قبله **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
رای فی جدار القبلة بصاقا او مخاطا او نخامة فحکه رسول الله صلی الله علیه وسلم رسول الله صلی الله علیه وسلم
دید در دیوار مسجد که بجانب قبله بود آب دهن را یا آب بینی را یا بلغمی را که از سینه برآمده بود پس حک کرد آنرا **باب کراهیة
دخول المسجد لمن اکل الثوم** باب در کراهت داخل شدن مسجد کسے را که سیر خورده است **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن
المسیب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من اکل من هذه الشجرة فلا یقرب مساجدنا یؤذینا بریح الثوم
رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که بخورد ازین درخت پس باید که نزدیک نشود بمساجد ما ایذا خواهد داد ما را ببوے سیر
بغوی گفته است که جمعے اکل ثوم را از اعذار ترک جماعت گفته اند بحقیقت این عذر روا داشتن نیست بلکه زجر است
او را که از آنکه تناول کند ثوم را در وقتیکه بمسجد بیاید رخصت **باب جواز النوم فی المسجد ما لم یؤذ المصلی وجواز الاستلقاء
ووضع احدی رجلیه علی الاخری ما لم یخش انکشاف العورة** باب در بیان جائز بودن خواب در مسجد وقتیکه ایذا ندهد نماز
کنندگان را و رخصت دراز کشیدن در حالیکه نهاده باشد یکپائے را بر پائے دیگر وقتیکه نترسد از ظاهر شدن عورت
مالک عن ابن شهاب عن عباد بن تمیم عن عمه انه رای رسول الله صلی الله علیه وسلم مستلقیا فی المسجد واضعا احدی
رجلیه علی الاخری عم عباد دید آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که دراز کشیده بود بر پشت خود در مسجد نهاده یکے از دو پائے خود

مسوّی | له قلت في الهداية يكره لهن أي للشواب حضور الجماعات ولا بأس للعجوز أن تخرج في الفجر والمغرب والعشاء وقالا يخرجن في الصلوات كلها

بر پائے دیگر **مالك** عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب أن عمر بن الخطاب وعثمان بن عفان كانا يفعلان ذلك عمر بن خطاب وعثمان بن عفان میکردند این کار را یعنی استلقا در مسجد باین صفت که میگذاشتند یکپائے را بر پائے دیگر مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه ازینجا معلوم شد که استلقا ونوم در مسجد درست است واز احادیث دیگر معلوم شد که مشغول کردن مصلیان درست نیست ودر حدیثے دیگر آمده که آنحضرت صلی الله علیه وسلم نهی کرد از برداشتن یکپائے بر پائے دیگر وعلما در وجه تطبیق گفته اند که عرب ازار غیر سابغ میپوشیدند پس در برداشتن یکپائے بر پائے دیگر خوف انکشاف عورت باشد ولهذا منع کرده شد پس اگر خوف انکشاف عورت نباشد بآنکه ازار وسیع باشد یا سراویل پوشیده باشد هیچ باکے نیست والله اعلم **باب**

لا تمنع النساء من المساجد إذا لم يكن خوف فتنة منع کرده نشود زنان را از دخول در مساجد وقتیکه نباشد بیم فتنه **مالك** أنه بلغه عن عبد الله بن عمر أنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تمنعوا إماء الله مساجد الله رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود منع مکنید کنیزکان خدا را یعنی مسلمات را از مساجد خدا **مالك** عن يحيى بن سعيد عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم أنها قالت لو أدرك رسول الله صلى الله عليه وسلم ما أحدث النساء لمنعهن المسجد كما منعت نساء بني إسرائيل قال يحيى بن سعيد فقلت لعمرة أومنع نساء بني إسرائيل المسجد قالت نعم حضرت عائشه رضی الله عنها فرمود اگر دریافتے آنحضرت صلی الله علیه وسلم خصلتے را که پیدا کرده اند آنرا زنان یعنی بیباکی وبے احتیاطی را البته منع میفرمودند ایشانرا از دخول در مسجد چنانکه منع کرده شد زنان بنی اسرائیل را گفت یحیی گفتم عمره را آیا منع کرده شده بودند زنان بنی اسرائیل از دخول در مسجد گفت آرے **مالك** عن يحيى بن سعيد عن عاتكة بنت زيد بن عمرو بن نفيل امرأة عمر بن الخطاب أنها كانت تستأذن عمر بن الخطاب إلى المسجد فيسكت فتقول والله لأخرجن إلا أن تمنعني فلا يمنعها[1] عاتکه زن عمر بن الخطاب طلب اذن میکرد از عمر بن الخطاب تا برآید بسوئے مسجد پس خاموش میشد پس می گفت عاتکه قسم بخدا که خواهم برآید مگر وقتیکه تو منع میکنی پس منع نمیکرد حضرت عمر اورا مترجم گوید علما مکروه داشته اند زنان جوان را که در مساجد حاضر شوند وتمسک ایشان حدیث حضرت عائشه است ورخصت داده اند که عجوز در فجر ومغرب وعشا برآید وبعضے در جمیع صلوات رخصت داده اند والله اعلم **باب**

التي تريد المسجد لا تمس طيبا باب دربیان آنکه زنیکه اراده دخول مسجد کند لازم است برو که استعمال خوشبوئے نماید **مالك** أنه بلغه عن بسر بن سعيد أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال إذا شهدت إحداكن صلاة العشاء فلا تمسن طيبا فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه اراده کند یکے از شما اے مسلمات که حاضر شود نماز عشا را پس باید که استعمال نکند خوشبو را

باب استحباب اتخاذ مساجد البيت باب دربیان استحباب ساختن مسجدها در خانه **مالك** عن ابن شهاب عن محمود بن لبيد الأنصاري أن عتبان بن مالك كان يؤم قومه وهو أعمى وأنه قال لرسول الله صلى الله عليه وسلم إنها تكون الظلمة

مسوّی ۵۱ قلت کذا قال یحیی بن یحیی محمود بن لبید وهو وهم وانما هو محمود بن الربیع ۱۲

۵۲ قلت العطن مبرک الابل حول الماء مربض الغنم محل جلوسها ۱۲ — ◆

والمطر والسیل وانا رجل ضریر البصر فصل یا رسول الله فی بیتی مکانا اتخذه مصلی قال فجاءه رسول الله صلی الله علیه وسلم

فقال این تحب ان اصلی فاشار الی مکان من البیت فصلی فیه رسول الله صلی الله علیه وسلم عتبان بن مالک امامت میکرد قوم خود را ونابینا شده بود هر آئینه او بجناب رسالتمآب صلی الله علیه وسلم عرض نمود که هر آئینه قصه اینست که میباشد تاریکی شب وباران وسیل ومن مردے ام که ناقص است بصر من پس نماز گذار یا رسول الله در خانه من بجائے تا بگیرم آن مکان را جائے نماز گفت عتبان پس تشریف آورد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود کجا دوست میداری که نماز گذارم پس اشاره کرد عتبان برائے آنحضرت صلی الله علیه وسلم بمکانے از خانه پس نماز گذارد درو ے آنحضرت صلی الله علیه وسلم مترجم گوید مسجد البیت دیگر است ومسجد الدار دیگر وهر یکے مسجد نیست یعنی وقف نیست لکن مسجد البیت را حکم مسجد نیست در فضیلت جماعت وحرمت جماع ومسجد الدار را حکم مسجد است در فضیلت جماعت وظاهر آنست که در جماع نیز لکن مسجد نیست یحیی بن یحیی درین حدیث وهم کرده بجائے محمود بن الربیع الانصاری محمود بن لبید گفت والله اعلم مالک عن هشام بن عروة

عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اجعلوا من صلوتکم فی بیوتکم ۵۱ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود بکنید بعض نماز خود را در خانهائے خود یعنی نوافل باب کراهیة الصلوة فی اعطان الابل وجوازها فی مرابض الغنم باب در بیان کراهت نماز در نشستگاه شتران وجائز بودن آن در نشستگاه گوسفندان مالک عن هشام بن عروة

عن ابیه عن رجل من المهاجرین لم یر به باسا انه سأل عبد الله بن عمرو بن العاص اصلی فی عطن الابل فقال عبد الله لا ولکن صل فی مراح الغنم ۵۲ مردے سوال کرد عبد الله بن عمرو بن العاص را آیا نماز گذارم در نشستنگاه شتران نزدیک حوض گفت عبد الله نه یعنی جائز نیست ولکن نماز گذار در جائے شب ماندن گوسفندان مترجم گوید مذهب جمهور فقها آنست که نماز در نشستنگاه شتران مکروه است واعاده لازم نیست وجمعے قائل شدند بلزوم اعاده ودر حدیث صحیح نهی وارد شده است از نماز گذاردن در مقبره وحمام ومزبله ومذبح حیوانات ودرمیان شارع عام وبر پشت کعبه وغیر ازین هفت موضع تمام زمین محل نماز است بخصوصیت موضع کراهتے حادث نمیشود آرے طهارت مکان شرط است وخصوصیت آن نیز موجب کراهت ونیز جائز است نماز در بتخانهائے کفار اگر صورتے در انجا نباشد وحضرت علی مکروه داشتند نماز را در خسف بابل وازینجا معلوم شد که در مواضع ملعونه داخل شدن وتقرب بعبادات کردن خوب نیست الله اعلم باب کراهیة اتخاذ القبر مسجدا باب در بیان کراهیت مسجد ساختن بموضع قبور یعنی در گورستانها نماز کردن مکروه است مالک عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اللهم لا تجعل قبری وثنا یعبد

اشتد غضب الله علی قوم اتخذوا قبور انبیائهم مساجد گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بار خدایا مگردان قبر مرا بتی که

۵۱ قلت الزينة ما واري عورتك ولو عباءة قاله مجاهد في السجل الصلوة الرداء نوع من الثياب واحدها عباءة ۱۲

عبادت کرده شود بسیار شد غضب خدا تعالی بر قومیکه قبور انبیا خود را مساجد گرفتند **باب** وجوب ستر العورة في الصلوة
باب در فرضیت پوشیدن عورة در نماز قال الله تعالى يا بني آدم خذوا زينتكم عند كل مسجد[۵۱] اے فرزندان آدم بگیرید
لباس خود را نزدیک هر نماز سے مسجد مصدر میمی است بمعنی سجود و بسجود تعبیر میکنند نماز را و ازینجا معلوم میشود که لباس شرط
صحت نماز است و حدیث جابر دلالت میکند بر انچه اقل لباس که مرد را در آن نماز باید گذارد ازار است و معنی ازار
آنست که ساتر بدن باشد از ناف تا زانو و حدیث ام سلمه دلالت میکند بر آنکه اقل لباسے که زن حره را میباید که در آن
نماز گذارد خمار و کرته سابغ است و معنی خمار و کرته سابغ آنست که ساتر جمیع بدن باشد از موئے سر و ساعدین و
عضدین و خدین و بطن و ظهر و عانه و سرین و فخذین و ساقین و کعبین و اوائل ظهور قدمین الا الکفین و وجه و اصابع
رجلین و آنچه بآن نزدیک است والله اعلم **مسئله** حد ساتر لباسے ست که مانع ادراک لون بشره گردد زیراکه در ستر
هر جامه که باشد از قطن و صوف و کتان و غیر آن کفایت میکند و در حدیث فرموده لعن الله الكاسيات العاريات پس کسوتیکه
مانع دیدن لون بشره نمیشود مانند جامه رقیق مهلهل النسج یعنی جامه که درمیان خیوط او فصل باشد جایز نیست پس بجهد
مذکور استقبال کرده شد و در طین و بار که در تردد است زیراکه آنرا لباس نمیتوان گفت **باب** الصلوة في الثوب الواحد
باب در جواز نماز گذاردن در یک جامه **مالك** عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب عن ابي هريرة ان سائلا سأل رسول
الله صلى الله عليه وسلم عن الصلوة في ثوب واحد فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم او لكلكم ثوبان سائلے سوال نمود از
آنحضرت صلی الله علیه وسلم از نماز در یک جامه پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا بدست هر کسے از شما دو جامه است
یعنی هر کسے را دو جامه ممکن نیست پس اگر نماز در دو جامه لازم باشد حرج خواهد بود **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه عن
عمر بن ابي سلمة انه رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي في ثوب واحد مشتملا به في بيت ام سلمة واضعا طرفيه على عاتقيه
عمر بن ابی سلمة دید رسول الله صلی الله علیه وسلم که نماز میگذارد در یکجامه اشتمال کرده آنرا در خانه ام سلمة نهاده
هر دو طرف آن ثوب را بر دو منکب خود اشتمال اینجا آنست که یکجانب چادر را از زیر بغل راست برآورده بر منکب چپ
اندازد و جانب دیگر را از بغل چپ برآورده بر منکب راست اندازد **مالك** عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب انه قال سئل
ابو هريرة هل يصلي الرجل في ثوب واحد فقال نعم فقيل له هل تفعل انت ذلك فقال نعم اني لاصلي في ثوب
واحد وان ثيابي لعلى المشجب سوال کرده شد ابو هریره را آیا نماز گذارد مرد در یک جامه گفت آرے پس گفته شد
او را آیا تو میکنی این طور گفت آرے هر آینه من نماز میگذارم در یکجامه و هر آئینه جامهائے من نهاده میباشد بر سه پایه
مالك انه بلغه ان جابر بن عبد الله كان يصلي في الثوب الواحد جابر نماز میگذارد در یکجامه **مالك** عن ربيعة بن ابي
عبد الرحمن ان محمد بن عمرو بن حزم كان يصلي في القميص الواحد[۵۲] محمد بن عمرو بن حزم نماز میگذارد در یک پیرهن **باب** کیفیت یصلي

مسوّی (بقیہ ص ۹۳) ۵۰ قلت الشمیج انجاد تضم روسہا ویوضع علیہا الثیاب ۱۲ ۵۱ قلت ای ادخلہا لا التحاف
الاشتمال بہ مخالفا بین طرفیہ علی عاتقیہ ۱۲ ۵۲ قلت وعلی ہذا اہل العلم علی ان للحرۃ ان تغطی جمیع بدنہا فی الصلوٰۃ الا الوجہ
والکفین وقیل ان کان ظہر قدمیہا مکشوفا فصلوتہا جائزۃ قال فی الہدایۃ ہو الاصح قال الشافعی اذا انکشف شیٔ مما سوی الوجہ والیدین
فعلیہا الاعادۃ وقال ابو حنیفۃ اذا انکشف منہا اقل من ربع العضو لا اعادۃ علیہا ۱۲ ۔ + باقی حاشیہ برصفحہ ۹۵)

فی الثوب الواحد چگونہ نماز گذارد در یک جامہ **مالک** انہ بلغہ عن جابر بن عبد اللہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من
لم یجد ثوبین فلیصل فی ثوب واحد ملتحفا بہ فان کان الثوب قصیرا فلیتزر بہ ۵۳ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ہر کہ نیابد دو جامہ
پس باید کہ نماز گذارد در یک جامہ مشتمل شدہ بآن یعنی جانبے را از زیر بغل راست برآوردہ بر کتف چپ انداز د و جانبے را از زیر
بغل چپ برآوردہ بر کتف راست انداز د و این احتراز ست از اشتمال صماء کہ جامہ را در گلو گرہ زند و دو دست در میان جامہ
باشد پس اگر چادر بر دارد کشف عورت لازم آید و اگر نہ بر دارد دو دست در میان او بستہ
باشد پس اگر جامہ کوتاہ باشد پس ازار بندد آنرا باب اقل ما یجوز للمرأۃ ان تصلی فیہ اقل ثیابیکہ جائز است زن را
نماز گذاردن دران **مالک** عن محمد بن زید بن قنفذ عن امہ انہا سالت ام سلمۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم ماذا تصلی
فیہ المرأۃ من الثیاب فقالت تصلی فی الخمار والدرع السابغ اذا غیب ظہور قدمیہا مادر محمد بن زید سوال کرد
ام سلمہ را چہ چیز است آنچہ نماز گذارد در وے زن از قسم جامہا پس گفت نماز گذارد در دامنی و کرتہ کامل وقتیکہ بپوشد
پشت قدمہائے خود را **مالک** انہ بلغہ ان عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم کانت تصلی فی الدرع والخمار حضرت
عائشہ نماز میگذارد در کرتہ و دامنی **مالک** عن الثقۃ عندہ عن بکیر بن عبد اللہ بن الاشج عن بسر بن سعید عن عبید اللہ الخولانی
وکان فی حجر میمونۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان میمونۃ کانت تصلی فی الدرع والخمار لیس علیہا ازار حضرت میمونہ
نماز میگذارد در کرتہ و دامنی نبود بروے ازار **مالک** عن ہشام بن عروۃ عن ابیہ ان امرأۃ استفتتہ فقالت ان المنطق
یشق علی افاصلی فی درع وخمار فقال نعم اذا کان الدرع سابغا ۵۴ زنے سوال کرد از عروہ پس گفت ہر آئینہ کمر بند
دشوار میشود بر من پس آیا نماز گذارم در کرتہ و دامنی پس گفت عروہ آرے وقتیکہ باشد کرتہ دراز یعنی از کعب پایان تر
واللہ اعلم مسئلہ از آیت ولا یبدین زینتہن الا ما ظہر منہا مفہوم شد کہ تستر باطن ضروری ست نہ ماظہر یعنی ماظہر فی العادت
است پس مراد از آن وجہ و کفین باشند زیرا کہ ستر آن عادت نیست بخلاف غیر آن و تنقیح خمار و درع سابغ و ساتر غیر وجہ و کفین است
و ہمین است مذہب علما کہ زن آزاد را واجب باشد پوشیدن تمام بدن غیر وجہ و کفین و بعضے گفتہ اند کہ اگر پشت پاہم مکشوف باشد
جائز است نماز در ہدایہ گفتہ است کہ ہو الاصح و اگر چیزے سوائے وجہ و کفین مکشوف باشد اعادہ لازم است نزدیک شافعی و
ابو حنیفہ گفتہ است کہ اگر کمتر از ربع عضو مکشوف باشد عفو است و اعادہ لازم نیست واللہ اعلم باب کراہیۃ ان یصلی متلثما
دنانۃ باب در کراہت آنکہ نماز گذارد و پوشیدہ دہان خود را **مالک** عن عبد الرحمن بن المجبر انہ کان یری سالم بن عبد اللہ
اذا رای الانسان یغطی فاہ وہو یصلی جبذ الثوب عن فیہ جبذا شدیدا حتی ینزعہ عن فیہ ۵۵ عبد الرحمن دید سالم

مسوی (بقیہ صفحہ ٩٤) ٣٥ قلت قال الخطابی کان من عادة العرب التلثم بالعمائم علی الافواه فنهوا عن ذلک فی الصلوة ۱۲ له قلت الخمیصة ثوب من خز او صوف معلم انبجانیة بکسر الباء وفتحها کساء غلیظ لا علم له منسوب الی منبج مدینة وهی کسوة البادیة ۱۲ ٥ قلت وعلیه اهل العلم ۱۲

بن عبد اللہ را وقتیکہ میدید آدمی را پوشیدہ دہان خود را حال آنکہ نماز میگذارد میکشید جامہ را از دہن او کشیدن سخت بقوت تا آنکہ دور میکرد جامہ را از دہان او خطابی گفتہ است کہ عادت عرب آن بود کہ در سفر پارہ از دستار خود بر دہان مے پیچیدند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ازین ہیئت در نماز منع فرمود واللہ اعلم **باب** کراہیة الصلوة فی ثوب یشغل المصلی بحسنه باب در کراہت نماز گذاردن در جامہ کہ مشغول کند نماز گذارندہ را بحسن خود **مالک** عن علقمة بن ابی علقمة از عائشة زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم قالت اهدی ابو جهم بن حذیفة لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خمیصة شامیة لها علم فشهد فیها الصلوة فلما انصرف قال ردی هذه الخمیصة الی ابی جهم فانی نظرت الی علمها فی الصلوة فکاد یفتننی حضرت عائشہ گفت رضی اللہ عنہا کہ ہدیہ فرستاد ابو جہم بن حذیفہ برای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خمیصہ شامیہ کہ او را علم بود خمیصہ چادریست از خز یا صوف کہ بر اطراف او علم باشد یعنی کنارے یافتہ باشند پس حاضر شد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در ان خمیصہ بنماز پس وقتیکہ بازگشت بعد فراغ از نماز فرمود حضرت عائشہ را کہ رد کن این خمیصہ را بسوے ابو جہم پس ہر آئینہ من نظر کردم جانب علم او در نماز پس نزدیک بود از آنکہ مشغول گرداند مرا **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لبس خمیصة شامیة لها علم ثم اعطاها ابا جهم واخذ من ابی جهم انبجانیة له فقال یا رسول اللہ ولم قال انی نظرت الی علمها فی الصلوة رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پوشید خمیصہ شامیہ کہ او را علم بود بعد از آن داد آن خمیصہ را بابی جہم و گرفت عوض آن از ابی جہم انبجانیہ را از ان او پس گفت ابو جہم یا رسول اللہ چرا رد کردی خمیصہ و اختیار فرمودی انبجانیہ را گفت ہر آئینہ من نظر کردم بسوے علم این خمیصہ در نماز انبجانیہ جامہ ایست سادہ منسوب بانبجان یا منبج نام شہریست مترجم گوید ازین حدیث معلوم شد کہ نماز گذاردن در جامہ ہائے منقش و در مکانے کہ ظن اشتغال بان و غفلت از ارکان نماز غالب باشد مکروہ است و در حدیث شیخین واقع شدہ کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نماز گذارند در جامہ ابریشمی و بعد از نماز آنرا نزع کردند و فرمودند لا ینبغی هذا للمتقین واللہ اعلم **باب** استحباب اتخاذ السترة للمصلی فی الصحراء ونحوها من غیر وجوب باب در استحباب سترہ گرفتن کسیکہ نماز میکند در صحرا و مانند آن یعنی در جائیکہ گذر مردمان میباشد **مالک** انه بلغه ان عبد اللہ بن عمر کان یستتر براحلته اذا صلی عبد اللہ بن عمر سترہ میکرد شتر سواری خود را وقتیکہ نماز میگذارد **مالک** عن هشام بن عروة ان اباه کان یصلی فی الصحراء الی غیر سترة ٩٣ عروہ نماز میگذارد در صحرا بسوے غیر سترہ مترجم گوید در احادیث امر کردہ اند باقامت سترہ در نماز چون در صحرا یا در گذرگاہ مردم نماز خواندہ شود و این امر بنا بر استحباب است زیرا کہ عروة بن الزبیر بغیر سترہ در صحرا نماز گذارد و نیز از احادیث معلوم شدہ کہ مستحب است نزدیک بودن از سترہ بوجہیکہ درمیان مصلی و سترہ قدر سجود باشد تا بر مردم تنگی نشود و نیز معلوم شد کہ سترہ کم از مؤخرہ رحل کفایت نمیکند و علماء تقدیر

مسوّی | ۱ قلت قال البغوی اتفق اهل العلم علی کراهة المرور بین یدی المصلی فمن فعل فللمصلی دفعه ولا یزید
فی اول الامر علی الدفع فان ابی وعالج عنّف فهو المراد من المقاتلة فان لم یکن بین یدیه سترة فلیس له دفع المار ۱۲ -

۲ قلت قال البغوی اتفق اهل العلم علی کراهیة المرور بین یدی المصلی فمن فعل فللمصلی دفعه فلا یزید فی اول الامر
علی الدفع فان ابی وعالج عنّف وهو المراد من المقاتلة فان لم یکن بین یدیه سترة فلیس له دفع المار ۱۲ -

کرده اند موخره رحل را بآنکه درطول بمقدار یکدست باشد و درعرض بمقدار یک انگشت زیراکه انچه کم ازین ست از دور ظاهر
نمیشود و محصل غرض نمیباشد و ظاهر آنست که خط کشیدن یا عصا و شمشیر را درطول انداختن کفایت نمیکند زیراکه صحابه با وجود
تیسر این معانی قدر موخرة الرحل را التفتیش مینمودند و این دلیل صریح است برآنکه غیر وے کفایت نمیکند والله اعلم

باب النهی عن المرور بین یدی المصلی والامر بدفع المار باب در منع از گذشتن پیش روئے نماز گذارنده و امر بدفع کردن
گذرنده دراثنائے نماز **مالك** عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن بسر بن سعید ان زید بن خالد الجهنی ارسله الی ابی جهیم
یسأله ماذا سمع من رسول الله صلی الله علیه وسلم فی المار بین یدی المصلی فقال ابو جهیم قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
لو یعلم المار بین یدی المصلی ماذا علیه لکان ان یقف اربعین خیرا له من ان یمر بین یدیه قال ابو النضر لا ادری قال اربعین
یوما او شهرا او سنة - زید بن خالد جهنی فرستاد بسر بن سعید را بسوئے ابی جهیم سوال میکرد از وے چه چیز شنیده
است از آنحضرت صلی الله علیه وسلم درحق گذرنده از پیش روئے نماز گذارنده پس گفت ابو جهیم که فرمود رسول علیه السلام
اگر بداند گذرنده پیش روئے نماز که چه وبال است بر وے هر آئینه میبود ایستادن او چهل دوره بهتر برائے او از آنکه بگذرد
پیش روئے او گفت ابو النضر نمیدانم چهل روز گفت یا چهل ماه یا چهل سال **مالك** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان
کعب الاحبار قال لو یعلم المار بین یدی المصلی ماذا علیه لکان ان یخسف به خیرا له من ان یمر بین یدیه کعب احبار میگفت اگر
بداند گذرنده از پیش روئے نماز گذارنده که چه وبال است بر وے هر آئینه میبود فرو رفتن زمین با او بهتر او را از آنکه
بگذرد پیش روئے او **مالك** عن زید بن اسلم عن عبد الرحمن بن ابی سعید الخدری عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال اذا کان احدکم یصلی فلا یدع احدا ان یمر بین یدیه ولیدرأه ما استطاع فان ابی فلیقاتله
فانما هو شیطان رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتیکه نماز میگذارد یکے از شما نگذارد هیچکس را که بگذرد پیش روئے او
و باید که دفع کند او را یعنی باشاره یا به تسبیح پس اگر اباکرد یعنی باز نماند گذرنده باید که جنگ کند با او پس جز این نیست که او
شیطان است **مالك** انه بلغه ان عبد الله بن عمر کان یکره ان یمر بین یدی النساء وهن یصلین مکروه میداشت
عبد الله بن عمر که بگذرد پیش روئے زنان درانحال که ایشان نماز میگذارند **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان لا یمر
بین یدی احد ولا یدع احدا ان یمر بین یدیه عبد الله بن عمر نمیگذشت پیش روئے هیچکس یعنی نماز گذارنده و نمیگذاشت
کسے را که بگذرد پیش روئے او مترجم گوید اهل علم متفق اند برآنکه گذشتن از پیش روئے مصلی مکروه است و اگر کسے بگذرد مصلی را

له قلت وعليه اهل العلم ١٣ +

میرسد که باشاره خفیفه دفع کند ودر اول امر باشاره وتسبیح زیاده نکند واگر از جانب گذرنده اباء ولجاج ظاهر شود پس این را میرسد که عنف نماید وهمین است مراد از مقاتله وظاهر است که حقیقت قتل مراد نیست واین حکم وقتے است که مصلی در مسجد نماز میگذارد ویا در پس ستره واین گذرنده میخواهد که درمیان مصلی وستره بگذرد واگر در پس ستره نباشد این را مبالغه در دفع گذرنده نمیرسد زیرا که تقصیر از جانب مصلی است بهر تقدیر ازین احادیث استفاده شد که عمل یسیر مبطل نماز نیست ونیز معلوم شد که اشاره وتسبیح وعنف عمل کثیر نیست والله اعلم

باب الرخصة في المرور بين يدي الصف اذا اقيمت الصلاة باب در بیان رخصت پیش روئے رفتن صف وقتیکه استاده کرده شد نماز را

مالك عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن عبد الله بن عباس انه قال اقبلت راكبا على اتان وانا يومئذ قد ناهزت الاحتلام ورسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي للناس بمنى فمررت بين يدي بعض الصف فنزلت فارسلت الاتان ترتع ودخلت في الصف فلم ينكر ذلك علي احد

عبد الله بن عباس گفت پیش آمدم یعنی بحضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم سوار شده بر ماده خرے ومن آن روز نزدیک شده بودم باحتلام یعنی بلوغ ورسول الله صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد با مردمان در منی پس گذشتم از پیش روئے بعض صف پس فرود آمدم وبگذاشتم ماده خر را که چرا میکرد وداخل شدم در صف پس انکار نکرد بر من هیچکس

مالك انه بلغه ان سعد بن ابي وقاص كان يمر بين يدي بعض الصفوف والصلوة قائمة قال يحيى قال مالك وانا ارى ذلك واسعا اذا اقيمت الصلوة وبعد ان يحرم الامام ولم يجد المرء مدخلا الى المسجد الا بين الصفوف

سعد بن ابی وقاص میگذشت پیش روے بعضے صفوف حال آنکه نماز استاده شده بود گفت مالک ومن می بینم این را جائز وقتیکه برپا کرده شود نماز وبعد از آنکه تکبیر تحریمه گوید امام ونیابد آدمی راه داخل شدن در مسجد مگر درمیان صفوف

باب لا يقطع الصلوة شيء باب نمے شکند نماز را گذشتن چیزے پیش روے مصلی خواه سگ باشد خواه زن حائض

مالك انه بلغه ان علي بن ابي طالب قال لا يقطع الصلوة شيء مما يمر بين يدي المصلي

علی بن ابی طالب گفت نمے شکند نماز را چیزے از آنچه گذرد از پیش روے نمازگذارنده

مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله ان عبد الله بن عمر كان يقول لا يقطع الصلوة شيء مما يمر بين يدي المصلي

عبد الله بن عمر میگفت نمے شکند نماز را هیچ چیز از آنچه میگذرد پیش روے نمازگذارنده

مترجم گوید اجماع مجتهدین است بر آنکه گذشتن هیچ چیز نماز را قطع نمیکند ومذهب انس بن مالک وحسن بصری آن بود که گذشتن زن خصوصا زن حائض وگذشتن سگ خصوصا سگ سیاه همچنین گذشتن خر قطع میکند نماز را لکن احادیث صحیحه دلالت کرد که هیچ چیز نماز را قطع نمیکند وحضرت عائشه از خود نقل فرمود که درمیان آنحضرت صلی الله علیه وسلم ودرمیان قبله میبود در هنگام نماز وهمچنین حدیث ابن عباس دلالت کرد که سواره بر ماده خر از پیش صفوف گذشت وهیچکس انکار نکرد وهمچنین حدیث فضل بن عباس در حق سگ والله اعلم

باب وجوب طهارة بدن المصلي وثوبه ومحل صلوته باب در فرضیت پاک داشتن بدن نمازگذارنده وجامه او

مسوّیٰ | لـه قلت قوله ثم تصلي فيه يدل على ان الصلوة قبل ازالة النجاسة ما كانت جائزة وعليه اهل العلم في الجملة ١٢ ـــه قلت وعليه اهل العلم تعبا لى سائل المشهور من مذهب الشافعي ان الدماميل والقروح وموضع الفصد والحجامة ان كان دمها يدوم سيلانه غالبا كالمستحاضة يجب غسله لكل فريضة وصحح النووي العفو عن قليله وكثيره لعموم البلوى في العالمگيرية ان كان بحال ينجس الثوب ثانيا قبل الصلوة جاز ان لا يغسل في الاول ١٢ ـــه قلت عليه اهل العلم والقليل عند الحنفية ما كان اقل من درهم وعند الشافعية في دم القروح ونحوها وجه انه يعفى عن قليله (باقي بر صفحه ۹۹)

وجامہ نماز او قال اللہ تعالیٰ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ وجامہائے خود را پاک کن ونجاست را از خود دور کن

لـه وقال مالك باسناده قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا اصاب ثوب احدكن الدم من الحيضة فلتقرصه ثم لتنضحه بالماء ثم تصلي فيه

ترجمہ بالا گذشت مترجم گوید وابن حدیث بایما رخود دلالت میکند بر آنکہ پاکی جامہ مقدمہ نماز است و در حدیث دیگر آمدہ است کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نماز میگذاردند و بنعل مبارک وے نجاست رسیدہ بود و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اطلاع نداشتند جبرئیل آمد و بران حال مطلع ساخت آنحضرت صلعم فی الحال نعل خود را بر تافتند و نماز را تمام فرمودند ازینجا نیز معلوم شد کہ طہارۃ نعل مصلی وجامہ وبدن او واجب است و درین باب دلیل صریح یافتہ نمیشود وبہمین ایمائات وعمومات اکتفا باید کرد واحمد واسحاق گفتہ اند کہ اگر کسے نماز گذارد و در جامہ او یا نعل او نجاست بود واو ندید انست اعادہ نماز بروے لازم نیست اگرچہ اکثر از قدر درہم باشد بدلیل قصہ اطلاع دادن جبرئیل بنجاست نعل واین قول قوی ست واللہ اعلم **باب** من به جرح سائل يغتفر له ما يتعلق بجسده وثوبه من دم الجراح کسیکہ او را زخمی روان باشد عفو ست و را آنچہ متعلق میشود ببدن او وجامہ او از ان زخم **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه ان المسور بن مخرمة اخبره انه دخل على عمر بن الخطاب رحمه الله من الليلة التي طعن فيها فايقظ عمر لصلوة الصبح فقال عمر نعم ولا حظ في الاسلام لمن ترك الصلوة فصلى عمر وجرحه يثعب دما لـه ودر آمد مردے بر عمر بن الخطاب دران شب کہ زخم رسانیدہ شد او را پس بیدار کرد عمر را برائے نماز صبح پس گفت حضرت عمر آرے برمیخیزم ونیست نصیب در اسلام کسے را کہ ترک نماز کند پس نماز گذارد حضرت عمر حالانکہ زخم او جاری بود بخون مترجم گوید مشہور از مذہب شافعی آنست کہ دامیل وقروح وموضع فصد وحجامت اگر خون از آنجا دائما سیلان میکند پس درحکم استحاضہ است کہ شستن آن برائے ہر فریضہ لازم است وامام نووی اختیار کردہ عفو را از قلیل وکثیر لعموم البلوے ودر فتاوی عالمگیری مذکور است کہ اگر شخصے بحالے باشد کہ جامہ اش بعد شستن قبل از انکہ نماز گذارد بار دیگر نجس بشود بروے شستن لازم نیست والا لازم است واللہ اعلم **باب** يغتفر القليل من النجاسة عفو کردہ میشود قلیل را از نجاست **مالك** عن عبد الرحمن بن المجبر انه راى سالم بن عبد الله يخرج من انفه الدم حتى تختضب اصابعه ثم يفتله ثم يصلي ولا يتوضأ لـه عبد الرحمن دید سالم بن عبد اللہ را کہ برمے آید از بینی او خون تا آنکہ رنگین شد انگشتان او وبعد از ان در انگشتان میمالید خون را بعد از ان نماز گذارد و وضو نکرد وروایت کردہ شد

مسوّی (بقیه ص۹۸) ووجه اخرعن قليلة وكثيرة وتعرف الكثرة والقلة بالعادة ۱۲ - + - +

۵۱ قلت وعليه اهل العلم ۱۲ ۵۲ قلت وعليه اهل العلم ۱۲ - +

از عروه رخصت در دم برغوث و ذباب و از سعید بن المسیب رخصت در خونیکه بانگشت برسد و جمعی از علما تقدیر کرده اند نجاست قلیله را بمقدار درم و همین است مذهب سفیان ثوری و عبد الله بن مبارک و ابو حنیفه و در مذهب شافعی دو روایت یکی آنکه قلیل و کثیر عفو است و دیگر آنکه قلیل عفو است نه کثیر و قلت و کثرت بحسب عادت معتبر است والله اعلم **باب** لا يصلي وهو ضام وحاقن نماز نگذارد در آنحال که احتیاج غائط دارد یا احتیاج بول دارد **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه ان عبد الله بن ارقم كان يؤم اصحابه فحضرت الصلوة يوما فذهب لحاجته ثم رجع فقال اني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول اذا اراد احدكم الغائط فليبدأ به قبل الصلوة عبد الله بن ارقم امامت میکرد یاران خود را پس حاضر شد نماز روزی پس رفت بسوی حاجت خود و بعد از ان باز آمد پس گفت هر آئینه من شنیدم از رسول الله صلی الله علیه وسلم که میفرمود وقتیکه اراده کند یکی از شما خلا جا را پس باید که ابتدا کند باداء آن پیش از نماز **مالك** عن زيد بن اسلم ان عمر بن الخطاب قال لا يصلين احدكم وهو ضام بين وركيه عمر بن الخطاب فرمود باید که نماز نگذارد کسی از شما حال آنکه جمع کننده است دو سرین خود را یعنی احتیاج دارد و در مدافعت آن حرج میکشد والله اعلم **باب** تجب النية في ابتداء الصلوة فرض است نیت کردن در ابتدای نماز قال الله تعالى وما امروا الا ليعبدوا الله مخلصين له الدين امر کرده نشده است ایشانرا مگر بآنکه عبادت کنند خدای را خالص کرده برای او عبادت را و خالص کردن عبادت به نیت اضافه عبادت بجناب خدا تعالی باشد وقال النبي صلى الله عليه وسلم انما الاعمال بالنيات ۵۳ جز این نیست که اعمال قائم اند به نیت و معتبر اند بر وفق نیت و این حدیث را غیر یحیی بن یحیی از رواة موطا جمعی کثیر روایت کرده اند از انجمله محمد بن الحسن و قتیبه و قعنبی مترجم گوید رضی الله عنه آنچه از دلایل معلوم میشود آنست که اضافت خدا تعالی در نیت و قصد تقرب باین عمل فرض است تا از عادت و ریا و شرک امتیاز واقع شود و تعیین این عمل مانند آنکه ظهر است یا عصر است فرض ست یا نفل ست چهار رکعت ست یا دو رکعت لازم نیست بدلیل آنکه بعض اصحاب نیت احد النسک اما حج و اما عمرة و اما قران نمودند و بعد از استفسار از آنحضرت صلی الله علیه وسلم تعیین کردند و آنحضرت صلی الله علیه وسلم تقریر فرمودند و عمره بمذهب بسیاری از علما سنت است پس نیت متردد بوده درمیان فرضیت و نفلیت و بعض اصحاب نیت حج کردند و ندانستند که صفت حج چیست بلکه آنرا از فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم تلقی نمودند و هیچ فرق نیست درمیان حج و صلوة والله اعلم خلافا للمنهاج في قوله فان صلى فرضا وجب قصد فعله وتعيينه والاصح وجوب نية الفرضية دون الاضافة الى الله تعالى و محل نیت قلب ست و نطق و عدم نطق بآن یکسان است **باب** تجب تكبيرة الافتتاح فرض ست تکبیر ابتدای نماز قال الله تعالى وربك فكبر پروردگار خود را یاد کن بالله اکبر و معنی تکبیر در عرف شرع الله اکبر گفتن است وقال النبي صلى الله عليه وسلم تحريمها التكبير

مسوّی | ١٠ **قلت** وعليه اكثر اهل العلم انه لا بد من التكبير وقال ابو حنيفة ان قال الله اجل او الله اعظم او الرحمن اكبر اجزاه ١٢ ٥٢ جحش اى انخدش جلده **قلت** وعليه اهل العلم ١٢ +

جزوے از نماز کہ غیر نماز را بر مصلی حرام میکند و شروع در نماز بآن واقع میشود تکبیر است وفی حدیث الرجل المسیئ فی صلوته قال النبی صلی الله علیه وسلم اذا قمت الی الصلوة فاسبغ الوضوء ثم استقبل القبلة فكبر چون برخیزی بسوے نماز پس کامل کن وضو را و رو متوجه گردان پس تکبیر بگو قال مالك فی الذی یصلی لنفسه فنسی تكبيرة الافتتاح انه یستانف صلوته و قال فی الامام ینسی تكبيرة الافتتاح حتی یفرغ من صلوته قال اری ان یعید و یعید من كان خلفه الصلوة وان كان من خلفه قد كبروا فانهم یعیدون گفت مالک در باب شخصیکه نماز گذارد برائے ذات خود یعنی منفرد بود پس فراموش کرد تکبیر افتتاح را که وے استیناف کند نماز خود را و گفت مالک در باب امامیکه فراموش کند تکبیر افتتاح را تا آنکه فارغ شود از نماز خود گفت می بینم که اعاده کند امام و اعاده کنند آنانکه پس پشت او بودند نماز را و اگر آنانکه پس پشت او بودند تکبیر گفته بودند نیز اعاده کنند **مسئله** معنی تکبیر در عرف الله اکبر گفتن است پس تغییر یسیر مانند الله الاکبر ضرر نمیکند زیرا که اسم تکبیر در عرف آنرا متناول است بخلاف اکبر الله که در عرف آنرا تکبیر نگویند و حنفیه تجویز کرده اند که اگر بجائے الله اکبر الله اجل یا الله اعظم یا الرحمن اکبر یا خدائے بزرگ تر گفت کفایت میکند **باب** یجب القيام علی القادر فی الفریضة ویرخص القعود فیها لمن لا یقدر فرض است قیام برکسیکه قوت قیام دارد در فریضه و رخصت داده شد نشستن در حق آنکه قدرت بر قیام ندارد قال الله تعالی وقوموا لله قانتين بایستید برائے خدا قرأت کنان و دعاگویان **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت صلی رسول الله صلی الله علیه وسلم فی بیته وهو شاك فصلی جالسا الحدیث نماز گذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم حال آنکه آنحضرت صلعم بیمار بود پس نماز گذارد نشسته **مالك** عن ابن شهاب عن انس بن مالك ان رسول الله صلی الله علیه وسلم ركب فرسا فصرع عنه فجحش شقه الایمن فصلی صلوة من الصلوات وهو قاعد الحدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم سوار شد بر اسپے پس افتاد از بالائے آن اسپ پس خراشیده شد جانب راست از بدن مبارک آنحضرت صلعم پس گذارد نمازے از نمازها و او نشسته بود **مسئله** معنی قیام نصب فقار ظهر و انتصاب فخذ و ساق ست و آن را صورتهائے بسیار متوانند شد و حکم در آن صورتها اتباع عرف است پس اگر انحنا کند بجانب پیش یا خلف یا جهتے که در عرف آنرا قیام گویند درست باشد والا نه **مسئله** عجز از قیام متحقق میشود بلحوق مشقت شدیده در اثنائے صلوة یا بعد از آن چنانکه مے بینم که مریضان را تواتر نفس و گرانی اعضاء و بیهودگی حواس روئے میدهد یا زیادة مرض یا دوران سر در سفینه و مانند آن **مسئله** اگر از قیام عاجز شود نشسته گذارد خواه بر صفت جلسه خواه مربع و اگر نشستن نیز نتواند بر جنب خود نماز گذارد و روئے بقبله کند و بر پهلوئے راست خفتن بهتر است از پهلوئے چپ پس اگر بر پهلو نیز نتواند خفتن بر پشت خود غلطد و دو پائے بجانب قبله کند **باب** یجوز ان یقعد القادر فی النافلة جائز ست نشستن در نماز نافله کسے را که قوت بر قیام دارد **مالك** عن ابن شهاب عن السائب بن یزید عن المطلب بن ابی وداعة السهمی عن حفصة زوج النبی صلی الله علیه

مسوّیٰ | قلت وعلیٰ هذا اهل العلم ۱۲ ۵۲ قلت وعلیه اهل العلم ۱۲ ۵۳ قلت نال ای اصابنا علی هو الحمّی وقیل الم ۱۲

انها قالت ما رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم صلی فی سبحته قاعدا قط حتی کان قبل وفاته بعام وکان یصلی فی سبحته قاعدا ویقرأ بالسورة فیرتلها حتی تکون اطول من اطول منها[۵۱] گفت حضرت حفصه ندیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در نماز نفل نشسته هرگز تا آنکه شد پیش از وفات خود بیک سال پس نماز میگذارد در نفل خود نشسته ومیخواند سورتے را پس ترتیل میکرد آنرا تا آنکه دراز تر میشد از سورتے که دراز تر بود از وے مسئله اقوی آنست که بر پهلو خفته نیز نفل میتواند گذارد باوجود قدرت بر قیام وقعود وسجود بحدیث شیخین من صلی قائما فهو افضل ومن صلی قاعدا فله نصف اجر القائم ومن صلی نائما فله نصف اجر القاعد ومراد بنائم مضطجع است باب جواز فی النافلة ان یصلی جالسا فاذا بقی من القراءة شیء قلیل قام وقرأ ثم رکع جائز است در نماز نفل که نشسته بگذارد پس چون باقی ماند از قرارت اندک چیزے بایستد وبخواند بعد ازان رکوع کند مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها اخبرته انها لم تر رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی صلوة اللیل قاعدا قط حتی اسن فکان یقرأ قاعدا حتی اذا اراد ان یرکع قام فقرأ نحوا من ثلثین او اربعین آیة ثم رکع از حضرت عائشه مرویست که ندید رسول الله را صلی الله علیه وسلم که گذارده باشد نماز شب را نشسته هیچگاه تا آنکه معمر شد پس میخواند در حال پیری نشسته تا چون میخواست رکوع را مے ایستاد پس میخواند قریب بسی آیت یا چهل آیت باز رکوع میکرد مالک عن عبد الله بن یزید وابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی جالسا فیقرأ وهو جالس فاذا بقی من قرأته قدر ما یکون ثلثین او اربعین آیة قام فقرأ وهو قائم ثم رکع وسجد ثم صنع فی الرکعة الثانیة مثل ذلک[۵۲] رسول الله صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد نشسته پس میخواند قرارت نشسته پس چون باقی میماند از قرارت او قدریکه باشد سی آیت یا چهل آیت مے ایستاد پس قرارت میکرد ایستاده بعد ازان رکوع میکرد وسجده میکرد بعد ازان کرد در رکعت دوم مانند آن باب فضل القائم علی القاعد فی النافلة باب در بیان فضیلت کسیکه استاده میگذارد نماز نافله را بر کسیکه نشسته گذارد مالک عن اسمٰعیل بن محمد بن سعد بن ابی وقاص عن مولی لعمرو بن العاص او لعبد الله بن عمرو بن العاص عن عبد الله بن عمرو بن العاص ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال صلوة احدکم وهو قاعد مثل نصف صلوته وهو قائم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود نماز یکے از شما که نشسته گذارد مانند نصف نماز اوست ایستاده مالک عن ابن شهاب عن عبد الله بن عمرو بن العاص انه قال لما قدمنا المدینة نالنا وباء من وعکها شدید[۵۳] فخرج رسول الله صلی الله علیه وسلم علی الناس وهم یصلون فی سبحتهم قعودا فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم صلوة القاعد مثل نصف صلوة القائم عبد الله بن عمرو بن العاص گفت هنگامیکه آمدیم بمدینه رسید ما را وبا و سختی از تپ مدینه پس برآمد آنحضرت از خانه مبارک خود بر مردمان وایشان نماز میگذاردند در نفل خود نشسته پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم که نماز نشسته مانند نیمه نماز ایستاده است یعنی در ثواب باب ما جاء فی القعود فی النافلة تنبیه او

مسوّی | له قلت الاحتباء ضم الساق الی البطن بثوب او بالیدین وهذا جائز عند اهل العلم اتفاقا لانه مجلس جلسة التشهد فی الصلوة ۱۲ سله قلت سقط فی روایة یحیی بن یحیی وجماعة لفظة وإذا رکع وهی ثابتة عند الآخرین من رواة الموطا وعند سائر اصحاب الزهری وبه قال اکثر اهل العلم انه یرفع یدیه عند الافتتاح وعند الرکوع وعند القیام منه وقال ابو حنیفة لا یرفع یدیه الا عند الافتتاح ۱۲ ـ *

باب در جواز نشسته گذاردن نماز نفل بهیئت احتبا یا چهار زانو **مالک** انه بلغه ان عروة بن الزبیر وسعید بن المسیب کانا یصلیان النافلة وهما محتبیان[له] عروه بن الزبیر وسعید بن المسیب میگذاردند نماز نفل را درحالیکه ایشان محتبی بودند احتبا آنست که بر سرین بنشیند و سر دو ساق استاده دارد و چادر را بر پشت وساقین خود بر بندد و یا دو دست را بجائے چادر بندد

باب یستحب رفع الیدین حذو المنکبین عند الافتتاح والرکوع والقیام منه مستحب است برداشتن دو دست برابر دو دوش نزدیک تکبیر افتتاح ونزدیک رکوع ووقت قیام از رکوع **مالک** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله بن عمر عن عبد الله ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان اذا افتتح الصلوة رفع یدیه حذو منکبیه واذا رفع راسه من الرکوع رفعهما کذلک ایضا وقال سمع الله لمن حمده ربنا لک الحمد وکان لا یفعل ذلک فی السجود رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتے که شروع میکرد نماز را بر میداشت دو دست خود را برابر دو کتف خود ووقتیکه بر میداشت سر خود را از رکوع بر میداشت دو دست خود را نیز همچنین ومیگفت سمع الله لمن حمده ربنا لک الحمد یعنی شنید خدا تعالی کسے را که ستائش گفت او را اے پروردگار ما ترا است ستائش ونمیکرد رفع یدین را در سجود **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا افتتح الصلوة رفع یدیه حذو منکبیه واذا رفع راسه من الرکوع رفعهما دون ذلک عبد الله بن عمر وقتیکه شروع میکرد نماز را بر میداشت دو دست خود را برابر دو دوش خود ووقتیکه بر میداشت سر خود را از رکوع بر میداشت دو دست را فروتر از منکبین **مالک** عن یحیی بن سعید عن سلیمان بن یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یرفع یدیه فی الصلوة[له] رسول الله صلی الله علیه وسلم بر میداشت دو دست خود را در اثنائے نماز مترجم گوید که در روایت یحیی بن یحیی لفظ واذا رکع ساقط است واکثر رواة موطا ذکر کرده اند آنرا و همین ست مذهب مالک واکثر اهل علم وبغوی وغیره از طرق دیگر رفع یدین چهار جا ذکر کرده اند این سه موضع که مذکور شد ووقتیکه قیام میکند از دو رکعت یعنی بسوئے رکعت ثالثه و مالک وشافعی این چهارم را ذکر نکرده اند زیراکه بنا کرده اند بر حدیث ابن شهاب از سالم ودرین حدیث ذکر رابع نیست واختلاف کرده اند در منتهاے رفع یدین در بعضے احادیث الی المنکبین ودر بعضے حتی یحاذی اذنیه ودر بعضے حتی یبلغ بهما فروع اذنیه وشافعی جمع میکرد درمیان روایات بآنکه بر میداشت بوجهیکه ظهر کفین محاذی منکبین باشد واطراف انامل محاذی اذنین زیراکه در حدیث وائل بن حجر آمده است حتی کانتا بحیال منکبیه وحاذا بابهامیه اذنیه **باب** یستحب

مسوّی لـه قلت آلاستیناء الانتظار والتربّص وعلیه اکثر اهل العلم ورای الشافعی وضعهما فوق السرة وابوحنیفة تحتها ۱۲ لـه قلت ذهب الشافعی فی دعاء الافتتاح الی حدیث علی رض انی وجهت وجهی الخ وابوحنیفة الی حدیث عائشة سبحانک اللهم وبحمدک الخ وقال مالک لا یقول شیئا من ذلک ومعنی قوله عندی انه لیس بسنة لازمة اشار البغوی وعبارته الی ان الاختلاف فی اذکار الصلوة من دعاء الافتتاح وذکر الرکوع والسجود وما بعد التشهد بین الائمة من الاختلاف فی المباح فذکر کلا ما صح عنده ولیس احد ینکر ما عند الآخر ۱۲

ان یضع یمینه علی شماله فی القیام سنت است که بنهد دست راست خود را بر دست چپ در حالت قیام مالک عن ابی حازم بن دینار عن سهل بن سعد الساعدی قال کان الناس یؤمرون ان یضع الرجل الید الیمنی علی ذراعه الیسری فی الصلوة قال ابوحازم ولا اعلم الا انه ینمی ذلک مرویست از سهل بن سعد الساعدی که مردمان را امر کرده می‌شد بآنکه بنهد مرد دست راست را بر ساعد چپ در نماز گفت ابوحازم نمیدانم مگر آنکه سهل بن سعد رفع میکرد این حدیث را یعنی بآنحضرت صلی الله علیه وسلم مالک عن عبد الکریم بن ابی المخارق البصری انه قال من کلام النبوة اذا لم تستحی فافعل ما شئت ووضع الیدین احدهما علی الاخری فی الصلوة یضع الیمنی علی الیسری وتعجیل الفطر والاستیناء بالسحور عبد الکریم گفت از کلام نبوت است این کلمه چون حیا نداری بکن هرچه خواهی این کلمه را دو معنی گفته اند یکے آنکه چون حیا از آدمی مفقود شد مانع برخاست پس میتواند هرچه خواهد بکند زیرا که اصل در تقوے و ورع حیاست ومعنی دیگر آنکه در کارے که مستوجب حیا از خالق ومخلوق نیست هیچ باک نیست والله اعلم ومضمون کلمه دیگر نهادن دو دست است یعنی در حال نماز ما بین سینه وکمر یا بر کمر علی اختلاف المذهبین یکے را از دو دست بر دست دیگر بنهد راست را بر چپ ومضمون کلمه دیگر تعجیل افطار است و درنگ کردن بطعام سحر در ایام صوم مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه که جمهور علما بوضع یمنی علی الیسری قائل اند باز اختلاف کرده‌اند شافعی فوق ناف می‌نهد وابوحنیفه زیر ناف و این همه واسع وجائز است باب استحباب دعاء الافتتاح وغیره من ادعیة الصلوة باب در مستحب بودن دعائے افتتاح نماز وغیر او از دعاهائے نماز قال یحیی سئل مالک عن الدعاء فی الصلوة المکتوبة فقال لا باس بالدعاء فیها پرسیده شد مالک از دعائے در نماز فرض پس گفت هیچ باک نیست بدعا در آن مترجم گوید که بسیارے از مالکیه گفته اند که دعاء افتتاح نزدیک مالک مکروه است واین بغایت بعید است با وجود صحت حدیث آن وآنچه پیش این فقیر ظاهر میشاید آنست دعاهائیکه در حدیث آمده است همه مستحب است و در ادائے او فضل است اما متأکد نیست وصحابه بران التزام نداشته اند وهمین است غرض امام مالک والله اعلم وهمین است حال تعوذ پیش از قراءت و درود و بعد تشهد نیز ازین قبیل است وفی الواقع ما هیچ دلیلے که دلالت کند بر التزام صحابه ورد و در اصطلاح نشدیم پس از فضائل است نه از شرائع متأکده وشافعی در دعائے افتتاح بحدیث حضرت علی تمسک کرده اند انی وجهت وجهی الخ وابوحنیفه بسوئے حدیث حضرت عائشه وابوسعید خدری رفته سبحانک اللهم وبحمدک الخ وبر همین بود عمل حضرت عمر وبغوی گفته است که اختلاف علما در اذکار صلوة

مسوّی | ١٥ قلت وعليه اكثر اهل العلم وقال مالك لا يتعوذ وقد ذكرنا معنى قوله ١٢ ٥٣ قلت وعليه
اهل العلم الا ان الشافعي يقول من لم يقرأ فاتحة الكتاب في كل ركعة فصلوته فاسدة وقال ابو حنيفة تجب قراءة الفاتحة
في كل ركعة من النافلة وفي الركعتين الاوليين من الفريضة فمن لم يقرأها وقرأ آية من القرآن فصلوته ناقصة من غير فساد خداج اي ناقصة ١٢

مثل دعاء افتتاح وذكر ركوع وسجود وما بعد التشهد بلكه در صيغ تشهد نيز از قبيل اختلاف مباح است پس هر يكى ذكر كرده
است آنچه صحيح شد نزد وى بدون آنكه انكار نمايد بر ديگرى والله اعلم باب التعوذ در بيان خواندن تعوذ در نماز قال الله
تبارك وتعالى فاذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم ١٥ فرمود خداى عز وجل پس وقتيكه خواهى قرآن
خواندن را پس پناه طلب كن بخدا از شيطان رانده شده مترجم گويد تعوذ در اول نماز نزديك جمهور علما سنت است و
در حديث صيغه آن نيز وارد شده اللهم انى اعوذ بك من الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه ومشهور از قول مالك آنست
كه تعوذ نكند ومعنى آن مذكور شد والله اعلم باب وجوب قراءة فاتحة الكتاب في كل ركعة فرض است خواندن سوره
فاتحه در هر ركعت مالك عن العلاء بن عبد الرحمن بن يعقوب انه سمع ابا السائب مولى هشام بن زهرة يقول سمعت ابا هريرة
يقول سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من صلى صلوة لم يقرأ فيها بام القرآن فهي خداج هي خداج
هي خداج غير تمام رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود هر كه بگذارد نمازى كه نخوانده است در وى ام القرآن را يعنى سوره فاتحه
را پس آن نماز ناقص است آن نماز ناقص است آن نماز ناقص است غير تمام است از صلوة درين حديث ركعت
اراده كرده شده است مالك عن ابى نعيم وهب بن كيسان انه سمع جابر بن عبد الله يقول من صلى ركعة لم يقرأ
فيها بام القرآن فلم يصل الا وراء الامام ٥٤ جابر گفت هر كه بگذارد ركعتى كه نخوانده است در وى ام القرآن پس وى
نماز نگذارده است الا پس پشت امام يعنى اگر مقتدى در نماز سوره فاتحه نخواند نماز او درست ميشود مترجم گويد نزديك اين بنده
ضعيف اهل علم بمضمون اين حديث متفق اند زيرا كه ابو حنيفه قراءت فاتحه را در هر ركعت از نفل و در دو ركعت از فرض
واجب گفته و ترك واجب نقصانى عظيم در نماز راه يافت الا آنكه نماز در پيش وى فاسد نميشود و شافعى قائل است بانكه
همراه نقصان فاسد هم ميشود مسئله جميع گفته اند كه وجوب سوره فاتحه منجر ميشود بسوى وجوب رعايت مخارج و تشديدات
و حركات حروف زيرا كه وجوب فاتحه شامل است اين همه را و صحيح آنست تا وقتيكه شناخته شود كه فلان كلمه نخواند درست است
بحديث ابى داود كه آنحضرت صلعم برآمدند بمسجد و آنجا اعرابى و عجمى و شيخ كبير همه قرآن ميخواندند آنحضرت صلى الله عليه وسلم فرمودند الحمد لله
القرآن واحد والالسنة شتى وتصويب آنهمه و استهجان توسكيه تجويد قراءت كنند بقصد دنيا فرمودند و هيچ جا ثابت نشده
است كه آنحضرت صلى الله عليه وسلم و صحابه ضبط مخارج و غير آن كرده باشند با وجود دخول اعجمين و اعراب در اسلام مسئله
كلمه كلمه از فاتحه اگر جدا كند بوجهيكه در عرف آنرا قراءت فاتحه نگويند نماز درست نشود و فيصله كه اسم قراءت را نفى نكند ضرر
نميرساند و همچنين تخلل سكوت اگر بوجهى باشد كه اسم قراءت كل فاتحه را نفى كند قاطع قراءت اوست بخلاف آنكه نفى نكند

مسوّی ۱ه **قلت** قال مالك لا يقرأ بسملة فان قرءها لم يجهر بها وقال ابوحنيفة يسن ان يقرأها سرا وقال
الشافعي قراءتها فرض وهي من الفاتحة في الجهر بها في الجهرية سنة ۱۲ ۲ه **قلت** اتفق اهل العلم على ان الجهر
على الامام بحيث ينازعه القراءة منهي عنه وانما اختلافهم في الاسرار ۱۲

مسئله اگر فاتحه نمیداند ذکر گوید هر قدر که خواهد وتعیین سبع آیات یا سبع انواع از ذکر مستندے قوی ندارد **باب** الا يقرأ بسم الله
الرحمن الرحيم اذا افتتح الصلوٰة نخواند بسم الله الرحمن الرحيم را وقتیکه شروع کند نماز را **مالك** عن حميد
٥١ الطويل عن انس بن مالك قال قمت وراء ابى بكر وعمر وعثمان فكلهم كان لا يقرأ بسم الله الرحمن الرحيم اذا افتتح الصلوٰة
انس گفت ایستادم پس پشت ابی بکر صدیق وعمر بن الخطاب وعثمان بن عفان یعنی اقتدا کردم با ایشان پس همه ایشان
نمیخواندند بسم الله الرحمن الرحيم را وقتیکه شروع میکردند نماز را مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه ظاهر ازین حدیث آنست
که نمیخواندند بسمله را بجهر ونه بخفیه وهمین ست مذهب امام مالک وجمعے تاویل کرده اند بآنکه نخواندند بوجهیکه مسموع بشود
پس دلالت کند بر نفی جهر نه بر نفی قراءة مطلقا وفقیر هیچ دلیلے از فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیافته است که دلالت
کند بر خواندن بسم الله خفیه ودر پیش شافعی خواندن بسمله فرض ست زیراکه جزو فاتحه است وجهر به بسمله در صلوٰة جهریه
سنت است ودر پیش ابوحنیفه مسنون ست خواندن آن بطریق اخفا در جهریه وسریه والله اعلم **باب** النهى عن
منازعة الامام في القراءة باب در منع از منازعت امام در خواندن قراءة یعنی مقتدی را نشاید که با امام قراءة
قرآن کند **مالك** عن ابن شهاب عن ابن اكيمة الليثي عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم انصرف
من صلوٰة جهر فيها بالقراءة فقال هل قرأ معي منكم احد آنفا فقال رجل نعم انا يا رسول الله فقال
رسول الله صلى الله عليه وسلم انى اقول ما لى انازع القرآن فانتهى الناس عن القراءة مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فيما جهر فيه رسول الله
٥٢ صلى الله عليه وسلم بالقراءة حين سمعوا ذلك من رسول الله صلى الله عليه وسلم مروی ست از ابوهریره که رسول الله صلی الله علیه وسلم
بازگشت از نمازے که جهر کرده بود دران بقراءة پس فرمود آیا خوانده است با من کسے از شما الحال پس گفت مردے آرے
من خوانده ام یا رسول الله پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئینه من میگویم چیست مرا که نزاع کرده میشود با من در قراءة
یعنی تشویش میدهد مرا در نماز بسبب خواندن قراءت خود پس باز ماندند مردمان از قرآن خواندن با آنحضرت صلی الله علیه
وسلم در نمازیکه جهر میکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم دران بقراءة وقتیکه شنیدند این را از آنحضرت صلعم **باب** اختلف
السلف في القراءة خلف الامام على اقوال ثالثها انه يقرأ خلفه فيما اسر فيه استحبابا دون ما جهر فيه
اختلاف کرده اند صحابه وتابعین در قراءة مقتدی پس پشت امام بر اقوال سوم آن اقوال آنست که بخواند پس پشت
امام در نمازیکه آهسته خوانده است در وے بطریق استحباب نه بطریق وجوب بخلاف نمازیکه بلند کرده است قراءة را
دران **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا سئل هل يقرأ احد خلف الامام قال اذا صلى احدكم

مسوی له **قلت** قال الشافعی القراءة خلف الامام واجبة سواء جهر الامام او اسر فان امکنه ان یقرأ
فی سکتات الامام فیها والا قرأ معه وقال مالک یقرأ فیما اسر فیه الامام ولا فیما جهر وقال ابو حنیفة لا یقرأ اصلا
فان قرأ کان مکروها ۱۲ +

خلف الامام فحسبه قراءة الامام واذا صلی وحده فلیقرأ قال وکان عبد الله بن عمر لا یقرأ خلف الامام عبد الله
ابن عمر وقتیکه سوال کرده میشد او را آیا بخواند کسے پس پشت امام جواب میگفت که چون نماز گذارد کسے از شما پس پشت امام
پس کفایت کننده است او را خواندن امام و چون نماز گذارد تنها پس باید که بخواند گفت نافع که عبد الله بن عمر نمیخواند
پس پشت امام **مالک** عن العلاء بن عبد الرحمن بن یعقوب انه سمع ابا السائب مولی هشام بن زهرة یقول قلت
یا ابا هریرة انی احیانا اکون وراء الامام قال فغمزنی ذراعی ثم قال اقرأ بها فی نفسک یا فارسی فانی سمعت رسول الله
صلی الله علیه وسلم یقول قال الله تعالی قسمت الصلوٰة بینی وبین عبدی نصفین فنصفها لی ونصفها لعبدی
ولعبدی ما سأل ابو السائب گفت گفتم اے ابو ہریرہ ہر آئینہ من در بعض اوقات می باشم پس پشت امام یعنی در آن
حالت سورہ فاتحہ بخوانم یا نہ گفت پس گرفت ساعد مرا بعد از ان گفت بخوان آنرا در نفس خود اے فارسی یعنی آہستہ
بخوان تا غیر تو آنرا نشنود پس ہر آئینہ من شنیدم از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہ میفرمود کہ فرمود خدا تعالی قسمت کردم نماز را
درمیان خود و درمیان بندہ خود دو حصہ پس نیمہ آن مراست و نیمہ آن بندہ مراست و بندہ مراست آنچہ سوال کرد یعنی
ہر کلمہ را از سورہ فاتحہ جواب میگویم پس فاتحہ گویا مشترک است میان من و میان بندہ من ابو ہریرہ از تسمیہ آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم سورہ فاتحہ را نماز فہمید کہ فاتحہ رکن لازم است کہ در ہیچ حال ساقط نمیشود و محتمل است کہ چون نماز را تقسیم کردند
باین سوال و جواب دانستہ شد کہ این سوال و جواب در نماز ضروریست **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه
کان یقرأ خلف الامام فیما لا یجهر فیه الامام بالقرأة عروہ میخواند قرأة پس پشت امام در نمازیکہ جہر نمیکرد امام در آن بقراءة
مالک عن یحیی بن سعید عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن ان القاسم بن محمد کان یقرأ خلف الامام فیما لا یجهر فیه
الامام بالقراءة قاسم بن محمد قرأة میخواند پس پشت امام در نمازیکہ بلند نمیخواند امام در آن نماز **مالک** عن یزید بن
رومان ان نافع بن جبیر بن مطعم کان یقرأ خلف الامام فیما لا یجهر فیه الامام بالقراءة نافع بن جبیر قرأة میکرد
پس پشت امام در نمازیکہ جہر نمیکرد امام بقراءة در وی قال یحیی وسمعت مالکا یقول الامر عندنا ان یقرأ الرجل وراء الامام
فیما لا یجهر فیه الامام ویترک القراءة فیما یجهر فیه الامام بالقراءة امام مالک میگفت امریکہ مفتی بہ و مسلم الثبوت
است نزدیک ما آنست کہ بخواند پس پشت امام در نمازیکہ جہر نمیکند بقراءة در آن نماز امام و ترک کند قرأة را در نمازیکہ امام جہر
میکند در آن مترجم گوید کہ اختلاف کردہ اند ائمہ در قرأة پس پشت امام شافعی گوید کہ واجب است قرأة سورہ فاتحہ

مسوی ـ له قلت قال ابو حنیفة یسن للامام والماموم ان یؤمّنا ویُسرّان التامین وقال الشافعی یُؤمّنان ویجهر الامام
فی الجهریة وفی الماموم له قولان قوله اذا قال الامام غیر المغضوب علیهم ولا الضالین فقولوا آمین الی دلیة اقال فی لک امین
خواه امام بلند بخواند خواه آهسته واگر ممکن شود مقتدی را در سکتات امام خواندن بهتر است والا با او بخواند مالک گفت
در نماز یکه جهر کند امام نخواند و در نماز یکه آهسته خواند مستحب است خواندن و ابو حنیفه قرأة با امام اصلا جائز نمیدارد والله اعلم
باب یستحب التامین للامام والماموم مستحب است آمین گفتن امام را و ماموم را مالک عن ابن شهاب عن سعید
ابن المسیب وعن ابی سلمة بن عبد الرحمن بن عوف انهما اخبراه عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال اذا امن الامام فامنوا فانه من وافق تامینه تامین الملئکة غفر له ما تقدم من ذنبه قال
ابن شهاب وکان رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول امین رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتی که آمین گوید امام شما نیز آمین گوئید
سر آنکه حال اینست هر که موافق افتاد آمین گفتن او آمین گفتن فرشتگان را آمرزیده میشود آنچه پیش از آن گذشته است
از گناهان او گفت ابن شهاب که میگفت رسول الله صلی الله علیه وسلم آمین مالک عن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن
عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا قال الامام غیر المغضوب
علیهم ولا الضالین فقولوا آمین فانه من وافق قوله قول الملئکة غفر له ما تقدم من ذنبه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود
وقتیکه بگوید امام غیر المغضوب علیهم ولا الضالین بگوئید آمین پس سر آنکه حال اینست هر که موافق افتاد سخن او با سخن فرشتگان
آمرزیده شد آنچه پیش از آن گذشته است از گناهان او مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال اذا قال احدکم آمین قالت الملئکة فی السماء آمین فوافقت احدیهما
الاخری غفر له ما تقدم من ذنبه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتیکه گفت یکی از شما آمین میگویند فرشتگان در آسمان آمین
پس اگر موافق افتاد یک کلمه با کلمه دیگر آمرزیده می شود او را آنچه پیش از ین گذشت از گناهان او مترجم گوید اختلاف کرده اند
ائمه در جهر با آمین امام شافعی و امام احمد میگویند جهر کند امام وجهر کنند مقتدیان و امام اعظم با خفاء قائل است و آمین بتخفیف
میم ست بمد الف وقصر آن نیز آمده معنی آن اللهم اسمع واستجب یا کذلک فلیکن باب یستحب قراءة سورة طویلة
فی صلوة الصبح مستحب است خواندن سوره دراز در نماز فجر مالک عن هشام بن عروة عن ابیه ان ابابکر الصدیق
صلی الصبح فقرأ فیها سورة البقرة فی الرکعتین کلتیهما ابوبکر صدیق گذارد نماز صبح را پس خواند در وی سوره بقره
در دو رکعت هر دو مالک عن هشام بن عروة عن ابیه انه سمع عبد الله بن عامر بن ربیعة یقول صلینا وراء
عمر بن الخطاب الصبح فقرأ فیها بسورة یوسف وسورة الحج قراءة بطیئة قال فقلت اذا لقد کان یقوم حین یطلع
الفجر فقال اجل عروه شنید از عبد الله بن عامر بن ربیعة که میگفت گذاردیم ما پس پشت حضرت عمر بن الخطاب نماز صبح را
پس خواند در وی سوره یوسف و سوره حج خواندن بدرنگ و آهستگی یعنی بترتیل و وقوف گفت عروه پس گفتم قسم بخدا

مسوّى ۱ه قلت قال ابو عيسى كان الامر عندهم واسعا في هذا انتهى والاحسن اذا ثقل على القوم طول القراءة
ان يقرأ باوساط المفصل على حديث عمر و عليه اكثر اهل العلم قوله كان يقرأ في الصبح في السفر ارى ان قيد السفر
اتفاقي وذلك لان ابن عمر كان يقتدي بائمة المساجد اذا كان مقيما فلم ير نافع ذلك منه الا في السفر ۱۲
۲ه قلت اكثر اهل العلم على انه يسن للصبح والظهر طوال المفصل وللعصر والعشاء اوساطه وللمغرب قصاره وقال ابو
عيسى الترمذي ويروى عن اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم والتابعين انهم قرأوا باكثر من هذا واقل كان الامر
عندهم واسعا وقال الشافعي في قراءة نحو الطور والمرسلات في المغرب لا اكره ذلك بل استحبه ۱۲

چون این قدر بخواند البته استاده شده باشد وقتیکه طلوع میکند صبح صادق پس گفت آرے **مالك** عن يحيى بن سعيد
وربيعة بن ابي عبد الرحمن عن القاسم بن محمد ان الفرافصة بن عمير الحنفي قال ما اخذت سورة يوسف الا من قراءة عثمان
ابن عفان اياها في الصبح من كثرة ما كان يرددها فرافصه گفت یاد نگرفتم سوره یوسف را مگر از خواندن حضرت
عثمان بن عفان آنرا در نماز صبح بسبب کثرت تکرار آن **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقرأ في الصبح في السفر
بالعشر السور الاول من المفصل في كل ركعة بام القرآن وسورة عبد الله بن عمر میخواند در نماز صبح در حال سفر ده سوره نخستین از مفصل
یعنی سوره قاف و والذاریات وطور و مانند آن در هر رکعتے میخواند سوره فاتحه و یک سوره مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه قید سفر
احترازی نیست بلکه اتفاقی است زیراکه عبد الله بن عمر تا وقتیکه در مدینه ومکه بود حاضر میشد در جماعات واقتدا میکرد بائمه و
اتفاق امامت کردن در سفر می افتاد وبس **مالك** باسناده ان عمر بن الخطاب كتب الى ابي موسى الاشعري ان صل
الصبح والنجوم بادية مشتبكة واقرأ فيهما بسورتين طويلتين من المفصل حضرت عمر نوشت بجانب ابوموسی اشعری
که بگذار نماز صبح را دران حال که ستارها ظاهر ودرهم پیچیده باشند وبخوان دران دو سوره دراز از مفصل **باب** يقرأ في اولى
المغرب والعشاء وكذا في اولى الظهر والعصر من المفصل سورة طويلة او قصيرة بحسب ما تيسر بخواند در دو رکعت
اول از نماز مغرب وعشا وهمچنین در دو رکعت اول از ظهر وعصر از مفصل سوره دراز یا سوره کوتاه موافق آنچه میسر آید
مالك عن ابن شهاب عن محمد بن جبير بن مطعم عن ابيه انه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم قرأ بالطور في المغرب
جبیر بن مطعم گفت شنیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که خواند سوره طور در نماز مغرب **مالك** عن ابن شهاب عن عبيد الله
ابن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن عبد الله بن عباس ان ام الفضل بنت الحارث سمعته وهو يقرأ بالمرسلات
عرفا فقالت له يا بني لقد ذكرتني بقراءتك هذه السورة انها لآخر ما سمعت من رسول الله صلى الله
عليه وسلم يقرأ بها في المغرب ام الفضل شنید عبد الله بن عباس را که میخواند سوره المرسلات پس گفت اے پسرک من هر آئینه یاد
دادے مرا بخواندن خود این سوره را که وے آخر قرائتے است که شنیدم آن را از رسول الله صلی الله علیه وسلم که میخواند آن را
در مغرب **مالك** عن يحيى بن سعيد عن عدي بن ثابت الانصاري عن البراء بن عازب انه قال

مُسوّٰی ۵۱ قلت فی العالمکیریة فی الشفع الثانی فی الفرض یقرأ الفاتحة ویکرہ الزیادة علی ذلك وفیه نظر لان
محمد بن الحسن قال فی الموطا کان ... ۵۲ قلت فی العالمکیریة اذا جهر الامام فوق حاجة الناس فقد اساء وفیه نظر البلاط موضع معروف بالمدینة

مصفّٰی صلیت مع رسول الله صلی الله علیه وسلم العشاء فقرأ فیها بالتین والزیتون براء بن عازب گفت گذاردم ہمراہ آنحضرت
صلی الله علیه وسلم نماز عشا را پس خواند در وے سورہ والتین والزیتون مترجم گوید مستحب داشته اند جمهور علما تقسیم غیر معتدہ
را که در صبح طوال مفصل خوانند و در ظهر و عشا اوساط آن و در عصر و مغرب قصار آن و مفصل یک سبع ست از اسباع قرآن
که صحابه احزاب خود را بر آن اسباع نهاده اند و آنرا از سورہ حجرات یا قاف تا آخر قرآن قرار داده و طوال آن از قاف
تا بروج ست و اوساط آن از بروج تا سورہ زلزال و قصار آن تا آخر والله اعلم باب جواز قراءة السورة فی الثالثة
والرابعة وجواز قراءة آیة او ما دون السورة فی الرکعة وجواز الجمع بین السورتین والسور فی رکعة واحدة
وان کان اکثر عمل النبی صلی الله علیه وسلم خلافه فی الباب در جایز بودن خواندن سورة در رکعت سوم و چهارم و جواز
خواندن آیت و کمتر از سورة در یک رکعت و جواز جمع کردن در دو سوره و چند سوره در یک رکعت اگرچه اکثر عمل
آنحضرت صلی الله علیه وسلم خلاف این بود یعنی در ثالثه و رابعه نمیخواندند و کمتر از سورة نمیخواندند و دو سورة یا سه سورة
جمع نمیکردند مالك عن ابی عبید مولی سلیمان بن عبد الملك عن عبادة بن نسی عن قیس بن الحارث عن ابی عبد الله
الصنابحی انه قال قدمت المدینة فی خلافة ابی بکر الصدیق رضی الله عنه فصلیت وراءه المغرب فقرأ فی الرکعتین
الاولیین بام القرآن وسورة سورة من قصار المفصل ثم قام فی الثالثة فدنوت منه حتی ان ثیابی لتکاد ان تمس ثیابه
فسمعته قرأ بام القرآن وبهذه الآیة ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا وهب لنا من لدنك رحمة انك انت الوهاب
ابو عبد الله صنابحی گفت داخل شدم بمدینه در خلافت ابو بکر الصدیق رضی الله عنه پس گذاردم پس پشت او نماز مغرب را
پس خواند در دو رکعت نخستین سورہ فاتحه و یک یک سورت از سورتهاے کوتاہ مفصل بعد از آن ایستاد در رکعت
سیوم پس نزدیک شدم باو تا آنکه جامهاے من نزدیک بود که برسد بجامهاے او پس شنیدم او را که میخواند سورہ فاتحه و این
آیت ربنا لا تزغ قلوبنا الآیة مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا صلی وحده یقرأ فی الاربع جمیعا فی کل رکعة
بام القرآن وسورة من القرآن وکان یقرأ احیانا بالسورتین والثلاث فی الرکعة الواحدة من صلوة الفریضة ویقرأ فی الرکعتین
من المغرب کذلك بام القرآن وسورة سورة عبد الله بن عمر چون میگذارد نماز را تنها میخواند در چهار رکعت
همه آن در هر رکعتے سورہ فاتحه و سورتے از قرآن و در بعض اوقات میخواند دو سوره و سه سوره در یک رکعت از نماز فریضه
و میخواند در دو رکعت اول از نماز مغرب همچنین سورة فاتحه و یک سورة باب قدر جهر الامام فی صلوته باب در
تعیین مقدار بلند خواندن امام در نماز خود مالك عن عمه ابی سهیل بن مالك عن ابیه انه قال کنا نسمع قراءة عمر
بن الخطاب عند دار ابی جهیم بالبلاط مالك بن ابی عامر گفت که ما می شنیدیم قرارت عمر بن الخطاب را نزدیک خانه

مسوّی ۱۵ **قلت** اتفقت الائمة علی هذه التکبیرات وهی ثنتان وعشرون تکبیرة فی اربع رکعات کلها سنة الا التکبیرة الاولی فانها فریضة لا تنعقد الصلوة الا بها ۱۲ **۲۵ قلت** ذهب الشافعی الی انه لو ترک اقامة الصلب فی الرکوع والسجود والطمانینة فیهما او فی الاعتدال عن الرکوع والسجود فصلاته فاسدة وذهب ابو حنیفة علی تخریج الکرخی ان الطمانینة واجبة فی الرکوع والسجود وسنة فی الاعتدال عن الرکوع والسجود وهو الصحیح درایةً والمشهور عند صاحبیه ان الطمانینة غیر واجبة وکذا الاعتدال بعد الرکوع والجلوس بین السجدتین والتشبیه بالسرقة عند الشافعی للتحریم وعند ابی حنیفة رح علی المشهور للکراهیة ۱۲ - +

مصفّٰی ابی جہیم ایستادہ در زمین مفروش بسنگ مترجم گوید رضی اللہ عنہ وارضاہ کہ جماعت بسیار مے بود امام را بباید کہ تمام جماعہ را بشنواند اگر تواند **باب** بیین التکبیر فی الخفض والرفع سنت است اللہ اکبر گفتن درہر پست کردن وبلند کردن

مالک عن ابن شہاب عن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب انہ قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یکبر فی الصلوۃ کلما خفض ورفع فلم تزل تلک صلوتہ حتی لقی اللہ عزوجل از امام زین العابدین رضی اللہ عنہ مرویست کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تکبیر میگفت در نماز ہرگاہ سر فرود مے آورد وہرگاہ سر بالا میکرد وپس ہمیشہ این بود نماز آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تا آنکہ ملاقات کرد با خدائے عزوجل یعنی وفات یافت یعنی در انتقال از قیام برکوع واز قومہ بسجدہ واز سجدہ بجلسہ واز جلسہ بسجدہ اللہ اکبر مے گفتند مترجم گوید الا انتقال از رکوع کہ سابق از حدیث ابن عمر گذشت کہ در آنجا سمع اللہ لمن حمدہ ربنا ولک الحمد مے گفتند فتدبر **مالک** عن ابن شہاب عن ابی سلمۃ بن عبد الرحمن بن عوف ان ابا ہریرۃ کان یصلی لہم فیکبر کلما خفض ورفع فاذا انصرف قال واللہ انی لاشبہکم بصلوۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ابوہریرہ نماز میگذارد وبرائے ایشان یعنی امامت میکرد برائے ایشان در نماز پس تکبیر میگفت ہربار کہ سر بالا میکرد وہربار کہ سر فرود مے آورد وپس چون بازگشت از نماز میگفت قسم بخدا کہ من مشابہ ترین شما ام بنماز آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم **مالک** عن ابن شہاب عن سالم بن عبد اللہ بن عمر ان عبد اللہ بن عمر کان یکبر فی الصلوۃ کلما خفض ورفع عبد اللہ بن عمر تکبیر میگفت در نماز ہربار کہ سر فرود میکرد وہربار کہ سر بالا میکرد **مالک** عن ابی نعیم وہب بن کیسان عن جابر بن عبد اللہ انہ کان یعلمہم التکبیر فی الصلوۃ قال فکان یامرنا ان نکبر کلما خفضنا ورفعنا ۱۵ ابو نعیم روایت میکند کہ جابر بن عبد اللہ تعلیم میکرد ایشان را تکبیر گفتن در نماز گفت وہب بن کیسان پس امر میکرد ما را کہ تکبیر گوئیم ہرگاہ کہ سر فرود کنیم وسر بالا کنیم مترجم گوید رضی اللہ عنہ وارضاہ کہ اتفاق کردند ائمہ برین تکبیرہا وآن بیست ودو تکبیر است در چہار رکعت وہمہ آنہا سنت است مگر تکبیر اولی کہ آن فرض است منعقد نمیشود نماز بدون آن **باب** یجب الاطمینان فی الرکوع والسجود فرض است اطمینان در رکوع وسجود **مالک** ۲۵ عن یحیی بن سعید عن نعمان بن مرۃ الانصاری ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ما ترون فی الشارب والسارق والزانی وذلک قبل ان ینزل فیہم

مسوی ١ قلت مذهب العلماء كراهية قراءة القرآن في الركوع والسجود والتسبيح والدعاء في الركوع
والسجود سنة عند الاكثرين ١٢ ١ قلت وبه يقول ابو حنيفة ان الامام يقتصر على سمع الله لمن حمده
والماموم يقتصر على ربنا لك الحمد وقال الشافعي يجمعان بينهما سواء ١٢ - ١

مصفى | قالوا الله ورسوله اعلم قال هن فواحش وفيهن عقوبة واسوأ السرقة الذي يسرق صلوته قالوا
كيف يسرق صلوته يا رسول الله قال لا يتم ركوعها ولا سجودها رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود باصحاب خطاب نمود چه
چیز مے بینید درحق نوشندۂ خمر و درحق دزد و زنا کننده و این سوال پیش از آن بود که نازل کرده شود درحق ایشان
حدود و اصحابه عرض نمودند که خدا و رسول دانا تر است فرمود این اعمال گناه کبیره است و درین اعمال عقوبت است
و بدترین دزدی دزدی کسے ست که دزدی میکند نماز خود را گفتند چگونه دزدی میکند نماز خود را یا رسول الله فرمود تمام نمیکند
رکوع او را و سجود او را مسئله اقل رکوع انحنا ست بوجهیکه دو کف دست بر رکبه برسد و این بجهت آنست که وضع
یدین علی الرکبتین مسنون شد و بر آن عمل جاری گشت پس افراد رکوع همه انحنا بودند باین صفت و بجهت آنکه انچه
قریب قیام باشد وے بقیام اشبه ست و اقل اطمینان آنست که منفصل شود رفع راس از هوی اگرچه بزمانے قلیل
باشد و کمال رکوع آنست که پشت و گردن هموار دارد و ساقین را نصب کند و دو رکبه را بدو دست خود گیرد و اصابع را
متفرق سازد و نزد یک هوی تکبیر گوید و رفع یدین کند و ذکرے از اذکار ماثوره مانند سبحان ربی العظیم و سبحان الله و بحمده
بگوید و گفته اند که شرط رکوع و سجود این است که قصد نکند بهوی غیر آن را مثلا از خوف چیزے رکوع کند یا سجده افتد
و درین مسئله بحث است مسئله اگر پشت در رکوع هموار نکرد و همچنین در سجود یا ترک اطمینان نمود در رکوع و سجود
یا در قومه و جلسه نزدیک شافعی نماز فاسد شد و اصحاب ابوحنیفه مختلف اند مختار کرخی آنکه اطمینان در رکوع و سجود
واجب است و در قومه و جلسه سنت و هو الصحیح درایة و مشهور در فتاوی آنکه اطمینان در رکوع و سجود واجب نیست
و همچنین اعتدال بعد از رکوع و نشستن بین السجدتین والله اعلم باب النهي عن قرأة القرآن في الركوع باب در منع
مصلی از خواندن قرآن در رکوع مالك عن نافع عن ابراهيم بن عبد الله بن حنين عن ابيه عن علي بن ابي طالب
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن قراءة القرآن في الركوع مختصر ١ منع فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم
از خواندن قرآن در رکوع باب يستحب للامام ان يقول اذا رفع راسه من الركوع سمع الله لمن حمده
والماموم ربنا لك الحمد مستحب است امام را بگوید وقتیکه برمیدارد سر خود از رکوع سمع الله لمن حمده و مستحب است
مقتدی را که بگوید اللهم ربنا لك الحمد مالك عن سمي مولى ابي بكر بن عبد الرحمن عن ابي صالح السمان
عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا قال الامام سمع الله لمن حمده فقولوا اللهم ربنا لك الحمد
فانه من وافق قوله قول الملئكة غفر له ما تقدم من ذنبه ٢ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتیکه گفت امام سمع الله لمن حمده

مسوّٰی ۱؎ **قلت** ذهب ابو حنيفة الى انه لا يقنت فى شئ من الفرائض و يقنت فى الوتر جميع السنة و معنى الحديث عنده انه كان لا يقنت فى شئ من الصلوٰة المكتوبة و ذهب الشافعى الى انه يقنت فى الصبح و فى سائر الفرائض و لا يقنت فى الوتر الا فى النصف الآخر من رمضان ۱۲ ۲؎ **قلت** ذهب عامة اهل العلم الى ان وضع الجبهة فى السجود واجب و اما وضع اليدين و الركبتين و القدمين فاوجبه الشافعى فى اظهر قوليه و ذهب ابو حنيفة الى ان وضع اليدين سنة و عامة الفقهاء على ان كشف اليدين ليس بواجب ۱۲ ؂

مصفّٰی پس بگویند اللهم ربنا لك الحمد زیرا که حال اینست هر که موافق افتاد سخن او با سخن فرشتگان آمرزیده شد او را انچه پیش از آن گذشت از گناهان او مترجم گوید که نزدیک امام اعظم اقتصار کند امام بر سمع الله لمن حمده و مقتدی بر ربنا لك الحمد و امام شافعی میگوید که امام و مقتدی هر دو جمع کنند سمع الله لمن حمده و ربنا لك الحمد را مسئله و گفتند در قومه لابد است از قیام و اطمینان و اگر سر را از ترس آوازے هولناک بردارد کفایت نکند و درینجا بحث است چنانکه گذشت

باب ترك القنوت فى صلوٰة الفجر و غيرها

باب در بیان ترک قنوت در نماز فجر و غیر فجر **مالك** عن نافع ان عبد الله ابن عمر كان لا يقنت فى شئ من الصلوٰة ۱؎ عبد الله بن عمر قنوت نمیخواند در چیزے از نماز یعنی نه در فجر و نه در غیر آن مترجم گوید ابو حنیفه گفت قنوت نخواند در چیزے از نمازهائے فریضه و بخواند در وتر تمام سال و معنی حدیث نزدیکیا و محمول برهمین است و نزد شافعی خواندن قنوت در نماز فجر سنت است دون سائر فرائض و قنوت در وتر نیست نزدیک وے مگر در نصف آخر از رمضان و محل قنوت در نماز صبح نزدیک شافعی بعد رکوع است و عروة بن الزبیر قبل از رکوع قنوت میکرد و از انس بن مالک هر دو روایت آمده و نزدیک شافعی در قنوت جهر باید کرد بحدیث ابو هریره و مقتدیان آمین گویند بحدیث ابن عباس و در قنوت وتر نیز اختلاف علماء است مذهب عبد الله بن مسعود دوام قنوت ست در وتر و همین ست مختار سفیان ثوری و ابن المبارک و ائمه حنفیه و جماعة بآن رفته اند که در وتر قنوت نیست مگر در نصف آخر رمضان و همین ست مذهب مالک و شافعی و اقوی درین باب مذهب احمد و اسحاق است که اگر نازله از نوازل بر مسلمین برسد قنوت در صبح خاصه و در سائر صلوٰة عامه مستحب است و قنوت وتر در آخر نصف رمضان متأکد است و در تمام سال مستحب والله اعلم

باب يضع كفيه على ما يضع عليه الوجه فى السجود يخرجهما من الكمين

نهد دو کف خود بر هر چیزے که می نهد بران روئے خود را در حال سجده و بیرون آرد آن هر دو کف را از هر دو آستین **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا سجد وضع كفيه على الذى يضع عليه وجهه قال نافع و لقد رأيته فى يوم شديد البرد و انه ليخرج كفيه من تحت برنس له حتى يضعهما على الحصباء عبد الله بن عمر وقتے که سجده میکرد می نهاد دو کف خود را بر چیزیکه مے نهاد بران روئے خود را گفت نافع و هر آئینه من دیدم ابن عمر را در روزیکه سخت بود سردی او درین حالت که برمے آورد دو کف خود را از زیر برنسی از آن خود تا نهد آنرا بر سنگ ریزها **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول من وضع جبهته بالارض فليضع كفيه على الذى يضع عليه جبهته ثم اذا رفع فليرفعهما فان اليدين يسجدان كما يسجد الوجه ۲؎ عبد الله بن عمر میگفت هر که نهد

مسوّی ٥١ قلت وعليه اهل العلم ١٢ ٥٢ قلت وبه قال اهل العلم انه يسن ان يرفع يديه ثم يضعهما على الارض ١٢
١٨
٥٣ قلت واكثر الفقهاء على كراهية الاقعاء وهو هنا ان يضع اليتيه على عقبيه يقعد مستوفزا غير مطمئن وان السنة في جلسة التشهد الاول الافتراش

مصفّی پیشانی خود را بزمین پس باید که نهد دو کف خود را بر چیزیکه مے نهد بر آن پیشانی خود را بعد ازان چون بردارد پیشانی را باید که بردارد دو کف را زیراکه هر آئینه دو دست سجده میکنند چنانکه سجده میکند روئے مسئله حد سجده وضع هفت استخوان است بر زمین جبهه و یدین و رکبتین و اطراف قدمین بحدیث شیخین امرت ان اسجد علی سبعة اراب الخ ولابد است از اطمینان در سجده واز آنکه بر موضع سجود ثقل اعضا واقع شود و این قید بجهت تحقیق معنی وضع است ولابد است از ارتفاع اسافل بر اعالی و این قید از لفظ سجود فهمیده میشود والا انبطاح باشد نه سجود و اکمال آنست که تکبیر گوید بغیر رفع یدین و نخست رکبتین را بزمین نهد بعد ازان یدین را بعد ازان جبهه و انف را و ذکرے از اذکار ماثوره بگوید و بباید که دو دست را نزدیک منکبین نهد و اصابع خود بجانب قبله نشر کند و تفریق کند میان رکبتین و بطن را از فخذین و مرفقین را از جنبین جدا دارد مسئله علما متفق اند بر وجوب وضع جبهه در سجود اما نهادن دو دست و دو زانو و دو قدم نزدیک شافعی واجب است و نزدیک ابو حنیفه وضع یدین سنت است و نیز متفق اند بر آنکه کشف سر دو دست و برآوردن آنها از آستین ضرور نیست

باب المريض اذا لم يستطع السجود اومأ براسه ايماء مریض وقتیکه نتواند سجده کردن ایما کند بسر خود ایما کردنی

مالک عن نافع ان عبد الله ابن عمر كان يقول اذا لم يستطع المريض السجود اومأ براسه ايماء ولم يرفع الى جبهته شيئا

عبد الله بن عمر میگفت وقتیکه نتواند بیمار سجده کردن باید که ایما کند بسر خود ایما کردن و نبردارد بسوئے پیشانی خود چیزے یعنی خاک را یا چیزے تا بر آن جبهه رساند مسئله مریض بکیفیت اشاره رکوع میکند او را مے باید که محاذی کند جبهه را قدام رکبتین و اگر محاذی موضع سجود گرداند بهتر باشد و اگر رکوع و سجود هر دو کند سجود مے باید که خفض باشد از رکوع

باب صفة السجود در بیان کیفیت سجود

مالک عن يحيى بن سعيد عن محمد بن يحيى بن حبان عن عمه واسع بن حبان عن عبد الله بن عمر انه قال له لعلك من الذين يصلون على اوراكهم قال قلت لا ادري والله قال مالك يعني الذي يسجد ولا يرتفع عن الارض يسجد وهو لاصق بالارض

٥٢ عبد الله بن عمر گفت واسع ابن حبان را شاید تو از آن جماعتی که نماز میگذارند بر سرین هائے خود گفت واسع گفتم نمیدانم قسم بخدا گفت مالک مراد میداشت ابن عمر کسے را که سجده میکند و بلند نمیشود از زمین سجده میکند در آن حال که او متصل است بزمین مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه سنت است که بردارد سرینهائے خود را و اعتماد کند بر زمین

باب الجلوس بين السجدتين كجلسة الصلوة ولا يجلس على صدور قدميه الا من ضرورة نشستن در میان دو سجده مانند نشستن نماز و نه نشیند بر سرهای دو قدم خود

مالک عن صدقة بن يسار عن المغيرة بن حكيم انه راى عبد الله بن عمر يرجع في سجدتين في الصلوة على صدور قدميه فلما انصرف ذكر له ذلك فقال انها ليست سنة الصلوة وانما افعل هذا من اجل اني اشتكي

٥٣ مغیره بن حکیم دید عبد الله بن عمر را که رجوع میکرد

مسوی لہ قلت قال الشافعي يقعد في التشهد الاول مفترشا وهو ان يقعد على بطن قدمه اليسرى وينصب اليمنى وفي التشهد الاخر متوركا وهو ان يخرج رجليه فيضجع اليسرى وينصب اليمنى ويقعد على الارض وقال ابو حنيفة يقعد فيهما مفترشا وقال مالك يقعد فيهما على الارض متوركا ثني رجله اي عطفها ۱۲-+

مصفی درمیان دو سجده در نماز بر عقب هر دو قدم خود پس وقتیکه باز گشت از نماز ذکر کرده شد پیش او این مسئله پس گفت هر آئینه این جلسه نیست سنت نماز و جز این نیست که می کنم این را بسبب آنکه بیمارم مسئله اقعاء درمیان سجدتین یعنی نشستن بر عقب هر دو قدمین نزدیک ابن عمر مکروه است و نزدیک عبدالله بن عباس سنت و عمل ائمه اربعه بر اول است واطمینان درین جلسه فرض است لکن سنت آنست که قومه و جلسه را طویل نکند مسئله جلسه استراحت و ترک آن هر دو در حدیث آمده است و هر دو صحیح است **باب صفة الجلوس في الصلوة** بیان طریق نشستن در نماز

مالك عن عبدالرحمن بن قاسم عن عبدالله بن عبدالله بن عمر انه اخبره انه كان يرى عبدالله بن عمر يتربع في الصلوة اذا جلس قال ففعلته وانا يومئذ حديث السن فنهاني عبدالله بن عمر وقال انما سنة الصلوة ان تنصب رجلك اليمنى وتثني رجلك اليسرى فقلت له فانك تفعل ذلك فقال ان رجلي لا تحملاني

عبیدالله می دید عبدالله بن عمر را که چار زانو می نشست در نماز وقتیکه می نشست گفت عبیدالله پس نشستم همین طور من آن روز نوجوان بودم پس منع کرد مرا عبدالله بن عمر و گفت جز این نیست که سنت نماز آنست که استاده کنی پای راست خود را و بیچانی پای چپ خود را پس گفتم او را هر آئینه تو میکنی این را یعنی می نشینی چار زانو پس گفت هر آئینه دو پای من بر نمی‌دارند مرا یعنی در استاده کردن حرج میشود **مالك** عن يحيى بن سعيد ان القاسم بن محمد اراهم الجلوس في التشهد فنصب رجله اليمنى وثنى رجله اليسرى وجلس على وركه الايسر ولم يجلس على قدمه ثم قال اراني هذا عبدالله بن عبدالله بن عمر وحدثني ان اباه كان يفعل ذلك قاسم بن محمد نمود با ایشان صفت نشستن در وقت تشهد پس استاده کرد پای راست خود را و بیچانید پای چپ خود را و نشست بر سرین چپ خود و نه نشست بر قدم خود و بعد از ان گفت نمود مرا این جلوس عبیدالله پسر عبدالله بن عمر و خبر داد مرا که پدر او میکرد همین طور **مالك** عن صدقة بن يسار عن المغيرة بن حكيم انه رأى عبدالله بن عمر يرجع في سجدتين في الصلوة على صدور قدميه فلما انصرف

عبد الله بن دينار انه سمع عبدالله بن عمر وصلى الى جنبه رجل فلما جلس الرجل في اربع تربع وثنى رجليه فلما انصرف عبدالله عاب ذلك عليه فقال الرجل فانك تفعل ذلك فقال عبدالله بن عمر اني اشتكي نماز گزارد بر پهلوی عبدالله بن عمر مردی پس وقتیکه نشست آن مرد بعد ادای چهار رکعت چار زانو نشست و بیچانید دو پای خود را پس وقتیکه باز گشت از نماز عبدالله بن عمر عیب کرد بر وی این طور نشستن را پس گفت آن مرد هر آئینه میکنی تو این کار را پس گفت عبدالله بن عمر هر آئینه من بیمارم مترجم گوید اختلاف کرده اند علماء در هیئت جلوس شافعی اختیار کرده است در تشهد اول که نصب کند قدم یمنی و نشیند بر یسرے و در تشهد آخر تورک یعنی قدم یسری را بیرون آرد و از زیر ران با اعتماد

مسوّی ۱۵ **قلت** اختار ابو حنیفة تشهد ابن مسعود والشافعی تشهد ابن عباس و مالک تشهد عمر واختلافهم فی المختار لا فی الاجزاء

مصفّٰی ران چپ بر سرین واقع شود و مالک در هر دو قعده تورک را اختیار کرده است و ابو حنیفه نصب یمنی و جلوس بر یسری در هر دو قعده اختیار نموده است و این هر دو واسع و جایز است **مسئله** بهر صفت که تشهد از تربیع و تورک و افتراش جایز باشد و اختلاف ائمه در سنیت است و اشبه آن مینماید که مودّی بر صفتے که مروی شده است مودی سنت است

باب صیغ التشهد وکلها کاف شاف — باب در بیان صیغهائے تشهد وهمه صیغها کافی و شافی است

مالک عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عبد الرحمن بن عبد القاری انه سمع عمر بن الخطاب وهو علی المنبر یعلّم الناس التشهد یقول قولوا التحیات لله الزاکیات لله الطیبات الصلوات لله السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله عبد الرحمن شنید از عمر بن الخطاب و او بر منبر بود مے آموخت مردمان را تشهد بقول خود که بگوئید التحیات لله الخ معنی این کلمات آنست که تعظیمات قولیه خدا راست اعمال حسنه پاکیزه خدا راست پاکیزه ها ار نماز ها خدا راست سلام بر تو بادا ئے پیغمبر و رحمت خدا و برکات او سلام بر ما باد و بر بندگان شایسته کاران خدا ئے گواهی میدهم که نیست هیچ معبود غیر الله و گواهی میدهم که محمد بنده خدا و رسول او ست

مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یتشهد فیقول بسم الله التحیات لله الصلوات لله الزاکیات لله السلام علی النبی ورحمة الله وبرکاته السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین شهدت ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله یقول هذا فی الرکعتین الاولیین ویدعو اذا قضی تشهده بما بدا له فاذا جلس فی آخر صلوته تشهد کذلک ایضا الا انه یقدّم التشهد ثم یدعو بما بدا له فاذا قضی تشهده واراد ان یسلم قال السلام علی النبی ورحمة الله وبرکاته السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین السلام علیکم عن یمینه ثم یرد علی الامام فان سلم علیه احد عن یساره رد علیه عبد الله بن عمر تشهد میخواند پس میگفت بسم الله التحیات لله الخ میخواند این تشهد را در دو رکعت نخستین یعنی در قعده اول و دعا میکرد بانچه در خاطر او میرسید وقتیکه تمام میکرد تشهد خود را پس وقتیکه مے نشست در آخر نماز خود تشهد میخواند همچنین نیز مگر آنکه مقدم میکرد لفظ تشهد را بعد از آن دعا میکرد بانچه بخاطر او میرسید پس چون تمام میکرد تشهد خود را و میخواست که سلام دهد میگفت السلام علی النبی ورحمة الله وبرکاته الخ میگفت السلام علیکم بجانب راست خود و بعد از ان رد میکرد بر امام پس اگر سلام میگفت بروے کسے از جانب چپ او رد میکرد بروے یعنی جواب سلام میداد

مالک عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها کانت تقول اذا تشهدت التحیات الطیبات الصلوات الزاکیات لله اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له وان محمدا عبده ورسوله السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین السلام علیکم حضرت عائشه میگفت وقتیکه تشهد میخواند التحیات الخ

مالک عن یحیی بن سعید عن القاسم بن محمد انه اخبره ان عائشة زوج النبی صلی الله

مسوّی سـ۵ **قلت** اکثر اهل العلم علی استحباب الاشارة بالمسبحة الیمنی عند کلمة التهلیل یشیر عند قوله الا الله وهو الصحیح من مذهب ابی حنیفة ذکره محمد فی الموطا ۱۲ سـ۶ **قلت** عامة اهل العلم علی ان الصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم مستحبة فی التشهد الاخیر غیر واجبة والی هذا یشیر لفظ ابن عمر و عائشة فی باب التشهد ان التشهد الاول محلهما وذهب الشافعی وحده الی وجوبها فی التشهد الاخیر فان لم یصل لم تصح صلاته واستحبابها فی التشهد الاول ۱۲

مصفّٰی علیه وسلم کانت تقول فی التشهد التحیات الطیبات الصلوات الزاکیات لله اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین السلام علیکم حضرت عائشه وقتیکه تشهد میخواند میگفت التحیات لله الخ **مسئله** همه صیغ تشهد موّدی از فرض است واختلاف ائمه در اختیار است و درین اختلاف هم دلیلے قوی بهم نمیرسد پس باید گفت که هر صیغه که خواند موّدی سنت است و عامل مختار **مسئله** شافعی الفاظ مکرر را حذف کرده اقل تشهد گفته است واین معنی قریب است بقاعده تنقیح مناط والله اعلم **باب الاشارة بالمسبحة فی التشهد** باب در بیان صفت اشاره بانگشت مسبحه در تشهد **مالک** عن مسلم بن ابی مریم عن علی بن عبد الرحمن المعاوی انه قال رآنی عبد الله بن عمر وانا اعبث بالحصباء فی الصلوة فلما انصرفت نهانی وقال اصنع کما کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصنع فقلت وکیف کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصنع قال کان اذا جلس فی الصلوة وضع کفه الیمنی علی فخذه الیمنی وقبض اصابعه کلها واشار باصبعه التی تلی الابهام ووضع کفه الیسری علی فخذه الیسری وقال هکذا کان یفعل علی بن عبد الرحمن گفت دید مرا عبد الله بن عمر وبازی میکردم بسنگ ریزها در نماز پس وقتیکه بازگشتم منع کرد مرا گفت بکن چنانکه میکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم گفتم چگونه میکرد رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت چون می نشست در نماز می نهاد کف راست خود بران راست و بند میکرد انگشتان خود را همه آن واشاره میکرد بآن انگشت خود که نزدیک بابهام است ومی نهاد کف چپ را بر ران چپ خود و گفت ابن عمر این چنین کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالک** عن عبد الله بن دینار انه قال رأی عبد الله بن عمر رجلا وانا ادعو واشیر باصبعین اصبع من کل ید فنهانی **مسئله** مختار نزدیک شافعی آنست که همه اصابع را جمع کند وبمسبحه اشاره نماید چنانکه ابن عمر نقل کرد وموضع اشاره قول الا الله است بحدیث مسلم وبجهت آنکه غرض از اشاره توحید است تا قول وفعل معاضد یکدیگر واقع شود **باب صفة الصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم** باب در کیفیت درود فرستادن بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم عن ابیه عن عمرو بن سلیم الزرقی انه قال اخبرنی ابو حمید الساعدی انهم قالوا یا رسول الله کیف نصلی علیک فقال قولوا اللهم صل علی محمد وازواجه وذریته کما صلیت علی ابراهیم وبارک علی محمد وازواجه وذریته کما بارکت علی آل ابراهیم انک حمید مجید اصحاب گفتند یا رسول الله چگونه درود فرستیم بر تو پس فرمود بگوئید اللهم صل علی محمد آه **مالک** عن نعیم بن

مسوّی قلت اخرج ابو داؤد عن ابی هریرة اذا فرغ احدکم من التشهد الاخیر فلیتعوذ باللہ من اربع فذکر نحوہ من حدیث الباب وھو قول اھل العلم ان الدعاء قبل السلام مستحب ۱۲ **قلت** عامة اھل العلم علی انه یسلم تسلیمتین عن یمینه وعن شماله السلام علیکم ورحمة الله السلام علیکم ورحمة الله واحتجوا بحدیث عبد الله بن مسعود عن النبی صلی الله علیه وسلم (باقی ص۱۱۸)

مصفّٰی عبد الله المجمر عن محمد بن عبد الله بن زید الانصاری انه اخبرہ عن ابی مسعود الانصاری انه قال اتانا رسول الله صلی الله علیه وسلم فی مجلس سعد بن عبادة فقال له بشیر بن سعد امرنا الله ان نصلی علیك یا رسول الله فکیف نصلی علیك قال فسکت رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی تمنینا انه لم یساله ثم قال قولوا اللهم صل علی محمد وعلی ال محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی ال ابراهیم وبارك علی محمد وعلی ال محمد کما بارکت علی ال ابراهیم فی العالمین انك حمید مجید والسلام کما قد علمتم ابو مسعود انصاری گفت تشریف آوردند آنحضرت صلی الله علیه وسلم پیش ما در مجلس سعد بن عبادہ پس گفت اورا بشیر بن سعد که امر فرمودہ است ما را خدا تعالی بآنکه درود فرستیم بر تو یا رسول الله پس چگونه درود فرستیم بر تو پس سکوت کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا آنکه آرزو کردیم ما که این سائل کاشکے سوال نمیکرد از آنحضرت صلعم بعد از آن فرمود بگوئید اللهم صل علی محمد الخ وسلام بهمان صفت است که دانسته آید مسئله جمهور اهل علم بر آنند که صلوة گفتن بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم مستحب ست در تشهد اخیر غیر واجب وبسوئے همین معنی دلالت میکند لفظ ابن عمر وحضرت عائشه در باب تشهد واما تشهد اول محل صلوة نیست وامام شافعی تنها قائل ست بوجوب صلوة در تشهد آخر پس اگر درود فرستد نماز او صحیح نیست ودر تشهد اول نزدیك شافعی مستحب است مترجم گوید اقل صلوة اللهم صل علی محمد وآله واکمل آن این صیغه است که مذکور شد وصلوة سنت ست نزد جمهور وفرض است نزدیك شافعی وقول جمهور اقوی ست **باب الدعاء قبل السلام** باب در جائز بودن دعا پیش از گفتن سلام **مالك** عن ابی الزبیر المکی عن طاؤس الیمانی عن عبد الله بن عباس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یعلمهم هذا الدعاء کما یعلمهم السورة من القرآن یقول اللهم انی اعوذ بك من عذاب جهنم واعوذ بك من عذاب القبر واعوذ بك من فتنة المسیح الدجال واعوذ بك من فتنة المحیا والممات مرویست از عبد الله بن عباس که آنحضرت صلی الله علیه وسلم مے آموخت صحابه را این دعا چنانچه مے آموخت ایشان را سورہ از قرآن میگفت اللهم انی اعوذ بك الخ ترجمه این دعا این است اے بار خدایا هر آئینه من پناہ میگیرم بتو از عذاب دوزخ و پناہ میگیرم بتو از عذاب قبر وپناہ میگیرم بتو از فتنه مسیح دجال وپناہ میگیرم بتو از فتنه زندگانی ومرگ مترجم گوید که ابو داؤد از ابو هریرہ روایت کردہ است اذا فرغ احدکم من التشهد الاخیر فلیتعوذ بالله من اربع یعنی چون فارغ شود یکے از شما از تشهد آخر باید که پناہ بگیرد بخدا از چهار چیز فذکر نحوہ من حدیث الباب وهمین ست مختار علماء که دعا پیش از سلام مستحب است **باب صفة السلام** قال النبی صلی الله علیه وسلم وتحلیلها السلام چیزیکه حلال میکند بر مصلی بر آمدن از نماز وسخن گفتن سلام است **مالك** عن نافع عن ابن عمر فی حدیث التشهد انه کان یقول السلام علیکم عن یمینه ثم یرد علی الامام فان

مسوّی (بقیہ صفحہ ۱۱۱) رواہ ابو داؤد والترمذی فقال مالک یسلم الامام والمنفرد تسلیمۃ واحدۃ السلام علیکم لا یزید علی ذلک ویستحب للماموم ان یسلم ثلثا عن یمینہ وعن شمالہ وتلقاء وجہہ یردہا علی امامہ ۱۲ **لہ قلت** علیہ اھل العلم ان الانصراف الی الیمین لیس بسنۃ لازمۃ ۱۲ **لہ فائدہ قلت** اتفقت الحنفیۃ والشافعیۃ علی صفۃ الصلوۃ کما ذکرنا من تکبیرۃ الاحرام الی السلام الا ماانبہنا علیہ واختلفوا فی تمییز الارکان من السنن فمذہب الشافعیۃ ان فی الصلوۃ ارکانا وسننا فارکانہا ثلثۃ عشر النیۃ وتکبیرۃ الاحرام والقیام وقراءۃ الفاتحۃ والرکوع بطمانیۃ والاعتدال عنہ بطمانیۃ والسجدتان (باقی حاشیہ صفحہ ۱۱۹)

مصفّٰی سلام علیہ جل عن یسارہ رضی اللہ عنہ علیہ ابن عمر میگفت السلام علیکم بجانب راست خود بعد ازان رد میکرد بر امام پس اگر سلام میکرد کسے بروے از جماعہ از جانب چپ او رد میکرد بروے مترجم گوید اختیار امام مالک آنست کہ امام و منفرد یک تسلیمہ گوید السلام علیکم قصد کند بآن پیش روے خود بعد ازان بجانب راست سر خود را بگرداند و مقتدی یک تسلیمہ ہمین اسلوب بگوید و دیگر بجانب امام پیش روے خود قصد کند و اگر بجانب یسار کسے بروے سلام بکند تسلیمہ سیوم بجانب یسار گوید و این اقل سلام است و اکمل آن بحدیث ترمذی عن عبد اللہ بن مسعود عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہ کان یسلم عن یمینہ وعن یسارہ السلام علیکم ورحمۃ اللہ السلام علیکم ورحمۃ اللہ و لہذا جمہور علماء بدو تسلیمہ قائل شدہ اند در حق امام و منفرد و مقتدی بزیادت ورحمۃ اللہ واللہ اعلم مسئلہ اقل سلام السلام علیکم یکبار است چنانکہ ابن عمر میکرد و اکمل آن السلام علیکم ورحمۃ اللہ بجانب راست و چپ التفات نمودہ مسئلہ ترتیب ارکان بوجہیکہ ذکر کردہ شدہ فرض است زیراکہ چون رجوع کنیم بمفہوم از لفظ صلوۃ و نماز یکہ بغیر ترتیب کردہ شود اطلاق لفظ صلوۃ بران راست نمے آید پس اگر سجود پیش از رکوع کند عمداً نماز فاسد شود و اگر سہواً کند آنچہ بعد متروک ست لغو ست و از ہمان متروک نماز خود را تمام کند و سجدہ سہو کند **باب** ینصرف من الصلوۃ الی ای جہۃ شاء باز گردد مصلی از نماز بہر جانبے کہ خواہد **مالک** عن یحیی بن سعید عن محمد بن یحیی ابن حبان عن عمہ واسع بن حبان انہ قال کنت اصلی وعبد اللہ بن عمر مسند ظہرہ الی جدار القبلۃ فلما قضیت صلوتی انصرفت الیہ من قبل شقی الایسر فقال عبد اللہ بن عمر ما منعک ان تنصرف عن یمینک قال فقلت رایتک فانصرفت الیک فقال عبد اللہ فانک قد اصبت ان قائلا یقول انصرف عن یمینک فاذا کنت تصلی فانصرف حیث شئت ان شئت علی یمینک وان شئت علی یسارک واسع ابن حبان گفت من نماز میگذاردم و عبد اللہ بن عمر نہادہ بود پشت خود را بدیوار قبلہ پس وقتیکہ تمام کردم نماز خود را باز گشتم بسوے او بجانب چپ خود پس گفت عبد اللہ بن عمر چہ چیز منع کرد ترا از آنکہ باز گردی بسوے راست خود گفتم دیدم ترا پس باز گشتم بسوے تو گفت عبد اللہ ہر آئینہ تو نیک کردی ہر آئینہ گوئندہ میگوید کہ باز گرد بسوے جانب راست خود البتہ پس وقتیکہ نماز میکنی باز گرد بہر جانبے کہ خواہی اگر خواہی بجانب راست خود اگر خواہی بجانب چپ خود **باب** الذکر بعد السلام در بیان ذکرے کہ بعد از سلام مسنون است **مالک** عن ابی عبید مولی سلیمن بن عبد الملک عن عطاء بن یزید اللیثی عن ابی ہریرۃ انہ قال من

مسوّی (بقیہ حاشیہ ص ۱۱۸) بطمانینة والجلوس بین السجدتین بطمانینة والقعود فی اٰخر الصلوة والتشہد والصلوة علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم والسلام وترتیب الارکان کما ذکرنا وسننہا رفع الیدین والتکبیرات ووضع الیمنی علی الیسرٰی وقراءة السورة فی الاولیین والجہر فی موضعہ والاسرار فی موضعہ وتسبیحات الرکوع والسجود واذکار القومة والقنوت والدعاء بعد الصلوة علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم والقعود والتشہد فی اثناء الصلوة علی الرکعتین وفی مذہب الحنفیة ان فی الصلوة فروضا وواجبات وسننا فالفروض التحریمة فلو بالتسبیح او بالتہلیل والقیام والقراءة ولو اٰیة واحدة صغیرة فی رکعتین ای رکعتین کانتا فی الفرض والرکوع والسجود والقعود فی اٰخر الصلوة والواجبات تعیین الاولیین للقراءة المفروضة وجعل القراءة قراءة الفاتحة والسورة والترتیب بین الارکان ماعدا التحریمة والقعود الاخر والاطمینان فی الرکوع والسجود علی الصحیح من مذہبہ والقعدة الاولی والتشہد فی القعدة الاولی والثانیة والجہر فی موضعہ والاسرار فی موضعہ ولفظ السلام والسنن رفع الیدین عند التحریمة والتعوذ والبسملة والتکبیرات ووضع الیمنی علی الیسرٰی وتسبیحات الرکوع والسجود والذکر فی القومة والطمانینة فیہا

مصفّٰی سبّح دبر کل صلوة ثلثا وثلثین وکبر ثلثا وثلثین وحمد ثلثا وثلثین وختم المائة بلا الٰہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ لہ الملک ولہ الحمد وھو علی کل شیء قدیر غفرت ذنوبہ ولو کانت مثل زبد البحر. ابوہریرہ گفت ہر کہ سبحان اللہ گوید بعد ہر نماز سی و سہ مرتبہ واللہ اکبر گوید سی و سہ مرتبہ والحمد للہ گوید سی و سہ مرتبہ وختم کند صد را باین کلمہ لا الٰہ الا اللہ وحدہ الخ آمرزیدہ شود گناہان او اگرچہ باشد مانند کف دریا **باب** من سلم من رکعتین ساہیا اتم وسجد سجدتین بعد التسلیم ہر کہ سلام دہد بعد از دو رکعت در نماز سہ گانی یا چہارگانی فراموش کردہ باید کہ نماز خود را تمام کند و سجدہ کند دو سجدہ بعد سلام **مالک**

عن ایوب بن ابی تمیمة السختیانی عن محمد بن سیرین عن ابی ہریرة ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انصرف من اثنتین فقال لہ ذو الیدین اقصرت الصلوة ام نسیت یا رسول اللہ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اصدق ذو الیدین فقال الناس نعم فقام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فصلی رکعتین اخریین ثم سلم ثم کبر فسجد مثل سجودہ او اطول ثم رفع ثم کبر فسجد مثل سجودہ او اطول ثم رفع مرویست از ابی ہریرہ کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بازگشت از دو رکعت نماز پس گفت او را ذو الیدین آیا کوتاہ ساختہ شد نماز را یا فراموش کردی تو یا رسول اللہ پس فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آیا راست گفتہ است ذو الیدین پس گفتند مردمان آرے پس برخاست آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس گذارد دو رکعت باقی ماندہ بعد از ان سلام داد بعد از ان تکبیر گفت پس سجدہ کرد مانند سجود خود در نماز یا درازتر از ان بعد از آن سر برداشت باز تکبیر گفت پس سجدہ کرد مانند سجود خود در نماز یا درازتر از آن بعد از آن سر برداشت **مالک** عن ابن شہاب عن ابی بکر بن سلیمن بن ابی حثمة قال بلغنی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رکع رکعتین من احدی صلوتی النہار الظہر والعصر فسلم من اثنتین فقال لہ ذو الشمالین رجل من بنی زہرة بن کلاب اقصرت الصلوة یا رسول اللہ ام نسیت فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما قصرت الصلوة وما نسیت فقال لہ ذو الشمالین قد کان بعض ذلک یا رسول اللہ فاقبل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علی الناس فقال اصدق ذو الشمالین فقالوا

مسوّی: قلت مذهب ابی حنیفة والشافعی ان من سلم من رکعتین ساهیا اتم و سجد سجدتین هو فی مذهب ابی حنیفة خاص بمن سلم علی راس الرکعتین علی ظن انها رابعة فلو سلم علی راسهما علی ظن انها جمعة او علی انه مسافر فانه یستقبل الصلوة کذا فی العالمکیریة فی فصل المفسدات واستخرج له الشافعی مسئلة وهی فعل شئ یبطل الصلوة عمده دون سهوه واما محل سجود السهو فاختلفوا فیه قال الشافعی فی الجدید محله بین التشهد و السلام ابدا و قال ابو حنیفة محله بعد السلام ابدا و قال مالك ان کان سهوه بنقص سجد قبل السلام او بزیادة فبعده وهو القول القدیم للشافعی وقال احمد کل حدیث ورد فی سجود السهو یستعمل فی موضعه فان ترك التشهد الاول فقبل السلام وان صلی الظهر خمسا او سلم عن الرکعتین فبعد السلام وقد اتفق الحفاظ علی ان الزهری وهم فی هذا الحدیث فقال ذو الشمالین وانما هو ذو الیدین ولم یذکر السجدة وقد ذکرها الثقات من رواة هذه القصة ۱۲ - ۰ -

مصفّٰی: ثم فاتم رسول الله صلی الله علیه وسلم ما بقی من الصلوة ثم سلم ابوبکر بن سلیمان گفت خبر رسیده است بمن که رسول الله صلی الله علیه وسلم گذارد دو رکعت از یکی دو نماز آخر روز ظهر بود یا عصر پس سلام داد بعد از دو رکعت پس عرض کرد بجناب او صلعم ذو الشمالین مردی از بنی زهره بن کلاب آیا کوتاه ساخته شد نماز یا رسول الله یا فراموش فرمودی پس گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم نه کوتاه گردانیده شده است نماز و نه من فراموش نموده ام پس گفت او را ذو الشمالین هر آئینه بوده است بعض آنچه مذکور شد یا رسول الله پس روی آورد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بامردمان پس پرسید آیا راست گفت ذو الشمالین گفتند آری یا رسول الله پس تمام کرد آنحضرت صلعم آنچه باقی مانده بود از نماز بعد از آن سلام داد **مالك** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب وعن ابی سلمة بن عبد الرحمن مثل ذلك ابن شهاب از سعید بن المسیب و از ابو سلمة بن عبد الرحمن مانند این روایت کرد قال یحیی قال مالك کل سهو کان نقصانا من الصلوة فان سجوده قبل السلام و کل سهو کان زیادة فی الصلوة فان سجوده بعد السلام گفت مالك هر سهو که نقصان است از نماز پس هر آئینه سجود او پیش از سلام ست و هر سهو که زیاده است در نماز پس هر آئینه سجود او بعد از سلام ست مترجم گوید اینجا تشهد و سلام برای سجده سهو مذکور نشده و مذهب جمهور همین است که بعد سجده سهو تشهد و تسلیم نیست والله اعلم **مسئله** آنحضرت صلی الله علیه وسلم سلام داد و آن قاطع صلوة ست و فعل کثیر کرد که در صورة عمد ناقض صلوة است بعد از آن بیاد آورد و اتمام نمود و سجده کرد پس دانسته شد که فعل چیزی که عمدا آن ناقض نماز است بطریق سهو موجب سجده سهو است **مسئله** گفته اند که تطویل رکن قصیر مثل قومه و جلسه بین السجدتین مبطل است و فیه نظر زیرا که بعض صحابه روایت کرده اند که قومه در رکوع و سجده آنحضرت صلی الله علیه وسلم و ما بین السجدتین قریب سواء بوده است و بعضی صحابه چندان می ایستاد در قومه که حاضران گمان میکردند که سهو کرده است پس تطویل این ارکان فی الجمله مشروع است اگرچه شنیدنی که جمهور بر آن رفته اند قصر آنها ست **مسئله** اگر تشهد اول را فراموش کرد و راست بایستاد و در آن حالت بیاد آورد عود نکند و اگر راست نه ایستاده است عود کند اما اول پس بنص حدیث و اما ثانی پس بمفهوم آن و سجده سهو کند بجهت عدم تمام قیام

مسوّی ۱ه **قلت** وعلیه اهل العلم وقاس الشافعی علیه ترک القنوت وقاس ابو حنیفة علیه کل ترک الواجب کترک الفاتحة والقنوت فی الوتر وتکبیرات العیدین ۱۲ ۲ه **قلت** اختلفوا فی ذلک فعند الحنفیتان سہی عن القعدة الاخرة وقام الی الخامسة رجع الی القعدة مالم یسجد وتشہد ثم سجد للسہو وان قید الخامسة بالسجدة بطل فرضه ولو قعد فی الرابعة ثم قام ولم یسلم عاد الی القعدة مالم یسجد للخامسة وسلم وسجد للسہو وان قیدها بالسجدة تم فرضه فیضم الیها رکعة اخری لتکونا تطوعا فان لم یضم وقطع الصلوة لم یلزمه القضاء لانه انما شرع ظنا وعند الشافعیة فی ایة حالة ذکر انها خامسة قعد والغی الزائد وراعی ترتیب الصلوة مما قبل الزائد ثم سجد للسہو فی معنی الرکعة عندہ الرکوع والسجود ویتجه علی مذهب الحنفیتان یقال فی حدیث ابن مسعود انه حکایة حال فلعله قام بعد القعدة ولو لم یضم السادسة لبیان انه غیر واجب ۱۲

مصفّی **باب** من قام من رکعتین ولم یجلس ساهیا یسجد سجدتین قبل التسلیم هر که بایستد بعد دو رکعت از سہ گانی یا چہار گانی ونہ نشیند نشستن نخستین فراموش کرده باید که در آخر نماز سجده کند دو سجده پیش از سلام **مالک** عن ابن شهاب عن الاعرج عن عبد الله ابن بحینة انه قال صلی لنا رسول الله صلی الله علیه وسلم رکعتین ثم قام فلم یجلس فقام الناس معه فلما قضی صلوته ونظرنا تسلیمه کبر ثم سجد سجدتین وهو جالس قبل التسلیم ثم سلم عبد الله بن بحینه گفت گذارد برائے ما یعنی امامت کرد در نماز برائے ما رسول الله صلی الله علیه وسلم دو رکعت پس استاد پس نه نشست پس استادند مردمان همراه او پس وقتیکه تمام کرد نماز خود را ونتظر شدیم سلام گفتن او را تکبیر گفت بعد از آن سجده کرد دو سجده واو نشسته بود پیش از سلام بعد از آن سلام داد **مالک** عن یحیی بن سعید عن عبد الرحمن بن هرمز عن عبد الله بن بحینة انه قال صلی لنا رسول الله صلی الله علیه وسلم الظهر فقام فی اثنتین ولم یجلس فیهما فلما قضی صلوته سجد سجدتین ثم سلم بعد ذلک ۱ه عبد الله بن بحینه گفت که گذارد برائے ما آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز ظهر را پس استاد از دو رکعت ونه نشست در آن دو رکعت پس استادند مردمان همراه او پس وقتیکه تمام کرد نماز خود را سجده کرد دو سجده باز سلام داد بعد ازین مسئله ازین حدیث علیة ترک قعده اولی یا تشهد او سجده سهو را فهمیده شد واما ترک تشهد فقط پس بجهت آنست که قعده مشروع نشده است مگر برائے تشهد پس ترک وے احق است بعلیة وشافعیه ترک قنوت وصلوة علی النبی صلعم را در قعده اولی مانند ترک قعده اولی وتشهد او ساخته اند وچون نزدیک ما قنوت سنت قائمه نیست وهمچنین درود در قعده اولی متوکد نیست این مسئله بر قاعده ما راست نباشد. **باب** من قام فی اربع ساهیا وصلی خامسة سجد سجدتین بعد التسلیم هر که بایستد در چهار رکعت وگذارد رکعت پنجم را خواه بعد از قعده آخره یا بغیر آن فراموش کرده باید که سجده کند دو سجده بعد از سلام فیه حدیث الشیخین عن ابن مسعود وقال یحیی قال مالک فیمن سہی فی صلوته فقام بعد تمامه الاربع فقرأ ثم رکع فلما رفع راسه من رکوعه ذکر انه قد کان اتمه انه یرجع فیجلس ولا یسجد ولو سجد احدی السجدتین لم ارأن یسجد الاخری ثم اذا قضی صلوته فلیسجد سجدتین وهو جالس بعد التسلیم ۲ه گفت مالک در باب شخصیکه فراموش کرد در نماز خود پس استاد بعد تمام کردن خود چهار رکعت را پس قراءة کرد باز رکوع کرد پس وقتیکه برداشت سر خود را از رکوع خود

مصفی | یاد آورد کہ وے تمام کردہ بود نماز را باید کہ این شخص رجوع کند پس بنشیند و سجدہ نکند و اگر درین صورت سجدہ
کردہ باشد یکے از دو سجدہ نمی بینیم کہ سجدہ دیگر کند بعد از آن چون تمام کرد نماز خود را باید کہ سجدہ کند دو سجدہ و او نشستہ باشد بعد سلام
دادن مسئلہ تنقیح کردہ اند این را بزیادۃ رکنے فما فوق آن در نماز بسہو پس درین صورت زیادہ ارکان لم یکن بکند و نظم
صلوۃ را تمام نماید و سجدہ سہو کند باب من شک فی صلوتہ ھل صلی ثلثا او اربعا فلیصل رکعۃ اخری ثم لیسجد سجدتین قبل التسلیم
ہر کہ شک کند در نماز خود کہ آیا گذاردہ است سہ رکعت یا چہار رکعت پس باید کہ مقرر کند او را سہ رکعت و باید کہ بگذارد رکعت
دیگر را بعد از آن باید کہ سجدہ کند دو سجدہ پیش از سلام مالک عن ابن شہاب عن ابی سلمۃ بن عبد الرحمن بن عوف عن ابی ہریرۃ ان
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ان احدکم اذا قام یصلی جاءہ الشیطان فلبس علیہ حتی لا یدری کم صلی فاذا وجد ذلک احدکم
فلیسجد سجدتین وھو جالس رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ہر آئینہ یکے از شما وقتیکہ مے ایستد در حالیکہ نماز میگذارد پیش او
شیطان مے آید پس مشتبہ میگرداند بروے تا آنکہ نمیداند کہ چہ قدر گذاردہ است پس چون بیابد این معنی را یکے از شما باید کہ سجدہ
کند دو سجدہ و او نشستہ باشد مالک عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال اذا شک
احدکم فی صلوتہ فلم یدر کم صلی اثلثا ام اربعا فلیصل رکعۃ ولیسجد سجدتین وھو جالس قبل التسلیم فان کانت الرکعۃ
التی صلی خامسۃ شفعہا بہاتین السجدتین وان کانت رابعۃ فالسجدتان ترغیم للشیطان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود
وقتیکہ شک کند یکے از شما در نماز خود پس ندانست کہ چہ قدر گذاردہ است آیا سہ رکعت گذاردہ است یا چہار رکعت پس
باید کہ بگذارد یک رکعت دیگر و باید کہ سجدہ کند دو سجدہ و او نشستہ است پیش از سلام پس اگر باشد رکعتے کہ گذاردہ آنرا رکعت
پنجم شفع ساختہ باشد آنرا باین دو سجدہ و اگر باشد رکعت چہارم پس دو سجدہ خاک آلودہ کردن است روے شیطان را
مالک عن عمر بن محمد بن زید عن سالم بن عبد اللہ ان عبد اللہ بن عمر کان یقول اذا شک احدکم فی صلوتہ فلیتوخ الذی
یظن انہ نسی من صلوتہ فلیصلہ ثم لیسجد سجدتی السہو وھو جالس عبد اللہ بن عمر میگفت چون
شک کند یکے از شما در نماز خود پس باید کہ قصد بکند چیزے را کہ گمان میکند کہ فراموش کردہ است از نماز خود پس باید کہ بگذارد
آنرا بعد از آن سجدہ کند دو سجدہ سہو و او نشستہ باشد مالک عن عفیف بن عمرو السہمی عن عطاء بن یسار انہ قال سالت
عبد اللہ بن عمرو بن العاص وکعب الاحبار عن الذی یشک فی صلوتہ فلا یدری کم صلی اثلثا ام اربعا فکلاہما قالا لیصل
رکعۃ اخری ثم لیسجد سجدتین وھو جالس عطاء بن یسار گفت سوال کردم عبد اللہ بن عمرو بن العاص را و کعب
احبار را از شخصیکہ شک میکند در نماز خود پس نمیداند کہ سہ رکعت گذاردہ است یا چہار رکعت پس ہر دو گفتند باید کہ بگذارد
رکعت دیگر را بعد از آن سجدہ کند دو سجدہ و او نشستہ باشد مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان اذا سئل عن النسیان
فی الصلوۃ قال لیتوخ احدکم الذی یظن انہ نسی من صلوتہ فلیصلہ عبد اللہ بن عمر وقتیکہ سوال کردہ میشد
از نسیان در نماز میگفت باید کہ قصد بکند یکے از شما چیزے را کہ گمان میکند کہ وے فراموش کردہ است از نماز خود

مسوی ۱ **قلت** اختلفوا فی ذلک فعند الشافعیة اذا شک فی صلاته بنی علی الیقین وهو الاقل سواء کان شک فی رکعة او رکن وعند الحنفیة ان کان ذلک اول مرة سهی یستقبل الصلوة وان کان یعرض له کثیرا بنی علی الاکبر ثم الحدیث ابن مسعود اذا شک احدکم فی صلوته فلیتحر الصواب وقال محمد یطرح الشک اما باخذ الاقل واما بالتحری فان اختار الاول یسجد قبل السلام وان اختار الثانی یسجد بعده ۱۲ ۲ **قلت** کذا قال یحیی بن یحیی ولابی العاص بن ربیعة والصواب بن ربیع ۱۲

مصفی پس بگذارد آنرا **مالک** انه بلغه ان رجلا سال القاسم بن محمد فقال انی اهم فی صلوتی فیکثر ذلک علی فقال القاسم امض فی صلوتک فانه لن یذهب عنک حتی تنصرف وانت تقول ما اتممت صلوتی شخصے سوال کرد قاسم بن محمد را پس گفت هر آئینه من شک میکنم در نماز خود پس بسیار میباشد این شک بر من پس گفت قاسم برو در نماز خود پس هر آئینه حال اینست که نخواهد رفت شک از تو تا آنکه باز گردی و تو میگوئی که من تمام نکرده ام نماز خود را **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انی لانسی او انسی لاسن رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئینه من فراموش میکنم یا گفت فراموشی انداخته میشود بر من تا راه مقرر کنم برائے امت **مسئله** تنقیح کرده اند این را به شک در رکنے و در اثنائے صلوة پس اگر شک حاصل شود در رکنے مثل رکوع و سجود آن رکن را بکند و سجده سهو بدهد شک بعد فراغ نماز مؤثر نیست و در حدیث کوئین آمده است که در صورت شک تحری کند صواب را و آنحضرت صلی الله علیه وسلم رجوع کردند بقول ذو الیدین بقول حضرت ابوبکر و عمر پس فهمیده شد که در صورت وقوع شک مخرج سه چیز است اخذ باقل و تحری صواب و رجوع بقول ثقه والله اعلم و در هر صورت سجده سهو باید کرد و اقوی آن مینماید که اگر در اثنائے صلوة شک زائل شد سجده سهو لازم نگردد **باب العمل الیسیر لا یبطل الصلوة** عمل قلیل باطل نمیگرداند نماز را **مالک** عن عامر بن عبد الله بن الزبیر عن عمرو بن سلیم الزرقی عن ابی قتادة الانصاری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی وهو حامل امامة بنت زینب ابنة رسول الله صلی الله علیه وسلم ولابی العاص بن ربیعة ابن عبد الشمس فاذا سجد وضعها واذا قام حملها ۲ رسول الله صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد و حالانکه او بر داشته بود امامه دختر زینب را و زینب دختر آنحضرت بود صلی الله علیه وسلم و امامه از صلب ابو العاص بود یعنی وقتیکه سجده میکرد بر زمین مے نهاد او را و وقتیکه قیام میکرد بر میداشت او را مترجم گوید همچنین گفت یحیی بن یحیی ولابی العاص بن ربیعه و صواب ابن ربیع است **مالک** عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کنت انام بین یدی رسول الله صلی الله علیه وسلم ورجلای فی قبلته فاذا سجد غمزنی فقبضت رجلی فاذا قام بسطتهما قالت والبیوت یومئذ لیس فیها مصابیح حضرت عائشه گفت که خواب میکردم پیش روئے رسول الله صلی الله علیه وسلم و دو پائے من در جانب قبله آنحضرت صلعم بود وقتیکه سجده میکرد میگرفت مرا پس می بستم پائے خود را پس وقتیکه مے استاد میکشادم دو پائے خود را و گفت حضرت عائشه و خانهائے آن روز نبود

مسوّی له قلت اتفقوا على ان العمل اليسير لا يبطل الصلوة في العالمكيرية ان حمل صبيا او ثوبا على عاتقه لم تفسد صلوته وان حمل شيئا بتكلف في حمله فسدت وفي المنهاج الكثرة بالعرف فالخطوتان والضربتان قليل والثلث كثير وتبطل بالوثبة الفاحشة لا الحركات الخفيفة المتوالية كتحريك اصابعه في سبحة او حك في الاصح في العالمكيرية لو فتح على غير امامه تفسد الا اذا عنى به التلاوة دون التعليم وان فتح على امامه فالصحيح لا تفسد بحال وفي المنهاج لو نطق بنظم القرآن بقصد التفهيم كيا يحيى خذ الكتاب ان قصد معه قراءة لم تفسد والا بطلت ۱۲ له قلت اكثر الفقهاء على انه لا يرد السلام ويشير بيده فلو رد باللسان بطلت صلاته وقال ابو حنيفة لا يرد السلام ولا يشير بيده

مصفّی آنجا چراغها مالك عن ابن شهاب عن ابي امامة بن سهل بن حنيف انه قال دخل زيد بن ثابت المسجد فوجد الناس ركوعا فركع ثم دب حتى وصل الصف سهل بن حنیف گفت در آمد زید بن ثابت بمسجد پس یافت مردمان را در رکوع پس رکوع کرد و بعد از آن آهسته آهسته رفت تا آنکه رسید بصف مالك انه بلغه ان عبد الله بن مسعود كان يدب راكعا خبر رسید بامام مالک که عبد الله بن مسعود دبیب میکرد در رکوع نموده مالك عن يزيد بن رومان انه قال كنت اصلي الى جانب نافع بن جبير بن مطعم فيغمزني فافتح عليه ونحن نصلي یزید بن رومان گفت که من نماز میگذاردم بپهلوی نافع بن جبیر پس میگرفت مرا پس میکشادم قراءة را برای او حالانکه ما نماز میگذاردیم مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه که اتفاق کرده اند علما بر آنکه عمل یسیر مبطل نماز نیست در فتاوی عالمگیری مذکور است که اگر طفلی یا جامه را بر دوش خود برداشت نمازش فاسد نمیشود آری اگر در برداشتن چیزی به تکلف آنرا برداشت فساد نماز است و در منهاج مذکور است که کثرة عمل بعرف معلوم میشود و یکدو گام یا یکدو ضرب قلیل است و ثلاث در حد کثرت داخل میشود و همچنین جستن خلاف عادت عمل کثیر است و حرکات خفیفه متوالیه مثل تحریک انگشتان در تسبیح یا خاریدن بدن قلیل است و صحیح نزدیک فقیر در حد کثرت و قلت آنست که تامل کرده شود در افعال آنحضرت صلی الله علیه وسلم در نماز مانند حمل امامه و غمز عائشه و فتح باب حجره و نزول از منبر و صعود بران پس آنچه اهل عقل حکم کنند که کمتر است ازان افعال یا برابر آنست آنرا قلیل گویند و آنچه زیاده از آن باشد در حکم اکثر بود و آنچه گفته اند که قلت و کثرت را دانسته میشود بعرف بغیر ملاحظهٔ افعال آنحضرت صلی الله علیه وسلم نزدیک فقیر صحیح نیست زیرا که قلت و کثرت در هر چیزی جدا باشد و عرف مختلف است در حق هر پس قابل معیاریت نباشد

باب اذا سلم على المصلي لا يرد كلاما بل يشير بيده وقتیکه سلام کرده شود بر مصلی جواب سلام نه بسخن گفتن بلکه اشاره کند بدست خود مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر مر على رجل وهو يصلي فسلم عليه فرد الرجل كلاما فرجع اليه عبد الله بن عمر فقال له اذا سلم على احدكم وهو يصلي فلا يتكلم وليشر بيده عبد الله بن عمر میگذشت بر مردی و او نماز میخواند پس سلام کرد بسوی پس جواب سلام داد آن مرد بسخن گفتن یعنی بزبان گفت وعلیکم السلام پس بازگشت بسوی او عبد الله بن عمر پس گفت چون سلام داده شود بر یکی از شما و او نماز میگذارد پس باید که سخن نگوید و باید که اشاره کند بدست خود مترجم گوید عبد الله بن عمر باعادهٔ نماز امر نکرد بلکه او را نهی کرد که دیگر در نماز سخن نگوید و همچنین آنحضرت صلعم

مسوی له قلت في هذا الحديث جواز أن يكون في بعض صلوته اماما وفي بعضها ماموما وجواز الصلوة بامامين في هذا الحديث جواز أن يحمد الله اذا احدث نعمة في الصلوة وجواز الاشارة المفهمة لان التصفيق فعل مفهم وجواز ان يذكر الله تعالى في الصلوة ويقرأ القرآن وينوي التلاوة والذكر وينوي مع ذلك اعلام شخص آخر ذكر البغوي كل ذلك ۱۲

مصفیٰ | معاویہ بن الحکم سلمی را منع فرمود از آنکہ سخن بگوید وامر باعادہ نماز نفرمود وفقیر تا حال مطلع نشدہ است بر دلیلے از دلایل شرعیہ کہ دلالت کند بر وجوب اعادہ نماز از کلام وانچہ ہست دلالت میکند بر منع کلام فقط ودر عالمگیری مذکور است کہ اگر غیر امام خود را یک حرف یا زیادہ بر آن تعلیم کرد نماز فاسد شد مگر آنکہ مراد این شخص تلاوت باشد نہ تعلیم واگر بر امام خود فتح کرد پس صحیح آنست کہ نماز فاسد نمیشود بہیچ حال خواہ نماز فرض باشد یا نفل وخواہ بعد قرارت ما یجوز بہ الصلوۃ فتح کردہ باشد یا قبل از آن ودر منہاج مذکور است کہ اگر مصلی بنظم قرآن تکلم کند بقصد تفہیم فاسد نمیشود نماز او والا فاسد میشود مثلاً شخصے کلمہ یا یحییٰ خذ الکتاب بقوۃ بر زبان راند وقصد قرارۃ قرآن نماید ہیچ باک نیست ونیز اجماع فقہا ست بر آنکہ اگر مصلی رد سلام کند نمازش باطل میشود واگر بدست اشارہ کند در مذہب امام اعظم جائز نیست ونزد غیر وے جایز است واللہ اعلم

باب اذا نابه شيء مما يقتضي تنبيه الامام وغيره فليسبح الرجال ليصفق النساء چون پیدا شود چیزے از جنس انچہ اقتضا نماید خبردار ساختن امام یا غیر امام باید کہ سبحان اللہ گویند مردان وباید کہ دستک زنند زنان

مالک عن ابي حازم بن دينار عن سهل بن سعد الساعدي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ذهب الى بني عمرو بن عوف ليصلح بينهم وحانت الصلوة فجاء المؤذن الى ابي بكر الصديق فقال اتصلي بالناس فاقيم فقال نعم فصلى ابو بكر فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم والناس في الصلوة فتخلص حتى وقف في الصف فصفق الناس وكان ابو بكر لا يلتفت في صلوته فلما اكثر الناس من التصفيق التفت ابو بكر فرأى رسول الله صلى الله عليه وسلم فاشار اليه رسول الله صلى الله عليه وسلم ان امكث مكانك فرفع ابو بكر يديه فحمد الله على ما امره به رسول الله صلى الله عليه وسلم من ذلك ثم استاخر حتى استوى في الصف وتقدم رسول الله صلى الله عليه وسلم فصلى ثم انصرف فقال يا ابا بكر ما منعك ان تثبت اذ امرتك فقال ابو بكر ما كان لابن ابي قحافة ان يصلي بين يدي رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما لي رأيتكم اكثرتم من التصفيق من نابه شيء في صلوته فليسبح فانه اذا سبح التفت اليه وانما التصفيق للنساء

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رفت بسوئے قبیلہ بنی عمرو بن عوف تا صلح فرماید میان ایشان ووقت نماز در آمد پس آمد مؤذن بسوئے ابوبکر الصدیق پس گفت آیا نماز میگذاری با مردمان پس اقامت گویم یعنی آیا امامت میکنی پس گفت ابوبکر آرے پس نماز شروع کرد ابوبکر الصدیق پس آمد رسول اللہ صلعم و مردمان درمیان نماز بودند پس صفوف را شگافتہ بر آمد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تا آنکہ استاد در صف اول پس دستک زدند مردمان وحضرت ابوبکر التفات نمیکرد در نماز خود پس چون بسیار کردند مردمان دستک زدن را التفات فرمود

مسوی ۱۷ **قلت** اختلفوا فی هذا الحدیث فقال ابوحنیفة کلام الناسی یبطل الصلوة وهذا الحدیث کان قبل تحریم الکلام ثم نسخ فیه بحث لان تحریم الکلام کان بمکة وهذه القصة بالمدینة وقال الشافعی کلام الناسی لا یبطل الصلوة وکلام العامد یبطلها ولو قل وتاویل الحدیث عنده ان النبی صلی الله علیه وسلم کان ناسیا بانیا کلامه علی ان الصلوة تمت وهو نسیان وکلام ذی الیدین علی توهم فصل الصلوة فکان حکمه حکم الناسی وکلام القوم کان جوابا للرسول واجابة الرسول صلی الله علیه وسلم لا تبطل الصلوة وقال مالک ان کان الکلام الیسیر لاصلاح الصلوة لا یبطل مثل ان یقال ام تمل فیقول قد کملت وحدیث نهینا عن الکلام ولا تکلموا مخصوص بهذا النوع من الکلام

مصفی ابوبکر صدیق پس دید آنحضرت صلعم را پس اشاره فرمود آنحضرت بسوی حضرت ابوبکر که درنگ کن در جای خود پس برداشت حضرت ابوبکر دو دست خود را پس حمد گفت خدا تعالی را بر چیزیکه امر فرمود او را بآن حضرت صلی الله علیه وسلم ازین کار یعنی بر تشریف استنابت حمد گفت بعد از آن فرود تر آمد تا آنکه برابر شد با مردمان در صف و پیش رفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس نماز گذارد بعد از آن بازگشت بمردمان یعنی بعد انقضای نماز پس فرمود ای ابوبکر چه چیز منع کرد ترا از انچه ثابت باشی در مکان خود وقتیکه امر کردم ترا پس گفت حضرت ابوبکر آن مرتبه نبود ابن ابی قحافه را که نماز گذارد پیش روی آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود رسول الله صلعم چیست مرا که دیدم شما را درین حالت که بسیار کردید دستک زدن را هرکه پیش آید او را چیزی در نماز او پس باید که تسبیح گوید پس هر آئینه حال اینست که وقتیکه تسبیح گوید آدمی التفات کرده شود بسوی او و جز این نیست که دستک زدن مر زنان را خاص ست مترجم گوید ازینجا معلوم میشود که اگر شخصی در بعض نماز خود امام باشد و در بعض آخر مقتدی جائز است و نیز معلوم شد که جائز ست مفارقت امامی و اقتدا با امام دیگر در اثنای نماز و ازینجا دانسته شد که اگر ذکری بقصد تفهیم غیری بوده باشد مفسد صلوة نیست و تصفیق نیز مفسد صلوة نیست و در حکم اوست اشاره مفهمه و گفته اند که تصفیق بضرب دست راست بر پشت دست چپ باید کرد و الا نماز تباه شود و این مسئله پیش فقیر صحیح نیست زیرا که در حدیث فلیصفق النساء واقع شد و تعیین هیئت تصفیق نکردند با وجود آنکه شائع در تصفیق ضرب بطن دست راست ست بر بطن دست چپ و نزدیک عدم بیان خاطر بهمان طرف شائع منجر میشود پس ترک بیان نزدیک حاجت بیان عموم است والله اعلم و آنکه گفته اند که این هیئت لعب است لا نسلم که مطلق لعب باشد و در حکم ذکر ست نظم قرآن که مفهم باشد مانند یا یحیی خذ الکتاب بقوة اگر میداند که نظم قرآن است و عدول از سائر کلام بجهت آن کرده است مسئله تنحنح و بکا و ضحک از جنس کلام نیست لیکن در حکم اوست پس اگر اکثار این چیزها کنند بوجهیکه عقلا به انقطاع مجلس صلوة و نظم آن حکم کنند باطل شود **باب** تفسد الصلوة بالکلمة او الکلمتین اذا کانت خطأ او سهوا او لمصلحة الصلوة فاسد میشود نماز بیک سخن یا دو سخن اگر باشد آن سخن که صادر شده باشد بخطا یا بسهو یا برای اصلاح نماز **مالک** عن داود بن الحصین عن ابی سفیان مولی ابن ابی احمد انه قال سمعت ابا هریرة یقول صلی رسول الله صلعم صلوة العصر فسلم فی رکعتین فقام ذو الیدین فقال اقصرت الصلوة یا رسول الله ام نسیت فقال

مسوی ۱۹ **قلت** وعلیہ اہل العلم از ترک ما یشغلہ عن الصلوۃ احب ولا یفسد الصلوۃ ما کان عمدا یسیرا ۲۰ **قلت** وعلیہ
اہل العلم والالتفات لا تفسد الصلوۃ ما لم یتحول عن القبلۃ بجمیع بدنہ حدیث فلما اکثر الناس من التصفیق التفت ابو بکر فرای رسول اللہ صلی اللہ

مصفی | رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کل ذلک لم یکن فقال قد کان بعض ذلک یا رسول اللہ فاقبل رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم علی الناس فقال اصدق ذو الیدین فقالوا نعم فقام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فاتم ما بقی من الصلوۃ ثم سجد سجدتین بعد
التسلیم وهو جالس ابو ہریرہ روایت کرد کہ گذارد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نماز عصر را پس سلام داد در دو رکعت پس برخاست ذوالیدین
وعرض نمود کہ آیا کوتاہ ساختہ شد نماز یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یا فراموش کردی پس فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہیچ یکے
ازینہا نبودہ است پس گفت ذوالیدین ہر آئینہ بودہ است بعض این یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس متوجہ شد آنحضرت صلعم
بر مردمان پس فرمود آیا راست گفتہ است ذوالیدین پس گفتند صحابہ آرے پس استاد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس تمام کرد
آنچہ باقی ماندہ بود از نماز بعد ازاں سجدہ کرد دو سجدہ بعد سلام دادن و او نشستہ بود مترجم گوید رضی اللہ عنہ بغوی از عطا و شعبی و
اوزاعی و مالک و شافعی نقل کردہ است کہ کلام ناسی و جاہل باطل نمیکند نماز را و اوزاعی نقل کردہ است کہ اگر تکلم کند بقصد
سخنے کہ در وے مصلحت نماز است چنانکہ امام استادہ باشد در محل نشستن پس او را گوید بنشین یا جہر کند در موضع اخفا پس گوید
اخفا کن باطل نمیشود نماز و ابن حاجب گفتہ است واما الکلام فعمدہ لغیر اصلاحہا مبطل قل او کثر ولاصلاحہا لا یبطل مثل
لم یکمل فیقول اکملت ومثل ان یسال فیخبر و جمعے کہ کلام عمد را مطلقا مفسد صلوۃ گفتہ اند تکلف کردہ اند بجوابہا کہ ذہن سلیم آنرا
قبول نمیکند پس بعضے گفتہ اند این قصہ پیش از تحریم کلام بود در نماز بعد ازاں منسوخ شد بغوی جواب دادہ است کہ این قول
باطل است زیرا کہ تحریم کلام بمکہ بود و این قصہ را ابو ہریرہ و عمران بن الحصین ذکر کردہ اند و ایشان متاخر الہجرۃ اند و بعض گفتہ
اند کہ کلام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم سہو بود و کلام ذوالیدین بر توہم نسخ و قصر صلوۃ بود پس حکم او حکم ناسی باشد و کلام ابو بکر و عمر
و سائر قوم بنا بر وجوب جواب دادن پیغمبر ست صلعم اگرچہ در نماز باشد و آن مخصوص بآن حضرت است صلعم **باب** جواز مسح
الحصباء مسحا خفیفا واستحباب ترکہ باب در جواز دست رسانیدن بسنگریزہا یعنی برائے ہموار کردن در نماز و مستحب
نکردن این کار است **مالک** عن ابی جعفر القاری انہ قال رایت عبد اللہ بن عمر اذا ہوی لیسجد مسح الحصباء
لموضع جبہتہ مسحا خفیفا ابو جعفر قاری گفت دیدم عبد اللہ بن عمر را چون فرو میشد تا سجدہ کند دست میرسانید
سنگریزہا را برائے جائے پیشانی خود دست رسانیدن سبک **مالک** ۹۱ عن یحیی بن سعید انہ بلغہ ان ابا ذر کان یقول مسح
الحصباء فی الصلوۃ مسحۃ واحدۃ وترکہا خیر من حمر النعم ابو ذر غفاری میگفت دست رسانیدن بسنگریزہا در نماز یکبار است و ترک
آن بہتر است از گلہ شتران سرخ مترجم گوید ترک آنچہ مشغول کند مصلی را از محافظت ارکان صلوۃ بہتر ست لکن فاسد نمیکند نماز را
تا وقتیکہ عمل کثیر نباشد **باب** استحباب ترک الالتفات فی الصلوۃ باب در مستحب بودن ترک توجہ بجانب غیر قبلہ در نماز
مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر لم یکن یلتفت فی صلوتہ عبد اللہ بن عمر التفات نمیکرد در نماز خود یعنی چپ و راست نمی نگریست **مالک** ۹۲ عن

مسوّی له **قلت** الجماعة فی الصلوات الخمس سنة مؤكدة عند الجمهور ويتجه عندى ان يقال قوله لقد هممت ان امر الخ لا يدل على تحريم ترك الجماعة لان الانسان ربما يهمّ شيئا لمصلحة ثم يظهر له معارض فلا يفعله فما كل ما يهمه يعتقده ويتجه ايضا ان يقال كان المتخلفون عن الجماعة هم المنافقين وكان ذلك علامة لهم فهمّ بذلك لانهم منافقون المرماة ما بين ظلفى الشاة بكسر الميم وفتحها وقيل المرماة عظم بلا لحم والمراد التوبيخ على ان يجيب الى الحقير من منافع الدنيا ولا يجيب الى

مصفّی ابى جعفر القارى انه قال كنت اصلّى وعبد الله بن عمر ورائى ولا اشعر به فالتفتّ فغمزنى

ابوجعفر گفت نماز میگذاردم وعبد الله بن عمر پس پشت من بود ومن نمیدانستم او را پس التفات کردم پس بدست گرفت مرا یعنی اشاره کرد بآنکه التفات مکن مترجم گوید التفات را سه مرتبه است اول آنکه بگوشه چشم نگرد ورخسار وگردن بحال خود باشد واین قسم التفات نه مکروه است ونه مفسد نماز بلکه از حضرت رسالت علیه الصلوة والسلام ثابت شده دوم آنکه رخسار خود را بگرداند بدون آنکه از استقبال قبله متحول شده باشد واین قسم حرام است ومبطل صلوة نیست سیوم آنکه التفات قبله بر هم خورد واکثر بدن از استقبال قبله منحرف شود واین قسم مبطل صلوة است **باب التاكيد فى حضور الجماعة** باب در بیان تاکید حاضر شدن بجماعت **مالك** عن ابى الزناد عن الاعرج عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال والذى نفسى بيده لقد هممت ان آمر بحطب فيحتطب ثم آمر بالصلوة فيؤذن لها ثم آمر رجلا فيؤم الناس ثم اخالف الى رجال فاحرق بيوتهم والذى نفسى بيده لو يعلم احدهم انه يجد عظما سمينا او مرماتين حسنتين لشهد العشاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود قسم بکسی که نفس من در دست قدرت اوست هر آئینه قصد کردم که بفرمایم بجمع کردن هیمه پس جمع کرده شود آنرا بعد از آن بفرمایم بنماز پس اذان گفته شود برای نماز وبعد از آن بفرمایم شخصی را پس امامت کند مردمان را بعد از آن تخلف کنم از نماز متوجه شده بسوی مردمانی که حاضر نشده اند یا معنی آنست در غیبت این مردمان وبیخبری ایشان متوجه شوم بخانهای ایشان پس بسوزانم خانهای ایشان را قسم بکسیکه نفس من در دست قدرت اوست اگر بدانند یکی از ایشان که وی خواهد یافت استخوانی چرب را یا دو استخوانی پهلو که نیک باشد البته حاضر شود بنماز عشا مسئله اقوی اقوال آنست که جماعت فرض بالکفایت است بوجهیکه شعار اسلام ظاهر شود مثلا در قریه صغیره یکجا ودر کبیره چند جا زیرا که خدا تعالی فرموده اقیموا الصلوة ومعنی اقامت ترویج آن واظهار آنست، وضبط کرده اند آنحضرت صلی الله علیه وسلم ترویج واظهار را باقامت جماعت، ودر حدیث ابی داود آمده ما من ثلثة فی قرية او بدو لا تقام فيهم الصلوة الا استحوذ عليهم الشيطان ای غلب ودر حق هر کسی سنت مؤکده که ترک آن بی عذر مستحق ملامت بسازد وحضور مساجد نیز سنت مؤکده پس اگر در خانها بجماعت نماز گذارند بوجهیکه مشهور گردد فرض بالکفایه ادا شده استحقاق ملامت بر ترک عمارت مساجد باقی ماند وچون این حدیث بظاهر خود دلالت بر فرضیت جماعت دارد علما در توجیه آن اختلاف کرده اند ومی توان گفت که کلمه لقد هممت الخ دلالت بر تحریم ترک جماعت نمیکند زیرا که آدمی قصد چیزها میکند بجهت مصلحتی بعد از آن معارضی ظاهر میشود وآن مصلحت را بر هم میزند ونیز میتوان گفت که متخلفان از جماعت در آن ناحیه

مسوّی له قلت فی المنهاج لا رخصة فی ترکها یعنی الجماعة الا بعذر عام کمطر وریح عاصف باللیل وکذا الوحل الشدید
علی الصحیح او خاص کمرض وفی العالمگیریة وتسقط الجماعة بالاعذار حتی لا تجب علی المریض والمقعد الی ان قال فی الصحیح انها
تسقط بالمطر والطین والبرد الشدید والظلمة الشدیدة ۱۲ ۲ له قلت الفذّ بالذال المعجمة المشددة المنفرد ۱۲ –

مصفّٰی از منافقان دیگرے نبود و ترک جماعت علامت نفاق بود پس این قصد بنا بر نفاق بود **باب** الرخصة فی ترک الجماعة
عند المطر **باب** رخصت ترک کردن جماعت نزدیک باران **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر اذن بالصلوة فی لیلة ذات
برد وریح فقال الا صلوا فی الرحال ثم قال ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یأمر المؤذن اذا کانت لیلة
باردة ذات مطر یقول الا صلوا فی الرحال عبد الله بن عمر اذان داد برائے نماز در شبے که صاحب سردی و باد بود پس گفت دانا آگاه
باشید بگذارید نماز را در خانها بعد از ان گفت هر آئینه رسول الله صلعم میفرمود مؤذن را وقتیکه میبود شب سرد و صاحب باران که
بگوید الا صلوا الخ یعنی بگذارید نماز را در خانها و در منهاج مذکور است که رخصت در ترک جماعت بهیچ حال نیست مگر بجهت عذر
عام مثل باران یا باد تند وقت شب و همچنین گل ولائے بسیار یا عذر خاص مثل مرض و در عالمگیری گفته که جماعت ساقط میشود
باعذار چنانچه بر مریض و مقعد و امثال آنها واجب نیست و همچنین ساقط میشود بباران و گل ولائے و بسردی شدید و تاریکی
شدید **باب** فضل الصلوة فی الجماعة **باب** در بیان فضیلت نماز گذاردن در جماعت **مالک** عن نافع عن عبد الله
ابن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال صلوة الجماعة تفضل صلوة الفذ بسبع وعشرین درجة رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمود نماز گذاردن در جماعت زیاده است یعنی از جهت ثواب بر نماز یکه تنها گذارده شود به بیست و هفت مرتبه **مالک** عن ابن شهاب
عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال صلوة الجماعة افضل من صلوة احدکم وحده بخمسة وعشرین جزءا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود نماز گذاردن در جماعت زیاده تر است از نماز یکے از شما
که تنها گذارد به بست و پنج جزء **باب** فضل حضور الجماعة فی العتمة والصبح **باب** در بیان فضیلت حاضر شدن در نماز
عشاء و نماز فجر **مالک** عن عبد الرحمن بن حرملة الاسلمی عن سعید بن المسیب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال بیننا
وبین المنافقین شهود العشاء والصبح لا یستطیعونهما او نحو هذا رسول الله صلعم فرمود علامت فارقه درمیان ما و درمیان
منافقان حاضر شدن نماز عشاء و نماز صبح است منافقان نمیتوانند آنرا یا کلمه گفت مانند این **مالک** عن سمی مولی ابی بکر
ابن عبد الرحمن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لو یعلمون ما فی العتمة والصبح
لاتوهما ولو حبوا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود اگر بدانند مردمان فضیلتے را که در نماز عشاء و نماز صبح است البته بیایند بجانب
آنها اگرچه بر سرین خود عاشیران باشند **مالک** عن ابن شهاب عن ابی بکر بن سلیمان بن ابی حثمة ان عمر بن الخطاب
فقد سلیمن بن ابی حثمة فی صلوة الصبح وان عمر بن الخطاب غدا الی السوق ومسکن سلیمن بین السوق والمسجد فمر علی
الشفاء ام سلیمن فقال لها لم ار سلیمن فی صلوة الصبح فقالت انه بات یصلی فغلبته عیناه فقال عمر لان اشهد
صلوة الصبح فی الجماعة احب الی من ان اقوم لیلة عمر بن الخطاب نیافت سلیمن بن ابی حثمه را در نماز صبح و عمر بن الخطاب اول روز رفت

مسوّی ۱۵ قلت تخصیص هاتین الصلوتین بالذکر لانهما ثقیلتان علی النفس ۱۲-۲

مصفّی بسوئے بازار و خانهٔ سلیمن درمیان بازار و مسجد بوده است پس گذشت بر شفا مادر سلیمن پس گفت وا ندیدم من سلیمان را در نماز صبح پس گفت شفا هر آئینه او شب گذرانید دران حال که نماز میگذارد پس غالب شد بروے دو چشم وے یعنی بسبب طول قیام لیل وقت صبح بروے خواب غلبه کرد پس فرمود حضرت عمر هر آئینه آنکه حاضر شوم من نماز صبح را در جماعت بهتر ست نزدیک من از آنکه استاده شوم یک شب یعنی نماز تهجد گذارم تمام شب **مالک** عن یحیی بن سعید عن محمد بن ابراهیم عن عبد الرحمن بن ابی عمرة الانصاری انه قال جاء عثمان بن عفان الی صلوة العشاء فرای اهل المسجد قلیلا فاضطجع فی مؤخر المسجد ینتظر الناس ان یکثروا فاتاه ابن ابی عمرة فجلس الیه فسأله من هو فاخبره فقال له ما معك من القرآن فاخبره فقال له عثمان من شهد العشاء فکانما قام نصف لیلة ومن شهد الصبح فکانما قام لیلة عبد الرحمن بن ابی عمرة گفت آمد عثمان بن عفان بسوئے نماز عشا پس کم دید اهل مسجد را پس دراز کشید در آخر مسجد انتظار میکرد مردمانرا که بسیار شوند پس آمد نزدیک حضرت عثمان پسر ابی عمرة پس نشست نزدیک او پس سوال کرد حضرت عثمان او را که کیست پس ابن ابی عمرة خبر داد او را پس فرمود حضرت عثمان چیست با تو از قرآن پس خبر داد او را پس گفت حضرت عثمان او را هر که حاضر شود بنماز عشا پس گویا که قیام کرده است نیم شب را و هر که حاضر شود نماز صبح را نیز پس گویا قیام کرده است تمام شب را مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه که در حدیث تاکید حضور جماعت در عشا و صبح واقع شده از آن جهت که بر اهل کسالت و منافقان بسیار دشوار است پس شارع تاکید بلیغ فرمود درین دو نماز تخصیص تا زجر باشد این مردمانرا و در بعض احادیث تاکید نماز عصر نیز آمده از آن جهت که اکثر ناس اهل زراعت و تجارت و حرفه و رعی تمام روز را کار میکنند و وقت عصر بخانه مے آیند در نهایت تعب و کسل و درین وقت یا پیش ازان باندکے بازار قائم شود و بیع و شرا در میان آید پس چون وقت اشتغال اکثر ناس بود تاکید کرده شد در اختیار اول وقت و حضور جماعت والله اعلم مسئله چون افراد جماعت را که در میان مسلمین واقع میشود استقرا کنیم چند صفت بآن لازم مے یابیم از آن جمله متابعت ماموین در ارکان صلوة و این صفت نفسیه است قطعا بجهت حدیث انما جعل الامام لیؤتم به الخ و از آنجمله اتحاد مکان عرفا و قید عرف بجهت آنست که کثرت صفوف و اتصال آنها بعید را قریب میسازد و حیلولة جدران قریب را بعید میگرداند و مسجد یک مکان است و فضا اگر عرف آنرا مسافت قلیله بشمارد اتحاد مکان متحقق شد والا نه گویا اصل در التزام این صفت ضروری بودن علم است بانتقالات امام تا متابعت تواند کرد بوجهیکه نزدیک سلامت سمع و بصر و عدم ظلمت مفرطه و صیحه بانحاز سماع آواز احوال امام را دریابد یا احوال بعض صفوف و این صفت نیز نفسیه است یا لازم آنست و از آنجمله آنست که زنان امامت مردان نمے کنند و هیچ جا نقل یافته نشد که کرده باشند بلکه لزوم ستر آنها و تاخیر آنها از شرع مفهوم شد و آن دلالت میکند بر امتناع امامت ایشان بخلاف امامت صبیان که در حدیث عمرو بن سلمه سلمی آمده و همچنین اقتدا بمقتدی در شرع دانسته نشده است و از آنجمله نیت اقتدا است

مصفی زیراکه موافقت بے قصد اقتدا اقتدا نمیشود و آیا موافقت در صفت صلوة از فرضیت و نفلیت ضروریست یا نه
حدیث معاذ که نماز عشا با آنحضرت صلی الله علیه وسلم میگذارد و بعد از آن امامت قوم خود میکرد پس معاذ را صلوة ثانیه نفل بود
و قوم را فرض و مشروعیه اقتدا کسیکه منفرد نماز گذارده باشد با امام اگر جماعت دریابد دلالت میکند بر سقوط این صفت
و آیا موافقت در عدد رکعات ضروریست یا نه اثر حضرت عمر که در مکه نماز قصر میخواند و بعد از آن میگفت یا اهل مکة اتموا صلوتکم
فانا قوم سفر دلالت میکند بر سقوط این صفت و شافعی ازینجا سقوط موافقت در قضا و ادا و سقوط موافقت در تعیین
صلوة مانند ظهر یا عصر استنباط کرده است زیراکه از سقوط آن دو صفت سقوط اینها بطریق اولی فهمیده میشود و آیا اتحاد امام
و ماموم یا افضل امام در ادا شروط صلوة و ارکان آن ضروریست یا نه آنحضرت صلعم در مرض اخیر قاعد بودند و قوم استاده
و در حدیث آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم مسح کردند بر خفین حالانکه امامت قوم وظیفه آنحضرت بود صلی الله علیه وسلم
ولابد در قوم جمعی کثیر غسل کننده رجلین بودند و ازینجا اقتدا متوضی به متیمم و قاعد بمضطجع فهمیده شد و جمعی صحت اقتدا بسلیم صاحب
سلسل البول را نیز استنباط کرده اند و اگر قاری بامی که سورۀ فاتحه بوجهها نمیتواند خواند اقتدا کرد قول قدیم شافعی آنست
که اگر ماموم فاتحه خوانده است درست است زیراکه امی معذور است در حق نفس خود و مقتدی نماز خود را بجمیع ارکانها و
شروطها تمام کرده است پس مشابهت پیدا کرد بمقتدی متوضی خلف ماسح خف و مقتدی قائم خلف قاعد و این قول قدیم
نزدیک فقیر اقوی مینماید والله اعلم و ازهمین جا توان دانست که در صورت اقتداء شافعی بحنفی که مس فرج خود کرده است
اقوی حکم بصحت صلوة است بخلاف اقتداء شافعی بحنفی که فصد کرده است زیراکه باتفاق اهل اسلام مجتهد یکبار باجتهاد خود
کار کرده است و بعد از آن رجوع نموده تدارک اعمال گذشته ضروری نیست و همچنان قاضی حکم قاضی دیگر که مجتهد فیه
باشد نقض نکند پس دانسته شد که شافعی حکم نمیکند ببطلان نماز حنفی در حق حنفی پس مشابهت پیدا کرد باقتداء متوضی بمتیمم
و اگر بمعلومات ضروریه خود رجوع نمائیم لابد صحابه و تابعین رضی الله عنهم را در بسیارے از نواقض وضو و صلوة یکدیگر اختلاف
داشتند و از اقتدائے یکے بدیگرے ممتنع نمی شدند پس جزم باید کرد بصحت اقتدائے شافعی بحنفی که مس فرج کرده است
و اگر اقتدا کند بکافر یا جنب یا محدث و میداند درست نباشد زیراکه تلاعب و تناقض است در نیت و اگر نمیداند و بعد
نماز دانست اگر امر ظاهر بود و تقصیر در تفتیش باو منسوب میشود مثل کافر معلن و امرءة اعاده کند زیراکه در حکم دانستن
است و لهذا ندانستن احکام مشهوره شرع عذر نمیشود بخلاف احکام خفیه و اگر امر خفی است مثل جنابت و حدث و نجاسة
خفیه در ثوب او اثر حضرت عمر که بعد نماز کردن جنابت ظاهر شد خود اعاده کردند و قوم را باعاده نفرمودند دلالت میکند بر عدم
اعاده خواه فاتحه خوانده باشد خواه نه زیراکه خواندن فاتحه با امام در صحابه شائع نبود و گویا این قدر مغتفر است چنانچه در صورتها
یافتن امام را در رکوع ترک فاتحه مغتفر شد مسئله رخصت نیست در ترک جماعت مگر بجهت عذرے برائے تاکیدیکه در حضور
جماعت از شرع دانسته شد و لیله مطیرة و ذات برد و ریح عذر است بحدیث شیخین که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در مثل آن

مصفیٰ | امر فرمود مؤذن را کہ بگوید الا صلوا فی الرحال و از قول ابن عباس معلوم شد کہ قید لیلہ ضروری الرعایۃ نیست
پس حکم روز ہمچنان است و جوع شدید بحدیث شیخین اذا حضر العشاء و اقیمت العشاء فابدؤا بالعشاء و علت آن
تضرر بہ جوع و توقان نفس بطعام است پس مخصوص باشد بہ شدت جوع و توقان نفس و عطش در حکم آنست و ضرر ظالم
بر نفس و مال مانند آن ضرریست بلکہ اقوی ازوے و مدافعت اخبثین بحدیث شیخین و موطا و اکل ذی رائحہ کریہہ بحدیث
شیخین من اکل من ہذہ الشجرۃ المنتنۃ فلا یقربن مسجدنا مسئلہ حدیث مسلم دلالت میکند کہ اقرا احق است بامامت از اعلم
بسنت بعد از آنکہ ہر دو ما یجوز بہ الصلوۃ میتوانند و شافعی گفتہ است اہل عصر اول فقہ با قراءۃ قرآن تحصیل مینمود پس قاری
نبود الا فقیہ پس حدیث در قرآ ست از فقہا کہ مستوین در فقہ است و درین توجیہ نظر است زیرا کہ اعلم بالسنۃ را مرتبہ
نہادہ اند بعد از اقرا پس معلوم شد کہ گاہے در قراءۃ مساوی مے بودند و در علم بالسنت متفاوت پس تقدیم اقرا بر اعلم اصح
ظاہر میشود بجہت حدیث و غرض در آن تشریف اقرا است و تنویہ بوے و والی در محل ولایۃ خود احق است از اقرا و افقہ
باب یجب اتباع الامام فی جمیع الحالات و نسخ قولہ صلی اللہ علیہ وسلم و اذا صلی جالسا فصلوا جلوسا واجب است
متابعت امام کردن در جمیع حالات و منسوخ شدن این حدیث و اذا صلے جالسا فصلوا جلوسا مالک عن ابن شہاب
عن انس بن مالک ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رکب فرسا فصرع عنہ فجحش شقہ الایمن فصلی صلوۃ من الصلوات
وھو قاعد وصلینا وراءہ قعودا فلما انصرف قال انما جعل الامام لیؤتم بہ فاذا صلی قائما فصلوا
قیاما واذا رکع فارکعوا واذا رفع فارفعوا واذا قال سمع اللہ لمن حمدہ فقولوا ربنا لک الحمد واذا
صلے جالسا فصلوا جلوسا اجمعون رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سوار شد بر اسپے پس بیفتاد از آن اسپ پس
خراشیدہ شد جانب راست آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس گذارد نمازے از نمازہا و او نشستہ بود و گذاردیم ما پس پشت
آنحضرت صلعم نشستہ پس وقتیکہ باز گشت از نماز فرمود جز این نیست کہ مقرر کردہ شد است امام برائے آنکہ اقتدا کردہ
شود بوے پس وقتیکہ نماز گذارد امام استادہ نماز گذارید شما نیز استادہ و وقتیکہ رکوع کند رکوع کنید و وقتیکہ سر بردارد سر بردارید
و وقتیکہ گوید سمع اللہ لمن حمدہ بگوئید ربنا لک الحمد و وقتیکہ نماز گذارد نشستہ پس نماز گذارید نشستہ ہمہ یکجا مالک عن ہشام بن
عروۃ عن ابیہ عن عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہا قالت صلی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وھو شاک
فصلی جالسا وصلی وراءہ قوم قیاما فاشار الیہم ان اجلسوا فلما انصرف قال انما جعل الامام لیؤتم بہ فاذا
رکع فارکعوا واذا رفع فارفعوا واذا صلی جالسا فصلوا جلوسا حضرت عائشہ گفت کہ نماز گذارد آنحضرت صلی اللہ علیہ
وسلم و او بیمار بود پس نماز گذارد و او نشستہ بود و نماز گذارند قوم استادہ شدہ پس اشارہ فرمود بسوئے ایشان کہ بنشینید
پس وقتیکہ باز گشت فرمود جز این نیست کہ مقرر کردہ شد امام برائے آنکہ اقتداء کردہ شود بوے پس وقتیکہ
رکوع کند رکوع کنید و وقتیکہ سر بردارد سر بردارید و وقتیکہ نماز گذارد نشستہ پس نماز گذارید نشستہ ٭

مسوّی ۵۱ قلت هو كذلك عند الجمهور انه يجب اتباع الامام في جميع الحالات وقوله اذا صلى جالسا فصلوا جلوسا منسوخ ومعنى كان الناس يصلون بصلوة ابی بكر على الصحيح انه كان مسمعا لمن خلفه ۱۲ ۵۲ قلت عامة اهل العلم على ان هذا الفعل منهي عنه وصلوته مجزية واكثرهم يامرونه بان يعود الى السجود في العالمگيرية اذا رفع المقتدى راسه من الركوع والسجود قبل الامام ينبغي ان يعود ولا يصير ركوعين وسجودين ۱۲ ۔ +

مصفّی | مالک ۲ عن هشام بن عروة عن ابيه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم خرج في مرضه فاتى المسجد فوجد ابا بكر وهو قائم يصلي بالناس فاستاخر ابو بكر فاشار اليه رسول الله صلی الله علیه وسلم ان كما انت فجلس رسول الله صلی الله علیه وسلم الى جنب ابی بكر وكان ابو بكر يصلي بصلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم وكان الناس يصلون بصلوة ابی بكر [۱] رسول الله صلی الله علیه وسلم برآمد از خانه خود در بیماری خود پس آمد مسجد پس یافت ابوبکر را و او ایستاده بود نماز میگذارد با مردمان پس فرود آمد ابوبکر پس اشارة فرمود بسوئے آنحضرت صلی الله علیه وسلم که باش همان طور که هستی پس نشست آنحضرت صلی الله علیه وسلم نزدیک پهلوئے ابوبکر و ابوبکر نماز میگذارد بنماز آنحضرت صلی الله علیه وسلم یعنی اقتدا میشود با نحضرت صلی الله علیه وسلم و مردمان نماز میگذاردند بنماز ابوبکر یعنی ابوبکر تکبیر می شنوانید مردمان را بغوی گفته است ازینجا معلوم میشود که جائز است اقتدا بدو امام یکے بعد دیگرے بآن معنی که اقتدا کند بامامے بعد ازان مفارقت کند ازوے و اقتدا کند بدیگرے فقیر گوید همچنین لاحق شدن امامے بقوم و اقتدا کردن بامام دیگر مسئلہ از حدیث مسلم مفهوم شد که وظیفه آنست که متاخر شود ابتدا فعل ماموم از ابتدائے فعل امام و متقدم شود ابتدائے فعل ماموم بر فراغ امام از آن پس اگر مقارنت کند ضرر نکند الا در تکبیر احرام زیرا که هنوز امام در نماز داخل نشده که نیت اقتدا کند باو و اگر تخلف کند تخلف اگر قلیل است یا بعذر است قطع اقتدا نمیشود و اگر تخلف کثیر بعذر کرده است تلاعب بصلوة متحقق شد پس نماز باطل میشود و اگر بعذر تخلف کثیر کرده است نیت اقتدا قطع کند و منفرد شود و در نماز خود باب النهي عن ان يرفع راسه قبل الامام او يخفض باب در بیان نهی از آنکه سر خود را بردارد پیش از برداشتن امام سر خود را یا پست کند پیش از پست کردن امام مالک ۳ عن محمد بن عمرو بن علقمة عن مليح بن عبد الله السعدي عن ابی هريرة انه قال الذي يرفع راسه ويخفضه قبل الامام فانما ناصيته بيد شيطان ابوهریره گفت آنکه بر میدارد سر خود را و فرود می آرد سر خود را پیش از امام پس جز این نیست که موئے پیشانی او بدست شیطان است قال مالك فيمن سهى فرفع راسه قبل الامام في ركوع او سجود ان السنة في ذلك ان يرجع راكعا او ساجدا ولا ينتظر الامام وذلك خطأ ممن فعله لان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انما جعل الامام ليؤتم به فلا تختلفوا عليه وقال ابو هريرة الذي يرفع راسه ويخفضه قبل الامام فانما ناصيته بيد الشيطان [۲] گفت مالک در حق شخصیکه سهو کرد پس برداشت سر خود را پیش از امام در رکوع یا در سجود که سنت درین صورت آنست که رجوع کند در رکوع یا در سجود و انتظار سر برداشتن امام نکند و این خطا است

مسوّی ۵ قلت هو قول عامة اهل العلم قال المحلی عن شرح المهذب ولا یستوفی الاکمل المستحب للمنفرد من طوال
المفصل واوساطه وفی العالمگیریة لا یزید علی القراءة المستحبة ولا یستثقل علی القوم ولکن یخفف بعد ان یکون
علی التمام والاستحباب ۱۲ ۵ قلت وهذا قول عامة اهل العلم ۱۲ -

مصفّی | از هر که بکند آنرا زیرا که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود انما جعل الامام لیؤتم به وابو هریره گفت آنکه بردارد
سر خود را و فرود آرد آنرا پیش از امام پس جز این نیست که موی پیشانی او بدست شیطان است مسئله رجوع برکوع یا
سجود درین صورت مستحب است بر قول منصور و وارد نمیشود برو که زیادت رکنی کرده است زیرا که چون قصد کرد موافقت
سنت و ترک بدعت رکن اول لغو شد گویا بوجود نیامده مسئله اگر پیش از امام دو رکن یا زیاده کرد بوجهیکه اختلاف فاحش
باشد نه مثل خطاء قلیل پس ظاهر نزدیک فقیر انقطاع اقتدا است نه بطلان صلوة وفی المنهاج ولو تقدم بفعل کرکوع
او سجود ان کان برکنین بطلت وفیه نظر زیرا که مفارقت امام جائز است وعمداً مخالفت فاحشه کردن با امام مفارقت امام
است و متضمن است نیت مفارقت را یا نیت امری که لازم مفارقت است باب علی الامام ان یخفف فی الصلوة
لازم است بر امام که سبک کند در نماز یعنی قیام و رکوع و سجود را مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول
الله صلی الله علیه وسلم قال اذا صلی احدکم بالناس فلیخفف فان فیهم الضعیف والسقیم والکبیر
واذا صلی احدکم لنفسه فلیطول ما شاء رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چون نماز گذارد یکی
از شما با مردمان یعنی امام شود پس باید که سبک کند یعنی قیام و رکوع و سجود بسیار دراز نکند زیرا که هر آئینه درمیان ایشان ناتوانی هست
و بیمار است و پیر کلان سال است و چون نماز گذارد برای خود یعنی تنها پس باید که دراز کند هر قدر که خواهد مسئله
معنی تخفیف ادای ارکان والابعاض سنت واتیان باذکار مسنونه متوسط نه طویله وقراءة سوره از مفصل و در معنی منفرد است
جماعه محصورین که به تطویل راضی باشند باب یقف المأموم الواحد علی یمین الامام والاثنان خلفه بایستد یک مقتدی
بجانب راست امام و دو کس پس پشت او و سه مقتدی و چهار در حکم دو کس اند که پس پشت امام صف کنند مالک
عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابیه انه قال دخلت علی عمر بن الخطاب بالهاجرة فوجدته
یسبح فقمت وراءه فقربنی حتی جعلنی حذاءه عن یمینه فلما جاء یرفاء تأخرت فصففنا وراءه عبد الله بن عتبه گفت
داخل شدم بر عمر بن الخطاب در وقت نیمروز پس یافتم او را که نفل میگذارد پس استادم پس پشت او پس نزدیک ساخت
مرا تا آنکه استاده کرد مرا برابر خود بجانب راست خود پس وقتیکه آمد یرفا باز پس رفتم پس صف بستیم پس پشت او
مالک عن نافع انه قال قمت وراء عبد الله بن عمر فی صلوة من الصلوات ولیس معه احد غیری فخالف عبد الله بن عمر
بیده فجعلنی حذاءه عن یمینه نافع گفت استادم پس پشت عبد الله بن عمر در نمازی از نمازها و نبود با او هیچکس سوای من
پس دراز کرد عبد الله بن عمر پس پشت خود دست خود را پس گردانید مرا برابر خود جانب راست خود مسئله مأخذ این

مسوى ٥١ قلت فهو قول اهل العلم ان تسوية الصفوف سنة ١٢ ٥٢ قلت هو قول اهل العلم ١٢

مصفى ١٢ این فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم در قصهٔ اقتدار جابر ولحوق صخر واشاره فرمودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم این هر دو را بآنکه متاخر شوند رواه مسلم مسئله عادت مسلمین طبقه بعد طبقه آنست که ماموم بر امام متقدم نشود پس مساوی می باشد یا متاخر ونقل کرده نشد که هیچ یک از مقتدین در عهد آنحضرت صلی الله علیه وسلم وخلفائے راشدین بر امام متقدم شده باشد پس ترک تقدم آیا صفت نفسیه جماعت است یا نه واگر متقدم شود بر احتمال اول نماز باطل شود یا اقتدا باطل شود ونماز صحیح بود قول قدیم شافعی آنست که صفت نفسیه نیست واستعمال صلی وراء الامام یا صلی خلف الامام در جائے اقتدار بنا بر شیوع این سنت است والتزام آن زیرا که تقدم یکی ازین الفاظ مفهوم میشود محذوف است بدلیل قیام مقتدی واحد بر جنب امام وبا سنن مؤکده که شائع میشود ودر افراد شی همه ایشان یافته میشود لیکن دلیل عقلی بر حذف آن دلالت نماید وقول جدید آنست که صفت نفسیه است وترک آن نماز را باطل میگرداند وفیه نظر زیرا که ابطال اقتدار اگر نماز را باطل ساختے می بایست که ترک اقتدار بطریق اولی نماز را باطل گردانیدے ودر حدیث شیخین ثابت شد که قوم ترک اقتدار بابوبکر صدیق نمودند واقتدار کردند بآنحضرت صلعم **باب التاكيد في تسوية الصفوف** باب در بیان تاکید هموار ساختن صفها **مالك** عن نافع ان عمر بن الخطاب كان يامر بتسوية الصفوف فاذا جاءوه فاخبروه ان قد استوت كبّر عمر بن الخطاب امیر المؤمنین بر است کردن وهموار ساختن صفها پس وقتیکه می آمدند عزیزان نزدیک حضرت عمر وخبر میدادند او را که صف برابر وهموار شد تکبیر میگفت **مالك** عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن مالك بن ابی عامر ان عثمان بن عفان كان يقول في خطبته قلّ ما يدع ذلك اذا خطب فاذا قامت الصلوة فاعدلوا الصفوف وحاذوا بالمناكب فان اعتدال الصفوف من تمام الصلوة ثم لا يكبر حتى ياتيه رجال قد وكّلهم بتسوية الصفوف فيخبرونه ان قد استوت فيكبر حضرت عثمان امیر المؤمنین در خطبه خود کم بود که بگذارد این را وقتیکه خطبه میخواند وقتیکه استاده شود نماز پس هموار سازید صفها را وبرابر کنید کتفها را پس هرآئینه هموار ساختن صفها از تمامی نماز است بعد ازان تکبیر نمیگفت تا آنکه می آمدند پیش او مردمانے که گماشته بود ایشان را برائے هموار ساختن صفها پس خبر میدادند او را که صفها برابر شدند پس تکبیر میگفت **مالك** عن عمه ابی سهيل بن مالك عن ابيه انه قال كنت مع عثمان بن عفان فقامت الصلوة وانا اكلمه وهو يسألني ان يفرض لي فلم ازل اكلمه وهو يسوّي الحصباء بنعليه حتى جاءه رجال قد كان وكّلهم بتسوية الصفوف فاخبروه ان الصفوف قد استوت فقال لي استو في الصف ثم كبّر مالك بن ابی عامر گفت بودم من همراه عثمان بن عفان پس استاده شد نماز حال آنکه من سخن میگفتم با او ودرانکه مقرر کند سالیانه برائے من پس سخن میگفتم با او وهموار میکرد سنگریزها را بدو نعل خود تا آنکه آمدند جماعه که گماشته بود ایشان را هموار ساختن صفوف پس خبر دادند او را که صفها برابر شدند پس گفت مرا برابر شو در صف بعد ازان تکبیر گفت **باب فضل الصف الاول** در بیان فضیلت ثواب صف اول **مالك** عن سمی

مسوّی له قلت وفی بعض طرق هذا الحدیث عند غیر مالك تصریح انه اعاد ولم یأمر احدا بالاعادة وهو مذهب الشافعی ان الامام اذا بان جنبا او محدثا بعد ما صلی بالقوم فصلوٰة القوم صحیحة علی الامام ان یعید و مذهب الحنفیة انه یعید و یعیدون ۱۲ له قلت اما ولد الزنا فعند الحنفیة مکروه ۱۲

مصفّٰی مولی ابوبکر بن عبد الرحمٰن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لو یعلم الناس ما فی النداء والصف الاول ثم لم یجدوا الا ان یستهموا علیه لاستهموا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود اگر بدانند مردمان فضیلے را که در اذان و صف اول ست بعد از ان مناقشه کنند و نیابند برائے قطع مناقشه مگر آنکه قرعه زنند البته قرعه میزنند

باب الجنب یصلی بالقوم وهو ناس باب در بیان آنکه جنب امامت کند قوم را حالانکه او فراموش کننده است جنابت را مالك عن یحیی بن سعید عن سلیمٰن بن یسار ان عمر بن الخطاب صلی بالناس الصبح ثم غدا الی ارضه بالجرف

٩١ فوجد فی ثوبه احتلاما فقال انا لما اصبنا الودك لانت العروق فاغتسل و غسل الاحتلام من ثوبه وعاد لصلوته حضرت عمر نماز صبح گذارد با مردم باز رفت بسوئے زمین خود که در جرف بود پس یافت در جامهٔ خود اثر احتلام را پس گفت هر آئینه ما چون رسیدیم یعنی تناول کردیم پیه گداخته را نرم شد رگها یعنی بسبب احتلام تناول و دک ست پس غسل کرد و دو شست اثر احتلام از جامهٔ خود و باز گشت بنماز یعنی قضا کرد مترجم گوید رضی الله عنه از قصهٔ حضرت عمر معلوم شد که اگر قوم اقتدا کردند بشخصے و بعد از نماز ظاهر شد که جنب بود اعادهٔ صلوٰة بر قوم او واجب نیست زیرا که حضرت عمر امر نکرد قوم را باعادهٔ صلوٰة و ذکر کرده نشد که قوم اعاده نموده اند و همین است مذهب شافعی و نزد حنفیه اعادهٔ نماز درین صورت واجب است بر امام و بر قوم نیز باب یکره

امامة ولد الزنا مکروه است امامت کسیکه ولد الزنا باشد مالك عن یحیی بن سعید ان رجلا کان یؤم الناس بالعقیق فارسل الیه عمر بن عبد العزیز فنهاه قال مالك وانما نهاه لانه کان لا یعرف ابوه هر آئینه شخصے امامت میکرد مردمان را در وادیٔ عقیق پس آدم فرستاد بسوئے او عمر بن عبد العزیز پس منع کرد او را از امامت گفت مالك غیر ازین نیست که باز داشت او را از امامت بسبب آنکه شناخته نمیشد پدر او و مسئله ماخذ نهی عمر بن عبد العزیز از امامت این شخص حدیث صحیح ان یتقدم منکم منفردین است زیرا که درین صورت تنفر لازم می آید باب اعادة الصلوٰة مع الامام اعادة الصلوٰة باب فی من صلی وحده ثم ادرك الامام چون گذارده باشد نماز فرض را تنها بعد از ان دریابد نماز را همراه امام اعاده کند نماز را مالك عن زید بن اسلم عن رجل

من بنی الدیل یقال له بسر بن محجن عن ابیه محجن انه کان فی مجلس مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فاذن بالصلوٰة فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم فصلی ثم رجع ومحجن جالس فی مجلسه فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم ما منعك ان تصلی مع الناس الست برجل مسلم فقال بلی یا رسول الله ولکنی قد صلیت فی اهلی فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا جئت فصل مع الناس وان کنت قد صلیت محجن بود در مجلس آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس اذان نماز گفته شد پس استاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس نماز گذارد و بعد از ان باز گشت و محجن نشسته بود در مکان خود پس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم چه چیز منع کرد ترا از آنکه نماز گذاری همراه مردمان

مسوّی قلت عند الشافعی اذا صلی الصلوة وحده ثم ادرک الجماعة یصلیها معهم ای صلوة کانت من الصلوات الخمس لحدیث الترمذی قال صلی الله علیه وسلم بعد صلوة الصبح لرجلین لم یصلیا معه اذا صلیتما فی رحالکما الحدیث وقال ابو حنیفة لا یعید الصبح والعصر والمغرب ۱۲

مصفّی آیا نیستی مرد مسلمان پس گفت محجن آرے مسلمانم یا رسول الله لکن من نماز گذارده ام در اهل خانه خود پس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم چون بیائی یعنی در مسجد پس نماز بگذار با مردمان اگرچه نماز گذارده باشی **مالک** عن عفیف ابن عمرو السهمی عن رجل من بنی اسد انه سأل ابا ایوب الانصاری فقال انی اصلی فی بیتی ثم اٰتی المسجد فاجد الامام یصلی فاصلی معه فقال ابو ایوب نعم صل معه فان من صنع ذلک فان له سهم جمع او مثل سهم جمع مردے از بنی اسد پرسید از ابو ایوب انصاری پس گفت هر آئینه من نماز گذارده ام در خانه خود بعد ازان می آیم مسجد پس مے یابم امام را که نماز میگذارد آیا نماز گذارم همراه او پس گفت ابو ایوب آرے نماز بگذار همراه او زیرا که هر که بکند این کار پس هر آئینه او را نصیبه جماعت است یا گفت مانند نصیبه جماعت است **مالک** عن نافع ان رجلا سأل عبد الله بن عمر فقال انی اصلی فی بیتی ثم ادرک الصلوة مع الامام افاصلی معه فقال له عبد الله بن عمر نعم فقال الرجل ایتهما اجعل صلوتی فقال له ابن عمر او ذلک الیک انما ذلک الی الله یجعل ایتهما شاء مردے سوال کرد عبد الله بن عمر را پس گفت هر آئینه من نماز میگذارم در خانه خود بعد ازان مے یابم نماز را با امام آیا نماز گذارم همراه او پس گفت او را عبد الله ابن عمر آرے بگذار پس گفت آن مرد کدام یک را ازان دو بگردانم نماز خود یعنی فرض کدام یک باشد و نفل کدام پس گفت او را ابن عمر آیا این مقرر کردن مفوض بسوئے تست غیر ازین نیست که این معنی مفوض بخدا است میگرداند هر کدام را ازان دو که خواهد **مالک** عن یحیی بن سعید ان رجلا سأل سعید بن المسیب فقال انی اصلی فی بیتی ثم اٰتی المسجد فاجد الامام یصلی افاصلی معه فقال سعید بن المسیب نعم فقال الرجل فایتهما اجعل صلوتی فقال له سعید او انت تجعلهما انما ذلک الی الله مردے سوال کرد سعید بن المسیب را پس گفت هر آئینه من نماز مے گذارم در خانه خود بعد ازان مے آیم مسجد پس مییابم امام را که نماز میگذارد آیا نماز گذارم با او پس گفت او را سعید بن المسیب آرے بگذار پس گفت آن مرد پس کدام یک ازان دو را بگردانم نماز خود پس گفت او را سعید بن المسیب آیا تو میکنی آنرا جز این نیست که این امر مفوض است بسوئے خدا **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول من صلی المغرب او الصبح ثم ادرکهما مع الامام فلا یعد لهما عبد الله بن عمر میگفت هر که گذارده باشد نماز مغرب را یا نماز فجر بعد ازان دریابد آن دو را با امام باید که اعاده نکند قال یحیی قال مالک ولا اری بأسا ان یصلی مع الامام من کان قد صلی فی بیته الا صلوة المغرب فانه اذا اعادها کانت شفعا گفت مالک نمے بینم هیچ باکے در آنکه نماز گذارد با امام کسیکه نماز گذارده باشد در خانه خود مگر نماز مغرب زیرا که هر آئینه اگر این شخص اعاده کند مغرب را شفع خواهد بود و بغوی گفته است قول اکثر اهل علم آنست که اگر تنها نماز گذارده باشد بعد ازان ادراک کند جماعت را بگذارد آن نماز را با جماعت

مسوی قلت هو قول اهل العلم وفي العالمكيرية المسبوق يقضي اول صلوته في حق القراءة واٰخر صلوته في حق التشهد وفي المنهاج وما ادرك المسبوق فاوّل صلوته وقد مرّ ما في اسناد حديث المغيرة ١٢

مصفّٰی هر نمازیکه باشد از نمازهای پنجگانه و همین است قول حسن بصری و زهری و همین قائل اند شافعی و احمد و اسحٰق فقیر گوید عموم حدیث دلیل ایشان است و مرجح مذهب ایشان و آنکه گفته اند که نماز مغرب شفع میشود مدخول است بآنکه مغرب یکے است ازین دو نماز لا علی التعیین نه هر دو پس نماز فرض سه رکعت باشد و نفل سه رکعت و این مغتفر است درصورت عدم تعیین والله اعلم **مسئله** اگر در جماعت نماز گذارد و بعد ازان جماعت دیگر دریافت اعادۂ او مستحب است و در اعادهٔ او وجه درین باب آمده است **مسئله** مے باید که این نماز دیگر را به نیت فرض ادا کند زیراکه سلف اختلاف کرده اند درآنکه کدام یک ازین دو نماز فرض واقع میشود جمعے تفویض بجناب الٰهی نمودند و گفتند انما ذلک الی الله یجعل ایتهما شاء و جمعے گفتند اول از فرض واقع شود و ذمهٔ مصلی بسبب آن فارغ گشت پس ثانیه نمیتواند شد الا نفل و درین قول نظر است زیراکه جائز است که نماز اول از فرض واقع شده باشد موقوفا بآن معنی که اگر نماز سے اکمل ازوے در وقت واقع نشود این نماز فرض است والا این نماز فرض باشد و آن نفل پس بهر تقدیر خلاف متصور میشود و گر دران صورت که نماز ثانیه را به نیت نماز اول گذارده باشد اگر نیت نفلیت کرده است محل اختلاف نمیتواند شد **باب** لا یسعی الی الامام فما ادرک صلّٰه وما فاته قضاه شتاب نه رود بسوئے امام پس انچه ادراک کرد بگذارد آنرا و آنچه فوت شد تمام کند آنرا **مالك** عن العلاء بن عبد الرحمٰن بن یعقوب عن ابیه واسحٰق بن عبد الله انهما اخبراه انهما سمعا ابا هريرة يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا ثوّب بالصلوة فلا تأتوها وانتم تسعون وأتوها وعليكم السكينة فما ادركتم فصلوا وما فاتكم فاتموا فان احدكم في صلوة ما كان يعمد الى الصلوة ابو هریره گفت که فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه اقامت نماز گفته شود پس میائید بسوئے نماز شتابان ودوان و بیائید بسوئے نماز حالانکه باشما وقار است پس انچه دریابید بگذارید و آنچه فوت شود از شما تمام کنید پس هر آئینه یکے از شما در نماز است مادام که قصد میکند بسوئے نماز **مالك** عن ابن شهاب عن عباد بن زياد وهو من ولد المغيرة بن شعبة عن ابيه المغيرة بن شعبة قال جاء رسول الله صلى الله عليه وسلم وعبد الرحمٰن بن عوف يؤمهم وقد صلى لهم ركعة فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم الركعة التي بقيت عليهم ففزع الناس فلما قضٰى رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوته قال احسنتم مختصر مغیره بن شعبه گفت پس آمد رسول الله صلی الله علیه وسلم و عبد الرحمٰن بن عوف امامت میکرد مردمانرا و حالانکه گذارده بود برائے مردمان یک رکعت پس گذارد رسول الله صلی الله علیه وسلم همراه عبد الرحمٰن آن رکعت که باقی مانده بود بر مردمان پس مضطرب شدند مردمان پس چون تمام کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز خود را فرمود خوب کردید شما **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر سمع الاقامة وهو بالبقيع فاسرع المشي الى المسجد عبد الله بن عمر شنید اقامت را و او در بقیع بود پس شتاب رفت بسوئے مسجد مترجم گوید از لفظ فاتموا ظاهر میشود که مسبوق رکعتے که با امام مے یابد اول نماز

مسوّی ۵۱ **قلت** فی العالمکیریۃ مدرک الامام فی الرکوع لا یحتاج الی تکبیرتین خلافا لبعضہم ولو نوی بتلک التکبیرۃ الواحدۃ الرکوع لا الافتتاح جاز ولغت نیتہ فی المنہاج ویکبر للاحرام ثم للرکوع فان نوٰہما بتکبیرۃ لم تنعقد وقیل تنعقد نفلا وان لم ینوہما شیئا لم تنعقد علی الصحیح قال المحلی والثانی تنعقد فرضا ۵۲ **قلت** ہو قول العلماء ۵۳ **قلت** فی العالمکیریۃ حکم المسبوق حکم

مصفّٰی اوست واز ظاہر فصلے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الرکعۃ التی لقیت علیہم آنست کہ ہر صنفے کہ عبد الرحمن میگذارد گذار دند وقعدہ نیز کردند واگر ترک قعدہ میکردند راوی البتہ ذکر میکرد آنرا **باب اذا ادرک الامام فی الرکوع فکبر تکبیرۃ واحدۃ جاز** وقتیکہ دریابد امام را در رکوع پس تکبیر بگوید یک تکبیر جائز است **مالک** عن ابن شہاب انہ کان یقول اذا ادرک الرجل رکعۃ فکبر تکبیرۃ واحدۃ اجزأت عنہ تلک التکبیرۃ ابن شہاب میگفت چون دریابد شخصے امام را در رکوع پس تکبیر گفت تکبیرہ واحدہ کفایت میکند از وے آن تکبیرہ یعنی از تکبیرہ افتتاح قال مالک وذلک اذا نوی بتلک التکبیرۃ افتتاح الصلوٰۃ گفت مالک این وقتیست کہ نیت بکند باین تکبیرہ افتتاح نماز را مسئلہ وظیفہ درین صورت آنست کہ دو تکبیر گوید یکے برائے احرام ودیگر برائے رکوع واگر یک تکبیرہ گفت پس اگر نیت احرام کردہ است صحیح باشد واگر نیت رکوع کرد نماز منعقد نگردد واگر نیت ہر دو کردہ است فی المنہاج فان نواہما بتکبیرۃ لم ینعقد وفقیر گوید صحیح است اگر گوئیم کہ از فرض کفایت میکند **باب اذا فاتتک الرکعۃ فاتتک السجدۃ** وقتیکہ فوت شود از تو رکوع فوت شدہ است از تو سجود یعنی سجود را اعادہ کند مسبوق اگرچہ آنرا با امام ادراک کردہ است **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یقول اذا فاتتک الرکعۃ فقد فاتتک السجدۃ عبد اللہ بن عمر میگفت وقتیکہ فوت شد از تو رکوع پس ہر آئینہ فوت شدہ است از تو سجود **مالک** انہ بلغہ ان عبد اللہ بن عمر وزید بن ثابت کانا یقولان من ادرک الرکعۃ فقد ادرک السجدۃ عبد اللہ بن عمر وزید بن ثابت میگفتند ہر کہ دریابد رکوع را با امام پس دریافتہ است سجود را **مالک** انہ بلغہ ان ابا ہریرۃ کان یقول من ادرک الرکعۃ فقد ادرک السجدۃ ومن فاتتہ قراءۃ ام القرآن فقد فاتہ خیر کثیر ۵۴ ابو ہریرہ میگفت ہر کہ ادراک کردہ است رکوع را پس ہر آئینہ ادراک کردہ است سجود را وہر کہ فوت شد از وے قرأت سورۃ فاتحہ در نماز پس فوت شد از وے خیر بسیار مسئلہ ادراک رکوع با امام عبارت از آن ست کہ یک وقت ہر دو متفق باشند در رکوع واطمینان متحقق گردد **باب ما یفعل المسبوق فی الجہریۃ فیما یصلی لنفسہ** بلند خواند مسبوق قرأت را در نماز جہریہ ہر رکعتے کہ میگذارد برائے خود آنرا یعنی ہر رکعتے کہ دران منفرد **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان اذا فاتہ شیء من الصلوٰۃ مع الامام فیما جہر فیہ الامام بالقراءۃ انہ اذا سلم الامام قام عبد اللہ فقرأ لنفسہ فیما یقضی وجہر عبد اللہ بن عمر وقتیکہ فوت میشد از وے چیزے از نماز با امام ودر آن نماز کہ جہر کردہ است دران امام بقرأۃ وقتیکہ سلام میگفت امام برمیخاست عبد اللہ میخواند برائے خود در آن رکعت کہ قضا میکرد آنرا وجہر میکرد وبہتر آنست کہ گوید کہ حکم مسبوق نزد حنفیہ حکم منفرد است مگر در چہار مسئلہ کہ ہر یکے بجائے خود مذکور شود ان شاء اللہ تعالیٰ **باب یتشہد المسبوق فیما یکون شفعا للامام وترا للمسبوق** ۵۵ بخواند مسبوق در رکعتے کہ آن جفت است بحساب نماز امام

مسوّی (بقیه صفحه ۱۳۹) المنفرد فیما یقضی الا فی اربع مسائل لیس هذا منها ۱۲ **۱ه قلت** هو قول العلماء وفی المنہاج لو ادرک
رکعة من المغرب تشہد فی ثانیتہا وفی العالمکیریة لو ادرک رکعة من المغرب قضی رکعتین وفصل بقعدة فیکون ثلث قعدات وقرء فی
کل فائتة وسورة ۱۲ **۲ه قلت** فی العالمکیریة الترتیب بین الفائتة والوقتیة وبین الفوائت مستحق حتی لا یجوز اداء الوقتیة قبل قضاء الفائتة
الا بعذر وعند الشافعی مستحب ۱۲ **۳ه قلت** هذا الحدیث یحتمل وجوها احدها من ادرک رکعة من الصلوة فی الوقت فالجمیع اداء
والا فقضاء وهو الاصح عند الشافعیة وقال ابو حنیفة بذلک فی العصر خاصة وثانیها من ادرک من المعذورین من الوقت ما یسع
رکعة من الصلوة فقد وجبت علیه تلک الصلوة وهو مذهب ابی حنیفة وقول للشافعی وثالثها ان الجماعة تدرک برکعة
وهو وجہ للشافعیة وقال ابو حنیفة لو ادرک التشہد کان مدرکا للجماعة ۱۲

مصفّٰی وطاق است بجانب نماز مسبوق **مالک** انه سال ابن شہاب ونافعا مولی ابن عمر عن رجل دخل مع الامام
فی الصلوة وقد سبقہ الامام برکعة ایتشہد معه فی الرکعتین والاربع وان کان ذلک له وترا فقالا نعم لیتشہد معه قال یحیی
قال مالک وهو الامر عندنا مالک پرسید از ابن شہاب ونافع از حال شخصیکه داخل شد با امام در نماز حال آنکه سبقت
کرده بود از وے امام بیک رکعت آیا تشہد خواند همراه او در جلسه دو رکعت یا جلسه چہار رکعت اگرچه آن شفع در حق مسبوق طاق
است پس گفتند هر دو آرے باید که تشہد بخواند همراه او گفت یحیی که گفت مالک همین است امر مسلم الثبوت ومفتٰی به نزدیک ما
مالک عن ابن شہاب عن سعید بن المسیب انه قال ما صلوة یجلس فی کل رکعة منها ثم قال سعید هی المغرب اذا
فاتتک منها رکعة قال مالک وذلک سنة الصلوة کلها سعید بن المسیب گفت کدام نماز است که نشسته شود در هر رکعة
از آن بعد از آن خود گفت سعید بن المسیب آن نماز مغرب است وقتیکه فوت شود از تو همراه امام یک رکعت از آن گفت مالک
وهمچنین است سنت نماز همه آن **اصل** این مسئله همانست که سابق تصویر کردیم که آنچه ادراک کرده شد همراه امام اول نماز
است لیکن بمتابعة امام در قعده ومانند آن باید کرد وهمین است مذهب فقہاء ودر منہاج مذکور است که چون ادراک کند یک رکعت را
از مغرب باید که در رکعت دوم تشہد خواند ودر عالمگیری مذکور است که چون ادراک کند یک رکعت از مغرب دو رکعت دیگر
قضا کند ودرمیان این دو رکعت هم قعده کند وهمگی سه قعده گذارد ودر هر رکعت فاتحه وسورة بخواند والله اعلم **باب یقضی**
الفائتة قبل الوقتیة قضا کند فائته را پیش از وقتیه **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه کان یقول من نسی
صلوة فلم یذکرها الا وهو مع الامام فاذا سلم الامام فلیصل الصلوة التی نسی ثم لیصل بعدها الاخری عبد الله بن عمر میگفت
هر که فراموش کند نمازے را پس یاد نکرد آنرا الا در آن حال که او همراه امام است پس چون سلام دهد امام باید که بگذارد نماز
که فراموش کرده است آنرا باز بگذارد بعد از آن آن نماز دیگر را مترجم گوید ترتیب درمیان فوائت ووقتیات در مذهب حنفیه
واجب است پس ادائے وقتیه قبل از قضاء فائته در مذهب ایشان جائز نباشد ونزدیک شافعی مستحب است والله اعلم
باب من ادرک رکعة من الصلوة فقد ادرک الصلوة هر که دریابد یک رکعت از نماز پس وے دریافت نماز را **مالک**
عن ابن شہاب عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من ادرک رکعة من الصلوة

مسوّی ۱؎ قلت اتفقت الامة على جواز القصر في السفر واختلف المفسرون في قوله تعالى واذا ضربتم في الارض فليس عليكم
جناح ان تقصروا نزلت في السفر وقيد الخوف اتفاقي او في الخوف وقيد السفر اتفاقي والمراد من القصر الايماء في الركوع والسجود فذهب الى الاول جماعات
من المفسرين والى الثاني يشير قول ابن عمر ويدل عليه بناء قوله تعالى واذا كنت فيهم على آية القصر من غير ذكر الخوف ثانيا ثم مذهب الاكثر ان
القصر واجب وقال الشافعي ان شاء اتم وان شاء قصر والقطر فضل ۲؎ قلت معناه عند الحنفية انه لا يكون فرض المسافر غير ركعتين
وان صلى اربعا لم يقعد التشهد بطلت صلوته وان تعدله ما ربعا الاخريان نفل وعند الشافعية ان المسافر اذا قصر في السفر فليس عليه ما تركه
اذا صار مقيما كالذى الصوم فانه يعيد ما افطر اذا صار مقيما فان صلى اربعا كان كالذى لم فرضا ذلك كما ان الفرض في حق المريض التيمم ان توضأ اجزأ[۱۲]

مصفّی فقد ادرك الصلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود هر كه دريابد يك ركعت از نماز پس هر آئينه وے ادراک کرده
است نماز را يعنى مثلا امام در نماز ظهر بود و يک رکعت با او ادراک نمود پس لازم است اتمام ظهر و اگر قعده اخيره ادراک کرد صرف
کند آن تحريمه را بهر چه خواهد بنفل دوگانے يا چهارگانے مسئله ظاهر پيش فقير آنست که اين عبارت شامل است آنرا که يک
رکعت در وقت ادا کند و رکعت ديگر خارج وقت و آنرا که يک رکعت همراه امام ادا کند و رکعت ديگر تنها پس اگر اقل از رکعت دريابد
ميتواند که نفل گرداند زيرا که لفظ ادراک شامل هر دو صورت است و حاصل آنست که اين لفظ محتمل وجوه متعدده است احتمال اوّل
آنکه اگر نماز يک رکعت در وقت و باقى از غير وقت واقع شود تمام نماز ادا است و قضا نيست و همين است مذهب شافعى و حنفيه
باين وجه قايل شده اند در عصر خاصه احتمال دوم آنکه از معذورين هر که وقت يک رکعت يافت نماز تمام بر وے لازم شد اين
مذهب ابو حنيفه است و قوليست از اقوال شافعى احتمال سوم آنکه ادراک جماعت با دراک يک رکعت متحقق شود و همين است
يک قول شافعى و نزد يک حنفيه مدرک امام در تشهد نيز مدرک جماعت است والله اعلم باب قصر الصلوة في السفر در بيان
کوتاه ساختن نماز در سفر مالك عن ابن شهاب عن رجل من آل خالد بن اسيد انه سال عبد الله بن عمر فقال يا ابا عبد الرحمن

انا نجد صلوة الخوف وصلوة الحضر في القران ولا نجد صلوة السفر فقال عبد الله بن عمر يا ابن اخي ان الله بعث الينا

محمدا صلى الله عليه وسلم ولا نعلم شيئا فانما نفعل كما رايناه يفعل ۵؎ شخصے از اولاد خالد بن اسيد سوال کرد عبد الله بن عمر را پس گفت يا
ابا عبد الرحمن هر آئينه ما مے يابيم نماز خوف و نماز حضر را در قرآن و نمے يابيم نماز سفر را پس گفت عبد الله بن عمر اے پسر برادر من
هر آئينه خدا تعالى فرستاد بسوے ما محمد را صلى الله عليه وسلم و ما نميدانستيم چيزے پس غير ازين نيست که ما مى کنيم چنانچه ديديم
آنحضرت را صلعم که ميکرد مترجم گويد قول ابن عمر صريح است در آنکه اين آيت در خوف است نه در سفر و معنى قصر در خصوص
ايماء است در رکوع و سجود و قيد سفر اتفاقى است و مويد اين قول است بناے آيت واذا کنت فيهم بر آيت قصر بدون آنکه ذکر
خوف کنند و جمهور مفسرين بآن رفته اند که نزول آيت در سفر است و قيد خوف اتفاقى است باب الرکعتان في السفر تمام غير قصر
دو رکعت در سفر تمام است قصر نيست يعنى وظيفه سفر دو رکعت است و بس نه آنکه اختيار است در گذاردن چهار رکعت و دو رکعت

مالك ۲؎ عن صالح بن كيسان عن عروة بن الزبير عن عائشة زوج النبى صلى الله عليه وسلم انها قالت فرضت الصلوة

مسوّی ۱۵ قلت قال ابو حنیفة مسیرة ثلثة ایام وهو قول اهل الکبریة الصحیح انه لا یشترط سیر کل الیوم الی اللیل دیاقی ص ۱۴۳

مصفّی رکعتین فی الحضر والسفر فاقرت صلوٰة السفر وزید فی صلوٰة الحضر حضرت عائشه فرمود که فرض گردانیده شد نماز دو دو رکعت در حضر و سفر پس بر جائے خود گذاشته شد نماز سفر را و زیاده کرده شد نماز حضر را مترجم گوید رضی الله عنه حضرت عمر و حضرت علی و عبد الله بن عمر و جمعے از تابعین بآن رفته اند که قصر در سفر واجب است و مالک نیز بآن رفته است مترجم گوید از ین حدیث لازم نمی آید که چهار رکعت گذاردن ظهر مثلا جائز نباشد بلکه امکان دارد که دو رکعت وظیفه سفر بود و از غیر قصر و همچنا چهار رکعت نیز مودی از فرض باشد چنانکه چون مسافر بمقیم اقتدا کند نماز او چهارگانی میگردد والله اعلم مترجم گوید از ین اثر معلوم میشود که قصر سفر بآیت فاقصروا نیست بلکه در اول دو دو رکعت میخواندند و آن در سفر باقی مانده است و در حضر منسوخ شده مسئله وظیفه مسافر قصر است باین حدیث و بفعل مستمر آنحضرت صلی الله علیه وسلم و جمهور صحابه و اگر اتمام کند مسئ است بجهت مخالفت سنت و آیا باین اساءة نماز او صحیح است یا نه ظاهر آنست که صحیح باشد باثر عبد الله بن مسعود که مذهب او قصر بود در منیٰ و خلف حضرت عثمان اتمام میکرد و میگفت الخلاف شر و از جهت فحوائے نصوص چنانکه مریض که استعمال آب او را ضرر میرساند مامور است بتیمم و اگر وضو کند روا باشد زیرا که عدول به تیمم از جهت شفقت است بروے و همچنین اگر بروے بنت مخاض واجب شود و وے ناقه چهار ساله بطیب نفس خود بدهد روا باشد باب المسافة التی اذا قصدها المسافر حل له القصر در بیان مسافتیکه چون قصد کند مسافر آنرا حلال میشود او را قصر مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یسافر الی خیبر فیقصر الصلوٰة عبد الله بن عمر سفر میکرد بسوئے خیبر پس قصر میکرد نماز را مالک عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابیه انه رکب الی ریم فقصر الصلوٰة فی مسیره ذلک قال یحییٰ قال مالک و ذلک نحو من اربعة برد عبد الله بن عمر سوار شد بسوئے ریم پس قصر میکرد نماز را در ان رفتن خود گفت مالک و این مسافت نزدیک بچهار برید است مالک عن نافع عن سالم ابن عبد الله ان عبد الله بن عمر رکب الی ذات النصب فقصر الصلوٰة فی مسیره ذلک قال یحییٰ قال مالک و بین ذات النصب والمدینة اربعة برد عبد الله بن عمر سوار شد بسوئے ذات النصب پس قصر کرد نماز را در آن رفتن خود گفت مالک درمیان ذات النصب و مدینه چهار برید است مالک انه بلغه ان عبد الله بن عباس کان یقصر الصلوٰة فی مثل ما بین مکة والطائف وفی مثل ما بین مکة و عسفان وفی مثل ما بین مکة وجدة قال یحییٰ قال مالک و ذلک اربعة برد قال یحییٰ و قال مالک و ذلک احب ما سمعت الیّ تقصر فیه الصلوٰة عبد الله بن عباس قصر میکرد نماز را در مثل مسافتیکه میان مکه و طائف است و مثل مسافتے که درمیان مکه و عسفان است و مثل مسافتے که میان مکه و جده است و گفت مالک این مسافت چهار برید است گفت مالک و این دوست تر مسافتے ست که شنیده ام که قصر کرده شود در وے نماز را نزدیک من مالک عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله ان عبد الله بن عمر کان یقصر الصلوٰة فی مسیرة الیوم التام عبد الله بن عمر قصر میکرد نماز را در سیر یکروز تام یعنی درین قدر که در یکروز تمام قطع شود مالک عن نافع انه کان یسافر مع عبد الله بن عمر البرید

مسوی (بقیه صفحه ۱۴۲) فلو تکرر فی کل یوم ومشی الی الزوال ثم نزل یصیر مسافرا وقال الشافعی اربعة برد وتفسیرها ستة عشر فرسخا
ینبنی علی هذا ان قولهما متقاربان قال الاوزاعی عامة الفقهاء یقولون مسیرة یوم تام ۱۲ منه قلت قال العلماء فاجمعوا ان المصر قصر

مصفی فلا یقصر الصلوة نافع سیر میکرد همراه عبد الله بن عمر یک برید پس قصر نمیکرد نماز را مسئله چون خواهیم که صفات نفسیه
مسافر را که اگر یکے از انها نباشد شرعا او را مسافر نگویند و احکام سفر ثابت نشود بروے استنباط کنیم لابد است از تتبع قسمت مثال اول
و استقرار افراد سفر و تفتیش محال استعمالات اهل شرع اهم سفر را پس خروج از وطن بر چند قسم است که او را تنزه و اصطیاد
و خروج الی المحلة و الفنا و البساتین و المزارع گویند و آن را سفر نامند و دو قسمے هست که او را هیمان گویند و آن نیز در اول
حال مباین است تا وقتیکه بحد طول رسد پس آنرا سفر گویند پس تامل کردیم در فارق سفر و قسم اول یافتیم که آن طول مسافت
است و عدم امکان رجوع در همان روز یا در اول شب که بعد از وے ست نه مقاسات تعب زیراکه شکار کنندگان گاہے
تعب بسیار میکشند و در طلب صید گرد شهر بسیار میگردند که زیاده باشد از چهار برید و اسم سفر بر آن جاری نیست و همچنین شخصے
که غلبه رانی میکند و مسافر آن گاہے یک برید در اعتدال هوا بر مرکب فارهه میرود و گاہے راه باین صفت قطع میکنند
و چاره نیست از اطلاق اسم مسافر بر آن جماعه پس طول مسافت زیاده از یک برید صفت نفسیه سفر شود و فارق در میان
هیمان و قصد سفر تعیین مقصد است پس قصد سفر تعیین مقصد نیز صفت نفسیه سفر شد و سفر آنحضرت صلعم بسوے مکه سفر بود و بسوے
خیبر و تبوک سفر بود و سفر عبد الله بن عمر بسوے خیبر و بسوے ریم و بجانب ذات النصب سفر بود و قصر صلوة درین مواضع
مے نمود و ابن عباس مابین مکه و طائف و مکه و جده قصر میکرد و ابن عمر بمسافت یک برید قصر نمیکرد و درین
امثله و مانند آن طول مسافت و قصد سفر و تعیین مقصد فهمیده شد باقیماند آنکه زیاده از برید چه قدر باید مالک و شافعی و احمد
سبیل کردند با ربع برد و تقدیر کردند آنرا بدو مرحله یعنی سیر دو روز معتدل با احمال و اثقال و از سالم بن عبد الله سیر یوم تام آمده
است پس در اول قصر جایز باشد قطعا و ثانی نیز مذهب صحیح است باعتبار اصول اگر کسے بآن رود انکار نتواند کرد باب
انما یحل القصر اذا خرج من بیوت القریة جز این نیست که حلال میشود قصر چون بر آید از خانهاے ده خود مالک عن نافع ان عبد الله
ابن عمر کان اذا خرج حاجا او معتمرا قصر الصلوة بذی الحلیفة عبد الله بن عمر وقتیکه بقصد حج یا عمره برے
آمد قصر میکرد نماز را در ذی الحلیفه و ذو الحلیفه سه میل دور است از مدینه قال یحیی قال مالک لا یقصر الصلوة الذی
یرید السفر حتی یخرج من بیوت القریة ولا یتم حتی یدخل اول بیوت القریة او یقارب ذلک گفت مالک قصر نکند کسیکه اراده سفر
دارد تا آنکه بر آید از خانهاے ده و اتمام نکند تا آنکه داخل شود اول خانهاے ده را یا نزدیک شود بخانهاے ده یعنی اماکنے
که از ده محسوب میشود و در عرف و عادت مردم است که تا آن مواضع بر آیند و در آن مواضع مجتمع شوند
چنان که مراکض دواب و مراحی سهام مسئله ابتداے سفر کی متحقق شود پس نیت سفر فقط کافی نیست چنانکه در زمره
احوال الاو را قامت بشرط آنکه اگر آنجا والات حال که نیت را استلاشی میگرداند موجود نباشد چنانکه اقامت براے حرب کفار

مسوّی ۱۵ **قلت** قال الشافعی لو نوی اقامة اربعة ایام بموضع انقطع سفره بوصوله فی المنهاج ولا یحتسب منها یوما دخوله وخروجه علی الصحیح وقال ابو حنیفة لا یزال علی حکم السفر حتی ینوی الاقامة فی بلدة او قریة خمسة عشر یوما ۱۲

مصفّیٰ و در فتح قلعہائے ایشان کہ در صورت نیّت فقط کافی نیست زیرا کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم قصد حج داشتند و اسباب سفر آمادہ کردند معہذا نماز ظہر چہار رکعت گذاردند و ہمچنان پس مسافر را زی سفر مغیر نماز او نیست زیرا کہ آن نیز از آمادہ کردن اسباب سفر است نہ عین سفر پس لابد شد کہ نیت مقرون باشد بخروج از محل اقامت و این معنی متحقق میشود بخروج از سور قریہ اگر ورا آن عمارت نباشد و اگر باشد بخروج از عمارات و فی المنہاج فان کان وراءہ یعنی السور عمارة اشترط مجاوزتہا فی الاصح قلت الاصح لا تشترط و درین تصحیح اخیر نظر است زیرا کہ آن سور بمنزلہ دیوارہائے فاصلہ بین المحلات ست و ہمچنین کلام در انتہائے سفر کہ نیت اقامت در شہر بدون اقامت فائدہ نمیکند و اقامت بلد بوصول در آن بلد میباشد **باب المسافر اذا اجمع مکث اربع لیال اتم الصلوٰة** مسافر چون عزم کند اقامت چہار شب در یکجا تمام کند نماز را **مالک** عن عطاء الخراسانی انہ سمع سعید بن المسیب یقول من اجمع اقامة اربع لیال وہو مسافر اتم الصلوٰة سعید بن المسیب میگفت ہر کہ عزم نماید اقامت چہار شب و او مسافر است تمام کند نماز را قال یحییٰ قال مالک ذلک احب ما سمعت الیّ گفت مالک این دوست ترین اقوال است کہ شنیدم آنرا نزدیک من مسئلہ لبث چند قسم میباشد اقامت و مکث یسیر و مکث دیگر کہ نہ اقامت ست و نہ مکث یسیر پس مکث یسیر آنست کہ مسافر را ہر روز پیش می آید از مکث لیلہ و بعض یومین یا یوم و بعض لیلتین وگاہے مکث زائد از آن باشد مثل مکث دو روز و سہ روز و در سفر حج ثابت شد کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و صحابہ در منی اکثر یوم نحر و یوم حادی عشر و ثانی عشر و اکثر یوم ثالث عشر مکث فرمودند و قصر کردند نماز را پس معلوم شد کہ این مکث اسم سفر را بر نمیدارد و در حدیث شیخین آمدہ است کہ یقیم المہاجر بعد قضاء نسکہ ثلثا ازینجا بطریق فحوا معلوم میشود کہ اقامت زاید از ثلاث را در احکام شرعیہ اثرے ہست پس سعید بن المسیب مکث اربع لیال گفت و شافعی اقامت اربع ایام کوامل و احمد بہ بیست نماز فرود آوردہ و نیت مکث این قدر نیز شرط است بحدیث ابن عمر کہ مے آید و نیت مکث در موضع معین نیز شرط است زیرا کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم داخل شدند بمکہ بتاریخ پنجم ذی حجہ در اول نہار و ہشتم بسوئے منی بر آمدند و نہم در عرفات ماندند و دہم در منی آمدند و درین مدت قصر میفرمودند پس اگر مکث در موضع معین شرط نبودے مے بایست کہ نماز اقامت میگذاردند و ابو حنیفہ نظر خود را دور تر انداخت و گفت چون مکث یوم و یومین اسم سفر را بر نمیدارد و بالاتر از ایام در تقدیرات شرعیہ مشہور است و بسا احکام کہ نصف شئی را در آن حکم تمام دادہ اند پس ہر کہ نیت اقامت پانزدہ روز یا زاید بر آن در شہرے یا در دیہی دارد مقیم است و الا بحکم سفر باقی است و شرط دیگر ہم ہست و آن صلاحیت مکان است برائے اقامت پس اگر در صحرا نیت اقامت پانزدہ روز متحقق شود سفر منقطع نگردد **باب المسافر اذا لم یجمع مکثا قصر الصلوٰة** مسافر چون عزم نکرد اقامت را قصر کند در نماز **مالک** عن ابن شہاب عن سالم بن عبد اللہ ان عبد اللہ بن عمر کان یقول

مسوّی ١٥ قلت قول اكثر اهل العلم انه يقصر ما لم يجمع اقامة واختلف اصحاب الشافعي في حكاية مذهب البغوي انه اذا لم يجمع الاقامة فزاد مكثه على اربعة ايام فهو عازم على الخروج اتم الا ان يكون في خوف او حرب فيقصر وقد قصر رسول الله صلى الله عليه وسلم عام الفتح بحرب هوازن ستة عشر او ثمانية عشر يوما وله قول آخر موافق للجمهور ١٢ ١٦ قلت هو قول اهل العلم ان المقيم والمسافر يجوز اقتداء كل احد منهما بصاحبه فان اقتدى المقيم بالمسافر قام المقيم فاتم لنفسه وان اقتدى المسافر بالمقيم فعليه ان يتم لموافقة امامه ١٢

مصفّٰی صلى صلوة المسافر ما لم اجمع مكثا وان حبسني ذلك اثنتي عشرة ليلة عبد الله بن عمر ميگفت ميگذارم نماز مسافر تا وقتيكه قصد اقامت نكرده ام واگرچه بند كند مرا آن مكث دوازده شب مالك عن نافع ان ابن عمر اقام بمكة عشر ليال يقصر الصلوة الا ان يصليها مع الامام فيصليها بصلوته ١٥ عبد الله بن عمر اقامت كرد بمكه ده شب و قصر ميكرد نماز را مگر آن كه بگذارد نماز را همراه امام پس ميگذارد بقدر نماز او مترجم گويد اكثر علما متفق اند برآنكه چون مسافر نيت اقامت نباشد و باتفاق در موضعے درنگ كند حكم سفر از وے زايل نگردد گو تا آخر عمر منجر شود و شافعي را دو قول است يكے موافق جمهور و ديگر مختار بغوي و آن آنست كه در صورت زياده مكث بر چهار روز اتمام لازم است گو عازم خروج باشد مگر آنكه در خوف يا جنگ باشد وانچه در حديث آمده كه قصر رسول الله صلى الله عليه وسلم عام الفتح بحرب هوازن ستة عشر او ثمانية عشر يوما آنرا بر صورت خوف و حرب فرود مے آرد والله اعلم

باب صلوة المسافر خلف المقيم و المقيم خلف المسافر بيان كيفيت نماز مسافر پس پشت مقيم و نماز مقيم پس پشت مسافر

مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يصلي وراء الامام بمنى اربعا فاذا صلى لنفسه صلى ركعتين عبد الله بن عمر ميگذارد نماز پس پشت امام در منى چهار ركعت پس وقتيكه ميگذارد براے خود يعني تنها ميگذارد دو ركعت

مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابيه ان عمر بن الخطاب كان اذا قدم مكة صلى بهم ركعتين ثم يقول يا اهل مكة اتموا صلوتكم فانا قوم سفر عمر بن الخطاب چون قدوم مے آورد بمكه نماز ميگذارد همراه اهل مكه دو ركعت بعد ازان ميفرمود اے اهل مكه تمام كنيد نماز خود را هر آئينه ما قوم مسافرانيم

مالك عن زيد بن اسلم عن ابيه عن عمر بن الخطاب مثل ذلك اسلم مولى عمر بن الخطاب از حضرت عمر نيز همين قصه را نقل كرد

مالك عن ابن شهاب عن صفوان بن عبد الله بن صفوان انه قال جاء عبد الله بن عمر يعود عبد الله بن صفوان فصلى لنا ركعتين ثم انصرف فقمنا فاتممنا ١٦ آمد عبد الله بن عمر عيادت مے كرد عبد الله بن صفوان را پس نماز گذارد براے ما دو ركعت بعد ازان بازگشت پس استاديم ما پس تمام كرديم مسئله اهل علم متفق اند برآنكه هر يكے از مسافر و مقيم را جائز است كه اقتدا بديگرے كند پس اگر مقيم بمسافر اقتدا كند مقيم را بايد كه برخيزد و اتمام نمايد و اگر مسافر بمقيم اقتدا نمايد تمام بروے لازم شود بجهت موافقت امام مسئله گفته اند كه اگر يك لحظه اقتدا بمقيم واقع شود بر ماموم اتمام لازم مے آيد و فقير گويد درينجا نظر است بحديث من ادرك ركعة فقد ادرك الصلوة و مسئله اقتدا در نماز جمعه بلكه ظاهر آن بنا بايد كه اگر يك ركعت با امام يافته است اتمام كند والا قصر

مسوی ١ قلت قول الاكثرين انه ان فاتت في السفر فاقام قصر وان فاتت في الحضر فسافر اتم وهو قول
للشافعي والقول الآخر الاظهر عند اصحابه لو قضى فائتة السفر في السفر قصر وفي سائر الصور لا يقصر ١٢ -
٢ قلت اختار اكثر اهل العلم التنفل في السفر وفي العالمگيرية لا قصر في السنن وفي بعضهم جوزوا للمسافر
ترك السنن والمختار انه لا ياتي بها في حال الخوف وياتي بها في حال القرار والامن ١٢

مصفی | **باب** قضاء فائتة السفر بیان قضاء فائتہ سفر قال مالك من ادرك الوقت وهو في سفر فاخر الصلوة
ساهيا او ناسيا حتى قدم الى اهله انه ان كان قدم على اهله وهو في الوقت فانه يصلي صلوة المقيم وان قدم وقد ذهب
الوقت فليصل صلوة المسافر وانما يقضي مثل الذي كان عليه قال مالك وهذا الامر الذي ادركت عليه الناس واهل العلم ببلدنا
گفت مالک ہر کہ دریافت وقت را و حال آنکہ او در سفر است پس تاخیر کرد نماز را بسہو یا بفراموشی تا آنکہ داخل شد بسوئے
اہل خود حال انیست کہ اگر قدوم کرد بر اہل خود حالانکہ او در وقت است پس بگذارد نماز مقیم و اگر قدوم کرد و ہر آئینہ
بر آمد وقت پس باید کہ بگذارد نماز مسافر زیرا کہ غیر ازین نیست کہ او قضا میکند مانند آنچہ لازم بود برو سے گفت مالک و این
امریست کہ ادراک کردم من بر آن مردمان را و علماء را در شہر خود مترجم گوید اکثر علماء بآن رفتہ اند کہ اگر فائتہ سفر را در اقامت
قضا کند قصر نماید و اگر فائتہ اقامت را در سفر قضا کند اتمام نماید و یک قول شافعی آنست کہ اگر فائتہ سفر را در سفر قضا کند
قصر نماید والا در جمیع صور اتمام کند وہو الاظہر عند اصحابہ **باب** جواز التنفل في السفر بیان جائز بودن نماز نفل در سفر

مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر انه لم يكن يصلي مع صلوة الفريضة في السفر شيئا قبلها ولا بعدها الا من جوف
الليل فانه كان يصلي على الارض وعلى راحلته حيث ما توجهت به عبد اللہ بن عمر نماز نمیگذارد ہمراہ نماز فرض در سفر چیزے یعنی
سنن رواتب را نہ پیش از آن و نہ پس از آن مگر در وسط شب پس ہر آئینہ وے نماز میگذارد گاہے بر زمین و گاہے
بر شتر خود ہر جانبے کہ متوجہ میگردانید شتر او را **مالك** قال بلغني عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يرى ابنه عبيد الله
بن عبد الله يتنفل في السفر فلا ينكر ذلك عليه عبد اللہ بن عمر میدید پسر خود عبید اللہ را کہ نفل میگذارد در سفر
پس انکار نمیکرد برو سے **مالك** انه بلغه ان القاسم بن محمد وعروة بن الزبير وابا بكر بن عبد الرحمن كانوا
يتنفلون في السفر قاسم بن محمد و عروہ بن الزبیر و ابو بکر بن عبد الرحمن میگذاردند نفل را در سفر قال يحيى سئل مالك عن النافلة في
السفر فقال لا باس بذلك بالليل والنهار وقد بلغني ان بعض اهل العلم كان يفعل ذلك سوال کردہ شد مالک
را از گذاردن نفل در سفر پس گفت باک نیست بگذارید آنرا در شب و در روز ہر آئینہ خبر رسیدہ است بمن کہ بعض اہل علم
میکردند آنرا مترجم گوید اکثر اہل علم اختیار کردہ اند تنفل را برائے مسافر و در عالمگیری مذکور است کہ در سنن قصر نیست
و بعضے علماء تجویز کردہ اند مسافر را کہ ترک سنن کند و مختار آنست کہ در حالت خوف و استعجال ترک کند و در حالت امن و
قرار بجا آرد **باب** جواز التنفل على الدابة في السفر حيث ما توجهت بیان گذاردن نفل بر پشت سواری در سفر

مسوی له **قلت** اتفق اهل العلم على جواز اداء النافلة في السفر متوجها الى الطريق ويجب ان ينزل لاداء الفريضة
واكثرهم على ان السفر الطويل والقصير سواء وقال مالك لا يجوز الا في سفر يقصر فيه الصلوة في العالمگيرية
ويستوي الجواب عندنا بين ان يفتتح الصلوة مستقبل القبلة وبين ان يفتتحها مستدبر القبلة
واكثرهم على انه يجوز اداء الوتر على الراحلة قالت الحنفية لا يجوز ١٢ - +

مصفی هر جانب که متوجه کند آن دابه مصلی را **مالك** عن عمرو بن يحيى المازني عن ابي الحباب سعيد بن
يسار عن عبد الله بن عمر انه قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي وهو على حمار وهو متوجه الى خيبر
عبد الله بن عمر گفت دیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم را نماز میگذارد و او سوار بود بر درازگوش و او متوجه بجانب خیبر بود
مالك عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي على راحلته في السفر حيث ما توجهت به قال عبد الله بن دينار وكان عبد الله بن عمر يفعل ذلك رسول الله صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد بر شتر سواری
خود در سفر هر جانبے که متوجه میگردانید آن شتر آنحضرت را صلعم گفت عبد الله بن دینار و عبد الله بن عمر میکرد این کار را
مالك عن يحيى بن سعيد انه قال رايت انس بن مالك في السفر وهو يصلي على حمار وهو متوجه الى غير القبلة يركع
ويسجد ايماء من غير ان يضع وجهه على شيء يحیی بن سعید گفت دیدم انس بن مالک را در سفر و او نماز میگذارد
بر درازگوش و او متوجه بود بطرف غیر قبله رکوع و سجود میکرد بطریق ایماء بغیر آنکه بنهد روے خود را بر چیزے مترجم گوید ادای نافله
بر راحله جائز ست در سفر طویل و قصیر هر دو نزدیک شافعی و خاص ست بطویل نزدیک مالک و بغوی گفته است باید
افتتاح نماز روے بقبله کند اگر آسان باشد و ایماء سجود فرود تر باید از ایماء رکوع و اوزاعی ماشی بر اقدام را جائز داشته
است نماز بایماء مسافر باشد یا غیر مسافر و همچنین سوار وقتیکه بر آید از شهر خود برائے بعض حاجات باید دانست که ابو حنیفه
گفته است که مصلی در کشتی مختار است در قیام و قعود وفي المستدرك على شرط الشيخين عن ابن عمر سئل النبي صلى الله عليه
وسلم كيف اصلي في السفينة قال صل قائما الا ان تخاف الغرق مسئله طول سفر آیا در تنفل بر دابه شرط هست یا نه دو
قول است مشهور عدم اشتراط زیرا که در نفل توسع آمده است و لهذا قادر بر قیام قاعدا و مضطجعا میتواند خواند مسئله
استقبال قبله اگر سهل باشد در ابتدائے تحریمه واجب ست و در سائر صلوة نے مسئله ماشی را بر راکب قیاس کرده اند
رخصت تنفل داده اند مسئله اکثر علماء تجویز کرده اند گذاردن وتر را بر دابه و در پیش حنفیه جائز نیست **باب المسافر**
يجمع بين الظهر والعصر والمغرب والعشاء مسافر جمع کند درمیان ظهر و عصر و همچنین درمیان مغرب و عشاء **مالك** عن داود
بن الحصين عن الاعرج ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يجمع بين الظهر والعصر في سفره الى تبوك رسول الله صلی الله
علیه وسلم جمع میکرد درمیان ظهر و عصر در سفر خود بسوئے تبوک **مالك** عن ابي الزبير المكي عن ابي الطفيل عامر بن واثلة ان
معاذ بن جبل اخبره انهم خرجوا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم عام تبوك فكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يجمع بين الظهر
والعصر والمغرب والعشاء قال فاخر الصلوة يوما ثم خرج فصلى الظهر والعصر جميعا ثم دخل ثم خرج فصلى المغرب والعشاء

مسوّی له قلت اکثر اهل العلم علی جواز الجمع فی السفر بین الظهر والعصر وبین المغرب والعشاء فی وقت احدہما وقالت الحنفیۃ لایجوز ومعنی الحدیث عندہم ان یؤخر احدی الصلوتین الی آخر وقتہا ویعجل الاخری فی اول وقتہا فیحصل الجمع صورۃً سوی ذلک عن علی سعد بن ابی وقاص آما الجمع بالمحاج فمتفق علیہ ۱۲

مصفی جمیعا الحدیث مختصر معاذ بن جبل خبر داد کہ صحابہ برآمدند با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم سال غزوۂ تبوک پس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جمع میکرد میان ظہر وعصر ومیان مغرب وعشا معاذ گفت پس تاخیر کرد نماز را روزے بعد از آن از خانہ برآمد پس گذارد نماز ظہر ونماز عصر ہمہ یکجا بعد از آن داخل شد باز برآمد پس گذارد نماز مغرب وعشاء وہمہ یکجا مالک عن نافع عن عبد اللہ بن عمر قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا عجل بہ السیر یجمع بین المغرب والعشاء رسول اللہ صلعم چون شتابان میکرد او را راہ رفتن یعنی مقتضی آن میشد کہ تعجیل کند جمع میکرد درمیان مغرب وعشا مالک انہ بلغہ عن علی ابن الحسین انہ کان یقول کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا اراد ان یسیر یومہ جمع بین الظہر والعصر واذا اراد ان یسیر لیلتہ جمع بین المغرب والعشاء مرویست از امام زین العابدین کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم وقتیکہ میخواستند کہ سیر کنند در روز خود جمع میکردند درمیان ظہر وعصر وقتیکہ میخواستند کہ سیر کنند در شب خود جمع میکردند میان مغرب وعشاء مالک عن ابن شہاب انہ سال سالم بن عبد اللہ ہل یجمع بین الظہر والعصر فی السفر فقال نعم لاباس بذلک الم تر الی صلوۃ الناس بعرفۃ ابن شہاب سوال کرد سالم بن عبد اللہ را آیا جمع کردہ شود درمیان ظہر وعصر در سفر پس گفت آرے ہیچ باک نیست درین جمع آیا نمے بینی بسوئے نماز مردمان در عرفات مالک عن یحیی بن سعید انہ قال لسالم بن عبد اللہ ما اشد ما رایت اباک اخر المغرب فی السفر فقال سالم غربت الشمس ونحن بذات الجیش فصلی المغرب بالعقیق یحیی بن سعید گفت سالم را چہ قدر است کہ آن زیادہ تر تاخیر باشد از آنجملہ کہ دیدی پدر خود را کہ تاخیر کردہ باشد مغرب را در سفر پس گفت سالم غروب شد آفتاب وما در ذات الجیش بودیم پس گذارد نماز مغرب در عقیق مسئلہ تفتیش حقیقت جمع مدارکان وشرط آن می باید کرد پس جمع این نیست کہ نماز اول را آخر وقت او گذارد ونماز دوم را اول وقت او زیرا کہ این صورت جمع است نہ حقیقت آن وحمل احادیث بر آن تاویل بعید است کہ بتخطیہ وتغلیط صحابہ میکشد ودر بعض احادیث جمع تقدیم آمدہ وآن صریح است در جمع دو نماز در وقت یکے از آنہا پس ازین صفت نفسیہ جمع پیدا شد وآنکہ از بعض صحابہ جمع صوری روایت کردہ اند باین مسئلہ تباین ندارد زیرا کہ تسہیل کہ سبب ترخیص است در چند صورت میتواند بود وبملاحظہ آن رخصت متنوع میشود پس این نیز رخصت ست آن نیز رخصت ولفظ جمع دلالت میکند بر موالات عرفا ونیز عرفا بجہت آنست کہ فصل بسیار آن را ضرر میدہد ودر بعض حدیث آمدہ کہ بین الصلوتین اناختہ ابل در وضع احمال آنہا کردہ اند وموالات از استقرا افراد جمع نیز مستفاد میشود حتی ترک رواتب متوارث شدہ پس صفت نفسیہ دیگر پیدا شد وقضائے نماز بعد انقضائے وقت او دیگر است

مسوی لہ **قلت** ذهب اکثرهم الی جواز الجمع فی المطر و شرط الشافعی من بینهم ان یکون المطر قائما وقت افتتاح الاولیٰ و حالة الفراغ منها الی ان یقیم الثانیة وقالت الحنفیة لا یجوز ۱۲۔

مصفّٰی وجمع دیگر و لہذا اسم قضا بر جمع مستعمل نشده پس فارقے مے باید و آن فارق بجز نیت تاخص بجمع نمیتواند بود پس این نیز صفت نفسیه پیدا شد پس در جمع تقدیم پیش از فراغ از نماز اول نیت لازم است و در جمع تاخیر پیش از انقضائے وقت اول و تقدیم نماز اول بر نماز ثانی از استقرار افراد مستنبط است و اگر رعایت ترتیب نکند جمع فقط نباشد بلکه تقدیم و تاخیر مع الجمع و آن غیر جمع است پس مشروعیت آن محتاج بدلیل باشد و لیس فلیس پس این شرط مشروعیت جمع پیدا شد و آیا شرط مشروعیت آن سفر طویل است یا مطلق سفر یا قصد سرعت سیر فقہا را درینجا اقوال است و انچه برین بنده ظاهر میشود آنست که سفر طویل محل رخصت است سایر باشد یا نازل بحدیث معاذ و بسبب آنکه شارع در بسیارے از ابواب نفس سفر را مظنه حرج ساخته ادارهٔ رخصت بر آن فرموده است بغیر ملاحظه وجود تعب و ضروری بودن سرعت سیر و تحقق خوف و مانند آنها و جمع در سفر قصر مشروط است بخوف یا سرعت سیر بحدیث عبد الله بن عباس که صلے رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم الظهر و العصر ثمانیا جمیعا و قید ضرورة لاحق شده باجماع جمهور امت و لہذا جمع فی المطر و فی المرض مشروع شده آیا جمع در عرفه بعلت سفر است یا بعلت حج قول سالم تائید احتمال اول میکند و علیه الشافعی باقی ماند آنکه امر نفرمودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم و صحابه و تابعین و هلم جرا اهل مکه را از اقتدا با امام مسافر که جمع میکند دلیل جمع مقیمین بعلت حج میتواند شد

باب الجمع بین الصلوتین فی المطر بیان جواز جمع درمیان دو نماز بسبب باران **مالک** عن نافع عن عبد الله ابن عمر کان اذا جمع الامراء بین المغرب و العشاء فی المطر جمع معهم عبد الله بن عمر وقتیکه جمع میکردند امیران مدینه درمیان نماز مغرب و عشا در باران جمع میکرد با ایشان **مسئله** ماخذ این مسئله از حدیث مرفوع بروایت ابن عباس است با ملاحظه قید ضرورت مسئله قیام علت رخصت که مطر است در ابتدائے نماز دوم ضروری است زیراکه تقدیم آن بر وقت مقرر خود جائز نیست الا بعلت باران و اقوی تخصیص آنست بصورتیکه متضمن حرج باشد پس بجماعت مسجد از خانهائے دور باشد مخصوص است **باب** صلوة الخوف بیان کیفیت نماز خوف قال الله تعالیٰ فان خفتم فرجالا او رکبانا .... فاذا امنتم فاذکروا الله کما علمکم ما لم تکونوا تعلمون پس اگر ترسید یعنی از عدو و مانند آن پس روان بر پایهائے خود نماز گذارید یا سواره پس چون امین شوید پس یاد کنید خدا را چنانکه آموخته است شما را انچه نمیدانستید قال الله تعالیٰ و اذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوة ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا ان الکفرین کانوا لکم عدوا مبینا و اذا کنت فیهم فاقمت لهم الصلوة فلتقم طائفة منهم معك و لیاخذوا اسلحتهم فاذا سجدوا فلیکونوا من ورائکم و لتات طائفة اخری لم یصلوا فلیصلوا معك و لیاخذوا حذرهم و اسلحتهم و چون سفر کنید در زمین پس نیست بر شما گناهے در آنکه کوتاه سازید از نماز یعنی طرح کنید از نماز بعض آنرا اگر ترسید از آنکه در بلا افگنند شما را کافران

مصنفہ

ہر آئینہ کافران شما را دشمنان آشکارا اند و وقتیکه باشی تو اے پیغمبر میان ایشان پس قائم کنی برائے ایشان نماز را پس باید که بایستند جماعتے از ایشان ہمراہ تو و باید که بگیرند سلاحہا خود را پس وقتیکه سجدہ کنند باید که باشند آن جماعت دیگر پیش روئے ایشان و باید که بیایند آن طائفه دیگر پس نماز گذارند ہمراہ تو و باید که بگیرند حذر خود را یعنی خود و سپر و زرہ و مانند آن و بگیرند سلاحہائے خود را مترجم گوید رضی الله عنه در آیت اول دو قید مذکور شد سفر و خوف و مذہب جمہور فقہا ء آنست که نماز سفر دیگر است و آنرا خوف شرط نیست و نماز خوف دیگر است و آنرا سفر شرط نیست پس تطبیق آیت بقرار داد ایشان بیکے از دو وجه تواند بود یا این است که قید سفر اتفاقی است و آیت در نماز خوف وارد شده و قصر اینجا نزدیک بعض آنست که یک رکعت گذارد و بر قول جمہور آنست که در وقت ضرورت پیادہ و سوار میتوان گذارد و بجائے رکوع و سجود ایما میتوان کرد و این وجه اقوی است نزدیک مترجم اوفق است بسیاق آیت که در خوف واقع است باتفاق و آنجا قید خوف ذکر کردہ نشد بجہت اعتماد بر قید سابق و ذکر سفر در ینجا بجہت آنست که غالبا این صورت در دار الاسلام واقع نمیشود پس غالباً مقرون بسفر خواہد بود یا اینست که قید خوف اتفاقی است و قید سفر احترازی و مراد از قصر دوگانه ساختن نماز چہارگانه است و ہمین وجه میل کردہ اند جمہور مفسرین و استدلال کردہ اند بر اتفاقی بودن قید خوف بحدیث مسلم که یعلی ابن امیه سوال کرد از حضرت عمر پس گفت خدا تعالی ان تقصروا من الصلوٰة ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا فرمودہ است و مردمان امین شدہ اند پس جواب داد حضرت عمر تعجب کردم از آنچه تو تعجب کردی پس سوال کردم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود صدقة تصدق الله بہا علیکم فاقبلوا صدقته و فقیر میگوید این استدلال مدخول است زیرا که ما میگوئیم معنی جواب آنست که قصر مسافر شرع جدید است و تخفیف است ابتدا از خدا تعالی و ہمین است توجیه قول ابن عمر که گذشت والله اعلم و آیت دوم منطبق میشود بر چند وجه یکے آنکه امام بگذارد تمام نماز با یک فریق و فریق دیگر روبروے عدو بایستند بعد از آن دیگر بار تمام نماز با فریق دیگر گذارد و فریق اول مقابل عدو بایستند و این نماز آنحضرت است صلعم در ذات الرقاع بروایت جابر بن عبدالله دیگر آنکه امام با یک طائفه یک رکعت گذارد و بعد از آن برکعت دوم استادہ شود پس این طائفه در اثنائے قیام امام رکعت دیگر را تمام کنند و سلام دہند و مقابله عدو شوند و طائفه دیگر آمدہ اقتدا کنند و رکوع را با امام دریابند و چون امام تشہد مشغول شود ایشان برخیزند و رکعت دیگر تمام کنند و ہمراہ امام سلام دہند و آن نماز آنحضرت است صلعم در ذات الرقاع بروایت صالح بن خوات عن رجل و این را صور تہا دیگر ہم میتواند بود والله اعلم و قید اذا کنت فیہم و حمل سلاح و حذر اتفاقی است باجماع قال الله تعالی فان خفتم فرجالا او رکبانا فاذا امنتم فاذکروا الله کما علمکم ما لم تکونوا تعلمون پس اگر بترسید از دشمن پس نماز گذارید روان بر پایہائے خود یا سوارہ یعنی بہر صفت که میسر آید استقبال قبله باشد یا نه و بجائے رکوع و سجود ایما کنید والله اعلم پس چون امین شدید یاد نمائید خدا تعالی را چنانکه آموختہ است شما را آنچه نمیدانستید یعنی چنانکه نماز اطمینان فرمودہ و ردہ است درین آیت دلیل است

مصفی | بر آنکه در حال مسابقه نماز واجب میشود همین است مذهب شافعی ونزدیک ابو حنیفه در حالت مسابقت
ومشی نماز نباید گذارد بلکه تاخیر باید کرد تا وقت امکان وفوت بحدیث خندق مالك عن يزيد بن رومان عن صالح
ابن خوات عمن صلى مع رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم ذات الرقاع صلوة الخوف ان طائفة صفت معه وصفت طائفة
وجاه العدو فصلى بالتي معه ركعة ثم ثبت قائما واتموا لانفسهم ثم انصرفوا فصفوا وجاه العدو وجاءت
الطائفة الاخرى فصلى بهم الركعة التي بقيت من صلوته ثم ثبت جالسا واتموا لانفسهم ثم سلم بهم صالح بن خوات
روایت کرد از کسیکه گذارده بود همراه آنحضرت صلعم نماز خوف را در غزوه ذات الرقاع که یک طائفه صف بست
همراه آنحضرت صلعم یعنی در نماز وصف بست طائفه دیگر روبروے عدو پس گذارد آنحضرت صلعم با آن طائفه که
همراه او بود یک رکعت بعد ازان آنحضرت صلی الله علیه وسلم ایستاده ماند وایشان نماز تمام کردند برائے خود بعد ازان
بازگشتند وصف بستند روبروے عدو وآمد طائفه دیگر پس گذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم همراه ایشان رکعتے که باقیمانده
بود از نماز آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد ازان نشسته ماند آنحضرت صلعم وایشان تمام کردند نماز را برائے خود وبعد ازان
سلام داد همراه ایشان مالك عن يحيى بن سعيد عن القاسم بن محمد عن صالح بن خوات الانصاري ان سهل بن ابي حثمة
الانصاري حدثه ان صلوة الخوف ان يقوم الامام ومعه طائفة من اصحابه وطائفة مواجهة العدو فيركع
الامام ركعة ويسجد بالذين معه ثم يقوم فاذا استوى قائما ثبت واتموا لانفسهم الركعة الباقية ثم يسلمون
وينصرفون والامام قائم فيكونون وجاه العدو ثم يقبل الآخرون الذين لم يصلوا فيكبرون وراء الامام فيركع
بهم ويسجد ثم يسلم فيقومون فيركعون لانفسهم الركعة الثانية ثم يسلمون سهل بن ابی حثمه انصاری روایت کرد که نماز
خوف اینست که بایستد امام برائے نماز وهمراه او طائفه از یاران او وطائفه دیگر روبروے دشمن باشند پس بگذارد امام یک رکعت
وسجده کند همراه آنانکه باوی اند بعد ازان بایستد پس وقتیکه راست ایستاد ایستاده ماند امام وتمام کنند آن طائفه برائے
خود رکعت باقی مانده را باز سلام دهند وبازگردند وامام استاده ماند پس بشوند روبروے دشمن بعد ازان بیایند آنانکه
نماز نگذارده اند پس تکبیر گویند پس پشت امام پس رکوع کند وسجده کند همراه ایشان پس نز سلام دهد پس بایستند وبگذارند
برائے خود رکعت دوم را بعد ازان سلام دهند قال مالك وحديث القاسم بن محمد عن صالح بن خوات احب ما سمعت الي
في صلوة الخوف گفت مالک حدیث قاسم بن محمد دوست ترست نزدیک من در نماز خوف مالك عن نافع ان
عبد الله بن عمر كان اذا سئل عن صلوة الخوف قال يتقدم الامام وطائفة من الناس فيصلي بهم الامام ركعة وتكون
طائفة منهم بينه وبين العدو لم يصلوا فاذا صلى الذين معه ركعة استأخروا مكان الذين لم يصلوا ولا يسلمون
ويتقدم الذين لم يصلوا فيصلون معه ركعة ثم ينصرف الامام وقد صلى ركعتين فيقوم كل واحد من الطائفتين فيصلون
لانفسهم ركعة ركعة بعد ان ينصرف الامام فيكون كل واحد من الطائفتين قد صلوا ركعتين فان كان خوفا هو اشد من

مسوّی ۱؎ قلت لصلوة الخوف حالتان احدهما ان يكون في حالة القتال فيصلون بالايماء الى اي جهة كانت رجالا وركبانا فرادى اتفقت الحنفية والشافعية على ذلك واختلفوا في حالة المشي فعند الشافعية يجوز الصلوة ماشيا وبالجملة هذه وفي العالمكيرية لا يصلي ماشيا بل يؤخر الصلوة وفي مباشرة القتال فعند الشافعية يعذر في الطعنات والضربات المتوالية وعند الحنفية لا يعذر والثانية ان يكون العدو قارين في معسكرهم يخافون هجوموا واختلفوا في ذلك (باقي بر صـ ۱۵۳)

مصفّٰی | ذلك صلوا رجالا قياما على اقدامهم اوركبانا مستقبلي القبلة اوغير مستقبليها قال مالك قال نافع لا ارى عبد الله بن عمر حدثه الا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم عبد الله بن عمر وقتيكه پرسيده شد از نماز خوف ميگفت كه پيش رود امام وطائفه از مردمان پس بگذارد بهمراه ايشان امام يك ركعت وباشند طائفه ديگر از ايشان ميان ايشان وميان عدو كه هنوز نماز نگذارده اند پس وقتيكه گذارند آنانكه همراه امام اند يك ركعت فروتر آيند بجائے آنانكه نماز نگذارده اند وسلام ندهند وپيش روند آنانكه نماز نگذارده اند پس بگذارند همراه امام يك ركعت بعد از آن باز گردد امام حالانكه گذارده است دو ركعت پس بايستد هر يكے ازين دو طائفه پس بگذارند برائے خويش يك يك ركعت بعد از آن كه باز گردد امام پس هر يكے ازين دو طائفه گذارده باشد دو ركعت پس اگر خوف زياده تر باشد ازين بگذارند پياده روند استاده بر پائے خود يا سواره رو بقبله شده يا غير رو بقبله شده گفت نافع نمى بينم عبد الله بن عمر را كه حديث كرده باشد اين را مگر از رسول الله صلى الله عليه وسلم

مالك عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب انه قال ما صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم الظهر والعصر يوم الخندق حتى غابت الشمس سعيد بن المسيب گفت نگذارد آنحضرت صلى الله عليه وسلم نماز ظهر وعصر را روز خندق تا آنكه غائب شد آفتاب مترجم گويد رضي الله عنه تا روز خندق نماز خوف مشروع نشده بود وبعد از آن مشروع شد وصلوة الخوف را دو حالت ست يكے آنكه در حالت قتال باشد پس بايما بايد گذارد بهر جهت كه ممكن شود پياده وسواره فرادے وحنفى وشافعى درين قدر متفق اند ودر حالت مشى اختلاف دارند شافعيه تجويز ميكنند وحنفيه بتاخير ميفرمايند ودر حالت مباشرت قتال ونيز اختلاف دارند شافعيه در طعنات وضربات متواليه معذور دارند وحنفيه منع ميكنند دوم آنكه دشمنان در موضع خود قرار دارند لكن خوف هجوم ايشان غالب است حنفيه درين حالت روايت ابن عمر را اصل ساخته اند خواه دشمن در جانب قبله باشد يا در غير آن وشافعيه تفصيل كرده اند اگر دشمن در جانب قبله باشد موافق قصه عسفان قوم را دو صف استاده كند وبا ايشان نماز گذارد وهر دو صف نوبت بنوبت سجده كنند وحراست از دشمن نمايند واگر در غير جانب قبله باشد موافق قصه بطن نخل دو بار نماز گذارد با هر طائفه نماز سے يا بر طور قصه ذات الرقاع رود وحديث ابن عمر در پيش ايشان منسوخ است وحق آنست كه اين اختلاف از قبيل اختلاف مباح است وحديث سهل بن ابي حثمه بظاهر قرآن اوفق ست والله اعلم

باب التشديد على من ترك الجمعة بغير عذر

باب در بيان ملامت كسيكه ترك نمايد جمعه را بغير عذر

مالك عن صفوان بن سليم قال مالك لا ادري عن النبي صلى الله عليه وسلم ام لا انه قال من ترك الجمعة ثلث مرات من غير عذر ولا علة طبع الله على قلبه

مسوّی (بقیه صفحه ۱۵۲) فذهبت الحنفية الى رواية ابن عمر سواء كان العدو في ناحية القبلة او غيرها وذهبت الشافعية الى ان ما كان
العدو في القبلة يصلي بهم صلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم بعسفان فيرتب القوم صفين ويصلي بهم ويتناوب الصفان في السجود مع الامام والحراسة
وان كان في غيرها صلى بهم صلوة رسول الله ببطن نخل فيصلي مرتين مرة مع كل فرقة او صلوته بذات الرقاع وهي رواية سهل بن ابي
حثمة واختلف الشافعية في تطبيق حديث ابن عمر مع غيره فقيل منسوخ والصحيح انه من الاختلاف المباح الآن خالف سهل بن ابي حثمة اشبه وافق بظاهر
القرآن فالبلغ في حراسة العدو وقصة يوم الخندق كانت قبل نزول صلوة الخوف ويحتمل ان يحمل على حالة لا يستطاع فيها الايماء ايضا كما ذكر انس في قصة حصن تستر الخ

مصفّى | گفت مالک نمیدانم آیا این حدیث روایت کرده میشد از آنحضرت صلعم یا نه هر که ترک کند جمعه را سه مرتبه بسوائے عذر و سوائے مرض مهر مے نهد خدا تعالی بر دل او مسئله صلوة جمعه لفظیست که پیش از شریعت برائے چیزے موضوع نبود و از استعمالات صاحب شرع و اصحاب و اتباع او فهمیده شد که آن نماز یست خاص بکیفیت مخصوصه پس چاره نیست از ملاحظه آن خصوصیات که در افراد جمعه یافته شده و معرفت صفات نفسیه او پس نماز جمعه دو رکعت است در وقت ظهر با جماعت عظیمه از مسلمین در قریه یا در شهر و جمعه در شهر یکجا میباشد و والی یا نائب او امام بود و قبل از وے خطبه میخوانند که در عرف آنرا خطبه میگویند اما دو رکعت پس صفت نفسیه اوست بے شبهه و اما وقت ظهر پس شرط جمعه است زیرا که بسیار میشد که جمعه فوت شدے و قضائے بر صورت ظهر میکردند نه بر صورت جمعه و درین مسئله اتفاق است مر و مه را جمهور آن ظاهر میشود و اما جماعت پس لازم جمعه است و لفظ جمعه و عید و تشبیه بسبت یهود و احد نصاری بر آن دلالت مینماید و بے شبهه در اکثر اوقات جماعت عظیمه مے بود و لهذا بیهقی از ابن مسعود نقل میکند انه صلى الله عليه وسلم جمع بالمدينة وكانوا اربعين رجلا و این عبارت دلالت بر اقلیت این جمع میکند و حال چنان بود زیرا که جمعات آنحضرت صلعم و اصحاب ولهم جرا بیشتر میبودند از اربعین بدرجات بسیار و اما وجود اربعین ضروریست در انعقاد جمعه یا نه امام شافعی میگوید ضروریست و فیه نظر زیرا که حدیث انفضاض دلالت میکند که نبودند آنجا در آخر خطبه و ظاهر از آن آنست که در اول نماز نیز نگردد و از ده تن پس الغائے وصف اربعین ثابت شد و احتمال عود ایشان بغیر فصل که درین صورت شافعیه پیدا کرده اند مستندے ندارد بلکه ظاهر از سیاق آیت و سیاق قصه آنست که انفضاض برائے شرا و متاع بوده است و لهذا خدا تعالی فرمود اذا رأوا تجارة او لهوا الآية و لهذا بیع و شرا در وقت ممنوع شد و آن فصل طویل است و غالبا خطب آنحضرت صلى الله عليه وسلم طویل نبودند پس اجتماع عود بے فصل در خطبه یا در اول نماز بعید باشد پس ظاهر آنست که در دیهے اگر دون اربعین جمعه خوانند نماز ایشان صحیح باشد و متخلفان آثم شوند و اما قریه یا پس آنهم پس شرط جمعه است بجهت آنکه در زمان آنحضرت صلى الله عليه وسلم در بدو جمعه نبود و آنحضرت صلى الله عليه وسلم جمعے کثیر از اهل مکه در عرفه بودند ایشانرا بجمعه امر نفرمودند و سفر اگر عدم تحتم در حق آنحضرت صلى الله عليه وسلم و اهل مدینه میتواند شد در حق اهل مکه علت نمیتواند شد الا بودن ایشان در صحرا و اثر حضرت عثمان که اذن داد اهل بادیه را برجوع پیش از وقت جمعه و عمل مستمر مسلمین که در بدو جمعه نیست و نه در بریه و نه در اهل خیام و فارق میان اهل خیام و قریه وجود ابنیه است و در عوالی و قریه قلت متوطنان پس بر جمعے که به اجتماع ایشان اسم قریه توان اطلاق نمود جمعه واجب است صد کس باشند

یا زیادہ و در بعض احادیث اقل آن پنجاہ کس مرد عاقل بالغ حر آمدہ و اما آنکہ در زمان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و اصحاب در یک مسجد میخواندند منشاء آن تحقق جماعت عظیمہ است کہ در صورت تعدد جمعات میسر نمیباشد یا تبرک باقتدائے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و خلفائے کرام و حرص بر استماع وعظ ایشان و صفت نفسیہ بودن آن معلوم نیست و بر تقدیر منشاء اول مے باید کہ شہر عظیم کہ ہر طرفے از وے مانند قریہ باشد آنجا تعدد جماعات جائز بود و اما امامت خلیفہ یا نائب او پس امر مستمر بود و منشاء آن امر است تبقدم والی در محل ولایت خود پس مخصوص باشد بحضور والی و بطریق استحباب باشد چنانکہ تقدیم اقرأ و بہ اعلم و سائر نظائر مسئلہ و اثر حضرت علی کہ اربع الی الامام الخ محمول بر ندب تقدم والی در محل ولایت خود است اما خطبہ پس در قرآن عظیم فاسعوا الی ذکر اللہ آمدہ و در حدیث شیخین آمدہ فاذا خطب الامام طووا الصحف و استمعوا الذکر و مراد از ذکر خطبہ است و عمل مستمر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و اصحاب و لہم جرا دلالت میکند بر ضروری بودن آن و عمل مستمر دلالت میکند کہ وظیفہ جمعہ دو خطبہ است و چون خطب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و خلفائے و لہم جرا ملاحظہ کردیم تنقیح آن وجود چند چیز است حمد و شہادتین و صلوٰۃ بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و امر بتقوی و تلاوت آیتے و دعا برائے مسلمین و مسلمات و عربی بودن خطبہ اما حمد پس بجہت آنکہ در حکایات خطبہائے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمدہ فحمد اللہ و اثنی علیہ و در خطبہ حاجت الحمد للہ نحمدہ آمدہ و عمل مستمر مسلمین بر آن جاری شدہ و اما تشہد پس بجہت بودن آن در خطبہ حاجت و خطبہ جمعہ و ابوداؤد ہر دو حدیث را روایت کردہ و در حکایت خطبہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مکرر آمدہ است ثم تشہد و بجہت حدیث ترمذی کل خطبۃ لیس فیہا تشہد فہی کالید الجذماء و بجہت آنکہ تشہد بجائے خطب در کلام اہل شرع آمدہ و اما صلوٰۃ پس بجہت وجوب صلوٰۃ نزدیک نام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و عمل مستمر مسلمین و امر بتقوی بجہت آنکہ در قرآن آنرا ذکر فرمودہ یعنی تذکیر و بجہت آنکہ عامی و جاہل ہمہ میدانند کہ مشروعیت خطبہ برائے پند دادن است و تلاوت بجہت آنکہ در خطبہ حاجت آمدہ ثم تقرأ ثلث آیات و در حکایت خطبہ جمعہ آمدہ است تلاوت یا مالک لیقض علینا ربک اما دعائے برائے مسلمین و مسلمات بعمل مستمر مسلمین و عربی بودن نیز بجہت عمل مستمر مسلمین در مشارق و مغارب با وجود آنکہ در بسیارے از اقالیم مخاطبان عجمے بودند و اگر جمعہ نہ دریابد نماز ظہر لازم شود زیرا کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم روز جمعہ در عرفات وقوف فرمودند و ثابت شد کہ آنروز ظہر و عصر جمع نمودند و بر مسافر و عورت و عبد مملوک و مریض جمعہ لازم نیست بحدیث دارقطنی من کان یؤمن باللہ و الیوم الآخر فعلیہ الجمعۃ الا امرأۃ او مسافرا او عبدا او مریضا و اگر ایشان جمعہ خوانند مسقط ذمہ باشد بجہت آنکہ وظیفہ یوم جمعہ ست و رخصت دادہ شد این جماعت را اگر بجہت مشقت ایشان پس اگر تحمل آن کنند روا باشد مانند مریض کہ وضو کند و اما آنکہ معذور اند در ترک جماعت معذور باشد در ترک جمعہ زیرا کہ جمعہ بغیر جماعت نمیباشد پس رخصت ترک جماعت رخصت است در ترک جمعہ

باب لا جمعۃ فی العوالی و من حضر المدینۃ منہم فلہ الرجوع قبل دخول الوقت جمعہ لازم نیست در عوالی و کسیکہ حاضر شود بمدینہ از اہل عوالی پس میسر شد او را باز گشتن بطرف عوالی پیش از آنکہ

مسوى ٥١ **قلت** اتفقوا على انه لا جمعة في العوالي انه يشترط لها الجماعة وان الوالي ان حضر فهو الامام ثم اختلفوا في الوالي

وشرط الموضع والجماعة قال الشافعي كل قرية اجتمع فيها اربعون رجلا احرارا مقيمين تجب عليهم الجمعة ولا تنعقد الا باربعين

رجلا كذلك والوالي ليس بشرط وقال ابو حنيفة لا جمعة الا في مصر جامع او في فنائه وتنعقد باربعة والوالي يشترط

وقال مالك اذا كان جماعة في قرية بيوتها متصلة وفيها سوق ومسجد يجمع فيه وجبت عليهم الجمعة وفي مختصر

ابن الحاجب لا تجزي الاربعة ونحوها ولا بد من قوم يتقرى بهم قرية ولا يشترط السلطان على الاصح وفي العالمكيرية

القروي اذا دخل المصر ونوى ان يخرج في يومه ذلك قبل دخول الوقت او بعد دخوله لا جمعة عليه ١٢ ٥٢ **قلت** جاء في

الحديث تجب الجمعة على كل مسلم الا امرأة او صبي او مملوك وفي رواية زيادة او مريض اتفقوا على انه لا جمعة على مريض

ولا مسافر ولا امرأة ولا عبد وانه ان صلاها منهم احد سقط الفرض وعلى انه ان ام مريض ومسافر جاز (باقی بر ص١٥٦)

مصفى وقت جمعه داخل شود **مالك** عن ابن شهاب عن ابي عبيد مولى ابن ازهر قال شهدت العيد مع عثمان بن عفان

فجاء فصلى ثم انصرف فخطب فقال انه قد اجتمع لكم في يومكم هذا عيدان فمن احب من اهل العالية ان ينتظر الجمعة فلينتظرها

ومن احب ان يرجع فقد اذنت له **مختصر** ٥٥ گفت ابو عبید حاضر شدم در روز عید همراه عثمان بن عفان

پس آمد بمصلی پس نماز گذارد بعد ازان باز گشت وخطبه خواند وگفت هر آئینه حال اینست که جمع شده است برائے

شما درین روز دو عید پس هرکه خواهد از اهل عالیه که انتظار کند جمعه را پس باید که انتظار کند آنرا و هرکه خواهد که رجوع کند پس

رخصت دادم او را مسئله ماخذ قول حضرت عثمان عمل مستمر آنحضرت ست صلی الله علیه وسلم در ترک تکلیف اهل بدو با قامت

جمعه با حضور ایشان در باد مسئله ازین اثر معلوم میشود که اگر شخصیکه جمعه از وے صحیح است از شهر پیش از وقت روانه

شود جائز ست واهل شهر واهل بدو درین صورت یک حکم دارند زیراکه بعد از حضور اهل بدو مانع برخاست پس مانند مریض

یا لنگے شد که بمسجد جامع در آید مسئله در کتب شافعیه مذکور ست که انصراف مریض ولنگ در وقت نماز قبل از خواندن آن حرام ست

و در سفر اهل شهر پیش از وقت جمعه دو قول نقل کرده اند قول قدیم جواز ست وقول جدید تحریم وقول قدیم ارجح مینماید زیراکه علت

جواز رجوع اهل بدو اگر بودن آن قبل از وقت ست بباید که اهل شهر را نیز خروج از محل جمعه پیش از وقت روا باشد زیراکه

اهل بدو مساوی شدند در آنکه اگر در شهر مکث کنند جمعه واجب شود واگر برآیند واجب نشود واگر علت جواز آنست که

در اصل از اهل جمعه نبودند گو که الحال مانع برخاسته است پس باید که انصراف مریض ولنگ در وقت جمعه پیش از خواندن

جمعه نیز جائز باشد **باب** لا جمعة على مريض ولا مسافر فان صلاها احدهما وقعت عن الفرض وان امّ فيها

جاز **حديث** مالك عن صفوان من ترك الجمعة ثلث مرات من غير عذر ولا علة طبع الله على قلبه واجب نیست

جمعه بر مریض ونه بر مسافر واگر گذارد آنرا یکے از آن دو واقع شود از فرض واگر امامت کرد در نماز جمعه جائز است

قال مالك اذا نزل الامام بقرية تجب فيها الجمعة والامام مسافر فخطب فجمع بهم فان اهل تلك القرية وغيرهم يجمعون

مسوّی (بقیہ ص۱۵۵) وفی المنهاج ونصح خلف العبد والصبی والمسافر فی الاظهر اذا تم العدد بغیره وفیه ایضا ولا جمعة علی معذور ویترخص فی ترک الجماعة وفی العالمگیریة المطر الشدید والاختفاء من السلطان الظالم مسقط ۱۲ **قلت** اتفقوا علی استحباب الغسل یوم الجمعة واختلفوا فی قوله علیه السلام واجب علی کل محتلم فقیل منسوخ وقیل المراد التاکید فی المنهاج ووقت الغسل

مصفّٰی معہ قال یحیی قال مالک وان جمع الامام وهو مسافر بقریة لا تجب فیها الجمعة فلا جمعة له ولا لاهل تلک القریة ولا لمن جمع معهم من غیرهم ولیتم اهل تلک القریة وغیرهم ممن لیس بمسافر الصلوة قال یحیی وقال مالک لا جمعة علی مسافر گفت مالک وقتیکہ نازل شود امام در قریہ کہ واجب است در آن جمعہ وامام مسافر ست پس خطبہ خواند وجمعہ گذارد با اہل آن قریہ پس ہر آئینہ اہل آن قریہ وغیر ایشان نیز جمعہ میگذارند ہمراہ او وگفت مالک واگر جمعہ گذارد امام وحال آنکہ او مسافر ست در قریہ کہ واجب نیست در آن جمعہ پس نیست جمعہ برائے او ونہ برائے اہل قریہ ونہ برائے کسیکہ جمعہ گذارد با ایشان از غیر ایشان وباید کہ تمام کنند اہل آن قریہ وغیر ایشان از ان جماعہ کہ نیستند مسافر نماز را وگفت مالک نیست واجب جمعہ بر مسافر **باب** یسن الغسل للجمعة مسنون است غسل برائے جمعہ **مالک** عن صفوان ابن سلیم عن عطاء بن یسار عن ابی سعید الخدری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال غسل یوم الجمعة واجب علی کل محتلم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود غسل روز جمعہ واجب ست بر ہر بالغ **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا جاء احدکم الجمعة فلیغتسل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود چون بیاید یکے از شما بجمعہ باید کہ غسل کند **مالک** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله انه قال دخل رجل من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم المسجد یوم الجمعة وعمر بن الخطاب یخطب فقال عمر ایة ساعة هذه فقال یا امیر المؤمنین انقلبت من السوق فسمعت النداء فما زدت علی ان توضأت فقال عمر الوضوء ایضا وقد علمت ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یامر بالغسل درآمد مردے از صحابہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بمسجد روز جمعہ وعمر بن الخطاب خطبہ میخواند پس گفت حضرت عمر کدام ساعت است این یعنی چرا تاخیر کردی پس گفت یا امیر المؤمنین بازگشتم از بازار پس شنیدم اذان را پس زیادہ نکردم بر آنکہ وضو کنم پس گفت حضرت عمر وضو نیز محل انکار ست وہر آئینہ دانستہ کہ آنحضرت صلعم امر میفرمود بغسل **مالک** عن سعید بن ابی سعید المقبری عن ابی هریرة انه کان یقول غسل یوم الجمعة واجب علی کل محتلم کغسل الجنابة ابو ہریرہ گفت غسل روز جمعہ واجب است بر ہر بالغ مانند غسل جنابہ **قال** مالک من اغتسل یوم الجمعة اول نهاره وهو یرید بذلک الغسل الجمعة فان ذلک الغسل لا یجزی عنه حتی یغتسل لرواحه وذلک ان رسول الله صلعم قال فی حدیث ابن عمر اذا جاء احدکم الجمعة فلیغتسل گفت مالک ہر کہ غسل کند روز جمعہ در اول روز خود واراده کند بآن غسل جمعہ را پس ہر آئینہ این غسل کفایت نمیکند او را از غسل جمعہ زیرا کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود در حدیث عبد اللہ ابن عمر اذا جاء احدکم الجمعة فلیغتسل **قال** یحیی قال مالک ومن اغتسل یوم الجمعة معجلا او مؤخرا وهو ینوی بذلک

مسوّی (بقیه صـ ۱۵٦) من الفجر وتقریبه من ذهابه افضل ۵ وفی الهدایة غسل یوم الجمعة للصلوٰة وهو الصحیح وفی
العالمکیریة لو اغتسل بعد الفجر ثم احدث وصلی الجمعة بالوضوء لا یکون مستنا ۱۲ - +

۵۱ **قلت** هو قول اهل العلم ۱۲ - +

مصفّٰی | غسل الجمعة فاصابه ما ینقض الوضوء فلیس علیه الا الوضوء وغسله ذلک مجزئ عنه گفت مالک هر که غسل
کند روز جمعه پیش از وقت یا بعد دخول وقت و او نیت میکرد بآن غسل جمعه را پس رسید او را چیزی که بشکند وضوء او را
پس لازم نیست بروی مگر وضوء و غسل او کفایت کننده ست از غسل جمعه مترجم گوید رضی الله عنه حفاظ حدیث از ابن
عباس و حضرت عائشه استحباب غسل جمعه روایت کرده اند و عمل جمهور صحابه و تابعین بر این استحباب است پس قضاء دو
حدیث وجوب و استحباب بیکی از دو وجه تواند بود یا آنست که حدیث وجوب منسوخ باشد بحدیث استحباب و همین ست
سبیل ابن عباس یا آنست که مراد بوجوب تاکید و لزوم آن باشد اگرچه سنت بود والله اعلم مسئله غسل از سنن هدی
ست در حق کسیکه حاضر شود جمعه را و از سنن اداب ست در حق هر کسے حضور جمعه او را واجب باشد یا نه اما اول پس
بحدیث باب اذا جاء احدکم الجمعة فلیغتسل و غسل الجمعة واجب علی کل محتلم ای بالغ و حمل مطلق برین مقید و اما ثانی پس
بحدیث شیخین حق علی کل مسلم ان یتنظف یوما من سبعة ایام و باتفاق فقهاء واجب نیست پس حق بمعنی مامور باشد و
باین تفصیل که کردیم خلاف درمیان دو قول فقهاء برخاست و دلیل هر یکے را محملے پیدا شد و همچنین ست قضاء این شبهه
ضعیف در اختلاف ایشان که آیا اگر کسے پیش از رفتن بجمعه غسل کند بوجهیکه باین غسل نماز جمعه نمیتواند خواند سنت ادا
شود یا نه پس میگوئیم که سنت تنظیف حاصل شد و سنت تعظیم صلوٰة حاصل نشد **باب** یستحب ان یلبس من احسن الثیاب للجمعة
مستحب است که بپوشد از بهترین جامها بر جمعه **مالک** عن یحیی بن سعید انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال ما علی احدکم لو اتخذ ثوبین لجمعة سوی ثوبی مهنته رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود چه زیان است بر کسے از شما اگر مهیا
کند دو جامه برائے جمعه جز دو جامه خانگی که در محنت و کار بپوشد مسئله چون سنت غسل و لبس احسن ثیاب و همچنین
تطییب بجهت اجتماع ناس و عید بودن جمعه است لابد این آداب متعدی باشند بسوئے عیدین **باب** یستحب التطیب و
التسوک للجمعة مستحب است خوشبو مالیدن و مسواک کردن برائے جمعه **مالک** عن ابن شهاب عن ابن السباق ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال فی جمعة من الجمع یا معشر المسلمین ان هذا یوم جعله الله عیدا فاغتسلوا ومن کان عنده
طیب فلا یضره ان یمس منه وعلیکم بالسواک رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود در جمعه از جمعها که اے گروه مسلمانان هر آئینه امروز
روزیست که گردانید او را خدا تعالی عید پس غسل کنید و هر که باشد نزد او خوشبو پس ضرر نمیکند او را آنکه بمالد از آن خوشبو
و لازم گیرید شما مسواک کردن را **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان لا یروح الی الجمعة الا ادهن وتطیب الا ان
یکون حراما عبد الله بن عمر نمیرفت بسوئے جمعه مگر آنکه روغن می مالید و استعمال خوشبو میکرد مگر آنکه محرم باشد

مسوى ١ قلت هو قول اهل العلم والاصح ان هذه الساعات ساعات لطيفة بعد الزوال لا الساعة التي يدور عليها حساب الليل والنهار ١٢

٢ قلت هو قول العلماء انه يحرم التشاغل بالبيع ونحوه بعد الاذان والمعتبر عند الحنفية الاذان الاول وعند الشافعية الاذان بين يدي الخطيب ١٢

مصفى **باب** فضل التبكير يوم الجمعة در بيان فضيلت اول وقت رفتن در روز جمعه **مالك** عن سمي مولى ابي بكر ابن عبد الرحمن عن ابي صالح السمان عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اغتسل يوم الجمعة غسل الجنابة ثم راح في الساعة الاولى فكانما قرب بدنة ومن راح في الساعة الثانية فكانما قرب بقرة ومن راح في الساعة الثالثة فكانما قرب كبشا اقرن ومن راح في الساعة الرابعة فكانما قرب دجاجة ومن راح في الساعة الخامسة فكانما قرب بيضة فاذا خرج الامام حضرت الملائكة يستمعون الذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود كه غسل كند روز جمعه مانند غسل جنابت بعد ازان برود در ساعت نخستين پس گويا كه قربان كرده است يك شتر را وهركه برود در ساعت دوم گويا كه قربان كرده است يك گاو را وهركه برود در ساعت سيوم گويا كه قربان كرده است گوسفند شاخدار را وهركه برود در ساعت چهارم گويا كه قربان كرده است ماكيان را وهركه برود در ساعت پنجم گويا كه قربان كرده است يك بيضه را پس وقتيكه بيرون آيد امام يعني براے خطبه حاضر ميشوند فرشتگان مے شنوند پند را مترجم گويد علما بحث دارند كه مراد از ساعت درين حديث جزو دوازدهم روز است يا لمحه خفيفه بر تقدير اول وقت تبكير از طلوع آفتاب باشد وبر تقدير ثاني از وقت زوال ظاهر پيش فقير وجه ثاني است والله اعلم **باب** السعي يوم الجمعة بيان سعي روز جمعه قال الله تعالى يايها الذين امنوا اذا نودي للصلوة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكر الله وذروا البيع ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون ٥ اے مسلمانان وقتيكه بانگ نماز داده شود روز جمعه پس سعي كنيد بسوے ياد كردن خدا تعالى يعني بخطبه ونماز وبگذاريد خريد وفروخت را اين بهتر است مر شمارا اگر ميدانيد **مالك** انه سال ابن شهاب عن قول الله تعالى يايها الذين امنوا اذا نودي للصلوة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكر الله فقال ابن شهاب كان عمر بن الخطاب يقرءها اذا نودي للصلوة فامضوا الى ذكر الله مالك سوال كرد ابن شهاب را از قول خدا تعالى يايها الذين امنوا الآية يعني مراد از سعي شتاب رفتن است يا عزم كردن پس گفت ابن شهاب كه عمر بن الخطاب ميخواند اين آيت را باين طور اذا نودي للصلوة فامضوا الى ذكر الله تعالى قال يحيى قال مالك وانما السعي في كتاب الله عز وجل العمل والفعل يقول الله تعالى واذا تولى سعى في الارض وقال تعالى واما من جاءك يسعى وهو يخشى وقال عز وجل ثم ادبر يسعى وقال عز وجل ان سعيكم لشتى قال يحيى قال مالك فليس السعي الذي ذكر الله عز وجل في كتابه بالسعي على الاقدام ولا الاشتداد وانما عنى العمل والفعل ٢ گفت مالك جز اين نيست كه سعي در كتاب خدا تعالى عمل وفعل است وسعي بمعني عمل وفعل آمده است بدليل قول خدا تعالى واذا تولى سعى في الارض چون والي امور مردمان شود سعي كند تا فساد افگند در زمين وگفت اما من جاءك يسعى گفت مالك پس نيست سعي كه ذكر كرده است خدا تعالى در كتاب خود سعي بر اقدام ونه دويدن ونه پويه رفتن

مسوی ۵۱ قلت هو قول اهل العلم قال المحلی عن الروضة الا اذا كان اماما او كان بين يديه فرجة لا يصلها الا بتخطي

۵۲ قلت اتفقوا على ان الخطبة فرض في الجمعة ثم اختلفوا فعند ابي حنيفة الفرض ذكر ما ولو تحميدة او تهليلة وشرطها ان يكون

في الوقت قبل الصلوة وعند الشافعية يشترط خطبتان قبل الصلوة واركانها خمسة حمد الله والصلوة على رسول الله صلى الله عليه وسلم

والوصية بالتقوى وهذه الثلث فرض في الخطبتين جميعا وقراءة آية في احدهما ودعاء للمؤمنين في الثانية وهذه الخمسة عند الحنفية من السنن

مصفی | وجز این نیست که مراد دانسته است عمل و فعل را مسئله مستند صرف سعی بسعی قلب حدیث شیخین است اذا اتیتم

الصلوة فعلیکم بالسکینة و توجیه قرارت فامضوا انزد یک فقیر آنست که قرآن نازل شده است بر هفت حرف و همه متفق اند

در معنی و فامضوا حرفے بود که حضرت عمر آنرا میخواندند پس لازم شد که فاسعوا بمعنی فامضوا باشد مسئله مراد از نودی اذان

ثانی است زیرا که در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم و شیخین همین اذان بود که پیش خطیب میگویند اذان اول در زمان

حضرت عثمان پیدا شده است پس حال نزول آیه دلالت میکند که مراد اذان ثانی است مسئله بر بیع قیاس باید کرد حرمت

واجاره و سائر معاملات را که مانع حضور جمعه باشد پس آن نیز حرام است و چون معلوم ست که غرض از تحریم بیع تحقیق سعی ست

و دفع مانع آن میباید که تحریم مخصوص باشد بکسیکه جمعه بروے واجب ست و اگر در اثنائے رفتن بسوئے جمعه باکسے بیع

کرد محتمل است که نظر بلفظ و ذروا البیع کنند و این جزء را همراه اکثر افراد گیرند و محتمل است که نظر بغرض کنند و مستثنی دارند

باب النهي عن تخطي الرقاب يوم الجمعة در بیان منع از گام نهادن بر گردنها روز جمعه مالك عن عبد الله بن ابي بكر بن حزم

لكن حدثه عن ابي هريرة انه كان يقول لان يصلي احدكم بظهر الحرة خير له من ان يقعد حتى اذا قام الامام يخطب جاء

يتخطى رقاب الناس يوم الجمعة ۵۱ ابو هریره میگفت هر آئینه آنکه نماز بگذارد یکے از شما در حره بهتر است از آنکه بنشیند

بخانه خود تا چون استاد امام در خطبه آمد گام نهاده بر گردن مردمان مترجم گوید علما اجماع دارند بر کراهت این فعل و استثناء

کرده اند دو صورت را یکے آنکه امام باشد دوم آنکه در صف پیشین فرجه باشد و وصول بآن بدون تخطی ممکن نشود و سائر

ضرورات را برین قیاس باید کرد والله اعلم باب للجمعة خطبتان يجلس بينهما جمعه را دو خطبه است بنشیند میان

آنها ۵۲ مالك عن جعفر بن محمد عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خطب خطبتين يوم الجمعة وجلس بينهما

مروی ست از محمد باقر که رسول الله صلی الله علیه وسلم میخواند دو خطبه روز جمعه و نشست درمیان آنها مسئله سنت ست که

خطبه بر منبر خوانند یا بر مرتفع بعمل آنحضرت صلی الله علیه وسلم و عمل مسلمین بعد از آنحضرت صلعم و جلوس بین الخطبتین را مثل

سورهٔ اخلاص بیان کرده اند و در حدیث آمده که قصر خطبه علامت فقه رجل است و خطبه استاده باید خواند بعمل مستمر

آنحضرت صلی الله علیه وسلم و عمل مسلمین و بآیت و ترکوک قائما باب جواز الاحتباء والامام يخطب در بیان جائز

بودن احتبا در حالیکه امام خطبه میخواند مالك انه بلغه ان عبد الله بن عمر كان يحتبي يوم الجمعة والامام يخطب ۵۳

---

۵۳ ای کره الاحتباء من کره لانه یجلب النوم فاذا امن من ذلك فلا کراهية ۱۲

مسوّی ۵۱ قلت هذا قول الجمهور ۵۲ قلت قوله تعالى واذا كانوا معه على امر جامع لم يذهبوا حتى يستأذنوه محمول عندهم
على الجهاد واطلقه الواحدى فقال على امر جامع اى على امر طاعة مجتمعين عليها نحو الجمعة والنحر والفطر والجهاد واشباه ذلك وذكر
الاستيذان يوم الجمعة كان فى زمان النبى صلى الله عليه وسلم لان النبى صلى الله عليه وسلم كان يأذن بالاشارة ۱۲

مصفّٰی | عبدالله بن عمر احتبا میکرد روز جمعه حالانکه امام خطبه میخواند مترجم گوید علت کراهت احتبا آنست که
غالبا خواب می آرد پس اگر از جانب نوم مامون باشد مکروه نخواهد بود و فعل ابن عمر مشعر باین است والله اعلم **باب**
استحباب استقبال الناس بالامام وهو يخطب مستحب است روبروی نشستن مردمان بطرف امام وحال آنکه
او خطبه میخواند قال مالك السنة ان يستقبل الناس الامام يوم الجمعة اذا اراد ان يخطب من كان منهم يلى القبلة
وغيرها گفت مالک سنت مقرره نزدیک ما آنست که روی آورند مردمان بطرف امام روز جمعه وقتیکه اراده کند خطبه
خواندن را آنکه از ایشان نزدیک قبله باشد و آنکه بجانب غیر قبله باشد **باب من اصابه عذر هل عليه ان يستأذن الامام
فى الخروج** کسیکه رسید او را عذری آیا واجب است بروی که استیذان نماید از امام در برآمدن قال مالك وليس على من
رعف او اصابه امر لا بد له من الخروج ان يستأذن الامام يوم الجمعة اذا اراد ان يخرج گفت مالک نیست لازم بر کسیکه خون از بینی
او جاری شد یا رسید او را امری که ناچاری ست او را از برآمدن آنکه رخصت طلبد از امام روز جمعه وقتیکه خواهد برآمد مترجم
گوید جمهور علماء قائل اند بعدم وجوب استیذان و آیت واذا كانوا معه على امر جامع لم يذهبوا حتى يستأذنوه محمول است
بر جهاد فقط و واحدی این آیت را مطلق داشته است و بر طاعتی که باجتماع مشروع است خروج از آن بدون اذن
امام جایز نکرده مثل جمعه و عیدین و جهاد و استسقا و امثال آنها و نیز روایت کرده که استیذان در جمعه در عهد آنحضرت
صلی الله علیه وسلم رایج بود و آنحضرت صلعم باشاره اذن میداد والله اعلم **باب الانصات يوم الجمعة والامام يخطب**
مستحب است خاموش ماندن روز جمعه درحالیکه امام خطبه میخواند **مالك** عن ابى الزناد عن الاعرج عن ابى هريرة
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا قلت لصاحبك انصت والامام يخطب يوم الجمعة فقد لغوت
رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وقتیکه گوئی همنشین خود را خاموش شو حال آنکه امام خطبه میخواند پس هر آئینه کلام بیفایده
کردی **مالك** عن ابن شهاب عن ثعلبة بن ابى مالك القرظى انه اخبره انهم كانوا فى زمان عمر بن الخطاب يصلون
يوم الجمعة حتى يخرج عمر بن الخطاب فاذا خرج عمر وجلس على المنبر واذن المؤذنون قال ثعلبة جلسنا نتحدث
فاذا سكت المؤذنون وقام عمر يخطب انصتنا فلم يتكلم منا احد ثعلبه گفت که مسلمانان در زمان عمر
ابن الخطاب نماز میگذاردند روز جمعه تا آنکه برمی آمد حضرت عمر پس وقتیکه برآمد عمر و نشست بر منبر اذان گفتند
مؤذنان گفت ثعلبه می نشستیم سخن گویان با یکدیگر پس وقتیکه خاموش میشدند مؤذنان و می ایستاد عمر که خطبه خواند
خاموش میشدیم پس سخن نمی گفت از ما هیچکس قال ابن شهاب فخروج الامام يقطع الصلوة وكلامه يقطع الكلام

مسوى قلت قال ابن الحاجب يستحب فى الاولى الجمعة وفى الثانية هل اتاك او سبح اسم والمنافقون قال المحلى عن
الروضة كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرأ الجمعة والمنافقون فى وقت وسبح اسم والغاشية فى وقت كما فى صحيح مسلم
وعند الحنفية يكره ان يوقت شيئا من القران لشئ من الصلوة وتفسير هذا الكلام على ما فى العالمكيرية انما لم يجز غيره و
راى قراءة غيره مكروهة فاذا قرء للتيسير او تبركا بقراءته صلى الله عليه وسلم فلا كراهية وينبغى ان يقرأ غيره احيانا لئلا يظن الجاهل ان غيره لا يجوز

مصفى گفت ابن شهاب پس بر آمدن امام قطع میکند نماز را و کلام امام قطع میکند کلام را **مالك** انه سأل ابن شهاب
عن الكلام يوم الجمعة اذا نزل الامام عن المنبر قبل ان يكبر قال ابن شهاب لا باس بذلك مالک سوال کرد
ابن شهاب را از سخن گفتن روز جمعه وقتیکه فرود آید امام از منبر پیش از آنکه تکبیر گوید گفت ابن شهاب هیچ باک نیست آن **مالك**
عن ابى النضر مولى عمر بن عبيد الله عن مالك بن ابى عامر ان عثمان بن عفان كان يقول فى خطبته قل ما يدع ذلك
اذا خطب اذا قام الامام يخطب يوم الجمعة فاستمعوا له وانصتوا فان للمنصت الذى لا يسمع من الحظ
مثل ما للمنصت السامع عثمان بن عفان میگفت در خطبه خود و کم بود که ترک کند این را وقتیکه خطبه میگفت چون بایستد امام که خطبه
خواند روز جمعه پس گوش نهید او را و خاموش باشید زیرا که هر آئینه خاموش شونده را که نمی شنود از ثواب مثل آنست که خاموش
شونده شنونده را باشد الحديث مختصر **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر رأى رجلين يتحدثان والامام
يخطب يوم الجمعة فحصبهما ان اصمتا عبد الله بن عمر دید دو شخص را که با یکدیگر سخن میگفتند و حالانکه امام خطبه میخواند روز جمعه
پس سنگریزه انداخت بسوی ایشان که خاموش شوید **مالك** انه بلغه ان رجلا عطس يوم الجمعة والامام يخطب
فشمته رجل الى جنبه فسأل عن ذلك سعيد بن المسيب فنهاه عن ذلك وقال له لا تعد خبر رسید بمالک که
مردی عطسه کرد روز جمعه حالانکه امام خطبه میخواند پس یرحمک الله گفت او را شخصیکه بپهلوی او بود پس سوال کرد ازین
مسئله سعید بن المسیب را پس نهی کرد او را ازین کار و گفت او را که دیگر مکن **مسئله** انصات سنت مؤکده است در قول جدید
شافعی و کلام مکروه بکراهت شدید و اگر حاجت ضروریه پیش آید مانند آنکه اعمی در چاه می افتد کراهت مرتفع میگردد و
فریضه است در قول قدیم و اگر شخص در اثنای خطبه سخن کند باید که انکار باشاره کند نه بسخن چنانچه ابن عمر کرد و در رد سلام و
تشمیت عاطس در اثنای خطبه اختلاف است بعضی از علماء رخصت داده اند و طائفه مکروه داشته والله اعلم **باب**
القراءة فى صلوة الجمعة در بیان قراءتی که ماثور است از آنحضرت صلی الله علیه وسلم در نماز جمعه **مالك** عن ضمرة بن سعيد
المازنى عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود ان الضحاك بن قيس سأل النعمان بن بشير ماذا كان يقرأ به رسول الله
صلى الله عليه وسلم يوم الجمعة على اثر سورة الجمعة قال كان يقرأ هل اتاك
حديث الغاشية ضحاک بن قیس سوال کرد نعمان بن بشیر را چه چیز است که میخواند آنرا رسول الله صلی الله علیه وسلم روز
جمعه بعد سوره جمعه گفت میخواند هل اتاک حدیث الغاشیه مترجم گوید در پیش مالکیه و شافعیه مستحب است قراءة سوره جمعه

مسوى قلت عليه اكثر اهل العلم انه ان ادرك ركعة كاملة اضاف اليها ركعة اخرى وتمت جمعته فان لم يدرك ركعة صلها اربعا وقال ابو حنيفة ان ادركها في التشهد صلى ركعتين ۱۲..

مصفى ومنافقون فيه همچنين قراءة سبح اسم وغاشيه وحنفيه توقيت بعض قرآن را ببعض صلوات مكروه داشتند وتفسير كلام ايشان چنانچه محققان نوشته اند آنست كه اين كراهت درصورتے است كه بغير آن نماز را جائز ندارد يا قراءة بغير آن مكروه شمارد واگر بجهت آساني يا تبركا بقراءة آنحضرت صلى الله عليه وسلم التزام كند هيچ باك نيست لكن مى بايد كه گاه گاه غير آنرا نيز خوانده باشد تا جاهلان از اركان صلوة نشمارند والله اعلم **باب** من ادرك ركعة من صلوة الجمعة فليصل اليها اخرى هر كه دريابد با امام از نماز جمعه يك ركعت پس بايد كه بگذارد همراه او ركعت ديگر **مالك** عن ابن شهاب انه كان يقول من ادرك من صلوة الجمعة ركعة فليصل اليها ركعة اخرى ابن شهاب ميگفت هر كه دريابد از نماز جمعه يك ركعت پس بايد كه بگذارد با او ركعت ديگر قال مالك قال ابن شهاب وهي السنة گفت مالك گفت ابن شهاب وهمين است سنت قال يحيى قال مالك وعلى ذلك ادركت اهل العلم ببلدنا وذلك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من ادرك من الصلوة ركعة فقد ادرك الصلوة گفت مالك بر همين قول يافتم اهل علم را در شهر خود واين بجهت آنست كه آنحضرت صلى الله عليه وسلم فرمود هر كه دريابد از نماز يك ركعت پس هر آئينه وے دريافته است نماز را نووي گفته است هر كه يك ركعت كامله دريافت از جمعه وے ادراك كرده است جمعه را پس چون امام سلام دهد ضم كند با او ركعت ديگر را وتمام شد جمعه واگر ادراك نكرده است با او يك ركعت وداخل نشد در نماز مگر بعد از آنكه سر برداشت امام از ركوع ركعت دوم پس فوت شد از وے جمعه وبايد كه بگذارد آنرا چهار ركعت زيراكه وے ظهر است وهمين است مذهب مالك وثوري وشافعي مترجم گويد رضي الله عنه در حديث حاكم آمده است من ادرك من صلوة الجمعة ركعة فقد ادرك الصلوة واز روايت ديگر حاكم من ادرك من الجمعة ركعة فليصل اليها اخرى واز مفهوم اين حديث دانسته شد كه اگر دون يك ركعت دريافت جمعه را نه دريافته است پس ظهر ادا كند استينافا او بناء ونزديك امام اعظم اگر تشهد امام را دريافت دو ركعت گذارد ونماز جمعه را دريافت **باب** فضل يوم الجمعة والساعة التي ترجى فيها ومناظرة ابي هريرة وكعب الاحبار وعبد الله بن سلام في تعيينها باب در بيان فضيلت روز جمعه وفضل ساعتيكه اميد داشته ميشود بركت او را در روز جمعه ومناظره ابو هريره وكعب احبار وعبد الله بن سلام در تعيين آن ساعت **مالك** عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ذكر يوم الجمعة فقال فيه ساعة لا يوافقها عبد مسلم وهو قائم يصلي يسال الله شيئا الا اعطاه اياه واشار رسول الله صلى الله عليه وسلم بيده يقللها رسول الله صلى الله عليه وسلم ذكر كرد روز جمعه را پس گفت در آن روز ساعتيست كه در نمى يابد آنرا بنده مسلمان حال آنكه او استاده باشد نماز ميگذارد وسوال كند از خدا تعالى چيزے مگر كه ميدهد او را آنچيز واشاره نمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم بدست مبارك خود

مسوّی ۱ قلت قال المحلی یکثر من الدعاء یوم الجمعة رجاءً ان یصادف ساعة الاجابة ۱۲

مصفّیٰ بیان قوله آن ساعت مفیر موو مالك عن یزید بن عبد الله بن الهاد عن محمد بن ابراهیم بن الحارث التیمی عن ابی
سلمة بن عبد الرحمن عن ابی هریرة انه قال خرجت الی الطور فلقیت کعب الاحبار فجلست معه فحدثنی عن التورٰیة وحدثته
عن النبی صلی الله علیه وسلم فکان فیما حدثته ان قلت قال رسول الله صلی الله علیه وسلم خیر یوم طلعت علیه الشمس یوم
الجمعة فیه خلق آدم وفیه اهبط وفیه تیب علیه وفیه مات وفیه تقوم الساعة وما من دابة الا وهی مصیخة یوم الجمعة من حین
تصبح حتی تطلع الشمس شفقا من الساعة الا الجن والانس وفیه ساعة لا یصادفها عبد مسلم وهو یصلی یسأل الله شیئا الا
اعطاه ایاه قال کعب ذلك فی کل سنة یوم فقلت بل فی کل جمعة فقرأ کعب التورٰیة فقال صدق رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال ابو هریرة فلقیت بصرة بن ابی بصرة الغفاری فقال من این اقبلت فقلت من الطور فقال لو ادرکتك قبل
ان تخرج الیه ما خرجت سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول لا تعمل المطی الا الی ثلثة مساجد الی المسجد الحرام والی
مسجدی هذا والی مسجد ایلیاء او بیت المقدس یشك قال ابو هریرة ثم لقیت عبد الله بن سلام فحدثته بمجلسی مع کعب الاحبار
وما حدثته فی یوم الجمعة فقلت قال کعب ذلك فی کل سنة یوم فقال عبد الله بن سلام کذب کعب فقلت ثم قرأ کعب التورٰیة
فقال بل هی فی کل جمعة فقال عبد الله بن سلام صدق کعب ثم قال عبد الله بن سلام قد علمت ایة الساعة هی قال ابو هریرة
فقلت له اخبرنی بها ولا تضن علی فقال عبد الله بن سلام هی اخر ساعة فی یوم الجمعة قال ابو هریرة فقلت و
کیف تکون هی اخر ساعة فی یوم الجمعة وقد قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یصادفها عبد مسلم
وهو یصلی وتلك الساعة لا یصلی فیها فقال عبد الله بن سلام الم یقل رسول الله صلی الله علیه وسلم من
جلس مجلسا ینتظر فیه الصلوٰة فهو فی الصلوٰة حتی یصلی قال فقلت بلی قال فهو ذلك

ابو ہریرہ گفت برآمدم بسوے کوہ طور پس ملاقات کردم با کعب احبار پس نشستم ہمراہ او پس حدیث نقل کرد پیش من از توریت
و حدیث نقل کردم من پیش او از رسول الله صلی الله علیه وسلم پس بود در آنچہ ذکر کردم پیش او آنکہ گفتم فرمود رسول الله صلی الله
علیه وسلم بہترین روزیکہ طلوع کردہ است در آن آفتاب روز جمعہ است در روز جمعہ آفریدہ شد آدم و در روز جمعہ فرود
آوردہ شد بزمین و در روز جمعہ مہربانی کردہ شد بروے بعد از عتاب و در روز جمعہ وفات یافت آدم و در روز جمعہ خواہد
برخاست قیامت و نیست ہیچ جنبندہ مگر وے گوش نہادہ است روز جمعہ از وقتیکہ صبح مے کند تا وقتیکہ برمے آید
آفتاب از ترس قیامت مگر جن و آدمی و در جمعہ ساعتے ست کہ نمے یابد آنرا بندۂ مسلمان حال آنکہ او نماز میگذارد و
سوال میکند از خدا تعالیٰ چیزے مگر کہ میدہد او را آن چیز کعب گفت محل بودن این ساعت در ہر سال یک روز است
پس گفتم بلکہ در ہر جمعہ است پس خواند کعب توریت را پس گفت راست فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت ابو ہریرہ
پس ملاقات کردم با بصرہ بن ابی بصرہ غفاری پس گفت از کجا آمدی گفتم از طور پس گفت اگر مے یافتم ترا پیش از آنکہ

مسوّی ۵ قلت وعلیه اهل العلم الا انه یسنّ قبل الظهر عند اکثرهم اربع رکعات لحدیث مسلم عن عائشة وفی المنهاج تصحیح رکعتین قبلها واختلفوا فیما بعد الجمعة فقال الشافعی رکعتان وقال ابو حنیفة اربع قال البغوی هو من الاختلاف المباح ۱۲ ۵۲ قلت هو قول اهل العلم ۱۲

مصفّٰی | برمے آمدی بسوئے طور هرگز برنمے آمدی شنیدم از رسول الله صلعم که سفر سود آماده کرده نشود شتران را مگر بسوئے سه مسجد بسوئے مسجد حرام و بسوئے مسجد من که این است و بسوئے ایلیا یا گفت مسجد بیت المقدس گفت ابو هریره بعد از آن ملاقات کردم با عبد الله بن سلام پس ذکر کردم پیش او صورت مجلس خود با کعب احبار و آنچه حدیث روایت کرده بودم پیش او در باب روز جمعه پس گفتم در اثنائے سخن که گفت کعب احبار محل این ساعت مرجوه در هر سال یک روز ست پس گفت عبد الله بن سلام دروغ گفت کعب پس گفتم بعد از آن خواند کعب توریت را پس گفت بلکه آن ساعت در هر جمعه ست پس گفت عبد الله بن سلام راست گفت کعب بعد از آن گفت عبد الله بن سلام هر آئینه من میدانم کدام ساعت است آن گفت ابو هریره پس گفتم او را خبر ده مرا باین ساعت و بخل مکن پس گفت عبد الله بن سلام آن ساعت آخر ساعت است از روز جمعه گفت ابو هریره پس گفتم و چه گونه باشد این ساعت مرجوه آخر ساعتے در روز جمعه و هر آئینه فرموده است آنحضرت صلی الله علیه وسلم که نمے یابد آن ساعت را هیچ بنده مسلمان حال آنکه او نماز میگذارد دیگر که اجابت دعائے او کرده میشود و این ساعت که تو نشان میدهی نماز کرده نمیشود در آن پس گفت عبد الله بن سلام آیا نفرموده است آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر که بنشیند مجلسے که انتظار میکند در آن مجلس نماز را پس او در نماز است تا آنکه بگذارد آن را گفت ابو هریره گفتم آرے فرمود گفت پس مراد همین است باب النوافل المندوبة ما قبل الفرائض و بعدها در بیان نمازهائے نافله که مستحب اند پیش از فرائض و بعد فرائض مالك عن نافع عن ابن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی قبل الظهر رکعتین و بعدها رکعتین و بعد المغرب رکعتین فی بیته و بعد صلوة العشاء رکعتین و کان لا یصلی بعد الجمعة حتی ینصرف فیرکع رکعتین ۵۱ رسول الله صلی الله علیه وسلم میگذارد پیش از ظهر دو رکعت و بعد از ظهر دو رکعت و بعد مغرب دو رکعت در خانه خود و بعد از نماز عشاء دو رکعت و نماز نمیگذارد بعد جمعه تا آنکه باز میگشت بخانه پس میگذارد دو رکعت مسئله اکثر علماء قائل اند بسنیت چهار رکعت پیش از نماز ظهر و متمسک ایشان حدیث حضرت عائشه است که مسلم آن را ذکر کرده و در منهاج دو رکعت را تصحیح کرده و در باب بعد جمعه نیز اختلاف است در پیش شافعی دو رکعت است و نزدیک ابو حنیفه چهار رکعت و بغوی گفته است این از قبیل اختلاف مباح است باب استحباب رکعتی الفجر و تخفیفهما باب در سنت بودن دو رکعت که متصل نماز فجر باشند و سبک کردن آن مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان حفصة زوج النبی صلی الله علیه وسلم اخبرته ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان اذا سکت المؤذن عن الاذان لصلوة الصبح صلی رکعتین خفیفتین قبل ان تقام الصلوة حضرت حفصه خبر داد عبد الله ابن عمر را که رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتے که خاموش میشد مؤذن از اذان نماز صبح میگذارد دو رکعت پیش از آنکه استاده کرده میشد نماز ۵۲ مالك عن یحیی بن سعید ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم قالت ان کان رسول الله صلی الله علیه وسلم

مسوی ۱ه قلت وعلیه الشافعی ومعناه عند الحنفیة کراهیة ان یصلی فی الصف مخالطا للقوم وهم فی الصلوٰة او حیث
لا یکون بینه وبینهم حائل فلو وجد الامام فی صلوٰة الفجر وهو لم یرکع رکعتی الفجر وهو بحیث لو رکعهما ادرک رکعة مع
الامام فاته یرکعهما فی باب المسجد ۱۲ ۵۲ه قلت فی المنهاج فلو فات النفل المؤقت ندب قضاؤه وفی العالمکیریة
والسنن اذا فاتت عن وقتها لم یقضها الا رکعتی الفجر فانهما اذا فاتتا مع الفرض قضی الی وقت الزوال بدونه لا یقضی خلافا لمحمد
۵۳ه قلت فی العالمکیریة قیل لا باس بترک سنة الفجر والظهر اذا صلی وحده وقیل لا یجوز ترکها بحال ۱۲

مصفی | یخفف رکعتی الفجر حتی انی اقول اقرأ بام القرآن ام لا حضرت عائشه فرمود هر آئینه رسول الله صلی الله علیه
وسلم سبک میکرد دو رکعت فجر را تا آنکه من در دل خود میگفتم آیا خواند سورهٔ فاتحه را یا نه **باب** اذا اقیمت الصلوٰة ترک رکعتی
الفجر وغیرهما من النوافل وقتیکه استاده کرده شود نماز باید که ترک کند مصلی دو رکعت سنت فجر را وغیر آن از نوافل **مالک**
عن شریک بن عبد الله بن ابی نمر عن ابی سلمة بن عبد الرحمن انه قال سمع قوم الاقامة فقاموا یصلون فخرج
علیهم رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال اصلاتان معا اصلاتان معا وذلک فی صلوٰة الصبح فی الرکعتین اللتین قبل الصبح ابو سلمه
ابن عبد الرحمن گفت شنیدند قومے تکبیر اقامت را پس برخاستند که نماز بگذارند پس برآمد بر ایشان رسول الله صلی الله علیه وسلم
پس فرمود آیا دو نماز در یک ساعت آیا دو نماز در یک ساعت گذارده میشود و این قضیه در نماز صبح بود در آن دو رکعت
که پیش از صبح بود مسئله ظاهر این حدیث موافق مذهب شافعی ست و حنفیه این حدیث را حمل کرده بر مخالطت متنفل
مفترضین را و صفت واحد یا بوضعیکه در میان متنفل و مفترضین حائل نباشد و ذکر کرده اند که اگر اقامت نماز شد و این شخص
سنت فجر نگذارده است تامل کند اگر ظن غالب آنست که یک رکعت بجماعت خواهد یافت در ناحیه مسجد یا باب مسجد
سنت بگذارد والا موقوف کند **باب** قضاء رکعتی الفجر بیان قضاء دو رکعت سنت فجر **مالک**[۲] انه بلغه ان عبد الله
ابن عمر فاتته رکعتا الفجر فقضاهما بعد ان طلعت الشمس فوت شد از عبد الله بن عمر دو رکعت سنت فجر پس
قضا کرد آن را بعد از آنکه طلوع کرد آفتاب **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن القاسم بن محمد مثل الذی صنع عبد الله بن عمر
عبد الرحمن روایت کرد از پدر خود قاسم بن محمد مانند آنچه کرد عبد الله بن عمر یعنی در قضائے سنت فجر مسئله علت
قضاء در دو رکعت سنت فجر آنست که مطلوب موقت ست پس این حکم شامل باشد سائر سنن موقت را و قضا نمود
آنحضرت صلی الله علیه وسلم دو رکعت سنت ظهر را بعد از عصر شاید آنست و همین است مذهب شافعی و در عالمگیری
مذکور است که چون سنن از وقت خود فوت شوند قضا نباید کرد مگر سنت فجر را که اگر همراه فرض قضا شود تا وقت زوال
قضا کرده شود و بدون این قضا نباید کرد **باب** لا باس بترک الرواتب اذا صلی لفریضة وحده هیچ باک نیست
در ترک سنن رواتب وقتیکه بگذارد نماز فریضه را تنها یعنی تاکد این روایت در جماعات ست نه در صورت انفراد

مالک[۳] عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن ان عبد الله بن عمر کان اذا جاء المسجد وقد صلی الناس بدأ بالمکتوبة ولم

مصفّٰی | بفصل لها شيئا | عبد الله بن عمر بود باین صفت که وقتیکه مے آمد مسجد حال آنکه نماز گذارده بودند مردمان شروع میکرد
بنماز فرض و نمیگذارد پیش ازان چیزے مسئله در عالمگیری مذکورست قيل لاباس بترك سنة الفجر والظهر اذا صلى وحده
وقيل لايجوز تركها بحال باب الذكر المندوب اليه في كل يوم در بیان ذکر که رغبت داده شد بسوے آن هر روزے
مالك عن سمى مولى ابى بكر عن ابى صالح السمان عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من قال لا اله الا الله
وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير مائة مرة كانت له عدل عشر رقاب وكتبت له
مائة حسنة ومحيت عنه مائة سيئة وكانت له حرزا من الشيطان يومه ذلك حتى يمسي ولم يات احد
بافضل مما جاء به الا احد عمل اكثر من ذلك ابو هریره گفت که فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم هر که بگوید لا اله الا الله
وحده لا شریک له الخ در هر روزے صد بار باشد او را این کلمات برابر برده که آزاد کند و نوشته شود برائے او صد حسنه
و محو کرده شود ازوے صد سیئه و باشد این کلمات پناه او را از شر شیطان دران روزے و تا آنکه داخل شود در شام و نیارد
هیچکس عملے را که بهتر باشد از آنچه این شخص آورده است روز حشر الا کسیکه عمل کرده باشد زیاده تر ازین صد بار مالك
عن سمى مولى ابى بكر عن ابى صالح السمان عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من قال
سبحان الله وبحمده في يوم مائة مرة حطت عنه خطاياه وان كانت مثل زبد البحر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر که بگوید
سبحان الله وبحمده در هر روزے صد بار دور کرده شود ازوے خطاهاے او اگرچه این خطاها باشد مانند کف دریا باب استحباب
صلوة الضحى در بیان مستحب بودن نماز ضحی مالك عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عائشة زوج
النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت ما رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي سبحة الضحى قط و
اني لاسبحها وان كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ليدع العمل بالشيء وهو يحب ان يعمل به خشية
ان يعمل به الناس فيفرض عليهم حضرت عائشه گفت ندیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که گذارده باشد نافله ضحی را هیچگاه و هر آئینه
من میگذارم آنرا و هر آئینه حال اینست که آنحضرت صلعم ترک میکرد عمل بچیزے حال آنکه وے دوست میداشت عمل کردن
بآن بسبب ترس آنکه بکنند آنرا مردمان پس فرض گردانیده شود برایشان مالك عن زيد بن اسلم عن عائشة ام المؤمنين
انها كانت تصلي الضحى ثماني ركعات ثم تقول لو نشر لي ابواي ما تركتهن حضرت عائشه میگذارد نماز ضحی هشت
رکعت بعد ازان میگفت اگر برانگیخته شوند برائے من پدر و مادر من ترک نکنم آنرا مالك عن موسى بن ميسرة عن ابي مرة
مولى عقيل بن ابي طالب ان ام هانئ بنت ابي طالب اخبرته ان رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى عام الفتح ثماني
ركعات ملتحفا في ثوب واحد خبر داد ام هانی بنت ابی طالب ابو مره را که رسول الله صلی الله علیه وسلم گذارد سال غزوه فتح هشت
رکعت در پیچیده در یک جامه مالك عن ابي النضر مولى عمر بن عبيد الله ان ابا مرة مولى عقيل بن ابي طالب اخبره انه
سمع ام هانئ بنت ابي طالب تقول ذهبت الى رسول الله صلى الله عليه وسلم عام الفتح فوجدته يغتسل وفاطمة ابنته تستره بثوب

مسوّی ١٥ قلت هو قول العلماء واقلها ركعتان واكثرها اثنتا عشرة ركعة وترتيب قول عائشة ما رأيت رسول الله صلى الله
عليه وسلم يصلي سبحة الضحى مع حكاية ام هانی وغيرها صلوته صلى الله عليه وسلم عن عائشة انما اخبرت عن رؤيتها او ما نفت الصلوة
بالكلية فلعله كان يصليها في بعض الاوقات في المسجد ١٢ ٥٣ قلت هو قول الشافعي وقال ابو حنيفة الاربع افضل ١٢ ٥٣
قلت انما ذلك لمخافة دخول الرياء فان امنه صلى حيث شاء ولذلك كان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي في المسجد تارة وفي البيت تارة في الاكثر
قيل الافضل ان يؤدي النفل كله في البيت الا التراويح والصحيح ان كل ذلك سواء لكن الافضل ما يكون ابعد من الرياء واجمع للاخلاص ١٢

مصفّٰی | قالت فسلمت فقال من هذه فقلت ام هانی بنت ابی طالب فقال مرحبا بام هانی فلما فرغ من غسله قام فصلى ثمانی

ركعات ملتحفا في ثوب واحد ثم انصرف فقلت يا رسول زعم ابن امي علي انه قاتل رجلا اجرته فلان بن هبيرة قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم قد اجرنا من اجرت يا ام هانی وذلك ضحى ام هانی گفت رفتم بسوئے رسول الله صلى الله عليه وسلم سال فتح
مکه پس یافتم او را که غسل میکرد و فاطمه دختر آنحضرت صلى الله عليه وسلم پرده کرده بود برو بجامه گفت ام هانی
پس سلام کردم پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم کیست این پس گفتم ام هانی دختر ابی طالب پس فرمود مرحبا ام هانی را
پس وقتیکه فارغ شد از غسل خود بایستاد پس نماز گذارد هشت رکعت در پیچیده بیک جامه بعد ازان بازگشت پس گفتم یا رسول
الله گفت پسر مادر من که علی بن ابی طالب است که وے خواهد کشت مردیکه من امان دادم او را فلان پسر هبیره فرمود رسول الله
صلى الله عليه وسلم ما امان دادیم کسے را که تو امان دادی اے ام هانی این واقعه متحقق شد وقت ضحی مسئله اقل آن دو رکعت است
بحدیث کل سلامی الخ و در احادیث صحیحه زیاده از هشت مذکور نیست و بیهقی باسناد ضعیف دوازده نیز نقل کرده و وقت
آن از ارتفاع و روشن شدن ضوء آفتاب است تا استواء و تاخیر آن تا گرم شدن آفتاب افضل است و تطبیق میان
حدیث عائشه و احادیث دیگر آنست که حضرت عائشه نفی روایت از خود کرده نه نفی صلوة بالکلیه پس شاید آنحضرت صلى
الله عليه وسلم میگذارده باشد ضحی را در بعضے اوقات در مسجد والله اعلم باب الافضل في نافلة الليل والنهار ان يكون
مثنى مثنى بهتر است نافله شب و روز آنکه باشد دو دو رکعت مالك انه بلغه ان عمر بن الخطاب كان يقول صلوة
الليل والنهار مثنى مثنى يسلم من كل ركعتين خبر رسیده است مالک را که حضرت عمر میفرمود نماز شب و روز یعنی نافله دو دو رکعت
است سلام دهد از هر دو رکعت قال يحيى قال مالك وهو الامر عندنا ٥٢ گفت مالک و همین است امر مقرر نزدیک ما
و همین است مذهب شافعی و نزدیک ابو حنیفه چهار چهار افضل است در هر دو و صاحبین در روز مذهب ابو حنیفه
اختیار کرده اند و در شب موافق شافعی رفته باب الافضل للنافلة ان تكون في البيوت بهتر برائے نماز نافله آنست
که گذارده شود در خانها مالك عن ابی النضر مولى عمر بن عبيد الله عن بسر بن سعيد ان زيد بن ثابت قال افضل
الصلوات صلوتكم في بيوتكم الا الصلوة المكتوبة ٥٣ زید بن ثابت گفت که بهترین نمازها شما نمازیست که در خانهائے
خود بگذارید مگر نماز فریضه مترجم گوید رضی الله عنه غیر ازین نیست که این حکم برائے خوف مداخلت ریاست و گرنه بگذارد

مسوی له قلت عند الشافعية التطوع قسمان قسم يسن فيه الجماعة وقسم لا يسن فيه الجماعة قال المحلي فلو صلوا جماعة لم يكره وفي اعلام يكره
التطوع بالجماعة اذا كان على سبيل التداعي يكره اما ان صلوا بجماعة بغير اذان واقامة في ناحية المسجد لا يكره ١٢ له قلت
مذهب العلماء ان الوتر سنة الا ابا حنيفة خاصة فانه واجب على الصحيح عنده ١٢ - +

مصفی هر جاکه خواهد زیرا که مقرر است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم میگذاردند نوافل را گاهے در مسجد و گاهے در خانه

باب جواز الجماعة في النافلة جائز است گذاردن نماز نفل بجماعت مالك عن اسحاق بن عبد الله بن ابي طلحة عن انس بن مالك ان جدته مليكة دعت رسول الله صلى الله عليه وسلم لطعام فاكل منه ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم قوموا فلاصلي لكم قال انس فقمت الى حصير لنا قد اسود من طول ما لبس فنضحته بماء عليه فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم وصففت انا واليتيم وراءه والعجوز من ورائنا فصلى لنا ركعتين ثم انصرف صلى

ملیکه جده انس بن مالک دعوت نمود آنحضرت را صلی الله علیه وسلم برائے طعامے پس تناول فرمود ازان طعام بعد ازان فرمود آنحضرت صلعم بایستید تا نماز گذارم برائے شما یعنی امامت کنم برائے شما انس گفت پس خاستم بسوئے بوریائے ازان ما که سیاه شده بود بسبب کثرت استعمال پس افشاندم بروے آب را پس استاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و صف بستیم من و یتیم که نام طفلے بود پس پشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و آن پیرزن پس پشت ما پس بگذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم برائے او دو رکعت بعد ازان بازگشت مسئله ازین حدیث و احادیث دیگر معلوم شده است که نماز نفل بجماعت خواندن مکروه نیست آرے التزام مثل التزام آن در فرض و عیدین و کسوف بدعت است و نزدیک شافعی تطوع دو قسم است یک قسم آنست که جماعت دران مسنون باشد مثل عیدین و تراویح و استسقاء و کسوف دیگر آنکه جماعت دران مسنون نیست مثل رواتب و اگر این قسم اخیر را هم بجماعت بگذارند نزدیک ایشان مکروه نیست و در پیش حنفیه در ادائے نوافل مکروه است چون بسبیل تداعی و اجتماع باشد و اگر جمعے قلیل بلا اذان و اقامت در ناحیه مسجد بگذارند لا باس

باب صلوة الوتر سنة وليست بواجبة نماز وتر سنت است و واجب نیست مالك عن يحيى بن سعيد عن محمد بن يحيى بن حبان عن ابن محيريز ان رجلا من بني كنانة يدعى المخدجي سمع رجلا بالشام يكنى ابا محمد يقول ان الوتر واجب قال المخدجي فرحت الى عبادة بن الصامت فاعترضت له وهو رائح الى المسجد فاخبرته بالذي قال ابو محمد قال عبادة كذب ابو محمد سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول خمس صلوات كتبهن الله تعالى على العباد فمن جاء بهن لم يضيع منهن شيئا استخفافا بحقهن كان له عند الله عهد ان يدخله الجنة ومن لم يأت بهن فليس له عند الله عهد ان شاء عذبه وان شاء ادخله الجنة

شخصے از بنی کنانه که گفته میشد او را مخدجی شنید از مردے در شام که کنیت او ابو محمد بود میگفت هر آئینه وتر واجب است گفت مخدجی پس رفتم بسوئے عباده بن صامت پس پیش روئے آمدم او را و او میرفت بسوئے مسجد پس خبر دادم او را بانچه گفت ابو محمد گفت عباده دروغ گفت ابو محمد شنیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم که میفرمود پنج نماز است که نوشته است

مسوّی ۵۱ **قلت** به قال اکثرهم وقال ابو حنیفة وصاحباه لا یصلیها علی الدابة مع انه سنة عند صاحبیه کذا وقع فی صلتنا عن
ابی بکر بن عمر والصواب عن ابی بکر بن عمر و ۵۲ **قلت** فی قول اکثرهم اقل الوتر رکعة واکثره احدی عشرة او ثلث عشرة وادنی الکمال ثلث

مصفّٰی آنها را خدا تعالی بر بندگان پس هر که بعمل آورد آنها را ضائع نکرد از آنها چیزے را از جهت سبک پنداشتن
حق آن باشد او را نزدیک خدا تعالی عهدے که داخل کند او را در بهشت و هر که بعمل نیاورد آنرا پس نیست او را نزدیک
خدا تعالی عهدے اگر خواهد عذاب کند او را و اگر خواهد داخل کند او را در بهشت **مالك** انه بلغه ان رجلا سال عبد الله
ابن عمر عن الوتر اواجب هو فقال عبد الله بن عمر قد اوتر رسول الله صلی الله علیه وسلم واوتر المسلمون قال فجعل
الرجل یردد علیه عبد الله بن عمر یقول قد اوتر رسول الله صلی الله علیه وسلم فاوتر المسلمون شخصے سوال کرد عبد الله بن عمر
را از وتر آیا واجب ست پس گفت عبد الله بن عمر هر آئینه وتر گذارده است آنحضرت صلعم و وتر گذارده اند مسلمانان پس
شروع کرد آن مرد که مکرر سوال مے نمود عبد الله بن عمر را و عبد الله بن عمر میگفت هر آئینه وتر گذارده است رسول الله
صلی الله علیه وسلم و وتر گذارده اند مسلمانان مترجم گوید رضی الله عنه مذهب جمهور علما آنست که وتر سنت ست مگر نزدیک
ابو حنیفه واجب ست خاص نزدیک او و دلیل او درین باب حدیث صحیح است الا ان الله زادکم صلوة هی خیر لکم من حمر النعم
ولا بد است که زائد از جنس مزید علیه باشد تحقیقا لمعنی الزیادة و چون خبر احاد ست از اثبات فرضیة قاصر آمد وجواب او
از احادیث آنست که چون این نماز تابع عشا ست در صلوة خمس داخل شد والله اعلم **باب** جواز الوتر علی الدابة
فی السفر باب در جائز بودن وتر بر جانور در حال سفر **مالك** عن ابی بکر بن عمر عن سعید بن یسار انه قال کنت
اسیر مع عبد الله بن عمر بطریق مکة قال سعید فلما خشیت الصبح نزلت فاوترت ثم ادرکته فقال لی
عبد الله بن عمر این کنت فقلت له خشیت الصبح فنزلت فاوترت فقال عبد الله الیس لك فی رسول الله
اسوة حسنة فقلت بلی والله قال فان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یوتر علی البعیر ۵۱ سعید بن یسار گفت سیر میکردم همراه
عبد الله بن عمر در راه مکه گفت سعید پس وقتیکه ترسیدم از طلوع صبح فرود آمدم از دابه پس وتر گذاردم بعد ازان دریافتم
عبد الله بن عمر را پس گفت مرا عبد الله بن عمر کجا بودی گفتم ترسیدم از طلوع صبح پس فرود آمدم از دابه و وتر گذاردم پس
گفت عبد الله آیا نیست ترا با آنحضرت صلی الله علیه وسلم اقتدا و نیک پس گفتم آرے هست قسم بخدا گفت هر آئینه رسول الله
صلی الله علیه وسلم وتر میگذارد بر شتر مترجم گوید اکثر علما بهمین حدیث وتر را بر دابه تجویز کرده اند و امام اعظم و صاحبین تجویز
نمیکنند حالانکه نزدیک صاحبین وتر هم از جمله سنن است **باب** الوتر ان یصلی مثنی مثنی ثم یصلی واحدة توتر له
ما قد صلی ۵۲ صفت وتر این ست که بگذارد دو دو رکعت بعد ازان بگذارد یک رکعت تا وتر گرداند این یک رکعت نماز را که
گذارده است **مالك** عن نافع و عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رجلا سال رسول الله صلی الله علیه وسلم عن صلوة اللیل
فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم صلوة اللیل مثنی مثنی فاذا خشی احدکم الصبح صلی رکعة واحدة توتر له ما قد صلی

مسوّی (بقیه ملت ۱۶۹) وماناد فهو افضل وعند الحنفیة الوتر ثلث لا یزید ولا ینقص ۵۱ قلت علیه الشافعی خلافا للحنفیة ۱۲۔

۵۲ قلت ان افرد الرکعة جاز عند الشافعی بلا کراهیة وکره عند مالک ولم یجز عند ابی حنیفة ۱۲ ۵۳ قلت علیه الشافعی ولا یصح علی قول ابی حنیفة (باقی ملت ۱۷۱)

مصفّی | شخصے سوال کرد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را از نماز شب پس فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نماز شب دو دو رکعت است پس وقتیکہ بترسد یکے از شما از طلوع صبح بگذارد یک رکعت دیگر تا وتر گرداند برائے او نمازے را کہ گذاردہ است مترجم گوید رضی اللہ عنہ نزدیک جمہور اہل حدیث وتر در اصل نام رکعت اخیرہ است و او ہمہ نماز را وتر میگردانند پس اگر یازدہ رکعت وتر گذارد میشاید وگرنہ رکعت گذارد میشاید و اگر ہفت رکعت یا پنج رکعت یا سہ رکعت گذارد میشاید و اکثر وتر را سیزدہ قرار دادہ اند و ادنی کمال نزدیک ایشان سہ رکعت است و نزدیک حنفیہ وتر سہ رکعت ست لا یزید ولا ینقص **باب** یجوز الفصل بین الشفع والوتر والوصل بینہما جایز است جدا گذاردن دوگانہ از وتر وجمع کردن دران دوگانہ و وتر **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یسلم بین الرکعتین والرکعة فی الوتر حتی یامر ببعض حاجتہ عبد اللہ بن عمر سلام میداد درمیان دو رکعت و یک رکعت در نماز وتر تا آنکہ میفرمود ببعض کار ہا خود **مالک** عن عبد اللہ بن دینار ان عبد اللہ بن عمر کان یقول صلوٰة المغرب وتر صلوٰة النهار ۵۱ عبد اللہ بن عمر میگفت کہ نماز مغرب وتر نماز ہاء روز است از ینجا فہمیدند کہ صورۂ وتر مانند صورت نماز مغرب میباشد و ہمین است مذہب شافعی و نزدیک حنفیہ فصل جائز نیست **باب** جواز الوتر برکعة واحدة من غیر شفع قبلہا در بیان جواز گذاردن وتر بیک رکعت از غیر شفع پیش از آن **مالک** عن ابن شہاب ان سعد بن ابی وقاص کان یوتر بعد العتمة بواحدة سعد بن ابی وقاص وتر میگذارد بعد عشا بیک رکعت قال مالک ولیس علی هذا العمل عندنا ولکن ادنی الوتر ثلث ۵۲ گفت مالک نیست عمل برین حدیث نزدیک ما و لکن ادنی وتر سہ رکعت ست دو شفع و یک وتر مترجم گوید اگر یک رکعت گذارد نزدیک شافعی بلا کراہیت جائز است و نزدیک مالک مکروہ است و نزدیک ابو حنیفہ اصلا جائز نیست **باب** جواز نقض الوتر بان یشفعہا برکعة اخری در جواز نقض وتر بآنکہ شفع گرداند آنرا بضم رکعت دیگر **مالک** عن نافع انہ قال کنت مع عبد اللہ بن عمر بطریق مکة والسماء مغیّمة فخشی عبد اللہ الصبح فاوتر بواحدة ثم انکشف الغیم فرای ان علیہ لیلا فشفع بواحدة ثم صلی بعد ذلک رکعتین رکعتین فلما خشی الصبح اوتر بواحدة ۵۳ گفت نافع کہ بودم ہمراہ عبد اللہ بن عمر در راہ مکہ و آسمان صاحب ابر بود پس ترسید عبد اللہ از طلوع صبح پس وتر گذارد بیک رکعت بعد از ان زایل شد ابر پس دانست عبد اللہ کہ باقی ماندہ است بروے شب پس آن یک رکعت را دوگانہ ساخت بضم رکعة دیگر بعد از آن گذارد دو دو رکعت پس وقتیکہ ترسید از صبح وتر گذارد بیک رکعت مترجم گوید رضی اللہ عنہ ہمین ست مذہب شافعی و صحیح نیست بر قول ابی حنیفہ ففی العالمگیریة لا یجزیہ بدون نیت الوتر **باب** جواز الوتر اول اللیل واخرہ جایز است گذاردن وتر اول شب و آخر شب **مالک** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب انہ قال کان ابو بکر الصدیق

مسوّی (بقیه صفحہ ۱٦٠) ففی العالمکیریة لا یجوز بدون نیة الوتر ۱۲ ۵۱ قلت وعلی هذا اهل العلم ۱۲ ۵۲ قلت معنی هذا الاثر عند الشافعی (باقی صفحہ ۱٦۲)

مصفّٰی | اذا اراد ان یاتی فراشه اوتر وکان عمر بن الخطاب یوتر آخر اللیل قال سعید بن المسیب اما

انا فاذا جئت فراشی اوترت گفت سعید بن المسیب کہ حضرت ابوبکر وقتیکہ میخواست کہ بیاید بر بستر خود یعنی برائے
خواب وتر میگذارد وحضرت عمر وتر میگذارد در آخر شب گفت سعید بن المسیب اما من پس چون مے آیم بر فراش خود وتر
میگذارم مالک انه بلغه ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم کانت تقول من خشی ان ینام حتی یصبح فلیوتر قبل ان ینام

ومن رجی ان یستیقظ آخر اللیل فلیؤخر وتره حضرت عائشہ میفرمود ہر کہ بترسد از آنکہ بخسپد تا آنکہ در صبح داخل شود باید کہ وتر
بگذارد پیش از خوابیدن وہر کہ توقع دارد کہ بیدار خواہد شد آخر شب پس باید کہ تاخیر کند وتر را باب الوتر بعد طلوع الصبح
باب در جواز گذاردن وتر بعد طلوع صبح صادق مالک عن عبد الکریم بن ابی المخارق البصری عن سعید بن جبیر ان عبد الله

بن عباس رقد ثم استیقظ فقال لخادمه انظر ما صنع الناس هو یومئذ قد ذهب بصره فذهب الخادم ثم رجع فقال
قد انصرف الناس من الصبح فقام عبد الله فاوتر ثم صلی الصبح سعید بن جبیر گفت ہر آئینہ عبد اللہ بن عباس بخواب رفت بعد از آن
بیدار شد پس گفت خادم خود را ببین کہ چہ کردند مردمان وابن عباس در آن وقت رفتہ بود بینائی او پس رفت خادم بعد از ان
باز آمد پس گفت ہر آئینہ باز گشتن مردمان از نماز صبح پس ایستاد عبد اللہ ابن عباس پس وتر کرد بعد از آن گذارد نماز صبح را
مالک انه بلغه ان عبد الله بن عباس وعبادة بن الصامت والقاسم بن محمد وعبد الله بن عامر قد اوتروا بعد الفجر
خبر رسید امام مالک را کہ عبد اللہ بن عباس وعبادہ بن صامت وقاسم بن محمد وعبد اللہ بن عامر گذاردہ اند وتر را بعد طلوع فجر
مالک عن هشام بن عروة عن ابیه ان عبد الله بن مسعود قال ما ابالی لو اقیمت صلوة الصبح وانا اوتر
عبد اللہ بن مسعود گفت پروا ندارم اگر گفتہ شود تکبیر نماز صبح ومن وتر میگذارم مالک عن یحیی بن سعید انه قال کان عبادة

بن الصامت یؤم قوما فخرج یوما الی الصبح فاقام المؤذن صلوة الصبح فاسکته عبادة حتی اوتر ثم صلی بهم الصبح عبادة
ابن صامت امامت میکرد گروہے را پس برآمد از خانہ خود روزے بسوئے نماز صبح پس اقامت گفت مؤذن برائے
نماز صبح پس خاموش کرد او را عبادت تا آنکہ وتر گذارد بعد از آن گذارد با ایشان نماز صبح را مالک عن عبد الرحمن بن القاسم

انه قال سمعت عبد الله بن عامر بن ربیعة یقول انی لاوتر وانا اسمع الاقامة او بعد الفجر یشک عبد الرحمن ای ذلک
قال عبد الرحمن بن قاسم گفت شنیدم عبد اللہ بن عامر را کہ میگفت ہر آئینہ وتر میگذارم ومن شنوم اقامت یا گفت ہر آئینہ
من وتر میگذارم بعد فجر شک کرد عبد الرحمن کہ کدام یک از ین دو لفظ گفت مالک عن عبد الرحمن بن القاسم انه سمع اباه

القاسم بن محمد یقول انی لاوتر بعد الفجر عبد الرحمن بن القاسم شنید از پدر خود قاسم بن محمد کہ میگفت ہر آئینہ وتر میگذارم بعد
فجر قال مالک وانما یوتر بعد الفجر من نام عن الوتر ولا ینبغی لاحد ان یتعمد ذلک حتی یضع وتره بعد الفجر ۵۳ گفت مالک غیر ازین
نیست کہ بگذارد وتر را بعد فجر ہر کہ بخواب رفت از نماز وتر ونمے باید کسے را کہ بقصد تاخیر کند وتر را تا بنہد وتر خود را بعد فجر

مسوّی (بقیہ ص ۱۶۱) انہ سنۃ موقتۃ یسن قضاءہا اذا فاتت وعند ابی حنیفۃ انہ واجب یجب القضاء بترکہ ویجب رعایۃ الترتیب بینہ وبین الوقتیۃ وعند مالک انہ وقت ضروری للوتر ولیس بقضاء وفی مختصر ابن الحاجب واخرہ یعنی الوتر الی طلوع الفجر والضروری الی صلوۃ الفجر ۱۲

مصفّٰی | مترجم گوید رضی اللہ عنہ کہ معنی این آثار نزدیک شافعی آنست کہ وتر سنت موقتہ ست وسنت است قضاء آن وقتیکہ فوت شود ونزد ابوحنیفہ آنکہ واجب ست وواجب شود قضاء بترک آن ولازم است رعایت ترتیب درمیان وتر ونماز وقتیہ ونزدیک مالک آنکہ این وقت یعنی طلوع فجر ضروریست برائے وتر وقضاء نیست وفی مختصر ابن الحاجب واخرہ یعنی الوتر الی طلوع الفجر والضروری الی صلوۃ الفجر یعنی آخر وقت وتر تا طلوع فجر است ووقت ضروری وتر تا نماز فجر واللہ اعلم

باب کیف کانت صلوۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم باللیل

بیان کیفیت نمازہائے آنحضرت صلعم کہ در شب میگذاردند

مالک عن ابن شہاب عن عروۃ بن الزبیر عن عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان یصلی من اللیل احدی عشرۃ رکعۃ یوتر منہا بواحدۃ فاذا فرغ اضطجع علی شقہ الایمن حضرت عائشہ نقل کرد کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم میگذاردند در شب یازدہ رکعت ووتر میفرمودند ازان یازدہ بیک رکعت پس وقتے فارغ میشدند دراز میکشیدند بر پہلوئے راست خود

مالک عن ہشام بن عروۃ عن ابیہ عن عائشۃ ام المؤمنین انہا قالت کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یصلی باللیل ثلث عشرۃ رکعۃ ثم یصلی اذا سمع النداء بالصبح رکعتین خفیفتین عروۃ بن الزبیر نقل کرد از حضرت عائشہ کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم میگذارد در شب سیزدہ رکعت بعد ازان میگذارد وقتیکہ می شنید اذان صبح را دو رکعت سبک

مالک عن مخرمۃ بن سلیمن عن کریب مولی ابن عباس ان عبد اللہ بن عباس اخبرہ انہ بات لیلۃ عند میمونۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم وہی خالتہ قال فاضطجعت فی عرض الوسادۃ واضطجع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم واہلہ فی طولہا فنام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حتی اذا انتصف اللیل او قبلہ بقلیل او بعدہ بقلیل استیقظ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فجلس یمسح النوم عن وجہہ بیدہ ثم قرأ العشر الآیات الخواتم من سورۃ آل عمران ثم قام الی شن معلق فتوضأ منہا فاحسن وضوءہ ثم قام یصلی قال ابن عباس فقمت فصنعت مثل ما صنع ثم ذہبت فقمت الی جنبہ فوضع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یدہ الیمنی علی راسی واخذ باذنی الیمنی یفتلہا فصلی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رکعتین ثم رکعتین ثم رکعتین ثم رکعتین ثم رکعتین ثم رکعتین ثم اوتر ثم اضطجع حتی جاءہ المؤذن فصلی رکعتین خفیفتین ثم خرج فصلی الصبح عبد اللہ بن عباس شب گذرانید یک شب نزدیک میمونہ زوجہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ووی خالہ ابن عباس بود گفت پس دراز کشیدم در پہنائے بالین ودراز کشید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم واہل او در طول آن بالین پس بخواب رفت آنحضرت صلعم تا وقتیکہ نیم شب گذشت یا پیش ازان باندک زمانے یا بعد ازان باندک زمانے بیدار شد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس نشست پس کمالید خواب را از روئے خود بدست خود بعد ازان تلاوت فرمودہ آیت کہ آخر سورہ آل عمران ست بعد ازان بایستاد بسوئے

مسوّی قلت معنی الاحادیث عند الشافعی ان اکثر الوتر احدی عشرة او ثلث عشرة وکل ذلک وتر وعند ابی حنیفة الوتر ثلاث والثمان رکعات نافلة التهجد فی العالمگیریة ومنتهی تهجده صلی الله علیه وسلم ثمان رکعات ویُبنی علی قولہ انما سمیت الرکعة الاخرة وترا لو تعلات الشفع بها یصیر وترا ۱۲

مصفّی مشکے او بختہ شدہ پس وضو کرد از آن پس نیک کرد وضوء خود را بعد از آن بایستاد کہ نماز بگذارد گفت ابن عباس پس استادم من پس کردم من مانند آنچہ کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بعد از آن رفتم پس استادم نزدیک پہلوئے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس نہاد آنحضرت دست راست خود را بر سر من وگرفت گوش راست مرا پس مالید آنرا پس گذارد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دو رکعت باز دو رکعت باز دو رکعت باز دو رکعت باز دو رکعت باز دو رکعت یعنی شش دوگانہ بعد از آن دراز کشید بر پہلوے خود بعد از آن وتر گذارد تا آنکہ آمد نزدیک او مؤذن پس گذارد دو رکعت سبک بعد از آن برآمد پس گذارد نماز صبح مترجم گوید سر در تخصیص این آیات بقرارت آنست کہ این آیات جامع اند در وعد و وعید و مناجات پس اول بیداری بقرارت آن مشغول شد تا منشیط باشد برائے عبادت **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر عن ابیه ان عبد الله بن قیس بن مخرمة اخبره عن زید بن خالد الجهنی انه قال لارمقن اللیلة صلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فتوسدت عتبته او فسطاطه فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم فصلی رکعتین طویلتین طویلتین طویلتین ثم صلی رکعتین وهما دون اللتین قبلهما ثم صلی رکعتین وهما دون اللتین قبلهما ثم صلی رکعتین وهما دون اللتین قبلهما ثم صلی رکعتین وهما دون اللتین قبلهما ثم صلی رکعتین وهما دون اللتین قبلهما ثم اوتر فتلک ثلث عشرة رکعة زید بن خالد گفت بعصم کردم در دل خود کہ البتہ ببینم امشب نماز آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را گفت پس تکیہ کردم آستان آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم یا چوب خیمہ آنحضرت را صلعم پس ایستاد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس گذارد دو رکعت دراز بغایت دراز بعد از ان گذارد دو رکعت و آن کوتاہ تر بودند از دوگانہ کہ پیش از وے بود بعد از ان گذارد دو رکعت و آن کوتاہ تر بود از دوگانہ کہ پیش از وے بود بعد از ان گذارد دو رکعت و آن کوتاہ تر بود از دوگانہ کہ پیش از آن بود بعد از ان گذارد دو رکعت و آن کوتاہ تر بود از دوگانہ کہ پیش از ان بود بعد از آن گذارد دو رکعت و آن کوتاہ تر بود از دوگانہ کہ پیش از آن بود بعد از ان وتر گذارد و این ہمہ سیزدہ رکعت بودند مترجم گوید رضی اللہ عنہ معنی احادیث نزدیک شافعی آنست کہ اکثر وتر یازدہ یا سیزدہ رکعت ست وہمہ آن وتر ست ونزدیک ابو حنیفہ وتر سہ رکعت است وہشت رکعت نافلہ تہجد وحضرت عائشہ گاہے یازدہ رکعت گفت وگاہے سیزدہ وحل اختلاف آنست کہ اول اخبار ست از صلوٰۃ معتاد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم وسیزدہ رکعت زیادہ است کہ در بعض اوقات واقع شد بر خلاف معتاد واختلاف صحابہ را در حکایت صلوٰۃ اللیل بر اختلاف احوال آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرود باید آورد واللہ اعلم

باب الدعاء الذی کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یدعو به اذا قام الی الصلوة من جوف اللیل در بیان دعائے کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دعا میکرد بآن وقتیکہ بر میخاست بسوئے نماز در وسط شب **مالک** عن ابی الزبیر المکی عن طاؤس الیمانی عن عبد الله بن عباس ان رسول الله

مسوّی لـه قلت هو قول العلماء ۱۲

مصفّٰی صلی الله علیه وسلم کان اذا قام الی الصلوٰة من جوف اللیل یقول اللهم لك الحمد انت نور السمٰوٰت والارض ولك الحمد انت قیّم السمٰوٰت والارض ولك الحمد انت رب السمٰوٰت والارض ومن فیهن انت الحق وقولك الحق ووعدك الحق ولقاؤك حق والجنة حق والنار حق والساعة حق اللهم لك اسلمت وبك اٰمنت وعلیك توکلت والیك انبت وبك خاصمت والیك حاکمت فاغفرلی ما قدمت وما اخرت واسررت واعلنت انت الٰهی لا اله الا انت عبد الله بن عباس روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم چون برمیخواست بسوئے نماز درمیانه شب میگفت اللهم الخ معنی این دعا این است اے بار خدایا تراست ستائش تو روشنی آسمانها و زمینے و تراست ستائش تو خبرگیرندهٔ آسمانها و زمینے و تراست ستائش تو پروردگار آسمانها و زمینے و کسیکه در آسمانهاست تو ثابتے و سخن تو راست ست و وعدهٔ تو راست است و ملاقات تو راست است و بهشت واقعی ست و دوزخ واقعی است و قیامت واقعی است بار خدایا برائے تو منقاد شدم و بتو ایمان آوردم و بر تو توکل کردم و بسوئے تو رجوع کردم و بقوت تو با کفار خصومت کردم و بسوئے تو رفع قضیه نمودم پس بیامرز مرا آنچه پیش ازین کردم و آنچه بعد ازین کردم آنچه پنهان کردم و آنچه آشکارا کردم تو معبودِ منی نیست هیچ معبود بجز تو باب القصد فی العمل در بیان فضیلت میانه روی کردن در عمل مالك عن اسمٰعیل بن ابی الحکیم انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سمع امرأة من اللیل تصلی فقال من هذه فقیل له هذه الحولاء بنت تویت لا تنام اللیل فکره رسول الله صلی الله علیه وسلم ذلك حتی عرفت الکراهیة فی وجهه ثم قال ان الله تبارك وتعالیٰ لا یملّ حتی تملوا اکلفوا من العمل ما لکم به طاقة رسول الله صلی الله علیه وسلم شنید صفت زنے راکه نماز میگذارد در شب پس فرمود کیست آن زن پس گفته شد با آنحضرت صلی الله علیه وسلم این زن حولاء دختر تویت است بخواب نمیرود در شب پس ناخوش نمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنرا تا آنکه شناخته شد ناخوشی در قیافهٔ آنحضرت صلعم بعد از آن فرمود هر آئینه خدا تعالیٰ ملول نمیشود تا آنکه شما ملول نمیشوید یعنی ترک نمیکند ثواب را مگر نزدیک ملال ایشان پس اطلاق ملال بر طریق مشاکله است اختیار کنید از اعمال آنقدر که شما را بآن طاقت باشد مالك عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا نعس احدکم وهو فی الصلوٰة فلیرقد حتی یذهب عنه النوم فان احدکم اذا صلی وهو ناعس لا یدری لعله یذهب یستغفر فیسب نفسه حضرت عائشه روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود چون پینکی آید یکے را از شما حال آنکه او در نماز است باید که بخسپد تا آنکه برود از وے خواب زیراکه هر آئینه یکے از شما وقتیکه نماز گذارد و او در پینکی است نمیداند شاید که قصد کند استغفار را پس دشنام دهد خود را یعنی بسبب غلبهٔ خواب تمیز نمیکند درمیان طاعت و غیر آن پس بحقیقت طاعت کجا رسد باب احب العمل ما داوم علیه صاحبه دوست ترین عمل آنست که مداومت کند بر آن صاحب آن مالك عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کان احب العمل الی

مسوى ١ قلت في المنهاج ولو فات النفل المؤقت ندب قضاؤه ١٢

مصفى | رسول الله صلى الله عليه وسلم الذي يدوم عليه صاحبه حضرت عائشه فرمود كه بود دوست ترين عمل نزديك آنحضرت صلى الله عليه وسلم آنچه مداومت كند بروے صاحب وے **باب من غلب عليه النوم عن حزبه** حكم كسيكه غالب آمد بروے خواب غافل شده از حزب خود **مالك** عن محمد بن المنكدر عن سعيد بن جبير عن رجل عنده رضي انه اخبره ان عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم اخبرته ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ما من امرئ تكون له صلوة بليل يغلبه عليها النوم الا كتب الله له اجر صلوته وكان نومه عليه صدقة حضرت عائشه خبر داد كه آنحضرت صلى الله عليه وسلم فرمود نيست هيچ شخصے كه او را نمازے مقرر باشد در شب غالب آيد بروے در آن نماز خواب مگر كه مينويسد خدا تعالى براے او ثواب نماز او و باشد خواب او بروے صدقه **باب من فاته حزبه من الليل فليقرأه في النهار** كسيكه فوت شد حزب او از شب پس بايد كه بخواند آنرا در روز **مالك** عن داود بن الحصين عن الاعرج عن عبد الرحمن بن عبد القاري ان عمر بن الخطاب قال من فاته حزبه من الليل فقرأه حين تزول الشمس الى صلوة الظهر فانه لم يفته او كانه ادركه حضرت عمر فرمود شخصے كه فوت شد از وے وظيفه او كه مقرر كرده بود بر خود در شب پس بخواند آنرا وقتيكه زائل شود آفتاب تا نماز ظهر پس هر آئينه فوت نشد او را آن حزب يا گويا كه ادراك كرد آنرا مسئله در منهاج مذكور است ولو فات النفل المؤقت ندب قضاؤه **باب ما جاء في قيام ليالي رمضان** و بيان قصه ابتداء شروع شدن شب خيزے در شبهاے رمضان **مالك** عن ابن شهاب عن ابي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يرغب في قيام رمضان من غير ان يأمر بعزيمة فيقول من قام رمضان ايمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه قال ابن شهاب فتوفي رسول الله صلى الله عليه وسلم والامر على ذلك ثم كان الامر على ذلك في خلافة ابي بكر وصدرا من خلافة عمر بن الخطاب ابو هريره روايت كرد كه آنحضرت صلعم رغبت ميداد مردمان را در شب خيزى رمضان بغير آنكه امر كند بتاكيد پس ميفرمود هر كه شب خيزى كند در رمضان از براے ايمان و طلب اجرت آمرزيده شود براے او آنچه پيش از آن گذشت از گناهان او گفت ابن شهاب پس وفات يافت آنحضرت صلى الله عليه وسلم وحال برين منوال بود بعد از آن حال بر آن منوال ماند در خلافت ابوبكر صديق و اوائل از خلافت عمر بن الخطاب **مالك** عن ابن شهاب عن عروة ابن الزبير عن عبد الرحمن بن عبد القاري انه قال خرجت مع عمر بن الخطاب في رمضان الى المسجد فاذا الناس اوزاع متفرقون يصلي الرجل لنفسه ويصلي الرجل فيصلي بصلوته الرهط فقال عمر والله اني لاراني لو جمعت هؤلاء على قارئ واحد لكان امثل فجمعهم على ابي بن كعب قال ثم خرجت معه ليلة اخرى والناس يصلون بصلوة قارئهم فقال عمر نعمت البدعة هذه والتي ينامون عنها افضل[٥] من التي يقومون يعني آخر الليل وكان الناس يقومون اوله عبد الرحمن بن عبد القاري گفت برآمدم همراه

---

٥ يعني ان آخر الليل افضل لكن الصلوة في اول جماعة افضل كما ان الصلوة العشاء في اول جماعة افضل والوقت المفضول قد يختص بعمل فيه بما يوجب ان يكون افضل عنه في غيره كما ان الجمع بين الصلوتين بعرفة والمزدلفة افضل من التفريق بسبب اوجب ذلك (باقي بر صفحه آينده)

مسوّی (ع١) قلت هو سنة مؤكدة عند اهل العلم ويسن فيه الجماعة ١٢ ۔

مصفّٰی عمر بن الخطاب در رمضان بسوئے مسجد پس ناگہان مردمان فرقہائے مختلفہ و متفرق بودند نماز میگذارد یک
کس برائے خود یعنی منفرد بود و نماز میگذارد مردے و نماز میگذارند بنماز او جمعے پس گفت عمر قسم بخدا کہ ہر آئینہ من نمودہ
میشود کہ من اگر جمع کنم ایشانرا بر یک قاری بہتر باشد پس جمع کرد ایشانرا بر ابی بن کعب گفت عبدالرحمن بعد ازان برآمدم
ہمراہ او شبے دیگر و مردمان نماز میگذارند بنماز قاری خویش پس گفت عمر بن الخطاب نیک بدعتست این و نمازیکہ
بخواب میروند تغافل کردہ ازوے بہترست از نمازیکہ ایستند در وے یعنی نماز آخر شب بہترست و مردمان می ایستادند
اول شب مالك عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان رسول الله صلى الله
عليه وسلم صلى في المسجد ذات ليلة فصلى بصلوته ناس ثم صلى من القابلة فكثر الناس ثم اجتمعوا من الليلة الثالثة
او الرابعة فلم يخرج اليهم رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما اصبح قال قد رايت الذي صنعتم فلم يمنعني من الخروج اليكم
الا اني خشيت ان يفرض عليكم وذلك في رمضان مرویست از عائشہ کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نماز گذارد در مسجد یک شب پس نماز گذاردند
بنماز آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جمعے بعد ازان نماز گذارد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در شب آئندہ پس بسیار جمع شدند
مردمان بعد ازان جمع شدند در شب سیوم یا در شب چہارم پس بیرون نیامد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بسوئے ایشان پس
وقتیکہ صبح کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ہر آئینہ دیدم آنچہ کردید پس منع نکرد مرا از برآمدن بسوئے شما الا آنکہ من ترسیدم
از آنکہ فرض کردہ شود بر شما و این قصہ در رمضان بود مالك عن هشام بن عروة عن ابيه ان ذكوان ابا عمرو وكان
عبدا لعائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم فاعتقته عن دبر منها كان يقوم يقرأ لها في
رمضان (ع١) ذکوان کہ کنیت او ابو عمرو بود بندہ بود از آن حضرت عائشہ پس مدبر ساخت او را حضرت عائشہ و شب خیزی
میکرد و میخواند برائے عائشہ در رمضان یعنی امامت او میکرد مترجم گوید این نماز سنت مؤکدہ است نزدیک علماء و مسنون
است در وے جماعت باب القيام باحدى عشرة ركعة مع طول القراءة در بیان شب خیزی رمضان بیازدہ
رکعت با درازی قراءت مالك عن سعيد بن ابي سعيد المقبري عن ابي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف انه سال عائشة
زوج النبي صلى الله عليه وسلم كيف كانت صلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم في رمضان فقالت ما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يزيد
في رمضان ولا في غيره على احدى عشرة ركعة يصلي اربعا فلا تسال عن حسنهن وطولهن ثم يصلي اربعا
فلا تسال عن حسنهن وطولهن ثم يصلي ثلثا قالت عائشة فقلت يا رسول الله اتنام قبل ان توتر فقال يا عائشة ان عيني
تنامان ولا ينام قلبي ابوسلمہ بن عبدالرحمن سوال کرد حضرت عائشہ را کہ چگونہ بود نماز آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم

(ع۵ بقیہ صفحہ ۱۷۵) وان كان الاصل ان فعل الصلوة في وقتها افضل والابراد بالظهر لشدة الحر افضل واما يوم الجمعة فالصلوة عقيب الزوال
افضل انتهى ما قاله شيخ الاسلام ابن تيمية في كتابه منهاج السنة ١٢

مسوّی ۱؎ قلت فتبيّن الجمع بين احدى عشرة وثلث وعشرين ۱۲ ۲؎ قلت هو مذهب الشافعية والحنفية عشرون ركعة تراويح وثلث وتر عند الفريقين هكذا قال المحلي عن البيهقي - ۱۲ - +

مصفّی در رمضان پس عائشه گفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم زیاده نمیکرد در رمضان ونه در غیر رمضان بر یازده رکعت میگذارد چهار رکعت پس مپرس از حسن آن وطول آن بعد از آن میگذارد چهار رکعت پس مپرس از حسن آن وطول آن بعد از ان میگذارد سه رکعت گفت حضرت عائشه پس گفتم یا رسول الله آیا بخواب میروی پیش از آنکه وتر بگذاری پس فرمود اے عائشه هر آئینه دو چشم من بخواب میرود و دل من بخواب نمیرود **مالک** ۱؎ عن محمد بن یوسف عن السائب بن یزید انه قال امر عمر بن الخطاب ابی بن کعب وتمیم الداری ان یقوما للناس باحدی عشرة رکعة وکان القاری یقرء بالمئین حتی کنا نعتمد علی العصی من طول القیام وما کنا ننصرف الا فی فروع الفجر ۱؎ سائب بن یزید گفت که امر فرمود عمر بن الخطاب ابی بن کعب وتمیم داری را که قیام لیل کنند برائے مردمان بیازده رکعت ومیخواند قاری مئین را یعنی سورتها که بقدر صد آیت بودند هر سورتے در رکعتے تا آنکه تکیه میکردیم بر عصا بسبب طول قیام و باز نمیگشتیم مگر در اوائل فجر **مالک** ۲؎ عن عبد الله بن ابی بکر انه قال سمعت ابی یقول کنا ننصرف فی رمضان فنستعجل الخدم بالطعام مخافة الفجر عبد الله ابن ابی بکر گفت که شنیدم پدر خود را که میگفت باز میگشتیم در رمضان یعنی بعد فراغ از نماز پس شتاب میکردیم خادمان را در آوردن طعام از بیم طلوع فجر **باب** القیام فی رمضان بثلاث وعشرین رکعة مع طول القراءة باب در بیان شب خیزی در رمضان به بیست وسه رکعت با درازی قراءة **مالک** ۳؎ عن یزید بن رومان انه قال کان الناس یقومون فی زمان عمر بن الخطاب فی رمضان بثلاث وعشرین رکعة مردمان قیام لیل میکردند در زمان حضرت عمر در رمضان به بیست وسه رکعت **مالک** ۴؎ عن داؤد بن حصین انه سمع الاعرج یقول ما ادرکت الناس الا وهم یلعنون الکفرة فی رمضان قال وکان القاری یقرأ بسورة البقرة فی ثمانی رکعات فاذا قام بها فی اثنتی عشرة رکعة رای الناس انه قد خفف ۵؎ داؤد بن حصین شنید اعرج را که میگفت ادراک نکردم مردمان را مگر درین حالت که ایشان لعن میکردند کافران را در رمضان یعنی قنوت میخواندند در وتر رمضان بدعائے بد بر کافران گفت اعرج بود قاری که میخواند سوره بقره را در هشت رکعت پس اگر قیام لیل کردی بسوره بقره در دوازده رکعت میدیدند مردمان که وے سبک کرد نماز را مترجم گوید رضی الله عنه که همین ست مذهب شافعیه وحنفیه بیست رکعت تراویح ست وسه رکعت وتر نزدیک هر دو فرقه هکذا قال المحلی عن البیهقی وسر در تعیین این عدد آنست که حضرت عمر بفراست منوره خود دریافت که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در قیام سائر ایام ترغیب فرموده واز فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم یازده رکعت ثابت شده ودر قیام رمضان آن ترغیب را موکد بیان فرموده پس انسب دید که آن عدد را مضاعف فرماید چون ملاحظه عدد وتر ضرور بود یک رکعت دیگر افزود ولهذا امام احمد مخیر داشته است در ادائے یازده رکعت وبیست وسه رکعت والله اعلم

باب استحباب الاکثار التکبیر لیلة العید ویومه باب در بیان مستحب بودن بسیار گفتن تکبیر در شب عید

مُسوّی ۱ قلت فی ذکر التکبیر عقیب صوم رمضان اشارة الی انه یستحب لیلة العید و یوم اکثار التکبیر و عند الخروج الی المصلی و روی ذلک عن جماعة من الصحابة و التابعین و هو قول العلماء و عند ابی حنیفة لا یجهر فی الفطر بل یُسر فاذا وصل المصلی امسک ۱۲ ۲ قلت هو قول العلماء انه یستحب لصلوة العید ما یستحب لصلوة الجمعة من الغسل و التطیب و لبس احسن الثیاب ۱۲

مصفّٰی | و در روز عید قال الله تعالیٰ یرید الله بکم الیسر و لا یرید بکم العسر و لتکملوا العدة و لتکبروا الله علیٰ ما هداکم و لعلکم تشکرون ۹۱
میخواهد خدا تعالیٰ یعنی مشروع میسازد برائے شما آسانی و مشروع نمیسازد برائے شما دشواری را و مشروع میسازد که تمام کنید شمار روزه ها را و مشروع میسازد که بالله اکبر یاد کنید خدائے را بشکر بر آنکه راه نمود شما را و تا بود که شما شکر کنید حاصل آیت آنست که بعد انقضائے رمضان تکبیر مشروع است در شب و در روز مترجم گوید رضی الله عنه ازین آیت دانسته شد که مامور هیم باکثار تکبیر بعد انقضائے رمضان تا انقضائے نماز عید پس در منازل و طرق و مساجد و اسواق بعد صلوة بگویند و باید که رفع صوت کنند و حنفیه گفته اند که رفع صوت در عید فطر نیست بجهت آنکه رفع صوت مخصوص است بجائیکه در حدیث آمده باشد بنده ضعیف گوید که عید از شعائر اسلام است و اظهار در شعائر اسلام مطلوب است و لهذا اینجا جماعت مشروع شده حال آنکه اصل نزدیک ایشان در غیر فرض ترک جماعت است پس رفع صوت در عید و در مقامات آن مشروع باشد بر اصل ایشان نیز و ازهمین جا مسنون بودن زیادهٔ تکبیرات در نماز عید ثابت شد و آن صادق ست بزیاده سه تکبیر در هر رکعتے چنانچه اهل کوفه نقل کرده اند و بزیادهٔ هفت تکبیر در رکعت اولی و پنج تکبیر در رکعت ثانیه چنانچه اهل مدینه ذکر کرده اند و عمل اهل حرمین احق است باتباع و ازهمین جا سلف صالح استنباط کرده اند زیادت تکبیرات در خطبهائے عید والله اعلم

باب یستحب الغسل لصلوة العید مستحب است غسل برائے نماز عید مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یغتسل یوم الفطر قبل ان یغدو الی المصلی ۹۲ عبد الله بن عمر غسل میکرد در روز فطر پیش از آن که برود بسوئے عیدگاه مترجم گوید رضی الله عنه ماخذ فعل ابن عمر قیاس عیدین را بر جمعه بجامع عید بودن و خوف ایذا برائحه کریهه پس طیب و لبس احسن ثیاب خود و گرفتن ناخن ازین قبیل باشد مقدمه نماز عید سنت مؤکد است نه فرض اما اول بسبب مواظبت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و خلفاء مسلمین و هلم جرا اما ثانی پس بحدیث مؤطا و شیخین قیل هل علی غیرهن قال لا الا ان تطوع و آیا ارکان و شروط جمعه ارکان و شروط عید هستند یا نه اینجا دو راه است یکے آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم چیزهائے بسیار درین روز بعمل مے آورد و هر یکے را فضائلے ثابت و هر یکے سنتے پس هر چیزیکه ترک کند آن سنت متروک شد و سنتهائے دیگر از وے صحیح شدند و برآنها ما جور خواهد شد و راه دیگر آنکه مجموع این چیزها یک سنت ست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بران مواظبت میفرمودند پس هر که چیزے از آن ترک کرد آن سنت فوت شد میل شافعی برائے اول در مسئله عید و کسوف و استسقا و غیر آن و میل مالک و ابی حنیفه برائے ثانی است پس بر قول شافعی نماز گذاردن سنت جدا است که مشروع شده برائے شکر ادائے رمضان و مقاصد دیگر مانند آن و جماعت در آن مشروع شد بجهت ظهور شعائر اسلام و والی

مسوّی ۱ قلت هو قول العلماء انه یستحب فی الفطر ان یاکل قبل الصلوة وفی الاضحیٰ ان یمسک عن الاکل قبل الصلوة ۱۲ ۲ قلت وقت العید عند هم من حین تحل الصلوة الی الزوال ومن هب الشافعی یبکر الناس لیاخذ وا مجالسهم ویحضر الامام وقت صلوة ویعجل فی الاضحیٰ ویؤخر فی الفطر قلیلا وفی العالمکیریة یستحب الابتکار وهو المسارعة الی المصلی وفیها الافضل ان یعجل الاضحیٰ ویؤخر الفطر ۱۲

مصفّیٰ متقدم شد بجهت مشروعیت تقدم او ورمحل ولایت خود ودر مصر وقری جماعت عید بپا شد نه در بدو زیرا که مقصد ازین ظهور شعائر اسلام است وآن بدون جماعت عظیمه میسر نمی آید وجماعت عظیمه در بدو ممکن نیست وتکبیرات مشروع شدند بجهت شکر اداے رمضان کما قال عز من قائل ولتکبروا الله علی ما هداکم وخطبه مشروع شد بجهت پند دادن مسلمانان وتعلیم سنن عید پس هر یکے سنتے دیگر است اگر یکے را کرد ودیگرے را ترک نمود بر آن معمول اجر خواهد یافت پس اگر جماعت نیافت تنها نماز گذارد تا فضیلت نماز را دریابد واگر تکبیرات فوت شد اعاده لازم نیست ونه تلافی آن بسجده سهو وقت عید از بلند شدن آفتاب است تا استوا وفی المنهاج ووقتها بین طلوع الشمس وزوالها وفیه نظر زیرا که ماخذ وقت عمل مستمر آنحضرت صلعم وخلفا ومسلمین ست وآن بعد ارتفاع بوده است محلی در بنیاب گفته است وقیل لا یدخل وقتها الا بارتفاع لینفصل عن وقت الکراهة ودفع بانها ذات سبب بنده ضعیف گوید این مصادره است زیرا که ذات سبب بودن آن موقوف ست بموقت بودن آن بوقتیکه از طلوع آفتاب باشد وهنوز در تفتیش هما ئیم **باب** الاکل یوم الفطر قبل ان یغدو الی المصلی بخورد چیزے روز فطر پیش از آنکه برود بعیدگاه **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان یاکل یوم الفطر قبل ان یغدو عروه میخورد روز فطر پیش از آنکه برود بعیدگاه **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب انه اخبره ان الناس کانوا یؤمرون بالاکل یوم الفطر قبل الغدو ق ابن شهاب را خبر داد سعید بن المسیب که هر آئینه مردمان را فرموده میشد که بخورند روز فطر پیش از بر آمدن قال مالک ولا اری ذلک علی الناس فی الاضحیٰ گفت مالک که نمی بینم این امر را لازم بر مردمان در عید اضحیٰ **باب** وقت الخروج الی المصلی یوم العید بیان وقت بر آمدن بسوے مصلے روز عید **مالک** انه بلغه ان سعید بن المسیب کان یغدو الی المصلی بعد ان یصلی الصبح قبل طلوع الشمس سعید ابن المسیب میرفت بسوے مصلے بعد از آنکه نماز صبح بگذارد پیش از طلوع آفتاب قال مالک مضت السنة التی لا اختلاف فیها عندنا فی وقت الفطر والاضحیٰ ان الامام یخرج من منزله قدر ما یبلغ مصلاه وقد حلت الصلوة گفت مالک که گذشته سنت اسلام که درمیان ما اختلاف نیست نزدیک ما در وقت عید الفطر وعید الاضحیٰ که امام بر آید از خانه خود آن قدر بیگاه که برسد بعیدگاه خود حالانکه حلال شده نماز گذاردن یعنی آفتاب بلند شد بقدر یک نیزه مترجم گوید رضی الله عنه وقت عید نزدیک جمهور علما از وقتیکه حلال شود نماز تا وقت زوال است ومذهب شافعی آنست که بیگاه تر بر آیند مردمان تا بگیرند جاهاے خود وحاضر شود امام متصل وقت نماز خود وشتاب بگذارد در عید اضحیٰ وتاخیر کنند در فطر اندکے ونزدیک حنفی بهتر است تعجیل در اضحیٰ وتاخیر در فطر **باب** الامر بالاقامة فی العیدین اذان

مسوّی [1] قلت هو قول اهل العلم ١٢ [2] قلت هو قول العلماء ١٢ – +

مصفى | واقامت نیست در هر دو عید **مالك** انه سمع غير واحد من علمائهم يقول لم يكن في الفطر والاضحى نداء ولا
اقامة منذ زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم الى اليوم قال مالك وتلك السنة التي لا اختلاف فيها عندنا[1] امام مالک شنید
از جمعی کثیر از علماء اهل مدینه نه از یک کس که میگفتند نبود در نماز فطر و اضحی اذان و نه اقامت از ابتدائے زمان آنحضرت
صلی الله علیه وسلم تا امروز گفت مالک و همین است سنتے که خلاف نیست در ان نزدیک ما **باب** الصلوة قبل الخطبة
في العيدين نماز پیش از خطبه است در هر دو عید **مالك** عن ابن شهاب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي
يوم الفطر ويوم الاضحى قبل الخطبة آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد در روز فطر و روز اضحی پیش از خطبه **مالك** انه بلغه
ان ابا بكر وعمر بن الخطاب كانا يفعلان ذلك خبر رسید بمالک که حضرت ابوبکر صدیق و عمر بن الخطاب میکردند همین کار
را یعنی نماز میگذاردند پس از خطبه **مالك** عن ابن شهاب عن ابي عبيد مولى ابن ازهر انه قال شهدت العيد مع عمر بن الخطاب
فصلى ثم انصرف فخطب الناس فقال ان هذين يومان نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صيامهما يوم فطركم من صيامكم والاخر
يوما تاكلون فيه من نسككم قال ابو عبيد ثم شهدت العيد مع عثمان بن عفان فجاء فصلى ثم انصرف فخطب فقال انه قد
اجتمع لكم في يومكم هذا عيدان فمن احب من اهل العالية ان ينتظر الجمعة فلينتظرها ومن احب ان يرجع فقد اذنت له قال ابو عبيد ثم
شهدت العيد مع علي بن ابي طالب وعثمان محصور فجاء فصلى ثم انصرف فخطب[2] ابو عبید گفت حاضر شدم روز عید همراه عمر بن الخطاب
پس گذارد نماز بعد از ان بازگشت پس خطبه خواند مردمان را پس گفت هر آئینه این دو روزند که نهی کرده است آنحضرت
صلی الله علیه وسلم از روزه گرفتن در آن روز فطر شما از صیام شما و دیگر روزیکه میخورید گوشت ذبیحهائے خود را گفت ابو عبید
بعد از ان حاضر شدم بعید همراه عثمان بن عفان پس آمد پس نماز گذارد و بعد از ان بازگشت پس خطبه خواند و گفت هر آئینه
حال اینست که جمع شده اند برائے شما درین روز دو عید یعنی جمعه و عید پس هر که دوست دارد از اهل عوالی یعنی اهل دیهها
متصل مدینه که انتظار کند جمعه را گو انتظار کن آنرا و هر که خواهد که رجوع بکند پس اذن دادم او را گفت ابو عبید بعد از آن
حاضر شدم بعید همراه علی ابن ابی طالب حضرت عثمان را محاصره کرده بودند پس آمد پس نماز گذارد بعد از آن
بازگشت پس خطبه خواند **باب** يكبر في الاولى سبعا وفي الثانية خمسا قبل القراءة الله اكبر گوید در رکعت اول از نماز
عید هفت بار و در رکعت ثانیه پنج بار پیش از قراءة **مالك** عن نافع مولى عبد الله بن عمر قال شهدت الاضحى
والفطر مع ابي هريرة فكبر في الركعة الاولى سبع تكبيرات قبل القراءة وفي الاخرى خمس
تكبيرات قبل القراءة قال مالك وهو الامر عندنا نافع گفت حاضر شدم بعید اضحی و عید فطر همراه ابو هریره پس
تکبیر گفت در رکعت اول هفت تکبیر پیش از قراءة و در رکعت دوم پنج تکبیر پیش از قراءة گفت مالک همین ست
امر مسلم و مفتی به نزدیک ما مسئله ظاهر ازین کلام آنست که این سبع و خمس در از تکبیره احرام و تکبیره قیام بود و علیه
الشافعی و گفت ابو حنیفه تکبیر گوید در رکعت اول پیش از قراءة سه تکبیر سوائے تکبیر احرام و در رکعت دوم بعد قراءة

مسوّی ۵۰ قلت وعليه الشافعي انه يكبر في الاولى قبل القراءة سبعا سوى تكبيرة الافتتاح وفي الثانية قبلها خمس سوى تكبيرة
القيام وقال ابو حنيفة يكبر في الاولى قبل القراءة ثلثا سوى تكبيرة الاحرام وفي الثانية بعد القراءة ثلثا قبل تكبيرة الركوع ١٢
۵۱ قلت عند الشافعي تشرع صلوة العيد جماعة وللمنفرد والعبد والمرأة والمسافر ولا يخطب المنفرد ويخطب امام المسافرين وعند ابي
حنيفة تجب صلوة العيد على كل من يجب عليه صلوة الجمعة ويشترط لصلوة العيد ما يشترط لصلوة الجمعة ١٢
۵۲ قلت عليه الشافعي وقد ذكرنا قول ابي حنيفة وتفسير قوله من قبل ١٢ ۵۳ قلت عند الشافعي لا يكره
النفل قبلها لغير الامام وعند ابي حنيفة يكره للامام والماموم في المصلى ١٢ - +

مصفّٰی | سنت تکبیر پیش از تکبیر رکوع **باب من وصل الى المصلى وقد انصرف الناس من الصلوة** بیان حکم کسیکه رسید
بمصلے حال آنکه بازگشتند مردمان فارغ شده از نماز قال مالك في رجل وجد الناس قد انصرفوا عن الصلوة يوم العيد
انه لا يرى صلوة في المصلى ولا في بيته وانه ان يصلي في بيته او في المصلى لم ار بذلك باسا ويكبر سبعا في الاولى قبل
القراءة وخمسا في الثانية قبل القراءة ۵۴ گفت مالک درحق شخصے که دریافت مردمان را حال آنکه بازگشتند فارغ شده از نماز روز عید
هر آئینه او نمے بیند لازم نماز را در مصلے ونه در خانه خود هر آئینه آن شخص اگر گذارد نماز را در خانه خود یا در مصلے نمے بینم
هیچ باک وتکبیر گوید هفت بار در رکعت اول پیش از قراءة وپنج بار در رکعت ثانیه پیش از قراءة مترجم گوید مشروع است
صلوة عید نزدیک شافعی جماعت را ومنفرد را وبنده را وزن ومسافر را وباید که خطبه نخواند منفرد وخطبه بخواند امام مسافران
ونزد ابو حنیفه واجب است نماز عید بر هر کسیکه واجب ست بر وے نماز جمعه ومشروط است نزد ایشان برائے نماز
عید چیزیکه مشروط است برائے نماز جمعه **باب ما قرأ النبي صلى الله عليه وسلم في العيدين** بیان چیزیکه خواند نبی صلی الله علیه
وسلم در دو عید **مالك** عن ضمرة بن سعيد المازني عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود ان عمر بن الخطاب سأل ابا واقد الليثي
ما كان يقرأ به رسول الله صلى الله عليه وسلم في الاضحى والفطر فقال كان يقرأ بقٓ والقرآن المجيد واقتربت الساعة
وانشق القمر ۵۵ عمر بن الخطاب پرسید ابا واقد لیثی را چه بود آنچه آنحضرت صلی الله علیه وسلم میخواندند آنرا در روز اضحی ودر عید
فطر پس گفت میخواند سوره قاف واقتربت الساعة **باب حكم التطوع قبل صلوة العيد وبعدها** در بیان حکم نافله پیش
از نماز عید وبعد از آن **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر لم يكن يصلي يوم الفطر قبل الصلوة ولا بعدها عبد الله بن عمر
نمیگذارد نماز روز عید فطر پیش از نماز ونه بعد از نماز **مالك** عن عبد الرحمن بن القاسم ان اباه القاسم كان يصلي يوم الفطر
قبل ان يغدو الى المصلى اربع ركعات قاسم بن محمد میگذارد روز فطر پیش از آنکه برود بمصلے چهار رکعت **مالك** عن هشام
بن عروة عن ابيه انه كان يصلي يوم الفطر قبل الصلوة في المسجد ۵۶ عروه نماز میگذارد روز فطر پیش از نماز عید روز فطر در مسجد
مترجم گوید رضی الله عنه ماخذ فعل حضرت ابن عمر اتباع عمل آنحضرت است صلی الله علیه وسلم وماخذ دیگران استحباب
مشروعیت اصل صلوة است ونیافتن دلیلے که دلالت کند بر منع زیرا که نکردن آنحضرت صلی الله علیه وسلم در بعض حالات

مسوی قلت فی ذکر التکبیر عند بیان الہدی اشارۃ الی استحباب التکبیر فی ہذہ الایام ولا یقال المراد بہا التکبیر عند الذبح لانہ قد ذکر فی قولہ
تعالیٰ فاذکروا اسم اللہ علیہا والذی ذکرہ مالک ہو اشہر اقوال الشافعی ویکبر عندہ للنافلۃ والفائتۃ ویکبر المنفرد والمرأۃ وعند الحنفیۃ شروط
اقامۃ ومصر ومکتوبۃ وجماعۃ مستحبۃ واولہ عقیب صلوۃ الفجر من یوم عرفۃ واخرہ فی قول ابی حنیفۃ عقیب صلوۃ العصر یوم النحر وفی قول صاحبیہ
عقیب صلوۃ العصر من اخر ایام التشریق فی العالمکیریۃ والفتوی والعمل فی عامۃ الامصار وکافۃ الاعصار علی قولہما ہو قول
للشافعی فی المنہاج والعمل علی ہذا وصفتہ اللّٰہُ اَکْبَرُ اللّٰہُ اَکْبَرُ لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَاللّٰہُ اَکْبَرُ اللّٰہُ اَکْبَرُ وَلِلّٰہِ الْحَمْدُ ۱۲ -

مصفی | دلالت بر کراہت نمی نماید ترک فعل خیر نزدیک حضور دواعی آن ودلیل کراہت نمیتواند شد پس از اختلاف ائمہ و
دلیل ایشان ترک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با عدم کراہت فعل معلوم شد ومذہب شافعی آنست کہ تطوع قبل از عید
بعد از آن غیر امام را مکروہ نیست ودر پیش حنفیہ امام ومأموم را در مصلے مکروہ است **باب** یستحب اکثار التکبیر لیلۃ عید الاضحی
ویومہا ویکبر یوم النحر وایام التشریق عقیب الصلوۃ مستحب است بسیار گفتن اللہ اکبر شب عید اضحی وروز آن واتکبیر گوید
روز نحر وروزہائے تشریق بعد از نمازہا قال اللہ تعالیٰ لن ینال اللہ لحومہا ولا دماءہا ولکن ینالہ التقوی منکم کذلک سخرہا لکم
لتکبروا اللہ علی ما ہداکم وبشر المحسنین نمیرسد بخدا گوشت قربانیہا ونہ خون آنہا بلکہ میرسد بوے پرہیزگاری
از شما ہمچنین رام گردانید قربانیہا را برائے شما تا بہ بزرگی یاد کنید خدا را بشکر آنکہ راہ نمود شما را وبشارت دہ نیکوکاران را
وقال اللہ تعالیٰ واذکروا اللہ فی ایام معدودات ویاد کنید خدا را در چند روز شمردہ شدہ قال مالک الامر عندنا ان التکبیر فی ایام التشریق دبر
الصلوۃ واول ذلک تکبیر الامام والناس معہ دبر صلوۃ الظہر من یوم النحر واخر ذلک تکبیر الامام والناس معہ دبر صلوۃ الصبح من
اخر ایام التشریق ثم یقطع التکبیر قال والتکبیر فی ایام التشریق علی الرجال والنساء من کان فی جماعۃ او وحدہ بمنی او
بالآفاق کلہا واجب وانما یأتم الناس فی ذلک بامام الحاج وبالناس بمنی لانہم اذا رجعوا وانقضی الاحرام ائتموا بہم حتی
یکونوا مثلہم فی الحل فاما من لم یکن حاجا فانہ لا یأتم بہم الا فی التکبیر فی ایام التشریق قال مالک الایام
المعدودات ایام التشریق گفت مالک امر مقرر ومسلم است نزدیک ما اینست کہ تکبیر گفتن در روزہائے تشریق
بعد نمازہاست واول وقت آن تکبیر گفتن امام ومردمان با او بعد نماز ظہر است از روز نحر وآخر آن تکبیر گفتن امام و
مردمان با او بعد نماز صبح است از آخر روزہائے تشریق بعد از آن منقطع میشود گفتن تکبیر گفت مالک وتکبیر در روزہائے تشریق
بر مردمان وزنان ہر کسیکہ باشد در جماعت یا تنہا در منی باشد یا در آفاق ہمہ آن واجب است وغیر ازین نیست کہ
اقتدا میکنند مردمان درین تکبیر گفتن با امام حاج وبمردمانے کہ در منی باشند زیرا کہ ایشان وقتیکہ رجوع کنند ومنقضی میشود
احرام اقتدا کنند بایشان تا باشند مانند ایشان در حل واما کسانیکہ حاج نباشند پس اقتدا نمیکنند بایشان مگر در تکبیرات
ایام تشریق وگفت مالک مراد از ایام معدودات کہ در قرآن مذکور است ایام تشریق است مترجم گوید ہمین است
ظاہر مذہب شافعی وبرائے نافلہ وفائتہ در پیش او تکبیر باید گفت وہمچنین مرد وزن ہمہ تکبیر گویند ونزدیک حنفیہ

مسوّی ۱ قلت علیہ الشافعی وقال ابو حنیفة واجبة ۱۲ ۲ قلت قال المحلی البعیر والبقرة تجزی عن سبعة والشاة تجزی
عن الواحد ان کان له اهل بیت حصلت السنة بجمیعهم وکذا یقال فی کل واحد من السبعة یعنی المشترکین فی البدنة
والبقرة فالتضحیة سنة کفایة لکل اهل بیت وسنة عین لمن لیس له بیت وعند الحنفیة الشاة لا تجزی الا عن واحد والبقرة
والبدنة لا تجزئان الا عن سبعة سبعة ولم یفرقوا بین اهل البیت وغیرهم وتاویل الحدیث عندهم ان الاضحیة لا تجب الا علی غنی ولم یکن الغنی
فی ذلک الزمان غالبا الا صاحب البیت ونسبت الی اهل بیته علی معنی انهم یساعدونه فی التضحیة ویاکلون لحمها وینتفعون بها ۱۲
۳ قلت هو قول العلماء وقاسوا الاضحیة علی الهدی ۱۲ — +

مصفّٰی شروط وجوب تکبیر اقامت ومصر وفرض بودن صلوٰة وجماعت مستحبہ ست وابتدائے تکبیر بعد از صلوٰة فجر
است از روز عرفہ وآخر تکبیرات تکبیر بعد از صلوٰة عصر ست از روز نحر نزدیک ابی حنیفہ واز آخر ایام تشریق ست نزدیک
صاحبین ومعمول ومفتی بہ مذہب صاحبین ست وہمین ست قول غیر مشہور شافعی وعمل شافعیہ بہمین ست وصفت
تکبیر آنست کہ بعد از نماز بلا فصل بآواز بلند یکبار بگوید اللہ اکبر اللہ اکبر لا الہ الا اللہ واللہ اکبر اللہ اکبر وللہ الحمد **باب**
الاضحیة سنة قربانی سنت ست قال مالک الاضحیة سنة ولیست بواجبة لا احب لاحد ممن قوی علی ثمنها ان یترکها گفت
مالک قربانی سنت ست ونیست واجب ودوست نمیدارم برائے کسے از انجماعت کہ قدرت میدارد بر بہائے آن اینکہ
ترک کند آنرا مترجم گوید رضی اللہ عنہ ہمین ست مذہب شافعی ونزد ابو حنیفہ واجب است **باب التضحیة سنة کفایة**
لکل اهل بیت قربانی سنت ست کفایت میکند برائے ہر اہل بیت **مالک** عن عمارة بن صیاد ان عطاء بن یسار اخبره ان
ابا ایوب الانصاری اخبره قال کنا نضحی بالشاة الواحدة یذبحها الرجل عنه وعن اهل بیته ثم تباهی الناس بعد فصارت
مباهاة ابو ایوب انصاری گفت ما قربانی میکردیم بیک بز ذبح میکرد آنرا مرد از خود واز اہل بیت خود
بعد از آن تفاخر کردند مردمان بعد از آن زمان پس قربانی مفاخرت شد **مالک** عن ابن شهاب انه قال ما نحر
رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم عنه وعن اهل بیته الا بدنة واحدة او بقرة واحدة قال مالک لا ادری
ایتهما قال ابن شهاب ابن شہاب میگفت نحر نکرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از خود واز اہل بیت خود مگر یک شتر یا یک گاو
گفت مالک نمیدانم کدام لفظ گفت ابن شہاب مترجم گوید مذہب شافعی آنست کہ شتر وگاو از ہفت کس کفایت میکند
وبز وگوسفند از یک کس واگر مضحی را مردم خانہ باشند ہمہ را ثواب سنت ضحیہ حاصل گشت وہمچنین ہر کہ در بدنہ شریک
گشت وسبع آنرا از خود کرد پس ضحیہ سنت کفایت است بہر اہل بیت وسنت عین است بر آن کسیکہ بیت ندارد
وحنفیہ در صاحب بیت وغیر آن تفصیل نکردہ اند وتاویل حدیث نزد ایشان آنست کہ ضحیہ واجب نیست مگر بر غنی ودر آن
زمانہ غالبا اغنیا اہل بیوت بودند پس نسبت ضحیہ بتمام اہل بیت مجاز ست بنا بر آنکہ انتفاع با ضحیہ ومساعدت بر آن
از ایشان است **باب** یجوز اشتراک سبعة فی بدنة او بقرة ان کانوا اهل بیوت شتی درست ست شریک شدن ہفت
کس در شتر قربانی وگاو قربانی واگرچہ اہل بیوت متفرق باشند **مالک** عن ابی الزبیر المکی عن جابر بن عبد اللہ انه قال

مسوّی ١ قلت هو قول العلماء ١٢ ٢ قلت اتفقوا على ان هذه الاربع لا تجزئ وعلى انه لا يجوز من الابل و
البقر والمعز دون الثني والثني من الابل ما استكمل خمس سنين ومن البقر والمعز ما استكمل سنتين وطعن في الثالثة
والجذع من الضان تجزئ عند هم ولا تجزئ مقطوعة الاذن الا ان ابا حنيفة قال ان كان المقطوع اقل من النصف فجائز
والثني عنده من الضأن والمعز ما تمت له سنة انظلع العرج لا تنقي اى لا نقي لها والنقي الشحم ١٢ ٣ معناه عند الحنفية
انه لا تجوز التضحية حتى يصلي الامام وتأويله هذا حكم اهل المصر واما اهل القرى فلهم ان يذبحوا بعد طلوع الفجر ومعناه عند الشافعية
انه لا تجوز التضحية قبل ان ترفع الشمس قدر رمح ويمضي قدر ركعتين في خطبتين خفيفتين فان ذبح بعد ذلك جاز سواء صلى الامام او لم يصل ١٢

مصفّی نحرنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم عام الحديبية البدنة عن سبعة والبقرة عن سبعة جابر بن عبد الله گفت نحر کردیم
همراه رسول الله صلعم سال غزوه حدیبیه شتر را از هفت کس و گاو را از هفت کس باب الاضحية عن الجنين لازم
نیست قربانی از جنین مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر لم يكن يضحي عما في بطن المرأة عبد الله بن عمر قربانی نمی کرد از انچه در شکم
زن باشد باب ما يتقى من الضحايا در بیان چیزیکه احتراز کرده شود از وے از قربانیها یعنی قربانی آن نباید کرد
مالك عن عمرو بن الحارث عن عبيد بن فيروز عن البراء بن عازب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم سئل ماذا يتقى من الضحايا فاشار
بيده فقال اربع وكان البراء بن عازب يشير بيده ويقول يدي اقصر من يد رسول الله صلى الله عليه وسلم العرجاء البين ظلعها والعوراء البين عورها
والمريضة البين مرضها والعجفاء التي لا تنقي. براء بن عازب نقل کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم سوال کرده شد از چه چیز احتراز
کرده شود از قربانیها پس اشاره کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بدست خود و فرمود احتراز نموده میشود از چهار چیز و براء بن
عازب اشاره کرد بدست خود و میگفت دست من کوتاه است از دست آنحضرت صلی الله علیه وسلم بز لنگ که ظاهر باشد لنگی او
و بز یک چشم کور که ظاهر باشد کوری او و مریض که ظاهر باشد مرض او و بز لاغر که مغز استخوان ندارد مالك عن نافع ان عبد الله بن
عمر كان يتقي من الضحايا والبدن التي لم تسن والتي نقص من خلقها عبد الله بن عمر احتراز میکرد از قربانیها و شتران هدی
چیزیکه دندان نه برآورده و چیزیکه ناقص باشد خلقت او مترجم گوید رضی الله عنه اتفاق علماء بر آنست که این چهار چیز
جائز نیست و جائز نیست از شتران و گاوان و بز سوائے ثنی و ثنی از قسم شتر چیزیست که کامل نموده است پنج سال را و از
گاو انچه تمام کرد دو سال و پا نهاد در سال سیوم و از بز و گوسپند انچه تمام کرد یک سال را و پا نهاد در سال دوم و جذع از گوسفند
یعنی نوجوان که مشابه باشد کفایت میکند و کفایت نمیکند انچه گوش بریده باشد مگر آنکه ابو حنیفه میگوید که اگر گوش بریده
کم از نصف باشد جائز است باب لا يضحى قبل انصراف الامام قربانی نکنند پیش از فارغ شدن امام از نماز عید
مالك عن يحيى بن سعيد عن بشير بن يسار ان ابا بردة بن نيار ذبح اضحيته قبل ان يذبح رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الاضحى فزعم
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم امره ان يعود بضحية اخرى فقال ابو بردة لا اجد الا جذعا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
وان لم تجد الا جذعا فاذبح ابو بردة بن نيار ذبح کرد قربانی خود را پیش از آنکه ذبح کند آنحضرت صلی الله علیه وسلم روز اضحی
قربانی خود را پس گفت که رسول الله صلی الله علیه وسلم امر فرمود او را که عود کند بقربانی دیگر پس گفت ابو برده نمی یابم
مگر بز نوجوان را پس فرمود آنحضرت صلعم اگر نیابی مگر بز نوجوان پس ذبح کن آنرا مالك عن يحيى بن سعيد عن عباد بن تميم

مسوى قلت وعليه الحنفية ومذهب الشافعية انه يمتد وقت الاضحية الى غروب الشمس من اخر ايام التشريق لحديث الحاكم الدال على ذلك

مصفى | ان عويمر بن اشقر ذبح ضحيته قبل ان يغدو يوم الاضحى وانه ذكر ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم فامره ان يعود
بضحية اخرى عويمر بن اشقر ذبح کرد قربانی خود را پیش از آنکه برود بمصلی روز عید اضحی و وے ذکر کرد این ماجرا را بحضور آنحضرت
صلی الله علیه وسلم پس امر فرمود او را که عود کند بقربانی دیگر مترجم گوید رضی الله عنه معنی این حدیث نزد ابو حنیفه آنکه جائز نیست
قربانی کردن تا آنکه نماز گذارد امام یا نائب او و این حکم اهل مصر است واما اهل قری پس جائز است ایشان را که ذبح کنند
بعد طلوع فجر و نزد شافعیه آنکه جائز نیست قربانی کردن پیش از آنکه بلند شود آفتاب بقدر یک نیزه و بگذرد مدت ادای
دو رکعت و دو خطبه خفیفه و اگر ذبح کرد بعد از آن جائز است خواه امام بگذارد نماز را یا نگذارد باب التضحية يوم النحر ويومين
بعده جائز ست قربانی کردن روز نحر و دو روز دیگر بعد از آن مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر قال الاضحى يومان بعد
يوم الاضحى عبد الله بن عمر گفت حکم اضحی دارد دو روز بعد روز اضحی مالك انه بلغه عن علي ابن ابي طالب مثل ذلك یا امام
مالک خبر رسید از حضرت علی بن ابی طالب مانند این مترجم گوید رضی الله عنه همین ست مذهب حنفیه و مذهب شافعی آنست
که وقت اضحیه تا غروب آفتاب آخر ایام تشریق ممتد است بحدیث الحاکم الدال علی ذلک باب سنة التضحية در بیان
سنت قربانی کردن مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر ضحى مرة بالمدينة قال نافع فامرني ان اشتري له كبشا
فحيلا اقرن ثم اذبحه يوم الاضحى في مصلى الناس قال نافع ففعلت ثم حمل الى عبد الله بن عمر فحلق راسه حين
ذبح الكبش وكان مريضا لم يشهد العيد مع المسلمين قال نافع وكان عبد الله بن عمر يقول ليس حلاق الراس بواجب
على من ضحى وقد فعله عبد الله بن عمر عبد الله بن عمر قربانی کرد یک بار در مدینه گفت نافع پس امر کرد مرا که خرید کنم برائے او گوسفند نر
شاخدار بعد از آن ذبح کنم او را روز اضحی در نمازگاه مسلمانان گفت نافع پس کردم همچنان بعد از آن برداشته شد بسوی عبد الله بن عمر
پس تراشید سر خود را وقتیکه ذبح کرده شد گوسفند و بود عبد الله بن عمر مریض حاضر نشد در عید با مسلمانان گفت نافع که عبد الله
ابن عمر میگفت نیست حلق کردن موی سر واجب بر هر که قربانی کند و هر آئینه کرد آنرا عبد الله بن عمر مترجم میگوید رضی الله عنه
گوسفند نر بهتر ست نزدیک علماء اگرچه خصی هم مکروه نیست و ذبح در مصلی بهتر است برائے اظهار شعائر دین و مستحب است
نزد شافعی برائے کسیکه میخواهد قربانی کردن را که حلق سر نکند و ناخن نگیرد در عشره ذی الحجه پس وقتیکه ذبح قربانی شود حلق
بکند سر خود را و بگیرد ناخن ها را و بروت خود را خلافا لابی حنیفه باب انتساخ النهي عن اكل لحوم الضحايا بعد ثلثة
در بیان منسوخ شدن حکم نهی از خوردن گوشت قربانیها بعد سه روز مالك عن ابي الزبير المكي عن جابر بن عبد الله
السلمي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن اكل لحوم الضحايا بعد ثلثة ايام ثم قال بعد ذلك كلوا وتزودوا وادخروا
جابر بن عبد الله روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم منع فرمود از خوردن گوشت قربانی ها بعد سه روز بعد از آن فرمود
بخورید و توشه گیرید و ذخیره نمائید مالك عن عبد الله بن ابي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن عبد الله بن واقد انه قال نهى رسول الله

مسوی حاشیه صفحه ۱۸۵ قوله لیکبش الفحل حسن عند العلماء وان کان الموجوء لا یکره والذبح فی المصلی احسن اظهار الشعائر الدین و یستحب عند الشافعی لمن اراد التضحیة ان لا یمس شعره و ظفره فی العشر فاذا ضحی حلق راسه واخذ من اظفاره و شواربه خلافا لابی حنیفة ۱۲ -

مصفی صلی الله علیه وسلم نهی عن اکل لحوم الضحایا بعد ثلثة ایام قال عبد الله بن ابی بکر فذکرت ذلک لعمرة بنت عبد الرحمن فقالت صدق سمعت عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم تقول دف ناس من اهل البادیة حضرة الاضحی فی زمان النبی صلی الله علیه وسلم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ادخروا الثلاث وتصدقوا بما بقی قالت فلما کان بعد ذلک قیل لرسول الله صلی الله علیه وسلم لقد کان الناس ینتفعون بضحایاهم ویجملون منها الودک ویتخذون منها الاسقیة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم وما ذاک او کما قال قالوا یا رسول الله نهیت عن لحوم الاضاحی بعد ثلاث فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انما نهیتکم من اجل الدافة التی دفت علیکم حضرة الاضحی فکلوا وتصدقوا وادخروا یعنی بالدافة قوما مساکین قدموا المدینة

عبد الله بن ابی بکر از عبد الله بن واقد روایت کرد که رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی فرمود از خوردن گوشت قربانیها بعد گذشتن سه روز گفت عبد الله بن ابی بکر پس ذکر کردم این را پیش عمره بنت عبد الرحمن پس گفت عمره راست گفت یعنی عبد الله بن واقد گفت عمره شنیدم از حضرت عائشه رضی الله عنها که میگفت برائے سوال آمدند گروہے از اہل بادیہ نزدیک روز عید اضحی در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم ذخیره کنید برائے سه شبها وصدقه دہید آنچه باقی ماند پس چون رسید وقتے بعد از ان گفته شد یا رسول الله ہر آئینه مردمان نفع مے یافتند بقربانیہائے خود و میگداختند از وے پیه را و میساختند از وے مشکہا را فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم چیست این سوال گفتند یا رسول الله منع فرمودی از گوشت قربانیها بعد سه روز یعنی از ذخیره آن پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم غیر ازین نیست که نهی کردم شمارا از جهت جماعتے که بسوال آمدند بر شما نزدیک عید اضحی پس بخورید و صدقه دہید و ذخیره نهید مراد میداشت بدافه قوم مساکین را که آمدند بمدینه مالک عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن عن ابی سعید الخدری انه قدم من سفر فقدم الیه اهله لحما فقال انظروا ان یکون هذا من لحوم الاضاحی فقالوا هو منها فقال ابو سعید الم یکن رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عنها فقالوا انه قد کان من رسول الله صلی الله علیه وسلم فیها بعدک امر فخرج ابو سعید فسال عن ذلک فاخبر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال نهیتکم عن لحوم الاضاحی بعد ثلاث فکلوا وتصدقوا وادخروا ونهیتکم عن الانتباذ فانتبذوا وکل مسکر حرام ونهیتکم عن زیارة القبور فزوروها ولا تقولوا هجرا یعنی لا تقولوا سوء ربیعه بن ابی عبد الرحمن روایت کرد که ابو سعید خدری آمد از سفرے پس پیش او نهادند اهل خانه او گوشت را گفت احتیاط کنید در آن که باشد این گوشت قربانیها پس گفتند آن از ہمان جنس است پس گفت ابو سعید آیا نهی نفرموده بود رسول الله صلعم از وے گفتند ہر آئینه بوده است از آنحضرت صلعم بعد غیبت تو امرے پس از خانه بر آمد ابو سعید پس پرسید ازین ماجرا پس خبر

مسوی ١٥ قلت والعمل علیه عند اهل العلم جوزوا للمضحی ان یاکل من اضحیته بعد ثلث الی قدر السیر لیس بالشدید یجملون منها الودک بالجیم ای یذیبون الشحم ١٢ ۵۲ قلت اتفقوا علی ان صلوة الکسوف سنة ثم اختلفوا فی کیفیتها فقال الشافعی یصلی رکعتین فی کل رکعة قیامان و رکوعان وقال ابو حنیفة یصلی رکعتین کسائر الصلوات ١٢ - +

مصفی | داده شد که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود نهی کرده بودم شما را از گوشت قربانیها بعد سه شب پس بخورید وصدقه دهید و ذخیره کنید ونهی کرده بودم از انداختن نبیذ پس بنیاذ ازید نبیذ را و هر مستی آرنده حرام ست ونهی کرده بودم از زیارت قبور پس زیارت بکنید آنرا و مگوئید هجر یعنی کلام بد باب صفة صلوة النبی صلی الله علیه وسلم عند الکسوف در بیان کیفیت نماز آنحضرت صلی الله علیه وسلم نزدیک گرفته شدن آفتاب مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت خسفت الشمس فی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم فصلی رسول الله صلی الله علیه وسلم بالناس فقام فاطال القیام ثم رکع فاطال الرکوع ثم قام فاطال القیام وهو دون القیام الاول ثم رکع فاطال الرکوع وهو دون الرکوع الاول ثم رفع فسجد ثم فعل فی الرکعة الاخرة مثل ذلک ثم انصرف وقد تجلت الشمس فخطب الناس فحمد الله واثنی علیه ثم قال ان الشمس والقمر آیتان من آیات الله لا یخسفان لموت احد ولا لحیوته فاذا رایتم ذلک فادعوا الله وکبروا وتصدقوا ثم قال یا امة محمد والله ما من احد اغیر من الله ان یزنی عبده او تزنی امته یا امة محمد والله لو تعلمون ما اعلم لضحکتم قلیلا ولبکیتم کثیرا حضرت عائشه گفت که گرفته شد آفتاب در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس نماز گذارد آنحضرت صلی الله علیه وسلم با مردمان پس قیام کرد پس دراز کرد قیام را بعد ازان رکوع کرد پس دراز کرد رکوع را بعد ازان قیام کرد پس دراز کرد قیام را و او کم بود از قیام اول بعد ازان رکوع کرد پس دراز کرد رکوع را و او کم بود از رکوع اول بعد ازان سر برداشت از رکوع پس سجده کرد و بعد ازان کرد در رکعت دوم مانند این بعد ازان بازگشت حالانکه روشن شده بود آفتاب پس خطبه خواند برای مردمان پس حمد گفت خدا را و ثنا گفت بروی بعده فرمود هر آئینه آفتاب و ماه دو نشانه اند از نشانهای خدا تعالی گرفته نمیشوند از جهت موت کسی ونه از جهت حیات کسی پس وقتیکه ببینید شما گرفته شدن را پس دعا کنید و الله اکبر یاد کنید او را و صدقه بدهید بعد ازان فرمود ای امت محمد قسم بخدا که نیست هیچکس غیورتر از خدا برین گناه که زنا کند بنده او یا زنا کند کنیزک او ای امت محمد قسم بخدا اگر بدانید آنچه میدانم من هر آئینه بخندید اندک و هر آئینه بگریید بسیار مالک ۵۲ عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن عبد الله بن عباس انه قال خسفت الشمس فصلی رسول الله صلی الله علیه وسلم والناس معه فقام قیاما طویلا قال نحوا من سورة البقرة قال ثم رکع رکوعا طویلا ثم رفع فقام قیاما طویلا وهو دون القیام الاول ثم رکع رکوعا طویلا وهو دون الرکوع الاول ثم سجد ثم قام قیاما طویلا وهو دون القیام الاول ثم رکع رکوعا طویلا وهو دون الرکوع الاول ثم رفع فقام قیاما طویلا وهو دون القیام الاول ثم رکع رکوعا طویلا وهو دون الرکوع الاول ثم سجد ثم انصرف وقد تجلت الشمس فقال ان الشمس والقمر آیتان من آیات الله لا یخسفان لموت احد ولا لحیوته فاذا رایتم ذلک فاذکروا الله قالوا یا رسول الله رایناک تناولت شیئا فی

مصنف مقامك هذا ثم رأيناك تكعكعت فقال اني رأيت الجنة فتناولت منها عنقودا ولو اخذته لاكلتم منه
ما بقيت الدنيا ورأيت النار فلم ار كاليوم منظرا قط افظع ورأيت اكثر اهلها النساء قالوا لم يا رسول الله قال
بكفرهن قيل ايكفرن بالله قال يكفرن العشير ويكفرن الاحسان لو احسنت الى احدهن الدهر كله ثم رأت منك
شيئا قالت ما رأيت منك خيرا قط عبد الله بن عباس روایت کرد که گرفته شد آفتاب پس نماز گذارد آنحضرت
صلی الله علیه وسلم ومردمان همراه او پس قیام کرد قیام دراز نزدیک بسورهٔ بقره بعد ازان رکوع کرد رکوع دراز بعد ازان
قیام کرد قیام دراز و آن کم بود از قیام اول بعد ازان رکوع کرد رکوع دراز و آن کم بود از رکوع اول بعد ازان سجده کرد
پس قیام کرد قیام دراز و آن کم بود از قیام اول بعد ازان رکوع کرد رکوع دراز و آن کم بود از رکوع اول بعد ازان
قیام کرد قیام دراز و آن کم بود از قیام اول بعد ازان رکوع کرد رکوع دراز و او کم بود از رکوع اول بعد ازان سجده کرد
پس برگشت حال آنکه روشن شده بود آفتاب پس فرمود هر آئینه آفتاب و ماه دو نشانه اند از نشانهای خدای تعالی
گرفته نمیشوند از موت کسے و نه از زندگانی کسے پس وقتیکه ببینید این گرفته شدن را پس یاد کنید خدای عز و جل را
گفتند صحابه یا رسول الله دیدیم ترا که دست انداختی بچیزے درین مقام خود باز دیدیم که عقب عقب بازگشتی پس فرمود
هر آئینه دیدم من بهشت را پس دست بردم بطرف خوشه انگورے ازان و اگر میگرفتم آنرا هر آئینه میخوردید ازان تا آنکه
باقی می ماند دنیا و دیدم آتش را یعنی دوزخ پس ندیدیم مانند امروز جائے سخت هولناک و دیدم اکثر اهل آن زنانرا
گفتند بچه جهت یا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود بکفران ایشان گفتند آیا کافر میشوند بخدا فرمود کفران میکنند شوهران
را و کفر میورزند احسان را اگر نیکوکاری کنی بسوے یکے ازیشان تمام عمر بعد ازان مے بیند از تو چیزے یعنی ناپسند
طبیعت خود میگوید ندیدیم از تو هیچ خیرے و نیکوئی اصلا مترجم گوید رضی الله عنه که سابق اشارتے گذشت که در مثل
این مقام دو رائے ظاهر میشود یکے آنکه هر فعلے و کیفیتے سنتے است پس اگر ترک سنتے کرد بر سنت دیگر ماجور خواهد شد
و دیگر رائے که همه خصوصیات جمع شده سنت ست پس در ترک بعضے دون بعضے در ترک سنت نیست تا آنکه همه خصوصیات
بجا آرد مثل جمعه که یک فرض است و ارکان او خصوصیات چندانند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم مواظبت فرمودند
و خلفاء مطلعین هم جرا قبیل شافعی برائے اول ست و فرق درمیان جمعه و عید و کسوف آنست که صلوة جمعه فرض
شد بتصریح حدیث و آنرا در لغت موضوع له نبود پس باستعمالات اهل شرع رجوع کردیم و خصوصیات لازمه ارکن
او ساختیم بخلاف نماز عیدین و کسوف که استنان هر فعلے از خصوصیات بنص جدا یا بالفعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم
معلوم شد پس اقرب آنست که هر یکے سنتے جدا باشد پس کسیکه دو رکعت کسوف بشکل نماز صبح گذارد و خطبه خواند
اصل ثواب یافتیم ولکن فضیلت ادا کار سنت است و هر که ده رکوع و ده قیام در هر رکعتے گذارد و خطبه خواند کمال متابعت
نمود و سهم اوفی حاصل کرد و همچنین ست کلام در نماز استسقاء لهذا نمازهائے استسقاء مختلف وارد شده اند بالجمله

مسوی ١٥ قلت علیه الشافعی وهی کصلوة العیدین یکبر فی الاولی سبعا سوی تکبیرة الافتتاح والثانیة خمسا سوی تکبیرة القیام ثم یخطب خطبتین ویحول الرداء وقال ابو حنیفة لا یصلی عند الاستسقاء بل یدعو ۱۲

مصفی اکمل در نماز کسوف که قیام اول را طویل کند مانند سورهٔ بقره و قیام ثانی اندکے کمتر از وے و قیام ثالث از قیام ثانی کمتر و رابع از ثالث کمتر و همچنین است حکم رکوعات پس در رکوع اول قدر صد آیت از سورهٔ بقره تسبیح گوید و پایه پایه کم کند و در بعض روایات تطویل سجدات نیز آمده بعد از آن خطبه خواند و در حدیث خطبتان وارد نشده اند و اگر دو خطبه خواند مانند جمعه بهتر باشد و درین خطبه بیان کند که آفتاب و ماه دو آیت اند از آیات خدا تعالی و ترغیب بر افعال خیر از صلوة و ذکر و صدقه و اعتاق کند و ظاهر آنست که جهر کند در خسوف و کسوف هر دو بحدیث شیخین عن عائشة انه صلی الله علیه وسلم جهر فی صلوة الخسوف بقراءته و بجهر قیاس بر عیدین بجامع ادائے آن همه بجماعت عظیمه مقارن خطبه اما حدیث ترمذی عن سمرة لا نسمع له صوتا من جهت کثرة الصفوف و لهذا لفظ اسر بالقراءة او لم یجهر نگفت بلکه عدم سماع خود بیان کرد و اما جمع شافعیه درمیان هر دو حدیث بآنکه اسرار در خسوف قمر است و جهر در کسوف شمس پس مدخول است بآنکه ظاهر از حدیث حضرت عائشه آنست که حکایت همان قصه کسوف باشد که روایات متعدده در آن باب از حضرت عائشه منقول است و استعمال خسوف بر شمس غیر قلیل است باب فی صلوة النبی صلی الله علیه وسلم عند الاستسقاء بیان کیفیت نماز آنحضرت صلعم در استسقاء مالک عن عبد الله بن ابی بکر بن عمرو بن حزم انه سمع عباد بن تمیم یقول سمعت عبد الله بن زید المازنی یقول خرج رسول الله صلی الله علیه وسلم الی المصلی فاستسقی و حول رداءه حین استقبل القبلة عبد الله بن زید مازنی گفت که برآمد رسول الله صلی الله علیه وسلم بسوئے مصلی پس استسقاء کرد و برگردانید چادر خود را وقتیکه رو بقبله آورد و قال یحیی سئل مالک عن صلوة الاستسقاء کم هی فقال رکعتان ولکن یبدأ الامام بالصلوة قبل الخطبة فیصلی رکعتین ثم یخطب قائما و یدعو و یستقبل القبلة و یحول رداءه حین یستقبل القبلة و یجهر فی الرکعتین بالقراءة و اذا حول الامام رداءه جعل الذی علی یمینه علی شماله والذی علی شماله علی یمینه و یحول الناس ارديتهم اذا حول الامام رداءه و یستقبلون القبلة وهم قعود سوال کرده شد مالک را از نماز استسقاء که چند رکعت ست آن پس گفت دو رکعت ست ولکن ابتدا کند امام بنماز پیش از خطبه پس بگذارد دو رکعت بعد از آن خطبه خواند ایستاده و دعا کند و رو بقبله آرد و بلند بخواند در هر دو رکعت قراءة را و وقتیکه بگرداند امام چادر خود را بنهد چیزے را که بر دست راست اوست بر دست چپ و چیزے را که بر دست چپ اوست بر دست راست یعنی اطراف ردا را بالا و بچه بگرداند و بگردانند مردمان چادرهائے خود را وقتیکه بگرداند امام چادر خود را و رو بقبله آرند حالانکه ایشان نشسته باشند مترجم گوید رضی الله عنه همین ست مذهب شافعی و این نماز مانند نماز عید ست نزد وے تکبیر بگوید در اول رکعت هفت بار سوائے تکبیر احرام و در رکعت دوم پنج بار سوائے تکبیرهٔ قیام بعد از آن بخواند دو خطبه و بگرداند ردا را و نزد ابو حنیفه نماز گذارده نشود و نیست

مسوی له قلت الاظهران المراد بالاحرف صفة اداء الحروف كالادغام والاظهار والامالة او مثل قيل احدهم هلم وتعال واقبل فانها بمعنى واحد ومثل قل يايها الكفرون وقل من كفر وقل للكفرين قال البغوي ليس لاحد بعد ما اتفقت الصحابة على المصاحف العثمانية ان يعدل في اللفظ الى ما هو خارج عن رسم الكتابة ولا ان يخترع شيئا بدون الاثر الصحيح وان كان سائغا في اللغة واما القراءة السبع الموافقة للخط المصاحف الثابتة بنقل العدول فالتوسعة فيها قائمة في الى المكبرية حاصلة انه غلط في القراءة بحيث لا يتغير المعنى لا تفسد صلوته ١٢

مصفى | استسقاء بلکه دعا باید کرد مسئله اکمل در استسقاء آنست که سه روز روزه گیرند و توبه کنند و وجوه خیر از صدقه وصله بجا آرند بعد ازان روز چهارم بصحرا روند روزه گرفته وجامهاے خانگی پوشیده بحدیث ترمذی از ابن عباس آنگاه دو رکعت نماز گذارند مانند عید بعد ازان دو خطبه خوانند و استغفار بسیار گویند و تحویل ردا کنند امام و ماموم همه وصورت تحویل در سنن ابی داؤد وارد شده حول رداءه فجعل عطافه الايمن على عاتقه الايسر وجعل عطافه الايسر على عاتقه الايمن ودر روایت دیگر از ابی داؤد آمده وعليه خميصة سوداء فاراد ان ياخذ باسفلها فيجعله اعلاها فلما ثقلت عليه ردها على عاتقه وازین روایت استحباب تنکیس نیز فهمیده اند والله اعلم باب الدعاء عند الاستسقاء در بیان دعا که وقت استسقاء مستحب است خواندن آن مالك عن يحيى بن سعيد عن عمرو بن شعيب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا استسقى قال اللهم اسق عبادك وبهيمتك وانشر رحمتك واحي بلدك الميت رسول الله صلى الله عليه وسلم وقتیکه استسقاء میکرد این دعا میخواند اللهم اسق الخ یعنی اے بار خدایا آب بده بندگان خود را وجانوران خود را وپراگنده کن رحمت خود را وزنده ساز شهر مرده خود را باب انزل القرآن على سبعة احرف فرود آورده شد قرآن بر هفت عبارت مالك عن ابن شهاب عن عروة ابن الزبير عن عبد الرحمن بن عبد القاري انه قال سمعت عمر بن الخطاب يقول سمعت هشام بن حكيم بن حزام يقرأ سورة الفرقان على غير ما اقرأها وكان رسول الله صلعم هو الذي اقرأنيها فكدت ان اعجل عليه ثم امهلته حتى انصرف ثم لببته بردائه فجئت به رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت يا رسول الله اني سمعت هذا يقرأ سورة الفرقان على غير ما اقرأتنيها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ارسله ثم قال اقرأ فقرأ القراءة التي سمعته يقرأ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم هكذا انزلت ثم قال لي اقرأ فقرأت فقال هكذا انزلت ان هذا القرآن انزل على سبعة احرف فاقرؤا ما تيسر منه له عمر بن الخطاب گفت شنیدم هشام بن حکیم بن حزام را که میخواند سوره فرقان به غیر قرائتیکه میخواندم من آنرا ورسول الله صلی الله علیه وسلم همون بود معلم من دران سوره پس نزدیک بودم که شتاب کنم برو بعد ازان مهلت دادم اورا تا آنکه بازگشت یعنی از قرائت پس ازان لبتهم گردن اورا بچادر او پس آوردم اورا پیش آنحضرت صلعم پس گفتم یا رسول الله هر آئینه من شنیدم این شخص را که میخواند سوره فرقان را بر غیر وجهے که آموختۀ تو مرا آن سوره را بآن وجه پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بگذار اورا بعد ازان فرمود هشام را که بخوان پس بخواند همان قرائت که شنیده بودم که وے میخواند پس فرمود اینچنین فرود آورده شد این سوره بعد ازان فرمود مرا که بخوان پس بخواندم آنرا پس فرمود اینچنین فرود آورده شد این سوره هر آئینه این

مصفّٰی | قرآن فرود آورده شد بر هفت عبارت پس بخوانید آنچه از وے آسان باشد مترجم گوید رضی الله عنه که علماء در
تحقیق احرف سبعه اختلاف بسیار دارند و آنچه پیش این فقیر مقرر شده آنست که یک کلام را با رعایت ترتیب نظم عرب
بچند وجه بتوانند ادا کرد و هر یکے حرفیست و این تعدد گاہے بجہت اختلاف مخارج حروف تہجی باشد و گاہے بجہت مدہ و
تفخیم و ترقیق و مانند آن و گاہے باستعمال الفاظ مترادفه مانند فاجر و آثم یا مانند قل یا ایہا الکافرون قل للذین کفروا قل
لمن کفر و ذکر سبع بجہت بیان کثرت ست نه برائے تحدید پس اختلاف قراء سبعه در تلفظ بآنچه مکتوب است در مصاحف
عثمانیه نیز اختلاف احرف است و اختلاف صحابه و تابعین در اداء کلمه بوجہے که محتمل مصاحف عثمانیه نباشد نیز
اختلاف احرف ست مانند فامضوا و فاسعوا و وصی ربک و قضی ربک او لم ییئس او لم یتبین و ما خلق الذکر والانثی
والذکر والانثی و درین صورت ہمه اختلافات را وجہے پیدا شد بخلاف آنکه ترتیب نظم کلام تغیر فاحش یابد که او را قرآن
نتوان گفت و کلامے باشد علیحده و دلیل برآنکه ذکر سبعه بجہت تکثیر ست نه برائے تحدید اتفاق ائمه ست بر قراءت
عشره و هر قراءتے را ازین عشره دو راوی ست و هر یکے با دیگرے مختلف ست پس مرتقی شد عدد قراءة تا بیست والله اعلم

باب تعاهد القرآن در خبر گرفتن یعنی تکرار کردن آن تا فراموش نشود **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال انما مثل صاحب القرآن كمثل صاحب الابل المعقلة ان عاهد عليها امسكها وان اطلقها ذهبت
عبد الله بن عمر روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود جز این نیست که صفت صاحب قرآن مانند صفت
صاحب شتران بسته پا ست اگر خبرگیران باشد بر وے نگاه دارد آنرا و اگر بگذارد آنہا را بگریزند **باب** لا یجهر بعضکم علی
البعض بالقرآن بلند نکند آواز را بعض بر آواز بعض بخواند قرآن **مالك** عن یحیی بن سعید عن محمد بن ابراهیم بن
الحارث التیمی عن ابی حازم التمار عن البیاضی ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج على الناس وهم يصلون وقد علت
اصواتهم بالقراءة فقال ان المصلي يناجي ربه فلينظر بما يناجيه به ولا يجهر بعضكم على بعض بالقرآن آنحضرت صلی الله علیه
وسلم برآمد از خانه حالانکه صحابه نماز میگذاردند و بلند شده بود آوازہائے ایشان بقراءت پس فرمود ہر آئینه
مصلی مناجات میکند با پروردگار خود پس باید که تامل نماید که بچه چیز مناجات میکند با پروردگار خود و بلند نکند آواز بعض
شما بر بعض بخواند قرآن **باب** يقرأ القرآن على تؤدة وفقه ولا يعجل بخواند قرآن را آہستگے و فہمیدگے و شتابے نکند
مالك عن یحیی بن سعید انه قال قد كنت انا ومحمد بن يحيى بن حبان جالسين فدعا محمد رجلا فقال اخبرني بالذي
سمعت من ابيك فقال الرجل اخبرني ابي انه اتى زيد بن ثابت فقال له كيف ترى في قراءة القرآن في سبع فقال زيد حسن ولان اقرأه في
نصف شهر او عشر احب الي وسلني لم ذاك قال فاني اسئلك قال زيد لكي اتدبره واقف عليه شخصے آمد پیش زید
ابن ثابت پس گفت او را چگونه حکم میفرمائی در قراءت قرآن در هفت شب پس گفت زید بن ثابت نیک ست و ہر آئینه
آنکه بخوانم آنرا در نیم ماه یا در بیست شب دوست تر ست نزد یک من و سوال کن برائے مرا چه سبب ست این گفت
پس ہر آئینه سوال میکنم ترا گفت زید برائے آنکه تدبر کنم او را و واقف شوم بر وے **باب** ما جاء في سجود القرآن سنة وليس بواجب

مسوّی ۱ قلت مذهب الشافعی ان سجود القرآن سنة وقال ابو حنیفة واجب ۱۲ ۵۲ قلت مذهب الشافعی وابی حنیفة انه
یشترط لسجود التلاوة الاستقبال والطهارة والستر کالصلوٰة ۱۲ ۵۳ قلت سجود القرآن اربعة
عشر عند اکثر العلماء احدها سجدة ص عند الحنفیة والسجدة الثانیة من الحج عند الشافعیة قال الشافعی (باقی ص ۱۹۳)

مصفّیٰ | سجده قرآن سنت است و واجب نیست مالک عن هشام بن عروة عن ابیه ان عمر بن الخطاب قرأ سجدة
وهو علی المنبر یوم الجمعة فنزل فسجد وسجد الناس معه ثم قرأها یوم الجمعة الاخرى فتهیّأ الناس للسجود فقال عمر علی رسلکم
ان الله لم یکتبها علینا الا ان نشاء فلم یسجد ومنعهم ان یسجدوا ۵۵ عمر بن الخطاب خواند آیت
سجده را و بر منبر بود روز جمعه پس فرود آمد پس سجده کرد و سجده کردند مردمان با او بعد از آن خواند آن آیت را
روز جمعه دیگر پس آماده شدند مردمان برائے سجده پس گفت عمر سجده نمیکنیم بر آهستگی خود باشید هر آئینه
خدا تعالی فرض نکرده است سجده تلاوت بر ما مگر آنکه ما خواهیم پس سجده نکرد و منع کرد ایشان را از آنکه سجده کنند مترجم گوید
رضی الله عنه که شروط صلوٰة شروط سجده تلاوت و سجده شکر اند زیرا که سجده مناسبت تمام دارد بنماز بعض علماء
تشبیه داده اند آنرا بنماز در طریق ادا نیز پس تکبیرۂ احرام و تکبیرۂ انتقال از قیام به سجود و تکبیرۂ رفع راس و سلام
امر کرده اند و بعض آخر تشبیه داده اند او را بسجده نماز پس تکبیرۂ احرام و سلام نفرموده اند مسئله سجده تلاوت
مسنون است قاری و مستمع را و متاکد میشود سجود قاری باب لا یسجد الا طاهر سجده نکند مگر با وضوء و سئل
مالک عمن قرأ سجدة وامرأة حائض تسمع هل لها ان تسجد قال مالک ۵۴ لا یسجد الرجل والمرأة الا وهما طاهران سوال
کرده شد امام مالک از شخصے که خواند آیت سجده را و زنے حائض مے شنود آیا لازم است بر آن زن که سجده کند گفت
مالک سجده نکند مرد و نه زن مگر آنکه هر دو طاهر باشند باب الآیات التی یوتر السجود فیها واذا قرأها فی الصلوٰة سجد فیها
باب در بیان آیاتے که نقل کرده میشود سجود در آن و وقتے که بخواند آیت سجده را در نماز سجده کند در آن نماز مالک عن
عبد الله بن یزید مولی الاسود بن سفیان عن ابی سلمة بن عبد الرحمن ان ابا هریرة قرأ لهم اذا السماء انشقت فسجد فیها فلما
انصرف اخبرهم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سجد فیها ابو هریره خواند برائے مردمان یعنی در نماز سوره اذا السماء
انشقت پس سجده کرد در آن پس وقتیکه بازگشت از نماز خبر داد ایشان را که هر آئینه آنحضرت صلی الله علیه وسلم
سجده کرده بود در آن مالک عن نافع مولی عبد الله بن عمر ان رجلا من اهل مصر اخبره ان عمر بن الخطاب قرأ سورة
الحج فسجد فیها سجدتین ثم قال ان هذه السورة فضلت بسجدتین مردے از اهل مصر خبر داد نافع را که
عمر بن الخطاب خواند سوره حج پس سجده کرد در آن دو سجده بعد از آن فرمود هر آئینه این سوره را فضل داده شده است
بدو سجده مالک عن عبد الله بن دینار انه قال رأیت عبد الله بن عمر سجد فی سورة الحج سجدتین عبد الله بن دینار گفت
دیدم عبد الله بن عمر را که سجده کرد در سوره حج دو سجده مالک عن ابن شهاب عن الاعرج ان عمر بن الخطاب قرأ والنجم اذا هوی
فسجد فیها ثم قام فقرأ بسورة اخرى ۵۳ عمر بن الخطاب خواند سوره والنجم اذا هوی پس سجده کرد در آن بعد از آن

مسوّی (بقیه صـ ۱۹۲) سجدة ص سجود شکر لیس من عزائم السجود ولا یسجد لها فی الصلوة وقال محمد هی خمسة عشر ۱۲

مصفّی برخاست پس بخواند سورهٔ دیگر مترجم گوید رضی الله عنه همگی آیات سجود پانزده اند بحدیث ابی داود عن عمرو ابن العاص دو در سورهٔ حج ویک در اعراف ویک در رعد ویک در نحل ویک در بنی اسرائیل ویک در مریم ویک در فرقان ویک در نمل ویک در الم تنزیل السجده ویک در صاد ویک در حم سجده ویک در نجم ویک در انشقت ویک در اقرأ باسم ربک پس مالکیه سجدات مفصل را نشمرده اند وگویا مراد مالک آنست که استحباب سجدات مفصل مؤکد نیست ولهذا گفته عزائم السجود احدی عشرة والا نمی‌تواند بود که خود حدیث انشقت نقل کند ومطلق استحباب قایل نباشد وشافعیه سجدهٔ صاد را سجدهٔ شکر قرار داده اند پس در غیر صلوة مستحب است ودر صلوة حرام بحدیث نسائی سجدها توبة ونسجدها شکراً وفیه نظر زیراکه ظاهر آنست که مقصود ازین سجده اقتدا بحضرت داود وشکر بر قبول توبهٔ ایشان هر دو باشد وحنفیه سجدهٔ دوم حج را اسقاط کرده اند وحدیث ابی داود عن عمرو بن العاص وفی الحج سجدتان حجت ست بر ایشان

باب خمس ساعات یکره الصلوة فیها

پنج ساعت ست که مکروه ست گذاردن نماز در آن مالك عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن عبد الله الصنابحی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان الشمس تطلع ومعها قرن الشیطان فاذا ارتفعت فارقها ثم اذا استوت قارنها فاذا زالت فارقها فاذا دنت للغروب قارنها فاذا غربت فارقها ونهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن الصلوة فی تلك الساعات رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر آئینه آفتاب طلوع میکند درین حال که با او بلندی سر شیطان است پس وقتیکه بلند شد جدا میشود شیطان از وی بعد از آن چون درمیان آسمان میرسد آفتاب بوی نزدیک میشود شیطان پس چون فرود آمد آفتاب جدا میشود از وی پس وقتیکه آفتاب نزدیک میشود لغروب نزدیک میشود بوی شیطان پس وقتیکه فرو رفت جدا میشود از وی ونهی کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم از نماز درین ساعتهای سه گانه مالك عن هشام بن عروة عن ابیه انه قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول اذا بدأ حاجب الشمس فاخروا الصلوة حتی تبرز واذا غاب حاجب الشمس فاخروا الصلوة حتی تغیب رسول الله صلی الله علیه وسلم میفرمود چون پیدا شود یک گوشهٔ آفتاب پس موقوف کنید نماز را تا آنکه نیک برآید وچون غائب شود یک گوشهٔ آفتاب پس موقوف کنید نماز را تا آن که غائب شود مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا یتحری احدکم فیصلی عند طلوع الشمس ولا عند غروبها رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود قصد نکند یکے از شما که نماز گذارد نزدیک طلوع آفتاب ونه نزدیک غروب آن مالك عن عبد الله بن دینار عن عبد الله ابن عمر ان عمر بن الخطاب کان یقول لا تحروا بصلوتکم طلوع الشمس ولا غروبها فان الشیطان یطلع قرناه مع طلوع الشمس ویغربان مع غروبها وکان یضرب الناس علی تلك الصلوة عمر بن الخطاب میگفت قصد مکنید بنماز خود طلوع آفتاب وغروب آفتاب را پس هر آئینه شیطان برمی‌آید دو جانب سر او همراه برآمدن آفتاب وفرو میرود دو جانب سر او با فرو رفتن آفتاب وعمر بن الخطاب میزد مردمان را

مُسوّٰی ١ قلت استثنی الشافعی الصلوٰة التی لها سبب والصلوٰة فی حرم مکة والصلوٰة عند الاستواء یوم الجمعة وفی العالمکیریة اذا وجبت صلوٰة الجنازة وسجدة التلاوة فی وقت مباح واخرتا الی هذا الوقت فانه لا یجوز اما لو وجبتا فی هذا الوقت وادیتا فیه جاز ٢ قلت الحقوة معقد الازار سمی الازار حقوا لانه یشد علی الحقو قوله اشعرنها ایاه یرید اجعلنه شعارا لها والشعار الثوب الذی یلی الجسد غسل المیت وتکفینه والصلوٰة علیه ودفنه فروض بالکفایة عند الشافعی واجماعا عند ابی حنیفة والابتداء بمواضع الوضوء وتثلیث الغسل فان لم یحصل النقاء یزاد علی الثلث مع الایتار واستعمال السدر ونحوه فی راسه ولحیته وسائر جسده واستعمال الکافور فی الغسلة

مصفّٰی | بر این نماز مالک عن محمد بن یحیی بن حبان عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن الصلوٰة بعد العصر حتی تغرب الشمس وعن الصلوٰة بعد الصبح حتی تطلع الشمس ابوهریره روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم منع فرمود از نماز بعد عصر تا آنکه فرو میرود آفتاب و منع فرمود از نماز بعد صبح تا آنکه برآید آفتاب و این ساعت چهارم و پنجم ست از ساعات پنجگانه که ممنوع است نماز گذاردن در آنها مالک عن ابن شهاب عن السائب بن یزید انه رای عمر بن الخطاب یضرب المنکدر فی الصلوٰة بعد العصر سائب بن یزید دید عمر بن الخطاب را که میزد منکدر را از جهت گذاردن نماز بعد عصر مترجم گوید رضی الله عنه درین مسئله دو قول از صحابه مشهور است حضرت عمر رضی الله عنه مطلقا منع میفرمود از گذاردن نفل درین ساعات و حضرت عائشه ذات سبب را جائز میداشتند و قول اول در صحابه اشهر بود و مستثنی گردانید امام شافعی نمازے را که برائے وے سببے قائم شد و نماز در حرم مکه و نماز بوقت استوا در روز جمعه و نزدیک حنفیه سجده تلاوت و نماز جنازه اگر درین اوقات واجب شود ادا باید کرد و اگر در وقت مباح واجب شود و بلا عذر تاخیر کرده باشند جائز نیست والله اعلم باب صفة غسل المیت در بیان کیفیت غسل میت مالک عن ایوب بن ابی تمیمة السختیانی عن محمد بن سیرین عن ام عطیة الانصاریة انها قالت دخل علینا رسول الله صلی الله علیه وسلم حین توفیت ابنته فقال اغسلنها ثلثا او خمسا او اکثر من ذلک بماء وسدر واجعلن فی الاخرة کافورا او شیئا من کافور فاذا فرغتن فاذنّنی قالت فلما فرغنا اذنّاه فاعطانا حقوه فقال اشعرنها ایاه یعنی بحقوه ازاره ام عطیه انصاریه گفت داخل شد بر ما رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه وفات یافت دختر او پس فرمود بشوئید او را سه بار یا پنج بار یا زیاده ترازین باب و برگ درخت کنار و داخل کنید در غسله آخر کافور را یا گفت چیزے از کافور پس وقتیکه فارغ شوید خبردار کنید مرا گفت ام عطیه وقتیکه فارغ شدیم خبردار کردیم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس داد ما را حقو خود پس فرمود جامه متصل بدن وے سازید این حقو را مراد داشت از حقو ازار را مترجم گوید رضی الله عنه غسل دادن میت و همچنین تکفین و نماز جنازه و دفن فرض بالکفایه است زیراکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم و صحابه و علما جرا بر آن مواظبت نمودند و غیر نماز عادت عرب بوده ست و شبه بجتیان است و اقل غسل تعمیم بدن اوست بآب بعد ازاله نجاستے که با او باشد و این مفهوم از لفظ غسل است و اکمل غسل اوست بآب خواه سرد باشد خواه گرم بجهت عموم عامه احادیث سه بار و اگر زیاده از سه بار احتیاج باشد

مسوّی ١٥ قلت اتفقت الحنفية والشافعية على ان الغسل لا يجب على غاسل الميت وقال الشافعي هو سنة والبيهقي يشير بتصوير المسئلة بانها صائمة وان هذا يوم شديد البرد ولم يذكره الحنفية ثم اتفقوا على جواز غسل المرأة زوجها واختلفوا في غسل الزوج امرأته قالت الحنفية لا يجوز فان لم يكن الا الزوج تيممها وقال الشافعي يجوز لما روي من غسل علي فاطمة رض وقوله صلى الله عليه وسلم لعائشة لو مت قبلي لغسلتك وكفنتك رواه ابن ماجة ١٢ ١٥ قلت اتفقت الحنفية والشافعية على ان المرأة ان ماتت ولم يحضر الا اجنبي يممت وان مات الرجل ولم يحضر الا اجنبية يممته واختلفوا في الزوج وقد ذكرنا ذلك وفي العالمكيرية تيممها بالايدي غير المحرم بالثوب ١٢

مصفّٰی رعایت ستر نگذارد بحدیث باب وابتدا کند بمواضع وضو و میامن او بحدیث صحیح عن ام عطیه واستعمال سدر کند در سر و ریش و سایر بدن و صفت استعمال سدر آنست که ورق سدر در ظرف صغیر بآب مخلوط کنند و او را بمالند و بعد از آن بشویند و در غسله آخره قلیل کافور مخلوط سازند بحدیث باب مسئله وظیفه مستمره درمیان مسلمین آنست که مردان را مردان غسل دهند و زنان را زنان و هر که اقدر باشد بر غسل احق است و هیچ دلیلی از سنت بر تعیین احق بالغسل ثابت نشد و درین قصه آنحضرت صلی الله علیه وسلم انصاریات را بغسل فرمود حالانکه زنان قریش احق بودند و اقرب و آنحضرت را اہل بیت غسل دادند و آنکه زن مرد مرده را نه بیند و غسل ندہد اگرچه خوف فتنه بناشد مستندی ندارد بلکه وجوب ستر نسبت احیا ست نه نسبت اموات و دلیلی مطالبه و لیس فلیس و اگر قیاس کنند بر احیا قیاس مع الفارق است و ابو طلحه بنت آنحضرت صلی الله علیه وسلم را در قبر فرود آورده و فرود آوردن ناچار مس میکند و اسماء بنت عمیس غسل داد ابوبکر صدیق را و آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمودند حضرت عائشه را لو مت قبلی لغسلتک و کفنتک رواه ابن ماجه

باب لا يجب الغسل على من غسل الميت ويجوز ان تغسل المرأة زوجها واجب نیست غسل بر کسیکه غسل داده باشد میت را و جایز است که غسل دہد زن زوج خود را مالک عن عبد الله بن ابي بكر ان اسماء بنت عميس امرأة ابي بكر الصديق غسلت ابا بكر الصديق حين توفي ثم خرجت فسألت من حضرها من المهاجرين فقالت اني صائمة وان هذا يوم شديد البرد فهل علي من غسل فقالوا لا ١٢ اسماء بنت عمیس زوجه ابوبکر صدیق رض غسل داد حضرت ابوبکر صدیق را وقتیکه وفات یافت بعد از آن برآمد از خانه پس سوال کرد جماعه را که حاضر او بودند از مہاجرین پس گفت ہر آئینه من روزه دارم و ہر آئینه امروز روزی بغایت سرد است پس آیا بر من واجب ست غسل گفتند نیست مترجم گوید رضی الله عنه که اتفاق دارند حنفیه و شافعیه بر آنکه واجب نیست بر کسیکه غسل دہد میت را و نزد شافعی غسل سنت ست و بیہقی جانب اشاره مینماید بتصویر مسئله بانها صائمة الخ و اتفاق کردند بر آن که جائز است غسل دادن زن شوہر خود را و مختلف اند در آنکه شوہر غسل دہد زن خود را حنفیه آنرا جایز ندارند مگر آنکه کسی نباشد بغیر زوج پس باید که تیمم کناند او را و نزدیک شافعی جایز است لما روي من غسل علي فاطمة رضي الله عنها وقوله صلى الله عليه وسلم لعائشة ان مت قبلي لغسلتك وكفنتك باب اذا ماتت المرأة وليس معها نساء ولا ذو محرم يممت وقتیکه بمیرد زنی و نباشند با وی زنان و نه صاحب محرمی تیمم کنانیده شود مالک ١٥٢ انه سمع اهل العلم يقولون اذا ماتت المرأة وليس معها نساء يغسلنها ولا من ذوي المحارم

مسوّی له قلت یسن عند الشافعی ان یغسل فی قمیص خلافا للحنفیة اقول و یتجه علی مذهبهم ان یقال هذا مخصوص بالنبی صلی الله علیه وسلم
له قلت ذهب الشافعی الی ان السنة فی الرجل ان یلف فی ثلث لفائف و یجوز زیادة قمیص و عمامة و ذهبت الحنفیة الی ان السنة ازار من
القرن الی القدم و قمیص بلا جیب و لا دخریص و کمین و لفافة و استحسن المتأخرون زیادة عمامة لعالم و قال سفیان الثوری یکفن فی ثلثة اثواب لفائف فان
شئت فی قمیص و لفافتین اقول یتجه علی قول الحنفیة ان یجمع بین حدیث عائشة و عبد الله بن عمرو بان یکون قوله یقمص و یوزر و یلف تفسیرا هکذا قال یحیی بن
یحیی عن عبد الرحمن بن عمرو و هو وهم والصواب عن عبد الله بن عمرو و قیل سحولیة جمع سحل و هو ثوب ابیض و قیل سحول قریة من الیمن ینسب الیها ثیاب بیض نقیة
من القطن ثلثة اثواب و معنی قولها لیس فیها قمیص حینئذ لیس فیها القمیص المعتاد مما یکون بجیب و دخریص و کمین و اتفقوا علی ان کفن السنة للمرأة خمسة اثواب

مصفّی احد یلی ذلک منها و لا زوج یلی ذلک یممت فمسح بوجهها و کفیها من الصعید قال مالک و اذا هلک الرجل و لیس

معه احد الا نساء یممنه ایضا امام مالک شنید اهل علم را که میگفتند وقتیکه بمیرد زنے و نباشد با وے
زنانیکه غسل دهند او را و نه از محرمان یکے که متعهد شود غسل او را و نه شوهرے که متولی غسل او شود تیمم کنانیده خواهد شد
مسح کرده شود روے او را و دو کف او را از خاک گفت مالک وقتیکه هلاک شود مردے و نباشد با او کسے مگر زنان تیمم کنانند

او را نیز باب غسل المیت فی القمیص بیان غسل دادن میت در پیراهن مالک عن جعفر بن محمد عن ابیه
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم غسل فی قمیص له امام جعفر از والد خود امام محمد باقر روایت کرد که آنحضرت صلی الله
علیه وسلم غسل داده شد در پیراهن مترجم گوید مسنون ست نزد شافعی غسل میت در پیراهن بر خلاف حنفیه که نزد ایشان جائز
نیست و تاویل عدم جواز بر قول ایشان تواند بود که گفته شود که این از خصائص آنحضرت ست صلی الله علیه وسلم والله اعلم

باب کفن السنة ان یلف فی ثلثة و یقمص و یوزر و یلف و کفن الضرورة ما تیسر و ان کان ثوبا واحدا
کفن مسنون در حق مردان آن است که پیچیده شود در سه لفافه یا قمیص پوشانیده شود و ازار پوشانیده شود و پیچیده شود
در جامه سیوم و کفن ضرورت همان است که میسر آید اگرچه یک جامه باشد مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة
زوج النبی صلی الله علیه وسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کفن فی ثلثة اثواب بیض سحولیة لیس فیها قمیص
و لا عمامة حضرت عائشه روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم کفن پوشانیده شد در سه جامه سفید منسوب
بسحول که دیهی است بیمن و آن جامه از قطن خالص سپید باشد و نبود در آن سه جامه قمیص و نه عمامه مالک عن ابن

شهاب عن حمید بن عبد الرحمن بن عوف عن عبد الرحمن بن عمرو بن العاص انه قال المیت یقمص و یوزر و یلف بالثوب
الثالث فان لم یکن الا ثوب واحد کفن فیه له گفت عبد الرحمن بن عمرو بن العاص که میت را قمیص پوشانیده شود
و ازار پوشانیده شود و پیچیده شود بجامه سیوم و اگر نباشد مگر یک جامه کفن کرده شود در همان یک جامه مترجم گوید
یحیی الله عنه همین طور روایت کرد یحیی ابن یحیی عن عبد الرحمن بن عمرو و آن وهم است و صواب عن عبد الله بن عمرو است
مسئله اقل کفن ستر عورت است یا ستر جمیع بدن ظاهر ثانی است بجهت آنکه در حدیث بخاری آمده که چون مصعب

مسوّى ‌‌‌‌‌؎۱ قلت عليه الشافعي و ذهبت الحنفية الى ان المشي خلفها افضل اما الراكب فكلهم قالوا يمشي خلفها ۱۲

مصفّى .... بن عمير شهيد شد نيافتند مگر نمره كوتاه كه اگر روئے او را ميپوشانيدند پايها او برهنه ميشد و اگر دو پائے او ميپوشانيدند روئے او برهنه ميشد پس آنحضرت صلى الله عليه وسلم فرمود روئے او را بپوشيد و بر دو پائے او اذخر اندازيد پس بدل كفن اذخر را ساختن نزديك قصر كفن دلالت ميكند كه از ستر تمام بدن چاره نيست و اكمل در حق رجال يكے از دو صفت ست يا آنست كه سه لفافه باشند پس اوسع و احسن آنها را نخست بگسترند و بعد ازان دوم و سيوم را بعد ازان به پيچند يكے را بعد ديگرے و ابتدا بيمين كنند پس از جانب يسار بجانب يمين آرند و بعد ازان از جانب يمين به يسار برند و همين است رسم پوشيدن قبا در ميان عرب بخلاف اهل هند كه جانب يمين بالائے يسار ميكنند و يا اين ست كه ازار و قميص پوشانند دوخته باشد يا نا دوخته با دخريص باشد يا بغير آن زيرا كه اكثر استعمال لفظ قميص بر مخيط مدخرص ست بعد ازان در لفافه به پيچند **باب** تجمير الكفن و يُحنّط الميت خوشبو كرده شود كفن بخور و خوشبو ماليده ميشود بدن ميت را **مالك** عن هشام بن عروة عن اسماء بنت ابي بكر انها قالت لاهلها اجمروا ثيابي اذا مت ثم حنطوني ولا تذروا على كفني حناطا ولا تتبعوني بنار اسماء بنت ابي بكر وصيت كرد اهل خود را كه بخور خوشبو كنيد جامهائے مرا يعني كفن مرا وقتيكه بميرم بعد ازان حنوط ماليد در بدن من و مپاشيد بر كفن من حنوط را و از پي من مبريد آتش را مترجم گويد رضي الله عنه مستحب است بخور كردن كفن بعود پيش از گستردن و مستحب ست تحنيط و تحنيط آنست كه بر قطن حنوط پاشند و منافذ ميت را از منخرين و اذنين و عينين و اليتين بآن مسدود كنند و مكروه ست همراه جنازه بردن آتش را **باب** الافضل ان يمشي الناس امام الجنازة بهتر آنست كه بروند مردمان پيش پيش جنازه **مالك** عن ابن شهاب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم وابا بكر الصديق و عمر كانوا يمشون امام الجنازة والخلفاء هلم جرا وعبد الله بن عمر رسول الله صلى الله عليه وسلم و ابوبكر الصديق و عمر بن الخطاب ميرفتند پيش پيش جنازه و خليفهائے ديگر همچنين و عبد الله بن عمر نيز **مالك** عن محمد بن المنكدر عن ربيعة بن عبد الله بن الهدير انه اخبره انه راى عمر بن الخطاب يقدم الناس امام الجنازة في جنازة زينب بنت جحش ربيعه ديد عمر بن الخطاب را كه پيش پيش مردمان ميرفت پيش جنازه در جنازه زينب بنت جحش **مالك** عن هشام بن عروة انه قال ما رايت ابي قط يمشي في جنازة الا امامها قال ثم ياتي بالبقيع فيجلس حتى يمروا عليه هشام گفت نديدم پدر خود كه رفته باشد در جنازه مگر پيش پيش او گفت بعد ازان مے آمد به بقيع پس مے نشست تا آنكه مردمان ميگذشتند بروے **مالك** عن ابن شهاب انه قال المشي خلف الجنازة من خطأ السنة ابن شهاب گفت رفتن پس جنازه از غلط كردن راه سنت است مترجم گويد برين ست شافعي و حنفيه مشي در عقب جنازه افضل گفته اند اما سوار پس اتفاق كرده اند جمهور و گفته اند برود عقب جنازه **باب** حمل الجنائز الى المدينة در بيان برداشتن جنازه را بسوئے مدينه طيبه **مالك** عن غير واحد ممن يثق به ان سعد بن ابي وقاص و سعيد بن زيد بن عمرو بن نفيل توفيا بالعقيق وحملا الى المدينة ودفنا بها امام مالك روايت كرد از غير واحد يعني از جماعه ازانها كه اعتماد دارد بر صحت روايت آنها

مسوّی ۵۱ قلت وعلیه اکثر اهل العلم قال الشافعی هذا الحدیث ناسخ للاول اذا رایتم الجنازة فقوموا لها ۱۲
۵۲ قلت وعلیه اهل العلم ۱۲ ۵۳ قلت فی العالمکیریة واذا وضعت الجنازة علی الارض عند القبر فلا باس بالجلوس وانما یکره قبل ان
یوضع عن مناکب الرجال والافضل ان لا یجلس ما لم یسوّ علیه التراب ۱۲ ۵۴ قلت وعلیه اهل العلم وکان فی ذلک من عمل الجاهلیة ۱۲
۵۵ قلت قاس اکثر اهل العلم علی الطهارة سائر الشروط فقالوا یشترط لصلوة الجنازة الطهارة الحکمیة والحقیقیة واستقبال الکعبة
وستر العورة کسائر الصلوة الا ان اباحنیفة قال غیر الولی لو کان بحیث لو طلب الماء فاتته الصلوة جاز تیممه ۱۲

مصفّی که سعد بن ابی وقاص وسعید بن زید بن عمرو بن نفیل وفات یافتند در وادی عقیق و برداشته شدند
بسوی مدینه و دفن کرده شدند آنجا مسئله حرام ست نقل میت بسوی شهر دیگر وقیل یکره الا ان یکون لقرب
مکة او المدینة او بیت المقدس شافعی علة این حمل شرف مکان داشته وحکم را مطرد ساخته در مکه و بیت المقدس بجهت
احادیثی که در فضل آنها وارد شده **باب** نسخ القیام للجنائز در بیان منسوخ شدن قیام برای جنازها **مالک**
عن یحیی بن سعید عن واقد بن سعد بن معاذ عن نافع بن جبیر بن مطعم عن مسعود بن الحکم عن علی بن ابی
طالب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یقوم فی الجنائز ثم جلس بعد ۵۱ از حضرت علی بن ابی طالب
مرویست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم می استادند برای جنازها باز نشست بعد از آن **باب** یسرع بالجنازة من
غیر خبب ولا ازعاج شتاب بیرد جنازه را بغیر پویه پویه رفتن وبغیر جنبش دادن **مالک** عن نافع ان ابا هریرة
قال اسرعوا بجنائزکم فانما هو خیر تقدمونه الیه او شر تضعونه عن رقابکم ۵۲ ابو هریره گفت شتاب برید جنازهای
خود را پس غیر از ین نیست که آن میت جای نیک است که می برید او را بسوی آن یا میت شر است که می نهید
او را از گردنهای خود **باب** لا یجلس احد حتی توضع الجنازة عن اعناق الرجال ننشیند کسی تا آنکه نهاده شود
جنازه از گردن مردمان **مالک** عن ابی بکر بن عثمان بن سهل بن حنیف انه سمع ابا امامة بن سهل بن حنیف
یقول کنا نشهد الجنائز فما یجلس آخر الناس حتی یؤذنوا ۵۳ ابو امامه بن سهل بن حنیف گفت که حاضر می شدیم بر جنازها پس نمی
نشست آخر جماعه از مردمان تا آنکه اذن داده می شد ایشان را **باب** لا یتبع الجنازة بنار از پی جنازه برده نشود
آتش را **مالک** عن سعید بن ابی سعید المقبری عن ابی هریرة انه نهی ان یتبع بعد موته بنار ابو هریره منع کرد از آنکه
از پی میت برده شود بعد موت او آتش قال یحیی سمعت مالکا یکره ذلک ۵۴ گفت یحیی شنیدم از مالک که مکروه می داشت
این را **باب** لا یصلی علی الجنائز الا طاهر نماز نگذارد بر جنازه مگر طاهر یعنی با وضو **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول
لا یصلی الرجل علی الجنازة الا وهو طاهر ۵۵ عبد الله بن عمر گفت نماز نگذارد مرد بر جنازه مگر در آن حال که او
طاهر باشد مترجم گوید رضی الله عنه ماخذ ابن عمر در شرطیة طهارة عموم حدیث لا یقبل الله صلوة احدکم الا بطهور وعمل مستمر
مسلمین است و بر وضو قیاس باید کرد سائر شروط را مانند ستر عورت و استقبال قبله وطهارت ثوب **باب** بتقدم

مسوی ۱؎ قلت اما الجماعة فسنة بالاتفاق فیسقط الفرض بواحد وامّا التکبیرات الاربع ففرض بالاتفاق وامّا الصلوٰة علی القبر فصحیحة عند الشافعی سواء وقع الدفن قبل الصلوٰة او بعدها ثم قیل یصلی علی القبر الی ثلثة ایام وقیل الی شهر وقیل ما بقی شیء من المیت وقیل ابدًا وعند الحنفیة ان لم یصل علیه فدفن صلی علی قبره ما لم یظن انه تفسخ وقدر بثلثة ایام ولا یصلی علی میت الا مرة واحدة وامّا الصلوٰة علی الغائب عن البلد فصحیحة عند الشافعی سواء کان المیت فی جهة القبلة ام لا ولا تجوز عند ابی حنیفة تاویل صلوٰة النبی صلی الله علیه وسلم علی القبر عندهم انهم کانوا لم یصلوا علیه وعلی النجاشی انه مخصوص به صلی الله علیه وسلم ۱۲

مصفی الامام ویصف الناس خلفه ویکبرون اربع تکبیرات ولو علی القبر او الغائب پیش استد امام وصف زنند مردمان پس پشت او و الله اکبر گویند چهار بار تکبیر گفتن اگرچه بر قبر میت باشد یا بر میت غائب مالک عن ابن شهاب عن ابی امامة بن سهل بن حنیف انه اخبره ان مسکینة مرضت فاخبر رسول الله صلی الله علیه وسلم بمرضها قال وکان رسول الله صلی الله علیه وسلم یعود المساکین ویسأل عنهم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا ماتت فاذنونی بها فخرج بجنازتها لیلا فکرهوا ان یوقظوا رسول الله صلی الله علیه وسلم فلما اصبح رسول الله صلی الله علیه وسلم اخبر بالذی کان من شانها فقال الم آمرکم ان تؤذنونی بها فقالوا یا رسول الله کرهنا ان نخرجک لیلا ونوقظک فخرج رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی صف بالناس علی قبرها وکبر اربع تکبیرات ابوامامه خبر داد ابن شهاب را که زنی مسکینه بیمار شد پس خبر داده شد آنحضرت را صلی الله علیه وسلم بمرض او و بود عادت شریف آنحضرت صلی الله علیه وسلم که عیادت میفرمود فقیرانرا و استفسار مینمود از احوال ایشان پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم وقتیکه بمیرد آن مسکینه خبر کنید مرا پس برآورده شد جنازه او را شبانگاه پس ناپسند داشتند که خبردار کنند در آن وقت آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس وقتیکه در صبح داخل شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم خبر داده شد بآنچه واقع شد از حال او پس فرمود آیا امر کرده بودم شمارا که خبردار نمائید مرا بموت او گفتند یا رسول الله ناپسند داشتیم که از خانه برآریم ترا وقت شب و بیدار سازیم ترا پس آنحضرت صلعم برآمد تا آنکه صف گردانید مردمانرا و تکبیر گفت چهار تکبیره مالک عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نعی النجاشی للناس فی الیوم الذی مات فیه وخرج بهم الی المصلی فصف بهم وکبر اربع تکبیرات رسول الله صلی الله علیه وسلم خبر مرگ نجاشی بادشاه حبشه رسانید بمردمان در آن روز که مرد و برآمد بمردمان بسوئے عیدگاه پس صف ساخت ایشانرا و تکبیر گفت چهار تکبیره مسئله صفت صلوٰة جنازه موافق است با صفت صلوٰة مطلقه در نیت و قیام و قرأت و صلوٰة بر آن حضرت صلی الله علیه وسلم و بغیر ارکان صلوٰة تکبیرات و دعا برائے میت نیز منقول است پس شافعی میل کرده است بآنکه چیزے که در آن با صلوٰة مطلقه موافق است بر طریق فرضیت بود بدلیل حمل وے بر صلوٰة مطلقه در شروط پس همچنین محمول باشد در ارکانے که در آن موافق افتاده بخلاف مثل رکوع و سجود که عدم مشروعیت آن بتواتر معلوم شد بنده ضعیف گوید فیه نظر زیرا که لفظ حدیث در قرأت فاتحه من السنة است و عمل ابن عمر ترک آنست و جمع میتوان کرد بمستحب بودن آن و این دلیل بر عدم فرضیت میتواند شد

مسوّی ۱ه قلت يعل لتكبيرة الاولى ياتى بالثناء عند ابى حنيفة ويقرأ الفاتحة عند الشافعي ويعل الثانية صلى على النبي صلى الله عليه وسلم بالاتفاق ويعل الثالثة يدعو للميت بالاتفاق وليس بعد الرابعة دعاء عند الحنفية ويستحب عند الشافعي في الانوار فان كانت الميت امرأة يقول اللهم هذه امتك وابنة عبدك ويونث الكنايات ولو ذكرها على ارادة الشخص لم يضر ۱۲ ۲ه قلت تعقب بعض الشيخين من السنة قراءة الفاتحة في صلوة الجنازة فذهب الشافعي الى ان قراءة الفاتحة فرض وعند الحنفية الى انه لا يجوز ان يقرأ القرآن في صلوة الجنازة وفي العالمكيرية لو قرء الفاتحة بنية الدعاء فلا باس وان قرأها بنية القراءة لا يجوز ۱۲

مصفّی ودر فرضیت صلوة بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم کلام سابق گذشت فکذا ههنا وتکبیرات ودعا نیز رکن ست بجهت عمل مستمر مسلمین اما جماعت پس باتفاق سنت ست ساقط میشود فرض بگذاردن یک کس اما تکبیرات اربع پس فرض اند باتفاق اما صلوة بر قبر پس نزد شافعی صحیح است خواه دفن شده باشد پیش از صلوة یا بعد صلوة ونزد حنفیه گذارده شود نماز بر قبر میتے که پیش از دفن بروے گذارده نشد تا زمانیکه گمان تفسخ نباشد ومقدر کرده اند تفسخ را بثلث ایام واما صلوة بر غائب پس صحیح است نزد شافعیه خواه باشد میت بر جهت قبله یا غیر جهت آن وجائز نیست صلوة بر غائب نزد حنفیه وتاویل صلوة آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر قبر نزدیک ایشان آنست که نماز نگذارده بود بروے پیش از دفن وبر نجاشی از خصوصیات آنحضرت صلی الله علیه وسلم شمرده اند والله اعلم

باب الدعاء بين التكبيرات در بیان دعاء ماثوره میان تکبیرات

مالك عن سعيد بن ابي سعيد المقبري عن ابيه انه سال ابا هريرة كيف تصلي على الجنازة فقال ابو هريرة انا لعمر الله اخبرك اتبعها من اهلها فاذا وضعت كبرت وحمدت الله وصليت على نبيه ثم اقول اللهم عبدك وابن عبدك وابن امتك كان يشهد ان لا اله الا انت وان محمدا عبدك ورسولك وانت اعلم به اللهم ان كان محسنا فزد في احسانه وان كان مسيئا فتجاوز عنه سيئاته اللهم لا تحرمنا اجره ولا تفتنا بعده

۱ه ابو سعید مقبری سوال کرد از ابو هریره که چگونه نماز میگذاری بر جنازه گفت ابو هریره بخدا قسم که من خبر دهم ترا عقب جنازه میروم از خانه او پس وقتیکه نهاده میشود یعنی بر زمین الله اکبر میگویم وحمد میگویم خدا را عز وجل ودرود میفرستم بر پیغامبر صلعم بعد از آن میگویم اللهم عبدک وابن عبدک الخ ترجمه این دعا این ست که بار خدایا بنده تو وپسر بنده تو وپسر کنیزک تو گواهی میداد که نیست هیچ معبود مگر تو تنها وگواهی میداد که محمد بنده تست وپیغامبر تو وتو دانا تری بحال او اگر نیکوکار بود پس زیاده کن در نیکوکاری او واگر بدکار بود درگذر کن از بدیهاے او اے بار خدایا محروم مگردان ما را از اجر او ومفتون مکن ما را بعد از وے مترجم گوید یعنی کبرت وحمدت الله وصلیت علی نبیه آنست بعد تکبیر اول حمد گوید خواه سوره فاتحه خواند خواه لفظ دیگر مثل سبحانک اللهم الخ وبعد تکبیرهٔ ثانیه درود خواند وبعد تکبیرهٔ ثالثه دعا کند وما خذ آن حدیث آنحضرت است صلی الله علیه وسلم که فرمودند دعا کننده را که شتابی کردی مے بایست که حمد وثنا مے گفتی بعد از آن درود میفرستادی بعد از آن دعا میکردی که این ترتیب اقرب است باستجابت

باب هل يقرأ الفاتحة في صلوة الجنازة آیا واجب هست خواندن سورهٔ فاتحه در نماز جنازه

مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان لا يقرأ في الصلوة على الجنازة

مسوی ١ قلت وعليه اهل العلم ١٢ ٢ قلت في المنهاج فاذا سلم الامام تدارك المسبوق باقي التكبيرات باذكارها وفيه يكبر
المسبوق ويقرء الفاتحة وان كان الامام في غيرها وفي العالمكيرية اذا جاء رجل وقد كبر الامام التكبيرة الاولى ننتظر حتى يكبر الثانية
ويكبر معه فاذا فرغ الامام كبر المسبوق التكبيرة التي فاتته قبل ان ترفع الجنازة اقول قول ابن شهاب يقضي مافاته يشير الى
ما في العالمكيرية ١٢ ٣ قلت في العالمكيرية ثلث ساعات لا تجوز فيها صلوة الجنازة اذا طلعت الشمس حتى ترتفع وعند الانتصاف
الى ان تزول وعند احمرارها حتى تغيب فهذا اذا وجبت في وقت مباح واخرت الى هذا الوقت اما لو وجبت في الوقت واديت فيه (باقي ص ٢٠٢)

مصفی | عبد الله بن عمر قرآن نمیخواند در نماز جنازه مترجم گوید تعقب کرده شد بحدیث شیخین من السنة قراءة الفاتحة
في صلوة الجنازة پس نزد شافعی قراءة فاتحه فرض است و نزد حنفیه جایز نیست خواندن قرآن در نماز جنازه واگر
بخواند سورهٔ فاتحه را بقصد دعا باک نیست والله اعلم باب يسلم بعد التكبيرات في صلوة الجنازة سلام گوید بعد تکبیرات در نماز
جنازه مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا صلى على الجنائز يسلم حتى يسمع من يليه ١ عبد الله بن عمر وقتیکه نماز میگذارد
بر جنازه سلام میگفت تا آنکه میشنوانید کسانی را که نزد او میبودند باب المسبوق في صلوة الجنازة كيف يفعل مسبوق
در نماز جنازه چه کار کند مالك انه سأل ابن شهاب عن الرجل يدرك بعض التكبير على الجنازة ويفوته بعضه فقال يقضي
ما فاته من ذلك ٢ امام مالک سوال کرد از ابن شهاب از حال مردیکه ادراک میکند بعض تکبیرات را بر نماز جنازه و
فوت میشود او را بعض آن پس گفت ابن شهاب قضا کند چیزی که فوت شد او را از آن مترجم گوید رضی الله عنه
في المنهاج ما حاصله وقتیکه سلام داد امام تدارک کند مسبوق باقی تکبیرات را با اذکار آن وفي العالمگیریه ما حاصلها چون
بیاید مردی وحالانکه تکبیر گفته است امام تکبیرهٔ اولی انتظار کند تا آنکه تکبیر ثانیه گوید و تکبیر گوید با امام پس وقتیکه فارغ شد
امام تکبیر گوید مسبوق تکبیرهٔ که فوت شد او را پیش از برداشتن جنازه مترجم گوید قول ابن شهاب که یقضی مافاته اشاره
میکند بسوی آنچه در عالمگیریست باب لا يصلى على الجنازة عند الطلوع والغروب ويصلى عليها بعد الفجر والعصر اذا صليتا لوقتهما
نماز نگذارد بر جنازه وقت طلوع آفتاب و وقت غروب آن و نماز کند بر آن بعد نماز فجر و بعد نماز عصر وقتیکه گذارده شود آنها را در وقت
مختار آنها مالك عن محمد بن ابي حرملة مولى عبد الرحمن بن ابي سفيان بن حويطب ان زينب بنت ابي سلمة توفيت
وطارق امير المدينة فأتي بجنازتها بعد صلوة الصبح فوضعت بالبقيع قال وكان طارق يغلس بالصبح قال ابن ابي حرملة
فسمعت عبد الله بن عمر يقول لاهلها اما ان تصلوا على جنازتكم الآن واما ان تتركوها حتى ترتفع الشمس محمد بن ابي حرمله
روایت کرد که زینب بنت ابی سلمه وفات یافت وطارق امیر مدینه بود پس آورده شد جنازهٔ او بعد نماز صبح پس نهاده شد
در بقیع وطارق در غلس میگذارد نماز صبح را گفت ابن ابی حرمله پس شنیدم عبد الله بن عمر را که میگفت اولیاء میت را یا
اینست که نماز کنید بر جنازه خود الحال یا اینست که بگذارید تا بلند شود آفتاب مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر قال يصلى
على جنازة بعد العصر وبعد الصبح اذا صليتا لوقتهما ٣ عبد الله بن عمر گفت نماز گذارده شود بر جنازه بعد نماز عصر

مسوّی (بقیه ص ٢٠١) جاز آتول فکانت جنازة زینب حضرت قبل وقت الکراهة وعند الشافعي تكره الصلوة في هذه الاوقات
الا صلوة لسبب فائتة فرضا او نفلا وصلوة جنازة ١٢ ١ه قلت وعليه الشافعي وقال ابو حنيفة لا يصلي عليها في المسجد ١٢ ٢ه قلت
وعليه اهل العلم ١٢ ٣ه قلت وعليه اهل العلم ١٢ ٤ه قلت هو قول اهل العلم انه يجوز عند الضرورة ١٢

مصفّیٰ | وبعد نماز صبح وقتیکه گذارده شود آنها را در وقت مختار آنها مسئله ماخذ قول ابن عمر درین مسئله حدیث مسلم است عن عقبة بن عامر ثلث ساعات نهانا رسول الله صلی الله علیه وسلم عن الصلوة فیهن وان نقبر فیهن موتانا اجماع منعقد شد بآنکه نفس دفن درین اوقات مکروه نیست پس چاره نیست ازانکه معنی نقبر نصلی صلوة الجنازة باشد زیراکه نماز نزدیک دفن میبود و باز دو وقت دیگر را قیاس کرد برین سه زیراکه این سه اقوی اند و قیاس ضعیف بر قوی درست نباید

باب یصلی علی الجنازة فی المسجد نماز گذارده شود بر جنازه در مسجد مالک عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها امرت ان یمر علیها بسعد بن ابی وقاص فی المسجد حین مات لتدعو له فانکر ذلک الناس علیها فقالت عائشة ما اسرع ما نسی الناس ما صلی رسول الله صلی الله علیه وسلم علی سهیل بن بیضاء الا فی المسجد حضرت عائشه امر فرمود که ببرند بروے جنازه سعد بن ابی وقاص را در مسجد وقتیکه بمرد تا دعا کند براے او پس انکار کردند مردمان بروے این را پس گفت حضرت عائشه چه شتاب فراموش کردند مردمان نگذارد رسول الله صلعم نماز را بر سهیل بن بیضا مگر در مسجد مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر انه قال صُلّي علی عمر بن الخطاب فی المسجد ١ه عبد الله بن عمر گفت نماز گذارده شد بر عمر بن الخطاب در مسجد مترجم گوید اختلاف کردند در گذاردن نماز بر جنازه در مسجد شافعیه بجواز آن قائل اند و ابو حنیفه گفته لا یصلی علیها فی المسجد

باب اذا اجتمعت جنائز الرجال والنساء جعل الرجال مما یلی الامام اگر جمع شوند جنازهاے مردان و زنان یکجا گردانیده شوند مردان متصل بامام مالک انه بلغه ان عثمان بن عفان و عبد الله بن عمر و ابا هریرة کانوا یصلون علی الجنائز بالمدینة الرجال والنساء فیجعلون الرجال مما یلی الامام والنساء مما یلی القبلة ٢ه عثمان بن عفان و عبد الله بن عمر و ابو هریره میگذاردند نماز بر جنازهاے مردان و زنان پس میساختند مردان را متصل بامام و زنان را متصل بقبله

باب اللحد احب من الشق لحد دوست تر است از شق مالک عن هشام بن عروة عن ابیه انه قال کان بالمدینة رجلان احدهما یلحد والآخر لا یلحد فقالوا ایهما جاء اول عمل عمله فجاء الذی یلحد فلحد لرسول الله صلی الله علیه وسلم ٣ه عروه گفت که بودند دو شخص در مدینه یکے از ایشان لحد میکافت و دیگرے لحد نمیکافت پس صحابه مشورت کردند و گفتند هرکه ازین دو شخص بیاید نخستین بکند کار خود پس آمد آنکه لحد میکرد پس لحد کرد براے رسول الله صلی الله علیه وسلم

باب دفن اثنین فی قبر جائز است دفن کردن دو کس در یک قبر قال مالک لا باس ان یدفن الرجلان والثلاثة فی قبر واحد من ضرورة ویجعل الاکبر مما یلی القبلة ٤ه گفت مالک هیچ باک نیست ازآن که دفن کرده شوند دو مرد و سه مرد در یک قبر از جهت ضرورت و گذاشته شود بزرگ تر را بطرفیکه متصل قبله است

مسوّى ١ قلت في العالمكيرية اما النوح العالي فلا يجوز والبكاء مع رقة القلب لا بأس به وفي المنهاج ويجوز البكاء عليه قبل الموت وبعد
وهو قبله أولى ويحرم الندب بتعديد شمائله والنوح يعني رفع الصوت بالندب والجزع بضرب صدر ونحوه وفي الانوار ورفع الصوت بالبكاء بلا ندب
ونياحة حرام أيضا ١٢ ٢ قلت ترتيب هذا الحديث مع قوله تعالى ولا تزر وازرة وزر أخرى مع قول عائشة على ما ذهب اليه الشافعي انهم كانوا يوصون
أهاليهم بالبكاء عليهم ويحرضونهم عليه فعذبوا بالنياحة لأجل الوصية بها فأخذوا بذنب أنفسهم لا بذنب غيرهم أقول وروي عن أبي موسى ونعمان
ابن بشير ما يكون تحريره انهم يعذبون بأن يسمعهم الله تلك الكلمات فيناد وا بها فما أخذوا الا بما عملوا لكن كانت آلة التعذيب تلك الكلمات والله أعلم ١٢

مصفّى باب ما يقول المصاب در بيان دعائيكه بگويد آنرا كسيكه مصيبت رسيده باشد اورا مالك عن ربيعة بن
أبي عبد الرحمن عن أم سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من أصابته مصيبة فقال كما
أمره الله عز وجل انا لله وانا اليه راجعون اللهم أجرني في مصيبتي واعقبني خيرا منها الا فعل الله ذلك به فقالت أم
سلمة فلما توفي أبو سلمة قلت ذلك ثم قلت ومن خير من أبي سلمة فأعقبها الله رسوله صلى الله عليه وسلم
فتزوجها از ام سلمه مرويست كه آنحضرت صلى الله عليه وسلم فرمود هركه برسد اورا مصيبتي پس بگويد چنانكه فرموده است
اورا خدا تعالى انا لله وانا اليه راجعون اللهم الخ مگر كه بكند خدا تعالى با او آنچه طلب كرده است پس گفت ام سلمه وقتيكه
وفات يافت ابوسلمه خواندم اين دعا را وگفتم در دل خود كه كيست بهتر از ابوسلمه پس عقب ابوسلمه داد اورا خدا تعالى
رسول خدا را پس تزوج كرد آنحضرت صلى الله عليه وسلم با ام سلمه باب تحريم النوحة على الميت حرام ست نوحه كردن
بر ميت مالك عن عبد الله بن عبد الله بن جابر بن عتيك عن عتيك بن الحارث بن عتيك وهو جد عبد الله بن
عبد الله بن جابر أبو أمه انه أخبره ان جابر بن عتيك أخبره ان رسول الله صلى الله عليه وسلم جاء يعود عبد الله بن
ثابت فوجده قد غلب عليه فصاح به فلم يجبه فاسترجع رسول الله صلى الله عليه وسلم وقال غلبنا عليك يا أبا الربيع فصاح النسوة
وبكين فجعل جابر بن عتيك يسكتهن فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم دعهن فاذا وجب فلا تبكين باكية
فقالوا يا رسول الله وما الوجوب قال اذا مات جابر بن عتيك خبر داد كه آنحضرت صلى الله عليه وسلم آمد براى عيادت
عبد الله بن ثابت پس يافت اورا حالانكه مغلوب شده بود بسبب مرض پس آواز بلند كرد اورا پس جواب نداد آنحضرت
را بسبب بيهوشى پس انا لله وانا اليه راجعون خواند آنحضرت صلى الله عليه وسلم وگفت مغلوب گردانيده شده ايم بر تو
يا ابا الربيع پس آواز بلند كردند زنان وگريه نمودند پس شروع كرد جابر بن عتيك كه ساكت ميگردانيد آنها را پس فرمود
آنحضرت صلعم بگذار ايشانرا پس وقتيكه بميرد پس نبايد كه گريه كند گريه كننده يعنى بطريق نوحه پس گفتند چيست وجوب
يا رسول الله فرمود وقتيكه بميرد مترجم گويد كه نوحه حرام است بالاتفاق وگريه با رقت قلب ممنوع نيست وحرام ست نوحه
بذكر شمائل ميت وهمچنين كوفتن سينه ونحو آن باب هل يعذب الميت ببكاء الحي عليه آيا عذاب كرده شود ميت را
بسبب گريه زنده بروى مالك عن عبد الله بن أبي بكر عن أبيه عن عمرة بنت عبد الرحمن انها أخبرته انها

مُسَوّٰی ۱؎ قلت علیہ اهل العلم ۱۲ ۲؎ قلت وعلیہ اهل العلم ۱۲ ۳؎ قلت فی المنہاج ویندب زیارة القبور للرجال وتکره للنساء وقیل تحرم وقیل تباح ۱۲ ۴؎ قلت وعلیہ اهل العلم ۱۲ ۵؎ قلت علیہ اهل العلم فی المنہاج ولا یصلی علی قبر رسول الله صلی الله علیہ وسلم بحال قال المحلی وکذا قبر غیره من الانبیاء ۱۲ — +

مُصَفّٰی سمعت عائشة ام المؤمنین تقول و ذکر لها ان عبد الله بن عمر یقول ان المیت لیعذب ببکاء الحی فقالت عائشة یغفر الله لابی عبد الرحمن اما انه لم یکذب ولکن نسی او اخطأ انما مر رسول الله صلی الله علیہ وسلم بیهودیة یبکی علیها اهلها فقال انهم لیبکون علیها وانها لتعذب فی قبرها ؏ عمره بنت عبد الرحمن خبر داد که وی شنید حضرت عائشه را که میگفت و ذکر کرده شد پیش او که عبد الله بن عمر میگوید که میت را عذاب کرده میشود بسبب گریستن زنده پس گفت عائشه بیامرزد خدا تعالیٰ عبد الرحمن را آگاه شو هر آئینه او دروغ نگفته است بقصد لکن فراموش کرده است یا خطا نموده غیر ازین نیست که رسول الله صلی الله علیہ وسلم گذشت بر یهودیه حالانکه میگریستند بر وے اهل وے پس فرمود هر آئینه ایشان میگریند بر وے و وے را عذاب کرده میشود در قبر وے **باب صدقة الاحیاء عن الموتی تنفعهم** صدقه دادن زندگان برائے مردگان نفع میدهد ایشان را **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیہ وسلم ان رجلا قال لرسول الله صلی الله علیہ وسلم ان امی افتلتت نفسها واراها لو تکلمت تصدقت افاتصدق عنها فقال رسول الله صلی الله علیہ وسلم نعم ؏ مردے گفت آنحضرت صلی الله علیہ وسلم را که هر آئینه مادر من ناگهان قبض کرده شد روح او و گمان میکنم او را که اگر کلام میکرد بصدقه دادن میفرمود آیا صدقه میدهم از جانب او پس فرمود آنحضرت صلی الله علیہ وسلم آرے **باب دعاء الاحیاء للموتی ینفعهم** دعاء زندگان برائے مردگان فائده میدهد ایشان را **مالک** عن یحیی بن سعید ان سعید بن المسیب کان یقول ان الرجل لیرفع بدعاء ولده من بعده وقال بیدیه نحو السماء فرفعهما ؏ سعید بن المسیب میگفت هر آئینه مرد بلند گردانیده میشود درجه او بدعاء اولاد او پس از مردن او و اشاره کرد سعید بن المسیب بدو دست خود بسوئے آسمان پس بلند کرد آنها را **باب استحباب زیارة القبور وانتساخ النهی عنها** در بیان مستحب بودن زیارت قبور و منسوخ شدن نهی آن **مالک** باسناده ان رسول الله صلی الله علیہ وسلم قال نهیتکم عن زیارة القبور فزوروها ولا تقولوا هجرا یعنی لا تقولوا سوءا ؏ آنحضرت صلی الله علیہ وسلم فرمود نهی کرده بودم شما را از زیارت قبور پس زیارت قبرها بکنید و نگوئید کلام بیهوده مراد میدارد از هجر کلام بد **باب ما یقوله الزائر** چه چیز بگوید زیارت کننده **مالک** باسناده ان رسول الله صلی الله علیہ وسلم خرج الی المقبرة فقال السلام علیکم دار قوم مؤمنین وانا ان شاء الله بکم لاحقون ؏ آنحضرت صلی الله علیہ وسلم برآمد بسوئے مقبره یعنی بقیع پس گفت السلام علیکم الخ ترجمه آن اینست که سلامتی باد بر شما اے اهل دار گروه مؤمنان و هر آئینه ما اگر خدا خواسته است بشما پیوسته گانیم **باب تحریم اتخاذ القبور مساجد** حرام است ساختن قبرها را مساجد **مالک** باسناده ان رسول الله صلی الله علیہ وسلم قال اللهم لا تجعل قبری وثنا یعبد اشتد غضب الله علی قوم اتخذوا

مسوّی ١ قلت تعقیبه بحث مسلم لان یجلس احدکم علی جمرة فتحرق ثوبه حتی تخلص الیه خیر له من ان یجلس علی قبر قال البغوی کره قوم من اهل العلم الجلوس علی القبر لظاهر الخبر ورخص قوم من الجلوس علیه وتأولوا النهی عن القعود علیه للحدث وفی العالمگیریة یکره ان یبنی علی القبر او یقعد او ینام علیه او یوطأ علیه او یقضی حاجة الانسان من بول وغائط وفی الانوار یکره الجلوس والاستناد والاتکاء علی القبر ولکن او طئه للحاجة کزیارة او دفن میت ١٢

٢ قلت لا اختلاف فی تحریم اخذ کفن المیت من القبر واختلفوا فی القطع اذا کان نصابا قال الشافعی علیه القطع وقال ابو حنیفة لا قطع علیه واما النبش بغیر ذلک ففی المنهاج ونبشه بعد دفنه للنقل وغیره حرام الا لضرورة کان دفن بلا غسل او فی ارض او ثوب مغصوبین او وقع فیه مال او دفن لغیر القبلة وفی العالمگیریة ولا ینبغی اخراج المیت من القبر بعد ما دفن الا اذا کانت الارض مغصوبة او اخذت بشفعة ولو وضع المیت لغیر القبلة لم ینبش وان وقع فی القبر متاع نبش ١٢

٣ قلت اتفق العلماء علی ان الشهید المقتول فی معرکة الکفار لا یغسل واختلفوا فی الصلوة علیه قال الشافعی لا یصلی علیه وقال ابو حنیفة یصلی علیه واما المرتث فیغسل عند الحنفیة وهو الاظهر عند الشافعیة واما مقتول البغاة فلا یغسل عند الحنفیة والاظهر عند الشافعیة انه یغسل ١٢

مصفّی | قبور انبیائهم مساجد آنحضرت صلعم فرمود بار خدایا مگردان قبر مرا بت که پرستش کرده شود شدید باد غضب خدا تعالی بر قومیکه گرفتند قبرهای پیغامبران خود را مساجد باب القعود علی القبور والتوسد علیها در بیان نشستن بر قبور و تکیه دادن بران مالک انه بلغه ان علی بن ابی طالب کان یتوسد القبور ویضطجع علیها علی بن ابی طالب تکیه میکرد بر گورها و دراز میکشید بر گورها قال مالک انما نهی عن القعود علی القبور فیما نری للمذاهب گفت مالک غیر ازین نیست که نهی کرده شده است از نشستن بر گورها در آنچه ما بینیم برای قضای حاجت باب تحریم النبش حرام ست کافتن قبر مالک عن ابی الرجال محمد بن عبد الرحمن عن امه عمرة بنت عبد الرحمن انه سمعها تقول لعن رسول الله صلی الله علیه وسلم المختفی والمختفیة یعنی نباش القبور لعن کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم مختفی و مختفیه را یعنی نبش کننده گورها را مالک انه بلغه ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم کانت تقول کسر عظم المسلم میتا ککسره وهو حی حضرت عائشه میفرمود شکستن استخوان مسلمان در آن حالیکه مرده است مانند شکستن استخوان اوست در آنحال که زنده است باب الشهداء لا یغسلون ولا یصلی علیهم ویدفنون فی ثیابهم شهیدان را غسل داده نمیشود و نماز گذارده نمیشود بر ایشان و دفن کرده شوند در جامهای خود مالک انه بلغه عن اهل العلم انهم کانوا یقولون الشهداء فی سبیل الله لا یغسلون ولا یصلی علیهم وانهم یدفنون فی ثیابهم التی قتلوا فیها خبر رسید بامام مالک از اهل علم که ایشان میگفتند شهیدان در راه خدا تعالی غسل داده نشود ایشانرا و نماز گذارده نشود بر ایشان و دفن کرده شود ایشان را در جامهائیکه کشته شدند در آن مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب غسل وکفن وصلی علیه وکان شهیدا رحمه الله عمر بن الخطاب را غسل داده شد و کفن پوشانیده شد و نماز گذارده شد بر وی و بود شهید رحمت کناد او را خدا تعالی قال مالک تلک السنة فیمن قتل فی المعترک فلم یدرک حتی مات واما من حمل منهم فعاش ما شاء الله بعد ذلک فانه یغسل ویصلی علیه کما فعل بعمر بن الخطاب گفت مالک واین سنت در حق کسی ست که کشته شد

مسوّی لـه قلت اجمعت الامة على ان منع الزكوة كبيرة واختلفوا في معنى الآية فقيل كان هذا في ابتداء الاسلام ثم نسخها الله بالزكوة طهارة وقيل نزلت في اهل الكتاب والصحيح قول ابن عمر ان الكنز الذي وعد الله تعالى عليه هو المال الذي لا تؤدى منه الزكوة فمعنى لا ينفقونها لا ينفقون منها القدر الذي اوجبه الله تعالى ومعنى ما بخلوا به البخل الذي هو منع الزكوة المفروضة الشجاع الحية الذكر والاقرع الذي تمعط الشعر عن راسه من كثرة سمه والزبيبتان وهما النكتتان السوداوان فوق عينيه وهو اخبث ما يكون من الحيات واخبثه وقيل هما الزبدتان يكونان في الشدق قدر اذا غضب الانسان او كثر كلامه

مصفّٰی در معرکہ پس یافتہ نشد او را تا آنکہ مرد و اما کسیکہ بر داشتہ شد او را از ایشان پس زندہ ماند بعد ازان تا وقتیکہ خواست خدا تعالی پس بہر آئینہ او را غسل دادہ شود و نماز گذاردہ شود بروے چنانکہ کردہ شد بہ عمر بن الخطاب مترجم گوید اتفاق کردند علما بر آنکہ شہید یکہ کشتہ شد در معرکہ کفار غسل دادہ نشود او را و اختلاف کردند در نماز گذاردن بروے شافعی گوید نماز گذاردہ نشود بروے و نزد ابو حنیفہ گذاردہ شود نماز بروے و اما مرتث یعنی شخصیکہ از معرکہ زندہ بر آید و بعد ازان مرد پس غسل دادہ شود او را نزد حنفیہ و این اظہر است نزد شافعیہ و اما مقتول باغیان را نزد حنفیہ غسل نیست و نزد شافعیہ اظہر آنست کہ غسل دادہ شود والله اعلم

كتاب الزكوة

باب اثم مانع الزكوة

در بیان گناہ کسے کہ ندہد زکوۃ را قال الله تعالى والذين يكنزون الذهب والفضة ولا ينفقونها في سبيل الله فبشرهم بعذاب اليم يوم يحمى عليها في نار جهنم فتكوى بها جباههم وجنوبهم وظهورهم هذا ما كنزتم لانفسكم فذوقوا ما كنتم تكنزون و آنانکہ جمع مے کنند گنجہا از زر و نقرہ و خرج نمے کنند آن گنجہا را در راہ خدا تعالی یعنی زکوۃ نمیدہند ازان پس خبر دہ ایشانرا بعذاب دردہندہ روزیکہ گرم کردہ شود یعنی دمیدہ شود بر آن گنجہا در آتش دوزخ پس داغ کردہ شود بآن اطراف پیشانی ایشانرا و پہلوے ایشانرا و پشتہاے ایشانرا گفتہ شود اینست آنچہ ذخیرہ نہادید برائے خویش پس بچشید عقوبت آنچہ ذخیرہ مے نہادید وقال الله تعالى ولا يحسبن الذين يبخلون بما آتاهم الله من فضله هو خيرا لهم بل هو شر لهم سيطوقون ما بخلوا به يوم القيمة ولله ميراث السموات والارض والله بما تعملون خبير باید کہ گمان نکنند آنانکہ بخل میکنند بآنچہ عطا کردہ است خدا تعالی ایشان را از فضل خود این بخل را بہتر برائے خویش بلکہ آن بدست برائے ایشان نزدیک است کہ بشکل طوق پوشانیدہ شود ایشانرا آنچہ بخل کردہ اند بآن روز قیامت یعنی آن مال را بصورت مار در گردن ایشان اندازند و خدا ئے راست پس گذاشتہ اہل آسمانہا و زمین و خدا بآنچہ میکنید داناست. **مالك** عن عبد الله بن دينار عن ابى صالح السمان عن ابى هريرة انه كان يقول من كان عنده مال لم يؤد زكوته مثل له يوم القيمة شجاعا اقرع له زبيبتان يطلبه حتى يمكنه يقول انا كنزك ابو ہریرہ میگفت ہر کہ باشد نزدیک او مال کہ زکوۃ آن ادا نمیکند مصور کردہ شود برائے او روز قیامت آن مال را مارے کہ موے سر او بسبب بسیاری سم زائل شدہ است مر او را دو خال است بشکل دانہ موبز میجوید این شخص را تا آنکہ دست یابد بروے میگوید من گنج توام **مالك** عن عبد الله بن دينار انه قال سمعت عبد الله بن عمر وهو يسأل عن الكنز ما هو فقال هو المال الذي لا تؤدى منه الزكوة عبد الله بن دینار گفت شنیدم عبد الله بن عمر را در انحال کہ سوال کردہ شد از کنز کہ چیست کنز یکہ در آیت وعید

مسّوی ۱؎ قلت فی العالمکیریة هی فریضة محکمة یکفر جاحدها و یقتل مانعها ۱۲ ۲؎ قلت علیه اهل العلم ان صدقة الاموال علی ثلثة اقسام و زکوة التجارات انما توخذ بحساب القیمة واما صدقة الفطر فهی صدقة الرؤس ۱۲

مصفّی براں وارد شده پس گفت آن کنز مالے است که ادا کرده نشد از وے زکوة یعنی مراد از ولا ینفقونها فی سبیل الله ترک زکوة ست و وعید بر آن گنج است که زکوة از وے ادا نکنند مترجم گوید رضی الله عنه که اتفاق کرده اند علماء که منع زکوة از کبائر است و معنی لا ینفقونها نمیدہند از ان قدر یکه واجب گردانیده شده است آنرا و معنی ما بخلوا به بخل است که منع زکوة مفروضه نماید **باب قتال من منع الزکوة** باب در جنگ کردن با کسے که نمیدہد زکوة را **مالک** انه بلغه ان ابا بکر الصدیق قال لو منعونی عقالا لجاهدتهم علیه خبر رسید امام مالک را که حضرت ابو بکر صدیق فرمود که اگر ندہند مرا یک رسن بند گردن پائے شتر جنگ کنم با ایشان برائے ہمان یک رسن قال مالک الامر عندنا ان کل من منع فریضة من فرائض الله فلم یستطع المسلمون اخذها منه کان حقا علیهم جهاده حتی یاخذوها منه ۱؎ گفت مالک که امر مقرر نزدیک ما آنست که ہر که ندہد فرضے از فرائض خدا تعالی یعنی جانورے که واجب شده است در مال او پس نتوانستند مسلمانان گرفتن آن از وے واجب باشد بر ایشان جہاد او تا آنکه بگیرند آنرا از وے مسئله زکوة فریضه محکمه است کافر میشود منکر او و جہاد کرده میشود با کسیکه منع نماید و ندہد زکوة را **باب انواع الزکوة** در بیان اقسام زکوة **مالک** انه بلغه ان عمر بن عبد العزیز کتب الی عماله علی دمشق فی الصدقة انما الصدقة فی الحرث والعین والماشیة ۲؎ خبر رسید مالک که عمر بن عبد العزیز نوشت بسوئے عاملان خود که گماشته شده بودند بر دمشق در باب صدقه مضمون مکتوب آنکه غیر ازین نیست که زکوة واجب میشود در زراعت و نقد که عبارت از زر و نقره باشد و مواشی مترجم گوید ہمین ست اتفاق علماء که زکوة اموال بر سه قسم است و زکوة تجارات گرفته نمیشود مگر بحساب قیمت اما صدقه فطر پس آن روشن است **باب القدر الذی لا تجب فی اقل منه الزکوة** در بیان مقدار چیزے که واجب میشود در وے زکوة از مال یعنی بیان نصاب اموال که در ما دون آن زکوة واجب نمیشود **مالک** عن عمرو بن یحیی المازنی عن ابیه انه قال سمعت ابا سعید الخدری یقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لیس فیما دون خمس ذود صدقة ولیس فیما دون خمس اواق صدقة ولیس فیما دون خمسة اوسق صدقة ابو سعید خدری میگفت که فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیست در کم از پنج شتر صدقه و نیست در کمتر از پنج اوقیه صدقه و نیست در کم از پنج وسق صدقه **مالک** عن محمد بن عبد الله بن ابی صعصعة الانصاری ثم المازنی عن ابیه عن ابی سعید الخدری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لیس فی ما دون خمسة اوسق من التمر صدقة ولیس فیما دون خمس اواق من الورق صدقة ولیس فیما دون خمس ذود من الابل صدقة از ابو سعید خدری مرویست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود نیست در کم از پنج وسق تمر صدقه و نیست در کم از پنج اوقیه از نقره صدقه و نیست در کم از پنج شتر از شتران صدقه قال یحیی قال مالک السنة التی لا اختلاف فیها عندنا ان الزکوة تجب فی عشرین دینارا عینا کما تجب فی مائتی درهم گفت مالک سنتے که اختلاف نیست در آن نزدیک ما آنست که واجب میشود

مسوّی سله قلت علیه اهل العلم الا ان زکوة الزرع لا یشترط لها نصاب عند ابی حنیفة ولم یوافقه صاحباه والوسق ستون صاعا والصاع
عند الشافعی خمسة ارطال وثلث رطل بالبغدادی وعند ابی حنیفة ثمانیة ارطال بالبغدادی والاوقیة اربعون درهما والمعتبر فی الدرهم وزن سبعة
اعنی یکون کل عشرة دراهم سبعة مثاقیل والذود فی الابل بمنزلة الرهط فی الناس لا یقال الا للاناث ۱۲ سله قلت علیه اهل العلم
وهو مخصوص اتفاقا بالربح والنتاج اذا زادا علی نصاب فان حولهما حول الاصل وبزکوة الزرع فانها تجب عند الحصاد وظاهر الحدیث
ان المستفاد فی اثناء الحول لا یضم مع نصاب من جنسه وعلیه الشافعی وقال ابو حنیفة یضم وان نقص النصاب فی اثناء الحول یقطع
الحول وعلیه الشافعی وقال ابو حنیفة اذا کان النصاب کاملا فی طرفی الحول فنقصانه فیما بین ذلک لا یسقط الزکوة ۱۲

مصفّٰی سله زکوة در بیست دینار از ذهب خالص چنانکه واجب میشود در دوصد درهم قال مالک ولیس فیما دون عشرین
دینارا زکوة گفت مالک ونیست در کم از بیست دینار ذهب خالص زکوة بغوی گفته که وسق شصت صاع
راگویند وصاع پنج رطل وثلث رطل است واوقیه چهل درهم راگویند ودرهم یکی شش دانق است ودر حدیث آمده
است الوزن وزن اهل مکة والمکیال مکیال اهل مدینة وذود جماعة شتر راگویند پس اگر نزدیک کسے کم از نصاب
باشد بروے زکوة لازم نیست واگر زیاده از نصاب باشد اگرچه آن زیاده قلیل بود بحساب آن زکوة باید داد واگر نیم نصاب
از شتر باشد ونیم نصاب از بقر یا غنم یا تمر پس ضم کرده نشود آنرا باتفاق علما مسئله نصاب الفضة مائتا درهم والذهب
عشرون مثقالا وزکوتها ربع العشر روی مالک فی حدیث ابی سعید لیس فیما دون خمس اواق صدقة وروی فی کتاب عمرو
فی الرقة ربع العشر قال مالک والامر عندنا انه تجب الزکوة فی عشرین دینارا الخ ودر درهمے که زکوة بدان متعین شده اختلاف
واقع شده است حنفیان هفتاد حبه شعیره نوشته اند وشافعیان پنجاه ودو حبه شعیره وکسر حبه واین اختلاف فاحش است
که جمع آن نتوان کرد وشعیره بلاد ما سبک اند حسابیکه بر آن قرار داده اند درین دیار راست نمی آید پس این حساب را گذاشتیم
وحساب دیگر گرفتیم که شش دانق را که اهل حرمین امروز دوانی گویند بحذف قاف وزن کردیم آن نیز مختلف برآمد
بعضے نیم ماشه وبعض نیم ماشه وچهار حبه شعیر وبعض نیم ماشه وشش حبه ازین جا دانسته شد که درهم سه ماشه ست کسرے
زیاده ربع ماشه یا دون از آن بقلیلے یا زیاده از آن بقلیلے ودینار یک مثقال است ونسبت درمیان مثقال ودرهم
آنست که ده درهم هفت مثقال میشود ودرین مسئله چون دراهم در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم متنوع بود لهذا احتیاط
اخذ اقل است والله اعلم **باب** لا تجب فی مال زکوة حتی یحول علیه الحول واجب نمیشود در هیچ مالے زکوة تا آنکه بگذرد
بروے یکسال **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول لا تجب فی مال زکوة حتی یحول علیه الحول عبد الله بن عمر میگفت
واجب نمیشود در هیچ مالے زکوة تا آنکه بگذرد بروے یکسال **مالک** عن محمد بن علقمة مولی الزبیر عن القاسم بن محمد ان ابا بکر الصدیق
لم یکن یاخذ من مال زکوة حتی یحول علیه الحول سله از قاسم بن محمد مرویست که ابوبکر صدیق نمیگرفت از هیچ مال
زکوة تا آنکه بگذرد بروے یکسال **باب** کتاب عمر رضی الله عنه فی الصدقة بیان مضمون کتاب عمر رضی الله عنه که

مسوّى **قلت** ذكر في هذا الكتاب تبيّن السوم في الغنم دون الابل لان ما وجب مالك الزكوة في نواضح الابل قال عامة اهل العلم ان السوم معتبر في الغنم والابل لحديث ابي داود في كل سائمة ابل في اربعين بنت لبون وفي معناه قوله في كل خمس شاة عند الشافعي اذا اجتمع هذا العدد ففيه شاة سواء كان لشخص واحد او لشخصين فاعتبر بالمال لا بالملاك في المنهاج لو اشترك اهل الزكوة في ماشية زكيا كرجل (باقي صـ۲۱۰)

مصفّى در باب زكوة نوشته است **مالك** انه قرأ كتاب عمر بن الخطاب في الصدقة قال فوجدت فيه مالک خواند کتاب عمر بن الخطاب را در صدقه گفت پس یافتم در وے بسم الله الرحمن الرحيم هذا كتاب الصدقة في اربع وعشرين من الابل فدونها الغنم في كل خمس شاة وفيما فوق ذلك الى خمس وثلثين بنت مخاض فان لم تكن بنت مخاض فابن لبون ذكر وفيما فوق ذلك الى خمس واربعين ابنة لبون وفيما فوق ذلك الى ستين حقة طروقة الفحل فيما فوق ذلك الى خمس وسبعين جذعة وفيما فوق ذلك الى تسعين بنتا لبون وفيما فوق ذلك الى عشرين ومائة حقتان طروقتا الفحل فما زاد على ذلك من الابل ففي كل اربعين بنت لبون وفي كل خمسين حقة وفي سائمة الغنم اذا بلغت اربعين الى عشرين ومائة شاة وفيما فوق ذلك الى مائتين شاتان وفيما فوق ذلك الى ثلثمائة ثلاث شياه فما زاد على ذلك ففي كل مائة شاة ولا يخرج في الصدقة تيس ولا هرمة ولا ذات عوار الا ما شاء المصدق ولا يجمع بين مفترق ولا يفرق بين مجتمع خشية الصدقة وما كان من خليطين فانهما يتراجعان بالسوية وفي الرقة اذا بلغت خمس اواق ربع العشر يعنی اینست مکتوب صدقه در بیست و چهار راس از شتر و آنچه کم از بیست و چهار باشد جنس شاة واجب میشود باین حساب که در هر پنج راس یک شاة است و در آنچه زیاده از بیست و چهار باشد تا سی و پنج بنت مخاض واجب میشود پس اگر نباشد بنت مخاض پس ابن لبون که نر است بجائے او باید گرفت و آنچه زیاده از سی و پنج باشد تا چهل و پنج بنت لبون واجب میشود و در آنچه زیاده از چهل و پنج باشد تا شصت حقه واجب میشود که قابل ضراب نر باشد و در آنچه زیاده از شصت باشد تا هفتاد و پنج جذعه واجب میشود و در آنچه زیاده از هفتاد و پنج باشد تا نود دو بنت لبون واجب میشود و در آنچه زیاده از نود باشد تا صد و بیست راس دو حقه واجب میشود که قابل ضراب نر باشند پس آنچه زیاده بر صد و بیست باشد از شتران پس واجب آن باین حساب است که در هر چهل راس بنت لبون است و در هر پنجاه راس حقه است یعنی بر هر ده راس انتقال باید کرد از بنت لبون بحقه و از حقه به بنت لبون و در هر چرنده در زمین از قسم غنم وقتیکه برسد بچهل راس تا صد و بیست راس یک شاة است و در زیاده از ان تا دو صد دو شاة و در زیاده از ان تا سه صد سه شاة است و در آنچه زیاده باشد از سه صد باین حساب است که در هر صد راس یک شاة باید گرفت و برآورده نشود در زکوة فحل رمه را و نه پیر کلان سال را و نه صاحب عیب را مگر آنکه خواهد صدقه گیرنده یعنی عامل خلیفه بر صدقات و جمع کرده نشود در میان متفرق و متفرق گردانیده نشود در میان مجتمع بسبب ترس از زیان صدقه و زکوتیکه گرفته میشود از دو خلیط پس هر آئینه ایشان حساب کنند با یکدیگر در میان خویش برابری و در نقره وقتیکه برسد به پنج اوقیه چهارم حصه است از دهم حصه یعنی چهلم حصه مال **مالك** عن حميد بن قيس المكي عن طاؤس اليماني ان

مسوی (بقیہ صـ ٢٠٩) واحد لكن الوخلط مجاورة بشرط ان لا يتميز فى المشرع والمسرح وموضع الحلب لكن الراعى والفحل فى الاصح عند ابى حنيفة انه اذا اجتمع هذا القدر فى ملك شخص واحد ففيه شاة ولا تاثير للخلطة عنده وفى العالمكيرية والخليطان فى المواشى كغير الخليطين فان كان نصيب كل واحد منهما يبلغ نصابا وجبت الزكوة والا فلا باى وجه كانت الشركة وسواء كانت فى مرعى واحد ومراعى مختلفة وقوله فيما فوق ذلك الى خمس وثلثين يحتمل ان يكون معناه ان الواجب يتعلق بالعفو والزائد عفو ولا يتعلق به شئ ويتعلق بالعفو الزائد للشافعى فيه قولان قال ابو حنيفة الزائد عفو ومعنى قوله فان لم يكن بنت مخاض فابن لبون عند الشافعى انه على سبيل التشريع وعند ابى حنيفة انه على حد اخذ القيم وقوله فما زاد على ذلك من الابل ففى كل اربعين الخ عليه الشافعى انه اذا كان مائة واحدى وعشرين ففيه ثلث بنات لبون لانها تشتمل على ثلث اربعينات ثم هكذا فى كل اربعين بنت لبون وفى كل خمسين حقة بالغة ما بلغت وقال ابو حنيفة اذا زادت على مائة وعشرين ففى كل خمس شاة ثم فى مائة وخمس واربعين بنت مخاض وحقتان ثم فى مائة وخمسين ثلث حقاق ثم تستأنف الفريضة ففى كل خمس شاة ثم فى خمس وعشرين بنت مخاض ثم فى ست وثلثين بنت لبون ثم فى مائة وست وتسعين اربع حقاق الى مائتين ثم تستأنف ابدا كما فى الخمسين التى بعد المائة والخمسين قوله فى سائمة الغنم الى اخره الشاة الواجبة عند الشافعى جذعة من الضأن او ثنية من المعز وقال ابو حنيفة لا يجوز منهما الا الثنية قوله فما زاد على ذلك ففى كل مائة شاة معناه ان يزيد مائة اخرى لتصير اربعمائة فيجب فيها اربع شياه باتفاق المذهبين الا ما شاع المتصدق راجع الى الهرمة وذات العوار قوله لا يجمع بين متفرق ولا يفرق بين مجتمع تفسيره فى العالمكيرية انه اذا كان لرجل ثمانون شاة تجب فيه شاة فلا يفرق لانها لرجلين فتوخذ شاتان واذا كان ثمانون لرجلين وجبت شاتان فلا يجمع كانها لرجل واحد فتوخذ شاة واحدة وفى شرح السنة انه اذا كانت بين رجلين اربعون شاة مختلطة فلما اظلهما الساعى فرقاها لئلا تجب عليهما الزكوة او كانت متفرقة فاراد الساعى جمعها لتجب الزكوة او كانت بينهما ثمانون مختلطة فاراد الساعى تفريقها ليأخذ شاتين او كانت متفرقة فاراد رب المال جمعها لئلا تجب عليهما الا شاة واحدة فهو اعنى ذلك امر وابقى برها على حالتها قوله ما كان من خليطين الخ تفسيره فى العالمكيرية اذا كان بين الرجلين احدى وستون من الابل لاحدهما ست وثلثون وللاخر خمس وعشرون فاخذ المصدق منهما بنت مخاض وبنت لبون فان كل واحد يرجع على شريكه بحصة ما اخذ الساعى من ملكه زكوة شريكه وفى شرح السنة اذا كان بينهما اربعون شاة لكل واحد عشرون يعرف كل واحد عين ماله فاخذ الساعى شاة من نصيب احدهما يرجع المأخوذ منه على شريكه بقيمة نصف شاة قوله فى الرقة ربع العشر ظاهره مع حديث النصاب انه اذا بلغ المال خمس اواق وزاد عليه شئ قليل تجب ربع العشر من الكل وعليه الشافعى وقال ابو حنيفة اذا بلغ الزائد اربعين درهما ففيه الزكوة والا فلا شئ فيه ابنة المخاض من الابل هى التى اتى عليها حول وطعنت فى السنة الثانية لان امها تمخض بولد اخر اى تحمل وابنة اللبون هى التى اتى عليها حولان وطعنت فى الثالثة لان امها تصير لبونا والحقة هى التى اتى عليها ثلث سنين وطعنت فى الرابعة لانها تستحق الحمل والضراب والجذعة هى التى تمت لها اربع سنين وطعنت فى الخامسة لانها تجذع السن اى تسقطه وطروقة الفحل هى التى قد طرقها الفحل اى نزى عليها والتبيع من البقرة التى طعنت فى الثانية والمسنة التى طعنت فى الثالثة ١٢

مصفّٰی | معاذ بن جبل الانصارى اخذ من ثلثين بقرة تبيعا ومن اربعين بقرة مسنة واُتى بما دون ذلك فابى ان ياخذ

منه شيئا وقال لم اسمع من رسول الله صلى الله عليه وسلم فيه شيئا حتى القاه فاسأله فتوفى رسول الله صلى الله عليه وسلم قبل ان يقدم معاذ بن جبل

طاؤس یمانی روایت کرد کہ ہر آئینہ معاذ بن جبل گرفت از سی راس گاؤ یک تبیع واز چہل راس گاؤ یک مسنہ وآوردہ شد پیش معاذ کمتر از سی راس پس ابا کرد ازان کہ بگیرد ازان چیزے وگفت نشنیدہ ام از رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم درباب کمتر از سی راس چیزے توقف میکنم تا آنکہ ملاقات میکنم با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس سوال کنم از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس متوفی شد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پیش ازان کہ بیاید معاذ بن جبل لغوی گفتہ است کہ بنت مخاض بچہ ایست کہ یکسال بروے گذشت وداخل شد در سال دوم زیرا کہ مخض بمعنی حمل است مادر

مصفیٰ | این بچه حامل میشود و بنت لبون بچه ایست که دو سال بروے گذشت و داخل شد در سال سوم زیراکه
مادر او صاحب شیر میشود و حقه بچه ایست که گذشت بروے سه سال و داخل شد در سال چهارم زیراکه وے قابل
آن باشد که از فحل بارگیرد و جذعه بچه ایست که گذشت بروے چهار سال و داخل شد در سال پنجم لانها تجذع السن
براے آنکه انداخت دندان را و تبیع بچه ایست که یکسال تمام کند و اشهر در مذهب مالک اینست که دو سال تمام کرده باشد
و مسنه آنست که گذشته باشد بروے دو سال و داخل شد در سال سیوم و اشهر در مذهب مالک آنست که سه سال تمام کرده باشد
مسئله زکوٰة انعام ظاهر از لفظ فی کل خمس شاة و مانند آن آنست که چون این قدر ابل جمع شوند دران زکوٰة لازم شود
از آن یک کس باشند یا از آن دو سه کس و همین است مذهب شافعی و تائید میدهد این معنی را تسمیه زکوٰة بحق المال در اثر
حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه پس این تسمیه تنبیه میکند که دوران زکوٰة بر اجتماع مال است نه بر حال مالک و لهذا بر مال صبی
و مجنون نزدیک اهل مدینه واجب میشود و بر زرع صبی نزدیک همه لازم مے آید و گویا مصلحت در ادا و حکم بر حال مال دون
حال مالک آنست که مصدق از نزدیک امام با حیا دو تری میرود و او را بر حقیقت حال مالکان اطلاع نیست و در قول
مالکان عمرها میرود و تحقیق حال متعسر میشود بخلاف رمها و گله ها که بر شارع و مسارح جمع شوند و معرفت حال آنها بمشاهده
میتوان حاصل نمود و معنی اجتماع درینجا اجتماعی است که بسبب آن همه را یک گله و یک رمه میتوان گفت و این باتحاد
مشرع یعنی جاے آب خوردن و مسرح یعنی جائیکه از فناے قریه که در آن از میان خانها آورده جمع میکنند تا همه
جمع کرده بمرعی مے برند و مرعی یعنی چراگاه و مراح که جاے آنها در وقت شب باشد و موضع حلب و راعی و فحل پس
باتحاد این اشیا گله و رمه یکے میباشد مسئله زکوٰة ماشیه را دو شرط قرار داده اند یکے گذشتن سال بران رمه و گله در ملک
او و ماخذ آن حدیثے است که خواهد آمد لا زکوٰة فی مال حتی یحول علیه الحول لیکن آنچه از نصاب متولد شده است در سال سال
او سال امهات او ست بدلیل آنکه حضرت عمر رض گفتند شمرده شود سخلة و ظاهر است که هر سخله را یکسال نگذشته است بخلاف آنکه دون نصاب بوده
و بانضمام اولاد نصاب تمام شود که سال را درین صورت از وقت تمام نصاب باید شمرد و بخلاف آنچه منضم شود بمملوک
بشرا یا ارث یا هبه که سال او جدا حساب باید کرد و آیا در معنی نصاب جمع کرده شود یا نه دو قول است مثلاً شش شاه مالک
سی بقره بوده است و بعد از آن ده راس دیگر خرید پس چون سال گذرد زکوٰة سی لازم شود نه زکوٰة چهل و چون شش ماه
دیگر گذشت آیا ازین ده راس ربع مسنه برآرد یا نه نظر بقیاس سال نه برآرد و نظر بآنکه اتفاق علما حاصل شد برآنکه
زیاده از نصاب را بحساب او زکوٰة برآرد اگر ملک در اثناے حول زائد شود و باز عود کند و همچنین اگر از نصاب در اثناے
حول کم شود حساب را از وقت ملک ثانی و تمام نصاب ثانیا باید گرفت شرط دیگر سوم است که در کلاء مباح چرا کند
پس اگر کلاء مملوک باشد آنرا سائمه گویند یا معلوفه دو وجه آمده است و اظهر نزدیک فقیر رعایت معنی انبات است اگر
انبات کرده باشد بزرع اشبه میشود و اگر نکرده باشند به کلاء مباح اشبه میشود و شرط سوم در غنم ماخوذ است از لفظ و فی

مسوی ؎ **قلت** علیہ الشافعیۃ انہ یعتد بالصغیر والمعیب ولا یؤخذ الا الجذعۃ والثنیۃ من اوسط المال قال ابو حنیفۃ ادنی السن الذی یتعلق بہ وجوب الزکوۃ فی الغنم ہو الثنی قال صاحباہ یؤخذ الجذع من الضأن والثنی ما تمت لہ سنۃ والجذع ما اتی علیہ اکثرہا والاظہر عند الشافعی الجذعۃ لہا سنۃ وقیل ستۃ اشہر والثنیۃ لہا سنتان وقیل سنۃ وفی الحدیث ان حول النتاج حول امہا تماما ہو قول الشافعی والحنفیۃ ۱۲ ؎ **قلت** ہو قول العلماء انہ

مصفی سائمۃ الغنم ودر ابل و بقر بقیاس آن و گویا در ابل تصریح بآن نشدہ زیرا کہ ابل در عرب البتہ سائمہ میبوند بخلاف غنم کہ بعض آن داجن و معلوف میبود پس اگر در اکثر سال علف میدہد بروے زکوۃ واجب نیست و اگر علف میدہد قدر یکہ بدادن آن ضرر نمایان نمیشود و در اوقات دیگر در صحرا مے چرد زکوۃ واجب است **باب** یعتد بالسخل ولا یاخذ الا الجذعۃ والثنیۃ شمار کنند بزغالہ و نگیرد در زکوۃ مگر جذعہ و ثنیہ **مالک** عن ثور بن زید الدیلی عن ابن لعبد اللہ بن سفیان الثقفی عن جدہ سفیان بن عبد اللہ ان عمر بن الخطاب بعثہ مصدقا فکان یعد علی الناس بالسخل فقالوا اتعد علینا بالسخل ولا تاخذ منہ شیئا فلما قدم علی عمر بن الخطاب ذکر ذلک لہ فقال عمر نعم تعد علیہم بالسخلۃ یحملہا الراعی ولا ناخذہا ولا ناخذ الاکولۃ ولا الربی ولا الماخض ولا فحل الغنم وناخذ الجذعۃ والثنیۃ وذلک عدل بین غذاء الغنم وخیارہ قال مالک السخلۃ الصغیرۃ حین تنتج والربی التی قد وضعت فہی تربی ولدہا والماخض ہی الحامل والاکولۃ ہی الشاۃ اللحیم التی تسمن لتوکل عمر بن الخطاب فرستاد سفیان بن عبد اللہ ثقفی را عامل ساختہ بر صدقات پس میشمرد بر مردمان بزغالہا را پس اصحاب مواشی گفتند میشماری بر ما بزغالہا را و نمیگیری از آنہا چیزے پس وقتیکہ آمد پیش عمر بن الخطاب ذکر کرد این ماجرا را پیش او پس گفت عمر بن الخطاب آرے میشماریم بر ایشان بزغالہ را کہ بردارد او را شبان و نمے گیریم آنرا و نمے گیریم اکولہ را و نہ ربا را و نہ ماخض را و نہ کشن رمہ را و میگیریم یکسالہ دوسالہ را و این یکسالہ و دوسالہ میانہ است درمیان بچہائے گوسفندان و میان بہترین گوسفندان گفت مالک سخلہ بچہ خورد را میگویند وقتیکہ از شکم مادر گرفتہ میشود و ربا آن است کہ بزاید بچہ را پس او مے پرورد بچہ خود را و ماخض حامل را گویند و اکولہ شاتی است مہیا برائے خوردن گوشت کہ فربہ کردہ میشود تا خوردہ میشود و بغوی گفتہ جذعہ از گوسفند گیرند یا ثنیہ از بز و جذعہ آنست کہ یکسال بروے گذشت و ثنیہ آن کہ دوسال بروے گذشت و این مذہب شافعی است و در کتاب الرحمۃ مذکور است کہ مالک میگوید جذعہ از ضان و معز میتوان گرفت **باب** النہی عن التضییق علی الناس فی الصدقۃ باب در منع از تنگ گرفتن مردمان در زکوۃ گرفتن **مالک** عن یحیی بن سعید عن محمد بن یحیی بن حبان عن القاسم بن محمد عن عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہا قالت مر علی عمر بن الخطاب بغنم من الصدقۃ فرای فیہا شاۃ حافلا ذات ضرع عظیم فقال عمر بن الخطاب ما ہذہ الشاۃ فقالوا شاۃ من الصدقۃ فقال عمر ما اعطی ہذہ اہلہا وہم طائعون لا تفتنوا الناس لا تاخذوا حزرات المسلمین نکبوا عن الطعام ؎ حضرت عائشہ فرمود کہ گذرانیدہ شد بر عمر بن الخطاب رمہ از صدقہ پس دید در آن رمہ بزے بسیار شیر صاحب پستان بزرگ پس گفت عمر

؎ الحزرۃ مال نفیس جمعہا حزرات ۱۲

مسوّی ۵ قلت هو قول الفقهاء ۱۲ -+

مصفّیٰ | ابن الخطاب چیست این بزپس گفتند این بزیست از زکوٰۃ پس فرمود حضرت عمر نداده اند این را مالکان وے
حال آنکه ایشان در اختیار خود بوده باشند یعنی برضا داده باشند ایذا مدہید مردمان را مگیرید نفایس اموال مسلمانان را مگیرید
شوید از طعام یعنی از شیر دار مالك عن يحيى بن سعيد عن محمد بن يحيى انه قال اخبرني رجلان من اشجع ان محمد بن مسلمة
الانصاري كان يأتيهم مصدقا فيقول لرب المال اخرج الى صدقة مالك فلا يقود اليه شاة فيها وفاء من حقه الا قبلها محمد بن مسلمه مے آمد پیش ایشان
عامل زکوٰۃ شده پس میگفت صاحب مواشی را که بیرون کن بسوئے من زکوٰۃ مال خود را پس برنمے آورد بسوئے او بزے که
در وے تمامی حق او میبود مگر که قبول میکرد آنرا قال مالك السنة عندنا والذي ادركت عليه اهل العلم ببلدنا انه لا يضيق على المسلمين
في زكوتهم وان يقبل منهم ما دفعوا من اموالهم گفت مالک سنت مسلمه مقرره نزدیک ما و آنچه یافتیم بر آن اہل علم را
در شهر خود آنست که تنگ گرفته نشود بر مسلمانان در زکوٰۃ ایشان و آنکه قبول کرده شود از ایشان آنچه بدهند از اموال خود

باب يضم المعز والضأن في تكميل النصاب جمع کرده شود در میان بز و گوسفند برائے تکمیل نصاب قال مالك في الرجل
يكون له الضأن والمعز انها تجمع عليه في الصدقة فان كان فيهما ما تجب فيه الصدقة صدقت قال انما هي غنم كلها وفي كتاب عمر بن الخطاب وفي
سائمة الغنم اذا بلغت اربعين شاة شاة فان كانت الضأن اكثر من المعز ولم تجب على ربها الا شاة واحدة اخذ المصدق
تلك الشاة التي وجبت على رب المال من الضأن وان كانت المعز اكثر اخذ منها فان استوى الضأن والمعز اخذ من ايتهما شاء قال
مالك في العراب والبخت والبقر والجواميس نحو ذلك گفت مالک در باب شخصیکه باشد او را گوسفند و بز که آن همه را جمع
کرده شود بروے در صدقه پس اگر باشد درین مجموع عددے که واجب شود در وے زکوٰۃ برآورده شود زکوٰۃ آن
گفت مالک وجز این نیست که آن غنم است تمام آن و در کتاب عمر بن الخطاب آمده است وفي سائمة الغنم اذا
بلغت اربعين شاة شاة گفت مالک پس اگر گوسفند زیاده باشد از بز و واجب نشده است بر صاحب او مگر
یک شاة بگیرد عامل آن شاة را که واجب شده است بر صاحب مال از گوسفند و اگر بز اکثر باشد بگیرد آنرا از بز پس
اگر برابر باشد گوسفند و بز بگیرد از هر جنس که خواهد گفت مالک در باب اشتران عربی و اشتران بختی و گاو و گاو میشان و مانند آن باب
يجوز ان يسأل الامام اهل النقود هل عندكم ما تجب فيه الزكوٰة ويصدقهم فيما قالوا جائز است که سوال کند بادشاه از ارباب اموال
نقد را آیا هست نزدیک شما قدریکه واجب شود در آن زکوٰۃ و تصدیق کند ایشان را در آنچه گویند مالك عن محمد بن
عقبة مولى الزبير عن القاسم بن محمد قال كان ابو بكر اذا اعطى الناس عطياتهم يسأل الرجل هل عندك من مال وجبت
عليك فيه الزكوٰة فان قال نعم اخذ من عطائه زكوٰة ذلك المال وان قال لا اسلم اليه عطاءه ولم يأخذ منه شيئا
مرویست از قاسم بن محمد که ابوبکر صدیق وقتیکه میداد مردمان را عطاهائے ایشان سوال مے نمود هر کسے را آیا نزدیک تو
مالے هست که در وے زکوٰۃ واجب شود پس اگر گفتے آرے هست میگرفت از عطائے او زکوٰۃ آن مال و اگر انکار کردے تسلیم

مسوّی ۱؎ قلت قال الشافعی فی اثر ابن شہاب ان العطاء فائدۃ ولا زکوۃ فیہ حتی یحول علیہ الحول ذکر قولہ البیہقی فی سننہ اقول

وانما اخذ ابوبکر وعثمان من العطاء لما عندھم من النقود مما حال علیہ الحول ۱۲ ۲؎ قلت قال بہ الشافعی فی اظہر قولیہ فی خصہ بالمباح

واما المحظور کالاوانی وکالسوار والخلخال للرجل فتجب فیہ الزکوۃ بکل حال وعند الحنفیۃ تجب فی الحلی اذا کانت من ذھب او فضۃ دون النساء نحوہ

مصفّٰی فرمود ے او را عطار او ونگرفتے از آن چیز ے **مالک** عن عمر بن الحسین عن عائشۃ بنت قدامۃ عن ابیہا انہ

قال کنت اذا جئت عثمان بن عفان اقبض عطائی سالنی ھل عندک من مال وجبت فیہ الزکوۃ قال فان قلت نعم اخذ من

عطائی زکوۃ ذلک المال وان قلت لا دفع الیّ عطائی قدامہ گفت وقتیکہ آمدم پیش عثمان بن عفان تا قبض

کنم عطائے خود را سوال میکرد مرا آیا ہست نزدیک تو مالے کہ واجب شدہ باشد در وے زکوۃ گفت قدامہ پس اگر

میگفتم آرے میگرفت از عطائے من واگر نگفتم میداد مرا عطار من **مالک** عن ابن شہاب انہ قال اول من اخذ من الاعطیۃ

الزکوۃ معٰویۃ بن ابی سفیان ۱؎ ابن شہاب گفت اول کسیکہ زکوۃ گرفت از عطاہا یعنی از سالیانہا یا ماہیانہا کہ از بیت المال

برمے آید معاویہ بن ابوسفیان بود یعنی گرفتن زکوۃ از سالیانہ و ماہیانہ در وقتیکہ کسے را دادہ شود بدعت است وسنت

آنست کہ بعد انقضائے حول در دست صاحب مال باید گرفت والیہ ذہب الشافعی بندۂ ضعیف گوید کہ گرفتن

حضرت ابوبکر صدیق وحضرت عثمان زکوۃ را از عطاہا بجہت آن بود کہ نزد ارباب اموال مالے بود کہ بر وے حولان

حول شدہ بود **باب لا زکوۃ فی الحلی** زکوۃ واجب نیست در زیور **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیہ ان

عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم کانت تلی بنات اخیہا یتامی فی حجرھا لھن الحلی فلا تخرج من حلیہن

الزکوۃ حضرت عائشہ متولی میشد دختران برادر خود را در آن حال کہ آن دختران یتیمہ میبودند در پرورش حضرت

عائشہ ایشان را زیور میبود پس بر نمے آورد از زیور ایشان زکوۃ را **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یحلی بناتہ وجواریہ

الذھب ثم لا یخرج من حلیہن الزکوۃ عبد اللہ بن عمر زیور میپوشانید دختران خود را وکنیزکان خود را از زر پس بر نمے آورد از زیور

ایشان زکوۃ را قال مالک من کان عندہ تبر او حلی من ذھب او فضۃ لا ینتفع بہ للبس فان علیہ فیہ الزکوۃ فی کل عام یوزن فیوخذ

ربع عشرہ الا ان ینقص من وزن عشرین دینارا عینا او مائتی درھم فان نقص من ذلک فلیس فیہ زکوۃ وانما تکون الزکوۃ اذا کان

انما یمسکہ لغیر اللبس فاما التبر والحلی المکسور الذی یرید اھلہ صلاحہ ولبسہ فانما ھو بمنزلۃ المتاع الذی یکون عند اھلہ فلیس علی

اھلہ فیہ زکوۃ قال مالک لیس فی اللؤلؤ ولا فی المسک ولا فی العنبر زکوۃ

گفت مالک کسیکہ باشد پیش او زر غیر مسکوک یا زیور از زر یا نقرہ کہ نفع گرفتہ نشود بآن از جہت پوشیدن واستعمال نمودن

پس بر آنکس لازم است بر وے زکوۃ در آن مال در ہر سال وزن کردہ میشود پس گرفتہ شود چہارم حصہ از دہم حصہ

آن مگر آنکہ ناقص شود وزن آن از بیست دینار خالص یا از دو صد درہم پس اگر کم شد از ان چیزے پس نیست زکوۃ

در آن وجز این نیست کہ زکوۃ لازم ست وقتیکہ نگہ کند آنرا برائے غیر پوشیدن اما زر غیر مسکوک وزیور شکستہ کہ میخواہند اہل آن

مسوی له قلت هو قول الشافعية انه تجب الزكوة فی مال الصبی لا تحق للمالك قالت الحنفية لا تجب واتفقوا انه يجب عليه عشر الخارج من الارض ١٢ سه ٥٢ قلت هو قول الحنفية قالوا يمنع وجوب العين دين له طالب من جهة العباد لا يمنع وجوب العشر وللشافعی فی المسئلة ثلثة اقوال اظهرها لا يمنع مطلقا والثانی يمنع والثالث يمنع فی النقد والعروض ولا يمنع فی الماشية والثمر ١٢ - +

مصفی ١ درست ساختن آن وپوشانیدن آن پس جز این نیست که آن بمشابه متاعے است که میباشد نزد صاحب خود پس نیست لازم بر صاحب وے در آن زکوة گفت مالک نیست واجب در مروارید و در مشک وعنبر زکوة مترجم گوید درین مسئله دو قول مشهور آمده است ومنشاء اختلاف اختلاف ایشان ست در آنکه زکوة نقد بجواهر اوست یا بمعنی کنز که منبئی از استغنا از انتفاع بآنست پس بر اول واجب شود بر حلی ونه بر ثانی و اگر حلی غیر مباح باشد مانند سوار وخلخال برائے مرد انتفاع او کلا انتفاع است **باب تجب الزكوة فی مال الصبی** واجب شود زکوة در مال صبی **مالك** انه بلغه ان عمر بن الخطاب قال اتجروا فی اموال اليتامی لا تاكلها الزكوة عمر بن الخطاب فرمود تجارت کنید در اموال یتیمان تا فانی نکند آنرا زکوة **مالك** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه انه قال كانت عائشة تليني انا واخا لی يتيمين فی حجرها فكانت تخرج من اموالنا الزكوة قاسم بن محمد گفت حضرت عائشه متولی میشد مرا و برادرے را از آن من که بودیم یتیم در پرورش او پس برمے آورد از مالہائے ما زکوة مترجم گوید درین مسئله دو قول مشهور است واجب میشود و واجب نمیشود و منظور اول آنست که زکوة را حق مال گفته اند پس تعلق او بمال باشد نه بحال صاحب مال ومنظور ثانی حدیث رفع القلم عن ثلثة الحديث **باب من كان عنده مال مشغولا بالدين لا زكوة عليه فی ذلك** هر که باشد مال او مشغول بقرض نیست بر وے زکوة در آن مال **مالك** عن يزيد بن خصيفة انه سال سليمن بن يسار عن رجل له مال وعليه دين مثله اعليه زكوة فقال لا يزيد بن خصیفه سوال کرد سلیمان ابن یسار را از حکم مردیکه او را مال باشد و بر وے دین است مانند آن آیا بر وے واجب است زکوة پس گفت سلیمان ابن یسار واجب نیست **مالك** عن ابن شهاب عن السائب بن يزيد ان عثمان بن عفان كان يقول هذا شهر زكوتكم فمن كان عليه دين فليؤد دينه حتى تحصل اموالكم فتؤدون منها الزكوة حضرت عثمان میگفت این ماه زکوة شما است یعنی ماہے که عطاها بمردمان در آن میداد پس هر که باشد بر وے قرضے پس باید که ادا کند قرض خود را تا خالص شود مال شما پس ادا کنید از آن مالها زکوة را قال مالك الامر الذی لا اختلاف فيه عندنا فی الرجل يكون عليه الدين وعنده من العروض ما فيه وفاء لما عليه من الدين ويكون عنده من الناض سوى ذلك ما تجب فيه الزكوة فانه يزكی ما بيده من ناض تجب فيه الزكوة قال مالك واذا لم يكن عنده من العروض والنقد الا وفاء دينه فلا زكوة عليه حتى يكون عنده من الناض فضل عن دينه ما تجب فيه الزكوة فعليه ان يزكيه گفت مالک امر که مسلم ست ومتفق به نزدیک ما در حکم مردیکه باشد بر وے دین ونزدیک او از متاع آن قدر ست که در وے کفایت است دین را ونزد او از نقد سوائے آن متاع آن قدر ہست که در وے زکوة واجب میشود پس ہر آئینه او زکوة بر آرد از آنچه بدست اوست از نقد گفت مالک

مسوّی له قلت علل الشافعی مسئلة الکتابة بانها غیر لازمة وللعبد اسقاطها متی شاء واظهر قولیه فی الدین الحال علی ملی
وفی اقرّ فیه الزکوة بالفعل فی المضمار والدین المؤجل والمتعذر اخذه ان یجب فیه اذا وجد لما حول کلها وقال مالک علیه زکوة
حول واحد مثل قول عمر بن عبد العزیز وعند ابی حنیفة لا تجب فی الضمار ویجب فی الدیون اذا وصلت عن الایام الماضیة ۱۲

مصفّی | واگر نباشد نزدیک او از متاع ونقد الا قدر ادائے دین او پس زکوٰة واجب نیست بروے تا آنکه باشد نزد
او از نقد زاید از دین او آن قدر که واجب میشود در وے زکوٰة پس واجب است بروے که زکوٰة آن برآرد مترجم گوید
رضی الله عنه درینجا سه قول مشهور است دین منع میکند وجوب زکوٰة را مطلقا ومنع نمیکند مطلقا ومنع میکند در مال باطن
یعنی نقد وعرض ومنع نمیکند در مال ظاهر یعنی ماشیه وزرع منظور اول قیاس بر منع دین است از استطاعت حج
ومنظور ثانی اطلاق نصوص وارده درباب زکوٰة است ومنظور ثالث آنست که اموال ظاهره حقیقة نمو دارد واموال
باطنه بدون تصرف دران نمو ندارد ومطالبه اهل دین ازان مانع میشود **باب** من استحق فلا وکان ماله ضمارا کیف یزکی
هرکه مستحق مالے شده یا باشد مال او غایب شده چگونه زکوٰة برآرد **مالک** عن محمد بن علقمة مولی الزبیر انه سال القاسم بن
محمد عن مکاتب له قاطعه بمال عظیم هل علیه فیه زکوة فقال القاسم ان ابا بکر الصدیق لم یکن یاخذ من مال زکوة حتی یحول
علیه الحول له محمد بن علقمة سوال کرد قاسم بن محمد را از حکم مکاتبے ازان خود که مقرر کرد با وے مال عظیم آیا بروے دران مال
زکوٰة هست پس گفت قاسم هر آئینه ابوبکر صدیق نمیگرفت از هیچ مال زکوٰة تا آنکه بگذرد بروے یکسال **مالک** عن ایوب
بن ابی تمیمة السختیانی ان عمر بن عبد العزیز کتب فی مال قبضه بعض الولاة ظلما یامر برده الی اهله ثم توخذ زکوته لما مضی
من السنین ثم عقب بعد ذلک بکتاب الا توخذ منه الا زکوة واحدة فانه کان ضمارا له عمر بن عبد العزیز نامه نوشت درباب
مالیکه قبض کرده بود او را بعض حاکمان بطریق ظلم امر میکرد برد آن مال بمالک او ونوشت که گرفته شود زکوٰة او از آنچه
گذشت از سالها بعد ازان عقب او فرستاد مکتوبے دیگر که گرفته نشود از وے مگر یک زکوٰة زیرا که او ضمار بود مترجم گوید
رضی الله عنه که در صورت ودیعت زکوٰة لازم میشود ودر صورت مکاتبے که بمال عظیم مقاطعه کرده باشد زکوٰة لازم
نمیشود پس درین صورت ثالثه پیدا باید کرد که حکم بر آن دائر باشد وآن فرق نزدیک شافعیه استقرار وتعین است
پس مال مکاتب مستقر نیست بتحمل که عجز او ظاهر شود پس اگر نصاب سائمه را صداق زنے ساخت اگر تعین آن سائمه
شود بودیعت اشبه است زکوٰة لازم شود واگر تعین نکرد بمال کتابت اشبه است ومضمار آنست که وصول باو
متعذر باشد مثل مال مغصوب وضال ومجحود ودرین صورت سه قول مشهور است واجب میشود برائے جمیع اعوام
گذشته لیکن واداء آن واجب نیست تا آنکه عود کند وچون عود کند برائے جمیع اعوام بدهد وواجب نمیشود مطلقا و
واجب میشود نزدیک یافتن زکوٰة یک سال فقط چنانکه ظاهر اثر عمر بن عبد العزیز است منظور اول ظاهر شدن
ملک است بعد از یافتن ومنظور ثانی تعطل نماء اوست ومنظور ثالث خوف اجحاف مال است اگر برائے

مسوّٰی قلت اتفقوا علی ان العاشر یاخذ من مر علیه من المسلمین من مال التجارة اذا کانت قیمته عشرین دینارا ربع عشره واختلفوا فی مسئلة الذمی فقال احمد بقول عمر بن عبد العزیز انه یوخذ منه نصف العشر و نصابه عشرة دنانیر وقال ابوحنیفة یوخذ منه نصف العشر ونصابه کنصاب المسلم کذا فی الافصاح وفی الانوار ولو قال قوم لا نؤدی الجزیة باسمها ونؤدی باسم الصدقة فللامام اجابتهم اذا رای ذلك ویاخذ منهم ضعف الصدقة من خمس من الابل شاتین ومن عشرین دینارا دینارا ثم الماخوذ جزیة حقیقة مصرف مصرفها وظاهره انه یوخذ فی کل سنة مرة

مصفّٰی همه اعوام بدهد و اگر دین دارد و این دین ماشیه است یا غیر مستقر باشد مانند مال کتابت زکوٰة لازم نمیشود و اگر نقد است در قول قدیم لازم نمیشود و در جدید اگر موجل نیست یا حال باشد متعذر باشد اخذ او بجهت اعسار یا جحود مانند مغصوب است و اگر حال باشد و متیسر است اخذ او بمنزله ودیعت است **باب زکوٰة اموال التجارة** در زکوٰة مالها سوداگری **مالك** عن یحیی بن سعید عن زریق بن حیان وکان زریق علی جواز مصر فی زمان الولید و سلیمن و عمر بن عبد العزیز فذکر ان عمر بن عبد العزیز کتب الیه ان انظر من مر بك من المسلمین فخذ من ما ظهر من اموالهم مما یدیرون به من التجارات من کل اربعین دینارا دینارا فما نقص فبحساب ذلك حتی تبلغ عشرین دینارا فان نقصت ثلث دینار فدعها ولا تاخذ منها شیئا ومن مر بك من اهل الذمة فخذ مما یدیرون به من التجارات من کل عشرین دینارا دینارا فما نقص فبحساب ذلك حتی تبلغ عشرة دنانیر فان نقصت ثلث دینار فدعها ولا تاخذ منها شیئا واکتب لهم بما تاخذ منهم کتابا الی مثله من الحول زریق عامل بود بر سر رهگذر مصر در زمان ولید و سلیمان و عمر بن عبد العزیز پس ذکر کرد که عمر بن عبد العزیز نوشت بسوی او که تامل کنی هر کرا بگذرد بر تو از مسلمانان پس بگیر از آنچه ظاهر باشد از اموال ایشان از آنچه میگردانند از تجارات از هر چهل دینار یک دینار پس آنچه ناقص باشد بگیر بحساب آن تا آنکه برسد به بیست دینار پس اگر ناقص باشد از بیست دینار یک سیوم حصه دینار پس بگذار او را و بگیر از وے چیزے و هر که بگذرد بر تو از اهل ذمه پس بگیر از آنچه میگردانند آنرا از تجارات از هر بیست دینارے یک دینار پس آنچه ناقص باشد بگیر بحساب آن تا آنکه برسد به ده دینار پس اگر ناقص باشد از ده دینار سیوم حصه دینار پس بگذار او را و بگیر از ان چیزے و بنویس برائے ایشان آنچه گرفته از ایشان نامه تا مثل آن از سال **مترجم** گوید رضی الله عنه اصل درین باب حدیث ابوداؤد است عن سمرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یامرنا ان نخرج الصدقة من الذی نعد للبیع و عمل مستمر مسلمین از زمان حضرت عمر رضی الله عنه که عاملان را بر راهها می نشاندند و زکوٰة میگرفتند و شرط زکوٰة تجارت قیمت نصاب است از ذهب یا فضه و گذشتن یک سال چنانکه در نقد مذکور شد و ظاهر پیش بنده آنست که نصاب در تمام حول شرط است زیرا که حال مال تجارت در احادیث مبسوط نیست و حال او از حال نقد مستنبط است پس میباید که بروے حمل کنند و اگر جزوے قلیل یا زمانے قلیل کم شود آنرا در عرف کم نمی شمارند چه در نقد و چه در تجارت و اگر شخصے مالک نصاب نقد بود و بعد از آن بآن نقد مال تجارت خرید کرد جمع کند هر دو را در حول چنانکه جمع کند نقد و مال تجارت را در نصاب زیرا که هر دو از یک جنس اند و زکوٰة آنها بر یک اسلوب است

مسوّی ۱؎ قلت فی المنهاج وانما یصیر العرض للتجارة اذا اقترنت نیتها بکسبه بمعاوضة کشراء وکذا المهر والخلع فی الاصح لا
بالهبة والاحتطاب وفی العالمگیریة وما ملکه بعقد لیس فیه مبادلة کالهبة او بعقد هو مبادلة مال بغیر مال فانه لا یصح فیه
نیة التجارة علی الاصح ۱۲ ۲؎ قلت هو اظهر اقوال الشافعی ان النصاب معتبر باخر الحول وقال ابو حنیفة
یعتبر القیمة عند حولان الحول بعد ان یکون قیمتها فی ابتداء الحول نصابا ۱۲ –

مصفّی | بخلاف آنکه شناه مالک نصاب سوائم بود بعد از آن مال تجارت خرید نمود و چون بمفهوم لفظ تجارت رجوع
کنیم دانسته میشود که گرفتن مال است بمعاوضه بشرا یا مانند آن به نیت بیع تا حاصل کند ربح را زیرا که کسیکه بطریق ارث
مال حاصل کرد یا بطریق هبه آنرا تجارت نمیگویند و قنیه دیگر ست و تجارت دیگر و فرق درمیان این هر دو به نیت
تجارت است و قنیه بغیر نیت حاصل میشود و عوض تجارت بمجرد نیت قنیه برائے قنیه مے شود بمنزله سفر و اقامت
و ظاهر آنست که ربح ملحق باصل مال است و همچنین اولاد حیوان که برائے تجارت خرید کرده است بقیاس آنچه
در سوائم گفته شد ولابد است از تقویم و گاہے حال مختلف میشود باختلاف نقود یکیه باآن قیمت کند و ظاهر آنست که
غالب نقد بلد را اعتبار کند و در صورت تساوی نقود مخیر است و درین صورتها اخذ بانفع للفقرا بهتر باشد والله اعلم
پس اگر از وقت خرید کردن به نیت تجارت یک سال گذرد و آن مال نقد شده است از آن نقد هرچه باشد بحساب
آن زکوة برآرد و الا قیمت کند بغالب نقود بلد و از کلمه فان نقصت ثلث دینار مفهوم میشود که قلت وزنے که در رواج
تسمیه دنانیر و دراهم ضرر نمیکند تاثیر ندارد و آن موجه تر است زیرا که نصوص بلفظ خمسة اواق مثلا وارد شده پس اگر خمسه اواق باعدد هم
خمسه اواق بوزن جاری بود زکوة واجب شود و اگر مال تجارت سوائم باشند ظاهر آنست که مخیر باشد در ادائے زکوة
بحساب سوائم و بحساب تجارت باب لا زکوة الا فیما کسبه بنحو شراء مع نیة التجارة واجب نیست زکوة مگر در مالیکه
کسب کرده است بقسم شرا با نیت سوداگری قال مالک السنة عندنا التی لا اختلاف فیها انه لا تجب علی الوارث
زکوة فی مال ورثه فی دین ولا عرض ولا دار ولا عبد ولا ولیدة حتی یحول علی ثمن ما باع من ذلک او اقتضی الحول من
یوم باعه او قبضه گفت مالک ۱؎ سنتی که اختلاف نیست در آن نزدیک ما اینست که واجب نیست بر وارث زکوة
در مالیکه وارث شد آنرا نه در دین و نه در عین و نه در حویلی و نه در غلام و نه در کنیزک تا آنکه بگذرد بر قیمت آنچه که
فروخت از آن مال و بدست آورد یک سال از روزیکه فروخت یا قبض کرد باب یعتبر النصاب فی آخر الحول
معتبر ست نصاب مال در آخر سال قال مالک فی رجل کانت له عشرة دنانیر فاتجر فیها فحال علیها الحول وقد
بلغت عشرین دینارا انه یزکیها مکانه ولا ینتظر بها ان یحول علیها الحول من یوم بلغت ما تجب فیه الزکوة لان الحول
حال علیها وهو عنده عشرة دنانیر ثم لا زکوة فیها حتی یحول الحول من یوم زکیت ۱؎ گفت مالک در حق
مردیکه باشد او را ده دینار پس تجارت کرد دران پس گذشت بروے یک سال و بهر آئینه رسید به بیست دینار

مسوی له قلت هذا قول اهل العلم الا ان النصاب لیس بشرط عند ابی حنیفة ١٢ ٥ قلت وعلیه الشافعی ان زکوة النبات تختص بالقوت وهو من الثمار الرطب والعنب ومن الحب الحنطة والشعیر والارز وسائر المقتات اختیارا وعند ابی حنیفة یجب العشر فی کل ما یخرجه الارض من الحنطة والشعیر والدخن والارز واصناف الحبوب والبقول والریاحین والرطاب وقصب السکر والبطیخ والباذنجان واشباه ذلک مما له ثمرة باقیة او غیر باقیة قل او کثر ١٢

مصفی هر آئینه او زکوة آن برآرد در همان وقت وانتظار نکند بآن که بگذرد بروے سال از روزیکه رسید بقدریکه واجب است بروے زکوة زیراکه گذشت یکسال بروے وحال آنکه نزد او ده دینار بوده بلکه اعتبار نصاب در آخر سال است بعد ازان نیست واجب در آن ونه نیز دادن زکوة تا آنکه بگذرد سال از روزیکه زکوة آن داده شد

باب ذکر الصدقة فیما اخرجت الارض در بیان مقدار صدقه در چیزیکه برآرد زمین مالک عن الثقة عنده عن سلیمان بن یسار وعن بسر بن سعید ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فیما سقت السماء والعیون والبعل العشر وما سقی بالنضح نصف العشر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود در آنچه سیراب کرده است آنرا باران یا چشمها و در زمین سیراب بنفس خود دهم حصه است و در آنچه سیراب کرده است آنرا آب دادن بشتران و گاوان بیستم حصه است

قال مالک والسنة عندنا فی الحبوب التی یدخرها الناس ویأکلونها انه یؤخذ مما سقت السماء من ذلک والعیون وما کان بعلا العشر وما سقی بالنضح نصف العشر اذا بلغ ذلک خمسة اوسق بالصاع الاول صاع النبی صلی الله علیه وسلم ما زاد على خمسة اوسق ففیه الزکوة بحساب ذلک ٥ گفت مالک حکم مقرر و مسلم نزدیک ما در دانهائے که ذخیره میکنند آن را مردمان و میخورند آنرا مردمان که گرفته شود از آنچه سیراب کرده است آن را باران یا چشمها و آنچه باشد زمین سیراب بخود دهم حصه است و آنچه سیراب کرده شد باب دادن پس واجب است در آن بیستم حصه وقتیکه برسد به پنج وسق بصاع نخستین که صاع آنحضرت است صلی الله علیه وسلم و چیزیکه زیاده از پنج وسق است پس در وے زکوة بحساب آنست

باب الحبوب التی تجب فیها الزکوة وما لا تجب فیه در بیان آن دانها که واجب است در آن زکوة دادن و آنچه واجب نیست زکوة در وے

قال مالک السنة التی لا اختلاف فیها عندنا والذی سمعت من اهل العلم انه لیس فی شیء من الفواکه کلها صدقة الرمان والفرسک والتین وما اشبه ذلک وما لا یشبهه اذا کان من الفواکه قال ولا فی القضب ولا فی البقول کلها صدقة ولا فی اثمانها اذا بیعت صدقة حتی یحول علی اثمانها الحول من یوم بیعها ویقبض صاحبها ثمنها قال مالک والحبوب التی فیها الزکوة الحنطة والشعیر والسلت والذرة والدخن والارز والعدس والجلبان واللوبیا والجلجلان وما اشبه ذلک من الحبوب التی تصیر طعاما فالزکوة تؤخذ منها کلها بعد ان تحصد وتصیر حبا قال والناس مصدقون فی ذلک ویقبل منهم فی ذلک ما دفعوا ٢ گفت مالک سنتیکه اختلاف نیست در آن نزدیک ما و در آنچه شنیدم از اهل علم اینست که واجب نیست در چیزے از میوها بهمه انواع آن هیچ زکوة انار و شفتالو و انجیر و آنچه مانند آن باشد و آنچه مانند آن نباشد وقتیکه از قسم فواکه باشد گفت مالک و نیست در سپست و نه در ترها بهمه انواع آن

مسوّی قلت وعلیه الشافعی انه یسن الخرص فی النخیل والاعناب دون الحبوب لان الحبوب لا توکل رطبة والنخیل والاعناب یوکل رطبها فیجعله ضامنا لحق الفقراء وقالت الحنفیة الخرص لیس بشیء واولوا ما روی من ذلک بانه کان تخویفا للاکرة لان لا یخونوا فاما ان یکون به حکم فلا کذا فی شرح السنة

مصفّی زکوٰة ونه درشهائے آن وقتیکه فروخته شود تا آنکه بگذرد بر قیمت آنها یکسال از آن روز که فروخته است آنرا وقبض کند صاحب آن آن ثمن را وگفت مالک آن دانهائیکه دروے زکوٰة واجب میشود گندم وجو وجو برهنه وجوارے وارزن وبرنج وعدس وماش ولوبیا وسمسم است وانچه شبه آن باشد از دانها که طعام میشود وپس زکوٰة گرفته میشود از همه آن بعد از آن که درووه شود ودانه خالص گردد وگفت مالک ومردمان را باور داشته شود در آن مال وقبول کرده شود از ایشان انچه دادند

باب خرص النخیل والکروم اذا طاب ثمرها لا الزروع خرص کرده شود خرما ها وانگورها وقتیکه قابل خوردن شود میوه آن وخرص کرده نشود زراعتها را قال مالک الامر المجتمع علیه عندنا ان النخیل تخرص علی اهلها وثمرها فی رؤسها اذا طاب وحل بیعه ویؤخذ منه صدقة تمرا عند الجداد فان اصابت الثمرة الجائحة بعد ان تخرص علی اهلها وقبل ان یجد فاحاطت الجائحة بالثمر کله فلیس علیهم صدقة فان بقی من الثمر شیء یبلغ خمسة اوسق فصاعدا بصاع النبی صلی الله علیه وسلم اخذ منه زکوته ولیس علیهم فیما اصابت الجائحة زکوة قال مالک وکذلک العمل فی الکروم ایضا گفت مالک امریکه اجماع واقع شده بر آن نزدیک ما آنست که خرما ها خرص کرده شود بر صاحب آن حالانکه میوه آن هنوز بالائے درختان ست وقتیکه قابل خوردن شود وحلال گردد فروختن آن وگرفته شود زکوٰة آن تمر در وقت چیدن پس اگر رسید آن ثمر را آفتے بعد خرص کردن بر صاحب آن وپیش از انکه گرفته شود از درختان پس احاطه کرد آفت بآن ثمر تمام آنرا پس نیست بر ایشان واجب زکوٰة پس اگر باقی ماند از ثمر قدریکه میرسد به پنج وسق یا زیاده بصاع آنحضرت صلی الله علیه وسلم گرفته میشود از آن قدر زکوٰة آن را ونیست بر اصحاب ثمار در چیزیکه رسید آفت زکوٰة دادن گفت مالک وهمچنین است حکم در انگورها نیز مترجم گوید رضی الله عنه که در حدیث ذکر تمر وزبیب آمده ودر فواکه باتفاق علما زکوٰة واجب نیست پس میان فواکه واین چیزها فارق میباید وامریکه جامع این چیزها ست بوجهیکه از فواکه ممتاز باشد آنست که درختے که ثمر او قوت میشود ویکسال باقی ماند ودر حدیث حاکم ذکر حنطه وشعیر آمده است وباتفاق علما حاصل شد بر آنکه در توابل وقضیب زکوٰة نیست پس فارق درمیان قبیلتین نیست الا حب مقتات مدخر مسئله صاع اهل مدینه پنج رطل بغدادی وثلث رطل است ورطل بغدادی صد وسی درهم ست ودرهم چنانکه سابقا گفتیم بحساب دیار ما سه ماشه وربع ماشه است ومجموع ماشهائے رطل چهار صد وبیست ودو ونیم بالا میشود وآن سی پیسه عالمگیری ست ودو ونیم ماشه بالا که قریب پنجم حصه پیسه میباشد هر پیسه چهارده ماشه وصاع دو ونیم سیر عالمگیری است یازده پیسه بالا ووسق یکصد وشصت ویک سیر ست که بحساب این دیار چهار من ویک سیر میشود وپنج وسق بیست من وپنج سیر عالمگیری باشد مسئله وچون بنائے حساب بکیل بموزون بجز تقریب راست نے آید این همه

مسوّی ١٥ قلت هو قول هل نعلم ١٢ ٢٥ قلت هو قول هل نعلم انه لا یؤخذ المعیب وانما یؤخذ من اوساط المال الجعرور ضرب
من الدقل یحمل رطبا صغارا لا خیر فیه مصران الفارة نوع من التمر الردی عذق ابن حبیق نوع من التمر ردی ١٢

مصفّیٰ | تخمین است نه تعیین و از معرفت تحدید بالقطع یأس حاصل است قال المحلی قال ابن الصباغ وغیره الاصل فی ذلک الکیل وانما قدره العلماء بالوزن استظهارا وقال فی الروضة تختلف قدره وزنا باختلاف جنس ما یخرج کالذرة والحمص وغیرهما والصواب ما قاله الدارمی ان الاعتماد علی الکیل بصاع معاییر بالصاع الذی کان یخرج به فی عصر رسول الله صلی الله علیه وسلم ومن لم یجده وجب علیه اخراج قدر یتیقن انه لا ینقص منه وعلی هذا فالتقدیر بخمسة ارطال وثلث تقریب مسئله قدر نصاب اعتبار کرده میشود در حال تمر و زبیب اگر تمر و زبیب میشود والا در حال رطب و عنب و اگر زیتون را نیز بگوئیم حال زیت اعتبار کرده شود ویک جنس را بجنس دیگر ضم کرده نشود چنانکه نقدرا بسوائم جمع کرده نمیشود ویک نوع را بنوع دیگر ضم کرده شود چنانکه ضان و معز و بختی و عراب را باهم ضم کرده میشود و هرچه در یکسال باشد باهم ضم کرده شود اگرچه جدا و یکے بعد دیگرے پیدا شده مسئله درانچه بباران سیراب شده باشد یا بسبب سیل قنوات و نداوة ارض سیراب باشد عشر واجب ست و درانچه بنضح یا دولاب یا آبے که او را خرید کرده است سیراب شده باشد نصف العشر پس اگر بهر دو نوع بتساوی سیراب کرده باشد سه ربع عشر واجب شود و غالب و مغلوب بهمین حساب باید آورد زیرا که شرع تعیین کرد واجب را در حالتین و ازینجا حال مرکب مستنبط میشود

باب تؤخذ الزکوٰة من الزروع والنخیل عند الحصاد ولا ینتظر بها الی الحول گرفته شود زکوٰة از زراعتها و درختان خرما وقت درودن و انتظار کرده نشود تا یکسال قال مالک فی قوله تعالی واتوا حقه یوم حصاده ان ذلک الزکوٰة والله اعلم وقد سمعت من یقول ذلک ١٥ گفت مالک تفسیر قوله تعالی واتوا حقه یوم حصاده که مراد ازین حق زکوٰة است گفت مالک و شنیدم از کسیکه میگفت این را مترجم گوید رضی الله عنه وارضاه واجب میشود اداے زکوٰة نزدیک حصاد یعنی درودن و جائز میشود ادای زکوٰة نزدیک بدو صلاح و اشتداد حب زیرا که خرص درین صورت مشروع شده است و بخرص بر ذمه مالک متقرر میشود مسئله مسنون ست خرص در تمر و زبیب نزدیک بدو صلاح بآنکه یک خارص عادل تخمین کند و قدر واجب بر مالک لازم کند و وے قبول نماید پس منقطع شود حق زکوٰة از عین مخروص و ثابت شود بر ذمه او و اگر من بعد هلاک مخروص دعوی کند اگر راست دانسته شد فبها والا متهم داده شود

باب ما لا یؤخذ فی الزکوٰة من اصناف التمر در بیان چیزیکه گرفته نشود در زکوٰة از اقسام تمر **مالک** عن زیاد بن سعد عن ابن شهاب انه قال لا یؤخذ فی صدقة النخل الجعرور ولا مصران الفارة ولا عذق ابن حبیق ٢٥ وهو مثل الغنم یعدّ علی صاحب المال ولا یؤخذ منه فی الصدقة ابن شهاب گفت گرفته نشود در زکوٰة خرما جعرور را و نه مصران فاره را و نه عذق بن حبیق را گفت ابن شهاب و این مانند رمه گوسفند است شمار کرده میشود بر صاحب مال گرفته نمیشود از وے در زکوٰة جعرور خرما خشک ریزه مصران الفاره خرمائے تباه عذق بن حبیق نوعے از خرمائے تباه را گویند

باب زکوٰة الزیتون در بیان زکوٰة زیتون **مالک** انه سأل ابن شهاب

مسوّی ۱؎ قلت وقال به الشافعی فی القدیم ثم رجع وقال به ابو حنیفة الا انه لا یشترط عنده خمسة اوسق وقال
یؤخذ من ثمرة او من عصیره ۲؎ قلت لا زکوٰة فی الرقیق اذا لم یکن للتجارة عند اهل العلم واما الفرس والعسل فلا زکوٰة فیهما عند الشافعی
اذا لم یکونا للتجارة وقال ابو حنیفة یؤخذ من الخیل تاویل الحدیث عنده انه لیس فی فرس المسلم زکوٰة اذا کان للغزو واما اذا کان للنسل ففیه
زکوٰة عنده وعنده یؤخذ من العسل اذا کان فی ارض العشر کذا قال یحیی بن یحیی عن سلیمان بن یسار وعن عراک بن مالک باثبات الواو وهو وهم والصواب

مصفّیٰ عن الزیتون قال فیه العشر مالک سوال کرد ابن شهاب را از زکوٰة زیتون پس گفت ابن شهاب در وے
عشر است قال مالک وانما یؤخذ من الزیتون العشر بعد ان یعصر ویبلغ زیتونه خمسة اوسق فما لم یبلغ زیتونه خمسة
اوسق فلا زکوٰة فیه قال مالک الزیتون بمنزلة النخیل ما کان منه سقته السماء والعیون او کان بعلا ففیه العشر وما کان یسقی بالنضح ففیه
نصف العشر ۱؎ گفت مالک وجز این نیست که گرفته میشود از زیتون دهم حصه بعد از آن که افشرده شود و برسد زیتون او
به پنج وسق پس انچه نرسد زیتون او به پنج وسق پس زکوٰة نیست دران گفت مالک و زیتون بمنزله درختان خرما است چیزیکه
سیراب میکند از وے باران و چشمهائے یا زمین سیراب پس در وے دهم حصه است وانچه سیراب کرده میشود بآب دادن
پس دران بستم حصه است **باب لا زکوٰة فی الرقیق والخیل والعسل** واجب نیست زکوٰة در بردها وگله اسپ و در شهد
مالک عن عبد الله بن دینار عن سلیمن بن یسار وعن عراک بن مالک عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال
لیس علی المسلم فی عبده ولا فی فرسه صدقة ابو هریره روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود نیست بر مسلمان
در بنده او و در اسپ او هیچ زکوٰة **مالک** عن عبد الله بن دینار انه قال سألت سعید بن المسیب عن صدقة البراذین
فقال سعید وهل فی الخیل من صدقة عبد الله بن دینار گفت که سوال کردم سعید بن المسیب را از
زکوٰة براذین یعنی اسپان ترکی پس گفت سعید آیا در گله اسپ زکوٰة میباشد **مالک** عن ابن شهاب عن سلیمن بن یسار
ان اهل الشام قالوا لابی عبیدة بن الجراح خذ من خیلنا ورقیقنا صدقة فابی ثم کتب الی عمر بن الخطاب فابی عمر
ثم کلموه ایضا فکتب الی عمر فکتب الیه عمر ان احبوا فخذها منهم واردُدها علیهم وارزق رقیقهم قال مالک
معنی قوله واردُدها علیهم یقول علی فقرائهم مرویست از سلیمان بن یسار که هر آئینه اهل شام گفتند ابو عبیده بن الجراح را
که بگیر از گله اسپان ما و بردهای ما زکوٰة را پس قبول نکرد ابو عبیده بعد از آن نوشت بجانب عمر بن الخطاب پس قبول نکرد
حضرت عمر بعد از آن سخن گفتند با ابو عبیده نیز پس نوشت بسوے حضرت عمر پس نوشت حضرت عمر در جواب او که اگر
خواهند این را پس بگیر آنرا از ایشان یعنی بطریق استحباب و باز گردان بر ایشان و قوت بده غلامان ایشانرا یعنی غلامانیکه
تصدق بکنند و در بیت المال رسانند گفت مالک معنی قول حضرت عمر واردوها علیهم اینست که میگوید رد کن بر فقراء ایشان
مالک عن عبد الله بن ابی بکر بن عمرو بن حزم انه قال جاء کتاب من عند عمر بن عبد العزیز الی ابی بکر وهو بمنیٰ
ان لا یاخذ من العسل ولا من الخیل صدقة ۳؎ عبد الله بن ابو بکر گفت آمد مکتوبے از پیش عمر بن عبد العزیز بسوے ابو بکر بن عمرو

مسویٰ قلت هو اظهر اقوال الشافعی فی تفسیر الرکاز وله قول ان المعدن من الرکاز و بانه لیس الرکاز و علیه ابو حنیفة والمراد بالرکاز علی اظهر قولی الشافعی هو الدفن الجاهلی من النقد واما الاسلامی فان علم مالکه فله والا فلقطة وانما یملکه الواجد وتجب فیه الزکوٰة اذا وجد فی موات او ملك احیاه فان وجد فی ملك شخص فللشخص وفی مسجد او شارع فلقطة ومصرف خمس الرکاز مصرف الزکوٰة عند الشافعی وعند ابی حنیفة مصرفه مصرف خمس الفیء

مصفّیٰ واو درمنی بود باین مضمون که نگیرد از شهد و نه از گله اسپان هیچ زکوٰة مترجم گوید رضی الله عنه که لازم نیست زکوٰة در بردها اگر برائے تجارت نباشند واما اسپ و شهد پس زکوٰة نیست در آن هر دو نزدیک شافعی وقتیکه برائے تجارت نباشند و گرفته میشود زکوٰة از گله اسپان نزد ابو حنیفه و تاویل حدیث نزدیک او آنست وقتیکه اسپ برائے غزا باشد لازم نیست واما وقتیکه برائے نسل باشد پس لازم ست در روپے زکوٰة نزد ابو حنیفه و نیز زکوٰة لازم است بر عسل نزد او وقتیکه باشد در زمین عشر والله اعلم

باب زکوٰة الرکاز در بیان زکوٰة رکاز **مالك** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب وعن ابی سلمة بن عبد الرحمٰن بن عوف عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فی الرکاز الخمس رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود در رکاز پنجم حصه است قال مالك الامر الذی لا اختلاف فیه عندنا والذی سمعت اهل العلم یقولون ان الرکاز انما هو دفن یوجد من دفن الجاهلیة ما لم یطلب بمال ولم یتکلف فیه نفقة ولا کبیر عمل ولا مؤنة فاما ما طلب بمال وتکلف فیه کبیر عمل فاصیب مرة واخطئ مرة فلیس برکاز گفت مالك حکمے که اختلاف نیست در آن نزدیک ما و آنچه شنیدم از اهل علم که میگفتند اینست که رکاز مال مدفون است که یافته شود از مدفون هائے جاهلیت که طلب کرده نمیشود بمال و کشیده نمیشود در آن مؤنة خرچ را و نه زیاده عمل و اما آنچه طلب کرده شود بمال و کرده شود در وے عمل بسیار پس یافته شود یکبار و یافته نشود بار دیگر پس آن رکاز نیست مترجم گوید رضی الله عنه اختلاف دارند علماء در تفسیر رکاز اظهر اقوال شافعی موافق تفسیر مالك است و ابو حنیفه گفته است که معدن هم رکاز ست و یک قول شافعی موافق این مذهب است و نیز اختلاف دارند در مصرف خمس رکاز ابو حنیفه میگوید مصرف آن مصرف خمس فیء است و شافعی گوید مصرف آن مصرف زکوٰة است یعنی اصناف ثمانیه که در آیت انما الصدقات للفقراء مذکور شده اند و مراد از رکاز در اظهر اقوال شافعی نقدے که در جاهلیت دفن کرده باشند پس اگر اهل اسلام دفن کنند و کسے بیابد اگر مالك او معلوم باشد از آن او خواهد بود و الا حکم لقطه خواهد گرفت و در ملك رکاز شرط آنست که در خرابه یا در زمینے که خود آنرا احیا کرده باشد بیابد و اگر در ملك شخصے یافت از آن همان شخص است و اگر در مسجد یا شارع عام یافت حکم لقطه گرفت والله اعلم

باب زکوٰة المعدن در بیان زکوٰة کان **مالك** عن ربیعة بن ابی عبد الرحمٰن عن غیر واحد ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اقطع لبلال بن الحارث المزنی معادن القبلیة وهی من ناحیة الفرع فتلك المعادن لا یؤخذ منها الی الیوم الا الزکوٰة رسول الله صلی الله علیه وسلم جدا فرمود برائے بلال بن حارث مزنی معادن قبلیه را و آن از ناحیه فرع است پس آن معادن گرفته نمیشود از وے تا امروز مگر زکوٰة مترجم گوید رضی الله عنه آنچه نزدیک فقیر ظاهر میشود آنست که معادن قبلیه از ذهب و فضه نبود و الا

مسوی ۱ قلت وبه قال الشافعی فی اظهر اقواله لم یوجب غیر الله هیئا لفضة قال ابو حنیفة الخمس فی کل جوهر ینطبع کالحدید والنحاس قال
الشافعی فی حدیث معادن القبلیة فی قول آخر لیس هذا مما یثبته اهل الحدیث ولو اثبتوه لم یکن فیه روایة عن النبی صلی الله علیه وسلم الا اقطاعه اما الزکوة
فلیست مرویة عنه کذا روی عنه البیهقی فی سننه اقول لو کانت الزکوة مرویة فلیس فی ذلک نصا فی ربع العشر بل یحتمل معنیین آخرین احدهما
یوخذ منه الخمس وهو زکوة وهو قول للشافعی والحصر بالنسبة الی الکل والثانی اذا ملکه وحال علیه الحول توخذ منه الزکوة وهو قول جمع من المحدثین ۱۲

مصفی اهل تاریخ متعرض آن نشدند واین فرع نزدیک است بهر بنیه خفائے حال او وبعید بنماید بلکه از سائر منطبعات
مثل سرب وآهن یا غیر منطبع مانند مغره ونوره واین اخیر اقرب می نماید والله اعلم پس قول احمد راجح است که واجب
میشود در هر معدن برابر است که منطبع باشد یا غیر منطبع واختلاف کردند در قدر واجب از معدن بر سه قول خمس مانند
رکاز وربع عشر مانند نقود وقول ثالث تفصیل است اگر بتعب حاصل میشود مانند نقد است اگر بغیر تعب حاصل شود مانند
رکاز است فقیر گوید لفظ الا الزکوة محتمل بر سه وجه میتواند شد اگر بمعنی خمس باشد پس منظور حصر است به نسبت تمام گرفتن
واگر ربع العشر باشد منظور حصر است به نسبت خمس واقرب در معدن ذهب وفضه حمل او بر رکاز است یا ادخال او در لفظ
رکاز قال مالک اری والله اعلم ان لا یوخذ من المعادن مما یخرج منها شیء حتی یبلغ ما یخرج منها قدر عشرین دینارا عینا او مائتی درهم
فاذا بلغ ذلک ففیه الزکوة مکانه وما زاد علی ذلک اخذ منه بحساب ذلک ما دام فی المعدن نیل فان انقطع عرقه ثم
جاء بعد ذلک نیل فهو مثل الاول تبتدأ فیه الزکوة کما ابتدءت فی الاول قال مالک والمعدن بمنزلة الزرع یوخذ منه
مثل ما یوخذ من الزرع یوخذ منه اذا خرج من المعدن من یومه ذلک ولا ینتظر به الحول کما یوخذ من الزرع اذا حصد
العشر ولا ینتظر به ان یحول علیه الحول گفت مالک نموده میشود مرا وخدا داناتر است آنکه گرفته نشود از کانها از چیزیکه
برآورده شود از آنها زکوتے تا وقتیکه برسد آنچه برآورده میشود از آن کانها بقدر بست دینار زر یا بقدر دوصد درهم از سیم
پس چون برسد باین قدر پس باشد در وے زکوة بجائے معدن خود وآنچه زیاده شود بر آن گرفته شود از ان بحساب آن
تا وقتیکه در کان یافتی یابند یعنی تا وقتیکه زر وسیم می برآید والله اعلم پس اگر تمام شد رگ آن کان یعنی بجائے زر وسیم خاک آید
وماده که برائے ذهب وفضه مستعد بود بانتها انجامید چنانچه در معدن آب دیده میشود والله اعلم باز آید بعد ازین یافتنی
پس این یافت مثل اول است از سر گرفته شود زکوة او را چنانچه از سر گرفته شد در اول وگفت مالک کان بمنزله
زراعت است گرفته شود از ان مانند آنچه گرفته میشود از زراعت گرفته شود از ان در روزے که برآید از کان وانتظار کرده
نشود دران گذشتن سال را چنانچه گرفته میشود از زراعت هنگامیکه درو کرده میشود دهم حصه را وانتظار کرده نمیشود دران
گذشتن سال را باب کراهیة اشتراء الصدقة در بیان مکروه بودن خریدنمودن آنچه خود صدقه داده باشد

مالک عن زید بن اسلم عن ابیه انه قال سمعت عمر بن الخطاب وهو یقول حملت علی فرس عتیق فی سبیل الله وکان
الرجل الذی هو عنده قد اضاعه فاردت ان اشتریه فظننت انه بایعه برخص قال فسالت عن ذلک

مسوّی ۱ قلت وعليه اهل العلم ۲ قلت في الحديث ان صدقة الفطر فريضة وعليه الشافعي وقال ابو حنيفة واجبة وفيه انه لا يشترط لها النصاب بل هي فريضة على الغني والفقير وعليه الشافعي وقال ابو حنيفة لا تجب الا على من يملك نصابا وان لم يكن ناميا وفيه انها تجب على الصغير والمجنون ومن لم يطق الصوم وعليه اكثر اهل العلم وفيه انها تجب على الرقيق مطلقا سواء كانوا للتجارة او للخدمة وعليه الشافعي وقال ابو حنيفة لا تجب عن رقيق التجارة وفيه انها لا تجب عن العبد الكافر وعليه الشافعي وقال ابو حنيفة تجب عنه وفيه انه لا يجوز اخراج الدقيق والسويق (باقی صـ ۲۲۶)

(باقی صـ ۲۲۶)

مصفّی رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال لا تشتره وان اعطاكه بدرهم واحد فان العائد في صدقته كالكلب يعود في قيئه ◆ عمر بن الخطاب گفت سوار کردم شخصی را بر اسپے اصیل در راه خدا تعالیٰ و آن شخص که اسپ نزد یک او رفت ضائع کرده بود آن اسپ را پس قصد کردم که خریدکنم او را از آن شخص وگمان کردم که وے بفروشد آنرا بقیمت ارزان پس سوال نمودم ازین ماجرا آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس فرمود خرید مکن آنرا اگرچه بدہد ترا بیک درہم زیرا که عود کننده در صدقهٔ خود مانند سگ عود کننده در قے خود است **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب حمل على فرس في سبيل الله فاراد ان يبتاعه فسال عن ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال لا تبتعه ولا تعد في صدقتك عمر بن الخطاب سوار کرد بر اسپے در راه خدا تعالیٰ پس خواست که خرید کند آنرا پس سوال کرد ازین مسئله آنحضرت صلی الله علیه وسلم را پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم خرید مکن او را و عود مکن در صدقهٔ خود

باب زكوٰة الفطر فريضة وعلى من تجب وكم كيلتها وما جنسها

زکوٰة فطر فرض است و بر کدام شخص واجب میشود و چه قدر است پیمانه او و چیست جنس او **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم فرض زكوٰة الفطر من رمضان على الناس صاعا من تمر او صاعا من شعير على كل حر او عبد ذكر او انثى من المسلمين ◆ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرض کرد زکوٰة فطر از رمضان بر مردمان یک صاع از تمر یا یک صاع از جو بر ہر آزاد یا بنده مرد یا زن از مسلمانان **مالک** عن زيد بن اسلم عن عياض بن عبد الله بن سعد بن ابي سرح العامري انه سمع ابا سعيد الخدري يقول كنا نخرج زكوٰة الفطر صاعا من طعام او صاعا من شعير او صاعا من تمر او صاعا من اقط او صاعا من زبيب وذلك بصاع النبي صلى الله عليه وسلم ◆ ابو سعید خدری گفت برمے آوردیم زکوٰة فطر را یک صاع از طعام یعنی از گندم یا یک صاع از جو یا یک صاع از خرما یا یک صاع از قروت یا یک صاع از مویز و این پیمانه بصاع آنحضرت صلی الله علیه وسلم **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان لا يخرج في زكوٰة الفطر الا التمر الا مرة واحدة فانه اخرج شعيرا ◆ عبد الله بن عمر بر نمے آورد در زکوٰة فطر مگر خرما الا یک بار پس ہر آئینه بر آورد جو را **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يخرج زكوٰة الفطر عن غلمانه الذين بوادي القرى وبخيبر ◆ عبد الله بن عمر بر مے آورد زکوٰة فطر از غلامان خود که در وادی قرے و خیبر بودند یعنی زراعت میکردند برائے او ◆ مترجم گوید رضی الله عنه در اول وقت

مُسوّیٰ (بقیہ صفحہ ۲۲۵) ولا الخبز والدقیق وعلیہ الشافعی وقال ابو حنیفۃ یجوز کل ذلک وفیہ انہ لا یجوز اقل من صاع من ای جنس اخرج وعلیہ الشافعی وقال ابو حنیفۃ یجوز من البر نصف صاع وفیہ ان الواجب مقدر بصاع النبی صلی اللہ علیہ وسلم وھو خمسۃ ارطال وثلث بالرطل العراقی وقال ابو حنیفۃ بصاع الحجاز وھو ثمانیۃ ارطال وقال الشافعی تجب فطرۃ المرأۃ علی زوجھا وقال ابو حنیفۃ لا تجب علیہ ۱۲ ۔ اقول مصارف الزکوٰۃ ثمانیۃ الفقیر وھو عند الشافعی من لا مال لہ ولا حرفۃ تقع منہ موقعا وعند ابی حنیفۃ من لہ ادنی شیئ وھو ما دون النصاب او قدر نصاب غیر نام وھو مستغرق فی الحاجۃ والمسکین وھو عند الشافعی من لہ مال وحرفۃ یقع منہ موقعا ولا یغنیہ وعند ابی حنیفۃ من لا شیئ لہ فیحتاج الی المسئلۃ لقوتہ او لمواراۃ بدنہ والعامل لہ مثل عملہ سواء کان فقیرا او غنیا علیہ اھل العلم والمؤلفۃ قلوبھم قسمان من اسلم ونیتہ ضعیفۃ او لہ شرف یتوقع باعطائہ اسلام غیرہ فیعطون من الزکوٰۃ علی الاصح من مذھب الشافعی وقال ابو حنیفۃ سقط سھمھم لغلبۃ الاسلام والرقاب ھم المکاتبون عند الشافعیۃ والحنفیۃ والغارم وھو عند الحنفیۃ من لزمہ دین ولا یملک نصابا فاضلا عن دینہ او کان لہ مال علی الناس لا یمکنہ اخذہ وعند الشافعیۃ تسما من استدان لنفسہ فی غیر معصیۃ والاظہر اشتراط الحاجۃ او استدان لاصلاح ذات البین یعطی مع الغناء وسبیل اللہ غزاۃ لا فیئ لھم یشترط فقرھم عند ابی حنیفۃ وعند الشافعی یعطون مع الغناء وابن السبیل ھو الغریب المنقطع عن مالہ عند ابی حنیفۃ منشئ سفر او مجتاز لہ حاجۃ عند الشافعیۃ وشرط ھؤلاء الاصناف الاسلام عند اھل العلم ۱۲ ۔

مصفّیٰ وجوب زکوٰۃ فطر سہ قول آمدہ است اول شب عید وطلوع صبح عید وہر دو معا وثمرہ خلاف ظاہر میشود در شخصیکہ شب عید بمیرد یا تولد شود ومستحب آنست کہ پیش از نماز عید برآرند واگر بعد نماز عید برآرند نیز جائز است وتاخیر از روز عید حرام است واگر تاخیر کند قضا لازم شود واز لفظ من المسلمین ظاہر شد کہ بر کافر لازم نیست ونہ بر مسلمان از عوض کافر ودر فطر نصاب وغیر آن شرط نکردہ اند پس بر ہر کہ قادر باشد لازم میشود بخلاف کسے کہ فاضل از قوت خود وعیال خود نمے یابد زیرا کہ خدا تعالیٰ میفرماید لا یکلف اللہ نفسا الا وسعہا ودر جنس صاع پنج چیز مصرح شد طعام کہ مفسر است بگندم بقرینہ مقابلہ او بشعیر وشعیر وتمر وزبیب واقط وتنقیح چہار جنس اول قوت مخیر است وظاہر آنست کہ اگر قوت او وقوت بلد او بر باشد مثلا مخیر است درمیان جمیع اقوات بجہت عموم حدیث باب تعجیل زکوٰۃ الفطر بیان شتاب برآوردن زکوٰۃ فطر مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یبعث بزکوٰۃ الفطر الی الذی تجمع عندہ قبل الفطر بیومین او ثلثۃ عبد اللہ بن عمر میفرستاد زکوٰۃ فطر را بسوئے شخصیکہ جمع کردہ میشد نزد یک او پیش از عید فطر بدو روز یا سہ روز مالک انہ رای اہل العلم یستحبون ان یخرجوا زکوٰۃ الفطر اذا طلع الفجر من یوم الفطر قبل ان یغدوا الی المصلی امام مالک دید اہل علم را کہ دوست میداشتند کہ برآورند زکوٰۃ فطر را وقتیکہ طلوع کند فجر از روز فطر پیش از آنکہ بروند بنماز گاہ مترجم گوید تعجیل زکوٰۃ فطر در حکم یومین او ثلثۃ ایام است از اول رمضان تا آخر آن باب مصارف الزکوٰۃ دربیان مواضع کہ زکوٰۃ را آنجا صرف باید کرد قال اللہ تعالیٰ انما الصدقات للفقراء والمساکین والعاملین علیہا والمؤلفۃ قلوبہم وفی الرقاب والغارمین وفی سبیل اللہ وابن السبیل فریضۃ من اللہ واللہ علیم حکیم جز این نیست کہ صدقہا برائے فقیرانست وبے مایگان وعاملان بر صدقات وآنانکہ دل ایشان را الفت دادہ میشود ودر باب بردہا

مصنف — وبرائے قرضداران و در راه خدا تعالی و برائے مسافران فرض کرده شد از جانب خدا تعالی و خدا تعالی دانا با حکمت
است مترجم گوید رضی الله عنه که خدا تعالی صدقات را مخصوص گردانید بهشت صنف صنف اول فقرا است
که مال ندارند و کسب نمی کنند یا کسب میکنند و دفع حاجت نمیشود و نه قریب بدفع حاجت میرسد و صنف دوم
مساکین اند که مال دارند و کسب میکنند اما بمال و کسب غنائے ایشان حاصل نمیشود و صنف سوم عاملان است
بر صدقه که امام ایشان را بر قریات یا قبایل میفرستد پس بر حسب اجتهاد امام ایشانرا باید داد حساب کنندگان
و پیادها که تحصیل کنند و عامل که بحکم او کار کنند و نگاهبانان بیت المال و قسمت کنندگان آن بر فقرا همه نیز درین
صنف داخل اند صنف چهارم مؤلفة القلوب ست و ایشان دو قسم اند قسمے از مسلمانان است که نیت ایشان
در اسلام ضعیف ست پس برائے دفع شر ایشان را امید دهند و نزد یک فقیر جمعے از مسلمانان که بر درها مهمان شوند و تسلّی
قافلها امید دهند اگر دست امام با ایشان نمیرسد ایشانرا نیز از ضعیف الاسلام باید شمرد یا نیت ایشان قویه است
لکن باعطائے ایشان اسلام همسران ایشان مطلوب است یا جمعے از مسلمانان که اگر ایشان را دهند کفار آن ناحیه
مغلوب و منکوب شوند یا از مانع زکوة زکوة میتوان گرفت زیرا که ایشانرا دران ناحیه شوکتے باشد و رعایا آن ناحیه از
مصلحت ایشان خروج نمی توانند و قسمے از کافران است که شر ایشان بمسلمانان متوقع است پس دفع شر ایشان
کنند چنانچه بعض سرکشان از کفار در دیار ما حق الخفارة میستانند یا قبایل کفار گفته ایشان می شنوند پس ایشان را
تالیف باید کرد تا قوم مسلمانانرا از شر باز دارند و شافعیه اختیار کرده اند ایشان را از خمس الخمس که سهم آنحضرت است صلی
الله علیه و سلم باید داد و فیه نظر زیرا که مسلمانان گاہے در ناحیه باشند که جهاد دار الحرب ایشانرا میسر نیست و فئی ایشان را
بدست نمی آید و از سرکشان کفار یکه در دار الاسلام باشند ضررها بایشان میرسد و در بیت المال ایشانرا بجز صدقات
مالے نیست پس حکمت شرع تقاضا میکند که این قسم را علاجے باشد صنف پنجم رقاب است یعنی مکاتبان پس ایشان را
قدریکه از رق خلاص شوند باید داد و امام مالک گفته است که غلامان را خریده کرده آزاد باید کرد و فقیر گوید که عاشیکه اسیر
باشند در دست کفار نیز محتمل است والله اعلم صنف ششم غارمین ست و ایشان دو قسم اند قسمے که برائے خود قرض گرفته
اند یا غرامت دم بر ایشان لازم شده است و از ادائے آن عاجز اند و قسمیکه قرض برائے دفع خانه جنگی درمیان قبایل
بسبب خون یا غیر آن واقع شده کشیده اند پس ادائے آن دین بایشان داده شود اگرچه اغنیا باشند صنف هفتم فی سبیل
الله و مراد از ایشان غزاة اند پس آنچه از سلاح و نفقه و کسوت و اسپ کفایت کند بایشان باید داد و صنف هشتم
ابناء سبیل ست یعنی مسافران پس هر که سفر مباح خواهد قدر ضرورت او هی باید داد مسئله خدا تعالی فرموده
للفقراء الذین احصروا فی سبیل الله الاٰیة ازین آیت دانسته میشود که اگر مانع از اکتساب قدر حاجت عرض بالکفایه باشد

مسوی ۱؎ قلت لا تحل الصدقة لبنی هاشم عند اهل العلم وقال الشافعی بنو المطلب مثلهم واختلفوا فی موالی آل محمد علی قولین ۱۲
۲؎ قلت لا خلاف فی صورة تبدل الایدی وکذا فی العامل وابن السبیل واما الغارم والغازی فتحل لهما الصدقة وان کانا غنیین عند
الشافعی وقال ابو حنیفة لا تحل الا اذا کانا فقیرین وظاهر الایة مع الشافعی لان الله تعالی جعلهما قسیمی للفقیر والمسکین ۱۲ ۳؎ قلت قال الشافعی
یجب استیعاب الاصناف الثمانیة ان کان هناک عامل والا فاستیعاب السبعة وتجب التسویة بین الاصناف ولا یجزئ اقل من ثلثة من کل صنف
وعند ابی حنیفة لو صرف الکل الی صنف واحد او شخص واحد یجوز ۱۲

مصفی مانند جهاد وتحصیل علم شرعی وتعلیم آن استحقاق سهم فقرا را منع نمیکند و در حدیث آمده است که سوال جائز است
کسے را که او را آن فقے رسیده باشد تا آنکه سداد عیش دریابد و سداد عیش هر یکے دیگر است ازین جا دانسته شد که لازم نیست
کسب غیر لائق کردن وقدرت بر کسب نالائق استحقاق را ضرر نمیکند باب لا تحل الصدقة لآل محمد صلی الله علیه وسلم
حلال نیست صدقه برائے آل محمد صلی الله علیه وسلم مالک انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا تحل الصدقة
لآل محمد انما هی اوساخ الناس ۱؎ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود حلال نیست زکوة آل محمد را صلی الله علیه وسلم
غیر ازین نیست که زکوة چرک مردمان است مترجم گوید حلال نیست صدقه بنی هاشم را باتفاق علما وقال الشافعی
بنو مطلب مثلهم واختلاف دارند در موالی آل محمد صلعم بعضے منع مینمایند وبعضے جائز دارند والله اعلم باب لا تحل الصدقة
لغنی الا لخمسة حلال نیست زکوة دادن غنی را مگر پنجکس را مالک عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال لا تحل الصدقة لغنی الا لخمسة لغاز فی سبیل الله او لعامل علیها او لغارم او لرجل اشتراها
بماله او لرجل له جار مسکین فتصدق علی المسکین فاهدی المسکین للغنی ۲؎ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود حلال نیست صدقه
هیچ توانگر را مگر پنجکس را مر غازی را در راه خدا تعالی و یا عامل را بر صدقات یا قرضدار را یا مردیکه خرید کرد صدقه را
بمال خود یا مردیکه او را همسایه هست مسکین پس صدقه داده شد مسکین را پس مسکین هدیه داد بآن غنی که همسایه اوست
باب کیف یصرف الصدقات الیهم چگونه صرف کرده شود صدقات بسوئے ایشان قال مالک الامر عندنا
فی قسم الصدقات ان ذلک لا یکون الا علی وجه الاجتهاد من الوالی فای الاصناف کانت فیه الحاجة والعدد اوثر ذلک
الصنف بقدر ما یری الوالی وعسی ان ینتقل ذلک الی الصنف الآخر بعد عام او عامین او اعوام فیوثر اهل
الحاجة والعدد حیث ما کان ذلک وعلی هذا ادرکت من ارضی من اهل العلم ۳؎ گفت مالک حکمے که مقرر و مسلم الثبوت
است نزدیک ما در قسمت صدقات آنست که این قسمت نمیباشد مگر بر وجه اجتهاد از والی پس هر کدام صنفے که در آن
احتیاج باشد و کثرت باشد زیاده دهد آن صنف را بآن قدر که صلاح بیند والی و شاید که منتقل شود این زیادت دادن
بسوئے صنف دیگر بعد یک سال یا دو سال یا چند سال پس باید که زیادت دهد صاحب حاجت را و صاحب
کثرت را هر جا که این خصلت یافته شد یعنی در هر صنفے که باشد و بر همین قول یافتم کسے را که پسند میکردم از اهل علم

مسوی له قلت عند الحنفية تحل الصدقة لمن ليس عنده نصاب غير مستغرق في حاجته فلو ملك نصابا غير نام لكنه غير مستغرق
لم تحل له ولو ملك نصبا كثيرة الا انها مستغرقة حلت له ولا يحل السوال لمن لا يملك قوة يومه بعد ستر بدنه كذا في العالمكيرية
وفي شرح السنة اذا رأى الامام السائل جلدا قويا وشك في امره انذره واخبره بالامر فان زعم انه لا كسب له او له عيال لا يقوم
كسبه بكفايتهم قبل منه واعطاه اقول يمكن ان يطبق بين الاحاديث باختلاف الاحوال والاصل اعتبار معنى الحاجة والاستغناء بالكسب
المتيسر فالاوقية لمن كان حاله مثل حال المهاجرين في زمان النبي صلى الله عليه وسلم كانوا مترفقين من الفيء دفعة بعد دفعة وفي الفيء فئة
والاحتطاب لمن كان قويا حاذقا في الاحتطاب فاذا اراد ان يسال غير الامام وعلى هذا القياس غيرهما ١٢ - +

مصفی مترجم گوید واجب است نزد شافعی استیعاب اصناف هشت گانه اگر باشند آنجا عاملے والا بر هفت
صنف صرف باید کرد و واجب است برابر کردن قسمت درمیان جمیع اصناف نه درمیان آحاد صنف و نزد ابو حنیفه
جائز است صرف کل بسوئے یک صنف یا بسوئے یک شخص **باب** النهي عن السوال لمن يقدر على الكسب وعنده نحو اوقية
دربیان منع از سوال هر کسے را که قدرت میدارد بر کسب یا نزد او باشد بقدر یک اوقیه **مالک** عن عبد الله بن ابي بكر
عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم استعمل رجلا من بني عبد الاشهل على الصدقة فلما قدم ساله ابلا من الصدقة فغضب
رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى عرف الغضب في وجهه وكان مما يعرف به الغضب في وجهه ان تحمر عيناه ثم قال ان الرجل ليسئلني ما
لا يصلح لي ولا له فان منعته كرهت المنع وان اعطيته اعطيته ما لا يصلح لي ولا له فقال الرجل يا رسول الله لا اسألك منها
شيئا ابدا ١ - رسول الله صلى الله علیه وسلم عامل ساخت مردی را از بنی عبد الاشهل بر زکوٰة پس وقتیکه
آمد آن مرد سوال کرد از آنحضرت صلى الله علیه وسلم بعضے شتران از مال زکوٰة پس خشم گرفت آنحضرت صلى الله علیه وسلم
تا آنکه شناخته شد آثار خشم در روئے مبارک آنحضرت صلى الله علیه وسلم و از جمله آنچه شناخته میشد اثر غضب را در روے مبارک
وے صلى الله علیه وسلم آن بود که سرخ میشدند چشمان مبارک او بعد از آن فرمود هر آئینه مرد سوال میکند مرا آنچه لائق نیست
مرا که بدهم و نه او را که بگیرد پس اگر ندهم او را مکروه میدارم ندادن و اگر بدهم داده باشم او را چیزیکه لائق نیست مرا و نه او را پس
گفت آن مرد یا رسول الله سوال نکنم از تو چیزے از زکوٰة هیچ گاه **مالک** عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان
رسول الله صلى الله عليه وسلم قال والذي نفسي بيده لان ياخذ احدكم حبله فيحتطب على ظهره خير من ان ياتي
رجلا اعطاه الله من فضله فيسأله اعطاه او منعه رسول الله صلى الله علیه وسلم فرمود قسم بذاتیکه نفس من در دست او ست
آنکه بگیرد یکے از شما رسن خود را پس هیمه بیارد بر پشت خود بهتر است از آنکه بیاید پیش کسیکه داده است او را خدا تعالیٰ
از فضل خود پس سوال کند او را بدهد یا منع کند **مالک** عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار عن رجل من بني اسد انه
قال نزلت انا واهلي ببقيع الغرقد فقال لي اهلي اذهب الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فسله لنا شيئا ناكله وجعلوا
يذكرون من حاجتهم فذهبت الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فوجدت عنده رجلا يسأله ورسول الله صلى الله عليه وسلم يقول

مسوّى قلت اختلف السلف في قوله تعالى وعلى الذين يطيقونه على قولين احدهما انه كان رخصة في اول الاسلام ان من شاء صام ومن شاء افطر وتصدق
ثم نسخ وثانيهما ان المعنى على الذين لا يطيقونه او على الذين يطيقونه في حال قوتهم ثم عجزوا عنه لهرم والمراد هو الشيخ الفاني وعندي له وجه ثالث وهو ان المعنى
ويجب طعام مسكين على الذين يطيقونه يوم الفطر فاضمر قبل الذكر لانه مقدم رتبة وذكر الضمير ميلا الى المعنى لان الفدية تماما هي الطعام و وجوب الفطر مذهب جمهور اهل
العلم واستنبطت من كلام القاسم وسعيد بن جبير على ما سياتي وجها رابعا هو ان المعنى وعلى الذين يطيقونه القضاء في ايام اخر ولا يقضونه فدية طعام مسكين

مصفّى لا اجد ما اعطيك فتولى الرجل وهو مغضب وهو يقول لعمري انك لتعطي من شئت فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
انه ليغضب علي ان لا اجد ما اعطيه من سأل منكم وله اوقية او عدلها فقد سأل الحافا قال الاسدي فقلت
للقحة لنا خير من اوقية قال مالك والاوقية اربعون درهما قال فرجعت ولم اسأله فقدم على رسول الله صلى الله عليه وسلم بعد
ذلك بشعير وزبيب فقسم لنا منه حتى اغنانا الله. مردی از قبیلهٔ بنی اسد گفت که نازل شدم من و اهل من در بقیع غرقد
پس گفت اهل من برو پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس سوال کن او را چیزی برای ما تا بخوریم آنرا و شروع کردند ذکر
کردن حاجت خود را پس رفتم بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس یافتم نزدیک او مردی را که سوال میکرد او را و آنحضرت
صلی الله علیه وسلم میفرمود نمی یابم چیزی را که بدهم ترا پس رو گردانید آن مرد و حالانکه خشم گرفته بود و او میگفت قسم بزندگانی من
هرآئینه تو میدهی هرکرا میخواهی پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هرآئینه مرد خشم گرفت بر من از جهت آنکه چرا نمی یابم
چیزیکه بدهم او را کسیکه سوال کند از شما و او راست بقدر اوقیه یعنی مالک یک اوقیه باشد پس هرآئینه سوال کرد سوال الحاف
یعنی الحاح که ممنوع است گفت اسدی ناقهٔ شیردار ما بهتر است از اوقیه یعنی در دل خود گذرانید گفت پس باز گشتم و
سوال نکردم پس آورده شد بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد از آن شعیر و زبیب پس قسمت کرد برای ما از آن تا آنکه بی نیاز
گردانید ما را خدا تعالی **باب** ثواب الصدقة در بیان ثواب صدقه **مالک** عن یحیی بن سعید عن ابی الحباب سعید بن
يسار ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من تصدق بصدقة من كسب طيب ولا يقبل الله الا طيبا كان انما
يضعها في كف الرحمن يربيها كما يربي احدكم فلوه او فصيله حتى تكون مثل الجبل رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود کسیکه تصدق کند
بصدقه که حاصل شده باشد از کسب حلال و قبول نمیکند خدا تعالی مگر حلال را غیر ازین نیست که گویا نهاد آن صدقه را
در دست رحمن جل جلاله می پرورد او را چنانچه می پرورد یکی از شما بچهٔ اسپ یا بچهٔ شتر خورد را تا آنکه می شود مانند کوه

كتاب الصيام

قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم لعلكم تتقون اياما
معدودات فمن كان منكم مريضا او على سفر فعدة من ايام اخر وعلى الذين يطيقونه فدية طعام مسكين
فمن تطوع خيرا فهو خير له وان تصوموا خير لكم ان كنتم تعلمون شهر رمضان الذي انزل فيه القرآن هدى
للناس وبينات من الهدى والفرقان فمن شهد منكم الشهر فليصمه ومن كان مريضا او على سفر فعدة من ايام اخر يريد الله
بكم اليسر ولا يريد بكم العسر ولتكملوا العدة ولتكبروا الله على ما هداكم ولعلكم تشكرون ٠ واذا سألك عبادي

مسوّٰی (بقیہ ص ۲۳۰) کالایام الاخر المراد بہا ما بعد رمضان الثانی رمضان اخر لا فمان ارید بہا عدم القضاء مطلقا لم یثبت لک الا بعد تتہ بعد الموت لایکون محلا لوجوب شیء فلا یکون للآیۃ معنی واستنبط من حدیث من مات وعلیہ صیام شہر فلیطعم عنہ مکان کل یوم مسکینا جعا خامسا ھو ان المعنی وعلی الذین یطیقونہ القضاء ولا یقضون حتی یموتوا طعام مسکین بکل صوم ومعنی علی الذین انہ یجب علی الولی ان یخرج من ترکۃ المیت بسبب شغل ذمۃ المیت بالصوم وھذہ وجوہ صحیحۃ قد ذھب الی لول کل احد منہا السلف والظاہر انہم اخذوا من عمومات الآیۃ واللہ اعلم قولہ اذا سألک عبادی لیس فصلا باجنبی فان المعنی لتکملوا العدۃ ولتکبروا اللہ ولتدعوہ فحول الکلام من سننہ تاکیدا وتطریۃ للسامع فی ھذہ الآیات ان صیام رمضان فریضۃ لقولہ تعالی کتب والصوم فی اصل اللغۃ الامساک یؤخذ من ھذہ الآیات انہ فی الشرع امساک من الاکل والشرب والجماع من الفجر الصادق المستطیر الی غروب الشمس وجوب النیۃ ماخوذ من حدیث انما الاعمال بالنیات وفیہا ان المریض والمسافر یفطران ثم یقضیان عدۃ ما افطر وفیہا علی ما ذھبنا الیہ ان صدقۃ الفطر فریضۃ ویؤخذ قدرہا ووقتہا من الحدیث وفیہا ان اکثار التکبیر مطلوب عند انقضاء رمضان وان الاعتکاف قربۃ مطلوبۃ وان مباشرۃ النساء فی الاعتکاف حرام ۱۲ - +

مصفّٰی | عنی فانی قریب اجیب دعوۃ الداع اذا دعان فلیستجیبوا لی ولیؤمنوا بی لعلہم یرشدون احل لکم لیلۃ الصیام الرفث الی نسائکم ھن لباس لکم وانتم لباس لہن علم اللہ انکم کنتم تختانون انفسکم فتاب علیکم وعفا عنکم فالآن باشروھن وابتغوا ما کتب اللہ لکم وکلوا واشربوا حتی یتبین لکم الخیط الابیض من الخیط الاسود من الفجر ثم اتموا الصیام الی اللیل ولا تباشروھن وانتم عٰکفون فی المساجد تلک حدود اللہ فلا تقربوھا کذلک یبین اللہ آیٰتہ للناس لعلہم یتقون ○ اے مسلمانان فرض کردہ شد بر شما روزہ داشتن چنانچہ فرض کردہ شدہ بود بر آنکہ پیش از شما بودند یعنی اہل کتاب تا بود کہ شما پرہیزگاری کنید فرض کردہ شد بر شما روزہ داشتن در روزہا شمردہ شدہ یعنی روزہا اندک نہ بسیار پس ہر کہ باشد از شما بیمار یا مسافر و افطار کرد پس واجب است بروے عدد روزہا کہ افطار کردہ است از روزہا دیگر و بر آنانکہ نمے توانند روزہ داشتن فدیہ است کہ عبارت از طعام یک مسکین است و این ترجمہ بنا بر آنست کہ لا مقدر باشد یعنی لا یطیقونہ یا و بر آنان کہ میتوانند روزہ داشتن و روزہ نمیدارند فدیہ است کہ عبارت از طعام یک مسکین ست و این ترجمہ بنا بر آن است کہ لا مقدر نباشد پس بر وجہ اول آیت در شیخ فانی کہ طاقت روزہ ندارد نازل شدہ است و محکم است و بر وجہ ثانی منسوخ است در اول اسلام اختیار بود در روزہ داشتن و فدیہ دادن بعد از ان منسوخ شد بآیت فمن شہد منکم الشہر مترجم گوید ہمین دو توجیہ از سلف منقول است و قلق خاطر از ہر دو نیز و زیرا کہ حذف لا جائز در آن جاست کہ معنی مشتبہ نشود و این جا معنی مشتبہ میشود و لہذا جمعے عظیم از سلف قائل شدہ اند بوجہ ثانی و فرود آوردن آیت باین معنی با وجود ابا لفظ گویا برہم کردن تفسیر آیت ہست و امن از معانی قرآن برمیخیزد و آنانکہ قائل بہ نسخ شدہ اند زیادہ از مفہوم آیت و عمل مستمر مسلمین شاہد ایشان نیست و وجوب قول بہ نسخ درین صورت اگرچہ از صحابی منقول شود محل نظر است زیرا کہ امر اجتہادیست پس وجہے دیگر بر خاطر این فقیر ریختند کہ قلق از ان برخاست واللہ اعلم یعنی و واجب است

مصفیٰ | فدیہ نفس خود یا نفس ولد و مملوک خود و آن فدیہ طعام یک مسکین یعنی فراخور یک مسکین با اہل او باشد برآنانکہ طاقت دادن آن فدیہ دارند پس مراد صدقۃ الفطر است کہ در ہر سال یک بار در روز فطر از خود و ولد و مملوک خود مے باید داد و تسمیہ او بفدیہ بجہت آنست کہ ابقائے آدمی تا یک سال نعمتیست عظیم عوض آن اشباع یک مسکین ست با عیال او پس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تقدیر فرمودہ اند آنرا بیک صاع از قوت بلد یا نیم صاع از گندم و یک صاع از خرما و جو و اضمار قبل از ذکر بجہت آنست کہ مرجع مقدم ست مرتبۃ چنانکہ فی دارہ زید و ضرب غلامہ عمرو و تذکیر ضمیر بجہت آنست کہ میل بمعنی کردہ اند زیرا کہ فدیہ ہمان طعام مسکین است کما قال اللہ تعالیٰ وان لکم فی الانعام لعبرۃ نسقیکم مما فی بطونہ پس ہر کہ بطریق طاعت بکند عمل خیر را یعنی زیادہ از قدر واجب در فدیہ پس این عمل بہتر است برائے او و روزہ داشتن بہتر است برائے شما اگر میدانید کہ بہتر است پس باز نمانید از روزہ داشتن و این کلام بجہت آنست کہ روزہ داشتن شاق است بر نفس پس خدا تعالیٰ فرمود کہ در خیریت اخرویہ نظر باید کرد و از لذت جسمانیہ نظر بباید پوشید ماہ رمضان آنست کہ نازل کردہ شد در وے قرآن در حالیکہ وے راہ نمایندہ است مردمانرا و در حالیکہ آیات واضح است نازل شد برائے ہدایت و فرق در حق و باطل پس ہر کہ حاضر شود باین ماہ باید کہ روزہ دارد آنرا و ہر کہ باشد بیمار یا مسافر پس واجب است بروے عدد روزہا کہ افطار کردہ است از روزہائے دیگر یعنی ماہ دیگر و این کلمہ تکرار نیست بلکہ آعادہ آن برائے دفع توہم نسخ است بعموم من شہد میخواہد خدا تعالیٰ در حق شما آسانی و نمیخواہد در حق شما دشواری یعنی در شرایع آسانی کردہ است و لہذا افطار مریض و مسافر جایز داشتہ و میخواہد کہ کامل کنید شمار را یعنی امر تشریع آنست کہ کامل کنید شمار روزہا فائتہ در قضا و میخواہد کہ باللہ اکبر یاد کنید خدا را بشکر آنکہ ہدایت کرد شمار را یعنی امر کرد باکثار تکبیر روز فطر در نماز و غیر آن بعد اکمال رمضان و تا بود کہ شکر کنید و وقتیکہ بپرسند ترا بندگان من از احوال من پس مضمون این کلمہ برسان کہ ہر آئینہ من نزدیکم قبول میکنم دعائے دعا کنندہ وقتیکہ دعا کند مرا پس باید کہ قبول کنند ایشان گفتہ مرا و باید کہ ایمان آرند بمن تا بود کہ ایشان راہ یابند و این امر در اصل معنی مربوط است بقول او تعالیٰ یرید اللہ بکم الیسر یعنی امر میکنید شمار را باکمال عدت در قضا و بہ تکبیر و امر میکند بدعا و پذیرفتن احکام الٰہی واللہ اعلم فصل باجنبی نیست در بحث صوم حلال کردہ شد برائے شما شب روزہ با متصل شدن بسوئے زنان خود یعنی جماع زنان زنان لباس اند برائے شما یعنی سبب عفت شما اند و شما بمنزلہ لباس آید یعنی سبب عفت اید برائے ایشان دانست خدا تعالیٰ کہ شما خیانت میکردید در حق خویش یعنی معصیت میکردید بجماع پس مہربانی کرد بر شما و عفو نمود از شما پس اکنون جماع کنید با ایشان و طلب کنید انچہ نوشتہ است خدا تعالیٰ برائے شما یعنی طلب ولد کنید و بخورید و بنوشید تا آنکہ ظاہر شود برائے شما رشتہ سفید ممتاز شدہ از رشتہ سیاہ رشتہ سفید عبارت از فجر صادق است تشبیہ دادہ است خدا تعالیٰ سفیدی اول صبح صادق را برشتہ سفید و انچہ بالائے آن مے باشد از سیاہی برشتہ سیاہ بعد از آن تمام کنید امساک را تا داخل شدن شب

مصنف ؒ یعنی غروب آفتاب و جماع نکنید با زنان حالانکه شما معتکف باشید در مسجدها مباشرت معتکف و اکل و شرب و جماع در صوم حدهائے مقرر کرده خدا است یعنی منهیات اوست پس نزدیک مشوید بآنها همچنین بیان میکند خدائے تعالی نشانهائے خود را برائے مردمان تا بود که پرهیزگار شوند مترجم گوید درین آیات خدا تعالی جمع کرده است جمله عظیمه از احکام صوم و ما میخواهیم که پارهٔ ازان ذکر کنیم پس کلمه کتب علیکم الصیام دلالت میکند بر فرضیت صوم چنانچه کلمه کتب در سائر قرآن نیز بر وجوب دلالت میکند و این کلمه نص است بر فرضیت و صوم در اصل لغت امساک است و در شرع امساک از اکل و شرب و جماع است از ابتدائے فجر صادق تا غروب آفتاب بنیت قربت و غیر نیت در آیت فالان باشروهن وابتغوا ما کتب الله لکم بتصریح مبین شد و نیت قربت ماخوذ است از حدیث انما الاعمال بالنیات و از آیه وما امروا الا لیعبدوا الله مخلصین له الدین و وقت آن از شهر رمضان است و آن بحساب عرب که نزول قرآن بلغت ایشان است از رویت هلال است تا رویت هلال و اگر مریض باشد یا مسافر او را رخصت است که افطار کند و شمار فائت از عدد رمضان روزه گیرد و معتبر در قضا عدة است مماثلت در طول و قصر و حر و برد و صدقه فطر فرض است بر هر که طاقت ادائے آن دارد و آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنرا تعیین کرده اند بمقدارے چنانکه بیاید و اکثار تکبیر در عید الفطر مطلوب است چه در نماز و چه در غیر آن و این کلمه الیست عامه اگر بصفت تکبیر گویند در رکعت اول و پنج در ثانیه میتوانند شد و اگر چهار گویند در هر رکعت میتوانند شد و در شبهائے رمضان جائز است جماع چنانکه جائز است اکل و شرب و اعتکاف یکے از قربات مشروعه است و جماع حرام است بر معتکف و علت آن بودن اوست در مسجد پس حرام باشد در مسجد اگرچه بغیر اعتکاف باشد والله اعلم مسئله یکے از ارکان صوم نیت است بحدیث انما الاعمال بالنیات و سابق اشارتے گذشت که در مثل این مقام فقیر را تفتیشے است زیرا که خالی نیست از آنکه معنی نیت درین حدیث قصد فعل باشد بتعیین آن یا قصد قربت بخدا تعالی و قصد قربت اگرچه قصد علت غائیت است از فعل نه قصد نفس فعل محل این لفظ تواند بود بتفسیر آنحضرت صلی الله علیه وسلم فمن کانت هجرته الی الله الحدیث یا قصد فعل و قربت هر دو حدیث حج که صحابه نیت مبهم کردند و آنحضرت صلی الله علیه وسلم جائز داشتند اسقاط احتمال اول و ثالث میکند پس ظاهر آنست که قصد فعل امر جبلی است شارع متوجه آن نشد بلکه مراد فرضیت اخلاص است و آن باضافت فعل باشد بخدا تعالی از جهت امتثال امر یا قصد قربت باو یا فرار از عقاب او یا تحصیل ثواب او والله اعلم و هر روزه طاعتے جدا است و لهذا گاهے مباح میشود فطر بعضے ایام و واجب میشود صوم بعض آخر پس نیت هر روز واجب است و تبییت نیت در فرض واجب است چنانکه بیاید و متصل ساختن آن باول جزء صوم یا ایقاع آن در جزئی خاص از لیل مانند نصف اخیر یا ثلث اخیر از شب یا امساک بعد از آن لازم نیست زیرا که عادت مستمره مردم است نوم عند اول جزء شب و نوم آخر شب و در اشتراط این چیزها حرج عظیم است و از صاحب شرع نهیے بآن ظاهر نشد با وجود شدت حاجت

ومعلوم بودن کثرت وقوع آن پس این تقریر است از شارع برآن عادت مستمره واگر شک کند در نیت صوم
پس نیت صوم صحیح نباشد واگر نیت صوم جازم باشد وتردد در فرضیت دارد ظاهر شد که رمضان است بنا برانچه
گفتیم ظاهر آنست که روزه از رمضان واقع شود وتحری یوم الشک بصوم بجهت معنی رمضان نفل باشد یا فرض باشد
منهی است بحدیث ترمذی عن عمار من صام یوم الشک فقد عصی ابا القاسم صلی الله علیه وسلم وعلت نهی آنست که این
تعمق است در دین واگر لیلة ثلثین از رمضان نیت کند ومیداند که اگر ثابت شد هلال ثلثین افطار کنیم صحیح باشد
زیراکه در حکم شرع از آن چاره نیست پس این قدر شک معفو باشد ضرورةً ورکن دیگر امساک است از جماع واکل
وشرب بنص قرآن چنانکه گذشت ولاحق کرده شده به سنت چنانکه روایت خواهیم کرد امساک از استقاء وتنقیح کرده
اند اکل وشرب را بوصول العین من الخارج الی باطن جوفاً من طریق منفذ مفتوح وقیل الی جوف فیه تحلیل الغذاء و
وصول هوا بحلق وبوی مشک بدماغ غیر مفطر است زیراکه عین نیست وطلا کردن دوا بر سر وشکم وپاشیدن آب بر سر
ومالیدن دهن وکشیدن سرمه در چشم غیر مفطر است زیراکه از راه منفذ مفتوح نیست بلکه از راه مسامات وبر قول اول
تقطیر دوا در گوش واحلیل مفطر است نه بر ثانی وبلع ریقی که داخل فم است یا بر زبان است که از وی جدا نشده
اگرچه زبان را برآورده باشد مفطر نیست زیراکه شارع فم را درین حکم داخل اعتبار کرده است وفم دو شبه دارد شبیهی
بداخل وشبیهی بخارج پس شارع حکم فرمود که وصول رطوبت بحلق مفسد نیست تا وقتیکه بلع نکند ومراد از فم قدریست که
چون شفتین را بهم آرند بوجهی که بی تکلف میباشد دیده نشود پس اگر ریق را بیرون از آن جدا آرند وباز فرو برند روزه
باطل شود بخلاف برآوردن زبان بانچه بر وسیت از رطوبت وریق که بلع او روزه را نمی شکند زیراکه از معدن خود تجاوز
نکرده است واگر در دهان جزوی از طعام باقی ماند ودر اثنای روزه همراه ریق فرو رفت اگر از تمیز او عاجز است
ضرر نمیکند زیراکه ملحق بریق است وداخل در اعداد او وسنت ازین عام تخصیص کرده است خوردن ونوشیدن به
نسیان در حدیث شیخین آمده من نسی وهو صائم فاکل وشرب فلیتم صومه فانما اطعمه الله وسقاه وآیا جماع
بمنزله اکل است درین باب یا نه ظاهر آنست که بمنزله اوست وآیا سبق آب در حالت مضمضه واستنشاق بغیر
قصد بمنزله نسیان ست یا نه ظاهر آنست که بمنزله نسیانست اگر مبالغه نکرده است واگر مبالغه کند روزه می شکند زیراکه
قصد فعلی منهی عنه بوجهیکه غالباً منجر میشود بوصول عین بمنزله عمد است ومبالغه صائم در مضمضه در حدیث ممنوع شده
است وآیا اگر کسی باکراه در روزه طعام خورد روزه اش می شکند یا نه ظاهر آنست که نمی شکند زیراکه عدم تاثیر چیز یکه
در آن اکراه کنند در مواضع بسیار دانسته شد از کفر وطلاق وغیر آن ومعنی جماع دخول سر ذکر است در فرج واستمنا
بمباشرت در حکم آنست نه بفکر ونظر بشهوت که وی باحتلام اشبه است ووجه این تنقیح آنست که در قرآن لفظ اکل و
شرب وارد شده ومعلوم شد که اغتسال روزه را نمی شکند وجامع درمیان این دو بوجهیکه مخالف اغتسال باشد وصول

مسوّی ۱ قلت الخلوف تغیر طعم الفم وریحه بسبب الجوع ومعنی کونه اطیب عند الله رضاء الله تعالی به ومعنی قوله وانا اجزی به اختصاص التشریف والتعظیم ۱۲ ۲ قلت قوله صُفِّدت بالتشدید والتخفیف ای شُدّت بالاغلال ۱۲

مصفّی | چنین است بجوف از راه منفذ مفتوح وفقیر را درین جا بحث است بلکه امر جامع وصول چیزی است از راه حلقوم دوا پاشیدن از زخم یا تقطیر در احلیل را البته اکل وشرب نتوان گفت وفی صحیح البخاری قال الحسن لا باس بالسعوط للصائم ان لم یصل الی حلقه لیکن در سعوط وصول بحلق اکثر است وبغیر اختیار میرسد بخلاف فم که بغیر بلع نمیرسد ازین جهت احتیاط منع او ست وقضا برای او وهمچنین حقنه محمول است بر شرب از جهت وصول با معا و معده که مقصد شرب است بمنزله استمنا از جماع وغیر این دو مسئله را بر اکل وشرب حمل کردن تکلف شدید است والله اعلم وشرط ادای صوم اسلام وعقل است ونقا از حیض ونفاس اما اسلام بجهت آنکه صوم طاعت است وطاعت کافر حبط میشود بنص قرآن واما عقل پس از جهت آنکه طاعت بدون قصد وتمیز مطیع راست نمی آید پس مجنون را روزه نیست اگرچه امساک کند واستیعاب روز بقصد وعلم صوم خود البته ضروری نیست از جهت ثبوت نوم در روزه وآیا قصد وعلم یک لحظه ضروری هست یا نه در نوم مستغرق نهار واغمای مستغرق تردد است واحتیاط قضاء آنروز است ودر حدیث وارد شده فانهن اذا حضن لا یصلین ولا یصمن واز ینجا معلوم میشود که درین حالت صوم وصلوة صحیح نیست وشرط وجوب آن عقل وبلوغ است اگرچه حائض ونفسا باشد یا مریض ومسافر وایشان قضا کنند وبر کافر چون مسلمان شود قضا لازم نیست بحدیث الاسلام یجبّ ما قبله ای یقطع ۱۲ آری وجوب برای ظاهر میشود در عقاب آخرت

باب فضل الصوم در فضیلت روزه **مالك** عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال والذی نفسی بیده لخلوف فم الصائم اطیب عند الله من ریح المسك انما یذر شهوته وطعامه وشرابه من اجلی فالصیام لی وانا اجزی به کل حسنة بعشر امثالها الی سبعمائة ضعف الا الصیام فهو لی وانا اجزی به ۱ از ابوهریره مرویست که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود قسم بکسی که نفس من در دست قدرت او ست هر آئینه بوی دهان روزه دار خوشتر است نزدیک خدا تعالی از بوی مشک خدا تعالی میفرماید غیر ازین نیست که میگذارد شهوت خود را یعنی جماع را وطعام خود را وشراب خود را برای من پس روزه برای من است ومن جزا دهم او را بعوض صوم هر حسنه داده میشود ده چند آن تا هفت صد چند مگر روزه پس آن برای من است ومن جزا دهم بعوض او

باب فضل شهر رمضان در بیان فضیلت ماه رمضان **مالك** عن عمه ابی سهیل بن مالك عن ابیه عن ابی هریرة انه قال اذا دخل رمضان فتحت ابواب الجنة و غلقت ابواب النار وصفدت الشیاطین ۲ ابوهریره گفت وقتیکه در آید رمضان کشاده کرده میشود دروازهای بهشت وبسته میگردد دروازهای دوزخ ودر زنجیر کرده میشوند شیطانان

باب یجب الصوم والفطر برؤیة الهلال فان غم فاکملوا ثلثین ثم صاموا وافطروا واجب است گرفتن روزه بدیدن هلال وافطار نیز پس اگر پنهان شود

مسوّٰی قلت وعليه اهل العلم قوله غُمّ اى اخفى يقال غممت الشئ اى غطيته ومعنى فاقدروا له على الصحيح من المذهبين اكملوا عدة ثلاثين
وقيل قدّروا بحساب منازل القمر وهو ضعيف ولا خلاف في ان رؤية بعض اهل البلد حجة على الباقين واختلفوا هل يلزم برؤية اهل بلد اهل بلد آخر
والاقوى عند الشافعي يلزم حكم بلد القريب دون البعيد وعند ابى حنيفة يلزم مطلقا هلال شوال لا يثبت الا بقول عدلين عند اهل العلم واختلفوا في هلال رمضان
فقيل يثبت بشهادة الواحد عليه ابو حنيفة وقيل لا بد من عدلين وعليه مالك وللشافعي قولان كالمذهبين اظهرهما الاول ولا فرق عنده بين
ان يكون السماء مصحية او مغيمة وقال ابو حنيفة في الصحو لا بد من جمع كثير وفي العالمكيرية فان رأوا الهلال قبل الزوال وبعده لا يصام به ولا يفطر
وهو من الليلة المستقبلة وفي الانوار اذا رئي الهلال بالنهار يوم الثلثين فهو لليلة المستقبلة ١٢ -

مصفّٰی | ماه تمام کنند سی روز از شعبان بعد ازان روزه گیرند یا از رمضان بعد ازان افطار کنند مالک عن نافع
عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ذكر رمضان فقال لا تصوموا حتى تروا الهلال ولا تفطروا حتى تروه فان
غم عليكم فاقدروا له رسول الله صلی الله علیه وسلم ذکر کرد رمضان را پس فرمود روزه مگیرید تا آنکه ببینید ماه را و
روزه مگشائید تا آنکه ببینید ماه را پس اگر پنهان کرده شود از شما پس اندازه کنید برائے او و مراد از اندازه کردن آنست
که سی روز از شعبان تمام کند بعد ازان رمضان اعتبار کند و ماه عید اگر مغموم شود سی روزه تمام کند بعد ازان عید را اعتبار
کند و در روایت دیگر صریحا وارد شده فاکملوا ثلثين مالک عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله
صلى الله عليه وسلم قال الشهر تسع وعشرون فلا تصوموا حتى تروا الهلال ولا تفطروا حتى تروه فان غم عليكم فاقدروا له
رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود ماه در بعض احیان بست و نه روز میشود پس روزه مگیرید تا ببینید ماه را و روزه
مگشائید تا آنکه ببینید ماه را پس اگر پنهان کرده شود از شما اندازه کنید برائے آن مالک عن ثور بن زید الديلي عن عبد الله
ابن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ذكر رمضان فقال لا تصوموا حتى تروا الهلال ولا تفطروا حتى تروه
فان غم عليكم فاكملوا العدد ثلثين رسول الله صلی الله علیه وسلم ذکر کرد رمضان را پس فرمود روزه مگیرید تا آنکه
ببینید ماه را و روزه مگشائید تا آنکه ببینید ماه را پس اگر هلال پنهان کرده شود از شما پس تمام کنید شمار ماه را که
عبارت از سی روز است مالک انه بلغه ان الهلال رئی في زمان عثمان بن عفان بعشى فلم يفطر عثمان
حتى امسى وغابت الشمس خبر رسید امام مالک را که هلال دیده شد در زمان حضرت عثمان بن عفان در وقت عشی
یعنی بعد نیم روز پس روزه نگشاد عثمان تا آنکه در شام داخل شد و غائب گشت آفتاب مترجم گوید رضی الله عنه که مراد از
تروه نه آنست که همه واحدا واحدا ببینند زیرا که در حدیث ابو داؤد آمده است عن ابن عمر اخبرت رسول الله صلى الله
عليه وسلم انی رأیت الهلال فصام وامر بصیامه پس بنابر اخبار واحد قبح نمیتواند بود الا در آن صورت که آنحضرت صلی الله علیه
وسلم ندیده باشند و نه جمع غفیر پس معنی کلام اینست که حتی یری بعضکم و در قرآن عظیم آمده است ان جاءکم فاسق بنبأ
فتبینوا پس میباید که مخبر عدل باشد و اگر چه یکے باشد چنانکه مضمون حدیث ابن عمر دلالت کرد و اگر چه پیش قاضی

مسوی ۱؎ **قلت** اخرج الترمذی عن عائشة کان النبی صلی الله علیه وسلم یاتینی فیقول اعندک غداء فاقول لا فیقول انی صائم فاختلفوا قال الشافعی یشترط للفرض التبییت ویصح النفل بنیة قبل الزوال وقال ابو حنیفة یکفی فی الفرض والنفل ان ینوی قبل نصف النهار ولابد فی القضاء والکفارات من التبییت ۱۲ ۲؎ **قلت** علیه اهل العلم وفی المنهاج یجوز الاکل اذا ظن بقاء اللیل لکن الاحتیاط فی النصح قال الشیخ ابو حامد وصاحب التهذیب کره له الاکل والشرب والجماع وقال المتولی لا یحرم وفی العالمکیریة اذا شک فی الفجر فالافضل ان یدع الاکل ولو اکل فصومه تام ما لم یتبین انه اکل بعد الفجر وفی العالمکیریة قد اختلفوا فی ان العبرة لاول طلوع الفجر او لاستطارته وانتشاره والاول احوط والثانی اوسع والیه مال اکثر العلماء وفی الانوار ومعنی الصبح ظهور الضوء للناظر وما قبله لا حکم له ۱۲ — ٭

مصفی ۱؎ گواہی نداد بجہت سکوت ازان در حدیث **مسئلہ** اگر ہلال را در یک شہر دیدہ شد و در شہر دیگر تفحص کردند و ندیدند اگر آن شہر قریب است لازم است حکم رویت ایشان و اگر بعید است لازم نیست بحدیث ابن عباس و بقیاس بر مسئلہ فطر و حج کہ در حدیث منصوص شدہ و ظاہر آنست کہ مراد از بعد مسافت قصر است و ایراد کردہ نشود کہ مسافت قصر را با مر ہلال ہیچ تعلق نیست زیرا کہ مشروعیت اکتفائے ہر ناحیہ برویت خود از جہت حرج است در تکلیف با بلاغ اخبار نہ از جہت اختلاف مطالع و عادت قاضیہ است ببلوغ اخبار در مواضع قریبہ پس اگر از آخر شہرے کہ در آن رویت متحقق شد بیرون مرحلہ باشد حکم آن لازم نیست **باب** لا صوم لمن لم یبیت الصوم روزہ نیست کسے را کہ نیت روزہ در شب نکردہ است **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه کان یقول لا صوم الا من اجمع الصیام قبل الفجر عبد الله بن عمر میگفت روزہ ندارد مگر کسیکہ عزم کردہ است روزہ را پیش از فجر صادق **مالک** عن ابن شہاب عن عائشة وحفصة زوجی النبی صلی الله علیه وسلم مثل ذلک ۱؎ ابن شہاب حضرت عائشہ و حضرت حفصہ رضی الله تعالی عنہما ہمچنین روایت کردہ است مترجم گوید این حکم نزد یک جمہور اہل علم مخصوص بفرض است و صوم نفل را در روز درست ست کہ نیت کند بلکہ بغوی از حذیفہ نقل کردہ است کہ سہ جا طرا و گذشت کہ روزہ بگیرد و بعد زوال آفتاب پس روزہ گرفت و حدیث ابن عمر مرفوع است بروایت دارقطنی و گفتہ است رواۃ ثقات و آن مخصص است بحدیث ترمذی و دارقطنی و بیہقی عن عائشة دخل رسول الله صلی الله علیه وسلم علیها ذات یوم فقال هل عندک شیء قلت لا قال فانی اذا صائم و در صحت این صوم شرط است امساک از مفطرات در اول نہار **باب** یاکل ویشرب حتی یتبین الصبح المستطیر بخورد و بنوشد تا آنکہ ظاہر شود صبح منتشر یعنی صادق **مالک** عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان بلالا ینادی بلیل فکلوا واشربوا حتی ینادی ابن ام مکتوم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود ہر آئینہ بلال اذان میگوید در شب یعنی قبل از صبح صادق پس بخورید و بنوشید تا آنکہ اذان گوید ابن ام مکتوم **مالک** عن ابن شہاب عن سالم بن عبد الله ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان بلالا ینادی بلیل فکلوا واشربوا حتی ینادی ابن ام مکتوم قال وکان ابن ام مکتوم رجلا اعمی لا ینادی حتی یقال له اصبحت اصبحت ۲؎ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود

مسوّی له قلت وعليه اهل العلم انه يستحب ذلك ما لم يقع فى شك لاستبناء التاخير ١٢ -

مصفّٰی هر آئينه بلال اذان ميگويد در شب پس بخوريد و بنوشيد تا آنكه اذان گويد ابن ام مكتوم گفت ابن شهاب و بود ابن ام مكتوم مرد نابينا اذان نمى گفت تا آنكه گفته ميشد او را در صبح داخل شدى مترجم گويد رضى الله عنه اين معنى ماخوذ است از آيه حتى يتبين لكم الخيط و معنى يتبين لكم آن نيست كه اين شخص بعينه بداند بلكه بوجهى متحقق گردد بر افق كه بنى آدم را در ان اشتباه نباشد اگرچه كسيكه بصارت ندارد يا اعمال حس در رويت افق نكند نمى بيند مسئله اگر فجر طالع شد و در دهان شخصى طعام است پس آنرا بينداخت يا در حال جماع است پس ذكر را نزع كرد بوجهيكه مقارن تبين صبح امساك نمود روزه وى درست است باب يستحب تعجيل الفطر وتاخير السحور مستحب است شتاب كردن افطار يعنى بمجرد غروب آفتاب و مؤخر كردن خوردن طعام سحور را مالك عن ابى حازم بن دينار عن سهل بن سعد الساعدى ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يزال الناس بخير ما عجلوا الفطر رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود كه مردمان هميشه بخير خواهند بود مادام كه تعجيل كنند افطار را مالك عن عبد الرحمن بن حرملة الاسلمى عن سعيد بن المسيب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يزال الناس بخير ما عجلوا الفطر رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود هميشه مردمان بخير خواهند بود مادام كه شتاب كنند افطار را مالك عن عبد الكريم بن ابى المخارق من كلام النبوة تعجيل الفطر والاستيناء بالسحور مختصر عبد الكريم ابن ابى المخارق روايت كرد كه از مضمون كلام نبوت است شتاب افطار كردن و تاخير كردن طعام سحور مالك عن ابن شهاب عن حميد بن عبد الرحمن ان عمر بن الخطاب و عثمان بن عفان كانا يصليان المغرب حين ينظران الى الليل الاسود قبل ان يفطرا ثم يفطران بعد الصلوة وذلك فى رمضان عمر بن الخطاب و عثمان ابن عفان ميگذاردند نماز مغرب را وقتيكه نظر ميكردند بسوى شب سياه پيش از آنكه افطار كنند باز افطار ميكردند بعد از نماز و اين واقعه در رمضان بود باب صيام من اصبح جنبا صحيح است روزه كسيكه بصبح در آمد حالانكه وى با جنابت است غسل نكرده است مالك عن سمى مولى ابى بكر بن عبد الرحمن عن ابى بكر بن عبد الرحمن عن عائشة و ام سلمة زوجى النبى صلى الله عليه وسلم انهما قالتا ان كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ليصبح جنبا من جماع غير احتلام ثم يصوم حضرت عائشه و ام سلمه رض ميگفتند كه هر آئينه آنحضرت صلى الله عليه وسلم بصبح در مى آمد در آن حال كه با جنابت بود بسبب جماع نه بسبب احتلام بعد از ان روزه ميگرفت يعنى روزه را صحيح ميدانست مالك عن عبد الله بن سعيد عن ابى بكر بن عبد الرحمن بن الحارث ابن هشام عن عائشة و ام سلمة زوجى النبى صلى الله عليه وسلم انهما قالتا كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصبح جنبا من جماع غير احتلام فى رمضان ثم يصوم حضرت عائشه و ام سلمه رضى الله عنهما ميگفتند كه آنحضرت صلى الله عليه وسلم بصبح در مى آمد در آن حال كه با جنابت بود بسبب جماع نه بسبب احتلام بعد از ان روزه ميگرفت مالك عن عبد الله بن عبد الرحمن بن معمر الانصارى عن ابى يونس مولى عائشة عن عائشة ان رجلا قال لرسول الله صلى الله عليه وسلم وهو

مسوّی ۱ قلت وعليه اهل العلم ۱۲

مصفّٰی واقف على الباب وانا اسمع يا رسول الله انى اصبح جنبا وانا اريد الصيام فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم وانا

اصبح جنبا وانا اريد الصيام فاغتسل واصوم فقال له الرجل يا رسول الله انك لست مثلنا قد غفر الله لك ما تقدم

من ذنبك وما تأخر فغضب رسول الله صلى الله عليه وسلم وقال والله انى لارجوا ان اكون اخشاكم لله واعلمكم بما اتقى

حضرت عائشه فرمود که شخصے گفت در خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم وآنحضرت ایستاده بودند بر دروازه ومن

مے شنیدم یا رسول الله هر آئینه من بصبح در مے آیم حالانکه من باجنابتم ومن اراده صوم دارم پس فرمود رسول الله

صلی الله علیه وسلم ومن بصبح در مے آیم وحالانکه من باجنابتم ومن اراده صوم دارم پس غسل میکنم وروزه میگیرم پس گفت

او را آن شخص یا رسول الله هر آئینه تو نیستی مانند ما هر آئینه آمرزیده است ترا خدا تعالی آنچه پیش ازین گذشت از گناه

تو وآنچه مؤخر شد پس خشم گرفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم وفرمود والله هر آئینه من امید میدارم که باشم ترسنده ترین

شما از خدا وداناترین شما بآن چیز که پرهیز کنم ازان مالك عن سمى مولى ابى بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام

انه سمع ابا بكر بن عبد الرحمن يقول كنت انا وابى عند مروان بن الحكم وهو امير المدينة فذكر له ان ابا هريرة يقول من اصبح جنبا افطر

ذلك اليوم فقال مروان اقسمت عليك يا عبد الرحمن لتذهبن الى امى المؤمنين عائشة وام سلمة فلتسألنهما عن ذلك

فذهب عبد الرحمن وذهبت معه حتى دخلنا على عائشة فسلم عليها عبد الرحمن ثم قال يا ام المؤمنين انا كنا عند

مروان بن الحكم فذكر له ان ابا هريرة يقول من اصبح جنبا افطر ذلك اليوم قالت عائشة ليس كما قال ابو هريرة يا عبد الرحمن

اترغب عما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصنع قال عبد الرحمن لا والله قالت عائشة فاشهد على رسول الله

صلى الله عليه وسلم انه كان يصبح جنبا من جماع غير احتلام ثم يصوم ذلك اليوم قال ثم خرجنا حتى دخلنا على ام سلمة

فسالها عن ذلك فقالت مثل ما قالت عائشة قال فخرجنا حتى جئنا مروان بن الحكم فذكر له عبد الرحمن ما قالتا فقال

مروان اقسمت عليك يا ابا محمد لتركبن دابتى فانها بالباب فلتذهبن الى ابى هريرة فانه بارضه بالعقيق فلتخبرنه بذلك

فركب عبد الرحمن وركبت معه حتى اتينا ابا هريرة فتحدث معه عبد الرحمن ساعة ثم ذكر له ذلك فقال ابو هريرة لا علم لى بذلك

انما اخبرنيه مخبر ابو بکر بن عبد الرحمن گفت که بودم من وپدر من پیش مروان واو امیر مدینه بود پس ذکر کرده شد پیش او

که ابو هریره میگوید هر که بصبح در آید واو با جنابت است افطار کند آن روز را پس گفت مروان قسم میدهم ترا اے عبد الرحمن

که بروے بسوئے حضرت عائشه وام سلمه پس سوال کنی ایشانرا ازین مسئله پس رفت عبد الرحمن ورفتم من نیز همراه او

تا آنکه در آمدیم بر حضرت عائشه پس سلام گفت بروے عبد الرحمن بعد ازان گفت یا ام المؤمنین هر آئینه ما بودیم نزدیک

مروان پس ذکر کرده شد پیش او که ابو هریره میگوید که هر که بصبح در آید واو با جنابت است افطار کند آن روز را گفت حضرت

عائشه نیست این حکم چنانچه گفته است ابو هریره اے عبد الرحمن آیا اعراض میکنی ازانچه میکرد رسول الله صلی الله علیه وسلم

مصفی | گفت عبدالرحمن اعراض نمیکنیم بخدا قسم گفت حضرت عائشه پس گواهی میدهیم بر رسول الله صلی الله علیه وسلم که وے صبح در مے آمد و با جنابت بود بسبب جماع نه از احتلام بعد ازان روزه میگرفت آن روز را گفت ابوبکر پس بعد ازان سیر آمدیم تا آنکه داخل شدیم بر ام سلمه پس سوال کرد عبدالرحمن او را ازین مسئله پس گفت چنانکه گفته بود حضرت عائشه پس سیر آمدیم تا آنکه آمدیم پیش مروان پس ذکر کرد عبدالرحمن نزد او آنچه حضرت عائشه و ام سلمه گفتند پس گفت مروان قسم میدهم ترا اے ابا محمد که سوار شوے بر جانور من پس هر آئینه استاده است بر دروازه پس بروے بسوے ابوهریره پس هر آئینه او در زمین خود است در وادی عقیق پس خبر کن او را باین ماجرا پس سوار شد عبدالرحمن و سوار شدم من همراه او تا آنکه آمدیم نزدیک ابوهریره پس سخن گفت با او عبدالرحمن ساعتے بعد ازان ذکر کرد پیش او این ماجرا پس گفت ابوهریره علم تحقیق نیست مرا باین مسئله غیر ازین نیست که خبر داده مرا خبر دهنده باب اختلفوا فی القبلة للصائم والاقوی ان ترکها اولی الا من اراد بیان الجواز او انکار الترخص اختلاف کرده اند سلف در قبله صائم و اقوی آنست که ترک قبله بهتر است مگر در حق کسیکه اراده کرد بیان جواز را چنانکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم کردند یا انکار کرد عمل برخصت را چنانکه سائل کرد در قصه که مے آید مالك عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان رجلا قبّل امرأته وهو صائم فی رمضان فوجد من ذلك وجدا شدیدا فارسل امرأته تسأل له عن ذلك فدخلت علی ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم فذكرت ذلك لها فاخبرتها ام سلمة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم یقبل وهو صائم فرجعت فاخبرت زوجها فزاده ذلك شرا وقال لسنا مثل رسول الله صلی الله علیه وسلم یحل الله لرسوله صلی الله علیه وسلم ما یشاء ثم رجعت امرأته الی ام سلمة فوجدت عندها رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما لهذه المرأة فاخبرته ام سلمة فقال رسول الله الا اخبرتیها انی افعل ذلك فقالت قد اخبرتها فذهبت الی زوجها فاخبرته فزاده ذلك شرا فقال لسنا مثل رسول الله صلی الله علیه وسلم الله یحل لرسوله ما یشاء فغضب رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال والله انی لاتقاكم لله واعلمكم بحدوده . مردے بوسه کرد زن خود را حالانکه او صائم بود در رمضان پس محزون شد بسبب بوسه دادن بسیار سخت پس فرستاد زن خود را تا سوال کند برائے او ازین مسئله پس در آمد بر ام سلمه و ذکر کرد این امر را پیش او پس خبر داد ام سلمه آن زن را که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بوسه میکند حالانکه او روزه دار میباشد پس بازگشت آن زن پس خبر داد شوهر خود را پس زیاده کرد این خبر در حق آن مرد اندوه را و گفت نیستیم مانند آنحضرت صلی الله علیه وسلم خدا تعالی حلال میسازد برائے پیغامبر خود آنچه میخواهد بعد ازان باز آمد آن زن پیش ام سلمه پس یافت نزد ام سلمه آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت چیست این زن را پس خبر داد ام سلمه آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا خبر ندادی او را که من میکنم این کار را پس گفت ام سلمه هر آئینه خبر داده بودم او را پس رفت بسوے شوهر خود پس خبر داد او را پس زیاده کرد این ماجرا در حق او غم و اندوه را و گفت نیستیم

مسوی له قلت وعليه اهل العلم في الانوار ويكره القبلة لمن تحرك شهوته كراهية تحريم والاولى تعبيره كالاحتراز ١٢

مصفی مانند آنحضرت صلی الله علیه وسلم الله تعالی حلال میگرداند برائے رسول خود آنچه میخواهد پس خشمگین شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم وفرمود قسم بخدا که هر آئینه من متقی تر و پرهیزگار ترم از شما و داناترین شما ام باحکام خدا تعالی مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين انها قالت ان كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ليقبل بعض ازواجه وهو صائم ثم تضحك - عروه روایت کرد که حضرت عائشه میفرمود هر آئینه حال این بود که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بوسه میکرد بعضے زنان خود را و او صائم میبود و بعد ازین عائشه میخندید مالك عن يحيى بن سعيد ان عاتكة بنت زيد بن عمرو بن نفيل امرأة عمر بن الخطاب كانت تقبل رأس عمر بن الخطاب وهو صائم فلا ينهاها عاتکه زوجه عمر بن الخطاب بوسه میکرد سر عمر بن الخطاب را و او صائم میبود پس منع نمیکرد او را مالك عن ابي النضر مولى عمر بن عبيد الله ان عائشة بنت طلحة اخبرته انها كانت عند عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم فدخل عليها زوجها هنالك وهو عبد الله بن عبد الرحمن بن ابي بكر الصديق وهو صائم فقالت له عائشة ما يمنعك ان تدنو من اهلك فتقبلها وتلاعبها فقال اقبلها وانا صائم قالت نعم عائشه بنت طلحه بود نزدیک حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها پس داخل شد بر وے شوهر وے آنجا و او عبد الله بن عبد الرحمن بن ابی بکر الصدیق بود و او روزه دار بود پس گفت او را حضرت عائشه چه چیز منع میکند ترا از آنکه نزدیک شوی بزن خود پس بوسه کنی او را و با یکدیگر لعب کنی با او پس گفت عبد الله آیا بوسه کنم او را و من صائم باشم گفت حضرت عائشه آرے بکن مالك عن زيد بن اسلم ان ابا هريرة وسعد بن ابي وقاص كانا يرخصان في القبلة للصائم ابو هریره و سعد بن ابی وقاص رخصت میدادند بوسه کردن را بصائم مالك انه بلغه ان عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم كانت اذا ذكرت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يقبل وهو صائم تقول وايكم املك لنفسه من رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت عائشه وقتیکه ذکر میکرد این حدیث را که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بوسه میداد حالانکه او صائم میبود میگفت عقب این حدیث وکدام یک از شما قادر تر است بر نفس خود از رسول الله صلی الله علیه وسلم مالك عن هشام بن عروة قال عروة بن الزبير لم ار القبلة للصائم تدعو الى خير گفت عروه بن الزبیر ندیدم بوسه را در حق روزه دار که خواننده باشد بجانب خیر مالك عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار ان عبد الله بن عباس سئل عن القبلة للصائم فارخص فيها للشيخ وكرهها للشاب عبد الله بن عباس سوال کرده شد از قبله صائم پس رخصت داد پیر را و مکروه داشت آنرا برائے جوان مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان ينهى عن القبلة والمباشرة للصائم عبد الله بن عمر نهی میکرد از قبله و مباشرت در حق صائم باب اختلفوا في الحجامة للصائم والاقوى انها لا تكره الا لمن خشي الضعف اختلاف کرده اند در حق کشانیدن صائم واقوی اقوال آنست که مکروه نیست آن مگر در حق

مسوّی ل‍ه قلت وهو قول اكثر اهل العلم ۱۲

مصفّٰی کسیکه بترسد از ضعف مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر انه كان يحتجم وهو صائم قال ثم ترك ذلك
بعد فكان اذا صام لم يحتجم حتى يفطر عبد الله بن عمر خون میکشانید و او صائم میبود باز ترک کرد آنرا بعد ازان پس وقتیکه
روزه میگرفت خون نمیکشانید تا آنکه افطار کند مالك عن ابن شهاب ان سعد بن ابي وقاص وعبد الله بن عمر كانا
يحتجمان وهما صائمان ابن شهاب روایت کرد که سعد ابن ابی وقاص و عبد الله بن عمر هر دو خون میکشانیدند حالانکه
ایشان روزه دار میبودند مالك عن هشام بن عروة عن ابيه كان يحتجم وهو صائم ثم لا يفطر قال وما رايته احتجم قط
الا وهو صائم عروه خون میکشانید و او صائم بودے بعد ازان افطار نمیکرد گفت هشام و ندیدم اورا که خون
کشانیده باشد هیچگاه مگر آنکه صائم بود قال مالك لا يكره الحجامة للصائم الا خشية من ان يضعف ولولا ذلك لم تكره
ولو ان رجلا احتجم في رمضان ثم سلم من ان يفطر لم ار عليه شيئا ولم امره بالقضاء لذلك اليوم الذي احتجم فيه
گفت مالک مکروه نیست حجامت صائم را مگر بسبب ترس از آنکه ضعیف شود و اگر این نباشد مکروه نیست و اگر مردے
خون کشانید در رمضان بعد ازان سلامت ماند از آن که افطار کند نمی بینم بر وے نقصانے و امر نکنم اورا بقضاء آن
روز که خون کشانیده است در وے باب اختلفوا في صوم المسافر وافطاره ايهما افضل والاقوى ان الصوم افضل
لمن لا يجهده الصوم والمراد بيان الجواز وكره الترخص اختلاف کردند سلف در صوم مسافر و افطار او که کدام یک
ازین دو بهتر است قوی ترین اقوال آنست که صوم بهتر است در حق کسیکه در مشقت نه بیندازد اورا صوم و فطر
صوم بهتر است کسے را که مشقت رساند اورا و اگر کسیکه قصد کند بیان جواز یا ناپسند دارد قبول رخصت را مالك عن
ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن عبد الله بن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج الى مكة عام الفتح
في رمضان فصام حتى بلغ الكديد ثم افطر فافطر الناس معه وكانوا ياخذون بالاحدث فالاحدث من امر رسول الله صلى الله عليه وسلم
از عبد الله بن عباس مرویست که رسول الله صلی الله علیه وسلم برآمد بسوے مکه سال فتح در ماه رمضان پس روزه گرفت تا آنکه
رسید بکدید بعد ازان افطار نمود پس افطار کردند مردمان همراه او و عمل میکردند اصحاب بحکم جدید پس از آنچه تازه تر ازان بود از احکام
آنحضرت صلی الله علیه وسلم مالك عن سمي مولى ابي بكر بن عبد الرحمن عن ابي بكر بن عبد الرحمن عن بعض اصحاب رسول الله
صلى الله عليه وسلم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم امر الناس في سفره عام الفتح بالفطر وقال تقووا لعدوكم وصام رسول الله صلى الله عليه وسلم
قال ابو بكر قال الذي حدثني لقد رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم بالعرج يصب على راسه الماء من العطش او من الحر ثم قيل
لرسول الله صلى الله عليه وسلم ان طائفة من الناس قد صاموا حين صمت قال فلما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم بالكديد دعا
بقدح فشرب فافطر الناس ابوبکر بن عبد الرحمن روایت کرد از بعض اصحاب رسول الله صلی
الله علیه وسلم همراه آنحضرت که رسول الله صلی الله علیه وسلم امر فرمود مردمان را در سفر خود سال فتح که با فطار و فرمود قوت

مسوّی ١ قلت وهذا الوجه من التطبيق بين الآثار ماخوذ من قول الشافعی علیه الرحمة اعلم فی شرح السنة قال الشافعی
وانما معنی النبی صلی الله علیه وسلم لیس من البر الصوم فی السفر وقوله حیث بلغه ان ناسا صاموا فقال اولئک العصاة فوجه
ذلک اذا لم یحتمل قلبه قبول الرخصة واما من رای الفطر مباحا وقوی علی الصیام فصام فهو اعجب الی ١٢
٢ قلت فی شرح السنة ولو اصبح فی السفر وعلم انه یدخل لیلا فی یومه قال مالک یدخل لیلا وهو صائم وقال قوم له ان
یفطر وفی الانوار ولو اصبح المسافر صائما ثم اراد الفطر جاز وان عرف انه یصل الی المقصد قبل الغروب اقول عندی هذا محمول علی انه قوی علی الصوم

مصفّی حاصل کنید برائے قتال دشمن خود وروزه گرفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم گفت ابوبکر بن عبد الرحمن که
گفت کسیکه این حدیث بمن رسانید هر آئینه دیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در عرج که می ریخت بر سر خود آب را بسبب
تشنگی یا گفت بسبب گرمی پس گفت شد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم که طائفه از مردمان روزه گرفتند وقتیکه تو روزه
گرفتی گفت راوی پس وقتیکه رسید آنحضرت صلی الله علیه وسلم بکدید طلب کرد پیاله را پس آب خورد پس افطار کردند مردمان

مالک عن حمید الطویل عن انس بن مالک انه قال سافرنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی رمضان فلم یعب الصائم علی المفطر
ولا المفطر علی الصائم انس بن مالک گفت سفر کردیم ما همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم در رمضان پس عیب نکرد روزه دار
بر افطار کننده ونه افطار کننده بر روزه دار مالک عن هشام بن عروة عن ابیه ان حمزة بن عمرو الاسلمی قال لرسول الله صلی الله
علیه وسلم یا رسول الله انی رجل اصوم افاصوم فی السفر فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم ان شئت فصم وان شئت فافطر
حمزه بن عمرو اسلمی گفت رسول الله صلی الله علیه وسلم را یا رسول الله هر آئینه من مردے ام که روزه میدارم پس آیا روزه دارم
در سفر پس فرمود او را آنحضرت صلی الله علیه وسلم اگر خواهی روزه گیر واگر خواهی افطار کن مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر
کان لا یصوم فی السفر عبد الله بن عمر روزه نمیگرفت در سفر مالک عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان یسافر فی رمضان ونسافر
معه فیصوم عروة ونفطر نحن فلا یامرنا بالصیام ١ هشام بن عروه گفت که مسافر می شد عروه در رمضان ومسافر شده
میکردیم ما همراه او پس روزه میگرفت عروه وافطار میکردیم ما پس امر نمیکرد ما را بروزه داشتن باب المسافر اذا اراد ان
یدخل بلده اول یومه یستحب له الصوم مسافر وقتیکه بخواهد که داخل شود در شهر خود در اول روز سنت مؤکده است
او را روزه داشتن آن روز مالک انه بلغه ان عمر بن الخطاب کان اذا کان فی سفر فی رمضان فعلم انه داخل
المدینة من اول یومه دخل وهو صائم عمر بن الخطاب وقتیکه در سفر می بود در ماه رمضان پس میدانست که داخل خواهد شد
در مدینه اول روز خود داخل می شد حالانکه روزه دار می بود قال مالک من کان فی سفر فی رمضان فعلم انه
داخل علی اهله من اول یومه وطلع له الفجر قبل ان یدخل دخل وهو صائم قال یحیی قال مالک واذا
٢ اراد ان یخرج فی رمضان وطلع له الفجر وهو بارضه قبل ان یخرج فانه یصوم ذلک الیوم
گفت مالک کسیکه باشد در سفر در ماه رمضان پس دانست که او داخل شونده است بر اهل خود از اول روز خود و

مسوّی (بقیہ صفحہ ۲۴۳) استحبت الصوفیکون الاثر منطبقا علی قول الجمهور و فی اللمعات … صائما فمرض افطر وان سافر فلا … وفی العالمگیریة ولو سافر نهارا …

مصفّٰی طلوع کرد و او را فجر پیش از آنکه داخل شود در حالیکه او صائم باشد گفت مالک وقتیکه بجا آید که بر آید یعنی از سفر در رمضان و طلوع کرد او را صبح و حالانکه او در زمین خود است پیش از آنکه بر آید پس هر آئینه او روزه بگیرد آن روز را مترجم گوید رضی اللہ عنہ اگر مسافر یا مریض روزه گرفتند و در اثنائے روزه مریض تندرست شد و مسافر مقیم گشت بر ایشان افطار حرام است زیرا که عذر مرتفع شد از ایشان و اگر صحیح مقیم روزه گرفت بعد از آن مسافر شد یا مریض شد جایز است او را افطار از جهت وجود علت رخصت و اگر مسافر را حرج نباشد متاکد است او را اتمام صوم مسئله اگر در اثنائے روز صبی بالغ شد یا کافر مسلمان شد قضا این روزه بر ایشان واجب نیست زیرا که روزه متجزی نمیشود پس عدم وجوب صوم نیز مستلزم عدم وجوب صوم تمام روز ست باب من افطر فی یوم ذی غیم و هو یری انه قد امسی ثم تیقّن بقاء النهار قضی ولا کفارة علیه هر که افطار کند در روزیکه ابر وار و بگمان آنکه در شب داخل شد بعد از ان بیقین دانست که هنوز روز باقی ست قضا کند و کفاره لازم نیست بروے مالک عن زید بن اسلم عن اخیه خالد بن اسلم ان عمر بن الخطاب افطر ذات یوم فی رمضان فی یوم ذی غیم و رای انه قد امسی و غابت الشمس فجاءه رجل فقال یا امیر المؤمنین طلعت الشمس فقال عمر بن الخطاب الخطب یسیر و قد اجتهدنا عمر بن الخطاب افطار کرد روزے در رمضان در روزیکه ابردار بود گمان کرد که وے در شب داخل شده و غائب شده است آفتاب پس آمد پیش او مردے پس گفت یا امیر المؤمنین بر آمد آفتاب پس فرمود عمر بن الخطاب حال را آسانست هر آئینه ما تحری کرده بودیم قال مالک انما یرید بقوله الخطب یسیر القضاء فیما نری والله اعلم و خفة مؤنته و یسارته یقول نصوم یوما مکانه گفت مالک غیر ازین نیست که اراده کرد عمر بن الخطاب باین قول خود که الخطب یسیر وجوب قضا را در انچه بما موده میشود والله اعلم و اراده کرده سبکی محنت او را و آسانی او را میگوید روزه خواهیم گرفت یک روز بجائے او مترجم گوید رضی اللہ عنہ احتیاط آنست که در حالت صحو افطار نکنند آخر روز مگر بعد یقین بمشاهده غروب یا خبر متواتر و خبر صدوق و اجتهاد بقرائن مثل دیدن ظلمتے که از مشرق بخیزد و بر روشن شدن ماه نیز عمل میتوان کرد زیرا که امر کردن سلف طبقه بعد طبقه بمشاهده همه احاد را ثابت نشد و اگر سیوطی النبه نقل میکردند و فی الحدیث اذا ادبر النهار من ههنا و اقبل اللیل من ههنا فقد افطر الصائم پس ازینجا دانسته شد که خبر صدوق و اجتهاد نیز در کار است چنانکه در اوقات صلوة بر قول مؤذن میتوان اکتفا کرد و در صورت غیم از اجتهاد چاره نیست پس اگر خطائے اجتهاد بیقین معلوم شود امساک کند بقیه یوم را و قضا نماید و اگر بغیر اجتهاد کند آثم شود باب اختلفوا هل یقضی صیام رمضان متتابعا او متفرقا والاقوی ان التتابع احب والتفریق مجزی اختلاف کردند سلف آیا قضا کند صوم رمضان را پے در پے یا جدا جدا و اقوی اقوال آنست که پے در پے قضا کردن بهتر است و دوستر است و جدا جدا کردن کفایت کننده است مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول یصوم رمضان متتابعا من افطره من مرض او فی سفر

مسوّی (بقیہ ص۲۴۴) **له قلت** وعليه اكثر اهل العلم فى المنهاج ولو اكل بالاجتهاد اولا واخرا وبان الغلط بطل صومه وفيه الاحتياط ان لا ياكل آخر النهار الا بيقين ويحل باجتهاد فى الاصح وفى العالمكيرية تسحر على ظن ان الفجر لم يطلع (باقی ص۲۴۶)

مصفّٰی | عبد الله بن عمر میگفت روزه دارد رمضان را پے در پے کسیکه افطار کرد آنرا بسبب مرض یا سفر **مالک**

عن ابن شهاب ان عبد الله بن عباس وابا هريرة اختلفا فى قضاء رمضان فقال احدهما يفرق بينه وقال الاخر لا يفرق بينه لا ادرى ايهما قال يفرق بينه ولا ايهما قال لا يفرق بينه ابن شهاب روایت کرد که عبد الله بن عباس و ابوهریره اختلاف کردند در قضاء رمضان گفت یکے از ایشان که تفریق کند درمیان آن و گفت دیگرے تفریق نکند درمیان آن ابن شهاب گفت نمیدانم که کدام یک از ایشان گفت که تفریق کند و کدام یک از ایشان گفت که تفریق نکند درمیان آن **مالك** عن يحيى بن سعيد انه سمع سعيد بن المسيب يسال عن قضاء رمضان فقال سعيد احب الى ان لا يفرق قضاء رمضان فان يواتر سعید بن المسیب سوال کرده شد او را از قضاء رمضان پس گفت سعید بن المسیب دوست تر نزدیک من آنست که تفریق نکند قضاء رمضان را و آنکه پے در پے کند قال يحيى سمعت مالكا يقول فيمن فرق قضاء رمضان فليس عليه اعادة وذلك مجزئ عنه واحب ذلك الى ان يتابعه مالک میگفت در باب شخصیکه جدا جدا کرد قضاء رمضان را پس نیست بروے اعاده و این تفریق کفایت کننده ست او را و دوست ترین وجوه قضا نزدیک من آنست که پے در پے کند آنرا **باب** من اصاب اهله فى رمضان وهو صائم قضى وكفر هر که جماع کند اهل خود را در رمضان و حالانکه او صائم است قضا کند و کفاره دهد **مالك** عن ابن شهاب عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف عن ابى هريرة ان رجلا افطر فى رمضان فامره رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يكفر بعتق رقبة او صيام شهرين متتابعين او اطعام ستين مسكينا فقال لا اجد فاتى رسول الله صلى الله عليه وسلم بعرق تمر فقال خذ هذا فتصدق به فقال يا رسول الله ما احد احوج منى فضحك رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى بدت انيابه ثم قال كله مردے افطار کرد در رمضان پس امر کرد او را رسول الله صلی الله علیه وسلم که کفاره دهد با آزاد کردن یک برده یا بروزه داشتن دو ماه پے در پے یا طعام خورانیدن شصت مسکین پس گفت آن مرد نمی یابم پس آورده شد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم زنبیل خرما پس فرمود بگیر این را و تصدق کن آنرا پس گفت یا رسول الله نیست هیچکس محتاج تر از من پس خندید آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا آنکه ظاهر شد دندان دراز آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد از آن فرمود بخور این را **مالك** عن عطاء بن عبد الله الخراسانى عن سعيد بن المسيب انه قال جاء اعرابى الى رسول الله صلى الله عليه وسلم يضرب نحره وينتف شعره ويقول هلك الابعد فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم وما ذلك قال اصبت اهلى وانا صائم فى رمضان فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم هل تستطيع ان تعتق رقبة قال لا قال فهل تستطيع ان تهدى بدنة قال لا قال فاجلس فاتى رسول الله صلى الله عليه وسلم بعرق تمر فقال خذ هذا فتصدق به فقال ما احد احوج منى يا رسول الله فقال كله وصم يوما مكان ما اصبت قال مالك قال عطاء فسالت سعيد بن المسيب كم فى ذلك العرق من التمر فقال ما بين خمسة عشر صاعا الى عشرين سعید بن المسیب گفت آمد اعرابی

مسوّی (بقیہ حاشیہ صـ۲۴۴) وهو طالع او افطر على ظن ان الشمس قد غربت ولم تغرب قضاه ولا كفارة عليه في شرح السنة قال اسحٰق بن راهويه لا قضاء عليه تشبيهاً بمن اكل ناسياً اقول معنى قول عمر الخطب يسير عنده انه لا قضاء ۱۲ - * -

(حاشیہ صـ۲۴۵) **۱؎ قلت** وهو قول اكثر اهل العلم وفي الانواء ولا يجب التتابع في القضاء ويستحب ۱۲ - * - *

۱؎ قلت اعتبر الشافعي في وجوب الكفارة خمسة قيود فقال تجب الكفارة بافساد صوم يوم من رمضان بجماع اثم به بسبب الصوم قال ابو حنيفة لو افطر يوماً من رمضان باكل وشرب او جماع متعمداً تجب الكفارة ولو ابتلع حصاة فلا كفارة عليه ولو اكل ناسياً فظن انه فطره فاكل متعمداً فلا كفارة عليه ومعنى قوله صلى الله عليه وسلم فكله عند الشافعي انه بيّن حاجته وعجزه عن الكفارة فبيّن النبي صلى الله عليه وسلم انه لا تجب عليه في الحالة هذه شئ وهل يستقر في ذمته فيه قولان اظهرهما استقرت في ذمته فاذا قدر على خصلة فعلها والثاني لا تستقر بل تسقط كزكوة الفطر وقيل معناه يجوز للفقير صرف كفارته الى عياله والمذكور في كتب الحنفية انه خاص بذلك الرجل وسكت النبي صلى الله عليه وسلم عن كفارة المرأة فاختلف فيها العلماء قال ابو حنيفة على المرأة مثل ما على الرجل ان كانت مطاوعة فان كانت مكرهة فعليها القضاء دون الكفارة واظهر اقوال الشافعي ان الواجب كفارة واحدة على الرجل دونها وقول آخر على الزوج عنه وعنها وقول آخر عليها كفارة اخرى وفي الحديث انه يجب عليه قضاء ذلك اليوم سواء كفر بالصيام او غيره وعليه اكثر اهل العلم وفيه ان الواجب لكل مسكين مد لان خمسة عشر صاعاً اذا قسمت من ستين مسكيناً حصل لكل واحد مد وعليه الشافعي وقال ابو حنيفة كالفطرة كل شئ مضفور فهو عرق ويقال للمنسوج من الخوص قبل ان يجعل مكتلاً عرق والمراد ههنا هو المكتل ۱۲ - *

مصفّٰی بسوئے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم میزد مقدم سینہ خود را ومیکند موئے خود را ومیگفت ہلاک شد این دور تراز منطان خلیر پس فرمود او را رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم چیست آن گفت جماع کردم اہل خود را ومن روزہ دار بودم در رمضان پس فرمود او را رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم آیا میتوانی کہ آزاد کنی بردہ را گفت نمیتوانم فرمود آیا میتوانی نذر کنی یکشتی شتر را گفت نمیتوانم فرمود پس بنشین پس آوردہ شد پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم زنبیل خرما پس فرمود بگیر این را وتصدق کن این را پس گفت نیست ہیچکس محتاج تر از من یا رسول اللہ پس فرمود بخور آن را و روزہ دار روزے بجائے آنچہ باآن رسید گفت مالک گفت عطا پس سوال کردم سعید بن المسیب را چہ قدر بود دران زنبیل از خرما پس گفت درمیان پانزدہ صاع تا بیست صاع قال یحیٰی قال مالک سمعت اهل العلم يقولون ليس على من افطر يوماً من قضاء رمضان باصابة اهله نهاراً او غير ذلك الكفارة التي تذكر عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فيمن اصاب اهله نهاراً في رمضان وانما عليه قضاء ذلك اليوم ۱؎ گفت مالک شنیدم از اہل علم کہ میگفتند نیست برکسے کہ افطار کردہ باشد روزے را از قضاء رمضان بجماع اہل خود یا بغیر آن از سائر مفطرات کفارتیکہ نقل کردہ میشود از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در حق کسیکہ جماع کردہ باشد با اہل خود در روز رمضان وغیر ازین نیست کہ بروے قضاء ہمان روز است بغوی گفتہ است کہ شافعی گفتہ کہ چون این شخص حاجت خود بیان نمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آخر گردانیدند کفارت را تا وقت یسار وامر کردند او را کہ آن تمر در حاجت خود صرف نماید واگر افطار کند باکل وشرب پس مانند افطار بجماع است در وجوب کفارت نزدیک ابو حنیفہ ومالک وکفارت مخصوص است بجماع دون اکل وشرب نزدیک شافعی واحمد واللہ اعلم مترجم گوید رضی اللہ عنہ معمول درین باب حدیث متصل ابو ہریرہ است پس آنچہ در حدیث مرسل ابن المسیب زائد است از ابواب بدنہ ما خوذ نیست وآنچہ تفسیر او ست مثل بیان عرق ماخوذ است مسئلہ ہر کہ را این حادثہ پیش آید بروے واجب است آنچہ در حدیث

مسوی ١٥ **قلت** وعليه اهل العلم وللشافعي في صوم كفارة اليمين قولان احدهما كما قال مجاهد ١٢ - ٭ -

مصفی آمده وچون آنحضرت صلی الله علیه وسلم تخصیص ننمودند بر وصف عام که علت این حکم باشد از وصفی که علت آن زاید را بود چاره نیست وفقهاء دران وصف مختلف شدند اقوی درین باب قول شافعی بنظر میآید که مؤثر مجموع چند چیز است افساد صوم اداء رمضان عمداً بجماع که آثم شده است بآن بسبب معنی صوم پس بر مجامع ناسی کفاره نیست زیراکه روزهٔ او فاسد نشده ونه برکسیکه نیت روزه نکرده است اصلاً ونه بر مفسد صوم نفل ونذر وقضاء رمضان ونه بر مفسد به اکل وشرب واستمنا واستقاءة ونه بر مسافر که جماع کند که نیت ترخص سفر در خاطر او باشد یا نه زیراکه آثم نه شده است بآن جماع ونه برکسیکه خطا کرده است وراجتهاد خود پس گمان کرد لیل را وبحقیقت نهار بود ونه برکسیکه فعلی که مفطر نیست از وی بوقوع آمد واو اعتقاد کرد که مفطر است بعد ازان بنا برآن افطار جماع کرد ونه برکسیکه زنا کند بنسیان یا در حال سفر زیراکه آثم درین صورت بجهت معنی زنا است نه بجهت تعرض صوم وغیر جماع را بر جماع حمل نتوان کرد زیراکه جماع افحش است ولهذا در اعتکاف اکل وشرب جایز داشتند نه جماع را ونه غیر اداء رمضان را بر اداء رمضان ونه خطا وجهل را بر تعرض صوم عمداً **مسئله** درین حدیث سکوت فرمودند از وجوب کفارت بر زن پس ظاهر آنست که مقتصر باشد بر وی وبر زن وی واجب نباشد ومحتمل که سکوت بنا بر امکان معرفت حکم اوست از حکم مرد چنانکه حد زنا بر هر دو واجب میشود وغسل بر هر دو واجب میشود وظاهر آنست که اگر دو روز تعرض صوم کرد بجماع دو کفاره لازم آید وتداخل کفارات امریست که از شرع نصی بر آن دلالت نمیکند وآیا قضاء یوم افساد لازم است همراه کفارت ظاهر آنست که لازم است **مسئله** درین حدیث دو احتمال است یکی آنکه کفارت مستقر شد در ذمهٔ او پس هر وقتیکه قادر شود بهر یکی ازین امور واجب شود ودیگر آنکه ساقط شود مثل صدقهٔ الفطر وسکوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم مؤید ثانی است والله اعلم

باب صوم في الكفارات متتابعا روزه دارد درکفارات پی درپی **مالك** عن حميد بن قيس المكي انه اخبره قال كنت مع مجاهد وهو يطوف بالبيت فجاءه انسان فسأله عن صيام ايام الكفارة متتابعا او يقطعها قال حميد فقلت له نعم يقطعها ان شاء قال مجاهد لا يقطعها فانها في قراءة ابي بن كعب ثلثة ايام متتابعات حمید بن قیس گفت که بودم همراه مجاهد واو طواف میکرد بخانه کعبه پس آمد پیش او آدمی پس سوال کرد از وی از روزه گرفتن روزها کفارهٔ آیا پی درپی باشد یا قطع کند آنها را از یکدیگر گفت حمید پس گفتم آری قطع کند آنرا اگر خواهد گفت مجاهد قطع نکند آن را زیراکه در قراءة ابی بن کعب آمده است ثلثة ايام متتابعات یعنی سه روز پی درپی قال يحيى قال مالك واحب الي ان يكون ما سمى الله في القرآن يصام متتابعا گفت مالک دوست تر نزدیک من آنست که باشد آنچه خدا تعالی ذکر کرده است در قرآن که روزه گرفته شود پی درپی **باب** من وجب عليه المتابع فعرض له مرض او حيض في اثناء كسيکه واجب شد بروی پی درپی گرفتن روزه مثل کفارهٔ قتل یا ظهار وغیر آن امر پیش آمد او را مرضی یا حیضی بنا کند بر آنچه روزه گرفته بود

مسوّی ۱ قلت عند الشافعی یزول التتابع بفوات یوم بلا عذر فیجب الاستیناف لا بحیض ولو افطر بعذر سفر یستانف وفی عذر المرض قولان الجدید یفوت التتابع ۱۲ ۲ قلت فی العالمکیریة ان خاف علی نفسه التلف او زیادة العلة او امتدادها او کان صحیحا یخشی ان یمرض بالصوم جاز الافطار ومعرفة ذلک باجتهاد وهو غلبة الظن عن امارة او تجربة او باخبار طبیب مسلم غیر ظاهر الفسق وفی المنهاج ویباح ترکه للمریض اذا وجد به ضررا شدیدا وتفسیر الضرر الشدید فی باب التیمم ان یخاف علی منفعة عضو وکذا بطوء البرء والشین الفاحش فی عضو ظاهر فی الاظهر ۱۲

مصفی قال یحیی سمعت مالکا یقول احسن ما سمعت فیمن وجب علیه صیام شهرین متتابعین فی قتل خطأ او تظاهر فعرض له مرض یغلبه ویقطع علیه صیامه انه اذا صح من مرضه وقوی علی صیام فلیس له ان یؤخر ذلک وهو یبنی علی ما قد مضی من صیامه وکذلک المرأة التی یجب علیها الصیام فی قتل النفس اذا حاضت بین ظهری صیامها انها اذا طهرت لا تؤخر الصیام وهی تبنی علی ما قد صامت ولیس لاحد وجب علیه صیام شهرین متتابعین فی کتاب الله ان یفطر الا من علة مرض او حیضة ولیس له ان یسافر فیفطر قال مالک وهذا احسن ما سمعت الی فی ذلک

مالک میگفت بهترین احکام که شنیدم در حق کسے که واجب شد برو روزه دو ماه پے در پے در قتل خطا یا ظهار پس پیش آمد او را مرضیکه غالب آید بروے وقطع کند بروے روزه ویرا که هر آئینه او وقتیکه صحت یافت از مرض خود و توانا شد بر روزه داشتن پس نیست او را که تاخیر کند آن روزه داشتن را و بنا کند بر انچه گذشت از وے وهمچنین زنے که واجب شد بروے روزه گرفتن در قتل نفس وقتیکه حائض شود در میان روزه خود هر آئینه وے چونکه پاک شود تاخیر نه کند روزه داشتن را و دے بنا کند بر انچه روزه گرفته بود و جایز نیست کسے را که واجب شد بروے روزه گرفتن دو ماه پے در پے در کتاب خدا تعالی که افطار کند مگر بسبب علتے از مرض یا حیض و جایز نیست او را که سفر کند پس افطار نماید گفت مالک و این بهترین اقوال است که شنیدم آنرا درین مسئله نزدیک من مترجم گوید رضی الله عنه زائل میشود تتابع نزدیک شافعی بفوت یکروز که بغیر عذر باشد پس واجب است استیناف یعنی از سر نو روزه گرفتن مگر بحیض و اگر افطار کند بعذر سفر از سر نو باید روزه داشت و در عذر مرض دو قول است الجدید یفوت التتابع

باب المریض اذا اشتد علیه الصوم افطر ولیس لذلک حد یوصف مریض وقتیکه دشوار شود بروے روزه گرفتن افطار کند و نیست آن رخصت را حدیکه بیان کرده شود بلکه مفوض بر تحری بیمار است قال یحیی ۳ سمعت مالکا یقول الامر الذی سمعت من اهل العلم ان المریض اذا اصابه المرض الذی یشق علیه الصیام معه ویتعبه ویبلغ منه ذلک فان له ان یفطر وکذلک المریض اذا اشتد علیه القیام فی الصلوة وبلغ منه ما الله اعلم بعذر ذلک من العبد ومن ذلک ما لا تبلغ صفته فاذا بلغ ذلک منه صلی وهو جالس ودین الله یسر وقد رخص للمسافر فی الفطر فی السفر وهو اقوی علی الصیام من المریض قال الله تبارک وتعالی فی کتابه فمن کان منکم مریضا او علی سفر فعدة من ایام اخر فاذن الله عز وجل للمسافر فی الفطر فی السفر وهو اقوی علی الصیام

مسوّی ١ه قلت معناه ان المستحبات یبادر الی اداء الواجب لا التطوع فهو قول اهل العلم ١٢ ٢ه قلت تعقب بحدیث الشیخین من مات وعلیه صوم صام عنه ولیه وللشافعی فیمن فاته شیء من رمضان فمات بعد التمکن من القضاء قولان الجدید یخرج من ترکته لکل یوم مد طعام والقدیم یصوم عنه ولیه واختاره النووی قال المحلی معناه یجوز له الصوم عنه ویجوز له الاطعام وتاویل قول ابن عمر علی القدیم لا یصوم ولا یصلی احد عن حی وعند ابی حنیفة یطعم لکل یوم کالفطرة وتاویل قوله صلی الله علیه وسلم صام عنه ولیه علی قوله ان معناه اطعم عنه ولیه سمی ما کان مکان الصیام صیاما مجازا ١٢ +

مصفّی | من المریض فهذا احب ما سمعت الی فی ذلک وهو الامر المجتمع علیه عندنا گفت مالک حکمی که شنیده ام آنرا از اهل علم اینست که بیمار وقتیکه برسد او را مرضی که دشوار باشد بروے روزه گرفتن باوی ودر تعب اندازد او را و برسد این مرض ازان شخص بجد تعب پس جائز ست او را که افطار کند وهمچنین مریض وقتیکه دشوار شود ایستادن در نماز بروے و برسد مرض ازان شخص بجائیکه خدا تعالی داناتر ست بعذر آن بنسبت بنده وازین مرض که عذر بسبب آن متحقق میشود نوعی است که رسیده نمیشود بصفت او یعنی حد جامع ومانع او ظاهر نیست پس وقتیکه برسد مریض باین حد از مرض نماز گذارد نشسته و دین خدا تعالی آسان است وهر آئینه رخصت داده است خدا تعالی مسافر را در افطار در حال سفر و او توانا تر است بروزه گرفتن از مریض گفت خدا تعالی در کتاب خود فمن کان منکم مریضا الخ پس رخصت داده است خدا تعالی مسافر را در افطار در حال سفر و او توانا تر است بروزه گرفتن از مریض پس این قول احب اقوال است که شنیده ام آنرا نزدیک من درین باب وهمان است امریکه اتفاق واقع شد بران نزدیک ما باب من علیه صوم واجب فلیبدأ به قبل التطوع کسیکه بروے روزه واجب باشد پس شروع کند آنرا پیش از روزه نفل مالک انه بلغه عن سعید بن المسیب انه سئل عن رجل نذر صیام شهر هل له ان یتطوع قال سعید لیبدأ بالنذر قبل ان یتطوع سوال کرده شد سعید بن المسیب را از حال شخصے که نذر کرد روزه گرفتن یکماهے آیا مے رسد او را که روزه نفل گیرد پس گفت سعید بن المسیب شروع کند بنذر پیش از روزه نفل قال مالک بلغنی عن سلیمن بن یسار مثل ذلک ١ه گفت مالک خبر رسید مرا از سلیمان بن یسار مانند این باب هل یصوم احد عن احد آیا روزه گیرد کسے عوض دیگرے مالک انه بلغه ان عبد الله بن عمر کان یسئل هل یصوم احد او یصلی احد عن احد فیقول لا یصلی احد عن احد ولا یصوم احد عن احد ٢ه عبد الله بن عمر را سوال کرده میشد آیا روزه گیرد کسے عوض کسے ونماز گذارد کسے عوض کسے میگفت نماز نگذارد کسے عوض کسے وروزه ندارد کسے عوض کسے مترجم گوید این را تعقب کرده اند بحدیث بخاری عن عائشة من مات وعلیه صوم صام عنه ولیه فقیر میگوید که ممکن است جمع درمیان حدیث واثر پس بگوئیم که معنی قول ابن عمر لا یصوم احد الخ آنست که کسے عوض کسے روزه ندارد در حال حیات بآن معنی که مریض یا شیخ فانی غلام خود را یا پسر خود را فرماید که عوض او روزه بگیرد تا بار صوم از وے ساقط گرداند بخلاف حج که در حال ضرورت کسے عوض دیگرے حج را بجا میتواند آورد والله اعلم مسئله درباب شخصیکه بمیرد وبروے واجب بود صوم دو حدیث آمده است حدیث شیخین من مات وعلیه الصوم

مسوّی سنہ ١٩ قلت قال ابو حنیفة یفطر ویطعم وجوبا لکل یوم کالفطرة وللشافعی قولان اظهرها یطعم مدا وجوبا والثانی یطعم ندبا ماشاء واصل الاختلاف اختلافهم فی تفسیر الآیة وقد ذکرناه ١٢ سنہ ٢ قلت قال ابو حنیفة تقضی ولا اطعام کالمریض وقال اسحٰق ان شاءت اطعمت ولا قضاء وان شاءت قضت ولا اطعام وللشافعی قولان احدهما قضت ولا اطعام والثانی ان خافت علی نفسها قضت ولا اطعام وان خافت علی الطفل قضت واطعمت وهو الاظهر عند النووی ١٢ -

مصفّی | صام عنه ولیه وحدیث ترمذی وابن ماجه من مات وعلیه صیام شهر فلیطعم عنه مکان کل یوم مد اشافعی در قول قدیم بر حدیث اول عمل کرده است و در جدید بر حدیث ثانی زیرا که اشبه است بنظائر وفقیر گوید در مثل این صورت تعارض نیست تا یکے را اخذ کنیم و دیگرے را بگذاریم بلکه عمل بهر دو ممکن است چنانکه در نظائر او از باب کفارات تخییر در خصلت واقع شد پس گوئیم برائت ذمه میت حاصل بشود بیکے از دو چیز صوم ولی و فدیه طعام و جمع کردن میان هر دو محمل نتواند شد زیرا که هر یکے مشعر است بکفایت مسئله تخصیص کرده اند او را بکسیکه بعد از تمکن از قضا تفریط کرده باشد فقیر گوید لفظ حدیث مبنی نیست از تمکن بلکه عام ست پس بر عموم باید گذاشت مسئله و اگر اختیار کند صوم را پس ولی عبارت از قریب است هر قریبے که باشد بظاهر آنست که اگر اجنبی تبرع کند نیز جائز باشد مانند ادائے دین میت و همچنین اگر ولی اجنبی را بفرماید با جرت یا بدون اجرت و اگر طعام اختیار کند پس بکمیه مد قیاسا علی نظائر المسئلة باب الشیخ الفانی یفطر ویطعم عن کل یوم مدا پیر ناتوان افطار نماید و طعام دهد بعوض هر روز یک مد که عبارت از ربع صاع است مالک انه بلغه ان انس بن مالک کبر حتی کان لا یقدر علی الصیام فکان یفتدی انس بن مالک پیر شد تا آنکه توانائے نداشت بروزه گرفتن پس فدیه میداد قال مالک ولا اری ذلک واجبا واحب الی ان یفعله ان کان قویا علیه فمن افتدی فانما یطعم مکان کل یوم مدا بمد رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت مالک و نمی بینم این اطعام را واجب و دوست تر است نزدیک من آنکه بکند آنرا یعنی اطعام را اگر باشد قادر بر وے پس کسیکه فدیه دهد غیر ازین نیست که طعام دهد بجائے هر روز یک مد را بمد آنحضرت صلی الله علیه وسلم مترجم گوید رضی الله عنه که در حکم شیخ کبیر السن است کسیکه ضعف دارد جبلی یا عارض که شفا ازان متوقع نیست و قدرت بر صوم با آن ضعف ندارد و آیا این فدیه بسبیل وجوب است یا بر سبیل استحباب شافعی را درین مسئله دو قول آمده است اظهر آنست که بر طریق وجوب است زیرا که عوض قضا است و بقیاس اطعام از مرده و اگر کسے اطعام نتواند آیا از ذمه او مطلقا ساقط میشود یا تا یافتن قدرت ثانیا بر اول است مانند صدقة الفطر باب الحامل اذا خافت علی ولدها تفطر وتطعم عن کل یوم مسکینا زن حامل وقتیکه بترسد از ضرر فرزند خود بسبب صوم افطار کند و طعام دهد بعوض هر روز یک مسکین را مالک انه بلغه ان عبد الله بن عمر سئل عن المرأة الحامل اذا خافت علی ولدها واشتد علیها الصیام فقال تفطر وتطعم مکان کل یوم مسکینا مدا من حنطة بمد النبی صلی الله علیه وسلم عبد الله بن عمر را سوال کرده شد از حکم زن حامله وقتیکه بترسد بر ضرر فرزند خود و دشوار شود بروے روزه داشتن پس گفت ابن عمر افطار کند و طعام دهد بجائے هر روز یک مسکین را یک مد از گندم بمد آنحضرت صلی الله علیه وسلم قال مالک واهل العلم یرون علیها القضاء

مسوّی ۵ قلت وعليه اهل العلم ان ذلك جائزة ولا شيء عليه في ذلك ۱۲ ۵۲ قلت وعليه الشافعي وقال ابوحنيفة يقضي ولا فدية عليه

مصفّی کما قال عز وجل فمن كان منكم مريضا او على سفر فعدة من ايام اخر ويرون ذلك مرضا من الامراض مع الخوف على ولدها گفت مالک که اهل علم مے بینند بر زن حامل لازم قضا را چنانچه فرمود خدا تعالی فمن كان منكم مريضا الخ ومی بینند آن حمل را مرضے از امراض با خوف ضرر بر فرزند او بغوی گفته که علما مختلف اند در شیخ فانی وحامل و مرضع پس شیخ فانی را غیر از فدیه لازم نیست و فدیه سنت است نزدیک مالک و واجب است نزدیک غیر او حامل که بترسد بر ولد خود قضا کند بغیر اطعام نزدیک مالک و ابوحنیفه زیرا که وے بمنزله بیمار است و اسحق بن راهویه گفته است که حامل و مرضع اگر خواهند اطعام کنند بغیر قضا و اگر خواهند قضا کنند بغیر اطعام مترجم گوید این قول اخیر بتطبیق ادله مناسب تر مینماید والله اعلم مسئله آیا حکم مرضع مثل حکم حامل است ظاهر آنست که مثل اوست و در حکم مرضع است کسیکه افطار کند برائے خلاص ساختن غریق یا مانند آن

باب لا بأس بتأخير القضاء الى شعبان باکے نیست بدرنگ کردن قضا تا شعبان سال آینده مالک عن يحيى بن سعيد عن ابي سلمة بن عبد الرحمن انه سمع عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم تقول ان كان ليكون على الصيام من رمضان فما استطيع ان اصومه حتى يأتي شعبان حضرت عائشه رضی الله عنها میفرمود هر آئینه حال این بود که لازم میشد بر من روزه از رمضان پس نمیتوانستم که روزه گیرم آنرا تا آنکه مے آمد شعبان مراد آنست که بسبب شغل آنحضرت صلی الله علیه وسلم قضا نمے کرد چنانکه صریحا در روایت دیگر آمده است

باب اذا لم يقض حتى دخل رمضان اطعم وقضى وقتیکه قضا نکرد تا آنکه داخل شد رمضان سال آینده اطعام کند بجائے هر روزه یک مسکین را و قضا کند مالک عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه انه كان يقول من كان عليه قضاء رمضان فلم يقضه وهو قوي على صيامه حتى جاء رمضان آخر فانه يطعم مكان كل يوم مسكينا مدا من حنطة وعليه مع ذلك القضاء قاسم بن محمد میگفت هر که واجب است بروے قضاء رمضان پس قضا نکرد آنرا و توانا است بر روزه گرفتن تا آنکه آمد رمضان دیگر پس هر آئینه وے اطعام کند بجائے هر روز یک مسکین را یک مد از گندم و بروے لازم است قضا با وجود اطعام مالک انه بلغه عن سعيد بن جبير مثل ذلك خبر رسید بمالک از سعید بن جبیر مانند این بغوی گفته است هر که تاخیر کند قضا را بغیر عذر تا آنکه داخل شد رمضان از سال آینده لازم میشود بروے قضا بعد رمضان و لازم میشود بروے طعام دادن بحساب هر روز یک مسکین را نزدیک اهل علم و همین قائل اند زهری و مالک و ثوری و شافعی و احمد و اسحق و ابوحنیفه گفته قضا کند و بروے فدیه لازم نیست مسئله ماخذ اثر قاسم بن محمد و سعید بن جبیر حدیث دارقطنی و بیهقی است عن ابي هريرة بهمین مضمون لیکن رفع او ضعیف است و وقف او صحیح و گویا مسئله در شرع آن در تشریف قضا است سنة بعد سنة و اگر رمضان ثالث نیز داخل شده و هنوز قضا نکرده است اظهر آنست که مکرر شود

باب تنزيه الصوم من الرفث والشتم والغيبة لازم است پاک کردن روزه را از کلام

مسوّی ۵۱ قلت وعليه اهل العلم ان ذلك مناف للصوم ولا يفسده صومه ۱۲ ۵۲ قلت وعليه اكثر العلماء وفى
العالمكيرية اذا قاء او استقاء ملأ الفم اودونه عاد بنفسه او اعاد او خرج فلا فطر على الاصح الا فى الاعادة والاستقاءة بشرط
ملأ الفم وفى المنهاج والصحيح انه لو تيقن انه لم يرجع شئ الى جوفه بطل ولو غلبه القئ فلا باس ۔ ۱۲ منه ۔

مصفّٰی | شهوت وسب وغیبت مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال
الصيام جنة فاذا كان احدكم صائما فلا يرفث ولا يجهل فان امرؤ شاتمه او قاتله فليقل انى صائم انى صائم ۵۱ رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمود روزه سپر است یعنی از وسوسهٔ شیطان پس وقتیکه باشد یکے از شما روزه دار پس کلام شهوت نکند و بدخلقی نکند
پس اگر مردے سب کند با او یا جنگ کند با او پس بگوید ہر آئینه من روزه دارم ہر آئینه من روزه دارم باب لا یکره
السواك للصائم ولو بعد الزوال مکروه نیست مسواک کردن روزه دار را اگرچه بعد زوال آفتاب کند

مالک انه سمع اهل العلم لا یکرهون السواك للصائم فی رمضان فی ساعة من ساعات النهار لا فی اوله ولا فی آخره
قال ولم اسمع احدا من اهل العلم یکره ذلك ولا ینهی عنه مالک شنید اهل علم را که مکروه نمیداشتند مسواک کردن برائے
روزه دار در رمضان در ہیچ ساعت از ساعات نهار نه در اول او و نه در آخر او گفت مالک و نشنیدم ہیچکس را از اهل
علم که مکروه دارد آن را یا نهی کند از آن مترجم گوید ہمین است قول ابوحنیفه واکثر علماء و شافعی مکروه میدارد مسواک کردن
مر صائم را بعد زوال از جهت خوف ازالهٔ بوئے دہن صائم که محبوب است نزدیک خدا تعالی والله اعلم باب
من استقاء فی الصوم فعلیه القضاء لا من ذرعه القئ کسیکه بقصد قے کند در روزه واجب است بروے
قضا و واجب نیست بر کسیکه غالب آید بروے قے مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر انه کان یقول من استقاء وهو
صائم فعلیه القضاء ومن ذرعه القئ فلیس علیه القضاء ۵۲ عبد الله بن عمر میگفت کسیکه بقصد قے میکند و او
روزه دار است پس واجب است بروے قضا و ہر که غالب آید بروے قے پس نیست لازم بروے قضا مترجم گوید
رفع کرده اند این حدیث را اصحاب سنن اربعه وغیر ایشان وا یا افنا و استقاءة صوم را از جهت تعین اوست پس فاسد
کند اگرچه یقین باشد که چیزے بجوف رجوع نکرده است یا از جهت آنکه مظنهٔ رجوع ست پس اگر یقین شد که چیزے
رجوع نکرده است فاسد نشود تحقیق نزدیک فقیر آنست که استقاءة بمنزلهٔ نوم ست که شارع آنرا مظنهٔ خروج ساخته
و در جائیکه باختیار نیست عفو فرموده است و جائیکه باختیار است حکم بفساد صوم نموده است چنانکه نوم را مظنهٔ خروج
ریح گردانید لکن چون شارع خود نصب علت فرموده است حکمے علیحده پیدا شد دائر بر علت خود پس حق آنست که
... و سے فاسد است از جهت مظنهٔ رجوع لیکن اگر یقین باشد که ہیچ چیز رجوع نکرده است نیز قضا لازم آید
بجهت آنکه علتے که شارع نصب کرده است یافته شد اگرچه حکمت موجود نیست مانند مسافر مترفه که اصلا حرج ندارد

باب من اکل و شرب فی الصوم ناسیا حکم کسیکه خورد یا آشامید در روزه بنسیان قال یحیی سمعت مالکا یقول

مسوّی قلت تعقب بحدیث مسلم اذا نسی احدکم فاکل و شرب فلیتم صومه فانما اطعمه الله و سقاه فذهب اکثر اهل العلم
الی ان الصائم اذا اکل او شرب ناسیا لصومه لا یفسد صومه فرضا کان او نفلا و قال مالک هذا فی النفل دون الفرض ۱۲

مصفّی من اکل او شرب فی رمضان ناسیا او ساهیا او ما کان من صیام واجب علیه ان علیه قضاء یوم مکانه و سمعت
مالکا یقول من اکل و شرب ناسیا او ساهیا فی صیام تطوع فلیس علیه قضاء و لیتم یومه الذی اکل فیه و شرب و هو متطوع و لا یفطر و لیس
علی من اصابه امر یقطع صیامه و هو متطوع قضاء اذا کان انما افطر من عذر غیر متعمد للفطر و لا اری علیه قضاء صلوة نافلة
اذا هو قطعها من حدث لا یستطیع حبسه مما یحتاج فیه الی الوضوء گفت یحیی شنیدم مالک را که می
گفت هر که خورد یا آشامید به نسیان یا بسهو در رمضان یا در روزه دیگر که فرض است بروے مثل نذر و کفارة پس
بروے واجب است قضا در روز دیگر مکان این روز و نیز شنیدم مالک را که میگفت هر که خورد یا آشامید به نسیان
یا بسهو در روزه نفل پس نیست بروے قضا و تمام کند روزه آن روز را که خورد یا آشامید در وے و او روزه نفل داشت
و نیست بر کسیکه رسید او را چیزے که تباه کند روزه او را و حال آنکه او روزه نفل داشت قضا آن روزه وقتیکه افطار
کرده باشد بسبب عذر نه آنکه بقصد افطار کرده باشد و نمے بینیم بر نماز گذارنده قضا نماز نفل چون بشکند او را بسبب حدثے
که نمیتواند بند کردن آن از آنچه محتاج میشود در وے بسوئے وضو مترجم گوید تعقب کرده اند این مذهب را بحدیث
مسلم که اذا نسی احدکم فاکل او شرب فلیتم صومه فانما اطعمه الله تعالی و سقاه و لهذا اکثر اهل علم اختیار کرده اند که
اگر صائم بخورد یا بیاشامد بنسیان روزه او تباه نشود خواه فرض باشد خواه نفل و مالک بنفل تخصیص کرده والله اعلم

باب یستحب صوم عاشوراء مستحب است گرفتن روزه روز عاشورا **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه
عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کان یوم عاشوراء یوما تصومه قریش فی الجاهلیة و کان رسول الله
صلی الله علیه وسلم یصومه فی الجاهلیة فلما قدم رسول الله صلی الله علیه وسلم المدینة صامه و امر الناس بصیامه فلما
فرض رمضان کان هو الفریضة و ترک یوم عاشوراء فمن شاء صامه و من شاء ترکه حضرت عائشه رض فرمود که
بود روز عاشورا روزیکه روزه میگرفتند آنرا قریش در جاهلیت و آنحضرت صلعم نیز روزه میگرفتند آنرا در جاهلیت......
پس وقتیکه قدوم فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بمدینه روزه گرفت آنرا و امر کرد مردمان را بروزه داشتن آن
پس وقتیکه فرض گردانیده شد رمضان فرض همان شد و ترک کرده شد روزه عاشوره پس هر که خواهد روزه
دارد و هر که خواهد ترک کند آنرا **مالک** عن ابن شهاب عن حمید بن عبد الرحمن بن عوف انه سمع معویة بن ابی سفیان
یوم عاشوراء عام حج و هو علی المنبر یقول یا اهل المدینة این علماؤکم سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول لهذا الیوم هذا یوم
عاشوراء و لم یکتب علیکم صیامه و انا صائم فمن شاء فلیصم و من شاء فلیفطر معاویه بن...
ابی سفیان میگفت اے اهل مدینه کجا اند عالمان شما یعنی عالمان شما گذشتند و محتاج شدید بتعلیم بسیارے

مسوّی ۱۱ **قلت** وعليه اهل العلم واستحب اكثرهم ان يصوم التاسع والعاشر وفي العالمكيرية ويكره صوم يوم عاشوراء مفردا ۱۲ ۵۲ **قلت** وعليه اهل العلم ولو نذر صوم يوم العيد قال الشافعي لا ينعقد نذره وقال ابو حنيفة ينعقد ويقضي وان صام فيها كان صائما واختلفوا في صيام ايام منى للمتمتع اذا لم يجد هديا ولم يكن صام قال ابو حنيفة لا يصوم ويتعين الهدي وقال مالك له ان يصوم وللشافعي قولان كالمذهبين اظهرهما الاول كذا وقع ليحيى بن يحيى امرأة عقيل وهو وهم ظاهر والصواب اخت عقيل ۱۲ ـ ـ

مصفّى از مسائل مهمه شنیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم که میگفت این روز را که این روز عاشوراست فرض کرده نشده است بر شما روزه گرفتن آن و من روزه دارم پس هر که خواهد روزه بدارد و هر که خواهد افطار کند **مالک** انه بلغه ان عمر بن الخطاب ارسل الى الحارث بن هشام ان غدا يوم عاشوراء فصم وأمر اهلك ان يصوموا عمر بن الخطاب کس فرستاد بسوی حارث بن هشام باین پیغام که فردا روز عاشوراست پس روزه گیر و امر کن اهل خود را که روزه گیرند مترجم گوید مستحب است نزدیک اکثر علماء روزه داشتن نهم و دهم و فی العالمگیریة یکره صوم یوم عاشوراء مفردا **باب** النهی عن صوم یوم الفطر و یوم الاضحی و ایام منی باب در منع از روزه گرفتن روز فطر و روز اضحی و ایام منی **مالک** عن محمد بن يحيى بن حبان عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن صيام يومين يوم الفطر ويوم الاضحى رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از روزه داشتن دو روز روز فطر و روز اضحی **مالک** عن ابن شهاب عن ابي عبيد مولى ابن ازهر عن عمر بن الخطاب قال ان هذين يومان نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صيامهما يوم فطركم من صيامكم والآخر يوم تاكلون فيه من نسككم حضرت عمر فرمود هر آئینه این دو روز آن دو روزاند که منع فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم از روزه گرفتن در آنها روز افطار شما از صیام شما و دیگر روزیکه میخورید در آن از قربانیهای خود **مالک** عن ابي النضر مولى عمر بن عبيد الله عن سليمان بن يسار ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن صيام ايام منى رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی فرمود از روزه گرفتن در ایام منی یعنی ایام تشریق **مالک** عن ابن شهاب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث عبد الله بن حذافة ايام منى يطوف يقول انما هي ايام اكل وشرب وذكر الله رسول الله صلی الله علیه وسلم فرستاد عبد الله بن حذافه را در روزهای منی تا بگردد در میان قافله و بگوید غیر ازین نیست که این روزها روز خوردن و آشامیدن و ذکر خدا تعالی است **مالک** عن يزيد بن عبد الله بن الهاد عن ابي مرة مولى ام هانی اخت عقيل بن ابي طالب عن عبد الله بن عمرو بن العاص انه اخبره انه دخل على ابيه عمرو بن العاص فوجده ياكل قال فدعاني فقلت له اني صائم فقال في هذه الايام التي نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صيامهن وامرنا بفطرهن قال مالك هي ايام التشريق ۵۲

عبد الله بن عمرو بن العاص خبر داد ابو مره را که عبد الله داخل شد بر پدر خود عمرو بن العاص پس یافت او را که میخورد گفت عبد الله پس خواند مرا یعنی برای خوردن پس گفتم او را هر آئینه من روزه دارم پس گفت آیا در این ایام روزه داشتی که نهی فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم از روزه گرفتن در آن و امر فرمود ما را با فطار کردن در آن گفت مالک آن ایام تشریق

مسوی ۵ قلت وعليه اهل العلم وفي الانوار وحرم الوصال لغير النبي صلى الله عليه وسلم ويزول بقطرة ماء يشربها قال المتولي
معنى الوصال ترك الاكل والشرب تقربا الى الله تعالى مع نية صوم اليومين فلو ترك لا بقصد القربة او لا بنية الصوم لم يكن
واصلا ۱۲ ۵۲ قلت تعقب بحديث الشيخين ان النبي صلى الله عليه وسلم رد صوم الدهر وعلل بالضعف وفوت
الحقوق وجمع الشافعي بين الآثار فقال صوم الدهر غير العيد والتشريق مكروه لمن خاف ضررا او فوت حق ومستحب لغيره
وفي العالمكيرية ويكره ان يصوم السنة كلها لا يفطر في الايام المنهي عنها واذا افطر في الايام المنهية المختار انه لا بأس ۱۲ +

مصفى: بود مسئله اگر شخصی نذر کرد که روز عید روزه گیرد آیا این نذر منعقد میشود ونظر باجهة ذاتیه یا نه زیرا که محل صالح
نبود بحکم شرع دو قول است واول مختار حنفیه است وثانی مرضی شافعیه ودر صورت انعقاد قضا باید کرد واگر روزه گرفت
روزه او درست شد اگرچه آثم شد مسئله متمتع چون هدی نیافت وقبل از ایام تشریق روزه نگرفت آیا درین ایام روزه گیرد
اختلاف است نزدیک ابوحنیفه روزه نگیرد وهدی متعین شد ونزدیک مالک روزه گرفتن جایز ست باین عذر وللشافعي
قولان کالمذهبین والاظهر هو الاول باب النهي عن الوصال باب در منع گرفتن روزه طی مالک عن نافع عن عبد الله
ابن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن الوصال فقالوا يا رسول الله فانك تواصل فقال اني لست كهيئتكم
اني اطعم واسقى رسول الله صلى الله علیه وسلم منع فرمود از گرفتن روزه طی پس گفتند صحابه یا رسول الله هر آئینه تو وصال
میکنی پس فرمود هر آئینه من نیستم مانند شما هر آئینه مرا طعام خورانیده میشود وآب نوشانیده میشود یعنی از عالم غیب مالک
عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اياكم والوصال قالوا فانك تواصل يا رسول الله قال
اني لست كهيئتكم اني ابيت يطعمني ربي ويسقيني رسول الله صلى الله علیه وسلم فرمود دور دارید خود را از وصال یعنی روزه طی
اصحاب گفتند هر آئینه تو وصال میکنی یا رسول الله صلى الله علیه وسلم فرمود هر آئینه من نیستم مانند شما هر آئینه من شب میگذرانم
دران حال که طعام میخوراند مرا پروردگار من وآب مے نوشاند مرا پروردگار من مسئله ظاهر آنست که در حقیقت وصال
نیت تقرب داخل است پس اگر باتفاق چیزے نخورد ونه آشامید واصل نباشد وهمچنین نیت روزه گرفتن فردا نیز
داخل است پس اگر بدون این نیت ترک اکل وشرب کرد واصل نباشد مسئله وصال زایل میشود بیک قطره آب
ویک لقمه طعام زیرا که بحقیقت نه الصوم است في غير وقته وانچه مبطل صوم است مبطل آن نیز باشد والله اعلم باب
صوم الدهر در بیان روزه گرفتن تمام سال مالک انه سمع اهل العلم يقولون لا بأس بصيام الدهر اذا افطر الايام التي نهى
رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صيامها وهي ايام منى ويوم الفطر والاضحى فيما بلغنا وذلك احب ما سمعت الي في ذلك
مالک شنید از اهل علم که میگفتند هیچ باک نیست بروزه دهر وقتیکه افطار نماید آن روزها را که نهی فرموده است آنحضرت
صلى الله علیه وسلم از روزه داشتن آنها وآن ایام تشریق وروز عید فطر وروز عید اضحی است ودرانچه رسیده بما وانیست
دوست ترین آنچه شنیدم نزد من درین باب مترجم گوید تعقب کرده شد قول مالک را بحدیث شیخین که آنحضرت صلعم

مُسوّیٰ ١ قلت تعقب بحدیث مسلم من صام رمضان ثم اتبعه ستا من شوال کان کصیام الدهر فقال الشافعی یستحب وتتابعها افضل وکره ابو حنیفة
متفرقا کان او متتابعا وعند ابی یوسف یکره متتابعا لا متفرقا وفی العالمکیریة لکن عامة المتاخرین لم یروا به باسا والاصح انه لا باس به ٢ قلت تعقب
بحدیث الشیخین لا یصم احدکم یوم الجمعة الا ان یصوم قبله او بعده وقال الشافعی یکره افراد الجمعة وفی العالمکیریة یستحب صوم یوم الجمعة بانفراده ٣

مصفّیٰ از صوم دہر نہی پیغمبر بود و آنرا بضعف و قوت حقوق معلل نمود و امام شافعی جمع کرده است در آثار مختلفه درین
باب بآنکه صوم دہر ممنوع است برائے کسیکه خوف ضرر داشته باشد یا فوت حقے گمان برد و مستحب است برائے غیر آن
و مذہب مختار حنفیه موافق قول مالک است که چون ایام منہیه را افطار کند در صوم دہر ہیچ باک نیست کذا فی العالمکیریه

باب صوم ستة من شوال در بیان روزه داشتن شش روز از شوال قال یحیی سمعت مالکا یقول فی صیام ستة ایام بعد الفطر
من رمضان انه لم یر احدا من اهل العلم والفقه یصومها ولم یبلغنی ذلک عن احد من السلف وان اهل العلم یکرهون ذلک
ویخافون بدعته وان یلحق برمضان ما لیس منه اهل الجهالة والجفاء لو راوا فی ذلک رخصة عند اهل العلم وراوهم
یعملون ذلک گفت مالک در باب روزه گرفتن شش روز بعد افطار از رمضان که ہر آئینه او ندیده کسے را
از اہل علم و فقه که روزه دارد آنرا و نرسید مرا این حکم از کسے از سلف و ہر آئینه اہل علم مکروه داشتند آنرا و می ترسیدند
از بدعت بودن آن و از آنکه لاحق گردانند برمضان چیزیکه نیست از وے اہل جہالت و جفا اگر ببینند در آن باب
رخصتے نزدیک اہل علم و ببینند که ایشان بعمل مے آرند مترجم گوید رضی الله عنه تعقب کرده شد قول مالک را بحدیث
مسلم من صام رمضان ثم اتبعه ستا من شوال کان کصیام الدهر و مستحب است نزدیک شافعی و پے در پے روزه
داشتن آن افضل است و نزد ابوحنیفه مکروه است خواه پے در پے باشد یا متفرق و نزد ابویوسف تتابع آن مکروه
است دون التفرق و فی العالمکیریه و لکن عامة المتاخرین لم یروا به باسا والاصح انه لا باس به

باب صوم یوم الجمعة در بیان روزه گرفتن در روز جمعه قال یحیی سمعت مالکا یقول لم اسمع احدا من اهل العلم والفقه ومن یقتدی به ینهی
عن صیام یوم الجمعة وصیامه حسن وقد رایت بعض اهل العلم یصومه واراه کان یتحراه ٣ مالک میگفت نشنیدم کسے را از اہل علم و فقه
و از کسیکه اقتدا کرده شود بوے که منع کند از روزه روز جمعه و روزه گرفتن جمعه بہتر است و ہر آئینه دیدم بعض اہل علم را که
روزه میداشت آنرا و گمان کرده میشوم او را که قصد میکرد آن را یعنے جمعه را مترجم گوید تعقب کرده شد بحدیث شیخین لا یصم
احدکم یوم الجمعة الا ان یصوم قبله او بعده و نزد شافعی مکروه است تنہا روزه گرفتن روز جمعه و نزد حنفیه مستحب است
روزه روز جمعه بانفراده

باب من افطر فی صوم التطوع قضی ہر که افطار کند روزه نفل را مے باید که قضا کند مالک عن ابن
شهاب ان عائشة وحفصة زوجی النبی صلی الله علیه وسلم اصبحتا صائمتین متطوعتین فاهدی لهما طعام فافطرتا علیه فدخل
علیهما رسول الله صلی الله علیه وسلم قالت عائشة فقالت حفصة وبدرتنی بالکلام وکانت بنت ابیها یا رسول الله
انی اصبحت انا وعائشة صائمتین متطوعتین فاهدی لنا طعام فافطرنا علیه فقال

مسوّی ١؎ قلت عن ضعف حديث ابی داؤد والحاكم الصائم المتطوع امير نفسه ان شاء صام وان شاء افطر فقال الشافعی لا قضاء عليه وقال ابو حنيفة عليه القضاء وقال مالك ان افطر من غير علة يلزمه القضاء وكلا ان ذا وفی حكمه الصلوة النافلة قال الخطابی الاشبه انه صلی الله عليه وسلم انما امرهما استحبابا لان بدل الشیء فی اكثر احكام الاصول يحل محل مبدله وهو فی الاصل مخير فكذلك فی البدل فی الانوار من شرع فی صلوة او صوم تطوع لم يجب الاتمام ولا القضاء ان لم يتم ويستحب ٢؎ قلت عليه ابو حنيفة وقال الشافعی لا يتفاوت الصوم والصلوة عن الحج فی الانوار من شرع فی صلوة او صوم تطوع لم يجب الاتمام ولا القضاء ان لم يتم ويستحب ويكره الخروج بلا عذر ولا يثاب علی ما مضی وبعذر كالمشقة علی المضيف لم يكره ويثاب عليه و يجب الحج بالشروع ويحرم الخروج ولو شرع فی قضاء رمضان شهر لم يجز الخروج مطلقا سواء كان متعديا بالافطار ام لم يكن اقول فيتجه من جانب الشافعی ان يقال ثم اتموا الصيام الی الليل انما هو فی صوم رمضان او يقال هو بيان لحقيقة الصوم ان ركنه الامساك الی الليل لا يكون صوما دونه ١٢

مصفّٰی رسول الله صلی الله عليه وسلم اقضيا مكانه يوما آخر حضرت عائشه وحفصه رضی الله عنهما صبح كردند دران حال كه روزه دار بودند تطوع پس هديه فرستاده شد برائے ايشان طعامے پس افطار كردند بر آن طعام پس داخل شد آنحضرت صلی الله عليه وسلم بر ايشان پس گفت حضرت عائشه كه گفت حضرت حفصه و پيش دستی كرد از من در سخن و بود دختر پدر خود يعنی دختر حضرت عمر بود و ايشان بفصاحت و جرأة موصوف بودند و الولد سر ابيه گفت يا رسول الله صلی الله عليه وسلم هر آئينه من صبح كردم و عائشه هم روزه دار بطريق نفل پس هديه فرستاده شد برائے ما طعامے پس افطار كرديم بر آن پس فرمود آنحضرت صلی الله عليه وسلم قضا كنيد بجائے آن يك روز ديگر بغوی گفته كه متطوع بصوم اگر افطار كند بغير عذر بروے قضا لازم نيست نزديك شافعی و احمد و اسحق و گفت مالك اگر بغير علت افطار كرد لازم مے آيد قضا و همين ست حكم صلوٰة و خطابی درينجا فائده گفته كه حديث ابن شهاب مرسل است و اگر ثابت شود چنان بيايد كه امر كرد آنحضرت صلی الله عليه وسلم حضرت عائشه و حفصه را بطريق استحباب زيراكه بدل شیٔ در اكثر احكام اصول قائم مقام اصل خود ميباشد و چون در اصل مخير ميبود در بدل نيز مخير ميبود و فی الحديث الذی اخرجه الحاكم و ابو داؤد الصائم المتطوع امير نفسه ان شاء صام و ان شاء افطر

باب هل يلزم النفل بالشروع فيه آيا لازم ميشود نفل بسبب شروع در آن

قال مالك ٢؎ لا ينبغی ان يدخل الرجل فی شیء من الاعمال الصالحة الصلوة والصيام والحج وما اشبه هذا من الاعمال الصالحة التی يتطوع بها الناس فيقطعه حتی يتمه علی سنته اذا كبر لم ينصرف حتی يصلی ركعتين واذا صام لم يفطر حتی يتم صوم يومه واذا اهل لم يرجع حتی يتم حجه واذا دخل فی الطواف لم يقطعه حتی يتم سبعه ولا ينبغی ان يترك شيئا من هذا اذا دخل فيه حتی يقضيه الا من امر يعرض له مما يعرض للناس من الاسقام التی يعذرون بها وذلك ان الله تبارك وتعالی يقول فی كتابه كلوا واشربوا حتی يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر ثم اتموا الصيام الی الليل فعليه اتمام الصيام كما قال عز وجل واتموا الحج والعمرة لله فلو ان رجلا اهل بالحج تطوعا وقد قضی الفريضة لم يكن له ان يترك الحج بعد ان دخل فيه ويرجع حلالا من الطريق وكل احد دخل فی نافلة فعليه اتمامها اذا دخل فيها كما يتم الفريضة

مسوّی لہ قلت وعلیہ اهل العلم ١٢ — ٣ قلت صح قول عمار من صام الیوم الذی یشك فیه فقد عصی ابا القاسم فاختلفوا في معناه وعند اکثر اهل العلم لا یصوم یوم الشك عن رمضان وان صامه عن شعبان تطوعا جاز وقال الشافعی لا یجوز الا ان یوافق صوما کان یصومه والجمهور علی انه ان نوی التطوع لا یجزی عن الفرض وقال ابو حنیفة یجزی ١٢ — + —

مصفّی وهذا احسن ما سمعت الی ع۔ گفت مالک لائق نیست کہ داخل شود شخصے در چیزے از اعمال نیک مثل نماز و روزه و حج وانچه مانند اینست از اعمال خیر که تطوع میکنند بآن مردمان پس قطع کند آن عمل را بلکہ میباید کہ بانجام رساند آنرا بر وجہ مسنون مثلاً چون تکبیر تحریمہ گوید بر نگردد تا تمام کند دو رکعتے را و چون روزه بر گیرد افطار نکند تا تمام کند آنرا و چون احرام بندد رجوع نکند تا تمام کند حج خود را و چون شروع کند در طواف قطع نکند آنرا تا تمام کند ہفت شوط را یعنے سزد که ترک نماید چیزے را ازین اعمال خیر وقتیکه شروع کند در آن تا وقتیکه باتمام رساند آنرا مگر بسبب عارضه که پیش آید او را از جنس انچه عارض میشود مردمان را مثل امراض و بیماریها که معذور داشته میشوند بسبب آن و دلیل برین آنست که خدا تعالی فرموده است در کتاب خود کلوا واشربوا الخ پس واجب است بر روزه گیرنده که اتمام کند روزه خود را چنانچه فرمود خدا تعالی واتموا الحج والعمرة لله پس اگر شخصے احرام بست بحج نفل و حال آنکہ ادا کرده است حج فرضیه را پس جایز نیست او را که ترک کند حج را بعد از آن که شروع کرد در وے و برگردد از اثنائے راه حلال شده و هر کسیکه داخل شد در اعمال نافله پس بر وے واجب است بانجام رسانیدن آن چنانچه بانجام رساند اعمال فرض را مترجم گوید همین است مذهب ابی حنیفه که واجب میشود قضائے هر عمل نفل بسبب شروع در آن و نزدیک شافعی قضاء نفل حج واجب است و قضاء نفل نماز و روزه لازم نیست اگر قطع کند بلا عذر ثواب ما مضی نمیماند و اگر بعذر قطع کند ثواب ما مضی میماند باب کیف کان النبی صلی الله علیه وسلم یصوم تطوعا چگونه میگرفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم روزه نفل را

مالك عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت

كان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصوم حتی نقول لا یفطر و یفطر حتی نقول لا یصوم وما رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم

استكمل صیام شهر قط الا رمضان وما رایته فی شهر اكثر صیاما منه فی شعبان [۱] حضرت عائشه فرمود که رسول الله صلی الله علیه وسلم روزه نفل میگرفت تا آنکه میگفتیم افطار نخواهد کرد و افطار میکرد تا آنکه میگفتیم روزه نخواهد گرفت و ندیدیم که آنحضرت صلی الله علیه وسلم کامل کرده باشند روزه یک ماه هیچگاه مگر رمضان و ندیدیم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در هیچ ماه که زیاده گرفته باشند روزه را از خود در شعبان باب صوم یوم الشك باب در حکم روزه شک یعنی روز آخر شعبان که بسبب ابر ماه نمودار نشود مالك انه سمع اهل العلم ینهون عن ان یصام الیوم الذی یشك فیه من

شعبان اذا نوی به صیام رمضان ویرون ان علی من صامه من غیر رؤیة ثم جاء الثبت انه من رمضان ان علیه

قضاءه ولا یرون بصیامه تطوعا باسا قال مالك وهذا الامر عندنا والذی ادركت علیه اهل العلم ببلدنا [۳] مالک شنید از اهل علم

مسوّی قلت وعليه اهل العلم وفي هذا الحديث ان من اراد اعتكاف العشر الاواخر يدخل قبل غروب الشمس من يوم العشرين وعليه الشافعي وابو حنيفة - ۱۲ -

مصفّی که نهی میکردند از آنکه روزه گرفته شود روزیکه شک واقع میشود در آن از روزهاے شعبان وقتیکه نیت کرده که وے از رمضان باشد و مے بینند بر هر که روزه گیرد یوم شک را از غیر دیدن ماه بعد از ان آمد گواه که وے از رمضان است واجب است قضا آن روز بر وے و نمے بینند بروزه گرفتن آن بطریق نفل هیچ باکے گفت مالک که همین است امر مسلم نزدیک ما و حکمے که یافتیم بر آن اهل علم را در شهر خود بغوی گفته است که اکثر اهل علم گفته اند که روزه نگیرد روز شک را به نیت رمضان و همین ست مذهب فقهائے اربعه و جمهور میگویند که نیت نفل کند جائز است و شافعی آن را نیز مکروه داشته مگر آنکه عادتے داشته باشد و این روزه موافق عادت او افتد بجهت حدیث ترمذی از عمار بن یاسر من صام اليوم الذي يشك فيه فقد عصى ابا القاسم فقیر میگوید آنکه برائے احتیاط رمضان روزه میگیرد البته نیت رمضانیت خواهد بود با شک و متصور نمیشود که برائے احتیاط رمضان کسے روزه گیرد بدون شک **مسئلہ** یوم الشک یوم ثلثین است از شعبان اگر مردمان خبر رؤیت او فاش کنند و لازم نشود از جهت فسق مخبر یا صبی بودن او و اگر خبر فاش نشد یوم الشک نیست و بمحض اطباق غیم یوم الشک نمیشود و نه باخبار اهل زیج که هلال از شمس دوازده درجه دور شده است والله اعلم **باب** استحباب اعتكاف العشر الاواخر من رمضان طلبا لليلة القدر **باب** در بیان استحباب اعتکاف ده روز آخر از رمضان بجهت طلب شب قدر

مالك عن يزيد بن عبد الله بن الهاد عن محمد بن ابراهيم بن الحارث التيمي عن ابي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف عن ابي سعيد الخدري انه قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعتكف العشر الوسط من رمضان فاعتكف عاما حتى اذا كان ليلة احدى وعشرين وهي الليلة التي يخرج فيها من صبحها من اعتكافه قال من اعتكف معي فليعتكف العشر الاواخر وقد رايت هذه الليلة ثم انسيتها وقد رايتني اسجد من صبيحتها في ماء وطين فالتمسوها في العشر الاواخر والتمسوها في كل وتر قال ابو سعيد فامطرت السماء تلك الليلة وكان المسجد على عريش فوكف المسجد قال ابو سعيد فابصرت عيناي رسول الله صلى الله عليه وسلم انصرف وعلى جبهته وانفه اثر الماء والطين من صبح ليلة احدى وعشرين

مصفّی رسول الله صلی الله علیه وسلم اعتکاف میکرد عشره میانه از رمضان پس اعتکاف کرد یک سال تا وقتیکه شد شب بست و یکم و آن شبے بود که برمے آمد در وے وقت صبح آن از اعتکاف خود فرمود هر که اعتکاف کرده است با من باید که اعتکاف کند عشره اخیره را و هر آئینه دیدم این شب را یعنی شب قدر را در خواب بعد از ان فراموش گردانیده شد از خاطر من و هر آئینه دیدم خود را درین خواب درین حال که سجده میکنیم صبح او در آب و گل پس طلب کنید او را در عشره اخیره و طلب کنید آن را در هر شب طاق گفت ابو سعید پس بارید آسمان همان شب یعنی شبے که بعد از شروع اعتکاف عشره اخیره آمده بود و مسجد بنا کرده شده بود بر عریش پس بچکید مسجد گفت ابو سعید پس دید دو چشم من رسول الله صلی الله علیه وسلم که بازگشت

مصفّیٰ از نماز و به جبین مبارک و بینی مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم اثر آب و گل بود از صبح شب بیست و یکم
مقدمه لابد است از تفحص ذاتیات اعتکاف و مفسدات و مباحات او پس حقیقت اعتکاف درنگ نمودن است
در مسجد قدری که آنرا درنگ توان گفت به نیت آن اما درنگ کردن پس ماخوذ است از استعمال اهل شرع لفظ اعتکاف را
برین حقیقت یقال عکف و اعتکف ای اقام و مکث پس مجرد مرور مسجد بغیر درنگ اعتکاف نباشد و اما قید مسجد در اعتکاف
شرعی پس از جهت التزام اهل شرع است مسجد را در اعتکافات خویش و از جهت آنکه استحباب اعتکاف بسبب
مرابطه است در مسجد و از جهت آنکه خدا تعالی میفرماید و انتم عاکفون فی المساجد و اما نیت پس بحدیث انما الاعمال بالنیات
وفیه نظر زیرا که لبث در مسجد دو قسم است قسمی است که او را اعتکاف گویند و قسمی هست که آنرا انتظار نماز و مانند آن می نامند پس
فرق در دو قسم بقیدی میباید کرد و نیت اعتکاف صلاحیت فرق ندارد زیرا که مصادره لازم می آید پس لابد است
از مکث طویل که مصلیان آن قدر نمیکنند مثل یک روز والله اعلم در اعتکاف دو رای ظاهر میشود چنانکه در صلوة العید
گفته شد میل شافعی بآنست که اعتکاف مرابطه است در مسجد و استحباب آن از جهت معنی مرابطه است الا آنکه خروج
برای حاجت قاطع اعتکاف عشره اخیره مثلا نساخته اند بجهت ضرورت و بجهت آنکه گویا مستثنی است و در اول
نیت پس اگر نیت مطلق اعتکاف کرد تا وقتیکه از مسجد نه برآمده است بر اعتکاف خود است و چون از مسجد برآمد برای
حاجت ضروریه یا غیر آن اعتکاف وی تمام شد و اگر باز اعتکاف خواهد نیت جدید میباید کرد و این مبنی است بر آن
رای که بشافعی نسبت کردیم پس ضرورت در اعتکاف مدت متتابعه است نه مطلق اعتکاف و بر رای دیگر در اینجا
نظر است بآنکه ظاهر آنست که اگر نیت عود دارد و برای حاجت ضروریه برآید بر اعتکاف خود است همچنین اگر
هیچ نیت حاضر نشد زیرا که اعتکاف با خروج برای حاجت ضروریه مخالفت ندارد و قاطع او نمیتواند بود الا خروج
به نیت نقض اعتکاف یا خروج غیر ضروری و غیر مستثنی و اگر نیت مدتی معین متتابع کرده است مثل عشره اخیره رمضان
ادای آن تو هی نمیتواند شد بلکه مکث این مدت و خروج برای حاجت ضروریه کالمستثنی است و اما خروج برای غیر آن اگر در
اول نیت تعرض استثنای آن کرده است پس جایز است و اگر تعرض نکرده است جایز نیست و اما قاطع آن اعتکاف
است یا قاطع آن نیست بغیر نیت قطع یا قاطع آنست و در صورت طول مدت خروج ظاهر آنست که قاطع آن نیست بلکه
او را جایز است و مشروعیت استثنا ماخوذ است از آن رای که بشافعی نسبت کردیم زیرا که خروج برای حاجت
تا نقض مدت متتابعه نمیکند از جهت آنکه کالمستثنی است پس آنچه استثنا را تصریح کرده باشد اولی است بعدم نقض
و بر رای دیگر ظاهر عدم مشروعیت استثنا است و تفسیر گویم حل اختلاف بین الرایین آنست که مطلق اعتکاف مبنی بر مکث
در مسجد بنیت کرده است متحقق میشود در صورت استثنا و غیر آن و اظهر در آن رای شافعی است و اگر اتباع اعتکاف
که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در عشره اخیره رمضان میکردند قصد کرده است آن اتباع حاصل نمیشود با استثنا و مانند آن

مُسوّٰی لہ قلت قال المحلی قال المزنی وابن خزیمة انہا تنتقل کل سنة لیلة جمعا بین الاخبار قال فی الروضة وھو قوی ومذھب الشافعی انہا لا یلزم لیلة بعینہا وفی المنہاج میل الشافعی الی انہا لیلة الحادی والثالث والعشرین وفی العالمکیریة (باقی صـ٢٦٢)

مصفّٰی واظہر آن صورت رائے مالک وابی حنیفہ است وشرط معتکف اسلام وعقل ونقا از حیض ونفاس وجنابت اما اسلام وعقل پس زیراکہ وے طاعت است وطاعت بدون اسلام وعقل صحیح نباشد مگر آنکہ اغما برو طاری گردد طریان آن ضرر نمید ہد مانند نوم واما نقا از حیض وجنابت پس از جہت آنکہ ایشان ممنوع اند از مکث در مسجد پس تقرب بمعصیت صحیح نباشد پس اگر حیض طاری شود از مسجد برآید ومدت حیض محسوب نخواہد شد از اعتکاف واگر جنابت طاری شود مبادرت کند بخروج واغتسال وآن مانند سائر حوائج ضروریہ است وحرام ست بر معتکف جماع کردن در مسجد وبیرون آن قال اللہ تعالی ولا تباشروھن وانتم عاکفون فی المساجد لفظ فی المساجد متعلق است بعاکفون پس تا وقتیکہ معتکف است اگرچہ از مسجد برائے حاجت ضروریہ برآمدہ است مباشرت بروے حرام باشد ومباشرت دون جماع مانند لمس وقبلہ نیز حرام است بجہت عموم لفظ مباشرت وجماع معتکف بنسیان ناقض نیست مانند جماع صائم بنسیان وآیا صوم شرط اعتکاف ہست یا نہ دو قول آمدہ است ومذکور خواہد شد وضرر نمیکند معتکف را التطیب وتزیین زیراکہ آن ہمہ در معنی ترجل است حضرت عائشہ رض از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ترجل را در حالت اعتکاف ذکر کردہ اند باب اختلفوا فی لیلة ھی ارجی الاقوال انہا لیلة فی اوتار العشرة الاخیرة متنقلة وتنا ثور قول ابی سعید انہا لیلة احدی وعشرین اختلاف کردہ اند در شبے کہ وے امیدوار ترین شبہا است واقوی آنست کہ آن شبے است از شبہا ئے طاق در عشرہ اخیرہ گاہے پیش میشود وگاہے پس گذشت قول ابی سعید خدری کہ آن شب بست ویکم است **مالک** عن ابی النضر مولی عمر بن عبید اللہ ان عبد اللہ بن انیس الجہنی قال لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انی رجل شاسع الدار فمرنی لیلة انزل لہا فقال لہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انزل لیلة ثلث وعشرین من رمضان عبد اللہ بن انیس التماس نمود از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہ من مردے ام کہ دور است خانۂ من پس بفرما مرا شبے کہ فرود آیم در آن شب بمدینہ پس فرمود او را آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نازل شو شب بست وسیوم از رمضان **مالک** عن ھشام بن عروة عن ابیہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال تحروا لیلة القدر فی العشر الاواخر من رمضان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود قصد کنید شب قدر را در عشرۂ اخیرہ از رمضان **مالک** عن حمید الطویل عن انس بن مالک انہ قال خرج علینا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال انی اریت ھذہ اللیلة فی رمضان حتی تلاحی رجلان فرفعت فالتمسوھا فی التاسعة والسابعة والخامسة انس بن مالک گفت برآمد بر ما رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس فرمود ہر آئینہ نمودہ شد مرا این شب در رمضان تا آنکہ گفتگو کردند دو شخص پس برداشتہ شد معرفت آن شب از خاطر من پس طلب کنید آن را در شب نہم یا ہفتم یا پنجم یعنی از عشرہ اخیرہ **مالک** انہ بلغہ

مسوّی + (بقیه صفحہ ۲۶۱) اعلم ان لیلة القدر یستحب طلبها وعن ابی حنیفة انها فی رمضان لا یدری ای لیلة هی وقد تتقدم وتتأخر وعندهما كذلك الا انها متعینة لا تتقدم ولا تتأخر [۱]

[۱] **قلت** وعلیه اهل العلم ۱۲ - + -

مصفّٰی ان رجالا من اصحاب رسول الله صلى الله علیه وسلم أُروا لیلة القدر فی المنام فی السبع الاواخر فقال رسول الله صلى الله علیه وسلم انی اریٰ رؤیاكم قد تواطأت فی السبع الاواخر فمن كان متحریها فلیتحرها فی السبع الاواخر

چندکس از اصحاب آنحضرت را صلی الله علیه وسلم نموده شد شب قدر در خواب در هفت شب آخر پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئینه من دیدم خواب شما را که موافق شده است در هفت شب آخر پس هر که خواهنده آن باشد پس بجوید آنرا در هفت شب آخر مترجم گوید قال المحلی قال المزنی وابن خزیمة انها تنتقل كل سنة لیلة جمعا بین الاخبار وقال النووی فی الروضة **مسوّی** ومذهب الشافعی انها لا تلزم لیلة بعینها **باب** فضل لیلة القدر و بیان فضیلت شب قدر قال الله تعالی

انا انزلناه فی لیلة القدر وما ادراك ما لیلة القدر لیلة القدر خیر من الف شهر تنزل الملٰئكة والروح فیها باذن ربهم من كل امر سلام هی حتی مطلع الفجر هر آئینه ما فرود آوردیم قرآن را در شب قدر یکبارگی از لوح محفوظ باسمان دنیا و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست شب قدر شب قدر بهتر است از هزار ماه یعنی هزار ماهے که نباشد در آن شب قدر نازل میشوند فرشتگان و جبرئیل در ان باذن پروردگار خویش بسبب سرانجام کردن هر کارے یعنی هر کارے که در آن شب مقدر شد برائے تمام سال آن شب سلام است تا طلوع فجر یعنی تمام شب فرشتگان دعا ر سلامت بر مسلمانان میگویند **مالك** انه سمع من یثق به من اهل العلم یقول ان رسول الله صلی الله علیه وسلم أُریَ اعمار الناس قبله او ما شاء الله

من ذلك فكانه تقاصر اعمار امته ان لا یبلغوا من العمل مثل الذی بلغ غیرهم فی طول العمر فاعطاه الله لیلة القدر خیر من الف شهر مالك شنید از شخصے که اعتماد داشت بروے از اهل علم که میگفت هر آئینه رسول الله صلی الله علیه وسلم را نموده شد عمرهائے مردمانیکه پیش از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بودند یا آنقدر که خدا تعالی خواست از اعمار ایشان پس گویا کوتاه پنداشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم عمرهائے امت خود را از آن که برسند از عمل مثل آنچه رسیده بودند بآن غیر ایشان در طول عمر پس عطا فرمود او را خدا تعالی شب قدر که وے بهتر است از هزار ماه **مالك** انه بلغه ان سعید بن المسیب كان یقول من شهد العشاء من لیلة القدر فقد اخذ بحظه منها [۱] سعید بن المسیب میگفت هر که حاضر شد در نماز عشا از شب قدر پس هر آئینه حاصل کرد حصه خود از آن شب والله اعلم **باب** المعتکف

یرجع انه یفعل ما یشاء فی المسجد لا یخرج لعیادة مریض وشهود جنازة ولا یخرج الا لحاجة الانسان معتکف نشانه کند سر خود را و بکند هر چه خواهد در مسجد و نه بر آید از مسجد برائے دیدن بیمار و حاضر شدن بر جنازه و مثل آن از عبادات و نه بر آید مگر برائے حاجت انسان **مالك** عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عائشة

مصفّٰی | زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اعتکف یدنی الیّ راسه فارجله
وکان لا یدخل البیت الا لحاجة الانسان حضرت عائشه گفت که آنحضرت صلی الله علیه وسلم چون اعتکاف
میکردند نزدیک میگردانید بمن سر مبارک خود را پس شانه مینمودم او را و داخل نمی شد در خانه مگر برائے حاجت انسان
مالک عن ابن شهاب عن عمرة بنت عبد الرحمن ان عائشة کانت اذا اعتکفت لا تسأل عن المریض الا وهی
تمشی لا تقف حضرت عائشه وقتے که اعتکاف میکرد نمی پرسید مریض را مگر در اثنائے آنکه میرفت و استاده نمیشد قال یحیی قال مالک
لا یاتی المعتکف حاجة ولا یخرج لها ولا یعین احدا الا انه یخرج لحاجة الانسان ولو کان گفت مالک نباید معتکف بسوئے هیچ حاجتے
خارجا لحاجة احد لکان احق ما یخرج الیه عیادة المریض والصلوة علی الجنائز واتباعها
ونه برآید بسوئے هیچ حاجتے و اعانت نکند هیچکس را مگر آنکه برآید برائے حاجت انسان و اگر معتکف را جائز بودی برآمدن
برائے کار کسے هر آئینه سزاوار تر بودے برآنکه برآید بسوئے آن عیادت بیمار و نماز جنازه و اتباع جنازه قال یحیی قال مالک ولا
یکون المعتکف معتکفا حتی یجتنب ما یجتنب المعتکف من عیادة المریض والصلوة علی الجنائز ودخول البیت الا لحاجة الانسان
گفت مالک نمیشود معتکف صاحب اعتکاف تا آنکه باز ماند از آنچه باز میماند معتکف از عیادت مریض و از نماز بر جنازه و داخل شدن
بخانه مگر برائے حاجت انسان قال مالک لا یبیت المعتکف الا فی المسجد الذی اعتکف فیه الا ان یکون خباؤه فی رحبة
من رحاب المسجد قال مالک لم اسمع ان المعتکف یضرب بناء بیت فیه الا فی المسجد او فی رحبة من رحاب
المسجد ومما یدل علی انه لا یبیت الا فی المسجد قول عائشة رحمها الله تعالی کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا
اعتکف لا یدخل البیت الا لحاجة الانسان گفت مالک شب نگذارند معتکف مگر در مسجدیکه اعتکاف کرده است دران مگر آنکه باشد
خیمه او در رحبه از رحبهائے مسجد و گفت مالک و نشنیدم که معتکف بزند خیمه که شب بگذارند دران مگر در مسجد یا در رحبه از
رحبهائے مسجد و آنچه دلالت میکند بر آنکه شب نگذارند مگر در مسجد قول عائشه رضی الله عنها که کان رسول الله صلی الله علیه وسلم
اذا اعتکف الخ قال یحیی عن زیاد عن مالک عن ابن شهاب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یذهب لحاجة
الانسان فی البیوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم میرفت برائے حاجت انسان در خانها یعنی در ایام اعتکاف
مالک انه سأل ابن شهاب عن الرجل یعتکف هل یدخل لحاجته تحت سقف فقال نعم لا بأس بذلک مالک سوال کرد
ابن شهاب را از حکم مردیکه اعتکاف کند آیا داخل شود برائے حاجت خود زیر سقفے گفت آرے هیچ باک نیست دران
مترجم گوید که اتباع آنحضرت صلی الله علیه وسلم قصد کرده باشد در اعتکاف اورا لابد است اجتناب از آنچه آنحضرت
صلی الله علیه وسلم اجتناب میفرمودند از ان و اگر مطلق مکث در مسجد نیت کرده است آن سخن دیگر است ظاهر نیست
که خروج برائے نماز جمعه نیز حاجت ضروریه است و کالمستثنیٰ است و مشروع است بجهت عموم قول الله تعالی
اذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکر الله باب یحرم علی المعتکف مباشرة المرأة حرام است
بر معتکف مباشرت زن قال الله تعالی ولا تباشروهن وانتم عاکفون فی المساجد فرمود خدا تعالی مباشرت نکنید

مسوّی + (حاشیه صفحه ٢٦٣) له قلت وعليه اهل العلم وقال المحلى لا بأس باللمس بغير شهوة ولا بالتقبيل على سبيل الشفقة والاكرام وفي العالمكيرية الجماع عامدا او ناسيا ليلا او نهارا يفسد الاعتكاف انزل او لم ينزل وما سواه فان انزل يفسد واذا لم ينزل لم يفسد وفي المنهاج يبطل بالجماع واظهر الاقوال ان المباشرة بشهوة كلمس وقبلة تبطله ان انزل والا فلا قال المحلى القول الثاني تبطله مطلقا لحرمتها والثالث لا تبطله مطلقا كالحج وهي حرام على كل قول ١٢ + له قلت الاعتكاف جائز في كل مسجد فان لم يكن المسجد جامعا فالخروج للجمعة واجب عليه اجماعا فاذا خرج يبطل اعتكافه عند الشافعي فيحتاج الى نية جديدة لما يستقبله ان كان تطوعا ولا يبطل عند ابي حنيفة كما لو خرج لقضاء الحاجة ١٢ --

مصفّی | باز نان حالانکه شما معتکف باشید در مسجدها. مترجم گوید همین است قول اهل علم. باب یجوز الاعتکاف فی کل مسجد جایز است اعتکاف در هر مسجد مساجد ثلثه وغیر آن ومسجد جامع وغیر آن. قال یحیی قال مالک الامر عندنا الذی لا اختلاف فیه انه لا یکره الاعتکاف فی کل مسجد یجمع فیه ولا اراه کره الاعتکاف فی المساجد التی لا یجمع فیها الا کراهیة ان یخرج المعتکف من مسجده الذی اعتکف فیه الی الجمعة او یدعها فان کان مسجدا لا یجمع فیه الجمعة ولا یجب علی صاحبه اتیان الجمعة فی مسجد سواه فانی لا اری باسا بالاعتکاف فیه لان الله تبارک وتعالی قال وانتم عاکفون فی المساجد فعم الله المساجد کلها ولم یخصص شیئا منها قال مالک فمن هنا جاز له ان یعتکف فی المساجد التی لا یجمع فیها الجمعة اذا کان لا یجب علیه ان یخرج منه الی المسجد الذی یجمع فیه الجمعة. له گفت مالک حکمی که مسلم است نزدیک ما آن حکمیکه نیست در آن اختلاف اینست که مکروه نیست اعتکاف در هر مسجدیکه جمعه خوانده میشود در وے ونمی بینم که مکروه داشته شد اعتکاف در آن مسجدها که جمعه خوانده نمیشود در آن مگر برائے ناپسند داشتن آنکه برآید معتکف از مسجد خود که اعتکاف کرده است در آن بسوئے جمعه یا ترک کند جمعه را پس اگر باشد مسجدیکه خوانده نمیشود جمعه در آن و واجب نیست بر صاحب اعتکاف آمدن جمعه در مسجدے غیر این مسجد پس هر آئینه من نمی بینم هیچ باک باعتکاف در انجا زیراکه خداتعالی فرموده است وانتم عاکفون فی المساجد پس عام گذاشت خداتعالی مساجد را همه آن وخاص نکرد چیزے از آن گفت مالک پس ازینجا است که جایز است معتکف را که اعتکاف کند در آن مساجد که خوانده نمیشود در انجا جمعه وقتیکه واجب نمیشود برو که برآید ازین مسجد بسوئے مسجد دیگر که خوانده میشود آنجا جمعه. البغوی گفته که خروج برائے جمعه واجب است بر معتکف در غیر مسجد جامع جایز نیست او را ترک آن واختلاف کرده اند در بطلان اعتکاف او پس سفیان ثوری وابوحنیفه گفته اند که اعتکاف باطل نمیشود چنانچه باطل نمیشود بخروج برائے قضاء حاجت انسانی ومالک و شافعی گفته است که باطل نمیشود. باب لا اعتکاف الا بصیام اعتکاف درست نیست مگر با روزه. مالک انه بلغه ان القاسم ابن محمد ونافعا مولی عبدالله بن عمر قالا لا اعتکاف الا بصیام بقول الله تعالی فی کتابه کلوا واشربوا حتی یتبین لکم الخیط الابیض من الخیط الاسود من الفجر ثم اتموا الصیام الی اللیل ولا تباشروهن وانتم عاکفون فی المساجد فانما ذکر الله الاعتکاف مع الصیام

مسوّی ١ه قلت وعليه ابو حنيفة وقال الشافعي الصوم ليس بشرط لصحة الاعتكاف ١٢ ٢ه قلت وعليه الشافعي و
ابو حنيفة ٣ه قلت وجهه انه يستحب احياء ليلة العيد فرأى ابو بكر ان كونه تلك الليلة معتكفا في المسجد ادخل له في
الاحياء في الانوار ويستحب احياء ليلتي العيد بالعبادة ويحصل بمعظم الليل ١٢ - +

مصفّٰی امام مالک را خبر رسید که قاسم بن محمد و نافع مولی عبد الله بن عمر میگفتند که اعتکاف درست نیست مگر با روزه داشتن بدآنکه تعالی میفرماید کلوا واشربوا الآیة پس جز این نیست که ذکر فرموده است خدا تعالی اعتکاف را با روزه قال مالك وعلى ذلك الامر عندنا انه لا اعتكاف الا بصيام[١] گفت مالک و برهمین است حکم نزدیک ما که اعتکاف نیست مگر با روزه مترجم گوید درین مسئله دو قول مشهور است اشتراط صوم در اعتکاف و عدم اشتراط آن و محل اختلاف همانست که سابقا بآن اشاره رفت **باب** يدخل قبل غروب الشمس من الليلة التي يريد اعتكافها داخل شود معتکف پیش از غروب آفتاب از شبی که اعتکاف آن قصد میکند قال مالك يدخل المعتكف المكان الذي يريد ان يعتكف فيه قبل غروب الشمس من الليلة التي يريد ان يعتكف فيها حتى يستقبل باعتكافه اول الليلة التي يريد ان يعتكف فيها[٢] گفت مالک داخل شود معتکف در مکانیکه میخواهد که اعتکاف کند در آن پیش از غروب آفتاب از شبی که اراده میکند اعتکاف را در آن تا آنکه استقبال نماید باعتکاف خود اول شبی که اراده کند اعتکاف در آن **باب** السنة ان لا يرجع المعتكف الى بيته حتى يشهد العيد مع المسلمين سنت آنست که رجوع نکند معتکف بخانه خود تا آنکه حاضر شود بنماز عید با مسلمانان يحيى عن زياد عن مالك عن سمي مولى ابي بكر ان ابا بكر بن عبد الرحمن اعتكف فكان يذهب لحاجته تحت سقيفة في حجرة مغلقة في دار خالد بن الوليد ثم لا يرجع حتى يشهد العيد مع المسلمين ابو بکر بن عبد الرحمن اعتکاف کرد پس میرفت برای حاجت خود زیر خانه سقف دار از چار دیواری که دروازه داشت بسته از سرای خالد بن ولید بعد از آن باز نمی گشت تا آنکه حاضر می شد بعید مسلمانان يحيى عن زياد عن مالك انه رأى بعض اهل العلم اذا اعتكفوا العشر الاواخر من رمضان لا يرجعون الى اهليهم حتى يشهدوا الفطر مع المسلمين مالک دید بعض اهل علم را وقتیکه اعتکاف میکردند عشره اواخر رمضان باز نمی گشتند بسوی اهل خانه خود تا آنکه حاضر میشدند عید الفطر را با مسلمانان قال مالك وبلغني ذلك عن اهل الفضل الذين مضوا قال مالك وهذا احب ما سمعت الي في ذلك[٣] گفت مالک و خبر رسید مرا این طور از اهل فضل که گذشتند گفت مالک و این دوست ترین اقوال است که شنیدم آنرا بسوی من درین مسئله مترجم گوید اجماع است بر آنکه لیلة العید در اعتکاف عشره اخیره داخل نمیشود و فعل ابو بکر بن عبد الرحمن محمول بر آنست که احیاء لیلة العید مستحب است و بودن در مسجد بهیئة اعتکاف صورت صالحه است برای احیاء والله اعلم **باب** قضاء الاعتكاف اذا فاته في رمضان باب در بیان قضاء اعتکاف چونکه فوت شود در رمضان يحيى عن زياد عن مالك عن ابن شهاب عن عمرة بنت عبد الرحمن ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اراد ان يعتكف فلما انصرف الى المكان الذي اراد ان يعتكف فيه وجد اخبية خباء عائشة وخباء حفصة وخباء

مسوی ١ قلت وعليه اهل العلم ومعناه عند الشافعي ان النوافل الموقتة اذا فاتت يستحب ان تقضى كالفرائض
وهذا انما يتصور اذا نوى مدة معينة متتابعة ومعناه عند ابي حنيفة اذا شرع في طاعة لزمه اتمامها فاذا افسدها
قضاها وجوبا هكذا وقع هنا عن ابن شهاب والصواب عند الحفاظ مالك عن يحيى بن سعيد عن عمرة فلا يدرى
اجاء الغلط من يحيى او من زياد ١٢ ۵٣ قلت وعليه اجماع الامة قالوا الحج فريضة محكمة يكفر جاحدها وقالوا الحر
المكلف القادر اذا وجد الزاد والراحلة وامن الطريق يلزمه الحج ١٢

مصفی وخباء زينب فلما راها سال عنها فقيل له هذا خباء عائشة وحفصة وزينب فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
آلبر تقولون بهن ثم انصرف فلم يعتكف حتى اعتكف عشرا من شوال ۵١ رسول الله صلى الله عليه وسلم اراده اعتکاف فرمود پس چونکه
بازگشت بسوے مکانے که خواسته بود اعتکاف را در وے یافت خیمه ها را خیمه حضرت عائشه و خیمه حضرت حفصه و خیمه حضرت
زینب پس وقتیکه دید این خیمه ها را پرسید از ان پس گفته شد آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که این خیمه حفصه و این از آن زینب
است پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم آیا نیکو کاری گمان میکنید درین زنان یعنی ظاهر آنست که نیت اخلاص
ندارند بلکه ریا و مناقست قصد کرده اند بعد از آن بازگشت و اعتکاف نه نمود پس وقتیکه گذشت رمضان اعتکاف فرمود
یک عشره از شوال کتاب الحج ❊ باب حج البيت فرض على من استطاع اليه سبيلا
حج خانه کعبه فرض است بر هر که توانائی توجه بآن دارد و قال الله تعالى ان اول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركا و
هدى للعلمين فيه ايت بينت مقام ابراهيم ومن دخله كان امنا ولله على الناس حج البيت من استطاع
اليه سبيلا ومن كفر فان الله غني عن العلمين ۵٢ هر آئینه نخستین خانه که عبادت گاه مقرر کرده شده است برائے
مردمان آن خانه است که در شهر مکه واقع شده صاحب برکت و راهنمائے اصناف عالم را در آن خانه نشانهائے ظاهر
است از انجمله جائے ایستادن ابراهیم یعنی سنگے که حضرت ابراهیم علیه السلام بروے استاده و دو پائے او در آن سنگ
فرو رفته و تا امروز نقش پائے او بر آن سنگ ظاهر است و هر که در آید بآن خانه ایمن باشد از تعرض مردمان همچنین
است حکم کسیکه در آید بحوالی آن خانه از حرم و الله اعلم و برائے خدا واجب است بر مردمان قصد کردن خانه کعبه واجب
است بر هر که توانائے دارد به قصد آن خانه باعتبار اسباب راه یعنی سر انجام زاد و راحله داشته باشد و هر که کافر باشد
یعنی منکر فرضیت حج پس هر آئینه خدا تعالی بے نیاز است از اصناف عالم مقدمه مترجم گوید رضی الله عنه حج یکے از
ارکان اسلام است اجماعا و لا بد ست از شناختن شروط صحت حج و وجوب آن پس حبط شدن اعمال بکفر معلوم است
از ینجا دانسته شد که حج کافر صحیح نیست و در حدیث آمده است رفع القلم عن ثلثة الخ ازین جا دانسته میشود که بلوغ و عقل
شروط تکلیف بعبادات است و در حدیث صحیح آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در حق صبی فرمودند که او را حج است
و حاصل او به حج ثواب است باید دانست ظاهر آنست که او بغیر پیر بود پس منبر الطریق اولی حج صحیح باشد و غیر آن در حکم آن

 غیر ممیز است و در قرآن عظیم آمده من استطاع الیه سبیلا پس دانسته شد که استطاعت راه شرط وجوب حج است و
در حدیث موطا آمده که کسیکه طاقت سفر ندارد و بسبب کبر او را حج به نیابت میشود و ازین دلائل نزد یک فقیه ملخص شد که صحت حج
دیگر است و وجوب حج دیگر باز صحت حج بمباشرت دیگر است و به نیابت دیگر و همچنین وجوب حج به نیابت دیگر است و بمباشرت
دیگر پس شرط صحت مطلقا اسلام است زیراکه عبادت کافر صحیح نیست واما وجوب بر کافر پس تفصیلے دارد و در دنیا... از وے
مطالبه عبادات نمیکنند و در آخرت بترک آنها ماخوذ خواهد بود و از صبی غیر ممیز حج نیابت متصور نیست زیراکه نیت بر تمیز موقوف
است و بغیر نیت هیچ عبادت صحیح نمیشود پس شرط صحت بمباشرت اسلام و تمیز است و در حدیث بیهقی آمده است ایما
صبی حج ثم بلغ فعلیه حجة اخری وایما عبد حج ثم اعتق فعلیه حجة اخری قال النووی اسناده جید ازینجا دانسته شد که شرط
وقوع از حجة الاسلام تکلیف و حریت است پس حج فقیر از حجة الاسلام واقع میشود مانند مریضے که طاقت وضو نداشت
وضو کرد و شرط وجوب حج اسلام تکلیف و حریت و استطاعت است باز استطاعت بمباشرت دیگر است و استطاعت
نیابت دیگر و استطاعت راه رفتن بچند چیز حاصل میشود بعض صفات در فاعل معتبر است و بعضے در راه از انجمله قوت
ثبوت بر راحله است بغیر مشقت شدیده زیراکه چون سائله عذر ثبوت بر راحله تقریر کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم از وجوب
مباشرت به نیابت انتقال فرمودند و بر اعمی واجب نشود و چون قائد بیابد و این فقیر را درین مسئله نظر است زیراکه خدا تعالی
میفرماید لیس علی الاعمی حرج الآیه و این آیت اگرچه در جهاد است در حج نیز تمسک بآن توان نمود بجامع سفر و از انجمله
یافتن زاد و راحله است ذهابا وایابا زیراکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم تفسیر فرمودند استطاعت سبیل را بزاد و راحله و
در عرف کسیکه طاقت ندارد از جهت ضعف بدن یا اعواز زاد و راحله میتواند گفت لا استطیع و معتبر در زاد و راحله آنست که
فاضل از حوائج ضروریه باشد مانند دین و نفقه کسیکه نفقه او فرض است و هیچ مسکن و عبد که بآن محتاج باشد ضرور نیست
و کسیکه در میان وے و مکه حد سفر نیست و قوت مشی دارد در راحله در حق او شرط نیست زیراکه عرف آنرا استطاعت می شمرد
و از انجمله امن طریق است از قطاع طریق و سباع و نا یافتن طعام و آب در مواضعیکه مسافران حمل میکنند آب را از آن
مواضع و نا یافتن علف در مراحل و در حق زن شرط وجود زوج یا محرمے که همراه باشد از جهت نهی آنحضرت صلی الله
علیه وسلم در حدیث شیخین از مسافره زنیکه زوج و محرم با خود ندارد و الا آنکه شافعی معنی نهی خوف فتنه فهمیده است و
جماعت از نسوهٔ ثقات را بجائے محرم ساخته است و استطاعت نیابت بمال و وجود کسیکه باجرة مثل حج رود
یا وجود ولد و بذل طاعت او در حج میباشد زیراکه در حدیث موطا آمده است که ولد را فرمودند فاحجج عنه و کسیکه اولاد ندارد مانند آنست یا اقوی از آن زیراکه اصلا درین صورت منت نیست و از جانب میت حج گذاردن نیز صحیح است
بحدیث مسلم عن بریدة ان امرأة قالت یا رسول الله ان امی ماتت ولم تحج قط افاحج عنها قال حجی عنها و ظاهر
آنست که تدارک واجب واجب است اگر طاقت باشد پس کسیکه بمیرد و در ذمه او حج باشد و مال دارد احجاج از وے

مُسوّی ؎ قلت الحج المبرور الذی لایخالطه شیٔ من المأثم ۱۲ ؎۳ قلت اتفق اهل العلم علی انه اذا عمل شیئا من اعمال الحج من طواف وسعی قبل اشهر الحج لا یجوز وهی شوال وذو القعدة وتسع من ذی الحجة و اختلفوا فی الاحرام فقال الشافعی ان احرم قبلها لا ینعقد حجا ویکون عمرة وقال ابو حنیفة ینعقد احرامه بالحج ۱۲

مصفّیٰ | واجب است و ذکر ارکان حج خواہد آمد **باب فضل الحج والعمرة** در بیان فضیلت حج و عمره مالک

عــن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمٰن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال العمرة الی العمرة کفارة لما بینهما والحج المبرور لیس له جزاء الا الجنة ؎۱ رسول الله صلی الله علیه فرمود عمرہ تا عمرہ دیگر کفارہ است آن گناہان را کہ درمیان این ہر دو بودہ است و حج مبرور نیست آنرا جزا مگر بہشت حج مبرور آنست کہ مخلوط نباشد بآن چیزے از گناہ **باب** من اراد الحج فلیحرم فی اشهر الحج ولیتق الرفث والفسوق والجدال ہر کہ بخواہد حج گذاردن پس باید کہ احرام بندد در ماہہاء حج و اجتناب نماید از جماع و دواعی آن و از معصیت و از مکابرہ کردن قال الله تعالی الحج اشهر معلومات فمن فرض فیهن الحج فلا رفث ولا فسوق ولا جدال فی الحج وما تفعلوا من خیر یعلمه الله وتزودوا فان خیر الزاد التقوی واتقون یا اولی الالباب وقت حج ماہہائے دانستہ شدہ است یعنی شوال و ذوالقعدہ و دہ روز از ذوالحجہ پس ہر کہ لازم کند بر خود حج دران ماہہا یعنی احرام بندد برائے حج پس نیست جماع و دواعی آن و نیست معصیت و نیست مکابرہ کردن در باب حج و ہر چہ بکنید از نیکی میداند آنرا خدا و زاد ہمراہ خود گیرید پس ہر آئینہ بہترین فوائد زاد پرہیزگاریست از سوال و سرقہ و خیانت و بترسید از من اے خداوندان خرد قال مالک قال الله تبارک وتعالی فلا رفث ولا فسوق ولا جدال فی الحج قال فالرفث اصابة النساء والله اعلم قال الله تعالی احل لکم لیلة الصیام الرفث الی نسائکم الآیة قال والفسوق الذبح للانصاب والله اعلم قال الله تعالی او فسقا اهل لغیر الله به قال والجدال فی الحج ان قریشا کانت تقف عند المشعر الحرام بالمزدلفة بقزح وکانت العرب وغیرهم یقفون بعرفة فکانوا یتجادلون یقول هؤلاء نحن اصوب ویقول هؤلاء نحن اصوب فقال الله تعالی لکل امة جعلنا منسکا هم ناسکوه فلا ینازعنک فی الامر وادع الی ربک انک لعلی هدی مستقیم فهذا الجدال فی الحج فیما نری والله اعلم ؎۲ گفت مالک فرمود خدا تعالی فلا رفث ولا فسوق ولا جدال فی الحج پس رفث رسیدن است بزنان چنانکہ مدلول این آیت است احل لکم لیلة الصیام الرفث الی نسائکم و فسوق ذبح کردن برائے بتانست چنانکہ مدلول این آیت است او فسقا اهل لغیر الله به و جدال در باب حج آنست کہ قریش مے استادند نزدیک مشعر حرام در مزدلفہ بجبل قزح و عرب غیر قریش مے استادند بعرفہ پس باہم جدال میکردند این جماعہ میگفت مارا صواب ترمیم و آن جماعہ میگفت مارا صواب ترمیم پس خدا تعالی فرمود لکل امة جعلنا منسکا هم ناسکوه الآیة پس اینست جدال در حج در آنچہ منمودہ میشود ما را بغوی گفتہ اکثر علماء قائل اند بتوقیت احرام باشہر حج پس اگر احرام بست پیش ازین ماہہا کند احرام حج نخواہد بود و ابوحنیفہ گفتہ کہ موقت نیست باین ماہہا مترجم گوید رضی الله عنہ کہ ازین آیت توقیت حج

مصفّی باشہر معلومہ معلوم شود و معلوم است کہ وقفہ عرفات جز در روز عرفہ صحیح نیست نہ قبل از آن و نہ بعد از آن پس مراد توقیت احرام خواہد بود من فرض فیہن قرینہ اوست پس احرام حج پیش از آن منعقد نمیشود و اگر کسے احرام حج پیش از آن کرد عمرہ کند زیرا کہ خواہد آمد کہ در صورت فوت حج عمرہ لازم مے آید **مسئلہ** وقت احرام عمرہ تمام سال است و خواہد آمد کہ مکی تمتع نکند **باب مواقیت الاہلال** در بیان مواضعے کہ تعیین کردہ شدہ است آنہا را برائے احرام

مالک عن نافع عن عبد اللہ بن عمر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال یہل اہل المدینۃ من ذی الحلیفۃ واہل الشام من الجحفۃ ویہل اہل نجد من قرن قال عبد اللہ بن عمر وبلغنی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ویہل اہل الیمن من یلملم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود احرام کنند اہل مدینہ از ذی الحلیفہ و احرام بندند اہل شام از جحفہ و احرام کنند اہل نجد از قرن گفت عبد اللہ بن عمر و خبر رسید مرا کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود احرام کنند اہل یمن از یلملم **مالک** عن عبد اللہ بن دینار عن عبد اللہ بن عمر انہ قال امر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اہل المدینۃ ان یہلوا من ذی الحلیفۃ واہل الشام من الجحفۃ واہل نجد من قرن قال عبد اللہ بن عمر اما ہؤلاء الثلث فسمعتہن من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم واخبرت ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال یہل اہل الیمن من یلملم حکم فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اہل مدینہ را کہ احرام کنند از ذی الحلیفہ و اہل شام را کہ احرام کنند از جحفہ و اہل نجد را کہ احرام کنند از قرن گفت عبد اللہ بن عمر اما این سہ کلمہ پس شنیدم آنہا را از رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و خبر دادہ شد مرا کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ احرام کنند اہل یمن از یلملم **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر اہل من الفرع عبد اللہ بن عمر احرام کرد از فرع و فرع موضعے است متصل دریا بابین مکہ و مدینہ محمد بن الحسن گفتہ است کہ اہل مدینہ را دو میقات پیش مے آید ذی الحلیفہ و جحفہ و اہل مدینہ را رخصت است کہ احرام از جحفہ کنند فقیر گوید این حکایت حالی است پس احتمال دارد کہ ابن عمر برائے حاجتے بفرع رفتہ باشد و از آنجا عزم حج یا عمرہ بخاطرش رسید و ہم از آنجا احرام کرد نہ برائے آنکہ ورائے او جحفہ است و ہمین است ظاہر زیرا کہ فرع در وسط راہ نیست پس آنجا رفتن از برائے حاجتے خواہد بود واللہ اعلم **مالک** عن الثقۃ عندہ ان عبد اللہ بن عمر اہل من ایلیاء عبد اللہ بن عمر احرام کرد از ایلیا یعنی شہر بیت المقدس بغوی گفتہ است کہ توقیت باین معنی است کہ حاج و معتمر را بغیر احرام ازین مواضع نباید گذشت نہ آنکہ پیشتر از آن احرام نکند و ہمین است مذہب جمہور فقیر گوید الا آنکہ احرام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و خلفا از میقات بودہ است پس آن افضل باشد **مالک** انہ بلغہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اہل من الجعرانۃ بعمرۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم احرام کرد از جعرانہ برائے عمرہ و آن نزدیک بقرن است و محاذی او **مالک** باسنادہ عن عائشۃ قالت فلما قضینا الحج ارسلنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مع عبد الرحمن بن ابی بکر الی التنعیم فاعتمرت حضرت عائشہ فرمود پس وقتیکہ بجائے آوردیم حج را فرستاد مرا آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہمراہ عبد الرحمن بن ابی بکر بسوئے تنعیم پس بجا آوردم

مسوّی قلت وعليه أهل العلم وفائدة التاقيت المنع عن تأخير الإحرام فلو قدم عليها جاز ميقات المكي للحج جوف مكة وللعمرة الحل في العالمگيرية والتنعيم أفضل وفي المنهاج أفضل بقاع الحل الجعرانة ثم التنعيم ثم الحديبية ومعنى إهلال ابن عمر من الفرع عند الحنفية أن لأهل المدينة ميقاتين ذو الحليفة والجحفة ولا إثم عليهم إذا أخروا الإحرام إلى الميقات الثاني ذكر ذلك محمد في الموطأ ويحتمل أيضا أنه بدا له أن يدخل مكة لما وصل إلى الفرع ومعناه عند الشافعية أنه بدا له أن ينسك بعد ما وصل إلى الفرع ١٢ - +

مصفّٰی | عمره را یعنی از تنعیم احرام عمره بستم

قال مالك في أنما أهل مكة بالحج إذا كانوا بها ومن كان مقيما بمكة من غير أهلها من جوف مكة لا يخرج من الحرم وسئل مالك عن رجل من أهل مكة هل يهل من جوف مكة بعمرة فقال بل يخرج إلى الحل فيحرم منها قال مالك أما العمرة من التنعيم فإنه من شاء أن يخرج من الحرم ثم يحرم فإن ذلك مجزئ عنه إن شاء الله ولكن الفضل أن يهل من الميقات الذي وقت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو أبعد من التنعيم

گفت مالک جز این نیست که احرام کنند اهل مکه برای حج وقتیکه باشند در آن وکسیکه باشد مقیم مکه از غیر ساکنان مکه احرام کند از عین مکه نه برآید از حرم وسوال کرده شد مالک از حکم شخصی از اهل مکه آیا احرام کند از اندرون مکه برای عمره پس گفت مالک بلکه برآید بسوی حل پس احرام کند از آنجا گفت مالک اما عمره از تنعیم پس حال اینست کسیکه خواهد که برآید از حرم بعد از آن احرام کند پس هر آئینه آن کفایت کننده است از وی انشاء الله تعالی ولکن بهتر آنست که احرام کند از میقاتیکه معین فرموده است آنحضرت صلی الله علیه وسلم وآن دورتر است از تنعیم مترجم گوید رضی الله عنه که در حدیث شیخین آمده است عن ابن عباس قال وقت رسول الله صلى الله عليه وسلم لأهل المدينة ذا الحليفة ولأهل الشام الجحفة ولأهل نجد قرنا ولأهل اليمن يلملم وقال هن لهن ولمن أتى عليهن من غيرهن ممن أراد الحج والعمرة فمن كان دون ذلك فمن حيث أنشأ حتى أهل مكة من مكة از این جا دانسته شد که میقات مکانی برای حج در حق کسیکه بمکه باشد خواه متوطن مکه باشد خواه آفاقی که آنجا اقامت کرده باشد نفس مکه است واما غیر مکی پس میقات کسیکه از مدینه متوجه شده است ذو الحلیفه است ومیقات متوجه از شام ومصر ومغرب جحفه است ومیقات متوجه از تهامه یلملم است ومیقات متوجه از نجد قرن است وابوداود ونسائی روایت کرده اند عن عائشة أن النبي صلى الله عليه وسلم وقت لأهل العراق ذات عرق وکسیکه مابین میقات ومکه ساکن باشد میقات او مسکن اوست واز این حدیث مفهوم میشود که کسیکه بجهت حاجتی بغیر قصد حج بمکانیکه درمیان مکه ومیقات باشد درآمد واز آنجا اورا نیت حج پیدا شد از همانجا احرام بندد زیراکه در مضمون فمن كان دون ذلك فمن حيث أنشأ داخل است آفاقی مقیم مکه در احرام از نفس مکه ومیقات احرام عمره در حق کسیکه خارج حرم است موافق میقات حج است ومیقات احرام عمره کسیکه در حرم است حل باشد بدلیل آنکه در حدیث شیخین آمده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم حضرت عائشه را بعد قضای حج بتنعیم فرستادند ونشان دادند که از وی احرام کند وتنعیم اقرب اطراف حل است که دانسته حال

مسوّی لـه قلت وروی عن ابن عباس انه صلی الله علیه وسلم اهل بالحج حین فرغ من رکعتیه قال البغوی والعمل علی هذا
عند اهل العلم یستحبون احرامه عقیب الصلوة ثم منهم من یذهب الی انه یحرم من مکانه اذا فرغ من الصلوة ومنهم من قال
یحرم اذا رکب واستوت به راحلته فی المنهاج الافضل ان یهل اذا انبعثت به راحلته وتوجه لطریقه ماشیا وفی قول یحرم عقیب
الصلوة وفی العالمکیریة ثم یلبی فی دبر الصلوة او بعد ما استوت به راحلته والتلبیة فی دبر الصلوة افضل ۱۲-

مصفّٰی | وقت تنگ بود وآنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عازم سفر بودند پس اگر احرام عمرہ در حرم بستہ تواند شد آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم در جعرانہ وقت تکلیف خروج بسوئے حل نمیدادند مسئلہ فائدہ توقیت این مواقیت عدم تجاوز
است ازان بغیر احرام پس اگر پیش از مواقیت احرام کنند جائز باشد لکن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم وخلفا از ذی الحلیفہ
اختیار کردند نہ از مدینہ پس از میقات افضل باشد وفضل آنست کہ از اول میقات احرام کنند واگر از آخر میقات
احرام کند گناہ نیست برو وے واگر از میقات بگذرد لازم است عود قبل از تلبس بہ نسک واگر وقت تنگ است
یا از عود مانعے است ظاہر آنست کہ دم لازم شود بقول ابن عباس من نسی من نسکہ شیئا او ترکہ فلیہرق دما مسئلہ اگر راہے
گذشت کہ گذر بر میقاتے ندارد ونزدیک محاذات میقات بباید کہ احرام بندد واگر محاذات کرد بدو میقات احتیاط آنست
کہ از ابعد میقاتین احرام بندد واگر از اقرب کرد وجہے لازم نیست زیرا کہ عمل بر قیاس شروع نمودہ است باب صلی
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بمسجد ذی الحلیفة رکعتین فلما استوت بہ راحلتہ اہل گذارد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
در مسجد ذو الحلیفہ دو رکعت پس وقتیکہ راست شد با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شتر آنحضرت لبیک گفت مالك
عن هشام بن عروة عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی فی مسجد ذی الحلیفة رکعتین فاذا استوت به راحلته اهل
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم میگذارد در مسجد ذو الحلیفہ دو رکعت پس وقتیکہ راست میشد با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
شتر او لبیک میگفت مالك عن موسی بن عقبة عن سالم بن عبد الله انه سمع اباه یقول بیداءکم هذه التی تکذبون
علی رسول الله صلی الله علیه وسلم فیها ما اهل رسول الله صلی الله علیه وسلم الا من عند المسجد یعنی مسجد ذی الحلیفة
سالم بن عبد اللہ شنید از پدر خود عبد اللہ بن عمر کہ میگفت این بیداء شما ست کہ بہتان میکنید بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
در آن احرام نکرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مگر از نزدیک مسجد یعنی مسجد ذی الحلیفہ مالك عن سعید بن ابی سعید المقبری
عن عبید بن جریج عن ابن عمر قال واما الاهلال فانی لم ار رسول الله صلی الله علیه وسلم یهل حتی تنبعث به
راحلته مختصر عبد اللہ بن عمر میگفت مر آن نیستم من ندیدم آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم کہ لبیک گفتہ باشد تا آنکہ برخاست
با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شتر او مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یصلی فی مسجد ذی الحلیفة ثم یخرج
فیرکب فاذا استوت به راحلته احرم عبد اللہ بن عمر نماز میگذارد در مسجد ذو الحلیفہ بعد از آن بر مے آمد از مسجد پس سوار میشد
پس وقتیکہ راست مے استاد با او شتر او احرام میکرد یعنی لبیک میگفت مالك انه بلغه ان عبد الملك بن مروان

مسوّی ؎ **قلت** وعليه عمل اهل العلم قالوا لا ينقص من تلبية النبي صلى الله عليه وسلم وان زاد فحسن قال الشافعي التلبية سنة ولا شيء على من تركها وقال ابو حنيفة واجبة وعلى من تركها فعليه دم ۱۲ ـ

مصفّٰی | اهل من عند مسجد ذي الحليفة حين استوت به راحلته وان ابان بن عثمان اشار عليه بذلك خبر رسيد بمالک که عبد الملک بن مروان لبيک گفت از نزديک مسجد ذي الحليفه وقتے که راست شد با او شتر او وخبر رسيد بمالک که ابان بن عثمان مشوره داد اورا برين عمل مترجم گويد رضی الله عنه مختلف شدند احاديث در ابتدائے اہلال از حج واصح اقوال قول ابن عمر است که مذکور شد وترمذی روايت کرده است عن ابن عباس انه صلى الله عليه وسلم اهل بالحج حين فرغ من ركعتيه **باب** صفة التلبية در صفت لبيک گفتن **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان تلبية رسول الله صلى الله عليه وسلم لبيک اللهم لبيک لبيک لا شريک لک لبيک ان الحمد والنعمة لک والملک لا شريک لک قال وکان عبد الله بن عمر يزيد فيها لبيک لبيک لبيک وسعديک والخير بيديک لبيک والرغباء اليک والعمل تلبيه رسول الله صلى الله عليه وسلم اينست لبيک الخ ترجمه لبيک اينست که توجه من اولا وثانيا بسوئے تست يا محبت من اولا وثانيا برائے تست يا اجابة من اولا وثانيا برائے تست يا اخلاص من اولا وثانيا برائے تست هرآئينه ستائش ونعمت برائے تست وبادشاہی ترا است نيست ہيچ شريک ترا عبد الله بن عمر زياده ميکرد در تلبيه اين کلمات را لبيک لبيک لبيک وسعديک الخ يعنی خدمت ميکنم ترا اولا وثانيا وخير بدودست تست وتوقع بسوئے تست وعمل برائے تست مترجم گويد رضی الله عنه لابد است از نيت نسک بحديث انما الاعمال بالنيات وتعيين احد النسکين لازم نيست زيراکه در حديث شيخين آمده است که آنحضرت صلی الله عليه وسلم تغير داد نيت را پس به نيت احد النسکين آن نسک لازم نميشود پس معتبر نشد الا مطلق نيت واگر نيت کند که احرام کند مانند احرام فلان درست باشد زيراکه در حديث شيخين آمده است که حضرت علی رضی الله عنه وابوموسیٰ اشعری احرام کردند مانند احرام آنحضرت صلی الله عليه وسلم ونميدانستند که آنحضرت صلی الله عليه وسلم چه نيت کرده اند مسئله اگر نيت نکرد وتلبيه گفت احرام منعقد نميشود زيراکه نيت شرط عمل است واگر نيت کرد وتلبيه نگفت ظاهر آنست که صحيح باشد زيراکه تلبيه سنت است وفرضيت او از هيچ جا ثابت نشده است مقدمه وارکان حج پنج چيز است احرام بقول خدا تعالی الحج اشهر معلومات وظاهر است که درين مدت بجز احرام متصور نيست پس آن جزو حج باشد ووقوف بعرفه لحديث الحج عرفة وسعی بين الصفا والمروه لحديث حسن دارقطنی وبيهقی ايها الناس اسعوا فان السعی قد کتب عليکم وبقول عائشه چنانکه بيايد وحلق بقول خدا تعالی ثم ليقضوا تفثهم وطواف بقول خدا تعالی وليطوفوا بالبيت العتيق وارکان عمره همين چيزها ست سوائے وقوف عرفه از جهت استقرار افراد عمره ويافتن اين چيزها در وے پس اين چيزها ارکان حج وعمره اند در حج وعمره بترک يکے ازين چيزها تباه شود وترک يکے ازينها مجبور بدم نيست وغير ارکان سنن اند بعضے از آنها مجبور بدم وبعض غير مجبور باب مستحب

مسوّی ۔ ٥١ **قلت** وعلیه اهل العلم قال في المنهاج ویستحب اکثار التلبیة ورفع صوته بها في دوام احرامه خاصة عند تغایر الاحوال کرکوب ونزول وصعود وهبوط واختلاط رفقة وفي العالمکیریة مثل ذلك وقال المحلي والمرأة لا ترفع صوتها بل تقتصر علی اسماع نفسها فان رفعته کره ١٢ ٥٢ **قلت** وعلیه اهل العلم ١٢ ۔ ٥٣ **قلت** قال المحلي یستحب (باقی ص٢٦٤)

مصفّٰی | رفع الصوت بالتلبیة مستحب است بلند کردن آواز بلبیک گفتن **مالك** عن عبد الله بن ابي بکر بن حزم عن عبد الملك بن ابي بکر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن خلاد بن سائب الانصاري عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اتاني جبریل فامرني ان آمر اصحابي او من معي ان یرفعوا اصواتهم بالتلبیة او بالاهلال رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود که آمد پیش من جبرئیل پس امر کرد مرا که بفرمایم اصحاب خود را یا گفت بفرمایم آنان را که همراه من اند بآنکه بلند کنند آوازها خود را بتلبیه یا گفت باهلال قال مالك سمعت بعض اهل العلم یستحب التلبیة دبر کل صلوة وعلی کل شرف من الارض گفت مالک شنیدم از بعض اهل علم که دوست میداشت لبیک گفتن را عقب هر نمازے وبالائے هر بلندی از زمین **مالك** انه سمع بعض اهل العلم یقولون لیس علی النساء رفع الصوت بالتلبیة لتسمع المرأة نفسها ٥١ مالک شنید از بعض اهل علم که میگفتند نیست لازم بر زنان بلند کردن آواز بگفتن لبیک باید که بشنوانند زن نفس خود را مترجم گوید مستحب است بلند کردن آواز بتلبیه در حق مرد نه در حق زن ومستحب است اکثار آن در حق مرد وزن همه خصوصاً نزدیک تغایر احوال مانند رکوب ونزول وصعود وهبوط واختلاط رفقه **باب** یستحب الاغتسال للاحرام ولدخول مکة ولوقوف عرفة مستحب است غسل کردن برائے احرام ونزدیک دخول مکه وبرائے استادن عرفات **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یغتسل لاحرامه قبل ان یحرم ولدخول مکة ولوقوف عشیة عرفة ٥٢ عبد الله بن عمر غسل میکرد پیش از احرام کردن وبرائے داخل شدن مکه وبرائے استادن خود آخر روز عرفه مترجم گوید مستحب است غسل کردن درین سه حالت پس اگر عاجز باشد از غسل تیمم کند یا نکند دو قول آمده وظاهر آنست که غسلے که برائے تنظیف وقطع رائحه کریهه باشد تیمم عوض او نمیتواند شد **باب** یستحب ان یاخذ من لحیته وشاربه عند الاحرام مستحب است که بگیرد از ریش خود وبروت خود نزدیک احرام **مالك** انه بلغه ان سالم بن عبد الله کان اذا اراد ان یحرم دعا بالجلمین فقص شاربه واخذ من لحیته قبل ان یرکب وقبل ان یهل محرما سالم بن عبد الله وقتے که اراده احرام میکرد مے طلبید مقراض را پس قطع میکرد بروت خود را وکم میکرد لحیه خود را پیش از آنکه سوار شود وپیش از آنکه لبیک گوید احرام بسته **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا افطر من رمضان وهو یرید الحج لم یاخذ من راسه ولا من لحیته شیئا حتی یحج قال مالك ولیس ذلك علی الناس ٥٣ عبد الله بن عمر وقتیکه روزه میکشاد لعید الفطر رمضان او اراده حج میداشت نمی سترد از سر خود وکم نمی کرد از ریش خود چیزے تا آنکه حج کند گفت مالک واین لازم نیست بر مردمان مترجم گوید رضی الله عنه مستحب است که آماده شود برائے احرام بحلق عانه ونتف ابط وقص شارب وتقلیم اظفار ودر حلق راس دو قول درین باب مذکور شده ونزدیک فقیر تفصیلے است کسیکه معتاد است

مسوّی (بقیہ ص ۲۷۳) ان یتاھب للاحرام بحلق العانة ونتف الابط وقص الشارب وتقلیم الاظفار وینبغی ان یقدم هذه الامور علی الغسل وفی العالمکیریة مثله وفیها وحلق الراس لمن اعتاده من الرجال الافتراعیه الحکایة المقضاة ۱۲ **قلت** وعلیه اهل العلم ۱۲ -

مصفّی یعنی حلق راس کند تا زیادہ موئے سر او را کلفت ندہد و کسیکه معتاد باشد موئے سر از ابتدائے شوال کہ اول اشہر حج است موئے نگاہدارد تا نزدیک حل از احرام شعائر حج ظاہر شود **باب** الحائض والنفساء تغتسل وتلبی حائض و خداوند نفاس غسل کند ولبیک گوید **مالک** عن عبد الرحمن بن قاسم عن ابیه عن اسماء بنت عمیس انها ولدت محمد بن ابی بکر بالبیداء فذکر ذلک ابو بکر لرسول الله صلی الله علیه وسلم فقال مرها فلتغتسل ثم لتهلل قاسم بن محمد روایت کرد از اسماء بنت عمیس کہ اسماء بزاد محمد بن ابی بکر را در موضعیکہ بہ بیدا مشہور است بر سہ چہار میل از مدینہ پس ذکر کرد این واقعہ را ابو بکر صدیق پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم امر کن او را کہ غسل کند بعد از آن لبیک گوید **مالک** عن یحیی بن سعید عن سعید بن المسیب ان اسماء بنت عمیس ولدت محمد بن ابی بکر بذی الحلیفة فامرها ابو بکر ان تغتسل ثم تهل اسماء بنت عمیس بزاد محمد بن ابو بکر را در ذی الحلیفہ پس امر کرد او را حضرت ابو بکر صدیق کہ غسل کند بعد از آن لبیک گوید سئل مالک هل یقف احد بعرفة او بالمزدلفة او یرمی الجمار او یسعی بین الصفا والمروة وهو غیر طاهر فقال کل امر تصنعه الحائض من امر الحج فالرجل یصنعه وهو غیر طاهر ثم لا یکون علیه شیء فی ذلک والفضل ان یکون الرجل فی ذلک کله طاهرا ولا ینبغی له ان یتعمد ذلک سوال کردہ شد از مالک آیا وقوف کند کسے بعرفہ یا بمزدلفہ یا رمی جمار کند یا سعی درمیان صفا و مروہ کند وحالانکہ او غیر طاہر است پس گفت مالک ہر امر یکہ میکند آنرا حائض از کار حج پس مرد کند آنرا حالانکہ او غیر طاہر است بعد از آن نیست لازم برو سے چیزے یعنی گناہ نیست درین امر و بہتر آنست کہ باشد مرد در ہمہ این اعمال با طہارت و سزاوار نیست او را کہ قصد کند آنرا یعنی ارتکاب اعمال مذکورہ با عدم طہارت **باب** التطیب عند الاحرام در بیان استعمال خوشبو وقت بستن احرام **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت کنت اطیب رسول الله صلی الله علیه وسلم لاحرامه قبل ان یحرم ولحله قبل ان یطوف بالبیت حضرت عائشہ فرمود خوشبو مے مالیدم آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم برائے احرام او پیش از آن کہ احرام کند و برائے حلال شدن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پیش از آنکہ طواف خانہ کعبہ کند پس مراد اینجا استعمال خوشبو در نیست بدلیل حدیث متفق علیہ عن عائشة کانی انظر الی وبیص الطیب فی فرق رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد ثلاث من احرام **مالک** عن حمید بن قیس عن عطاء بن ابی رباح ان اعرابیا جاء الی رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو بحنین وعلی الاعرابی قمیص وبه اثر صفرة فقال یا رسول الله انی اهللت بعمرة فکیف تامرنی ان اصنع فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم انزع قمیصک واغسل هذه الصفرة عنک وافعل فی عمرتک ما تفعل فی حجک عطاء بن ابی رباح روایت کرد کہ آمد

مسوّی ۱۵ قلت روی الشیخان عن عائشة قالت کانی انظر الی وبیص الطیب فی مفرق النبی صلی الله علیه وسلم وهو محرم وفی المنهاج
ویستحب ان یتطیب لبدنه للاحرام وکذا ثوبه فی الاصح ولا بأس باستدامته بعد الاحرام ولا بتطیب له جرم قال المحلی
والثانی لا یجوز تطییب الثوب فی معنی الامر بغسل الطیب علی الاول انه کان خلوقا والخلوق یحرم استعماله علی الرجل ذکره
البغوی ولم یأمره النبی صلی الله علیه وسلم بالفدیة للبسه لانه کان جاهلا قریب العهد بالاسلام وفی العالمکیریة یجوز
التطیب بما یبقی عینه بعد الاحرام للمسک والغالیة فی الروایات الظاهرة ولا یجوز التطیب فی الثوب بما یبقی عینه علی قول الکل

مصفّی اعرابی بحضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمد آنحضرت صلی الله علیه وسلم در حنین بود و در بر اعرابی پیراهنی بود و در بدن وی اثر زردی
بود یعنی خلوق که نوعی از خوشبو است پس گفت یا رسول الله هر آئینه احرام کردم بعمره پس چگونه میفرمائی مرا که بکنم پس فرمود آنحضرت
صلی الله علیه وسلم او را بیرون کن از بر خود قمیص خود را و بشوی این زردی را از خود و بکن در عمره خود آنچه میکنی در حج خود یعنی اجتناب
از ممنوعات احرام مالک عن نافع عن اسلم مولی عمر بن الخطاب ان عمر بن الخطاب وجد ریح طیب وهو بالشجرة فقال
ممن ریح هذا الطیب فقال معویة بن ابی سفیان منی یا امیر المؤمنین فقال عمر منک لعمر الله فقال معویة
ان ام حبیبة طیبتنی یا امیر المؤمنین فقال عمر عزمت علیک لترجعن فلتغسلنه عمر بن الخطاب یافت بوی خوشبو را و او در موضعی بود
که مسمی است بشجره پس پرسید از کیست بوی این خوشبو پس گفت معاویه بن ابوسفیان از من است یا امیر المؤمنین پس
گفت عمر بن الخطاب آری از تست قسم به بقاء خدا تعالی پس گفت معاویه هر آئینه ام حبیبه خوشبو مالیده است مرا ای
امیر المؤمنین پس فرمود عمر بن الخطاب قسم دادم ترا البته رجوع کنی پس بشوئی آنرا مالک عن الصلت بن زبید عن غیر واحد من
اهله ان عمر بن الخطاب وجد ریح طیب وهو بالشجرة وعلی جنبه کثیر بن الصلت فقال عمر ممن ریح هذا الطیب فقال کثیر منی لبدت
راسی واردت ان لا احلق فقال عمر فاذهب الی شربة فادلک راسک حتی تنقیه ففعل کثیر بن الصلت ذلک
قال مالک الشربة حفیرة تکون عند اصل النخلة عمر بن الخطاب یافت بوی خوشبو و او در شجره بود و در پهلوی
او کثیر بن الصلت نشسته بود پس گفت حضرت عمر از جانب کیست بوی این خوشبو پس گفت کثیر این از من است یعنی
جمع کردم موی سر خود را و خواستم که حلق نکنم یعنی بعد القضاء مناسک حج پس گفت عمر بن الخطاب برو بسوی شربه یعنی محل
جمع شدن آب گرد درخت پس بمال سر خود را تا آنکه صاف کنی آنرا پس کرد کثیر بن الصلت همین کار گفت مالک و شربه حفره است
که باشد نزدیک بیخ خرما بن مترجم گوید رضی الله عنه کلام حضرت عمر را دو وجه میتواند بود یکی آنکه از حدیث اعرابی عموم نهی معلوم
کرده باشند و بر آن عمل نموده و حدیث حضرت عائشه چون ظاهر شد لازم آمد اخذ بآن زیرا که مبین است و اول مبهم و دی در حجة الوداع
بود و اول در حنین دیگر آنکه قصد ایشان زیاده احتیاط باشد تا نشود که مردمان اقتدا باین جمع کنند پس واقع شوند در منهی عنه چنانکه
خود تصریح کرد در باب ثیاب مصبوغه یا تا استعمال نکنند بوجهیکه بجامه برسد والله اعلم مسئله شافعی اختیار کرد استحباب
تطییب بدن و ثوب نزدیک احرام همین حدیث و جواب داده اند از حدیث اعرابی بآنکه امر فرمودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را بغسل

مصفّٰی صفرة از جهت حرمت تضمخ بزعفران وخلوق است وآن حرام است در هر دو حالت احرام وغیر احرام بالجمله در استعمال خوشبو نزدیک احرام اختلاف است وتفصیل این اختلاف بآن ست که خوشبو استعمال نکند بر جامه واستعمال بکند بر بدن خود بوجهیکه جامه آلوده نشود **باب** المناسک اربعة عمرة مفردة وحج مفرد وقران وتمتع عبادات متعلقه بخانه کعبه چهار قسم اند عمره تنها وحج تنها وجمع کردن درمیان حج وعمره وتمتع یعنی آفاقی عمره کند در اشهر حج وحلال شود ودر مکه بماند تا آنکه حج نیز گذارد ❊

مالک عن ابی الاسود محمد بن عبد الرحمٰن بن نوفل وکان یتیما فی حجر عروة بن الزبیر عن عروة بن الزبیر عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها قالت خرجنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم عام حجة الوداع فمنا من اهل بعمرة ومنا من اهل بحجة وعمرة ومنا من اهل بالحج واهل رسول الله صلی الله علیه وسلم بالحج فاما من اهل بعمرة فحل واما من اهل بحجة او جمع الحج والعمرة فلم یحلوا حتی کان یوم النحر حضرت عائشه گفت برآمدیم باهمراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم سال حجة الوداع پس از ما کسے بود که احرام کرد بعمره وکسے از ما بود که احرام کرد بحج وعمره یعنی قران کرد واز ما کسے بود که احرام کرد بحج واحرام کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بحج پس اما کسیکه احرام عمره کرد پس حلال شد یعنی وقتیکه فارغ گشت از افعال عمره اما آنانکه احرام کردند بحج تنها یا جمع کردند حج وعمره را پس حلال نشدند تا آنکه شد روز نحر **مالک** عن محمد بن عبد الرحمٰن عن سلیمان بن یسار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم عام حجة الوداع خرج الی الحج فمن اصحابه من اهل بحج ومنهم من جمع الحج والعمرة ومنهم من اهل بعمرة فاما من اهل بحج او جمع الحج والعمرة فلم یحلل واما من کان اهل بعمرة فحل رسول الله صلی الله علیه وسلم برآمد سال حجة الوداع بسوے حج پس از یاران آنحضرت صلی الله علیه وسلم کسے بود که احرام کرد بحج واز یاران آنحضرت صلی الله علیه وسلم کسے بود که جمع کرد حج وعمره را واز ایشان کسے بود که احرام عمره کرده بود پس اما کسیکه احرام حج کرد یا جمع کرد میان حج وعمره پس حلال نشد واما کسیکه احرام عمره کرده بود از ایشان پس حلال شد **مالک** انه بلغه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اعتمر ثلثا عام الحدیبیة وعام القضیة وعام الجعرانة خبر رسید بمالک که آنحضرت صلی الله علیه وسلم عمره کرد سه بار سال حدیبیه وسال قضیه وسال جعرانه **مالک** عن جعفر بن محمد عن ابیه ان المقداد بن الاسود دخل علی علی بن ابی طالب بالسقیا وهو ینجع بکرات له دقیقا وخبطا فقال له هذا عثمان بن عفان ینهی ان یقرن بین الحج والعمرة فخرج علی وعلی یدیه اثر الدقیق والخبط فما انسی اثر الدقیق والخبط علی ذراعیه حتی دخل علی عثمان بن عفان فقال انت تنهی عن ان یقرن بین الحج والعمرة فقال عثمان ذلک رایی فخرج علی مغضبا وهو یقول لبیک اللهم لبیک بحجة وعمرة معا مقداد بن الاسود داخل شد بر علی بن ابی طالب در جائیکه او را سقیا گویند واو علف میداد شتران جوان را از آرد وبرگ درختان پس گفت او را این ست عثمان بن عفان منع میکند از جمع کردن میان حج وعمره پس برآمد حضرت علی وبر دو دست وے اثر آرد وبرگ درختان بود وگفت راوی پس فراموش نکنم اثر برگ درختان وآرد را بر دو دست او تا آنکه داخل شد بر عثمان بن عفان پس گفت تو منع میکنی از آن که جمع کرده شود میان حج وعمره پس گفت حضرت عثمان این ست

مسوّی ؛ لـه قلت وعلیه اهل العلم نجمت الابل علفها النجوع والنجیع وهو ان یخلط العلف من الخبط والدقیق بالماء ثم تسقاه الابل والبکر بالفتح الفتی من الابل بمنزلة الغلام من الناس والانثی بکرة الخبط بفتحتین مایقع علی الارض من الخبط وهو ضرب الشجر بالعصا لیتناثر ورقه ۱۲ ؎ قلت وعلیه اهل العلم ۱۲ -

مصفّی | رائے من پس برآمد حضرت علی در خشم آمده واو میگفت لبیک اللهم لبیک بحجة وعمرة معًا مالک عن ابن شهاب عن محمد بن عبد الله بن الحارث بن نوفل بن عبد المطلب انه حدثه انه سمع سعد بن ابی وقاص والضحاک بن قیس عام حج معاویة ابن ابی سفیان وهما یذکران التمتع بالعمرة الی الحج فقال الضحاک بن قیس لا یصنع ذلک الا من جهل امر الله قال سعد بئس ما قلت یا ابن اخی فقال الضحاک فان عمر بن الخطاب قد نهی عن ذلک قال سعد قد صنعها رسول الله صلی الله علیه وسلم وصنعناها معه ؎ محمد بن عبد الله شنید سعد بن ابی وقاص را و ضحاک بن قیس را سالیکه حج کرد معاویه بن ابی سفیان وایشان ذکر میکردند تمتع را بعمره تا آمدن حج پس گفت ضحاک بن قیس نمیکند این را مگر کسیکه ندانست حکم خدا تعالی را پس گفت سعد بد چیزیست که گفتی اے پسر برادر من پس گفت ضحاک بن قیس هر آئینه عمر بن الخطاب منع میکرد ازین کار گفت سعد هر آئینه کرد این را رسول الله صلی الله علیه وسلم وکردیم ما آنرا همراه او

باب الفصل بینهما درمیان فصل درمیان حج وعمره مالک عن نافع عن عبد الله بن عبد الله ان عمر بن الخطاب قال افصلوا ما بین حجکم وعمرتکم فان ذلک اتم لحج احدکم واتم لعمرته ان یعتمر فی غیر اشهر الحج عمر بن الخطاب فرمود فصل کنید میان حج خود وعمرهٔ خود پس هر آئینه این تمام کننده تر است حج یکے را از شما وتمام کننده تر است عمره او را مراد این بود که عمره در غیر اشهر حج بجا آرد یعنی متعه نکند در اشهر حج مالک عن علقمة بن ابی علقمة عن امه ان عائشة کانت تعتمر بعد الحج من مکة فی ذی الحجة ثم ترکت ذلک فکانت تخرج قبل هلال المحرم حتی تاتی الجحفة فتقیم بها حتی تری الهلال فاذا رأت الهلال اهلت بعمرة ؎ مختصر حضرت عائشه عمره میکرد بعد حج از مکه در ذی الحجه بعد از آن ترک کرد آنرا پس برمی آمد پیش از هلال محرم تا آنکه می آمد بجحفه پس سکونت می نمود آنجا تا آنکه می بیند هلال را پس وقتیکه دید هلال را احرام میکرد بعمره باب الافراد افضل والتمتع او القران آیا افراد افضل است یا متعه یا قران مالک عن صدقة بن یسار المکی ان رجلا من اهل الیمن جاء الی عبد الله بن عمر وقد ضفر راسه فقال یا ابا عبد الرحمن انی قدمت بعمرة مفردة فقال له عبد الله بن عمر لو کنت معک او سألتنی لامرتک ان تقرن فقال الیمانی قد کان ذلک فقال عبد الله بن عمر خذ ما تطایر من راسک واهد فقالت امرأة من اهل العراق ما هدیه یا ابا عبد الرحمن قال هدیه فقالت ما هدیه فقال عبد الله بن عمر لو لم اجد الا ان اذبح شاة لکان احب الی من ان اصوم ؎ مردے از اهل یمن آمد پیش عبد الله بن عمر حالانکه بافته بود موئے سر خود را پس گفت اے ابا عبد الرحمن هر آئینه من آمدم برائے عمره تنها پس گفت عبد الله بن عمر او را که اگر من همه بودم با تو وسوال میکردی مرا امر میکردم ترا بقران پس گفت آن یمنی

مسوی + له قلت وعلیه ابو حنیفة وفی الوقایة القران افضل مطلقا والتمتع افضل من الافراد وقال الشافعی فضلها
الافراد وبعده التمتع وفی قول التمتع افضل ومنشأ ذلك الاختلاف فی نسك النبی صلی الله علیه وسلم ورجح الشافعی فی اظهر قولیه انه کان مفردا۔

مصفی ہر آئینہ متحقق شد قران پس گفت عبد اللہ بن عمر بکبیر انچہ پریشان شدہ است از موئے سر تو وہدی ذبح کن پس
گفت زنے از اہل عراق چیست ہدی او یا ابا عبد الرحمن گفت ذبح کند ہدی خود را پس گفت آن زن چیست ہدی او
گفت عبد اللہ بن عمر اگر نیابم مگر آنکہ ذبح کنم یک بزے را آن بہتر باشد نزدیک من از آنکہ روزہ دارم **مالک** عن صدقة
بن یسار عن عبد الله بن عمر انه قال والله لان اعتمر قبل الحج واهدی احب الی من ان اعتمر بعد الحج فی ذی الحجة عبد اللہ بن عمر
گفت قسم بخدا اینکہ عمرہ کنم پیش از حج وہدی ذبح کنم یعنی متعہ کنم بہتر است نزدیک من از آنکہ عمرہ کنم بعد از حج در ذی الحجہ
مترجم گوید ہمین است مذہب حنفیہ کہ قران مطلقا افضل است و تمتع افضل است از افراد و نزدیک شافعی افضل مناسک
افراد است و بعد از ان تمتع و منشا این اختلاف اختلاف ایشان ست در نسک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و شافعی ترجیح
دادہ است کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مفرد بحج بود واللہ اعلم

باب شروط دم التمتع + در بیان شروط دم

تمتع قال الله تعالی فاذا امنتم فمن تمتع بالعمرة الی الحج فما استیسر من الهدی فمن لم یجد فصیام ثلثة ایام فی الحج
وسبعة اذا رجعتم تلك عشرة کاملة ذلك لمن لم یکن اهله حاضری المسجد الحرام واتقوا الله واعلموا
ان الله شدید العقاب پس وقتیکہ ایمن شدید یعنی احصار بعدو نباشد پس کسیکہ بہرہ مند شد بممنوعات احرام از نساء و طیب
ولباس بسبب فراغ از عمرہ تا رسیدن وقت احرام بحج پس واجب ست بروے انچہ آسان باشد از قربانی پس ہر کہ نیابد
قربانی را پس واجب است بروے روزہ گرفتن سہ روز در وقت حج و روزہ گرفتن ہفت روز وقتیکہ رجوع کنید بوطن
خود این یک دہ کاملہ است این حکم کسے است کہ نباشند کسان او متوطن مسجد حرام یعنی متوطن مکہ و حوالی آن و بترسید
از خداوند و بدانید کہ خدا سخت است عقوبت او **مالک** عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر انه کان یقول
من اعتمر فی اشهر الحج فی شوال او ذی القعدة او ذی الحجة قبل الحج ثم اقام بمکة حتی یدرك الحج فهو متمتع ان
حج وعلیه ما استیسر من الهدی فان لم یجد فصیام ثلثة ایام فی الحج وسبعة اذا رجع عبد اللہ بن عمر میگفت ہر کہ عمرہ
کند در ماہہا حج در شوال یا ذی قعدہ یا ذی حجہ پیش از حج بعد از ان اقامت کرد در مکہ تا آنکہ دریافت او را حج پس او
متمتع است اگر حج کند بروے واجب است انچہ آسان باشد از قربانی پس اگر نیابد قربانی را پس واجب است بروے
روزہ داشتن سہ روز در حج و روزہ گرفتن ہفت روز وقتیکہ رجوع کند **مالک** عن یحیی بن سعید انه سمع سعید ابن
المسیب یقول من اعتمر فی شوال و ذی القعدة او ذی الحجة ثم اقام بمکة حتی یدرك الحج فهو متمتع ان حج وعلیه
ما استیسر من الهدی فمن لم یجد فصیام ثلثة ایام فی الحج وسبعة اذا رجع سعید بن المسیب گفت ہر کہ عمرہ کند
در شوال یا در ذی قعدہ یا در ذی الحجہ بعد از ان اقامت کرد در مکہ تا آنکہ دریافت او را حج پس او متمتع است اگر حج کند و بروے

مسوّی قلت وعليه الشافعي في المنهاج على المقتضى من شرط ان لا يكون من حاضري المسجد الحرام وحاضروه من دون مرحلتين
من مكة او من الحرم وجهان والثاني اصح وان يقع عمرته في اشهر الحج من سنته وان لا يعود لاحرام الحج الى الميقات قال المحلّي ولا
يعتبر هذه الشروط في التسمية بالتمتع قيل يعتبر فيها ايضا حتى لو فات شرط منها يكون مفردا اقول واصل هذا الاختلاف اختلافهم في مرجع
لفظة ذلك لانه يحتمل ان يرجع الى التمتع وان يرجع الى وجوب الدم وفي العالمگيرية والمتمتع من ياتي باعمال العمرة في اشهر الحج
او يطوف اكثر طوافها في اشهر الحج ثم يحرم بالحج ويحج من عامه ذلك قبل ان يلم باهله بينهما الماما صحيحا وليس من شرط التمتع وجود الاحرام بالعمرة

مصفّی واجب است انچه آسان باشد از قربانی پس هر که نیافت قربانی را پس لازم ست بروے روزه گرفتن سه
روز در حج و روزه گرفتن هفت روز وقتیکه بازگردد بوطن خود قال مالك الامر عندنا ان من قرن الحج والعمرة لم يأخذ من شعره
شيئا ولم يحلل من شيء حتى ينحر هديا ان كان معه ويحل بمنى يوم النحر گفت مالک امریکه مسلم است نزدیک ما آنست که هر که
جمع کند حج و عمره را نگیرد از موے خود چیزے و حلال نشود از چیزے تا آنکه نحر کند قربانی را اگر باشد نزدیک او و حلال شود در منا
روز نحر مترجم گوید ازینجا معلوم شد که تمتع آفاقی راست نه مکی را و جمع کردن میان حج و عمره در اشهر حج بتحلل حل نیز در وے
داخل است و اقامت بمکه نیز داخل ست و حکم او قربانی ست بزے یا زیاده از آن یا روزه داشتن ده روز بتفصیل مذکور
و از صریح آیت معلوم شد که شرط صحت تمتع که وجوب دم بر آن متفرع میگردد آنست که از متوطنان مکه یا مواضعیکه نزدیک
مکه اند کمتر از دو مرحله نباشد و از قول ابن مسیب معلوم شد که شرط تمتع جمع کردن عمره و حج ست در یک سال و واقع شدن عمره
در اشهر حج و عدم عود بمیقات برائے احرام حج و شرط قران نیز آنست که از متوطنان مکه نباشد و جمع در نیت میان حج و عمره پیش
از ادائے افعال یکے پس ادخال حج بر عمره صحیح ست قطعًا و در ادخال عمره بر حج دو قول از شافعی آمده جدید منع آنست نزدیک
فقیر قدیم ارجح می نماید و عدم عود بمیقات و حکم هر دو وجوب دم ست و اگر دم میسر نیاید واجب شود سه روزه بعد تلبس باحرام حج و
هفت روزه بعد از رجوع بوطن مقدمه ممنوعات احرام چند قسم است یکے ستر راس بچیزیکه او را در العرف ساتر گویند مانند
قلنسوه و عمامه و عصابه نه مانند وضع ید بر راس یا حمل متاعی یا توسد بوساده یا انغماس در آب و این ماخوذ از منع عمامه است
دیگر لبس مخیط که او را بر وفق بدن آدمی دوخته باشند مانند قمیص و سراویل و برنس و خف و در حکم اوست منسوج بر وفق بدن
آدمی و معقود بر وے مانند نمد نه چادریکه در آن یک طاقه را ربطا دیگر دوخته باشند و این دو ممنوع در حق رجال ست
نه در حق زنان و زنان روے خود را نپوشند الا آنچه بعید باشد از روے مانند پرده که بچوبها آنرا از روے خود دور داشته باشند
دیگر استعمال طیب است و این حکم ماخوذ است از منع ورس و زعفران و در حکم اوست مسک و کافور و بار الورد و ادهان مطیبه
و دهن غیر مطیبه نیز ممنوع ست بحدیث المحرم اشعث اغبر و قول عمر ما شان الناس یاتون شعثا و انتم مدهنون و غسل بدن
و سر اگرچه بخطمی و سدر باشد ممنوع نیست چنانکه خواهد آمد دیگر حلق راس بآیت ولا تحلقوا رءوسکم حتی یبلغ الهدی محله و بایجاب فدا

عه مثل روغن را د گل بپروردن ۱۲

مسوّی ۔ ۱ه قلت علیه ابو حنیفة الا ان المتمتع بسوق الهدی فانه یاتی باعمال العمرة ولا یتحلل منها حتی یحج ویرمی الجمرة وقال الشافعی
اذا کان ساق الهدی یباح له محظورات الاحرام بعد الفراغ من اعمال العمرة بمنزلة من لم یسق وما فعله النبی
صلی الله علیه وسلم استحباب وسنة غیر حتم ۱۲ ۲ه قلت وعلیه الشافعی ان القارن یکفیه طواف واحد وقال ابو حنیفة
یطوف طوافین احدهما قبل الوقوف عن العمرة والثانی بعده عن الحج ۱۲ ۳ه قلت هو جائز عند اهل العلم ۱۲

مصفّی | در حلق و موجب اول آنچه بروے نام حلق توان اطلاق نمود و در حکم اوست قطع ظفر و نتف شعر و دیگر جماع و دواعی
آن بجهت قول خدا تعالی فمن فرض فیهن الحج فلا رفث ولا فسوق لیکن بجماع عمداً نسک فاسد میشود و لازم میشود بدنه
ومضی در نسکے که شروع کرده است و قضا چنانکه خواهد آمد و بر مفاخذه و قبله و لمس فدیه واجب میشود نه دم و نسک فاسد نمیگردد
و دیگر اصطیاد صید بری لقوله تعالی وحرم علیکم صید البر ما دمتم حرما و آنچه بر صید لازم میشود مذکور خواهد شد و دیگر نکاح و انکاح
و تفصیل این ممنوعات در ابواب آینده مذکور خواهد شد باب اذا ساق الهدی کیف یفعل وقتیکه روان
کند هدی را چه کار کند مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر عن حفصة ام المؤمنین انها قالت لرسول الله صلی الله
علیه وسلم ما شأن الناس حلوا ولم تحلل انت من عمرتك فقال انی لبدت راسی وقلدت هدیی فلا احل حتی انحر حضرت حفصه گفت
آنحضرت را صلی الله علیه وسلم چه حال است مردمان را که حلال شدند و حلال نشدی تو از عمره خود پس فرمود آنحضرت صلی الله
علیه وسلم هر آئینه لصمغ جمع کردم موئے سر خود را و قلاده بستم قربانی خود را پس حلال نشوم تا آنکه نحر کنم باب کیف یطوف المتمتع
والقارن چگونه طواف کند متمتع و قارن مالك عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة فطاف الذین اهلوا بالعمرة
بالبیت وبین الصفا والمروة ثم حلوا ثم طافوا طوافا آخر بعد ان رجعوا من منی لحجهم واما الذین کانوا اهلوا بالحج او جمعوا الحج
والعمرة فانما طافوا طوافا واحدا مختصر ۱ه حضرت عائشه گفت پس طواف کردند آنانکه احرام عمره کرده بودند بخانه کعبه و
میان صفا و مروه و بعد ازان حلال شدند بعد ازان طواف کردند بار دیگر بعد ازان که رجوع کردند از منی برائے حج خود و اما آنانکه
احرام کردند بحج یا جمع کردند حج و عمره را پس غیر ازین نیست که طواف کردند یکبار باب المتمتع یعتمر یوم التروية
بیان حال متمتع که عمره کند در روز ترویه مالك عن نافع عن عبد الله بن ابی بکر ان مولاة لعمرة بنت عبد الرحمن
یقال لها رقیة اخبرت انها خرجت مع عمرة بنت عبد الرحمن الی مكة قالت فدخلت عمرة مكة یوم التروية وانا معها
فطافت بالبیت وبین الصفا والمروة ثم دخلت صفة المسجد فقالت امعك مقصان فقلت لا قالت فالتمسیه لی فالتمسته حتی
جئت به فاخذت من قرون راسها فلما کان یوم النحر ذبحت شاة ۱ه رقیه مولاة عمره بنت عبد الرحمن خبر داد که برآمد وے
همراه عمره برآمد بسوئے مکه پس داخل شد عمره در مکه روز ترویه و من همراه او بودم پس طواف کرد خانه کعبه را و میان صفا و مروه
بعد ازان داخل شد در صفه مسجد پس گفت آیا با تست مقراض پس گفتم نی گفت بجست وجوه کرده بیار آنرا برائے من پس جستم
تا آنکه آوردم آنرا پس گرفت از قرنهای سر خود یعنی موها را پس وقتیکه شد روز نحر ذبح کرد میشے را باب ما استیسر من الهدی

مسوّى ۵۱ قلت عليه اهل العلم ۵۲ قلت قوله لبدت راسي التلبيد ان يجعل في راسه شيئا من الصمغ او نحوه ليجتمع شعره ويتلبد فلا يتخلله الغبار ولا يقع فيه القمل انما يفعله من يطول مكثه في اعمال الحج وقضاء مناسكه وزمان العمرة الذي يتحلل بطواف وسعي صح انه صلى الله عليه وسلم قال بوادي العقيق اتاني الليلة آت من ربي وقال صل في هذا الوادي المبارك وقل عمرة في حجة واختلف اقوال الشافعي في الجمع بين هذه الاحاديث فرجح تارة انه كان مفردا بالحج وهو اشهر اقواله لكثرة رواته ولان جابرا منهم هو اشد عناية بضبط المناسك والجواب عن قوله صنعها رسول الله صلى الله عليه وسلم وصنعناها معه كقول الرئيس فعلنا كذا وصنعنا كذا وهو لم يباشر بنفسه فعل ذلك وانما فعله بعض اصحابه فيضيف ذلك الى نفسه على معنى ان افعال صاحبه صادرة عن رائه ويتجه ان يجاب عن قولها ما شان الناس حلّوا ولم تحلل انت من عمرتك ان الطواف لقدوم والسعي بعده هو المسمى عمرة تشبيها بالعمرة ومشاكلة لما جعلها الناس عمرة وعن قوله قل عمرة في حجة انه بيان لمشروعية العمرة في اشهر الحج خلاف ما كان عليه اهل الجاهلية لا انشاء القران وحكى البغوي انه رجح في كتاب اختلاف الحديث انه كان متمتعا ومعنى قوله لبدت راسي انه كان محرما بالعمرة فاستدام حكم احرامه لما كان ذهب اليه ان يحرم بالحج ويخرج منه والجواب عن حديث الافراد انه ليس حكاية عن قول النبي صلى الله عليه وسلم بل حكاية عما عرفوا باجتهادهم اذ كان عندهم ان احدا لا يكون مقيما (باقي ص ٢٨٢)

مصفّى | دربیان آنچه میسر شود از قربانی **مالک** عن جعفر بن محمد عن ابیه ان علی بن ابی طالب کان یقول ما استیسر من الهدي شاة حضرت علی میفرمود که آنچه آسان باشد از قربانی یک بز است **مالک** انه بلغه ان عبد الله ابن عباس کان یقول ما استیسر من الهدي شاة خبر رسید بمالک هر آئینه عبد الله بن عباس میگفت آنچه آسان باشد از هدی یک بز است **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول ما استیسر من الهدي شاة او بقرة عبد الله بن عمر میگفت آنچه آسان باشد از قربانی یک بز است یا یک گاو **باب** اختلفوا في احرام رسول الله صلی الله علیه وسلم اکان مفردا بالحج او متمتعا او قارنا اختلاف نموده اند در احرام آنحضرت صلی الله علیه وسلم که آیا تنها حج گذارده بودند یا تمتع بوده حج بعد فراغ از عمره یا جمع فرموده بودند در حج وعمره واقوی اقوال آنست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم تنها حج گذارده بودند **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة ام المؤمنین ان رسول الله صلی الله علیه وسلم افرد الحج از حضرت عائشه مرویست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم تنها گذارد حج را **مالک** عن ابی الاسود محمد بن عبد الرحمن قال وکان یتیما في حجر عروة بن الزبیر عن عروة بن الزبیر عن عائشة ام المؤمنین ان رسول الله صلی الله علیه وسلم افرد الحج از حضرت عائشه روایت کرده اند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم تنها گذارد حج را **مالک** باسناده ان سعد بن ابی وقاص قال قد صنعها رسول الله صلی الله علیه وسلم وصنعناها معه یعنی التمتع بالعمرة الی الحج مختصر سعد بن ابی وقاص گفت تحقیق کرد آنرا آنحضرت صلی الله علیه وسلم وکردیم ما آنرا همراه او یعنی تمتع را [illegible] حفصة ام المؤمنین انها قالت لرسول الله صلی الله علیه وسلم ما شان الناس حلوا ولم تحلل انت من عمرتك فقال اني لبدت راسي وقلدت هديي فلا احل حتی انحر ترجمه این حدیث عنقریب گذشت **باب** امر النبي صلی الله علیه وسلم من لم یکن معه هدی

مسوّی ؛ (بقیہ صفحہ ۲۸۰) علی الاحرام الاوقد ثبت احرامہ بالحج ورجح النووی انہ کان قارنا والجواب عن حدیث الافراد انہ حکایۃ ما فعلہ اول امرہ وعن حدیث التمتع ان المراد ھو التمتع اللغوی الصادق بالجمع بین النسکین فی القران والظاھر علی قول ابی حنیفۃ انہ کان متمتعا بسوق الھدی
ومن تمتع بسوق الھدی فانہ یاتی باعمال العمرۃ ولا یتحلل منہا حتی یحج وکان قارنا نوی النسکین جمیعا وطاف طوافین وسعی سعیین اقول والتحقیق
فی ھذہ المسئلۃ ان الصحابۃ لم یختلفوا فی حکایۃ ما شاھدوہ من افعال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من انہ احرم من ذی الحلیفۃ وطاف
اول ما قدم وسعی بین الصفا والمروۃ ثم خرج یوم الترویۃ الی منی ثم وقف بعرفات ثم بات بمزدلفۃ ووقف بالمشعر الحرام ثم
رجع الی منی ورمی ونحر وحلق ثم طاف طواف الزیارۃ ثم رمی الجمار فی الایام الثلاثۃ وانما اختلفوا فی التعبیر عما فعل باجتہادھم
وارائھم فقال بعضھم کان ذلک حجا مفردا وکان الطواف الاول للقدوم والسعی لاجل الحج وکان بقاءہ علی الاحرام لانہ قصد الحج
وقال بعضھم کان ذلک تمتعا بسوق الھدی وکان الطواف الاول للعمرۃ کانھم سموا طواف القدوم والسعی بعدہ عمرۃ وان کان الحج وکان
بقاءہ علی الاحرام لانہ کان متمتعا بسوق الھدی وقال بعضھم کان ذلک قرانا والقران لا یحتاج الی طوافین وسعیین فھذا الاختلاف
سبیلہ سبیل الاختلاف فی الاجتہادیات اما انہ سعی تارۃ اخری بعد طواف الزیارۃ سواء قیل بالتمتع او القران
فانہ لم یثبت فی الروایات المشہورۃ بل ثبت عن جابر انہ لم یسع بعد ۱۲ سلمہ **قلت** قال البغوی اختلفوا
فی امرہ لہم بالاحلال فمنہم من قال کان احرامہم مبہما موقوفا علی انتظار القضاء فامرھم ان یجعلوہ عمرۃ ویحرموا بالحج
بعد التحلل منہا اقول ویتجہ علی ھذا ان یقال معنی قولہا ولا نری الا انہ الحج انہم لم یکونوا یظنون ان یؤمروا الا
بالحج لما کان عندھم ان ھذہ ایام الحج دون العمرۃ ومنہم من قال کان احرامہم بالحج فامرھم النبی بفسخہ الی العمرۃ وکان
ذلک خاصا بہم وسببہ ان اھل الجاھلیۃ کانوا یرون العمرۃ فی اشہر الحج من افجر الفجور فامرھم النبی بذلک خرقا لہم عن سنۃ الجاھلیۃ ۱۲

مصفّٰی | من اصحابہ ان یجعلوھا عمرۃ امر فرمودن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کسے را کہ با او قربانی نبود از اصحاب او
آنکہ گردانند آنرا عمرہ **مالک** عن یحیی بن سعید قال اخبرتنی عمرۃ بنت عبد الرحمن انہا سمعت عائشۃ ام المؤمنین
تقول خرجنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لخمس لیال بقین من ذی القعدۃ ولا نری الا انہ الحج فلما دنونا من
مکۃ امر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من لم یکن معہ ھدی اذا طاف بالبیت وسعی بین الصفا والمروۃ ان یحل قالت عائشۃ
فدخل علینا یوم النحر بلحم بقر فقلت ما ھذا فقالوا نحر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن ازواجہ قال یحیی فذکرت
ھذا الحدیث للقاسم ابن محمد فقال اتتک واللہ بالحدیث علی وجہہ یحیی بن سعید
گفت خبر داد مرا عمرہ بنت عبد الرحمن ہر آئینہ وے شنید از حضرت عائشہ کہ میگفت برآمدیم ہمراہ آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم یعنی از مدینہ وقتیکہ باقی ماندہ بودند پنج شب از ذیقعدہ وگمان نکردہ نمی شد ما مگر آنکہ آن حج است پس
وقتیکہ نزدیک رسیدیم بمکہ امر فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کسے را کہ نیست با او ہدی یعنی قربانی وقتیکہ طواف کند
بخانہ کعبہ وسعی کند درمیان صفا ومروہ حلال شود فرمود حضرت عائشہ پس داخل کردہ شد بر ما روز نحر گوشت گاو

مسوّی ◆ ۵ قلت فی الوقایة فی صفة التمتع ثم احرم بالحج یوم الترویة وقبله افضل ۱۲ - ◆

مصفّی پس گفتم چیست این پس گفتند نحر کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم از طرف ازواج خود گفت یحیی پس ذکر کردم این
حدیث را پیش قاسم بن محمد پس گفت آورد ترا یعنی عمره قسم بخدا این حدیث را بروجهیکه بود **باب** هل یهل اهل مکة
اذا راوا الهلال ویوم الترویة آیا احرام کنند اہل مکه وقتیکه ببینند ہلال ذی حجه را یا روز ترویه **مالك** عن عبد الرحمن بن القاسم
عن ابیه ان عمر بن الخطاب قال یا اهل مکة ما شان الناس یاتون شعثا وانتم مدهنون اهلوا اذا رایتم الهلال
عمر بن الخطاب با اہل مکه گفت اے اہل مکه چیست حال مردمان می آیند پریشان موے شده وشما روغن مالیده آید احرام
کنید وقتیکه ببینید ہلال را **مالك** عن هشام بن عروة عن ابیه ان عبد الله بن الزبیر اقام بمکة تسع سنین یهل
بالحج لهلال ذی الحجة وعروة بن الزبیر معه یفعل ذلك عبد الله بن زبیر سکونت کرد بمکه نه سال احرام میکرد به حج
نزدیک ہلال ذی حجه وعروه بن الزبیر نیز ہمراه او میکرد این را **مالك** عن سعید بن ابی سعید المقبری عن عبید بن جریج
انه قال لعبد الله بن عمر رایتك اذا کنت بمکة اهل الناس اذا راوا الهلال ولم تهلل انت حتی کان یوم الترویة قال ابن عمر اما
الاهلال فانی لم ار رسول الله صلی الله علیه وسلم یهل حتی تنبعث به راحلته مختصر عبید بن جریج گفت عبد الله بن عمر را
دیدم ترا وقتیکه مے باشی بمکه احرام میکنند مردمان وقتیکه ببینند ہلال ذی حجه را واحرام نمیکنی تو تا آن وقت که آید روز ترویه
گفت عبد الله بن عمر ہر آئینه من ندیدم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم که احرام کرده باشند تا آنکه بر خیزاست با آنحضرت
صلی الله علیه وسلم شتر او وسئل مالك عمن اهل بالحج من اهل المدینة او غیرهم من مکة لهلال ذی الحجة کیف یصنع فی
الطواف قال اما الطواف الواجب فلیوخره وهو الذی یصل بینه وبین السعی بین الصفا والمروة ولیطف ما بدا له
ولیصل رکعتین کلما طاف سبعا فقد فعل ذلك اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم اهلوا بالحج من مکة فاخروا الطواف
بالبیت والسعی بین الصفا والمروة حتی رجعوا من منی وفعل ذلك عبد الله بن عمر فکان یهل لهلال ذی الحجة بالحج من مکة ویوخر
الطواف بالبیت والسعی بین الصفا والمروة حتی یرجع من منی سوال کرده شد مالك را از حکم شخصے که احرام کرد بحج از ساکنان مدینه یا غیر
ایشان از علین مکه نزدیک ہلال ذی الحجه چه کار کند در طواف گفت اما طواف واجب پس مؤخر کند آن را و آن آنست که
وصل نماید میان او ومیان سعی بین الصفا والمروه وطواف بکند یعنی سوائے طواف فرض آنچه ظاہر شود او را وباید که بگذارد
دو رکعت ہر وقتیکه طواف کند ہفت بار وہر آئینه کردند آنرا اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم احرام کردند بحج از نفس
مکه پس درنگ کردند طواف بخانه کعبه وسعی بین الصفا والمروه را تا آنکه بازگشتند از منی وہر آئینه کرد ہمچنین عبد الله بن عمر
احرام میکرد نزدیک ہلال ذی الحجه بحج از مکه ومؤخر میکردانید طواف خانه کعبه وسعی بین الصفا والمروه را تا آنکه باز می
گشت از منی **باب** من قلد الهدی ولم یحرم لا یحرم علیه شیء من محظورات الاحرام کسیکه قلاده بست در گردن قربانی و
احرام نکرد حرام نمیشود بروے چیزے از ممنوعات احرام **مالك** عن عبد الله بن ابی بکر بن حزم عن عمرة بنت عبد الرحمن

مسوی ١ه قلت وعليه اكثر اهل العلم ١٢

مصفى انها اخبرته ان زياد بن ابى سفيان كتب الى عائشة زوج النبى صلى الله عليه وسلم ان عبد الله بن عباس قال من اهدى هديا
حرم عليه ما يحرم على الحاج حتى ينحر الهدى وقد بعثت بهدى فاكتبى الىّ بامرك او مرى صاحب الهدى قالت عمرة فقالت
عائشة ليس كما قال ابن عباس انا فتلت قلائد هدى رسول الله صلى الله عليه وسلم بيدى ثم قلدها رسول الله صلى الله عليه وسلم
بيده ثم بعث بها رسول الله صلى الله عليه وسلم مع ابى فلم يحرم على رسول الله صلى الله عليه وسلم شئ احله الله
له حتى نحر الهدى زياد بن ابى سفيان نامه نوشت بسوے حضرت عائشه رضى الله عنها كه عبد الله بن عباس گفته است هر كه
بفرستد قربانى را حرام میشود بروے انچه حرام میشود بر حج كننده تا آنكه نحر كرده شود قربانى را و هر آئينه فرستاده ام من
قربانى را پس بنويس بسوے من حكم خود را يا بفرمای صاحب قربانى را گفت عمره پس فرمود حضرت عائشه نيست حكم
چنانكه گفت ابن عباس بافتم من قلاده ها قربانى رسول الله صلى الله عليه وسلم را بدو دست خود بعد ازان بست آن قلاده ها را
آنحضرت صلى الله عليه وسلم بدست خود برگردن قربانى بعد ازان فرستاد آنها را آنحضرت صلى الله عليه وسلم همراه پدر من پس
حرام نشد بر آنحضرت صلى الله عليه وسلم چيزيكه حلال كرده بود او را خدا تعالى براے او تا آنكه نحر كرده شد قربانى **مالك** عن
يحيى بن سعيد انه قال سالت عمرة بنت عبد الرحمن عن الذى يبعث بهديه ويقيم هل يحرم عليه شئ فاخبرتنى
انها سمعت عائشة تقول لا يحرم الا من اهل ولبى. يحيى بن سعيد سوال كرد عمره بنت عبد الرحمن را از حكم كسيكه
بفرستد قربانى خود و سكونت كند در وطن آيا حرام میشود بروے چيزے پس خبر داد مرا كه وے شنيده است از حضرت
عائشه كه ميگفت محرم نميشود مگر آنكه احرام كرد و لبيك گفت **مالك** عن يحيى بن سعيد عن محمد بن ابراهيم بن الحارث
التيمى عن ربيعة بن عبد الله بن الهدير انه راى رجلا متجردا بالعراق فسال الناس عنه فقالوا امر بهديه ان يقلد فلذلك
تجرد قال ربيعة فلقيت عبد الله بن الزبير فذكرت ذلك له فقال بدعة ورب الكعبة ربيعه بن عبد الله ديد مردے برهنه
در عراق پس سوال كرد مردمان را از حال او پس گفتند امر كرده است هدى خود را كه قلاده بسته شود پس براے همين سبب
برهنه شد گفت ربيعه پس ملاقات كردم عبد الله بن الزبير را پس ذكر كردم اين ماجرا پيش او پس گفت بدعت است قسم بخداے
كعبه **باب** ادخال العمرة على الحج وادخال الحج على العمرة بيان حكم داخل كردن عمره بر حج و داخل كردن حج بر عمره **مالك** انه
سمع بعض اهل العلم يقولون من اهل بحج مفرد ثم بدا له ان يهل بعده بعمرة فليس له ذلك قال مالك وذلك الذى ادركت
عليه اهل العلم ببلدنا مالك شنيد بعض اهل علم را كه ميگفتند كسيكه احرام كرد بحج تنها بعد ازان ظاهر شد او را كه احرام
كند بعد ازين بعمره پس جائز نيست او را اين كار گفت مالك و همين است انچه دريافتم بر آن اهل علم را در شهر خود **مالك** انه
سمع بعض اهل العلم يقولون من اهل بعمرة ثم بدا له ان يهل بحج معها فذلك له ما لم يطف بالبيت وبين الصفا والمروة
وقد صنع ذلك عبد الله بن عمر حين قال ان صددت عن البيت صنعنا كما صنعنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم التفت الى

مسوّی ۵۱ قلت و فی العالمکیریة القران هو ان یجمع بین احرامین الحج والعمرة من المیقات او قبله فی اشهر الحج او قبلها احرم لهما معا او احرم بالحجة واضاف الیها العمرة او احرم بالعمرة ثم اضاف الیها الحجة الا انه اذا احرم بالحجة ثم اضاف الیها العمرة فقد اساء فیما صنع ۱۲ و فی المنهاج ولو احرم بعمرة فی اشهر الحج ثم حج قبل الطواف کان قارنا ولا یجوز عکسه فی الجدید قال المحلی و جوزه فی القدیم ۱۲ ۵۲ قلت و علیه اهل العلم انه لا یجوز للمحرم ستر راسه بما یعد ساترا من عمامة وقلنسوة ولا لبس المخیط علی بدنه الا کالقمیص والسراویل والخف ولا یجوز استعمال الطیب فی ثوبه وبدنه ویختص منع عند الشافعی ما استعمل فی ثوبه و بدنه قبل الاحرام و بقی بعده لحدیث عائشة قد قدمناه

مصفّی الی صحابه فقال ما امرهما الا واحدا اشهدکم انی قد اوجبت الحج مع العمرة امام مالک شنید بعض اهل علم را که میگفتند کسیکه احرام کرد بعمره بعد ازان ظاهر شد او را که احرام کند برائے حج همراه عمره پس این جایز است او را تا وقتیکه طواف نکرد بخانه کعبه و میان صفا و مروه و هرآئینه کرد این کار را عبد الله بن عمر وقتیکه گفت اگر باز داشته خواهد شد مرا از خانه کعبه خواهیم کرد چنانکه کردیم همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس ابن عمر التفات کرد بسوئے یاران خود پس گفت نیست حال حج و عمره مگر یکے گواه میکنم شمارا برآنکه من لازم کردم برخود حج را با عمره قال مالک قد اهل اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم عام حجة الوداع بالعمرة ثم قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من کان معه هدی فلیهلل بالحج مع العمرة ثم لا یحل حتی یحل منهما جمیعا ۵۱ گفت مالک هرآئینه احرام کردند اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم سال حجة الوداع بعمره بعد ازان فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم کسیکه باشد همراه او هدی پس باید که احرام کند بحج با عمره باز حلال نشود تا آنکه حلال شود از هر دو همه آن

باب لا یلبس المحرم قمیصا ولا عمامة ولا سراویل ولا خفا ولا برنسا ولا مصبوغا بزعفران او ورس وکذلک لا یجوز له استعمال الطیب پوشد احرام کننده کرته را و نه دستار و نه پائجامه را و نه موزه و نه برنس را و آن جامه ایست که پوشش سر متصل باو باشد و نه جامه را که رنگ کرده باشد بزعفران و یا اسپرک و همچنین جایز نیست او را استعمال هر خوشبوئے

مالک ۷ عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رجلا سال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما یلبس المحرم من الثیاب فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تلبسوا القمص ولا العمائم ولا السراویلات ولا البرانس ولا الخفاف الا احد لا یجد نعلین فلیلبس خفین ولیقطعهما اسفل من الکعبین ولا تلبسوا من الثیاب شیئا مسه الزعفران ولا الورس مردے سوال کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم را چه پوشد محرم از جامها پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم مپوشید کرتها و نه دستارها و نه پائجامه و نه برنسها و نه موزها الا شخصیکه نیافت دو پاپوش را پس وے بپوشد دو موزه را و قطع کند آنها را پائین تر از شتالنگ و مپوشید از جامها چیزیکه رسیده باشد بوئے زعفران و اسپرک مالک ۷ عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر انه قال نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یلبس المحرم ثوبا مصبوغا بزعفران او ورس وقال من لم یجد نعلین فلیلبس خفین ولیقطعهما اسفل من الکعبین ۵۳ عبد الله بن عمر گفت که منع فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم از آنکه بپوشد محرم جامه رنگین کرده شده بزعفران یا اسپرک و فرمود هر که نیابد دو پاپوش را پس باید که بپوشد دو موزه را و قطع کند آنها را

مسوّى ١ه قلت وعليه الشافعي في شرح السنة والمعصفر ليس بطيب فهو قول اكثر اهل العلم وقال ابو حنيفة هو طيب يجب فيه الفدية ١٢ ٢ه قلت في شرح السنة ويروى عن ابن عمر الكراهية في لبس المنطقة للمحرم وذلك جائز عند العامة ١٢

مصفّٰى | پائین از ناف لنگ مترجم گوید بر همین است اتفاق جمهور علماء که جائز نیست محرم را پوشیدن سر بچیزیکه آنرا ساتر گویند مثل عمامه و قلنسوه و جائز نیست پوشیدن جامه که دوخته باشند بر بدن انسان مانند کرته و ازار و موزه و جائز نیست استعمال خوشبو در جامه و بدن محرم و شافعی مخصوص داشته است چیزیکه از خوشبو پیش از احرام در جامه و بدن مالیده باشد و باقی ماند بعد احرام بحدیث حضرت عائشه که گذشت و اگر دور کرد آنجامه خوشبو مالیده را یا دور کرد از بدن خود آن طیب را باز اعاده آن جائز نیست و گفتند اگر کرد چیزے ازاین چیزها بعذر یا بغیر عذر پس بروے لازم است فدیه چنانچه می آید در باب حلق

باب الثياب المصفرة بیان حکم جامهائے رنگین کرده شده بعصفره مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن اسماء بنت ابي بكر انها كانت تلبس المعصفرات المشبعات وهي محرمة ليس فيها زعفران ١ه اسماء بنت ابوبکر مے پوشید جامهائے معصفر نیک سرخ را و او محرمه بود و نبود دران جامهائے زعفران مالك عن نافع انه سمع اسلم مولى عمر بن الخطاب يحدث عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب راى على طلحة بن عبيد الله ثوبا مصبوغا وهو محرم فقال عمر ما هذا الثوب المصبوغ يا طلحة فقال طلحة يا امير المؤمنين انما هو مدر فقال عمر انكم ايها الرهط ائمة يقتدي بكم الناس فلو ان رجلا جاهلا راى هذا الثوب لقال ان طلحة بن عبيد الله قد كان يلبس الثياب المصبغة في الاحرام فلا تلبسوا ايها الرهط شيئا من هذه الثياب المصبغة اسلم مولى عمر بن خطاب میگفت با عبد الله بن عمر که عمر بن الخطاب دید بر طلحه جامه رنگین و او محرم بود پس گفت حضرت عمر چیست این جامه رنگین اے طلحه پس گفت طلحه اے امیر المؤمنین جز این نیست که او تراب است پس فرمود حضرت عمر هر آئینه شما اے جماعه پیشوا یانید که اقتدا میکنند بشما مردمان پس اگر مردے جاهل به بیند این جامه را گوید طلحه میپوشید جامهائے رنگین در احرام پس مپوشید اے جماعه چیزے ازین جامهائے رنگین مترجم گوید همین است مذهب شافعی و بغوی گفته که معصفر خوشبو نیست و همین است قول اکثر علماء و ابو حنیفه گوید که معصفر خوشبو است واجب است فدیه دادن در وے والله اعلم

باب المنطقة للمحرم بیان حکم کمربند برائے محرم مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يكره لبس المنطقة للمحرم ٢ه عبد الله بن عمر مکروه میداشت پوشیدن کمربند برائے محرم مالك عن يحيى بن سعيد انه سمع سعيد بن المسيب يقول في المنطقة يلبسها المحرم تحت ثيابه انه لا باس بذلك اذا جعل في طرفيها جميعا سيورا يعقد بعضها الى بعض سعید بن المسیب میگفت در باب منطقه که بپوشد آنرا محرم زیر جامهائے خود که هیچ باک نیست دران وقتے که بکند در دو طرف او دوالها که به بندد بعض را ببعض قال مالك وهذا احب ما سمعت الي في ذلك گفت مالک و این دوست ترین اقوالے است نزدیک من که شنیدم آنرا درین باب

باب اختلفوا في تغطية الوجه للمحرم اختلاف کردند در پوشیدن روے محرم را مالك عن يحيى بن سعيد عن القاسم بن محمد انه قال اخبرني الفرافصة بن عمير الحنفي انه راى عثمان

مُسوّی ۵۱ قلت یجوز للرجل المحرم ستر الوجه عند الشافعی ولا یجوز عند ابی حنیفة ۱۲ ۵۲ قلت فی المنهاج لها لبس المخیط الا القفاز فی الاظهر و فی شرح السنة ان جواز القفازین لها اظهر قال المحلی روی الشافعی فی الام عن سعد بن ابی وقاص انه کان یأمر بناته بلبس القفازین فی الاحرام ۱۲ -+
۵۳ قلت معناه تستر وجوهنا بسدل الثوب لمنع ابصار الناس وعلیه اهل العلم ان ذلک جائز اذا کان متجافیا واعترض صاحب الکافی فی من هب احمد علی قید التجافی وقال الظاهر انه غیر معتبر ولیس هو فی الحدیث ۱۲
۵۴ قلت تعقیب بحدیث الشیخین فیمن مات محرما لاتخمروا راسه ولا تمسوه طیبا فانه یبعث یوم القیٰمة ملبیا فذهب الشافعی الی انه لا یُقرّب المحرم طیبا فی غسله کفنه وقال ابو حنیفة یجوز ذلک ۱۲ +-

مصفّٰی | بن عفان بالعرج یغطی وجهه وهو محرم فرافصه دید حضرت عثمان را در عرج که میپوشید روے خود را و او محرم بود
مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول ما فوق الذقن من الراس فلا یخمره المحرم ۵۱ عبد الله بن عمر می گفت آنچه بالاتر از زنخ است از جمله سر است پس باید که نپوشد آنرا محرم مترجم گوید شافعی تجویز کرده که مرد محرم روے خود را بپوشد و ابو حنیفه میل کرده است بتحریم آن والله اعلم باب لا تنتقب المرأة المحرمة ولا تلبس قفازین زن محرمه نقاب نپوشد و نه قفازین را مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول لا تنتقب المرأة المحرمة ولا تلبس القفازین ۵۲ عبد الله بن عمر میگفت نقاب نپوشد زن محرمه و نه قفازین را یعنی پوشش دست را باب ان احتاجت لستر الوجه سدلت ثوبا علی وجهها متجافیا عن بشرة الوجه اگر محتاج شود زن محرمه برائے پوشش روے آویزان کند جامه را که دور باشد از ظاهر روے مالک عن هشام بن عروة عن فاطمة بنت المنذر انها قالت کنا نخمر وجوهنا ونحن محرمات ونحن مع اسماء بنت ابی بکر الصدیق فلا تنکر علینا ۵۳ فاطمه بنت منذر میگفت ما می پوشیدیم روے خود را و ما محرمه بودیم و ما همراه اسماء بنت ابی بکر الصدیق بودیم پس انکار نمیکرد بر ما باب اذا مات المحرم هل یطیب وهل یخمر وجهه وقتیکه فوت شود محرم آیا خوشبو مالیده شود او را و پوشیده شود سر او را مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کفن ابنه واقد بن عبد الله ومات بالجحفة محرما وقال لولا انا حرم لطیبناه وخمرنا راسه ووجهه ۵۴ عبد الله بن عمر در کفن کرد پسر خود واقد بن عبد الله را و مرده بود در جحفه در حال احرام پس گفت عبد الله اگر نه آن بودے که ما محرمیم خوشبوے مالیدیم او را و پوشانیدیم سر او را و روے او را مترجم گوید این قول متروک ست بحدیث متفق علیه که گذارید او را تا برخیزد روز قیامت لبیک گویان باب المحرم یغسل راسه محرم بشوید سر خود را و غسل کند مالک عن زید بن اسلم عن نافع عن ابراهیم بن عبد الله بن حنین عن ابیه ان عبد الله بن عباس والمسور بن مخرمة اختلفا بالابواء فقال عبد الله بن عباس یغسل المحرم راسه وقال المسور بن مخرمة لا یغسل المحرم راسه قال فارسلنی عبد الله بن عباس الی ابی ایوب الانصاری قال

مسوّی ل قلت قال البغوی یجوز للمحرم الاغتسال ودخول الحمام عند عامة العلماء اقول یحتمل ان یقال انما کره ابن عمر خوفا
من نتف الشعر فی المنهاج ولا یکره غسل بدنه وراسه بالخطمی وفی الهدایة ولا یغسل راسه ولحیته بالخطمی لانه نوع طیب ولانه
یقتل الهوام هکذا قال یحیی بن یحیی عن زید بن اسلم عن نافع عن ابراهیم والصواب اسقاط نافع بین زید و ابراهیم ۱۲ +

مصفّی | فوجدته یغتسل بین القرنین وهو یستتر بثوب فسلمت علیه فقال من هذا فقلت انا عبد الله بن حنین
ارسلنی الیک عبد الله بن عباس اسئلک کیف کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یغسل راسه وهو محرم قال
فوضع ابو ایوب یده علی الثوب فطاطاه حتی بدا لی راسه ثم قال لانسان یصب علیه الماء اصبب فصب علی راسه
ثم حرک راسه بیدیه فاقبل بهما وادبر ثم قال هکذا رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم یفعل

عبد الله بن عباس ومسور بن مخرمه اختلاف کردند در موضعیکه مسمی ست بابواء پس گفت عبد الله بن عباس بشوید محرم سر خود
را و گفت مسور بن مخرمه نشوید محرم سر خود را گفت عبد الله بن حنین پس فرستاد مرا عبد الله بن عباس بسوی ابو ایوب انصاری
گفت پس یافتم او را که غسل میکرد درمیان دو چوب که نصب میکنند آنرا بر چاه تا بآن بیاویزند بکره را و پرده کرده میشد
بروے بجامه پس سلام کردم بروے پس گفت کیست این گفتم من عبد الله بن حنینم فرستاده است مرا بسوے تو عبد الله
ابن عباس تا بپرسم از تو که چگونه می شست آنحضرت صلی الله علیه وسلم سر مبارک خود را حالانکه او محرم بود گفت عبد الله
ابن حنین پس گذاشت ابو ایوب دست خود را بر آن جامه پس پست کرد آنرا تا آنکه ظاهر شد برمن سر او بعد از آن گفت
شخصے را که مے ریخت بروے آب را بریز پس بریخت بر سر او بعد از ان مے جنبانید موے سر خود را بدو دست خود پس پیش
آورد دو دست خود را و عقب کشید آنها را بعد از آن گفت ابن حنین دیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم که میکرد و **مالک**

عن حمید بن قیس المکی عن عطاء بن ابی رباح ان عمر بن الخطاب قال لیعلی بن منیة وهو یصب علی عمر بن الخطاب ماء وهو یغتسل
اصبب علی راسی فقال یعلی اترید ان تجعلها بی ان امرتنی صببت فقال عمر بن الخطاب اصبب فلن یزیده الماء الا شعثا عمر بن الخطاب
گفت یعلی بن منیه را حالانکه یعلی مے ریخت بر عمر بن الخطاب آب را و عمر بن الخطاب غسل میکرد و بریز بر سر من پس گفت یعلی
آیا میخواهی که بکنی معصیت بر ذمه من بآن سبب که گفتی مرا بریز بریختم یعنی امتثال امر تو کردم پس گفت عمر بریز پس زیاده
نخواهد کرد آب موے سر را مگر پریشانی **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان لا یغسل راسه وهو محرم الا من الاحتلام
عبد الله بن عمر نمے شست سر خود را حالانکه او محرم بودے مگر بسبب احتلام یعنی یا موجبے دیگر چنانکه گذشت که برائے دخول
مکه و وقوف عرفه غسل میکرد و بغوی گفته که جائز ست محرم را غسل کردن و دخول حمام نزدیک عامه علما مترجم گوید نزدیک فقیر
تاویل عدم اغتسال ابن عمر آنست که گفته شود مکروه نمیداشت ابن عمر غسل را مگر از جهت خوف بر کنده شدن موها و فی المنهاج
مکروه نیست غسل بدن محرم و سر او بخطمی و فی الهدایه نشوید محرم سر خود را و ریش خود را بخطمی زیرا که آن نوعی از خوشبو ست و بجهت
آنکه میکشد آن هوام را **باب المحرم یحتجم** محرم خون کشاند اگر محتاج شود بحجامت **مالک** عن یحیی بن سعید عن سلیمان

مسوّی ؛ ل٥ **قلت** فی شرح السنۃ رخص عامۃ اہل العلم فی الحجامۃ للمحرم من غیر ان یقطع شعرا وقال مالک لا یحتجم المحرم الا من ضرورۃ ویتجہ من جانب اکثر اہل العلم ان یقال انما قیدہ ابن عمر بالاضطرار سدا للحلق لشعر لان الحجامۃ قلما تخلو عنہ لا لمعنی فی ذات الاحتجام ١٢ ل٢ **قلت** قال الشافعی نکاح المحرم فاسد وقال ابو حنیفۃ صحیح اختلفوا فی تزوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم میمونۃ والاکثرون علی انہ تزوجہا حلالا عام عمرۃ القضاء وظہر امر تزویجہا وہو محرم ثم بنی بہا وہو حلال بسرف وہو قول الشافعی ١٢

مصفّٰی ابن یسار ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم احتجم وہو محرم فوق راسہ وہو یومئذ بلحی جمل موضع بطریق مکۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خون کشانید حالانکہ آنحضرت صلعم محرم بود بالائے سر خود را و آنحضرت صلعم آن روز در لحی جمل بود و آن موضعیست در راہ مکہ **مالک** عن نافع عن عبد اللہ بن عمر انہ کان یقول لا یحتجم المحرم الا ان یضطر الیہ مما لا بد لہ منہ ل١ عبد اللہ بن عمر میگفت حجامت نکند محرم مگر آنکہ مضطر شود بسوئے آن بسبب مرضے کہ لاچار باشد ازان مترجم گوید عامہ علماء رخصت دادہ اند محرم را در حجامت از غیر آنکہ مو را قطع کند و مالک جائز نمیدارد حجامت محرم مگر بضرورت و جواب قول ابن عمر از جانب اکثر علما متجہ است کہ گفتہ شود کہ ابن عمر مقید ساخت حجامت را مگر باضطرار از جہت سد حلق شعر زیرا کہ حجامت کم ست کہ خالی از حلق باشد نہ از جہت منع اصل حجامت واللہ اعلم **باب** المحرم لا ینکح ولا ینکح محرم نکاح نکند و در نکاح ندہد قریبہ خود را **مالک** عن ربیعۃ بن ابی عبد الرحمن عن سلیمن بن یسار ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بعث ابا رافع مولاہ ورجلا من الانصار فزوجاہ میمونۃ بنت الحارث و رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بالمدینۃ قبل ان یخرج رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرستاد ابو رافع مولائے خود را و مردے از انصار را پس ہر دو تزویج کردند میمونہ بنت الحارث را برائے آنحضرت و رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم در مدینہ بود پیش از آنکہ برآید بطرف مکہ **مالک** عن نافع عن نبیہ بن وہب اخی بنی عبد الدار ان عمر بن عبید اللہ ارسل الی ابان بن عثمان وابان یومئذ امیر الحاج وہما محرمان انی قد اردت ان انکح طلحۃ بن عمر ابنۃ شیبۃ بن جبیر فاردت ان تحضر فانکر ذلک علیہ ابان وقال سمعت عثمان بن عفان یقول قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا ینکح المحرم ولا ینکح ولا یخطب عمر بن عبید اللہ فرستاد کسے را بسوئے ابان بن عثمان و ابان آن روز امیر حاج بود و عمر بن عبید اللہ و ابان ہر دو محرم بودند گفتہ فرستاد بدرستیکہ من میخواہم کہ بزنی دہم پسر خود طلحہ بن عمر را دختر شیبہ ابن جبیر پس خواستم کہ تو حاضر شوی پس انکار کرد ابان بن عثمان و گفت شنیدم عثمان بن عفان را کہ میگفت کہ فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نکاح نکند محرم و نہ زنے ندہد و خطبہ نفرستد **مالک** عن داؤد بن الحصین ان ابا غطفان بن طریف المری اخبرہ ان اباہ طریفا تزوج امرأۃ وہو محرم فرد عمر بن الخطاب نکاحہ طریف نکاح کرد زنے را حال آنکہ محرم بود پس رد کرد عمر بن الخطاب نکاح او را **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یقول لا ینکح المحرم ولا یخطب عبد اللہ بن عمر میگفت نکاح نکند محرم و پیغام نفرستد نہ برائے خود و نہ برائے غیر خود **مالک** انہ بلغہ ان سعید بن المسیب وسالم بن عبد اللہ وسلیمن بن یسار سئلوا عن نکاح المحرم فقالوا لا ینکح المحرم ولا ینکح سعید بن المسیب و سالم بن عبد اللہ و

مسوّی : قلت وعليه اهل العلم الا انهم اختلفوا فى تفسير الصيد وسيأتيك ان شاء الله تعالى فى الهداية صيد البحر ما يكون توالده ومثواه فى البحر فى الانوار لا يحرم ما لا يعيش الا فى البحر ويحرم الطائر الذى يغوص فى الماء ويخرج فانه برى ۱۲

مصفّى : سليمان بن يسار سوال كرده شدند از نكاح محرم پس گفتند نكاح نكند محرم و بر نے نه دهد قرينه خود را مترجم گويد كه نكاح محرم نزديك شافعى فاسد است و نزد ابو حنيفه صحيح و اختلاف كرده اند در تزوج آنحضرت صلى الله عليه وسلم ميمونه را و اكثر فقها بر آنند كه تزوج كرد آنحضرت صلى الله عليه وسلم ميمونه را حال آنكه او حلال بود در سال عمره قضا و ظاهر شد امر تزويج او حال آنكه او محرم بود و بعد از آن بنا كرد بميمونه و حال آنكه آنحضرت صلى الله عليه وسلم حلال بود در سرف و همين است قول شافعى

باب المحرم لا يصطاد صيد البر وله ان يصطاد صيد البحر — محرم شكار نكند شكار بيابان را و جائز است شكار كردن در دريا قال الله تعالى احل لكم صيد البحر وطعامه متاعا لكم وللسيارة وحرم عليكم صيد البر ما دمتم حرما واتقوا الله الذى اليه تحشرون — حلال كرده شد براے شما شكار دريا يعنى چيزيكه زندگانى ندارد مگر در دريا مانند ماهى و طعام دريا يعنى جانور دريائيكه دريا او را بر تابد بعد مردن او تا بهره مندى باشد شما را و قافلها را يعنى مسافران بخورند و توشه گيرند و متوطنان بخورند و لقمه خورند و حرام كرده شد بر شما شكار بيابان مادام كه محرم باشيد و بترسيد از خدائيكه بسوے او حشر كرده خواهيد شد مترجم گويد كه بر همين است اتفاق علما مگر آنكه مختلف اند در تفسير شكار در هدايه مذكور است كه صيد دريا چيزيست كه پيدائش او و بود و باش او در دريا باشد و در انوار است كه حرام نيست چيزيكه زندگانى او در درياست و حرام است جانوريكه غوطه خورد در دريا و بر آيد پس هر آئينه او جانور بيابانى است

باب ياكل المحرم لحم صيد اصطاده الحلال لا لاجله ولا باشارته والا لا ياكل ولا ياكل لحم صيد قبل الاحرام — بخورد محرم گوشت شكاريكه شكار كرده است آن را حلال نه براے او و نه باشاره او و اگر براے او و يا باشاره او صيد كرده باشند نخورد و بخورد گوشت شكاريكه ذبح كرده باشد آن را پيش از احرام

مالك عن ابى النضر مولى عمر بن عبيد الله التيمى عن نافع مولى ابى قتادة الانصارى انه كان مع رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى اذا كانوا ببعض طريق مكة تخلف مع اصحاب له محرمين وهو غير محرم فرأى حمارا وحشيا فاستوى على فرسه فسأل اصحابه ان يناولوه سوطه فأبوا عليه فسألهم رمحه فأبوا فأخذه ثم شد على الحمار فقتله فأكل منه بعض اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم وابى بعضهم فلما ادركوا رسول الله صلى الله عليه وسلم سألوه عن ذلك فقال انما هى طعمة اطعمكموها الله — ابو قتاده انصارى بود همراه آنحضرت صلى الله عليه وسلم تا آنكه در آمدند ببعض راه مكه عقب ماند از آنحضرت صلى الله عليه وسلم ابو قتاده با جمعے از ياران خود كه محرم بودند و او محرم نبود پس ديد گورخرے را پس سوار شد بر اسپ خود و سوال كرد از ياران خود كه بدست او دهند تازيانه او را پس قبول نكردند و سوال كرد از ايشان كه بدست او دهند نيزه او را پس قبول نمودند پس خود گرفت نيزه و تازيانه را پس حمله كرد بر گورخر پس كشت او را پس خوردند از آن بعض اصحاب آنحضرت صلى الله عليه وسلم و نخوردند بعض ديگر پس وقتيكه دريافتند آنحضرت را صلى الله عليه وسلم سوال نمودند او را از گوشت آن گورخر پس فرمود جز اين نيست كه آن طعام است

مصفیٰ | که واده است آنرا خدا تعالیٰ شمارا **مالک** عن زید بن اسلم ان عطاء بن یسار حدثہ عن ابی قتادۃ فی الحمار الوحشی

مثل حدیث ابی النضر الا ان فی حدیث زید بن اسلم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال هل معکم من لحمه شیء

عطا بن یسار روایت کرد پیش زید بن اسلم از ابو قتاده در قصه گورخر مانند حدیث ابی النضر مگر آنکه در حدیث زید بن اسلم

این عبارت زیاده بود که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود آیا هست باشما از گوشت او چیزے یعنی تا من هم تناول فرمایم

مالک عن یحیی بن سعید انه قال اخبرنی محمد بن ابراهیم بن الحارث التیمی عن عیسی بن طلحة بن عبید الله عن عمیر بن

سلمة وهو الضمری عه انه اخبره عن البهزی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم خرج یرید مکة وهو محرم حتی

اذا کان بالروحاء اذا حمار وحشی عقیر فذکر ذلك لرسول الله صلی الله علیه وسلم فقال دعوه فانه یوشك ان

یاتی صاحبه فجاء البهزی هو زید بن کعب وهو صاحبه الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله شانکم بهذا الحمار

فامر رسول الله صلی الله علیه وسلم ابا بکر فقسمه بین الرفاق ثم مضی حتی اذا کان بالاثاية بین الرويثة والعرج اذا ظبی حاقف فی ظل فیه

سهم فزعم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم امر رجلا یقف عنده لا یریبه احد من الناس حتی یجاوزه بهزی خبر داد عمیر بن سلمه را که آنحضرت صلی الله

علیه وسلم برآمدند باراده مکه حالانکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم محرم بودند تا چون رسیدند بروحا ناگاه دیدند که گورخرے زخمی

کرده شده یعنی کشته شده است پس ذکر کرده شد این ماجرا بجناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود بگذارید او را پس

هر آئینه نزدیک است که بیاید صاحب او یعنی آنکه او را زخمی کرده پس آمد بهزی و او صاحب آن گورخر بود بسوے

آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله بکنید هرچه خواهید این گورخر پس امر فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم

ابوبکر را پس قسمت کرد درمیان رفیقان بعد ازان بگذشت تا وقتیکه رسید باثایه موضعیکه میان رویثه و عرج واقع است

ناگاه آهوے سر خود در پاهاے خود پیچیده خفته است در سایه و در بدن آن آهو تیری هست پس گفت بهزی که رسول

الله صلی الله علیه وسلم امر کرد شخصے را که بایستد نزدیک او تا متعرض او نشود هیچکس از مردمان تا وقتیکه بگذرد ازانجا

مالک عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن عبد الله بن عباس عن الصعب بن جثامة اللیثی انه اهدی

لرسول الله صلی الله علیه وسلم حمارا وحشیا وهو بالابواء او بودان فرده علیه رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فلما رای

رسول الله صلی الله علیه وسلم ما فی وجهی قال انا لم نرده علیك الا انا حرم صعب بن جثامه هدیه آورد پیش آنحضرت صلعم

گورخرے و آنحضرت صلعم در ابوا بودند یا در ودان بودند پس رد کرد آنرا بر صعب رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت راوی پس چون

دید آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنچه در روے صعب است یعنی اثر تنگدلی فرمود هر آئینه ما رد نکردیم این را بتو مگر براے آنکه

ما محرمیم **مالک** عن یحیی بن سعید انه سمع سعید بن المسیب یحدث عن ابی هریرة انه اقبل من البحرین حتی اذا کان

بالربذة وجد رکبا من اهل العراق محرمین فسالوه عن لحم صید وجدوه عند اهل الربذة فامرهم باکله قال ثم

انی شککت فیما امرتهم به فلما قدمت المدینة ذکرت ذلك لعمر بن الخطاب فقال عمر ماذا امرتهم به قال امرتهم باکله فقال عمر لو امرتهم

عه مشعر بالی نسخه ضمره ۱۲

مسوّی ۔ له قلت وعليه الشافعي وابو حنيفة انه يجوز للمحرم اكل الصيد اذا لم يصطد بنفسه ولا اصطيد لاجله وبامره
اشارته فان اصطيد لاجله او باشارته فلا يحل له ويحل لغيره قال الشافعي في تاويل حديث الصعب بن جثامة
انما رده عليه لما ظن انه صيد من اجله فتركه على التنزه ۱۲

مصفّی بغير ذلك لفعلت بك يتوعده ابو ہريره بيا مد از بحرين تا آنكه رسيد بربذه يافت سوارے چند را احرام
بسته از اہل عراق پس سوال كردند اورا از گوشت شكارے كه يافتند آنرا نزديك اہل ربذه پس امر كرد ابو ہريره ايشانرا
بخوردن آن گفت ابو ہريره بعد ازان تردد كردم در انچه فرمودم ايشانرا پس وقتيكه رسيدم بمدينه ذكر كردم اين ماجرا پيش عمر
بن الخطاب پس گفت حضرت عمر بچه چيز امر كردی ايشانرا گفت فرمودم ايشانرا بخوردن آن فرمود حضرت عمر اگر امر ميكردی
بغير اين ميكردم چنين وچنين تو يعنی می ترسانيد اورا مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله انه سمع ابا هريرة يحدث
عبد الله بن عمر انه مر به قوم محرمون بالربذة فاستفتوه في لحم صيد وجدوا ناسا احلة ياكلونه فافتاهم باكله ثم قال
قدمت المدينة على عمر بن الخطاب فسالته عن ذلك فقال بما افتيتهم قال فقلت افتيتهم باكله فقال عمر لو افتيتهم
بغير ذلك لاوجعتك ابو ہريره حديث ميگفت با عبد الله بن عمر كه گذشت بر وے قومے از احرام كنندگان در ربذه پس سوال
كردند اورا درباب گوشت شكاريكه يافتند مردمان حلال را كه ميخوردند آنرا پس فتوی داد ايشانرا بخوردن آن بعد ازان
گفت رسيدم بمدينه نزديك عمر بن الخطاب پس سوال كردم از وے اين مسئله را پس گفت بچه چيز فتوی دادی ايشانرا
پس گفتم فتوی دادم ايشانرا بخوردن پس فرمود عمر اگر فتوی ميدادی بغير اين دردناك ميكردم ترا مالك عن عبد الله بن ابي بكر
عن عبد الله بن عامر بن ربيعة قال رايت عثمان بن عفان بالعرج وهو محرم في يوم صائف قد غطى وجهه بقطيفة
ارجوان ثم اتي بلحم صيد فقال لاصحابه كلوا فقالوا اولا تاكل انت فقال اني لست كهيئتكم انما
صيد من اجلي عبد الله بن عامر بن ربيعه گفت ديدم عثمان بن عفان را در عرج واو محرم بود در روز سخت گرم پوشيده بود
روئے خود را بچادر ارغوان بعد ازان آورده شد پيش او گوشت شكار پس گفت ياران خود را كه بخوريد گفتند آيا تو نمی خوری
پس گفت ہر آئينه من نيستم مانند شما بغير ازين نيست كه شكار كرده شده است برائے من مالك عن هشام بن عروة عن
ابيه ان الزبير بن العوام كان يتزود صفيف الظباء في الاحرام عروه روايت كرد كه زبير بن عوام توشه ميگرفت گوشت خشك
آہوان در احرام مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين انها قالت له يا ابن اختي انما هي عشر ليال
فان تخلج في نفسك شيء فدعه تعني اكل لحم الصيد[1] حضرت عائشه فرمود عروه را اے پسر خواہر من غير ازين نيست كه مدت
احرام ده شب است پس اگر شك افگند در دل تو چيزے پس بگذار اورا مراد ميداشت ازين كلام گوشت شكار را واين
است مذہب شافعی وابی حنيفه كه جائز است محرم را خوردن گوشت شكار وقتيكه خود مباشر شكار نشده است ونه برائے
او شكار كرده باشند ونه بامر او ونه باشاره او واگر بامر او يا باشاره او شكار كرده باشند حلال نيست اورا خوردن آن وصلى الله

مسوّی ۱۰ **قلت** قال البغوی اتفق اهل العلم علی انه یجوز للمحرم قتل هذه الاعیان المذکورة فی الخبر ولا شئ علیه فی قتلها وقاس الشافعی علیها کل حیوان لا یؤکل لحمه فقال لا فدیة علی من قتلها فی الاحرام والحرم لان الحدیث یشتمل علی اعیان بعضها سباع ضاریة وبعضها هوام وبعضها لا یدخل فی معنی السباع ولا هی من جملة الهوام وانما هو حیوان مستخبث اللحم وتحریم الاکل یجمع الکل فاعتبرها وقال الحنفیة لا جزاء بقتلها ورد فی الحدیث وقاسوا علیها الذئب فلا وافی غیرها من الفهد والنمر والخنزیر وجمیع ما لا یؤکل لحمه علیه الجزاء بقتلها الا ان یبتدئه شئ منها فیدفعه عن نفسه فیقتله فلا شئ علیه ۱۲ **قلت** اهل العلم علی جواز ذلک فی الوقایة لا شئ بقتل بعوض وبرغوث وقرادة ۱۲

مصفّی سوا او را وشافعی در تاویل حدیث صعب بن جثامه گفته که رد کردن آنحضرت بروے از جهت آن بود که شاید برائے آنحضرت صلی الله علیه وسلم شکار کرده باشد پس ترک فرمود آنرا بنابر احتیاط **باب** خمس یقتلن فی الحل والحرم و یقتلهن المحرم پنج جنس از جانوران اند که کشته شود آنهارا در حل وحرم وبکشد آنهارا محرم **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال خمس من الدواب لیس علی المحرم فی قتلهن جناح الغراب والحدأة والعقرب والفارة والکلب العقور رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود پنج جانور است که نیست محرم را در کشتن آنها هیچ گناه زاغ وزغن وکژدم وموش وسگ گزنده **مالک** عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال خمس من قتلهن وهو محرم فلا جناح علیه العقرب والفارة والکلب العقور والغراب والحدأة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود پنج جانور است هر که بکشد آنهارا وحال آنکه او محرم باشد پس هیچ گناه نیست بروے کژدم وموش وسگ گزنده وزاغ وزغن **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال خمس فواسق یقتلن فی الحل والحرم الفارة والعقرب والغراب والحدأة والکلب العقور آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود پنج جانور موذی اند کشته شود آنهارا در حل وحرم موش و کژدم وزاغ وزغن وسگ گزنده **مالک** عن ابن شهاب ان عمر بن الخطاب امر بقتل الحیات فی الحرم عمر بن الخطاب امر کرد بکشتن مارها در حرم **مترجم** میگوید علما اجماع دارند بر آنکه بقتل این اعیان خمسه فدیه بر محرم لازم نمیشود وامام شافعی قیاس کرده است براین اعیان خمسه هر حیوان غیر ماکول اللحم را زیرا که در حدیث بعضے سباع موذیه را ذکر کرده اند وبعضے هوام را وبعضے جانوران دیگر را که نه داخل اند در سباع ونه در هوام ومشترک درین همه حرمت اکل لحم است پس این امر مشترک همان مبیح قتل است وامام اعظم ذئب را در کلب عقور داخل ساخته وسباع دیگر را مثل فهد ونمر وخنزیر کشتن آنها پیش او موجب جزا است مگر آنکه ابتدا بایذا از طرف آنها واقع شود ومحرم در مقام دفع آنهارا بکشد پس دران صورت فدیه واجب نیست **باب** هل ینزع المحرم قرادا عن بعیره آیا دور کند محرم کنه را از شتر خود **مالک** عن یحیی بن سعید عن محمد بن ابراهیم بن الحارث التیمی عن ربیعة بن عبد الله بن الهدیر انه رای عمر بن الخطاب یقرد بعیرا له فی طین بالسقیا وهو محرم ربیعه بن عبد الله دید عمر بن الخطاب را که دور میکرد کنه را از شترے از آن خود در گل در موضعیکه سقیا نام دارد وحالانکه او محرم بود **مالک** عن نافع ان عبد الله ابن عمر کان یکره ان ینزع المحرم حلمة او قرادا عن بعیره عبد الله بن عمر مکروه میداشت که دور کند محرم کنه بزرگ را

مسوّی ✚ **قلت** والمراد من الصید عند الشافعی کل صید ماکول بریّ فذبح الانعام لیس منه وکذا الیس بماکول وکذا الصید البحری عند ابی حنیفة غیر الماکول قد یکون صیدا قوله مثل ما قتل من النعم معناه علی قول ابی حنیفة یجب علی من قتل الصید جزاء هو مثل ما قتل ای مماثله فی القیمة یحکم بکونه مماثلا فی القیمة ذوا عدل اما کائن من النعم حال کونه هدیا بالغ الکعبة اما کفارة طعام مساکین وعلی قول الشافعی یجب علی من قتل الصید جزاء اما ذلک الجزاء مثل ما قتل فی الصورة والشکل یکون هذا المماثل من جنس النعم یحکم بمثلیته ذوا عدل یکون جزاء حال کونه هدیا واما ذلک الجزاء کفارة واما عدل ذلک صیاما قوله متعمدا لا مفهوم له فلا فرق عند الحنفیة والشافعی

مصفّٰی | یا کسیکہ خوردہ از شتر خود **باب** جزاء قتل الصید در بیان جزاء شکار قال اللہ تعالیٰ یا ایہا الذین امنوا لا تقتلوا الصید وانتم حرم ومن قتله منکم متعمدا فجزاء مثل ما قتل من النعم یحکم به ذوا عدل منکم هدیا بالغ الکعبة او کفارة طعام مساکین او عدل ذلک صیاما لیذوق وبال امره عفا اللہ عما سلف ومن عاد فینتقم اللہ منه واللہ عزیز ذو انتقام ای مسلمانان مکشید شکار را حالانکہ شما محرم باشید وہر کہ بکشد آنرا از شما بقصد لازم است بروے یکے از سہ چیز از آن جملہ است جزا کہ عبارت از مماثل آنچہ کشتہ است از چہار پایہا مواشی یعنی مماثل وے از شتر یا از گاو و بز یا گوسفند واین اقسام را نعم گویند حکم کنند بآن مماثل دو صاحب عدالت از شما حالانکہ باشد آن مماثل قربانی رسیدہ بکعبہ و از انجملہ کفارہ است کہ عبارت از طعام فقیران است واز انجملہ مماثل آن طعام از روزہ یعنی عوض ہر مسکینے روزہ بگیرد واجب کردہ شد یکے ازین سہ چیز تا بچشد سزا کردار خود عفو فرمود خدا از انچہ گذشت یعنی صید بکہ قبل از تحریم بوجود آمدہ بود وہر کہ عود کند بسوئے شکار کردن پس انتقام کشد از وے خدا وخدا غالب صاحب انتقام کشیدن است مراد از صید نزدیک شافعی جانور وحشی بریست کہ ماکول اللحم باشد پس در ذبح انعام ومانند آن جزائے نباشد ہمچنین در کشتن آنچہ ماکول اللحم نیست مثل شیر وپلنگ وہمچنین در صید بحر ونزدیک ابوحنیفہ غیر ماکول اللحم نیز گاہے موجب جزائے تواند شد چنانچہ سابق معلوم شد وجزاء صید یکے از سہ چیز تواند بود اول مماثل صید را در حرم ذبح کردن ومماثلہ نزدیک شافعی بخلقت وہیئت ست ونزدیک ابوحنیفہ بقیمت دوم خرید کردن طعام بقیمت صید وطعام آن بمساکین نزدیک شافعی ہر مسکین را مدے ونزدیک ابوحنیفہ ہر مسکین را نیم صاع از گندم یا یک صاع از جو ومانند آن سیوم بشمار مسکینان روزہ داشتن علی اختلاف المذہبین پس معنی آیت نزدیک شافعی آنست کہ واجب است برکسیکہ کشتہ باشد صید را جزائے وآن جزا مماثل مقتول است در صورت وشکل از جنس انعام کہ مماثلت آن ثابت باشد بحکم دو کس از اہل دیانت آن مماثل وقت جزا بودن ہدی باشد کہ او را در حرم ذبح کنند یا آن جزا کفارہ است بتفصیل سابق یا برابر آن روزہ گرفتن نزدیک ابوحنیفہ آنست کہ واجب است برکسیکہ کشتہ باشد صید را جزائے وآن جزا مماثل مقتول است در قیمت کہ مماثلت آن ثابت باشد بحکم دو کس از اہل دیانت وآن مماثل یا از جنس انعام است کہ ہدی ساختہ اند بکعبہ یا کفارہ است بتفصیل سابق یا برابر آن روزہ گرفتن واللہ اعلم **باب** ما یحکم به ذوا عدل من المماثل باب در بیان چیزیکہ حکم کردہ اند خدا وندان

مسوّی ـ قلت وعليه الشافعي قال ما لا نقل فيه يحكم بمثله عدلان وفيما لا مثل له كالجراد والعصافير القيمة
وقال ابو حنيفة جزاءه ما قوّمه عدلان في مقتله او اقرب مكان منه ١٢ +

مصفّی عدالت از مماثل **مالك** عن عبد الملك بن قرير عن محمد بن سيرين ان رجلا جاء الى عمر بن الخطاب
فقال اني اجريت انا وصاحب لي فرسين الى ثغرة ثنية فاصبنا ظبيا ونحن محرمان فماذا ترى فقال عمر لرجل
الى جنبه تعال حتى احكم انا وانت قال فحكما عليه بعنز فولى الرجل وهو يقول هذا امير المؤمنين لا يستطيع ان يحكم
في ظبي حتى دعا رجلا يحكم معه فسمع عمر قول الرجل فدعاه فسأله هل تقرأ سورة المائدة قال لا قال فهل تعرف هذا الرجل
الذي حكم معي فقال لا فقال عمر لو اخبرتني انك تقرأ سورة المائدة لاوجعتك ضربا ثم قال ان الله تبارك
وتعالى يقول في كتابه يحكم به ذوا عدل منكم هديا بالغ الكعبة وهذا عبد الرحمن بن عوف
مردے آمد پیش عمر بن الخطاب پس گفت هر آئینه من روان کردم من ویارے ازان من دو اسپ را بجانب بلندی ثنیه
پس شکار کردیم آهوے را حالانکه ما محرم بودیم پس چه چیز مے بینی پس گفت عمر بن الخطاب شخصے را که بر پهلوے او بود
بیا تا حکم کنم من و تو پس حکم کردند هر دو بنزے پس برگشت آن مرد و او میگفت این امیر المؤمنین است که نتوانست که حکم کند
در باب آهوے تا آنکه بخواند شخصے دیگر را که حکم کند با او پس شنید حضرت عمر سخن آن مرد را پس بخواند او را پس سوال کرد از وے
آیا میخوانی سوره مائده را گفت نے گفت حضرت عمر آیا میدانی این مرد را که حکم کرد با من گفت نے پس فرمود حضرت عمر
اگر خبر میدادی مرا که تو میخوانی سوره مائده را هر آئینه درد مند میگردانیدم ترا بسبب ضرب بعد ازان گفت هر آئینه خدا تعالی میفرماید
در کتاب خود یحکم به ذوا عدل منکم هدیا بالغ الکعبه واین شخص دیگر عبد الرحمن بن عوف است **مالك** عن ابي الزبير المكي ان عمر بن الخطاب
قضى في الضبع بكبش وفي الغزال بعنز وفي الارنب بعناق وفي اليربوع بجفرة عمر بن الخطاب حکم کرد در کفتار بیک گوسفند
و در آهو بیک بز و در خرگوش بیک بزغاله و در موش دشتی بیک جفره یعنی بچه بز چهل روزه **مالك** عن هشام بن عروة ان اباه
كان يقول في البقرة من الوحش بقرة وفي الشاة من الظباء شاة عروه میگفت که در گاو دشتی یک گاو است و در یک
از آهوان یک بز است **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب انه كان يقول في حمام مكة اذا قتل شاة سعید
ابن المسیب میگفت در کبوتر مکه وقتیکه کشته شود یک بز است قال مالك لم ازل اسمع ان في النعامة اذا قتلها المحرم بدنة
گفت مالک و همیشه می شنیدم من که در شتر مرغ چون بکشد او را محرم یک شتر است مذهب شافعی موافق این آثار است و
هر چه در وے حکم بمماثله منقول نیست حکم کنند دران دو کس اهل دیانت بمشابهت و آنچه او را مثل نباشد مثل ملخ و کنجشکان در وے
واجب شود قیمت و نزدیک ابو حنیفه جزاء صید قیمت آنست که بقول دو عدل ثابت باشد و اعتبار در قیمت موضع قتل را
واگر موضع قتل صحرا باشد اقرب معمورات را ازان موضع اعتبار باید کرد والله اعلم **باب** اختلف الروايات في الجراد يقتله
المحرم والصحيح انه فيه فدية مختلف شده اند روایات در ملخ که بکشد او را محرم و صحیح آن است که در وے فدیه است ٭

مسوّی سله قلت ذهب الشافعی الی ان فی الجراد القیمة وقال ابو حنیفة صدقة وان قلت ۱۲ (باقی ص۲۹۷)

مصفّی | مالك عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار ان كعب الاحبار اقبل من الشام في ركب محرمين حتى اذا كانوا ببعض الطريق

وجدوا لحم صيد فافتاهم كعب باكله قال فلما قدموا المدينة على عمر بن الخطاب ذكروا ذلك له فقال من افتاكم بهذا قالوا

كعب قال فاني قد امّرته عليكم حتى ترجعوا ثم لما كانوا ببعض طريق مكة مرت بهم رجل من جراد فافتاهم كعب ان ياخذوه

ويأكلوه قال فلما قدموا على عمر بن الخطاب ذكروا ذلك له فقال ما حملك على ان افتيتهم بهذا فقال هو من صيد البحر

قال وما يدريك قال يا امير المؤمنين والذي نفسي بيده ان هي الا نَثْرَةُ حُوتٍ يَنْثُرُ في كل عام مرتين

کعب احبار آمد از شام درمیان سوارے چند محرم تا آنکه چون رسیدند ببعض راه ابر یافتند گوشت صید پس فتوی داد کعب احبار

ایشان را بخوردن آن پس وقتیکه رسیدند بمدینه نزدیک عمر بن الخطاب ذکر کردند این ماجرا پیش او پس فرمود حضرت عمر که کدام

کس فتوی داد شما را باین پس گفتند کعب احبار فتوی داد ما را گفت حضرت عمر پس هر آئینه من امیر ساختم ورا بر شما تا وقتیکه

بازگردید از سفر مکه پس از ان چون رسیدند ببعض طریق مکه گذشت بر ایشان جماعه از ملخ پس فتوی داد ایشان را کعب احبار که

بگیرند آنرا و بخورند آنرا پس چون رسیدند پیش عمر بن الخطاب ذکر کردند پیش او این ماجرا فرمود حضرت عمر چه سبب شد که فتوی

دادی ایشان را باین وجه پس گفت کعب که ملخ از صید بحر است فرمود حضرت عمر چه چیز مطلع ساخت ترا گفت یا امیر المؤمنین

قسم بکسیکه نفس من بدست اوست نیست ملخ مگر افشانده از ماهی که مے افشاند از بینی خود در هر سال دو بار مالك عن زيد

ابن اسلم ان رجلا جاء الى عمر بن الخطاب فقال يا امير المؤمنين اني اصبت جرادات بسوطي وانا محرم فقال عمر

اطعم قبضة من طعام آمد مردے بسوئے عمر بن الخطاب پس گفت یا امیر المؤمنین هر آئینه من شکار کردم ملخها را بتازیانه خود و من محرم بودم

پس فرمود حضرت عمر بده یک قبضه از طعام مالك عن يحيى بن سعيد ان رجلا جاء الى عمر بن الخطاب فسأله عن جرادات

قتلها وهو محرم فقال عمر لكعب تعال حتى نحكم فقال كعب درهم فقال عمر لكعب انك لتجد الدراهم

لتمرة خير من جرادة مردے آمد بسوئے عمر بن الخطاب پس سوال کرد او را حکم یک ملخ کشته بود آن را

حالانکه او محرم بود پس فرمود عمر بن الخطاب کعب احبار را بیا تا حکم کنیم پس گفت کعب یک درهم پس گفت حضرت عمر کعب

را هر آئینه تو مے یابی درهم را یک تمره بهتر است از یک ملخ مترجم گوید همین است مذهب ابوحنیفه که در قتل جراد واجب

میشود صدقه اگرچه کم باشد و در پیش شافعی قیمت واجب شود باب كيف يطعم المساكين ويصوم على ذلك چگونه

طعام دهد فقیران را و چگونه روزه گیرد مانند طعام مساکین قال مالك احسن ما سمعت في الذي يقتل الصيد فيحكم عليه

فيه ان يقوم الصيد الذي اصاب فينظر كم ثمنه من الطعام فيطعم كل مسكين مدا او يصوم مكان كل مد يوما وينظر

كم عدة المساكين فان كانوا عشرة صام عشرة ايام وان كانوا عشرين مسكينا صام عشرين يوما عددهم ما

كانوا وان كانوا اكثر من ستين مسكينا گفت مالک بهترین چیزیکه شنیدم آنرا در باب کسیکه

مسوّی (بقیه حاشیه صفحه ۲۹۶) قلت وعلیه الشافعی انه یقوّم طعاما ویتصدق علی کل مسکین مدًّا ویصوم عن کل مدّ یوما وقال ابو حنیفة یتصدق علی کل مسکین نصف صاع من بر او صاعا من تمر او شعیر لا یجوز اقل منه ا ویصوم عن کل مسکین یوما ۱۲

مصفّی پس حکم کرده شود بروے دران باب انیست که قیمت کرده شود آن شکار را که کشته ست پس دیده شود که چه قدر است قیمت آن از طعام پس طعام داده شود هر مسکین را یک مد یا روزه گیرد بجاے هر مدے یک روز و دیده شود که چه قدر است شمار مسکینان پس اگر ده کس باشند روزه گیرد ده روز و اگر بیست کس باشند روزه گیرد بیست روز روزه گیرد بشمار ایشان هر قدر که باشند اگرچه باشند زیاده تر از شصت مسکین مترجم گوید همین ست مذهب شافعی و نزدیک ابو حنیفه هر مسکین را نیم صاع از گندم یا یک صاع از جو باید داد و اقل ازان جایز نیست **باب** لا یحلق المحرم راسه حتی یحیی فی فقه الذبح الا من ضرورة ومن حلق قبله فعلیه فدیة من صیام او صدقة او نسک تراشد موے سر خود را محرم مگر بضرورت هر که تراشد پس واجب است بروے فدیه از روزه گرفتن یا صدقه یا ذبح قال الله تعالی ولا تحلقوا رؤسکم حتی یبلغ الهدی محله فمن کان منکم مریضا او به اذی من راسه ففدیة من صیام او صدقة او نسک وتراشید سر خود را تا آنکه برسد قربانی بجاے خود یعنی روز نحر کرده شود پس هر که باشد از شما بیمار یا باشد او را تصدیعے بسبب سر او یعنی مانند سپش و درد سر پس حلق کرد سر خود را در حال احرام پس واجب است بروے عوض آن از صیام و ادنی آن سه روزه است یا صدقه سه صاع یا ذبح بزے و فقها قیاس کرده اند برین صورت هر که حلق کرده باشد بغیر عذر زیرا که او احق است بکفاره و همچنین کسے را که تمتع گرفته باشد بخوشبو یا لباس بسبب عذر یا غیر عذر **مالک** عن عبد الکریم بن مالک الجزری عن عبد الرحمن ابن ابی لیلی عن کعب بن عجرة انه کان مع رسول الله صلی الله علیه وسلم محرما فاذاه القمل فامره رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یحلق راسه وقال صم ثلثة ایام او اطعم ستة مساکین مدین مدین لکل انسان او انسک بشاة ای ذلک فعلت اجزأ عنک کعب بن عجره محرم بود همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس ایذا داد او را سپش پس امر فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم او را که تراشد موے سر خود را و فرمود روزه گیر سه روز یا طعام بده شش مسکین را دو دو مد هر شخصے را یا ذبح کن بزے هر کار که کنی ازین کارها کفایت کند ترا **مالک** عن حمید بن قیس المکی عن مجاهد ابی الحجاج عن ابن ابی لیلی عن کعب بن عجرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لعلک اذاک هوامک فقلت نعم یا رسول الله فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم احلق راسک وصم ثلثة ایام او اطعم ستة مساکین او انسک بشاة کعب بن عجره گفت فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم شاید که ترا آزار داده است سپش تو پس گفتم آرے یا رسول الله پس فرمود بتراش موے سر خود را و روزه گیر سه روز یا طعام بده شش مسکین را یا ذبح کن یک بز **مالک** عن عطاء بن عبد الله الخراسانی انه قال حدثنی شیخ بسوق البرم بالکوفة عن کعب بن عجرة انه قال جاءنی رسول الله صلی الله علیه وسلم وانا انفخ تحت قدر لاصحابی فقد امتلأ راسی ولحیتی قملا فاخذ بجبهتی ثم قال احلق هذا الشعر وصم ثلثة ایام او اطعم ستة مساکین وقد کان

مسوّی ١٥ قلت قوله تعالیٰ ولا تحلقوا رؤسکم الظاهر انه کلام مبتدأ لا یتعلق بمسئلة الاحصار معناه لا یجوز الحلق للمحرم سواء
کان حاجا او معتمرا حتی یذبح او یجیء وقت الذبح وان لم یذبح وذلک برمی جمرة العقبة فی الحج وبالفراغ من السعی فی العمرة و
یظهر من کلام الفقهاء انهم جعلوه متعلقا بمسئلة الاحصار والاول اوجه ما ذکر فی هذه الاحادیث علیه الشافعی انه یتخیر فی فدیة الحلق
بین ذبح شاة والتصدق بثلثة آصع لستة مساکین وصوم ثلثة ایام وقاس غیر المعذور علی المعذور وقدر الفقراء علی المساکین
والتطیب والادهان واللبس علی الحلق وقال ابو حنیفة یتصدق علی کل مسکین نصف صاع من البر او صاعا من الشعیر والتمر
قال من حلق بغیر عذر فعلیه دم ان قدر علیه لا غیر قوله ثم نسک عنه بالسقیا لیس عمل الفقهاء علی هذا فان الهدی بالاتفاق
یختص ذبحها بالحرم الا هدی المحصر ففیه خلاف کما ستعلم ان شاء الله تعالیٰ ١٢ - +

مصفّی | رسول الله صلی الله علیه وسلم علوا انه لیس عندی ما انسک به کعب بن عجره گفت که آمد نزدیک من رسول
الله صلی الله علیه وسلم حالانکه من میدمیدم آتش را زیر دیگے که از آن یاران من بود و سر آگنده پر شده بود سر من و ریش
من از سپش پس گرفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم جانب روی من بعد ازان فرمود بتراش این موئے را و روزه گیر
سه روز یا طعام ده شش مسکین را و آنحضرت صلی الله علیه وسلم میدانست که نیست پیش من چیزے که ذبح کنم آن مالک

عن یحیی بن سعید عن یعقوب بن خالد المخزومی عن ابی اسماء مولی عبد الله بن جعفر انه اخبره انه کان مع عبد الله بن جعفر فخرج
معه من المدینة فمروا علی حسین بن علی وهو مریض بالسقیا فاقام علیه عبد الله بن جعفر حتی اذا خاف الفوت
خرج وبعث الی علی بن ابی طالب واسماء بنت عمیس وهما بالمدینة فقدما علیه ثم ان حسینا اشار الی رأسه فامر
علی بن ابی طالب برأسه فحلق ثم نسک عنه بالسقیا فنحر عنه بعیرا قال یحیی بن سعید وکان حسین خرج مع عثمان

بن عفان فی سفره ذلک الی مکة ١٥ ابو اسماء مولی عبد الله بن جعفر بود همراه عبد الله بن جعفر پس برآمد همراه او از مدینه پس گذشتند
بر حسین بن علی رضی الله عنهما و او مریض بود در سقیا پس اقامت کرد پیش وے عبد الله بن جعفر تا چون ترسید از فوت حج
برآمد و آدم فرستاد بسوئے علی بن ابی طالب و اسماء بنت عمیس و ایشان هر دو در مدینه بودند پس آمدند پیش امام حسین
بعد ازان امام حسین اشارت کرد بسوئے سر خود یعنی موئے سر مرا ایذا میدهد پس امر فرمود علی بن ابی طالب در باب سر او
پس بتراشید بعد ازان ذبح کرد از وے در سقیا پس نحر کرد از وے شترے گفت یحیی بن سعید که امام حسین برآمده بود
همراه حضرت عثمان دران سفر بسوئے مکه مترجم گوید ازینجا دانسته شد که هدی را بکعبه رسانیدن لازم نیست هر جا که خواهند
ذبح کنند و لاکن عمل فقها برین نیست زیرا که لابد است نزدیک ایشان رسانیدن هدی بکعبه مگر هدی محصر که دران اختلاف
ست و در فدیه حلق بغیر عذر اختلاف کردند نزدیک شافعی مختار است درین سه نوع یا ذبح کند یا روزه گیرد سه روز یا
تصدق کند سه صاع و نزدیک ابو حنیفه فدیه حلق بغیر عذر ذبح است لا غیر و قدر صدقه نزدیک او نیم صاع از گندم است
یا یک صاع از جو و تمر است کم ازان نتوان داد باب المحرم لا یدهن رأسه محرم روغن نمالد سر خود را

مسوّی — ۱ قلت وعليه اهل العلم وفي العالمگيرية لا يحك رأسه اذا حك فليرفق بحكه خوفا من تناثر الشعر وقتل
القمل فان لم يكن في رأسه شعر فلا بأس بحك التشديد ۱۲ ۲ قلت وعليه اهل العلم ۱۲ ۳ قلت وعليه اهل العلم ۱۲

مصفّى | مالك باسناده ان عمر بن الخطاب قال يا اهل مكة ما شأن الناس يأتون شعثا وانتم مدهنون اهلوا اذا رأيتم الهلال عمر بن الخطاب فرمود اے اہل مکہ چیست حال مردمان کہ می آیند پریشان موے شدہ وشما روغن مالیدہ آید احرام کنید وقتیکہ بہ بینید ہلال را مترجم گوید ہمین است مذہب فقہا مگر آنکہ در پیش شافعی اگر دہن غیر مطیب در بدن استعمال کند فدیہ لازم نیست مگر در موے سر وریش ونزدیک ابوحنیفہ دہن مطیب وغیر مطیب مثل زیت خالص وکنجد خالص برابر است واجب میشود دم باستعمال آن در جمیع اعضا آن خواہ سر وریش باشد خواہ غیر آن

باب المحرم يحك جسده جائز است محرم را کہ بخراشد جسد خود را **مالك** عن علقمة عن امه انها قالت سمعت عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم تسأل عن المحرم أيحك جسده فقالت نعم فليحككه وليشدد قالت عائشة ولو ربطت يداي ولم اجد الا رجلي لحككت ۱ سوال کردہ شد حضرت عائشہ را از حکم محرم آیا بخراشد بدن خود را پس گفت آرے بخراشد آنرا وسخت بخراشد گفت عائشہ اگر بستہ شود دو دست مرا ونیابم مگر پاے خود را البتہ بخراشم وہمین است مذہب فقہا ودر عالمگیری مذکور است کہ بخراشد سر خود را وقتیکہ بخراشد باید کہ نرمی وآہستگی کند در خراشیدن از جہت خوف پریشان شدن موے وکشتہ شدن سپش پس اگر نباشد در سر او موے پس ہیچ باک نیست در خراشیدن بسختی

باب نظر المحرم في المرآة جائز است محرم را دیدن روے خود در آئینہ **مالك** عن ايوب بن موسى ان عبد الله بن عمر نظر في المرآة لشكوى كان بعينيه وهو محرم ۲ عبد الله بن عمر نظر کرد در آئینہ بسبب مرضے کہ بود در چشم او حالانکہ او محرم بود

باب قطع المحرم ظفره اذا انكسر دربیان حکم گرفتن ناخنے کہ شکستہ است محرم را **مالك** عن محمد بن عبد الله بن ابي مريم انه سأل سعيد بن المسيب عن ظفر له انكسر وهو محرم فقال سعيد اقطعه ۳ محمد بن عبد الله سوال کرد سعید بن المسیب را از ناخن خود کہ شکستہ بود حالانکہ او محرم بود پس گفت سعید ببر او را

باب لا يجوز للمحرم ان يصيب اهله فان اصاب قبل التحلل الاول او بين التحللين ماذا عليه جائز نیست محرم را کہ برسد با اہل خود یعنی جماع کند پس اگر رسید پیش از حلال شدن اول یا در میان تحللین چہ چیز لازم است بروے ومراد از تحلل اول بجا آوردن دو نسک است از میان مناسک اربعہ یوم النحر کہ رمی وحلق وذبح وطواف است قال الله تعالى فمن فرض فيهن الحج فلا رفث فرمود خدا تعالی کسیکہ لازم گرفت در اشہر حج حج را پس نیست درست بروے جماع کردن **مالك** انه بلغه ان عمر بن الخطاب وعلي بن ابي طالب وابا هريرة سئلوا عن رجل اصاب اهله وهو محرم فقالوا ينفذان لوجههما حتى يقضيا حجهما ثم عليهما حج قابل والهدي قال وقال علي بن ابي طالب واذا اهلا بالحج من عام قابل تفرقا حتى يقضيا حجهما عمر بن الخطاب وعلی بن ابی طالب وابوہریرہ سوال کردہ شد ایشان را از حال شخصے کہ رسید با اہل خود واو محرم بود پس گفتند کہ بروند بجانب رخ خود یعنی آنچہ باقیماندہ است بجا آرند تا آخر کنند حج خود را بعد از ان واجب است برایشان حج از سال آئندہ وہدی وگفت

مسوّى قلت وعند ابی حنیفة لو جامع قبل الوقوف فسد حجه وعلیه شاة ویحج من قابل ولیس علیهما التفرق وان جامع بعد الوقوف لا یفسد حجه وعلیه بدنة وعند الشافعی ان جامع قبل التحلل الاول فسد حجه سواء کان قبل الوقوف بعرفة او بعده وعلیه بدنة ویجب المضی فی الفاسد والقضاء من قابل ان کان تطوعا واذا خرجا یتفرقان حین بلغا عن مکان وقع فی الاول وان جامع بین التحللین لا یفسد حجه وعلیه الفدیة ولا قضاء علیه وهی فی قول شاة وفی قول بدنة اقول کان الشافعی حمل مسئلة الجماع قبل الافاضة بالعمرة علی الاحرام الذی لحقه التحلل الاول ومسئلة القضاء من قابل بالمعدودات علی الاحرام الذی لم یلحقه تحلل وجعل تفسیر مالک بالبدنة ملحقا بالمسلک وحمل ابو حنیفة المسئلتین بالعمرة علی الاحرام قبل الشروع فی ارکان الحج وبعد قوله یعتمر معناه یتم الحج فیطوف للزیارة ویسعی ان لم یکن سعی لک

مصفّی علی ابن ابی طالب وقتیکه احرام کنند از سال آینده بحج از یکدیگر جدا شوند تا آنکه آخر کنند حج خود را **مالک**

عن یحیی بن سعید انه سمع سعید بن المسیب یقول ما ترون فی رجل وقع بامرأته وهو محرم فلم یقل له القوم شیئا فقال سعید ان رجلا وقع بامرأته وهو محرم فبعث الی المدینة یسأل عن ذلک فقال بعض الناس یفرق بینهما الی عام قابل فقال سعید لینفذا لوجههما فلیتما حجهما الذی افسداه فاذا فرغا رجعا فان ادرکهما حج قابل فعلیهما الحج والهدی ویهلان من حیث اهلا بحجهما الذی افسداه ویتفرقان حتی یقضیا حجهما سعید بن المسیب میگفت چه چیز می بینید در حق شخصیکه وقاع کرد با زن خود و او محرم بود پس نگفتند قوم چیزی در جواب او پس سعید بن المسیب خود گفت شخصی وقاع کرد با زن خود و او محرم بود پس کس فرستاد بسوی مدینه سوال میکرد ازین مسئله پس گفتند بعض مردمان جدائی کرده شود میان ایشان تا سال آینده پس گفت سعید بن المسیب بروند بجانب روی خود و تمام کنند حج خود را که فاسد کرده اند پس وقتیکه فارغ شدند باز گردند پس اگر دریابد ایشان را حج آینده پس بر ایشان لازم است حج و هدی و احرام کنند از همانجا که احرام کرده بودند بحج خود که فاسد کرده بودند و از یکدیگر جدا شوند تا آنکه تمام کنند حج خود را قال مالک وعلیهما بدنة گفت مالک واجب است بر ایشان یک یک بدنه **مالک** عن ابی الزبیر عن عطاء بن ابی رباح عن عبد الله بن عباس انه سئل عن رجل وقع باهله وهو بمنی قبل ان یفیض فامره ان ینحر بدنة عبد الله بن عباس را سوال کرده شد از حکم مردیکه وقاع کرد با زن خود در منی پیش از آنکه طواف افاضه کند پس امر کرد او را که نحر کند بدنه را **مالک** عن ثور بن زید الدیلی عن عکرمة مولی ابن عباس قال لا اظنه الا عن عبد الله بن عباس انه قال الذی یصیب اهله قبل ان یفیض یعتمر ویهدی عکرمه روایت کرد از ابن عباس که گفت شخصیکه برسد بزن خود یعنی جماع کرد پیش از آنکه طواف افاضه کند عمره گرداند بعد نسک را و هدی ذبح کند **مالک** انه سمع ربیعة بن ابی عبد الرحمن یقول فی ذلک مثل قول عکرمة عن ابن عباس امام مالک شنید ربیعه بن ابی عبد الرحمن را که میگفت در مثل این صورت مانند قول عکرمه از ابن عباس مترجم گوید نزدیک ابو حنیفه اگر جماع قبل از وقوف بعرفه واقع شود حج را فاسد گرداند و بر محرم واجب شود ذبح یک بز و سال آینده از سر نو حج را بجا آرد و تفرق درمیان زوج و زوجه در حالت احرام حج جدید نزدیک او واجب نیست و اگر بعد وقوف بعرفه واقع شود حج فاسد نگردد و ذبح بدنه بر محرم واجب شود و نزدیک شافعی اگر قبل از تحلل اول جماع کند حج فاسد شود خواه قبل از وقوف بعرفه باشد یا بعد از آن

مصفیٰ ونیز واجب شود ذبح بدنہ و اتمام این حج فاسد و قضائے آن سال آینده اگرچه حج نفل باشد و چون احرام
بندند از سال آینده واجب شود تفرق تهدیداً و حذراً و اگر بین التحللین واقع شود حج فاسد نگردد ولکن فدیه واجب شود و در
تقدیر این فدیه شافعیه مختلف اند بعضے یک بز تقدیر کرده اند و بعضے یک بدنه و معنی قول ابن عباس در حدیث ثور بن زید دیلی یعتمر
آن است که تمام کند حج را بطواف زیارت و سعی بین الصفا و المروه اگر قبل ازان سعی نکرده باشد و اتمام حج را بعمره تشبیه
داد که در صورت مشابه اوست والله اعلم **باب الاحصار بعدو او مرض** در حکم بند شدن محرم بسبب دشمن یا بسبب
مرض قال الله تعالى واتموا الحج والعمرة لله فان احصرتم فما استيسر من الهدى ولا تحلقوا رؤسكم حتى يبلغ
الهدى محله فمن كان منكم مريضا الاية وتمام کنید حج و عمره را برائے خدا تعالی یعنی هرکه در حج یا عمره شروع کرد او را لازم میشود
اتمام آن و این توطیه است برائے حکم احصار پس اگر بند کرده شدید یعنی دشمن بند کرد شما را پس واجب است آنچه آسان
باشد از قربانی و اقل آن یک بز است و متراشید سر خود را تا آنکه برسد قربانی بجائے خود پس هرکه باشد از شما مریض یا با وے
ضررے باشد از جهت سر او و حلق کرد پس لازم است فدیه الخ مترجم گوید خدا تعالی تقسیم کرد حکم احصار بعدو و تحلل بذبح هدی
فرمود و حکم مریض و ارتکاب آنچه رافق باشد او را باداے فدیه مقرر کرد پس ازینجا اهل مدینه فرق کردند در احصار بدشمن و احصار
بمرض و در اول تحلل بذبح مقرر کردند و در ثانی بجز طواف بیت تحلل ندیدند و فیه نظر زیرا که و لا تحلقوا کلام مستانف است و در احصار
و غیر آن چنانکه اشاره کرده شد والله اعلم **مالك** انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم احل هو واصحابه بالحديبية
فنحروا الهدى وحلقوا رؤسهم وحلوا من كل شيء قبل ان يطوفوا بالبيت وقبل ان يصل اليه الهدى ثم لم نعلم ان رسول الله
صلى الله عليه وسلم امر احدا من اصحابه ولا ممن كان معه ان يقضوا شيئا ولا يعودوا لشيء رسول الله صلی الله علیه وسلم حلال
شد ند وے و یاران وے در حدیبیه پس نحر کردند قربانی را و تراشیدند سر خود را و حلال شدند از هر جنس پیش ازان که طواف
خانه کعبه کنند و پیش از آن که برسد بکعبه قربانی ایشان بعد ازان ندانستیم که آنحضرت صلعم امر فرمود هیچکس را از اصحاب خود و نه
هیچکس را از آنانکه همراه او بودند که قضا کنند چیزے یا عود کنند بسوے چیزے **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر انه قال
حين خرج الى مكة معتمرا في الفتنة ان صددت عن البيت صنعنا كما صنعنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فاهل بعمرة
من اجل ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اهل بعمرة عام الحديبية ثم ان عبد الله بن عمر نظر في امره فقال ما امرهما الا
واحد فالتفت الى اصحابه فقال ما امرهما الا واحد اشهدكم اني قد اوجبت الحج مع العمرة ثم نفذ حتى جاء البيت
فطاف طوافا واحدا ورای ذلك مجزيا عنه واهدى عبد الله بن عمر گفت وقتیکه برآمد بسوے مکه بقصد عمره
کرده بود در وقت فتنه اگر باز داشته خواهد شد مرا از خانه کعبه خواهم کرد چنانکه کردیم همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس ابن عمر احرام
عمره کرد بجهت آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم احرام عمره کرده بود سال حدیبیه بعد ازان عبد الله بن عمر تامل نمود در کار خود
پس گفت نیست حال حج و عمره مگر یکے پس متوجه شد بسوے یاران خود پس گفت نیست حال حج و عمره مگر یکے گواه میکنم

مسوی ۵۱ قلت اختلفوا فی تفسیر الآیة فعلی قول الشافعی رحمه الله تعالی الآیة ببیان جواز التحلل اذا شرع فی احرام النسک بین ثم رتب علیه مسئلة الاحصار والمرض فلا یحل ان المراد بالاحصار هو الاحصار بالعدو فقط ودل حدیث ضباعة علی تاثیر الاشتراط فی التحلل زیادة فی ص ٣٠٣

مصفّی شمار ابر آنکه هر آئینه من لازم کردم بر خود حج را با عمره بعد از آن بگذشت تا آنکه رسید بخانه کعبه پس طواف کرد یک طواف و دید این یک طواف را کفایت کننده از وے و هدی کرد بآن **مالک** عن ابن شهاب عن سالم ابن عبد الله عن عبد الله بن عمر انه قال المحصر بمرض لا یحل حتی یطوف بالبیت ویسعی بین الصفا والمروة فان اضطر الی لبس شیء من الثیاب التی لا بد له منها او الدواء صنع ذلک وافتدی عبد الله بن عمر گفت بند کرده شده بمرض حلال نشود تا آنکه طواف خانه کعبه کند وسعی کند میان صفا و مروه پس اگر ناچار شود به پوشیدن چیزے از انواع جامها که لابد است او را از آن یا ناچار شود بسوے دوا بکند آنرا و فدیه دهد **مالک** عن یحیی بن سعید انه بلغه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها کانت تقول المحرم لا یحله الا البیت حضرت عائشه میگفت محرم حلال نمیکند او را مگر رسیدن بخانه کعبه **مالک** عن ایوب بن ابی تمیمة السختیانی عن رجل من اهل البصرة کان قدیما انه قال خرجت الی مکة حتی اذا کنت ببعض الطریق کسرت فخذی فارسلت الی مکة وبها عبد الله بن عباس وعبد الله بن عمر والناس فلم یرخص لی احد ان احل فاقمت علی ذلک الماء سبعة اشهر حتی احللت بعمرة شخصے از اهل بصره گفت برآمدم بسوے مکه تا وقتیکه رسیدم ببعض راه شکسته شد ران من پس آدم فرستادم بمکه و در مکه بودند عبد الله بن عباس و عبد الله بن عمر و دیگر مردمان پس رخصت نداد مرا هیچکس که حلال شوم پس اقامت کردم بر آن آب هفت ماه تا آنکه حلال شدم بعمره **مالک** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن عبد الله بن عمر انه قال من حبس دون البیت بمرض فانه لا یحل حتی یطوف بالبیت وبین الصفا والمروة عبد الله بن عمر گفت هر که بند کرده شود از خانه کعبه بسبب مرض پس هر آئینه او حلال نشود تا آنکه طواف نماید بخانه کعبه وسعی کند میان صفا و مروه **مالک** عن یحیی بن سعید عن سلیمن بن یسار ان معبد بن حزابة المخزومی صرع ببعض طریق مکة وهو محرم فسأل من علی الماء الذی کان علیه فوجد عبد الله بن عمر وعبد الله بن الزبیر ومروان بن الحکم فذکر لهم الذی عرض له فکلهم امره ان یتداوی بما لا بد له منه ویفتدی فاذا صح اعتمر فحل من احرامه ثم علیه حج قابل ویهدی ما استیسر من الهدی معبد انداخته شد از دابه در بعض راه مکه حالانکه او محرم بود پس سوال کرد آن علما را که بودند متصل الی که فرود آمده بود بر آن پس یافت عبد الله بن عمر و عبد الله بن الزبیر و مروان ابن الحکم را پس ذکر کرد پیش ایشان چیزیکه پیش آمده او را پس همه ایشان امر کردند او را که دوا کند بآنچه ضرور باشد او را و فدیه دهد پس وقتیکه تندرست شود عمره کند پس حلال شود از احرام خود و بعد از آن بروے واجب است حج سال آینده و هدی دهد آنچه آسان باشد از [illegible] ... [illegible] و بهمین است حکم نزدیک ما در حال [illegible] ... [illegible] شافعی گفت

مسوّی (بقیہ صفحہ ٣٠٢) علی شهر قولی الشافعی قوله حتی یبلغ الهدی محله معناه حتی یذبح علی معنی الاستعارة ولم یذکر قضاءه فدل علی انه لیس علیه قضاء ولا یحصل التحلل الا مع هدی حتی یذبح ومن جعل الحلق نسکا قال حتی یحلق وعلی قول ابی حنیفة الاحصار یکون بالعدو وبالمرض ومحل الهدی هو الحرم فیرسل الهدی ویواعد یوما فاذا جاء الیوم حلق راسه ویجب القضاء ۱۲ - +

له قلت فی شرح السنة اتفق اهل العلم علی ان الحاج اذا فاته الوقوف بعرفة فی وقته فقد فاته الحج ووجب علیه التحلل بعمل العمرة وعلیه قضاء الحج من قابل وعلیه دم ۱۲ - + -

مصفّی | خدا تعالی اولا بیان فرمود وجوب اتمام را چون شروع کند در احد النسکین بعد از ان مرتب فرمود مسئلہ احصار ومرض را از ینجا دانسته شد که احصار بدشمن است ومرض قسیم آنست ونیز حدیث ضباعہ بنت الزبیر که آنرا شیخین روایت کرده اند دلالت کرد که اشتراط تحلل را نیز دخلے هست وچون در آیت امر بقضا نفرموده اند دانسته شد که بر محصر قضا لازم نیست واگر محصر سوق هدی کرده باشد حلال نشود تا آنکه ذبح کند هدی خود را خواه در غیر حرم یا در حرم ونزدیک ابو حنیفه احصار بمرض قسمے است از احصار وحکم احصار بمرض واحصار بعدو واحد است ومحل هدی نزدیک او حرم است پس شخصے را همراه هدی باید فرستاد وبا وے وعده مقرر باید کرد که فلان روز ذبح کند واین شخص همان روز حلال شود بحلق راس ونیز نزدیک او قضا نسک واجب است بر محصر والله اعلم

باب من فاته الحج حل بعمرة وعلیه الحج من قابل والهدی هر که فوت شود از وے حج یعنی بسببے از اسباب روز عرفه یا شب نحر بعرفات نرسید حلال شود باداے عمره ولازم است بروے حج از سال آینده ولازم است بروے هدی **مالک** عن یحیی بن سعید انه قال اخبرنی سلیمن بن یسار ان ابا ایوب الانصاری خرج حاجا حتی اذا کان بالنازیة من طریق مکة اضل رواحله وانه قدم علی عمر بن الخطاب یوم النحر فذکر ذلک له فقال عمر بن الخطاب اصنع ما یصنع المعتمر ثم قد حللت فاذا ادرکک الحج قابلا فاحجج واهد ما استیسر من الهدی ابو ایوب انصاری برآمد بقصد حج تا آنکه رسید بنازیه از راه مکه گم کرد شتران خود را وسر آئینه وے قدوم کرد بر عمر بن الخطاب روز نحر پس ذکر کرد این ماجرا پیش او پس گفت حضرت عمر بکن آنچه میکند عمره کننده بعد از آن تو حلال شدی پس اگر ادراک کند ترا حج سال آینده پس حج بکن وقربانی ذبح کن آنچه آسان باشد از انواع هدی **مالک** عن نافع عن سلیمن بن یسار ان هبار بن الاسود جاء یوم النحر وعمر بن الخطاب ینحر هدیه فقال یا امیر المؤمنین اخطأنا العدة کنا نری ان هذا الیوم عرفة فقال عمر بن الخطاب اذهب الی مکة فطف انت ومن معک وانحروا هدیا ان کان معکم ثم احلقوا او قصروا وارجعوا فاذا کان عام قابل فحجوا واهدوا فمن لم یجد فصیام ثلثة ایام فی الحج وسبعة اذا رجع هبار بن اسود آمد روز نحر وعمر بن الخطاب نحر میکرد قربانی خود را پس گفت یا امیر المؤمنین خطا کردیم شمار روزها را بجا ظاهر میشد که امروز روز عرفه است فرمود حضرت عمر برو بسوے مکه پس طواف کن تو وهر که همراه تو باشد ونحر کنید قربانی را اگر باشد باشما بعد از ان حلق کنید یا قصر نمائید وباز گردید پس وقتیکه شود سال آینده پس

مسوی قوله قلت اتفق اهل العلم علی ان الهدی مستحب للحاج المفرد والمعتمر المفرد وواجب علی المتمتع والقارن وعلی
من وجب علیه جزاء العدوان علی الاحرام فاما المستحب من الهدی یاکله ویتصدق به اما جزاء العدوان فلا یاکله ویتصدق به اما دم
التمتع والقران فلا یاکله عند الشافعی بل یتصدق بکله وعند ابی حنیفة یاکله ویتصدق به ۱۲ *

مصفی حج کنید و هدی ذبح کنید پس هرکه نیابد لازم است بروی صوم سه روز در حج و هفت روز وقتیکه باز گردد بوطن
مترجم گوید بغوی گفته که اهل علم اتفاق دارند بر آنکه وقتیکه حاج را وقوف بعرفه در وقت خود فوت شود پس فوت شد او را حج
و واجب است حلال شدن بروی بعمل عمره و لازم است قضاء حج از سال آینده و نیز لازم است بروی دم باب

استحباب الهدی للحاج او المعتمر در بیان استحباب قربانی مر حج کننده را و عمره کننده را قال الله تعالی واذن فی الناس
بالحج یاتوک رجالا وعلی کل ضامر یاتین من کل فج عمیق لیشهدوا منافع لهم ویذکروا اسم الله فی ایام معلومات
علی ما رزقهم من بهیمة الانعام فکلوا منها واطعموا البائس الفقیر وقال تعالی ثم محلها الی البیت العتیق
وقال تعالی والبدن جعلناها لکم من شعائر الله لکم فیها خیر فاذکروا اسم الله علیها صواف فاذا وجبت
جنوبها فکلوا منها واطعموا القانع والمعتر کذلک سخرناها لکم لعلکم تشکرون فرمود خدا تعالی آواز ده
در میان مردمان بحج تا بیایند پیش تو پیاده و سوار بر هر شتر لاغر از هر راه دور تا حاضر شوند نزدیک فائده برای خویش و یاد کنند
نام خدا را در روز چند دانسته شده یعنی یوم نحر و بعد از وی بر ذبح بر آنچه خدا تعالی روزی داده است ایشان را از قسم
چهار پایان مواشی پس بخورید از آن و بخورانید رسانده درویش را باز گفت ثم محلها آخر باز جای فرود آمدن آن بخانه قدیم است
و دیگر فرمود و شتران قربانی را ساخته ایم برای شما از شعائر خدا شما را در آن نیکی است پس یاد کنید نام خدا را بر نحر آن ایستاده
استاده کرده بر چهار پای خود پس چون بر زمین افتد پهلوی او بخورید از آن و بخورانید درویش بی سوال را و سوال کننده
را همچنین رام گردانیدیم چهار پایان را برای شما بود که شکر کنید مترجم گوید اتفاق کردند علماء بر آنکه مستحب است قربانی
کردن بر کسیکه تنها نیت حج داشته باشد و بر کسیکه نیت عمره تنها نموده باشد و واجب است بر متمتع و قارن و بر کسیکه لازم
شد بروی جزای عصیان بر احرام و اما قربانی مستحب پس جائز است خوردن آن صاحب او را و صدقه دادن آن و اما دم
جزا جائز نیست خوردن آن بر صاحب آن بلکه صدقه کند تمام آنرا و اما دم تمتع و قران نزدیک شافعی جائز نیست خوردن
آن صاحب دم را بلکه صدقه کند و نزدیک ابو حنیفه جائز است خود خوردن و تصدق نمودن آن والله اعلم باب

تسمین الهدایا واختیار احسنها در بیان فربه ساختن قربانیها و اختیار نمودن بهترین آنرا مالک عن
عبد الله بن ابی بکر بن حزم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اهدی جملا کان لابی جهل بن هشام فی حج او عمرة رسول الله
صلی الله علیه وسلم هدی ساخت شتری را که بود از آن ابی جهل بن هشام در حج یا عمره مالک عن عبد الله بن دینار انه
کان یری عبد الله بن عمر یهدی فی الحج بدنتین بدنتین وفی العمرة بدنة بدنة قال ورأیته فی العمرة ینحر بدنة وهی قائمة

مسوى ٭ قلت وعليه الشافعي وكره ابو حنيفة الاشعار وصح به الاحاديث فقيل كره لانه مثلة وانما
فعله النبي صلى الله عليه وسلم لان المشركين كانوا لا يمتنعون من تعرضه الا بهذا وقيل انما كره اشعار اهل زمانه لانهم كانوا يبالغون (باقي صفحه)

مصفى

في دار خالد بن اسيد وكان فيها منزله قال ولقد رايته طعن في لبته بدنته حتى خرجت الحربة من تحت كتفها
عبد الله بن دينار ميگويد عبد الله بن عمر را كه هدي ميساخت در حج دو دو بدنه و در عمره يك يك بدنه گفت و ديدم او را در عمره
كه نحر ميكرد هدي خود را و او استاده بود در خانه خالد بن اسيد و بود در انخانه فرود آمدن عبد الله گفت و ديدم او را كه نيزه زد در گردن
بدنه تا آنكه بر آمد حربه از زير كتف او مالك عن يحيى بن سعيد ان عمر بن العزيز اهدى جملا في الحج او عمرة عمر بن العزيز
هدي ساخت شتر را در حج يا در عمره مالك عن ابي جعفر القاري ان عبد الله بن عياش بن ابي ربيعة المخزومي اهدى
بدنتين احدهما بختية عبد الله بن عياش بن ابي ربيعه هدي ساخت دو شتر را يكے از انها بختيه بود مالك عن هشام بن عروة
عن ابيه انه كان يقول لبنيه يا بني لا يهدين احدكم لله من البدن شيئا يستحيي ان يهديه لكريمه فان الله اكرم الكرماء
واحق من اختير له عروه ميگفت به پسران خود اے پسران من هدي نسازد يكے از شما براے خدا تعالى از شتران چيزے كه
حيا كند از آن كه هديه فرستد براے دوست عزيز خود پس هر آئينه خدا تعالى عزيز ترين عزيزان است و اولى ترا است بآنكه
اختيار كرده شود براے او بهترين چيزے **باب ما يسن في الهدي من التقليد والاشعار والتعريف** آنچه مسنون است در قرباني
از قلاده بستن در گردن آن و شگافتن پوست كوهان او به نيزه و استاده كردن در عرفات مالك عن نافع عن عبد الله
ابن عمر انه كان اذا اهدى هديا من المدينة قلده واشعره بذي الحليفة يقلده قبل ان يشعره وذلك في مكان واحد وهو
موجه للقبلة يقلده بنعلين ويشعره من الشق الايسر ثم يساق معه حتى يوقف به مع الناس بعرفة ثم يدفع به معهم اذا دفعوا
فاذا قدم منى غداة النحر نحره قبل ان يحلق او يقصر وكان هو ينحر هديه بيده يصفهن قياما ويوجههن الى القبلة ثم
ياكل ويطعم عبد الله بن عمر چون قرباني ميفرستاد از مدينه قلاده مے بست او را و مے شگافت كوهان او را در ذو الحليفه
قلاده مے بست در گردن او پيش از آن كه بشگافد كوهان او را و اين همه در مكان واحد مے بود و آن قرباني روے به قبله
استاده كرده شده بود قلاده مے بست به دو نعل و مے شگافت كوهان او را از جانب چپ بعد از آن روان كرده ميشد همراه
او تا آنكه استاده كرده ميشد همراه او با مردمان در عرفات بعد از ان روان كرده ميشد او را از عرفات با مردمان وقتيكه روان
ميشدند پس وقتيكه ميرسيد بمنى صباح روز نحر نحر ميكرد آنرا پيش از آن كه تراشد سر را يا قصر نمايد و عبد الله بن عمر نحر ميكرد
قرباني خود را بدست خود استاده ميكرد شتران را پايها و دستها برابر ساخته و متوجه ميساخت آنها را به قبله بعد از ان ميخورد و ميخوران
ميداد مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا طعن في سنام هديه وهو يشعره قال بسم الله والله اكبر عبد الله بن عمر
وقتيكه نيزه ميزد در كوهان قرباني حالانكه مے شگافت كوهان او را ميگفت بسم الله والله اكبر مالك عن نافع ان عبد الله
ابن عمر كان يقول الهدي ما قلد واشعر ووقف به بعرفة عبد الله بن عمر ميگفت هديه همان است كه قلاده بسته شود در گردن او

مسوّٰی (بقیہ ص ٣٠٩) فیہ فیجا وز منہ السرایۃ وقیل تما کرہ ایشارہ علی التقلید فی الھدایۃ لایجب التعریف وعرف بھدی المتعۃ تحسین ١٢

٥١ **قلت** وعلیہ اہل العلم انہ یعتبر فی الھدایا ما یعتبر فی الضحایا ١٢ ٥٢ **قلت** ھو حسن عند اھل العلم فی الھدایۃ و

یتصدق بجلالھا و خطمھا ١٢ ٥٣ **قلت** فی العالمکیریۃ ولو نذر ھدیا یختص ذبحہ بالحرم اتفاقا ولو نذر جزورا یجوز نحرہ

فی غیر الحرم اتفاقا ولو نذر بدنۃ قال ابو یوسف اری ان ینحرہا الا بمکۃ وقال حیث شاء الا اذا نوی ان ینحر بمکۃ ١٢

مصفّٰی وشگافتہ شود کوہان او را واشادہ کردہ شود در عرفات مترجم گوید مذہب شافعی موافق این آثار است و ابو حنیفہ مکروہ داشتہ است اشعار را در احادیث صحیحہ اشعار بیان آمدہ پس اصحاب او مختلف در توجیہ قول وے طائفہ گفتہ اند کہ مقصود او از کراہت اشعار اہل زمان او است کہ افراط مے ورزیدند دران وطائفہ برآنند کہ اشعار او بر تقلید مکروہ است وبعضے کراہت را مطلق داشتہ معلل نمودہ اند بآنکہ از جنس مثلہ است ونہی از مثلہ شائع ومشہور است وآنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بنا بر ضرورت اشعار سفیر مودند زیراکہ مشرکین از تعرض ہدایا باز نمے آمدند الا باشعار واللہ اعلم **باب** ما یصلح ان یکون ھدیا چہ چیز لائق است کہ باشد ہدی

مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یقول فی الضحایا والبدن الثنی فما فوقہ ٥١ عبد اللہ بن عمر میگفت در قربانی اضحیہ و شتران قربانی ثنی باید یا بالا تر از آن ثنی آنست کہ برآوردہ باشد دندان وآن در شتر پنج سالہ مے باشد ودر گاؤ دو سالہ ودر بز یک سالہ وہمین است مذہب شافعی وہمین است مذہب جمیع اہل علم **باب** یتصدق بجلال الھدی صدقہ بدہد جلہائے قربانی را **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان لا یشق جلال بدنہ ولا یجللھا حتی یغدو من منی الی عرفۃ عبد اللہ بن عمر پارہ نمیکرد جل شتران قربانی خود را ونمے پوشانید جل بر آنہا تا آنکہ وقت پگاہ متوجہ شدے از منی بسوے عرفات

مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یجلل بدنہ القباطی والانماط والحلل ثم یبعث بہا الی الکعبۃ فیکسوھا ایاھا عبد اللہ بن عمر جل میپوشانید شتران قربانی خود را القباطی وانماط وحلل واین ہر سہ جنس از ثیاب نفیسہ است بعد از آن میفرستاد این قباطی وانماط وحلل را بسوے کعبہ پس میپوشانید کعبہ را بآن **مالک** انہ سال عبد اللہ بن دینار ما کان عبد اللہ بن عمر یصنع بجلال بدنہ حین کسیت الکعبۃ ھذہ الکسوۃ فقال کان یتصدق ٥٢ مالک سوال کرد عبد اللہ بن دینار را کہ چہ میکرد عبد اللہ بن عمر جل شتران قربانی خود را وقتیکہ پوشانیدہ شد کعبہ را این کسوت پس گفت عبد اللہ بن دینار صدقہ میداد آنرا مترجم گوید تصدق بجلال وخطام آنہا مستحب است نزدیک فقہا و واجب نیست **باب** من نذر بدنۃ او جزورا حکم کسیکہ نذر کرد شتر قربانی را یا شتر کشتنی را **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر قال من نذر بدنۃ فانہ یقلدھا نعلین ویشعرھا ثم ینحرھا عند البیت او بمنی یوم النحر لیس لھا محل دون ذلک ومن نذر جزورا من الابل والبقر فلینحرھا حیث شاء ٥٣ عبد اللہ بن عمر گفت کسیکہ نذر کرد شتر قربانی پس حال اینست کہ او قلادہ بندد آنرا دو نعل واشعار کند کوہان او را بعد از آن نحر کند او را نزدیک کعبہ یا در منی روز نحر نیست برائے وے جائے نحر سوائے آن وکسیکہ نذر کرد شتر کشتنی یا گاؤ

مسوى ۱؎ **قلت** وعليه احمد واسحق تطوعا كانت او واجبة وقال ابو حنيفة اذا عطبت البدنة في الطريق فان كان تطوعا نحرها وصبغ نعلها بدمها وضرب بها صفحة سنامها ولم ياكل هو ولا غيره من الاغنياء وان كانت واجبة اقام غيرها مقامها وصنع بها ما شاء وقال الشافعي ان كان تطوعا فله ان ياكل ويتمول وان كانت واجبة لم تحل له ولا لرفقته فقراء كانوا او اغنياء بل يغمس نعلها في دمها ويضرب به صفحة سنامها ليعلم من يمر بها انها هدي فمن كان محتاجا اكل منها ومن لم يكن محتاجا لم ياكل منها ۱۲ +

مصفى پس ذبح کند هر جا که خواهد مسئله در عالمگیری مذکور است که اگر نذر بلفظ هدی باشد واجب گردد ذبح آن در حرم اتفاقا واگر بلفظ جزور باشد در غیر حرم نیز ذبح آن کفایت کند اتفاقا واگر بلفظ بدنه باشد مذهب امام اعظم وامام محمد آنست که هر جا که خواهد ذبح کند آنرا اگر نیت مکه در وی مضمر باشد وامام ابو یوسف گفته است که در غیر مکه کفایت نمیکند والله اعلم

باب كيف يعمل بما عطب من الهدي في الطريق چگونه عمل نماید بشتری که هلاک شد از قربانیها در راه **مالك عن هشام** ابن عروة عن ابيه ان صاحب هدي رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يا رسول الله كيف اصنع بما عطب من الهدي فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم كل بدنة عطبت من الهدي فانحرها ثم الق قلائدها في دمها ثم خل بينها وبين الناس ياكلونها ٥١

صاحب هدی رسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی شخصیکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر هدی خود گماشته بود گفت یا رسول الله چه کار کنم بشتری که هلاک شد از قربانی پس فرمود او را رسول الله صلی الله علیه وسلم هر شتری که هلاک شود از قربانی پس نحر کن او را بعد ازان بینداز قلاده را در خون او بعد ازان بگذار و متعرض مشو درمیان او و درمیان مردمان تا بخورند مترجم گوید هدی هالک را نزدیک احمد واسحق نباید خورد خواه نفل باشد خواه فرض وابو حنیفه گفته است که اگر نفل باشد نباید خورد هیچ توانگر را حلال نیست خوردن آن واگر فرض باشد بدل آن اقامت کند واین را اگر خورد یا تصرف کند مختار است ونزد شافعی اگر نفل باشد توان خورد بلکه توشه هم ازان توان گرفت واگر واجب باشد صاحب هدی را ورفقاے او را حلال نیست فقرا باشند یا اغنیا ودیگران اگر محتاج باشند بخورند والا ترک کنند والله اعلم **باب اذا عطبت البدنة او ضلت فهل عليه بدلها** وقتیکه هلاک شود بدنه یا گم شود آیا لازم است بروے بدل وے **مالك عن** نافع عن عبد الله بن عمر انه قال من اهدى بدنة ثم ضلت او ماتت فانها ان كانت نذرا ابدلها وان كانت تطوعا فان شاء ابدلها وان شاء تركها عبد الله بن عمر گفت هر که قربانی ساخت شتری را بعد ازان گم شد یا بمرد آن شتر اگر آن شتر نذر باشد بدل آن ذبح کند واگر نفل باشد اگر خواهد بدل آن ذبح کند واگر خواهد نکند **مالك عن** ابن شهاب عن سعيد بن المسيب انه قال من ساق بدنة تطوعا فعطبت فنحرها ثم خلى بينها وبين الناس ياكلونها فليس عليه شيء وان اكل منها او امر من ياكل منها غرمها سعید بن المسیب گفت هر که روان کند شتر قربانی تطوع پس هلاک شد پس نحر کرد آنرا بعد ازان متعرض نشد میان آن و درمیان مردمان تا بخورند پس نیست بروے چیزے واگر بخورد ازان یا امر کرد کسے را که بخورد ازان تاوان آن کشد **مالك عن** ثور بن زيد الديلي عن عبد الله بن عباس مثل ذلك از عبد الله بن عباس مانند آنچه از سعید بن المسیب مذکور شده آمده است

مسوّی ۵۱ قلت وعلیه الشافعی انه یجوز الرکوب بغیر مضرہا ویجوز شرب لبنها بعد ری ولدہا وقال ابو حنیفة لا یرکبها الا بضرورة ولا یحلب لبنها ویقطعها بنضح ضرعها بماء بارد ۱۲ ۵۲ قلت فی شرح السنة وهذا قول اهل العلم ۱۲ ۵۳ قلت وعلیه اهل العلم ان ذلک مستحب ولو لم یغتسل ودخلها فلا جناح فی الانوار ویسن للداخل من طریق المدینة والشام ان یغتسل بذی طوی وان یدخل ماشیا من ثنیة کداء ویخرج من ثنیة کدی ۱۲

مصفّی | مالک عن ابن شهاب انه قال من اهدی بدنة جزاء او نذرا او هدی تمتع فاصیبت بالطریق فعلیه البدل ابن شهاب گفت هر که هدی سازد شتر را یا جزائے تقصیرے باشد یا نذر باشد یا قربانی تمتع باشد پس هلاک کرده شد در راه پس لازم است بروے بدل و بر همین است اتفاق علما که اگر باشد آن بدنه نفل واجب نیست بر صاحب وے چیزے اگر واجب باشد پس آن بر ذمه اوست یعنی بدل آن ادا باید نمود **باب هل یرکب بدنة او یشرب لبنها** آیا سوار شود بر شتر قربانی یا بنوشد شیر او را مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم رای رجلا یسوق بدنة فقال ارکبها فقال یا رسول الله انها بدنة فقال ارکبها ویلک فی الثانیة او الثالثة رسول الله صلی الله علیه وسلم دید شخصے را که مے راند شتر قربانی را پس فرمود سوار شو بران پس گفت آن شخص یا رسول الله هر آئینه وے شتر قربانی است پس فرمود سوار شو بران واے باد بر تو در نوبت دوم فرمود این کلمه را یا مرتبه سوم مالک عن هشام بن عروة ان اباه قال اذا اضطررت الی بدنتک فارکبها رکوبا غیر فادح قال اذا اضطررت الی لبنها فاشرب بعد ما یروی فصیلها فاذا نحرتها فانحر فصیلها معها[۵۱] عروه گفت وقتیکه مضطر شوی بسوے سواری شتر قربانی خود پس سوار شو بر آن سوار شدنے که ضرر نرساند باو و گفت عروه وقتیکه ناچار شوی بسوے شیر او پس بنوش بعد از آن که سیراب شود بچه او پس وقتیکه نحر کنی بدنه را نحر کن بچه او را با او مترجم گوید همین است مذهب شافعی که بلا ضرورت نیز سوار شدن بر بدنه جائز است لکن بشرط عدم ضرر و همچنین شیر او را توان خورد بعد از سیر شدن بچه او و نزدیک ابو حنیفه سوار شدن بران درست نیست مگر در صورت ضرورت و شیر دوشیدن آن نیز درست نیست و اگر در شیر ایذا دهد او را بپاشیدن آب سرد بر پستان حوالی قطع باید کرد والله اعلم **باب کیف یصنع بولد البدنة اذا نتجت** چگونه کند بچه شتر قربانی چون زائد بگیرد بچه را نزدیک زادن مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول اذا نتجت البدنة فلیحمل ولدها حتی ینحر معها فان لم یوجد له محمل حمل علی امه حتی ینحر معها[۵۲] عبد الله بن عمر میگفت وقتیکه زائی بگیر بچه را نزدیک زادن از شتر قربانی پس باید که برداشته شود آن بچه را تا آنکه نحر کرده شود با او پس اگر یافته نشود برداشتنه شود بر مادر او تا آنکه نحر کرده شود همراه او و همین است مذهب اهل علم **باب یغتسل لدخول مکة** یعنی غسل کند برائے داخل شدن در مکه و داخل شود در وے بوقت صبح از جانب اعلائے مکه مالک[۵۳] عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا دنا من مکة بات بذی طوی بین الثنیتین حتی یصبح ثم یصلی الصبح ثم یدخل من الثنیة التی باعلی مکة ولا یدخل اذا خرج حاجا او معتمرا حتی یغتسل قبل ان یدخل مکة

مسوّی ۵۱ قلت قد استفاض عن الصحابة ان اول شیٔ کان یبدٔ ون به الطواف بالبیت ثم لا یحلون واتفق الشیخان وهذا سنة بالاتفاق
۵۲ قلت وعلیه اهل العلم وفی العالمکیریة لیس علی اهل مکة طواف القدوم وفی المنهاج یختص طواف القدوم بحاج دخل مکة قبل الوقوف

مصفیٰ اذا دنی من مکة بذی طوی ویأمر من معه فیغتسلون قبل ان یدخلوا مکة عبد الله بن عمر وقتیکه نزدیک میشد بمکه شب میگذرانید بوادی ذی طوی درمیان دو ثنیه تا آنکه بوقت صبح در مے آمد بعد ازان نماز صبح میخواند بعد ازان داخل میشد ازان ثنیه که باعلی مکه است و داخل نمیشد وقتیکه بر مے آمد بقصد حج یا عمره تا آنکه غسل میکرد پیش ازانکه داخل شود در مکه وقتیکه نزدیک میشد بمکه بوادی ذی طوی و میفرمود آنانرا که همراه او مے بودند که غسل نمایند پیش ازانکه داخل شوند در مکه مترجم گوید رضی الله عنه مستحب است قاصد دخول مکه غسل کند در ذی طوی و داخل شود از اعلائے مکه در نهار زیرا که دخول آنحضرت صلی الله علیه وسلم همین صفت بوده است و این ثنیه علیه مسمی است بکدا بفتح و مد و تنوین و ثنیه سفلی مسمی است بکُدی بضم و قصر و تنوین و آن نزدیک جبل قیقعان واقع است و اگر از مدینه نیامده باشد آیا مستحب است او را که از راه گشته بذی طوی برسد یا نه دو وجه کرده اند و اگر غسل نکرد یا در شب داخل شد در مکه جائز است

باب طواف القدوم سنة ولیس بواجب طواف قدوم سنت است و واجب نیست مالک انه بلغه ان سعد بن ابی وقاص کان اذا دخل مکة مراهقا خرج الی عرفة قبل ان یطوف بالبیت و بین الصفا والمروة ثم یطوف بعد ان یرجع ۵۱ سعد بن ابی وقاص وقتیکه داخل میشد بمکه نزدیک شده بروز عرفه بر مے آمد بعرفات پیش ازانکه طواف کند بخانه کعبه و درمیان صفا و مروه بعد ازان طواف میکرد پس ازانکه رجوع کند مترجم گوید رضی الله عنه کسیکه احرام حج کرده باشد افضل در حق او آنست که داخل شود بمکه پیش از وقوف بعرفات و طواف قدوم کند زیرا که آنحضرت صلی الله علیه وسلم همین طور عمل فرموده اند و اگر بمکه داخل نشود و بعرفات رود نیز جائز است چنانکه سعد بن ابی وقاص کرد

باب لیس طواف القدوم لمن احرم من مکة سنت نیست طواف قدوم بر کسیکه احرام کرده باشد از مکه مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر کان اذا احرم من مکة لم یطف بالبیت ولا بین الصفا والمروة حتی یرجع من منی وکان لا یرمل اذا طاف حول البیت اذا احرم من مکة ۵۲ عبد الله بن عمر وقتیکه احرام میکرد از مکه طواف نمیکرد بخانه کعبه و نه درمیان صفا و مروه تا آنکه باز میگشت از منی و رمل نمیکرد یعنی پویه پویه نمیرفت وقتیکه طواف میکرد گرد خانه کعبه وقتیکه احرام میکرد از مکه مترجم گوید رضی الله عنه که مختص است طواف قدوم بصفتیکه مذکور میشود بحاجی که داخل باشد بمکه قبل از وقوف پس کسیکه بقصد عمره در آمد او را طواف عمره میباید کرد نه طواف قدوم و کسیکه انشائے احرام حج از مکه کرده است او را طواف قدوم لازم نیست و کسیکه بعد از وقوف آمده است او را طواف حج فرض میباید کرد مسئله اگر حلال بمکه داخل شد یا آنکه قصد حج نداشت یا از نزدیک مکه بمکه آمد سنت است که طواف قدوم بجا آرد بجهت تحیه بیت مقدسه طواف را مطلقا واجبات است که بدون آن صحیح نباشد و سنن است که بدون آن صحیح باشد لکن باوجود آن کامل بود پس از واجبات ستر عورت و طهارت از حدث و خبث است مانند صلوة بحدیث الطواف بمنزلة الصلوة الا ان الله قد احل فیه النطق فمن نطق فلا ینطق الا بخیر صححه الحاکم دیگر از واجبات طواف آنست که ابتدا بحجر اسود کند و بیت را

مصفیٰ

بر یسار خود گرداند ہفت بار بگرد اندرون مسجد زیرا کہ طواف آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم وسائر مسلمین باتفاق چنین بودہ است و درین مسئلہ خلافے مروی نشدہ و دیگر آنست کہ طواف ورا حجر واقع شود زیرا کہ حجر از بیت است چنانکہ بیاید و اما سنن پس مشی است در طواف و آن واجب نیست زیرا کہ در حدیث صحیحین ثابت شد کہ طاف صلی اللہ علیہ وسلم راکبا فی حجۃ الوداع و استلام حجر اسود در اول ہر طواف و تقبیل آن از جہت اتباع رواہ الشیخان پس اگر عاجز باشد از ان استلام کند فقط و اگر از آن نیز عاجز باشد باشارہ استلام کند بدست خود و رکنین شامیین را استلام نکند و نہ تقبیل و رکن یمانی را استلام کند نہ تقبیل بجہت اتباع رواہ الشیخان من حدیث ابن عمر و رمل کند در ثلثہ اشواط اول نہ در جمیع اشواط از حجر اسود تا حجر اسود و آن مختص است بطوافے کہ عقیب وے سعی باشد خواہ قدوم باشد یا طواف فرض و سعی حج یا عمرہ و معنی رمل اسراع است در مشی با تقارب خطی و اضطباع بجہت اتباع و آن نیز خاص است بطوافیکہ دران رمل باشد و معنی اضطباع آنست کہ وسط ردا خود را زیر منکب راست خود گذارد و ہر دو طرف آنرا بر منکب چپ اندازد و اضطباع و رمل مخصوص است برجال دون النساء و در اشواط سبعہ موالاۃ کند و بعد از طواف دو رکعت نماز گذارد و در وے قل یا ایہا الکافرون و قل ہو اللہ احد خواند بجہت اتباع و بعد از طواف و صلوٰۃ استلام حجر اسود نماید نزدیک قصد سعی بجہت اتباع و واجبات سعی یکے بدایۃ است از صفا بحدیث ابدأ بما بدأ اللہ بہ و دیگر ہفت بار بودن آن بآن معنی کہ ذہاب از صفا بسوئے مروہ یکبار باشد و عود از مروہ بسوئے صفا بار دیگر باشد و علی ہذا القیاس دیگر ایقاع آن بعد از طواف رکن یا بعد از طواف قدوم پیش از آنکہ بعرفہ واقف شود للاتباع و ہر کہ سعی بعد طواف قدوم کردہ باشد بعد طواف رکن اعادہ نکند بحدیث مسلم لم یطف النبی صلی اللہ علیہ وسلم ولا اصحابہ بین الصفا والمروۃ الا طوافا واحدا طوافہ الاول و مستحب است کہ برآید بر صفا و مروہ قدر یک قامت آدمی و ذکرے کہ مے آید بگوید و ہر بار چنین کند و در اول و آخر سعی باہستگی روان شود و درمیان میلین اخضرین دوان دوان قطع کند مقدمہ مستحب است کہ امام یا نائب او روز سابع یک خطبہ خواند در مسجد الحرام بعد نماز ظہر و دران خطبہ تعلیم کند بیگاہ برآمدن ایشان روز ترویہ بسوئے منی و آنچہ متعلق مناسک باشد بان تنبیہ نماید بحدیث ابن عمر کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا کان قبل یوم الترویۃ بیوم خطب الناس واخبرہم بمناسکہم رواہ البیہقی باسناد جید و امام یا نائب او روز ترویہ با مردمان برآید بسوئے منی للاتباع و شب آنجا گذرانند و نماز صبح آنجا خوانند و بعد طلوع شمس قصد عرفات نمایند و در وادی نمرہ نازل شوند تا وقتیکہ آفتاب زائل شود آنگاہ امام دو خطبہ خواند بعد ازان نماز ظہر و عصر را جمع کند بعد از آن بعرفات روند و وقوف کنند تا غروب آفتاب و بذکر و دعا و تہلیل مشغول باشند و این وقوف فرض است و شرط وقوف حضور یکلحظہ است از عرفات اگرچہ مکث نکند و وقت آن از زوال شمس است تا صبح یوم النحر و جمع درمیان جزوے از نہار و جزوے از لیل سنت است و اگر از وے یکے ازین دو فوت شود مستحب است اراقۃ دم و اگر بغلط روز نحر وقوف کردند و حقیقت حال در اثنائے وقوف یا بعد از آن ظاہر شد اعادہ نکنند بحدیث الحج یوم تحجون و بعد از غروب بسوئے مزدلفہ روان شوند و آنجا درمیان مغرب و عشا

مصفّٰی | جمع نمایند للاتباع وآیا علت این دو جمع سفر است یا نسک قول سالم ترجیح اول میدہد و مبیت مزدلفہ لازم است
و ہر کہ مبیت آن ترک کند یا در نصف ثانی بیتوتہ نکند بغیر عذر اراقۃ دم کند وآیا این دم مستحب است یا واجب دو قول آمدہ
است واز مزدلفہ نسا وضعفہ را بعد نصف لیل بمنٰی فرستند وغیر ایشان باقی مانند تا آنکہ وقت غلس نماز صبح خوانند و بجانب منٰی
متوجہ شوند ودر آن اثنا چون بمشعر حرام رسند وقوف کنند ودعا نمایند تا وقت اسفار لقولہ تعالیٰ فاذا افضتم من عرفات فاذکروا اللہ
عند المشعر الحرام وحصیات رمی از مزدلفہ بگیرند بحدیث فضل بن عباس ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال لہ غداۃ یوم
النحر التقط لی حصی بعد از ان قبل از طلوع بجانب منٰی روان شوند وچون بمنٰی رسند ہفت سنگریزہ بسوئے جمرہ عقبہ اندازند و
ہمراہ ہر سنگریزہ تکبیر گویند ودر روز نحر رمی پیش از زوال آفتاب است وبجز یک جمرہ را رمی نکنند ہذا کلہ للاتباع وبعد از رمی
ہدی را ذبح کند اگر با او باشد بعد از ان حلق کند یا قصر ودر حق مردان حلق بہتر باشد ووظیفہ زنان قصر است بحدیث ابی داود
لیس علی النساء حلق انما علی النساء التقصیر واین حلق یا قصر رکن است واقل ادا او فی ما یطلق علیہ الحلق است وتنقیح حلق
وقصر ازالہ شعور است بہر صفت کہ باشد نتف یا حرق یا قص یا بسنان ومقراض بہتر است چنانکہ بیاید وکسیکہ موئے سر ندارد
او را مستحب است راندن استرہ بر سر بعد از ان بمکہ رود وطواف افاضہ نماید وآن آخرین فرض است از فروض حج وترتیب
میان رمی وذبح وحلق وطواف سنت است نہ واجب بحدیث لا حرج لا حرج ووقت این چیزہا بعد نصف لیل است
وآنرا آخرے معین نیست الا رمی کہ تا آخر روز نحر است چنانکہ بیاید وذبح تا آخر وقت اضحیہ وبدو چیز از جملہ رمی وذبح وحلق تحلل
اول حاصل شود وہمہ چیز حلال شود الا جماع ومباشرت وآن نیز بطواف حلال گردد وبعد از طواف بمنٰی باز روند وشبہائے
تشریق آنجا گذارند وہر روز از روزہائے تشریق ہر سہ جمرہ را رمی کنند ہر جمرہ را بہفت سنگریزہ وچون رمی یوم ثانی از ایام تشریق
بجا آورد جائز است او را نفر لقولہ تعالیٰ فمن تعجل فی یومین فلا اثم علیہ مگر آنکہ شب سیوم در آید پس واجب شود رمی روز ثالث
نیز بقول ابن عمر چنانکہ بیاید ووقت رمی ایام تشریق از زوال آفتاب است تا غروب آن ودر قولے تا فجر وشرط آنست کہ
واحدۃ بعد واحدۃ رمی کنند وترتیب جمرات سہ گانہ رعایت نمایند زیرا کہ رمی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم وصحابہ وغیرہم ہمین
اسلوب بودہ است من غیر اختلاف وشرط رمی آنست کہ حصا باشد نہ لولو وزرنیخ ومانند آن کہ اسم حجر بر آن مطلق نیست و
آنکہ بسمی رمی حاصل شود پس وضع کفایت نکند وسنت آنست کہ رمی کند قدر حصی الخذف بخا وذال معجمتین یعنی قدر یکہ
از میان دو انگشت بتوان انداخت واگر رمی یکروز ترک کردہ باشد روز دیگر قضا کند بغیر دم بحدیث رعاۃ ابل چنانکہ بیاید واگر
جمیع ایام رمی بگذارد خواہ رمی یکروز ترک کردہ باشد یا زیادہ ازان اراقۃ دم لازم است ووقتیکہ خواہد از مکہ بیرون رود
واجب است طواف وداع الا بر حائض واگر آنرا ترک کرد وعود ننمود پیش از مسافت قصر دادن دم لازم شود واین مطالب
در ابواب آئندہ بتفصیل مذکور خواہد شد

باب یسن الرمل فی ثلثۃ اشواط من طواف بعدہ سعی

سنت است رمل در سہ شوط از طواف کہ بعد آن سعی است

مالک عن جعفر بن محمد عن ابیہ عن جابر بن عبد اللہ انہ قال رایت

مسوّی ۱ه **قلت** وعليه اهل العلم في المنهاج ويختص الرمل بطواف يعقبه سعي في قول بطواف القدوم في قول لبغوي هذا القول ظاهر في
المالكية كل طواف بعده سعي فانه يرمل فيه ۲ه **قلت** وعليه اهل العلم قالوا فان عجز استلم وان عجز عن الاستلام ايضا اشار بيده

مصفّى رسول الله صلى الله عليه وسلم رمل من الحجر الاسود حتى ينتهي اليه ثلثة اطواف جابر گفت دیدم آنحضرت
صلی الله علیه وسلم که پویه پویه رفت از حجر اسود تا آنکه رسید بحجر اسود در سه شوط **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يرمل
من الحجر الاسود الى الحجر الاسود ثلثة اطواف ويمشي اربعة اطواف عبد الله بن عمر پویه پویه میرفت از حجر اسود تا حجر اسود
در سه شوط و بآهستگی میرفت در چهار شوط **مالك** عن هشام بن عروة ان اباه كان اذا طاف بالبيت يسعى الاشواط
الثلثة يقول اللهم لا اله الا انت وانت تحيي بعد ما امتّا وقتیکه طواف میکرد بخانه کعبه پویه پویه میرفت سه شوط و این دعا
میخواند اللهم لا اله الا انت الخ یعنی بار خدایا نیست هیچ معبود مگر تو و تو زنده میکنی بعد از آنکه میرانیدی [الف اشباع ۱۲] **مالك** عن نافع ان
عبد الله بن عمر كان لا يرمل اذا طاف حول البيت اذا احرم من مكة **مختصر** عبد الله بن عمر رمل نمیکرد وقتیکه طواف میکرد گرد خانه
وقتیکه محرم میشد از مکه **باب** يسن تقبيل الحجر الاسود سنت است بوسه دادن حجر اسود را **مالك** عن هشام بن عروة
عن ابيه ان عمر بن الخطاب قال وهو يطوف بالبيت للركن الاسود انما انت حجر لا تضر ولا تنفع ولولا اني رأيت رسول الله
صلى الله عليه وسلم قبلك ما قبلتك **ثم قبله** عمر بن الخطاب در انحال که طواف میکرد بخانه کعبه خطاب کرد برکن
اسود جز این نیست که تو سنگی هستی ضرر نمیکنی و نفع نمیرسانی و گرنه آنست که دیدم آنحضرت صلی الله علیه وسلم که بوسه داد ترا بوسه نمی
دادم ترا بعد از ان بوسه کرد آنرا **مالك** عن هشام بن عروة عن ابيه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعبد الرحمن بن عوف
كيف صنعت يا ابا محمد في استلام الركن الاسود فقال عبد الرحمن استلمت وتركت فقال له رسول الله
صلى الله عليه وسلم اصبت ۳ه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود عبد الرحمن بن عوف را چگونه کردی ای ابا محمد در استلام رکن
اسود گفت عبد الرحمن استلام کردم گاهی و ترک کردم گاهی پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیک کردی مترجم گوید نزد
جمیع علما همین است و اگر عاجز شود از تقبیل اقتصار نماید بر استلام و اگر از ان نیز عاجز باشد بدست یا بچوب اشاره کند
باب الصحيح انه يستلم الركنين اليمانيين فقط صحیح آنست که استلام کند دو رکن یمانی را و بس **مالك** عن سعيد بن ابي سعيد
المقبري عن عبيد بن جريج انه قال لعبد الله بن عمر يا ابا عبد الرحمن رأيتك تصنع اربعا لم ار احدا من اصحابك
يصنعها قال ما هن يا ابن جريج قال رأيتك لا تمس من الاركان الا اليمانيين ورأيتك تلبس النعال السبتية
ورأيتك تصبغ بالصفرة ورأيتك اذا كنت بمكة اهل الناس اذا رأوا الهلال ولم تهلل انت حتى كان يوم التروية
فقال عبد الله بن عمر اما الاركان فاني لم ار رسول الله صلى الله عليه وسلم يمس الا اليمانيين واما النعال السبتية
فاني رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يلبس النعال التي ليس فيها شعر ويتوضأ فيها وانا احب ان البسها واما
الصفرة فاني رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يصبغ بها فانا احب ان اصبغ بها واما الاهلال فاني لم ار رسول الله صلى الله عليه وسلم

مسوّی له قلت وعلیه اهل العلم قالوا لا یقبل الرکنین الشامیین ولا یستلمهما ویستلم الیمانی ولا یقبله ویستلم الحجر الاسود ویقبله ۱۲

مصفی | یهل حتی تنبعث به راحلته عبید بن جریج گفت عبد اللہ بن عمر را اے ابا عبد الرحمن دیدم ترا که مے کنی
چهار کار ندیدم هیچکس را از یاران تو که بکند آنرا گفت ابن عمر چیست آن اے ابن جریج گفت دیدم ترا که دست نمیرسانی از ارکان
مگر دو رکن یمانی را و دیدم ترا که میپوشی نعال سبتیه را یعنی پاپوشے که موے از و سترده باشند و دیدم ترا که رنگ میکنی بزردی یعنی
ریش خود را بخلوق رنگین میسازی و دیدم ترا که چون در مکه میباشی احرام میکنند مردمان وقتیکه دیدند ماه ذی الحجه را و احرام نمیکنی تو
تا آنکه شود روز ترویه پس گفت عبد اللہ بن عمر اما ارکان پس هر آئینه من ندیدم رسول اللہ را صلی اللہ علیه وسلم که دست رسانیده
باشد مگر بدو رکن یمانی و اما نعال سبتیه پس هر آئینه من دیدم آنحضرت را صلی اللہ علیه وسلم که میپوشید آن نعال را که نیست در آن
موے و وضو میکرد در آن پس من دوست میدارم که بپوشم آنرا و اما خلوق پس دیدم آنحضرت را صلی اللہ علیه وسلم که رنگ مینمود
بآن ریش مبارک خود را پس من دوست میدارم که رنگ کنم بآن و اما احرام پس هر آئینه ندیدم آنحضرت را صلی اللہ علیه وسلم که احرام
میفرموده باشد تا آنکه برخاست باو شتر او **مالك** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله ان عبد الله بن محمد بن ابی بکر
الصدیق اخبر عبد الله بن عمر عن عائشة ان النبی صلی الله علیه وسلم قال الم تری ان قومك حین بنوا الکعبة اقتصروا علی قواعد
ابراهیم قالت فقلت یا رسول الله افلا تردها علی قواعد ابراهیم قال لولا حدثان قومك بالکفر لفعلت قال
فقال عبد الله بن عمر لئن کانت عائشة سمعت هذا من رسول الله صلی الله علیه وسلم ما اری رسول الله صلی الله
علیه وسلم ترك استلام الرکنین اللذین یلیان الحجر الا ان البیت لم یتمم علی قواعد ابراهیم
عبد اللہ بن محمد نبیره حضرت ابی بکر الصدیق خبر داد عبد اللہ بن عمر را از حضرت عائشه که رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم فرمود آیا
ندیدی که قوم تو وقتیکه بنا کردند خانه کعبه را کم کردند از بنیاد حضرت ابراهیم گفت حضرت عائشه گفتم یا رسول اللہ صلی اللہ علیه
وسلم آیا نمیگردانی کعبه را بدستور قواعد ابراهیم فرمود علیه السلام اگر نمے بود قرب عهد قوم تو بکفر البته میکردم گفت عبد اللہ بن عمر
اگر شنیده است این را عائشه از رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم نمے بینم که آنحضرت صلی اللہ علیه وسلم ترک فرموده است
استلام آن دو رکن که متصل حجر است مگر از آن جهت که کعبه تمام ساخته نشده است بر بنیاد ابراهیم علیه السلام **مالك**
عن هشام بن عروة ان اباه کان اذا طاف بالبیت یستلم الارکان کلها قال وکان لا یدع الیمانی الا ان یغلب علیه
عروه وقتیکه طواف میکرد بخانه کعبه استلام میکرد همه ارکان را و ترک نمیکرد استلام رکن یمانی را مگر آنکه مغلوب شود بسبب
ازدحام بر آن مترجم گوید اتفاق اهل علم برین است که تقبیل نکند دو رکن شامی را و نه استلام کند آن هر دو را و استلام
رکن یمانی نماید و تقبیل نکند آنرا و استلام کند حجر اسود را و تقبیل آن نیز بکند **باب** یطوف من وراء الحجر فانه من البیت
طواف کند از بیرون حجر زیرا که وے از خانه کعبه است **مالك** عن هشام بن عروة عن ابیه ان عائشة ام المؤمنین
قالت ما ابالی صلیت فی الحجر ام فی البیت حضرت عائشه فرمود باک ندارم من که نماز گذارم در حجر یا در خانه کعبه

مسوّی ١٥ **قلت** وعليه اهل العلم ١٢ ٥٣ **قلت** وعليه اهل العلم قال المحلی السنتان يطوف ماشيا ولا يركب الا بعذر ولو طاف راكبا بلا
عذر جاز بلا كراهة وعند ابی حنيفة لا يجوز الطواف راكبا الا بعذر ١٢ ٥٤ **قلت** وعليه اهل العلم فی شرح السنة عند الشافعی
لا يجزی الطواف الا بما يجزی به الصلوة من الطهارة عن الحدث والنجاسة وستر العورة فان ترك شيئا منها فعليه الاعادة وفی الانوار ولو احدث
فی الطواف عمدا توضأ وبنی ولا يجب الاستيناف وان طال الفصل ويستحب الكلام فی الطواف مباح ويستحب ان لا يتكلم الا بذكر الله او
حاجة او علم وقال ابو حنيفة اذا طاف جنبا او محدثا وفارق مكة لا تلزمه الاعادة وعليه دم فی العالمكيرية ان كل عبادة تؤدی لا فی المسجد
من المناسك فالطهارة ليس من شرطها كالسعی والوقوف بعرفة وكل عبادة فی المسجد فالطهارة من شرطها كالطواف ١٢

مصفّی | **مالك** انه سمع ابن شهاب يقول سمعت بعض علماءنا يقول ما حجر الحجر وطاف الناس من ورائه الا ارادة
ان يستوعب الناس الطواف بالبيت ٥١ ابن شهاب گفت شنیدم از بعض علمای خویش میگفت دیوار کشیده نشد بر حجر و طواف
نکردند مردمان از بیرون او مگر بقصد آنکه تمام کنند مردمان طواف خانه کعبه را **باب** يجوز الطواف راكبا جائز است طواف
کردن سواره **مالك** عن ابی الاسود محمد بن عبد الرحمن بن نوفل عن عروة بن الزبير عن زينب بنت ابی سلمة عن
ام سلمة زوج النبی صلی الله عليه وسلم انها قالت شكوت الی رسول الله صلی الله عليه وسلم انی اشتكی فقال طوفی من وراء الناس
وانت راكبة قالت فطفت ورسول الله صلی الله عليه وسلم حينئذ يصلی الی جانب البيت وهو يقرأ بالطور وكتاب
مسطور ٥٢ حضرت ام سلمه گفت شکایت کردم پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم که من بیمارم پس فرمود طواف کن بیرون از
جماعت مردمان حالانکه تو سواره باشی گفت پس طواف کردم و آنحضرت صلی الله علیه وسلم در آن حال نماز میگذارد نزد پهلوی
خانه کعبه و آنحضرت صلی الله علیه وسلم میخواند سوره والطور وکتاب مسطور مترجم گوید برین است اتفاق علماء که گفته که سنت است
طواف پیاده کردن مگر بعذر و اگر بغیر عذر سواره طواف نمود جائز است بلا کراهت **باب** من انتقض وضوءه وهو يطوف نقض کلمات
کسیکه شکست وضوء او حالانکه او طواف میکند وضو کند و از ابتدا شروع کند قال مالك من اصابه شیء ينتقض وضوءه
وهو يطوف بالبيت او يسعی بين الصفا والمروة او بين ذلك فانه من اصابه ذلك قد طاف بعض الطواف او كله ولم
يركع ركعتی الطواف فانه يتوضأ ويستأنف الطواف والركعتين قال مالك واما السعی بين الصفا والمروة فانه لا يقطع
ذلك عليه ما اصابه من انتقاض وضوءه ولا يدخل السعی الا وهو طاهر بوضوء ٥٣ گفت مالک کسیکه رسید او را چیزی که
بشکند وضو او را و حال آنکه او طواف میکند بخانه کعبه یا سعی میکند درمیان صفا و مروه یا درمیان این پس هر آئینه
کسیکه رسید او را آن و هر آئینه طواف کرده بود بعض طواف یا تمام کرده بود و نگذارده بود دو رکعت طواف را پس
هر آئینه او وضو کند و از سر نو شروع کند در طواف و دو رکعت طواف گفت مالک اما سعی درمیان صفا و مروه پس
هر آئینه قطع نمیکند آن بروی چیزیکه رسیده است او را از شکننده وضوء او و باید که داخل نشود برای سعی مگر او طاهر
باشد بوضوء مترجم گوید نزدیک ابو حنیفه هر نسکی از مناسک که در مسجد ادا کرده شود طهارت برای آن ضرور است و هرچه

مسوّی ؎۱ قلت وعلیہ الشافعی قال ابو حنیفۃ واجبتان قال المحلی لما فعلہما رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تلا قولہ تعالی
واتخذوا من مقام ابرٰھیم مصلی رواہ مسلم فافہم ان الآیۃ امرۃ بہا ۱۲ ؎۲ قلت وعلیہ اھل العلم ان السنۃ ذلک فی
العالمکیریۃ ویکرہ الجمع بین الاسبوعین بغیر صلوۃ بینہما ۱۲ ؎۳ قلت وعلیہ ابو حنیفۃ فی العالمکیریۃ ویصلی رکعتی
الطواف فی وقت یباح لاداء التطوع فیہ وعند الشافعی ھی صلوۃ لہا سبب فتباح فی ھذین الوقتین ۱۲ -+

مصفّٰی | خارج مسجد او اکروہ شود طہارت ضروریست برائے آن مثل سعی و وقوف بعرفہ واگر طواف درحالت حدث یا جنابت نمودہ باشد اگر در مکہ باشد اعادہ کند واگر از مکہ برآمدہ باشد قربانی واجب شود بروے واعادہ ساقط گردد ونزدیک شافعی طواف مثل صلوۃ است در اشتراط طہارت از حدث ونجاست وستر عورت واگر ازین شروط چیزے فوت شد اعادہ واجب است واگر درعین طواف محدث شد وضو کند وبنا نماید واستیناف مستحب است وکلام درعین طواف مباح است بشرطیکہ در ذکر اللہ باشد یا بتعلیم وتعلم یا حاجت ضروریہ واللہ اعلم باب سنۃ رکعتان بعد الطواف سنت است گذاردن دو رکعت بعد طواف قال اللہ تعالٰی واتخذوا من مقام ابراھیم مصلی فرمود خدا تعالی بگیرید از مقام ابراہیم جائے نماز مسئلہ دو رکعت بعد طواف نزدیک ابوحنیفہ واجب است ونزدیک اکثر علما سنت واز آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم منقول است کہ بعد از گذاردن دو رکعت این آیت را تلاوت فرمود ازینجا دانستہ شد کہ مراد ازان ہمین دو رکعت است واللہ اعلم باب لا یقرن بین سبعین لیرکع بعدہما ویجوز ان یرکع عند المقام وغیرہ جمع نکند درمیان دو سبع یعنی دو مرتبہ ہفت ہفت طواف کند متصل وبعد ازان دو دوگانہ نماز گذارد وجائز است کہ نماز گذارد نزدیک مقام وغیر آن زیراکہ مسجد الحرام ہمہ مقام ابراہیم است مالک عن ھشام بن عروۃ عن ابیہ انہ کان لا یجمع بین السبعین لا یصلی بینہما ولکنہ کان یصلی بعد کل سبع رکعتین فربما صلی عند المقام او عند غیرہ ؎ عروہ جمع نمیکرد درمیان دو سبع کہ نماز نگذارد درمیان آنہا ولکن وے نماز میگذارد بعد ہر ہفت شوط دو رکعت پس در بعض اوقات میگذارد نماز نزدیک مقام ابراہیم یا نزدیک غیر مقام وہمین است مذہب علما کہ جمع بین الاسبوعین بلا صلوۃ بینہما مکروہ است وتمام مسجد الحرام مقام ابراہیم است باب لا یصلی رکعتی الطواف بعد صلوۃ الصبح والعصر فان اضطر صلی حیث ما امکن نگذارد دو رکعت طواف بعد نماز صبح وعصر پس اگر مضطر شود نماز گذارد ہرجا کہ امکان داشتہ باشد مالک عن ابی الزبیر المکی انہ قال لقد رأیت البیت یخلو بعد صلوۃ الصبح وبعد صلوۃ العصر ما یطوف بہ احد ابو الزبیر مکی گفت ہر آئینہ دیدم کہ خانہ کعبہ خالی میشد بعد نماز صبح وبعد نماز عصر طواف نمیکرد بآن ہیچکس مالک عن ابی الزبیر المکی انہ قال رأیت عبد اللہ بن عباس یطوف بعد صلوۃ العصر ثم یدخل حجرتہ فلا ادری ما یصنع ابو الزبیر گفت دیدم عبد اللہ بن عباس را کہ طواف میکرد بعد نماز عصر بعد ازان داخل میشد در حجرۂ خود پس نمیدانم کہ چہ میکرد مالک عن ابن شہاب عن حمید بن عبد الرحمن بن عوف ان عبد الرحمن بن عبد القاری اخبرہ انہ طاف بالبیت مع عمر بن الخطاب بعد صلوۃ الصبح فلما قضی عمر طوافہ نظر فلم یر الشمس فرکب حتی اناخ بذی طوی فصلی رکعتین

مسوّی ۱؎ **قلت** وعليه اهل العلم في العالمگيرية الاصل في كل طواف بعده سعي العود الى استلام الحجر وفي المنهاج يستلم الحجر بعد الطواف وصلوته ثم يخرج من باب الصفا للسعي ۱۲ ۲؎ **قلت** وعليه اهل العلم الا انه عند الشافعي من الاركان فلا يجبر بالدم وعند ابي حنيفة من الواجبات وعلى من تركه دم ۱۲

مصفّٰی عبدالرحمن بن عبدالقاری خبر داد حمید بن عبدالرحمن بن عوف را که وے طواف کرد همراه عمر بن الخطاب بعد نماز صبح پس وقتیکه آخر کرد طواف خود را نظر کرد پس ندید آفتاب را پس سوار شد تا آنکه شتر را نشاند در ذی طوی پس گذارد دو رکعت **مترجم** گوید مذهب ابوحنیفه همین است که دو رکعت طواف تا وقت مباح تاخیر کردن ضرور است و نزدیک شافعی این دو رکعت نماز نیست که بسبب مسنون شده پس در هر وقت گذاردن آن درست است والله اعلم **باب** یستلم الرکن الاسود بعد الرکعتین ثم یخرج الی الصفا دست برساند بحجر اسود بعد دو رکعت طواف بعد ازان برآید بجانب صفا

مالک انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا قضى طوافه بالبيت وركع ركعتين واراد ان يخرج الى الصفا والمروة استلم الركن الاسود قبل ان يخرج ۱؎ رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه تمام میکرد طواف خود را بخانه کعبه و میگذارد دو رکعت و میخواست که برآید بطرف صفا و مروه دست میرسانید برکن اسود پیش از برآمدن و همین ست مذهب اهل علم **باب** وجوب السعي بين الصفا والمروة در بیان وجوب سعی درمیان صفا و مروه قال الله تعالى ان الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت او اعتمر فلا جناح عليه ان يطوف بهما ومن تطوع خيرا فان الله شاكر عليم هر آئینه صفا و مروه از نشانهائے خداست پس هر که حج کند خانه کعبه را یا عمره بجا آرد پس نیست هیچ گناه بر وے در آنکه طواف کند میان آنها و هر که طاعت خدا تعالی بجا آرد پس هر آئینه خدا تعالی قبول کننده عمل است داننده همه چیز است **مالک** عن هشام بن عروة عن ابيه انه قال قلت لعائشة ام المؤمنين وانا يومئذ حديث السن ارأيت قول الله تبارك وتعالى ان الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت او اعتمر فلا جناح عليه ان يطوف بهما فما على الرجل شيء ان لا يطوف بهما قالت عائشة كلا لو كان كما تقول لكانت فلا جناح عليه ان لا يطوف بهما انما انزلت هذه الاية في الانصار كانوا يهلون لمناة وكانت مناة حذو قديد وكانوا يتحرجون ان يطوفوا بين الصفا والمروة فلما جاء الاسلام سألوا رسول الله صلى الله عليه وسلم عن ذلك فانزل الله تعالى ان الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت او اعتمر فلا جناح عليه ان يطوف بهما عروه گفت گفتم حضرت عائشه را و من در آن روز نوجوان بودم آیا دیدی قول خدا تعالی را ان الصفا والمروة الخ پس نیست گناه بر آنکه طواف نکند باین هردو یعنی سعی نکند میان صفا و مروه گفت حضرت عائشه نی نی اگر میبود معنی آیت چنانکه تو میگوئی آیت باین عبارت نازل میشد فلا جناح عليه ان لا يطوف بهما غیر ازین نیست که آیت فرود آمده در باب انصار ایشان احرام میکردند در جاهلیت برائے مناة و بود مناة نزدیک قدید و ایشان احتراز میکردند از آنکه طواف کنند میان صفا و مروه پس وقتیکه آمد اسلام سوال کردند آنحضرت را صلی الله علیه وسلم ازین ماجرا پس نازل ساخت خدا تعالی ان الصفا والمروة الآیة مترجم گوید مقصود

مسوّی ۵۱ قلت وعلیه اهل العلم وفی المنهاج شرطه ان یبدأ بالصفا وفی العالمکیریة اذا سعی معکوسا بان یبدأ بالمروة فمن اصحابنا من قال یعتد به ولکن یکره والصحیح انه لا یعتد بالشوط الاول ۱۲ ۵۲ قلت وعلیه اهل العلم فی الانوار یبدأ بالصفا فیرقی علیه قدر قامة رجل ویستقبل البیت ویقول الله اکبر الی آخره ۱۲ ۵۳ قلت فی الهدایة اذا بلغ بطن الوادی یسعی (باقی ص ۳۱۸)

مصفّٰی حضرت عائشه آنست که فلا جناح علیه ان لا یطوف بهما نص است در عدم وجوب طواف میان صفا ومروه وقابل تاویل نیست ولا جناح علیه ان یطوف نص نیست بلکه ظاهر است در عدم وجوب واحتمال دارد که این عبارت بنابر دفع شبهه کسے گفته باشند چنانکه از حال انصار بیان کرده شد وبرہمین است اتفاق اهل علم که سعی بین الصفا والمروه از ضروریات حج وعمره است مگر آنکه نزدیک شافعی از ارکان است پس جبران آن بدم درست نباشد ونزدیک ابوحنیفه از واجبات است و اگر ترک کرد قربانی بروے واجب شود

باب البداية بالصفا در ابتدا کردن بصفا **مالک** عن جعفر بن محمد بن علی عن ابیه عن جابر بن عبد الله انه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول حین خرج من المسجد وهو یرید الصفا وهو یقول نبدأ بما بدأ الله به فبدأ بالصفا جابر گفت شنیدم از رسول الله صلی الله علیه وسلم که میگفت وقتیکه برآمد از مسجد حرام واو قصد صفا میفرمود واو میگفت ابتدا میکنیم بچیزیکه ابتدا کرده است خدا تعالی بآن پس ابتدا کرد بصفا مترجم گوید همین است مذهب علما که ابتدا بصفا ضرور است پس اگر شخصے معکوس بجا آورد وابتدا بمروه کند در آن مختلف شده اند صحیح آنست که شوط اول اعتداد نماید والله اعلم

باب ما یستحب من الذکر والدعاء علی الصفا والمروة باب در بیان آنچه مستحب است از ذکر ودعا بر صفا ومروه **مالک** عن جعفر بن محمد بن علی عن ابیه عن جابر بن عبد الله ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان اذا وقف علی الصفا یکبر ثلثا ویقول لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملک وله الحمد وهو علی کل شیء قدیر یصنع ذلک ثلث مرات ویدعو ویصنع علی المروة مثل ذلک جابر روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم وقتیکه مے استاد بر صفا الله اکبر میگفت سه بار ومیگفت لا اله الا الله الخ میکرد این ذکر سه بار ومیکرد بر مروه همچنان **مالک** عن نافع انه سمع عبد الله بن عمر وهو علی الصفا یدعو یقول اللهم انک قلت ادعونی استجب لکم وانک لا تخلف المیعاد وانی اسألک کما هدیتنی للاسلام ان لا تنزعه منی حتی تتوفانی وانا مسلم نافع شنید عبد الله بن عمر را دران حال که او بر صفا بود ودعا میکرد ومیگفت اللهم الخ اے بار خدایا هر آئینه تو فرمودی ادعونی استجب لکم وهر آئینه تو خلاف نمیکنی وعده را وهر آئینه من سوال میکنم از تو چنانکه هدایت کردی مرا باسلام که نزع نکنی آنرا از من تا آنکه بمیرانی مرا حالانکه من مسلمان باشم

باب یستحب السعی فی بطن الوادی مستحب است سعی درمیان وادی **مالک** عن جعفر بن محمد عن ابیه عن جابر بن عبد الله ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان اذا نزل من الصفا والمروة مشی حتی اذا انصبت قدماه فی بطن الوادی سعی حتی یخرج منه رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه فرود می آمد از صفا ومروه آهسته آهسته سیر میرفت تا آنکه فرود می آمدند دو قدم او درمیان

مسوّی : (بقیہ ص۳۱۷) بین المیلین الاخضرین فی الانوار یستحب فی الذهاب ان یمشی علی عادته الی ان یبقی بینه وبین المیل الاخضر
قدر ستة اذرع فیسعی الی ان یتوسط بین المیلین فیمشی ۱۲ ط **قلت** وعلیه اهل العلم فی الانوار ویجوز السعی
راکبا وماشیا افضل ۱۲

مصفّیٰ وادی پویہ پویہ میرفت تا آنکہ برمے آمد از میان وادی **مسئلہ** نزدیک حنفیہ چون در بطن وادی رسد در میان
میلین اخضرین سعی نماید ونزدیک شافعیہ چون از صفا فرود آید باید کہ آہستہ آہستہ برود چون مسافت شش ذراع تا میل
اخضر باقی ماند سعی نماید تا وقتیکہ در وسط میلین اخضرین برسد بعد ازان آہستہ آہستہ برود **باب** المشی بین الصفا والمروة
افضل من الرکوب پیادہ رفتن در میان صفا و مروہ بہتر است از سوارہ رفتن **مالک** عن هشام بن عروة ان سودة
بنت عبد الله بن عمر کانت عند عروة بن الزبیر فخرجت تطوف بین الصفا والمروة فی حج او عمرة ماشیة وکانت امرأة ثقیلة
فجاءت حین انصرف الناس من العشاء فلم تقض طوافها حتی نودی بالاول من الصبح فقضت طوافها فیما بینها وبینه وکان
عروة اذا راهم یطوفون علی الدواب ینهاهم اشد النهی فیعتلون له بالمرض حیاء منه فیقول لنا فیما بیننا وبینه لقد خاب
هؤلاء وخسروا ۔ سودہ دختر عبد اللہ بن عمر بود نزدیک عروہ بن الزبیر یعنی در نکاح او بود پس ہر آئینہ طواف مے کرد
در میان صفا و مروہ در حج یا عمرہ روان بر پائے خود و بود زنے گران پس آمد یعنی شروع طواف کرد میان صفا و مروہ وقتیکہ
بازگشتند مردمان از نماز عشا پس تمام نکرد طواف خود را تا آنکہ گفتہ شد اذان اول از نماز صبح پس تمام کرد طواف خود را
در میان خود و در میان اذان صبح و عروہ وقتیکہ میدید مردمان را کہ طواف میکردند بر چہار پایہا ہائے خود نہی میکرد ایشان را سخت
ترین نہی پس حیلہ می آوردند پیش او بمرض از جہت شرمندگی از وے پس عروہ میگفت در میان خود و در میان ما ہر آئینہ زیان رسید
ایشان و زیان کار شدند **باب** من اهل وتمتع حلق بعد السعی ومن افرد الحج او قارن اخر ذلک الی یوم النحر ہر کہ عمرہ
مفردہ نیت کردہ باشد یا تمتع نمودہ باشد سر تراشد بعد سعی و ہر کہ حج مفرد یا قران نیت کردہ باشد تاخیر کند حلق تا روز نحر
مالک عن یحیی بن سعید قال اخبرتنی عمرة بنت عبد الرحمن انها سمعت عائشة ام المؤمنین تقول خرجنا مع رسول
الله صلی الله علیه وسلم لخمس لیال بقین من ذی القعدة ولا نری الا انه الحج فلما دنونا من مکة امر رسول الله صلی الله
علیه وسلم من لم یکن معه هدی اذا طاف بالبیت وسعی بین الصفا والمروة ان یحل قالت عائشة فدخل علینا یوم النحر
بلحم بقر فقلت ما هذا فقالوا نحر رسول الله صلی الله علیه وسلم عن ازواجه قال یحیی فذکرت هذا الحدیث للقاسم بن محمد فقال اتتک والله
بالحدیث علی وجهه ۔ عمرہ بنت عبد الرحمن شنید از حضرت عائشہ گفت برآمدیم ہمراہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در پنج شب کہ
باقی ماندہ بود از ماہ ذی قعدہ و نمودہ نمی شد ما را مگر آنکہ آن حج است پس وقتیکہ نزدیک رسیدیم بمکہ امر کرد آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم کسے را کہ ہمراہ او ہدی نبود وقتیکہ طواف خانہ کعبہ نماید وسعی کند میان صفا و مروہ حلال شود گفت عائشہ
پس داخل کردہ شد بر ما یعنی بر اہل بیت روز نحر گوشت گاو پس گفتم چیست این گفتند نحر فرمودہ است آنحضرت صلی اللہ علیہ

مسوّی مسئلہ قلت وعلیہ اہل العلم وقد ذکروا ان ابا حنیفۃ یجعل المتمتع علی نوعین فما کان بسوق الھدی فانہ لا یحل منہ الی یوم النحر وما لم یکن بسوق الھدی فانہ یحل منہ بعد السعی ۱۲ مسئلہ **قلت** وعلیہ اہل العلم انہ یستحب ان یخرجوا الی منیٰ بعد طلوع الشمس ان یبیتوا بہا ثم یغدوا اذا طلعت الشمس الی عرفۃ ۱۲ مسئلہ **قلت** فی المنہاج ولا یدخلونہا یعنی عرفات بل یقیمون بنمرۃ بقرب عرفات حتی تزول الشمس فی الانوار فاذا وصلوا نمرۃ ضربت قبۃ الامام بہا وفی العالمکیریۃ فاذا انتہی الی عرفات نزل فی ای موضع شاء ۱۲ مسئلہ **قلت** وعلیہ اہل العلم انہ یخطب الامام بعد الزوال خطبتین قائماً ویجلس بینہما کالجمعۃ یعلم فیہما المناسک الی الیوم الثانی فی الانوار یخطب خطبتین خفیفتین والاخیرۃ اخف فی العالمکیریۃ اذا زالت الشمس اغتسل ان احب ۱۲

مصفّٰی | از جانب ازواج خود گفت یحییٰ پس ذکر کردم این حدیث را پیش قاسم بن محمد گفت قاسم کہ عمرہ آورد حدیث را پیش تو بوجہیکہ مے باید **مالک** عن نافع عن عبد اللہ بن عمر عن حفصۃ ام المؤمنین انہا قالت لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما شان الناس حلوا ولم تحلل انت من عمرتک فقال انی لبدت راسی وقلدت ھدیی فلا احل حتی انحر ۱ حضرت حفصہ گفت آنحضرت را چیست حال مردمان کہ حلال شدند وتو حلال نشدی از عمرۂ خود پس گفت ہر آئینہ من لصیغ جمع کردہ ام موئے سر خود را وقلادہ بستم ہدی خود را پس حلال نشوم تا آنکہ نحر کنم **باب** یستحب الغدو یوم الترویۃ الی منیٰ مستحب است پگاہ رفتن روز ترویہ بسوئے منیٰ **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یصلی الظہر والعصر والمغرب والعشاء والصبح بمنیٰ ثم یغدو اذا طلعت الشمس الی عرفۃ ۲ عبد اللہ بن عمر میگذارد نماز صبح وظہر وعصر ومغرب وعشاء وصبح در منیٰ بعد از آن پگاہ میرفت وقتیکہ برمے آمد آفتاب بجانب عرفات مترجم گوید مستحب است برآمدن بسوئے منیٰ بعد طلوع آفتاب وشب گذرانیدن در منیٰ بعد از آن پگاہ برآمدن بجانب عرفات وقتیکہ طلوع کند آفتاب **باب** نزول نمرۃ وجواز ترک نزولہا در بیان فرود آمدن در نمرہ وترک فرود آمدن آنجا **مالک** عن علقمۃ عن امہ عن عائشۃ انہا کانت تنزل من عرفۃ بنمرۃ ثم تحولت الی الاراک ۳ حضرت عائشہ فرود مے آمد در نمرہ از وادی عرفات بعد از آن انتقال کرد بجانب اراک **باب** یستحب تقصیر الخطبۃ فی نمرۃ وتعجیل الرواح الی عرفۃ مستحب است کوتاہ ساختن خطبہ در نمرہ وشتاب رفتن بسوئے عرفہ **مالک** عن ابن شہاب عن سالم بن عبد اللہ قال کتب عبد الملک بن مروان الی الحجاج بن یوسف ان لا یخالف عبد اللہ بن عمر فی شیء من امر الحج قال فلما کان یوم عرفۃ جاءہ عبد اللہ بن عمر حین زالت الشمس وانا معہ فصاح بہ عند سرادقہ این ھذا فخرج علیہ الحجاج وعلیہ ملحفۃ معصفرۃ فقال ما لک یا ابا عبد الرحمن فقال الرواح ان کنت ترید السنۃ فقال اھذہ الساعۃ فقال نعم قال فانظرنی حتی افیض علی ماء ثم اخرج فنزل عبد اللہ حتی خرج الحجاج فسار بینی وبین ابی فقلت لہ ان کنت ترید ان تصیب السنۃ الیوم فاقصر الخطبۃ وعجل الصلوۃ فجعل ینظر الی عبد اللہ بن عمر کی یسمع ذلک منہ فلما رای ذلک عبد اللہ بن عمر قال صدق ۴ سالم بن عبد اللہ گفت کہ عبد الملک بن مروان نوشت بسوئے حجاج کہ مخالفت نکنی با عبد اللہ بن عمر در چیزے از امور حج پس وقتیکہ شد روز عرفہ آمد عبد اللہ بن عمر وقتیکہ زائل شد آفتاب ومن

مسوّی ١ قلت وعليه اهل العلم الا ان الجمع لاجل النسك عند ابي حنيفة فيشترط له شروط منها الوقت والمكان والاحرام والجماعة وبالسفر عند الشافعي ١٣ ٢ قلت وعليه اهل العلم انه يستحب يومئذ الاجتهاد في الذكر والتهليل والدعاء ١٣

مصفّٰی | همراه او بودم پس آواز داد حجاج را نزد یک سراپرده‌ٔ او که کجاست این شخص پس برآمد حجاج وبروے چادرے بود معصفر پس گفت چیست ترا اے ابا عبد الرحمٰن گفت رفتن بعرفه میباید که اگر میخواهی عمل بر سنت پس گفت حجاج آیا این ساعت بروم گفت عبد الله آرے گفت مهلت ده مرا تا آنکه بریزم برخود آب را یعنی غسل کنم بعد ازان برآیم پس فرود آمد عبد الله بن عمر تا آنکه برآمد حجاج پس سیر کرد میان من ومیان پدر من پس گفتم او را اگر خواهی که عمل بسنت کنی امروز پس کوتاه کن خطبه را وتعجیل کن نماز را پس دید حجاج بسوئے عبد الله بن عمر تا بشنود از وے این سخن را پس وقتیکه دید این ماجرا عبد الله بن عمر گفت راست گفته است سالم مترجم گوید باتفاق علما برآنست که خطبه خواند امام بعد از زوال دو خطبه حال آنکه او استاده باشد و بنشیند درمیان خطبتین مانند جمعه وتعلیم کند دران خطبها مردمان را مناسک حج تا یوم ثانی **باب** الجمع بين الظهر والعصر بعرفة جمع کند میان ظهر وعصر روز عرفه **مالك** عن ابن شهاب انه سأل سالم بن عبد الله بن عمر هل يجمع بين الظهر والعصر في السفر فقال نعم لا بأس بذلك الم تر الى صلوة الناس بعرفة ١ ابن شهاب سوال کرد سالم بن عبد الله بن عمر را آیا جمع کرده شود درمیان ظهر وعصر در سفر پس گفت سالم بن عبد الله آرے هیچ باک نیست آیا نمی بینی نماز مردمان روز عرفه **باب** فضل يوم عرفة وفضل الدعاء فيه در فضیلت روز عرفه وفضیلت دعا در وے **مالك** عن ابراهيم بن عبد الله ابن ابي عبلة عن طلحة بن عبيد الله بن كريز ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ما رئي الشيطن يوما هو فيه اصغر ولا ادحر ولا احقر ولا اغيظ منه في يوم عرفة وما ذاك الا لما راى من تنزل الرحمة وتجاوز الله عن الذنوب العظام الا ما رئي يوم بدر قيل وما راى يوم بدر قال اما انه قد راى جبريل يزع الملئكة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود دیده نشد شیطان را در هیچ روز خوارتر وبی اعتبارتر وحقیرتر وخشمناک تر از وے آنحال که در روز عرفه میباشد ونیست این مگر بسبب آنکه مے بیند نزول رحمت وعفو فرمودن خدا تعالیٰ از گناهان بزرگ مگر آنکه دیده شد روز بدر صحابه گفتند وچه دید روز بدر فرمود آگاه باش هر آئینه وے دید جبرئیل را جابجا استاده میکرد فرشتگان را **مالك** عن زياد بن ابي زياد مولى عبد الله ابن عباس بن ابي ربيعة المخزومي عن طلحة بن عبيد الله بن كريز ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال افضل الدعاء دعاء يوم عرفة وافضل ما قلت انا والنبيون من قبلي لا اله الا الله وحده لا شريك له ٢ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود بهترین دعا دعاء روز عرفه است وبهترین آنچه گفتم من وپیغامبران پیش از من لا اله الا الله وحده لا شريك له است **باب** عرفة كلها موقف الا بطن عرنة ومزدلفة كلها موقف الا بطن محسر عرفه همه آن جاے ایستادن است مگر بطن وادی عرفه ومزدلفه همه آنجا ایستادن ست مگر بطن محسر **مالك** انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال عرفة كلها موقف وارتفعوا عن بطن عرنة والمزدلفة كلها موقف وارتفعوا عن بطن محسر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود عرفه همه جاے استادن است وکنار شوید

مسوّی ۱ه قلت فی العالمکیریة هذه العبارة بعینها فی شرح السنة اختلفوا فیمن وقف ببطن عرنة فقال الشافعی لا یجزئه وقال مالک حجه صحیح وعلیه دم ۱۲
۲ه قلت وعلیه اهل العلم الا انه لو وقف نهارا ثم فارق عرفة قبل الغروب اراق دما استحبابا عند الشافعی ووجوبا عند ابی حنیفة ۱۲+

مصفّی | از بطن عرنه و مزدلفه همه آن جائے استادن است و یکسو شوید از بطن محسر **مالک** عن هشام بن عروة عن عبد الله
ابن الزبیر انه کان یقول اعلموا ان عرفة کلها موقف الا بطن عرنة وان المزدلفة کلها موقف الا بطن محسر ۱ه عبد الله بن زبیر میگفت بدانید
که عرفه همه جائے استادن است مگر بطن عرنه و مزدلفه همه آنجائے استادن است مگر بطن محسر مترجم گوید بطن عرنه وادی
است جانب غرب از مسجد عرفات و شیطان در انجا برائے حضرت اسمعیل متمثل شد و وسوسه انداخت که حضرت
ابراهیم اراده ذبح تو دارند و بطن محسر بلفظ اسم فاعل موضعے است که فیلان اصحاب فیل در آنجا مانده شدند و هلاک گشتند
و علماء بر مضمون این حدیث و آثار اجماع دارند اختلاف در آن است که اگر شخصے در بطن عرنه وقوف کرد حج او تباه گردد
چنانچه مذهب شافعی است یا اصل حج صحیح است و در ان نقصانے راه یافته که بقربانی منجبر تواند شد چنانچه مذهب مالک
است والله اعلم **باب** هل یصوم یوم عرفة واقف عرفات آیا روزه گیرد روز عرفه کسیکه استاده باشد بعرفات **مالک**
عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن عمیر مولی عبد الله بن عباس عن ام الفضل بنت الحارث ان ناسا تماروا عندها یوم عرفة فی صیام رسول
الله صلی الله علیه وسلم فقال بعضهم هو صائم وقال بعضهم لیس بصائم فارسلت الیه بقدح لبن وهو واقف علی بعیره بعرفة فشربه
جماعتے اختلاف کردند بایکدیگر نزدیک ام الفضل بنت الحارث روز عرفه در روزهٔ آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس بعض مردم گفتند
که آنحضرت صلعم روزه دار است و بعض ایشان گفتند نیست روزه دار پس ام الفضل فرستاد پیاله شیر و آنحضرت صلعم استاده بود بر شتر
خود در عرفات پس آنرا نوشید **مالک** عن یحیی بن سعید عن القاسم بن محمد ان عائشة ام المؤمنین کانت تصوم یوم عرفة قال القاسم
ولقد رایتها عشیة عرفة یدفع الامام ثم تقف حتی یبیض ما بینها وبین الناس من الارض ثم تدعو بشراب فتفطر
قاسم بن محمد روایت کرد که حضرت عائشه روزه میگرفت روز عرفه قاسم گفت و دیدم او را بیگاه عرفه که روان میشد امام بعد ازان مے
استاد حضرت عائشه تا آنکه سفید میشد انچه میان او و میان مردمان بود از زمین مراد ازان خالی شدن زمین است از هجوم مردم
بعد ازان مے طلبید آشامیدنی پس افطار میکرد مترجم گوید نزدیک اکثر علماء واقف بعرفه را صوم عرفه مکروه است و افطار آن
روز مستحب تا در دعا و وقوف کوشش نماید **باب** من لم یقف بعرفة حتی طلع الصبح یوم النحر فقد فاته الحج هرکه نه استاد بعرفه تا آنکه
طلوع کرد صبح روز نحر پس فوت شد ازوے حج **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول من لم یقف بعرفة من لیلة المزدلفة قبل ان یطلع
الفجر فقد فاته الحج ومن وقف بعرفة من لیلة المزدلفة قبل ان یطلع الفجر فقد ادرک الحج عبد الله بن عمر گفت هرکه استاده نشد در عرفات
از شب مزدلفه پیش ازانکه طلوع کند فجر پس هر آئینه فوت شد ازوے حج و هرکه باستاد بعرفات از شب مزدلفه پیش ازانکه طلوع کند
فجر پس هر آئینه دریافت حج را **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه قال من ادرکه الفجر من لیلة المزدلفة ولم
یقف بعرفة فقد فاته الحج ومن وقف بعرفة من لیلة المزدلفة قبل ان یطلع الفجر فقد ادرک الحج ۲ه عروه میگفت هرکه دریافت او را فجر از
شب مزدلفه و او استاده نشده است بعرفات پس هر آئینه فوت شد ازوے حج و هرکه باستاد بعرفات از شب مزدلفه پیش از
طلوع فجر پس هر آئینه دریافت حج را مترجم گوید همین است مذهب اهل علم مگر آنکه اگر روزانه در عرفه استاد و قبل از غروب مفارقت
کرد نزدیک ابو حنیفه دم واجب شد و نزدیک شافعی ادائے دم مستحب است و اولیٰ **باب** کیف یسیر اذا دفع چگونه سیر کند وقتیکه

مسوّی ٥١ قلت وعليه اهل العلم انه يدفع دفعا لا يؤذي الناس ١٢ ٥٢ قلت وعليه اهل العلم في العالمگيرية لا يشترط
للجمع بالمزدلفة الخطبة والسلطان والجماعة والاحرام ١٢ ٥٣ قلت وعليه اهل العلم الا انه واجب عند ابي حنيفة سنة عند الشافعي

مصفّی | روان شود از عرفات مالك عن هشام بن عروة عن ابيه انه قال سئل اسامة بن زيد وانا جالس معه كيف كان
رسول الله صلى الله عليه وسلم يسير في حجة الوداع حين دفع فقال كان يسير العنق فاذا وجد فرجة نص عروه گفت که سوال کرده شد
اسامه بن زید را و من نشسته بودم همراه او چگونه سیر میکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم در حجة الوداع وقتیکه روان شدند از عرفات
پس گفت اسامه که میرفت فی الجمله شتابی میکرد پس وقتیکه مییافت فرجه را زیاده تر شتابی میکرد گفت هشام و نص رفتاریست
زیاده تر از عنق باب جمع بين المغرب والعشاء بمزدلفة جمع کند مغرب و عشا را در مزدلفه مالك عن ابن شهاب عن سالم بن
عبد الله عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى المغرب والعشاء بالمزدلفة جميعا رسول الله صلی الله علیه وسلم
نماز مغرب و عشا گذارد در مزدلفه یکجا مالك عن موسى بن عقبة عن كريب مولى ابن عباس عن اسامة بن زيد انه سمعه يقول دفع
رسول الله صلى الله عليه وسلم من عرفة حتى اذا كان بالشعب نزل فبال فتوضأ فلم يسبغ الوضوء فقلت له الصلوة يا رسول الله
قال الصلوة امامك فركب فلما جاء المزدلفة نزل فتوضأ فاسبغ الوضوء ثم اقيمت الصلوة فصلى المغرب ثم اناخ كل انسان بعيره
في منزله ثم اقيمت العشاء فصلاها ولم يصل بينهما شيئا اسامه بن زید میگفت روان شد رسول الله صلی الله علیه وسلم از
عرفه تا چون رسید بدره کوه فرود آمد پس بول کرد پس وضو کرد و اکمال آن ننمود یعنی یک یک بار اعضا را شست اسامه
گفت پس گفتم آنحضرت را صلی الله علیه وسلم نماز بگذار یا رسول الله فرمود نماز پیش روی تست پس سوار شد پس وقتیکه رسید
بمزدلفه فرود آمد پس کامل کرد وضو را بعد از آن استاده نموده شد نماز پس گذارد نماز مغرب بعد از آن خوابانید هر شخصی شتر خود را
در منزل خود بعد از آن اقامت عشا گفته شد پس گذارد آنرا و نگذارد چیزی درمیان هر دو نماز مالك عن يحيى بن سعيد عن عدي
بن ثابت الانصاري ان عبد الله بن يزيد الخطمي اخبره ان ابا ايوب الانصاري اخبره انه صلى مع رسول الله صلى الله عليه وسلم
في حجة الوداع المغرب والعشاء بالمزدلفة جميعا ابو ایوب انصاری نماز گذارد همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم در حجة الوداع
مغرب و عشا در مزدلفه همه یکجا مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يصلي المغرب والعشاء بالمزدلفة جميعا ٥٤ عبد الله بن عمر
میگذارد مغرب و عشا در مزدلفه همه یکجا و در عالمگیری مذکور است که این جمع را خطبه و سلطان و جماعت و احرام شرط نیست
بخلاف جمع عرفه باب يقومون بالمشعر الحرام يذكرون الله تعالى حتى يسفروا بایستند در مشعر الحرام ذکر گویان خدا را
عز و جل تا آنکه در وقت روشنی در آیند قال الله تعالى فاذا افضتم من عرفات فاذكروا الله عند المشعر الحرام واذكروه كما
هداكم وان كنتم من قبله لمن الضالين ٥٥ پس وقتیکه روان شدید از عرفات پس یاد کنید خدا را عز و جل نزدیک
مشعر الحرام و آن کوهی است در مزدلفه و یاد کنید او را چنانکه راه نمود شما را و اگرچه بودید پیش ازین از گمراهان پس ازین
آیت معلوم شد که نزول بمزدلفه و ذکر نزدیک مشعر الحرام لازم است و حدیث وقت آنرا معین کرده است که نماز صبح در

مسوی ١ه **قلت** وعليه اهل العلم في المنهاج ويسن تقديم النساء والضعفة بعد نصف الليل الى منى وفي العالمكيرية لو جاوز حد المزدلفة قبل طلوع الفجر فعليه دم لترك الوقوف الا اذا كانت به علة او مرض او ضعف فخاف الزحام فدفع منها ليلا فلا شيء عليه ١٢ ٢ه **قلت** وعليه اهل العلم في العالمكيرية اذا بلغ بطن محسر اسرع ان كان ماشيا وحرك دابته ان كان راكبا قدر رمية بحجر ومثله في الانوار ١٢

مصفی غلس خواند وازان وقت تا سفیده دمے ذکر گوید و پیش از طلوع آفتاب بسوے منی روان شود مترجم گوید نزدیک ابوحنیفه این وقوف باین صفت واجب است ونزدیک شافعی سنت **باب** تقديم الضعفة من جمع پیشتر فرستادن زنان وکودکان را از مزدلفه **مالک** عن نافع عن سالم وعبيد الله ابني عبد الله بن عمر ان اباهما عبد الله بن عمر كان يقدم اهله وصبيانه من المزدلفة الى منى حتى يصلوا الصبح بمنى ويرموا قبل ان ياتي الناس عبد الله بن عمر پیشتر میفرستاد اهل خود را وکودکان خود را از مزدلفه بسوے منی تا آنکه نماز صبح میگذاردند بمنی ورمی میکردند پیش از آنکه مردمان بیایند **مالک** عن يحيى بن سعيد عن عطاء بن ابي رباح ان مولاة لاسماء بنت ابي بكر الصديق اخبرته قالت جئنا مع اسماء بنت ابي بكر منى بغلس قالت فقلت لها لقد جئنا منى بغلس فقالت قد كنا نصنع ذلك مع من هو خير منك مولاتے از آن اسماء بنت ابی بکر گفت آمدیم همراه اسماء بنت ابی بکر بمنی در وقت غلس پس گفتم اسماء را هر آئینه ما آمدیم بمنی در وقت غلس گفت هر آئینه میکردیم ما این کار را همراه کسیکه وے بهتر بود از تو **مالک** انه بلغه ان طلحة بن عبيد الله كان يقدم نساءه وصبيانه من المزدلفة الى منى طلحه بن عبید الله پیش میفرستاد زنان خود را وکودکان خود را از مزدلفه بسوے منی **مالک** عن هشام بن عروة ان فاطمة بنت المنذر اخبرته انها كانت ترى اسماء بنت ابي بكر الصديق بالمزدلفة تامر الذي يصلي لها ولاصحابها الصبح حين يطلع الفجر ثم تركب فتسير الى منى ولا تقف ١ه فاطمه بنت منذر میدید اسماء بنت ابی بکر را بمزدلفه امر میکرد شخصے را که میگذارد برائے او وبرائے اصحاب او نماز صبح را یعنی امامت در نماز صبح میکرد که بگذارد برائے ایشان نماز صبح را وقتیکه طلوع میکرد فجر بعد ازان سوار میشد بسوے منی ونمے استاد بمشعر الحرام مترجم گوید نزدیک ابوحنیفه اگر قبل از طلوع فجر از حدود مزدلفه تجاوز کرد بروے قربانی واجب شد مگر مریض وضعیف مثل نساء وصبیان که ایشان را مفارقت مزدلفه در شب نیز جائز ست بهذه الآثار **باب** تحريك الدابة في بطن محسر بجنبانند راحله خود را در وادی محسر **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يحرك راحلته في بطن محسر قدر رمية بحجر ٢ه عبد الله بن عمر مے جنبانید شتر خود را یعنی شتاب روان میکرد در بطن محسر قدر یک انداختن سنگ مترجم گوید اتفاق علما برین است ودر عالمگیری مذکور است که چون برسد در وادی محسر شتاب رود اگر پیاده باشد واگر سوار باشد حرکت دهد دابه را بقدر انداختن یک سنگ ودر انوار نیز مثل آن مذکور است **باب** متى يقطع التلبية کے گذارد لبیک گفتن را **مالک** عن محمد ابن ابي بكر الثقفي انه سال انس بن مالك وهما غاديان من منى الى عرفة كيف كنتم تصنعون في مثل هذا اليوم مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال كان يهل المهل منا فلا ينكر عليه ويكبر المكبر منا فلا ينكر عليه محمد بن ابی بکر ثقفی سوال کرد

مسوی قلت قال البغوی ذهب عامة اهل العلم الی ان الحاج یلبی حتی یرمی جمرة العقبة لما روی عن الفضل بن عباس ان النبی صلی الله
علیه وسلم لم یزل یلبی حتی رمی جمرة العقبة وفی الوقایة قطعه فی المنهاج لا یستحب التلبیة فی طواف القدوم وفی القدیم یستحب فیه بلا جهر ۱۲ قلت
تعقب محمد ابن مسعود انه استبطن الوادی ثم قال هذا والذی لا اله الا هو مقام الذی انزلت علیه سورة البقرة لقال جمهور اهل العلم الاختیار ان یرمی من بطن الوادی ۱۲

مصفی | انس بن مالک را این هر دو کس بوقت صبح میرفتند از منی بسوی عرفه چگونه میکردید شما در مثل این روز همراه آنحضرت
صلی الله علیه وسلم پس گفت انس لبیک میگفت لبیک گوینده از ما پس انکار کرده نمیشد بروی و تکبیر میگفت تکبیر گوینده از ما
پس انکار کرده نمیشد بروی **مالک** عن جعفر بن محمد عن ابیه ان علی بن ابی طالب کان یلبی فی الحج حتی اذا زاغت الشمس من یوم
عرفة قطع التلبیة **علی** بن ابی طالب لبیک میگفت در حج تا چون میل کرد آفتاب از وسط آسمان روز عرفه قطع کرد
لبیک را قال مالک وذلک الامر الذی لم یزل علیه اهل العلم ببلدنا گفت مالک و همین ست امری که همیشه بر آن بودند اهل علم
در شهر ما **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم انها کانت تترک التلبیة اذا راحت
الی الموقف حضرت عائشه ترک میکرد تلبیه را وقتیکه بیگاه میرفت بسوی موقف **مالک** عن یحیی بن سعید ان عمر بن عبد العزیز
غدا یوم عرفة من منی فسمع التکبیر عالیا فبعث الحرس یصیحون ایها الناس انها التلبیة عمر بن عبد العزیز آمد وقت صبح
روز عرفه از منی پس شنید تکبیر را بلند بر آمده پس فرستاد پیاده ها را که آواز کنند در مردمان که ای مردمان سر آئینه تلبیه امروز لبیک
گفتن است **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقطع التلبیة فی الحج اذا انتهی الی الحرم حتی یطوف بالبیت وبین
الصفا والمروة ثم یلبی حتی یغدو من منی الی عرفة فاذا غدا ترک التلبیة وکان یترک التلبیة فی العمرة اذا دخل الحرم عبد الله بن عمر
قطع میکرد تلبیه را در حج وقتیکه میرسید در حرم تا آنکه طواف بیت کند و سعی کند درمیان صفا و مروه بعد از آن لبیک میگفت
تا آنکه بیگاه میرفت از منی بسوی عرفه پس وقتیکه بیگاه میرفت ترک میکرد لبیک را و ترک میکرد لبیک را در عمره وقتیکه داخل میشد
در حرم **مالک** عن ابن شهاب انه کان یقول کان عبد الله بن عمر لا یلبی وهو یطوف بالبیت ابن شهاب میگفت عبد الله
ابن عمر لبیک نمیگفت در حالیکه او طواف خانه کعبه میکرد **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه کان یقطع التلبیة فی
العمرة اذا دخل الحرم عروه قطع میکرد تلبیه را در عمره وقتیکه داخل میشد در حرم **مالک** باسناده ان عائشة کانت تهل ما کانت فی منزلها
ومن کان معها فاذا رکبت وتوجهت الی الموقف ترکت الاهلال حضرت عائشه لبیک میگفت تا وقتیکه میبود در منزل
خود و کسیکه همراه او میبود پس وقتیکه سوار میشد و متوجه میشد بسوی موقف ترک میکرد اهلال را یعنی لبیک گفتن را مترجم گوید عامه اهل علم
گفته اند که محرم بحج ادا کند تلبیه را تا آنکه جمره عقبه را روز نحر رمی کند لما روی الفضل بن عباس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
لبی حتی رمی جمرة العقبة و نزدیک اول حصاة منقطع شود و در طواف قدوم نزد بعضی مستحب نیست و نزد بعضی مستحب است بلا جهر

باب من این یرمی جمرة العقبة از کجا رمی کند جمره عقبه را **مالک** انه سال عبد الرحمن بن القاسم من این کان القاسم
یرمی جمرة العقبة فقال من حیث تیسر امام مالک سوال کرد عبد الرحمن بن قاسم را که از کجا رمی جمره عقبه میکرد قاسم گفت

مسوّی ۵۱ قلت وعلیه اهل العلم ۵۲ قلت علیه اهل العلم ۵۳ قلت فی العالمکیریة فی بحث وقت الرمی یوم النحر فی اللیل
وقت مکروه وفی شرح السنة من ترک رمی یوم النحر حتی غربت الشمس او ثلاث حصیات منها علیه دم وقد فات الرمی
وقیل له ان یقضی فی ایام التشریق لان اللیلة تعتبر مع ما بعدها من الیوم عند الشافعی کما سیأتی فی البقرة ۱۲
۵۴ قلت فی المنهاج اذا ترک رمی یوم تدارکه فی باقی الایام علی الاظهر ولا دم قال المحلی هذا التدارک اداء وقیل قضاء ولا یجوز عند الشافعی
ان یرمی للیوم الآتی لانه لا قضاء بشیء حتی یجب قال بعضهم هو بالخیار ان شاء رمی یوم النفر لذلک الیوم ولما بعده وان شاء اخر فرمی یوم القر الاول

مصفّٰی | از هر جا که آسان بیود مترجم گوید تعقب بحدیث الترمذی عن ابن مسعود انه استبطن الوادی ثم قال من ههنا والذی
لا اله الا هو قام الذی انزل علیه سورة البقرة ولهذا جمهور اهل علم اختیار کرده اند که رمی از بطن وادی
مستحب است **باب** یکبر عند کل حصاة تکبیر گوید نزدیک انداختن هر سنگریزه **مالک** عن نافع ان عبد الله بن
عمر کان یکبر عند رمی الجمار کلما رمی بحصاة ۵۵ عبد الله بن عمر تکبیر میگفت نزدیک رمی جمار هر گاه انداختی سنگریزه را **باب**
قدر ما یکون الحصا چه قدر میباید که سنگریزه باشد **مالک** انه سمع بعض اهل العلم یقول الحصی الذی یرمی به الجمار مثل حصی الخذف
مالک شنید از بعض اهل علم که میگفت سنگریزه که انداخته میشود بآن جمره‌ها را مانند سنگریزه باشد که بدو انگشت میتوان انداخت
باب هل یجوز الرمی بعد غروب الشمس من یوم النحر آیا جائز است رمی بعد غائب شدن آفتاب از روز نحر **مالک**
عن ابی بکر بن نافع عن ابیه ان ابنة اخ لصفیة بنت ابی عبید نفست بالمزدلفة فتخلفت هی وصفیة حتی اتتا منی
بعد ان غربت الشمس من یوم النحر فامرهما عبد الله بن عمر ان ترمیا الجمرة حین اتتا منی ولم یر علیهما شیئا ۵۶ دختر برادر
صفیه بنت ابی عبید زاد در مزدلفه پس باند آنجا وے وصفیه تا آنکه آمدند منی بعد از آنکه غائب شد آفتاب روز نحر پس امر کرد
ایشان را عبد الله بن عمر که رمی کنند جمره را وقتیکه آمدند منی و واجب ندید بر ایشان چیزے یعنی از دم **باب** الرخصة لرعاة
الابل رخصت داده شد شبانان را که جمع کنند رمی دو روز **مالک** عن عبد الله بن ابی بکر بن حزم عن ابیه
ان ابا البداح بن عاصم بن عدی اخبره عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم ارخص لرعاء الابل فی البیتوتة عن
منی یرمون یوم النحر ثم یرمون الغد ومن بعد الغد لیومین ثم یرمون یوم النفر رسول الله صلی الله علیه وسلم رخصت داد
شبانان شتران را در ترک شب گذرانیدن در منی بیندازند روز نحر بعد از آن بیندازند فردای یوم نحر یا پس فردای روز نحر
برائے دو روز بعد از آن بیندازند روز نفر **باب** یرمی ثم ینحر ثم یحلق ثم یطوف بالبیت رمی کند بعد از ان ذبح کند بعد از آن
حلق کند بعد از ان طواف کند خانه کعبه را قال الله تعالی واذ بوأنا لابراهیم مکان البیت ان لا تشرک بی شیئا وطهر بیتی للطائفین
والقائمین والرکع السجود واذن فی الناس بالحج یاتوک رجالا وعلی کل ضامر یاتین من کل فج عمیق لیشهدوا منافع لهم و
یذکروا اسم الله فی ایام معلومات علی ما رزقهم من بهیمة الانعام فکلوا منها واطعموا البائس الفقیر ثم لیقضوا تفثهم ولیوفوا نذورهم
ولیطوفوا بالبیت العتیق ۞ فرمود خدا تعالی یاد کن آن وقت را که تعیین کردیم برائے ابراهیم مکان

مسوّی ١٥ قلت علیه اهل العلم ٥٢ قلت فی شرح السنة ترتیبها یوم النحر سنة فلو قدم منها نسکا علی نسک لا شیٔ علیه عند اکثر اهل العلم وعلیه الشافعی وقال بعضهم علیه دم وتاوّلوا قوله لا حرج علی دفع الاثم دون الفدیة وعلیه ابو حنیفة ١٢ ✦

مصفّی خانه کعبه و گفتیم شریک مقرر مکن با من چیزی را و پاک کن خانه مرا برائے طواف کنندگان و استادگان و رکوع و سجود کنندگان و ندا کن در میان مردمان بحج تا بیایند پیش تو پیاده و سواره بر هر شتر لاغر بیایند این شتران لاغر از هر راه دور تا حاضر شوند بمنفعتهائے خود یعنی منافع دینی و دنیوی و تا یاد کنند نام خدا تعالی در روزها دانسته شده یعنی روز نحر و سه روز بعد از وے بر چیزیکه داده است ایشانرا خدا تعالی از چهار پایهائے مواشی یعنی شتر و گاو و گوسفند پس بخورید ازان و بخورانید بینوا و درویش را بعد ازان باید که دور کنند وسخ خود را و بجائے آرند نذرها خود را و طواف کنند بخانه قدیم قال مالک التفث حلاق الشعر و لبس الثیاب وما یتبع ذلک گفت مالک مراد از تفث تراشیدن موئے سر است و پوشیدن جامها و انچه تابع آنست قال مالک الامر الذی لا اختلاف فیه عندنا ان احدا لا یحلق راسه ولا یاخذ من شعره حتی ینحر هدیا ان کان معه ولا یحل من شیٔ حرم علیه حتی یحل بمنی یوم النحر و ذلک ان الله تعالی قال ولا تحلقوا رءوسکم حتی یبلغ الهدی محله گفت مالک ستے کہ اختلاف نیست دران نزدیک ما آنست که هیچکس حلق نکند سر خود را و نگیرد از موئے تا آنکه نحر کند هدی را اگر باشد همراه او و حلال نشود از چیزیکه حرام شده است بروے تا آنکه حلال شود در منی روز نحر و این برائے آنست که خدا تعالی فرموده است ولا تحلقوا رءوسکم حتی یبلغ الهدی محله

باب من قدم شیئا من محله او اخر من وظائف یوم النحر لا شیٔ علیه

هر که مقدم کرد چیزی را از کارها او یا مؤخر کرد از وظیفهائے روز نحر هیچ چیز بروے لازم نیست مالک عن ابن شهاب عن عیسی بن طلحة بن عبید الله عن عبد الله بن عمرو ابن العاص انه قال وقف رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حجة الوداع للناس بمنی والناس یسألونه فجاءه رجل فقال یا رسول الله لم اشعر فحلقت قبل ان انحر فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انحر ولا حرج ثم جاءه اخر فقال یا رسول الله لم اشعر فنحرت قبل ان ارمی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ارم ولا حرج قال فما سئل رسول الله صلی الله علیه وسلم عن شیٔ قدم ولا اخر الا قال افعل ولا حرج عمرو بن العاص گفت استاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم برائے مردمان در حجة الوداع در منی و مردمان سوال میکردند آنحضرت را صلی الله علیه وسلم پس آمد پیش وے صلی الله علیه وسلم مردے پس گفت یا رسول الله سر آئینه من ندانستم پس حلق کردم پیش ازانکه نحر کنم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم ذبح بکن و هیچ گناه نیست بعد ازان آمد شخصے دیگر پس گفت یا رسول ندانستم پس نحر کردم پیش ازانکه رمی جمره کنم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم رمی بکن و هیچ گناه نیست پس سوال کرده نشد آنحضرت را صلی الله علیه وسلم از چیزیکه مقدم کرده شد یا مؤخر گذاشته شد مگر که فرمود بکن و هیچ گناه نیست مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر انه لقی رجلا من اهله یقال له المجبر قد افاض ولم یحلق ولم یقصر جهل ذلک فامره عبد الله ان یرجع فیحلق او یقصر ثم یرجع الی البیت فیفیض ٥٣ عبد الله بن عمر برخورد با شخصے از اهل بیت خود که گفته میشد او را مجبر طواف افاضه کرده بود و حلق یا قصر نکرده ندانست سنت را پس امر کرد او را عبد الله که رجوع کند پس حلق کند یا قصر نماید

مسوّی [۱] قلت وعليه اهل العلم ۱۲ [۲] قلت وعليه اهل العلم ان الاختيار ان ينحر بيده وان يوجه الهدى الى القبلة ۱۲ [۳] قلت وعليه اهل العلم ان التقصير جائز والحلق افضل منه في حق الرجال ۱۲ [۴] قلت وعليه اهل العلم ان ذلك حسن في الانوار لو اخذ شاربه او لحيته شيئا كان احب ۱۲ [۵] قلت فيه ان القاسم اعتبر الاخذ بالاسنان حلقا فلم يامره بالفداء وقوله مرها فلتأخذ معناه ان اتفق مثل ذلك مرة اخرى فلتاخذ بالجلمين لانه هو السنة وعليه الشافعي في المنهاج واقل الحلق ثلاث شعرات حلقا وتقصيرا او نتفا او احراقا او قصا وعلى قول ابي حنيفة لا يجوز لانه لا بد من تقصير ربع الراس عنده وبهذا يتعين بالاسنان ۱۲

مصفّٰی بعد ازان باز گردد بسوئے خانہ کعبہ پس طواف کند **باب كل منى منحر** ہمہ مواضع منی جائے نحر است **مالك** انه بلغه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال بمنى هذا المنحر وكل منى منحر وقال في العمرة هذا المنحر يعنى المروة وكل فجاج مكة وطرقها منحر [۱] رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرمود در منی اینست جائے نحر یعنی اشارت بمنحر خود فرمودند کہ اینست جائے نحر من و منی ہمہ آنجا جائے نحر است و فرمود در عمرہ اینست جائے نحر من یعنی مروہ و ہمہ کوچہ ہائے مکہ و راہہائے مکہ جائے نحر است **باب كيف ينحر** بچہ صفت نحر کند **مالك** عن جعفر بن محمد عن ابيه عن علي بن ابي طالب ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نحر بعض هديه بيده ونحر غيره بعضه از علی مرویست کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نحر کرد بعض ہدی خود را بدست خود و نحر کرد غیر او بعض آنرا **مالك** عن هشام بن عروة ان اباه كان ينحر بدنه قياما عروہ نحر میکرد شتران قربانی خود را ایستادہ کردہ شدہ **مالك** عن نافع عن ابن عمر انه كان هو ينحر هديه بيده يصفهن قياما ويوجههن الى القبلة ثم ياكل ويطعم [۲] ابن عمر نحر میکرد ہدی خود را بدست خود ایستادہ میکرد آنہا را و متوجہ میکرد انہا را بسوئے قبلہ بعد ازان میخورد و میخورانید **باب الحلق** فضل الحلق على التقصير حلق بہتر است از قصر کردن **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اللهم ارحم المحلقين قالوا والمقصرين يا رسول الله قال اللهم ارحم المحلقين قالوا والمقصرين يا رسول الله قال والمقصرين [۳] رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود بار خدایا رحم کن سر تراشندگان را گفتند بگو و بر قصر کنندگان یا رسول اللہ فرمود بار خدایا رحم کن سر تراشندگان را گفتند بگو و بر قصر کنندگان پس فرمود رحم کن بر قصر کنندگان **باب ياخذ من لحيته وشاربه** بعد حلق را سر بگیرد از ریش خود و بروت خود بعد تراشیدن سر **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان اذا حلق في حج او عمرة اخذ من لحيته وشاربه [۴] عبد اللہ ابن عمر وقتیکہ حلق میکرد در حج میگرفت از ریش خود و بروت خود **باب اذا قصر بالاسنان جاز** وقتیکہ قصر کرد بدندانہا جائز است **مالك** عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن ان رجلا اتى القاسم بن محمد فقال اني افضت وافضت معي باهلي ثم عدلت الى شعب فذهبت لادنو من اهلي فقالت اني لم اقصر من شعري بعد فاخذت من شعرها باسناني ثم وقعت بها فضحك القاسم بن محمد فقال مرها فلتاخذ من شعرها بالجلمين [۵] شخصے آمد پیش قاسم بن محمد پس گفت ہر آئینہ من طواف افاضہ کردم و طواف کنانیدم اہل خود را بعد ازان یکسو شدم بسوئے درہ پس شروع کردم کہ نزدیک شوم باہل خود پس گفت ہر آئینہ من قصر نکردہ ام از موئے خود ہنوز پس گرفتم از موئے او بدندان خود بعد ازان وقاع کردم با او و گفت پس بخندید قاسم بن محمد پس گفت امر کن او را کہ بگیرد

مسوّی له قلت وعليه ابو حنيفة في العالمكيرية لو تعذر الحلق لعارض تعين التقصير او التقصير تعين الحلق كأن لبّد بصمغ فلا يعمل
فيه المقراض ومتى نقض تناثر بعض شعره وذلك لا يجوز للمحرم قبل الحلق ١٢ ٥٢ قلت وعليه ابو حنيفة ومعناه ان تناثر الشعر لا يجوز قبل التقصير
والمشهور عن الشافعي ان فعل اثنين من الرمي والحلق والطواف حصل التحلل الاول وحل به اللبس والحلق والقلم واذا فعل
الثالث حصل التحلل الثاني وحل به باقي المحرمات والنتف عنده بمنزلة الحلق ١٢ ٥٣ قلت تعقب بحديث عائشة انا
طيبت النبي صلى الله عليه وسلم يوم النحر قبل ان يطوف فقال الجمهور حل له كل شيء الا النساء ١٢ - *

مصفّی | از موئے خود بمقراض **باب من ضفر او لبد تعين الحلق** هر كه بافته باشد موئے سر را يا بصمغ جمع كرده باشد متعين مى شود
براے او حلق **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال
من ضفر فليحلق ولا تشبهوا بالتلبيد عمر بن الخطاب گفت
هر كه بافته باشد موئے سر خود را پس البته حلق كند و مشابهت نكنيد بتلبيد **مالك** عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب
ان عمر بن الخطاب قال من عقص راسه او ضفر او لبد فقد وجب عليه الحلاق عمر بن الخطاب گفت هر كه بسته باشد موئے سر
خود را بر تارك يا بافته باشد يا بصمغ جمع كرده باشد پس واجب است بروے كه حلق كند **باب لا تمتشط المرأة قبل
التقصير** شانه نكند زن پيش از قصر كردن **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يقول المرأة المحرمة اذا حلت
لم تمتشط حتى تاخذ من قرون راسها وان كان لها هدي لم تاخذ من شعرها شيئا حتى تنحر هديها عبد الله بن عمر مى گفت زن محرم وقتيكه حلال شود شانه
نكند تا وقتيكه نگيرد از فرق سر خود و اگر باشد او را هدى نگيرد از موئے سر خود تا وقتيكه نحر كند هدى خود را **باب من رمى الجمرة وحلق
حل له كل شيء الا النساء واختلفوا في الطيب** هر كه رمى جمار كند و حلق نمايد حلال شد او را هر چيز مگر زنان و اختلاف
كردند در استعمال خوشبو **مالك** عن نافع وعبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب خطب الناس بعرفة وعلمهم امر الحج
وقال لهم فيما قال اذا جئتم منى فمن رمى الجمرة فقد حل له ما حرم على الحاج الا النساء والطيب لا يمس احد نساء ولا طيبا
حتى يطوف بالبيت عمر بن الخطاب خطبه خواند براے مردمان در عرفه و تعليم كرد ايشان را امر حج و گفت ايشان را در آنچه گفت
وقتيكه آمديد بمنى پس هر كه رمى كرد جمره را پس هر آئينه حلال شد براے او چيزيكه حرام بود بر حج كننده مگر زنان و خوشبو هيچ كس
دست نرساند بزنان و نه بخوشبو تا آنكه طواف كند خانه كعبه را **مالك** عن نافع وعبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر ان
عمر بن الخطاب قال من رمى الجمرة وحلق او قصر ونحر هديا ان كان معه فقد حل له ما حرم عليه الا النساء والطيب حتى يطوف
بالبيت عمر بن الخطاب فرمود هر كه رمى كرد جمره را و موئے سر تراشيد يا قصر كرد و نحر نمود هدى خود را اگر باشد با او پس
هر آئينه حلال شد او را آنچه حرام بود بروے مگر زنان و خوشبو تا آنكه طواف كند بخانه كعبه **مالك** عن يحيى بن سعيد عن عبد الله
بن ابي بكر وربيعة بن ابي عبد الرحمن ان الوليد بن عبد الملك سال سالم بن عبد الله وخارجة بن زيد بن ثابت بعد ان رمى
الجمرة وحلق راسه وقبل ان يفيض عن الطيب فنهاه سالم وارخص له خارجة بن زيد بن ثابت ولى عن عبد الملك

مسوّی + ۱ھ **قلت** فی شرح السنة من ترک مبیت هذه اللیالی بمنیٰ ممن لم یرخص له فیه فعلیه دم عند الشافعی وقال ابو حنیفة
اساء ولا شیٔ علیه ۱۲ ۲ھ **قلت** وعلیه اهل العلم فی العالمکیریة وقت الرمی فی الثانی والثالث ما بعد الزوال فلو رمی قبل الزوال لا یجوز
وفی الرابع یجوز ویکره وفی المنهاج یدخل وقت رمی التشریق بزوال الشمس ۱۲ ۳ھ **قلت** وعلیه ابو حنیفة فی العالمکیریة ما
بعد المغرب وقت مکروه وفی المنهاج یخرج الوقت بغروب الشمس وقیل یبقی الی الفجر ۱۲ ۴ھ **قلت** وعلیه اهل
العلم ۱۲ ۵ھ **قلت** وعلیه ابو حنیفة ۱۲ +

مصفّی | سوال کرد سالم بن عبد اللہ و خارجہ بن زید بن ثابت را بعد از آن کہ رمی جمرہ کرد و حلق کرد سر خود را پیش از انکہ طواف
افاضہ کند از استعمال خوشبو پس نہی کرد او را سالم و رخصت داد او را خارجہ بن زید **باب** تجب البیتوتة فی منیٰ حد ها العقبة
واجب است شب ماندن در منیٰ و حد آن عقبہ است **مالک** عن نافع عن عبد اللہ بن عمر ان عمر بن الخطاب قال لا یبیتن
احد من الحاج لیالی منیٰ من وراء العقبة عمر بن الخطاب فرمود باید کہ شب نگذراند کسے از حاجیان شبہائے منیٰ آن طرف عقبہ
مالک عن نافع انہ قال زعموا ان عمر بن الخطاب کان یبعث رجالا یدخلون الناس من وراء العقبة عمر بن الخطاب می فرستاد مردان را
تا داخل کنند مردمان را از آن طرف عقبہ **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیہ انہ قال فی البیتوتة بمکة لیالی منیٰ لا یبیتن احد الا بمنیٰ
عروہ گفت در باب شب ماندن بمکہ در شبہائے منیٰ کہ شب نگذراند ہیچ کس مگر بمنیٰ **باب** لا یرمی الجمار فی الایام الثلثة حتی تزول الشمس
انداختہ نشود سنگریزہا در سہ روز یعنی یازدہم و دوازدہم و سیزدہم تا آنکہ زائل شود آفتاب **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یقول
لا ترمی الجمار فی الایام الثلثة حتی تزول الشمس عبد اللہ بن عمر می گفت انداختہ نشود سنگریزہا در سہ روز یعنی غیر روز نحر
تا آنکہ زائل شود آفتاب **باب** هل یجوز رمی التشریق باللیل آیا جائز است رمی جمار ایام تشریق در شب **مالک** عن
یحیی بن سعید عن عطاء بن ابی رباح انہ سمعہ یذکر انہ ارخص للرعاة ان یرموا باللیل یقول فی الزمان الاول یحیی بن سعید
شنید از عطاء بن ابی رباح کہ ذکر می کرد ہر آئینہ کہ رخصت دادہ شد شبانان را کہ رمی کنند در شب می گوید عطاء بن ابی رباح کہ رخصت
دادہ شد در زمان اول **باب** یستحب ان یقف عند الجمرتین الاولیین یذکر اللہ تعالیٰ دون جمرة العقبة مستحب است کہ بایستد
نزدیک دو جمرہ نخستین و ذکر کند خدا تعالیٰ را و در جمرہ عقبہ **مالک** انہ بلغہ ان عمر بن الخطاب کان یقف عند الجمرتین الاولیین وقوفا طویلا
حتی یمل القائم عمر بن الخطاب می استاد نزدیک دو جمرہ نخستین ایستادن دراز تا آنکہ ماندہ می شد استادہ شوندہ
مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یقف عند الجمرتین الاولیین وقوفا طویلا یکبر اللہ ویسبحہ ویحمدہ ویدعو اللہ ولا یقف
عند جمرة العقبة عبد اللہ بن عمر می استاد نزدیک دو جمرہ نخستین استادن دراز اللہ اکبر می گفت برائے خدا تعالیٰ و تسبیح می گفت
او را و حمد می گفت او را و دعا می کرد در جناب خدائے عز و جل و ایستادہ نمی شد نزدیک جمرہ عقبہ **باب** المشی فی رمی التشریق افضل
من الرکوب پیادہ رفتن در رمی ایام تشریق بہتر است از سوار رفتن **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیہ ان الناس کانوا اذا
رموا الجمار مشوا ذاهبین وراجعین واول من رکب معاویة بن ابی سفیان ۶ھ قاسم بن محمد گفت مردمان وقتیکہ رمی جمار می کردند

مسوّی + ١ه قلت وعلیه اهل العلم ١٢ ٥٢ قلت وعلیه الشافعی فی المنهاج فان لم ینفر حتی غربت وجب
مبیتها ورمی الغد و فی العالمکیریة ان مکث حتی طلع الفجر لا یجوز ان ینفر فی هذا الیوم حتی یرمی ١٢ + - +
٥٣ قلت وعلیه اهل العلم ومعناه عند ابی حنیفة والشافعی انهم کانوا مسافرین فقصروا والمعنی السفر
وقال مالك یقصر اهل مکة ایضا ١٢ ٥٤ قلت وعلیه اهل العلم ١٢ - +

مصفّٰی | پیاده میرفتند درآن حال که میرفتند ودرانحال که باز میگشتند واول کسیکه سوار شد معاویه بن ابی سفیان بود باب

یستحب تاخیر النفر الی رمی الثالث ویجوز تعجیله مستحب است تاخیر کردن نفر تا رمی بجا ر روز سیوم جائز است تعجیل آن

قال الله تعالی واذکروا الله فی ایام معدودات فمن تعجل فی یومین فلا اثم علیه ومن تاخر فلا اثم علیه لمن اتقی واتقوا الله واعلموا
انکم الیه تحشرون ٥٥ فرمود خدا تعالی و یاد کنید خدای را در روزهای شمرده شده یعنی در ایام تشریق بتکبیرات گوئید پس هرکه
شتابی کرد در کوچ از منی در دو روز یعنی در روز دوم از ایام تشریق بعد رمی جمار او پس هیچ گناه نیست بروے و هرکه درنگ کرد
در کوچیدن از منی یعنی روز سیوم بعد رمی جمار او پس هیچ گناه نیست بروے یعنی گناه نیست برآن کسیکه بترسید از خدا و بترسید از خدا بدانید که بسوے آنکه
شما بسوے او حشر کرده خواهید شد باب من لم ینفر حتی غربت الشمس من اوسط ایام التشریق وجب علیه مبیتها ورمی الغد هرکه نه برآید
از منی تا آنکه غروب شد آفتاب از اوسط ایام تشریق واجب است بروے شب گذرانیدن در منی وانداختن سنگریزه فردائے آنروز

مالك عن نافع ان عبد الله بن عمر کان یقول من غربت له الشمس من اوسط ایام التشریق وهو بمنی فلا ینفرن حتی یرمی الجمار
من الغد ٥٦ عبد الله بن عمر میگفت هرکه غروب شود بروے آفتاب در اوسط ایام تشریق و در منی است پس کوچ نکند تا آنکه بیندازد
سنگریزها فردائے آنروز باب هل یتم الصلوٰة بمنی او یقصر آیا چهار گانی خواند نماز را در منی یا قصر کند مالك عن
هشام بن عروة عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم صلی الصلوٰة بمنی رکعتین وان ابا بکر الصدیق صلاها بمنی رکعتین وان عمر بن
الخطاب صلاها بمنی رکعتین وان عثمان بن عفان صلاها بمنی رکعتین شطر امارته ثم اتمها بعد ذلك رسول الله صلی الله
علیه وسلم گذارد در منی دو رکعت وابوبکر صدیق گذارد آنرا دو رکعت در منی و عمر بن الخطاب گذارد آنرا در منی دو رکعت و عثمان بن عفان
گذارد آنرا در منی دو رکعت نیمه خلافت خود و بعد ازان تمام کرد آنرا مالك عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب ان عمر بن الخطاب لما
قدم مکة صلی بهم رکعتین ثم انصرف فقال یا اهل مکة اتموا صلوٰتکم فانا قوم سفر ثم صلی عمر بن الخطاب رکعتین بمنی
ولم یبلغنا انه قال لهم شیئا ٥٧ عمر بن الخطاب وقتیکه آمد مکه نماز گذارد برائے ایشان دو رکعت بعد ازان بازگشت پس گفت یا اهل مکه تمام
کنید نماز خود را هر آئینه ما قوم مسافریم بعد ازآن گذارد دو رکعت در منی و خبر نرسید بما که گفته باشد بایشان چیزے باب تکبیر ایام التشریق
ویجهر بالتکبیر الله اکبر بگوید در روزها تشریق بآواز بلند گفتن تکبیر قال الله تعالی واذکروا الله فی ایام معدودات فرمود خدا تعالی
یاد کنید خدارا در روزها شمرده شده قال مالك الایام المعدودات ایام التشریق گفت امام مالك مراد از ایام معدودات ایام تشریق
است مالك عن یحیی بن سعید انه بلغه ان عمر بن الخطاب خرج الغد من یوم النحر حین ارتفع النهار شیئا فکبر فکبر الناس بتکبیره

مسوّی + ۱ه قلت عند ابی حنیفة لا یصوم و عند مالک یصوم و للشافعی قولان کالمذهبین الجدید
لا یصوم و رجح النووی فی الروضة القدیم ۱۲ ۲ه قلت وعلیه ابو حنیفة فی العالمگیریة ثم یاتی المحصب و هو الابطح فینزل فیه
ساعة والاصح عندنا انه سنة فیصیر مسیئا بترکه و قال ابن عباس و عائشة التحصیب لیس بشیء انما هو منزل نزله رسول الله صلعم
وبه قال الاکثرون ۱۲ ۳ه قلت فی العالمگیریة و طواف الصدر واجب علی الحاج اذا اراد الخروج من مکة و لیس علی المعتمر و لا علی
اهل مکة و فی المنهاج اذا اراد الخروج من مکة طاف للوداع و لا یمکث بعده و هو واجب یجبر ترکه بدم و فی قول سنة لا یجبر ۱۲

مصفّی | ثم خرج الثانیة من یومه ذلک حین ارتفع النهار فکبر فکبر الناس بتکبیره ثم خرج حین زاغت الشمس فکبر فکبر الناس بتکبیره

حتی یتصل التکبیر و یبلغ بالبیت فیعرف الناس ان عمر قد خرج یرمی عمر بن الخطاب بر آمد روز آینده از روز نحر وقتیکه بلند شد آفتاب
قدرے پس تکبیر گفت پس تکبیر گفتند مردمان به تکبیر او بعد ازان بر آمد بار دیگر ازآن روز وقتیکه بلند شد روز پس تکبیر گفت پس تکبیر
گفتند مردمان بتکبیر او بعد ازان بر آمد وقتیکه زائل شد آفتاب پس تکبیر گفت پس تکبیر گفتند مردمان بتکبیر او تا آنکه متصل میشد تکبیر و میرسید
بخانه کعبه پس میدانستند مردمان که بر آمد عمر بقصد رمی **باب هل یصوم المتمتع ایام منی** آیا روزه گیرد متمتع کننده در روزهای
منی **مالک** عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عائشة ام المؤمنین انها کانت تقول الصیام لمن تمتع بالعمرة الی الحج
لمن لم یجد هدیا ما بین ان یهل بالحج الی یوم عرفة فان لم یصم صام ایام منی حضرت عائشه میفرمود روزه لازم است کسے را که تمتع کند
بعمره تا رسیدن وقت حج کسے را که نیابد هدی درمیان آنکه احرام کند بحج تا روز عرفه پس اگر روزه نگرفته باشد روزه گیرد ایام منی را
مالک عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن عبد الله بن عمر انه کان یقول فی ذلک مثل قول عائشة عبد الله بن عمر میگفت درین باب
مانند قول عائشه **باب التحصیب** باب در بیان نازل شدن بمحصب بعد فراغ از افعال حج **مالک** عن نافع ان عبد الله بن عمر
کان یصلی الظهر و العصر و المغرب و العشاء بالمحصب ثم یدخل مکة من اللیل یطوف بالبیت ۳ه عبد الله بن عمر میگذارد نماز ظهر
و عصر و مغرب و عشا در محصب بعد ازان داخل میشد بمکه در شب بعد ازان طواف میکرد بخانه کعبه **باب طواف الوداع** در بیان
طواف وداع **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال لا یصدرن احد من الحاج حتی یطوف بالبیت فان آخر
النسک الطواف بالبیت عمر بن الخطاب میگفت رجوع نکند کسے از حاجیان تا آنکه طواف کند بخانه کعبه پس هر آئینه آخر
نسک طواف خانه کعبه است **مالک** عن یحیی بن سعید ان عمر بن الخطاب رد رجلا من مر الظهران لم یکن ودع البیت حتی
ودع البیت عمر بن الخطاب باز گردانید مردی را از مر ظهران که وداع نکرده بود خانه کعبه را باز گردانید تا وداع کند خانه
کعبه را **مالک** عن هشام بن عروة عن ابیه انه قال من افاض فقد قضی الله حجه فانه ان لم یکن حبسه شیء فهو حقیق ان
یکون آخر عهده الطواف بالبیت و ان حبسه شیء او عرض له فقد قضی الله حجه عروه گفت هر که طواف افاضه کرد
پس خدا تعالی تمام کرده است حج او را پس اگر حبس نکند او را عذرے لائق است که باشد آخر عهد او طواف بخانه کعبه و اگر
حبس کرد او را چیزے یا پیش آید او را حادثه پس خدا تعالی تمام فرموده است حج او را **باب یخص للحائض فی ترک طواف**

مسوی: له قلت وعليه اهل العلم ان الحائض لها ان تترك طواف الوداع ولا تنفر ولا دم عليها ١٢ +

مصفی: الوداع ان كانت قد افاضت - رخصت داده شد حائض را در ترک طواف وداع اگر طواف افاضه کرده
باشد مالك عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين ان صفية بنت حيي حاضت فذكرت ذلك لرسول الله
صلى الله عليه وسلم فقال احابستنا هي فقيل انها قد افاضت فقال فلا اذا صفيه بنت حيي حائض شد پس ذکر کرده شد این ماجرا پیش
آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود آیا وے بند کننده ما است پس گفته شد که هر آئینه وے طواف افاضه کرده بود است پس فرمود
بند کننده نیست الحال مالك عن عبد الله بن ابي بكر بن حزم عن ابيه عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عائشة ام المؤمنين انها قالت
لرسول الله صلى الله عليه وسلم ان صفية بنت حيي قد حاضت فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعلها تحبسنا الم تكن طافت
معكن بالبيت قلن بلى يا رسول الله قال فاخرجن حضرت عائشه گفت در خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم یا رسول الله
صفیه بنت حیی حائض شد پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم شاید وے بند کند ما را آیا طواف خانه کعبه نکرد همراه شما گفتند
آرے کرده بود یا رسول الله پس فرمود بیرون آئید مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين ان رسول الله
صلى الله عليه وسلم ذكر صفية بنت حيي فقيل له انها قد حاضت فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعلها حابستنا فقالوا يا رسول الله
انها قد كانت طافت فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فلا اذا قال مالك قال هشام قال عروة قالت عائشة ونحن نذكر ذلك
فلم يقدم الناس نساءهم ان كان ذلك لا ينفعهن ولو كان الذي يقولون لاصبح بمنى اكثر من ستة آلاف
امرأة حائض كلهن قد افاضت رسول الله صلی الله علیه وسلم یاد کرد صفیه را پس عرض کرده شد در جناب وے صلی الله
علیه وسلم هر آئینه وے حائض شده است فرمود شاید وے بند کننده ما باشد پس گفتند یا رسول هر آئینه وے طواف کرده بود
پس فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم پس نیست بند کننده ما الحال حضرت عائشه گفت در حالتیکه ما درین مسئله بحث میکردیم
که پس چرا پیش میفرستند مردمان زنان خود را یعنی برائے طواف روز نحر اگر آن پیش فرستادن نفع نمیکند ایشان را و اگر بودے آنچه
میگویند صبح میکرد بمنی زیاده از شش هزار زن حائض همه ایشان طواف افاضه کرده اند یعنی طواف وداع میکنند مالك عن
عبد الله بن ابي بكر عن ابيه ان ابا سلمة بن عبد الرحمن اخبره ان ام سليم بنت ملحان استفتت رسول الله صلعم وحاضت او ولدت بعدما افاضت
يوم النحر فاذن لها رسول الله صلعم فخرجت ام سليم بنت ملحان سوال کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم را و حائض شده بود یا فرزند زاده بود
بعد از آنکه طواف افاضه کرده بود روز نحر پس اذن داد او را رسول الله صلی الله علیه وسلم پس بر آمد بجانب مدینه مالك عن ابي
الرجال محمد بن عبد الرحمن عن امه عمرة بنت عبد الرحمن ان عائشة ام المؤمنين كانت اذا حجت ومعها نساء تخاف ان يحضن قدمتهن
يوم النحر فافضن فان حضن بعد ذلك لم تنتظرهن تنفر بهن وهن حيض اذا كن قد افضن حضرت عائشه وقتیکه حج میکرد
و همراه او زنان میبودند که از حیض ایشان مے ترسید پیش میفرستاد ایشان را روز نحر پس طواف افاضه میکردند پس اگر حائض میشدند
بعد از آن انتظار ایشان نمی نمود و روانه میکرد ایشان را بوطن در حال آنکه ایشان حائض بودند وقتیکه طواف افاضه کرده بودند ٭

مسوّی مسئلہ قلت علیہ اهل العلم فی الوقایۃ ان اخرہ عنہا یعنی آن آخر طواف الزیارۃ عن ایام النحر کرہ ووجب دم وفی المنہاج الحلق والطواف والسعی لا آخر

مصفّٰی | **باب** ما تفعل المرأۃ اذا حاضت قبل الافاضۃ چہ کار کند زن وقتیکہ حایض شود پیش از آنکہ طواف افاضہ کند

مالک عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیہ عن عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہا قالت قدمت مکۃ وانا حایض ولم اطف بالبیت ولا بین الصفا والمروۃ فشکوت ذلک الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال افعلی ما یفعل الحاج غیر انک لا تطوفی بالبیت ولا بین الصفا والمروۃ حتی تطہری حضرت عائشہ گفت آمدم بمکہ ومن حائض بودم وطواف نکردم بخانہ کعبہ ونہ سعی کردم درمیان صفا ومروہ پس اظہار شکایت کردم پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس فرمود بکن آنچہ میکنند حاجیان غیر آنکہ تو طواف نکنی بخانہ کعبہ ونہ درمیان صفا ومروہ تا آنکہ پاک شوی **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان یقول المرأۃ الحائض التی تہل بالحج والعمرۃ انہا تہل بحجہا او عمرتہا اذا ارادت ولکن لا تطوف بالبیت ولا بین الصفا والمروۃ وہی تشہد المناسک کلہا مع الناس غیر انہا لا تطوف بالبیت ولا بین الصفا والمروۃ ولا تقرب المسجد حتی تطہر عبد اللہ بن عمر میگفت درباب زن حائض کہ احرام کند بحج یا عمرہ کہ وے احرام بکند بحج وعمرہ وقتیکہ خواہد ولیکن طواف خانہ کعبہ نکند وسعی درمیان صفا ومروہ نکند ونزدیک نشود بمسجد حرام تا آنکہ پاک شود **باب** المرأۃ تہل بالعمرۃ ثم تحیض فی تقرب الحج فلا تستطیع ان تعتمر حکم زنیکہ احرام کرد بعمرہ بعد ازان حائض شد ونزدیک شد حج پس استطاعت نمیدارد عمرہ را **مالک** عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیہ عن عائشۃ ام المؤمنین انہا قالت خرجنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عام حجۃ الوداع فاہللنا بعمرۃ ثم قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من کان معہ ہدی فلیہلل بالحج مع العمرۃ ثم لا یحل حتی یحل منہما جمیعا قالت فقدمت مکۃ وانا حائض فلم اطف بالبیت ولا بین الصفا والمروۃ فشکوت ذلک الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال انقضی راسک وامتشطی واہلی بالحج ودعی العمرۃ قالت ففعلت فلما قضینا الحج ارسلنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مع عبد الرحمن بن ابی بکر الی التنعیم فاعتمرت فقال ہذا مکان عمرتک فطاف الذین اہلوا بالعمرۃ بالبیت وبین الصفا والمروۃ ثم حلوا ثم طافوا طوافا آخر بعد ان رجعوا من منی لحجہم واما الذین کانوا اہلوا بالحج او جمعوا الحج والعمرۃ فانما طافوا طوافا واحدا حضرت عائشہ فرمود برآمدیم ہمراہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم درسال حجۃ الوداع پس احرام کردیم بعمرہ پس فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ہر کہ باشد ہمراہ او قربانی پس باید کہ احرام حج کند با عمرہ بعد ازان حلال نشود تا آنکہ حلال شود از ہر دو یکجا گفت حضرت عائشہ پس آمدم بمکہ ومن حائض بودم پس طواف نکردم خانہ کعبہ را ونہ سعی کردم درمیان صفا ومروہ پس اظہار شکایت کردم ازین بسوے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس فرمود بکشاے موی سر خود را وشانہ کن واحرام کن برائے حج وبگذار عمرہ را گفت پس کردم آنرا پس وقتیکہ تمام کردیم حج را فرستاد مرا آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہمراہ عبد الرحمن بن ابی بکر بجانب تنعیم پس عمرہ کردم پس فرمود این عمرہ بجاے عمرہ تست پس طواف کردند آنانکہ احرام عمرہ کردہ بودند بخانہ کعبہ ودرمیان صفا ومروہ بعد ازان حلال شدند بعد ازان طواف کردند طواف دیگر بعد ازان رجوع کردند از منی برائے حج خود واما آنانکہ احرام حج کردہ بودند یا جمع کردہ بودند حج وعمرہ را

مسوى ٥١ **قلت** وعليه الحنفية قال محمد في الموطا اذا كانت اهلت بعمرة فخافت فوت الحج فلتحرم بالحج وتقف بعرفة وترفض العمرة فاذا فرغت من حجها قضت العمرة كما قضتها عائشة وذبحت ما استيسر من الهدي بلغنا ان النبي صلى الله عليه وسلم ذبح عنها بقرة وهذا كله قول ابي حنيفة وفي شرح السنة الصحيح انه لم يامرها بترك العمرة اصلا وهو قول الشافعي وانما امرها بترك اعمالها من الطواف والسعي ان تدخل الحج عليها لتكون قارنة وعلى هذا المذهب كانت عمرتها من التنعيم تطوعا امرها رسول الله صلى الله عليه وسلم تطييبا لنفسها والدليل عليه ما رواه مسلم من حديث جابر ان عائشة اهلت بعمرة حتى اذا كانت بسرف حاضت ثم دخل رسول الله صلى الله عليه وسلم عليها فوجدها تبكي فقال ما شانك تبكي فقال ما شانك فقالت شاني اني قد حضت وقد حل الناس ولم احلل ولم اطف بالبيت والناس يذهبون الى الحج الآن فقال ان هذا امر كتبه الله على بنات آدم فاغتسلي ثم اهلي بالحج ففعلت ووقفت المواقف حتى اذا طهرت طافت بالبيت وبالصفا والمروة قال قد حللت من حجك وعمرتك جميعا فقالت يا رسول الله اني اجد في نفسي اني لم اطف بالبيت حتى حججت قال يا عبد الرحمن فاعمرها من التنعيم قال الشافعي حديث جابر احسن سياقا واقل اختلافا وعليه الاعتماد ١٢ ٥٢ **قلت** وعليه اهل العلم ان المستحاضة تتوضأ وتستثفر بثوب وتطوف وتصنع ما تصنع الطاهرة ١٢ ٥٣ **قلت** هو حسن وليس بسنة لازمة عند الجمهور ١٢ ٥٤ **قلت** هو حسن عند اهل العلم ١٢ - ◆ -

مصفى پس ايشان طواف كردند يكبار **مالك** عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير عن عائشة مثل ذلك ابن شهاب از عروه از حضرت عائشه مانند اين روايت كرد **باب** المستحاضة تطوف بالبيت وتسعى بين الصفا والمروة مستحاضه طواف كند خانه كعبه را وسعى نمايد درميان صفا ومروه **مالك** عن ابي الزبير المكي ان ابا ماعز الاسلمي عبد الله بن سفيان اخبره انه كان جالسا مع عبد الله بن عمر فجاءته امرأة تستفتيه فقالت اني اقبلت اريد ان اطوف بالبيت حتى اذا كنت عند باب المسجد هرقت الدماء فرجعت حتى ذهب ذلك عني ثم اقبلت حتى اذا كنت عند باب المسجد هرقت الدماء فقال عبد الله بن عمر انما ذلك ركضة من الشيطان فاغتسلي ثم استثفري بثوب ثم طوفي عبد الله بن سفيان نشسته بود با عبد الله بن عمر پس آمد پيش عبد الله بن عمر زنيكه طلب فتوى ميكرد از وے پس گفت هر آئينه من آمدم بقصد طواف خانه كعبه تا وقتيكه رسيدم بدروازه مسجد روان شد از من خونها پس رجوع كردم تا آنكه دفع شد از من آن خون بعد از آن آمدم تا آنكه رسيدم نزديك دروازه مسجد روان شد از من خون گفت عبد الله بن عمر جز اين نيست كه اين تاثير شيطان است پس غسل كن وجامه بر فرج خود به بند بعد از ان طواف كن

باب التعريس بذي الحليفة اذا قفل بيان استحباب فرود آمدن آخر شب بوادي ذو الحليفه وقتيكه باز گردد از حج يا عمره **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اناخ بالبطحاء التي بذي الحليفة فصلى بها قال نافع وكان عبد الله بن عمر يفعل ذلك ٥٥ رسول الله صلى الله عليه وسلم نشانيد اشتر را در بطحا در ذي الحليفه پس نماز گذارد گفت نافع وعبد الله بن عمر ميكرد اين را مترجم گويد اين مستحب است ونيست سنت لازمه نزديك جمهور **باب** ما ينبغي من الذكر اذا قفل من حج وعمرة بيان انچه مستحب است از ذكر وقتيكه باز گردد از حج وعمره **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا قفل من غزو او حج او عمرة يكبر على كل شرف من الارض ثلاث تكبيرات ثم يقول لا اله الا الله وحده لا شريك له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير آئبون تائبون عابدون ساجدون لربنا حامدون صدق الله وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده ٥٦ رسول الله صلى الله عليه وسلم وقتيكه باز ميگشت از غزوه يا از حج يا از عمره الله اكبر ميگفت بر بلندى

مسوّی ؎ ۱ **قلت** وعليه اهل العلم في المنهاج شرط صحة الاسلام فللولي ان يحرم عن الصبي الذي لا يميز وانما تصح مباشرته من المسلم المميز وانما يقع عن حجة الاسلام بالمباشرة اذا باشره المكلف الحر وفي العالمكيرية لا يجب على الصبي ولو ان الصبي حج قبل البلوغ لا يكون من حجة الاسلام ويكون تطوعا ۱۲ ؎ ۲ **قلت** وعليه اهل العلم ان الصبي والعبد لا يقع حجهما عن حجة الاسلام الا اذا بلغ هذا وعتق هذا فجدد الاحرام ثم وقفا بعرفة ۱۲ ؎ ۳ **قلت** تعقّب بحديث الشيخين لا يحل لامرأة ان تسافر الا ومعها ذو محرم فقال الثوري وابو حنيفة لا يلزمها الحج اذا لم تجد رجلا ذا محرم يخرج معها وقال الشافعي يشترط للمرأة ان يخرج معها زوج او محرم او نسوة ثقات قال البغوي والاول اولى لظاهر الحديث ۱۲ ؎

مصفّٰی از زمین سه بار بعد از آن می‌گفت لا اله الا الله الخ بازگردندگانیم بازگشت‌کنندگانیم باز توبه کنندگانیم عبادت کنندگانیم برای پروردگار خود حمد گویندگانیم راست کرد خدا تعالیٰ وعدهٔ خود را و نصرت داد بندهٔ خود را و شکست داد گروه کفار را تنها **باب حج الصبي** صحیح شود حج از کودک هشیار **مالک** عن ابراهيم بن عقبة عن كريب مولى عبد الله بن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم مر بامرأة وهي في محفتها فقيل لها هذا رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخذت بضبعي صبي كان معها فقالت الهذا حج يا رسول الله فقال نعم ولك اجر ؎ ۱ رسول الله صلی الله علیه وسلم گذشت بر زنی حالانکه وے در محفهٔ خود بود پس گفته شد آن زن را این است آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گرفت آن زن بازوے کودکے که همراه او بود پس گفت آیا برائے این کودک حج هست یا رسول الله فرمود آرے و برائے تو اجر است یعنی ثواب حج کنانیدن **باب العبد يعتق بعرفة** حکم بنده که آزاد کرده شود در عرفات قال مالك في العبد يعتق بعرفة فان ذلك لا يجزي عنه من حجة الاسلام الا ان يكون لم يحرم فيحرم بعد ان يعتق ثم يقف بعرفة من تلك الليلة قبل ان يطلع الفجر فان فعل ذلك اجزأ عنه وان لم يحرم حتى يطلع الفجر كان بمنزلة من فاته الحج اذا لم يدرك الوقوف بعرفة قبل طلوع الفجر من ليلة المزدلفة ويكون على العبد حجة الاسلام يقضيها ؎ ۲ گفت مالک در باب بنده که آزاد کرده شود در عرفه پس هر آئینه این کفایت نمی‌کند از وے از حج اسلام مگر آنکه باشد احرام نکرده بود پس احرام کند بعد از آنکه آزاد کرده شود و بعد از ان بایستد بعرفه از ان شب پیش از آنکه طلوع نماید فجر پس اگر کرد این کار کفایت می‌کند از وے و اگر احرام نکرد تا آنکه برآید فجر باشد مانند کسے که فوت شد او را حج وقتیکه در نیافت وقوف بعرفات پیش از طلوع فجر از شب مزدلفه ولازم میشود بر ان بنده حج اسلام باید که قضا کند آنرا **باب الصرورة** در بیان حکم صرورت قال مالك في الصرورة من النساء التي لم تحج قط انها ان لم يكن لها ذو محرم يخرج معها وكان لها قام يستطعوا ان يخرج معها انها لا تترك فريضة الله عز وجل عليها في الحج ولتخرج في جماعة من النساء ؎ ۳ گفت مالک در باب صرورت از زنان آنکه حج نکرده است اصلا هر آئینه اگر نباشد او را ذو محرم که برآید همراه او یا باشد برائے او ذو محرم پس قدرت نیافت که برآید همراه آن زن باید که ترک نکند فریضهٔ خدائے عز وجل که لازم است بروے در حج و باید که برآید در جماعتے از زنان مترجم گوید رضی الله عنه تعقب کرده شده است بحدیث شیخین که لا یحل لامرأة ان تسافر الا ومعها ذو محرم

مسوّی: ٥١ قلت: عليه اهل العلم. في المنهاج: وشرط وجوب الحج الاسلام والتكليف والحرية والاستطاعة وهي نوعان استطاعة مباشرة واستطاعة تحصيله بغيره فمن مات وفي ذمته حج وجب الاحجاج عنه من تركته والعاجز عن الحج بنفسه لو وجد اجرة من يحج عنه فاضلة عن الحاجات لزمه ولو بذل ولده الطاعة في الحج وجب قبوله. في الوقاية: من حج واحج صح ويقع عنه. في العالمگيرية: من شروط الحج سلامة البدن حتى ان المقعد والزمن والمفلوج ومقطوع الرجلين لا يجب عليهم الحج ولا الاحجاج ولا الايصاء به ولا يجوز حج الغير عنه بغير امره الا الوارث يحج عن مورثه بغير امره فانه يجزئه. ٥٣ قلت: عليه الشافعي ان من بلغ الميقات مريدا نسكا لم يجز له مجاوزته بغير احرام بخلاف من لم يكن مريدا، وقال ابو حنيفة من اراد دخول مكة ممن كان خلف المواقيت فعليه (باقي ص ٣٣٧)

مصفّٰی: پس ثوری و ابو حنیفه میگویند که لازم نیست بر وجوب حج وقتی که نمی یابد مردی ذو محرم که برآید همراه او و شافعی گفته که شرط است برای زن که برآید با او زوج او یا محرمی یا جماعه از زنان ثقه و بغوی گفته که الاول اولی بظاهر الحدیث

باب الحج عمن لا يستطيع ان يثبت على الراحلة. باب در بیان مشروعیت حج به نیابت کسی که نمیتواند ثابت ماندن بر شتر

مالك عن ابن شهاب عن سليمان بن يسار عن عبد الله بن عباس قال كان الفضل بن عباس رديف رسول الله صلى الله عليه وسلم فجاءته امرأة من خثعم تستفتيه فجعل الفضل ينظر اليها وتنظر اليه فجعل رسول الله صلى الله عليه وسلم يصرف وجه الفضل الى الشق الآخر فقالت يا رسول الله ان فريضة الله في الحج على عباده ادركت ابي شيخا كبيرا لا يستطيع ان يثبت على الراحلة أفأحج عنه قال نعم وذلك في حجة الوداع. بود فضل بن عباس ردیف آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم زنی از قبیله خثعم طلب فتوی میکرد از آن حضرت صلی الله علیه وسلم شروع کرد فضل نظر کردن بسوی او و این زن نظر کردن بسوی فضل پس شروع کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم که باز میگردانید روی فضل را بسوی جانب دیگر پس گفت آن زن یا رسول الله صلی الله علیه وسلم هر آئینه فرمان خدای تعالی در باب حج دریافت پدر مرا و او در حالت که پیر کلان سال است نمیتواند که ثابت ماند بر شتر پس آیا من حج کنم عوض او فرمود آری و این قصه در حج الوداع بود

باب جواز دخول مكة بغير احرام اذا لم يرد حجا ولا عمرة. جائز است که داخل شود در مکه حال آنکه محرم نیست وقتیکه نیت نکرده باشد حج را و نه عمره را. **مالك** عن ابن شهاب عن انس بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم دخل مكة عام الفتح وعلى راسه المغفر فلما نزعه جاءه رجل فقال يا رسول الله صلى الله عليه وسلم ابن خطل متعلق باستار الكعبة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اقتلوه قال مالك قال ابن شهاب ولم يكن رسول الله صلى الله عليه وسلم يومئذ محرما. رسول الله صلی الله علیه وسلم داخل شد به مکه سال فتح و بر سر مبارک خود خود بود پس وقتیکه برداشت خود را آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم مردی پس عرض نمود یا رسول الله ابن خطل چسپیده است به پرده های کعبه پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بکشید او را. گفت مالک گفت ابن شهاب نبود آنحضرت در آن روز احرام بسته. **مالك** عن نافع ان عبد الله بن عمر اقبل من مكة حتى اذا كان بقديد جاءه خبر من المدينة فرجع فدخل مكة بغير احرام. عبد الله بن عمر باز گشت از مکه تا آنکه رسید بقدید آمد پیش او خبری یعنی خبر فتنه پس باز گشتنی بود بسوی مکه پس باز گشت و داخل شد در مکه بغیر احرام. **مالك** عن ابن شهاب بمثل ذلك

مسوّى ⬥ (بقیہ صفحہ ۳۳۶) ان یحرم باحد النسکین وتاویل خولہ صلی اللہ علیہ وسلم غیر محرم عندہ ان ذلک کان نصرۃ ثم اعتمر النبی صلی اللہ علیہ وسلم
لذلک وتاویل قول ابن عمر ان قد یدل واقعا بین وبین مکۃ المیقات[۱] قلت وعلیہ ابو حنیفۃ فی العالمکیریۃ العمرۃ عندنا سنۃ ولیست بواجبۃ وللشافعی
قولان اظہرھا انہا فرض والثانی سنۃ ۱۲ [۲] قلت وعلیہ اھل العلم ۱۲ [۳] قلت وعلیہ اھل العلم ۱۲ [۴] قلت وعلیہ اھل العلم ۱۲

مصفّٰی | مالک از ابن شہاب مانند این روایت کرد یعنی از عبد اللہ بن عمر **باب** العمرۃ سنۃ عمرہ سنت است **مالک**
عن سمی عن ابی صالح عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال العمرۃ الی العمرۃ کفارۃ لما بینہما آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود عمرہ تا عمرہ دیگر
کفارت است چیزی را کہ میان این ہر دو باشد از سیئات **مالک** انہ بلغہ ان عثمان بن عفان کان اذا اعتمر ربما لم یحطط
عن راحلتہ حتی یرجع حضرت عثمان بن عفان وقتیکہ عمرہ میکرد احیانا فرود نمے آورد متاع خود را از شتر خود تا آنکہ مے گشت
قال مالک العمرۃ سنۃ ولا نعلم احدا من المسلمین ارخص فی ترکہا[۱] گفت مالک عمرہ سنت است ونمیدانیم کسے را از مسلمانان
کہ رخصت دادہ باشد در ترک آن **باب** فضل العمرۃ فی شہر رمضان بیان فضیلت عمرہ در ماہ رمضان **مالک** عن سمی مولی ابی بکر
انہ سمع ابا بکر بن عبد الرحمن یقول جاءت امرأۃ الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقالت انی کنت تجہزت للحج فاعترض لی فقال
لہا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اعتمری فی رمضان فان عمرۃ فیہ کحجۃ[۲] زنے آمد پیش آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم پس گفت ہر آئینہ سامان کردہ بودم برائے حج پس عارض پیش آمد مرا پس فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او را کہ عمرہ کن
در رمضان پس ہر آئینہ عمرہ در رمضان مانند حج است **باب** کم اعتمر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بیان آنکہ چند عمرہ کرد آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم **مالک** انہ بلغہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اعتمر ثلثا عام الحدیبیۃ وعام القضیۃ وعام الجعرانۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم بجا آورد سہ عمرہ سال حدیبیہ وسال قضیہ یعنی صلح وسال جعرانہ یعنی حنین **مالک** عن ہشام بن عروۃ عن ابیہ ان رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم لم یعتمر الا ثلثا احداہن فی شوال واثنتان فی ذی القعدۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عمرہ بجا نیاورد مگر
سہ بار یکے از آنہا در شوال ودو در ذی القعدہ **باب** جواز ان یعتمر فی اشہر الحج الا یحج جائز است کہ عمرہ کند در ماہہائے
حج وحج نکند **مالک** عن ابن شہاب عن سعید بن المسیب ان عمر بن ابی سلمۃ استاذن عمر بن الخطاب ان یعتمر فی شوال فاذن لہ
فاعتمر ثم قفل الی اہلہ ولم یحج[۳] عمر بن ابی سلمۃ اذن خواست از عمر بن الخطاب در آنکہ عمرہ کند در شوال پس
اذن داد او را پس عمرہ کرد و بعد از ان باز گشت بجانب اہل خود وحج نگذارد **باب** جواز ان یعتمر قبل ان یحج حجۃ الاسلام جائز است
کہ عمرہ کند پیش از آنکہ گذارد حج فرض را **مالک** عن عبد الرحمن بن ابی حرملۃ الاسلمی ان رجلا سال سعید بن المسیب فقال اعتمر
قبل ان احج فقال سعید بن المسیب نعم قد اعتمر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قبل ان یحج[۴] مردے سوال کرد سعید بن المسیب
را پس گفت عمرہ کنم پیش از آنکہ حج گذارم پس گفت سعید بن المسیب آرے ہر آئینہ عمرہ بجا آورد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
پیش از آنکہ حج گذارد **باب** متی یقطع المعتمر التلبیۃ کدام وقت قطع کند معتمر تلبیہ را **مالک** عن نافع ان عبد اللہ بن عمر کان
یترک التلبیۃ فی العمرۃ اذا دخل الحرم مختصر عبد اللہ بن عمر ترک میکرد تلبیہ را وقتیکہ داخل میشد در حرم **مالک** عن ہشام بن عروۃ

مسوّی ۞ ۱ قلت فی شرح السنة قال ابن عباس یلبی المعتمر حتی یفتتح الطواف وهو
قول اکثر اهل العلم ۱۲ ۲ قلت وعلیه اهل العلم ان السنة ذلک - ۱۲ ۞ -
۳ قلت وعلیه اهل العلم ان ذلک حسن ۱۲ - ۞

مصفّی | عن ابیه انه کان یقطع التلبیة فی العمرة اذا دخل الحرم عروه بن الزبیر ترک میکرد تلبیه را در عمره وقتیکه داخل میشد در حرم
مالک عن ابن شهاب انه کان یقول کان عبد الله بن عمر لا یلبی وهو یطوف بالبیت ۱ ابن شهاب میگفت که عبد الله بن عمر تلبیه
نمیکرد و حال آنکه او طواف میکرد خانه کعبه را باب المعتمر یؤخر الحلاق شیئا عمره کننده تاخیر کند سر تراشیدن را اندکے مالک
عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه انه کان یدخل مکة لیلا وهو معتمر فیطوف بالبیت وبین الصفا والمروة ویؤخر الحلاق
حتی یصبح قال ولکنه لا یعود الی البیت فیطوف به حتی یحلق راسه ۲ قاسم بن محمد داخل میشد بمکه بوقت شب و او عمره کرده بود پس
طواف میکرد بخانه کعبه و میان صفا و مروه و تاخیر میکرد حلق را تا آنکه بوقت صبح در مے آمد گفت عبد الرحمن ولکن عود نمیکرد بخانه
کعبه تا طواف کند بوے تا آنکه حلق میکرد سر خود را باب دخول الکعبة والصلوٰة فیها در بیان داخل شدن در کعبه و نماز
گذاردن دران مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم دخل الکعبة هو واسامة بن زید
وبلال بن رباح وعثمان بن طلحة الحجبی فاغلقها علیه ومکث فیها قال عبد الله فسألت بلالا حین خرج ما صنع رسول الله
صلی الله علیه وسلم فقال جعل عمودا عن یساره وعمودین عن یمینه وثلاثة اعمدة وراءه وکان البیت یومئذ علی ستة اعمدة ثم صلی ۳
عبد الله بن عمر روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم داخل شد در کعبه او و اسامه بن زید و بلال بن رباح و عثمان بن طلحه حجبی
پس بند کنانید کعبه را بر خود و درنگ فرمود درون آن گفت عبد الله پس پرسیدم از بلال وقتیکه برآمد چه کار کرد آنحضرت صلی الله علیه
وسلم پس گفت گردانید یک ستون را جانب چپ خود و دو ستون را جانب راست خود و گردانید سه ستون را پس پشت خود و
بود خانه کعبه دران روز بر شش ستون بعد از آن نماز گذارد باب المواضع المتبرکة بمکة بیان جاهائے متبرکه در مکه
مالک عن محمد بن عمرو بن حلحلة الدیلی عن محمد بن عمران الانصاری عن ابیه انه قال عدل الیّ عبد الله بن عمر وانا نازل تحت
سرحة بطریق مکة فقال ما انزلک تحت هذه السرحة فقلت اردت ظلها فقال هل غیر ذلک فقلت لا ما انزلنی الا
ذلک فقال عبد الله بن عمر قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا کنت بین الاخشبین من منی ونفخ بیده نحو المشرق فان هناک
وادیا یقال له السرر به سرحة سرّ تحتها سبعون نبیا عمران انصاری گفت که از راه یکسو گشت عبد الله بن عمر متوجه شد
بسوے من و من فرود آمده بودم زیر درخت مغیلان در راه مکه پس گفت چه چیز فرود آورد ترا زیر این درخت مغیلان گفتم قصد
کردم سایه او را پس گفت آیا چیزے دیگر هم باعث شد غیر آن پس گفتم نے فرود نیاورد مرا مگر همین سبب پس گفت عبد الله
بن عمر که فرمود رسول الله صلی الله علیه وسلم وقتیکه باشی در دو کوه اخشبین از منی و بر داشت دست خود را بجانب مشرق پس
آنجا وادی است که گفته میشود او را سرر دران وادی درخت مغیلان هست که ناف بریده شدند زیر او هفتاد نبی را یعنی هفتاد

مسوّی ؎۱ قلت کذا فی روایة عبید الله بن یحیی عن ابیه ما بین الرکن والمقام وفی روایة الاخرین عنه وعن غیره ما بین الرکن والباب وهو الصواب ؎ علیه اهل العلم انه یجتهد فی الدعاء فی المواضع المتبرکة ویلتزم بین الرکن والباب ۱۲ ؎۲ قلت وعلیه اهل العلم انه یسن زیارة قبره صلی الله علیه وسلم بعد فراغ الحج ۱۲ ؎۳ قلت علیه اهل العلم انه حسن جمیل فی العالمگیریة انه یستحب ان یاتی قباء یوم السبت ۱۲

مصفّی

بنی آنجا تولد شدند و نافت ایشان آنجا بریده شد مالک انه بلغه ان عبد الله بن عباس کان یقول ما بین الرکن والمقام الملتزم ؎۱ عبد الله بن عباس میگفت درمیان رکن اسود و مقام ابراهیم ملتزم است یعنی جائیکه معانقه با دیوار کعبه باید کرد **باب زیارة قبر النبی صلی الله علیه وسلم** دربیان آداب زیارت تربت مطهره نبی صلی الله علیه وسلم **مالک** عن عبد الله بن دینار انه قال رایت عبد الله بن عمر یقف علی قبر النبی صلی الله علیه وسلم فیصلی علی النبی صلی الله علیه وسلم وعلی ابی بکر و عمر ؎۲ عبد الله بن دینار گفت دیدم عبد الله بن عمر را که استاده میشد بر قبر آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس درود میفرستاد بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم و بر ابوبکر و عمر رضی الله عنهما مترجم گوید که سنت است زیارت قبر شریف آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد فراغ حج باتفاق اهل علم والله اعلم **باب اتیان قباء** آمدن بزیارت قبا **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یاتی قباء راکبا وماشیا ؎۳ آنحضرت صلی الله علیه وسلم می آمد بقبا پیاده و سوار **باب حرم مکة** دربیان احکام حرم مکه سئل **مالک** هل یحتش الرجل لدابته من الحرم شیئا قال لا سوال کرده شد مالک را آیا قطع کند مردے برائے چارپائے خود از حرم چیزے را یعنی گیاه را گفت نے مترجم گوید صحیح است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود لا یختلی خلاها پس حضرت عباس التماس نمود الا الاذخر یا رسول الله فقال الا الاذخر پس مختلف شدند علما اصح در مذهب شافعی جائز است قطع گیاه برائے علف بهائم و برائے دوا قیاس بر اذخر وفی الهدایة لا یرعی حشیش الحرم ولا یقطع الا الاذخر وابو یوسف چرانیدن دواب جائز میدارد **باب ضمان قطع شجرة الحرم** حکم تاوان بریدن درخت حرم قال **مالک** لیس علی المحرم فیما قطع من الشجر فی الحرم شیء ولم یبلغنا ان احدا حکم فیه بشیء وبئس ما فعل گفت مالک نیست لازم بر محرم در آنچه برید از درختهای حرم چیزے و نرسید ما را که کسے حکم کرده باشد در آنچیزے و بد چیز است که کرده است مترجم گوید تعقب کرده است شافعی بانچه روایت کرده شد از ابن الزبیر فی الشجرة الکبیرة بقرة والصغیرة شاة وهو فی الحکم المرفوع اذ لا مدخل للقیاس فی ذلک واکثر علما برانند که ضامن میشود بقطع شجره حرم و شکار کردن در حرم **باب حرم المدینة** حرسها الله تعالی حکم حرم مدینه **مالک** عن عمرو مولی المطلب عن انس بن مالک ان رسول الله صلی الله علیه وسلم طلع له احد فقال هذا جبل یحبنا ونحبه اللهم ان ابراهیم حرم مکة وانا احرم ما بین لابتیها انس بن مالک روایت کرد که آنحضرت صلعم نمودار شد بروے کوه احد پس فرمود این کوهیست که دوست میدارد ما را و ما دوست میداریم او را اے بار خدایا هر آئینه ابراهیم حرام کرده است مکه را و هر آئینه من حرام میکنم میان دو طرف سنگستان مدینه را **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة انه کان یقول لو رایت

مسوی ، **قلت** وقد روی عن انس ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لاخ له صغیر یا ابا عمیر ما فعل النغیر والنغیر صید ولو کان صید
المدینة حراما لم یحل اصطیاده بالمدینة ولانکر النبی صلی الله علیه وسلم ذلک علیهم فاختلفت الاقوال فی شرح السنة قد اختلف الناس
فی صید المدینة وشجرها فقال مالک والشافعی واکثر الفقهاء لاجزاء علی من اصطاد فی المدینة صیدا او قطع شجرا وتحریم المدینة
انما هو تعظیم حرمتها دون تحریم صیدها وشجرها لحدیث انس وذهب بعضهم الی تحریم شجرها دون صیدها لهذا الحدیث وذهب آخرون الی تحریمها
جمیعا وحملوا الحدیث علی انه اخذ خارج المدینة ثم ادخل المدینة وفی المنهاج وصید المدینة حرام ولا یضمن فی الجدید قال المحلی
والقدیم یضمن فقیل کحرم مکة والاصح یضمن بسلب الصائد وقاطع الشجر والخلاء فقط - ۱۲ -

مصفی الظباء ترتع بالمدینة ما ذعرتها قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما بین لابتیها حرام ابوهریره گفت اگر
می بینم آهوان را که چرا میکنند در مدینه نترسانم آنها را زیرا که فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم ما بین لابتیها حرام **مالک** عن یونس
ابن یوسف عن عطاء بن یسار عن ابی ایوب الانصاری انه وجد غلمانا قد الجؤا ثعلبا الی زاویة فطردهم عنه قال مالک
لا اعلم الا انه قال افی حرم رسول الله صلی الله علیه وسلم یصنع هذا ابوایوب انصاری یافت جوانی چند را که مضطر کردند روباهی را
بسوی گوشه یعنی تا شکار کنند پس دفع کرد آنها را از وی گفت مالک نمیدانم مگر آنکه گفت ابوایوب آیا در حرم آنحضرت صلی الله
علیه وسلم کرده شود این کار **مالک** عن رجل قال دخل علی زید بن ثابت وانا بالاسواق وقد اصطدت نهسا فاخذه من یدی فارسله
امام مالک روایت کرد از مردی که گفت آن مرد که داخل شد بر من زید بن ثابت و من در بازارها بودم و هر آئینه شکار کرده بودم
نهسی را پس گرفت زید بن ثابت آنرا از دست من و بپرانید او را مترجم گوید رضی الله عنه انس بن مالک روایت کرده است
که ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لاخ له صغیر یا ابا عمیر ما فعل النغیر و نغیر شکار است اگر حرام میبود صید مدینه حلال نبودی
شکار کردن آن در مدینه و هر آئینه انکار میفرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم این را بر ایشان پس مختلف شدند اقوال و بنیاد
پس قول مالک و شافعی و اکثر فقهاء آنست که جزا لازم نیست بر کسیکه شکار کند در مدینه یا ببرد درختان را غیر ازین نیست
که تعظیم مدینه مراد است از تحریم آن غیر تحریم صید و شجر از جهت حدیث انس و بعض بتحریم شجر مدینه قایل اند سوای صید آن
بحدیث انس و جماعه دیگر بتحریم هر دو رفته اند و حمل کردند حدیث انس را بر آن که گرفته بودند آن طائر را از خارج مدینه بعد از آن
داخل کرده شد بمدینه وقال المحلی الاصح یضمن بسلب الصائد وقاطع الشجر والخلاء

کتاب البیوع والمعاملات

کتاب در بیان احکام متعلقه بانواع بیع و معاملها مقدمه شرط بیع تراضی عاقدین ست لقوله تعالی الا ان تکون تجارة عن
تراض منکم و تراضی کار دل است که بنده را بران اطلاع میسر نیست پس دانسته شد که مدار صحت بیع چیزیست که
در عرف بآن تراضی دانسته شود و شافعی اشتراط کرده است بلفظ صریح بایع بایعت و مشتری مانند اشتریت
و تملکت و قبلت یا بمعنی فقال بعتک یا کنایة و مانند جعلته لک بکذا و اعطیت لک بکذا و خذه منی بکذا لیکن اقوی
نزدیک فقیر آنست که هر چه در عرف آنرا تراضی دانند بیع منعقد میشود بآن معاطاة باشد یا قرینه والله اعلم زیرا که
در اصل شرع بجز تراضی مطلوب نشده و شرط عاقدین رشد است و مکره نبودن الا اکراه بحق که در حکم لا اکراه است بحدیث

مصفی | رفع القلم عن ثلث و آیۃ لا تؤتوا السفهاء اموالکم وقیاس بر طلاق در صورت اکراہ فی الحدیث لا طلاق فی اغلاق
والا صبی ممیز که ولی مشرف باشد بر عقد او و اذن داده باشد که جایز است بآیت وابتلوا الیتمٰی زیرا که آن عقد مستند بولی است
در حقیقة و شرا حربی سلاح را و کافر مصحف را نیز درست نیست بجهت اهانت و اضلال و خوف آنکه استعانت بر قتال مسلمانان
کند و شرط بیع پنج چیز است طهارت عین او زیرا که در حدیث شیخین نهی از بیع کلاب و خمر و میتة آمده است و امر یکه مشترک است
میان آنها نجاست است پس علت نهی همان تواند بود و فیه نظر زیرا که در حدیث آمده است که خدا تعالی حرام نمیکند چیزے را
مگر آنکه حرام میکند بیع او و معنی این حدیث آنست که چیزیکه وجه انتفاع بآن شایع و مشهور باشد بوجهے که همان متعین شده باشد و آن
انتفاع حرام باشد بیع آن چیز حلال نیست پس بیع خر برائے سواری و عبد برائے خدمت درست باشد اگرچه اکل لحم خر و لواطت
عبد نیز محتمل است و بیع خمر و اصنام حرام باشد و قاعدہ تنقیح اقتضا میکند که بیع کلب محرم الاقتناء و بیع میتة برائے گوشت او نه برائے
جلد که بجهت دباغ گیرند حرام باشد بجهت این علت زیرا که بنائے تنقیح بر تفطن بعلت جامعه بالغه است والله اعلم دیگر نفع مبیع است
پس آنچه قابل انتفاع نباشد بیع او صحیح نیست لقوله تعالی ولا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل و درین صورت صادق
مے آید که باطل است و درین جا تفتیشے هست زیرا که در عالم چیزے یافته نمیشود که او بوجهے از وجوه نفع نباشد پس مراد اینجا نفع
معتد به است باعتبار عادت قوم و مقاصد ایشان در معاش فقیر میگوید پس حال مختلف باشد باختلاف بلاد و اوقات پس بیع
ما بر شط نهر بغیر بلغ از اخذ او و بیع تراب در صحرا بے منفعة است والله اعلم دیگر امکان تسلیم مبیع است زیرا که چیزیکه ممکن التسلیم
نباشد اخذ مال عوض او اخذ باطل است پس بیع ضال و آبق و مغصوب صحیح نباشد الا با قادر بروے و همچنین بیع نصف
سیف و نصف ظرف صحیح نباشد زیرا که تسلیم نصف غیر تقسیم محال است و در صورت تقسیم معیب بشود دیگر ملک عاقد زیرا که
مال دیگر فروختن باطل است و در قوے اگر اذن مالک متحقق شود بصحت منقلب میگردد دیگر معلوم بودن مبیع بعینه و بقدره و صفته
زیرا که بیع مجهول غرر است و از بیع غرر نهی وارد شده رواه مسلم و درین مسئله دو حدیث وارد شده است حدیث نهی از بیع آنچه
آنرا ندیده است و حدیث بیع سلم که مقتضی صحت بیع شے موصوف مقدر است و لهذا شافعی درین مسئله دو قول دارد در یک
قول بیع غائب جائز نداشته و در قول دیگر اگر وصف و قدر او معلوم باشد درست دانسته است و نهی بیع مالم یره مخصوص کرده است
بانچه در حیطه قدر و وصف نیاید و بیع احد الثوبین یا بیع ملاء هذا البیت حنطة و مانند آن صحیح نباشد و اگر یک صاع از صبره فروشد
درست است و همچنین بیع صبره کل صاع بدرهم زیرا که درین مسائل جهالت را اثرے نیست و همچنین اگر بنقدے فروخت و در بلد
نقود و نقدیکے غالب است همان مصروف شود و بیع صحیح باشد و تحقیق آنست که مطلق جهالت مفسد بیع نیست بدلیل جواز
سلم حالانکه در سلم بسیارے از امور مجهول میماند و لکن مفسد جهالت فاحش است که منشاء نزاع درمیان عاقدین باشد و سبیل
قطع او نیز ظاهر نشود و هذا یختلف باختلاف الاحوال و مراد از رویت آنست که دران باب متعارف باشد پس در اشیاء
مثلیه رویت نمونه کافی است والله اعلم | باب یشترط فی کل عقد ان یکون بتراضی العاقدین و ان لا یکون عقدا علی باطل

مسوّی قلت حرم الله تعالى ان یاکل بعضنا مال بعض بالباطل وهذا يشمل ما لا يكون بعقد كالغصب والسرقة ويكون
بعقد حرام كالقمار والربوا ويكون العقد على شيء لا نفع فيه كبيع الحشرات او يكون العقد على ما لا يمكن تسليمه كبيع المفقود وا
الآبق او لا يكون ملكا للبائع وشرط في التجارة ان تكون عن تراض وحقيقة التراضي لا يعلمها الا الله والمراد هنا امارته كالايجاب والقبول
وكالتعاطي عند القائل به على هذا اهل العلم وفي المنهاج البيع شرطه الايجاب والقبول وينعقد بالكناية قال المحلي لا بيع بالمعاطات
وقيل ينعقد بها في المحقر كرطل خبز وحزمة بقل وقيل في كل ما يعد فيه بيعا بخلاف غيره كالدواب والعقار واختاره النووي
في الروضة وفي المنهاج من شروط البيع النفع فلا يصح بيع الحشرات وكل سبع لا ينفع وحبتي الحنطة ومن شروطه امكان تسليمه
فلا يصح بيع الضال والآبق والمغصوب ومن شرطه الملك لمن له العقد فبيع الفضولي باطل في القديم موقوف وفي الوقاية ينعقد
بايجاب وقبول بلفظي ماض وبتعاط في النفيس والخسيس هو الاصح وفي العالمكيرية من شروط المبيع ان يكون موجودا مالا متقوما مملوكا في
نفسه وان يكون ملك البائع فيما يبيعه لنفسه وان يكون مالا متقوما شرعا مقدور التسليم في الحال او في ثاني الحال
وفيها بيع ما لا فائدة فيه وشراؤه فاسد كبيع درهم بدرهم استويا وزنا وصفة ١٢ - +

مصفّی شرط کرده میشود در هر عقد رضامندی عاقدین با یکدیگر و آنکه نباشد عقد سبب باطل قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا
لا تاكلوا اموالكم بينكم بالباطل الا ان تكون تجارة عن تراض منكم ولا تقتلوا انفسكم ان الله كان بكم رحيما. ای مسلمانان
مخورید مالهای خود را درمیان خود بباطل یعنی بحرام و بی‌فایدگی لیکن بخورید وقتیکه واقع شود تجارت بعد از رضامندی شما و هلاک
مکنید خویشتن را هر آئینه هست خدا تعالی در حق شما مهربان مترجم گوید در اکل بالباطل داخل است غصب و ربا و قمار و مانند
آن از انچه مخالف مصلحت کلیه باشد که شرع رعایت آن فرموده و نیز داخل است معامله که در ان مبادله مال منتفع به بمال منتفع به
نباشد مثل حشرات و یک دو حب از گندم یا امکان تسلیم مبیع و ثمن نباشد مثل بیع مفقود و آبق و جزء معین از سیف یا مملوک نبود
یا عاقدین از اهل تکلیف نباشند و تراضی در اصل کار قلب است که اطلاع بر آن میسر نیست و مراد اینجا امارت تراضی است
مثل ایجاب و قبول یا تعاطی با حفوف قرائن والله اعلم و این آیت اصل عظیم است در باب معاملات هزاران مسائل
از ان متفرع میگردد مقدمه لابد است در هر عقد از عاقدین و چیزی که عقد بآن در شرع منعقد گردد و اگر عقد معاوضه باشد لابد
است از عوضین پس شرط عاقدین بلوغ و عقل است زیرا که در قرآن عظیم آمده است ولا تؤتوا السفهاء اموالکم و آن اشاره
بحجر ایشان است از عقود ولابد است در هر عقد از چیزی که محقق تراضی عاقدین باشد بعقد زیرا که خدا تعالی فرموده است
ولا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة عن تراض منکم و در ان احکام حقیقت تراضی که کار دل است نمیتواند
شد پس لابد است از اقامت چیزی بمقام او ولابد است که دلالت آن چیز معلوم باشد نزد کسب عاقدین و مسائل باب آن
در بیع و اجاره و امثال آن ایجاب و قبول است و معاطاة نیز میتواند شد و در مثل حواله و کفاله لابد است از قول عاقدین
زیرا که قرینه که مفهم عقد و تراضی عاقدین باشد اینجا یافته نمیشود و لابد است در هر عقد از آنکه عقد بر باطل نباشد و معنی
باطل آنست که عقلا در ان عقد فائده معتد به نبینند ولابد است در هر عقد از آنکه غرر نباشد و معنی غرر آنست که هیچ
در نیابد عاقدین و ندانند که آنچیز هست یا نیست نیک است یا بد است ولابد است از معلوم بودن عوضین لیکن در اعیان موجوده

مصفّیٰ علم مشاهده آنست و در امور موعوده غیر موجوده وصفیکه مفهم باشد و قاطع تنازع و معین او بوجهیکه نه تضییق بود که بعسر انجامد و نه اہمال اوصافی که اہل معامله آنرا طلب کنند ضروریست و ہر عقد را خاصیتے ہست از سنت و از اجماع سلف آن خاصیت را ادراک بیباید کرد مانند آنکه خاصیت رہن آنست که لازم نمیشود تا آنکه قبض بمیان نیاید و خاصیت حواله آن است که مطالبه محیل منقطع میگردد و خاصیت ہبه آنست که بدون قبض تمام نمیشود و بعض ذاتیات عقد از تامل در الفاظ آن عقد فہمیده میشود مثل تسلیم ثمن از لفظ سلم و سلف دانسته میشود آن را نیز ادراک باید کرد و گاہے در عقود شرطہا میکنند و حال شرطہا از شروط بیع میتوان دانست که گاہے شرط مقتضی عقد است یا امرے است که شارع بجہت توثق بآن فرموده است ندباً یا مقاصد مختلف میشوند باختلاف آن شروط مانند این شروط لا بد است از اعتبار او و گاہے شرط مخالف مقتضاے عقد میباشد یا شرطیکه شرع تنصیص کرده است بمنع آن و آن شرط فاسد است و اما بسبب شرط فاسد عقد فاسد گردد یا عقد صحیح است و شرط ساقط شود ہر دو احتمال را مخرجے است باید دید اشبه بمقام کیست و در ہر عقد بیباید تامل کرد که وظیفه عاقدین چیست و بر ہر یکے چه چیز لازم میشود از مقتضاے آن عقد و فہم این نکته از نظر در حقیقت عقد و در نصوص شارع در باب بیع و جاری کردن آن نصوص در سائر عقود میتوان دانست و اگر اختلاف متعاقدین واقع شود چند قاعده مستخرجه از شریعت را کار بیباید بست و بحسب آن قاعده حکم بیباید کرد البینة علی المدعی و الیمین علی من انکر البیعان اذا اختلفا والسلعة قائمة فالقول ما قال البائع او یترادان الضمان بالخراج معتبر قول امین است با یمین او و این ہمه مسائل در ہر عقدے جاری بیباید کرد و تفریعاتے که برتو وارد شود آنہا را برہمین اصول حل بیباید کرد چون چنین سعی کردی خواہی دید که مذہب شافعی و احمد نسبت انچه در موطا مذکور است بمنزله دو شرح است بر یک متن که اکثر موافق مے افتد و گاہے در توجیه و تفصیل و اجمال مختلف میشوند مختار فقیر در ہر باب اختیار اقوی و انفع آنست از مذہبین و بیباید دانست که اگر عقد از سلمائے متحقق شود تا امکان او را محملے صحیح پیدا می باید کرد و بجمیع رعایت لفظ عقد کنند پس اگر متضمن خلاف مقتضی آن لفظ باشد آنرا عقد فاسد شمرد و جمیعے رعایت معنی و آن لفظ را مجاز میگیرند از آن عقد اگر قرینه قائم باشد و میل فقیر بجانب اعتبار معنی است زیرا که اہل عرف در اعتبار الفاظ عقود تہاون دارند و بجز معنی معتبر نکرده اند **باب** بیع الطعام بجنسه و النقد بجنسه لا ابدا بید سواء بسواء فان اختلف الاجناس و کان طعام بطعام او نقد بنقد شرط التقابض لا المساواة وان کان طعام بنقد لم یشترط التقابض ایضا حرام است فروختن طعام بجنس آن یعنی گندم بگندم یا جو بجو مگر دست بدست ہر یکے برابر دیگر در کیل و حرام است فروختن نقد بجنس آن یعنی طلا بطلا یا نقره بنقره مگر دست بدست ہر یکے برابر دیگر در وزن پس اگر مختلف شوند اجناس بعد از آنکه طعام مقابل طعام باشد مثل گندم مقابل جو یا نقد در عوض نقد باشد مثل طلا مقابل نقره پس شرط صحت بیع تقابض است نه آنکه ہر یکے برابر دیگر باشد و اگر طعام مقابل نقد باشد مثل نقره مقابل گندم پس تقابض ہم شرط نیست

مالک عن ابن شہاب عن مالک بن اوس بن الحدثان النصری انه التمس صرفا بمائة دینار قال فدعانی طلحة بن

مصفیٰ | عبید الله فلتوا وضنا حتى اصطرفت منی واخذ الذهب یقلبها فی یده ثم قال حتی یاتی خازنی من الغابة و

عمر بن الخطاب یسمع فقال عمر لا والله لا تفارقه حتی تاخذ منه ثم قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الذهب بالورق

ربوا الا هاء وهاء والبر بالبر ربوا الا هاء وهاء والتمر بالتمر ربوا الا هاء وهاء والشعیر

بالشعیر ربوا الا هاء وهاء مالک بن اوس طلب کرد صرف را بصد دینار یعنی طلب کرد فروختن احد النقدین را

بنقد دیگر گفت پس خواند مرا طلحه بن عبید الله پس در تعیین قیمت سخن گفتیم تا آنکه بیع صرف مقرر کرد با من و گرفت آن طلا را

میگردانید آنرا در میان دو دست خود بعد از آن گفت انتظار کن تا آنکه بیاید تحویل دار من از غابه و عمر بن الخطاب می شنید

پس فرمود حضرت عمر قسم بخدا که جدا مشو از طلحه تا آنکه بگیری حق خود از وے بعد از آن حضرت عمر گفت که فرمود رسول الله صلی الله

علیه وسلم طلا فروختن با نقره رباست مگر آنکه این بگوید بیار و آن بگوید بیار حاصل اینست که در یک مجلس قبض بدلین

متحقق گردد و فروختن گندم با گندم رباست مگر آنکه این بگوید بیار و آن بگوید بیار و فروختن تمر با تمر رباست الا آنکه این

گوید بیار و آن گوید بیار و فروختن جو با جو رباست مگر آنکه این بگوید بیار و آن بگوید بیار **قوله** هاء وهاء معناه هاک وهات ای

خذ واعط اراد بذلک ان یکون یدا بید **قوله** تراوضنا اے تجاذبنا فی البیع والشراء **مالک** عن نافع عن ابی سعید الخدری

ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا تبیعوا الذهب بالذهب الا مثلا بمثل لا تشفوا بعضها علی بعض ولا تبیعوا الورق

بالورق الا مثلا بمثل ولا تشفوا بعضها علی بعض ولا تبیعوا منها غائبا بناجز ابو سعید خدری

روایت کرد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود مفروشید زر را بزر دیگر هموزن را با هموزن زیاده نکنید بعض آنرا ببعض آن

و مفروشید نقره را با نقره مگر هموزن را با هموزن و زیاده نکنید بعض آنرا ببعض و مفروشید نقود غائبے را با حاضر یعنی یکے از

مبیع و ثمن حاضر باشد و دیگر را وعده کنند **قوله** لا تشفوا ای لا تفضلوا والشف من الاضداد یجیٔ بمعنی الزیادة والنقصان والناجز

الحاضر یقال انجز الوعد اذا احضره **مالک** عن موسی بن ابی تمیم عن ابی الحباب سعید بن یسار عن ابی هریرة ان رسول

الله صلی الله علیه وسلم قال الدینار بالدینار والدرهم بالدرهم لا فضل بینهما رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود یک دینار

مقابل یک دینار است و درهم مقابل یک درهم است زیاده معتبر نیست درمیان اینها یعنی زیادة باعتبار جودت و ردائت

معتبر نیست بعد از آن که در وزن برابر باشند **مالک** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار ان معویة بن ابی سفیان باع سقایة

من ذهب او ورق باکثر من وزنها فقال له ابو الدرداء سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم ینهی عن مثل هذا الا مثلا

بمثل فقال له معاویة ما اری بمثل هذا باسا فقال ابو الدرداء من یعذرنی من معاویة انا اخبره

عن رسول الله صلی الله علیه وسلم ویخبرنی عن رایه لا اساکنک بارض انت بها ثم قدم ابو الدرداء علی عمر بن الخطاب فذکر ذلک له

فکتب عمر بن الخطاب الی معاویة بن ابی سفیان لا تبع مثل ذلک الا مثلا بمثل وزنا بوزن معویة بن ابی سفیان

فروخت آوندے را از طلا یا از نقره بعوض زیاده تر از وزن آن پس گفت ابو الدرداء شنیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم

مصفّٰی که نهی میفرمود از مانند این بیع مگر آنکه فروخته باشد هموزن را با هموزن پس گفت او را معاویه نمی بینم بمانند این بیع
باکی پس گفت ابو الدرداء کیست که متصدی بیان عذر من شود پیش معاویه من خبر میدهم او را از رسول الله صلی الله علیه وسلم
و او خبر میدهد مرا از رائے خود اے معاویه بیکجا اقامت کنم با تو در زمینے که تو در آن باشی بعد ازان آمد ابو درداء پیش عمر بن الخطاب
پس ذکر کرد پیش او این ماجرا پس نوشت عمر بن الخطاب بسوے معاویه که مفروش مانند این را مگر آنکه فروشی هموزن را با هموزن

قوله من یعذرنی من ینصرنی والعذیر النصیر **مالک** انه بلغه عن جده مالک بن ابی عامر ان عثمان بن عفان قال قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم لا تبیعوا الدینار بالدینارین ولا تبیعوا الدرهم بالدرهمین عثمان بن عفان گفت فرمود مرا
رسول الله صلی الله علیه وسلم مفروشید یکدینار را بدو دینار و مفروشید یکدرهم را بدو درهم **مالک** عن یحیی بن سعید انه قال امر رسول الله
صلی الله علیه وسلم السعدین ان یبیعا آنیة من المغانم من ذهب او فضة فباعا کل ثلثة باربع عینا او کل اربعة بثلثة
عینا فقال لهما رسول الله صلی الله علیه وسلم اربیتما فردا امر فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم دو سعد را یعنی سعد بن معاذ را
رئیس اوس و سعد بن عباده را رئیس خزرج که بفروشند آوندے را از غنیمت از طلا بود یا از نقره پس فروختند باین حساب سه
مثقال را بمقابله چهار مثقال نقد یا هر چهار مثقال را بمقابله سه مثقال نقد پس فرمود ایشان را آنحضرت صلی الله علیه وسلم ربا دادید
پس رد کنید این بیع را **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال لا تبیعوا الذهب بالذهب الا مثلا بمثل
ولا تشفوا بعضها علی بعض ولا تبیعوا الورق بالورق الا مثلا بمثل ولا تشفوا بعضها علی بعض ولا تبیعوا الورق بالذهب
احدهما غائب والآخر ناجز وان استنظرک الی ان یلج بیته فلا تنظره انی اخاف علیکم الرماء والرماء هو الربا عمر بن الخطاب
فرمود مفروشید طلا را بطلا مگر هموزن را با هموزن و زیاده مکنید بعض آنرا بر بعض و مفروشید نقره را با نقره مگر هموزن را با هموزن
و زیاده مکنید بعض آنرا بر بعض و مفروشید نقره را با طلا یکے ازین هر دو غائب باشد و دیگر حاضر و اگر مهلت طلبد از تو تا آنکه در آید
بخانه خود پس مهلت مده آنرا و هر آئینه من مے ترسم بر شما از رما و رما یعنی ربا است **مالک** انه بلغه عن القاسم بن محمد انه قال
قال عمر بن الخطاب الدینار بالدینار والدرهم بالدرهم والصاع بالصاع ولا یباع کالئ بناجز کالئ بالهمزة معناه النسیئة
قاسم بن محمد میگفت که فرمود عمر بن الخطاب یکدینار بمقابله یکدینار است و یکدرهم بمقابله یکدرهم است و یک صاع بمقابله
یک صاع است و فروخته نشود موعود را با حاضر **مالک** عن حمید بن قیس المکی عن مجاهد انه قال کنت مع عبد الله بن عمر فجاءه
صائغ فقال یا ابا عبد الرحمن انی اصوغ الذهب ثم ابیع الشیء من ذلک باکثر من وزنه فاستفضل فی ذلک قدر عمل یدی فنهاه
عبد الله بن عمر فجعل الصائغ یردد علیه المسئلة وعبد الله ینهاه حتی انتهی الی باب المسجد او الی دابة یرید ان یرکبها ثم قال
عبد الله بن عمر الدینار بالدینار والدرهم بالدرهم لا فضل بینهما هذا عهد نبینا الینا وعهدنا الیکم مجاهد گفت بودم من نزدیک
عبد الله بن عمر پس آمد پیش او زرگرے پس گفت اے ابا عبد الرحمن هر آئینه من زیور میسازم از زر را بعد ازان میفروشم چیزے را
ازان بیشتر از وزن او و برآن پس زیاده میگیرم درین بیع قدر عمل دست خود پس منع کرد او را عبد الله بن عمر پس شروع نمود

مسوّی ۔ لہ **قلت** وعلیہ الشافعی فی المنہاج اذا بیع الطعام بالطعامات کان جنسا اشترط الحلول والمماثلۃ والتقابض قبل التفرق او جنسین کالحنطۃ والشعیر جاز التفاضل واشترط الحلول والتقابض قبل التفرق والنقد بالنقد کطعام بطعام وفی الوقایۃ علتہ القدر مع الجنس فحرم بیع الکیلی والوزنی بجنسہ متفاضلا ولو غیر مطعوم کالجص والحدید وحل متماثلا وبلا معیار کحفنۃ بحفنتین وتفاحۃ بتفاحتین وان عدم الوصفان حل الفضل و النساء وان وجد احدھما الاخر حل الفضل لا النساء کسلم ھروی فی ھروی وبر فی شعیر واعتبر تعیین الربوا فی غیر صرف بلا شرط تقابض قال البغوی ذھب اصحاب الرای الی ان التقابض فی المجلس فی بیع مال الربوا بجنسہ لیس بشرط الا فی الصرف وھو بیع احد النقدین بالاخر او بجنسہ اقول کان تاویل ھاء وھاء عندھم التعیین ۔ لہ **قلت** فی شرح السنۃ اتفق العلماء علی ان الربوا یجری فی ھذہ الاشیاء الستۃ التی نص الحدیث علیہا وذھب عامتہم الی ان حکم الربوا غیر مقصور علیہا باعیانہا انما ثبت لاوصاف فیہا یتعدی الی کل ما یوجد فیہ تلک الاوصاف وذھبوا الی ان الربوا ثبت فی الدراھم والدنانیر بوصف وفی الاشیاء الاربعۃ بوصف اخر ثم اختلفوا فی ذلک الوصف فقال الشافعی ثبت فی الدراھم والدنانیر بوصف النقدیۃ وقال ابو حنیفۃ لعلۃ الوزن حتی ان الربوا یجری فی الحدید والنحاس والقطن وقال الشافعی فی القدیم ثبت فی الاشیاء الاربعۃ بوصف الطعم مع الکیل او الوزن کما قال سعید بن المسیب وفی الجدید ثبت فیہا بوصف الطعم فقط (باقی ص ٣٤٧)

مصفّٰی آن زرگر گفت مکرراً بگیرد این سوال را با عبداللہ بن عمر و عبداللہ منع میکرد او را تا آنکہ رسید عبداللہ متصل دروازہ مسجد یا بسوئے جانور یکہ میخواست سوار شود بروئے بعد از آن گفت عبداللہ بن عمر یکدینار بمقابلہ یکدینار است و یکدرہم بمقابلہ یکدرہم زیادہ نیست میان آنہا یعنی صیاغت و زیور ساختن را اثرے نیست این است وصیت پیغمبر بسوئے ما و وصیت ما بسوئے شما

مالک عن یزید بن عبداللہ بن قسیط انہ رای سعید بن المسیب یراطل الذھب بالذھب فیفرغ ذھبہ فی کفۃ المیزان ویفرغ صاحبہ الذی یراطلہ ذھبہ فی کفۃ المیزان الاخری فاذا اعتدل لسان المیزان اخذ واعطی ۔ یزید بن عبداللہ بن قسیط دید سعید بن المسیب را کہ بوزن بیع میکرد طلا را بطلا پس میریخت طلا خود را در یک پلہ ترازو و میریخت یار او کہ با او بیع میکرد طلا خود را در پلہ دیگر از ترازو پس وقتیکہ برابر میشد زبان ترازو میگرفت و میداد ۔ مسئلہ در کتب شافعیہ مذکور است کہ ہرگاہ غلہ را بغلہ فروشند اگر یک جنس باشد شرط صحت بیع حلول و مماثلت و تقابض قبل التفرق است و اگر دو جنس باشد مثل گندم با جو پس تفاضل درست است و تقابض و حلول دریجا نیز شرط است و بر ہمین قیاس است نقد بنقد بعد اختلاف الجنس چون طلا بنقرہ و نقرہ با طلا و نزدیک حنفیہ علت حرمت قدر و جنس است و مراد از قدر کیلی و موزون بودن است و مراد از جنس اتحاد جنس مثل گندم بگندم و زر بازر پس اگر ہر دو وصف متحقق باشد تفاضل و نساء حرام است چون گندم با گندم برابر یکدیگر باید فروخت و در بیع یکے را از مبیع و ثمن مؤجل نباید گذاشت و اگر یکے ازین دو وصف متحقق و دیگرے منتفی باشد تفاضل درست باشد و تاجیل درست نباشد چون طلا بالنقرہ و گندم با جو و اگر ہر دو منتفی باشد تفاضل و تاجیل ہر دو درست باشد واللہ اعلم

باب الوصف الذی یدور علیہ ھذا الحکم ۔ دربیان صفتے کہ دوران میکند بروئے این حکم ۔ **مالک** عن ابی الزناد انہ سمع سعید بن المسیب یقول لا ربوا الا فی ذھب او فضۃ او ما یکال او ما یوزن مما یوکل و یشرب ۔ سعید بن المسیب گفت

مسوّی + (بقیه ص۳۴۶) واثبت فی جمیع الاشیاء المطعومة مثل الثمار والفواکه والبقول والادویة وانما قال ذلک فی الجدید لقوله صلی الله
علیه وسلم الطعام بالطعام مثلا بمثل علق الحکم باسم الطعام فدل علی ان ماخذ الاشتقاق علته وقال ابو حنیفة ثبت فی الاشیاء
الاربعة بوصف الکیل حتی ان الربو یجری فی الجص والنورة ۱۲-

مصفّی

ربا نیست مگر در طلا یا نقره یا چیزیکه در پیمانه کرده میشود یا وزن کرده میشود از انچه خورده میشود یا نوشیده میشود
مترجم گوید رضی الله عنه لابد است از استنباط علت ربا و از تلخیص حکم او پس باید دانست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم
ذکر فرموده اند اشیاء سته را و قاعده قیاس اقتضا می نماید که هر چه مثل این اشیا باشد در علتے که مدار حکم شده است حکم او مانند حکم
اشیاء سته خواهد بود و پس لابد شد تفتیش علت موثره که مدار حکم بوده است و درین مقام فقها را مسالک مختلف شد شافعی
علت موثره در ذهب و فضه نقدرا داشته است و حکم را مخصوص باین دو چیز ساخته زیراکه نقدیت اخص اوصاف این
دو چیز است و آنرا اثرے هست در احکام شرع مانند زکوة و علت موثره در اشیاء باقیه مطعومیت است خواه تفکها باشد خواه
اقتیات یا تداوی زیراکه حنطه و شعیر ذکر کرده اند و آن اشهر طعام حجاز بود و تمر ذکر کردند و در وے معنی تفکه موجود است و ملح
ذکر کردند و مقصود ازان اصلاح طعام است و در حکم اوست اصلاح مزاج مثلا و مالک در اولین نقد را داشته است و در
اربع باقیه اقتیات را زیراکه امر جامع در میان ایشان اقتیات است و قیاس کرده میشود غیر ملح را از ادویه بر ملح زیراکه حاجت
در اقوات بملح واقع است نه بغیر آن و تمر غالب قوت اهل حجاز بوده است و ابو حنیفه در اولین وزن و جنس و در باقیه کیل و
جنس را داشته است و میل فقیر ازان مذاهب بمذهب مالک بیشتر است و از لفظ حدیث مفهوم شد که اگر طعام را بمقابله
همان جنس فروشند اگر در جودت و ردائت و صناعت و غیر آن متفاوت باشد بیع فاسد است الا در صورت مماثلت کیل و تقابض
و حلول از اشتراط تقابض مفهوم شد و اگر بجنس دیگر فروشند مثلا گندم را بجو مماثلت شرط صحت بیع نیست و مفاضله جائز است
و تقابض شرط صحت بیع است پس نسیه یکے حرام باشد و حال نقد مثل حال طعام است فتدبر و مماثلت را معیارے باید و معتبر
عادت اهل حجاز است در عهد آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر چه در آن عصر کیل بود مانند حنطه مماثلت او آنست که در کیل مساوی
باشد اگر چه در وزن تفاوتے داشته باشد و هر چه دران عصر موزون بود مانند ثمن معتبر دران وزن است و از حدیث سعد
ابن ابی وقاص که در نهی از بیع رطب برطب آمده است معلوم میشود که معتبر مماثلت در وقت کمال شئ است یعنی وقت
رسیدن او بجائے که بنی آدم آنرا ازان چیزے میخواهند و مقاصد جزئیه برائے اغراض طاریه قلیلة الوقوع اعتبار ندارد
پس کمال حنطه و شعیر وقت کیل و تقاء از تبن است و وقت کمال رطب و عنب وقت تمر و زبیب است الا رطبے و عنبے
که تمر و زبیب نشود پس آن فروخته نشود اصلا بجهت شمول حدیث نهی و در قولے مماثلت این نوع در حال رطبیه و عنبیه
معتبر است و اگر عادات مختلف باشد مثل سمسم که خورده میشود و روغن نیز کشیده میشود پس معتبر مماثلت است در علتے
ازین دو حالت و جنس دانسته میشود باتحاد اسم و اتحاد مقاصد و اختلاف جنس دانسته میشود باختلاف اصول پس دقیق
حنطه و دقیق شعیر دو جنس اند و دهن سمسم و زیت و مماثلت انچه آتش در وے اثر کرده است بطبخ یا قلی معتبر نیست و فیه یا خنیه زیراکه

مسوّی ۱۰ قلت تعقب بحدیث الشافعی مسلم ولکن بیعوا الذهب بالورق والورق بالذهب والبر بالشعیر یدا بید کیف شئتم فذهب اکثر
اهل العلم الی انه جائز وفی شرح السنة ذهب عامة اهل العلم الی ان بیع الحنطة بالشعیر یجوز متفاضلا الا ما حکی عن مالک انه قال لایجوز الا مثلا [illegible] ربا (۲۴۹)

مصفّی مماثلت در هر چیز در کار نیست و مماثلت معتبر در چیزیست که مراد بنی آدم باشد و آن عادة مستمره باشد درمیان ایشان

باب قال بعضهم لا یبیع الحنطة بالشعیر الا مثلا بمثل گفتند بعضی فقها نفروشند گندم را با جو الا هموزن یکدیگر مالک انه بلغه

ان سلیمن بن یسار قال فنی علف حمار سعد بن ابی وقاص فقال لغلامه خذ من حنطة اهلک فابتع بها شعیرا ولا تاخذ الا مثله

سلیمان بن یسار گفت که آخر شد علف دراز گوش سعد بن ابی وقاص پس گفت سعد بن ابی وقاص غلام خود را که بگیر از گندم
اهل خانه خود پس خرید کن بآن جو را و مگیر الا هموزن او مالک عن نافع عن سلیمن بن یسار انه اخبره ان عبد الرحمن بن الاسود

ابن عبد یغوث فنی علف دابته فقال لغلامه خذ من حنطة اهلک طعاما فابتع بها شعیرا ولا تاخذ الا مثله سلیمان بن یسار
خبر داد نافع را که هر آئینه عبد الرحمن بن اسود بن عبد یغوث تمام شد علف دابه او پس گفت غلام خود را که بگیر از گندم خانه خود
قدر طعامے پس خرید کن بدل آن جو را و مگیر الا هموزن او مالک انه بلغه عن القاسم بن محمد عن ابن معیقیب الدوسی مثل

ذلک قاسم بن محمد از ابی معیقیب دوسی مانند این روایت کرد مترجم گوید تعقب کرده اند این را بحدیث واذا اختلفت
الاجناس فبیعوا کیف شئتم رواه مسلم پس وقتیکه مختلف شوند اجناس پس بفروشید هر قسم که خواهید و اکثر علما بر همین متفق اند
والله اعلم باب یجوز ان یحتال للخلاص من الربوا ببیع مستانف وقبض یتخللان فی ذلک جائز است حیله کردن
برائے خلاصی از ربا بفروختن از سر نو و قبض بدلین در بیع که این بیع و قبض درمیان آیند ما بین مبادله چنین مالک

عن عبد المجید بن سهیل بن عبد الرحمن بن عوف عن سعید بن المسیب عن ابی سعید الخدری وعن ابی هریرة ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم استعمل رجلا علی خیبر فجاءه بتمر جنیب فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم اکل تمر خیبر هکذا فقال لا والله
یا رسول الله انا لناخذ الصاع من هذا بالصاعین والصاعین بالثلاثة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تفعل بع
الجمع بالدراهم ثم ابتع بالدراهم جنیبا رسول الله صلی الله علیه وسلم عامل ساخت مردے را بر خیبر پس آورد آن مرد
پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم تمر جنیب را و آن بهترین اقسام تمر است پس فرمود او را آنحضرت صلی الله علیه وسلم آیا همه خرما
خیبر این چنین است پس گفت آن مرد نه قسم بخدا یا رسول الله صلی الله علیه وسلم هر آئینه ما میگیریم یک صاع از تمر جنیب بدو
صاع از غیر آن و مے گیریم دو صاع بسه صاع از غیر آن پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم این چنین مکن بفروش تمر جمع
خرما مجموع از اصناف ردیه را گویند بمقابله دراهم بعد از ان خرید کن بدراهم تمر جنیب را مالک عن زید بن اسلم عن عطاء

ابن یسار انه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم التمر بالتمر مثلا بمثل فقیل له ان عاملک علی خیبر یاخذ الصاع بالصاعین فقال
رسول الله صلی الله علیه وسلم ادعوه لی فدعوه له فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم اتاخذ الصاع بالصاعین فقال یا رسول الله
صلی الله علیه وسلم لا یبیعوننی الجنیب بالجمع صاعا بصاع فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم بع الجمع بالدراهم ثم ابتع

مسوّی (بقیه صفحه ۳۴۸) ۲ **قلت** فی شرح السنة وهذا قول اهل العلم ان زاد ازید له شیئا من مال الربوا بجنسه او یاخذ فضلا او یعوض حتی یبیعه بغیر جنسه ثم یقبض ما اشتراه ثم یبیعه باکثر مما رجع الیه ثم اختلفوا فی العینة وهی ان یبیع الرجل السلعة الی اجل ویشتریها من المشتری باقل بنقد وعرض والی اجل قال الشافعی لا باس به وقال ابو حنیفة لو اشتراه باقل مما باع او باطول من اجله لا یجوز والجنیب نوع من التمر وهو اجودتمورهم والجمع الدقل ویقال هو اخلاط ردیة من التمر ۱۲

۵ **قلت** علیه الشافعی فی شرح السنة البیضاء نوع من البر ابیض اللون وفیه رخاوة تکون ببلاد مصر والسلت نوع من الشعیر البر قال بعضهم البیضاء الرطب من السلت وهذا الیق بمعنی الحدیث بدلیل انه شبهه بالرطب مع التمر ولو اختلف الجنس لم یصح التشبیه قوله اینقص الرطب اذا یبس تنبیه علی علة الحکم وهذا الحدیث اصل فی انه لا یجوز بیع شیء من المطعوم بجنسه احدهما رطب والاخر یابس مثل بیع الرطب بالتمر وبیع العنب بالزبیب وبیع اللحم الرطب بالقدید وهذا قول اکثر اهل العلم والیه ذهب مالک والشافعی وصاحبا ابی حنیفة وجوزه ابو حنیفة وحده ۱۲

مصفّٰی | یا الدراهم جنیبا | رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود فروخته شود خرما را بمقابله خرما وزن را باموزون پس گفته شد در خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر آئینه عامل شما بر خیبر میگیرد یک صاع بمقابله دو صاع پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بطلبید آن عامل را پیش من پس طلبیدند او را برائے آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود او را آنحضرت صلی الله علیه وسلم آیا میگیری یک صاع را بدو صاع پس گفت آن عامل یا رسول الله صلی الله علیه وسلم نمی فروشند بدست من جنیب با جمع باین حساب یک صاع بمقابله یک صاع پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بفروش جمع را بدراهم بعد از ان خرید کن بدراهم جنیب را والجنیب نوع من التمر وهو اجود تمورهم والجمع هو الدقل ولقیال هو اخلاط ردیة من التمر مترجم گوید ازینجا معلوم شود که اگر کسے را تحصیل نفع که ویرا منظور است مقصود باشد وآنرا بعقدے صحیح مستقل حاصل کند جائز باشد ونظر کرده نشود بآن قصد وتشبیه داده نشود او را برباء واین قاعده از امهات قواعد است هزاران مسائل خلافیه بران متفرع است شافعی صورت عقد را غالبا نظر میکند ومالک قصد عاقد را وابوحنیفه گاہے صورت عقد را وگاہے قصد عاقد را ولهذا امام الحرمین وامام غزالی گفته که ابوحنیفه حزم نظام کرده است والله اعلم وانچه برین فقیر ظاهر ساختند درین باب آنست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم دو علم را تلقین فرمود علم شرائع وعلم مصالح وبمواخذه بهر دو خبر داد لکن شرائع مضبوط تر است ودر امر معروف ونهی منکر وبازخواست ولاة وحکام همان را اعتبار کرده اند ومصالح روح شرائع وخفی المکان است فیما بینه وبین الله ازان بازخواست نشود وشرائع گاہے مقصود از آن شیح ساختن مصالح است بصورت معلوم تا بازخواست ظاهر بآن متعلق شود وگاہے مقصود ازان قطع رسم فاسد است از عالم نه آنکه در هر فردے مصلحتے یا مفسده بوده باشد والله اعلم پس در حیلها که عقد صحیح باشد باعتبار علم شرائع مواخذه نیست وباعتبار علم مصالح تفصیل است اگر بمفسده نرسانید مواخذه نیست واگر رسانید وآنرا القصد جرأت بر شرع کرده است مواخذه خواهند شد **باب النهی عن بیع الرطب بالتمر** باب در بیان منع از فروختن خرما تر بخرما خشک **مالک** عن عبد الله بن یزید ان زیدا ابا عیاش اخبره انه سال سعد بن ابی وقاص عن البیضاء

مُسوّی ۱۰ه قلت وعليه الشافعى فى شرح السنة يجوز بيع حيوان بحيوانين نقدا سواء كان الجنس واحدا او مختلفا هذا قول اهل
العلم كلهم وعن سعيد بن المسيب كان ماكول اللحم لا يجوز اذا كان اشتراه للذبح وان كان الجنس مختلفا اختلفوا فى بيع الحيوان بالحيوان نسيئة قال
الشافعى يجوز سواء كان الجنس واحدا او مختلفا ماكول اللحم وغير ماكول اللحم سواء باع واحدا بواحد او باثنين قال ابو حنيفة لا يجوز ۱۲

مصفّیٰ | بالسُّلْتِ فقال له سعد ايتهما افضل فقال البيضاء فنهاه عن ذلك وقال سعد سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم
يسال عن اشتراء التمر بالرطب فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اينقص الرطب اذا يبس فقالوا نعم فنهى عن ذلك ابو عياش
سوال کرد سعد بن ابی وقاص را از بیع بیضا که فروخته شود بسلت بیضا نام قسمے است از گندم که سفید و نرم می باشد و سلت
قسمے است مشابه جو که پوست بر آن نباشد و آنرا جو برہنه گویند و بعضے گفتند مراد از بیضا اینجا سلت تر است تبل از آن که
خشک شود بغوی گفته و این الیق است یعنی حدیث والله اعلم پس گفت او را سعد کدام یک ازین دو بہتر است پس گفت
ابو عیاش بیضا بہتر است پس نہی کرد او را ازین بیع و گفت سعد ابن ابی وقاص من شنیدم از رسول الله صلى الله عليه وسلم
سوال کرده میشد او را از خرید کردن خرما خشک بخرما تر پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم آیا ناقص میشود رطب وقتیکه
خشک میشود پس گفتند آرے ناقص میشود پس نہی فرمود ازین بیع مترجم گوید این حدیث اصل است در آن که جایز نیست
بیع چیزے از مطعومات بجنس آن که یکے از آن تر باشد و دیگر خشک مانند بیع رطب بتمر و بیع عنب بزبیب و بیع گوشت
خام بگوشت پخته و قول آنحضرت صلى الله عليه وسلم اینقص الرطب اذا یبس تنبیه است بر علت حکم و همین است قول اکثر
علما و میل شافعی و مالک و صاحبین همین طرف است و جایز داشته است ابو حنیفه تنها باب بیع الحیوان بالحیوان و بیان
مالک عن صالح بن کیسان عن حسن بن محمد بن علی بن ابی طالب ان علی بن ابی طالب باع جملا له یدعی
فروختن جانور با جانور
عصیفیرا بعشرين بعيرا الى اجل علی بن ابی طالب رضی الله عنه فروخت شترے را که از آن او بود خوانده میشد آن شتر را عصیفیر
مالک عن نافع ان عبد الله بن عمر اشترى راحلة باربعة ابعرة مضمونة
بمقابله بیست شتر تا میعادے یعنی بوعده زمانے
عليه يوفيها صاحبها بالربذة عبد الله بن عمر خرید کرد شتر سوارے را بمقابله چہار شتر لازم کرده بر خود که رساند آن شتران
مالک انه سال ابن شهاب عن بيع الحيوان اثنين بواحد الى اجل فقال لا باس بذلك ۱۲
را صاحب آنہا در ربذه
مالک سوال کرد ابن شہاب را از فروختن جانور دو جانور بمقابله یکے تا میعادے پس گفت ابن شہاب بیع باکے نیست
باین مترجم گوید فروختن یک جانور بمقابله دو جانور خواه یک جنس باشند خواه اجناس مختلفه در صورت حاضر بودن بیع و ثمن
درست است و مذهب فقها همین است الا سعید بن المسیب که منع کرده است این بیع را در حیوان ماکول اللحم وقتیکه
اشترا برائے ذبح باشد اگرچه جنس مختلف باشد و شاید قیاس کرده است آنرا بر طعام و اما بیع الحیوان بالحیوان نسیئة پس
در پیش شافعی جمیع شقوق آن درست است و اتحاد جنس و اختلاف آن و بودن حیوان از ماکولات و نبودن آن و
یکے را مقابل یک فروشند یا یک را مقابل دو و در پیش ابو حنیفه این بیع جایز نیست والله اعلم باب بیع اللحم بالحیوان

مسوّی + ۵ **قلت** وعليه الشافعي في المنهاج ويحرم بيع اللحم بالحيوان من جنسه وكذا بغير جنسه من ماكول وغيره في شرح السنة اختلف اهل العلم
في بيع اللحم بالحيوان فذهب جماعة من الصحابة والتابعين الى تحريمه واليه ذهب الشافعي لحديث ابن المسيب وانه كان مرسلا لكنه يتقوى بعمل الصحابة واستحسن الشافعي مرسل
ابن المسيب وذهب جماعة الى اباحته واختارها المزني اذ لم يثبت الحديث وكان فيه قول متقدم ممن يكون يقول الاختلاف فيه لان الحيوان ليس بمال الربوي بل
يجوز بيع حيوان بحيوانين فبيع اللحم بالحيوان بيع مال الربوي بما لا ربوا فيه فيجوز ذلك في القياس لولا ان يثبت الحديث فناخذ به وندع القياس وفي الوقاية
جاز بيع اللحم بالحيوان وقال محمد في الموطا وبهذا ناخذ من باع لحما من لحم الغنم بشاة حية لا يدري اللحم اكثر ام ما في الشاة اكثر فالبيع فاسد مكروه ولا
ينبغي وهذا مثل المزابنة والمحاقلة وكذا بيع الزيتون بالزيت ودهن السمسم بالسمسم وتفسيره على ما في شرح الوقاية اذا بيع الحيوان باللحم الحيوان من جنسه
لا يجوز البيع الا اذا كان اللحم اكثر من لحم ذلك الحيوان ليكون الزائد في مقابلة السقط اقول والاحسن عندي ان معنى الحديث ان يقول للقصاب كم من هذه
الشاة فيقول القصاب عشرون رطلا فيقول خذ هذه الشاة بعشرين رطلا من اللحم ان خرج اكثر فلك والا فعليك فهذا نوع من القمار ودخل

مصفّٰی | دربیان حکم فروختن گوشت بمقابلہ جانور **مالک** عن زید بن اسلم عن سعید بن المسیب ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
نهى عن بيع الحيوان باللحم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم منع فرمودہ از خرید کردن حیوان بمقابلہ گوشت **مالک** عن داؤد بن
حصين انه سمع سعيد بن المسيب يقول من ميسر اهل الجاهلية بيع اللحم بالشاة والشاتين داؤد بن حصین شنید سعید بن المسیب را
کہ میگفت از قمار اہل جاہلیت است فروختن گوشت در بدل یک بز یا دو بز **مالک** عن ابی الزناد عن سعيد بن المسيب انه كان
يقول نهى عن بيع الحيوان باللحم قال ابو الزناد فقلت لسعيد بن المسيب ارأيت رجلا اشترى شارفا بعشر شياه فقال سعيد
ان كان اشتراها لينحرها فلا خير في ذلك قال ابو الزناد وكل من ادركت من اهل العلم ينهون عن بيع الحيوان باللحم
قال ابو الزناد وكان يكتب في عهود العمال في زمان ابان بن عثمان وهشام بن اسمعيل ينهون عن ذلك سعید بن المسیب گفت کہ نہی
کردہ شد از بیع حیوان بمقابلہ گوشت گفت ابو الزناد پس گفتم سعید بن المسیب را کہ خبر دہ مرا از مردیکہ خرید کرد اشترے
بمقابلہ دہ بز پس گفت سعید بن المسیب اگر خرید کرد آنرا تا نحر کند او را پس خیر نیست درین خرید و فروخت گفت ابو الزناد
وہر کسے را کہ دریافتم من از اہل علم منع میکردند از فروختن حیوان با گوشت گفت ابو الزناد نوشتہ میشد در عہد نامہاء عاملان
در زمان ابان بن عثمان وہشام بن اسمعیل کہ منع بکنند مردمانرا ازین بیع وشرا **مسئلہ** در فروختن لحم بمقابلہ حیوان
اختلاف است جماعہ بتحریم آن قائل اند والیہ ذہب الشافعی بحدیث ابن المسیب وآن حدیث ہرچند مرسل است
لیکن چون بعمل صحابہ قوت یافت عمل بدان واجب گشت ولہذا شافعی مرسلات ابن المسیب را با متصلات دیگران
ہموزن شمارد وجماعہ دیگر باباحت آن قائل اند والیہ ذہب ابو حنیفہ واصحابہ واختارہ المزنی من اصحاب الشافعی زیرا کہ
حیوان از ربویات نیست بدلیل آنکہ یک حیوان را بمقابلہ دو حیوان میتوان فروخت پس بیع لحم بحیوان بیع ربوی
است با غیر ربوی باوجود احتمال زیادة ونقصان جائز است ودر شرح وقایہ مذکور است کہ ہرگاہ حیوان را بلحم
حیوان بفروشند وہر دو متحد الجنس باشند پس این بیع درست نیست مگر در صورتیکہ لحم اکثر باشد از لحم حیوان زیرا کہ

مصفیٰ | زاید در مقابله سقط واقع شود و همین ست محمل حدیث نزدیک ایشان و شرحیم گوید احسن نزد یک فقیر آنست که این حدیث را محملے دیگر است مثلاً شخصے قصاب را گوید که چه قدر گوشت ازین گوسفند حاصل شود قصاب گوید بیست رطل پس این شخص گوید که این گوسفند را بمقابله بیست رطل از لحم بگیر اگر زیاده ازین برآمد پس آن از آن تست و اگر کم برآید پس از آن تست و این نوعے است از قمار درین صورت حدیث موافق قیاس است والله اعلم **باب** تحریم بیع المزابنة والمحاقلة حرام است بیع مزابنه و بیع محاقله و آن بیعے است که امروز اهل دیار ما آن را اجاره میگویند شخصے را زراعتے باشد یا باغے از خرمابنان و شخصے دیگر بیاید و آنرا تخمین کند در دل خود و پیش صاحب آن مال بگوید این زراعت را یا رطب این قدر خرص میشود پس زراعت یا رطب را بمن ده و این قدر حب خشک از کاه جدا ساخته و خرما خشک کرده بتو دهم پس هر دو راضی شوند و با یکدیگر داد و ستد نمایند و این حرام است و علت نزدیک شافعی رباست و نزدیک مالک رحمه الله قمار.

عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن المزابنة والمزابنة بیع الثمر بالتمر کیلا وبیع الکرم بالزبیب کیلا رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از مزابنه و مزابنه فروختن تمر است بتمر یعنی خرما تر بخرما خشک و بیع انگور تر بمویز بشرط کیل یعنی بقدر پیمانه **مالک** عن داؤد بن الحصین عن ابی سفین مولی ابن ابی احمد عن ابی سعید الخدری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن المزابنة والمحاقلة والمزابنة اشتراء الثمر بالتمر فی رءوس النخل والمحاقلة کراء الارض بالحنطة رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از مزابنه و محاقله و معنی مزابنه خرید کردن خرما تر است بخرما خشک و آن خرما در سر خرمابنان استاده باشد و محاقله بکرایه گرفتن زمین است بگندم **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن المزابنة والمحاقلة والمزابنة اشتراء الثمر بالتمر والمحاقلة اشتراء الزرع بالحنطة قال ابن شهاب فسالت سعید بن المسیب عن استکراء الارض بالذهب والورق فقال لا باس بذلک رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از مزابنه و محاقله و معنی مزابنه خرید کردن خرما تر است بخرما خشک و محاقله خرید کردن زراعت است بگندم گفت ابن شهاب پس سوال کردم سعید بن المسیب را از کرایه گرفتن زمین بزر و نقره پس گفت هیچ باک نیست بآن قال مالک ونهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن المزابنة وتفسیر المزابنة ان کل شیء من الجزاف الذی لا یعلم کیله ولا وزنه ولا عدده ابتیع بشیء مسمی من الکیل والوزن والعدد وذلک ان یقول الرجل للرجل یکون له الطعام المصبر الذی لا یعلم کیله من الحنطة والتمر او ما اشبه ذلک من الاطعمة او یکون للرجل السلعة من الحنطة او النوی او القضب او العصفر او الکرسف او الکتان او القز او ما اشبه ذلک من السلع لا یعلم کیل شیء من ذلک ولا وزنه ولا عدده فیقول الرجل لرب تلک السلعة کل سلعتک هذه او مر من یکیلها او زن من ذلک ما یوزن او اعدد منها ما کان یعد فما نقص عن کذا وکذا صاعا لتسمیة یسمیها او وزن کذا وکذا رطلا او عدد کذا وکذا فما نقص من ذلک فعلی غرمه حتی اوفیک تلک التسمیة فما زاد علی تلک التسمیة فهو لی اضمن ما نقص من ذلک علی ان یکون لی ما زاد فلیس ذلک بیعا ولکنه المخاطرة والغرر والقمار یدخل هذا لانه لم یشتر منه شیئا بشیء اخرجه

مسوّی ۱۵ قلت فی شرح السنة والعمل علی هذا عند عامة اهل العلم فالمزابنة بیع الثمر علی الشجر بجنسه علی الارض والمحاقلة بیع الزرع بعد
اشتداد الحب بجنسه نقیا والعلة فیهما ان المساواة بینهما شرط وما علی الشجر لا یحزر بکیل ولا وزن وانما یکون تقدیره بالخرص وهو حدس وظن
لا یؤمن فیه التفاوت فاما اذا باع بجنس آخر من الثمار علی الارض وعلی الشجر یجوز لان المماثلة بینهما غیر شرط والتقابض شرط فی المجلس وقبض ما علی
الارض بالنقل وقبض ما علی الشجر بالتخلیة اقول معنی هذا الکلام ان سبب التحریم هو شبهة الربو ومعنی قول مالک ان سبب التحریم
معنی القمار وکلا الامرین صحیح قوله المحاقلة کراء الارض بالحنطة ۱۲ اختلف الحدیث فی معنی المحاقلة والاکثر ان المحاقلة فی الحرث
کهیئة المزابنة فی النخل وکان ابا سعید اراد بالکراء هذا المعنی مسامحة وقال مالک لا یجوز اکراء الارض بالطعام وجوزه
آخرون بشیء معلوم من الطعام کما یجوز بالدراهم والدنانیر وانما لا یجوز مما ینبت من تلک الارض بعد الاکراء ۱۲

مصفّی ولکنه ضمن لها سمّی من ذلک الکیل والوزن او العدد علی ان یکون له ما زاد علی ذلک فان نقصت تلک السلعة من تلک التسمیة
اخذ من مال صاحبها ما نقص بغیر ثمن اعطاه ایاه وان زادت تلک السلعة علی تلک التسمیة اخذ الرجل من مال رب السلعة ما لا بغیر ثمن ولا هبة
طیبة بها نفسه فهذا یشبه القمار وما کان مثل هذا من الاشیاء فذلک یدخله گفت مالک ونهی فرمود
آنحضرت صلی الله علیه وسلم از مزابنه وتفسیر مزابنه آنست که هر چیز که بتخمین دریافته شود ودانسته نشود حقیقت پیمانه او ورا ونه وزن
او ونه شمار او را خریده شود بچیزے معین از کیلات وموزونات ومعدودات مثال این آنست که گوید شخصے شخصے دیگر را که
باشد نزد او توده از جنس غله که دانسته نشود علی التحقیق پیمانه او مثل گندم وخرما یا انچه مانند آنست از غلات یا باشد نزد او متاعے
دیگر از جنس برگ درخت مغیلان یا خسته خرما یا ترکاری یا تخم معصفر یا پنبه دانه یا کتان یا ابریشم یا انچه مانند اینست از متاعها
که دانسته نشود حقیقت قدر پیمانه او ونه وزن او ونه شمار آن پس بگوید این شخص بصاحب مال که پیمانه کن متاع خود را یا امر کن
دیگرے را تا پیمانه کند آن متاع را یا وزن کن از ان متاع انچه وزنے است یا شمار کن از ان هر چه شماریست پس انچه ناقص شود ازین
قدر پیمانه که معین کنند آنرا یا ازین قدر رطل یا ازین قدر شمار پس بر من است تاوان آن تا تمام کنم انچه معین کرده ام وتبو رسانم انچه
زائد باشد از ان پس آن از ان من است زیرا که بر عهده خود میگیرم نقصان را در بدل آنکه زیاده برائے من باشد یعنی توده طعام ترا
با متاع مجهول الکمیت ترا باین قدر خریدیم اگر سود آمد برائے من است واگر زیان آمد نیز بر من است پس این خرید وفروخت
نیست بلکه این معامله در خطر انداختن است مال خود را وفریب است وقمار مداخلت میکند درین معامله زیرا که این مشتری نخریده
از بائع چیزے را که بر آورده است یعنی مقرر کرده است لکن ضامن شده است برائے او چیزے را که معین کرده است از پیمانه
و وزن وشمار بشرط آنکه باشد او را انچه زاید بر آید بر آن معین پس اگر ناقص شد آن متاع از ان معین گرفته باشد فروشنده از مال
صاحب خود سود انچه ناقص بر آید بغیر قیمت وبغیر هبه که بخوشدلی داده باشد آنرا پس این معامله قمار است وهر معامله که مثل
این معامله باشد پس قمار دران مداخلت میکند والله اعلم مترجم گوید رضی الله عنه خرص در شرح آمده در باب زکوة وازینجا دانسته
میشود که منع بجهت قمار است واگر قمار یافته نشود مثل آنکه بنا بر خرص متعارف کنند وودن از خمسه اوسق خرید نمایند صحیح باشد

مسوّی ا؎ قلت وعليه الشافعي في المنهاج ولا يصح بيع الحنطة في سنبلها بصافية وهو المحاقلة ولا بيع الرطب على النخل بتمر وهو
المزابنة ويرخص في العرايا وهو بيع الرطب على النخل بتمر في الارض والعنب في الشجر بزبيب فيما دون خمسة اوسق وقال محمد وبهذا
ناخذ وذكر مالك بن انس ان العرية انما تكون ان الرجل يكون له النخل فيطعم الرجل منها ثمرة نخلة او نخلتين يلقطها عيالا ثم
يثقل عليه دخوله حائطه فيسأله ان يتجاوز لهم عنها على ان يعطيه مكيلتها تمرا عند صرام النخل فهذا كله لا بأس به عندنا لان الثمر كله
كان للاول فهو يعطي منه ما شاء فان شاء سلم له ثمر النخل وان شاء اعطاه مكيلتها من التمر لان هذا لا يجعل بيعا ولو جعل بيعا ما حل تمر بتمر الى اجل
العرية فعيلة بمعنى مفعولة من عراه يعروه اذا قصده وهي عند قصده وبمعنى فاعلة من عري يعرى اذا خلع ثوبه كانها عريت من جملة تحريم المزابنة فعريت ٢؎ه
قلت وعليه الشافعي وفي شرح السنة والعمل على هذا عند اكثر اهل العلم انه اذا باع نخلة قد ابرت لا تدخل الثمرة في مطلق بيع النخلة الا ان يبيع الثمرة معها وان كان عليها طلع
لم يتشقق فيدخل في مطلق البيع كالاغصان وان كان بعد تشقق الطلع قبل التابير فلا يدخل بعد وذهب الحنفية الى انه لو باع نخلة مطلقة لا يدخل الطلع الا بالشرط كالزرع
لا يدخل في بيع الارض ومفهوم قوله قد ابرت حجة عليهم ابرت النخلة وابرتها فهي مابورة ومؤبرة اذا لقحتها ١٢

مصفّی ا؎ زیراکہ اگر تحقیق امور کل شیٔ مطلوب باشد اکثر مصالح بنی آدم برہم خورد پس مراد اینست کہ تحقیقے کہ عقلا بران
اعتماد میکنند وخرص نیز ازانجملہ است وشرع نیز آنرا در بعض احوال تجویز فرمودہ است پس علت نہی قمار است نہ احتمال ربا
زیراکہ اگر ربا در مثل این محل عفو نمے بود خرص اصلا جائز نمیشد **باب الرخصة في العرايا** باب در بیان رخصت در عریہ
مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر عن زيد بن ثابت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ارخص لصاحب العرية ان يبيعها بخرصها
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رخصت داد صاحب عریہ کہ بفروشد آنرا بموافق خرص او **مالك** عن داؤد بن الحصين عن ابي
سفيان مولى ابن ابي احمد عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ارخص في بيع العرايا بخرصها فيما دون خمسة اوسق او في
خمسة اوسق يشك داؤد قال خمسة اوسق او دون خمسة ٥؎ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رخصت داد در بیع عریہ بمقدار خرص او
درکم از پنج وسق یا گفت در پنج وسق شک کرد داؤد کہ پنج وسق گفت یا کم از پنج وسق معنی عریہ نزد شافعی وجمہور اہل حدیث
آنست کہ بفروشد رطب را بر سر درختان بقدر خرص او از خرما خشک درکم از پنج وسق و در عریہ رخصت حاصل شدہ است
بسبب حاجت اہل مدینہ بخوردن رطب و فروختن باغہا خود بدست دیگران نزد نقود **باب من باع نخلا قد ابرت فثمرها
للبائع الا ان يشترط المبتاع** ہر کہ فروخت خرما را کہ تابیر کردہ شدہ است پس ثمر آن از آن بائع است مگر آنکہ شرط کند
مشتری **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من باع نخلا قد ابرت فثمرها للبائع الا
ان يشترط المبتاع ٥؎ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کسیکہ فروخت درخت خرما کہ تابیر کردہ شدہ است پس ثمر آن از آن
بائع است مگر آنکہ شرط کند مشتری مترجم گوید نزدیک شافعی ثمر در بیع شجر داخل نمیشود الا آنکہ ثمر را نیز با شجر بیع کردہ باشد
ونزدیک ابوحنیفہ طلع نیز در مطلق بیع داخل نمیشود قیاسا على الثمر وعلى الزرع في بيع الارض ومفہوم مخالف حدیث یعنی قولہ
نخلا قد ابرت حجت است برائے شافعی ابرت النخلة وابرتها فهي مابورة ومؤبرة اذا لقحتها معنی تلقیح آنست کہ خوشہ نر
را بر خوشہ مادہ بر افشانند **باب النهي عن بيع الثمار حتى يبدو صلاحها** باب در منع از بیع بار درختان تا آنکہ

مسوّی مسئله قلت وعليه الشافعي في المنهاج ويجوز بيع الثمر بعد بدوّ صلاحه مطلقا وبشرط قطعه وبشرط ابقائه وقبل الصلاح ان بيع منفردا عن الشجر لا يجوز الا بشرط القطع وان يكون المقطوع منتفعا به وعند ابي حنيفة يصح البيع مطلقا ويؤمر بالقطع فتاويل الحديث عنده على ما قال محمد لا ينبغي ان يباع شيء من الثمار على ان يترك على النخل حتى يبلغوا زهي النخل احمر واصفر العاهة الآفة التي تصيب الثمر والزرع ١٢

مصفّی ظاهر شود صلاح آنها يعني از آفاتيكه به بار درختان ميرسد خلاص شود در ابتداء پختگي در آيد **مالك** عن نافع عن عبد الله ابن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن بيع الثمار حتى يبدو صلاحها نهى البايع والمشتري رسول الله صلى الله عليه وسلم نهي فرمود از فروختن بار درختان تا آنكه ظاهر شود خوبي حال آنها منع كرد فروشنده را از فروختن وخريد كننده را از خريدن

مالك عن حميد الطويل عن انس بن مالك ان رسول الله صلعم نهى عن بيع الثمار حتى تزهي قالوا يا رسول الله وما تزهي قال حين تحمر وتصفر وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ارأيت اذا منع الله الثمر ففيم يأخذ احدكم مال اخيه رسول الله صلعم منع فرموده ام فروختن بار درختان تا آنكه خوش رنگ شود گفتند يا رسول الله صلعم وچه مراد است از تزهي فرمود وقتيكه سرخ شود يا زرد شود وفرمود رسول الله صلعم آيا ديدي اگر نديهد خداتعالي بار درختان را پس براي چه ميگيرد يكي از شما مال برادر خود را **مالك** عن ابي الرجال محمد بن عبد الرحمن بن حارثة عن امه عمرة بنت عبد الرحمن ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن بيع الثمار حتى تنجو من العاهة رسول الله صلى الله عليه وسلم منع فرمود از فروختن بار درختان تا آنكه خلاص شود از مصيبت يعني بحدے رسد كه بعد از آن در عادت ضررے نمي رسد **مالك** عن ابي الزناد عن خارجة بن زيد بن ثابت عن زيد بن ثابت انه كان لا يبيع ثماره حتى تطلع الثريا زيد بن ثابت نمي فروخت بار درختان خود را تا آنكه طلوع كند ثريا يعني از آفتاب دور شود وقبل از آفتاب طلوع كند واين مدتے است كه در عادت مصيبت بعد از آن نمي رسد

مالك انه بلغه ان محمد بن سيرين كان يقول لا تبيعوا الحب في سنبله حتى يبيض محمد بن سيرين ميگفت مفروشيد هيچ غله را در خوشه آن تا آنكه سفيد شود وقال مالك والامر عندنا في بيع البطيخ والقثاء والخربز والجزر ان بيعه اذا بدا صلاحه حلال جائز ثم يكون للمشتري ما ينبت حتى ينقطع ثمره ويهلك وليس في ذلك وقت يوقت وذلك ان وقته معروف عند الناس وربما دخلته العاهة فقطعت ثمرته قبل ان يأتي ذلك الوقت فاذا دخلته العاهة بجائحة تبلغ الثلث فصاعدا كان ذلك موضوعا عن الذي ابتاعه گفت مالك امر مقرر نزديك ما در فروختن تربوزه وخيار وخربزه وجزر آنست كه فروختن آن چون ظاهر شود خوبي حال او حلال ودرست است وبعد از فروختن ازان هرچه بر آيد از مشتري است تا وقتے كه موسم آن منقطع شود وشجر هلاك گردد ونيست درين باب وقت معين واين بنابران است كه وقت او معروف است نزديك مردمان وبسا اوقات ميرسد او را آفتے ومنقطع ميشود ثمر آن قبل از گذشتن موسم پس چون برسد او را آفتے بقدر نقصان سيوم حصه يا زياده ازان پس اين قدر را وضع بايد كرد از ذمه مشتري ازهي النخل احمر واصفر العاهة الآفة التي تصيب الزرع والثمار مترجم گويد رضي الله عنه حكمت درين نهي آنست كه ثمر پيش از ظهور صلاح منتفع نيست ودر انتظار پختگي غرر است زيرا كه بسيار است كه عارضه پيش مے آيد وآن ثمار برهم ميخورد پس بملاحظه اين حكمت تعيين مراد ازين حديث ميتوان كرد پس ميگوئيم كه بيع ثمار چند نوع ميشود قبل از بدو صلاح وبعد ازان منفرد

مسوّی ؎ قلت وهو عند ابی حنیفة علی الاستحباب وعند الشافعی فی القدیم علی الوجوب وفی الجدید علی الاستحباب قال الشافعی من باع ما بدا صلاحه لزمه سقیه قبل التخلیة وبعدها ویخیّر المشتری بعدها ولو عرض هلاک بعدما کبر فالجدید انه من ضمان المشتری قال المحلی والقدیم من ضمان البایع لما روی ان النبی صلی الله علیه وسلم امر بوضع الجوائح واجیب بحمله علی الاستحباب الجائحة الآفة التی تهلک الثمار والاموال الالیة الیمین ۱۲ +

مصفّی از شجر وهمراه شجر وشرط قطع وشرط بقا تا ادراک ومطلق از شرط ودر وقت قطع منتفع به باشد یا نه ونهی قبل از بدو صلاح است اگر منفرد از شجر باشد نه تابع شجر مگر آنکه شرط قطع کند ودر آن وقت منتفع به باشد مانند غوره انگور که برای تحمیض مطلوب میشود که درین صورت غرر نیست وانتفاع متحقق است ودر حدیث ابن عمر نزد مسلم آمده نهی عن بیع السنبل حتی یبیض وآن تقاضا میکند که بعد ابیضاض صحیح باشد وهمانست قول قدیم شافعی ووارد میشود که بیع معلوم نیست زیرا که طرق علم مختلف است واهل این شان از ورای سنبله حال زرع می شناسند پس حکم او حکم رمان است که در قشر میتوان فروخت والله اعلم ودر حدیث مذکور شد که علامت بدو صلاح لون حمرة وصفرة است وآن مخصوص است بچیزیکه نزدیک پختگی متلون میشود وچیزیکه متلون نمیشود مانند حمرت را اقامت باید کرد وآن نحوه است یعنی آب پر شدن ومنتهی پختگی شیرین بودن ومراد از بدو صلاح بعض از انست اگرچه کم باشد زیرا که غرض معرفة نجات اوست از عاهات نه وجود پختگی پس اگر طلوع ثریا در قطرے که بیع آنجا متحقق شده است مجرب باشد در رفع عاهات آنرا نیز اعتبار توان کرد اگرچه درین بستان مثلاً حمرة وصفرة نیامده باشد کذا یستنبط من حدیث الباب والله اعلم باب وضع الجائحة باب در بیان ساقط کردن بعض از ثمن بسبب مصیبتے که بثمار رسد یعنی اگر بعد بیع وبدو صلاح آفتے برسد مانند ژاله یا برف پس بقدر آن بایع از ثمن کم کند مالک عن ابی الرجال محمد بن عبد الرحمن عن امه عمرة بنت عبد الرحمن انه سمعها تقول ابتاع رجل ثمر حائط فی زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم فعالجه وقام فیه حتی تبین له النقصان فسأل رب الحائط ان یضع له او ان یقیله فحلف ان لا یفعل فذهبت ام المشتری الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فذکرت ذلک له فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم تألّی ان لا یفعل خیرا فسمع بذلک رب الحائط فاتی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله هو له عمرة بنت عبد الرحمن گفت خرید کرد مردے بار درختان باغے در زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم پس کار کرد در ان وتدبیر نمود آنرا تا آنکه ظاهر شد او را نقصان پس سوال کرد از خداوند باغ که ساقط کند چیزے از ثمن برائے او یا فسخ بیع کند... پس سوگند خورد صاحب باغ که هیچ یک ازین دو امر نکند پس رفت مادر مشتری پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس ذکر کرد این ماجرا پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم سوگند خورده است آن شخص که نکند کار نیک پس شنید این سخن را خداوند باغ پس آمد پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس گفت یا رسول الله صلی الله علیه وسلم مطلوب او راست یعنی راضی شدم بیکے ازین دو چیز مالک انه بلغه ان عمر ابن عبد العزیز قضی بوضع الجائحة خبر رسید بامام مالک که عمر بن عبد العزیز حکم کرد بساقط کردن بسبب مصیبت لغوی گفت ابوحنیفه وشافعی در جدید گفته اند که وضع جائحه مستحب است زیرا که در حدیث دیگر آمده است فبم یاخذ احدکم مال اخیه این

مصفّے | درصورتے ست که وضع جائحه نباشد و احمد و شافعی در قدیم گفته اند که واجب است و مالک گفته است که وضع
کرده شود و جوباً در سیوم حصه یا زیاده ازان یعنی اگر یک حصه سیوم یا زیاده ازان باشد مترجم گوید رضی الله عنه بر صاحب بستان
واجب است سقی وغیر آن تا آنکه ثمار بکمال پختگی رسد بعد ازان واجب است تخلیه درمیان او و درمیان بستان پس اگر عیبے بسبب
تفریط در سقی بهم رسد مشتری را خیار ثابت است و اگر نقصانے بجهت آفت سماویه رو دهد و بمقتضائے اختلاف احادیث باب
از شافعی دو قول آمده است استحباب وضع جائحه و وجوب آن و از وجوب مخرج میشود که مبیع از ضمان بایع است و از
استحباب مخرج میشود که مبیع از ضمان مشتری است و شافعی در جدید میل باستحباب کرده است باب لا یجوز بیع ما لیس
عنده عینا الا ان یکون بیع السلم وصفا جائز نیست فروختن چیزیکه نیست در پیش بایع معین مگر آنکه باشد بیع سلم
مالک انه بلغه ان رجلا اراد ان یبتاع طعاما من رجل الی اجل فذهب به الرجل الذی یرید ان یبیعه الطعام
الی السوق فجعل یریه الصبر ویقول له من ایها تحب ان ابتاع لک فقال المبتاع اتبیعنی ما لیس عندک فاتیا عبد الله بن عمر فذکرا ذلک
له فقال عبد الله بن عمر للمبتاع لا تبتع منه ما لیس عنده وقال للبایع لا تبع منه ما لیس عندک مروی ست
که خرید کند طعامے را از مردے بثمن آن وعده کرده تا میعادے پس برد او را آن مرد که میخواست که بفروشد بدست او طعام را
بسوئے بازار پس شروع کرد که مینمود او را توده ها و میگفت او را از کدامے توده دوست میداری که خرید کنم برائے تو پس گفت
مشتری آیا میفروشی بدست من آنچه نیست نزدیک تو پس آمدند پیش عبد الله بن عمر پس ذکر کردند این ماجرا پیش او پس
گفت عبد الله بن عمر خرید کننده را که خرید مکن از وے آنچه نیست نزدیک او و گفت فروشنده را که مفروش بدست او آنچه
نیست نزدیک تو الصبر جمع صبرة بضم صاد مالک عن یحیی بن سعید انه سمع جمیل بن عبد الرحمن المؤذن یقول لسعید بن
المسیب انی رجل ابتاع من الارزاق التی یعطی الناس بالجار ما شاء الله ثم ارید ان ابیع الطعام المضمون علی الی اجل فقال له
سعید اترید ان توفیهم من تلک الارزاق التی ابتعت فقال نعم فنهاه عن ذلک جمیل بن عبد الرحمن گفت سعید بن المسیب را هر آئینه
من مردے ام که خرید میکنم از عطاها یکه داده میشود مردمان را در قریه که مسمی بجار است قدریکه خدا تعالی خواسته است بعد ازان
میخواهم که بفروشم طعام را که در ذمه است بر من تا میعادے پس گفت او را سعید آیا میخواهی که ادا کنی ایشان را از عطاها که خرید
کرده آنرا گفت آرے پس منع کرد او را سعید بن المسیب ازین بیع باب لا یجوز بیع طعام اشتراه قبل قبضه جائز نیست
فروختن طعامیکه خرید کرده باشد پیش از آنکه قبض کند آنرا مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال
من ابتاع طعاما فلا یبیعه حتی یستوفیه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده هر که خرید کرد طعامے را پس باید که نفروشد آنرا
تا آنکه قبض کند او را مالک عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من ابتاع طعاما فلا یبیعه
حتی یقبضه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده هر که خرید کند طعامے را پس باید که نفروشد آنرا تا آنکه قبض کند آنرا
مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر انه قال کنا فی زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم نبتاع الطعام فیبعث علینا من یامرنا بانتقاله

مصفیٰ | من المكان الذي ابتعناه فيه الى مكان سواه قبل ان نبيعه عبدالله بن عمر گفت بودیم ما در زمان رسول الله صلی الله علیه
وسلم که خرید میکردیم طعام را پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم مے گماشت بر ما کسے را که بفرماید بنقل کردن طعام از جائیکه خرید کرده
بودیم آنجا بسوے جاے دیگر بجز آن پیش از آنکه بفروشیم آنرا غرض از نقل آنست که خیار مجلس تمام شود و قبض بوجود آید

مالك عن نافع ان حكيم بن حزام ابتاع طعاما امر به عمر بن الخطاب للناس فباع حكيم الطعام قبل ان يستوفيه فبلغ ذلك عمر
ابن الخطاب فرده عليه وقال لا تبع طعاما ابتعته حتى تستوفيه حکیم بن حزام خرید کرد طعامے را که
عمر بن الخطاب امر کرد بدادن آن مردمان را پس فروخت حکیم آن طعام را پیش از آنکه قبض کند پس رسید این خبر بعمر بن الخطاب
پس رد کرد حضرت عمر این بیع را بر حکیم و گفت مفروش طعامے را که خرید کرده باشی پیش از آنکه قبض کنی آنرا مالك انه بلغه ان
صكوكا خرجت للناس في زمان مروان بن الحكم من طعام الجار فتبايع الناس تلك الصكوك بينهم قبل ان يستوفوها
فدخل زيد بن ثابت ورجل من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم على مروان بن الحكم فقالا أتحل بيع الربا يا مروان فقال
اعوذ بالله وما ذاك فقالا هذه الصكوك تبايعها الناس ثم باعوها قبل ان يستوفوها فبعث مروان الحرس يتتبعونها ينزعونها من
ايدي الناس ويردونها الى اهلها خبر رسید بامام مالک که براتها بر آمدند برائے مردمان در زمان مروان بن الحکم از طعام
جار و جار جایے است بر ساحل دریا که کشتی آنجا فرود مے آرند پس با یکدیگر خرید و فروخت میکردند مردمان آن براتها را
درمیان خویش پیش از آنکه قبض کنند پس داخل شد زید بن ثابت و شخصے دیگر از اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بر مروان بن الحکم پس هر دو گفتند آیا حلال میکنی بیع ربا را اے مروان پس گفت مروان پناه میگیرم بخدا و چیست این
سوال پس گفتند این براتها ست که خرید کردند آنرا مردمان بعد از آن فروختند آنرا پیش از آنکه قبض کنند پس فرستاد مروان
پیادها را که تجسس میکردند براتها را میکشیدند آنرا از دست مردمان و رد میکردند آنرا بسوے خداوندان آن مالك عن موسى

ابن ميسرة انه سمع رجلا يسأل سعيد بن المسيب فقال اني رجل ابيع بالدين فقال سعيد لا تبع الا ما آويت الى رحلك
موسی بن میسره شنید از شخصے که سوال میکرد سعید بن المسیب را پس گفت بدرستیکه من مردے ام که میفروشم بدین یعنی مے
فروشم بالسیکه بدست نباشد پس گفت سعید بن المسیب مفروش الا چیزے که جا داده باشی آنرا بسوے خانه خود یعنی بقبض
و تصرف خود آورده باشی آنرا مالك عن يحيى بن سعيد عن القاسم بن محمد انه قال سمعت عبد الله بن عباس ورجل يسأله عن
رجل سلف في سبائب فاراد بيعها قبل ان يقبضها فقال عبد الله بن عباس تلك الورق بالورق وكره ذلك شخصے سوال کرد عبدالله
ابن عباس را از حکم کسیکه قرض داد در سبائب که قطعهاے جامه است پس خواست که بفروشد آنرا پیش از قبض آن پس
گفت عبدالله بن عباس این فروختن نقره عوض نقره است یعنی شبیه بربائے نقد است و مکروه داشت این بیع را

قال مالك الامر المجتمع عليه عندنا الذي لا اختلاف فيه انه من اشترى طعاما برا او شعيرا او سلتا او ذرة او دخنا او شيئا من
الحبوب القطنية او شيئا مما يشبه القطنية مما تجب فيه الزكوة او شيئا من الادم كلها الزيت والسمن والعسل والخل والجبن والشبرق

مسوّی **له قلت** السابق ثیاب رقاق یمنیة عمائم او مقانع والصك الكتاب كان الامراء یكتبون للناس بارزاقهم وعطیاتهم كتبا وكان الناس یبیعون ما فیها قبل ان یقبضوها ویعطون المشتری الصك لیمضی به فیقبضه فنهی عن بیع الصكوك فی شرح السنة اتفق اهل العلم علی ان من ابتاع طعاما لا یجوز له بیعه قبل القبض واختلفوا فیما سواه فقال الشافعی ومحمد لا فرق بین الطعام والسلع والعقار فی ان بیع شیء منها لا یجوز قبل القبض وقال ابوحنیفة وابو یوسف یجوز بیع العقار قبل القبض ولا یجوز بیع المنقول

مصفّی وما اشبه ذلك من الادم فان المبتاع لا یبیع شیئا من ذلك حتی یقبضه ویستوفیه گفت مالک امرے که اجتماع واقع شده است برآن نزدیک ما آنکه اختلاف نیست دران اینست که هرکه خرید کرد طعامے را گندم باشد یا جو یا جو برهنه یا ذرة یا ارزن یا چیزے از حبوب قطنیه یعنی مانند عدس و نخود ولوبیا وانچه مثل آن باشد که واجب میشود درو زکوة یا چیزے از نان خورشها همه آن زیت و عسل و روغن و سرکه و پنیر و شیر و شیره وانچه مانند آن باشد از نان خورشها پس هر آئینه مشتری را باید که نفروشد چیزے ازین چیزها تا آنکه قبض کند و تمام در تصرف خود آرد آنرا مترجم گوید رضی الله عنه که تفتیش علت تحریم باید کرد پس از ابن عباس درین باب ثابت شده است ولا احسب کل شیء الا مثل الطعام وازینجا دانسته شد که علت چیزیست شامل جمیع انواع بیع را نه مخصوص منقول یا بما یتسارع الیه الفساد و نه بودن در دست غیر مطلقا زیرا که دست وکیل یا غلام در حکم دست بایع است پس علت تحریم ضعف حق مشتریست در بیع پیش از قبض و متفرع میشود برین مسئله که مبیع پیش از قبض زمان بایع است پس اگر تلف شود بآفت سماویه یا باتلاف بایع منفسخ میشود بیع وساقط گردد ثمن واتلاف مشتری اگر دانسته کرده است قبض اوست و در نادانسته دو قول آمده و در اتلاف اجنبی نیز دو قول آمده واگر معیب باشد بآفت سماویه یا به تعییب اجنبی یا بایع اختیار مشتری راست اگر راضی شد تمام ثمن بگیرد والا فسخ کند پس اگر اجازت بیع کرد ارش از اجنبی بگیرد و به تعییب مشتری خیار نیست واما اجارة وهبه درین مانند بیع است درین نهی یا نه دو وجه آمده واگر مبیع در ید غیر بایع باشد بودیعت یا شرکت یا قراض یا عاریت یا ماخوذ بسوم یا مانند آن بیع جائز است زیرا که حق بایع در مبیع کامل است بار تجدید قبض که مدار نهی واباحت است باید کرد پس چون بعرف رجوع کنیم قبض هر چیزے جدا است پس قبض عقار تخلیه اوست برائے مشتری وتمکین او از تصرف دران وافراغ او از امتعه وسکون اهل اوست واعلام او بان وحضور عاقدین وقبض منقول تحویل اوست بموضعیکه مختص باشد بمشتری یا مختص نباشد زیرا که در حدیث آمده فبعث علینا من یامرنا بانتقاله من المکان الذی ابتعناه منه واگر مشروط باشد که در عقد وزن مبیع یا کیل او یا ذرع او لابد است در قبض از حصول مشروط چنانکه گوید بعت هذه الصبرة کل صاع بدرهم یا گوید بعت هذه الصبرة علی انها عشرة آصع وازینجا تحریم بیع چیزیکه هنوز آنرا خرید نکرده است و ملک دیگریست بطریق اولی ظاهر شد سبائب جامهای باریک یمنی است عمامه باشد یا مقنعه و صکوک خطے که امرا برائے مردم مینوشتند وآنرا بالفعل برات میگویند که وظائف وعطایا بموجب آن میافتند و بهای براتها را مردمان بغیر وختند پیش از آنکه قبض کنند وظائف وعطایا را وسید ادند بدست مشتری تا برود و بگیرد آنچه در آن

مسوّی | ۱ه **قلت** تعقب محمد بحدیث ابن عمر لا باس ان تاخذها بسعر یومها یعنی الدنانیر بالدراهم کان الدنانیر ما لم تفترقا و بینکما شیء فرجع الشافعی الی جواز استبدال الثمن جملة کالمخصص لما سبق من النهی عن بیع الشیء قبل قبضه فی المنهاج الثمن المعین کالمبیع فلا یبیعه البایع قبل قبضه الجدید یجوز الاستبدال عن الثمن فان استبدل موافقا فی علة الربوا کالدراهم عن دنانیر اشترط قبض البدل فی المجلس قال المحلی القدیم المنع قال محمد لا نری باسا ان یشتری تمرا قبل ان یقبضها اذا کان التمر بعینه لم یکن دینا وهو قول ابی حنیفة والعامة من فقهائنا ۱۲ ۲ه **قلت** قال محمد الوجه الآخر نحن نرى انه اذا لم یعطه من طعام الذی اشتری اقل مما یصیب نصف الدرهم منه فی البیع الاول فلا اعطاه منه اقل مما یصیب نصف الدرهم منه فی البیع الاول لم یجز وهو قول ابی حنیفة والعامة من فقهائنا وفی المنهاج والاصح ان بیعه للبائع کغیره یعنی فی عدم الجواز قبل القبض قال المحلی والثانی یصح والخلاف فی بیعه بغیر جنس الثمن او بزیادة او نقص او تفاوت صفة والا فهو اقالة بلفظ البیع ۱۲ - +

مصفّی | نوشته شده و همین است معنی صکوک و فقها متفق اند بر آنکه هر که خرید کند طعامی را جایز نیست فروختن آن او را پیش از آنکه قبض کند او را **باب** هل یجوز له ان یستبدل ثمن فی ذمة المشتری شیئا آخر قبل قبضه آیا جایز است بایع را که بدل ثمنی که در ذمه مشتری است خرید کند چیزی دیگر را پیش از قبض آن ثمن **مالک** عن ابی الزناد انه سمع سعید بن المسیب و سلیمٰن بن یسار ینهیان ان یبیع الرجل حنطة بذهب الی اجل ثم یشتری بالذهب تمرا قبل ان یقبض الذهب سعید بن المسیب و سلیمان بن یسار منع میکردند از آنکه بفروشد مردی گندم را بزر موعود تا میعادی بعد از آن خرید کند آن زر خرما پیش از آنکه قبض کند آن زر را **مالک** عن کثیر بن فرقد انه سال ابا بکر بن محمد بن عمرو بن حزم عن الرجل یبیع الطعام من الرجل بالذهب الی اجل ثم یشتری بالذهب تمرا قبل ان یقبض الذهب فکره ذلک ونهی عنه کثیر بن فرقد سوال کرد ابو بکر بن محمد بن عمرو بن حزم را از حکم مردی که بفروشد طعام را بدست مردی بزر موعود تا وقتی بعد از آن خرید کند آن زر خرما را پیش از آنکه قبض کند زر را پس ناپسند داشت آنرا و منع کرد از آن **مالک** عن ابن شهاب بمثل ذلک مالک از ابن شهاب مثل این روایت کرد مترجم گوید رضی الله عنه تعقب کرده شد بحدیث ابن عمر لا باس ان تاخذها بسعر یومها یعنی الدنانیر بالدراهم کان الدنانیر ما لم تفترقا و بینکما شیء پس رجوع کرد شافعی بسوی جواز استبدال ثمن و گردانید آنرا کالمخصص چیزی را که گذشت از نهی از فروختن چیزی پیش از قبض آن و محمد بن الحسن تجویز کرد که خرید کند عوض آن ثمن تمر را پیش از آنکه قبض کند او را وقتیکه تمر موجود باشد موعود بدین نباشد و همین است قول ابو حنیفه و عامه فقها مذهب ایشان **باب** اذا رد المشتری بعض المبیع قبل القبض مکان شیء من الثمن هل یجوز وقتیکه رد کند مشتری بعض مبیع را پیش از قبض بجای چیزی از ثمن آیا جایز است **مالک** عن محمد بن عبد الله بن ابی مریم انه سال سعید بن المسیب فقال انی رجل ابتاع الطعام یکون من الصکوک بالجار فربما ابتعت بدینار و نصف درهم فاعطی بالنصف طعاما فقال سعید بن المسیب لا ولکن اعط انت درهما وخذ بقیته طعاما محمد بن عبد الله بن ابی مریم سوال کرد سعید بن المسیب را پس گفت من مردی ام که خرید میکنم طعام را که می باشد از صکوک در موضع جار پس بسا اوقات خرید مینمایم بیک دینار و نیم درهم آیا بدهم بدل نصف درهم طعام را پس گفت سعید

مسوی | ۱ە قلت وعليه اهل العلم قال محمد هذه البيوع كلها مكروهة ولا ينبغي مباشرتها لانها غرر عندنا وفي المنهج نهى رسول الله
صلى الله عليه وسلم عن حبل الحبلة وهو نتاج النتاج بان يبيع نتاج النتاج او بثمن الى نتاج النتاج وعن الملاقيح وهي ما في البطون والمضامين
وهي ما في اصلاب الفحول ۲ە قلت كذا وقع ليحيى بن يحيى وعن ابي مسعود والصحيح اسقاط الواو في شرح السنة اتفق
اهل العلم على تحريم مهر البغي وحلوان الكاهن فمهر البغي ان يعطي امرأة شيئا ليفجر بها وحلوان الكاهن ما ياخذه المتكهن على
كهانته وفعل الكهانة باطل لا يجوز اخذ الاجرة عليها واختلفوا في بيع الكلب فقال الشافعي حرام وقال ابو حنيفة جائز ويضمن متلفه

مصفی | نے این چنین نکن ولکن بده تو بکیل خود و بگیر باقی آن را طعام باب النهي عن بيع حبل الحبلة وعن بيع المضامين والملاقيح
باب در منع کردن از فروختن حبل الحبله و از فروختن بچه که در شکم شتر ماده باشد و فروختن آنچه در پشت شتران باشد مالک عن
نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن بيع حبل الحبلة وكان بيعا يتبايعه اهل الجاهلية كان الرجل
يبتاع الجزور الى ان تنتج الناقة ثم تنتج التي في بطنها رسول الله صلى الله علیه وسلم منع فرمود از بیع حبل الحبلة و بیع
حبل الحبله بیعی بود که معامله میکردند بآن اهل جاهلیت مرد شتر میخرید و شتر کشتنی را سودا بآن وقت که بچه گرفته شود از بچه که در شکم
ناقه باشد و علت نهی آنست که بیع معدوم است و معلوم نیست که این ناقه بچه زاید یا نزاید و اگر موصوف در ذمه باشد و مؤجل
باین مدت بود نیز درست نباشد زیرا که اجل مجهول است مالک عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب انه قال لا ربا في الحيوان
وانما نهي من الحيوان عن ثلثة عن المضامين والملاقيح وحبل الحبلة فالمضامين ما في بطون اناث الابل والملاقيح
ما في ظهور الجمال ۱ سعید بن المسیب گفت ربا نیست در حیوان یعنی اگر یک جانور را بدو جانور از همان جنس فروشد
منع نیست و غیر ازین نیست که نهی کرده شد از جمله حیوان از سه چیز از مضامین و ملاقیح و حبل الحبله پس مضامین چیزیست که
در شکم ماده شتران باشد و ملاقیح چیزیست که در پشت شتران باشد مترجم گوید رضی الله عنه همین ست مذهب جمهور فقها محمد بن حسن میگوید مکروه
است این بیعها و نباید که مباشر این چنین معاملات واقع شود زیرا که از قسم غرر است و حبل الحبله بفتح المهمله والموحده و مراد
نهی ازان است که این دابه بزاید پس آن زاده وی هم بیع باشد و معنی نهی در بیع آنست که آن بیع معدوم است غیر مملوک غیر
معلوم و غیر مقدور التسلیم یا مراد آنست که ثمن مؤجل باشد تا آنکه نتاج نتاج پیدا شود و معنی نهی آنست که اجل مجهول می باشد

باب النهي عن ثمن الكلب ومهر البغي وحلوان الكاهن باب در منع از فروختن سگ و از مهر چیزیکه داده شود بر زنا و
آنچه داده شود بکاهن مالک عن ابن شهاب عن ابي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن ابي مسعود الانصاري
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن ثمن الكلب ومهر البغي وحلوان الكاهن يعني بمهر البغي ما تعطى المرأة على الزنا وحلوان الكاهن
رشوته وما يعطى على ان يتكاهن آن رسول الله صلى الله علیه وسلم منع فرمود از بهای سگ و اجرت قحبه و عطای کاهن مراد سه است
از اجرت قحبه چیزیکه داده شود زن را بر زنا و حلوان کاهن رشوت اوست و چیزیکه او را داده شود برآنکه کهانت کند مترجم
گوید رضی الله عنه اختلاف کردند فقها در بیع کلب نزد شافعی حرام است و نزد ابوحنیفه جایز و ضامن شود تلف کننده آن

مسوّی ۱؎ قلت وعليه اهل العلم واختلفوا في العلة التي يدل عليها الحكم ففي الوقاية بطل بيع مال متقوم كالخمر والخنزير وقال المحلي في رسول الله صلى الله عليه وسلم عن ثمن الكلب وقال ان الله حرم بيع الخمر والميتة والخنزير والمعنى في المذكورات نجاسة عينها فالحق بها باقي نجس العين ۱۲

۲؎ قلت وعليه اهل العلم لكن اوقع يحيى عن ابن محيصة انه استاذن والصواب ما عند الاكثر عن ابن محيصة عن ابيه معناه عن جده لانه حرام بن سعد بن محيصة وليس لسعد هذا صحبة والذي استاذن انما هو محيصة ورواية حرام عن محيصة مرسلة ۱۲

مصفّٰی | **باب النهي عن بيع الخمر** باب در منع فروختن خمر **مالك** عن زيد بن اسلم عن ابن وعلة المصري انه سأل عبد الله بن عباس عما يعصر من العنب فقال ابن عباس اهدى رجل لرسول الله صلى الله عليه وسلم راوية خمر فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم اما علمت ان الله حرمها قال لا فساره انسان الى جنبه فقال له رسول الله صلعم بم ساررته فقال امرته ان يبيعها فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الذي حرم شربها حرم بيعها ففتح الرجل المزادتين حتى ذهب ما فيهما ابن وعلة سوال کرد عبد الله بن عباس را از انچه شیره میکشند از انگور پس گفت ابن عباس هدیه فرستاد مردے برائے آنحضرت صلی الله علیه وسلم مشکے خمر پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را آیا ندانستی که خدا تعالی حرام ساخته آنرا گفت نے پس سرگوشی کرد با او شخصے که به پهلوے او بود پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود بچه سرگوشی کردی با او پس گفت امر کردم او را بفروختن آن خمر پس فرمود آنحضرت صلعم هر آئینه کسیکه حرام کرده است شراب آنرا حرام کرده است بیع آنرا پس کشاده کرد آن مرد دهان دو مزاده تا آنکه رفت آنچه در آنها بود **مالك** انه بلغه عن عبد الله ان رجالا من اهل العراق قالوا له يا ابا عبد الرحمن انا نبتاع من ثمر النخل والعنب فنعصره خمرا فنبيعها فقال عبد الله بن عمر اني اشهد الله عليكم وملائكته ومن سمع من الجن والانس اني لا آمركم ان تبيعوها ولا تبتاعوها ولا تعصروها ولا تشربوها ولا تسقوها فانها رجس من عمل الشيطان جمعے از اهل عراق گفتند عبد الله بن عمر را اے ابا عبد الرحمن هر آئینه ما خریدیم میوهٔ درختان درختان خرما وانگور پس می افشاریم آنرا تا خمر شود پس میفروشیم آنرا پس گفت عبد الله بن عمر هر آئینه گواه میگردانم خدا را بر شما و فرشتگان او را و هر که بشنود این سخن را از جن وانس بر آنکه من امر نمیکنم شما را بآنکه بفروشید آنرا و نه بخرید آنرا و نه آنکه بیفشارید آنرا و نه آنکه بنوشید آنرا و نه آنکه بنوشانید آنرا پس هر آئینه خمر نجس است از کردار شیطان است مترجم گوید یعنی الله عنه بر همین است باتفاق علماء و اختلاف کردند در علت حرمت آن حنفیه بطلان بیع مال غیر متقوم رفته اند چنانچه خمر و خنزیر و شافعیه گفته اند نهی فرمود آنحضرت صلعم از ثمن کلب و قال ان الله حرم بیع الخمر والخنزیر والمیتة و علت نهی در اشیاء مذکوره نجاست عین است پس ملحق گردانیده شد بآن باقی نجس العین را **باب کراهیة کسب الحجام من غیر تحریم** باب در کراهیت کسب خون کشنده از غیر تحریم **مالك** عن ابن شهاب عن ابن محيصة الانصاري احد بني حارثة انه استاذن رسول الله صلى الله عليه وسلم في اجارة الحجام فنهاه عنها فلم يزل يسأله ويستاذنه حتى قال اعلفه نضاحك يعني رقيقك ابن محیصه انصاری دستوری طلب کرد از آنحضرت صلی الله علیه وسلم در اجاره حجام پس منع فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم از آن پس همیشه سوال میکرد و دستوری میخواست از آنحضرت صلعم تا آنکه فرمود بخوران شتر آبکش خود را یعنی غلام خود را **مالك** عن حميد الطويل عن انس بن مالك انه قال حجم رسول الله صلى الله عليه وسلم ابو طيبة فامر له بصاع من تمر وامر اهله ان يخففوا عنه من خراجه

مسوی ﴿۱﴾ **قلت** وعليه اهل العلم وفى شرح السنة هو ان يقول ابيعك هذا الثوب بعشرة دراهم على ان تقرضنى عشرة دراهم والمراد بالسلف القرض فهذا فاسد لانه جعل العشرة ورفق القرض ثمنا للثوب فاذا بطل الشرط سقط بعض الثمن فصار ما بقى من المبيع بمقابلة الباقى مجهولا ۱۲

﴿۲﴾ **قلت** فى شرح السنة فسروا البيعتين فى بيعة على وجهين احدهما ان يقول بعتك هذا الثوب بعشرة نقدا وبعشرين نسيئة الى سنة فهو فاسد عند اكثر اهل العلم فاذا باته على احد الامرين فى المجلس فهو صحيح لا خلاف فيه والاخر ان يقول بعتك عبدى هذا بعشرين دينارا على ان تبيعنى جاريتك فهذا فاسد لانه جعل ثمن العبد عشرين دينارا وشرط بيع الجارية وذلك شرط لا يلزم واذا لم يلزم ذلك بطل بعض الثمن فيصير ما بقى من المبيع فى مقابلة الباقى مجهولا اما اذا جمع بين شيئين فى صفقة واحدة بان باع دارا وعبدا بثمن واحد فهو جائز وليس من باب البيعتين فى بيعة انما هى صفقة واحدة جمعت شيئين ۱۲ ﴿۳﴾ **قلت** وعليه اهل العلم فقول الرجل ابتع هذا البعير لا يصح توكيلا لقوله حتى ابتاعه منك ولا اشتراء لان الآخر لم يملكه بعد ولكنه على ان يعقد ولو اراد به العقد كان من بيع ما ليس عنده وكان منهيا عنه وهو الذى نهى عنه عبد الله بن عمر ۱۲

مصفی خون کشانید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم وخون کم کرد از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ابو طیبہ پس امر کرد آنحضرت صلعم برائے او بیک صاع از تمر وامر فرمود خداوندان او را کہ سبک گردانند از سر او خراج او را مترجم گوید رضی اللہ عنہ وبر ہمین ست اتفاق علماء وہمچنین واقع شدہ است در روایت یحیی عن ابن محیصۃ انہ استاذن وصواب نزدیک رواۃ دیگر عن ابن محیصۃ عن ابیہ آمدہ ومعناہ عن جدہ لانہ حرام بن سعد بن محیصۃ ولیس لسعد بن صحبۃ والذی استاذن انما ہو محیصۃ وروایۃ حرام عن محیصۃ مرسلۃ **باب النہی عن بیع وسلف** باب در بیان منع عقد یکہ بیع چیزے باشرط قرض دادن چیزے دیگر باشد **مالک** انہ بلغہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہی عن بیع وسلف آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم منع فرمودند از عقدیکہ بہ بیع وقرض بہم متضمن باشد یا نشد آنکہ گوید این متاع بتو فروختم باین قدر بشرط آنکہ اینقدر مرا قرض بدہی قال مالک وتفسیر ذلک ان یقول الرجل للرجل آخذ سلعتک بکذا وکذا علی ان تسلفنی کذا وکذا فان عقدا بیعہما علی ہذا فہو غیر جائز فان ترک الذی اشترط السلف ما اشترط منہ کان ذلک البیع جائز گفت مالک تفسیر آن اینست کہ بگوید مرد بشخص دیگر خرید میکنم متاع ترا باین قدر وآن قدر بشرط آنکہ قرض دہی مرا اینقدر وآنقدر پس اگر بستند عقد بیع را برہمین شرط پس آن جائز نیست واگر ترک کرد کسیکہ شرط کردہ بود قرض را از وے جائز است آن بیع مترجم گوید رضی اللہ عنہ وبر ہمین است اتفاق جمہور **باب النہی عن بیعتین فی بیعۃ** باب در منع کردن از دو عقد کہ در ضمن یک عقد باشد **مالک** انہ بلغہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہی عن بیعتین فی بیعۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم منع فرمود از دو عقد کہ در ضمن یک عقد باشد **مالک** انہ بلغہ ان القاسم بن محمد سئل عن رجل اشتری سلعۃ بعشرۃ دنانیر نقدا او بخمسۃ عشرۃ دینارا الی اجل فکرہ ذلک ونہی عنہ ﴿۱﴾ قاسم بن محمد سوال کردہ شد از حال مردیکہ خرید کرد متاعے را بدہ دینار نقد یا بہ پانزدہ دینار موعود تا مدتے پس ناپسند داشت آنرا ومنع کرد از آن **باب** ﴿۲﴾ **فی قال ابتع لی احبتی ابتاعہ منک الی اجل** وقتیکہ گوید شخصے را خرید کن فلان چیز را تا خرید کنم من آنرا از تو بوعدہ میعادے **مالک** انہ بلغہ ان رجلا قال لرجل ابتع لی ہذا البعیر بنقد حتی ابتاعہ منک الی اجل فسئل عن ذلک عبد اللہ بن عمر فکرہہ ونہی عنہ ﴿۳﴾ شخصے گفت

مسوی | له قلت وعليه اهل العلم وفي الوقاية صح البيع بشرط يقتضيه العقد كشرط الملك للمشتري او لا يقتضيه ولا نفع فيه لاحد كشرط ان لا
يبيع الدابة المبيعة بخلاف شرط لا يقتضيه العقد وفيه نفع لاحد العاقدين او لمبيع يستحق وفي المنهاج نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم
عن بيع وشرط ويستثنى صور كالبيع بشرط الخيار والبراءة من العيب والاجل والرهن والكفيل ولو شرط مقتضى العقد وما لا غرض فيه وشرط
وصفا يقصد صح قال المحلي لغي الشرط في الثاني ١٢ سله قلت عليه الشافعي في المشهور في المنهاج ولو باع عبدا بشرط اعتاقه فالمشهور
صحة البيع والشرط قال المحلي والثاني بطلانهما والثالث صحة البيع وبطلان الشرط وفي المنهاج والاصح انه لو شرط مع العتق (باقي ص ٣٦٥)

مصفى | شخصی دیگر که خرید کن برای من این شتر را نقدا تا خرید کنم از تو این را بثمن آن موعود تا مدتے پس سوال کرده شد ازین
ماجرا عبد الله بن عمر پس مکروه داشت آنرا و منع کرد از آن مترجم گوید همین است مذهب علما باب النهي عن بيع وشرط
باب در منع کردن از بیع وشرط مالک عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ما بال رجال
يشترطون شروطا ليست في كتاب الله ما كان من شرط ليس في كتاب الله فهو باطل وان كان مائة شرط قضاء الله احق وشرط الله
اوثق وانما الولاء لمن اعتق مختصر رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود در خطبه اما بعد چیست حال مردمانے که شرط
میکنند آن چیزها که نیستند در کتاب خدا تعالی هر شرطیکه نباشد در امر خدا تعالی پس او باطل است اگرچه صد شرط باشد حکم
خدا تعالی سزاوار تر است بعمل کردن و شرط خدا تعالی محکم تر است و غیر ازین نیست که ولاء برای کسے است که آزاد کرده مالک
عن ابن شهاب ان عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود اخبره ان عبد الله بن مسعود ابتاع جارية من امرأته زينب
الثقفية واشترطت عليه انك ان بعتها فهي لي بالثمن الذي تبيعها به فسال عبد الله بن مسعود عن ذلك عمر بن الخطاب فقال
عمر بن الخطاب لا تقربها وفيها شرط لاحد + عبد الله بن مسعود خرید کرد کنیزکے از زن خود زینب ثقفیه از ان
او شرط کرد براو که اگر تو بفروشی این کنیزک را پس کنیزک از ان من است بهمان بهائیکه بفروشی آنرا بآن بها پس سوال کرد عبد الله
بن مسعود ازین ماجرا عمر بن الخطاب را پس عمر بن الخطاب فرمود جماع مکن با وے حال آنکه دروے شرطے است برای کسے
مترجم گوید همین است مذهب اهل علم باب هل يجوز شرى العبد بشرط الاعتاق آیا جائز است خرید کردن بنده بشرط آزاد
کردن مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عائشة ام المؤمنين ارادت ان تشتري جارية تعتقها فقال اهلها نبيعكها
على ان يكون ولاؤها لنا فذكرت ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال لا يمنعك ذلك انما الولاء لمن اعتق
حضرت عائشه خواست که خرید کند کنیزکے را تا آزاد کند او را پس گفتند خداوندان آن کنیزک میفروشیم او را بتو بشرط آنکه
ولاء او برای ما باشد پس حضرت عائشه ذکر کرد این ماجرا پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم
باز ندارد ترا این شرط یعنی از خریدن کنیزک غیر ازین نیست که ولاء کسے است که آزاد کرد مالک عن يحيى بن سعيد عن عمرة
في هذه القصة جاءت بريرة تستعين عائشة فقالت عائشة ان احب اهلك ان اصب لهم ثمنك صبة واحدة واعتقك
فعلت فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اشتريها واعتقيها انما الولاء لمن اعتق مختصر [illegible]

مسوّی (بقیہ صفحہ ۳۶۴) الولاء له او شرط تدبیره او کتابته او اعتاقه بعد شهر لم یصح البیع قال المحلی و الثانی یصح البیع و یبطل الشرط فی الوقایة لا یصح بشرط ان یعتقه او یدبره او یکاتبه ۱۲ ۞ **قلت** وعلیه اهل العلم و فی الانوار نهی رسول الله صلعم عن بیع الغرر وهو استتار عاقبة الشیء وتردده بین جهتین ممکنتین کبیع الطیر فی الهواء والسمک فی الماء و فی الوقایة ولم یجز بیع سمک لم یصد او صید والقی فی حظیرة لا یوخذ منه بلا حیلة ولا بیع طیر فی الهواء وبیع الحمل والنتاج واللبن فی الضرع ۱۲

مصفّٰی میکرد از حضرت عائشه در مال کتابت پس گفت حضرت عائشه اگر دوست دارند خداوندان تو که بریزم در دامن ایشان قیمت تو یک دفعه و آزاد کنم ترا چنان کنم پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم خرید کن اورا و آزاد کن غیر ازین نیست که ولا برائے کسے است که آزاد کرد

باب النهی عن بیع الغرر

در منع بیعے که در وے فریفتن مشتری باشد

مالک عن ابی حازم بن ابی دینار عن سعید بن المسیب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن بیع الغرر

رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از بیع غرر مانند آنکه بفروشد آنچه درین دریاست از ماهی و آنچه برین درخت شب میگذارند از مرغان وغیر آن از آنچه مقدور التسلیم نباشد

قال مالک ومن الغرر والمخاطرة ان یعمد الرجل قد ضلت دابته او ابق غلامه وثمن الشیء من ذلک خمسون دینارا فیقول رجل انا آخذه منک بعشرین دینارا فان وجده المبتاع ذهب من البائع ثلثون دینارا وان لم یجده ذهب البائع من المبتاع بعشرین دینارا قال مالک وفی ذلک ایضا عیب آخر ان تلک الضالة ان وجدت لم یدر ازادت ام نقصت ام ما حدث بها من العیوب فهذا اعظم المخاطرة قال مالک والامر عندنا ان من المخاطرة والغرر اشتراء ما فی بطون الاناث من النساء والدواب لانه لا یدری ایخرج ام لا یخرج فان خرج لم یدر ایکون حسنا ام قبیحا ام تاما ام ناقصا ام ذکرا ام انثی وذلک کله یتفاضل ان کان علی کذا فقیمته کذا وان کان کذا فقیمته کذا

گفت مالک از جمله فریب دادن و در خطر انداختن مشتری آنست که قصد کند مردے که گم شد جانور او یا گریخت غلام او وبهائے چیزے ازان پنجاه دینار است پس بگوید مردے من میگیرم آنرا از تو به بست دینار پس اگر یافت آنچیز را مشتری گم شد از بایع سی دینار و اگر نیافت آنرا برد بایع از مشتری بست دینار گفت مالک درین عیبے دیگر هم هست اگر آن جانور گم شده یا غلام گریخته یافته شد دانسته نمیشود که زیاده شد یا کم شد یا چه چیز رسید او را از عیب پس این اعظم مخاطره است گفت مالک وامر مسلم است نزدیک ما آنست که از جمله مخاطره وغرر خرید کردن چیزیست که در شکم ماده است خواه از نسا باشد خواه از جانوران برائے آنکه دانسته نمیشود آیا برآید یا نه برآید پس اگر برآید دانسته نمیشود که حسن است یا قبیح درست خلقت باشد یا ناقص الخلقت ذکر باشد یا انثی واین همه متفاضل است اگر باشد چنین پس قیمت آن چنان است و اگر چنان باشد پس قیمت آن چنین مترجم گوید رضی الله عنه برهمین است اتفاق علماء در انوار مذکور است که نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن بیع الغرر و بیع غرر پوشیده داشتن عاقبت شئے است و تردد آن در میان دو جهت

مسوّی | ۵۱ **قلت** وعليه اهل العلم وفى المنهاج نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الملامسة بان يلمس ثوبا مطويا ثم يشتريه
على ان لا خيار له اذا راٰه او يقول اذا لمسته فقد بعتك والمنابذة بان يجعلا النبذ بيعا قال المحلى والبطلان فيهما لعدم الرؤية او لعدم الصيغة
او للشرط الفاسد وفى الوقاية لم يجز بيع الملامسة والقاء الحجر والمنابذة وهى ان يتساوما سلعة و لزم البيع ان لمسها المشترى او وضع
عليه حصاة او نبذها البائع اليه قال الشارح فهذه البيوع فاسدة لان انعقاد البيع متعلق باحد هذه الافعال فيكون
كالقمار ۵۲ **قلت** وعليه الشافعى وفى المنهاج ومن المنهى عنه البيع على بيع غيره قبل لزومه بان يامر المشترى بالفسخ
ليبيعه مثله والشراء على الشراء بان يامر البائع بالفسخ ليشتريه باكثر وفى شرح السنة عند الحنفية المراد البيع على بيع اخيه
هو السوم لان عندهم خيار المجلس لا يثبت فى البيع فلا يتصور بعد التواجب بيع الغير عليه ۵۳ **قلت** عليه اهل العلم فى المنهاج
ومن المنهى عنه النجش بان يزيد فى الثمن لا لرغبته بل ليخدع غيره فيشتريها وفى الوقاية كره النجش ۵۴ **قلت** عليه اهل العلم فى المنهاج ومن المنهى ...

مصفّٰی | حکمة مانند فروختن جانور در هوا و ماهی در آب **باب النهى عن الملامسة والمنابذة** باب در بیان منع از بیع ملامسة
ومنابذة **مالك** عن محمد بن يحيى بن حبان عن ابى الزناد عن الاعرج عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن الملامسة
والمنابذة ۵۱ رسول الله صلى الله عليه وسلم منع فرمود از ملامسة و منابذة قال مالك والملامسة ان يلمس الرجل الثوب ولا ينشره
ولا يتبين ما فيه او يبتاعه ليلا ولا يعلم ما فيه والمنابذة ان ينبذ الرجل الى الرجل ثوبه وينبذ الآخر اليه ثوبه على غير تأمل
منهما ويقول كل واحد منهما هذا بهذا فهذا الذى نهى عنه من الملامسة والمنابذة گفت مالك و ملامست آنست که دست بزند
شخصے بجامه و نگشاید آنرا و معلوم نکند آنچه در ویست یا خرید کند آنرا وقت شب و نداند چیزے را که در ویست و منابذه آنست که بیندازد
شخصے بسوئے شخصے جامه خود را و بیندازد آن شخص بسوئے این جامه خود را بغیر تامل از ایشان و گوید هر یکے از ایشان این عوض
اوست پس اینست آنچه نهی کرده شد ازان از بیع ملامست و منابذه مترجم گوید رضی الله عنه و برهمین است اتفاق علماء
باب النهى عن البيع على البيع باب در منع از فروختن بر فروختن یعنی شخصے متاع خود را فروخته پس دیگرے آمده بگوید این
شخص خرید مکن من بدست تو مے فروشم **مالك** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا يبع بعضكم
على بعض ۵۲ رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود که بیع نکند بعض از شما بر بعض **باب النهى عن النجش** باب در منع از نجش **مالك**
عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن النجش قال والنجش ان تعطيه بسلعته اكثر من ثمنها وليس
فى نفسك اشتراؤها فيقتدى بك غيرك ۵۳ رسول الله صلعم منع فرمود از نجش و نجش آنست که بدهی بمالک متاع بقیمت آن متاع بیشتر از قیمت
او و نیست در خاطر تو که خرید کنی آنرا تا پیروی کند بتو غیر تو مترجم گوید رضی الله عنه برهمین است اتفاق علماء **باب النهى**
عن تلقى الركبان وبيع الحاضر للبادى باب در منع از ملاقات با قافله سواران که وارد شهر شوند و فروختن شهری
مالك عن ابى الزناد عن الاعرج عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا تلقوا الركبان للبيع ولا يبع بعضكم
على بعض ولا تناجشوا ولا يبع حاضر لباد ولا تصروا الابل والغنم ۵۴ رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود

مسوی ١ (بقیہ صفحہ ٣٦٦) عنده فلا يبطل البيع كبيع حاضر لباد بان يقدم غريب بمتاع تعم الحاجة اليه ليبيعه بسعر يومه فيقول بلدي اتركه عندي لابيعه على التدريج وتلقي الركبان بان يتلقى طائفة يحملون متاعا الى البلد فيشتريه منهم قبل قدومهم ومعرفتهم بالسعر ولهم الخيار اذا عرفوا الغبن وفي الوقاية وكره تلقي الجلب المضر باهل البلد وبيع الحاضر للبادي طمعا في الثمن الغالي زمان القحط ١٢

١ه **قلت** وعليه الشافعي وفي المنهاج التصرية حرام وتثبت الخيار على الفور وقيل يمتد الى ثلثة ايام فان رد بعد تلف اللبن رد معها صاع تمر وقيل يكفي صاع قوت والاصح ان الصاع لا يختلف بكثرة اللبن وفي شرح السنة قال ابو حنيفة لا خيار له بسبب التصرية وليس له ردها بالعيب بعد ما حلبها وقال ابن ابي ليلى وابو يوسف يردها ويرد معها قيمة اللبن التصرية حبس اللبن في الضرع ١٢

مصفی ١ ملاقات نکنید با شتر سواران کاروان از شهر برآمده برائے بیع و نفروشد بعض از شما بر بعض و تناجش نکنید یعنی زیاده بر ثمن کالا نهید تا دیگرے را بفریبید و خود رغبت آن ندارید و بیع نکند شهری برائے روستائی و بند نکنید شیر را در پستان ماده شتران و گوسفندان تا زیاده نماید از قدر معتاد مترجم گوید رضی الله عنه و برهمین است اتفاق جمهور علماء و فقهاء و بیع شهری برائے روستائی آنست که بیارد شخصے غریب متاعے را که عامه ناس بآن محتاج باشند تا بفروشد بنرخ وقت پس شهری بیگوید اورا که بگذار این متاع را نزد من تا بفروشم آهسته آهسته یعنی بثمن غالی و تلقی رکبان آنست که شخصے ملاقات کند بطائفه که مے آرند متاع را بسوئے شهر پس مے خرد آنرا از ایشان پیش از انکه داخل شهر شوند و نرخ متاع معلوم نمایند و اورا اختیار باشد اگر غبنے بداند **باب النهي عن التصرية وحكم المصراة** در منع از جمع کردن شیر در پستان شتر ماده یا بز و حکم جانوریکه جمع کرده باشد شیر پستان اورا **مالك** عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا تصروا الابل والغنم فمن ابتاعها بعد ذلك فهو بخير النظرين بعد ان يحلبها ان رضيها امسكها وان سخطها ردها وصاعا من تمر **مختصر** ١ه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود جمع مکنید شیر را در پستان شتران و بزها پس هر که خرید کرد جانوری را که شیر در پستان وے جمع کرده باشند بعد ازین کار پس او مخیر است عمل کند به بهترین دو تدبیر بعد از انکه بدوشد آنرا اگر پسند کرد آنرا نگاه دارد و اگر ناپسند کرد آنرا رد نماید و رد کند همراه وے یک صاع از خرما و تخصیص خرما برائے آنست که ارزان تر بود از گندم مترجم گوید رضی الله عنه تصریه حرام است و حکمت در تحریم تلبیس است پس حبس مارقناه و تحمیر وجه و تسوید شعر در حق بنده مانند او باشد و در حدیث تصریه ابل و غنم واقع شده و بقر مانند اوست بغیر شبهه و آیا جاریه و اتان نیز مانند اوست فیه وجهان اقوی نزدیک فقیر عدم حمل بر اوست زیرا که لبن درین صورت کم است که مطلوب شود و امور نادرة الوقوع را بر کثیرة الوقوع حمل نتوان کرد و ظاهر نزدیک فقیر آنست که خیار ممتد باشد تا سه روز بحدیث مسلم فهو بالخيار ثلثة ايام و آنکه قوت دیگر بدل تمر نتوان شد زیرا که در حدیث مسلم آمده لا سمراء پس معلوم شد که ذکر تمر تصویر است نه تعیین **باب يحرم التطفيف في الكيل والوزن** حرام است کاهیدن حق کسے در پیمانه و ترازو و قال الله تعالى ويل للمطففين الذين اذا اكتالوا على الناس يستوفون واذا كالوهم او وزنوهم يخسرون الا يظن اولئك انهم مبعوثون

مسوّی | ۱؎ قلت وعلیہ اهل العلم ۱۲ ۲؎ قلت قال محمد لا ینبغی قطع الدراهم والدنانیر لغیر منفعة ومراده کراهیة قطعها لصوغها حلیًا فی الدیار وانی لانضرب فیها الدراهم والدنانیر والظاهر عندی ان المراد تحریم قطعها بالمدیر مثلا لیبقی صورة الدراهم وینقص وزنها فلا یتفطن لذلک اهل المعاملة والله اعلم ۱۲ ۳؎ قلت وعلیه اهل العلم فی المنهاج ولا یصح بیع العربون بان یشتری ویعطیه دراهم لیکون من الثمن ان رضی السلعة والا فهبة قال المحلی لعدم صحته لاشتماله علی شرط الرد والهبة ان لم یرض السلعة ۱۲

مصفّٰی | لیوم عظیم ۵ یوم یقوم الناس لرب العلمین ۵ وای آن کم کنندگان را وقتیکہ پیمودہ بگیرند بر مردمان تمام بگیرند ووقتیکه پیموده بدهند ایشان را یا سنجیده بدهند ایشان را زیان میرسانند با ایشان آیا اعتقاد ندارند ایشان که ایشان برانگیخته خواهند شد در روز بزرگ روزیکه استاده شوند مردمان پیش پروردگار عالمها مالک عن یحیی بن سعید انه سمع سعید ابن المسیب یقول اذا جئت ارضا یوفون المکیال والمیزان فاطل المقام بها فاذا جئت ارضا ینقصون المکیال والمیزان فاقلل المقام بها ۵؎ سعید بن المسیب میگفت وقتیکه برسی بزمینے که اهل آن تمام سے پیمایند پیمانه وترازو را پس دراز کنی اقامت را دران زمین ووقتیکه برسی بزمینے که اهل آن ناقص میسازند پیمانه وترازو را پس کم کن اقامت را دران یعنی تا شومی آنها بتو نرسد باب النهی عن قطع الدنانیر والدراهم باب منع کردن از برید دینار ودرهم یعنی ناقص کنند ببرو وغیر آن مالک عن یحیی بن سعید انه سمع سعید بن المسیب یقول قطع الذهب والورق من الفساد فی الارض ۶؎ سعید بن المسیب میگفت که بریدن طلا ونقره از فساد در ارض است [illegible] از تحریم قطع دینار ودرهم آنست که صورت درهم ودینار بظاهر خلطے نگیرد وباقی ماند بر هیئت اصلیه خود ووزن آن کم شود تا تفطن نکند باین نقصان صاحب معامله والله اعلم باب النهی عن بیع العربان باب در منع کردن از فروختن بعربان وعربان درهمے را گویند که مشتری در اول عقد ببایع بدهد بآن شرط که اگر عقد تمام شد از جمله ثمن وضع خواهد شد واگر تمام نشد عطیه باشد بغیر بدل مالک عن الثقة عنده عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن بیع العربان رسول الله صلی الله علیه وسلم منع فرمود از بیع عربان قال مالک وذلک فیما نری والله اعلم ان یشتری الرجل العبد والولیدة او یتکاری الدابة ثم یقول للذی اشتراه منه او تکاری منه اعطیک دینارا او درهما او اکثر من ذلک او اقل علی انی ان اخذت السلعة او رکبت ما تکاریت منک فالذی اعطیتک هو من ثمن السلعة او من کراء الدابة وان ترکت ابتیاع السلعة وکراء الدابة فما اعطیتک فهو لک بغیر شیء ۷؎ گفت مالک [illegible] والله اعلم آنست که خرید کند مردے بنده را یا کنیزکے را یا کرایه بگیرد جانورے را پس بگوید [illegible] کرایه گرفته از وے میدهم ترا دینارے یا درهمے یا کمتر از آن یا اکثر از آن بدین شرط که اگر گرفتم آن [illegible] شدیم چیزے را که کرایه گرفتم از تو پس آنچه دادم ترا از قیمت متاع وضع خواهد شد [illegible] متاع یا کرایه جانور پس آنچه دادم ترا پس آن از آن تست بغیر بدل چیزے [illegible]

۷؎ التطفیف النقص کالوهم ای کالوالهم وزنوهم ای وزنوالهم ۱۲ - ۴

مسوی له قلت وعليه اهل العلم قال محمد وبهذا ناخذ لا يكون بيعها طلاقا فاذا كانت ذات زوج فهذا عيب تردبه وهو قول ابي حنيفة والعامة من فقهائنا ١٢ ـ ٢ قلت قال النووي في شرح مسلم في رواية الترمذي باسناد صحيح نهى عن الثنيا الا ان تعلم فقال الثنيا المبطلة للبيع قوله بعتك هذه الصبرة الا بعضها وهذه الاشجار الا بعضها فلا يصح البيع لان المستثنى مجهول لو قال بعتك هذه الاشجار الا هذه الشجرة او الا ربعها او الصبرة الا ثلثها او بعتك بالف الا درهما صح البيع باتفاق العلماء ولو باع الصبرة الا صاعا منها فالبيع باطل عند الشافعي وصحح مالك ان يستثنى منها ما لا يزيد على ثلثها واذا باع ثمرة نخلات فاستثنى عشرة آصع للبائع فمذهب الشافعي وابو حنيفة والعلماء كافة بطلان البيع وقال مالك وجماعة من علماء المدينة يجوز ذلك ما لم يزد على قدر ثلث الثمرة ١٢

مصفى **باب** لا يكون بيع الامة المزوجة طلاقا لها ويجوز ردها بهذا العيب نمی شود فروختن کنیزکے که در نکاح کسے داده شد طلاق او وجائز است رد او بایں عیب **مالك** عن ابن شهاب ان عبد الله بن عامر اهدى لعثمان بن عفان جارية لها زوج ابتاعها بالبصرة فقال عثمان لا اقربها حتى يفارقها زوجها فارضى ابن عامر زوجها ففارقها عبد الله بن عامر ہدیه فرستاد بعثمان بن عفان کنیزکے را و او را زوج بود خرید کرد عبد الله بن عامر او را در بصره پس گفت حضرت عثمان نزدیک نشوم با او تا آنکه جدا شود از وے زوج وے پس راضی ساخت عبد الله بن عامر زوج او را پس جدا شد از وے **مالك** عن ابن شهاب عن ابي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف ان عبد الرحمن بن عوف ابتاع وليدة فوجدها ذات زوج فردها عبد الرحمن بن عوف خرید کرد کنیزکے پس یافت او را خداوند شوی پس رد کرد او را مترجم گوید همین است مذهب جمهور علما **باب** يجوز الاستثناء في البيع اذا كان معلوما جائز است استثنا کردن چیزے در بیع وقتیکه باشد مستثنی معلوم **مالك** عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن ان القاسم بن محمد كان يبيع ثمر حائطه ويستثني منه قاسم بن محمد میفروخت میوه بستان خود را و استثنا میکرد از آن **مالك** عن عبد الله بن ابي بكر ان جده محمد بن عمرو بن حزم باع ثمر حائط له يقال له الافراق باربعة آلاف درهم واستثنى منه بثمان مائة درهم تمرا محمد بن عمرو بن حزم فروخت میوه بستان از آن خود که گفته میشد او را افراق بچهار هزار درهم و استثنا کرد از انجمله که بگیرد بحساب هشت صد درهم تمرا **مالك** عن ابي الرجال محمد بن عبد الرحمن بن حارثة ان امه عمرة بنت عبد الرحمن كانت تبيع ثمارها وتستثني منها عمرة بنت عبد الرحمن میفروخت میوہائے خود را و استثنا میکرد از آن **باب** النهي عن الاحتكار باب در منع کردن از احتکار **مالك** انه بلغه ان عمر بن الخطاب قال لا حكرة في سوقنا لا يعمد رجال بايديهم فضول من اذهاب الى رزق من رزق الله نزل بساحتنا فيحتكرونه علينا ولكن ايما جالب جلب على عمود كبده في الشتاء والصيف فذلك ضيف عمر فليبع كيف شاء الله وليمسك كيف شاء الله عمر بن الخطاب فرمود حکرة جائز نیست در بازار ما یعنی حبس کردن طعام قصد نکنند آن مردان که بدست ایشان زیادتی است از زر بسوئے رزقے از ارزاق خدا تعالی که فرود آمده است بمیدان ما پس بند کنند آن را بر ما ولکن هر سودا آرنده که رسد آورده بر جگر خود در زمستان یا تابستان

مسوّی | ۱؎ قلت وعليه اهل العلم قال النووی فی شرح مسلم قال اصحابنا الاحتكار المحرم هو الاحتكار فی الاقوات خاصة وهو ان يشتری
الطعام فی وقت الغلاء ولا يبيعه فی الحال بل يدخره ليغلو ثمنه فاما اذا اشتراه او جاءه من قريته فی وقت الرخص وادخره او ابتاعه فی وقت الغلاء لحاجته الی اكله
او ابتاعه ليبيعه فی الوقت فليس باحتكار ولا تحريم فيه واما غير الاقوات فلا يحرم الاحتكار فيه بكل حال هذا تفصيل مذهبنا وفی الهداية يكره الاحتكار
فی اقوات الآدمی والبهائم اذا كان ذلك فی بلد يضر الاحتكار باهله ومن احتكر غلة ضيعته او جلبه من بلد آخر فليس بمحتكر ۱۲ ۲؎ قلت
واخرج البغوی ان رجلا قال سعر لنا يا رسول الله قال انما يرفع الله ويخفض انی لارجو ان القی الله وليس لاحد عندی مظلمة قال الآخر سعر قال
ادعوا الله فی الهداية ولا ينبغی للسلطان ان يسعر على الناس فان كان ارباب الطعام يتحكمون ويتعدون فی القيمة تعديا فاحشا وعجز القاضی
عن صيانة حقوق المسلمين الا بالتسعير فحينئذ لا بأس به بمشورة من اهل الرأی والبصر ۱۲ ۳؎ قلت وعليه اهل العلم ۱۲

مصفّٰی | پس وے مہمان عمر است باید کہ بفروشد چنانچہ خواستہ است خدا تعالیٰ و باید کہ نگاہ دارد چنانچہ خواستہ است
خدا تعالیٰ **مالک** انه بلغه ان عثمان بن عفان كان ينهى عن الحكرة ۱؎ حضرت عثمان منع میکرد از احتکار مترجم گوید رضی
اللہ عنہ برہمین حکم متفق اند اہل علم و نووی در شرح مسلم آوردہ است کہ اصحاب ما یعنی شافعیہ گفتہ اند احتکار محرم آنست
کہ احتکار در اقوات باشد خاصۃً و تفصیل آن اینست کہ خرید کند طعام را در وقت گرانی و نفروشد آنرا فی الحال بلکہ
ذخیرہ کند تا گران تر شود بہائے آن پس وقتیکہ خرید نماید آنرا یا بیارد از دیہ خود در وقت ارزانی و ذخیرہ سازد آنرا یا خرید
کند در وقت گرانی برائے حاجت خود بجہت خوردن خود یا خرید کند تا بفروشد در وقت پس آن در احتکار نیست و نہ
تحریم است در وے اما غیر اقوات پس حرام نیست احتکار آن بہیچ وجہ اینست مذہب ما و در ہدایہ آوردہ کہ احتکار مکروہ
است در اقوات آدمی و بہائم وقتیکہ باشد آن احتکار در شہر کہ ضرر میرساند اہل آن بلد را و کسیکہ احتکار کرد غلہ زمین خود را
یا غلہ کہ آوردہ است از شہر دیگر پس او محتکر نیست **باب التسعير** باب در جواز مقرر کردن نرخ **مالک** عن يونس بن
يوسف عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب مر بحاطب بن ابی بلتعة وهو يبيع زبيبا له فی السوق فقال له عمر بن الخطاب
اما ان تزيد فی السعر واما ان ترفع من سوقنا ۱؎ عمر بن الخطاب گذشت بحاطب بن ابی بلتعہ و او میفروخت
مویز را از آن خود در بازار پس گفت عمر رضی اللہ عنہ او را آیا اینست کہ زیادہ کنی در نرخ یا اینست کہ بر داری این متاع را از
بازار زیادہ کردن در نرخ اینست کہ دو صاع بیک درم میفروخت پس او را گفتند کہ یک صاع بیک درم بفروش **باب**
يستحب ان يسامح فی البيع والشراء واقتضاء الدين مستحب است کہ بنرمی و ملایمت معاملہ کنند در فروختن و خریدن و
تقاضائے کردن **مالک** عن يحيى بن سعيد انه سمع محمد بن المنكدر يقول احب الله عبدا سمحا ان باع سمحا ان ابتاع
سمحا ان قضى سمحا ان اقتضى ۲؎ دوست داشت خدا تعالیٰ بندہ را کہ بسہولت معاملہ کند بسہولت شود اگر فروخت و سہولت
نمود اگر خرید و سہولت نمود اگر داد و سہولت شود اگر تقاضائے دین کرد **باب خيار المجلس** باب در اختیار کہ حاصل
میشود در مجلس **مالک** عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال المتبايعان كل واحد منهما بالخيار

مسوّى | ١ قلت وعليه الشافعي في المنهاج ثبت خيار المجلس في انواع البيع وينقطع بالتخاير بان يختارا لزومه وبالتفرق بينهما او له محمد
يتفرقا بالاقوال قال تفسيره عندنا على مابلغنا عن ابراهيم النخعي قال المتبايعان بالخيار مالم يتفرقا قال مالم يتفرقا عن
منطق البيع اذا قال البائع قد بعتك فلان يرجع مالم يقل الاخر قد اشتريت فاذا قال المشتري اشتريت بكذا وكذا فله ان يرجع مالم
يقل البائع قد بعت وهو قول ابي حنيفة والعامة من فقهائنا ١٢ ٢ قلت اختلفوا في تفسير في الحديث قال المحلي عن الروضة (باقي ص ٣٤٢)

مصفّى | على صاحبه مالم يفترقا الا بيع الخيار ٣ رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود خريد كننده وفروشنده هر يكے از ايشان
با اختيار است بر صاحب خود تا وقتيكه جدا نشده اند مگر در صورت بيع الخيار كه اختيار تا وقتيست كه با يكديگر قرار كرده باشند
مترجم گويد رضي الله عنه لابد است از تفتيش متعلقات اين مسئله پس گوئيم حديث وارد شده است در بيع پس عام باشد انواع بيع
را از صرف وبيع الطعام بالطعام وسلم وتوليه وتشريك وآنچه اسم بيع بران مطلق نيست ومعنى بيع دران يافته نميشود در حكم بيع
نباشد مانند ابراء ونكاح وهبه بلا ثواب وآنچه در معنى بيع است در حكم او باشد مانند صلح معاوضه ودر هبه با ثواب وشفعه اجاره
ومساقاة وصداق دو وجه جاريست زيراكه بيك اعتبار معنى بيع يافته ميشود كه معاوضه است ودر ساير احكام تفاوت واقع است
ودر حديث شيخين آمده مالم يتفرقا او يقول احدهما للآخر اختر ويقول منصوب است وواو اينجا براے عطف نيست والا مجزوم
ميبود بلكه بمعنى الى ان يا الا ان است ودر حديث موطا آمده است مالم يتفرقا الا بيع الخيار پس دانسته شد كه قاطع خيار مجلس
يكے از دو چيز است تخاير يعني اختيار لزوم عقد كند واختيار خود را ساقط كند واگر يكے ساقط كرده است ودیگرے نكرده است
اختيار اول ساقط شود دون الثاني وتفرق ابدان ومعنى تفرق ابدان باستقراء عرف دانسته شود پس در دار صغيره خروج
يكے از دار يا صعود بر سطح او واگر دار كبيره است خروج از صفه بصحن تفرق است فقير گويد واگر دكان است در بازار خروج
از دوكان واز فناء او تفرق است ومعنى فنا مكانے است از بازار كه استاده خريد كنندگان خريد ميكنند واگر اجتماع زياده از
سه روز باشد دو وجه بيان اند شد اختيار باقي است زيراكه در حديث مدار حكم افتراق واقع شده است نه قدر مدت وباقي نيست
زيراكه صورت قليل الوقوع است وآن كالمستثنى است ودر صورت شرط خيار احتياج خيار مجلس نيست پس خيار از وقت وجود
عقد معتبر بايد كرد واز تفريعات مسئله اختيار مجلس آنست كه اگر يكے از متبايعين در مجلس بمرد خيار منتقل شود بوارث او واگر
تنازع در تفرق يا فسخ قبل از تفرق واقع شود قول نافي را تصديق كرده شود بيمين او واگر غلامے راكه بر مشتري معتق شود
مثلا پدر مشتري است يا پسر او آيا خيار مجلس ثابت است يا نه تخريج بر آنكه ملك مشتري راست يا بايع را بايد كرد والله اعلم

باب خيار الشرط باب در بيان خيار شرط يعني اختيار كه پيدا ميشود يكے از متعاقدين را بسبب شرط اختيار مالك

عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر ان رجلا ذكر لرسول الله صلى الله عليه وسلم انه يخدع في البيوع فقال له رسول الله صلى الله
عليه وسلم اذا بايعت فقل لا خلابة فكان الرجل اذا بايع يقول لا خلابة ٤ مردے ذكر كرد پيش آنحضرت صلى الله عليه وسلم
كه وے فريب داده ميشود در بيعها بسبب غبن ودر قيمت يا نقصان مبيع پس فرمود رسول الله صلى الله عليه وسلم وقتيكه يكے

مسوّی (بقیہ ص ۳۷) قول لاخلابة عبارة عن اشتراط الخيار ثلثة ايام قال في رواية البيهقي وابن ماجة ثم انت بالخيار في سلعة ابتعتها ثلث ليال قال محمد نرى ان هذا كان لذلك الرجل خاصة يريد انه خيار الغبن ولم يعط وفي شرح السنة عند احمد الخيار حق في كافة الناس اذا ذكر هذه الكلمة في البيع كان له الرد اذا ظهر الغبن في بيعه سبيله سبيل من باع واشترى بشرط الخيار في المنهاج لهما ولاحدهما شرط الخيار وانما يجوز في مدة معلومة لا تزيد على ثلثة ايام وفي الوقاية صح خيار الشرط الكل من العاقدين ولهما ثلثة ايام او اقل لا اكثر الا انه يجوز ان اجاز في الثلث، له قلت وعليه اهل العلم ان الغش حرام وخيار العيب ثابت في المنهاج للمشتري الخيار بظهور عيب قديم ان العقد ام حدث قبل القبض وفي الوقاية للمشتري ان وجد بمشتريه عيبا ينقص ثمنه عند التجار رده او اخذه بكل ثمنه لا امساكه واخذ

مصفّیٰ معاملہ خرید و فروخت کنی پس بگو کہ خلابہ نیست یعنی بیع بشرط است کہ دغا نباشد یعنی در غبنیت یا نقصان بیع پس میگفت آن مرد وقتیکہ خرید و فروخت میکرد لاخلابہ بغوی گفتہ کہ در حدیث لاخلابہ اختلاف کردہ اند علما احمد گفتہ کہ عام است در حق جمیع مردمان وقتیکہ این کلمہ راکسے گفتہ باشد میرسد او را رد کردن بعلت غبن و این کلمہ حکم شرط خیار دارد و مالک گفتہ رد بعلت غبن وقتے است کہ غبن فاحش باشد و غیر مالک واحمد اثبات خیار در صورت غبن نکردہ اند مترجم گوید رضی اللہ عنہ حدیث لاخلابہ محمول است بر شرط خیار و معنی لاخلابہ لاخداعہ است و آن کنایت است از وجود اختیار پس اگر غبنے ادراک کند یا غبطہ در ترک بیع در یابد رد کند بیع را و فیہ نظر زیرا کہ در لفظ حدیث بخدع واقع شدہ پس ظاہر آنست کہ این خیار دیگر است کہ حاصل میشود باین لفظ اگر خداعہ ظاہر شود و غبن در ثمن چنانکہ امام احمد میگوید و شرط خیار ماخوذ است از لفظ حدیث ابن عمر رضی اللہ عنہ الا بیع الخیار بالجملہ در حدیث بیہقی و ابن ماجہ زیادہ باسناد حسن واقع شدہ ثم انت بالخیار فی سلعة ابتعتها ثلاث لیال و در روایت دارقطنی عن عمر وارد شدہ فجعل لہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عہدة ثلثة ایام و این زیادہ موافق قیاس است زیرا کہ وجود خیار دائما منافی مقاصد عقد است پس لازم شد تعیین مدتے و ثلثہ ایام صلاحیت آن دارد و مادون از ثلثہ ایام بطریق اولیٰ ثابت شد و در حدیث آمدہ در باب آنچہ یتقبض دران شرط صحت بیع است نہی از تفرق و بینہما شئ و در صورت خیار شرط صادق مے آید کہ بینہما علقة پس مخصوص خیار شرط باشد بغیر ربوا و سلم و فروع بسیار متخرج اند بر حصول ملک پس بحث باید کرد کہ آیا مشتری بالخیار از مالک مشتری است یا از مالک بایع یا موقوف و اقوال شافعی درین باب مختلف شدہ اند و اظہر تفصیل است اگر خیار بایع راست مبیع بر ملک اوست و اگر مشتری راست پس ملک اوست و اگر ہر دو راست موقوف است اگر بیع تمام شود ظاہر شد کہ مشتری را بودہ است والا بایع را و مادر فسخ و اجازت صریح لفظ است بعد ازان فعلے است کہ اقتضاے ملک میکند مانند وطی نہ فعلے کہ تردی و مصلحت اجارہ و فسخ اثبات مانند عرض بر بیع تا قیمت او و رغبت مردمان در و معلوم شود **باب** تحریم الغش و ثبوت خیار العیب حرام است غش و ثابت است خیار عیب

مالک باسنادہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال ولا تصروا الابل والغنم فمن ابتاعها بعد ذلک فهو بخیر النظرین من بعد ان یحلبها فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جمع مکنید شیر او پستان شتران و بزان پس ہر کہ خرید کرد جانورے را کہ شیر در پستان او جمع کردہ باشند بعد ازین کار پس او مخیر است عمل کند بہ بہترین دو تدبیر بعد ازان کہ

مسوی ۱؎ قلت فی شرح السنة اذا باع بغیر شرط البراءة فحدث به عیب قبل القبض فله الرد وان حدث بعد القبض فمن ضمان المشتری فان اختلفا فقال البائع حدث فی ید المشتری وقال المشتری کان فی ید البائع فالقول قول البائع مع یمینه وعلی المشتری البینة وقال مالک فی الرقیق خاصة یرده الی ثلثة ایام بلا بینة وفی الجنون والجذام الی سنة فاذا مضت السنة فقد بریٔ البائع من العهدة وقال محمد لسنا نعرف عهدة الثلث ولا عهدة السنة الا ان یشترط الرجل خیار ثلثة ایام او خیار سنة فیکون ذلک علی ما اشترطوا اما فی قول ابی حنیفة فلا یجوز الخیار الا ثلثة ایام ۱۲

مصفی بدو شد آنرا مترجم گوید رضی اللہ عنہ غش حرام است وخیار عیب ثابت است ومشتری را اختیار است بظہور عیب خواہ وقت عقد باشد یا حادث شود پیش از قبض کذا فی المنہاج **باب عهدة الرقیق فی الایام الثلثة او السنة** باب در بیان لزوم عہدہ بندگان در سہ روز یا در یک سال **مالک** عن عبد اللہ بن ابی بکر بن محمد بن حزم ان ابان بن عثمان وہشام بن اسمعیل کانا یذکران فی خطبتہما عهدة الرقیق فی الایام الثلثة من حین یشتری العبد والولیدة وعهدة السنة ویامران بذلک ابان بن عثمان وہشام ابن اسمعیل ذکر میکردند در خطبہ خویش عہدہ بندگان سہ روز است از ان وقت کہ خرید کردہ است غلام را یا کنیزک را وذکر میکردند عہدہ سال را وامر میکردند بآن یعنی اگر درین سہ روز عیبے ظاہری پیدا شد باز گردانند واگر عیبے خفی مثل مرضیکہ میرود ومے آید مانند صرع وجرب در سال باز گردانند مترجم گوید رضی اللہ عنہ وقتیکہ فروخت بندہ را بغیر شرط برارت پس پیدا شد بآن غلام عیبے پیش از قبض مشتری پس میرسد او را کہ رد کند واگر پیدا شد بعد قبض پس آن از ضمان مشتری است پس اگر اختلاف کردند بایع ومشتری پس گفت بایع کہ پیدا شد عیب در دست مشتری وگفت مشتری کہ بود عیب او در دست بایع پس معتبر است قول بایع بایمین او ولازم است بر مشتری احضار گواہان وقال مالک فی رقیق خاصة یردہ الی الثلثة ایام بلا بینة وفی الجنون والجذام الی سنة فاذا مضت السنة فقد بری البایع من العهدة وگفت مالک در حق بندگان خاصة کہ رد کند او را یعنی بسبب عیب تا سہ روز بغیر گواہان ودر جنون وجذام تا یکسال پس وقتیکہ گذشت یک سال ہر آئینہ بری شد بایع از عہدہ خود وامام محمد میگوید کہ ما نمی شناسیم عہدہ سہ روز یا عہدہ یک سال را مگر آنکہ شرط کند مرد خیار سہ روز یا خیار یک سال پس ہست این حکم بر چیز یکہ شرط واقع شد واما در قول ابو حنیفہ جائز نیست خیار مگر تا سہ روز **باب اذا باع عبدا** وشرط البراءة ولم یسم العیب ہل یجوز رد ہ وقتیکہ فروخت کرد بندہ را وشرط کرد برارة خود از جمیع عیوب وذکر نکرد عیب را آیا جائز است رد آن غلام بعلت آن عیب **مالک** عن یحیی بن سعید عن سالم بن عبد اللہ ان عبد اللہ ابن عمر باع غلاما لہ بثمان مائة درہم فباعہ بالبراءة فقال الذی ابتاعہ لعبد اللہ بالغلام داء لم تسمہ لی فاختصما الی عثمان بن عفان فقال الرجل باعنی عبدا وبہ داء لم یسمہ لی وقال عبد اللہ بعتہ بالبراءة فقضی عثمان بن عفان علی عبد اللہ بن عمر ان یحلف لہ لقد باعہ العبد وما بہ داء یعلمہ فابی عبد اللہ ان یحلف وارتجع العبد فصح عندہ فباعہ عبد اللہ بعد ذلک بالف وخمسمائة درہم عبد اللہ بن عمر فروخت غلامے را از آن خود ہشت صد درہم پس فروخت آنرا بشرط براءة از جمیع عیوب پس گفت شخصے کہ خرید کرد او را بعبد اللہ بن عمر درین غلام مرضے است کہ بیان نکردی آن را

مسوّی ا‍ه قلت وعليه الشافعي في اظهر اقواله الثلاثة ولو باع بشرط براءته من العيوب فالاظهر انه يبرأ عن عيب باطن بالحيوان لا يعلمه دون غيره قال المحلي فلا يبرأ عن عيب بغير الحيوان كالعقار والثياب مطلقا ولا عن عيب ظاهر بالحيوان علمه اولا ولا عن عيب باطن بالحيوان علمه والقول الثاني يبرأ عن كل عيب عملا بالشرط والثالث لا يبرأ عن عيب للجهل بالبراءة منه قال محمد بلغنا عن زيد بن ثابت انه قال من باع غلاما بالبراءة فهو بريء من كل عيب وكذلك باع عبد الله بن عمر بالبراءة ورآها براءة جائزة فيقول زيد بن ثابت وعبد الله بن عمر نأخذ من باع غلاما او شيئا وبرأ من كل عيب ورضي بذلك المشتري وقبضه على ذلك فقد برأ من كل عيب علمه او لم يعلمه لان المشتري قد برأ من ذلك ١٢

مصفّی پیش من پس خصومت کردند بایکدیگر پیش عثمان بن عفان پس گفت آن مرد فروخت بدست من غلامے و باو مرضے بود که ذکر نکرد آنرا پیش من وگفت عبد الله فروختم بدست او بشرط براءة پس حکم کرد حضرت عثمان بر عبد الله بن عمر که سوگند خورد برائے او که فروخت بدست او غلام را ونبود باو مرضے که دانسته باشد آنرا پس قبول نکرد عبد الله سوگند خوردن را و بازگرفت غلام را پس تندرست شد آن غلام نزدیک او پس فروخت او را عبد الله بعد ازان بیک هزار و پانصد درهم

قال مالك الامر المجتمع عليه عندنا فيمن باع عبدا او وليدة او حيوانا بالبراءة من اهل الميراث او من غيرهم فقد برئ من كل عيب فيما باع الا ان يكون علم في ذلك عيبا فكتمه فان كان علم عيبا فكتمه لم تنفعه تبريته وكان ما باع مردودا عليه

گفت مالک امرے که اجماع واقع شده است بران نزدیک ما در حق شخصے که فروخت غلامے را یا کنیزکے یا جانورے را بشرط براءة از عیب از اهل میراث یا غیر ایشان پس بے تعلق شد از هر عیب در چیزیکه فروخت مگر آنکه بداند در ان عیبے پس پنهان ساخت آنرا پس هرگاه دانست عیب را و پوشیده داشت فائده نکند او را شرط براءة او و هست چیزیکه فروخت رد کرده شده بروے مترجم گوید رضی الله عنه رد بعد شرط براءة از فروع خیار عیب است نخست در خیار عیب سخن گوئیم بعد ازان در مسئله ما نحن فیه فقها متفق اند بر آنکه اگر در متاع عیب باشد پیش از بیع و مشتری بعد از بیع بران مطلع شود او را میرسد رد مبیع و معنی عیب چیزے است که در جنس مبیع غالب عدم اوست و او ناقص میکند عین مبیع را یا قیمت او را و قید غلبه عدم بجهت آنست که هر نوع مخصوص است بصفات و فقد صفات نوعے در نوع آخر عیب نیست مثلا عدو و حسن صورت که در نوع فرس یافته میشود در حمار نیست و همچنین حسن شمائل که در آدمی شامل است در حبشی یافته نمیشود پس نیافتن صفتے که در نوع دیگر یافته میشود نقصان درین نوع نیست بل از صفاتیکه درین باب باشد شمرده میتوانند بود آنچه زاید میکند قیمت را و عین را و آن صفت کمال است و آنچه ناقص میکند و نقصان آنچه خارج است ازین دو عیب نمیتوان اطلاق کرد الا بر آنچه منقص قیمت او یا عین او باشد و تقدم عیب بر ملک مشتری ضروریست والا خیار حاصل نشود و تقدم عیب بر بیع امر او ظاهر است و اگر بعد بیع پیش از قبض باشد پس باید که مثل قبل بیع باشد زیرا که تا وقتیکه قبض نکرده است از ضمان بائع است و اگر بعد قبض پیدا شد و مستند است بسبب سابق مثل قطع ید بسرقه که پیش از قبض بوده است حکم او حکم عیب سابق باشد و اگر رد صحیح شود و مبیع هالک شده است پیش از علم بآن رجوع کند بارش عیب و اگر عیب معلوم شد

مسوّی | ؎ **قلت** فی المنہاج ولو ہلک المبیع عند المشتری او اعتقہ ثم علم العیب رجع بالارش وہو جزء من ثمنہ نسبتہ الیہ نسبۃ ما نقص العیب من القیمۃ لو کان سلیما والاصح اعتبار اقل قیمتہ من یوم البیع الی القبض فلو حدث عندہ عیب سقط الرد قہرا ثم ان رضی بہ البائع ردہ المشتری وقنع بہ والا فلیضم المشتری ارش الحادث الی المبیع ویرد او یغرم البائع ارش القدیم ولا یرد وفی الوقایۃ ردیأتی ص ۳۷

مصفّٰی | بعد زوال ملک او ہنوز رد ممکن است پس بایع را میرسد کہ ارش ندہد و مطالبہ عین کند ورد بعیب بفوت مصالح بیع است پس ضروری باشد و مبادرت بحسب عادت لازم بود چون این مسئلہ معلوم شد باید دانست کہ در حدیث باب یک احتمال اینست کہ شرط براءۃ ہیچ فائدہ نمیکند و بری نمیگردد از ہیچ عیبے کہ مذکور نباشد و لہذا عثمان بن عفان ردکرد بر ابن عمر و دیگر آنست کہ بری میشود از ہر عیب و لہذا ابن عمر مخاصمہ کرد و بر د رضا نداد تا آنکہ حضرت عثمان بروے بخوردن سوگند قضا نمود و اظہر آنست کہ بشرط براءۃ بری میشود از عیب باطن در حیوان کہ آنرا نمیداند نہ از عیب غیر حیوان زیراکہ در حیوان صحت و سقم بسیار میباشد و بسا عیب کہ بایع بران مطلع نیست و میخواہد کہ در بیع خود وثوق حاصل کند تا مصالح بیع بروے متوفر شوند و فیہ نظر زیراکہ غیر حیوان نیز محل عیب باطن میباشد و بایع میخواہد کہ وثوق حاصل کند واللہ اعلم و نہ از عیب ظاہر زیراکہ مشتری متمکن است از معرفت آن و بر بایع نیز مخفی نیست و اگر مخفی باشد از جہت تقصیر اوست پس حاجت شرط نیست و نہ عیب باطن معلوم زیراکہ عیبے اگر نزدیک بایع معلوم باشد ستر او خیانت است و بمنزلہ تصریہ و حصول وثوق بتسمیہ عیب حاصل میشود و قول حضرت عثمان ظاہر است درین احتمال زیراکہ سوگند داد لقد باع العبد وما بہ داء یعلمہ پس عبد اللہ بن عمر قسم نخورد از جہت تورع و اگر قسم میخورد بروے لازم نمیشد پس دانستہ شد کہ علم را دخل ہست در عدم رد و آنچہ عیب ظاہر است بمنزلہ معلوم است واللہ اعلم

باب اذا امتنع الرد وحدث عیب آخر کیف یقضی فی ذلک وقتیکہ ممتنع باشد رد مبیع یا پیدا شد عیبے دیگر چگونہ حکم کردہ شود دران **قال** مالک الامر المجتمع علیہ عندنا ان کل من ابتاع ولیدۃ فحملت منہ او عبدا فاعتقہ وکل امر دخلہ الفوت حتی لا یستطاع ردہ فقامت البینۃ انہ قد کان بہ عیب عند الذی باعہ او علم ذلک باعتراف او غیرہ فان العبد او الولیدۃ یقوم وبہ العیب الذی کان بہ یوم اشتراہ فیرد من الثمن قدر ما بین قیمتہ صحیحا وقیمتہ وبہ ذلک العیب قال مالک الامر المجتمع علیہ عندنا فی الرجل یشتری العبد ثم یظہر منہ علی عیب یردہ منہ وقد حدث بہ عند المشتری عیب آخر انہ اذا کان العیب الذی حدث بہ مفسدا بہ مثل القطع او العور وما اشبہ ذلک من العیوب المفسدۃ فان الذی اشتری العبد بخیر النظرین ان احب ان یوضع عنہ من ثمن العبد بقدر العیب الذی کان بالعبد یوم اشتراہ وضع عنہ وان احب ان یغرم قدر ما اصاب العبد من العیب عندہ ثم یرد العبد فذلک لہ وان مات العبد عند الذی اشتراہ اقیم العبد وبہ العیب الذی کان بہ یوم اشتراہ فینظر کم ثمنہ فان کانت قیمۃ العبد یوم اشتراہ بغیر عیب مائۃ دینار وقیمتہ یوم اشتراہ وبہ العیب ثمانون دینارا وضع عن المشتری ما بین القیمتین وانما تکون القیمۃ یوم اشتری العبد گفت مالک امریکہ اجماع واقع شد بران نزد ما آنست کہ ہر کہ خرید کرد کنیزکے را پس حمل گرفت آن کنیزک از وے یا خرید کرد غلامے را پس آزاد ساخت او را و ہر چیزیکہ داخل شد در وے نقصانے تا آنکہ نمیتوان رد کرد

مؤطا (بقیه ص۳۷۵) فان ظهر عیب قدیم بعد ما حدث هذا عیب آخر فله نقصانه لا رد الا برضی البائع قلت [illegible]

مصفّی اور اپس قایم شدند گواهان که هر آئینه بود آنرا آن نقصان نزدیک شخصے که فروخت او را یا دانسته شد آن عیب را
باقرار یا غیر آن پس هر آئینه آن غلام یا کنیزک را قیمت کرده شود حالانکه او را بود آن عیب روزیکه خرید بود و اپس رد کرده شود
از ثمن آن قدر که مقرر شود در میان قیمت او حالانکه او صحیح بود و در میان قیمت او که او را این عیب است و گفت مالک امر مجتمع
واقع شده است بر آن نزدیک ما در باب مردیکه خرید کرد غلامے را بعد ازان مطلع شد ازان غلام بر عیبے که رد کند او را بسبب
آن عیب و هر آئینه حادث شد آن غلام را عیبے دیگر نزدیک مشتری آنست که وقتیکه باشد این عیب که حادث شد او را مثل
او مانند قطع ید یا کوری چشم و آنچه مانند آن باشد از عیوب مفسده بیع دستور پس هر آئینه هر که خرید کرد آن غلام را میرسد او را که
نظر کند اگر دوست دارد که کم کرده شود ازوے از قیمت غلام بقدر عیبے که بود او را روزیکه خرید بود او را وضع کرده شود و اگر
دوست دارد که تاوان بدهد از خود بقدر آنچه رسید غلام را یعنی عیب نزدیک او بعد ازان رد کند غلام را پس میرسد او را این
حکم و اگر مرد غلام نزد شخصیکه خرید کرد او را قیمت کرده شود آن غلام را و حالانکه او را بود عیب روزیکه خرید کرده بود او [illegible]
کرده شود چه قدر بود قیمت او پس اگر باشد قیمت غلام روزیکه خرید کرده بود او را بغیر عیب صد دینار و قیمت او روزیکه خرید کرده
بود او را و او را ثابت بود عیبے هشتاد دینار وضع کرده شود از مشتری آنچه در میان این دو قیمت باشد و جز این نیست که
معتبر است قیمت روزیکه خرید کرده بود غلام را مترجم گوید نزدیک شافعی و ابوحنیفه رد بیع در این صورت بدون رضاے
بائع عبد ممکن نیست آرے وضع نقصان برائے مشتری میرسد و نزدیک امام مالک اختیار مشتری است [illegible]
را تا شیرے مقرر نکرده است **باب الخراج بالضمان** خراج بدل ضمان است قال مالک فی الرجل یشتری العبد

اجره بالاجارة العظیمة او لقلیلة ثم یجد به عیباً یرد منه انه یرده بذلک العیب یکون له اجارته وغلته[1] وذلک الامر الذی
کانت علیه الجماعة ببلدنا وذلک لو ان رجلا ابتاع عبدا فبنی له دارا قیمته بنیانها ثمن العبد اضعافا ثم وجد به عیبا یرد منه رده
ولا یحسب علیه اجارته فیما عمل له فکذلک لا تکون له اجارته اذا آجره من غیره لانه ضامن له گفت مالک در حق مردیکه خرید کرد غلامے را پس اجیر
ساز داو را باجاره بزرگ یا اجاره کم بعد ازان بیابد دران غلام عیبے را که رد کرده شود بسبب آن عیب آنکه او را میرسد که رد کند
غلام بسبب عیب و باشد برائے او اجاره غلام و منفعت آن و همین است حکمے که بودند بر آن جماعت علما و [illegible]
بنا بر آن است که اگر شخصے بخرد غلامے را پس بنا کرد غلام برائے مشتری سرائے که قیمت بنائے آن [illegible]
پس ازان یافته شود دران غلام عیبے که رد بدان عیب در شرع ممکن باشد رد کند آن غلام را [illegible]
اجرت آنچه خدمت کرده برائے او پس برین قیاس باشد او را اجرت غلام چون اجیر ساخته باشد برائے غیر خود [illegible]
مر آن غلام را یعنی مثلاً اگر غلام درین اثنا هلاک میشد از مال مشتری میشد و اگر زیاده میکرد [illegible]
بالعزم مترجم گوید همین است مذهب جمهور علما **باب اختلاف المتبایعین** باب در اختلاف کردن [illegible]

[1] قوله وغلته ای نفعه والغلة الدخل الذی یحصل من الزرع والثمر واللبن والاجارة والنتاج ونحو ذلک [illegible]
ونفعه کذا فی مجمع البحار الشیخ محمد بن طاهر رحمه الله ۱۲

مسوّی ١ قلت فی شرح السنة ولا فرق عند الشافعی بین ان یکون السلعة قائمة او تالفة فیما انهما یتحالفان ویرد قیمة السلعة
والیه رجع محمد بن الحسن وذهب ابوحنیفة الی انهما لا یتحالفان بعد هلاک السلعة عند المشتری بل القول قول المشتری مع یمینه
فاذا اختلفا فی الاجل والخیار او الرهن او الضمین فهو عند الشافعی کالاختلاف فی الثمن یتحالفان وقال ابوحنیفة القول قول
من ینفیهما ولا تحالف عنده الا عند اختلاف الثمن ١٢ ٢ قلت فی شرح السنة وهو قول اهل العلم لو باع المولی وباسمه
مال لا یدخل مالہ فی البیع الا ان یبیعه وفی الحدیث دلالة علی انه لا ملک للعبد انما اضیف المال الیه کاضافة الجل الی الفرس ١٢

مصفّی مالک انه بلغه ان عبد الله بن مسعود کان یحدث ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ایما بیّعین تبایعا فالقول
ما قال البائع او یترادّان عبد الله بن مسعود گفت که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر دو بیع وشرا کننده که با یکدیگر معامله خرید وفروخت
کردند یعنی بعد از آن اختلاف کردند وگواه ندارند پس سخن معتبر همان است که بائع گفت یا آنست که رد کنند بیع را یعنی اگر بعد قسم
حق ظاهر نشد بر قول بائع اعتماد باید کرد قال مالک الامر عندنا فی الرجل یشتری السلعة من الرجل فیختلفان فی الثمن فیقول البائع
بعتکها بعشرة دنانیر ویقول المبتاع ابتعتها منک بخمسة دنانیر انه یقال للبائع ان شئت فاعطها المشتری بما قال وان
شئت فاحلف بالله ما بعت سلعتک الا بما قلت فان حلف قیل للمشتری اما ان تاخذ السلعة بما قال البائع واما ان تحلف
بالله ما اشتریتها الا بما قلت فان حلف بری منها وذلک ان کل واحد منهما مدع علی صاحبه گفت مالک حکم نزد ما در حق
شخصے که خرید میکند متاعے را از شخصے پس اختلاف میکنند هر دو بائع ومشتری در قیمت پس میگوید بائع فروختم بدست تو آنرا بده
دینار ومیگوید مشتری خریدم آنرا از تو به پنج دینار آنست که گفته شود مر بائع را اگر خواهی پس بده آن متاع را بمشتری در بدل آنچه میگوید
واگر خواهی قسم بخور بخدا که نفروختم متاع ترا مگر بآنچه گفتم واگر سوگند خورد گفته شود مر مشتری را یکے از دو کار کن یا بگیر متاع را بآنچه گفت
بائع ویا سوگند بخور بخدا که خرید نکردم آنرا مگر بدل آنچه گفتم پس اگر سوگند خورد بے تعلق شد از آن واین حکم از جهت آنست که هر کدام
از بائع ومشتری مدعی است بر صاحب خود مترجم گوید همین است مذهب شافعی وامام محمد بسوے در این مذهب رجوع کرده و
شافعی فرق نکرده است در صورتیکه مبیع قائم باشد ودر صورتیکه تلف شده باشد ومذهب ابوحنیفه آنست که اگر مبیع تلف شده
باشد قول مشتری است با یمین وبر بائع حلف نیست زیرا که هر دو جانب درین صورت مدعی نمیتواند شد بلکه بائع فقط بر مشتری
دعوی ثمن میکند ومشتری انکار آن مے ورزد والبینة علی المدعی والیمین علی من انکر مسئله اگر اختلاف متبایعین داخل باشد فی
اصله ووصفه یا در ضمان باشد یا در رهن یا در کفیل پس این اختلاف مانند اختلاف در ثمن است که تحالف در آن جاری شود یا مانند
آن نیست بلکه بسبیل آن بسبیل سائر حقوق است که منکر آنرا قسم است پس میل شافعی بسوے اول است زیرا که در حدیث تحالف
باختلاف ثمن تقیید نکرده است وحکم را بر لفظ بیعین ومتبایعین اداره فرموده است پس هر چه از متعلقات بیع است در آن
داخل باشد ومیل ابوحنیفه بثانی است زیرا که تحالف بخلاف قیاس است والحکم المخالف للقیاس لا یتعدی لما سوی
المنصوص وآنچه غالب است در حکم مورد نص است واختلاف ثمن غالب افراد اختلاف متبایعین است والله اعلم باب مال العبد
مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من باع عبدا وله مال فماله للبائع الا ان یشترطه المبتاع مال غلام از آن فروشنده است مگر آنکه شرط کند خرید کننده

مسوّی | ؎ قلت وعليه اهل العلم ومعنى المرابحة ان يشتريه بمائة مثلا ثم يقول بعتك بما اشتريت لم يدخل فيه كرى الغزول
قال بالقلم على دخل مع ثمن اجرة الكيال الدلال الحارس ونحو ذلك مثله في الوقاية ١٢ ؎ قلت الشركة ان يشرك في بعض المشترى بالحصة)

مصفّى | عمر بن الخطاب قال من باع عبدا وله مال فماله للبائع الا ان يشترط المبتاع عمر بن الخطاب فرمود هر كه بفروشد بنده را و بدست
او مالے است پس مال او فروشنده راست مگر آنكه شرط كند خريد كننده مترجم گويد رضي الله عنه در شرح السنه آمده است و بهمين است
مختار اهل علم كه اگر فروخت آن غلام را مولى او وبنام او مال است داخل نشود مال او در بيع وفي الحديث دلالة على انه لا ملك
للعبد انما اضيف المال اليه كاضافة الجل الى الفرس يعني ثابت نشود ملك غلام را جز اين نيست كه اضافه كرده شود مال بسوے
او مانند اضافه جل است بسوے اسپ باب المرابحة باب در بيان تحصيل ربح قال مالك الامر المجتمع عليه عندنا في البز
يشتريه الرجل من بلد ثم يقدم به بلدا آخر فيبيعه مرابحة انه لا يحسب فيه اجر السماسرة ولا اجر الطي ولا الشد ولا النفقة ولا كراء
بيت فاما كراء البز في حملانه فانه يحسب في اصل الثمن ولا يحسب فيه ربح الا ان يعلم البائع من يساومه بذلك كله فان ربحوه على ذلك كله بعد
العلم به فلا باس به گفت مالك امريكه اجماع واقع شده است بر آن نزديك ما در جامه كه خريد كند آنرا شخصے از شهرے
بعد ازان بيارد آنرا در شهرے ديگر پس بفروشد آنرا بطريق مرابحه آنست كه حساب نكند دران اجرة دلالان را ونه مزدوري بستن
و بار بند نمودن را ونه خرچيكه در راه كرده باشد ونه كرايه خانه كه مال در وے نهاده باشد واما اجرة حمله و كرايه سوارى پس بر اينه
آن شمار كرده شود در اصل ثمن و حساب كرده نشود در اصل مال ربح را مگر آنكه خبر دهد بايع كسے را كه خريداري كند او با اين همه چيزها
پس اگر نفع سلم داوند او را بران همه چيزها بعد دانستن وخبردار شدن بران پس باك نيست آن مترجم گويد يعني مرابحه آنست كه
خريد كند متاعے را بصد درهم مثلا بعد ازان بگويد مشترى كه ميفروشم اين متاع را بتو در بدل آنچه خريد كرده ام با نفع يكدرهم بر ده
درهم يعني يكدرهم بر ده درهم زياده ميگيرم وفي المنهاج ما حاصله وقتيكه گفت فروختم بتو در بدل چيزيكه خريده ام داخل نكند دران
سوائے قيمت اصلي واگر گفت فروختم بعوض آنچه صرف شد بران از ثمن داخل شود با ثمن آن مزدوري وزن كننده و دلال
ونگاهبان ونحو آن وهمين است حاصل عبارت وقايه نيز والله اعلم باب الشركة والتولية والاقالة بيان شركت وتوليت
واقالت بيع قال مالك الامر عندنا انه لا باس بالشركة والتولية والاقالة في الطعام وغيره قبض ذلك او لم يقبض اذا كان ذلك
بالنقد ولم يكن فيه ربح ولا وضيعة ولا تاخير فان دخل ذلك ربح او وضيعة او تاخير من احدهما صار بيعا يحله ما يحل البيع ويحرمه
ما يحرم البيع وليس بشركة ولا بتولية ولا اقالة گفت مالك حكم نزديك ما آنست كه باك نيست بعقد شركت وعقد توليه
واقاله بيع در طعام وغير آن قبض كند صاحب اين عقود يا نكند وقتيكه نقد باشد ودران ربحے را داخل نكند ونقصانے را نيز نمايد
پس اگر داخل شود دراين عقود زياده ربحے يا وضع نقصانے يا تاخيرے از هيچ جانب بيع يا ثمن اين عقد بيع كرده حلال ميكند آنرا
هرچه حلال ميكند بيع را وحرام ميكند آنرا هرچه حرام ميكند آنرا واين عقود بيع يك نباشد مترجم گويد حقيقت شركت آنست كه شخصے
متاعے را بخرد و ديگرے را در بعض آن متاع شريك خود سازد بعوض آن چه در حصه بعض واقع شده است از ثمن وتوليه آنست

مسوّی (بقیہ صفحہ ۳۷۸) بعضہ من الثمن فی التولیۃ ان یبیعہ بمثل ما اشتری بہ الاقالۃ ان یترادا البیع علیہ اھل العلم ۱۲ قلت وعلیہ اطباق اھل العلم ان الربوا من الکبائر وانہ اذا وقع ھذا العقد فھو باطل لا یجب الا رد راس المال وانہ ان کان ذو عسرۃ فحکمہ الانظار الی المیسرۃ ۱۲

مصفّٰی کہ بفروشد آن متاع را بمثل انچہ خریدکردہ است بدان بلا زیادۃ ونقصان واقالہ فسخ بیع است ورد کردن مبیع و ثمن از ہر جانب واللہ اعلم

باب حرم اللہ الربوا

حرام کردہ است خدا تعالیٰ ربوا را قال اللہ تعالیٰ الذین یاکلون الربوا لا یقومون الا کما یقوم الذی یتخبطہ الشیطٰن من المس ذلک بانھم قالوا انما البیع مثل الربوا واحل اللہ البیع وحرم الربوا فمن جاءہ موعظۃ من ربہ فانتھی فلہ ما سلف وامرہ الی اللہ ومن عاد فاولئک اصحٰب النار ھم فیھا خٰلدون آنانکہ میخورند سود را برنخیزند از قبرہا خود مگر چنانکہ برمیخیزد کسیکہ دیوانہ کردہ باشد او را شیطان بسبب آسیب رسانیدن این بسبب آن است کہ ایشان گفتند جز این نیست کہ تجارت مانند سود است یعنی تجارت وسود برابر است بجہت وجود منفعت در ہر دو و حلال ساختہ است خدا تعالیٰ تجارت را وحرام ساختہ است ربوا را پس ہر کہ رسید باو پندی از جانب پروردگار او پس باز ماند از خوردن ربوا پس او راست انچہ گذشت قبل از نہی یعنی استرداد انچہ خوردہ است پیش از آیت تحریم لازم نیست وکار او گذاشتہ شدہ بسوے خدا است اگر خواہد عفو کند وہر کہ عود کند بسوے خوردن سود پس ایشان باشندگان دوزخ اند ایشان انجا جاوید باشند یمحق اللہ الربوا ویربی الصدقٰت واللہ لا یحب کل کفار اثیم محو میکند خدا تعالیٰ برکت سود را و زیادہ میکند برکت و ثواب صدقہ را و خدا دوست نمیدارد ہر ناسپاس گنہگار را ان الذین اٰمنوا وعملوا الصٰلحٰت واقاموا الصلوٰۃ واٰتوا الزکوٰۃ لھم اجرھم عند ربھم ولا خوف علیھم ولا ھم یحزنون ہر آئینہ آنانکہ ایمان آوردہ اند وکارہائے شایستہ کردہ اند وبرپا داشتند نماز را ودادند زکوٰۃ را ایشان راست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان ونیست ہیچ ترس بر ایشان ونہ ایشان اندوہگین شوند یا ایھا الذین اٰمنوا اتقوا اللہ وذروا ما بقی من الربوا ان کنتم مؤمنین اے مسلمانان بترسید از خدا وترک کنید ہر چہ باقی ماندہ است از ربا اگر مسلمان ہستید فان لم تفعلوا فاذنوا بحرب من اللہ ورسولہ وان تبتم فلکم رءوس اموالکم لا تظلمون ولا تظلمون پس اگر نکردید این فرمان الٰہی را پس خبردار شوید بجنگے از جانب خدا ورسول او واگر توبہ کنید پس شما راست اصل مالہا شما شما ظلم نکنید وبر شما ظلم کردہ نشود وان کان ذو عسرۃ فنظرۃ الی میسرۃ وان تصدقوا خیر لکم ان کنتم تعلمون واگر بوجود آید صاحب تنگدستی پس لازم است برائے او مہلت دادن تا وقت فراخ دستی وآنکہ صدقہ دہید یعنی ابرا کنید بہتر باشد شما را اگر شما میدانید کہ آن بہتر است پس بکنید آنرا مالک عن زید بن اسلم انہ قال کان الربوا فی الجاھلیۃ ان یکون للرجل علی الرجل الحق الی اجل فاذا حل الحق قال اتقضی ام تربی فان قضی اخذ والا زادہ فی حقہ واخر عنہ فی الاجل زید بن اسلم گفت ربا در جاہلیت این بود کہ میشد شخصے را بر شخصے حق موجل تا مدتے پس چون وقت دین آمد گفت آیا ادا میکنی دین را یا سود میدہی

ف یتخبطہ یصرعہ الخبط ضرب علی غیر اتساق ۱۲ کمالین ف المس الجنون والممسوس المجنون واصلہ اللمس بالید فسمی بہ لان الشیطان یمسہ ۱۲ کمالین موعظۃ وعظ ۱۲ ومن عاد ای من عاد الی اخذ الربا مع تحلیلہ ۱۲ قولہ یمحق ای یذہب برکتہ ۱۲ قولہ کل کفار ای بتحلیل الربا ۱۲

مسوّی | ك‍ه قلت وعليه اهل العلم في المنهاج ولا يجوز شرط رد صحيح عن مكسر او رد زيادة فلو رد هكذا بلا شرط فحسن
وقال محمد لا باس بذلك اذا كان من غير شرط اشترط عليه وهو قول ابي حنيفة ١٢

مصفّی | پس اگر ادا کرد دیگر جنس دین را والا زیاده مقرر کرد برائے او در حق وصاحب حق موقوف داشت از دو رد مدت مترجم
گوید رضی الله عنه برهمین است اتفاق جمهور علماء و هر آئینه سود از کبائر است واگر واقع شد این عقد باطل است و واجب نمیشود
مگر دادن اصل مال واگر مدیون صاحب عسرت است پس حکم مهلت دادن است تا وقت یسار باب من اسلف سلفا
فلا يشترط افضل منه وما كان بغير شرط جائز هر که قرض دهد قرضے را پس باید که شرط نکند بهتر از مال خود وانچه باشد
بغیر شرط جائز است مالك انه بلغه ان رجلا اتى عبد الله بن عمر فقال يا ابا عبد الرحمن اني اسلفت رجلا سلفا واشترطت
عليه افضل مما اسلفته فقال عبد الله بن عمر فذلك الربوا قال فكيف تامرني يا ابا عبد الرحمن فقال عبد الله بن عمر
السلف على ثلثة اوجه سلف تسلفه تريد به وجه الله فلك وجه الله وسلف تسلفه تريد به وجه صاحبك فلك
وجه صاحبك وسلف تسلفه لتاخذ خبيثا بطيب فذلك الربوا قال فكيف تامرني يا ابا عبد الرحمن قال ارى ان تشق
الصحيفة فان اعطاك مثل الذي اسلفته قبلته وان اعطاك دون الذي اسلفته فاخذته أجرت وان اعطاك
افضل مما اسلفته طيبة نفسه به فذلك شكر شكره لك ولك اجر ما انظرته مردے آمد پیش عبد الله بن عمر پس گفت
اے ابا عبد الرحمن هر آئینه من قرض دادم شخصے را و شرط کردم باوی بهتر از انچه دادم او را پس گفت عبد الله بن عمر پس این
ربوا است گفت آن مرد پس بچه چیز امر میکنی مرا اے ابا عبد الرحمن پس گفت عبد الله بن عمر قرض دادن بر سه قسم است یکے
این است که قرض بدهی شخصے را و طلبی بآن رضامندی خدا تعالی پس ترا است رضامندی خدا تعالی و قسم دوم آنست
که قرض بدهی شخصے را و طلبی رضامندی همنشین خود پس ترا است رضامندی همنشین تو و قسم سیوم آنست که قرض بدهی
شخصے را تا بگیری حرام را بمقابله حلال پس اینست ربا گفت سائل پس بچه چیز امر میکنی مرا اے ابا عبد الرحمن گفت مے بینم که
پاره کنی صحیفه را پس اگر بدهد ترا مانند انچه قرض دادۀ قبول کنی واگر بدهد ترا کمتر از انچه دادۀ پس بگیری آنرا ثواب داده شود ترا
واگر بدهد ترا بهتر از انچه داده بودی و در آن حال که خوش باشد بآن نفس او پس آن شکر است که بجا آورده است آنرا برائے تو
و ترا است اجر آنکه مهلت دادی او را مالك عن نافع انه سمع عبد الله بن عمر يقول من اسلف سلفا فلا يشترط الا قضاءه
عبد الله بن عمر میگفت هر که قرض داد پس باید که شرط نکند مگر ادا کردن آنرا مالك انه بلغه ان عبد الله بن مسعود كان يقول
من اسلف سلفا فلا يشترط افضل منه وان كان قبضة من علف فهو ربا عبد الله بن مسعود میگفت هر که قرض
دهد قرضے را پس باید که شرط نکند بهتر از آن واگرچه باشد مشت علف پس آن ربا است مالك عن حميد بن قيس المكي

ك‍ه قوله من اسلف سلفا على وجهين احدهما قرض لا منفعة فيه لمقرض غير الاجر والشكر وهو المراد في حديث الباب والثاني ان يعطي
اعلم ان السلف
الا في سلفه الى اجل بزيادة في السعر الموجود عند السلف وهو السلم ١٢ كذا في شرح الموطا

مصفیٰ عن مجاهد انه قال استسلف عبد الله بن عمر من رجل دراهم ثم قضاه دراهم خيرا منها فقال الرجل يا ابا عبد الرحمن هذه خير من دراهمي التي اسلفتك فقال عبد الله بن عمر قد علمت ذلك ولكن نفسي بذلك طيبة قرض گرفت عبد الله ابن عمر از شخصے دراہم را بعد از ان ادا کرد دراہمے کہ بہتر بود از آنہا پس گفت آن مرد اے ابا عبد الرحمن این دراہم تو بہتر اند از دراہمے کہ من قرض دادہ بودم ترا پس گفت عبد اللہ بن عمر ہر آئینہ دانستہ ام این را ولکن خاطر من خوش است بآن مترجم گوید رضی اللہ عنہ سلف اینجا بمعنی قرض است و معنی قرض تملیک شے است بآن شرط کہ رد کند بدل او را و آن بیع نیست بلکہ عقدیست کہ ابتدا معنی تبرع دارد و آخرا معنی مبادلت ولابد است از صیغہ دالہ بر آن مانند اقرضتک و اسلفتک و خذہ بمثلہ وملکتک علی ان ترد بدلہ واصرفہ فی حاجتک و رد بدلہ فقیر گوید و اگر در شہرے رواج دادن قرض بغیر لفظ باشد کہ از قرائن میتوان فہم نمود جائز باشد مانند آنچہ در معاطاۃ گفتیم و اگر ثانیا اختلاف کنند یکے گوید ہبہ بود دیگرے گوید قرض قول صاحب مال بایمین معتبر است ولابد است در مقرض از اہلیت تبرع و جائز است قرض در ہر چہ سلم در ان جائز است از حیوان وغیر آن از آنچہ بوصف شناختہ شود و در قرض خبز اختلاف کردہ اند اقوی پیش فقیر جواز است اگر عرف اہل شہر علم بصفت وے باشد و در مثلی رد مثلی لازم شود و در متقوم نیز رد مثل جائز است زیرا کہ در حدیث مسلم آمدہ است کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بکرے را قرض گرفتند و نزدیک رد کردن جستند و نیافتند پس رباعی را دادند و جائز نیست اقراض بشرط زیادہ یا رد صحیح عوض مکسر یا آنکہ در شہر دیگر دہد و درین صور تنہا شرط لغو شود زیرا کہ عبد اللہ بن عمر بابطال شرط فرمودند بہ بطلان عقد و با شرط اجل مسمی درست است یا نہ ظاہر روایات موطا در منع است زیرا کہ گفتہ فلا تشترط الا قضاءہ و ظاہر قرآن عظیم جواز آنست اذا تداینتم بدین الی اجل مسمی فاکتبوہ زیرا کہ شامل است قرض و سلم را و چون در قرض معنی تبرع موجود است ملک او میشود بقبض و در سلم و قرض اگر ارادہ از شرط حاضر کرد جائز است قبول او و واجب نیست چنانکہ ابن عمر بیان کرد و اگر در قرض یا سلم مدیون سلعہ را حاضر نمود و ہنوز اجل نرسیدہ است حکم آن از حدیث موطا کہ در قصہ مکاتب آمدہ است میتوان اخذ کرد پس اگر در عدم قبض پیش از اجل ضررے لاحق میشود چنانکہ مسلم فیہ یا قرض دابہ است و محتاج میشود بعلف مختار است در عدم قبول و اگر غرض صحیح نباشد و مودی را غرض صحیح است جبر کردہ شود بر قبول آن و اگر مسلم و مسلم فیہ را نزدیک اجل در غیر محل کہ آنرا شرط کردہ بود دریافت لازم نیست او را قبول کردن اگر آن چیز را مؤنت حمل باشد یا در عدم اخذ در انجا غرض صحیح باشد والا جبر کردہ شود بر قبول مقدمہ گاہے تعیین کردہ میشود ثمن را بہ بیان نسبت او بمعلومے و آن چہار نوع باشد تولیت و مشارکت و مرابحت و مخالطت و آن صحیح است بشرط علم عاقدین و اگر بلفظ بما اشتریت بہ ذکر کرد ثمن مراد باشد و اگر بما قام علی ذکر کرد اجرت کیال و دلال و حارس و رفا و قصار و صباغ و سائر اخراجات کہ برائے استرباح کردہ است ہمراہ ثمن معتبر باشد و اگر بر بائع بائع ثمن دانستہ بود و آن خلاف واقع ظاہر شد یا عیبے حادث شدہ است یا علتے دیگر در وقت عقد کہ متغیر قیمت است مانند اجل ظاہر شد دو قول آمدہ است توفیق بواقع و لزوم آنچہ بیان کردہ است نظر

مسوّی | ١ه قلت في الهداية ويكره السفاتج وهو قرض استفاد به المقرض سقوط خطر الطريق وفي الانوار من شرط القرض ان لا يجر منفعة فلو شرط ان يرد ببلد آخر وله فيه غرض من خوف ونحو وغيرهما فسد ولا يملك التصرف فيه ١٢ مسئله قلت وعليه اهل العلم وجاء في الصحيحين ان النبي صلى الله عليه وسلم قال لكعب في دينه على ابن ابي حدرد يا كعب قال لبيك يا رسول الله فاشار بيده ان ضع الشطر عن دينك قال كعب قد فعلت يا رسول الله قال قم فاقضه هذا اصلح على النصف ومسئلة الابراء عن النصف فقال اهل العلم في التطبيق بينه وبين هذه الآثار ان الآثار في المؤجل وهذا في الحال في كتاب الرحمة اتفقوا على ان من كان له دين على انسان الى اجل فلا يحل له ان يضع عنه بعض الدين قبل الاجل ليعجل له الباقي وكذلك لا يحل له ان يأخذ قبل الاجل بعضه عينا وبعضه عرضا على انه لا بأس ان يتعجل الاجل ويأخذ البعض او يسقط البعض ويؤخر الى الاجل حلول الدين اعم من القرض والقرض لا يجوز فيه شرط الاجل البيع بالثمن المؤجل يجوز فيه شرط الاجل كذا في الروضة

مصفّی | باعتماد بیع اول وبآنکه راضی شده است بآنچه بایع تقریر کرده **باب** اذا اسلف سلفا فلا يشترط ان يعطيه في بلد آخر وقتیکه قرض دهد قرضی را پس باید که شرط نکند آنکه بدهد اورا در شهر دیگر **مالک** انه بلغه ان عمر بن الخطاب قال في رجل اسلف طعاما على ان يعطيه اياه في بلد آخر فكره ذلك عمر بن الخطاب وقال فاين الحمل يعني حملانه[٥] عمر بن الخطاب فرمود در باب مردیکه قرض داد طعام را بشرط آنکه بدهد اورا آن طعام در شهر دیگر پس ناپسند داشت آنرا حضرت عمر و گفت پس کجاست مزد برداشتن آن بشهر دیگر مترجم گوید رضی الله عنه در هدایه کراهت سفاتج آمده است وآن قرضی است که مقصود مقرض بآن استفاده سقوط خطر راه باشد وفی الانوار ما حاصله از شروط قرض آنست که منفعت نکند پس اگر شرط کند که بدهد در شهر دیگر ومقرض را دران غرضی باشد از خوف یا زیاده نرخ یا غیر آن فاسد است ولا يملك التصرف فيه **باب** اذا ابتاع بثمن مؤجل لا يجوز ان ينقد قبل الاجل على ان يحط البائع شيئا من حقه وقتیکه خرید کرد بقیمت تا میعادی جائز نیست که بالفعل دهد قرض را پیش از آمدن میعاد بشرط آنکه کم کند فروشنده چیزی از حق خود **مالک** عن ابي الزناد عن بسر بن سعيد عن عبيد ابي صالح مولى السفاح انه قال بعت بزا لي من اهل دار نخلة الى اجل ثم اردت الخروج الى الكوفة فعرضوا علي ان اضع عنهم وينقدوني فسألت عن ذلك زيد بن ثابت فقال لا آمرك ان تأكل هذا ولا توكله ابو صالح گفت فروختم جامهارا از آن خود بدست اهل نخله تا میعادی بعد ازان قصد کردم که سفر کنم بسوی کوفه پس طلب کردند از من که من کم کنم حق خود را از ایشان وایشان بالفعل دهند مرا پس سوال کردم ازین کار زید بن ثابت را پس گفت زید امر نمیکنم ترا که بخوری آنرا ونه آنکه بخورانی آنرا **مالک** عن عثمان بن حفص بن خلدة عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن عبد الله بن عمر انه سئل عن الرجل يكون له الدين على الرجل الى اجل فيضع عنه صاحب الحق ويعجله الآخر فكره ذلك عبد الله بن عمر ونهى عنه عبد الله بن عمر را سوال کرده شد از حال شخصیکه ثابت است اورا دینی بر شخصی تا میعادی پس کم کند ازوی صاحب حق وزود بدهد آنرا آن شخص دیگر پس ناپسند داشت آنرا عبد الله بن عمر ومنع کرد از آن مترجم گوید تعقب کردند این را بحدیث ابن ابی حدرد وفیه نظر زیرا که ظاهر آنست که قصه ابن ابی حدرد حال بود

[٥] قوله فاين الحمل اى اجرة الطعام وصار ذلك قرضا جر منفعة وهو ربا بالنص ١٢ محلى

مسوّی ؎۱ قلت وعلیہ الشافعی وفی المنہاج یجوز اقراض ما یسلم فیہ الا الجاریۃ التی لا تحل للمقترض فی الاظہر ویرد المثل فی المثلی وفی المتقوم المثل وقیل ترد القیمۃ البکر فی الابل بمنزلۃ الغلام من بنی آدم واذا طلعت رباعیۃ البعیر قیل للذکر رباعی وللانثی رباعیۃ وذلک اذا اتت علیہ ست سنین ودخلت فی السابعۃ یقال جمل خیار ای مختار حسن ۱۲ ✤

مصفّٰی حلول اجل بوده است وجاء فی الصحیحین ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لکعب فی دینہ علی ابن ابی حدرد یا کعب قال لبیک یا رسول اللہ فاشار بیده ان ضع الشطر من دینک قال کعب قد فعلت یا رسول اللہ قال قم فاقضہ واین صلح است بر نصف وابراء از نصف دیگر وقول اہل علم در تطبیق این حدیث وآثار مذکوره در ینباب آنست که حکم آثار در مؤجل است وحکم این حدیث در حال است وفی کتاب الرحمۃ ما حاصلہ اتفاق کردند علما بر آنکه کسے را که باشد از وے دینے بر شخصے تا میعادے پس حلال نیست او را که کم کند از حق خود بعضے دین را پیش از میعاد تا بالفعل بدہد او را باقی دین وہمچنین حلال نیست او را که بگیرد پیش از اجل بعض دین را عین آن وبعض آن را استاع ودیگر اتفاق کردند بر آنکه باک نیست چون بگذرد میعاد از آنکه بگیرد بعض را وساقط کند بعض یا مؤخر گرداند تا میعادے مترجم گوید نزدیک فقیر دین اعم است از قرض وجائز نیست شرط میعاد در قرض والبیع بالثمن المؤجل یجوز فیہ شرط الاجل کذا فی الرحمۃ وغیرہا

باب یجوز ان یستسلف بکرا فیقضی بکرا مثلہا وافضل منہ من غیر شرط جائز است که قرض کرد شتر نوجوان را پس ادا کند شتر نوجوان مانند آن یا بہتر از ان بغیر شرط **مالک** عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن ابی رافع مولی رسول اللہ صلعم انہ قال استسلف رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بکرا فجاءتہ ابل من الصدقۃ قال ابو رافع فامرنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اقضی الرجل بکره فقلت لم اجد فی الابل الا جملا خیارا رباعیا فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم اعطہ ایاه فان خیار الناس احسنہم قضاء ؎۲ ابو رافع گفت که قرض گرفت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم شتر نوجوان پس آمد پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شتران صدقہ گفت ابو رافع پس امر کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مرا که ادا کنم شتر نوجوان او را پس عرض کردم که نیافتم در شتران مگر شتر خوبے شش سالہ پس فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بده او را ہمان شتر خوب پس ہر آئینہ بہترین مردمان بہترین ایشان ست از روے ادا دین قال مالک الامر المجتمع علیہ عندنا ان من استسلف شیئا من الحیوان بصفۃ وتحلیۃ معلومۃ فانہ لا باس بذلک وعلیہ ان یرد مثلہ الا ما کان من الولائد فانہ یخاف فی ذلک الذریعۃ الی احلال ما لا یحل ولا یصلح وتفسیر ما کره من ذلک ان یستسلف الرجل الجاریۃ فیصیبہا ما بدا لہ ثم یردہا الی صاحبہا بعینہا فذلک لا یحل ولا یصلح ولم یزل اہل العلم ینہون عنہ ولا یرخصون فیہ لاحد گفت مالک امرے که اجتماع واقع شده بر وے نزدیک ما آنست که ہر که قرض گرفتہ است چیزے را از جانوران بوصف معلوم ونشان معلوم پس ہر آئینہ ہیچ باک نیست بدان وواجب است بر وے آنکه رد کند مثل آنچہ

؎۲ فیہ دلیل علی جواز استقراض الحیوان وثبوتہ فی الذمۃ وہو قول الاکثر خلافا لابی حنیفۃ ۱۲ محلی ولکن قال محمد فی الموطا بعد ما روی حدیث ابی رافع وبقول ابن عمر ناخذ لا باس بذلک اذا کان من غیر شرط وہو قول ابی حنیفۃ اخبرنا مالک عن نافع عن ابن عمر قال من اسلف سلفا فلا یشترط الا قضاءه قال محمد وبہذا ناخذ لا ینبغی ان یشترط افضل منہ ولا یشترط علیہ احسن منہ فان الشرط فی ہذا لا ینبغی وہو قول ابی حنیفۃ والعامۃ من فقہائنا ۱۲ ✤

مسوّی له قلت وعليه اهل العلم في المنهاج يشترط فيه تسليم رأس المال وكون المسلم فيه دينا ويصح حالا ومؤجلا ويشترط في المعجل العلم بالاجل ويشترط كونه معلوم القدر كيلا او وزنا او عدا او معرفة الاوصاف التي يختلف بها الاغراض اختلافا ظاهرا وذكرها في العقد على وجه لا يؤدي الى عزة الوجود وفي الوقاية يصح فيما يعلم قدره وصفته لا في ما لا يعلم قدره وصفته كالحيوان وشرطه بيان جنسه ونوعه وصفته وقدره معلوما واجله معلوما واقله شهرا وفي شرح السنة السلف له معنيان في المعاملة احدهما القرض والثاني السلم ومنه مثل الشافعي لو كان حالا اشترط معرفة الاجل ولو كان مكيلا او موزونا اشترط معرفة الكيل والوزن ثم معرفة الجنس والصفة لا دق

مصفّى گرفته است مگر آنکه باشد از جنس کنیزکان پس هر آئینه ترسیده میشود درین قرض وسیله گردانیدن آنرا بطرف حلال کردن انچه حلال نیست وپسندیده نیست وتفسیر انچه مکروه داشته شد ازان آنست که قرض گیرد مرد کنیزکی را پس جماع کند با وی هرقدر که خواهد باز رد کند آنرا بصاحب آن بعینها پس این حلال وپسندیده نیست و همیشه بودند اهل علم که منع میکردند ازان ورخصت میدادند دران بجکس را والله اعلم **باب** بجوزات بسلف فی طعام موصوف بسعر معلوم الی اجل مسمّی جایز است که قرض دهد تا بآن مال خرید کند طعام صفت کرده شده به نرخ معلوم تا میعادی مقرر **مالك** عن نافع عن عبدالله بن عمر انه قال لا بأس ان يسلف الرجل الرجل في الطعام الموصوف بسعر معلوم الى اجل مسمى ما لم يكن في زرع لم يبد صلاحه او ثمر لم يبد صلاحه عبدالله بن عمر گفت هیچ باک نیست درآنکه قرض دهد شخصی شخصی را در طعام صفت کرده شده به نرخ مقرر تا میعادی معین تا وقتیکه نباشد در زراعتی که ظاهر نشده است صلاح او یا میوه که ظاهر نشده است صلاح او مترجم گوید رضی الله عنه سلف انجا بمعنی سلم است وآن بیع شئی موصوف است در ذمه وشروط صحت بیع همه در سلم لازم است وامور دیگر نیز درکار است یکی ازانجمله تسلیم راس المال است در مجلس عقد زیراکه اگر وی هم بالفعل نباشد بیع کالی بالکالی لازم آید وآن باطل است ولفظ اسلف ولفظ سلم مشعر بآن واگر راس المال منفعتی باشد مانند سکنی درارض او جایز است وواجب دران صورت قبض آن عین است واگر در لفظ عقد تعیین راس المال نکرد وقبل انقضاء مجلس تعیین کرد وآن ملحق بعقد باشد وآیا رویت راس المال کافی است یا لابدست از معرفت قدر دو قول آمده است نظر بحلول تسلیم و باحتمال فسخ ولفظ ابن عمر بسعر معلوم ظاهر در اشتراط معرفت قدر است وازانجمله بودن مسلم فیه دین در ذمه او وآن داخل در حقیقت سلم است والا سلم نباشد واین دو لفظ بآن مشعراند پس اگر سلم در عبد حاضر واقع شد وسلم نخواهد بود وآیا بیع باشد یانه دو قول آمده است نظر بلفظ و بمعنی وثانی پیش فقیر اقوی است واگر لفظ اشترا ذکر کرد وسائر شروط سلم را رعایت نمود اقوی نزدیک فقیر سلم بودن است وازانجمله مقدور التسلیم بودن نزدیک اجل والا باطل باشد وداخل در قول خداتعالی ولا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل ودر مقدور التسلیم معتبر عرف ناس است پس اگر نقل حق نزدیک نقل یافته شود یا غالب

رباعی هست نزدیک عالم اعظم ٭ هفت شرط سلم نه بیش نه کم ٭ صفت ونوع وقدر وجنس واجل ٭ هست تسلیم راس مال سلم

مصفٰی آنست کہ نقل کردہ مشود برائے بیع صحیح باشد واگر نقل کردہ نمیشود اصلا یا برائے ہدیہ نقل میکنند نہ برائے بیع صحیح
نباشد واگر عقد در چیزے واقع شد کہ در ہمہ آفاق پیدا میشود و دران سال در جائے عقد پیدا نشد یا فسخ کردہ شود یا صبر کنند
تا مدت وجدان ہیچ دو قول آمدہ نظر بآنکہ از عقد مقدور التسلیم بودن دران موضع است و بآنکہ لفظ عقد عام است و در صورت
امتناع عموم لفظ مسلم را خیار باشد در فسخ فی الحال وصبر تا آنکہ یافتہ شود و از انجملہ معلوم القدر والوصف بودن و ہمین است
معنی فی الطعام الموصوف و ذکر طعام اینجا بنا بر تصویر صورت مسئلہ است نہ برائے احتراز پس عام باشد جمیع سلعہ را کہ قابل
وصف باشند نہ آنچہ معلوم الوصف نباشد و معنی معلوم الوصف آنست کہ بیان کند اوصاف او را بوجہیکہ علم عاقدین و بعض
غیر عاقدین از اہل بلد متعلق شود بموصوف بنص کلام یا اشارہ آن بوجہیکہ غالبا نزاع منقطع شود و استقصاء وصف
کہ بعزت وجود انجامد جائز نیست و در باب باطل داخل میگردد پس لابد وصف در ہر نوع جدا باشد فقیر گوید مدار معلومیت
و مجہولیت بر عرف ناس است و ہر اہل شہر بر عرف خود اند چنانکہ بخاری از بعض تابعین نقل کردہ است واللہ اعلم بالجملہ
امثلہ چند ذکر مے باید کرد تا بدان نسق تفتیش عرف میکردہ باشند مراد از قدر کیل و وزن است و عدد در آنچہ بہ عدد فروختہ میشود
و اشارہ بکوزۂ خاص یا حجرے خاص کہ مثل آن معتاد نیست فاسد باشد و اگر جمع کند درمیان کیل و وزن مثلا چند صاع حنطہ
کہ بوزن کذا بود تضییق ممنوع است بخلاف جمع درمیان عدد خشت و وزن آن کہ متعارف است و لابد است از معرفت
اوصافے کہ اغراض ناس بآن مختلف باشند پس آنچہ منضبط نگردد بسبب اختلاط ارکان بانواع مختلف مانند معاجین و اطعمہ
سلم دران صحیح نباشد فقیر گوید اگر اہل شہرے در اطعمہ مطبوخہ خبز وغیر آن قدرے و وصفے نہادہ باشند کہ بآن مفہوم میگردد
صحیح باشد چنانکہ اشارہ کردیم و در آنچہ نادر الوجود باشد مانند لحم صید سلم صحیح نیست و در ثیاب جنس و طول و عرض و غلظ و
رقت ریسمان و صفاقت و رقت نسج و نعومت یا خشونت لابد است و در تمر جنس و نوع و نسبت بلد و عتق یا حداثت آن لابد است
و در حیوان جنس و نوع و ذکورۃ و انوثۃ و سن و طول و قصر او بتقریب و دران باب قول نخاسین اعتبار میباید کرد و ہمچنین
در ہر جنس قول اہل آن جنس و قول ابن عمر لبعیر معلوم دو معنی را محتمل است یکے آنکہ ثمن معلوم الوصف باشد تا اگر انفساخ
سلم لازم گردد و ثمن تالف شدہ باشد بآن وصف رجوع کنیم چنانکہ یک قول شافعی است دیگر آنکہ امرے ذکر کردہ است
کہ مخصوص بسلم نیست و آن علم ثمن است برویت یا بوصف چنانکہ در باب بیع گذشت و قول ابن عمر الی
اجل مسمی معنیش آنست کہ اگر در سلم اجل باشد لازم است تسمیہ آن بوجہیکہ نزدیک اہل عرف اشتباہ برخیزد پس اگر ذکر
اجل نکرد حالا منعقد شود و اگر بحلول آن تصریح کرد جائز باشد و محل التسلیم نیز ذکر میباید کرد اگر عرف کفایت آن نمیکند واللہ اعلم

باب النہی عن استبدال المسلم فیہ قبل قبضہ باب در منع از تبدیل مسلم فیہ پیش از آنکہ قبض کند آن را بغیر آن قال مالک

الامر عندنا فیمن سلف فی طعام بسعر معلوم الی اجل مسمی فحل الاجل فلم یجد المبتاع عند البائع وفاء مما ابتاع منہ

فاقالہ فانہ لا ینبغی لہ ان یاخذ منہ الا ورقہ او ذہبہ او الثمن الذی دفع الیہ بعینہ

مسوّٰی ٤ قلت وعليه اهل العلم في الوقاية ولم يجز التصرف في راس المال المسلم فيه كالشركة والتولية قبل قبضه وفي المنهاج ولا يصح بيع المسلم فيه قبل قبضه ولا الاعتياض عنه ١٢ ٥ قلت الامر بالكتابة والاشهاد وعند فقد الكاتب بالرهن للاستحباب عند اهل العلم واتفقوا على صحة توقيت الاجل في الثمن الموجل وبيع السلم واختلفوا في القرض في شرح السنة ذهب الشافعي الى انه لا يلزم وذهب مالك الى انه يلزم اقول عموم الآية مع مالك ودلت الآية على ان الكتابة وتحمل الشهادة فرض بالكفاية وان المملي للكتابة يكون من عليه الحق او وكيله فيكتب الكاتب اقراره وان نصاب الشهادة في الاموال رجلان او رجل وامرأتان وان الاشهاد آكد استحبابا من الكتابة في التجارة الحاضرة وان القبض شرط صحة الرهن لانه تعالى ذكره في محل تفسير الرهان وان كتمان الشهادة حرام وقيد السفر في صحة الرهن اتفاقي لا احترازي لان النبي صلى الله عليه وسلم رهن درعه عند يهودي في المدينة ١٢ +

مصفّٰی وانه ٥ لا يشتري منه بذلك الثمن شيئا حتى يقبضه منه وذلك انه اذا اخذ غير الثمن الذي دفع اليه او صرفه في سلعة غير الطعام الذي ابتاع منه فهو بيع الطعام قبل ان يستوفى ٤ — گفت مالک امر مقرر است نزدیک علماء ما در باب شخصے که پیشگی داد در خرید غله به نرخ معین تا مدت معین پس حلول کرد اجل پس نیافت خرید کننده نزدیک بائع آنچه وفا کند چیزے را که خریده است از وے پس فسخ کند بیع را برائے او پس هر آئینه سزاوار نیست او را که بگیرد از بائع مگر زر خود را یا نقره خود را یا آنچه داده است بعینه قیمت سوائے این هر دو بعینه و خرید نکند از وے بدان قیمت چیزے را تا قبض نکند آنرا و این حکم برائے آنست که چون تغییر داد قیمتے را که رسانیده است به بائع یا صرف کند آن قیمت را در متاعے غیر از غله که خریده بود از ان پس این بیع غله است قبل از آنکه قبض کرده شود و آن جائز نیست ٥

باب کتابة الدیون والاشهاد علیها والرهن لاجلها باب در نوشتن قرضها و قباله و شاهد گرفتن بر ان و گرو نهادن برائے آن قال الله تعالى

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوْهُ ۭ وَلْيَكْتُبْ بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌۢ بِالْعَدْلِ ۠ وَلَا يَاْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَّكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ ۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذِيْ عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـــًٔا ۭ فَاِنْ كَانَ الَّذِيْ عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيْهًا اَوْ ضَعِيْفًا اَوْ لَا يَسْتَطِيْعُ اَنْ يُّمِلَّ ھُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهٗ بِالْعَدْلِ ۭ وَاسْتَشْهِدُوْا شَهِيْدَيْنِ مِنْ رِّجَالِكُمْ ۚ فَاِنْ لَّمْ يَكُوْنَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَّامْرَاَتٰنِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاۗءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰىھُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰىهُمَا الْاُخْرٰى ۭ وَلَا يَاْبَ الشُّهَدَاۗءُ اِذَا مَا دُعُوْا ۭ وَلَا تَسْـَٔـمُوْٓا اَنْ تَكْتُبُوْهُ صَغِيْرًا اَوْ كَبِيْرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖ ۭ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُوْٓا اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيْرُوْنَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوْھَا ۭ وَاَشْهِدُوْٓا اِذَا تَبَايَعْتُمْ ۠ وَلَا يُضَاۗرَّ كَاتِبٌ وَّلَا شَهِيْدٌ ڛ وَاِنْ تَفْعَلُوْا فَاِنَّهٗ فُسُوْقٌۢ بِكُمْ ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ ۭ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝ وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰي سَفَرٍ وَّلَمْ تَجِدُوْا كَاتِبًا فَرِھٰنٌ مَّقْبُوْضَةٌ ۭ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهٗ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ ۭ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۭ وَمَنْ يَّكْتُمْهَا فَاِنَّهٗٓ اٰثِمٌ قَلْبُهٗ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ۝

٥ قوله وانه لا يشتري منه بذلك الثمن الخ وهو قول ابي حنيفة والشافعي في الهداية وان تقايلا السلم لم يكن لرب السلم ان يشتري من المسلم اليه براس المال شيئا حتى يقبضه كله انتهى وفي المنهاج ولا يصح بيع المسلم فيه قبل قبضه ولا الاعتياض عنه ١٢ محلي

مصفیٰ | اے مسلمانان وقتیکہ معامله کنید یعنی بسلم یا قرض تا خیر کرده تا میعادے معلوم پس بنویسید آنرا و باید کہ بنویسد میان
شما نویسنده براستی و باید کہ سر باز نزند نویسنده از آنکه بنویسد چنانکه آموخته است او را خدا تعالی یعنی بشکر آنکه خدا تعالی
او را نوشتن آموخته است ابا نکند پس باید کہ بنویسد نویسنده و املا کند کسیکه لازم است بر وے حق یعنی اقرار بزبان خود
کند تا بر حسب آن نوشته شود و باید کہ بترسد از خدا در املاء خود و ناقص نکند از حق چیزے را پس اگر باشد کسیکه بر وے لازم
شده است حق بے خرد یعنی مسرف یا ناتوان یعنی کودک و پیر خرف یا نمیتواند کہ خود املا کند یعنی ابکم است یا لغت کتابت
نمیداند پس باید کہ املا کند متولی کار او بانصاف یعنی بجاے او پدر او یا وصی پدر یا قیم یا مترجم املا کند و شاہد گیرید دو کس
را از مردان خود پس اگر نباشند شاہدان دو مرد پس شاہد شوند یک مرد و دو زن از آنانکه پسند میکنید ایشانرا از گواہان یعنی
متدین با مروت کہ با مدعی قرابتے و با مدعا علیه خصومتے نداشته باشند کہ این معنی موجب تهمت است مشروع کرده شد تعدد زنان
برائے آنکه فراموش کند یکے از ایشان پس یاد دہد یکے از ایشان دیگرے را یعنی برائے آنکه یاد دہد یکے دیگرے را اگر وے فراموش کند و باید کہ سر باز نزنند گواہان
وقتیکه خوانده شود ایشانرا یعنی برائے تحمل شہادت یا ادائے آن و ملول مشوید از آنکه بنویسید آنرا کم باشد یا بسیار موقت کرده بسوئے میعاد خود این نوشتن
بانصاف نزدیک تر است پیش خدا و راست کننده تر است گواہی را و نزدیک تر است از آنکه شک نکنید در قدر حق و قدر اجل
و غیر آن مگر وقتیکه باشد آن معامله سوداگری بالفعل تمام شونده دست بدست میگردانید آنرا در میان خویش پس نیست
بر شما بزه آنگاه در آنکه ننویسید آنرا و گواه گیرید وقتیکه معامله خرید و فروخت کنید با یکدیگر و ضرر داده نشود نویسنده را و
نه گواه را و اگر بکنید این کار پس ہر آئینه وے گناه است در حق شما و بترسید از حق و مے آموزد شما را خدا و خدا بهمه چیز داناست
و اگر باشید بر سفرے و معامله قرض در سفر واقع شود و نیابید نویسنده را پس لازم ست گرو بدست آورده شده پس اگر
امین داشته شد بعض از شما از بعض پس باید کہ ادا کند کسیکه امین داشته شد امانت خود را و باید کہ بترسد از خدا پروردگار خویش
و نپوشانید گواہی را و ہر کہ بپوشاند آنرا پس ہر آئینه وے گناہگار ست دل او و خدا بانچه میکنید داناست مترجم گوید رضی الله عنه
کہ حکم بنوشتن قباله و گرفتن گواه و در وقت نیافتن گواه گرو بدست آوردن بطریق استحباب است نزد علماء و اتفاق کردند
بر صحت معین گردانیدن مدت و ثمن موجل و بیع سلم و اختلاف کردند در معامله قرض شافعی میگوید لازم نمیشود امهال در قرض
و نزدیک مالک لازم میشود و فقیر میگوید عموم آیت موید قول مالک است درین باب و دلالت میکند آیت بر آنکه کتابت و تحمل
شہادت فرض بالکفایه است و بر آنکه املا کننده میباید کسے باشد کہ حق بر وے لازم است یا وکیل او پس بنویسد کاتب اقرار
او را و نصاب شہادت در اموال دو مرد است یا یک مرد و دو زن و اشہاد موکد تر است از کتابت بطریق استحباب در سوداگری
بالفعل و بدست آوردن گرو شرط صحت رہن است زیرا کہ خدا تعالی ذکر فرمود در محل تفسیر رہان و پوشیدن گواہی حرام است
و قید سفر در صحت رہن اتفاقیست نه احترازی زیرا کہ آنحضرت صلی الله علیه وسلم گرو داشت زره خود را در مدینه در دست
یهودی باب لا یجوز مطالبة المعسر لا مطالبة الموسر قبل الاجل و من لزمه دین حال و طالبه الغریم و هو یجد یودی

مسوی ¹ قلت فی شرح السنة قوله فان معرضا ای ستدان معرضا عن الاداء قوله قد دین بدای حاط بماله الدین یقال دین بالرجل اذا وقع فیما لا یستطیع الخروج منه هذا قول اهل العلم ان مال المفلس یقسم بین غرمائه علی قدر دیونهم فان نقص ماله فضل الدین ینظر الی المیسرة قال مالک اذا کان علی رجل مال وله عبد لا شیء له غیره فاعتقه لم یجز عتقه وعند الشافعی تصرف المدیون نافذ مالم یحجر علیه القاضی ثم بعد الحجر لا ینفذ تصرفه فی ماله فی شرح السنة ایضا اما المعسر فلا حبس علیه بل ینظر فانه غیر ظالم بالتاخیر وهذا قول مالک والشافعی فان کان له مال یخفیه حبس وعزر حتی یظهر ماله وذهب شریح الی ان المعسر یحبس وهو قول اصحاب الرأی ١٢ +

مصفی حرم علیه المطل فان مطل حبسه القاضی وعزره وکلفه ببیع ماله فان لم یفعل باع علیه ماله وقسمه بین الغرماء جایز نیست تقاضا کردن مفلس را و نه تقاضا کردن توانگر را پیش از مدت معین و هرکه لازم شد بروے اداء دین بالفعل وطلب کرد از وے قرض خواه و وی قادر است بر اداء آن حرام است درنگ کردن بروے و اگر درنگ کند قید نماید او را قاضی و به تعزیر رساند او را و تکلیف دهد بروے بفروختن مال او و اگر نفروخت بفروشد قاضی مال او را و قسمت کند درمیان غریمان قال الله تعالی وان کان ذو عسرة فنظرة الی میسرة وان تصدقوا خیر لکم فرمود خدا تعالی و اگر متحقق شود صاحب عسرت واجب است مهلت دادن او تا یافتن یسار و اگر صدقه دهید یعنی ابراء کنید این ابراء کردن بهتر باشد برائے شما مالک ² باسناده ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال مطل الغنی ظلم فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم درنگ کردن توانگر در اداء قرض بعد حلول اجل ظلم است و در بعض روایات چنین آمده یحل عرضه وعقوبته یعنی حلال سازد این ظلم ازاله آبروے او را باغلاظ در قول و عقوبت او را یعنی حبس او را مالک ³ عن عمر بن عبد الرحمن بن دلاف المزنی ان رجلا من جهینة کان یسبق الحاج فیشتری الرواحل فیغلی بها ثم یسرع السیر فیسبق الحاج فافلس فرفع امره الی عمر بن الخطاب فقال اما بعد ایها الناس فان الاسیفع اسیفع جهینة رضی من دینه وامانته بان یقال سبق الحاج الا وانه قد دان معرضا فاصبح قد رین به فمن کان له علیه دین فلیأتنا بالغداة نقسم ماله بینهم وایاکم والدین فان اوله هم واخره حرب ⁵ مردے از جهینه پیش از حاجیان میرفت در جاہائے که رواحل خرید کرده میشد آنجا پس گران میفروخت آنرا بدست حاجیان بعد ازان شتاب سیر میکرد پس پیش از حاجیان میرفت یعنی مشغول میشد بتقاضائے دیون و مانند آن تا آنکه تنگ دست شد و موسم حج نزدیک میرسید پس در آن وقت سیر را سریع میکرد تا آنکه پیش از حاجیان برسد پس مفلس گردانیده شد پس برداشته شد حال او یعنی مذکور کرده شد حال او پیش عمر بن الخطاب پس فرمود عمر بن الخطاب

⁵ قوله اسیفع یقال رجل اسفع ای متغیر اللون لما یکابده من المشقة والنصب والاسیفع تصغیره ... کذا فی ... رضی له ... ال بنا وضاح و بفتحها لعبد الله بن یحیی المزنی المدنی ١٢ قوله فیغلی ای یشتری بها غالیا ... ١٢ قوله فافلس ای صار مفلسا ولعبد الرزاق یبتاع الرواحل فیغلی بها فدار علیه دین حتی افلس ... قوله قد دان معرضا ... معرضا عن الاداء معناه وان کل من اعترض ... یقال ادان ... بزنة الماضی المجهول من ران یرین ای ... لافلاس او حوزی ... ١٢ منه

مسوّی ۱ قلت وعليه الشافعي وجماعة في شرح السنة قالوا اذا افلس المشتري بالثمن ووجد البائع عين ماله فله ان يفسخ البيع ويأخذ عين ماله قال ابو حنيفة هو اسوة للغرماء فان كان اخذ بعض الثمن وافلس بالباقي اخذ من ماله بقدر ما بقي من الثمن عند الشافعي ولو مات مفلسا فهو كما لو افلس في حيوته عنده وذهب مالك الى انه اذا مات مفلسا او افلس في حيوته وقد اخذ البائع شيئا من الثمن فليس له اخذ عين ماله بل يضارب الغرماء لحديث ابي بكر بن عبد الرحمن والجواب من قبل الشافعي ان الحديث مرسل ولئن ثبت فمنا ولا على ما لو مات المشتري مليئا او من رجح واخرج الشافعي من طريق آخر ايما رجل مات او افلس فصاحب المتاع احق بمتاعه اذا وجده بعينه اقول تاويل قوله ولم يقبض الذي باعه من ثمنه شيئا عند الشافعي انه شرط كونه احق بجميع ماله ۱۲

مصفّی اما بعد ای مردمان این مرد سیاه فام حقیر قدر هرا ومیدارم سیاه فام جهینه را راضی شد از دین خود وامانت خود بآن که گفته شود او را که پیش از حاجیان ببازارهای رواحل رسیده آگاه باشید هر آئینه او معامله کرد با مردمان اعراض کرده از شرط مروت پس گشت باین حال که جز ادا شده شد او را بآن فعل خود پس هر که را باشد بروی دینی پس باید که بیاید پیش ما پگاه روز آینده تا قسمت کنیم مال او را در میان ایشان و دور دارید خود را از دین و دین را از خود پس هر آئینه اول دین غم است و آخر آن جنگ است مترجم گوید که اتفاق علماء برهمین است که مال مفلس قسمت کرده شود در میان غریمان او بمقدار قرض ایشان پس اگر وافی شد مال او و هنوز قرض تمام ادا نشد انتظار باید کرد و مهلت باید داد او را تا آنکه توانگر شود و بغوی گفته که معسر را حبس نباید کرد بلکه مهلت داده شود او را زیرا که او ظالم نیست بدرنگ کردن و همین است قول مالک و شافعی و اگر باشد او را مالی که پنهان سکند آنرا پس حبس باید نمود و تعزیر باید کرد تا آنکه ظاهر گرداند آن مال را

باب من افلس وقد كان ابتاع متاعا فللبائع الخيار في اخذه بعينه ويكون اسوة للغرماء کسیکه مفلس شد و هر آئینه خریده بود متاعی را از دست کسی پس فروشنده را اختیار است در گرفتن آن مال خود بعینه یا آنکه در حکم سائر قرضخواهان باشد

مالك عن ابن شهاب عن ابی بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ايما رجل باع متاعا فافلس الذي ابتاعه منه ولم يقبض الذي باعه من ثمنه شيئا فوجده بعينه فهو احق به وان مات الذي ابتاعه فصاحب المتاع فيه اسوة الغرماء رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر مردیکه فروخت متاع خود را بدست کسی پس مفلس شد آن شخص که خریده بود از وی و هنوز قبض نکرده است بایع از ثمن او چیزی و یافت آن متاع را چنانکه بود پس این فروشنده احق است بآن متاع و اگر بمرد آن خریدکننده پس صاحب متاع حکم او مانند سائر قرضخواهان است

مالك عن يحيى بن سعيد عن ابی بكر بن محمد بن حزم عن عمر بن عبد العزيز عن ابی بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن ابی هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ايما رجل افلس فادرك الرجل ماله بعينه فهو احق به من غيره ۱ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هر مردیکه مفلس شد پس یافت شخصی مال خود را بعینه پیش او پس آن شخص احق است بآن متاع خود از غیر او

باب الحوالة

باب در بیان حواله صورت حواله آنست که زید را بر عمرو قرضی است و با او مطالبه میکند و عمرو قرض دار دیگری خالد را از جهت غصب

مسوّی | ؎ قلت علیه اهل العلم ان الحوالة جائزة فی شرح السنة قوله اتبع احدکم بالتخفیف معناه احیل احدکم علی ملیٍ فلیتبع ای فلیحتل یقال تبعت
غریمی علی فلان فتبعه ای احلته فاحتال قوله فلیتبع لیس ان علی طریق الوجوب بل علی طریق الاباحة ان اختار قبل الحوالة ان شاء لم یقبل ۱۲

مصفّی | یا وجهے از وجوه بر ذمہ وے حقے از آن عمرو ثابت است پس حوالہ کند بروے ومطالبہ را بروے اندازد

مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال مطل الغنی ظلم واذا اتبع احدکم علی ملیٍ فلیتبع ؎ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود درنگ کردن توانگر در اداے دین بعد گذشتن مدت معین ظلم است وچون یکے حوالہ کردہ شود یکے را از شما بر توانگرے پس باید کہ در پے او شود وبا او مطالبہ کند مترجم گوید تبع بسکون تا راست از باب افعال وانباع بمعنی حوالہ مے آید زیرا کہ تابع میگرداند محتال لہ را بمحتال علیہ تا از وے مطالبہ کند وعقل در اول تامل در مے یابد کہ لابد ست درین معاملہ از سہ شخص ودو دین وصیغۂ کہ بآن حوالہ متحقق شود وشروط عاقدین وصیغہ از کلام سابق معلوم شد حالا در امور خاصہ حوالہ شروع باید کرد پس رضاے عاقدین کہ محیل ومحتال است لابد شود تنہا وآیا رضاء محتال علیہ شرط است یا نہ ظاہر عدم لزوم اوست بعد تحقیق وینے کہ بروے است وآیا کسیکہ بروے دین نیست وتبرعا حوالہ میکند صحیح ہست یا نہ فقیر گوید از حدیث ابوقتادہ کہ دین میت بر خود گرفت وآنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جایز داشتند ونماز جنازہ او گذاردند ظاہر میشود کہ درست است وآیا برجوع ساقط میشود یا نہ ظاہر آنست کہ میشود واللہ اعلم وخاصیت او آنست کہ متحول میشود دین کہ بری گردد محیل از دین محتال ومحتال علیہ از دین محیل واگر متعذر شود اخذ بسبب تفلیس ومانند آن رجوع نمی کند وآگر محتال علیہ بثمن مبیع بودہ است ودر مبیع عیبے ظاہر شد وبآن عیب رد کرد آیا باطل میگردد حوالہ یا نہ ظاہر آنست کہ باطل میگردد زیرا کہ دین نماند وعدم ارتداد در دین ثابت باشد واین جا دین نماند ومناسب حوالہ ضمان وکفالت است آنرا نیز در ذیل حوالہ ذکر کنیم عقل در اول تامل در مے یابد کہ در ضمان لابد ست از ضامن ومضمون لہ ومضمون عنہ ودینے کہ ضمان بروے اوست وصیغۂ کہ ضمان بآن منعقد شود اما صیغہ پس لابد ست از لفظے مفہم مانند ضمنت دینک علیہ او تحملتہ او تقلدتہ او انا بالمال ضامن او کفیل او زعیم او حمیل یا نوشتہ کہ بدان مضمون باشد اگر نوشتن را اہل عرف ضمان دانند ودین میباید کہ لازم باشد ودر قدیم ضمان چیزیکہ طلب ایجاب او میکند درست داشتہ اند وآن اقوی مینماید وضمان درک صحیح است وآن آنست کہ ضامن شود براے مشتری ثمن را اگر مبیع مستحق یا معیب یا ناقص در وزن شود ظاہر شد وتصحیح ضمان حوالہ نزدیک شروع در عمل وآیا تعیین دین ضرور ست یا نہ در قدیم گفتہ اند کہ نوشت از احاطہ کافی است ... یا ممالک علی فلان من جہتہ کذا وآن اقوی مینماید وشروط ضامن رشد ست وتکلیف وتعیین مضمون لہ آیا ضروری ہست یا نہ دو وجہ مذکور شدہ واقوی نزدیک فقیر تفصیل است اگر تصریح کرد کہ مضمون لہ ہر کہ باشد صحیح است وکفالت ببدن کسیکہ او را حاضر کند عند الحاجة صحیح است در قصاص وحد قذف ومانند آن پس اگر تعیین مکانے کردہ است لازم شود تسلیم در آن مکان والا در مکان عقد تسلیم کند وچون تسلیم کرد وآنجا ہیچ مانع نیست مانند تغلب جابر ... اگر غائب

مسوّی ‌ ؎ قلت وعليه الشافعي في شرح السنة اذا قبل الحوالة تحول الدين من المحيل الى ذمة المحال عليه ولا رجوع للمحتال على المحيل من غير عذر فلو افلس المحال عليه او مات ولم يترك وفاء قال الشافعي لا رجوع له على المحيل بحال قال ابو حنيفة يرجع اذا افلس او مات ولم يترك وفاء ١٢

مصفّی ‌ وكفيل مكان او سپارند و احضار او بتوانند واجب است بر وے احضار و اگر مدت احضار بگذشت و حاضر نكرد مستحق حبس گردد و اگر در كفاله شرط كرده باشد كه اگر تسليم بدن بسير نيايد مبلغ ادا كند صحيح نزديك فقير صحت آنست و الله اعلم و مانند كفاله بدن هست ضمان اعيان در غصب يا استعاره و در ضمان دين جائز است صاحب حق را مطالبه اصيل و ضامن و اگر شرط كند برائة اصيل ظاهر نزديك فقير جواز اوست و وقتيكه صاحب حق ضامن را مطالبه كند جائز است مطالبه ضامن اصيل را و قبل از مطالبه نيز اگر تبرعه خود طلبيد جائز باشد و مى بايد كه ضامن نزديك ادا گواه گيرد دو مرد يا يك مرد و دو زن را يا يك مرد را تا با او سوگند خورد پس اگر شاهد نگرفت اگر اصيل حاضر بود يا تصديق كرد يا مضمون له تصديق كرد رجوع كند و اگر يكے ازين چيزها نشد رجوع نمے تواند كرد باب لا يرجع المحتال له على المحيل و يرجع المتحمل له على الغريم رجوع نكند شخصے كه حواله كرده شد برائے او بر حواله كننده و رجوع كند كسيكه تحمل كرد حواله را يعنى كفيل شد برائے او بر غريم اول

قال يحيى سمعت مالكا يقول الامر عندنا في الرجل يحيل الرجل على الرجل بدين له عليه انه ان افلس الذي احيل عليه او مات ولم يدع وفاء فليس للمحتال على الذي احاله شيء وانه لا يرجع على صاحبه الاول قال مالك وهذا الامر الذي لا اختلاف فيه عندنا قال مالك فاما الرجل يتحمل له الرجل بدين له على رجل آخر ثم يهلك المتحمل او يفلس فان الذي تحمل له يرجع على غريمه الاول باب الاجارة باب در جواز مزدور گرفتن قال الله تعالى في قصة موسى و شعيب عليهما السلام فرمود خدا تعالى در قصه موسى و شعيب عليهما السلام قالت احدٰهما يا ابت استأجره ان خير من استأجرت القوي الامين قال انى اريد ان انكحك احدى ابنتي هاتين على ان تأجرني ثماني حجج فان اتممت عشرا فمن عندك وما اريد ان اشق عليك ستجدني ان شاء الله من الصالحين قال ذلك بيني وبينك ايما الاجلين قضيت فلا عدوان على والله على ما نقول وكيل گفت يكے از دو دختر شعيب عليه السلام پدر خود را اے پدر مزدور گير موسىٰ را هر آئينه بهترين كسيكه مزدور گيرى او را آن شخص است كه توانا و با امانت بود گفت شعيب با موسىٰ عليهما السلام هر آئينه ميخواهم كه بزنے دهم ترا يكے ازين دو دختر خود بشرط آنكه مزدورى من كنى هشت سال پس اگر تمام كردى ده سال را پس آن تمام كردن تبرع است از جانب تو و نمى خواهم كه مشقت افگنم بر تو خواهى يافت مرا اگر خدا تعالى خواسته است از جمله شائسته كاران گفت موسىٰ اينست عهد ميان من و ميان تو هر كدام ازين دو مدت كه ادا كنم تعدى نباشد بر من و خدا بر آنچه

؎ گفت يحيى شنيدم مالك را كه ميگفت امر مقرر نزديك ما در باب مرديكه حواله كرد مرد ديگر را بر كسيكه او را دين بود بر آن اين است كه اگر مفلس شد محال عليه يا بمرد و نگذاشت چيزے را كه ادا دين كند پس نيست محتال را بر محيل چيزے و محتال رجوع نميكند بر صاحب اول خود گفت مالك و اين امريست كه اختلاف نيست در آن نزديك ما گفت مالك و اما مرديكه ضامن شود برا مرد ديگر بدينيكه او را باشد بر شخصے ديگر پس بميرد ضامن يا مفلس شود پس تحقيق آن كسيكه ضامن كرده شد برائے او يعنى صاحب حق باز ميگردد بر صاحب خود كه اول مديون او بود ١٢

در منقول عنه ترجمه اين قول نبود فقط بياض بود و بنا بر آن بر حاشيه نوشته شد *

مسوّی | لـه قلت فی هذه الآیة مشروعیة الاجارة مطلقاً ومشروعیة الاجارة بتسلیم نفسه للخدمة وعلیه اهل العلم ومن لا یحصی علی
انه ان اطلق الخدمة فهی محمولة علی المتعارف ولا یضرها الجهالة فی الجملة لان الارضاع والرعی لا ینضبط أن حق الضبط ۱۲
لـه قلت فی العالمکیریة الاصل عندنا ان المستاجر یملک الاجارة فیما لا یتفاوت الناس فی الانتفاع به فان استاجر دارا وقبضها ثم آجرها
بمثل ما استاجرها او اقل جاز وان آجرها باکثر مما استاجرها فهی جائزة ایضاً الا انه ان کانت الاجرة الثانیة من جنس الاولی [illegible]
ویتصدق بها وان کانت خلاف جنسها طابت له الزیادة ولو زاد فی الدار زیادة کما لو وتد فیها وتداً او طینها طابت الزیادة فی الکافی فی مذهب [illegible]
المسئلة عنه ثلاث روایات اصحها یجوز بمثل الاجرة الاولی زیادة کالمبیع برأس المال زیادة الثانیة ان المک فالعین بادعة جاز [illegible]

مصفّی | میگویم گواه است مترجم گوید که این آیت متضمن احکام بسیار است از باب اجاره از انجمله بهترین اجیران کسے
که قوی باشد بر کار مطلوب بعقل و بطاقت بدن وامین باشد بر اموال مردمان وحقوق ایشان واز آن جمله آنست که مباح
است نکاح بر منفعت باعتبار مالیت ولهذا اجرت نامیده شد واز انجمله آنست که اگر عادت قاضیه باشد بوظیفه چیزی ذکر آن
تفصیل در اثنائے عقد لازم نیست زیراکه قوم را در اجرای خویش عادتے معلوم بود واز انجمله آنست که قبول اجاره [illegible]
بلفظ ماضی ضرور نیست زیراکه حضرت شعیب ارید ان انکحک گفتند وحضرت موسی ایما الاجلین گفتند [illegible]
بلکه کلام بالفعل ایشان مفهم باشد در عرف ناس والله اعلم واز انجمله آنست که ذکر امر کہ تعلق [illegible] از اطاب کند [illegible]
باک نیست والفاء آن از اخلاق محموده است زیراکه دو سال دیگر حضرت موسی بکشت کردند یا ده [illegible] سال [illegible]

وان اردتم ان تسترضعوا اولادکم فلا جناح علیکم اذا سلمتم ما آتیتم بالمعروف فرمود خدا تعالی اگر خواهید که دایه را اجیر گیرید [illegible]
اولاد خود پس هیچ گناه نیست بر شما وقتیکه تسلیم کردید بآن دایه چیزیکه دادن آن مقرر کردید بوضع نیک مترجم گوید [illegible]
فائده شرط آنست که اگر در تسلیم خللے واقع شود استرضاع موجب اثم گردد از ینجا دانسته شد که [illegible]
وطریق استیفاء آن ضرور نیست چون امرے باشد که عرف احاطه آن میکند زیراکه گاهے طفل [illegible]
کم وقدر آن معلوم نتوان کرد وگاهے نشسته وگاهے خفته باب بیجو زان [illegible]
که کرایه گیرد جانورے را بعد از ان کرایه دهد آنرا بزیاده تر از انچه خرج کرده مالک عن ابن شهاب [illegible]

الا انه ثم یکریها باکثر مما تکاراها به فقال لا بأس به مالک سوال کرده شد از ابن شهاب [illegible]
بعد از انکه بکرایه سپارد آنرا بچیزے زیاده تر از انکه کرایه گرفته بود بآن پس گفت ابن شهاب [illegible]
در اول تأمل درسے باید که در اجاره لابد است از عاقدین واجرت ومنفعت وصیغه [illegible]
اختلاف که درمیان عاقدین واقع شود پس شرط عاقدین [illegible] است وصیغه [illegible]
باید که دلالت بر ایجاب وقبول مانند [illegible]
یا اکثریت یا شخصے راکه باجرت معین یا وقت معین کار [illegible]
[illegible]

مصفّی

بقصار داد تا آنرا بشوید یا بخیاط که آنرا بدوزد و ذکر اجرت نکرد اجرت لازم شود و اگر گوید بعتبک منفعتها بکذا آیا صحیح باشد یا نه اظهر نزدیک فقیر جواز اوست چنانکه مکرر ذکر کردیم که محط نظر معنی عقد است نه لفظ آن و اجاره دو قسم است واقع بر عین مانند اجاره این حویلی یا این دابه برائے سواری یا این حمال را برائے حمل اثقال و واقع بر ذمه مانند اجاره دابه کذا و کذا برائے سفر فلانے یا اجیر گوید خانه کذا و کذا برائے تو بنا کنم پس اجاره عین مانند بیع شئے معین است بثمن خواه قبل تسلیم منفعت بدهد یا بعد از آن و اجاره ذمه مانند بیع سلم است لابد آنجا از تسلیم اجرت و درین صورت تاجیل و تعجیل هر دو جایز باشد و مطلق بر تعجیل محمول شود و شرط اجرت آنست که معلومه باشد پس اجاره دابه بعلف او صحیح نباشد و همچنین اجاره طحن بثلث دقیق مثلا زیراکه معلوم نیست که دابه چه قدر خواهد خورد و از حب چه قدر دقیق حاصل شود و فیه نظر زیراکه از اجاره رضاع

آسیا ۱۲

طفل ظاهر شد که استقصا مطلوب نیست و معتاد درین چیزها میتوان دانست و این قدر احاطه کافی است و متقومه باشد پس استیجار دلال برائے کلمه که مرغب مشتریان باشد درست نیست زیراکه در عرف آنرا متقوم نمی شمرند و مقدور التسلیم بودن آن باعتبار ظن غالب پس اجاره عبد مغصوب و آبق صحیح نباشد و همچنین کرایه گرفتن زمین برائے زراعت که مطریکه کافی زراعت اوست معتاد نباشد و امتناع شرعی مانند امتناع حسی است پس استیجار حائض برائے خدمت مسجد صحیح نباشد و شرط منفعت آنست که معلومه باشد یا انیست که تقدیر کنند بزمان مانند کرایه خانه یکسال یا انیست که مقدر کنند بعمل مانند کرایه دابه تا مکه و خیاطة این قمیص و در تعلیم قرآن حاصل میشود تعین منفعت بتعین مدت یا تعین سوره و در بناء به بیان موضع و طول و عرض و ارتفاع دیوار و چیزیکه بآن ساخته شود از سنگ و خشت و نوره و غیر آن و در کرایه زمین لابد است از ذکر منفعت آنکه برائے زراعت میگیرد یا برائے غرس و در کرایه دابه معرفت راکب بمشاهده یا وصف و سرج و یا وطی و شغدف و شبری و اگر در راه حرمین مثلا شرط نکرده است حمل مشک و سفره و دستنبچه و غیر آن نزدیک فقیر لازم میشود قدر معتاد زیراکه شهرت و اعتیاد و حاجت بمنزله بیان است و اگر دابه بر ذمه گرفته است لابد است از اوصاف او و لابد است در اجاره دابه از بیان قدر سیر مگر آنکه منازل معتاد باشند که آن کفایت میکند از بیان و لابد است در اجاره حمال برائے حمل اثقال از مشاهده آن و امتحان وزن آن بدست خود و صحیح است استیجار دایه برائے ارضاع و حضانت فقط یا ارضاع فقط و اگر عادت قاضیه باشد بحضانت در صورت مطلق دایه گرفتن داخل باشد نزدیک فقیر والله اعلم و از جمله حضانت است حفظ صبی و تعهد او بغسل راس و بدن و تحریک مهد و غسل ثیاب او از مثل بول او و اگر وراق را برائے کتابت کتاب کذا اجاره گرفت یا خیاط را برائے خیاطت قمیص کذا آیا سیاهی و رشته از آن عامل باشد یا از آن مالک اقوی آنست که رجوع بعرف کنند و اگر عادت بلاد مختلف باشد واجب شود بیان و در صورت عدم بیان اجاره باطل گردد و اگر خانه کرایه معیب باشد و مبادرت کرد مالک باصلاح آن اجاره لازم است والا خیار مکتری را باشد در فسخ و اصلاح بیت در رفتن ثلج از بالائے آن و تعمیر ناودان و تطیین که بجهت ابقاء او باشد ذمه مکاری است و تنظیف بیت و تطیین که مقصود از آن

مصنفہ | تزئین باشد و مکتری و ظاہر نزد یک فقیر آنست کہ در اکاف و برذعہ و خرامہ و خطام و محمل و وطا و غطاء
اعانت راکب در رکوب و نزول و شد محمل و غیر آن و ظرف حمل و مانند آن اگر بیان کردہ باشد اتباع بیان باید کرد و الا اگر عادت
معروفہ باشد آن در حکم بیان است و الا اگر اصطلاح بایکدیگر کنند فبہا و الا اجارہ فاسد شود و طریق استیفاء منفعت [illegible]
است کہ ضربے زائد از عرف بمکاری نرسد پس اگر مطلقا خانہ را کرایہ گرفت اسکان قصار و حداد جائز نیست و ید مکتری
ید امانت است اگر تلف شود یا معیب گردد بغیر مخالفت مالک بسببے از اسباب سماویہ مثلا ضامن نمیشود و اگر تعدی کردہ
باشد بآنکہ بزند دابہ را فوق عادت یا بر وے بار گران زیادہ از عادت نہاد ضامن شود و اگر او را بامہ داد تا خیاطت کنید
بعد از ان اختلاف کردند مالک گفت قمیص فرمودہ بودم و خیاط گفت قبا گفتہ بودی درین قول [illegible] قول مالک است
با یمین او یا قول قول عامل است با یمین او نظر بآنکہ عمل در اذن او قول مالک است و بآنکہ غرض مالک ابطال اجرت [illegible] و اگر بعد
عقد اجارہ متاجر را یا اجیر را حادثہ پیش آید کہ قرار بر اجارہ متعذر شدہ باشد آنکہ خانہ کرایہ گرفتہ بود مکتری را سفرے پیش آمد یا دابہ کرایہ گرفتہ [illegible]
مکتری را مرضے پیش آمد یا خانہ کرایہ دادہ بود و اہل او کہ مسافر بودند حاضر شدند یا دابہ کرایہ دادہ بود و خروج [illegible] بسبب
مرض دشوار شد درین صور تنہا فسخ نمیشود الا بتراضی طرفین و اگر احد العاقدین مرد [illegible]
داد بعینہا داد و ہمہ خیار باشد و اگر دابہ را غصب کردہ شد یا منقلب شد و درمان ساعت [illegible] است و اگر مدت
گذشت خیار مکتری راست و اگر دابہ قبض کرد و توقف نمود تا آنکہ مدت انتفاع گذشت اجرت [illegible] شود [illegible]
از مناسبات اجارہ است عاریت و متحقق میشود بمعیر و مستعیر و مستعار و منفعت و صیغہ یا قرینہ کہ بآن عقد عاریت [illegible]
و ظیفہ معیر و مستعیر و اختلافیکہ میان ایشان حادث شود پس شرط معیر صحت تبرع اوست و ملک [illegible]
پس اعارہ متاجر صحیح است [illegible] آیا اعارہ مستعیر صحیح ہست یا نہ دو وجہ آمدہ و شرط مستعیر صحت قبول تبرع است پس اعارہ [illegible]
استعارہ او صحیح نباشد و شرط مستعار آنست کہ منتفع بہ باشد با وجود بقاے عین او [illegible]
منفعت مباح باشد پس اعارہ جاریہ برائے استمتاع صحیح نیست و اعارہ او برائے خدمت [illegible]
خوف فتنہ مگر آنکہ جاریہ صغیرہ باشد یا قبیحہ و اعارہ عبد مسلم برائے خدمت کافر [illegible]
باشد کہ در عرف او را منفعت گویند پس اعارہ دینار بجہت نظر [illegible]
از تعیین مثلا اگر زمین را عاریت داد لابد است از ذکر منفعت [illegible]
شرط نیست بلکہ قرینہ نیز کافی است بجہت آنکہ [illegible]
[illegible] کذا و تثلیث گویند و آن کالا جماع است و وظیفہ معیر آنست [illegible]

لہ اکاف پالان دابہ ۱۲ ؎ برذعہ آنچہ زیر پالان [illegible] ۱۲ ؎ خرامہ [illegible]
؎ محمل کجاوہ ۱۲ ؎ وطا پالان پوش زین وغیرہ کہ بالاے سواری نشینند و زیر پا نہند ۱۲

مسوّی | ۱ قلت فی شرح السنة اتفق اهل العلم علی جواز القراض وهی المضاربة ولا یجوز الا علی الدراهم والدنانیر وهو ان یعطی شیئاً منها الی رجل لیعمل ویتجر فما یحصل من الربح یکون بینهما مناصفة او اثلاثاً علی ما یتشارطان ۱۲ +

مصفّی | تعدی نکند پس اگر مستعار تلف شد بغیر استعمال واجب است نزدیک امام شافعی ضمان او بر مستعیر بحدیث علی الید ما اخذت وبحدیث وارد در ادرع صفوان که عاریت مضمونة ومیرسد هر یکے را رد عاریة هر گاه خواهند مطلقه باشد یا مؤقتة واگر عاریت داده باشد زمین برائے زرع ورجوع کرد لازم است القاتا وقتیکه زرع کامل شود ومستعیر داخل نشود دران ارض بغیر اذن مگر بجهت ضرورت مثل سقی وحصاد واگر برائے غرس داده باشد ورجوع کرد لازم است ایجار ارض یا چیزیکه قطع ضرر جانبین باشد واگر اختلاف واقع شود در اصل عاریت یکے گوید عاریت است ودیگرے گوید غصب است آیا اجاره است قول مالک تصدیق کرده شود بایمین والله اعلم **باب القراض**[۵] قراض عبارت از آنست که شخصے به شخصے دراهم دهد تا تجارت کند ونفع آن مشترک باشد میان ایشان بالمناصفه ویا اثلاثاً یا هر طوریکه شرط کنند **مالک**

باسناده فی قصة عبدالله وعبیدالله ابنی عمر قال عمر قد جعلته قراضاً فاخذ عمر راس المال ونصف ربحه[۶] واخذ عبدالله وعبیدالله نصف ربح ذلک المال گفت حضرت عمر هر آئینه گردانیدم آن معامله را قراض پس گرفت حضرت عمر اصل مال ونصف منفعت آن وگرفتند عبدالله وعبیدالله نصف منفعت آن مال را **مالک**[۷] عن العلاء بن عبدالرحمن عن ابیه عن جده ان عثمان بن عفان اعطاه مالاً قراضاً یعمل فیه علی ان الربح بینهما عثمان بن عفان داد جد علاء بن عبدالرحمن را مالے بطریق قراض تا تجارت کند دران مال بشرط آنکه منفعت منقسم باشد میان ایشان مترجم گوید رضی الله عنه معاونت در تجارت چند قسم میباشد زیرا که اعانت کسے تاجر را بغیر شرکت است یا با شرکت اعانت بغیر شرکت وکالت است واعانت با شرکت در ربح فقط قراض است ودر مال وربح هر دو عنان است پس عنان بکسر عین آنست که هر دو شریک شوند در مال تا تجارت کنند وهر یکے وکیل دیگرے باشد وربح میان ایشان مشترک باشد بقدر مال پس لابد است از عاقدین ومالین وخلط میان مالین وصیغه که عنان بدان ثابت شود ولابد است از کیفیت تقسیم ربح وکیفیت تصرف در تجارت وحکم اختلافے که درمیان ایشان حاصل شود وشرط عاقدین مانند شرط وکیل است وشرط

[۵] القراض مشتق من القرض وهو القطع لانه قطع للمال قطعة لمن یتصرف فیها او قطعة من الربح او من المقارضة وهی المساوات لتساویهما فی الربح واهل العراق یسمونه مضاربة لان کلاً منهما یضرب بسهم فی الربح وقیل ماخوذ من الضرب فی السفر ۱۲ محلی [۶] تمام القصة انه خرج عبدالله وعبیدالله ابنا عمر بن الخطاب فی جیش الی العراق فلما قفلا مرا علی ابی موسی الاشعری وهو امیر البصرة فرحب بهما وسهل ثم قال لو اقدر لکما علی امر انفعکما به لفعلت ثم قال بلی ههنا مال من مال الله ارید ان ابعث به الی امیر المؤمنین فاسلفکماه فتبتاعان به متاعاً من متاع العراق ثم تبیعانه فتؤدیان راس المال الی امیر المؤمنین فیکون لکما الربح فقالا وددنا ففعل وکتب الی عمر بن الخطاب ان یاخذ منهما المال فلما قدما باعا فاربحا فلما دفعا ذلک الی عمر بن الخطاب قال اکل الجیش اسلفه مثل ما اسلفکما قالا لا فقال عمر بن الخطاب ابنا امیر المؤمنین فاسلفکما ادّیا ... ۳۹۶

مصنفی مالین آنست که باہم متمیز نباشد والا شرکت نباشد بلکه خلطه بود پس یا آنست که مالک شده باشند ہر دو یکجا بارث یا شرا یا آنست که خلط کنند مال خود ہا را و درین صورت لابدست از اتحاد جنس وصفت ومثلی بودن مالین وتساوی مالین شرط نیست ونه ذکر قدر مالین در اصل عقد واگر در عروض مختلفه شرکت خواہند حیله او آنست که ہر یکے بفروشد بعض عروض خود را ببعض عروض دیگرے ولابدست صیغه که موضوع باشد برائے این عقد تا تعبیر آن عقد کنند واگر لفظ شرکت فقط ذکر کرد کافی نیست فقیر گوید الا آنکه عرف اہل بلد تعیین مراد کند وتقسیم کنند ربح را آنکه بنسبت حصه ربح ہر یکے با حصه دیگر قدر مال یکے باشد با مال دیگرے اگرچه ہر دو متساوی باشند در وجوه عمل در ادارت آن واگر شرط کرده باشند بنسبت دیگر غیر نسبت مالین صحیح نباشد ودرین صورت ہر یکے رجوع کند باجرت عمل خود بر دیگرے وتصرف کند ہر یکے در مال تصرفیکه در وے ضرر نباشد پس بیع نسیه نکند وبآن مسافرت نکند مگر باذن صاحب خود وبغبن فاحش نفروشد وقرض ندہد وہر یکے را میرسد فسخ ہرگاه خواہد دید که شریک بامانت است پس قبول کرده شود قول او در خسران وتلف وقدر ربح پس اگر دعوے کرد تلف را بسبب ظاہر بران سبب بینه طلب کرده شود نه بر تلف واگر بسبب خفی دعوے کرد طلب کردن بینه نشاید و اما قراض آنست که بدہد شخصے مال خود را بشخصے دیگر تا تجارت کند در ان وربح مشترک باشد میان ایشان بحسبه که قرار دہند عقل در اول تامل در مے باید که لابداست در قراض از عاقدین وصیغه عقد ومال وکیفیت تقسیم ربح وکیفیت تصرف عامل وحکم اختلافے که درمیان ایشان حاصل شود پس شرط عاقدین مثل شرط وکیل است وشرط صیغه آنست که موضوع باشد برائے این عقد تا تعبیر این عقد باشد پس اگر گوید قارضتک علی ان کل الربح لک فنا جو تش فقیر آنست که قرض باشد بجہت تجارت واگر گوید علی ان الربح لی توکیل باشد زیرا که محط نظر معانی عقود است نه الفاظ آن وشرط مال آنست که دراہم و دنانیر باشد نه حلی وعروض ومعلوم ومعین باشد وجائز نیست شرطیکه مبطل مقاصد عقد باشد یا وجود آن نادر باشد مانند بودن مال در دست مالک یا شرائے متاع بعینه یا معامله با شخصے معین یا شرط کند تصرف در تجارت در وقت معین بخلاف آنکه شرط کند بودن غلام مالک ہمراه او که جائز است وے باید که قسمت ربح بیان کند بجزئیه مانند آنکه بالنصفین یا ثلث وثلثین پس اگر شرط کند که عامل را ده درہم باشد یا ربح صنف معین از متاع فاسد شود فقیر گوید ممکن است که آنرا ثمره اعتبار کنیم و در حباله داخل سازیم والله اعلم واگر گوید علی ان الربح بیننا واہل عرف بالمناصفه فہمند میباید که درست باشد وہمچنین ظاہر آنست که علی ان النصف لک یا النصف لی نزدیک وضوح معنی صحیح است ووظیفه عامل تجارت است وتوابع آن مانند نشر ثیاب وطی آن ووزن خفیف مانند ذہب ومسک نه ثقیل مانند من کثیر وانچه لابدست در تجارت وبر وے لازم نیست جائز است استیجار عامل برائے آن از مال قراض بشرط مصلحت ظاہر ہ وآن محسوب شود

(بقیه حاشیه صفحه ۳۹۵) اوبا المال در بجه فاما عبدالله فسکت و اما عبیدالله فقال ما ینبغی لک یا امیرالمؤمنین لو نقص المال او ہلک لضمناه فقال عمر ادیاه فسکت عبدالله وراجعه عبیدالله فقال رجل من جلساء عمر بن الخطاب یا امیرالمؤمنین لو جعلته قراضا فقال عمر قد جعلته قراضا فاخذ عمر رأس المال ونصف ربحه واخذ عبدالله وعبیدالله نصف ربح المال

مصنفی ؎ وے باید که عامل باحتیاط کار کند پس بیع بغبن و نسیه نکند بدون اذن او و رامیر سد بیع بعرض زیرا که آن عمده
ابواب ربح است و او را میر سد رد بعیب اگر مصلحت ظاهر باشد و اگر مالک و عامل در مصلحت بودن رد اختلاف کنند
هر چه اقوی باشد لازم کرده آید و باکثر از راس المال خرید نکند و کسے را که بر مالک معتق میشود خرید نکند مگر باذن او و سفر نکند
الا باذن او و نفقه عامل ازان محسوب نمیشود و اگر مخالفت قول او کرد اشتری اگر در ذمه کرده است ازان عامل باشد و اگر
تعیین مال قراض کرده است فاسد باشد و ثمر شجر یا نتاج حیوانے یا کسب رقیقے که مال قراض باشد ازان مالک باشد
بلا شرکت زیرا که اثر قراض در ربح است نه در زوائد غیر ربح و اگر نقصانے حاصل شود بسبب رخص آن از ربح صرف
کنیم و همچنین تلف بعض را و چون نقصان ربح را تمام کند از راس المال باشد و آنچه قبل از تصرف باشد از راس المال
است و هر یکے را فسخ این عقد میرسد و اگر یکے از ایشان بمیرد یا مجنون شود عقد منفسخ گردد و در صورت فسخ استیفاء ثمن
و تنضیض ؎ مال اگر عرض باشد ذمه عامل است و در صورت اختلاف عاقدین در توابع عقد قول عامل را معتبر داشته شود
بیمین او مانند آنکه گوید لم اربح الا کذا او اشتریت هذا للقراض او لم تنهنی عن کذا یا دعوے تلف بعض یا رخص متاع کند و اگر در
شرط عقد اختلاف کنند مانند شرط نصف و ثلث هر دو سوگند خورند بعد ازان اجرت مثل لازم کرده شود چنانکه در بیع روایت
کردیم اما وکالت پس لابد است دران از عاقدین و صیغه توکیل و عقد یکه در وے وکیل کرده باشد و کیفیت عمل وکیل
و حکم اختلافے که درمیان وکیل و موکل واقع شود و شرط عاقدین آنست که هر دو را مباشرت آن عمل در حق خود صحیح باشد
پس توکیل صبی و مجنون صحیح نیست و وکیل بودن ایشان نیز صحیح نیست و بر قول بفساد عقد اعمی استثناء کرده میشود
ازین مسئله جواز توکیل او در بیع و شرا زیرا که اگر توکیل او صحیح نباشد مصالح او برهم خورند و صیغه توکیل لفظے است که اذن عقد
از وے فهمیده شود مانند وکلتک و فوضته الیک او بع و اشتر و ضرور نیست لفظ قبول بلکه اگر موجب فرموده کار کند آن توکیل
خواهد بود و در تعلیق توکیل بشرطے دو وجه آمده است اصح آنست که وعده است نه عقد توکیل و شرط عقد یکه در وے توکیل
کند آنست که موکل مالک آن باشد پس اگر گوید وکلتک فی بیع عبد سا ملکه فاسد باشد و وظیفه وکیل آنست که مخالفت
امر موکل و چیزیکه محل تهمت است نکند پس اگر بمطلق بیع او را وکیل کرد ندا و را نمیرسد فروختن بغیر نقد بلد و نه به نسیه و نه بغبن
فاحش که غالباً آنرا تحمل کرده نمیشود و اگر بیع مؤجل اذن داد و در عرف اجلے دران باب متعارف است بران حمل کرده
آید و اگر مخالفت کند و مبیع را تسلیم کرده است ضامن او شود و اگر بمطلق شرا وکیل کرد شرائے معیب جائز نیست پس اگر
خرید کرد با علم آن د موکل را ضرر است آن ازان خودش خواهد بود و اگر بغیر علم خرید کرده است و ضررے در وے لاحق است
و قیمت او مناسب نیست و در وے تقصیرے ظاهر است ظاهر آنست که ازان خودش باشد و وکیل را اگر اذن توکیل
داده است میرسد او را که وکیل گیرد و اگر اذن نداده است و کار از وے تمام نمیشود وکیل بگیرد امین را و اگر او را گفته

؎ تنضیض درهم و دنیار نقد کردن ۱۲

مسوّی | له قلت فی شرح السنة هو ان یدفع الرجل نخیله وکرمه الی الرجل لیعمل فیه بما فیه صلاحها واصلاحها ثم یکون له جزء معلوم من الثمر نصفا او ثلثا او ربعا علی ما یتشارطان علی جوازه اهل العلم غیر ابی حنیفة فانه ابطل عقد المساقاة وخالفه صاحباه ابو یوسف ومحمد بن الحسن فقالا بقول الجماعة والمزارعة وهی ان یکون البذر من مالک الارض ومن الزارع العمل بشرط الجزء المعلوم مما یحصل اختلفوا فیها فذهب اکثر اهل العلم من الصحابة والتابعین الی جوازه وعلیه احمد وابو یوسف ومحمد قال ولا یجوز ابو حنیفة لا یجوز ولا یجوز الشافعی تبعا للمساقاة اذا کان بین ظهرانی النخیل بیاض لا یتوصل الی سقی النخیل الا بسقی البیاض فی الرواية ...

مصفّی | بع من فلان او بصفة کذا او بثمن کذا مخالفت جائز نیست واگر وکیل کرده است و خرید ان شاة ابو یوسف کذا بیک دینار پس دو شاة بهمان وصف بیک دینار خرید کرد پس ظاهر صحت اوست بحدیث اشتراء اضحیه از قبیل است هر چه مخالفت نباشد و زیادة نافع باشد واگر مخالفت کرده است و عقد بر معین واقع شود رد کرده شود واگر معین واقع نشده است از ان وکیل باشد و معزول میشود وکیل بعزل موکل و بعزل خودش و منعزل میشود بموت احدهما یا بیت تصرف یا بخروج محل تصرف از قابلیت واگر درمیان ایشان اختلاف واقع شود در تلف و قول وکیل معتبر با یمین او مانند اشتریت لک یا اشتریت لنفسی واگر در اصل وکالت باشد در آن اختلاف واقع شود البینة علی المدعی والیمین علی من انکر و توکیل مخصوص نیست به بیع و شرا بلکه جاری میشود در هر عقدیکه قابل نیابت باشد از طاعات توکیل جائز نیست الا حج و تفرقه زکوة و ذبح اضحیه و همچنین در ایلاء و لعان و شهادت و اقرار ... بیع و هبه و سلم و رهن و نکاح و طلاق و سائر عقود و فسوخ و قبض دین و اقباض آن ... مباحات مانند احتطاب و اصطیاد و احیاء موات و استیفاء عقوبت که حق آدمی است ... و در توکیل بیانی که فی الجمله احاطه بمراد واقع شود ضروریست نه استقصاء در بیان ... صحیح نباشد واگر گوید فی بیع اموالی صحیح باشد **باب المساقاة** مساقات عبارت ازانست که ... و بهتا آنکس عمل کند دران بستان بسقی و غیر آن بشرط آنکه منقسم باشد میان ایشان ... قرار داده ...

مالک عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لیهود خیبر یوم افتتح خیبر اقرکم ... علی ان التمر بیننا وبینکم قال فکان رسول الله صلی الله علیه وسلم یبعث عبد الله بن رواحة فیخرص بینه وبینهم ثم یقول ان شئتم فلکم وان شئتم فلی فکانوا یاخذونه

رسول الله صلی الله علیه وسلم ... خیبر را صن جائے میدهم شما را تا وقتیکه خدا تعالی شما را جائے دهد بشرط آنکه ... میان ما و میان ... آنحضرت صلی الله علیه وسلم عبد الله بن رواحه را پس عبد الله بن رواحه ... میان خود و میان ایشان ... میگفت اگر خواهید پس شما را باشد و اگر خواهید مرا باشد پس یهود میگرفتند ... لابد است در مساقات از عاقدین و اشجار و صیغه یا قرینه که بآن منعقد ... شرط کرده ...

مسوّى | له قلت في شرح السنة ذهب عامة اهل العلم الى جواز كراء الارض بالدراهم والدنانير وغيرها من صنوف الاموال سواء كان مما تنبت الارض اولا تنبت اذا كان معلوما بالعيان او بالوصف كما يجوز اجارة غير الارض من العبيد والدواب وغيرها وجملته ان ما جاز بيعه جاز ان يجعل اجرة قال محمد لا باس بكراء الارض بالذهب والورق وبالحنطة كيلا معلوما وضربا معلوما ما لم يشترط ذلك مما يخرج منها فان اشترط مما يخرج منها كيلا معلوما فلا خير فيه وهو قول ابي حنيفة والعامة من فقهائنا ۱۲

مصفّى | وحكم اختلافے كه درميان ايشان واقع شود پس شرط عاقدين ولفظ عقد وغير آن در مضاربت مذكور شد از انجا بايد گرفت وآيا مخابرت وآن عمل كردن در زمين است بشرط بعض خارج زمين از يكے باشد وبذر وعمل از ديگرے ومزارعة وآن عمل كردن است در زرع بشرط بعض خارج زمين وبذر از يكے باشد وعمل از ديگرے جائز است يا نه ميل فقير درين مسئله بمذهب امام احمد است از جواز هر دو والله اعلم

باب كراء الارض بالذهب والورق

باب در كرايه دادن زمين بمقابله طلا ونقره

مالك عن ربيعة بن ابي عبد الرحمن عن حنظلة بن قيس الزرقي عن رافع بن خديج ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن كراء المزارع قال حنظلة فسالت رافع بن خديج بالذهب والورق فقال اما بالذهب والورق فلا باس به

رسول الله صلى الله عليه وسلم نهي فرمود از كرايه دادن مزرعها يعنى باجر مجهول واجرتيكه در وے غرر باشد چنانكه در حديث ديگر بيان آن آمده است گفت حنظله كه راوى اين حديث است پس سوال كردم رافع بن خديج را از كرايه دادن بطلا ونقره پس گفت اما بطلا ونقره پس هيچ باكے نيست دران

مالك عن ابن شهاب انه قال سالت سعيد بن المسيب عن كراء الارض بالذهب والورق فقال لا باس به

ابن شهاب گفت سوال كردم سعيد بن المسيب را از كرايه زمين بطلا ونقره پس گفت هيچ باكے نيست در آن

مالك عن ابن شهاب انه سال سالم بن عبد الله بن عمر عن كراء المزارع فقال لا باس بها بالذهب والورق قال ابن شهاب فقلت له ارايت الحديث الذي يذكر عن رافع بن خديج فقال اكثر رافع[له] ولو كانت لي مزرعة اكريتها

ابن شهاب سوال كرد عبد الله بن عمر را از كرايه مزرعها پس گفت هيچ باكے نيست در كرايه بطلا ونقره گفت ابن شهاب پس گفتم من آيا ديدى حديثے را كه ذكر كرده ميشود از رافع بن خديج پس گفت بسيار گفته است رافع يعنى ضبط نكرده است اين حديث را واگر باشد مرا مزرعه كرايه دهم آنرا

مالك انه بلغه ان عبد الرحمن بن عوف تكارى ارضا فلم تزل في يديه بكراء حتى مات قال ابنه فما كنت اراها الا لنا من طول ما مكثت في يديه حتى ذكرها لنا عند موته فامرنا بقضاء شيء كان عليه من كرائها ذهب او ورق

عبد الرحمن بن عوف كرايه گرفت زمينے را پس هميشه در دست او بود بكرايه تا آنكه بمرد گفت پسر عبد الرحمن پس نمى ديديم آن مزرعه را الا از آن خود از جهة درازى مدت ماندن آن زمين در دست عبد الرحمن تا آنكه ذكر كرد حال آن مزرعه پيش ما نزديك موت خود پس امر كرد ما را باد اكردن چيزيكه بر ذمه او بود از كرايه آن طلا بود يا نقره

مالك عن هشام بن عروة

له قوله اكثر رافع بن خديج الخ اى فلم يفرق في النهي بين الكراء ببعض ما يخرج من الارض وبين الكراء في النقد فانما نهى انما هو عن الاول قال هذا العبد من اتفاق الكتاب من حديث حنظلة عن نهي انه يجيز المزارعة بالنقدين فلعله لم يبلغ سالما ولا الزهري فحملا حديث النهي على العموم ۱۲ محلی

مسوّی | ۱ قلت علیه الشافعی فی شرح السنة اتفق اهل العلم علی ثبوت الشفعة للشریك فی الربع المنقسم اذا باع احد الشرکاء نصیبه قبل
القسمة فللباقین اخذه بالشفعة بمثل الثمن الذی وقع علیه البیع وان باع بشیء متقوم من ثوب او عبد فیاخذ بقیمته واختلفوا فی ثبوت الشفعة
الحکم ۱۲ منه
للجار قال الشافعی لا شفعة للجار وذهب ابو حنیفة الی ثبوت الشفعة للجار وفی المنهاج وکلما لو قسم بطلت منفعته المقصودة کحمام ورحی لا شفعة

مصفّٰی | عن ابیه انه کان یکری ارضه بالذهب والورق عروه کرایه میداد زمین خود را بطلا و نقره **باب الشفعة**
شفعه عبارت از آن است که شخصے زمین خود را میفروشد پس همسایه او را میرسد که خواهی نخواهی از وے خرید کند و بدست
دیگرے فروختن ندهد **مالك** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب وعن ابی سلمة بن عبد الرحمن بن عوف ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قضی بالشفعة فیما لم یقسم بین الشرکاء فاذا وقعت الحدود بینهم فلا شفعة فیه رسول الله صلی الله علیه وسلم حکم
فرمود بشفعه در هر زمینے که قسمت کرده نشده است میان شریکان پس وقتیکه واقع شدند حدها در میان ایشان پس شفعه نیست
در آن **مالك** عن محمد بن عمارة عن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم ان عثمان بن عفان قال اذا وقعت الحدود فی الارض فلا
شفعة فیها ولا شفعة فی بئر ولا فی فحل النخل حضرت عثمان فرمود وقتیکه واقع شد حدها در زمین پس شفعه نیست در آن
و شفعه نیست در چاه و نه در نر خرمایان **مالك** انه بلغه ان سعید بن المسیب سئل عن الشفعة هل فیها من سنة فقال نعم
الشفعة فی الدور والارضین ولا تکون الا بین الشرکاء سعید بن المسیب را سوال کرده شد از شفعه آیا در وے سنتے یعنی طریق
منقول از صاحب شرع گفت آرے شفعه واجب است در سراها و زمینها و نمیباشد مگر میان شریکان **مالك** انه بلغه عن
سلیمان بن یسار مثل ذلك از سلیمان بن یسار نیز مانند قول سعید بن المسیب روایت کرده شده است مترجم گوید یعنی الشفعه
لابد است در شفعه از بایع و مشتری و شفیع و چیزیکه در آن ثابت شد و هنگامیکه مشتری معین کرد و هنگامیکه شفیع سید به تملك از
شفیع پس شرط چیزیکه در وے شفعه ثابت میشود آنست که دار و ارض باشد نه منقول و از لفظ دور فهمیده شد که شفعه
به تبع زمین در سقف و بنا ثابت میشود و بر همین قیاس در اشجار ثابت میشود زیراکه دار عرصه را گویند با بنا او و شرط دیگر آنست که قابل
قسمت بوده باشد پس چیزیکه اگر او را قسمت کنند منفعت مقصوده فوت شود محل شفیع نیست و همین است مراد از قول
حضرت عثمان ولا شفعة فی بئر ولا فحل النخل زیراکه فائده شفعه خلاص است از مؤنت قسمت و آن درین صورت متصور نیست فقیر گوید
واگر علت دفع ضرر شرکت باشد و آنچه دائم است نیز توجیه میتوان کرد بآنکه چون این شخص بمثل این چیز شریك شد راضی
گشت بضرر شرکا پس رد بیع بضرر یکه راضی شد بآن صحیح نباشد والله اعلم و شرط شفیع آنست که شریك باشد در زمین
ارض یا دار پس جار را شفعه نیست و همچنین جارے که در راه شریك است و بنا متصل میشود و شفعه در ملك تام کرده شده
باشد احتراز از ملك شفیع زیراکه بیع جبرا وقف است در حکم بیع است و اگر [illegible] شد [illegible] ثبوت شفعه [illegible]

---

۵ قوله ولا فی فحل النخل هو ذکر النخل الذی تلقح منه اناث النخل لم یثبت عنده الشفعة [illegible]
[illegible] فاذا باع احدهم نصیبه المقسوم من ذلك الحائط [illegible] من النخل [illegible] شفعة [illegible] فی النخل [illegible]

مسوی ؎ **قلت** وعلیه اهل العلم قال محمد وبهذا ناخذ وتفسیر قوله لا یغلق الرهن ان الرجل کان یرهن الرهن عند الرجل فیقول له ان جئتك بمالك الی کذا وکذا والا فالرهن لك بمالك قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یغلق الرهن و لا یکون للمرتهن بماله وکذلك نقول وهو قول ابی حنیفة وکذلك فسره مالك بن انس وفی شرح السنة معناه لا یستغلق بحیث لا یعود الی الراهن بل متی ادی الحق المرهون به افتك وعاد الی الراهن وروی الشافعی هذا الحدیث مع زیادة ولفظه لا یغلق الرهن من صاحبه الذی رهنه له غنمه وعلیه غرمه قال الشافعی غنمه زیادته وغرمه هلاکه وفیه دلیل علی انه اذا هلك فی ید المرتهن یکون من ضمان الراهن ولا یسقط بهلاکه شیئ من حق المرتهن وعلیه الشافعی وقال ابوحنیفة قیمته ان کانت قدر الحق یسقط بهلاکه الحق وان کانت اقل من الحق یسقط بقدره وان کانت اکثر من الحق یسقط الحق وعند الشافعی دوام القبض لیس بشرط فی الرهن فیستعمل الدابة

مصفی وظاهر از لفظ الشفعة فی الدور والارضین آنست که حکم حاکم واحضار ثمن وحضور مشتری در کار نیست لیکن چیزیکه مدار تملك شفیع باشد از لفظ تملکت او اخذت بالشفعة یا معاطاة ضرور است ولابد است در مجلس از یکے ازین امور تسلیم عوض بمشتری یا رضائے مشتری به بودن عوض در ذمه او یا قضاء قاضی پس اگر شیئے خرید کرده است مثل او بدهد واگر بمتقوم خرید کرده است قیمت او بدهد ولابد است از مبادرت بطلب شفعه زیرا که در شفعه اضرار است بابطال مقاصد بیع پس لابد است از مبادرت **باب الرهن** لا یغلق چیزیکه گرو گذاشته شد پیش کسے منع کرده نشود از مالك رقبه خود یعنی راهن را میرسد که بآن منتفع میگردد وتدبیر آن قیام نماید **مالك** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا یُغلق الرهنُ رسول الله صلعم فرمود بند کرده نشود گرو مترجم گوید که عقل در اول تامل وسے یابد که لابد است در رهن از عاقدین ومرهون ومرهون به وصیغه که بدان رهن متحقق گردد وخدا تعالی فرموده است وان کنتم علی سفر ولم تجدوا کاتبا فرهان مقبوضة واز ینجا دانسته شد که مشروعیة رهن برائے حکمت استیثاق است وآن نمیتوان بود الا بتعلق حق مرتهن بمرهون بآنکه او را تکلیف کند باداے دین یا بیع مرهون واحقیة مرتهن در ثمن او بنسبت سائر غرما وفیه نظر زیرا که استیثاق بمنع راهن از انتفاع بمالك خود نیز میتواند شد ونیز دانسته شد که قبض در رهن مطلوب است وقال السید بدان رکن رهن است زیرا که استیثاق بغیر قبض متصور نمیشود پس صیغه رهن صریح است وکنایت است بمنزله سائر عقود وظاهر پیش فقیر آنست که استحداث وایجاب نیز صحیح است مانند رهن ورهنت ومعاطاة نزدیك وضوح حال نیز صحیح واگر شرط کرده باشد در عقد مقتضاے عقد را مثل تقدیم مرتهن بر سائر غرما در مرهون یا مصلحت عقد را مثل اشهاد صحیح ولازم باشد واگر چیزے که غرض صحیح بآن متعلق نیست شرط کرد عقد صحیح وشرط لغو باشد مانند آنکه مرهون را در صندوق معین نگاه دارد واگر نفع مرتهن در آن باشد وضرر راهن مانند آنکه زوائد مرهون از آن مرتهن را باشد باطل شود شرط وآیا عقد به بطلان شرط فاسد میشود یا نه دو قول آمده نظر بآنکه رهن تبرع است اولا ومعاوضه است آخرا اظهر از جمله دو قول شافعی فساد عقد است بفساد شرط عاقدین مطلق التصرف بودن وولی را رهن مال صبی جائز نیست الا نزد یك ضرورت یا غبطة ظاهره چنانکه سائر تصرفات او نیز مقید است باین قید وشرط مرهون آنست که عین

مصنف مقبوض باشد پس رهن دین و منفعت صحیح نباشد زیرا که قبض بروے وارد نمیشود و ضروری بودن قبض معلوم شده
است و رهن مشاع مثل آئینه مشترکه درمیان راهن و غیر او صحیح است اگر قبض برضاے شریک واقع شود و رهن
امه بغیر ولد او صحیح است زیرا که رهن در اول امر تبرع است نه معاوضه پس نزدیک بیع امه و ولد او را همراه یکدیگر
فروشند و مرتهن متقدم باشد در حصه امه و رهن مدبر و معلق العتق بصفتے که ممکن است وجود آن قبل از حلول دین صحیح
نباشد بجهت عدم حصول استیثاق نزدیک حلول و رهن چیزیکه سریع الفساد باشد اگر تجفیف او ممکن است بکنند و اگر رهن
در دین حال بوده است یا اجلی که پیش از فساد مے آید یا شرط کرده باشد بیع او و رهن ثمن او بعد خوف الفساد صحیح است
و اگر شرط کرده است بیع او صحیح نباشد و اگر مطلق گذاشته است دو قول آمده نظر بامکان تصحیح عقد باعتبار شرع و بعدم
تصریح او و اگر چیزے عاریت گرفت و گرو گذاشت صحیح است زیرا که در لفظ [illegible] مقید [illegible] بودن [illegible]
فهمیده نمیشود و آیا باقی است بر حقیقت عاریت یا دین متعلق شده است برقبه او دو قول آمده نظر بحقیقت عاریت و
بخاصیت رهن فقیر گوید اگر بسبب تخالف حکم عقدے آنرا منع کنند موجه باشد و اگر گوئیم استیثاق [illegible] است [illegible]
متعلق شود و حق مرتهن برقبه او یا [illegible] کند و را بر او از دین بسبب [illegible] او [illegible] انتفاع موجه تر باشد [illegible]
مرهون هم آنست که دین ثابت باشد چنانکه آیت در آن وارد است و اگر مرهون آن عین مغصوب یا مستعار [illegible] واقع
شود دو وجه آمده است بنا بر آنچه در توجیه آیت گفتیم موجه ترے نماید و اگر هنوز ثابت نشده است [illegible] جعل
پیش از فراغ عمل دو قول آمده اقوی نزدیک فقیر جواز او ست نزدیک شروع در عمل زیرا که جعل در [illegible] است [illegible]
است بلزوم و در یک دین رهن بعد رهن صحیح است و آیا یک مرهون در دین بعد دین صحیح است یا نه قول [illegible]
صحت او ست و همان است اقوی نزدیک فقیر زیرا که [illegible] است از عقد اول و انشا عقد دیگر [illegible] شرط صحت [illegible]
رهن و تمام او ست و قبض مرتهن حاصل شود بمباشرت او قبض [illegible] مباشرت [illegible] و اگر [illegible]
درست نباشد زیرا که این نیابت عود میکند بابطال قبض و اگر قبض مرتهن [illegible] است [illegible] درست [illegible]
رهن اذن جدید شرط هست یا نه ظاهر نزدیک فقیر عدم اشتراط او ست زیرا که [illegible] اذن [illegible] او ست و اگر
راهن قبل از قبض مرهون در وے تصرفے کند که مزیل ملک باشد مانند بیع یا رهن [illegible] رجوع است [illegible]
تصرف بعد از قبض درست نباشد الا باذن مرتهن و در عتق [illegible] اقوال آمده است [illegible]
شارح تحریر فرموده است بر آن که راهن [illegible] انتفاع [illegible] العتق [illegible]
میسر آید منها و الا استرداد کند و بعد انتفاع باز [illegible] اگر [illegible] درست [illegible]
و مرتهن در عقد شرط کنند که در قبض ثالث باشد جائز است اگر [illegible] ثالث [illegible] و اتفاق کنند [illegible]
پس اگر اجل دین آمد تکلیف [illegible] بانکه ایفا کند از غیر رهن یا [illegible] [illegible]

مسوی له **قلت** وعليه الشافعي في شرح السنة من احيى مواتا لم يجر عليه ملك احد في الاسلام ملكه و ان لم يأذن السلطان وبه قال الشافعي وذهب بعضهم الى انه يحتاج الى اذن السلطان وهو قول ابي حنيفة وخالفه صاحباه وقوله ليس لعرق ظالم حق هو ان يغتصب ارض الغير فيغرس فيها او يزرع فلا حق له ويقلع غراسه وزرعه ۱۲

مصفی کرده باشد که عدلے آنرا بفروشد آن عدل نفروشد الا بثمن مثل وحال از نقد بلد ومؤنت مرہون تا وقت فک برراہن است از علف وغیر آن واگر مرہون تلف شد چیزے از دین ساقط نشود **باب** من احیی مواتا فهو له هرکه زنده کند زمین مرده را پس آن زمین ملک اوست موات عبارت از زمینے است که منتفع بہ نباشد بسبب انجماد یا بسبب بودن درختان خاردار یا بعد او از بلاد و زنده کردن او عبارت از معمور کردن اوست وقلبه رانی کردن ونهر کافتن وچاه کندن تا مهیا شود برائے انتفاع **مالک** عن هشام بن عروة عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من احيى ارضا ميتة فهي له وليس لعرق ظالم حق رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود هرکه زنده کند زمین مرده را پس آن زمین اوراست ونیست عرق ظالم را حقے عرق بہ تنوین است وظالم صفت اوست وعراق در اصل رشتهائے بیخ درخت است که در زمین روند ودرخت از راه آن رشتها آب گیرد ومراد اینجا آنست که شخصے احیاء زمین کرده است شخصے دیگر آمد ونهالے در انجا نشاند بطریق غصب پس باید کند آنرا وبہ نشاندن او هیچ حقے ثابت نمے شود **مالک** عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابيه ان عمر بن الخطاب قال من احيى ارضا ميتة فهي له، حضرت عمر رضی الله عنه فرمود هرکه زنده کند زمین مرده را پس آن زمین اوراست مترجم گوید رضی الله عنه لابد است از تحقیق معنی موات وتحدید احیاء پس موات غیر معمور را گویند وموات ومعمور در عرف متقابل اند پس چیزیکه معمور باشد بسکنی یا بزراعت مملوک عامر است احیاء آن وجہے ندارد ولفظ فهی له دلالت بر آن میکند که احیاء بسبب ملک اوست وآنچه سابق معمور بود والحال خراب شده است ومالک او معلوم نیست اگر عمارت جاهلیت است آنرا ارض عادیه گویند وصحیح آنست که حکم او حکم موات است واگر عمارت اسلامیه بوده است حکم او حکم مال ضائع است پس مفوض است برائے امام در حفظ آن چنانکه در باب ضوال مذکور کرده واگر امام خواهد حفظ کند آنرا واگر خواهد بیع نماید ومحافظت ثمن او کند تا آنکه مالک پیدا شود واحیاء مختلف است باختلاف اغراض ناس واصل کلی آنست که هرچه قصد کرده است چون بوجہے ساخته باشد که اسم آن چیز بروے جاری شود ودر عرف احیاء آن متحقق گردد پس اگر مسکن ساخته است شرط آن تحویط البقعه وسقف بعض آن ودرست کردن دروازه آن واگر زریبه دواب ساخته است تحویط آن وتعلیق باب بر آن اگرچه سقف نباشد واگر مزرعه ساخته است جمع تراب یا احجار یا شوک گرد آن وتسویه ارض وقطع ذوات الشوک

ف قوله ارضا ميتة اي لا مالك لها فهي له اي يملكها وليس لعرق ظالم حق باضافة عرق وتنوينه وظالم نعته اي ظالم صاحبه اي لمعروق من عروق ما غرس بغير حق بان غرس في ملك الغير بغير اذن جمع ۱۲ محلی ف قوله ميتة بالتشديد وهي الخراب التي لا عمارة لها واحياؤها عمارتها ۱۲ محلی ف زریبه راغل گوسفند زريبة السبع الموضع الذي يكمن فيه ۱۲ صراح ؛

مسوى له قلت وعليه الشافعي في المنهاج والاظهران للامام ان يحمي بقعة موات لرعي نعم جزية وصدقة وضالة وضعيف عن النجعة (باقي ۴۰۵)

مصفى و مانند آن و مهیا ساختن آب آن اگر مطر بحسب عادت کفایت نکند و اگر بستان ساخته است تحجیر با حجار یا شوک و قصب یا تراب گرد آن و مهیا ساختن آب برائے آن و غرس اشجار در ان و چون احیاء ارض تمام شد سزد او را منع کسے که در حریم او تصرف بخواهد و حریم معمور آنست که حاجت بآن متعلق باشد برائے تمام انتفاع پس حریم قریه ذی است یعنی جائے اجتماع قوم برائے حدیث و جائے دوانیدن اسپان و جائے خوابانیدن شتران و مطرح رماد و سرگین و مدفن اموات و مانند آن و حریم دار مطرح رماد و سرگین و کناسه و ثلج و ممر از جهت دروازه و مسیل آب و حریم بیر موقف شتران آبکش و حوض آب و دولاب و جائے تردد دواب و از عبارت حدیث معلوم شد که علت ملک احیاء است پس اگر احیاء تمام نشد بلکه اقطاع امام بعض موات را یا تحجیر او بر بعض موات متحقق شد وے احق است بآن پس دیگر را نمی باید در آن تصرف کردن بقیاس حدیث لا یخطب احدکم علی خطبة اخیه و حدیث من قام من مجلسه ثم رجع الیه فهو احق به و اگر غیر او احیاء کرد آن احیاء کننده را باشد و اگر مدت تحجیر از مدت متعارفه زیاده شد سلطان او را گوید احیاء کن یا دست بدار و امام را میرسد اقطاع موات برائے قادر بر احیاء قدریکه قدرت آن دارد باب الحمی حمی عبارت از آنست که امام اختیار کند یک قطع زمینے موات برائے چرانیدن جانوران جزیه و صدقه یا جانور گم شده و جائز نیست حمی برائے غیر آن

مالك عن زيد بن اسلم عن ابيه ان عمر بن الخطاب استعمل مولى له يدعى هنيا على الحمى فقال يا هني اضمم جناحك عن الناس واتق دعوة المظلوم فان دعوة المظلوم مجابة وادخل رب الصريمة والغنيمة واياي ونعم ابن عفان وابن عوف فانهما ان تهلك ماشيتهما يرجعا الى المدينة الى نخل وزرع وان رب الصريمة والغنيمة ان تهلك ماشيته يأتيني ببنيه فيقول يا امير المؤمنين افتاركهم انا لا ابا لك فالماء والكلأ ايسر علي من الذهب والورق وايم الله انهم ليرون اني قد ظلمتهم انها لبلادهم ومياههم قاتلوا عليها في الجاهلية واسلموا عليها في الاسلام والذي نفسي بيده لولا المال الذي احمل عليه في سبيل الله ما حميت عليهم من بلادهم شبرا

حضرت عمر بن الخطاب عامل ساخت آزاد کرده از آن خود گفته میشد او را هنی بر حمی پس گفت اے هنی بند کن بازوے خود را از ایذاے مردمان و بترس از دعاے مظلوم پس هر آئینه دعاء مظلوم قبول کرده شده است و داخل کن صاحب گله خورد را از شتران و صاحب رمه خورد را از گوسفند و دور دار مرا از شتران پسر عفان و پسر عوف پس هر آئینه ایشان اگر هلاک شود شتران ایشان باز گردند بسوی مدینه بسوی زراعت و خرماستان و هر آئینه صاحب گله خورد و رمه خورد اگر هلاک شود مواشی ایشان بیارد پسران [illegible]

٥٧ قوله على الحمى بكسر الحاء وخفة الميم موضع يعينه الامام لرعي مواشي الصدقة [illegible] الصريمة القطعة من الابل والغنم ورب الغنيمة بالتصغير صاحب الغنم القليلة [illegible] والمعنى ادخل المرعى صاحب القطيعة القليلة من الغنم والابل [illegible]

مسوّی (بقیہ صفحہ ۴۰۴) ولا یحمی لغیر ذلک ۱۲ سلمہ قلت وعلیہ الشافعی فی المنہاج المعدن الظاہر وہو ما خرج بلا علاج لا یثبت فیہ اختصاص لمتحجر ولا لاقطاع ۱۲ سلمہ قلت وعلیہ الشافعی فی المنہاج والمعدن الباطن وہو ما لا یخرج الا بعلاج کذہب وفضۃ وحدید ونحاس لا یملک بالحفر والعمل فی الاظہر قال المحلی والثانی یملک بذلک والسلطان اقطاعہ علی الثانی وکذا علی ...

مصفی بگوید یا امیر المؤمنین آیا ترک کنندہ ایشانم من بد نیست ترا پس آب و گیاہ آسان تر است نزدیک من از زر و نقرہ و قسم بخدا ہر آئینہ مردمان گمان میکنند کہ من ظلم کردہ ام بر ایشان و بہ تحقیق کہ داخل حمی و منع کردن مردمان از وے ہر آئینہ این موضعہائے شہرہائے ایشان است قتال کردہ بودند بر آن در جاہلیت و اسلام آوردہ بر آن در دولت اسلام قسم بذات پاکے کہ نفس من در دست اوست اگر نبودے مواشی کہ سوار میکنم بر آن در راہ خدا تعالی حمی نمیساختم ایشان را از شہرہائے ایشان یک بالشت مترجم گوید رضی اللہ عنہ امام را میرسد کہ حمی سازد بقیہ را از موات برائے رعی جانوران جہت صدقہ وضوال وضعیفان از تجمہ یعنی از دور رفتن برائے طلب کلا و برائے اسپان جہاد و آنچہ در حدیث آمدہ است لا حمی الا للہ ولرسولہ معنیش آنست کہ لا حمی الا لبیت المال و درین صورت شخصے را موکل کند بہ حمی تا نگذارد کہ غیر این مردمان رعی کنند
(تجمہ بالتجیم آب و علف نگاہ کردن ۱۲ صراح)

باب لا یختص احد بالمعدن الظاہر مخصوص گردانیدہ نشود کسے بمعدن ظاہر مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال لا یمنع فضل الماء لیمنع بہ الکلاء رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود منع کردہ نشود زیادت آب را تا منع کردہ شود بہ سبب آن گیاہ را یعنی کسیکہ منع میکنند آب را گویا منع میکنند گیاہ مباح را زیرا کہ جانوران نمے توانند بود دران وادی مگر وقتیکہ آب نوشند مترجم گوید رضی اللہ عنہ و حکم آب چشمہ است ہر معدن ظاہر مثل معدن نمک سنگ و سنگ سرخ و سنگ مرمر و کلا و حطب کوہستان و مانند آن یعنی معدن ظاہر آنست کہ پیدا شود بغیر علاج و علاج در بر آوردن آن یا حمل آن بودہ باشد پس ہر کہ بردارد از آن او را باشد و اگر مردمان با یکدیگر مضائقہ کنند سابق را مقدم کردہ شود بقدر حاجت او و اگر ہر دو بیایند بیک دفعہ قرعہ انداختہ شود یا امام برائے خود یکے را بر دیگرے ترجیح دہد و معنی حدیث آنست کہ اہل جاہلیت بر چشمہ یا چاہے یا نہرے مسلط میشدند و مردمان را منع میکردند از آن الا باجر و این درست نیست و این در حقیقت منع کلا مباح است **باب المعدن الباطن یجوز اقطاعہ** جائز است اقطاع معدن باطن مالک باسنادہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اقطع لبلال بن الحارث المزنی معادن القبلیۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اقطاع کرد برائے بلال مزنی معادن قبلیہ را یعنی مقرر فرمود بوے قطعہ از آن معدن مترجم گوید رضی اللہ عنہ امام را نبیاید کہ اقطاع کند لیکن بقدر حاجت و اگر معطل گذارد جائز است امام را از عارض او **باب ماء الاودیۃ یتنازع فیہا الناس یمسک الاعلی حتی الکعبین ثم یرسل** آب رودہا کہ در صحرا میباشد مشترک اند درمیان مردمان شخصے کہ نزدیک تر است بوادی آب دہد زمین خود را تا آنکہ آب تا بشتالنگ برسد بعد از آن بگذارد بہمسایہ خود ہمچنان برود تا آنکہ مزارع مردم باشند مالک عن عبد اللہ بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم انہ بلغہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال فی سیل مہزور ومذینیب یمسک

مسوّی سلہ قلت وعلیہ الشافعی فی المنہاج والمیاہ المباحة من الاودیة والعیون فی السیول والامطار یستوی الناس فیہا
فان اراد الناس سقی ارضہم منہا فضاق سقی الاعلی فالاعلی وحبس کل واحد الماء حتی یبلغ الکعبین وقال محمد بہذا نأخذ لانہ کان
کذلک الصلح بینہم ولکل قوم ما اصطلحوا واسلموا علیہ من عیونہم وسیولہم وانہارہم وشربہم سلہ قلت نعم یمنع فضل ما فیہا
وعلیہ اہل العلم فی المنہاج وحافر بئر بموات للارتفاق اولی بمائہا حتی یرتحل والمحفورة للتملک او فی ملک یملک ماءہا
فی الاصح وسواء ملکہ ام لا لا یلزمہ بذل ما فضل عن حاجتہ لزرع ویجب لماشیة قال المحلی فی المحفورة للارتفاق وفضل
[illegible] الالیس منع ما فضل عنہ عن محتاج الیہ للشرب اذا استقی بدلوہ نفسہ ولا منع مواشیہ [illegible] ولہ منع غیرہ من سقی الزرع
قال محمد وبہذا نأخذ ایما رجل کانت لہ بئر فلیس لہ ان یمنع الناس منہا ان یستقوا منہا [illegible]
یمنع ذلک وہو قول ابی حنیفة والعامة من فقہائنا سلہ قلت وعلیہ الشافعی فی المنہاج [illegible]

مصفّٰی حتی الکعبین ثم یرسل الاعلی علی الاسفل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود [illegible]
رود است از رود مدینہ باز دارد آب را تا آنکہ رسد آب تا شتالنگ بعد ازان گذارد [illegible]
رضی اللہ عنہ ہمین است مذہب شافعی ودر المنہاج ما حاصلہ آبہائے مباح از رود ہا [illegible]
ویاران برابر اند دران مردم پس اگر خواہند سیراب کردن زمینہائے خود [illegible]
بند کند آب را تا آنکہ برسد تا شتالنگ ودرین تامل است امام محمد گفت [illegible]
ایشان وبرائے ہر قوم است چیزیکہ صلح کردند واسلام آوردند بران [illegible]
لا یمنع ماء البئر ممن اراد شربہ او سقی بہائمہ منع کردہ نشود آب چاہ برائے [illegible]
خود را مالک عن ابی الرجال محمد بن عبد الرحمن عن امہ عمرة بنت عبد الرحمن [illegible]
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود منع کردہ نشود [illegible] آب چاہ را مترجم گوید [illegible]
حدیث دو احتمال است یکے آنکہ نہی تحریم باشد بسبب عدم تملک [illegible]

باب من سبق الی مکان یباح فہو احق بہ حتی یفارقہ کسیکہ پیشی کرد [illegible]
مکان تا آنکہ جدا شود ازان مکان مالک باسنادہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم [illegible]
الرجل من مجلسہ فیجلس فیہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود برنخیزاند [illegible]
دران مکان مترجم گوید اگر پیشی کرد کسے بسوئے مکانے [illegible]
برخیزانیدہ نشود ازان موضع وباطل نمیشود حق او بسبب [illegible]

باب لا یملک الموہوب الا بالقبض مالک نمیشود موہوب [illegible]
لعائشة عند وفاتہ قد کان نحلتہا جاد عشرین وسقا [illegible]
حضرت صدیق رضی اللہ عنہ گفت [illegible]
بریدہ شدہ کہ [illegible]

مسوی (بقیہ ص) الی موضع من رباط مسبّل او نفقیه الی مدرسة او صوفی الی خانقاه لم یرجع منه ولم یبطل حقه بخروجه لشراء حاجته ونحوه ۱۲ ؎۱ **قلت** وعلیه اهل العلم فی الوقایة ویتم بالقبض الکامل وفی المنهاج ولا یملک موهوب الا بقبض باذن الواهب قوله جاد عشرین وسقا یعنی ما یجد منه فی کل صرام عشرین وسقا ۱۲ ؎۲ **قلت** وجه التطبیق بین الاثرین ان الاول فی النهی عن الاحتیال لاتلاف حقوق الورثة والثانی فی القبض بحکم الولایة من غیر احتیال قال محمد لا یملک الموهوب الا بالقبض الا الولد الصغیر فان قبض والده له قبض فاذا اعلنها واشهد لها فهی جایزة ولا سبیل للوالد الی الرجعة فیها ولا الی اعتصارها بعد ان اشهد علیها وهو قول ابی حنیفة والعامة من فقهائنا ۱۲ ؎۳ **قلت** فی شرح السنة ذهب الشافعی وابو حنیفة الی ان تفضیل بعض الاولاد علی بعض فی النحل مکروه ولو فعل نفذ وقد فضل ابوبکر عائشة بجداد عشرین وسقا نحلها ایاها دون سائر اولاده وفی

[illegible]

الحدیث دلیل علی ان الوالد اذا وهب لولده شیئا جاز له الرجوع فیه وکذلک الامهات والاجداد واما غیر الوالدین فلا رجوع لهم فیما وهبوا

مصفی من مال ورثه است **مالک** باسناده ان عمر بن الخطاب قال من نحل نحلة فلم یحزها الذی نحلها حتی تکون ان مات لورثته فهی باطل عمر بن الخطاب فرمود هر که عطا کند عطیه پس قبض نکرد شخصی که عطا کرده شد او را تا آنکه باشد موهوب اگر بمیرد یعنی واهب ورثه او را آن هبه باطل است مترجم گوید باتفاق علما هبه همین است که تمام شود هبه بقبض کامل و در منهاج مذکور است که مملوک نمیشود موهوب مگر بقبض باذن واهب بابت وهب الاب لابنه الصغیر شیئا وتولی القبض والاقباض هل یجوز ـ اگر هبه کرد پدر به پسر خود چیزی را و متولی شد قبض را و اقباض را آیا جایز ست **مالک** عن ابن شهاب عن عروة ابن الزبیر عن عبد الرحمن بن عبد القاری ان عمر بن الخطاب قال ما بال رجال ینحلون ابناءهم نحلا ثم یمسکونها فان مات ابن احدهم قال مالی بیدی لم اعطه احدا وان مات هو قال هو لابنی قد کنت نحلتها ایاه من نحل نحلة فلم یحزها الذی نحلها حتی یکون ان مات لورثته فهی باطل عمر بن الخطاب گفت چیست حال مردمانیکه عطا کنند پسران خود را عطیه بعد از ان نگاه میدارند آنرا پس اگر بمیرد پسر یکی از ایشان گوید مال من بدست من ست نداده ام آنرا هیچکس و اگر خود بمیرد گوید مال من برای پسر من ست داده بودم او را هر که عطا کند عطیه پس قبض نکرد شخصیکه عطا کرده شد او را تا آنکه باشد موهوب اگر بمیرد ورثه او را پس آن هبه باطل است **مالک** عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب ان عثمان بن عفان قال من نحل ولدا له صغیرا لم یبلغ ان یحوز نحله فاعلن ذلک واشهد علیها فهی جایزة وان ولیها ابوه ؎ عثمان بن عفان گفت هر که عطا کند پسر خود را از ان خود که نرسیده ست بآن حد که قبض کند عطیه خود را پس آشکار کرد آن عطیه را یعنی پدر او و گواه ساخت بران عطیه پس آن هبه جائز است اگرچه متولی او باشد پدر او برای او وجه تطبیق درمیان اثرین آنست که در اثر اول غرض نهی است از عطیه که حیله گردانیده شود برای اتلاف حقوق ورثه و غرض در اثر ثانی آنست که قبض بحکم ولایت جایز است بلا احتیال و لا اتلاف و فارق در صورتین صغر ولدست و اشهاد و اعلان قال محمد وهو قول ابی حنیفة والعامة من فقهائنا **باب** یکره ان یؤثر بعض اولاده بالنحل دون الاخرین مکروه است که اختیار کند بعض اولاد خود را بعطا کردن بچیزی دیگران **مالک** عن ابن شهاب عن حمید بن عبد الرحمن بن عوف وعن محمد بن النعمان بن بشیر انهما حدثاه عن النعمان بن بشیر انه قال ان اباه بشیرا اتی

مسوی له قلت وعليه ابو حنيفة قال محمد وبهذا ناخذ من وهبت لذي رحم محرم او على وجه الصدقة فقبضها الموهوب له فليس للواهب ان يرجع فيه ومن وهب هبة لغير ذي رحم محرم وقبضها فله ان يرجع فيها ما لم يثب منها او يزد خيرا في يده او يخرج من ملكه الى ملك اخر وهو قول ابي حنيفة والعامة من فقهائنا وفي المنهاج ومن وهب مطلقا فلا ثواب ان وهب لدونه وكذا الاعلى في الاظهر ونظيره على المذهب فان وجب ثواب فهو قيمة الموهوب في الاصح فان لم يثب فله الرجوع ولو وهب بشرط ثواب معلوم فالاظهر صحة العقد ويكون بيعا على الصحيح او مجهول فالمذهب بطلانه اوافهم المحلي ان مقابل الاظهر وجوب الثواب في هبة الادنى للاعلى [illegible]

مصفی الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال انى نحلت ابنى هذا غلاما كان لي فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اكل ولدك نحلته مثل هذا فقال لا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فارجعه بشير آورد پسر خود نعمان را پیش آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس گفت هر آئینه من عطا کرده ام این پسر خود را غلامی که در ملک من بود پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم آیا همه را از اولاد خود عطا کردی مانند این غلام پس گفت نے پس فرمود آنحضرت صلى الله عليه وسلم بگیر [illegible] مترجم گوید تفضیل بعض اولاد بر بعض مکروه است نزد امام شافعی و امام اعظم [illegible] آنحضرت ابو بکر صدیق هبه کرده بود [illegible] حضرت عائشه را [illegible] رجوع از هبه بشرط [illegible] باشد مالك عن داؤد بن الحصين عن ابي غطفان [illegible]

من وهب هبة لذي رحم او على وجه صدقة فانه لا يرجع فيها ومن وهب هبة [illegible]

يرجع فيها اذا لم يرض منها [illegible] بر آنکه عطا کرد [illegible] و رجوع نکند در آن و هر که عطا کرد عطیه که دیده شود که اراده کرده است به آن عطیه [illegible] خود رجوع کند در آن وقتی که راضی نباشد مترجم گوید [illegible] صدقه است [illegible] و اوراق [illegible] چنانچه [illegible] الاوحنيفة [illegible] مثلا که هبه و صدقه آن صحیح است و هبه [illegible] نیست بجهت عادت [illegible] قبول نیست [illegible] باشد [illegible] شرط ثواب [illegible] و در احکام [illegible]

مصفیٰ صحیح است بشرط بقائے موہوب در سلطنت متہب بحدیث لا یحل لرجل ان یعطی عطیۃ او یہب ہبۃ فیرجع فیہا الا الوالد فیما یعطی ولدہ صححہ الترمذی والحاکم ولابد ست در وقف از واقف و موقوف و موقوف علیہ و ناظر وقف و صیغہ وقف و وظیفہ موقوف و موقوف علیہ پس شرط واقف اہلیت تبرع ست و شرط موقوف امکان انتفاع بآن با وجود بقاء آن مدت معتد بہا پس وقف عقار و دواب و حصیر و قنادیل و متاع جائز است و وقف طعام تا خوردہ شود یا ریحان تا شمیدہ شود صحیح نیست و شرط موقوف علیہ آنست کہ امکان تملک منافع داشتہ باشد پس وقف بر جنین و وقف عبید بر خودش صحیح نیست و اگر بر جہت معصیت وقف کند صحیح نیست و اگر بجہت قربت باشد وقف مدارس بر فقہا یا خانقاہ بر صوفیہ درست است و ہمچنین اگرنہ جہت قربت ظاہر شود و نہ جہت معصیت مانند وقف بر اغنیا و لابد است از صریح لفظ وقف یا تسبیل و تحبیس و جعلتہ مسجدا و مانند آن یا کنایہ آن و از کنایت است لفظ تصدقت علی الفقراء بنفقون بہ و اگر بر قومے وقف کرد و ایشان منقرض شدند دو قول آمدہ است رجوع میکند بملک واقف یا وارث او و باقی میماند بر وقف و درین صورت آیا صرف کردہ شود بر اقرب ناس و اشبہ ایشان بمذکورین یا صرف کردہ شود بر مساکین یا صرف کردہ شود بر مصالح مسلمین چند وجہ آمدہ است و اصل در وظیفہ موقوف آنست کہ اتباع شرط واقف کردہ شود و عبارت او را بر مدلول عرفی او فرود آوردہ شود و اقوی پیش فقیر آنست کہ موقوف در ملک واقف است واللہ اعلم بدلیل قول آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حبست اصلہا و تصدقت بہا ای بمنافعہا واللہ اعلم و موقوف علیہ را میرسد انتفاع آن بنفس خود یا بنائب از اعارہ و اجارہ اگر تصریح نکردہ است بتخصیص او بانتفاع اگر وقف کرد دابہ را بر صوف و بر ولبن او از ان موقوف علیہ باشد و اگر ناظر در صیغہ وقف شرط کردہ باشد اتباع آن شرط باید کرد و الا اقوال آمدہ است نظر قاضی راست یا واقف را یا موقوف علیہ را و شرط ناظر عدالت و کفایت و اہتدا بتصرف است و وظیفہ او عمارہ و اجارہ و تحصیل غلہ و قسمت آن بر مستحقین و اگر شخصے در مسجد نشست یا صوفی در خانقاہ یا فقیہ در مدرسہ یا سوقی در بازار جائے گرفت کسے دیگر را از اخراج او نمیرسد و اگر غایب شد بوجہیکہ غیبت منقطعہ نباشد وے احق است بجائے خود و غیبت منقطعہ در ہر جا بحسب عرف و بحسب حاجت او میتوان دانست

باب یرجع فی العمری اذا لم یقل ہی لک و لعقبک جائز است کہ رجوع کند در عمری وقتیکہ نگفتہ باشد این زمین تراست و اولاد تراست عمریٰ عبارت از آنست کہ کسے را در زمین خود آباد کند بشرط آنکہ مدت حیات خود در انجا ساکن باشد

مالک عن ابن شہاب عن ابی سلمۃ بن عبد الرحمن عن جابر بن عبد اللہ الانصاری ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال من اعمر عمری لہ و لعقبہ فانہا للذی یعطاہا لا ترجع الی الذی اعطاہا ابدا لانہ اعطی عطاء وقعت فیہ المواریث

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ہر کہ عمرے دادہ شد او را و اولاد او را پس آن عمرے ہمان شخص راست کہ او را دادہ شد رجوع نمیکند بسوئے کسیکہ عطا کردہ است ہرگز زیرا کہ وے عطائے دادہ است کہ در وے میراثہا واقع شد

مالک عن نافع ان عبد اللہ بن عمر ورث حفصۃ بنت عمر دارہا قال وکانت

مسوّی قلت واخرج الشیخان من طریق الزهری عن ابی سلمة عن جابر قضی النبی صلعم بالعمری انها لمن وهبت له و

اخرج الشافعی عن جابر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا تعمروا ولا ترقبوا فمن اعمر شیئا او ارقبه فهو سبیل المیراث فذهب

الشافعی وابو حنیفة الی هذا فی شرح السنة اذا قال للآخر اعمرتک هذه الدار وجعلتها لک عمرک فهی کالهبة اذا اتصل بها القبض ملکها

المعمر ونفذ تصرفه فیها واذا مات یورث عنه سواء قال هی لک او لعقبک من بعدک او لورثتک او لم یقل هو قول الشافعی وابو حنیفة

وقال مالک اذا لم یقل هی لک او لعقبک من بعدک فاذا مات یعود الی الاول اقول خاف الشافعی ان لا یکون حدیث مالک محفوظا

لکونه مخالفا لما روی عن جابر من طرق وفیه نظر لان رجاله فقهاء ثقات وهو مفسر لما رواه الشیخان ولیس مخالفا والمعنی ان الحدیث

فی حدیث الشیخین عبارة عما اذا قال هی لک ولعقبک یوضح ذلک روایة معمر باسناد مالک عن جابر انما قال انما العمری التی اجاز رسول الله صلی الله علیه وسلم

مصفّی حفصة قد اسکنت بنت زید بن الخطاب ما عاشت فلما توفیت بنت زید قبض عبد الله بن عمر المسکن ورأی انه له

عبد الله بن عمر وارث حفصه بنت عمر بن الخطاب شد در سرائے او و حفصه ساکن کرده بود در ان سرا دختر زید بن خطاب

را تا وقتیکه زنده باشد پس وقتیکه دختر زید بمرد قبض کرد عبد الله بن عمر آن مسکن را و دانست که آن مسکن حق اوست مالک

عن یحیی بن سعید عن عبد الرحمن بن القاسم انه سمع مکحولا الدمشقی یسأل القاسم بن محمد عن العمری وما یقول الناس فیها فقال

القاسم بن محمد ما ادرکت الناس الا وهم علی شروطهم فی اموالهم وفیما اعطوا سوال کرد مکحول دمشقی قاسم بن محمد را از حکم عمری و از آنچه

میگویند مردمان در ان پس گفت قاسم بن محمد نیافتم مردمان را الا حال آنکه ایشان بر شرطهائے خود اند در اموال خویش

و در آنچه عطا کرده شد یعنی اگر صیغه واهب هی لک ولعقبک باشد پس آن هبه است و اگر لک ما عشت باشد عاریت

است باب فی اللقطة والضوال لقطه عبارت از آنست که شخصے چیزے بیابد در راه یا مانند آن و مالک آن معلوم نباشد

وضوال عبارت است از جانوران راه گم کرده از مالک خود مالک عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن عن یزید مولی المنبعث

عن زید بن خالد الجهنی انه قال جاء رجل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فسأله عن اللقطة فقال اعرف عفاصها

ووکاءها ثم عرفها سنة فان جاء صاحبها والا فشأنک بها قال فضالة الغنم قال هی لک او لاخیک او للذئب قال

فضالة الابل قال ما لک ولها معها سقاؤها وحذاؤها ترد الماء وتأکل الشجر حتی یلقاها ربها آمد شخصے نزدیک آنحضرت صلی الله علیه

وسلم پس سوال کرد از آنحضرت صلی الله علیه وسلم از حکم لقطه پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم بشناس ابنان او را و رشته که

بآن سر ابنان بند کنند بعد از ان تعریف کن آنرا تا یکسال پس اگر آمد صاحب او فبها والا پس بکن کار خود بآن گفت سائل پس

چه حکم دارد راه گم کننده از قسم گوسفندان یعنی گوسفندے راه گم کرده مالک خود را فرمود آن گوسفند از تست یا از ان برادر

تست یا گرگ راست یعنی بهتر است گرفتن او زیرا که اگر کسے آنرا نگیرد گرگش بخورد گفت سائل پس چه حکم دارد راه گم

کننده از قسم شتران فرمود چیست ترا با او یعنی تعرض او مکن زیرا که با اوست مشک او و با اوست پاپوش او وارد میشود

ـــــــــ

عه العفاص هو بکسر العین وفتح الصاد هو الوعاء التی فیه النفقة جلدا کان او غیره ۱۲ مجمع عه الوکاء بالکسر هو الخیط الذی یشد به الوعاء مجمع

عه الحذاء بالمد خفها ۱۲

مسوّی (بقیہ) قیلۃ قوله اعرف عفاصها ای وعاءها من جلد اوخرقة اوغيرهما ووكاءها اى خيطها المشدود به قيل فائدة التعريف
انه لو... ادعاها احد وصفها دفعها اليه وقيل ان لا يختلط بماله اختلاطا لا يمكن معه التميز اذا جاء مالكها في شرح السُّنة قال
الشافعی اذا عرف الرجل العفاص والوكاء والعدد والوزن ووقع في نفسه انه صادق فله ان يعطيه ولا اجبره عليه الا ببينة
لانه قد يصيب الصفة بان يسمع الملتقط ويصفها وفي الهداية فان اعطى علامتها حل للملتقط ان يدفعها اليه ولا يجبر على
ذلك في القضية قوله فعرفها سنة عليه الشافعی وابوحنيفة وخصّ منه الحقير لحديث علیؓ انه التقط دينارا في عهد النبی صلعم
ولم يعرفه في المنهاج والاصح ان الحقير لا يعرف سنة بل زمنا يظن ان صاحبه يعرض عنه غالبا وفي الوقاية عرفت مدة
لا يطلب بعدها قوله شانك بها عليه الشافعی انه يملك اللقطة بعد التعريف اذا اختار التملك وخصّ منه لقطة الحرم لحديث
ولا يلتقط لقطتها الا معرف وقال ابوحنيفة لا يملكها وقاويل قوله صلی الله علیه وسلم شانك بها ما في الهداية عند ابی حنيفة ان الملتقط ان كان فقيرا

مصفّی | بر آب وسبزه ودرختان راتا وقتیکه ملاقات کند با او مالک او مالك عن ايوب بن موسى عن معاوية بن عبد الله

ابن بدر الجهني ان اباه اخبره انه نزل منزل قوم بطريق الشام فوجد صرة فيها ثمانون دينارا فذكرها لعمر بن الخطاب
فقال له عمر عرفها على ابواب المسجد واذكرها لكل من ياتي من الشام سنة فاذا مضت السنة فشانك عبد الله بن بدر
جهنی فرود آمد بمنزل قومے از راه شام پس یافت همیانی که دروے هشتاد دینار بود پس ذکر کرد این ماجرا پیش عمر بن الخطاب
پس فرمود اورا عمر بن الخطاب تعریف کن اورا بر دروازهاے مسجد وذکر کن اورا پیش هر که بیاید از شام یکسال پس
وقتیکه گذشت یک سال پس کار خود کن مالك عن نافع ان رجلا وجد لقطة فجاء الى عبد الله بن عمر فقال له اني
وجدت لقطة فماذا ترى فيها قال له عبد الله بن عمر عرفها سنة قال قد فعلت قال زد قال قد فعلت قال له عبد الله
ابن عمر لا امرك ان تاكلها ولو شئت لم تاخذها مردے یافت لقطه را پس آمد پیش عبد الله بن عمر پس گفت هر آئینه من یافتم لقطه را
پس چه چیز مے بینی دران گفت عبد الله بن عمر اورا تعریف کن آنرا یکسال گفت ساختم گفت زیاده کن گفت زیاده
هم کردم گفت اورا عبد الله بن عمر من امر نکنم ترا که بخوری آنرا اگر میخواستی نمیگرفتی آنرا مالك عن يحيى بن سعيد عن سليمان
بن يسار ان ثابت بن الضحاك الانصاری اخبره انه وجد بعيرا بالحرة فعقله ثم ذكره لعمر بن الخطاب فامره عمر بن الخطاب ان
يعرفه ثلث مرات فقال له ثابت انه قد شغلني عن ضيعتي فقال له عمر ارسله حيث وجدته ثابت بن الضحاک انصاری یافت
شترے در سنگستان مدینه پس به بست اورا بعد ازان ذکر کرد این ماجرا پیش عمر بن الخطاب پس امر کرد اورا عمر بن الخطاب
که تعریف کند آنرا سه بار پس گفت اورا ثابت هر آئینه این شتر باز داشت مرا از مزرعه من پس فرمود اورا حضرت عمر بگذار او
را جائیکه دریافتی اورا مالك عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب قال وهو مسند ظهره الى الكعبة
من اخذ ضالة فهو ضال عمر بن الخطاب گفت حال آنکه او تکیه داده بود پشت خود را بسوے کعبه هر که بگیرد جانور راه گم کرده
را پس او گمراه است مالك انه سمع ابن شهاب يقول كانت ضوال الابل في زمن عمر بن الخطاب ابلا مؤبلة تناتج

عـه صفحه ۴۱۲ سے ملاحظه ہو

مسوّی (بقیه ص۴۱۱) فلاباس به ان ینتفع بها ان کان غنیا فلاباس ان یدفع الی ابیه او ابنه او اخیه اذا کانوا فقراء قوله فضالة الغنم الی اخره وعلیه الشافعی وخص منه مایجده فی القریة او یلتقطه القاضی للحفظ لحدیث عمرو فی المنهاج والحیوان الممتنع من صغار السباع بقوة اوبعدو او طیران وان وجد بمفازة فللقاضی التقاطه وللآحاد التقاطه للتملک وان وجد بالقریة فالاصح جواز التقاطه للتملک وما لایمتنع منها کشاة یجوز التقاطه فی القریة والمفازة ولافرق عند ابی حنیفة بین ان یکون بهیمة او غیرها قوله معها سقاءها وحذاءها اراد بالسقاء انها اذا وردت الماء شربت منه مایکون فیه ریها ومایکفیه الی ان یرد واراد بالحذاء اخفافها وانها تقوی بها علی السیر وقطع البلاد الشاسعة قوله هو ضال قال محمد یعنی بذلک من اخذها لیذهب بها قوله ثم تباع قال محمد کلا الوجهین حسن (بقیه ص۴۱۳)

مصفّٰی لایمسها احد حتی اذا کان زمان عثمان بن عفان امر بتعریفها ثم تباع فاذا جاء صاحبها اعطی ثمنها ابن شهاب گفت بودند راه گم کردگان از قسم شتران در زمان عمر بن الخطاب گلهاے جمع کرده شده بچهاے میزاوند دست نمیرسانید بان هیچکس تا وقتیکه شد زمان حضرت عثمان بن عفان امر کرد بتعریف آن بعد از آن فروخته میشد از پس وقتیکه می آمد صاحب او داده میشد او را ثمن آن مترجم گوید ازین حدیث ظاهر شد که مال ضایع دو قسم است دابه ضاله وغیر آن پس غیر دابه مستحب است التقاط آن کسے را که واثق باشد بر دیانت وتعریف خود ومکروه است غیر او را وبعد التقاط واجب است تعریف او یکسال بعد از آن اگر مالک پیدا شد ووصف کرد آنرا باو تسلیم کند والا اگر غنی باشد تصدق کند واگر فقیر باشد بعد از آن جایز است تملک او وجایز است تصدق باو واستثنا کرده مے شود ازین کلیه شی تافه مانند عصا وسوط وحبل پس آنها نیست تعریف بحدیث رخص لنا رسول الله صلی الله علیه وسلم فی العصا والسوط والحبل واشباهه یلتقطه الرجل ینتفع به رواه ابوداود وپس لابد است درین باب از بیان شرط تعریف وحقیقت تافه وحقیقت وصف ومعرفت او پس تعریف در اسواق باید ودر ابواب مسجد نه در عین مسجد واستیعاب اوقات مراد نیست بلکه بحسب عادت او اول در هر روز دو وقت بعد از آن هر روز یک مرتبه بعد از آن در اسبوع بعد از آن در هر ماه یک دو بار زیرا که مراد درمثل این امور از عرف اخذ کرده مے شود وذکر کند بعض اوصاف شئ تا شناخته شود واستیعاب کرده نشود در ذکر اوصاف او تا کاذب او حاصل آن نکند وچون مالک وصف او کند جایز است او را تسلیم اگر صدق او معلوم نماید وشی تافه چیزیست که مالک آن بعد مفارقت آن براے آن از راه خود باز نگردد وبعد ظن عدم رجوع جایز است دروے تصرف بغیر تعریف واگر ظن رجوع تا زمانے داشته باشد تا آن زمان میباید تعریف کرد وآن مختلف است باختلاف شئ وباختلاف احوال ومواضع ودر حدیث دیگر معرفت عدد وجنس آمده است وآن اشاره است بجمیع آنچه تعریف بآن تعلق داشته باشد بحسب وسع قسم دیگر دابه ضاله است وآن دو قسم است آنچه شبیه غنم است وضعیف است ضعیف تر گرگ بران وآنچه مانند ابل است که بقوت خود از صغار سباع نفس نفیس خود را منع کند پس امام امیر را التقاط هر دو قسم چنانکه از حدیث حضرت عمر ظاهر شد زیرا که آن سبیل حفظ مال مسلمین است ودرین صورت تعریف او لازم نیست وبعد التقاط اگر مالک پیدا شد

(ع) متعلق صفحه ۴۱۱ قوله موبلة بضم المیم وفتح الهمزة والباء المشددة قال فی النهایة ای اذا کانت ابل [illegible] ابل [illegible] کانت مقتنیة قیل ابل مؤبلة اراد انها کانت لکثرتها مجتمعة حیث [illegible]

مسوّی (بقیہ ص۴۱۲) ان شاء الامام ترکها حتی یجیئ اهلها وان خاف علیها الضیعة ولم یجد من یرعها فباعها ووقف ثمنها حتی یاتی اربابها فلا باس بذلك ۱۲ **قلت** فی شرح السنة فی الحدیث بیان ان اللقیط اذا وجد لا یجوز تضییعه وهو محکوم بحریته واسلامه ونفقته فی بیت مال المسلمین ومیراثه للمسلمین واذا التقطه غیر امین لا یترك عنده بل یاخذه الامام ویضعه الامین وینفق علیه من بیت المال اقول معنی قول عمر ولك ولاؤه تستحق منه البر والصلة بحق التربیة والله اعلم ۱۲ **قلت** وعلیه اهل العلم ان الوصیة لا تنفذ فی اکثر من ثلث المال الا باجازة الورثة وفی الوقایة ندبت باقل من الثلث عند غناء ورثته او استغنائهم بحصصهم کترکها بلا احدهما ۱۲

مصفّی اگر خواهد بفروشد و اگر خواهد برائے مالک نگاه دارد و اگر خواهد به بیت المال نهد ارد تا آنکه هلاک شود و قسم اول احاد مسلمین را میرسد التقاط آن و در قسم ثانی نمیرسد **باب اللقیط** لقیط عبارت از طفلے است که در راه افتاده باشد کسے آنرا بردارد

مالك عن ابن شهاب عن سنین ابی جمیلة رجل من بنی سلیم انه وجد منبوذا فی زمان عمر بن الخطاب قال فجئت به الی عمر بن الخطاب فقال ما حملك علی اخذ هذه النسمة فقال وجدتها ضائعة فاخذتها فقال له عریفه یا امیر المؤمنین انه رجل صالح فقال عمر اکذلك قال نعم فقال عمر اذهب فهو حر ولك ولاؤه وعلینا نفقته

سنین یافت طفلے را در راه افگنده در زمان حضرت عمر رضی الله عنه گفت سنین پس آوردم او را پیش عمر بن الخطاب پس گفت عمر چه چیز باعث شد ترا بر گرفتن این جان گفتم یافتم او را بے احتیاط افتاده پس گرفتم او را پس گفت پیش حضرت عمر عریف او یعنی شخصے که برائے معرفت احوال مردمان مقرر بود یا امیر المومنین هر آئینه این شخص مرد صالح است پس گفت حضرت عمر آیا حال چنین است گفت عریف آرے پس گفت عمر برو پس آن طفل آزاد است و ترا است ولاء او و بر ما واجب است نفقه او

و قال یحیی سمعت مالکا یقول الامر عندنا فی المنبوذ انه حر وان ولاءه للمسلمین هم یرثونه ویعقلون عنه

گفت یحیی شنیدم مالك را که گفت امر که مقرر است نزدیك ما یعنی اهل مدینه در باب منبوذ آنست که وے آزاد است و ولاء او مسلمین راست مسلمانان وارث او شوند و عقل او میدهند مترجم گوید التقاط منبوذ فرض بالکفایه است و آیا اشهاد در وقت التقاط ضرور است یا نه اقوی عدم ضروری بودن اوست زیرا که حضرت عمر تکلیف اشهاد نفرموده و از حدیث حضرت عمر معلوم شد که لقیط حر است که اصل در بنی آدم حریت است و ازین حدیث نیز معلوم شد که اگر ملتقط صالح باشد ترك کرده شود لقیط را در دست او و اگر صالح نباشد نزع کرده شود از دست او و اما قول عمر لك ولاؤه پس معمول بر ظاهر او نیست بقول مالك پس توجیه آن آنست که چون طفل بالغ شود مؤکد است او را مواساة در حکم مروت مانند مواسات موالی با معتقان خود

باب لا تنفذ الوصیة الا فی ثلث المال جاری نشود وصیت مگر در سیوم حصه مال

مالك عن ابن شهاب عن عامر بن سعد بن ابی وقاص عن ابیه انه قال جاءنی رسول الله صلی الله علیه وسلم یعودنی عام حجة الوداع من وجع اشتد بی فقلت یا رسول الله قد بلغنی من الوجع ما تری وانا ذو مال ولا یرثنی الا ابنة لی افاتصدق بثلثی مالی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا فقلت فالشطر قال لا ثم قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الثلث والثلث کثیر انك ان تذر ورثتك اغنیاء خیر من ان تذرهم

مسوّی له قلت وعليه اهل العلم قال محمد وبهذا ناخذ هذا حسن جميل قال النووی قال الشافعی معنى الحديث الحزم والاحتياط وان المستحب تعجيل الوصية وان يكتبها فی صحته ۱۲

مصفّٰی عالة يتكففون الناس وانك لن تنفق نفقة تبتغی بها وجه الله الا اجرت عليها حتى ما تجعل فی في امراتك

قال فقلت يا رسول الله أ اخلف بعد اصحابی فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم انك لن تخلف فتعمل عملا

صالحا الا ازددت به درجة ورفعة ولعلك ان تخلف حتى ينتفع بك اقوام ويضر بك آخرون اللهم امض لاصحابی

هجرتهم ولا تردهم على اعقابهم لكن البائس سعد بن خولة يرثی له رسول الله صلى الله عليه وسلم ان مات بمكة سعد بن ابی وقاص

گفت تشریف آورد بسوئے من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بیمار پرسی میکرد مرا سال حجۃ الوداع بسبب دردیکہ بنہایت

رسیدہ بود بمن پس گفتم یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ہر آئینہ رسیدہ است بمن از بیماری آنچہ بینی و من صاحب مالم و

وارث نمیشود مرا مگر یک دختر از ان من آیا صدقہ بدہم دو سیوم حصہ مال را پس فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے پس

گفتم صدقہ دہم نیمہ مال را فرمود نے بعد ازان فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم صدقہ دہ یک سیوم حصہ را و سیوم حصہ بسیار

است ہر آئینہ اینکہ تو توانگر بگذاری وارثان خود را بہتر است ازانکہ تنگدست بگذاری ایشانرا کف خود سوال میکنند

از مردمان و ہر آئینہ تو خرچ نکنی ہیچ خرچے کہ طلب کنی بآن رضامندی خدا تعالیٰ را مگر کہ مژدہ دادہ شود ترا بران آنکہ

ثواب دادہ شود ترا بر چیزیکہ نہی در دہان زن خود گفت سعد پس گفتم یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم آیا مرا پس گذاشتہ شود

بعد یاران من یعنی عمر من دراز شود پس فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہر آئینہ پس گذاشتہ نشوی پس عمل آری

کار نیک را مگر آنکہ زیادہ شود بآن درجہ تو و بزرگی تو امید آنست کہ پس گذاشتہ شوی تا آنکہ بہرہ مند شوند بسبب تو قومے

و زیان کار شوند بسبب تو دیگران بعد ازان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خواند اے بار خدایا تمام کن برائے یاران من

ہجرت ایشانرا و رد مکن ایشانرا بر پاشنہائے ایشان یعنی بار خدایا ہجرت ایشانرا حبط مکن بسبب گناہے لیکن محنت

کشندہ سعد بن خولہ است رقت میکرد برائے او آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بسبب آنکہ مرد در مکہ یعنی رجوع کرد از

ہجرت بمکہ و بر اشتیاق ہجرت صبر نکرد پس حبطہ شد اجر ہجرت او و دریں حالت مرد باب[۱] فی الحث علی تعجیل الوصية

در برانگیختن و رغبت کردن بشتاب نمودن وصیت مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله

عليه وسلم قال ما حق امرء مسلم له شئ يوصی فيه يبيت ليلتين[۲] الا ووصيته مكتوبة عنده[۳] رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

فرمود نیست لائق بآن مرد مسلمان کہ پیش او چیزے ہست کہ میخواہد وصیت کند دران کہ شب گذارند دو شب مگر

در حالیکہ وصیت او نوشتہ شدہ است پیش او باب[۴] وصية الغلام غير المحتلم جائز است وصیت نوجوان غیر بالغ

[۱] قوله تعجيل الوصية الوصية اسم بمعنى المصدر قال الازهری مشتق من وصيت الشئ اوصيته اذا وصلته لان الموصی يوصل ما كان فی حياته بما بعده ۱۲ اوجز [۲] قوله يوصی فيه صفة لشئ ويجوز بفتح الصاد وكسرها ۱۲ [۳] قوله يبيت ليلتين صفة ثانية لامرء ومفعول يبيت محذوف تقديره آمنا او ذاكرا وموعودا ذكره القسطلانی ثم قوله ليلتين تاكيد للتحديد والمعنى لا ينبغی ان يمضی عليه زمان وان كان قليلا ۱۲ [illegible] قوله يبيت ليلتين المراد به التقليل ويدل على ذلك اختلاف الروايات ففی مسلم يبيت ثلث ليال وللبيهقی عن ايوب يبيت ليلة او ليلتين وفيه اشارة الى اغتفار الزمن اليسير وكان الثلاث غاية التاخير ولذلك قال ابن عمر فی رواية سالم ما بت ليلة منذ سمعت النبی صلى الله عليه وسلم يقول ذلك الا ووصيتی عندی ۱۲ [illegible] شرح موطا.

مسوّی ۱۵ قلت هو قول الشافعی فی المنهاج لا تصح وصیة مجنونٍ ومغمی علیه وصبیٍ وفی قول یصح من صبی ممیز وفی الوقایة ولا تصح من صبی ۱۲

۵۲ قلت وعلیه اهل العلم ۱۲

مصفّی مالك عن عبد الله بن ابی بکر بن حزم عن ابیه ان عمرو بن سلیم الزرقی اخبره انه قیل لعمر بن الخطاب

ان ههنا غلاما یفاعا لم یحتلم من غسّان وورثته بالشام وهو ذو مال ولیس له ههنا الا ابنة عم فقال له عمر بن الخطاب

فلیوص لها قال فاوصی لها بمال یقال له بئر جشم قال عمرو بن سلیم فبیع ذلك المال بثلاثین الف درهم وبنت عم

التی اوصی لها هی ام عمرو بن سلیم الزرقی مذکور کرده شد در پیش عمر بن الخطاب که اینجا نوجوانی هست کم عمر که هنوز بالغ نشده

است از قبیله غسان و وارث او بشام است و او خداوند مال است و نیست او را اینجا مگر یک دختر عم پس گفت عمر

ابن الخطاب باید که وصیت کند برائے او گفت راوی پس وصیت کرد برائے او بمالے یعنی بستانیکه آنرا گفته میشد

بئر جشم گفت راوی پس فروخته شد آن بستان بسی هزار درهم و دختر عم او که برائے وے وصیت کرده بود مادر عمرو

بن سلیم بود مالك عن یحیی بن سعید عن ابی بکر بن حزم ان غلاما من غسان حضرته الوفاة بالمدینة

ووارثه بالشام فذکر ذلك لعمر بن الخطاب فقیل له ان فلانا یموت افیوصی قال فلیوص قال یحیی بن سعید

قال ابوبکر وکان الغلام ابن عشر سنین او اثنتی عشرة سنة فاوصی ببئر جشم فباعها اهلها بثلاثین الف درهم نوجوانے از قبیله

غسان را حاضر شد موت در مدینه و وارث او در شام بود پس ذکر کرده شد این ماجرا پیش عمر بن الخطاب پس گفته

شد پیش او هر آئینه فلان مے میرد پس آیا وصیت کند عمر بن الخطاب فرمود باید که وصیت کند و آن نوجوان طفل

ده ساله بود یا طفل دوازده ساله پس وصیت کرد به بئر جشم پس فروختند آنرا اهل آن بسی هزار درهم باب لا وصیة لوارث

وصیت درست نیست برائے وارث قال یحیی سمعت مالکا یقول السنة الثابتة عندنا التی لا اختلاف فیها انه

لا تجوز وصیة لوارث الا ان یجیز له ذلك ورثة المیت گفت یحیی شنیدم مالك را که میگفت طریقه ثابته نزد ما

که هیچ اختلاف نیست در آن اینست که جائز نیست وصیت برائے وارثے مگر آنکه جائز دارند آنرا وارثان میت

باب یحجر علی الانسان لصغر و سفه و جنون و یرزقون و یکسون فی اموالهم فاذا بلغ الصبی رشدا دفع الیه ماله باز داشته شود یعنی

منع کرده شود بر آدمی مال او را از جهت صغر سن و بیعقلی و بسبب جنون و خورانیده شوند و پوشانیده شوند در اموال

خود پس وقتیکه بالغ شد طفل در حالت رشد رائے باز گردانیده شود بسوئے او مال او را قال الله تعالی ولا تؤتوا السفهاء

اموالکم التی جعل الله لکم قیاما وارزقوهم فیها واکسوهم وقولوا لهم قولا معروفا وابتلوا الیتامی حتی

اذا بلغوا النکاح فان انستم منهم رشدا فادفعوا الیهم اموالهم ولا تاکلوها اسرافا

وبدارا ان یکبروا ومن کان غنیا فلیستعفف ومن کان فقیرا

---

۱ الیفاع بفتح التحتیة المراهق ۱۲ محلی

Marginal glosses: غسان: قبیلة من الیمن ۱۲ — جشم: بضم الجیم وفتح الشین ۱۲ — بثلاثین: ای اربعة عند الجمهور والدرهم عند داود ۱۲

مسوی سله قلت وعلیه العمل فی الوقایة الحجر منع نفاذ تصرف قولی وسببه الصغر والجنون والرق فان تصرف شیئا منها ضمنوا وفی المنهاج ولا یصح من المحجور علیه لسفه بیع ولا اشتراء ولا اعتاق وهبة ونکاح بغیر اذن ولیه ویصح باذن الولی نکاحه لا التصرف المالی فی الاصح وفی المنهاج و حجر الصبی یرتفع ببلوغه رشیدا فاما الحجر وفی الوقایة فان بلغ غیر رشید لم یسلم الیه ماله حتی یبلغ خمسا وعشرین سنة ویصح تصرفه قبله وبعده یسلم الیه ولو بلا رشید اقول ومن هذا ظهر انه یشترط فی العاقد ان یکون بالغا عاقلا والبلوغ فسروه فی کتاب ...

مصفی | فلیاکل بالمعروف ط فاذا دفعتم الیهم اموالهم فاشهدوا علیهم وکفی بالله حسیبا ه و خدا تعالی

ندہید بے خردان را آن اموال خویش که ساخته است آنرا خدا تعالی برائے شما سبب قیام معیشت یعنی اموال آن بے خردان که بحقیقت منافع آنرا جمیع بجمیع مسلمانان ست و نفقه بدہید ایشانرا ازان اموال وجامه بپوشانید ایشانرا وبگوئید ایشانرا سخن پسندیده وامتحان کنید یتیمان را تا وقتیکه برسند بحد نکاح پس اگر دیدید ازین یتیمان سلامت روی در معیشت پس تسلیم کنید بایشان اموال ایشانرا ومخورید اموال یتیمان را باسراف وشتابی ازانکه بزرگ شوند وہرکه توانگر باشد یعنی وصی یتیم اگر توانگر باشد باید که پرہیز کند یعنی از خوردن مال یتیم وہرکه فقیر باشد پس باید که بخورد بخصلت پسندیده پس وقتیکه تسلیم کردید بسوئے ایشان اموال ایشان را پس شاہد گیرید بر ایشان و بس است خدا حساب کننده مترجم گوید درین آیت حجر بر سفہا وطفلان ظاہر شد وجنون در حکم سفه وخیره دوی است بلکه قوی ازان ذکر یتیم درین آیت بجہت احتراز نیست از ذوی الآبار بلکه بجہت آنست که عادت جاری شده بآنکه غالبا ایشان اموال ندارند واگر دارند در تسلط آبا می باشد پس محل تخصیص مال یتیمان ازین جہت شده است و معنی لا تؤتوا السفہاء آنست که عقود در مال صحیح نباشد مانند بیع وشرا واعتاق وہبه ونکاح بغیر اذن ولی وعدم ایتاء کنایه است ازان پس اگر جد موجود باشد وے احق است بولایت وبعد از وے جد وبعد از ایشان وصی ایشان بعد ازان قاضی ولی است فقیر گوید واگر ام کافیه باشد بعد از پدر وجد وے احق است بجہت وفور شفقت وولی تصرف کند بآنچه در وے غبطه ظاہر باشد بجہت قول وے تعالی ولا تقربوا مال الیتیم الا بالتی ہی احسن ونفقه وکسوه اشارت است بجمیع ما یحتاج ومعروف اشارت است بآن که نه اسراف کند ونه اقتار بلکه توسط پیش گیرد فی الجمله تطبیب خاطر وگرچه ضروری نباشد بوجہیکه آنرا عقلا اضرار بمال ندانند صحیح است ودرجه معروف واقل وامتحان بتفرس بوده است پس فرزند تاجر را امتحان کرده شود به بیع وشرا ومماکست دران وفرزند زارع را بزراعت وقیام ونفقه قوام ان با دواب آن وفرزند محترفه را بآنچه به حرفه او تعلق دارد وزن را بآنچه تعلق بزنان است از حفظ اموال خانه وقیام باصلاح امور بیت وخدا تعالی نکاح را منتہی حجر ساخته است بشرط ایناس رشد پس اگر رشد یافته شود منفک است از حجر اگرچه حاکم حکم نکرده است واگر بلوغ متحقق شد وایناس رشد نیافته نگردید حجر باقی ماند اگرچه شیخ شده باشد

عه غبطه بالکسر نیکوئی وفائده ۱۲ سه مماکست کم کاستن کردن در بیع یعنی تشویش کردن بالسه کم کم ۱۲ صراح

مسوّی له قلت تبغی ضالة ابله ای تطلب ما ضل عنها تهنأ جرباها ای تطلیها بالهناء وهو القطران تلط ای تطین یوم ورودها ای شربها بنسل ای الولد الرضیع ناهك ای مستاصل للحلب بفتح اللام اللبن وبسکونها الفعل فی شرح السنة اختلفوا فی ذلك فذهب قوم الی انه یاکل ولا یقضی وعلیه احمد واخرون الی انه یاکل ویرد مثله، اذا کبر اقول اختاره محمد بن الحسن ۱۲

مصفّی نشده است الا آنکه اگر اذن ولی باشد تصرف او صحیح است و تصرف صغیر باذن ولی در امور صغیره که صبیان را ازان منع نمیکنند جائز است و به قال احمد زیرا که ابو درداء از طفلی عصفورے خرید نمود و بلوغ نکاح در حدیث مفسر شده است باحتلام واحبال وبلوغ به پانزده سال و آیا انبات عانه نیز از امارات بلوغ است یا نه ظاهر آنست که هست واحتمال استعجال انبات بدوا بجهت ولایات بعید است التفات کرده نمیشود و آن در مراة حیض زیاده است و این همه از احادیث متعدده مستنبط شده است و ولی را اگر غنی باشد خوردن مال او جائز نیست و اگر فقیر باشد گرفتن بقدر اجرت درست است و نزدیک تسلیم اموال مستحب است اشهاد بر وے و ظاهر آیات آنست که اگر بر بالغ سفه طاری شد نزع کرده شود از وے مال او را و رشد صلاح دین و مال است پس حجر نکنند و تبذیر نکنند و تبذیر آنست که صرف کند اموال خود را باحتمال غبن فاحش و همچنین خرج کردن بوجہیکه عقلا مصلحت نه بینند دران واقوی پیش فقیر آنست که رفاهیت مفرطه در مطاعم و ملابس که با عادت قوم بودن با آن واشته باشد تبذیر است و در معرفت تبذیر لا بد است از اجتهاد و قال واقوی آنست که اگر در فسق خرج میکند قبض کرده شود بر مال وے بجهت حفظ دین و مال وے باب تحریم اکل مال الیتامی ظلما و یجوز للولی ان یخلط مال الیتیم بماله اذا کان له فی ذلك نظر حرام است خوردن مال یتیمان بظلم و جائز است ولی یتیم را که مخلوط سازد مال یتیم را با مال خود وقتیکه باشد او را شفقت یعنی صلاح مال یتیم و ساں بداند قال الله تعالی ان الذین یاکلون اموال الیتمی ظلما انما یاکلون فی بطونهم نارا و سیصلون سعیرا هر آئینه آنانکه میخورند مال یتیمان را بظلم جز این نیست که میخورند در شکم خویش آتش را و در آیند بدوزخ قال الله تعالی یسئلونك عن الیتامی قل اصلاح لهم خیر و ان تخالطوهم فاخوانکم والله یعلم المفسد من المصلح ولو شاء الله لاعنتکم ان الله عزیز حکیم سوال میکنند ترا از یتیمان بگو بصلاح آوردن کار ایشان بهتر است یعنی بغیر شرکت پس اگر شارکت کنید با ایشان پس ایشان برادران شما اند و خدا میداند تباه کار را از صلاح کار و اگر خدا خواستی سخت گرفتی شما را هر آئینه خدا غالب استوار کار است باب ما للولی ان ینال من مال الیتیم چه چیز جائز است ولی را که بخورد از مال یتیم قال الله تعالی ومن کان غنیا فلیستعفف ومن کان فقیرا فلیاکل بالمعروف و هر که باشد توانگر پس باید که پرهیز کند یعنی وصی یتیم اگر توانگر باشد از مال یتیم چیزے نگیرد و اگر فقیر باشد پس باید که بخورد بقدر حاجت پسندیده

مالك عن یحیی بن سعید انه قال سمعت القاسم بن محمد یقول جاء رجل الی عبد الله بن عباس فقال له ان لی یتیما وله ابل افاشرب من لبن ابله فقال ابن عباس ان کنت تبغی ضالة ابله وتهنأ جرباها وتلط حوضها وتسقیها یوم ورودها فاشرب غیر مضر بنسل ولا ناهك فی الحلب قاسم بن محمد گفت آمد مردے بسوئے عبد الله بن عباس پس گفت

مسوی له قلت وعليه الشافعي في المنهاج وله اى الولي بيع ماله بالقرض في نسخة المصفى ويزكى ماله وينفق
عليه بالمعروف [illegible] الفرائض جمع الفريضة وهو التقدير لان سهام الفروض مقدرة [illegible]

مصفی | اورا مر آنیه از آن من یتیم است یعنی در حمایت من و او راست گله از شتران [illegible]
پس گفت ابن عباس اگر طلب کنی گم شده را از شتران او و طلا کنی [illegible]
و بطین سازی حوض او را و بنوشانی او را روز که برای خوردن آب [illegible]
اولاد شیر خورنده او را و نه استیصال کننده باشی در دوشیدن شیر [illegible]

قال الله تعالى ويستفتونك في النساء قل الله يفتيكم فيهن وما يتلى عليكم في الكتاب في يتامى النساء اللاتي لا تؤتونهن
ما كتب لهن وترغبون ان تنكحوهن والمستضعفين من الولدان وان تقوموا لليتامى بالقسط وما تفعلوا
من خير فان الله كان به عليما وطلب فتوی میکنند ترا در باب زنان بگو [illegible]
فتوی میدهد شما را در باب زنان وآنچه خوانده میشود بر شما در کتاب نازل شده [illegible]
ایشان را آنچه فرض کرده شده [illegible]
در باب بیچارگان از کودکان [illegible]
مترجم گوید اهل جاهلیت [illegible] زنان یتیمه [illegible]
تفسیر میشود والله اعلم وجواب این استفتا [illegible]
وآن مسئله تحریم ظلم بر یتامی [illegible]
دیگر [illegible] باب اولی [illegible]
پس سزد ولی را که تجارت کند در اموال یتیمان [illegible]
ان عمر بن الخطاب قال اتجروا في اموال اليتامى [illegible]
زكوة مالك انه بلغه ان عائشة زوج النبي [illegible]
عائشه میداد اموال یتیمان را به کسی که تجارت کند برای ایشان [illegible]
لبني اخيه في حجره مالا [illegible]
[illegible] را یعنی بستان را پس فروخته [illegible]
لهم اذا كان الولي مامونا فلا ارى [illegible]
ولی مامون باشد [illegible] كتاب الفرائض [illegible]
من [illegible]

مسوّیٰ سله قلت على هذا اتفق اهل العلم ۱۲

مصفّیٰ | وميراث پدر ومادر از اولاد وخويش قال الله تعالى يوصيكم الله في اولادكم للذكر مثل حظ الانثيين ، فان كن نساء فوق اثنتين فلهن ثلثا ما ترك ، وان كانت واحدة فلها النصف ، ولابويه لكل واحد منهما السدس مما ترك ان كان له ولد ، فان لم يكن له ولد وورثه ابواه فلامه الثلث فان كان له اخوة فلامه السدس من بعد وصية يوصي بها او دين آباؤكم وابناؤكم لا تدرون ايهم اقرب لكم نفعا فريضة من الله ، ان الله كان عليما حكيما ، يعنى امر میکند خدا تعالی شما را در باب میراث اولاد شما باین حکم که مرد راست مانند حصه دو زن پس اگر باشند دختران زیاده از دو تن پس ایشان راست دو سیوم حصه از آنچه ترک کرده است میت ، واگر باشد وارث یک دختر پس او را نصف است و پدر و مادر میت را برائے هر یکے ازین دو شخص یک سدس است از آنچه ترک کرده است میت اگر باشد آن میت را فرزندے پس اگر نباشد او را فرزندے و وارث او شدند پدر و مادر او پس مادر او راست سیوم حصه یعنی باقی پدر را باشد ، اگر باشند میت را برادران پس مادر او راست ششم حصه بعد ادائے وصیتے که امر کرده باشد بآن یا بعد ادائے دین پدران شما و پسران شما نمیدانید که کدام یک از ایشان نزدیک تر است برائے شما در سود رسانیدن حکم کرده شد از خدا تعالی حکم کرده ، فی سر آتیه خدا تعالی دانا باحکمت است مترجم گوید یعنی السعید ، اگر دو دختر باشند پس این مسئله منصوص در قرآن عظیم نیست اجماع سلف منعقد گشته بر آنکه حکم دو دختر باشد زیاده از دو دختر است والله اعلم قال مالك الامر المجتمع عليه عندنا

والذي ادركت عليه اهل العلم ببلدنا في فرائض المواريث ان ميراث الولد من والدهم او والدتهم اذا توفي الاب او الام وتركا ولدا رجالا ونساء فللذكر مثل حظ الانثيين فان كن نساء فوق اثنتين فلهن ثلثا ما ترك وان كانت واحدة فلها النصف فان شركهم احد بفريضة مسماة وكان فيهم ذكر بدئ بفريضة من شركهم وكان ما بقي بعد ذلك بينهم على قدر مواريثهم[سله] ومنزلة ولد الابناء الذكور اذا لم يكن دونهم ولد كمنزلة الولد سواء ذكرهم كذكورهم واناثهم كاناثهم يرثون كما يرثون ويحجبون كما يحجبون فان اجتمع الولد للصلب وولد الابن فكان في الولد للصلب ذكر فانه لا ميراث معه لاحد من ولد الابن فان لم يكن في الولد للصلب ذكر وكانتا اثنتين فاكثر من ذلك من البنات للصلب فانه لا ميراث لبنات الابن معهن الا ان يكون مع بنات الابن ذكر هو من المتوفى بمنزلتهن او اطرف منهن فانه يرد على من هو بمنزلته ومن هو فوقه من بنات الابناء فضلا ان فضل فيقتسمونه بينهم للذكر مثل حظ الانثيين وان لم يفضل شيء فلا شيء لهم[سله] وان لم يكن الولد للصلب الا ابنة واحدة

سله قوله على قدر مواريثهم فللذكر مثل حظ الانثيين لقوله صلى الله عليه وسلم الحقوا الفرائض باهلها وما بقي فهو لاولى رجل ذكر رواه الشيخان ۱۲ محلی

سله قوله اذا لم يكن دونهم اي بينهم وبين الميت ولد للصلب ۱۲ محلی سله قوله فلا شيء لهم وبه قال جميع الفقهاء وعن ابن عباس انهن لسن بعصبة ولا يرثن مع البنات مطلقا ۱۲ محلی

مصفیٰ | فلها النصف ولابنة ابنه واحدة كانت او اكثر من ذلك من بنات الابناء ممن هو من المتوفى بمنزلة
واحدة السدس فان كان مع بنات الابن ذكر هو من المتوفى بمنزلتهن فلا فريضة ولا سدس لهن ولكن ان فضل بعد فرائض
اهل الفرائض فضل كان ذلك الفضل لذلك الذكر ولمن هو بمنزلته ولمن هو فوقه من بنات الابناء للذكر مثل حظ الانثيين وليس
لمن هو اطرف منهم شيء وان لم يفضل شيء فلا شيء لهم وذلك ان الله تبارك وتعالى قال في كتابه يوصيكم الله في اولادكم الاية

گفت مالک حکمے کہ اتفاق حاصل شدہ بران نزدیک ما وچیزیکہ یافتم بران اہل علم را در شہر خود در فرائض میراثہا بدین تفصیل است کہ ذکر کنیم پس میراث اولاد از پدر خویش یا مادر خویش بدین نسق است کہ اگر وفات یافت پدر و یا مادر و ترک کردند اولاد مردان را و زنان را پس دو قسم را پس مرد را مانند حصہ دو زن ست یعنی مرد را دو راس اعتبار کنند زن را یک راس و باین اعتبار تقسیم کنند پس در صورت انفراد بنات اگر باشند دختران زیادہ از دو تن پس ایشان را دو سیوم حصہ است از آنچہ ترک کردہ باشد میت و اگر باشد وارث یک دختر پس او را نصف حصہ است پس اگر شریک شود با اولاد کسے غیر اولاد بحصہ مقرر و باشد میان اولاد پسر نرینہ آغاز کردہ شود بعطاء آن شخص دیگر کہ شریک ایشان شدہ مانند زوج و زوجہ و اب و ام والله اعلم و باشد آنچہ باقی ماند بعد از ان منقسم میان اولاد بقدر میراثہائے ایشان یعنی مرد را مانند حصہ دو زن حاصل این کلام آنست کہ بنات با ابنا عصبہ بالغیر میشوند والله اعلم و مرتبہ اولاد پسران نر یعنی نہ اولاد دختران وقتیکہ نباشد بالاتر از ایشان ولدے مانند حالت اولاد بیواسطہ است برابر آن حال است مرد ایشان مانند مرد اولاد بیواسطہ ست و زن ایشان مانند زن اولاد بیواسطہ است وارث میشوند چنانکہ وارث میشوند اولاد بیواسطہ و محجوب میکنند چنانکہ محجوب میکنند اولاد بیواسطہ پس اگر جمع شوند اولاد بیواسطہ با اولاد پسر باشد درمیان اولاد بیواسطہ مردے پس حکم اینست کہ میراث نیست با او هیچکس را از اولاد پسر پس اگر نباشد در اولاد صلبی مردے و باشند اولاد صلبی دو تن یا زیادہ از دو کس از دختران بیواسطہ پس حکم اینست کہ میراث نیست دختران پسر را با دختران بیواسطہ مگر آنکہ باشد با اولاد پسران مردے کہ وے از میت بمنزلہ این دختران پسر است یا مردے دور تر است ازین دختران پسر پس این مرد باز میگرداند بران دختران پسر کہ بمنزلہ وے بودند یا بالاتر از وے بودند از دختران پسران یا پائین تر اگر چیزے زیادہ ماند پس قسمت کنند آن زیادتے را میان خویش مرد را مانند حصہ دو زن و اگر زیادہ نماند چیزے پس هیچ نیست ایشان را و اگر نباشد اولاد بیواسطہ مگر یک دختر پس آن یک دختر را نصف ست و دختران پسر را یکے باشد یا زیادہ باشند از جنس دختران پسران از آنانکہ بہ نسبت میت در یک مرتبہ باشند سدس حصہ است پس اگر باشد با دختران پسر مردے و او بہ نسبت متوفی بمرتبہ آن دختران است پس حصہ مقرر نیست ایشان را یعنی سدس حصہ نیست ولکن اگر باقی ماند بعد حصہ ہائے اہل فرائض بقیہ باشد آن زیادتی آن مرد را و کسے را کہ در مرتبہ او باشد و کسے را کہ بالائے او باشد از دختران پسران مرد را مانند حصہ دو زن است و نیست کسے را کہ دور تر است از ایشان چیزے و اگر

مصنفیؒ | باقی نماند چیزے پس ہیچ چیز نیست ایشانرا واین ہمہ کہ درین باب گفتم آنست کہ خدا تعالیٰ فرمود در کتاب

خود یوصیکم اللہ فی اولادکم الآئیۃ قال مالك الامر المجتمع علیه عندنا الذی لا اختلاف فیه والذی ادرکت علیه اهل العلم

ببلدنا ان میراث الاب من ابنه او ابنته انه ان ترك المتوفی ولدا او ولد ابن ذکرا فانه یفرض للاب السدس فریضة

فان لم یترك المتوفی ولدا او ولد ابن ذکرا فانه یبدأ بمن شرك الاب من اهل الفرائض فیعطون فرائضهم فان فضل من المال السدس

فما فوقها کان للاب وان لم یفضل عنهم السدس فما فوقه فرض للاب السدس فریضة ومیراث الام من ولدها اذا توفی ابنها او

ابنتها فترك المتوفی ولدا او ولد ابن ذکرا کان او انثی او ترك من الاخوة اثنین فصاعدا ذکورا کانوا او اناثا من اب وام او من اب او

من ام فالسدس لها فان لم یترك المتوفی ولدا ولا ولد ابن ولا اثنین من الاخوة فصاعدا فان للام الثلث کاملا الا فی فریضتین فقط

واحدی الفریضتین ان یتوفی رجل ویترك امرأته وابویه فیکون لامرأته الربع ولامه الثلث مما بقی وهی الربع من

راس المال والاخری ان تتوفی امرأة وتترك زوجها وابویها فیکون لزوجها النصف ولامها الثلث مما بقی وهو السدس

من راس المال وذلك ان الله تبارك وتعالی یقول فی کتابه ولابویه لکل واحد منهما السدس

مما ترك ان کان له ولد فان لم یکن له ولد وورثه ابواه فلامه الثلث فان کان

له اخوة فلامه السدس فمضت السنة ان الاخوة اثنان فصاعدا گفت مالک حکمے کہ

اتفاق حاصل شدہ بران نزدیک ما و چیزیکہ ہیچ خلاف نیست درآن و چیزیکہ یافتم برآن اہل علم را در شہر خود اینست

کہ میراث پدر از پسر خود یا دختر خود بدین نسق است کہ اگر بگذارد متوفی فرزندے یا فرزند پسر را پس ہر آئینہ مقرر

کردہ میشود برائے پدر ششم یک حصہ مقرر پس اگر نگذارد متوفی فرزند را یا فرزند پسر را پس حکم اینست کہ شروع کردہ بشود

بکسے کہ شریک پدر باشد از اہل فرائض پس دادہ شود ایشانرا حصہائے ایشان پس اگر باقی ماند از مال ششم یک یا

زیادہ ازان باشد آن زیادتی پدر را و اگر باقی نماند از ایشان ششم یک یا زیادہ ازان مقرر کردہ شود برائے پدر ششم یک حصہ

ــہ من راس المال وللاب النصف الباقی وبه قالت الائمة الاربعة والجمهور وهو المأثور عن عمر وعلی وعثمان وزید بن ثابت روی عنهم الدارمی

وله عن ابراهیم قال کان عبد الله بن عمر اذا سلك طریقا وجدناه سهلا وانه قال فی زوج وابوین للزوج النصف وللام ثلث ما بقی وروی

عبد الرزاق عن عکرمة انه کان ابن عباس یجعل لها الثلث من جمیع المال وله عن ابراهیم خالف ابن عباس اهل القبلة فی امرأة وابوین جعل

للام الثلث من جمیع المال واستدل الجمهور بان معنی قوله تعالی فان لم یکن له ولد وورثه ابواه فلامه الثلث ان لها ثلث ما ورثاه سواء کان

جمیع المال او بعضه فلو ارید ثلث الاصل لکفی فی البیان فان لم یکن له ولد فلامه الثلث ولما قوله وورثه ابواه یقول ابن عباس قال شریح ۱۲

محلی ــہ قوله ولابویه لکل واحد منهما السدس لکل واحد بدل منه بتکریر العامل وفائدته التنصیص علی استحقاق کل منهما السدس ولو قیل ولابویه

السدس لکان الظاهر اشتراکهما فیه ولو قیل ولابویه السدسان لاوهم قسمة السدسین علیهما علی السویة وعلی خلافها والتفصیل بعد الاجمال ۱۲ محلی ــہ

قوله وورثه ابواه ای فحسب فلامه الثلث مما ترك وانما قلنا فحسب لانه اذا ورثه ابواه مع احد الزوجین کان للام ثلث ما بقی بعد اخراج نصیب

الزوج لا ثلث ما ترك کما قاله ابن عباس واللا ادی الی حط نصیبها عن نصیبه مع انه اقوی منها فی الارث بدلیل ان له ضعف حظها اذا اخلصا ۱۲ محلی

مسوّی (متعلقہ ص۴۲۱) لہ قلت وهي هذا اتفق اهل العلم ۱۲ لہ قلت وعلى هذا اتفق اهل العصر ۱۲

مصفّیٰ — مقرر حاصل آنست کہ سدس بطریق فرض است و باقی بطریق عصوبت و میراث مادر از فرزند خود بدین نسق است وقتیکہ پسر و پسر پسر او یا دختر او پس بگذاشت آن متوفی فرزند را یا فرزند فرزند را مرد باشد آن فرزند یا زن یا بگذاشت از اصحاب اخوت دو کس را یا زیادہ را خواہ مردان باشند یا زنان یعنی خواہران حقیقی باشند از پدر و مادر یا علاتی باشند یا فقط اخیافی از مادر فقط پس بہر تقدیر ششم یک آن مادر راست پس اگر نگذارد متوفی فرزند را و نہ فرزند پسر را و نہ دو کس را از اصحاب اخوت یا زیادہ از دو کس از ایشان پس برآئینہ مادر را سہ یک است تمام و کامل از تمامی متروکہ مال مگر در دو مسئلہ پس یکے ازان دو مسئلہ اینست کہ متوفی شود مردے و بگذارد زن خود و مادر و پدر خود را پس درین مسئلہ میرسد زن او را چہار یک و مادر او را سہ یک از باقی و آن سہ یک چہارم حصہ خواہد بود از تمام مال و مسئلہ دیگر آنست کہ متوفی شود زنے و بگذارد شوہر خود را و مادر و پدر خود را پس درین صورت میرسد شوہر را نصف و میرسد مادر او را سہ یک از ما بقی و آن ششم حصہ خواہد بود از تمام مال و این ہمہ گفتیم ازین جہت است کہ خدا تعالیٰ فرمودہ در کتاب خود ولابويه لكل واحد منهما السدس الآية پس گذشت سنت کہ اخوت درین آیت عبارت است از دو یا زیادہ از دو

باب میراث الرجل من امرأته وميراث المرأة من زوجها باب در میراث مرد از زن خود و میراث زن از شوہر خود

قال الله تعالى ولكم نصف ما ترك ازواجكم ان لم يكن لهن ولد فان كان لهن ولد فلكم الربع [illegible]

[illegible]

او دين ولهن الربع مما تركتم ان لم يكن لكم ولد فان كان لكم ولد فلهن الثمن مما تركتم [illegible]

و شما راست نصف آنچہ گذاشتند زنان شما اگر نباشد ایشان را فرزندے پس اگر باشد ایشان را فرزندے پس شما راست چہارم حصہ از آنچہ بگذاشتند بعد اخراج وصیتے کہ امر کردہ باشند زنان بآن یا بعد ادائے دین و زنان را [illegible] از آنچہ شما بگذاشتید اگر نباشد شما را فرزندے پس اگر باشد شما را فرزندے پس آن زنان را [illegible] بعد ادائے وصیتے کہ امر کردہ باشند بآن یا بعد ادائے دین قال مالك وميراث الرجل من امرأته [illegible]

النصف فان تركت ولدا او ولد ابن ذكرا كان او انثى فلزوجها الربع من بعد وصية [illegible]

زوجها اذا لم يترك ولدا ولا ولد ابن الربع فان ترك ولدا او ولد ابن ذكرا كان او انثى [illegible]

او دين وذلك ان الله تبارك وتعالى يقول في كتابه ولكم نصف ما ترك ازواجكم [illegible]

[illegible]

خود اگر نگذاشتہ باشد آن زن فرزندے یا فرزند پسر را نصف است پس اگر [illegible]

[illegible]

آن فرزند مرد باشد یا زن پس شوہر او را چہار یک است بعد از [illegible]

[illegible]

ادائے دین و میراث زنان از شوہر خود وقتیکہ نگذارد شوہر فرزندے [illegible]

[illegible]

فرزندے یا فرزند پسر را خواہ مرد باشد آن فرزند خواہ زن پس زن آن متوفی را ہشت یک بعد از وصیتے کہ امر کردہ باشد بآن یا
ادائے دین واین حکم برائے آنست کہ خدائے تعالی مشیر باید در کتاب خود ولکم نصف الآیۃ باب میراث الکلالۃ کلالہ کسے است
کہ والد وولد نگذارد ودر کلالہ دو آیہت فرود آمدہ است یکے در اول سورۂ نسا ودیگے در آخر آن قال اللہ تعالی وان کان
رجل یورث کلالۃ اوامرأۃ ولہ اخ او اخت فلکل واحد منہما السدس فان کانوا اکثر من ذلک فہم شرکاء فی الثلث
من بعد وصیۃ یوصی بہا او دین غیر مضار وصیۃ من اللہ واللہ علیم حلیم واگر باشد مردیکہ میراث از وے میبرند
کلالہ یعنی بغیر والد وولد یا باشد زنیکہ میراث از وے میبرند کلالہ وبہر تقدیر باشد آن متوفی سورث کلالہ را برادرے ویا
خواہرے ومراد اینجا برادر یا خواہر اخیافی است بالاجماع پس ہر یکے را از برادر وخواہرش یک ست پس اگر اصحاب
اخوت زیادہ باشند از یک پس ایشان ہمہ شریک اند در ثلث بعد ادائے وصیتے کہ امر کردہ باشد بآن یا ادائے دین
درحالیکہ آن وصیت کنندہ داخل کنندہ ضرر نباشد بر وارثان یعنی حصہ زیادہ از ثلث نباشد واللہ اعلم حکم کردہ است
باین احکام خدا تعالی الحکم کردنے وخدا دانا بردبار است یستفتونک قل اللہ یفتیکم فی الکلالۃ ان امرؤ ہلک لیس لہ
ولد ولہ اخت فلہا نصف ما ترک وہو یرثہا ان لم یکن لہا ولد فان کانتا اثنتین فلہما الثلثان مما ترک وان کانوا اخوۃ
رجالا ونساء فللذکر مثل حظ الانثیین یبین اللہ لکم ان تضلوا واللہ بکل شیء علیم طلب فتوی میکنند
از تو در میراث کلالہ بگو خدا فتوی میدہد شما را در باب میراث کلالہ اگر میرد مردے کہ نیست او را ہیچ فرزندے یعنی ونہ
والد او را خواہر است یعنی عینی یا علاتی پس او راست نصف آنچہ گذاشتہ است متوفی وبرادر وارث میشود خواہر را یعنی
جمیع ترکہ او میگیرد اگر نباشد آن خواہر را فرزندے پس اگر باشند خواہران دو تن پس آن دو خواہر را دو سیوم حصہ است
از آنچہ ترک کرد برادر واگر باشند وارثان اصحاب اخوت مردان وزنان پس مرد را مانند حصہ دو زن است بیان
میکند خدا برائے شما شرایع اسلام را تا گمراہ نشوید وخدا بہر چیز دانا است مالک عن زید بن اسلم ان عمر بن الخطاب
سأل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن الکلالۃ فقال لہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یکفیک من ذلک الآیۃ التی انزلت فی آخر سورۃ النساء عمر بن الخطاب
سوال کرد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را از میراث کلالہ پس فرمود او را رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کفایت میکند ترا ازین
مسئلہ آیتیکہ نازل کردہ شد در آخر سورۂ نسا یعنی وے دلیل است بر آنکہ مراد از اخوت در آیت اولی بنی الاخیاف
اند ودر آیت ثانیہ بنو العلات وباین معنی قطع شبہ واقع میشود قال مالک الامر المجتمع علیہ عندنا ان الاخوۃ للام لا یرثون
مع الولد ولا مع ولد الابناء ذکرانا کانوا او اناثا شیئا ولا یرثون مع الاب ولا مع الجد اب الاب شیئا وانہم یرثون فیما سوی
ذلک یفرض للواحد منہم السدس ذکرا کان او انثی فان کانا اثنین فلکل واحد منہما السدس فان کانوا اکثر من ذلک
فہم شرکاء فی الثلث یقتسمونہ بینہم بالسواء للذکر مثل حظ الانثی وذلک ان اللہ تبارک وتعالی قال فی کتابہ
وان کان رجل یورث کلالۃ الآیۃ فکان الذکر والانثی فی ذلک بمنزلۃ واحدۃ گفت مالک امریکہ باتفاق حاصل شدہ

مسوّی له **قلت** وعليه اتفق اهل العلم الا المسئلة المشركة فى الافصاح اختلفوا فى المشركة وهى امرأة ماتت وخلفت زوجًا واماً واخوين لام واخا لابٍ وام قال ابوحنيفة واحمد للزوج النصف وللام السدس وللاخوين من الام الثلث ويسقط ولد الابوين لاستغراق ذوى الفروض المال وهو عصبة وقال مالك والشافعى يشرك الاخوة لام فى الثلث ۱۲

مصفّٰی براں نزدیک ما انیست کہ برادران اخیافی کہ از مادر باشند فقط وارث نمے شوند با فرزند و نہ با فرزند پسران مردان باشند آں فرزندان یا زنان چیزے را و وارث نمے شوند با پدر و نہ با جد کہ پدر پدر باشد چیزے را و ایشان وارث میشوند در غیر این صورتہا بطریق فرضیت نہ بطریق عصوبت پیکے را از ایشان ششم یک است مرد باشد یا زن پس اگر دو باشند پس ہر یکے را از ایشان ششم یک است پس اگر زیادہ باشند از دو پس ایشان باہم شریکان اند در ثلث یک قسمت کنند آں ثلث یک را میان خویش برابر مرد را مانند حصہ یک زن ست و این بسبب آنست کہ خدا تعالیٰ فرمود در کتاب خود وان کان رجل یورث کلالة الآیة پس ہست مرد و زن درین حکم یکی مشترکہ [illegible]

للاب والام لا يرثون مع الولد الذكر شيئا ولا مع ولد الابن الذكر شيئا ولا مع الاب [illegible]

وبنات الابناء ما لم يترك المتوفى جدا ابا اب ما فضل من المال فيكونون فيه عصبة [illegible]

مسماة فيعطون فرائضهم فان فضل بعد ذلك فضل كان للاخوة للاب والام يقتسمونه بينهم [illegible]

ذكرانا كانوا او اناثا للذكر مثل حظ الانثيين وان لم يفضل شيئا فلا شئ لهم [illegible]

ابا اب ولا ابنا ولا ولد ابن ذكرا كان او انثى فانه يفرض للاخت الواحدة للاب والام النصف [illegible]

فما فوق ذلك من الاخوات للاب والام فرض لهن الثلثان فان كان معهن اخ ذكر فلا فريضة لاحد من الاخوات [illegible]

واحدة كانت او اكثر من ذلك ويبدأ بمن شركهم بفريضة مسماة فيعطون فرائضهم [illegible]

كان بين الاخوة للاب والام للذكر مثل حظ الانثيين الا فى فريضة واحدة [illegible]

مع بنى الام فى ثلثهم وتلك الفريضة امرأة توفيت وتركت زوجها وامها واخوتها لامها واخوتها لابيها

وامها فكان لزوجها النصف ولامها السدس ولاخوتها لامها الثلث [illegible]

والاب فى هذه الفريضة مع بنى الام فى ثلثهم فيكون للذكر مثل حظ الانثيين [illegible]

وانما ورثوا بالام وذلك ان الله تبارك وتعالى قال فى كتابه وان كان رجل يورث كلالة او امرأة وله

اخ او اخت فلكل واحد منهما السدس فان كانوا اكثر من ذلك فهم شركاء فى الثلث [illegible]

شركوا فى هذه الفريضة لانهم كلهم اخوة المتوفى لامه [illegible]

اعیانی کہ از یک پدر و یک مادر باشند وارث نمے شوند با فرزند [illegible]

عـه قوله انما ورثوا بالام وتسمى هذه المسئلة بالمشركة [illegible]

وابن المسيب جماعة وبه قال الشافعى وقال ابوحنيفة واحمد وداود [illegible]
كذا فى كتاب الرحمة فى اختلاف الائمة ۱۲

مصفّٰی | ونه باپدر که بواسطه باشد چیزے را و ایشان وارث مے شوند با دختران و دختران پسران مادام که نگذاشته
است متوفی جد را که پدر پدر باشد پس وارث میشوند این قسم برادران انچه باقی ماند از مال پس باشند دران عصبه ابتدا
کرده شود بکسے که او را اصل حصه مقرر باشد پس داده شود این جماعه را حصهاے ایشان پس اگر باقی ماند بعد از دادن اینجماعه
بقیه باشد آن بقیه اهل اخوت اعیانی را قسمت کنند آنرا درمیان خویش موافق کتاب الله مردان باشند یا زنان مرد را
مانند حصه دو زن است و اگر باقی نماند چیزے پس هیچ چیز نیست ایشانرا گفت مالک و اگر نگذارد متوفی پدر را و جد را که پدر پدر
باشد و نه فرزند را و نه فرزند پسر را خواه آن فرزند مرد باشد یا زن پس هرآئینه حکم اینست که مقرر کرده شود برائے خواهر
عینی که از یک پدر و یک مادر باشد نصف را پس اگر باشند خواهران دو تن یا زیاده از دو از جنس خواهران عینی انه
یک پدر و یک مادر مقرر کرده شود برائے ایشان دو سیوم حصه پس اگر باشد همراه ایشان برادرے مردے پس حصه
معین نیست هیچ یک از خواهران را یک باشد یا زیاده از یک و ابتدا کرده شود بانکه شریک ایشان شده اند بحصه
مقرر پس داده شود آنجماعه را حصهاے ایشان بعد از ان چیزیکه باقیماند منقسم باشد میان برادران عینی که از یک پدر
و یک مادر باشند مرد را مانند حصه دو زن حکم همین منوال است مگر در یک مسئله پس نشود برادران عینی را دران مسئله
چیزے بس شریک گردانیده شود ایشانرا با برادران اخیافی در سیوم حصه ایشان و آن صورت اینست که زنے متوفی
شد و بگذاشت شوهر خود را و مادر خود را و برادران اخیافی خود را و برادران عینی خود را پس رسید شوهر او را نصف و مادر او را
ششم یک و برادران اخیافی او را سه یک پس باقی نماند برائے برادران عینی چیزے پس شریک شوند برادران عینی
درین مسئله با برادران اخیافی در سیوم حصه ایشان پس برسد مرد را مانند حصه دو زن از برائے آنکه ایشان همه برادران
اخیافی متوفی اند و جز این نیست که وارث شدند بسبب مادر و این حکم برائے آنست که خدا تعالی فرمود و ان کان رجل
یورث کلالة الآیة پس ازین جهت شریک شدند درین مسئله که ایشان همه برادران متوفی اند از جهت مادر او قال مالك

الامر عندنا ان ميراث الاخوة للاب اذا لم يكن معهم احد من بني الاب والام كمنزلة الاخوة للاب والام سواء ذكرهم كذكرهم
وانثاهم كانثاهم الا انهم لا يشركون مع بني الام في الفريضة التي شركهم فيها بنو الاب والام لانهم خرجوا من ولادة الام
التي جمعت اولئك فان اجتمع الاخوة للاب والام والاخوة للاب فكان في بني الاب والام ذكر فلا ميراث لاحد من
بني الاب وان لم يكن بنو الاب والام الا امرأة واحدة او اكثر من ذلك من الاناث لا ذكر معهن فانه يفرض للاخت
الواحدة للاب والام النصف ويفرض للاخوات للاب السدس تتمة الثلثين فان كان مع الاخوات للاب ذكر فلا فريضة لهن

؎ قوله سواء فللذكر اذا انفرد جميعه وللانثى اذا انفردت نصفه وللاثنتين فصاعدا الثلثان فان اجتمع الاخوة والاخوات فللذكر مثل حظ الانثيين ١٢ محلی

مسوى سلہ قلت وعليه اتفق اهل العلم ۱۲

مصفیٰ له ويبدأ باهل الفرائض المسماة فيعطون فرائضهم فان فضل بعد ذلك فضل كان بين الاخوة للاب للذكر مثل حظ الانثيين وان لم يفضل شيء فلا شيء لهم فان كانت الاخوات للاب مع الاخوات للام والاب امرأتين او اكثر من ذلك من الاناث فرض لهن الثلثان ولا ميراث معهن للاخوات للاب الا ان يكون معهن اخ لاب فان كان معهن اخ لاب بدئ بمن شرك معهم من اهل الفرائض فريضة مسماة فاعطوا فرائضهم فان فضل بعد ذلك فضل كان بين الاخوة للاب للذكر مثل حظ الانثيين وان لم يفضل شيء فلا شيء لهم ولبني الام مع بني الاب والام ومع بني الاب للواحد السدس وللاثنين فصاعدا الثلث للذكر مثل حظ الانثى فهم فيه بمنزلة واحدة سواء

گفت مالک حکمے کہ مقرر است نزدیک ما آنست کہ میراث برادران علاتی وقتیکہ نباشد با ایشان کسے از برادران اعیانی بمنزلہ میراث برادران اعیانی است برابران مردانیان برابر مردانان است وزن ایشان برابر زن اوشان بجز آنکہ ایشان شریک نمیشوند با برادران اخیافی در مسئلہ کہ شریک شدند با ایشان برادران اعیانی زیراکہ برادران اعیانی برآمدند بسبب زادن مادر کہ جمع کرد ایشان را پس اگر جمع شوند برادران اعیانی و برادران علاتی پس باشند در برادران اعیانی مردے پس ہیچ میراث نیست ہیچکس را از علاتیان و اگر نباشد از اولاد مادر و پدر مگر یک زن یا بیشتر از یک زن از قسم زنان کہ مرد نیست با ایشان پس حال آنست کہ مقرر کردہ شود برائے یک خواہر عینی نصف را و برائے خواہر علاتی شش یکے تا تمام شود دو سیوم حصہ کہ نہایت نصیب خواہران بود پس اگر باشد با خواہران علاتی مردے پس حصہ مقرر نیست برائے ایشان و ابتدا کردہ شود باہل فرائض کہ حصہ مقرر دارند پس دادہ شود ایشان را حصہائے ایشان پس اگر باقی ماند بعد دادن ایشان بقیہ منقسم شود میان اولاد پدر مرد را باشد حصہ دو زن و اگر باقی نماند چیزے پس چیزے نیست ایشان را پس اگر باشند خواہران اعیانی دو تن یا زیادہ از دو از قسم زنان مقرر کردہ شود برائے ایشان دو سیوم حصہ و میراث نیست ہمراہ ایشان خواہران علاتی را مگر آنکہ باشد با ایشان برادر علاتی پس اگر باشد با ایشان برادر علاتی ابتدا کردہ شود بجماعہ کہ شریک ایشان باشند از اہل فرائض بحصہ مقرر پس دادہ شود ایشان را حصہائے ایشان پس اگر باقی ماند بعد از دادن بقیہ منقسم شود میان برادران علاتی مرد را باشد مانند حصہ دو زن و اگر باقی نماند چیزے پس ہیچ چیز نیست ایشان را و برادران اخیافی را میرسد با برادران علاتی حصہ مقررہ بدین نسق برائے یک شش یک و برائے دو یا زیادہ از دو سیوم حصہ مرد را مانند حصہ زن پس ایشان درین ثلث بیک مرتبہ اند با یکدیگر برابر اند

باب میراث الجد من ابن ابناء ب در بیان میراث جد از نبیرہ خود مالک

يحيى بن سعيد انه بلغه ان معاوية بن سفيان كتب الى زيد بن ثابت يسأله عن الجد فكتب اليه زيد بن ثابت انك كتبت الي تسألني عن الجد والله اعلم وذلك ما لم يكن يقضي فيه الا الامراء يعني الخلفاء وقد حضرت الخليفتين قبلك يعطيانه النصف مع الاخ الواحد والثلث مع الاثنين فان كثرت الاخوة لم ينقصوه من الثلث

معاویہ بن ابی سفیان نامہ نوشت بسوئے زید بن ثابت سوال میکرد او را از حکم جد پس نوشت بسوئے او زید بن ثابت کہ تو نامہ نوشتہ بودے بسوئے من سوال میکردی مرا از حکم جد و خدا داناتر است و این مسئلہ نیست کہ

عسه قوله كان بين الاخوة للاب وهو المأثور عن زيد بن ثابت [illegible] مسروق المدينة فصح قول زيد فترك قول عبد الله [illegible]

مصفّٰی کہ حکم میکردند دران گر خلیفہائے دہر آئینہ حاضر شدم نزدیک دو خلیفہ پیش از تو میدادند جد را نصف با یک برادر و سیوم حصہ با دو برادر پس اگر بسیار میبودند برادران کم نمے کردند حصہ او را از سہ یک مترجم گوید رضی اللہ عنہ و این در صورتیست کہ با جد اخوۃ صاحب فرض نباشد پس جد را خیر الامرین است مقاسمہ اخوت للذکر مثل حظ الانثیین یا ثلث جمیع المال واللہ اعلم

مالك عن ابن شهاب عن قبيصة بن ذويب ان عمر بن الخطاب فرض للجد الذي يفرض الناس له اليوم

عمر بن الخطاب حکم کرد برائے جد چیزیکہ حکم میکنند مردمان برائے او امروز یعنی خیر الامرین چنانکہ گذشت مالك

انه بلغه عن سليمان بن يسار انه قال فرض عمر بن الخطاب وعثمان بن عفان وزيد بن ثابت للجد مع الاخوة الثلث

معین کرد عمر بن الخطاب و عثمان بن عفان و زید بن ثابت برائے جد با برادران سہ یک چنانکہ گذشت قال مالك

والامر المجتمع عليه عندنا والذي ادركت عليه اهل العلم ببلدنا ان الجد اب الاب لا يرث مع الاب دنيا شيئا

وهو يفرض له مع الولد الذكر ومع ابن الابن الذكر السدس فريضة وهو فيما سوى ذلك ما لم يترك المتوفى اخا او

اختا لابيه يبدأ باحد ان شركه بفريضة مسماة فيعطون فرائضهم فان فضل من المال السدس فما فوقه كان له

وان لم يفضل من المال السدس فما فوقه فرض للجد السدس فريضة قال مالك والجد والاخوة للاب والام اذا شركهم

احد بفريضة مسماة يبدأ بمن شركهم من اهل الفرائض فيعطون فرائضهم فما بقي بعد ذلك للجد والاخوة من شئ فانه ينظر

اي ذلك افضل لحظ الجد اعطيه الجد والثلث مما بقي له وللاخوة او يكون بمنزلة رجل من الاخوة فيما يحصل له ولهم ويقاسمهم

بمثل حصة احدهم او السدس من راس المال كله اي ذلك كان افضل لحظ الجد اعطيه الجد وكان ما بقي بعد ذلك

للاخوة للاب والام للذكر مثل حظ الانثيين الا في فريضة واحدة تكون قسمتهم فيها على غير ذلك وتلك الفريضة

امرأة توفيت وتركت زوجها وامها واختها لابيها وامها وجدها فللزوج النصف وللام الثلث وللجد السدس وللاخت

للاب والام النصف ثم يجمع سدس الجد ونصف الاخت فيقسم اثلاثا للذكر مثل حظ الانثيين فيكون

للجد ثلثاه وللاخت ثلثه قال مالك وميراث الاخوة للاب مع الجد اذا لم يكن معهم اخوة للاب والام

كميراث الاخوة للاب والام سواء ذكرهم كذكرهم وانثاهم كانثاهم فاذا اجتمع الاخوة للاب والام والاخوة

للاب فان الاخوة للاب والام يعادون الجد باخوتهم لابيه فيمنعونه بهم كثرة الميراث بعددهم ولا يعادونه

بالاخوة للام لانه لو لم يكن مع الجد غيرهم لم يرثوا معه شيئا وكان المال للجد كله فما حصل للاخوة

من بعد حظ الجد فانه يكون للاخوة من الاب والام دون الاخوة للاب ولا يكون للاخوة للاب معهم شئ الا ان يكون الاخوة للاب

والام امرأة واحدة فان كان امرأة واحدة فانها تعاد الجد باخوتها لابيها ما كانوا فما حصل لهم ولها من شئ

(بقیہ ۴۲۶) فاذا زاد لم ینقص من الثلث وروی الدارمی عن الشعبی کان عمر یقاسم الجد مع الاخ والاخوین فاذا زادوا اعطاہ الثلث وکان یعطیہ مع الولد السدس ۱۲—

مسوی سلہ قلت وعلیہ الشافعی ومذہب ابی حنیفۃ ان الجد ابا الاب یسقط الاخوۃ وانہ بمنزلۃ الاب عندعدمہ الا فی الثلث مسائل ثنتان منہا اللتان فیہما للام ثلث ما یبقی فان کان الجد کان للام ثلث تمام المال الثالثۃ ان ام الاب تسقط بالاب ولا تسقط بالجد کذا فی شرح السنۃ ۱۲

مصفی کان لہا دونہم بابیہا وبین ان تستکمل فریضتہا وفریضتہا النصف من راس المال کلہ فان کان فیما یحاز لہا ولاخوتہا لابیہا فضل عن نصف راس المال کلہ فہو لاخوتہا لابیہا للذکر مثل حظ الانثیین فان لم یفضل شیء فلا شیء لہم رحمہ اللہ گفت مالک وحکمی کہ اتفاق حاصل شدہ بران نزدیک ما وچیزیکہ یافتم بران اہل علم را در شہر خود آنیست کہ جد یعنی پدر پدر وارث نمیشود با پدر بیواسطہ چیزیرا ومعین کردہ میشود برائے جد با فرزند نرو با پسر پسر کہ آن نبیرہ ہم نر باشد شش یک بطریق فرضیت وحکم در مسئلہا کہ بجز این صورتہا باشد یعنی در صورتہائے کہ فرزند نر بیواسطہ یا بواسطہ موجود نباشد وادام کہ گذاردہ است متوفی برادرے یا خواہرے از اعیانیان یا علاتیان اینست کہ شروع کردہ میشود بکسیکہ او شریک جد باشد بحصۂ معین پس دادہ شود ایشانرا حصہائے ایشان پس اگر باقیماند از مال شش یک یا زیادہ از شش یک باشد آن زیادتی جد را و اگر باقی نماند از مال شش یک یا زیادہ معین کردہ شود برائے جد شش یک را بطریق فرضیت گفت مالک وجد و برادران اعیانی وقتیکہ شریک ایشان باشد کسے بحصۂ معین شروع کردہ شود بکسیکہ شریک ایشان باشد از اہل فرائض پس دادہ شود ایشانرا حصہائے ایشان پس انچہ باقی ماند بعد ازین برائے جد و برادران از چیزے پس ہر آئینہ حکم اینست کہ نظر کردہ شود ہر کدام ازین خصلتہا نیکو زیادہ است برائے نصیبۂ جد دادہ شود جد را سہ یک از انچہ باقیماند برائے او وبرائے برادران یا جد باشد بمنزلۂ شخصے از برادران در ان مال کہ حاصل شود برائے او وبرائے برادران وقسمت کند با ایشان مانند حصۂ یکے از ایشان یا شش یک از راس المال ہمہ آن ہر کدام خصلت کہ بہتر باشد نصیب جد را دادہ شود آنرا بجد باشد چیزیکہ باقی ماند بعد ازین برادران اعیانی را باین حساب کہ مرد را مانند نصیب دو زن است حکم ہمین منوال است مگر در یک مسئلہ کہ میشود قسمت ایشان دران مسئلہ بر غیر این طریق وآن مسئلہ اینست کہ زنے متوفی شد و گذاشت شوہر خود را و مادر خود را وخواہر اعیانی خود را وجد خود را پس شوہر راست نصف مال و مادر راست سہ یک وجد راست شش یک وخواہر اعیانی راست نصف بعد ازان جمع کردہ شود شش یک جد و نصف خواہر پس قسمت کردہ شود بر سہ حصہ مرد را مانند حصۂ دو زن پس ہر سہ حصہ را دو سیوم حصہ او وخواہر را یک سیوم حصہ او وگفت مالک ومیراث برادران علاتی با جد وقتیکہ نباشد با ایشان برادران عینی مانند میراث برادران اعیانی است برابر آن مردانیان مانند مردانان است وزنان ایشان مانند زنان آنان است پس وقتیکہ جمع شوند برادران اعیانی وبرادران علاتی پس ہر آئینہ برادران اعیانی شمردہ میشوند با جد جمع شدہ با برادران علاتی خویش پس منع میکنند جد را بسبب جمع شدن با علاتیان از کثرت میراث بعدد ایشان وشمردہ نمیشوند با جد جمع شدہ با برادران اخیافی زیراکہ حال اینست کہ اگر نباشد با جد غیر اخیافیان وارث نمیشدند با او چیزیرا از مال میشد برائے جد ہمہ آن پس انچہ حاصل شد برادران را بعد نصیب جد پس ہر آئینہ میرسد برادران اعیانی را نہ برادران علاتی را او نمے رسد برادران علاقی را با برادران اعیانی چیزے مگر آنکہ باشند از اصحاب اخوت اعیانی یک زن

مصفیٰ یعنی یک خواہر عیانی باشد و بس پس اگر باشد یک خواہر اعیانی پس ہر آئینہ وے در شمار آید با جد جمع شدہ با برادران علاتی خود ہر قدر کہ باشند پس آنچہ حاصل شد این برادران را و آن خواہر اعیانی را از چیزے باشد آنچیز خواہر را نہ برادران علاتی را در میان آن خواہر اعیانی و در میان آنکہ کامل کند حصہ خود را و حصہ او نصف است از راس المال تمام آن پس اگر باشد در آنچہ جمع کردہ شد برائے او و برائے برادران علاتی او زیادہ از نصف راس مال تمام آن پس آن زیادہ برادران علاتی راست مرد را مانند حصہ دو زن پس اگر باقی نماند چیزے پس ہیچ نیست ایشانرا مترجم گوید ہمین است مذہب شافعی و نزدیک ابوحنیفہؒ جد یعنی پدر پدر ساقط میکند برادران را زیرا کہ وے بمنزلہ پدر است اگر پدر نباشد مگر در سہ مسئلہ دو مسئلہ ازان سابق گذشت کہ مادر را با وجود پدر در آنہا ثلث ما بقی بود و با وجود جد ثلث تمام مال خواہد بود و سیوم آنست کہ مادر پدر با وجود پدر ساقط است و با وجود جد ساقط نیست واللہ اعلم **باب میراث الجدۃ**

در بیان میراث جدہ مالک عن ابن شہاب عن عثمان بن اسحٰق بن خرشۃ عن قبیصۃ بن ذویب[ے] انہ قال جاءت الجدۃ الی ابی بکر الصدیق تسألہ[ے] میراثہا فقال لہا ابوبکر ما لک فی کتاب اللہ شیء وما علمت لک فی سنۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم شیئا فارجعی حتی اسأل الناس فسأل الناس فقال المغیرۃ بن شعبۃ حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اعطاها السدس فقال ابوبکر ہل معک[ے] غیرک فقام محمد بن مسلمۃ الانصاری فقال مثل ما قال المغیرۃ بن شعبۃ فانفذہ لہا ابوبکر الصدیق ثم جاءت الجدۃ الاخری الی عمر بن الخطاب تسألہ میراثہا فقال لہا ما لک فی کتاب اللہ شیء وما کان القضاء الذی قضی بہ الا لغیرک وما انا بزائد فی الفرائض شیئا ولکنہ ذلک السدس فان اجتمعتما فیہ فہو بینکما وایتکما خلت بہ فہو لہا

آمد جدہ بسوئے ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ سوال میکرد او را از میراث خود پس گفت او را ابوبکر صدیق کہ نیست ترا در کتاب خدا تعالیٰ چیزے و ندانستہ ام برائے تو در سنت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم چیزے پس باز گرد تا آنکہ سوال کنم مردمان را پس سوال کرد ابوبکر مردمانرا پس گفت مغیرہ بن شعبہ حاضر شدم نجدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم داد جدہ را ششش یک پس گفت ابوبکر صدیق آیا ہست اے مغیرہ با تو غیر تو پس ایستاد محمد بن مسلمہ انصاری پس گفت مانند آنچہ گفتہ بود مغیرہ بن شعبہ پس امضائے حکم کرد برائے جدہ ابوبکر صدیق بعد ازان آمد جدہ دیگر یعنی مادر مادر بسوئے عمر بن الخطاب پس سوال میکرد او را میراث خود را پس گفت عمر او را نیست ترا در کتاب خدا تعالیٰ چیزے و نہ بود قضائے کہ حکم کردہ شد بآن مگر برائے غیر تو و نیستم من زیادہ کنندہ در فرائض چیزے را و لکن باقی ہمان سدس است پس اگر جمع شوید دران سدس آن منقسم است میان شما و ہر کدام از شما کہ تنہا باشد بآن سدس پس

[ے] قولہ ابن ذویب بضم الذال المعجمۃ الخزاعی جعلہ ابن عبد البر من الصحابۃ وعدہ غیرہ من التابعین ۱۲ محلی [ے] قولہ تسألہ میراثہا وللدارمی من طریق الاشعث عن الزہری جاءت الی ابی بکر جدۃ ام ابیہ او ام امہ فقالت ان ابن ابنی وابن بنتی توفی بلغنی ان لی نصیبا فمالی الخ ۱۲ [ے] قولہ اسأل ای العلماء من الصحابۃ وللدارمی فقال فارجعی حتی اشاور اصحابی فانی لم اجد لک فی کتاب اللہ نصیبا ولم اسمع فی ذلک عنہ صلی اللہ علیہ وسلم للعہ [ے] قولہ ہل معک انما قال ذلک مع ان خبر الواحد مقبول استظہارا وتائیدا لا انکارا وتکذیبا ۱۲ محلی

مصفّٰی آن سدس اوراست مالك عن يحيى بن سعيد عن القاسم بن محمد قال اتت الجدتان الى ابى بكر الصديق

فاراد ان يجعل السدس للتى من قبل الام فقال له رجل من الانصار اما انك لتترك التى لو ماتت وهو حى كان اياها يرث فجعل ابوبكر

السدس بينهما آمدند دو جده پیش ابوبکر صدیق پس خواست که بدهد سدس آن جده را که از جانب مادر بود یعنی مادر مادر را

پس گفت او را مردے از انصار آگاه باش هر آئینه تو ترک میکنی آن جده را که اگر وے بمرد و متوفی زنده ماند وے وارث

او شدے بتخصیص پس ساخت ابوبکر سدس را منقسم میان هر دو جده مالك عن عبد ربه بن سعيد ان ابابكر بن عبد الرحمن

بن الحارث بن هشام كان لا يفرض الا للجدتين ابوبکر بن عبد الرحمن حصه معین نمیداد مگر دو جده را یعنی مادر پدر را و مادر

مادر را قال مالك الامر المجتمع عليه عندنا الذى لا اختلاف فيه والذى ادركت عليه اهل العلم ببلدنا ان الجدة ام الام

لا ترث مع الام دنيا شيئا وهى فيما سوى ذلك يفرض لها السدس فريضة وان الجدة ام الاب لا ترث مع الام ولا

مع الاب شيئا وهى فيما سوى ذلك يفرض لها السدس فريضة فاذا اجتمعت الجدتان ام الاب وام الام وليس للمتوفى

دونهما اب ولا ام قال مالك فانى سمعت ان ام الام ان كانت اقعدهما كان لها السدس دون ام الاب وان كانت ام الاب اقعدهما

او كانتا فى القعدد من المتوفى بمنزلة سواء فان السدس بينهما نصفان قال مالك ولا ميراث لاحد من الجدات الا

للجدتين لانه بلغنى ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ورث الجدة ثم سال ابوبكر عن ذلك حتى اتاه الثبت عن رسول الله صلى

الله عليه وسلم انه ورث الجدة فانفذه لها ثم اتت الجدة الاخرى الى عمر بن الخطاب فقال لها ما انا بزائد فى الفرائض شيئا فان اجتمعتما فيه

فهو بينكما وايتكما خلت به فهو لها قال مالك ثم لم نعلم احدا ورث غير جدتين منذ كان الاسلام الى اليوم گفت مالک حکمے که

اتفاق حاصل شد بر آن نزدیک ما آنکه اختلاف نیست دران و چیزیکه یافتم بران اهل علم را در شهر خود آنست که جده مادر

مادر وارث نمیشود با مادر بواسطه چیزے را و مادر مادر در غیر صورت جمع شدن با مادر بواسطه معین کرده میشود او را شش

یک بطریق فرضیة و جده که مادر پدر باشد وارث نمیشود با مادر و با پدر چیزے را و آن مادر پدر را در غیر صورت جمع شدن

با پدر یا مادر شش یک ست بطریق فرضیت پس اگر جمع شوند هر دو جده مادر پدر و مادر مادر و نیست متوفی را نزدیک تر از ایشان

پدرے و نه مادرے گفت مالک پس هر آئینه من شنیدم که مادر مادر اگر نزدیک ترین این دو باشد میرسد وے را سدس بغیر

مادر پدر را و اگر باشد مادر پدر نزدیک ترین این دو یا باشند در قرب از متوفی بیک منزله برابر یکدیگر پس سدس منقسم است

میان ایشان در نصف گفت مالک و میراث نیست هیچ یک از جدات را مگر برائے دو جده زیرا که حال آنست که

ؐ قوله فقال له رجل هو عبد الرحمن بن سهل قد شهد بدرا قاله فى الاصابة ۱۲ ع ؐ قوله ولا مع الاب شيئا دون ... فلا ترث مع الاب وهو

قول ابى حنيفة والشافعى وهو الماثور عن عثمان وعلى وزيد بن ثابت روى عنهم الدارمى ونقل عن ابن مسعود ان ام الاب ترث مع الاب ...

منها الدارمى ايضا واختاره شريح والحسن وابن سيرين لما رواه ابن مسعود انه صلعم اطعم الجدة مع الاب السدس مع وجود الاب ... واجيب

بانه يحتمل ان يكون الجد رقيقا او كافرا ۱۲ على ؐ قوله اقعدهما اى اقربهما فى النسب فى القاموس رجل قعدد قعيد ... اقرب الى ... الاكبر ۱۲

مُسوّی لہ قلت وعلیہ اہل العلم ۱۲

مصفّیٰ خبر رسید بمن کہ رسول اللہ صلعم وارث ساخت جدہ را بعد ازان سوال کرد ابوبکر صدیق صحابہ را از حکم جدہ تا آنکہ آمد پیش او خبر ثابت از رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کہ وے وارث ساخت جدہ را پس جاری ساخت سدس را برائے او بعد ازان آمد جدہ دیگر بسوئے عمر بن الخطاب پس گفت من زیادہ کنندہ نیستم در فرائض خدا تعالیٰ چیزے را پس اگر جمع شوید شما ہر دو دران سدس پس آن سدس میان شما ست وہر کدام از شما کہ تنہا باشد بآن سدس پس سدس او راست گفت مالک بعد ازین ندانستم ہیچ یکے را کہ وارث ساختہ باشد غیر دو جدہ را از ابتدائے آنکہ اسلام پیدا شد تا امروز

باب میراث العصبۃ در بیان میراث عصبہا قال مالک الامر المجتمع علیہ عندنا الذی لا اختلاف فیہ الذی ادرکت علیہ اہل العلم ببلدنا فی ولایۃ العصبۃ ان الاخ للاب والام اولی بالمیراث من الاخ للاب والاخ للاب اولی بالمیراث من بنی الاخ للاب والام وبنو الاخ للاب والام اولی من بنی الاخ للاب وبنو الاخ للاب اولی من بنی ابن الاخ للاب والام وبنو الاخ للاب اولی من العم اخی الاب للاب والام والعم اخو الاب للاب اولی من بنی العم اخی الاب للاب والام وابن العم للاب اولی من عم الاب اخی ابی الاب للاب والام قال مالک وکل شئ سألت عنہ من میراث العصبۃ فانہ علی نحو ہذا انسب المتوفی ومن تنازع فی میراثہ من عصبۃ فان وجدت احدا منہم یلقی المتوفی الی اب لا یلقاہ احد منہم الی اب دونہ فاجعل میراثہ للذی یلقاہ الی الاب الادنی دون من یلقاہ الی فوق ذلک فان وجدتہم کلہم یلقونہ الی اب واحد یجمعہم جمیعا فانظر اقعدہم فی النسب فان کان ابن اب فقط فاجعل المیراث لہ دون الاطرف وان کان ابن اب وام وان وجدتہم مستویین ینتسبون من عدد الآباء الی عدد واحد حتی یلقوا نسب المتوفی جمیعا وکانوا کلہم جمیعا بنی اب او بنی اب وام فاجعل المیراث بینہم سواء وان کان والد بعضہم اخا والد المتوفی للاب والام وکان من سواہ منہم انما ہو اخو ابی المتوفی لابیہ فقط فان المیراث لبنی اخ المتوفی لابیہ وامہ دون بنی الاخ للاب وذلک ان اللہ تبارک وتعالی قال واولوا الارحام بعضہم اولی ببعض فی کتب اللہ ان اللہ بکل شئ علیم قال مالک والجد ابو الاب اولی من بنی الاخ للاب والام واولی من العم اخی الاب للاب والام بالمیراث وابن الاخ للاب والام اولی من الجد بولاء الموالی ۔ گفت مالک حکمے کہ اتفاق حاصل شد بران نزدیک ما واختلاف نیست دران وچیزے کہ یافتم بران اہل علم را در شہر خود در میراث گرفتن عصبہ اینست کہ برادر اعیانی اولیٰ ست بمیراث از برادر علاتی وبرادر علاتی اولیٰ ست بمیراث از اولاد برادر اعیانی وپسران برادر اعیانی اولیٰ ستند از پسران برادر علاتی وپسران برادر علاتی اولیٰ ستند از پسران پسر برادر اعیانی وپسران برادر علاتی اولیٰ اند از عم کہ برادر اعیانی پدر باشد وعم کہ برادر اعیانی پدر باشد اولیٰ است از ان عم کہ برادر علاتی پدر باشد وعم کہ برادر علاتی پدر باشد اولیٰ است از پسران عم

(بقیہ صفحہ ۴۳۰) لہ قولہ النصف وبہ قال ابوحنیفۃ والشافعی والجمہور وقال ابن مسعود الجدات اقربہن والبعدی سواء رواہ عنہ الدارمی ۱۲ محلی

مصنفه

که برادر اعیانی پدر باشد و پسر عم علاتی اولی است از عم پدر که برادر اعیانی جد باشد گفت مالک و هر چیزیکه
سوال کرده شود ترا از وی از میراث عصبه پس هر آئینه حکم وی برین منوال است یا دکن نسب متوفی را و نسب کسیکه
که نزاع کرده میشود با تو در وراثت بودن او از عصبات پس اگر یافتی کسی را از ایشان که منجر دو با متوفی بسوی پدر که منجر شد با متوفی بیچکس
از ایشان بسوی پدر که فرود تر از آن باشد پس مقرر کن میراث او را برای همان شخص که منجر شود با متوفی بسوی پدر فرود تر دیگر کسیکه منجر شود
با او بسوی پدریکه بالاتر از وی باشد پس اگر یافتی ایشانرا همه ایشان را که منجر شد با متوفی بسوی یک پدر که جمع میکند ایشانرا
همه ایشانرا پس ببین نزدیک ترین ایشانرا در نسب اگرچه باشد علاتی پس مقرر کن میراث را برای او منجر دور تر
از وی اگرچه دور تر اعیانی باشد و اگر یافتی ایشانرا برابر میرسند در نسب بیک عدد تا آنکه منجر شد با نسب متوفی بیکجا
و باشند همه ایشان علاتی یا همه ایشان اعیانی پس بکن میراث را منقسم میان ایشان علی السویه و اگر باشند والد بعض
از ایشان برادر اعیانی پدر متوفی و غیر وی جز این نیست که والد او برادر علاتی پدر است پس هر آئینه میراث پسران
اعیانی راست بجز پسران علاتی و این حکم بسبب آنست که خدا تعالی فرموده اولوا الارحام بعضهم اولی ببعض فی کتاب
الله ان الله بکل شیء علیم گفت مالک و جد که پدر پدر باشد اولی است از پسران برادر اعینی اولی است از عم که برادر
عینی پدر است بمیراث و پسر برادر اعیانی اولی است از جد بولا موالی فقیر گوید بعد از آنکه احوال ذوی الفروض
و عصبات دانسته شد بجهت تسهیل استخراج فرائض لابدست از معرفت نسخه چند ذکر آن فصول نه مبیا و فصل
فروض مقدره در کتاب الله شش کس است نصف و ربع و ثمن و ثلثان و ثلث و سدس پس ا نصف فرض پنج کس است
اول زوج وقتیکه زوجه اش بمیرد و هیچ فرزند و فرزند فرزند نگذارد دوم بنت سیوم بنت الابن چهارم اخت لابوین
پنجم اخت لاب وقتیکه این چهار تن تنها باشند یعنی مجتمع نباشند با مثل خود یا با ذکور که در مرتبه ایشان باشند و شرط
توریث ایشان سابق بگذشت و ربع فرض دو کس است زوج وقتیکه زوجه فرزند نگذارد و زوجه وقتیکه زوج هیچ
فرزند و فرزند فرزند نگذارد و ثمن نصیب یک کس یا جماعه از زوجه وقتیکه زوج او فرزند یا فرزند فرزند گذارد و ثلثان فرض
چهار قسم است بنتین یا زیاده از بنتین و دو بنت ابن یا زیاده از دو و دو اخت لابوین یا زیاده از دو و دو اخت
لاب یا زیاده از دو وقتیکه ایشان مجتمع نباشند با ذکور در مرتبه خود و ثلث فرض دو کس است ام وقتیکه فرزند و فرزند
و اور او لد و و لد ابن نباشد و دو کس از اخوت و اخوات نباشد و اولاد ام وقتیکه دو باشند یا زیاده از دو همه شریک
اند درین ثلث و جد را در بعض مواضع ثلث است چنانکه بیاید و سدس فرض هفت کس است اب وقتیکه میت ایشان
را ولد یا ولد ابن باشد و ام وقتیکه میت او را ولد یا ولد ابن یا دو کس از اخوت و اخوات باشد و جده صحیحه
مادر مادر یا مادر پدر نزد یک عدم ام اب و جماعه جدات در یک سدس شریک اند و سدس فرض بنت الابن یا بنات
الابن وقتیکه با ایشان یک بنت الصلب باشد و اخت لاب و اخوات لاب وقتیکه با ایشان یک اخت لابوین

مصفی

باشد و یک کس اخ لام یا اخت لام **فصل** اب و ابن و زوج و زوجه در هیچ حال محجوب نمیشوند بحجب حرمان و ابن
الابن را حاجب نمیشود الا ابن صلب و ابن الابن که اقرب باشد از وے و اصحاب فروض مستغرقه مثل ابوین و بنتین و
حاجب جد نمیشود الا کسیکه متوسط باشد میان او و میان میت مانند اب یا اب الاب و حاجب اخ لابوین نمیشود الا اب
و ابن و ابن الابن و حاجب اخ لاب نمیشوند الا این جماعه که گفته شد و اخ لابوین نیز و حاجب اخ لام میشود اب و جد و ولد
و ولد ابن و ابن الاخ لابوین حاجب او شش کس میباشد اب و جد و ابن و ابن الابن و اخ لابوین و اخ لاب و ابن الاخ
لاب حاجب او میشوند این شش کس و ابن الاخ لابوین نیز و عم لابوین حاجب او میشوند این هفت کس و ابن الاخ لاب
نیز و عم للاب حاجب او میشوند این هشت کس و عم لابوین نیز و ابن عم لابوین حاجب او میشوند این نه کس و عم لاب نیز و ابن عم لاب
حاجب او میشوند این ده کس و ابن عم لابوین نیز و معتق را حاجب میشود عصبه نسب و بنت و ام و زوجه بهیچ حال محجوب نمیشوند
و بنت الابن را محجوب میکند ابن و دو بنت صلب و قلتیکه همراه کسے نباشد که وے را عصبه بالغیر سازد مانند اخ یا ابن عم که
در مرتبه او باشد و جده لام حاجب او نمی شوند الا ام و جده لاب حاجب او نمیشود الا اب و ام و قربی از هر جهت حاجب
بعدے میشود از همان جهت و قربی از جهت ام حاجب بعدے میباشد از جهت اب مانند ام ام بنسبت ام ام اب و
قربے از جهت اب آیا حاجب بعدے از جهت ام میشود یا نه دو قول آمده و اخت از جهات سه گانه مانند اخ جهات
سه گانه است در حجب و اخوات لاب حاجب ایشان نیز میشوند دو اخت لابوین و معتقه مانند معتق است در حجب
و هر عصبه حاجب او میباشد اصحاب فروض مستغرقه **فصل** اگر ورثه محض عصبات باشند عدد روس مقسوم علیهم اصل
مسئله خواهد بود و هر ذکر را دو انثی قرار باید داد چنانکه خدا تعالی فرموده للذکر مثل حظ الانثیین و اگر در میان ایشان یک
صاحب فرض یا دو صاحب فرض متماثلین باشند پس اصل مسئله مخرج آن فرض خواهد بود مخرج نصف اثنین است
و مخرج ربع اربعه و مخرج ثمن ثمانیه و مخرج ثلثین و ثلث ثلثه و مخرج سدس سته و اگر دو فرض مختلف جمع شوند از سه
حالت بیرون نخواهد بود مخرج آنها متداخل اند یا متوافق یا متباین معنی تداخل آنست که اقل مفنی اکثر باشد باسقاط او
از اکثر دو بار یا سه بار یا زیاده مانند پنج با ده و سه با نه و سه و چهار با دوازده و درین صورت اکثر مخرجین باید گرفت
مانند سدس و ثلث و نصف و در مسئله ام و دو ولد ام و اخ لاب ام را سدس ست و دو ولد ام را ثلث و نصف باقی
اخ لاب را پس اصل مسئله شش ست و معنی توافق آنست که عدد ثالث افنا کند هر دو را باسقاط اقل از اکثر مانند شش
و نه افنا میکند هر دو را سه و مانند شش و هشت افنا میکند هر دو را دو و هر زوجین با یکدیگر متوافق اند البته زیرا که دو ان
هر دو را لامحاله افنا میکند و درین صورت وفق یکے در دیگرے ضرب باید کرد و حاصل الضرب اصل مسئله باشد و وفق
عبارت از کسرے ست که سمی این عدد ثالث باشد مانند نصف که سمی اثنین است و ثلث سمی ثلثه مثال آن مسئله
زوجه و ام و ابن زوجه را ثمن است و ام را سدس است و ابن را باقی میان ثمانیه و سته توافق بالاثنین ست پس نصف ستة را

مصنفی ۱۲ | در ثمانیه ضرب کردیم بانصف ثمانیه را در سته ضرب کردیم حاصل شد بیست وچهار سته زوجه را وچهار ام را وسبعه

ابن را ومعنی تباین آنست که افنا نکند هر دو را اگر یکے مانند شش یا هفت ودرین صورت مخرج یکے را در تمام مخرج دیگر

ضرب کنیم وحاصل الضرب مخرج هر دو کسر باشد مانند مسئله ام وزوجه واخ لاب ام را ثلث ست وزوجه را ربع واخ لاب

را باقی ومیان ثلثه واربع تباین است ثلثه را در اربع ضرب کردیم دوازده حاصل شد وآن اصل مسئله است ام را چهار

وزوجه را سه وپنج اخ لاب را پس اصول در صورت افراد واجتماع زیاده از هفت نمی باشد اثنان وثلثه واربعه وسته

وثمانیه واثنا عشر واربعه وعشرون فصل گاهے عددے اصل مسئله شده است که تنگی میکند از سهام ایشان ومثال

محسوس این تنگی آنست که چهار رغیف حاضر شده ومجلس مهمان آمدند یا گوییم چهار رغیف حاضر شد وسه کس بهم رسیدند

که هر یکے را دو رغیف میباید داد پس لابدست اینجا از تقسیم باحضر کسورے که عدد رؤس ایشان باشد مانند آنکه هر رغیف

را پنج بخش کنند وهر مهمان را چهار بخش دهند یا هر رغیف را سه حصه کنند وهر یک را دو حصه برسد وهمین است معنی عول و

باید دانست که عول ودر مثل این صورتها امریست مفطور در اذهان بنی آدم مانند بسیارے از مسائل اصول حدیث

چنانکه بیان آن در بعض کلام ما شنیده باشی پس انکار بر مسئله عول که ابنا عیست ناشی از قلت تامل میباشد والله اعلم

وباستقرا معلوم شد که ازین اصول هفت گانه سه اصل عائل میشود ودر بعض مسائل سته واثنا عشر واربعه وعشرین پس

سته عائل میشود بهفت مانند مسئله زوج واختین لابوین یا لاب زوج را نصف باشد واختین را ثلثین واصل مسئله

شش است وبهفت عائل شد سه زوج را وچهار اختین را ودرین صورت سهم هفتم میباید زیاده کرد وبهشت مانند

همین مسئله اگر باینها ام را نیز اعتبار کنند پس سدس ام را باشد ونصف زوج را وثلثین اختین را وآنرا اصل مسئله گنجایش

ندارد ولابدست از زیاده دو عدد ونه مانند مسئله مذکور اگر ام را اخ لام نیز اعتبار کنند پس سدس دیگر اخ لام را باشد وبده

مانند این مسئله چون دو اخ لام باشد پس سدس دیگر میباید واثنا عشر عائل میشود بسیزده مانند مسئله زوجه وام واختین

زوجه را ربع است وام را سدس است واختین را ثلثین ودوازده گنجایش ندارد یکے زیاده کردیم وبه پانزده مانند

این مسئله بعینها اگر اخ لام زیاده باشد واو را سدس باشد وآن دو عدد است وبهفده مانند همین مسئله لیکن دو اخ لام و

هر یکے را باشد واربعه وعشرون عائل میشود به بست وهفت مانند مسئله دو بنت والدین وزوجه دو بنت را ثلثین والدین

را دو سدس وزوجه را ثمن فصل چون اصل مسئله شناختیم وعول او نیز اگر عائله باشد شناختیم پس گاهے منکسر میشود

بر صنفے مثلا ثلثین برائے ثلاث اخوات دادیم یا یک ثمن برائے چهار زن یا یک سهم برائے چند عصبه یا ثلث برائے پنج

اولاد ام ودرین صورت محاسب را لابدست از استخراج عددیکه مخرج جمیع سهام باشد بغیر کسر واین را تصحیح گویند پس

اگر نصیب یک فریق بر رؤس ایشان منکسر میشود وخالی نیست از آنکه نسبت رؤس با نصیب تداخل است واین یعنی

در آن صورت راست مے آید که عدد نصیب کم باشد تداخل در عدد رؤس یا توافق یا تباین تداخلی البته متفقان

مصنف خواهند بود وفق سهمی اقل خواهد بود از اکثر و در صورت توافق وفق عدد روس را در اصل مسئله ضرب کنیم از حاصل الضرب مسئله صحیح شود و مثال توافق بلا عول ام و اربعة اعمام اصل مسئله ثلثه است ام را یکے و اربعة اعمام را دو واثنین و اربعه متداخل اند در حکم متوافق سهمی دو که نصف است از اکثر گرفتیم و آن دو ست نصف چهار در اصل مسئله ضرب کردیم شش شد و از وے مسئله صحیح میشود و مثال توافق با عول زوج و ابوان و ست بنات زوج را ربع و ابوان را دو سدس و ست بنات را ثلثین اصل مسئله دوازده ست بنات را هشت زوج را سه و ابوان را چهار و آن گنجایش ندارد پس عائل شد بپانزده و هشت بر شش منکسر میشود و وفق آنها نصف است پس نصف شش که سه ست در پانزده ضرب کردیم چهل و پنج حاصل شد و ازین عدد تقسیم صحیح میشود زیراکه بیست و چهار نصیب بنات شد هر یکے را چهار عدد رسید در صورت تباین ضرب کرده شود عدد روس را در اصل مسئله مثال او بغیر عول زوج و اخوین لاب اصل مسئله دو است یکے زوج را و یکے اخوین را و یکے بر دو منکسر میشود و نسبت میان دو و یک تباین ست ضرب کردیم دو را در اصل مسئله چهار شد دو زوج را و یک یک اخوین را و مثال عول زوج و خمس اخوات لاب اصل مسئله شش است زوج را نصف و اخوات را ثلثین و آن گنجایش ندارد و عائل کردیم بهفت تا ثلثین شش که چهار ست اخوات را باشد و نصف شش که سه ست زوج را باشد و چهار منکسر است بر خمس اخوات پنج را در هفت ضرب کردیم سی و پنج حاصل شد و نصیب اخوات بیست آمد و چهار چهار هر یکے را میرسد و اگر منکسر شود نصیب دو فریق بر روس ایشان نخست مقابله کنیم نصیب هر فریق را با روس او اگر متوافق باشند روس را بوفق روس بدل کنیم یعنی از حساب روس را محو کنیم و بجاے او وفق روس ثبت نمائیم و اگر متباین باشند تمام روس را ثبت کنیم و ثانیاً مقابله نمائیم عدد مثبت روس را در فریقین اگر متماثل باشند ضرب کنیم یکے را در اصل مسئله و اگر متداخل باشند ضرب کنیم اکثر را در اصل مسئله و اگر متوافق باشند ضرب کنیم وفق یکے را در دیگر و حاصل الضرب را در اصل مسئله و اگر متباین باشند ضرب کنیم تمام یکے را در دیگر و حاصل الضرب را در اصل مسئله و بهر تقدیر حاصل الضرب تصحیح مسئله باشد و اگر منکسر شود نصیب سه فریق یا چهار فریق نخست مقابله کنیم نصیب هر فریقے با عدد روس ایشان و در صورت توافق وفق آنرا ثبت کنیم و در صورت تباین جمیع آنرا ثبت نمائیم و ثانیاً مقابله کنیم دو عدد مثبت را با یکدیگر اگر متماثل باشد یکے بگیریم و اگر متداخل باشد اکثر بگیریم و اگر متوافق باشد وفق یکے در دیگرے ضرب کنیم و حاصل الضرب بگیریم و اگر متباین باشد تمام یکے را در دیگرے ضرب کنیم و حاصل الضرب بگیریم و بهر تقدیر ثالثاً این گرفته را مقابله کنیم با عدد مثبت ثالث و از میان این دو عدد ے تحصیل کنیم و آنرا مقابله نمائیم با عدد مثبت رابع و رابعاً آن عدد حاصل را در اصل مسئله ضرب کنیم بعد از آن چون خواهی که نصیب هر صنفے و هر فردے از مبلغ مسئله بدانی طریق معرفت آن آنست که ضرب کنی نصیب او را از اصل مسئله یا عول آن در چیزیکه ضرب کرده بودی در اصل مسئله پس حاصل ضرب نصیب این فریق خواهد بود و بعد معرفت نصیب هر فریق آن نصیب را قسمت کنی درمیان افراد فریق از امثله این اعمال چند مسئله بنویسیم مسئله ام و شش اخ لام و دوازده اخت

لاب اصل مسئله شش است و شش گنجایش آن سهام ندارد عول کردیم بهفت ام را یکے و شش اخ لام را دو و دوازده اخت
لاب را چهار نصیب اخوت که دو ست بر عدد روس که شش ست منکسر میشود مقابله کردیم شش را با دو نسبت توافق بالنصف
یافتیم رد کردیم بنصف پس سه بر صفحه حساب ثبت کردیم و نصیب اخوات که چهار است بر عدد روس که دوازده ست منکسر میشود
مقابله کردیم توافق بالربع برآمد رد کردیم بربع پس حاصل شد سه و ثلاثه نسبت میان ایشان تماثل بود یکے را ضرب کردیم در هفت
بیست و یک حاصل شد و ازین مبلغ مسئله صحیح میشود ضرب کردیم دو در سه شش حاصل شد و آن نصیب اخوة آمد هر یکے را
یک سهم و ضرب کردیم چهار را در سه دوازده حاصل شد و آن نصیب اخوات آمد هر یکے را یک سهم و ضرب کردیم یکے را در سه حاصل
شد و آن نصیب ام آمد مسئله ام و شش برادر اخیافی و هشت خواهر علاتی اصل مسئله شش است و شش گنجایش آن سهام ندارد
عول کردیم بهفت ام را یکے و برادران اخیافی را دو و خواهران علاتی را چهار نصیب برادران که دو ست بر عدد روس ایشان
که شش است منکسر میشود و نسبت توافق بالنصف دارد رد کردیم بنصف در صفحه حساب سه نوشتیم و نصیب اخوات که
چهار ست بر هشت منکسر میشود و نسبت توافق بالربع دارد رد کردیم بربع هشت که دو باشد و دو را نوشتیم مقابله کردیم درمیان
سه و دو تباین یافتیم ضرب کردیم سه را در دو شش حاصل شد این شش را در هفت ضرب کردیم چهل و دو حاصل شد نصیب
اخوات از اصل دو بود دو را در شش ضرب کردیم دوازده برآمد هر یکے را دو سهم رسید نصیب اخوات از اصل چهار بود چهار را در
شش ضرب کردیم بیست و چهار شد هر یکے را سه سهم رسید نصیب ام از اصل یکے بود یک را در شش ضرب کردیم شش
برآمد ام را شش رسید مسئله پنج بنت و چهار برادر علتی و دو جده و چهار زن اصل مسئله از بیست و چهار ست زنان را سه
بنات را شانزده و جدتین را چهار و برادران را یکے و نصیب هر فریق بر روس ایشان منکسر ست پس مقابله کردیم سه را
با چهار تباین برآمد چهار نوشتیم و مقابله کردیم پنج را با شانزده تباین برآمد پنج نوشتیم و مقابله کردیم دو را با چهار توافق بالنصف
برآمد نصف روس که دو ست نوشتیم و مقابله کردیم چهار را با یک تباین برآمد چهار نوشتیم دو ست اعلی بود در چهار چهار گرفتیم و
چهار و چهار متماثل بودند یکے را گرفتیم و چهار و پنج تباین بودند چهار را در پنج ضرب کردیم پس بیست حاصل شد بیست را
در بیست و چهار ضرب کردیم چهار صد و هشتاد برآمد ازین مبلغ مسئله صحیح میشود و نصیب زنان از اصل سه بود سه را در بیست
ضرب کردیم شصت برآمد هر یکے را پانزده رسید نصیب بنات شانزده بود شانزده را در بیست ضرب کردیم سه صد و بیست
شد هر یکے را شصت و چهار رسید و نصیب جدتین چهار بود چهار را در بیست ضرب کردیم هشتاد برآمد هر یکے را چهل رسید

فصل اگر بعضے وارثان چند گذاشت و یکے از ایشان قبل از قسمت ترکه متوفی شد و وارثان گذاشت باید دید اگر این
وارثان همان بعینه وارثان اول اند و مقادیر میراث ایشان همان مقدار بود که هست احتیاج استخراج بطن ثانی نیست
و او را بجاے میت اول اعتبار کنند مانند ابن و بنات یکے از ایشان متوفی شد و وارث نگذاشت الا همان اخوة و اخوات
را و اگر وارثان میت ثانی غیر وارثان میت اول اند یا وارثان میت اول با غیر ایشان اند یا وارثان همان اند لکن مقادیر میراث

مصنفہ | ایشان مختلف شود درین صورت لابدست از مناسخه وطریق مناسخه آنست که تصحیح کرده شود مسئله اول را و مسئله ثانی را بعدازان مقابله نموده آید تصحیح ثانی را با مافی الیدمیت ثانی از مسئله اول اگر منقسم شود بر تصحیح ثانی احتیاج عمل نیست واگر منقسم نشود و باید دید اگر توافق ست وفق تصحیح ثانی را در تصحیح اول ضرب کنیم واگر تباین است ضرب کنیم تمام تصحیح ثانی را در تصحیح اول وبهر تقدیر از حاصل الضرب هر دو مسئله صحیح خواهند بود وبعدازان طریق جدا کردن هر وارثے از بطن اول آنست که بگیری نصیب او را از مسئله اول پس ضرب کنی در چیزیکه او را در مسئله اول ضرب کرده بودی خواه وفق باشد خواه تمام وطریق جدا کردن نصیب هر وارثے از بطن ثانی آنست که بگیری نصیب او را از مسئله ثانی پس ضرب کنی او را در تمام مافی الیدمیت ثانی اگر درمیان آن مافی الید و تصحیح مسئله ثانیه تباین بوده است وضرب کنی در وفق مافی الید اگر درمیان آنها توافق بوده باشد واگر از مسئله ثانیه نیز شخصے درگذشت پیش از قسمت ترکه همین معامله با تصحیح مسئله او و مافی الید او از تقسیم ثانی باید کرد و ضرب باید نمود و ثالثاً تقسیم باید فرمود و هکذا و هکذا امثله مناسخه نیز میباید نوشت مسئله وجده و یک خواهر عینی و یک خواهر علاتی و یک خواهر اخیافی اصل مسئله شش است و تصحیح از دوازده یک یک هر جده را و دو خواهر اخیافی را و شش خواهر اعیانی را و دو خواهر علاتی را بعدازان این خواهر اخیافی بمرد و یک خواهر اخیافی گذاشت که در مسئله اول خواهر عینی بوده است و یک جده ام الام که در مسئله اول نیز بوده است و دو خواهر علاتی از شش صحیح میشود اخیافی را یکے وجده را یکے و هر خواهر اعیانی را دو و دو مافی الیدمیت ثانی دو است و تصحیح شش و درمیان عددین توافق بالنصف است نصف شش که سه است در دوازده ضرب کردیم سی و شش حاصل شد دیگر بار تقسیم کردیم هر جده را یک سهم بود و یک را در سه ضرب کردیم سه بر آمد پس هر جده را سه رسید و نصیب خواهر اعیانی شش بود و شش را در سه ضرب کردیم هژده بر آمد و نصیب خواهر علاتی دو بود دو را در سه ضرب کردیم شش بر آمد و در بطن ثانی یک جده را از جدتین یک سهم بوده است ضرب کردیم در یکے زیراکه یکے نصف مافی الید است یکے حاصل شد و اخت اخیافی را که در مسئله اول اعیانی بوده است یکے سهم رسیده بود و یکے را در یکے ضرب کردیم یک حاصل شد و دو خواهر علاتی را چهار بود در یکے ضرب کردیم چهار بر آمد مسئله زوجه و سه پسر و یک دختر این دختر بمرد و ام و سه برادر که در مسئله اول نیز وارث بودند گذاشت تصحیح مسئله اول از هشت ست و تصحیح مسئله ثانیه از هژده مقابله کردیم یکے را با هژده تباین بر آمد هژده را در هشت ضرب کردیم صد و چهل و چهار حاصل شد تقسیم دیگر بار کردیم در بطن اول زوجه را یکے رسیده بود و یک را در هژده ضرب کردیم هژده بر آمد و هر پسر را دو رسیده بود دو را در هژده ضرب کردیم سی و شش حاصل شد و در بطن ثانی ام را سه رسیده بود در یکے ضرب کردیم سه حاصل شد و هر برادر را پنج رسیده بود در یکے ضرب کردیم پنج بر آمد

فصل چون بطون بسیار باشند و معرفت مبلغ که بر همه منقسم شود مشکل گردد لابدست از عمل شبکه و این عمل از نوادر است فقیر آنرا از رساله ابن هائم اخذ کرده است و وے آنرا از شیخ محمد بن عرفه مغربی روایت نموده است و فقیر بعض چیزهائے مناسبه زیاده کرده باید دانست که انچه در بطون متعدده مشکل میشود و محوج گردد بسوے اثبات

مصنفہ

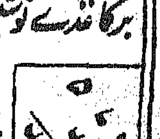
و شکستن تقسیمے و راست کردن تقسیمے چنانکہ اہل زمان ما بآن مشغول اند بنزد یک تنقیح ظاہر گردد و چہار چیز است و صاحب شبکہ در ہر چیزے ابداع امرے سہل المأخذ کہ مفید مختصر باشد کردہ است اول نوشتن سہام ترکہ و بیان وارثان ہر یکے تا نصیب ہر وارثے از ہر بطنے روشن گردد و صاحب شبکہ برائے تحصیل این فائدہ ابداع کردہ است رسم شبکہ و نام ہر وارثے یکبار نوشتہ و ترتیب موت و جہت میراث او از بطون باشارۃ لطیف تنبیہ دادہ دوم معرفت مافی الید ہر میتے تا او را بہ تصحیح او مقابلہ کردہ شود و صاحب شبکہ برائے این فائدہ ہندسہ بازبر و زبر ہر تصحیح ترکہ کردہ است تا بہ ضرب بعض در بعض مافی الید ظاہر گردد سیوم انتقال کردن بطنے کہ جمیع مسائل از وے صحیح شوند و صاحب شبکہ برائے تحصیل این فائدہ ضرب تصحیح بطن اول در ہندسہ فوقانی بطن ثانی و حاصل الضرب را در ہندسہ فوقانی بطن ثالث قرار دادہ است چہارم تقسیم آن مبلغ بر ہر وارثے و جمع آنچہ ہر وارثے را برسد از بطون شتی و این را نیز قاعدہ نہادہ است اما طریق رسم شبکہ آنست کہ دو خط کشند از سر صفحہ بسوئے پائین بقدر گنجایش اسامی وارثان بطن اول و نام ہر وارثے از جہت میراث او یکے زیر نام دیگر نویسد مانند اب و ام و ابن و بنت و شقیق و شقیقہ و زوج و زوجہ و عم و ابن الاخ و علی ہذا القیاس و اہل صناعۃ گاہے از شقیق ق و از شقیقہ قہ و از اخت لاب خت لاب مانند آن اختصار میکنند پس اگر مسئلہ برائے امتحان باشد مطلب تمام شد و اگر فتوے در حادثہ باشد بپہلوئے علامت ہر یکے نام او ہم می نویسند بعد از آن فصل کنند این ہر دو نام بخطے و ہمچنین بالائے وارث اول و زیر وارث آخر تا ہر وارثے را خانہ پیدا شود بعد ازان برائے بطن دیگر یک خط دیگر بفاصلہ بنویسی و وصل کنی این خطوط فاصلہ را بآن خط تا خانہائے دیگر ظاہر شود پس محاذات نام میت ثانی بنویس مات یا ماتت و اگر از وارثان بطن اول کسے میراث ازین بطن ہم حاصل کردہ است بر پہلوئے نام او جہت میراث او بنویس ابن یا بنت یا شقیق یا شقیقہ و علی ہذا القیاس و اگر وارثان دیگر داشتہ باشد این دو خط ممتد ساز بجانب اسفل بقدر گنجایش اسامی آن ورثہ و بخطوط فاصلہ تقسیم نمائی و در ہر خانہ نام وارثے بنویس و اگر فتوے باشد نام ہر وارثے بر پہلوئے خانہ او بنویس و ہمین قیاس بطون ثالث و رابع و خامس بانتہائی الی المبلغ چون رسم شبکہ تمام شد تصحیح بطن اول بر سر سطر او بنویس و بالائے آن تصحیح خطے مانند قوس کش و زیر نام ہر وارثے نصیب او را بہندسہ باضبط کن بعد ازان انتقال کن بہ بطن ثانی و زیر علامت مات مافی الید او را ثبت نمائے و بالائے سطر این بطن تصحیح او و بالائے تصحیح خطے مانند قوس بعد ازان مقابلہ کن مافی الید او را با تصحیح او اگر منقسم است صفرے بالائے قوس بنویس و جزء سہم زیر این سطر ثبت کن و اگر موافقت ست وفق مسئلہ بالائے قوس بنویس و وفق مافی الید زیر این سطر و اگر مباینت ست تمام تصحیح بالائے قوس و تمام آن زیر سطر بنویس و جزء سہم عبارت از حاصل قسمت مافی الید ست بر عدد تصحیح بعد ازان انتقال کن بطن ثالث و تصحیح او را بالائے سطر زیر خط مقوس بنویس و تقسیم کن از بر وارثان و نصیب ہر وارثے زیر نام او بنویس و مافی الید او زیر علامت مات و طریق دانستن مافی الید او آنست کہ از

مصنفہ

حالت خالی نیست از بطن اول گرفته است فقط یا از بطن ثانی فقط یا از هر دو در صورت اولی نصیب او از بطن اول که زیر نام او مرقوم است ضرب کن در هندسه که بالائے قوس بطن ثانی نوشته پس حاصل الضرب مافی الید اوست و در صورت ثانیه هندسه که زیر نام او نوشته ضرب کن در هندسه که زیر سطر بطن ثانی نوشته حاصل الضرب مافی الید اوست و در صورت سیوم نخست نصیب او از بطن اولی بقاعده تقسیم معلوم کن بعد ازان نصیب او از بطن ثانی بقاعده دیگر و هر دو را جمع کن و در زیریات بنویس بعد ازان مقابله کن این مافی الید را با تصحیح او و بقیاس انچه در بطن ثانی گفته شد عددے بالائے قوس این سطر و عددے تحت این سطر بنویس و بعد ازان انتقال کن به بطن رابع و تصحیح او بنویس و تقسیم کن او را چنانکه دانستی و مافی الید او را بشناس و زیر نقطات بنویس اگر او را از بطن اول چیزے هست ضرب کن آنرا در هندسه که بالائے قوس بطن ثانی است و حاصل الضرب ضرب کن در هندسه که بالائے قوس بطن ثالث است پس این حاصل الضرب نصیب اوست از بطن اول و اگر او را چیزے هست از بطن ثانی عددے که زیر نام اوست در هندسه تحتانی ضرب کن و حاصل الضرب در هندسه که بالائے قوس بطن ثالث است ضرب نمائے و این حاصل الضرب را با حاصل بطن اول جمع کن و مجموع مافی الید اوست پس مقابله کن این مافی الید را با تصحیح او و اگر انقسام است نقطه صفر بالائے قوس بگذارد و جزء سهم زیر سطر بنویس و اگر موافقت یا مباینت است بهمان روشے که مبسوط نوشتیم بعمل آرد و بعد ازان انتقال کن به بطن خامس و بقیاس انچه در بطن رابع کرده بودی عمل کن کلیه در شناختن مافی الید آنست که اگر او را از بطن اول چیزے هست هندسه نصیب او را در هندسه بالائے بطن ثانی ضرب کن و حاصل را در هندسه بالائے بطن ثالث و این حاصل را در هندسه بالائے رابع و هلم جرا الی ان تنتهی الی ما انت فیه و اگر چیزے از بطن ثانی نیز هست ضرب کن هندسه نصیب او را ازین بطن در هندسه تحتانی و حاصل را در هندسه بالائے قوس ثالث و حاصل را در بالائے قوس رابع و حاصل را در بالائے قوس خامس و اگر چیزے از بطن ثالث نیز دارد هندسه نصیب او را در هندسه تحتانی ضرب کن و حاصل را در هندسه بالائے قوس رابع و حاصل را در هندسه بالائے قوس خامس الی ان تنتهی الی ما انت فیه چون از همه بطون فارغ شدی سطرے واسع تر از سطر سابقه به پهلوئے آن رسم کن و بخطوط فاصله تقسیم نمائی و نام احیا که باقی مانده اند بنویس بدستورے که گفته شد و تصحیح بطن اول را در انچه بالائے قوس بطن ثانی نوشته ضرب کن و حاصل را در انچه بالائے قوس ثالث نوشته و حاصل را در انچه بالائے قوس رابع تا آنکه بطون منتهی شوند و جائیکه صفر نوشته شده ضرب نباید کرد بلکه مابعد او انتقال باید کرد و انچه حاصل ضرب آخر باشد بالائے سطر احیا بنویس و بالائے آن خطے مانند قوس رسم کن و این مکتوب جامعه است که تصحیح جمیع مسائل از وے راست می آید بعد ازان تقسیم کن این جامعه را و طریق تقسیم آنست که بر خانه هر شخصے که بگذری ببین که وے از کدام کدام بطن گرفته است انچه از اول گرفته است هندسه نصیب او را در انچه بالائے قوس بطن ثانی نوشته ضرب کن و حاصل را در انچه بالائے قوس ثالث نوشته و هلم جرا تا آنکه منتهی

مصنفه | شوند بطون و آنرا علیحده بنویس وانچه از بطن ثانی گرفته است مبلغ سهم نصیب او را از بطن ثانی و در مبلغ سهم تحتانی
این سطر ضرب کن وحاصل را در مبلغ سهم فوقانی بطن ثالث وحاصل الضرب در مبلغ سهم فوقانی بطن رابع وهم جرا و این عدد
را زیر مرقوم اول که علیحده نوشته بودی ثبت نما وانچه از بطن ثالث گرفته است مبلغ سهم نصیب او را در مبلغ سهم تحتانی ضرب
کن وآنرا در مبلغ سهم فوقانی بطن رابع وهکذا وهکذا پس حاصل را زیر مرقوم ثانی ثبت کن وبعد ازان جمیع ما حصل او که نوشتی جمع
کن ومجموع را در خانه آن شخص حی بنویس وانتقال کن بشخصی دیگر همین عمل کن چون تقسیم تمام شد امتحان کن بقاعده
جمع وتقسیم چون در امتحان راست آمد فرائض درست شده والا خطا واقع شد تفتیش آن خطا کن مثال عمل مسئله
بنویسیم وآنرا شرح کنیم تا فائده تمام شود *

	۲	۹	۸	۰	۰	۲۶	۰	۰	۰	۵۰۰
۱۵	۶	۱۸	۲۴	۸	۶	۲۶	۱۲	۳	۱	۵۴۰
زوجه ۳	بنت ۳									
ام ۲		بنت ۲								
شقیقه ۳		بنت ۳		بنت ۳						
شقیقه ۳		بنت ۳		شقیقه ۲	اخت لام ۱		بنت ۳۰۰			
اخت لام ۲		بنت ۳		اخت لام ۱	بنت ۳۳۲					
	زوج ۳		بنت ۲۶							
	شقیق ۲									۳۳۴۰
	شقیقه ۱									۱۹۳۳
	۱	اب ۳								۱۲۵۴
		ام ۲		جده ۱	جده ۱	بنت ۳۰۰				
		۳	زوجه ۳							۶۲۹
			ابن ۱۴							۳۳۰۲
			بنت ۷							۱۶۰۱
			۹	زوج ۳						۹۳۸۰
				۸۰	زوج ۳			بنت ۱۸۰۰		۵۸۳۲
					اخ الاب ۱					۱۵۳۴
					۶۲	زوج ۵				۵۶۸۴
						ام ۱۶	ام جده			۵۳۸۲
						جده ۵			جده ۴	۲۳۰۱
						اخت لاب ۴			بنت ۶۰۰	
						۳۰۰	زوج ۳			۹۳۳۶
							بنت			۲۹۹۳
							۲۱۳۲	ام ۱		۹۰۰
								بنت		۱۳۰۰
								۹۰۰		۹۰۰

مصنفہ ۱۲ | حل این مسئله آنست که مارا مسئله پیش آمد مشتمل بر ده بطن مردے متوفی شد وپنجکس وارث گذاشت زوجه وام ودو شقیقه
واخت لام اصل مسئله او دوازده بود وعائل شد بپانزده وآن تصحیح اوست زیر نام زوجه بسه سه نوشتیم وزیر نام ام دو
وزیر نام شقیقه چهار وهمچنین زیر نام شقیقه دوم چهار وزیر نام اخت لام دو وبعد ازان انتقال کردیم ببطن ثانی سه وارث
یافتیم زوج وشقیق وشقیقه تصحیح او از شش است ومافی الیده سه است از بطن اول سه بود مقابله کردیم سه را با شش توافق
بالثلث یافتیم بنابر آنکه سابقا اشاره کردیم که در صورة عدم انقسام تداخل حکم توافق دارد ثلث شش که دو باشد بالا نوشتیم
وثلث سه زیر انتقال کردیم ببطن ثالث که ام ست پنج وارث یافتیم سه بنت مذکوره وابوین ثلثین وسدسین جمع شد اصل
مسئله از شش وشش منکسر میشود بر بنات میان نصیب بنات که چهار ست ومیان روس ایشان که سه است مباینت
یافتیم ضرب کردیم سه را در شش هژده شد وآن تصحیح اوست باز تفحص کردیم از مافی الیده دیدیم که نگرفته ست الا از بطن اول
ونصیب او انجا دو است دو را در دو که بالاے بطن ثانی مرقوم ست ضرب کردیم چهار شد مقابله کردیم چهار را با هژده توافق بالنصف
بر آمد نصف هژده که نه باشد بالا نوشتیم ونصف چهار که دو ست پائین نوشتیم انتقال کردیم ببطن رابع سه وارث یافتیم
زوجه وابن وبنت اصل مسئله از هشت یکے زوجه را وهفت منکسر میشود بر ابن وبنت عدد روس که سه ست ضرب کردیم
در هشت بیست وچهار بر آمد دوے اخذ نکرده است از بطن اول چیزے پس نصیب او از بطن ثانی که سه است در سه
زیرین که یک است ضرب کردیم سه بر آمد سه را در نه ضرب کردیم بیست وهفت شد پس بیست وهفت مافی الید اوست
مقابله کردیم با بیست وچهار توافق بالثلث یافتیم ثلث بیست وچهار که هشت ست بالا نوشتیم وثلث بیست وهفت
که نه است پائین نوشتیم انتقال کردیم ببطن خامس که یک شقیقه که بنت بطن ثالث بود متوفی شد چهار وارث گذاشت
شقیقه واخت لام وجده که بقیه از ثان متقدم آمد وچهارم زوج اصل مسئله شش است وعائل بهشت شده است
دوے از بطن اول وثالث گرفته از بطن اول چهار است چهار را در دو ضرب کردیم هشت بر آمد هشت را در نه ضرب
کردیم هفتاد ودو بر آمد هفتاد ودو را در هشت زدیم پانصد وهفتاد وشش بر آمد واین نصیب اوست از بطن اول
بر کاغذے نوشتیم ونصیب او از بطن ثالث نیز چهار است چهار را ضرب کردیم در دو که بند سه زیرین است هشت

حاصل شد هشت را در هشت زدیم شصت وچهار شد بر ان کاغذ پر محفوظ اول نوشتیم بدین صورت
مجموع ششصد وچهل بر آمد وآن مافی الید اوست مقابله کردیم با هشت انقسام یافتیم جز وسهم که ثمانین
ست پائین نوشتیم ولفظ صفر بالا انتقال کردیم ببطن سادس یافتیم که اخت لام که بنت بطن ثالث واخت لام بطن
خامس بود مرده وچهار وارث گذاشت اخت لام وجده که در بطن سابق هم بودند وزوج واخ لاب تصحیح او از شش
است ونصیب او از بطن اول دو بود دو را در دو ضرب کردیم چهار بر آمد چهار در نه زدیم سی وشش بر آمد سی وشش را در هشت
زدیم دو صد وهشتاد وهشت بر آمد دو صد وهشتاد وهشت را بر کاغذے نوشتیم ونصیب او از بطن ثالث چهار بود چهار را

مصنفه

در هنده سه پائین که دواست ضرب کردیم هشت برآمد هشت را در هشت زدیم شصت و چهار برآمد زیر محفوظ اول
ثبت کردیم و نصیب او از بطن خامس یکے ست یک را در هنده سه پائین که هشتاد است ضرب کردیم هشتاد برآمد آن را
زیر محفوظ ثانی نوشتیم برین صورت جمع کردیم چهار صد و سی و دو برآمد مقابله کردیم با شش منقسم
شد جزو سهم که هفتاد و دو است پائین ثبت کردیم انتقال کردیم بطن سابع که ام بطن ثالث و جده خامس
و سادس بود چهار وارث گذاشت زوج و ام و جد و اخت لاب و این مسئله اکدریه است اصل مسئله شش و عول به
نه و نصیب جد و اخت لاب که چهار ست میباید که للذکر مثل حظ الانثیین منقسم گردد پس انکسار لازم آمد عدد رؤس که سه است
در نه ضرب کردیم پس تصحیح او از بست و هفت است و دیدیم نصیب او از بطن ثالث سه بود سه را در دو ضرب کردیم
شش برآمد شش را در هشت زدیم چهل و هشت برآمد و در بطون متاخر صفر یافتیم ضرب نکردیم چهل و هشت را بر کاغذ یکے
نوشتیم و نصیب او از بطن خامس یکے ست یک را در هنده سه پائین که هشتاد ست ضرب کردیم هشتاد برآمد زیر محفوظ اول
ثبت کردیم و نصیب او از بطن سادس یکے است یکے را در هفتاد و دو ضرب کردیم هفتاد و دو برآمد زیر محفوظ ثانی ثبت کردیم
بدین صورت همه را جمع کردیم دو صد برآمد مقابله کردیم با بست و هفت مباینت برآمد بست و هفت
را بالا نوشتیم و دو صد را پائین انتقال کردیم بطن ثامن شقیقه ثانیه یافتیم که در اول شقیقه بود و در ثالث
بنت و در خامس شقیقه و در سادس اخت لام گذاشت سه وارث ام جده که سابق هم بود و زوج و بنت تصحیح او از دوازده
نصیب او از بطن اول چهار بود چهار را ضرب کردیم در دو هشت آمد هشت را در نه زدیم هفتاد و دو برآمد هفتاد و دو را در
هشت زدیم پانصد و هفتاد و شش برآمد پانصد و هفتاد و شش را در بست و هفت زدیم پانزده هزار و پانصد و پنجاه
و دو برآمد بر کاغذ ثبت کردیم و نصیب او از بطن ثالث چهار بود چهار را در دو ضرب کردیم هشت برآمد هشت را در هشت زدیم
شصت و چهار برآمد شصت و چهار را در بست و هفت زدیم یکهزار و هفت صد و بست و هشت برآمد زیر محفوظ اول ثبت
کردیم و نصیب او از بطن خامس سه بود سه را در هشتاد زدیم دو صد و چهل برآمد دو صد و چهل را در بست و هفت زدیم
شش هزار و چهار صد و هشتاد برآمد زیر محفوظ ثانی ثبت کردیم و نصیب او از بطن سادس یکے است یکے را در هفتاد و دو
ضرب کردیم هفتاد و دو برآمد هفتاد و دو را در بست و هفت ضرب کردیم یکهزار و نه صد و چهل و چهار برآمد زیر محفوظ
ثالث ثبت کردیم بدین صورت همه را جمع کردیم بست و پنج هزار و هفت صد و چهار برآمد
و آن مافی الید او ست مقابله کردیم با دوازده منقسم شد بالاے دو صفر گذاشتیم و پائین جزو سهم
دو هزار و یک صد و چهل و دو ثبت نمودیم انتقال کردیم بطن تاسع یافتیم که زوج جده متوفی شده است و دو وارث
گذاشت ام و شقیق تصحیح مسئله از سه نصیب او از بطن سابع نه بود نه را در دو صد ضرب کردیم یکهزار و هشت صد برآمد
و در بطون متاخره صفر بود ضرب نکردیم پس مافی الید او چندین قدر است مقابله کردیم با سه انقسام یافتیم بالاے او صفر

مصفی | گذاشتیم و زبر او جزو سهم ششصد ثبت کردیم انتقال کردیم ببطن عاشر اخت علاتی جده را یافتیم که مرده است
و گذاشت یک جد را فقط مسئله او از یک و نصیب او از بطن سابع چهار است چهار را در هندسه پائین که دو صد
ست ضرب کردیم هشت صد بر آمد و آن مافی الید اوست مقابله کردیم با یک انقسام بر آمد صفر بالا گذاشتیم و هشت صد
پائین نوشتیم چون این عمل تمام شد خواستیم که انتقال کنیم بجامعه که تصحیح جمیع مسائل از وے صحیح شود پانزده را در دو
ضرب کردیم سی بر آمد سی را در نه ضرب کردیم دو صد و هفتاد بر آمد دو صد و هفتاد را در هشت زدیم دو هزار و یک صد و
شصت بر آمد دو هزار و یک صد و شصت را در بست و هفت ضرب کردیم پنجاه و هشت هزار و سه صد و بست بر آمد
و آن جامعه جمیع مسائل است خواستیم که این مبلغ را بر احیا تقسیم کنیم شقیق را یافتیم که از بطن ثانی نصیب او دو بود دو را
در هندسه پائین که یک بود ضرب کردیم دو بر آمد دو را در نه ضرب کردیم هژده بر آمد هژده را در هشت زدیم یک صد و
چهل و چهار بر آمد یک صد و چهل و چهار را در بست و هفت ضرب کردیم سه هزار و هشت صد و هشتاد و هشت بر آمد آنرا — شقیق ۳۸۸۸
محاذی اسم شقیق از سطر احیا نوشتیم انتقال کردیم بشقیقه یافتیم که از بطن ثانی یکے یافته ست فقط یکے را در یک ضرب
کردیم یک بر آمد یکے را در نه ضرب کردیم نه بر آمد نه را در هشت ضرب کردیم هفتاد و دو بر آمد هفتاد و دو را در بست و هفت — شقیقه ۱۹۴۴
زدیم یک هزار و نه صد و چهل و چهار بر آمد آنرا محاذی اسم شقیقه در سطر احیا نوشتیم انتقال کردیم باب یافتیم که از بطن ثالث
نصیب او سه بود فقط سه را در دو ضرب کردیم شش بر آمد شش را در هشت ضرب کردیم چهل و هشت بر آمد چهل و — اب ۱۲۹۶
هشت را در بست و هفت زدیم یک هزار و دو صد و نود و شش بر آمد محاذی اسم اب در سطر احیا نوشتیم
بعد از ان زوجه از بطن رابع سه یافته است فقط سه را در نه ضرب کردیم بست و هفت بر آمد بست و هفت را
در بست و هفت ضرب کردیم هفت صد و بست و نه بر آمد آنرا محاذی زوجه در سطر احیا نوشتیم انتقال کردیم باین — زوجه ۷۲۹
ابن را از بطن رابع چهارده بود چهارده را در نه ضرب کردیم یک صد و بست و شش بر آمد یک صد و بست و شش را در بست — ابن ۳۴۰۲
و هفت ضرب کردیم سه هزار و چهار صد و دو بر آمد محاذی ابن در سطر احیا نوشتیم انتقال کردیم به بنت بنت از بطن رابع
هفت یافته ست هفت را در نه ضرب کردیم شصت و سه بر آمد شصت و سه را در بست و هفت ضرب کردیم یکهزار
و هفت صد و یک بر آمد آنرا محاذی بنت نوشتیم انتقال کردیم بزوج زوج از بطن خامس سه یافته ست سه را — بنت ۱۷۰۱
در هشتاد ضرب کردیم دو صد و چهل بر آمد دو صد و چهل را در بست و هفت ضرب کردیم شش هزار و چهار صد و هشتاد — زوج ۶۴۸۰
بر آمد آنرا محاذی زوج نوشتیم انتقال کردیم بزوج ثانی از بطن سادس سه یافته است سه را در هفتاد و دو ضرب کردیم
دو صد و شانزده بر آمد دو صد و شانزده را در بست و هفت زدیم پنج هزار و هشت صد و سی و دو بر آمد محاذی — زوج ثانی ۵۸۳۲
زوج ثانی نوشتیم انتقال کردیم اخ لاب را از بطن سادس یک یافته بود یک را در هفتاد و دو ضرب کردیم دو صد
و شانزده بر آمد دو صد و شانزده را در بست و هفت زدیم پنج هزار و هشت صد و سی و دو بر آمد محاذی زوج ثانی

مصفی نوشتیم انتقال کردیم اخ لاب از بطن سادس یک یافته بود یک را در هشتاد و دو ضرب کردیم هشتاد و دو ۱۹۴۴ اخ لاب
شد هشتاد و دو را در بست و هفت ضرب کردیم یک هزار و نهصد و چهل و چهار برآمد آنرا محاذی او نوشتیم انتقال کردیم ابن در بطن
دیگر جده شده از بطن سابع نصیب او شش بود شش را در دو صد ضرب کردیم یک هزار و دو صد برآمد آنرا زیر کاغذ
نوشتیم و نصیب او از بطن ثامن دو بود دو را در دو هزار و یک صد و چهل و دو ضرب کردیم چهار هزار و دو صد و هشتاد
و چهار برآمد با محفوظ اول جمع کردیم پنج هزار و چهار صد و هشتاد و چهار برآمد آنرا محاذی ام نوشتیم و انتقال کردیم
جد در بطن سابع ست و دیگر بار نیز جد است نصیب او از بطن سابع هشت است هشت را در دو صد ضرب ۵۴۸۴
کردیم هزار و شش صد شد بر کاغذ نوشتیم و نصیب او از بطن عاشر یک بود یک را در هشت صد ضرب کردیم
هشت صد برآمد با محفوظ اول جمع کردیم دو هزار و چهار صد شد آنرا محاذی جد نوشتیم و انتقال نمودیم زوج از بطن ۲۴۰۰
ثامن نصیب او سه بود سه را در دو هزار و یک صد و چهل و دو ضرب کردیم شش هزار و چهار صد و بست و شش برآمد
محاذی زوج نوشتیم و انتقال کردیم ابن از بطن ثامن نصیب او هفت ست هفت را در دو هزار و یک صد و چهل و دو ضرب کردیم زوج ۶۴۲۶
چهارده هزار و نه صد و نود و چهار برآمد محاذی ابن نوشتیم و انتقال کردیم ام از بطن تاسع نصیب او یک ست یک را در ابن ۱۴۹۹۴
شش صد ضرب کردیم شش صد شد محاذی ام نوشتیم و شقیق از بطن تاسع نصیب او دو است دو را در شش صد ضرب ام ۶۰۰
کردیم یک هزار و دو صد برآمد محاذی شقیق نوشتیم شبکه تمام شد **فصل** چون عدد انصبا از الوف الوف متکثر باشد تنزیل شقیق ۱۲۰۰
آنها بر ترکه مشکل شود و معرفت نصیب هر یکی با حصه او از ترکه دشوار گردد و مستفتی بحیرت در ماند و حاکم نزد یک قسمت و
دیا کم کند پس محتاج شد ند بقاعده که سد این خلل کند و اهل حساب را درین باب عملها چند است یکے از آنها که سهل المأخذ
است و از مخترعات کاتب الحروف آن ست که تنزیل مرتبه بمرتبه سه قسم می باشد تنزیل اقصی و آن تنزیل الوف
با حاد ست پس مکتوب در مرتبه الوف را احاد اعتبار کنند و مکتوب در مرتبه عشرات الوف را عشرات و علی هذا القیاس
و تنزیل اوسط تنزیل مات با حاد ست و تنزیل ادنی تنزیل عشرات با حاد ست هر تنزیلیکه مناسب کثرت اعداد ترکه
باشد اختیار کنند و آنچه باقی ماند از مراتب احاد و عشرات و مات هر واحد را عشر عشر العشر اعتبار کنند اگر تنزیل اقصی شد
است و هر یک را عشر العشر اگر تنزیل اوسط است و هر یکے را عشر اگر تنزیل ادنی است پس اگر رفع این کسور
با جمعها بعدد سے میسر آید مثلا اعشار العشر را بنصف العشر متبدل آورد یا بثلث العشر نهبا والا دشواری فهم کسور
و فهم الصبا المیزان طبع باید نمود و من انتقی جلیتین تلک تقرا منها را کار باید بست و گاهے از تنزیل اقصی اغماض کرده
بتنزیل اوسط یا اقل صلح باید نمود و گاهے فهم تفهیم کسور را هموار باید ساخت دیگر آنکه انصبا را با یکدیگر مقابله کنند اگر
تداخل باشد فقط اقل را بیکے اعتبار کنند و اکثر را بهمان نسبت بسط نمایند و اگر توافق باشد فقط وفق جامعه باید
گرفت و هر نصیبے را بر وفق آن باید آورد و اگر در بعضے انصبا توافق و در بعضے تداخل باشد توافق اعتبار باید نمود

مسئله واگر تباین باشد بعض انصبا یا کل آن این نوع متعذر است دیگر اختصار مسائل بجبر که مسئله مستثنی
از وے میراث گرفته است مثلا بیست نفر شمرند و نام او نویسند و سهام او نویسند و متعرض صورت او و تقسیم سهام او
نشوند و دیگر اختصار تصحیحات و معنی اختصار تصحیح آنست که استخراج کننده فرائض در صورتها که بر زده کس
فریق منکسر شود و بجدس ادراک کند که در بیان آینده درین مسئله تضاعف خواهد شد و بجهت آنکسار منفع گردد پس
مقید تصحیح کسور نشود و صبر کند تا وقتیکه تضاعف اعداد حاصل شود زیراکه مقصود اصلی تصحیح انصباے احیا است و آن
حاصل است باید دانست که ترکه خالی از دو حالت نیست یا ازان قبیل است که عین او منقسم نمے شود مانند حمام
و حیوان یا ازان قبیل است که عین او منقسم میشود مانند حبوب و نقود و اراضی پس حصه او از ترکه مانند حصه او است
از جامعه و این مسئله اربعه متناسبه است که ثالث مجهول است و چاره دانستن آن تقریبا است و تقریط
عبارت از استخراج قیراط جامعه است یعنی جزو بیست و چهارم وے و طریق او آنست که تقسیم کنند جامعه
را بر بیست و چهار حاصل القسمت قیراط او ست پس اگر حاصل القسمة صحیح برآمد فبها و اگر کسرے با وے جمع شد
و تسویة الکسور خواهی مخرج کسر را در جامعه ضرب کن و حاصل الضرب را جامعه سازد ازان قیراط صحیح برآر
و اگر کسر مضاعف یا معطوف برآید مقابله کن هر دو کسر را اگر توافق است وفق یکے در دیگرے ضرب کن و
حاصل را در جامعه و حکم چند عدد از کسور بر همین قیاس باید کرد و اگر از تزاید مراتب احتراز مقصود باشد همان
کسر را ملفظ کن و طریق تقسیم قراریط بر احیا آنست که جدولے رسم کنی از بالاے صفحه بسوے پایان آن بقدر
اعداد انصبا و آنرا تقسیم کن بخطوط فاصله تا خانهاے پیدا شود و در هر خانه نصیبے از انصباے احیا یکے زیر
دیگرے رسم کن و بالاے آن جامعه بنویس و بر جنب این جدول جدولے دیگر مشابه او در طول و خانها بنویس
و بالاے این جدول قیراط جامعه ثبت کن بعد ازان حل کن قیراط را باضلاع او تا آنکه واحد را هم اسم آن
کسر میتوان خواند مثلا ماتین حاصل میشود از ضرب دو در مائة پس یکے از اضلاع او دو است و مائة حاصل
میشود از ضرب ده در ده پس یکے از اضلاع او ده است و یکے عشر ده است و مخرج عشر عشره است
و دیگر بار نیز عشره از اضلاع او شد و چون اضلاع پیدا شد جدولهاے محاذی جدول قراریط بمقدار اضلاع بنویس
و هندسه ضلع بر هر جدول بنویس و مقدم کن اکثر را بر اقل بعد ازان نصیبے را بگیر و قسمت کن بر قراریط و حاصل القسمة
را در جدول قیراط محاذی آن نصیب ثبت کن و اگر کسرے باقی مانده است مناسب ضلع اول محاذی آن نصیب

بنویس و اگر کسرے دیگر مناسب ضلع ثانی باقی مانده
باشد در جدول ضلع ثانی تا آنکه
منتهی شود

جامع المسائل کلها	وفق الجامعه	جدول العشر	جدول عشر العشر	جدول قیراط الوفق	عشر القیراط	تسع عشر القیراط	تسع تسع عشر القیراط
۵۸۳۲۰	۱۹۴۴۰	۱۹۴۴	۱۰	۸۱۰	۱۰	۹	۹
۳۸۸۸	۱۲۹۶	۱۲۹	۶	۱	۶		
۱۹۴۴	۶۴۸	۶۴	۸		۸		
۱۲۹۶	۴۳۲	۴۳	۲		۵	۳	
۷۲۹	۲۴۳	۲۴	۳		۳		
۳۴۰۲	۱۱۳۴	۱۱۳	۴	۱	۴		
۱۷۰۱	۵۶۷	۵۶	۷		۷		
۶۴۸۰	۲۱۶۰	۲۱۶		۲	۶	۶	
۵۸۳۲	۱۹۴۴	۱۹۴	۴	۲	۴	۰	۰
۱۹۴۴	۶۴۸	۶۴	۸		۸	۰	۰
۵۴۸۴	۱۸۲۸	۱۸۲	۸	۲	۲	۵	۱
۲۴۰۰	۸۰۰	۸۰			۹	۷	۸
۶۴۲۶	۲۱۴۲	۲۱۴	۲	۲	۶	۴	
۱۴۹۹۴	۴۹۹۸	۴۹۹	۸	۶	۱	۶	۳
۶۰۰	۲۰۰	۲۰			۲	۴	۲
۱۲۰۰	۴۰۰	۴۰			۴	۸	۴

مثال رد جامعه بر وفق نظر کردیم درین انصبا یافتیم که همه آنها متوافق اند بثلث پس ثلث جامعه را جامعه ساختیم و ثلث
هر نصیبی محاذی آن نصیب ثبت کردیم مثال این رد جامعه ثانیه بعشر آن و درین صورت عشر جامعه گرفته جامعه
سازند بعد ازان امتحان کنند سست جدول اعشار را جمع کنند هر ده را یکی گیرند و آنچه کسر باقی ماند نزد دفع کرده تقریر
نمایند مانند آنکه دو خمس و چهار خمس و بعد ازان جدول اعداد تامه را جمع کنند و با مجموع اول جمع نمایند حاصل آنچه را
با عشر جامعه تطبیق دهند اگر مطابق برآید عمل صحیح است و الا تدارک غلط باید کرد مثال اختصار تصحیحات آنست که تصحیح
مسئله ام که در ابجد ده بار جدید شده از نه اعتبار کنیم اعتماد دیوان که در انصباء احیا چون حصه را در ده ضرب کنیم
و حاصل را در هشت تصحیح احیا راست می آید مثال تقریطا آنست که تقسیم کردیم نوزده هزار و چهار صد و چهل با ثبت

مسوّی ۵ قلت فی شرح السنة اختلفوا فی توریث ذوی الارحام فذهب جماعة الی انه لا میراث لهم بل یصرف مال المیت الذی لا یخلف وارثا الی بیت مال المسلمین ارثا لهم باخوة الاسلام وعلیه الشافعی وذهب اخرون الی توریثهم عند عدم الورثة وعلیه ابو حنیفة ویقدم علیهم الرد علی اصحاب الفرائض سوی الزوجین فی المنهاج واصل المذهب انه لا یورث ذوا الارحام بل المال لبیت المال وافتی المتاخرون اذا لم ینتظم امر بیت المال بالرد علی اهل الفرائض غیر الزوجین ما فضل علی فروضهم بالنسبة فان لم یکونوا صرف المال الی ذوی الارحام ۱۲

مصفّی وچهار حاصل القسمة هشت صد و ده برآمد و آن قیراط اوست پس حل کردیم اضلاع او را تا آنکه بواحد رسید پس گفتیم هشت صد و ده حاصل میشود از ضرب ده در هشتاد و یک و هشتاد و یک حاصل میشود از ضرب نه در نه و یکے تسع نه است پس اضلاع او سه برآمد نه عشر و تسع عشر و تسع تسع عشر پس چهار جدول رسم کردیم بر جدول اول زیر قوس نوشتیم هشت صد و ده و بالائے قوس هندسه بست و چهار و بر سر جدول دوم عدد ده تا دلالت باشد بر آنکه این جدول اعشار قیراط است و بر جدول ثالث نه تا دلالت باشد بر آنکه این جدول تسع عشر قیراط است و در جدول رابع نیز نه تا دلالت باشد بر آنکه این جدول تسع تسع عشر است بعد ازان در تقسیم قراریط نامه را در جدول قیراط نوشتیم و کسور آنرا در محل آنها و نزدیک جمع اقل کسور را جمع کردیم و هر نه را یکے شمردیم باز بالا تر ازان رفتیم شده را یکے شمردیم باز انتقال کردیم بجدول قیراط و محفوظ را با آن اعداد جمع کردیم راست برآمد باب میراث ذوی الارحام غیر اهل الفرائض والعصبات باب در میراث اصحاب قرابت غیر اهل فرائض و عصبات مالک عن محمد بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم عن عبد الرحمن بن حنظلة الزرقی انه اخبره عن مولی لقریش کان قدیما یقال ابن مرسی انه قال کنت جالسا عند عمر بن الخطاب فلما صلی الظهر قال یا یرفا هلم ذلك الكتاب لكتاب كتبه فی شان العمة یسأل عنها ویستخبر فیها فاتی به یرفا فدعا بتور او قدح فیه ماء فمحی ذلك الكتاب فیه ثم قال لو رضیك الله اقرك ابن مرسی نشسته بود نزدیک عمر بن الخطاب پس وقتیکه خواند نماز ظهر را گفت اے یرفا بیار آن کتاب را اشاره کرد بنامه که نوشته بود آنرا در باب عمه سوال میکرد از حال آن و خبر مے پرسید ازان پس آورد یرفا آن نامه را پس طلبید عمر پیاله سنگین یا پیاله چوبین که در وے آب بود پس محو ساخت آن نامه را دران پیاله بعد ازان گفت اگر رضامند میشد خدا تعالی مقرر میگذاشت ترا مالک عن محمد بن ابی بکر بن حزم انه سمع اباه کثیرا یقول کان عمر بن الخطاب یقول عجبا للعمة تورث ولا ترث عمر بن الخطاب میگفت عجب است عمه را که وارث خود میگرداند پسران برادر را و خود وارث نمے شود قال مالک الامر المجتمع علیه عندنا والذی لا اختلاف فیه والذی ادرکت علیه اهل العلم ببلدنا ان ابن الاخ للام والجد ابا الام والعم اخا الاب للام والخال والجدة ام ابی الام وابنة الاخ للاب والام والعمة والخالة لا یرثون بارحامهم شیئا قال وانه لا ترث امرأة هی ابعد نسبا من المتوفی ممن سمی فی هذا الكتاب برحمها شیئا وانه لا یرث احد من النساء الا حیث سمین وذلك

مسوّی له قلت والعمل علی هذا عند عامة اهل العلم ان لا یرث المسلم الکافر ولا الکافر المسلم واهل الکفر کلهم ملة واحدة یرث الیهودی من النصرانی وبالعکس ۱۲

مصفی از الله تبارک وتعالی ذکر فی کتابه میراث الام من ولدها ومیراث الاب ...

للاب ومیراث الاخوات للام وورثت الجدة بالذی جاء عن رسول الله صلی الله علیه وسلم ...

کان الله تبارک وتعالی قال فی کتابه فاخوانکم فی الدین گفت مالک حکمیکه اتفاق حاصل شده است نزدیک ما ... است

دران وحکمے که یافتیم بران اهل علم را در شهر خود انیست که پسر برادر اخیافی وجد که پدر مادر باشد وعم که برادر اخیافی پدر باشد

وخالو وجده که مادر پدر مادر باشد ودختر برادر اعیانی وعمه وخاله وارث نمے شوند بقرابت خود چیزے را گفت مالک

ووارث نمیشود هیچ زنیکه وے دور تر باشد از روئے نسب بنسبت متوفی ازانها که ذکر کردیم درین کتاب

بقرابت خود چیزے را وحکم اینست که وارث نمیشوند زنان مگر آنجا که نام ایشان برده شد تفصیل این آنست

که خدا تعالی ذکر کرده در کتاب خود میراث مادر را از فرزندان خود ومیراث دختران را از پدر خویش ومیراث زن را از

شوهر خود ومیراث خواهران اعیانی یا علاتی یا اخیافی از برادر خویش ووارث ساخته شد جده را بسبب حدیثی که آمده از

رسول الله صلی الله علیه وسلم درباب او وزن وارث میشود کسے را که آزاد کرده باشد خودش زیرا که خدا تعالی فرموده در

کتاب خود فاخوانکم فی الدین ومو الیکم باب لا یرث المسلم الکافر وارث نمیشود مسلمان کافر ...

شهاب عن علی بن حسین عن عمر بن عثمان بن عفان عن اسامة بن زید ان ...

المسلم الکافر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود وارث نمے شود مسلمان کافر را ...

بن علی بن ابی طالب انه اخبره انما ورث ابا طالب عقیل وطالب ولم یرثه علی ...

علی ابن حسین گفت جز این نیست که وارث ابوطالب شدند عقیل وطالب ووارث او نشد علی گفت علی ...

پس برائے همین سبب ترک کردیم نصیب خود را از شعب ابی طالب مالک ...

ان محمد بن الاشعث اخبره ان عمة له یهودیة او نصرانیة توفیت وان محمد بن ...

وقال له من یرثها فقال له عمر بن الخطاب یرثها اهل دینها ثم اتی عثمان بن عفان ...

فقال عثمان اترانی نسیت ما قال لک عمر بن الخطاب یرثها اهل دینها عمه محمد بن الاشعث یهودیه بود یا نصرانیه متوفی

شد ومحمد بن الاشعث ذکر کرد این ماجرا پیش عمر بن الخطاب وگفت او را وارث او که میشود پس گفت او را عمر ...

وارث میشوند اهل دین او وبعد ازان آمد پیش عثمان بن عفان پس سوال کرد او را ازین ماجرا پس گفت عثمان ...

فراموش شوده ام آنچه گفته بود ترا عمر وارث او میشوند اهل دین او مالک ...

نصرانیا اعتقه عمر بن عبد العزیز هلک قال اسمعیل فامرنی عمر بن عبد العزیز ...

مسوّی سلہ قلت قال محمد وبهذا ناخذ لا یورث الحمیل الذی یسبیٰ وتسبی معه امرأة فتقول هو ولدی او تقول هو
اخی او یقول هی اختی الا ببیّنة الا الوالد فانه اذا ادعی الولد انه ابنه وصدقه فهو ابنه ولا یحتاج فی هذا الی بیّنة الا
ان یکون الولد عبدًا فیکذبه المولی بذلك وهو قول ابی حنیفة والعامّة من فقهائنا سلہ قلت وعلیه اهل العلم ان
المتوارثین اذا عمی موتهما بان غرقا فی ماء او انهدم علیهما بناء او غابا فجاء نعیهما ولم یدر ایهما سبق موته فلا یورث

مصفّٰی | نصرانی را آزاد کرد عمر بن عبد العزیز بعد ازان بمرد آن نصرانی گفت اسمعیل پس امر کرد مرا عمر بن عبد العزیز
که نهم مال او را در بیت المال یعنی عمر بن عبد العزیز خود وارث آن نشد بسبب نصرانی بودن آن و همین است
مذهب جمهور علما که کافر از مسلمان وارث نمیشود و مسلمان از کافر و انواع کفر یک ملت قرار داده اند پس یهودی
از نصرانی و نصرانی از یهودی وارث میشوند باب میراث الحمیل حمیل آنست که فرزندے با مادر خود اسیر گرفته
پس آن فرزند حمیل است و اگر حامل بیاید و در دار الاسلام وضع نماید آن ولید است نه حمیل مالك عن الثقة
عنده انه سمع سعید بن المسیب یقول ابی عمر بن الخطاب ان یورث احد من الاعاجم الا احد ولد فی العرب عمر بن الخطاب
قبول نکرد که وارث گرداند هیچ یکے را از اعاجم الا کسے را که زاده شد در عرب قال مالك وان جاءت امرأة حامل من
ارض العدو فوضعته فی العرب فهو ولدها یرثها ان ماتت وترثه ان مات میراثها فی کتاب الله عز وجل
گفت مالك اگر آمد زنے در آن حال که حامل است از زمین دشمن پس بزاد ولد را در عرب پس او فرزند اوست
وارث میشود این فرزند مادر خود را اگر مادر بمیرد و وارث او میشود آن فرزند اگر او بمیرد موافق میراث خود در کتاب
خدائے عز وجل باب میراث من جهل تقدم موته باب در میراث کسے که دانسته نشد تقدم موت او مالك عن ربیعة
بن ابی عبد الرحمن عن غیر واحد من علمائهم انه لم یتوارث من قتل یوم الجمل و یوم صفین و یوم الحرة ثم کان یوم قدید
فلم یورث احد منهم من صاحبه شیئا الا من علم انه قتل قبل صاحبه با یکدیگر وارث نشدند
آنانکه کشته شدند روز جمل و روز صفین و روز حره بعد ازان واقع شد روز قدید پس وارث گردانیده نشد هیچ
یکے از ایشان از صاحب خود چیزے را مگر شخصے که دانسته شد که او مقتول شد پیش از صاحب خود قال مالك و
ذلك الامر الذی لا اختلاف فیه ولا شك فیه عند احد من اهل العلم ببلدنا گفت مالك و اینست
حکمے که هیچ اختلاف نیست دران و هیچ شك نیست دران نزد یك هیچ کس از اهل علم در شهر ما مترجم گوید همین است
مذهب جمهور علما که چون پوشیده ماند موت دو شخص که باهم متوارث بودند بسبب غرق شدن هر دو یا بسبب هدم
دیوارے بر آنها یا غائب بودند و خبر مرگ آنها رسید و معلوم نشد که کدام یك پیشتر مرد پس وارث
گردانیده نشود یکے از آنها از مال دیگرے بلکه میراث هر واحد ازین دو کس برائے کسے است از ورثه او که
بیقین دانسته شود حیات او بعد موت او باب میراث ولد الملاعنة ملاعنه زنے است که لعان کرد با شوهر خود

مسوّی (متعلقہ صفحہ ۴۴۹) احدهما من الآخر بل ميراث كل واحد منهما لمن كان حيّ بعد موته من ورثته يقيناً

له قلت وعليه الشافعی وقال ابو حنيفة للام فرضها والباقی يرد عليها وان كان معها صاحب فرض اخذ

الفضل عليهم على قدر سهامهم ٢ه قلت وعليه اهل العلم ان من قتل مورثه لا يرثه عمداً كان القتل او خطأ الا ان ابا حنيفة قال قتل الصبی

لا يمنع الميراث ١٢

لله الحمد على ان تم الجلد الاول من كتاب المسوّى شرح الموطأ للامام مالك من تصنيف حجة الاسلام العلامة الشيخ احمد المدعو بولی الله المحدث الدهلوی تغمده الله برحمته الخفية والجلية ويتلوه الجلد الثانی والنصف التالی ان شاء الله تعالى

مصفّٰی | پس نسب ولد او از پدر منقطع شد مالك انه بلغه ان عروة بن الزبير كان يقول فی ولد الملاعنة

وولد الزنا انه اذا مات ورثته امه حقها فی كتاب الله وورثه اخوته لامه حقوقهم ويرث بقية

موالی امه ان كانت مولاة وان كانت عربية ورثته حقها وورث اخوته لامه حقوقهم وكان ما بقی للمسلمين

عروه بن الزبير میگفت درباب فرزند ملاعنه وولد زنا كه اگر بمیرد وارث شود مادر او حق خود را در كتاب خدا تعالیٰ و

وارث شوند برادران اخيافی او حقوق خويش را ووارث شوند آنچه باقی ماند موالی مادر او اگر معتقه باشد واگر عربیه

باشد وارث او شود مادر او حق خود را در كتاب خدا تعالیٰ ووارث شوند برادران اخيافی حق خود را وباشد آنچه باقی

مانده است برعام مسلمانان يعنی حق بيت المال قال مالك وبلغنی عن سليمان بن يسار مثل ذلك قال مالك وعلى ذلك

ادركت رأى اهل العلم ببلدنا گفت مالك خبر رسيد بمن از سليمان بن يسار مانند آن گفت مالك

وبرهمين حكم يافتم رائے اہل علم در شہر خود باب القاتل لا يرث قاتل وارث نمیشود از مال مقتول مالك عن

فی قصة قتل الاب ابنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال القاتل لا يرث فرمود رسول خدا

صلى الله عليه وسلم قاتل وارث نمیشود از مال مقتول چیزے را مترجم گوید همین است مذهب اهل علم كسيكه كشت

مورث خود را وارث او نمی شود خواه قتل عمداً باشد يا خطأ مگر آنكه امام ابو حنيفه گفته كه قتل صبی مانع ميراث نيست

لله الحمد من قبل ومن بعد كه جلد اول كتاب مستطاب شرح موطا امام همام امام مالك رحمه الله

مسمّی به مصفّٰی از عمده تصانيف جناب قدوة المحققين عمدة المفسرين حضرت شاه ولی الله صاحب

محدث دہلوی رحمه الله با تصحيح تمام وتنقيح ما لا كلام بتاريخ ٢٢ رمضان المبارك

سنه ١٣٤٦ هجری نبوی صلی الله علیه وسلم باہتمام مالكان كتب خانه رحيميه دہلی طبع شد

فہرست ابواب مصفّٰی شرح موطا جلد اوّل

مشکوٰۃ شریف مجتبائی	[illegible]
ایضاً مجیدی کانپور	[illegible]
ایضاً قیومی کانپور	[illegible]
موطا امام مالک مجتبائی	[illegible]
موطا امام محمد رح	[illegible]
مسند امام اعظم رح معہ شرح ملا علی قاری	[illegible]
ایضاً کلاں محشی مولانا احمد حسن مرحوم	[illegible]
نسائی شریف	[illegible]
تیسیر القاری فارسی شرح صحیح بخاری کامل نایاب	نایاب
سفر السعادت مع شرح فارسی از شیخ عبد الحق صاحب محدث دہلوی	[illegible]
تفسیر فوز الکبیر از شاہ ولی اللہ صاحب محدث دہلوی رحمہ اللہ	[illegible]
مظاہر حق ترجمہ مشکوٰۃ شریف	[illegible]
منبہات ابن حجر عسقلانی	[illegible]
مشارق الانوار مترجم اردو	[illegible]

کتب فقہ

اعلام الموقعین عن رب العالمین مصنفہ ابن قیم	[illegible]
الاشباہ والنظائر مع شرح حموی کشوری	[illegible]
بحر الرائق شرح کنز الدقائق	[illegible]
جامع صغیر از امام محمد رح	[illegible]

جواہر نیرہ شرح قدوری	[illegible]
در مختار عربی فقہ حنفی کی معتبر کتاب	[illegible]
رسائل ارکان اربعہ	[illegible]
شرح فقہ اکبر	[illegible]
شرح وقایہ جلد اول	[illegible]
ایضاً جلد دوم	[illegible]
ایضاً جلد سوم	[illegible]
ایضاً جلد چہارم	[illegible]
شامی معہ تکملہ استنبولی	[illegible]
صغیری شرح منیہ	[illegible]
عینی شرح کنز کشوری	[illegible]
فتاوی قاضی خان	[illegible]
فتح القدیر شرح ہدایہ کشوری	[illegible]
قدوری مجتبائی	[illegible]
ایضاً کانپوری	[illegible]
ایضاً محشی مولانا اعزاز علی صاحب زیر طبع	[illegible]
کبیری شرح منیہ مجتبائی	[illegible]
ایضاً کانپور	[illegible]
کنز الدقائق مجتبائی	[illegible]
ایضاً قیومی	[illegible]
ایضاً مجیدی کانپور	[illegible]
ایضاً قاسمی دیوبند	[illegible]
ایضاً خورد قیومی	[illegible]

منیۃ المصلی مجتبائی	۱۰/
ایضاً قاسمی	۱۰/
ایضاً کانپوری	۱۲/
نور الایضاح خورد	۱۰/
ایضاً کلاں	[illegible]
ہدایہ اولین مجتبائی	[illegible]
ایضاً آخرین مجتبائی	[illegible]
احسن المسائل ترجمہ اردو کنز الدقائق	[illegible]
تعلیم الدین مؤلفہ مولانا اشرف علی صاحب	[illegible]
تقویۃ الایمان مصنفہ مولانا اسمٰعیل شہید رح	[illegible]
الحقوق والفرائض ہر سہ حصہ از مولوی ڈپٹی نذیر احمد صاحب مرحوم	[illegible]
صلاۃ الرحمن ترجمہ اردو منیۃ المصلی	[illegible]
ضروری ترجمہ قدوری	[illegible]
عقائد الاسلام مؤلفہ مولانا عبد الحق رح	[illegible]
عین الہدایہ ترجمہ ہدایہ فقہ کی معتبر اور مستند کتاب ہے۔	[illegible]
غایۃ الاوطار ترجمہ اردو در مختار	[illegible]
فتاوی رشیدیہ کامل ہر سہ حصہ صدہا مسائل عبادات اور معاملات اور تصوف کے اس کے مطالعہ سے معلوم ہو سکتے ہیں حصہ اول	۱۲/
حصہ دوم [illegible] حصہ سوم	۱۲/

کتب خانہ رحیمیہ کی علمی خدمات

الحمد للہ یہ خالص اسلامی مذہبی کتب خانہ نہایت ہی دیانتداری اور صفائی معاملہ کے ساتھ بائیس ۲۲ برس سے علم اور اہل علم کی خدمت میں مشغول ہے جس کی وجہ سے کافی شہرت حاصل کر چکا ہے۔

ایک بڑی خدمت کتب خانہ کی کتاب ہذا کا طبع کرانا ہے یعنی مؤطا امام مالک رحمہ اللہ معہ شرحین مصفّٰی و مسوّی مؤلفہ حضرت مولانا شاہ ولی اللہ صاحب رحمہ اللہ خاتم المحدثین۔ حضرت امام مالک رحمہ اللہ کا محدثین اور ائمہ مجتہدین میں جو اعلیٰ وارفع مرتبہ ہے۔ اس سے کوئی ذی علم ناواقف نہیں ہے قرن تابعین میں وہ فن حدیث کے مسلم امام اور تمام اکابر محدثین کے شیخ الشیوخ و منتہائے روایت ہیں۔ مدینۃ الرسول کے مقبول اور مسلم استاذ الحدیث تھے۔ اور ساٹھ سال تک حرم مدینہ میں منصب افتاء و اجتہاد و روایت میں مشغول رہے ہیں۔ جیسا کہ حضرت امام مالک رحمہ اللہ اول زمانہ میں مسلم محدث ہیں۔ اسی طرح حضرت مولانا شاہ ولی اللہ صاحب رحمہ اللہ آخر زمانہ کے مسلم محدث ہیں۔ اور ان کی ہر دو شرح قابل قدر و مقبول ہیں۔ عرصہ سے یہ دونوں شرحیں نایاب ہو گئی تھیں اور مشتاقان حدیث ان کے لئے بے چین تھے۔ اکثر اہل علم طلب فرماتے تھے۔ اور ان کو مایوس کن جواب دیا جاتا تھا۔

کتب خانہ رحیمیہ نے مشتاقان حدیث کی بے چینی اور حدیث کی خدمت خیال کر کے طبع کا قصد کیا اور دو نسخے رقم کثیر خرچ کر کے بدقت مہیا کئے۔ اصل نسخہ غلط اور بعض بعض جگہ سے بالکل مسخ تھا۔ پہلے ایک عالم مدرس سے رقم کثیر خرچ کر کے اصل نسخہ کی تصحیح کرائی اور پھر بہتر کتابت کرا کر کئی علماء مدرسین سے کاپی کی تصحیح کرائی اور اکثر جگہ اصل نسخہ کی خرابی کی وجہ سے ان کی سمجھ میں بھی نہیں آیا۔ تو مولانا مولوی مفتی محمد کفایت اللہ صاحب سلمہ نے درست کیا اور عمدہ کاغذ پر طبع کرایا۔

ناظرین کرام سے استدعا ہے۔ کہ مالکان کتب خانہ کو دعائے خیر سے یاد فرمائیں۔

ملنے کا پتہ

کتب خانہ رحیمیہ سنہری مسجد دہلی